Theolojia ya Kimtazamo ya Kiorthodoksi

Metropolitan Makarios (Bulgakov)

Sehemu ya II.
Kuhusu Mungu Mwokozi na Uhusiano Wake Maalum na Utu wa Binadamu

Toleo lililorekebishwa na kupanuliwa, 2005.
©Misheni ya Orthodox ya Utatu Mtakatifu.
**Imehaririwa na Mheshimiwa Alexander,
Askofu wa Buenos Aires na Amerika ya Kusini.
(Kulingana na toleo la nne, St Petersburg, 1883.)**

Yaliyomo:

§122. Uhusiano na sehemu iliyotangulia, umuhimu wa mada, mafundisho ya Kanisa juu yake, na mgawanyiko katika mafundisho 5

Sehemu I. Kuhusu Mungu Mwokozi 6

§123. Muundo wa sehemu 6

Sura ya I. Kuhusu Mungu kama Mwokozi wetu kwa ujumla 7

§124. Umuhimu wa msaada wa kimungu kwa ajili ya urejesho wa mwanadamu, kutokana na uwezekano wa urejesho huo kwa upande wa mwanadamu 7

§125. Njia iliyochaguliwa na Mungu kwa ajili ya urejesho au ukombozi wa wanadamu, na umuhimu wa njia hii 9

§126. Ushiriki wa Watu wote wa Utatu Mtakatifu Mtakaso katika kazi ya ukombozi, na kwa nini hasa Mwana ndiye aliyejidhihirisha kwa mwili kwa ajili ya kusudi hili? 11

§127. Motisha ya kazi ya ukombozi na kusudi la kuja kwa Mwana wa Mungu duniani 14

§128. Hatima ya milele ya ukombozi, na kwa nini Mkombozi hakujja duniani mapema? 16

§129. Maandalizi ya Mungu kwa jamii ya wanadamu ili kupokea Mwokozi na imani Kwake katika enzi zote 18

§130. Utumiaji wa kimaadili wa mafundisho 23

Sura ya Pili. Kuhusu Bwana wetu Yesu Kristo hasa 23

§131. Uhusiano na Sehemu Iliyotangulia na Muundo wa Mafundisho 23

Sehemu I. Kuhusu Utu wa Bwana Yesu Kristo, au kuhusu fumbo la Umwili 24

§132. Umuhimu na kutoweza kuelezwa kwa dhana hii, historia yake fupi, mafundisho ya Kanisa juu yake, na muundo wa mafundisho haya 24

I. Kuhusu Asili Mbili katika Yesu Kristo 27

§133. Bwana Yesu ana asili ya kimungu na kwa kweli ni Mwana wa Mungu 27

I. Katika Agano la Kale, Masihi anaitwa: 27

§134. Bwana Yesu ana asili ya kibinadamu na kwa kweli ni Mwana wa Bikira Mariamu 32

§135. Bwana Yesu alizaliwa kwa njia isiyo ya kawaida kulingana na ubinadamu wake, na Mama yake Mtakatifu Sana ni Bikira wa Milele 38

§136. Bwana Yesu ni mwanadamu asiye na dhambi 43

II. Kuhusu Umoja wa Hypostasis katika Yesu Kristo 45
§137. Uhalisia wa Muungano wa Asili Mbili katika Kristo kuwa Hypostasis Moja 45
§138. Asili ya muungano wa kihypostasis wa asili mbili katika Kristo 49
§139. Matokeo ya muungano wa kihypostatiki wa asili mbili katika Yesu Kristo: a) kwa upande Wake mwenyewe 52
§140. b) Kuhusu Bikira Mtakatifu Sana, Mama wa Bwana Yesu 60
§141. (c) Kuhusu Utatu Mtakatifu 63
§142. Utekelezaji wa kimaadili wa fundisho kuhusu fumbo la Umwilisho 64
Kifungu cha II. Kuhusu utimilifu wa Bwana Yesu Kristo kwa ajili ya wokovu wetu, au kuhusu fumbo la ukombozi 65
§143. Bwana Yesu Kristo alitimiza wokovu wetu vipi? 65
I. Kuhusu utume wa unabii wa Yesu Kristo 66
§144. Dhana ya utume wa unabii wa Yesu Kristo na ukweli wa utume huo 66
§145. Jinsi Bwana Yesu alivyotekeleza utume wake wa unabii, na asili ya mahubiri yake 67
§146. Yesu Kristo alifundisha sheria mpya na kamilifu kabisa badala ya Sheria ya Musa 69
§147. Yesu Kristo alifundisha torati kwa watu wote na kwa nyakati zote 72
§148. Yesu Kristo alifundisha sheria moja tu ya wokovu, ambayo ni muhimu kwa kupata uzima wa milele 73
II. Kuhusu Utume wa Ukuhani Mkuu wa Yesu Kristo 74
§149. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya utume wa upadre mkuu wa Yesu Kristo; ukweli wa utume huu na ubora wake 74
§150. Bwana Yesu alitekeleza huduma yake kuu ya upadre vipi? Hali yake ya uchovu 75
§151. Hasa, kifo cha Yesu Kristo kama dhabihu kwa ajili ya ukombozi wetu 77
§152. Maelezo ya kina katika Neno la Mungu kuhusu ukombozi wetu kupitia kifo cha Yesu Kristo 80
§153. Ufafanuzi wa namna halisi ya ukombozi wetu kupitia kifo cha Yesu Kristo 82
§154. Upana wa Kazi za Ukombozi za Kifo cha Kristo 85
§155. Matokeo ya fadhila za Msalaba wa Yesu Kristo kuhusiana na Yeye mwenyewe: hali ya utukuzaji wake 89
§156. Uhusiano kati ya utume wa upadri mkuu wa Yesu Kristo na utume Wake wa unabii 90
III. Kuhusu utume wa kifalme wa Yesu Kristo 91
§157. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya utume wa kifalme wa Yesu Kristo na ukweli wa utume huu 91
§158. Huduma ya kifalme ya Yesu Kristo ilidhihirishwa katika matendo gani? Miujiza Yake 92
§159. Kushuka kwa Yesu Kristo Kuzimu na Ushindi Dhidi ya Kuzimu 93
§160. Ufufuo wa Yesu Kristo na Ushindi juu ya Kifo 96
§161. Kupaa kwa Yesu Kristo mbinguni na kufunguliwa kwa Ufalme wa Mungu kwa wote wanaomwamini 97
§162. Je, utume wa kifalme wa Yesu Kristo utawahi kuisha? 98
§163. Utumiaji wa kimaadili wa mafundisho ya fumbo la ukombozi 98

Sehemu ya II. Kuhusu Mungu Mwokozi katika Uhusiano wake maalum kwa jamii ya wanadamu 100
§164. Uhusiano na sehemu iliyotangulia na mada ya sehemu hii 100

Sura ya Kwanza. Kuhusu Mungu kama Mtakatifu 101
§165. Dhana ya utakatifu, ushiriki wa Watu wote wa Utatu Mtakatifu katika kazi ya utakatifu, na orodha ya njia au masharti ya utakatifu 101
Kifungu cha I. Kuhusu Kanisa Takatifu kama chombo ambacho Bwana hutumia kutukamilisha kitakatifu 103
§166. Maana mbalimbali za neno 'Kanisa'; ufahamu ambao mafundisho yanayohusu kanisa hili yatafafanuliwa hapa, na mitazamo kuhusu mada hii 103
I. Kuhusu Asili, Upana na Kusudi la Kanisa 105
§167. Kuanzishwa kwa Kanisa na Bwana Yesu Kristo 105
§168. Upana wa Kanisa la Kristo: nani anayehusika nalo na nani asiyehusika nalo 107
§169. Kusudi la Kanisa la Kristo na njia zilizolipewa kwa ajili ya kusudi hilo 111
§170. Umuhimu wa Kuwa Mwanachama wa Kanisa la Kristo kwa ajili ya Kupata Uokozi 113
II. Kuhusu Muundo na Uratibu wa Kanisa 115
§171. Muhtasari wa jumla wa shirika hili 115
§172. Kundi la kondoo na utawala uliowekwa na Mungu, na uhusiano wao wa pande zote mbili 115
§173. Madaraka matatu yaliyowekwa na Mungu katika ngazi ya kikanisa na tofauti kati yao 119
§174. Uhusiano kati ya ngazi za uratibu wa kanisa miongoni mwao na kwa kundi la kondoo 123
Kifungu cha 175. Kituo cha Mamlaka ya Kanisa 125
§176. Kichwa cha Kanisa ni Bwana Yesu 127
III. Kuhusu asili na sifa za msingi za Kanisa 128
§177. Dhana ya kiini cha Kanisa na orodha ya sifa zake za msingi 128
§178. Kanisa ni moja 128

§179. Kanisa ni takatifu 130
§180. Kanisa — kanisa katoliki 132
§181. Kanisa ni la Mitume 133
§182. Utumiaji wa kimaadili wa fundisho la imani 135
Kifungu cha II. Kuhusu Neema ya Mungu, kama nguvu ambayo Bwana anatutakasa kwa 135
§183. Uelewa wa jumla wa neema ya Mungu na aina zake; dhana ya neema inayomtakasa mwanadamu mwenye dhambi, na matawi yake 135
§184. Muhtasari mfupi wa maoni ya uongo kuhusu fundisho kuu, mafundisho ya Kanisa la Orthodox na muundo wa mafundisho haya 137
I. Kuhusu Umuhimu wa Neema ya Mungu kwa Utakatifu wa Mwanadamu 140
§185. Sehemu za mafundisho....140
§186. Umuhimu wa Neema kwa Utakatifu wa Mwanadamu kwa Ujumla 141
§187. Umuhimu wa neema kwa imani na kwa mwanzo kabisa wa imani, au kwa mabadiliko ya mtu kuwa Mkristo....143
§188. Umuhimu wa neema kwa wema wa mwanadamu, kufuatia uongofu wa mtu kwa Ukristo 147
§189. Umuhimu wa neema kwa mtu kusitika katika imani na wema wa Kikristo hadi mwisho wa maisha yake....149
II. Kuhusu upana wa neema na uhusiano wake na uhuru wa binadamu 150
§190. Sehemu za mafundisho....150
§191. Neema ya Mungu inawafikia watu wote, na si wale tu waliochaguliwa kwa ajili ya haki na furaha ya milele....151
§192. Utaguli wa Mungu wa wengine kwa furaha ya milele na wengine kwa hukumu ya milele ni wa sharti na unategemea utambuzi wa awali wa iwapo watatumia neema....152
§193. Neema ya Mungu haizuizi uhuru wa mwanadamu, wala haiitendei kwa namna isiyoweza kupingwa 155
§194. Mwanadamu hushiriki kikamilifu katika yale neema ya Mungu inayotimiza ndani yake na kupitia kwake 157
III. Kuhusu asili na masharti ya utakatifu wa mwanadamu kwa neema ya Mungu....158
§195. Sehemu za mafundisho....158
§196. Utakatifu wa mtu unahusisha kusafishwa kwake kikweli kutoka kwa dhambi kwa neema ya Mungu na kufanywa mwenye haki na mtakatifu....159
§197. Imani ni sharti la kwanza kwa upande wa mwanadamu kwa ajili ya utakatifu wake na, kwa hivyo, kwa ajili ya wokovu wake....161
§198. Mbali na imani, matendo mema pia yanahitajika kwa mtu kwa ajili ya utakatifu na wokovu wake ...165
§199. Utumiaji wa maadili wa mafundisho 168
Sura ya III. Kuhusu sakramenti za Kanisa kama njia ambazo neema ya Mungu hutupatia 169
§200. Mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu sakramenti, muhtasari mfupi wa maoni potofu kuhusu dogma, na muundo wa sura hii 169
1. Kuhusu sakramenti ya ubatizo....171
§201. Nafasi ya sakramenti ya Ubatizo miongoni mwa sakramenti zingine, dhana ya Ubatizo na majina yake mbalimbali....171
§202. Uanzishwaji wa kimungu wa sakramenti ya Ubatizo....172
§203. Kipengele cha kuonekana cha sakramenti ya Ubatizo....175
§204. Matendo yasiyoonekana ya sakramenti ya Ubatizo na kutoweza kurudiwa kwake 178
§205. Umuhimu wa ubatizo kwa wote; ubatizo wa watoto wachanga; ubatizo kwa damu....181
§206. Nani anaweza kusimamia Sakramenti ya Ubatizo na ni nini kinachohitajika kwa wale wanaopaswa kubatizwa? 185
2. Kuhusu Sakramenti ya Mafumbo....187
§207. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; nafasi ya Sakramenti ya Mafumbo miongoni mwa zingine; dhana ya sakramenti hii na majina yake 187
§208. Uanzishwaji wa kimungu wa sakramenti ya Upako, utofauti wake na Ubatizo na uhuru wake....188
§209. Aina inayoonekana ya sakramenti ya Mwambazaji....191
§210. Matokeo yasiyoonekana ya sakramenti ya Mafumbo na kutoweza kurudiwa kwake....194
§211. Haki ya kusimamia sakramenti ya Mafumbo inamilikiwa na nani, inapaswa kutolewa kwa nani na lini? 196
3. Kuhusu Sakramenti ya Ekaristi au Komunio Takatifu....198
§212. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya Sakramenti ya Ekaristi, umuhimu wake na majina yake mbalimbali....198
§213. Ahadi ya kimungu kuhusu sakramenti ya Ekaristi na kuanzishwa kwake 200
§214. Upande unaoonekana wa sakramenti ya Ekaristi 202
§215. Kiini kisichoonekana cha Sakramenti ya Ekaristi: a) uhalisia wa uwepo wa Yesu Kristo katika sakramenti hii 208
§216. b) Asili na matokeo ya uwepo wa Yesu Kristo katika sakramenti ya Ekaristi....214

§217. Nani anayeruhusiwa kusherehekea Sakramenti ya Ekaristi; nani anayeruhusiwa kupokea sakramenti hii, na maandalizi yake yanapaswa kuwa yapi? 218
§218. Umuhimu wa kupokea Ekaristi Takatifu, hasa kwa aina zote mbili, na matunda ya sakramenti 220
§219. Ekaristi kama dhabihu: a) ukweli au uhalisia wa dhabihu hii 224
§220. (b) Uhusiano kati ya dhabihu hii na dhabihu ya Msalaba, na sifa zake 227
4. Kuhusu Sakramenti ya Toa 230
§221. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya sakramenti ya Toa na majina yake mbalimbali 230
§222. Uanzishaji wa kimungu na uhalali wa sakramenti ya toba 230
§223. Nani anaweza kusimamia sakramenti ya toba, na nani anaweza kuipokea? 232
§224. Nini kinachohitajika kwa wale wanaokaribia sakramenti ya toba? 233
§225. Muonekano unaoonekana wa sakramenti ya toba, athari zake zisizoonekana na wigo wake 236
§226. Tuba: asili na matumizi yake katika Kanisa 238
§227. Umuhimu wa toba 239
§228. Ubaguzi wa mafundisho ya Kanisa la Roma kuhusu indulgensi 246
5. Kuhusu Sakramenti ya Upako wa Wagonjwa 250
§229. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya Upako wa Wagonjwa na majina yake 250
§230. Uanzishwaji wa kimungu wa Sakramenti ya Mpako wa Wagonjwa na uhalali wake 251
§231. Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa inaweza kutolewa kwa nani na na nani? 253
§232. Muonekano unaoonekana wa sakramenti ya Upako wa Wagonjwa na athari zake zisizoonekana zilizojaa neema 254
6. Kuhusu Sakramenti ya Ndoa 256
§233. Uhusiano na yaliyotangulia; ndoa kama taasisi ya Mungu na kusudi lake; dhana ya ndoa kama sakramenti na majina yake 256
§234. Uanzishaji wa Kimungu wa Sakramenti ya Ndoa na Uhalali wake 258
§235. Upande unaoonekana wa sakramenti ya ndoa na matendo yasiyoonekana 260
§236. Nani anaweza kuadhimisha sakramenti ya ndoa, na ni nini kinachohitajika kwa wale wanaoingia katika sakramenti hii? 261
§237. Sifa za ndoa ya Kikristo, iliyotakaswa na sakramenti 262
7. Kuhusu sakramenti ya upadre 264
§238. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; upadre kama huduma maalum, iliyowekwa na Mungu ndani ya Kanisa (hierarkia) na ngazi zake tatu; dhana ya upadre kama sakramenti 264
§239. Uanzishwaji wa kimungu na uhalali wa sakramenti ya Madaraka Matakatifu 264
§240. Kipengele kinachoonekana cha sakramenti ya upadri, matokeo yake yasiyoonekana na kutoweza kurudiwa kwake 266
§241. Nani anayeruhusiwa kusimamia sakramenti ya Daraja Takatifu, na ni nini kinachohitajika kwa wale wanaoikaribia 268
8. Maoni ya Jumla Kuhusu Sakramenti 271
§242. Mada ya Maelezo Haya 271
§243. Kuhusu asili ya sakramenti 272
§244. Kuhusu idadi saba ya sakramenti 273
§245. Kuhusu masharti ya kuadhimisha na uhalali wa sakramenti 276
§246. Utekelezaji wa kimaadili wa fundisho kuu kuhusu sakramenti 279

Sura ya II. Kuhusu Mungu kama Mhukumu na Mtoaji wa Zawadi 280
§247. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya Mungu kama Mhukumu na Mtoaji wa Zawadi; na mafundisho ya Kanisa kuhusu jambo hili 280
Sehemu I. Kuhusu Mungu kama Jaji na Mtoaji wa thawabu wa kila mtu binafsi 281
1. Kuhusu Hukumu Maalum 281
§248. Hali inayotangulia hukumu maalum: kifo cha mtu 281
§249. Uhalali wa Hukumu Maalum 283
§250. Dhana ya hukumu ya mahususi: mafundisho ya vituo vya kusafishwa 284
2. Kuhusu thawabu inayofuata hukumu maalum 290
§251. Mafundisho ya Kanisa la Orthodox na yaliyomo katika mafundisho haya 290
§252. Zawadi ya wachaungu: a) utukuzaji wao mbinguni — katika Kanisa Mshindi 290
§253. (b) Utukuzaji wa waliotenda haki duniani — katika Kanisa Linalopigana: (aa) heshima kwa Watakatifu 294
§254. bb) Kuwataja Watakatifu 298
§255. (cc) Heshima ya mabaki takatifu na masalia mengine ya watakatifu wa Mungu 303
§256. (gg) Heshima ya Ikozi Takatifu 307
§257. Zawadi ya wenye dhambi: a) adhabu yao katika Hadesi 315
§258. b) Uwezekano kwa baadhi ya wenye dhambi kupokea nafuu na hata ukombozi kutoka kwa adhabu za kuzimu kupitia maombi ya Kanisa 318
§259. c) Maoni juu ya Purgatori 327

§260. Matumizi ya kimaadili ya mafundisho ya hukumu maalum na thawabu.....330
Kifungu cha II. Kuhusu Mungu kama Hakimu na Mtoaji wa thawabu wa jamii yote ya wanadamu.....330
1. Kuhusu Hukumu ya Mwisho.....330
§261. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; Siku ya Hukumu ya Mwisho; kutokuwa na uhakika kuhusu siku hiyo na ishara za kuikaribia, hasa kuonekana kwa Antikristo.....330
§262. Matukio yatakayotokea Siku ya Mwisho, na mpangilio wake.....334
§263. Hali za awali za Hukumu ya Mwisho: a) kuja kwa Bwana kama Hakimu wa walio hai na wafu.....334
§264. b) Ufufuo wa Wafu na Mageuzi ya Walio Hai.....335
§265. Siku ya Mwisho ya Hukumu yenyewe: uhalisia wake, asili yake na sifa zake.....342
§266. Hali zinazohusiana na Hukumu ya Mwisho: a) mwisho wa dunia.....344
§267. b) Mwisho wa Ufalme wa Neema wa Kristo na mwanzo wa Ufalme wa Utukufu; maoni juu ya Kiliaismu au Milenia ya Kristo.....346
2. Kuhusu thawabu inayofuata Hukumu ya Mwisho.....350
§268. Uhusiano na yaliyotangulia na asili ya thawabu hii.....350
§269. Malipo kwa wenye dhambi: a) mateso yao yatakuwa ya aina gani?.....350
§270. b) Viwango vya mateso ya kuzimu.....353
§271. c) Milele ya Mateso ya Jehanamu.....354
§272. Zawadi ya wacha Mungu: a) furaha yao itakuwa katika nini?.....358
§273. b) Viwango vya baraka za waadilifu.....361
§274. c) Milele ya furaha ya wachaungu.....362
§275. Matokeo ya kimaadili ya dogo kuhusu Hukumu ya Mwisho na thawabu ya ulimwengu wote.....363

...ikiwa imejengwa juu ya msingi wa mitume na manabii, na Kristo Yesu mwenyewe kuwa jiwe la msingi (Efe. 2:20).

...ili mjue jinsi ya kuendeshwa katika nyumba ya Mungu, ambayo ni Kanisa la Mungu aliye hai, nguzo na msingi wa kweli (1 Tim. 3:15).

Ndugu mpendwa, msiamini kila roho, bali zipime roho ili mjue kama zimetoka kwa Mungu (1 Yohana 4:1).

§122. Uhusiano na sehemu iliyotangulia, umuhimu wa mada, mafundisho ya Kanisa juu yake, na mgawanyiko katika mafundisho

Hadi sasa tumekuwa, tuseme, katika patakatifu pa teolojia ya kiitikadi ya Kiorthodoksi; sasa tunaingia katika Patakatifu pa Patakatifu. Dini ya Kikristo si dini tu, bali ni dini iliyorejeshwa mahususi. Misingi ya imani inayohusu Mungu katika Uungu Wake na katika uhusiano Wake wa jumla na ulimwengu na mwanadamu, ambayo tumekuwa tukijitahidi kuyachunguza hapo awali, ni sehemu ya Ukristo kama dini kwa ujumla, na ingekuwa na nafasi yake katika dini ya mwanzo kama mwanadamu angeihifadhi: kwani hata Adamu hakumjua Mungu mwingine isipokuwa Mungu wa kweli, yaani, Mungu wa Utatu—Muumbaji na Mpeaji—ambaye alilazimika kumtii na kumpa heshima inayostahili; katika hili kulikuwa na dhihirisho la dini ya kale kwa upande wake. Sasa tutajadili mafundisho makuu yanayohusiana na Ukristo, hasa kama dini iliyorejeshwa , — mafundisho kuhusu Mungu Mwokozi na uhusiano Wake maalum, ulio juu ya kawaida na wanadamu walioanguka, mafundisho ambayo yasingeweza kuwa na nafasi katika dini ya kale, na ambayo ni kiini na msingi wa ujumbe wa Injili. *'Tunahubiri Kristo aliyesulubishwa*' (1 Kor. 1:23); *'Niliamua kutotambua chochote miongoni mwenu isipokuwa Yesu Kristo, naye aliyesulubishwa'* (1 Kor. 2:2), alisema Mtume Paulo, akitaka kusisitiza mada kuu ya injili ya Kikristo.

Umuhimu wa mafundisho haya unaongezwa zaidi kwetu kwa ukaribu wake maalum kwetu. Hapo awali, kwa nuru ya Ufunuo, tulitafakari Mungu kama Kiumbe Mkuu, mwenye ukamilifu wake usio na kikomo, katika Utatu wake usiyoweza kufikiwa; tulimtafakari Mungu Muumba na Mpeaji, anayefanana kwa viumbe wote, na miongoni mwao, kwetu sisi pia. Sasa tutamwona Mungu akitukaribia kwa kiwango cha juu kabisa, na kwa dhati akishiriki mwili na damu yetu (Ebr. 2:14); Tutamwona Yeye, , hasa kama Mungu wetu, kama Muumba wetu Mpya, Mlezi wetu, Mkombozi wetu na Mtoaji wa zawadi, ambaye, ingawa anapanua baraka alizotupatia kwa viumbe wengine, anafanya hivyo kupitia sisi pekee.

Sifa kuu za mafundisho ya Kiorthodoksi kuhusu mada hii—ambayo ni muhimu sana na karibu sana na mioyo yetu—zimo katika vifungu kumi vya mwisho vya Imani ya Nike-Konstantinopoli, na zimewekwa kama ifuatavyo:

3. Kwa ajili yetu na kwa ajili ya wokovu wetu, alishuka kutoka mbinguni na alijidhihirisha kwa mwili kwa uwezo wa Roho Mtakatifu na Mariamu Bikira, na akawa mwanadamu.
4. Aliyesulubishwa kwa ajili yetu chini ya Pontio Pilato, akateswa, akazikwa.
5. Naye aliyefufuka siku ya tatu, sawasawa na Maandiko.
6. Naye alipaa mbinguni, naye anakaa mkono wa kuume wa Baba.
7. Naye atarudi kwa utukufu kuwahukumu walio hai na waliokufa, na Ufalme wake hautakuwa na mwisho.
8. Na katika Roho Mtakatifu, Bwana, Mtoaji wa Uhai, anayetoka kwa Baba, anayesifiwa na kutukuzwa pamoja na Baba na Mwana, ambaye manabii walizungumza kumhusu.
9. Katika Kanisa moja, takatifu, ya kikatoliki na ya kitume.
10. Naitambua ubatizo mmoja kwa ajili ya msamaha wa dhambi.
11. Natarajia ufufuo wa wafu,
12. na uzima wa ulimwengu ujao. Amina.

Hapa kazi kuu ya wokovu wetu inaonyeshwa kwa mitazamo miwili: kwanza, kama kazi inayomilikiwa pekee na Mungu Mwokozi, ambaye aliitimiza kupitia Mwanawe wa pekee, aliyejidhihirisha kwa mwili na kuteseka msalabani, akafufuka tena na kupaa mbinguni, na ameketi mkono wa kuume wa Baba (Ibara 3–6); na pili, kama kazi inayotolewa na Mungu Mwokozi kwa wanadamu, kwa ushiriki hai wa mtu binafsi mwenyewe—mumwamini, mkanusuri, yule anayetarajia— — kinachopokewa kupitia Kanisa, kupitia Ubatizo na sakramenti zingine kwa neema ya Roho Mtoa Uhai; na kwa ajili ya kupokea au kutopokea kwake, Bwana atakuja siku moja kuhukumu walio hai na wafu na kumtuza kila mtu kulingana na matendo yao katika uzima ujao (Ibara 7–12). Kwa maneno mengine: kinachoelezwa hapa ni mafundisho —

1) kuhusu Mungu Mwokozi katika nafsi Yake, kama Yeye aliyetimiza wokovu wetu, na —
2) kuhusu Mungu Mwokozi katika uhusiano wake maalum na jamii ya wanadamu.

Sehemu I.
Kuhusu Mungu Mwokozi

Mungu, katika Kristo, amewapatanisha ulimwengu na Yeye mwenyewe (2 Kor. 5:19).

§123. Muundo wa sehemu

Katika Maandiko Matakatifu na katika mafundisho ya Kanisa la Orthodox, kazi ya wokovu wetu inahusishwa kwa Mungu kwa ujumla, kama kazi ya pamoja ya Vitu vyote vya Utatu Mtakatifu; na—kwa mahususi—kwa Mwana wa Mungu, Bwana wetu Yesu Kristo, ambaye, ili kutimiza kazi hii, alishuka duniani, alijidhihirisha katika mwili, aliteswa na kufa msalabani. Ndiyo maana Mungu kwa jumla wakati mwingine huitwa Mwokozi wetu,[1] ilhali nyakati zingine, kwa maana halisi kabisa, Mwana wa Mungu, Bwana Yesu,

[1] Kwa mfano: *'Kwa Mungu peke yake mwenye hekima, Mwokozi wetu, kupitia Yesu Kristo Bwana wetu, utukufu na ukuu, nguvu na mamlaka, kabla ya enzi zote, sasa na milele*' (Yuda 1:25). *Paulo, mtume wa Yesu Kristo kwa amri ya Mungu Mwokozi wetu na Bwana Yesu Kristo, tumaini letu* (1 Tim. 1:1). *Maana hili ni jema na la kumpendeza Mungu wetu Mwokozi, ambaye anataka watu wote waokolewe na kufikia kumjua kweli. Kwa maana kuna Mungu mmoja, na mpatanishi mmoja kati ya Mungu na wanadamu, mtu, Kristo Yesu* (1 Tim. 2:3–5*). Lakini neema na upendo wa Mwokozi wetu, Mungu, vilipodhihirika, alituokoa, si kwa ajili ya haki zozote tulizotenda sisi, bali kwa kadiri ya rehema zake, kwa njia ya kuoshwa kwa kuzaliwa upya na upya, kwa Roho Mtakatifu, ambaye alimimina juu yetu kwa wingi kupitia Yesu Kristo Mwokozi wetu* (Tito 3:4–6). Na katika vitabu vya ibada: 'Tusikie, Ee Mungu, Mwokozi wetu, tumaini la pande zote za dunia … kwa maana Wewe ni Mungu mwenye rehema na upendo, na Kwako tunasifu Baba na Mwana na Roho Mtakatifu…' (usemi wa kusifu katika Litanio). Au: "Kwa maana Wewe ndiwe Mfalme wa

ndiye anayeitwa hivyo.[2] Kwa msingi huu, na katika kufafanua mafundisho ya Mungu Mwokozi, tutazungumza: **1)** ya Mungu kama Mwokozi wetu kwa ujumla, kwa kuwa Watu wote wa Utatu Mtakatifu walishiriki katika kazi ya wokovu wetu, na — **2)** ya Bwana wetu Yesu Kristo mahususi, kama *Muanzilishi na Mwisho wa imani na wokovu wetu* (Heb. 2:10, 12:2).

Sura ya I.
Kuhusu Mungu kama Mwokozi wetu kwa ujumla

§124. Umuhimu wa msaada wa kimungu kwa ajili ya urejesho wa mwanadamu, kutokana na uwezekano wa urejesho huo kwa upande wa mwanadamu

1) Mwanadamu alitenda maovu makuu matatu kwa kushindwa kudumisha agano la mwanzo na Mungu: **a)** alimkosea kwa kiasi kisicho na kikomo Muumba wake aliye mwema kisicho na kikomo, mkuu kisicho na kikomo na mwenye haki kisicho na kikomo kupitia dhambi, na hivyo kujiletea laana ya milele [(Mwa. 3:17–19); taz. [Mwa. 27:26)]; **b)** alichafua kwa dhambi uwezote wake, ambao uliumbwa kuwa mwema: alifunika akili yake, akafaa mapenzi yake, na kupindua sura ya Mungu iliyomo ndani yake; **c)** alisababisha, kupitia dhambi, madhara yaliyokuwa ya uharibifu kwake mwenyewe, ndani ya asili yake na katika ulimwengu wa nje.[3] Kwa hiyo, ili kumwokoa mwanadamu kutoka kwa maovu haya yote, kumrudisha kwa Mungu na kumbariki tena, ilikuwa ni lazima: **a)** kufidia kwa niaba ya mwenye dhambi kwa haki isiyo na kikomo ya Mungu, ambayo ilikuwa imekwazwa na kuanguka kwake—siyo kwa sababu Mungu alitafuta kisasi, bali kwa sababu sifa yoyote ya Mungu haiwezi kuondolewa utendaji wake halisi: bila kutimiza sharti hili, mwanadamu angeendelea milele, machoni pa haki ya Mungu, kuwa mtoto wa ghadhabu (Efe. 2:3), mtoto wa laana (Gal. 3:10), na upatanisho—kuungana tena kwa Mungu na mwanadamu—hakuweza hata kuanza; **b)** kuangamiza dhambi katika uwezaji wote wa mwanadamu, kumwangazia akili yake, kurekebisha mapenzi yake, na kurejesha mfano wa Mungu uliomo ndani yake: kwani, hata baada ya haki ya Mungu kukidhiwa, kama asili ya mwanadamu ingebaki kuwa na dhambi na isiyo safi, kama akili yake ingebaki gizani na sura ya Mungu ikiharibika, ushirika kati ya Mungu na mwanadamu usingeweza kuwepo, kama vile ushirika usioweza kuwepo kati ya nuru na giza (2 Kor. 6:14); **c)** kuangamiza madhara ya uharibifu yaliyosababishwa na dhambi ya mwanadamu katika asili ya mwanadamu na katika ulimwengu wa nje: maana hata kama maungano ya Mungu na mwanadamu yangeweza kuanza, hata kama yangetokea, huo mwanadamu hangeweza kuwa na baraka tena alipokuwa bado akihisi ndani yake au akipata madhara haya ya janga kutoka nje.

Basi, ni nani angeweza kutimiza masharti haya yote? Hakuna mwingine isipokuwa Mungu mmoja.

Ili kutimiza sharti la kwanza—yaani, kuridhisha haki ya Mungu kwa dhambi ya mwanadamu—ililazimika dhabihu ya upatanisho ambayo ilikuwa kubwa isiyo na kikomo kama ukiukaji ambao mwanadamu alimtendea Mungu, na isiyo na kikomo kama haki ya milele yenyewe. Lakini hakuna mwanadamu aliyeweza kutoa dhabihu kama hiyo : kwa maana watu wote, bila ubaguzi, wamechafuliwa kabisa na dhambi, na kwa hivyo wote wako chini kabisa ya laana ya Mungu. Na kwa hiyo, chochote kile ambacho kila mmoja wao angeweza kutoa—iwe ni kwa ajili yao wenyewe au kwa ajili ya wengine—chochote kile walichoweza kutenda, chochote kile walichoweza kuvumilia cha dhiki na mateso—hakuna chochote kati ya haya kilichoweza kumpendeza Mungu, wala kumtuliza: *'Hakuna mtu awezaye kumfidia ndugu yake, wala kumpa Mungu fidia kwa ajili yake'* (Zab. 48:8).[4] Hakuna mtu, hata viumbe wa roho walio juu zaidi, angeweza kutoa

---

ulimwengu na Mwokozi wa roho zetu, na kwako sisi tunakupa utukufu kwa Baba na Mwana na Roho Mtakatifu…" (wimbo unaofuata wimbo wa sita wa kanuni).

[2] Kwa mfano: *Baba alimtuma Mwana kama Mwokozi kwa ulimwengu* (1 Yohana 4:14). *Neema, rehema na amani kutoka kwa Mungu Baba na Bwana Yesu Kristo, Mwokozi wetu* (Tito 1:4; taz. 2:13; 3:6). Na pia: "Baba wa Bwana wetu Yesu Kristo, Mungu mkuu na Mwokozi, tumaini letu…" (Kitabu cha Ibada, uk. 128, upande wa nyuma, Moscow 1817). "Ee Bwana Mungu, Muumba na Mtawala wa vitu vyote…, ambaye haukudharau wanadamu…, bali kupitia umwilisho wa wokovu wa Mwanao mmoja wa pekee, Bwana na Mwokozi wetu Yesu Kristo, uliwatafuta na kuwaokoa tena, na kuwaweka karibu nawe…" (Kitabu cha Ibada, uk. 247, Moscow 1836).

[3] Tazama § 90 hapo juu: kuhusu matokeo ya Kuanguka kwa wazazi wetu wa kwanza.

[4] "Mwanadamu hawezi kumpa Mungu dhabihu ya upatanisho hata kwa ajili ya dhambi zake mwenyewe. Basi, angewezaje kufanya hivyo kwa niaba ya mwingine? Na ni nini anachoweza kupata katika ulimwengu huu chenye thamani kubwa kiasi cha kuwa mbadala

dhabihu kubwa isiyo na kikomo kwa Mungu kwa niaba ya mwanadamu, hata kama wangetaka: kwa upande mmoja, kwa sababu dhabihu ya roho iliyoumbwa, na kwa kweli ya zote pamoja, haijalishi iwe na nini, haiwezi, kutokana na upungufu wao wenyewe, kuwa na thamani isiyo na kikomo; na kwa upande mwingine, kwa sababu roho zilizoumbwa hazifanyi matendo yoyote mema kwa hiari yao, bali kupitia neema ya Mungu,[5] na kwa hivyo kujitolea kwao wote kwa ajili ya manufaa ya wanadamu kusingekuwa chao pekee, na kusingestahili thawabu machoni pa haki ya Mungu. Mhango wa aina hiyo wa kufidia dhambi za wanadamu, unaotosheleza kikamilifu haki isiyo na kikomo, haungepatikana na kutolewa na mwingine yeyote isipokuwa Mungu mwenye hekima kuu na mwenyezi peke yake.[6]

Ili kutimiza sharti la pili—yaani, kuangamiza dhambi kutoka kwa utu wote wa mwanadamu, kumwangazia akili yake, kurekebisha mapenzi yake, na kurejesha sura ya Mungu iliyomo ndani yake— —ilikuwa lazima kufanya jambo lisilo chini ya kumumba mwanadamu upya: kwani dhambi si kitu cha nje yetu; kinyume chake, imepenya katika asili yetu yote, imeuambukiza uwezo wetu wote sumu yake, na kuharibu uwezo wetu; inadhuru kila mmoja wetu tangu chimbuko na mzizi — kwa sababu katika dhambi sote tumetungwa, na katika dhambi tunazaliwa. Lakini kumumba upya mwanadamu, bila shaka, haikuwa na uwezekano kamwe, wala kwa mwanadamu mwenyewe—mgonjwa, dhaifu, na aliyenyimwa neema ya Mungu—wala kwa malaika yeyote, ambao nguvu zao zina kikomo. Ni Yeye tu aliyeumba mwanadamu mwanzoni, na aliyesema kumhusu Yeye *mwenyewe*: *'Mimi ndiye anayefuta makosa yako kwa ajili yangu mwenyewe'* [(Isaya 43:25); taz. (Zaburi 102:3)], ndiye aliyeweza kumtunga upya na kumtakasa mwanadamu kutoka kwa dhambi zake.[7]

Hatimaye, ili kuondoa madhara yenyewe yaliyosababishwa na dhambi ya mwanadamu katika asili ya mwanadamu na katika ulimwengu wa nje—kuondoa magonjwa, mateso na kifo, na kuondoa mpangilio huo mbovu na upotevu ambao *uumbaji uliutawaliwa si kwa hiari yake mwenyewe bali kwa mapenzi ya Yeye aliyeutumia, kwa tumaini* (Warumi 8:20)— ni lazima kuumbwa upya si mwanadamu peke yake, bali maumbile yote, kama inavyodhihirika kutokana na asili ya matokeo yaliyotajwa hapo juu. Hivyo basi, kwa sababu hiyo, wala mwanadamu wala malaika yeyote hawakuweza kutimiza sharti hili la mwisho; ni Mungu peke yake tu aliyeweza kulitimiza.[8]

2) Hata hivyo, ingawa akiwa hawezi kuinuka kwa nguvu zake mwenyewe na kutimiza masharti yote yanayohitajika kwa ajili ya kusudi hili, mwanadamu aliyeanguka bado alidumisha ndani yake uwezekano wa kurejeshwa kwa nguvu za kimungu. Kupitia Kuanguka, alipotosha ndani yake mfano wa Mungu, ambao ndio msingi wa dini ndani yetu; lakini hakufuta wala kuharibu ndani yake, na kwa hivyo hakupoteza uwezo wa

---

wa kutosha kwa roho, ambayo ni ya thamani kwa asili, kwa sababu imetengenezwa kwa sura ya Muumba wake?… Ndugu hawezi kufidia dhambi za ndugu yake, wala mtu yeyote hawezi kujifidia mwenyewe, kwa maana yeye anayefidia mwingine lazima awe na nguvu zilizotukuka zaidi kuliko yule aliye katika utumwa na ambaye tayari ameteketezwa. Lakini kwa ujumla, mwanadamu hana nguvu kama hiyo mbele za Mungu ya kumtuliza kwa niaba ya mwenye dhambi: maana yeye mwenyewe ana hatia ya dhambi" (Mtakatifu Basil Mkubwa, Mahubiri juu ya Zaburi 48, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. V, uk. 358, 359 na kuendelea.).

[5] Imani ya Kanisa la Kiorthodoksi la Kikatholiki na Kiinjili la Mashariki, Sehemu ya 1, jibu la swali 20; Basil Mkuu, Kuhusu Roho Mtakatifu, Sura ya 16, katika The Works of the Holy Fathers, VII, 289–290; Kamusi ya Kiteolojia ya Gregori kuhusu Pentekoste, ibid., VI, 16; Kirili wa Yerusalemu, Mahubiri ya Umma, XVII, aya 2, uk. 373; Yohana wa Damascus, Ufafanuzi Kamili wa Imani ya Kweli, Kitabu cha II, Sura ya 3, uk. 56.

[6] "Ilikuwa lazima iwe mojawapo ya mambo mawili," anasema Mtakatifu Proklus wa Konstantinopoli, "ama kwamba wote wangekufa kwa hukumu, kwa sababu wote walikuwa wamefanya dhambi; au kwamba, badala yake, fidia ilipwe ili kila hukumu ya adhabu iweze kuondolewa. Lakini mwanadamu hakuweza kujiokoa mwenyewe: kwani yeye ndiye aliyekuwa na wajibu wa kulipa deni la dhambi. Wala malaika hakuweza kuokoa jamii ya wanadamu: kwa maana hakuwa na uwezo wa kutoa fidia kama hiyo (ἡπόρει γάρ τοιούτου λύτρου). Hivyo basi ilikuwa ni lazima kwamba Mungu asiye na dhambi afe kwa ajili ya wale waliofanya dhambi: hili pekee ndilo lililobaki kuwa tiba ya uovu" (In laud. S. Virg. Orat. 1).

[7] "Ni kiumbe gani angeweza kuunganishwa tena na Muumba kupitia kiumbe mwingine? Au ni msaada gani ungeweza kutolewa na sawa kwa sawa, ambao wao wenyewe wanahitaji msaada huo huo? Na zaidi ya hayo, Neno lingeweza vipi, kama lingekuwa kiumbe, kufuta hukumu ya Mungu na kusamehe dhambi, wakati hili ni jambo linalomhusu Mungu peke yake, kulingana na maneno ya Nabii: *'Ni mungu gani kama wewe, anayesamehe uovu, wala asiwekee makosa* yao' (Mika 7:18)? "Basi, ingewezekaje kwamba viumbe walioumbwa wangeweza kutuokoa kutoka kwa dhambi zetu?" (Mtakatifu Athanasius Mkuu, Dhidi ya Waari, Hotuba 11, n. 67). Tazama pia maelezo 34 hapa chini na maandishi yanayorejelewa.

[8] "Hakuna sehemu ya uumbaji ingeweza kutumika kwa ajili ya wokovu wa uumbaji wakati yenyewe ilihitaji wokovu" (Mtakatifu Athanasius, Dhidi ya Waari, Hotuba 11, n. 69). "Baada ya wanadamu, kupitia ukiukaji wao, kuwekwa chini ya uharibifu wa asili na kinyimwa neema, ni nini kingine kingeweza kuwepo, au ni nani mwingine angehitajika, kuwafanyia upya, kama si Mungu Neno, ambaye mwanzoni aliumba vitu vyote kutokana na kutokuwepo?" (De incarnat. Verbi Dei, n. 7).

kuungana tena na Mungu. Alifunika akili yake; lakini si kwa kiwango cha kuwa hawezi kutambua na kukubali hata ukweli ulioandaliwa tayari uliotolewa kutoka juu. Aliharibu mapenzi yake na kuyapindukiza kwenye uovu; lakini si kwa kiwango kwamba yalikuwa maovu kabisa na hayakutamani wala kupenda mema tena.[9] Kwa upande mwingine, ingawa alikuwa amepoteza, kupitia Kuanguka, uwezo wa kujibu mbele ya hukumu ya haki ya Mungu, mwanadamu aliyedondoka bado alithibitisha kuwa hakuwa asiyefaa kwa rehema za Mungu. Alivunja kwa makusudi amri ya Muumba wake—amri iliyokuwa rahisi kutii, ingawa alikuwa na kila motisha na kila njia ya kuitimiza; lakini aliivunja kwa kujaribiwa na shetani, na si kwa sababu ya upinzani wowote, wala kwa upinzani wa makusudi na mkali dhidi ya mapenzi ya Mungu, kama shetani mwenyewe alivyoshuka. Babu yetu alitenda dhambi; lakini baadaye alivumilia kwa unyenyekevu adhabu iliyotamkwa kwake na Mungu, na alitumia maisha yake yote, yaliyodumu kwa karne nyingi, katika toba. Historia inayofuata ya jamii ya wanadamu inaonyesha kwamba, watu walivyozidi kupotoka polepole kutoka kwa ukweli na haki, hisia ya dini haikuwahi kuzimika kabisa ndani yao: walimtafuta Mungu, ingawa, katika upofu wao, kwa kiasi kikubwa hawakuweza kumpata; walijitahidi kumtumikia na kumfurahisha, ingawa, kwa sababu hiyo hiyo, si kwa njia inayofaa; walijitahidi kumridhisha kwa ajili ya makosa yao na kupatanishwa naye kupitia dhabihu mbalimbali, kuoga na njia zingine, ingawa hawakuweza kufikia lengo lao. Mtakatifu Makariyo wa Misri anamlinganisha vizuri mwanadamu aliyeanguka—asiye na uwezo wa kuinuka kwa nguvu zake mwenyewe, lakini akiwa na hamu na uwezo, kwa msaada kutoka juu, wa kuinuka—na mtoto mchanga anayemtafuta mama yake. 'Si haki,' anasema mtawa huyo mkuu, 'kuwa na mtazamo, kama wengine wanavyofanya, kwamba mwanadamu amekufa kabisa na hana uwezo wa kufanya wema wowote. Mtoto mchanga, ingawa hawezi kufanya chochote au kumfikia mama yake peke yake, bado hujigeuza, anapiga kelele na kulia, akimtafuta mama yake. Mama humhurumia na hufurahi kwamba anamtafuta kwa juhudi na kilio kama hicho. Na ingawa mtoto hawezi kumfikia, yeye mwenyewe anamwendea, akisukumwa na upendo wake kwa mtoto; anamchukua mikononi mwake, anambana kifuani mwake, na kumlisha kwa upole mkuu: ndivyo pia Mungu anayependa wanadamu anavyotenda kwa roho inayomgeukia na kumtafuta."[10] Hivyo basi, tunaweza kusema, Mungu alitenda kwa njia ileile kwa jamii yote ya wanadamu, ambayo ilikuwa imeporomoka lakini ilikuwa ikimtafuta na ilikuwa na uwezo wa kuinuka tena.

§125. Njia iliyochaguliwa na Mungu kwa ajili ya urejesho au ukombozi wa wanadamu, na umuhimu wa njia hii

Mungu alipata njia ya urejesho wa wanadamu ambayo *huruma na ukweli vilikutana, na haki na amani vilibusiana* (Zaburi 84:11), ambapo ukamilifu wake ulidhihirishwa kwa kiwango cha juu kabisa na kwa muafaka kamili. Njia hii inajumuisha yafuatayo:

Kibina cha Pili cha Utatu Mtakatifu, Mwana wa pekee wa Mungu, alichagua kwa hiari kuwa mwanadamu, kubeba dhambi zote za wanadamu, kuvumilia yote yaliyotamkwa na mapenzi matakatifu ya Mungu kwa ajili yao, na hivyo kuridhisha haki ya milele kwa niaba yetu, kufidia dhambi zetu, na kuangamiza madhara yake kabisa ndani yetu na katika ulimwengu wa nje, yaani, kurejesha amani. Katika Neno la Mungu, kazi hii kuu inaonyeshwa katika mfano wa agano kati ya Mungu Baba na Mungu Mwana, ambaye, alipoenda katika ulimwengu, alimwambia Baba: *'Mbio na dhabihu za dhambi hazikupendezi.' Ndipo nikasema: 'Hapa nipo—kama ilivyoandikwa kunihusu mwanzoni mwa kitabu—kutenda mapenzi Yako, Ee* Mungu' [(Ebr. 10:6–7); kdr. (Zab. 39:7–9)].

Njia inayostahili zaidi Mungu na ukamilifu Wake! Hapa wema Wake usio na kikomo ulidhihirishwa: *Kwa maana Mungu aliupenda ulimwengu hivi, hata akampa Mwanawe wa pekee, ili kila amwaminiye asipotee, bali awe na uzima wa milele* (Yohana 3:16). Haki yake isiyo na kikomo ilidhihirishwa wakati dhabihu ya ajabu na ya kustaajabisha ilihitajika ili kuiridhisha: kifo cha Mungu-mwanadamu, *ambaye Mungu alimtoa kama dhabihu ya upatanisho kwa damu yake kupitia imani, ili kuonyesha haki yake katika kusamehe dhambi zilizotendwa hapo awali* (Warumi 3:25). Hekima Yake isiyo na kikomo ilifunuliwa, ambayo hivyo ilipata njia, katika kazi ya ukombozi wa mwanadamu, ya kupatanisha haki ya milele na wema wa milele, kuziridhisha zote mbili, na kuokoa walio potea, — njia ambayo akili yoyote iliyoumbwa haingeweza kamwe kuifikiria, na ambayo kwa hiyo huitwa, kwa umilisi*, hekima ya Mungu, fumbo, siri* (1 Kor. 3:7)*, fumbo lililofichwa tangu enzi na vizazi* (Kol. 1:26). Uweza mkuu wa kimungu ulidhihirishwa, ambao uliweza

[9] Tazama hapo juu – § 93: kuhusu madhara ya dhambi ya asili ndani yetu.
[10] Mazungumzo XLVI.

kuunganisha katika Utu mmoja wa Mungu-Mwanadamu asili mbili—ya kimungu na ya kibinadamu—ambazo ziko mbali sana kati yao, na kuzunganisha bila kutengana, bila kubadilika na bila kugawanyika. Au tuwasikie jinsi Mtakatifu Yohane wa Damasko anavyofafanua hili: 'Hapa,' anasema, 'yanadhihirishwa pamoja—wema, hekima, ukweli na uweza wote wa Mungu. Wema unaonekana wazi katika ukweli kwamba Mungu hakudharau udhaifu wa uumbaji wake mwenyewe, bali alimwonea huruma aliyeanguka na kumnyooshea mkono wake. Haki inaonekana katika ukweli kwamba, mwanadamu aliposhindwa, Mungu hakuteua mtu mwingine kuwa mshindi dhidi ya mtesaji, wala hakumnyakua mwanadamu kutoka kwa kifo kwa nguvu; bali Yeye Mwema na Mwenye Haki alimfanya yule ambaye kifo kilikuwa kimemtia utumwani kwa dhambi kuwa mshindi mara nyingine tena, na—ingawa ilionekana kuwa vigumu mno—aliokoa sawa kwa sawa. Hekima inaonekana katika ukweli kwamba Mungu aliona kuwa njia ya Mungu mwenyewe ndiyo njia bora zaidi ya kuepuka taabu kuu. Kwa maana, kwa mapenzi mema ya Mungu Baba*, Mwana wa pekee, ambaye yuko kifuani mwa Baba* (Yohana 1:18), wa asili moja na Baba na Roho Mtakatifu, wa milele, asiye na mwanzo—Yeye ambaye alikuwa mwanzoni, alikuwa pamoja na Mungu Baba, *akiwa* Mungu mwenyewe, *mfano wa Mungu* (Flp. 2:6), anapinda mbingu na kushuka: yaani, anainyenyekesha ukuu wake ushindi usioweza kushindwa kwa namna isiyoweza kushindwa, na anashuka kwa watumishi wake kwa unyenyekevu usioweza kuelezwa na usioweza kueleweka (kwani hili ndilo maana ya neno 'kushuka'). Akiwa Mungu mkamilifu, anakuwa mwanadamu mkamilifu, na kati ya vitu vyote vipya, kitu kipya zaidi na kipya pekee chini ya jua kinatengenezwa (Mhub. 1:10), ambapo nguvu zisizo na kikomo za Mungu zinafunuliwa. Kwani ni nini kinachozidi hili umuhimu—kwamba Mungu alikuwa mwanadamu? Na Neno akawa mwili, bila shaka, kwa uwezo wa Roho Mtakatifu na Bikira Mtakatifu Maria, Bikira wa milele na Mama wa Mungu. Neno anakuwa mpatanishi kati ya Mungu na wanadamu. Mpenzi wa pekee wa wanadamu, aliyetungwa katika tumbo takatifu la Bikira Mtakatifu si kwa hiari, au tamaa, au muungano wa kiume, au kwa kutungwa kwa tamaa, bali kwa Roho Mtakatifu, na kwa mfano wa hali ya asili ya Adamu, anamtii Baba; kwa kuchukua asili yetu, Yeye huponya uasi wetu na hutumika kama mfano wa utiifu kwetu, ambao bila huo wokovu hauwezekani."[11] Mt. Gregori Mteolojia,[12] Mt. Basili Mkuu,[13] Mt. Gregori wa Nyssa[14] na wengine pia walifafanua theolojia hii.[15]

Hata hivyo, ingawa wakiielezea njia iliyochaguliwa na Mungu kwa ajili ya ukombozi wetu kuwa inalingana kikamilifu na ukamilifu Wake, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa hawakusema kwamba njia hii ya kipekee ilikuwa ya lazima kabisa kwa lengo hilo, wala kwamba Mwenyezi Mungu hakuweza kuokoa wanadamu kwa njia nyingine: Angeweza kutuokoa kwa njia zingine; lakini kati ya njia zote zinazowezekana kufikia lengo hilo, Yeye alichagua njia bora zaidi. Wazo hili linafafanuliwa na:

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Mungu, bila hata kuja ulimwenguni, angeweza tu kusema neno na hivyo kutimiza kiapo. Lakini ni lazima tufikirie kile kilicho na manufaa kwa wanadamu, badala ya kuzingatia kile ambacho kwa ujumla kinawezekana kwa Mungu."[16]

---

[11] Ufafanuzi Sahihi wa Imani Sawa, Kitabu cha III, Sura ya 1, uk. 136–137.

[12] "Mwana wa Mungu alipenda kuwa na kuitwa Mwana wa Adamu, bila kubadilisha alichokuwa (kwani ana upendo kwa wanadamu), ili asiyeweza kueleweka aweze kueleweka… Kwa sababu hii, wasiounganika wameunganishwa: si tu Mungu na kuzaliwa katika wakati, akili na mwili, asiye na mwanzo na wakati, asiyepimika na kipimo, bali pia kuzaliwa na ubikira, aibu na kile kilicho juu ya heshima yote, asiyepata mateso na mateso, asiyefaa na mwenye kufa" (mahubiri kuhusu Umwonyesho wa Bwana, , katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. III, uk. 263).

[13] Je, haki hizi (kwa upande wa Mungu) huielekeza fikra zetu kwenye jambo lolote la chini? Au, kinyume chake, je, hutuhamasishia mshangao kwa nguvu kuu na, kwa wakati mmoja, kwa upendo wa Mwokozi kwa wanadamu, kwa sababu Alipenda kushiriki katika udhaifu wetu na aliweza kujishusha hadi kwenye udhaifu wetu wenyewe? Kwa maana ubora wa nguvu Zake hauonyeshwi sana na mbingu, dunia, upana wa bahari, viumbe wanaoishi majini na nchi kavu, mimea, nyota, na hewa, wala misimu, wala mapambo mengi ya ulimwengu, bali kwa ukweli kwamba Mungu asiyeweza kueleweka aliweza, kupitia mwili, kuingia bila upendeleo katika mapambano dhidi ya kifo, ili kwamba kupitia mateso Yake mwenyewe aweze kuwapa watu hao kutokuwa na upendeleo" (Kuhusu Roho Mtakatifu, Sura ya 8, katika Kazi za Mababa Watakatifu, VII, 257).

[14] "Kwamba asili inayojitosheleza ingeweza kujishusha hadi udhaifu wa asili ya mwanadamu kunaonyesha nguvu za Mungu zaidi kuliko miujiza mingi na ya ajabu, kwani kutenda jambo lolote kubwa na la juu ni, kana kwamba, jambo la kawaida kwa uweza wote wa Mungu. Lakini kushuka hadi kwa kile kinachodharauliwa na kudunishwa ni utajiri uliokithiri wa uweza wote, ambao hauoni vizuizi hata katika mambo yasiyo ya kawaida" (Katekisimu, sura ya 24).

[15] Tertull. contr. Marcion. 11, uk. 3; Augustin. de civit. Dei X, c. 29; Leo M. de Nat. Serm. 1, na de Pass. Serm. III.

[16] Contr. Arian. Orat. II, n. 68. Na baadaye, Baba Mtakatifu anaendeleza wazo kwamba, kama Mungu, kwa nguvu Zake, angefuta kiapo kwa neno moja na kusamehe dhambi za watu, hili bila shaka lingeonyesha nguvu Zake na lisingekuwa na madhara kwa watu. Wangejifunza kutokana na hili kuhatia dhambi na punde wangeanguka tena: basi ingekuwa lazima kuwasamehe tena, na msamaha

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kwa ajili yetu, Yeye (Mwana wa Mungu) alijawa binadamu na akachukua umbo la mtumwa; kwa ajili ya makosa yetu, alipelelewa kifo chake. Hivyo ndivyo alivyotenda Mwokozi, ambaye, kama Mungu, angeweza kutuokoa kwa tendo moja la mapenzi. Lakini alifanya kile kilicho muhimu zaidi kwetu na kinachotuweka katika unyenyekevu zaidi: Alituwazia utiifu na kuwa sawa nasi kwa heshima."[17]

Mtakatifu Augustino: "Kuwapinga wale wanaosema: hakika Mungu hakuwa na njia nyingine ya kuwaokoa watu kutoka kwa majanga ya ufaulu. alipotaka Mwanawe wa pekee, Mungu aliye wa milele naye, awe binadamu, akichukua nafsi na mwili wa kibinadamu, na, akawa mnyofu , akaonja kifo—kuwapinga watu kama hao, haitoshi kusema tu kwamba njia ambayo Mungu alipenda kutuokoa kupitia Mwapatanishi kati ya Mungu na wanadamu, mtu Yesu Kristo, ni njia nzuri na inayostahili utukufu wa kimungu; bali, ni lazima ionyeshwe kwamba njia nyingine zilikuwa zinowezekana kwa Mungu, ambaye mamlaka yake yote vitu vinaitii, lakini kwamba hakukuwa na, wala haingewezekana, njia nyingine yoyote inayofaa zaidi (convenientiorem) kwa kuponya udhaifu wetu."[18]

Theodoret Mtakatifu: "Ingekuwa rahisi sana kwake, hata bila Umwilisho, kuleta wokovu wa wanadamu, kuangamiza utawala wa kifo kwa tendo moja la mapenzi, na kuangamiza kabisa chanzo cha kifo—uovu… Lakini alitaka kufunua si nguvu zake, bali haki (τό δίκαιον) ya malezi yake."[19]

Mtakatifu Leo: "Rehema za Bwana ni za haki: kwani ingawa alikuwa na njia nyingi zisizohesabika alizopaswa kutumia kwa ajili ya ukombozi wa jamii ya wanadamu, alichagua njia hii kuliko zote."[20]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Alikuwa binadamu ili walioshindwa wapate ushindi, na Mwenyezi aweze kumwondoa mwanadamu kutoka kwa nguvu za mtesaji kwa nguvu na uwezo Wake mkuu; lakini wakati huo mtesaji angekuwa na sababu ya kulalamika kwamba, ingawa alikuwa amemshinda mwanadamu, alikuwa amefanyiwa ukatili mikononi mwa Mungu. Kwa hiyo, Mungu mwenye rehema na fadhili, akitaka kumfanya yule aliyeporomoka awe mshindi mwenyewe, alijidhihirisha kuwa mwanadamu, ili aweze kumrudishia mwanadamu kwa mwanadamu."[21]

Hata hivyo, ikiwa baadhi ya Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walisema kwamba Umwilisho na kifo cha Mwana wa Mungu vilikuwa vya lazima kwa ajili ya ukombozi wa mwanadamu, na kwamba vinginevyo ingekuwa haiwezekani kumwokoa; hawakusema kuhusu uhitaji usio na masharti, bali ule wenye masharti tu, wakielezea wazo kwamba kwa kuwa Mungu Mwenyewe alichagua njia hii, basi Aliiona kuwa ya lazima na bora zaidi kuliko njia zote zingine zinazowezekana, kiasi kwamba njia nyingine yoyote, ikilinganishwa nayo, ingekuwa haitoshi kwa lengo hilo.[22]

§126. Ushiriki wa Watu wote wa Utatu Mtakatifu Mtakaso katika kazi ya ukombozi, na kwa nini hasa Mwana ndiye aliyejidhihirisha kwa mwili kwa ajili ya kusudi hili?

I. Hata hivyo, ingawa Umwiliko wa Mwana wa Mungu ulichaguliwa kama njia bora zaidi ya ukombozi wetu, Baba na Roho Mtakatifu wote walishiriki katika kazi hii kuu. Wazo hili — **a)** linatokana kwa kawaida na

---

kama huo usingekuwa na mwisho – huku watu wakizidi kuwa wabaya zaidi na zaidi. Wakiendelea kuhatia dhambi daima, wangehitaji msamaha daima, na kamwe wasingekombolewa kutoka kwa dhambi zao na madhara yake hatari.

[17] Methali 19, katika *The Works of the Holy Fathers*, j. II, uk. 158. Mt. Gregori wa Nyssa pia anathibitisha kwamba Mungu angeweza kutuokoa kwa hiari na neno lake pekee (Orat. Catec. sura ya XV).

[18] De Trinit. XIII, uk. 13. Mahali pengine anasema: 'Kuna wapumbavu wanaosema: "Je, Hekima ya Mungu haingeweza kuwakomboa wanadamu kwa njia nyingine yoyote, isipokuwa kwa kuchukua umbo la kibinadamu, kuzaliwa kwa mwanamke, na kuteswa na yote hayo mikononi mwa wenye dhambi?"… Tunawajibu: Hakika angeweza kufanya hivyo; lakini kama angefanya vinginevyo, upumbavu wenu ungelikasirika vivyo hivyo (De agon. Christian., sura ya 11).

[19] Contr. Graec. Serm. IV, in Opp. Vol. IV, p. 578.

[20] De nativit. Serm. II, cf. Serm. LXIII, c. 1. Wazo linalofanana linaelezwa na Papa mwingine, Gregori Mkuu: 'Yeye aliyetuumbia kutoka kwa kutokuwepo angeweza pia kutuokoa kutoka kwa mateso bila kifo chake mwenyewe. Lakini ili kuonyesha ukubwa wa nguvu ya huruma yake, alijidhalilisha kuwa kwetu kile alichotaka tuwe (Moral. XX, c. 26)

[21] Exact Exposition of the Orthodox Faith, Kitabu III, Sura 18, uk. 199–200.

[22] Kama uthibitisho wa hili, inatosha kutambua kwamba walimu hao hao wa Kanisa ambao, kama tulivyoona, wanahubiri waziwazi kwamba Mungu angeweza kuokoa wanadamu kwa njia nyingine, wanazungumzia umuhimu wa Umwilisho na kifo cha Mwana wa Mungu kwa ajili ya wokovu wa wanadamu; yaani: Mtakatifu Atanasi (De incarn. Dei, n. 7; Contr. Arian. Orat. III, section IV, n. 33); Mtakatifu Augustino (Serm. CLXXIV, section VIII, de verb. Apostoli, n. **1)** na Mt. Leo Mkuu (Serm. L, section 1, de pass. Domin., chap. 9). Tazama maelezo 16, 18 na 20.

fundisho la imani kwamba Nafsi zote za Utatu Mtakatifu Mwenye Utukufu ni za kiini kimoja, zinashiriki Uungu mmoja, mapenzi moja, na hazitenganishwi katika mambo yote isipokuwa sifa zao binafsi; na kwa hivyo haiwezekani kwa yeyote kati Yao kutenda kwa hiari Yake mwenyewe, bila ushiriki wa wale wawili wengine;[23] **b)** inaonekana wazi kutoka kwa mistari ile ya Maandiko ambapo Mungu kwa ujumla anaitwa Mwokozi wetu, anayeleta wokovu wetu kupitia Yesu Kristo katika Roho Mtakatifu, kama vile, kwa mfano, maneno ya Mtume: *"Lakini neema na upendo wa Mungu Mwokozi wetu vilipodhihirika, alituokoa, si kwa ajili ya matendo ya haki tuliyoyatenda sisi, bali kwa huruma yake, kwa njia ya kuoshwa upya na kufanywa upya kwa Roho Mtakatifu, ambaye alimimina juu yetu kwa wingi kupitia Yesu Kristo Mwokozi wetu"* (Tito 3:4–6). Hasa, Maandiko Matakatifu yanawasilisha uhusiano ufuatao kati ya Mungu Baba na Mungu Roho Mtakatifu kuhusiana na kazi ya Umwilisho na Ukombozi iliyokamilishwa na Mwana wa Mungu.

1) Mwana wa Mungu alikuja ulimwenguni na alitokezwa kwa mwili kutoka kwa Bikira Mtakatifu: na inasemekana kumhusu Baba kwamba alimtuma Mwanawe ulimwenguni (Yohana 10:**36)** kwa mfano wa mwili wa dhambi (Warumi 8:3), aliyezaliwa na mwanamke (Wagalatia 4:4); na kuhusu Roho Mtakatifu , ilitabiriwa kwa Mbarikiwa Bikira Maria: *'Roho Mtakatifu atakujia, na nguvu ya Aliye juu sana itakufunika'* (Luka 1:35).[24]

2) Mwana wa Mungu alibatizwa, hivyo akaanza huduma yake ya umma: *'Na tazama, mbingu zikamfunguliwa, naye Yohana akamwona Roho wa Mungu akishuka kama hua, na kumtua juu yake. Na tazama, sauti kutoka mbinguni ikasema, 'Huyu ni Mwanangu mpendwa, ambaye nimemridhia'"* (Mathayo 3:16–17).

3) Mwana wa Mungu alihubiri alipokuwa akitekeleza huduma Yake ya umma — na wakati huo huo alitoa ushuhuda: *'Mafundisho yangu si yangu, bali ni ya Yeye aliyenituma'* (Yohana 7:16); *'Kwa maana sikuongea kwa amri yangu mwenyewe; bali Baba aliyenituma—ndiye aliyeniamuru niseme nini na niongee nini'* (Yohana 12:49); na kumhusu Roho Mtakatifu, alisema hata kabla ya kuanza kwa utume wake: *'Roho ya Bwana iko juu yangu, kwa kuwa amenipaka mafuta ili kuhubiri habari njema kwa maskini; amenituma kuponya walio vunjika mioyo, kutangaza uhuru kwa wafungwa, na kupata kuona kwa vipofu, kuachilia huru wanyonge, na kutangaza mwaka wa neema wa Bwana'* (Luka 4:18–19).

4) Mwana wa Mungu alitenda miujiza ili kuthibitisha uungu wa mafundisho Yake na utume Wake, na alisema: *'Baba, anayeishi ndani yangu, ndiye anayefanya kazi hizi'* (Yohana 14:10; tazama maelezo 25), na pia: *'Basi ikiwa mimi nao kwa Roho wa Mungu nao na*o nao nao nao nao nao nao nao nao na[25]

5) Mwana wa Mungu, kwa ajili ya ukombozi wetu, alikufa msalabani kwa mwili: na Mtume anafundisha kwamba Baba "*hakamwonea huruma Mwanawe, bali alimtoa kwa ajili yetu sote"* (Warumi 8:32), na, katika sehemu nyingine, kwamba Kristo *"kwa njia ya Roho Mtakatifu alijitoa dhabihu kwa Mungu akiwa hana doa"* (Ebr. 9:14).

6) Mwana wa Mungu alifufuka tena katika mwili siku ya tatu baada ya kifo chake, kama anavyoshuhudia Mtume Paulo (Warumi 14:9) — na Mtume huyo huyo anaandika: *"Basi, ikiwa Roho wa Yeye aliyemfufua Yesu kutoka kwa wafu anakaa ndani yenu, Yeye aliyemfufua Kristo kutoka kwa wafu atawapa uhai miili yenu yao inayokufa kwa njia ya Roho wake anayeishi ndani yenu*" [(Warumi 8:11); taz. (1 Wakorintho 15:15); (1 Wathessalonike 1:10); (Efe. 1:20)].

[23] 'Kile kiumbe ambacho Bikira alikipata mimba na kumzaa, ingawa kinamhusu tu Mtu wa Mwana, kilitendwa na Utatu wote: kwa maana kazi za Utatu haziwezi kutenganishwa' (Augustine, *Enchiridion*, sura ya XXVIII, n. 2; taz. *De Trinitate* II, 5, n. 9; 10, n. 2).

[24] "Mwili wa Neno la Mungu uliundwa kwa mapenzi mema ya Mungu Baba, kwa msukumo na kazi ya Roho Mtakatifu, na kwa ridhaa ya Neno Lenyewe" (Mtakatifu Demetrius wa Rostov, Kazi 1, uk. 169).

[25] Tazama Augustine, *Contr. Serm. Arian.*, sura ya XV; Cyril wa Alexandria, *Anath.* IX, katika *Xp. Cht.* 1841, 1, 60.

II. Kwa nini, basi, Mwana wa Mungu pekee ndiye aliyejidhihirisha kwa mwili ili kuleta wokovu wetu, na si Baba wala Roho Mtakatifu, ingawa nao walishiriki katika kazi hii: hiki ndicho fumbo la Uungu. Hata hivyo, kwa msingi wa yale yaliyofunuliwa kwetu kuhusu Watu wa Uungu na kazi ya ukombozi wetu, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa waligundua kuwa Umwilisho wa Mtu wa Pili wa Utatu Mtakatifu sana unaendana na sifa Zake –

1) Kama Mwana. 'Baba ni Baba, si Mwana,' anasema Mt. Yohane wa Damascus, 'Mwana ni Mwana, si Baba; Roho ni Roho Mtakatifu, si Baba wala Mwana; kwa maana asili ya kibinafsi haibadiliki. Ingekuwaje vinginevyo ikabaki kuwa asili ya kibinafsi ikiwa ingebadilika na kupitishwa? Kwa hiyo, Mwana wa Mungu anakuwa Mwana wa Adamu, ili asili ya kibinafsi ibaki haibadiliki. Akawa Mwana wa Mungu , naye akawa Mwana wa Adamu kwa kuumbwa katika tumbo la Bikira Mtakatifu, bila kuacha sifa inayounda alama ya utambulisho wa Mwana."[26] Mtakatifu Gregori Mteolojia,[27] Gennadius wa Massilia[28] na wengine walitoa hoja kwa njia ileile.[29]

2) Kama Mtu ambaye kupitia (δία) yeye vitu vyote vilitengenezwa, na hasa mwanadamu (Yohana 1:3). Mtakatifu Athanasius, akitaja maneno ya Mtume: *'Kwa maana ilikuwa inafaa Yeye, ambaye kwa ajili yake na kupitia kwake vitu vyote vipo, na ambaye huwaleta wana wengi hadi utukufu, amkamilishe muanzilishi wa wokovu wao kwa mateso'* (Waebrania 2:10), anasema: 'maneno haya yanamaanisha kwamba ilikuwa inafaa kwa hakuna mwingine isipokuwa Mungu Neno—yeyewe aliyeumba vitu hivyo mwanzoni—kuwaokoa watu kutoka kwa uharibifu uliokuwa umefika.'[30] Au fikiria maneno ya Mtakatifu Leo, Papa wa Roma: "Katika umoja usioeleweka wa Utatu Mtakatifu, ambapo matendo na ushauri yote hushirikishwa kikamilifu, ukombozi wa jamii ya wanadamu ulichukuliwa na Mwana Mwenyewe, ili yule Mwenyewe ambaye kupitia kwake vitu vyote vilitokea, na ambaye bila yeye *'hakuna kitu kilichotokea kingekuwepo'* (Yohana 1:3), ambaye alipumua pumzi ya uhai wa akili ndani ya mtu aliyeumbwa kwa vumbi la dunia — Yeye huyo huyo alirejesha asili yetu iliyoshuka hadi hadhi yake ya awali, na akawa muumba upya wa kile ambacho Yeye alikuwa muumba wake."[31] Mawazo haya pia yanapatikana katika maandishi ya Mtakatifu Krisostomo, Mtakatifu Kirili wa Aleksandria na Mbarikiwa Agostino.[32]

3) Kama Neno la milele, ambaye peke yake angeweza kutufunulia Mungu (Yohana 1:1–18). "Vinginevyo," anaandika Mtakatifu Irenaeus, "hatungeweza kujifunza kile kilicho cha Mungu, kama Mwalimu wetu, Neno la Hypostasi, hangegeuka kuwa mwanadamu: hakuna mwingine angeweza kutufunulia Baba isipokuwa Neno lake mwenyewe."[33]

4) Kama mfano wa Mungu (Ebr. 1:3), ambaye mwanadamu aliumbwa kwa mfano wake. "Mungu angefanya nini," anauliza Mtakatifu Athanasius, "au kilichokuwa cha lazima, isipokuwa kurejesha katika mwanadamu kile kilicho katika mfano wake, ili kupitia hili watu waweze kumjua tena? Na hili lingeweza kutimizwa vipi kama mfano wenyewe wa Mungu, Mwokozi wetu Yesu Kristo, hangeja duniani? Wanadamu hawangeweza kufanya hivi: kwani wote wameumbwa tu kwa sura. Wala malaika hawangeweza: kwani wao, pia, siyo sura. Kwa hiyo, Neno la Mungu mwenyewe alijitokeza, ili, akiwa ni sura ya Baba, aweze kumumba upya mwanadamu, ambaye aliumbwa kwa sura."[34]

---

[26] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu IV, Sura ya 4, uk. 225.

[27] Mahubiri 39, katika The Works of the Holy Fathers, juz. III, uk. 263.

[28] 'Si Baba aliyechukua mwili, wala Roho Mtakatifu, bali Mwana peke yake, ili Yeye ambaye alikuwa Mwana katika utungu wa Mungu Baba aweze Yeye mwenyewe kuwa mwana wa mama wa kibinadamu katika mwanadamu, ili jina la "Mwana" lisipite kwa mwingine ambaye hakuwa mwana kwa kuzaliwa kwa milele' (De dogmat. eccles. ch. II).

[29] Fulgentinus, *De fide ad Petrum*, sura ya II; Ferrandus (diwani), *Paraenes ad Reginum comitem*, nambari 12; Demetrius wa Pokrov, *Kazi zake*, juz. 1, uk. 52.

[30] Kuhusu Umwilisho wa Mungu, n. 10; taz. nn. 7, 20.

[31] Mahubiri LXI, Sehemu ya II.

[32] Chrysostom, Mahubiri juu ya Yohana, XVIIÏ; Cyril wa Alexandria, Glaphyr, Kitabu cha 1; Augustine, Maelezo ya Zaburi XXXII, En. III, n. 16.

[33] Contr. haeres. V, sura ya 1. Mtakatifu Athanasius pia anasema vivyo hivyo (De incarn. Dei, n. 11).

[34] De incarn. Dei, n. 13. Zaidi mbele katika kazi hiyo hiyo (n. 20), Baba Mtakatifu anataja kwa ufupi sababu zote za Umwilisho wa Mwana wa Mungu kama ifuatavyo: 'Hakuna mwingine isipokuwa Mwokozi Mwenyewe, ambaye mwanzoni aliumba ulimwengu kutokana na kitu, angeweza kutoa utovu wa kuoza kwa asili yetu inayoweza kuoza; – hakuna mwingine isipokuwa Yeye ambaye ni mfano wa Baba angeweza kurejesha mfano wa Mungu katika wanadamu; – hakuna mwingine isipokuwa Bwana wako Yesu Kristo, ambaye ni uzima wenyewe, angeweza kuinua asili yetu ya kufa hadi kutokufa; – hatimaye, hakuna mwingine angeweza kuwapa

Katika haya yote, muafaka wenye hekima wa matendo yote ya Mungu unafunuliwa waziwazi. Kama vile Baba alivyoviumba vyote kupitia Mwana kwa Roho Mtakatifu; kama vile anavyoongoza vyote kwa hekima kupitia Mwana kwa Roho Mtakatifu:[35] ndivyo pia alivyonea fadhili kutuumbia upya kupitia yule Mwana yuleyule kwa Roho Mtakatifu. Upatano huu waziwazi unategemea mpangilio halisi wa Watu wa Utatu Mtakatifu wenye asili moja.

§127. Motisha ya kazi ya ukombozi na kusudi la kuja kwa Mwana wa Mungu duniani

I. Kwa nini Mungu wa Utatu alijinyeshea kutukomboa? Kuna sababu moja tu kwa hili: Upendo Wake usio na kikomo kwetu sisi wenye dhambi. *"Mungu huonyesha upendo Wake kwetu,"* anasema Mtume Mtakatifu, *"kwamba Kristo alikufa kwa ajili yetu tulipokuwa bado wenye dhambi."* (Warumi 5:8), na mahali pengine: *'Mungu, aliye tajiri kwa rehema, kwa kuwa alitupenda sana, hata tulipokuwa tumefariki katika makosa yetu, alituamsha pamoja na Kristo—kwa neema mmeokolewa, — na akatufufua pamoja Naye, akatutia viti mbinguni katika Kristo Yesu, ili katika enzi zijazo aweze kuonyesha utajiri mkuu wa wema wake kwetu katika Kristo Yesu. Maana mmeokolewa kwa neema kwa njia ya imani; na hii si kwa ajili ya matendo yenu, ni zawadi ya Mungu"* (Efe. 2:4–5, 7). Hasa, upendo usio na kikomo wa wafuatao ulidhihirishwa hapa: **a) Mungu Baba**: *'Hivi ndivyo upendo wa Mungu ulivyodhihirishwa miongoni mwetu: Mungu alimtuma Mwanawe wa pekee duniani ili tuwe na uzima kupitia kwake'* (1 Yohana 4:9; taz. Yohana 3:16); **b) Mungu Mwana**, ambaye Yeye mwenyewe alishuhudia: *'Hakuna upendo uliokubwa kuliko huu, kwamba mtu aweke maisha yake kwa ajili ya marafiki zake'* (Yohana 15:13), na *'alionyesha kwa matendo yake kwamba, akiwa amewapenda wake waliokuwa duniani, aliwapenda hadi mwisho'* (Yohana 13:1), na akaweka chini uhai wake kwa ajili yao; **c) Mungu Roho Mtakatifu**: *'kwa maana kwa yeye sote tunaingia kwa Mungu Baba kwa Roho mmoja'* (Efe. 2:18), na: *'kwa rehema zake, kwa njia ya bafu la kuzaliwa upya na kuhuishwa kwa Roho Mtakatifu'* (Tito 3:5). Kwa hiyo, kazi yote ya ukombozi wetu huitwa kazi ya rehema na neema: *'Kwa kuwa mmeokolewa kwa neema, mkiwa na imani; si kwa matendo, ili mtu asijivunie. Kwa maana yeye ni kipawa cha Mungu'* (Efe. 2:8); *'Neema ya Mungu imetokea, ikileta wokovu kwa watu wote'* (Tito 2:11). Mababa Watakatifu na waalimu wa Kanisa walitambua kwa kauli moja upendo usio na kikomo wa Mungu kwa wanadamu kama sababu ya kuja kwa Mwokozi duniani.[36] 'Mwana wa Mungu, aliyeketi mkono wa kulia wa Baba,' anasema Mtakatifu Yohane Krisostomo, kwa mfano, 'alitaka na kuamua kwa njia zote kuwa ndugu yetu. Kwa sababu hii, akiwa amewaacha malaika na mamlaka ya juu, Alikuja kwetu na kutuchukua juu Yake…; Alijichukulia mwili wetu kwa upendo tu kwa ajili ya wanadamu, ili atuonyeshe rehema: hakuna sababu nyingine ya kimungu kwa ajili ya mpango kama huu, isipokuwa hii moja."[37] "Ee muungano wa ajabu! Ee upatanisho wa ajabu! — anasema Mtakatifu Gregori Mtheolojia — Yeye aliyejaa anaanza kuwepo; Yeye asiyeumbwa anaumbwa; Yeye asiyeweza kueleweka anaeleweka kupitia roho ya busara, akiwa kati ya Uungu na mwili mzito; Yeye aliye tajiri anakuwa maskini — anakuwa maskini hata kufikia hali ya mwili wangu, ili mimi nipate utajiri kwa Uungu Wake; Yeye aliyejaa anajinyima — anajinyima, ingawa kwa muda tu, utukufu Wake, ili mimi nipate kushiriki katika ujazo Wake. Ni utajiri gani wa wema!"[38]

II. Kuhusu kusudi la Ujumbe na kuja duniani kwa Mwana wa Mungu: hili limewekwa wazi na Kanisa Takatifu linapotufundisha kukiri: 'aliyeshuka kutoka mbinguni kwa ajili yetu na kwa ajili ya wokovu wetu.' Na Maandiko Matakatifu yanathibitisha kwamba Mwana wa Mungu alikuja duniani, kwa kweli, kwa lengo lingine lolote isipokuwa hasa kutuokoa sisi (Luka 19:10), yaani: **a)** kutimiza haki ya milele kwa niaba yetu: *'ambaye Mungu alimweka kuwa dhabihu ya upatanisho kwa damu yake, kwa njia ya imani, ili kuonyesha haki yake, kwa sababu katika uvumilivu wake alipita juu ya dhambi zilizotendwa hapo awali'* (Warumi 3:25); **b)** kutusafisha dhambi zetu*: 'Ambaye alijitoa kwa ajili yetu ili kutukomboa kutoka kwa uasi wote'* (Tito 2:14); **c)** kutuokoa kutoka kwa kifo na nguvu za shetani: *"Kwa kuwa watoto wana ushirika wa nyama na damu, Yeye*

---

wanadamu maarifa ya Baba na kuangamiza uovu wa uabudu sanamu, isipokuwa Neno anayeutawala ulimwengu, isipokuwa Mwana mmoja wa kweli na wa pekee wa Baba" (katika Chr. Readings 1838, II, 132–133).

[35] Tazama hapo juu – § 57: kuhusu ushiriki wa Watu wote wa Utatu Mtakatifu Mkuu katika kazi ya uumbaji, na kisha § 100.

[36] Athanas. de incarnat. Dei n. 1; Gregor. Nyss. contr. Eunom. orat. XII; cf. notes 11, 13, 15.

[37] Katika Waraka kwa Waebrania, sura ya 2.

[38] Homilia 38, kuhusu Epifania, katika *The Works of the Holy Fathers*, j. III, uk. 245.

naye alivishiriki hivyo, ili kwa mauti aharibu yule aliye na nguvu ya mauti, yaani, shetani, na kuwaokoa wale ambao kwa hofu ya mauti walikuwa watumwa maisha yao yote" (Waebrania 2:14–15); **d)** kutuunganisha tena na Mungu: *"Wote wawe umoja, kama vile mimi na wewe, Baba, tulivyo umoja, ili nao wawe umoja ndani yetu*" (Yohana 17:21); **e)** kuyaangaza akili zetu, ambazo zimetiwa giza na dhambi: *'Nilizaliwa kwa ajili ya hili, na kwa ajili hii niliingia ulimwenguni, niwashuhudie kweli; kila aliye wa kweli husikiliza sauti yangu'* (Yohana 18:37); *'Nimekuja ulimwenguni kuwa nuru, ili kila amwaminiye asibaki gizani'* (Yohana 12:46); **e)** kurekebisha mapenzi yetu, ambayo yana mwelekeo wa dhambi, na kuyafunza katika matendo mema: *"Kwa maana neema ya Mungu imetokea, ikileta wokovu kwa watu wote, ikitufunza tuache kutokuwa na kumcha Mungu na tamaa za kidunia, na tuishi kwa kiasi, kwa haki, na kwa kumcha Mungu katika enzi hii ya sasa"* (Tito 2:11–12); *"Kwa maana sisi tu kazi ya mikono yake, tuliumbwa katika Kristo Yesu, tufanye matendo mema, ambayo Mungu aliandalia tangu kale, ili tuenende nayo"* (Efe. 2:10), na kadhalika; — **g)** kutufundisha tena kumtukuza Mungu ipasavyo: *"akituwekea mapema tuwe watoto wake kupitia Yesu Kristo, kama alivyopenda yeye mwenyewe, ili sifa za neema yake tukufu zitukuzwe, ambayo ametupatia katika Mpendwa ... ili sisi, tuliokuwa tumemtumaini Kristo tangu mwanzo, tuweze kushiriki katika sifa zake tukufu"* (Efe. 1:5–6, 12); na **h)** kutupatia uzima wa milele: *'Kwa maana Mungu aliupenda ulimwengu, hata akampa Mwanawe wa pekee, ili kila amwaminiye asipotee, bali awe na uzima wa milele'* (Yohana 3:16).

Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walikiri kwa kauli moja kusudi hili hasa la Mwana wa Mungu kuja duniani: **a)** Mtakatifu Irenaeus: "Kama isingekuwa lazima kuokoa mwili, Neno la Mungu hangekuwa mwili kamwe;"[39] **b)** Mtakatifu Athanasius: "Sisi tulikuwa sababu ya kuja Kwake; ukiukaji wetu ulichochea upendo wa Neno kwa wanadamu kiasi kwamba alishuka kwetu na Bwana akaonekana miongoni mwa watu; sisi ndio sababu ya Mwili wake, na kwa ajili ya wokovu wetu alikawa mwanadamu na kuzaliwa kwa mwili wa kibinadamu;[40] **c)** Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Ni sababu gani kwamba Mungu anachukua umwanadamu kwa ajili yetu? Ni ili sisi sote tuokolewe. Kwa sababu gani nyingine ingekuwepo?"[41] **d)** Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Akiwa Mungu, hakuchukua mwili wetu na kuwa mwanadamu kwa kusudi lingine lolote isipokuwa wokovu wa jamii ya wanadamu;"[42] **e)** Mtakatifu Basil Mkuu: "Kazi ya Mungu na Mwokozi wetu kuhusu mwanadamu ni kumuitoa katika hali ya Kuanguka na kumrudisha katika ushirika na Mungu kutoka katika hali ya kutengwa iliyosababishwa na kutotii; kwa kusudi hili Kristo alikuja kwa mwili, akianzisha mafundisho ya Injili ya maisha; kwa kusudi hili vilikuja mateso, msalaba, mazishi na ufufuo, ili mwanadamu, akiokolewa kwa kuiga Kristo, arudie ile uana wa kale;"[43] **e**) Mtakatifu Augustine: "Hakukuwa na sababu ya kuja kwa Kristo Bwana isipokuwa kuokoa wenye dhambi; kutokomeza magonjwa ya , kuharibu vidonda, na—dawa haihitajiki;"[44] **g)** Mt. Gregori Mkuu: "Kama Adamu asingetenda dhambi, isingekuwa lazima kwa Mkombozi kuchukua mwili wetu."[45] Hilo lilithibitishwa pia na: Didymus wa Alexandria,[46] Ambrose,[47] Macarius Mkubwa,[48] Leo Mkubwa na wengine.[49]

Hivyo, mafundisho ya uongo ya Wapelagia na wengine wa heresi—kwamba Mwana wa Mungu angekuja duniani na kuchukua mwili hata kama mwanadamu hangeanguka—yamepingwa kabisa.[50]

---

[39] Kinyume na Uheretiki, Kitabu cha IV, uk. 14.
[40] *Da incarnat. Dei*, n. 4.
[41] Homilia za Theolojia, Kitabu IV, katika Kazi za Mababa Watakatifu, Jilid. III, uk. 79.
[42] Kuhusu Mwanzo, Mahubiri III, n. 4, XXIII, n. 6.
[43] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 15, katika *The Works of the Holy Fathers*, juz. VII, uk. 282.
[44] Mahubiri juu ya Maneno ya Bwana VI. Na kwingineko: 'Kama mwanadamu asingepotea, Mwana wa Mwanadamu asingekuja' (Mahubiri CLXXIV, n. 2; taz. n. 8).
[45] Maelezo juu ya 1 Wafalme, Kitabu IV, Sura ya 1.
[46] 'Alizaliwa… kwa ajili ya wokovu wa wanadamu, Mwana wa Adamu.' *De Trinit.* III, 4.
[47] Ni nini sababu ya Umwilisho, ikiwa si ili mwili, uliokuwa umefanya dhambi, ukombolewe? (Kuhusu Umwilisho, sura ya VI).
[48] 'Kwa maana kuja kwa Bwana kulikuwa kabisa kwa ajili ya mwanadamu, aliyekuwa amekufa katika kaburi la giza la dhambi...' Homilia XXXIV.
[49] Leo, Mahubiri III juu ya Pentekoste; Tertullian, Kuhusu Nama ya Kristo, sura ya XIV; Glemerius wa Alexandria, Paedagogus III, 1; Origen, Mahubiri XXIV juu ya Kitabu cha Hesabu, n. 1; Gregory wa Nyssa, Katekisimu, sura ya XV.
[50] Kufuatia Wapelagia (Cassian, *De incarnat. Christi contr. Nestor.* 1, c. 3), mtazamo huu ulishikiliwa na Waskolastiki wengi (Alex. Halens, *P.* III, qu. II, memb. 13; Alhert. M., *Sent.* III, dist. XX, art. 4; Dunc. Scot. Sent. IIIj, dist. VII, quaest. 3; dist. XIX, qu. 1), pamoja na Wakalvini na Wasosini. Upinzani wa kina wa hoja zao kuu unaweza kupatikana katika The Theology of Theophan Prokopovich, juz. III, uk. 205–217.

§128. Hatima ya milele ya ukombozi, na kwa nini Mkombozi hakujja duniani mapema?

I. Kwa kuwa Mungu alipenda kutuokoa kwa wema Wake pekee, ambao ni wa milele na usio na kikomo, na, kwa upande mwingine, kwa kuwa, kama Yeye Aliyejua Yote, alitabiri anguko letu na ukubwa wa anguko hilo tangu milele, tunaweza kuhitimisha kwamba ukombozi wetu uliandaliwa tangu milele. Na Neno la Mungu linathibitisha ukweli huu kwa uwazi kabisa. Kwa kuzingatia kazi nzima ya ukombozi wetu, Mitume Watakatifu wanashuhudia: *'Bali sisi tunahubiri hekima ya Mungu, iliyo fumbo na iliyofichwa, ambayo Mungu aliipanga kabla ya enzi kwa ajili ya utukufu wetu'* (1 Kor. 2:7); au: *'ili sasa, kwa njia ya Kanisa, hekima mbalimbali za Mungu zijulikane kwa makuu na mamlaka katika mahali pa mbinguni, kulingana na kusudi la milele alilotimiza katika Kristo Yesu Bwana wetu'* (Efe. 3:10–11). Akizungumza, hasa, kuhusu Mwokozi, Bwana Yesu, Yeye anaitwa Mwana-Kondoo asiye na doa, *'aliyechaguliwa kabla ya kuwekwa misingi ya ulimwengu, lakini aliyefunuliwa katika nyakati hizi za mwisho kwa ajili yetu'* (1 Petro 1:19–20), Mwana-Kondoo *'aliyekabidhiwa kwa ajili ya kifo kulingana na kusudi lililopangwa na maarifa ya awali ya Mungu'* (τή ωρισμένη βουλη καί προρώσει τού Θεού έκδοτον) [(Matendo 2:23); taz. (Matendo 4:27–28)]; Mwana-kondoo aliyeuawa tangu kuwekwa kwa misingi ya ulimwengu (Ufunuo 13:8). Mwisho, tukizungumzia sisi, ambao Mwokozi aliteseka kwa ajili yetu, imetamkwa kwamba Mungu *'alichagua sisi katika Yeye kabla ya kuwekwa misingi ya ulimwengu, ili tuwe watakatifu na wasio na lawama mbele zake katika upendo'* (Efe. 1:4), *'Mungu alichagua ninyi tangu mwanzo, kwa utakatifu wa Roho na imani kwa kweli, kwa ajili ya wokovu*' (2 The. 2:13), na kwamba alituokoa na kutuita katika wito mtakatifu, si kwa ajili ya matendo yetu, bali kulingana na mapenzi yake mema na neema yake, iliyotolewa kwetu katika Kristo Yesu kabla ya enzi zote kuanza (2 Tim. 1:9).

II. Ikiwa ndivyo, ikiwa Yeye Aliye Mwema Wote tayari, tangu milele, na hivyo kabla ya kuanguka kwetu, alikuwa amekusudia kutukomboa: kwa nini basi hakuchagua kutimiza mapenzi Yake yaliyotanguliwa mara tu tulipoanguka? Kwa nini alimtuma Mwanawe duniani tu *'katika siku hizi za mwisho'* (Ebr. 1:2)?

Jibu la swali hili liko katika mpango mzima wa kimungu wa Mungu kabla ya kuja kwa Mwokozi. Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, walipochunguza kwa undani mipango ya mpango huu, walitoa sababu maalum zifuatazo za kucheleweshwa kwa kuja kwa Mwana wa Mungu duniani:

1) Ilikuwa inafaa kwamba, katika kipindi cha enzi, watu wajifunze kupitia uzoefu na, kadri iwezekanavyo, wahisi kwa undani zaidi kina kirefu cha kuanguka kwao na udhaifu wao wa kimaadili, ili waweze kutamani kwa hiari zaidi msaada wa kimungu na kuukubali kwa dhati zaidi ulipotolewa (Rum. 8:3): kwa maana Mungu hakuweza kuwaokoa watu kinyume na mapenzi na matakwa yao. 'Katika enzi zote,' anaandika Mtakatifu Gregori Mteolojia, 'kulikuwa na mabadiliko mawili makuu katika maisha ya mwanadamu, yanayojulikana kama agano mbili. Moja iliongoza kutoka kwa sanamu hadi kwa Sheria, na lingine kutoka kwa Sheria hadi kwa Injili… Lakini jambo lilelile lilitokea kwa agano zote mbili. Ni nini hasa? Hazikutangazwa ghafla, wala katika jaribio la kwanza kabisa. Kwa nini ilikuwa hivi? Ilikuwa ni muhimu tujue kwamba hatulazimishwi, bali tunashawishiwa. Kwa maana kile kisicho cha hiari pia si cha kudumu, kama vile mto au mmea uliokamatwa kwa nguvu kwa muda mfupi tu. Hata hivyo, kile kinachofanywa kwa hiari ni cha kudumu zaidi na cha kuaminika zaidi. Cha kwanza ni kazi ya yule anayetumia nguvu, ilhali cha pili ni chetu sisi wenyewe. Cha kwanza ni sifa ya mamlaka ya kulazimisha, ilhali cha pili ni sifa ya haki ya Mungu. Kwa hiyo, Mungu ameamuru kwamba wema usifanywe kwa wale wasio tayari, bali tuwafanyie wema wale walio tayari."[51]

2) Ilikuwa ni lazima kwa maambukizi ya dhambi, ambayo yalikuwa yamepenya ndani kabisa ya asili ya mwanadamu, kujitokeza polepole kwa ukamilifu wake wote, ili ugonjwa huu wa kimaadili wa mwanadamu ukomazike kikamilifu na kufikia hatua ya mwisho ya ukuaji wake; na ni wakati huo tu ndipo Tabibu wa mbinguni wa roho na miili alitokea kwa ajili ya uponyaji wake kamili na mkamilifu: *'Kwamba dhambi ilipoongezeka, neema ilitapika zaidi,'* anasema Mtume (Warumi 5:20). 'Yeye aliyetamani kuchukua maisha ya kibinadamu ili kuangamiza uovu,' anahadili Mtakatifu Gregori wa Nyssa, 'alisubiri (kama ilivyohitajika) hadi dhambi iliyopandwa na adui ilipotoa mazao yake yote; na ndipo tu, kama Injili inavyosema, alipopiga shoka kwenye mzizi wenyewe' (Mathayo 3:10). Na kama vile madaktari wenye ustadi zaidi, wakati homa

[51] Kamusi ya Theolojia, juz. V, katika Kazi za Mababa Watakatifu, juz. III, uk. 125.

bado inawaka ndani ya mwili na kuongezeka taratibu kwa sababu za ugonjwa, huikabidhi ugonjwa mwili, bila kumruhusu mgonjwa kujijenga kwa chakula chochote, hadi ugonjwa ufike hatua yake ya juu kabisa, na ndipo tu wanapoanza kutumia ujuzi wao, wakati ugonjwa, ukiwa umejidhihirisha kikamilifu, hautawali tena: vivyo hivyo Mganga wa roho zinazoumia huchelewa hadi ugonjwa wa dhambi ambao asili ya mwanadamu imeambukizwa udhihirishwe kwa ukamilifu wake, ili kusiwe na kitu kilichofichika na kusiwe na kitu kilichobaki kisipotolewa dawa."[52]

3) Ilikuwa ni lazima kuwaonya watu kuhusu kuja duniani kwa Mjumbe wa ajabu wa Mungu kama Mwokozi, na kuwafahamisha, kidogo kidogo, kuhusu hali zote za kuonekana kwake kwa miujiza, maisha na kifo chake, ili, alipojitokeza, wangemtambua kwa uhakika zaidi; ilikuwa pia muhimu kuwaandaa hatua kwa hatua ili wakubali mafundisho ya juu kama yale ambayo Mkombozi alikuwa ameyaleta, na ambayo, bila mwongozo huu wa awali, wasingeweza kuyaelewa. "Bwana alijua," anasema Mtakatifu Augustino, "ni lini ilikuwa inafaa kwa Yeye kuonekana. Kwanza, kupitia mfululizo mrefu wa nyakati na miaka, ilikuwa lazima kumtangulia: kwa maana jambo la umuhimu mkubwa lilipaswa kutokea. Ilikuwa lazima kumtangulia kwa muda mrefu, wakimsubiri daima. Kadiri Jaji alivyokuwa mkubwa zaidi, ndivyo msururu wa watangazaji waliokuwapo kabla Yake ulivyokuwa mrefu zaidi."[53] Na Mtakatifu Basili Mkubwa anahoji hivi: "Msanifu wa wokovu wetu, kama jicho la mtu aliyekua gizani, anatuleta katika nuru kuu ya ukweli baada ya kutuzoeza taratibu; kwani ana huruma kwa udhaifu wetu. Katika kina cha utajiri wa hekima Yake na katika kushauriana kwake kusiwezokuzamishwa, ametuwekea mwongozo huu mpole na unaofikika, akitufundisha kwanza kuona vivuli vya vitu na kutazama jua linaloakisiwa katika maji, ili, tutakapokuja ghafla kuona nuru safi, tusipofushwe macho. Kwa msingi uleule ndipo paundwa Sheria, ambayo ni kivuli cha mambo mema yajayo (Ebr. 10:1), na ishara za utabiri katika Manabii—haya yalikuwa ni matazamio ya ukweli kwa ajili ya mafunzo ya macho ya moyo, ili mpito kutoka kwa hayo kwenda kwa hekima, katika fumbo lake lililofichika, uweze kutuwezea kwa urahisi."[54]

4) Ilikuwa lazima kwa ubinadamu wenye dhambi kwanza kupitia mfululizo mrefu wa utakaso na utakatifu miongoni mwa kundi la mababu na watu wote watakatifu wa Agano la Kale, ili hatimaye uonekane katika Mariamu asiye na doa katika kiwango hicho cha usafi na utakatifu ambacho kingeweza kuufanya chombo cha Patakatifu pa Patakatifu, Neno la Mungu. "Zamani sana," anasema mmoja wa walimu wa kale wa Kanisa, "hata kabla ya uumbaji wa ulimwengu, Umwilisho wa Mungu ulikuwa umepangiwa; lakini hata kabla ya Mariamu Mtakatifu Sana, hakukuwa na chombo kinachostahili (εργαστήριον) kwa ajili ya Umwilisho. Na ilipopatikana, ndipo Bwana alipofanyika mwili."[55] "Nani anaweza kushangaa," anaandika mmoja wa walimu wa baadaye wa Orthodoxi, "kwamba baada ya kosa la Adamu Neno la Mungu halikuja duniani kufanyika mwili na kuokoa jamii ya wanadamu iliyokuwa imeporomoka hadi karibu miaka elfu sita ilipopita? Hakukuwa na bakhri hata mmoja aliyepatikana duniani aliyekuwa safi— —sio tu kwa mwili bali pia kwa roho. Lakini bakhri mmoja wa aina hiyo alipatikana, wa kwanza na wa mwisho, ambaye, kwa sababu ya usafi wake wa kipekee—kwa mwili, nasema, na kiroho—alistahili kuwa Kanisa na hekalu la Roho Mtakatifu."[56]

Kwa kifupi: ilikuwa lazima kwanza kuandaa jamii ya wanadamu, kwa njia mbalimbali na kwa namna mbalimbali, ili kupokea Mwokozi ambaye alikuwa amepangiwa tangu milele, na ndipo tu Mwokozi aonekane.

Yule Mwenye Hekima Isiyo na Kiasi hakika alitenda kwa njia hii.

---

[52] Orat. in diem. Natal., in Opp. Vol. III, uk. 341, Paris, 1638. Baba Mtakatifu kisha anaendelea: 'Wakati nguvu yote ya dhambi ilipotoka kwenye mzizi huu, ilikua katika maumbo mbalimbali na kujidhihirisha katika mapenzi ya wanadamu, waliojulikana kwa uovu wao katika enzi zote; kisha, kama Mtume anavyosema, akipuuza enzi za ujinga, Mungu (Matendo 17:30) alikuja katika siku za mwisho… Kisha, kupitia mwili wa mwanadamu, alikandamiza vichwa vingi vya nyoka…" (ibid., uk. 342). Wazo hili linafafanuliwa na: Mtakatifu Gregori Mteolojia (Kazi za Wababa Watakatifu, j. III, **uk. 294–295)** na Mbarikiwa Theodoret (Contr. Graec. Serm. VI, katika Kazi, j. IV, uk. 579).

[53] Katika John, Tract. XXXI, n. 5.

[54] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 14, katika The Works of the Holy Fathers, jil. VII, uk. 280–281. Tazama pia mahubiri ya Mtakatifu Gregori Mteolojia kuhusu Pasaka Takatifu, katika The Works of the Holy Fathers, jil. IV, uk. 164–165.

[55] Tazama katika Ethym. Zygaben. Panopl. Par. 1, Tit. 7, uk. 142.

[56] Mtakatifu Demetrius wa Rostov, Kazi Zilizokusanywa, j. III, uk. 101, katika Christian Readings 1842, j. IV, uk. 395.

§129. Maandalizi ya Mungu kwa jamii ya wanadamu ili kupokea Mwokozi na imani Kwake katika enzi zote

Maandalizi haya ya Mungu kwa jamii ya wanadamu ili kupokea Mwokozi yanajumuisha vipindi viwili vikuu: kipindi cha kwanza—kuanzia Adamu hadi baba wa waumini, Abrahamu (takriban miaka 3,448); kipindi cha pili—kuanzia Abrahamu hadi kuja kwa Mwokozi mwenyewe (takriban miaka 2,060).

Wakati wa kipindi cha kwanza, na kirefu zaidi, Mungu aliandaa jamii yote ya wanadamu kwa njia ileile.

1) Mara tu wazazi wetu wa kwanza walipoanguka, wakiwa wamedanganywa na nyoka, Mungu — **(a)** aliwapa ahadi kwamba mzao wa mwanamke atamponda kichwa cha nyoka huyu (Mwa. 3:15), yaani, kwamba Mkombozi atakayezaliwa kutoka kwa mwanamke (Gal. 4:**4)** angeharibu kazi za shetani (1 Yohana 3:8), na angekomboa jamii ya wanadamu kutoka kwa madhara yote ya Kuanguka (Ebr. 2:14); na wakati huo huo **b)** akaanzisha dhabihu, kama ishara ya ile dhabihu kuu ambayo Masihi angeitoa Kalvari kwa ajili ya dhambi za ulimwengu wote [(Ebr. 9:26); (Ebr. 10:11–12)].[57] Tangu wakati wa 'injili ya kwanza' hii kuhusu Masihi, iliyotangazwa akiwa bado katika Bustani ya Edeni, na kuanzishwa kwa dhabihu zinazoashiria mateso na kifo chake, imani ya kuokoa katika Bwana Yesu imekuwapo bila kukoma miongoni mwa wanadamu. Kwa imani hii, Adamu alimpa mke wake jina 'Maisha' (Mwanzo 3:20), ingawa alikuwa amesikia hukumu ya Mhukumu: *'Wewe ni vumbi, na kwa vumbi utarudi'* (Mwanzo 3:19); kwa imani hii, Hawa alimpa mwanawe wa kwanza jina Kaini: 'Nimempata mwanamume kwa neema ya Bwana' (Mwanzo 4:1); kwa imani hii, bila shaka, Hekima ya Mungu mwenyewe, kama Mwenye Hekima anavyoshuhudia na kama Kanisa Takatifu linavyokiri, *'alimwokoa baba wa dunia aliyeumbwa kwanza, aliyeumbwa peke yake, na kumwokoa kutoka kwa kuanguka kwake mwenyewe'* (Hekima 10:1):[58] *'kwani hakuna jina lingine chini ya mbingu lililotolewa kwa wanadamu ambalo kwa lilo tunapaswa kuokolewa'* (Matendo 4:12), isipokuwa jina la Yesu Kristo. Kwa imani hii *'Habiheli alimtolea Mungu dhabihu bora kuliko Kaini; naye kwa hiyo alipokea ushuhuda kwamba alikuwa mwenye haki'* (Ebr. 11:4). Kwa imani hii *"Enoko alichukuliwa juu ili asione kifo; wala hakupatikana, kwa sababu Mungu alikuwa amemchukua. Maana kabla hajachukuliwa, alikuwa amepokea ushahidi kwamba alimfurahisha* Mungu" (Ebr. 11:5). Kwa imani hii ile ile, bila shaka, Enosi, Metusela, Lamechi, Nuhu na mababu wengine wote na watu waliyo haki, ambao inasemekana walijitahidi kumwomba jina la Bwana Mungu (Mwa. 4:26), kwamba walimfurahisha Mungu na wakapata neema machoni pa Bwana (Mwa. 6:8–9): kwa maana *bila imani* kwa Mwokozi *haiwezekani kumfurahisha Mungu* (Waebrania 11:6).

2) Njia ambazo Mungu alitumia wakati huo kuhifadhi na kueneza miongoni mwa watu imani ya kweli na uchaji Mungu kwa ujumla, na, hasa, injili ya mwanzo kuhusu Masihi na uelewa sahihi wa umuhimu wa dhabihu, zilikuwa hasa zifuatazo: **a)** mafunuo; kwa madhumuni haya Yeye wakati mwingine alijitokeza binafsi na kuzungumza na watu [(Mwa. 4:6–15); (Mwa. 6:13–22); (Mwa. 8:16–17); (Mwa. 9:9–17)], na nyakati zingine Aliwapa watu zawadi ya unabii, kwa mfano: Henoki (Yuda 1:14) na Nuhu (Mwa. 9:25–27); **b)** miujiza, kama vile: kuhamishwa kwa Henoki, ambaye alikuwa mfano wa toba kwa watu wake (Siraka 45:15), kuchanganyikiwa kwa lugha (Mwanzo 11:1–9), Mafuriko ya ulimwengu (Mwanzo 7); na **c)** maisha marefu ambayo Mungu aliwabariki mababu: mara nyingi waliishi kwa zaidi ya karne saba, nane au tisa, hivyo kwamba, licha ya zaidi ya milenia miwili iliyopita kutoka kwa Adamu hadi Mafuriko Makuu, Injili ya awali iliyosikiwa na Adamu katika Paradiso iliweza kupitishwa hadi kwa ulimwengu wa baada ya Mafuriko ikiwa na ubichi na uadilifu wake wa asili. Maana Nuhu, aliyeishi kwa takriban miaka 600 kabla ya Mafuriko, angeweza kuzungumza na Henoki, mwana wa Seti, huku baba yake Nuhu, Lamechi, angeweza kuzungumza na Seti mwenyewe. Hivyo, kila mtu wakati huo angeweza kupokea mafundisho katika imani ya kweli na mapokeo kuhusu Masihi kutoka kwa vyanzo vya kuaminika zaidi, na kupitia imani kwa Masihi, kupata wokovu.

---

[57] Tazama kuhusu dini ya kitume, Utangulizi wa Theolojia ya Kiorthodoksi. A. M.

[58] Kanisa limeamini tangu zamani zisizohesabika kwamba Adamu aliokolewa, kama inavyoonyeshwa na ushuhuda wa Irenaeus (Adv. Haeres. III, c. 54), Tertullian (Contr. Marcion, lib. II), Origen (In Matth. homil. XXXIII) na wengine. Yule wa kwanza anazungumzia Encratites, wapinga imani wa karne ya pili: 'Wanakataa wokovu wa mtu wa kwanza, ambao hata hivyo wameubuni upya. Tatiani fulani ndiye wa kwanza kuanzisha mafundisho haya ya kufuru… na akatunga hoja zake mwenyewe ili kupinga mafundisho ya wokovu wa Adamu' (tazama Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu IV, Sura ya 29, katika tafsiri ya Kirusi, kur. 242–243).

Lakini watu walipopotea taratibu kutoka kwa Muumba wao, licha ya njia zote hizi zilizotolewa na Mungu, licha ya Mafuriko ya ulimwengu yaliyotumika na Mungu kuwaadhibu wanadamu kwa uovu wao uliokithiri, na licha ya ahadi alizozirudia kupitia Nuhu kwa jamii yote ya wanadamu, na ibada ya sanamu ikasambaa kote karibu duniani: basi Mungu, ili kuhifadhi imani ya kweli kwake na kwa Masihi aliyeahidiwa, alichagua mtu mmoja, Abrahamu, kutoka miongoni mwa watu wote, akamlea ndani yake baba wa waumini, na akaingia agano maalum naye na wazao wake wote (Mwanzo 17:7–9), na kipindi kipya kikaanza ambacho kizazi cha wanadamu kilitayarishwa kupokea Mwokozi.

Wakati wa kipindi hiki cha pili, Mungu aliwaandaa watu wake wateule, Wayahudi, kwa njia moja, na Mataifa kwa njia nyingine: wale wa kwanza hasa kwa njia zisizo za kawaida, na wale wa pili hasa kwa njia za kawaida.

I. Kuwaandaa Wayahudi, Mungu alitumia:

1) Ahadi na unabii kuhusu Masihi. Na Aliye Mwenye Hekima Aliyewafunulia watu wake kwa busara na hatua kwa hatua, kulingana na mazingira ya wakati huo, ili nuru ya maarifa kuhusu Mwokozi ajaye iweze kupatikana kwa urahisi zaidi kwa macho ya imani. Hivyo, Masihi anatabiriwa kwanza kama mbegu au kizazi cha Abrahamu, Isaka na Yakobo, ambaye (mbegu) mataifa yote ya dunia yatabarikiwa kupitia kwake [(Mwa. 12:3); (Mwa. 18:18); (Mwa. 22:16–18); (Mwa. 26:4); (Mwa. 28:14)], kama Mpatanishi na tumaini la mataifa (Mwa. 49:10); kisha anaonyeshwa kama Nabii mkuu, kama Musa (Kumb. la Torati 18:15–18), Mlezi na Mfalme (Zab. 2), Mfalme na kuhani wa milele kulingana na mpangilio wa Melkizedeki (Zab. 109); zaidi ya hayo — kama Immanuel, ambaye atazaliwa na bikira (Isa. 7:14), Mungu mwenyezi (Isa. 9:6), Mwana-kondoo anayechukua dhambi za ulimwengu (Isa. 53), na msimamizi wa Agano Jipya [(Ezek. 34:23–31); (Dan. 9:24–27)]. Wakati huo huo, wakati wa kuja kwa Masihi uliokuja katika siku zijazo ulifunuliwa polepole [(Mwa. 49:9–10); (Dan. 9:24–27); (Hag. 2:6–10); (Mal. 3:1)]; kabila ambalo alitoka [(2 Fal. 7:12); (Isa. 11:1–3); (Yer. 23:5–6)]; mahali alipopaswa kuzaliwa (Mika 5:2); na hata maelezo madogo kabisa ya kuzaliwa Kwake [(Zab. 71:10–11); (Isa. 11:1–3)], maisha [(Isa. 9:1–2); (Isa. 26:19); (Isa. 35:3–6); (Zek. 9:9)], kifo [(Zab. 84:11–12); (Zab. 40:10); (Zab. 93:21); 68:22); (Zek. 11:12–13); (Zek. 12:10); (Isa. 53:7)] na ufufuo [(Zab. 70:20); (Hos. 6:3)],[59] ili kwamba Kristo alipokuja duniani, Wayahudi waliotii amri wasishindwe kumtambua kwa ishara hizi.

2) Aina. Hapa, Wema usio na kikomo, ukishuka hadi udhaifu wa mwanadamu, ulivaisha ahadi zake kuu na unabii wake kumhusu Masihi katika picha zinazogusa hisia, ili kuzichonga kwa nguvu zaidi katika kumbukumbu za watu na kuzitambulisha, kana kwamba, kila wakati mbele ya macho yao. Miongoni mwa aina hizo zilikuwa:

a) Matukio na hali fulani kutoka maisha ya watu binafsi, kwa mfano: dhabihu ya Isaka, ikionyesha kifo cha Masihi msalabani na ufufuo wake (Yohana 8:56); ukuhani wa Melkizedeki, ukitabiri ukuhani wa milele wa Kristo (Waebrania 5:6–7); nguvu na utukufu wa enzi za Daudi na Suleimani, ambavyo vilitabiri nguvu na utukufu wa ufalme wa Kristo [(2 Sam. 7:13–14); (Yer. 33:14–18)]; kukaa kwa nabii Yona tumboni mwa nyangumi kwa siku tatu na usiku tatu, ambako kulitabiri kukaa kwa Masihi kwa siku tatu katikati ya dunia (Mathayo 12:40).

b) Matukio na mazingira kutoka kwa historia ya watu wote wa Kiyahudi, hasa katika siku za Musa [(1 Kor. 10:11); (Warumi 10:4)], yaani: kutoka kwa Waisraeli kutoka Misri, mwana-kondoo wa Pasaka, ambaye alikuwa mfano wa Masihi kwa njia nyingi [(Kumb. la Torati 12:46); linganisha. (Yohana 19:36); (1 Kor. 5:7)], kuvuka Bahari ya Shamu, mana, maji kutoka kwenye mwamba, na nyoka wa shaba, ambavyo vilimtangulia Kristo, aliyesulubishwa msalabani na kuokoa wale wanaomwamini kutoka kwa kifo cha milele (Yohana 3:14).

(c) Sheria nzima ya ibada, iliyotolewa na Mungu kupitia Musa, ambayo, kupitia dhabihu zake nyingi, usafishaji, kumwagilia maji, sherehe na ukuhani, ilitabiri matukio ya Agano Jipya: kwani, kama Mtume Mtakatifu anavyoshuhudia, sheria hii ni kivuli cha mambo mema yajayo, na si uhalisia wenyewe [(Ebr. 10:1); taz. [(Kol. 2:17)]. Miongoni mwa masharti yenye mafundisho makuu ya sheria hii yalikuwa: **(a)** kutahilika kwa watoto wote wa kiume, ikionyesha kutahilika kwa ndani na h , haki kwa imani katika Masihi ajaye, ambaye alipaswa kuzaliwa na bikira (Rum. 2:28–29; 4:11), na **b)** kuingia kwa kuhani mkuu katika Patakatifu pa Patakatifu mara moja kwa mwaka kunyunyizia damu kwenye kiti cha rehema: ibada hii takatifu ilikuwa

[59] Manabii yote haya kuhusu Masihi, ambayo yanatoka katika nyakati za mababu na za kabla ya sheria, yamechunguzwa na sisi hapo awali. Utangulizi wa Theolojia ya Kiorthodoksi, §§ 61, 77–89.

ishara ya awali ya dhabihu moja ya kusafisha dhambi za ulimwengu, ambayo Masihi alipaswa kutoa, na, wakati huo huo, ya kupaa Kwake mbinguni [(Ebr. 9:11); (Ebr. 12:24)].

3) Sheria si ya kiibada tu, bali pia ya kimaadili na kiraia. Mtume kwa ujumla huita Sheria *'mwalimu anayetuelekeza kwa Kristo'* (Gal. 3:24). Na kwa kweli, Sheria ya ibada ilielekeza kwa Kristo, kama ilivyotajwa tayari, kwa kuwa ilitabiri matukio ya Agano Jipya, na kupitia dhabihu zake iliwaelekeza Wayahudi kwenye dhabihu ya Kristo (Ebr. 10:1). Sheria ya maadili—kwa sababu ya maagizo yake ya juu na ya kina, ambayo Wayahudi, kutokana na dhambi ya asili, hawakuweza kuyatimiza—iliwafunulia waziwazi uasi wao: *'kwa maana kupitia sheria huja ufahamu wa dhambi'* (Rum. 3:20), iliwafanya watambue udhaifu wao na kuamsha ndani yao tamaa kuu kabisa ya Mwokozi—jambo ambalo Mtume Paulo alikiri kwa nguvu kubwa. Myahudi wa nasaba ya Kiyahudi ambaye alikuwa amekuwa Mkristo; 'Kwa maana tunajua ya kuwa sheria ni ya kiroho, bali mimi ni wa mwili, nimeuzwa chini ya dhambi. Kwa maana sielewi ninachokifanya; maana sikifanyi ninachotaka, bali ninachukia, ndicho ninachokifanya. Basi, nikifanya nisichotaka, nakubaliana na sheria kwamba ni njema; na hivyo si mimi tena ninayekifanya, bali dhambi iliyo ndani yangu … Mimi ni mtu mnyonge! Nani ataniondoa katika mwili huu wa mauti? Namshukuru Mungu kwa njia ya Yesu Kristo Bwana wetu" [(War. 7:14–17); (War. 24–25)].[60] Hatimaye, sheria ya kiraia iliwapeleka watu kwa Kristo kwa kuwapa tishio la kifo kwa ukiukaji wa karibu kila amri ya kimaadili [(Kut. 21); (Kut. 22:18–20); (Kumb. 13), (Kumb. 17:2–12)] na kadhalika, Na kwa njia hii, kwa kuwaweka Wayahudi daima katika hofu chini ya nira ya utumwa (Gal. 5:1), ilifanya wawe na hamu zaidi ya Mwokozi kuja duniani haraka iwezekanavyo, na kwa sheria ya Roho wa uzima katika Kristo Yesu kuwaweka huru *'kutoka kwa sheria ya dhambi na kifo'* (Rom. 8:2).

Kwa njia ya mafundisho haya yote, Wayahudi—kuanzia wakati wa Abrahamu na hata kabla yake—waliamini katika Masihi ajaye, na kwa imani hii walihukumiwa haki na kuokolewa: dhana ambayo Mtume Paulo anathibitisha bila kupingika anapozungumzia Abrahamu, Isaka, Yakobo, Yosefu, Musa, Daudi, Samweli na wengine wengi, *'waliotawala falme kwa imani, wakatenda haki, na wakapokea ahadi'* [(Ebr. 11:8–40); k.f. (Mat. 15:11); (Rum. 4:10–25); (Gal. 2:15–16)]. Kupitia njia hizi, Wayahudi kwa kweli walitayarishwa kumpokea Masihi, kama uzoefu ulivyoshuhudia. Mara tu mtangulizi wa Kristo, Yohana Mbatizaji, alipojitokeza kando ya Yordani na mahubiri yake, Wayahudi walimtuma kuuliza kama yeye ndiye Kristo (Yohana 1:19–27)? Yohana alipojibu kwamba yeye alikuwa tu mtangulizi wa Masihi, na akaanza kutangaza: *'Tubuni, kwa maana Ufalme wa Mbinguni umekaribia'* (Mathayo 3:2); *'Kuna anayekuja baada yangu, ambaye ni mwenye nguvu kuliko mimi'* (Marko 1:7), kila mtu aliwamini maneno haya, *'na eneo lote la Uyahudi na watu wa Yerusalemu walitoka kwake, na wote wakabatizwa naye katika Mto Yordani, wakikiri dhambi zao'* (Marko 1:5). Yesu, alipokuwa bado mtoto mchanga, alipopelekwa hekaluni ili awasilishwe mbele ya Bwana, kwa mujibu wa Sheria ya Musa, alikutana huko na Simoni mzee, *"aliyekuwa akisubiri faraja ya Israeli"* (Luka 2:25), na nabii Anna alimtangaza kwa wote "*waliokuwa wakisubiri ukombozi huko Yerusalemu"* (Luka 2:38).

Kristo alipoanza huduma Yake kama mwalimu wa umma, alisindikizwa kila mahali na umati wa watu wa ajabu, na wengi walimtambua kama Masihi aliyeahidiwa [(Yohana 6:14); (Mathayo 14:38)], *"Watu wengi waliamini Yeye"* (Yohana 7:31). Yesu alipoingia Yerusalemu mara ya mwisho, watu *'waliotangulia mbele Yake na wale waliomfuata walipaza sauti wakisema: "Hosana kwa Mwana wa Daudi! Amebarikiwa yeye ajaye kwa jina la Bwana! Hosana juu ya juu!'"* (Mathayo 21:9). *'Imebarikiwa ufalme ujao wa baba yetu Daudi kwa jina la Bwana!'* (Marko 11:10). Na ingawa wazee na walimu wa Kiyahudi, kwa wivu na chuki, na ingawa wengi wa watu, kwa upotovu na upofu, hawakumwamini Kristo na hata wakamkabidhi ili afe: sehemu bora zaidi ya Israeli yote—wote wale ambao walikuwa kweli watoto wa Abrahamu, baba wa waumini—walimpokea kwa furaha Masihi aliyeahidiwa na kumwamini, wakati, kupitia mahubiri ya Mitume, waligeukia Kwake kwa maelfu [(Matendo 2:41); (Matendo 4:4)], — na Kanisa la kwanza la Kristo duniani lilijengwa na Wayahudi.

---

[60] Na Mbarikiwa Augustino anasema: 'Hivyo basi, Sheria inawafanya wote wanaoitawaliwa nao kuwa na hatia, na imewekwa juu yao kwa kusudi hili hasa, kufichua dhambi zao, si kuziondoa...' Watu walipojaribu kutimiza kwa nguvu zao wenyewe yale ambayo Sheria ilikuwa imeamuru, walishindwa kwa dhana yao ya kiholela na ya haraka...; na kwa kuwa hawakuweza kutimiza Sheria kwa nguvu zao wenyewe, wakiwa wamehukumiwa hatia chini ya Sheria, walitaka msaada wa Mwokozi; na hatia ya Sheria ikawa ugonjwa kwa wenye kiburi. Hofu ya wenye kiburi imekuwa toba ya wenye unyenyekevu: sasa wenye kuumizwa wanakiri kwamba wanaumizwa; Tabibu atakuja na kuwaponya wenye kuumizwa (Katika Yohana, Insha III, n. 2, uk. 1397, katika Patrologia Cursus Completus, Juz. XXXV).

II. Mataifa, kwa sababu ya uovu wao na uasi, hawakuwekewa, kulingana na sheria za haki, ulinzi uleule na mwongozo maalum ambao Mungu aliwapa watu wake wateule, Israeli; lakini, katika wema Wake usio na kikomo, Yeye *'hakukoma kuwa shahidi* kwao *kwa matendo Yake mema'* (Matendo 14:17), na polepole aliwaandaa kujua na kukubali fumbo kuu la wokovu. Njia za kufikia lengo hili zilikuwa:

1) Sheria ya asili. Kitabu cha maumbile kimesalia wazi kwa watu wa Mataifa, kikifunua kwao yote ambayo mtu anaweza kuyajua kumhusu Mungu: *'Kwa maana yale yanayoweza kujulikana kumhusu Mungu yako wazi kwao, kwa kuwa Mungu ameyaweka wazi kwao. Maana sifa zake zisizoonekana, yaani, uweza wake wa milele na asili yake ya kimungu, zimejulikana wazi tangu uumbaji wa ulimwengu, kwa kupitia vitu vilivyotengenezwa, hata wasiwe na kisingizio.'* (Warumi 1:19–20). Mahitaji ya sheria yalikuwa daima yameandikwa katika mioyo ya watu wa Mataifa, kama inavyothibitishwa na dhamiri yao, iliyowatangazia wajibu wao wa kimaadili (Warumi 2:15). "lakini wao, *wakimjua Mungu, hawakumheshimu kama Mungu wala hawakamshukuru, bali fikra zao zikawa zisizo na maana"* (Warumi 1:21); *'walibadilisha utukufu wa Mungu asiyeweza kufa na picha inayofanana na mwanadamu anayeweza kufa, na ndege, na wanyama wenye miguu minne, na viumbe wanaotambaa'* (Warumi 1:23), na *'walibadilisha ukweli wa Mungu kwa uongo, wakamwabudu na kumhudumia kiumbe badala ya Muumba'* (Warumi 1:25): *'kwa hiyo Mungu aliwaweka katika akili iliyopotoshwa, wafanye mambo yasiyostahili, hata wakajaa kila aina ya udhalimu, uzinzi, uovu, tamaa, ukatili; wakiwa wamejaa wivu, mauaji, mizozo, udanganyifu na ukatili"* (Warumi 1:28–29), na "*mioyo yao isiyo na ufahamu ikagandamizwa; wakijiita wenye hekima, wakawa wapumbavu*" (Warumi 1:21–22). Ingawa akili ya mwanadamu imejitahidi kwa nguvu zote, kwa karne nyingi, kutafuta ukweli wa kimungu na kurekebisha maadili ya binadamu, imeshindwa kufikia lengo lake. Mafundisho yote ya kidini ambayo imeibua yalifunuliwa hivi karibuni kuwa hayatoshi na yakaporomoka. Mifumo mingi ya kifalsafa ilipondwa chini kwa chini kwa urahisi na mingine, ikapoteza uaminifu zaidi na zaidi, na hatimaye ikageuka kuwa falsafa ya shaka au ukosefu wa imani. Maadili ya kifalsafa na sheria za kiraia hayakurekebisha maadili ya binadamu; kinyume chake, uovu ulionekana kuongezeka duniani: ulifikia hatua ambapo watu waliokuwa na mwangaza zaidi wa kale, Wagiriki na Warumi, walifanya hisia na maovu yote ya kibinadamu kuwa na umbo na kuyaabudu, na wakaamini kuwa walikuwa wakiwatumikia miungu yao kupitia matendo mbalimbali maovu na uasherati. Yote haya kwa kawaida yalipaswa kuwalazimu washenzi kutambua udhaifu wao kiakili na kimaadili, na baadaye kuchochea na kuimarisha taratibu ndani yao tamaa ya msaada kutoka juu, na kuwaweka tayari kuupokea msaada huu. Na uzoefu umeonyesha kwamba wenye hekima bora zaidi miongoni mwa wasomi wa kipagani walitambua udhaifu wa akili ya binadamu katika kutafuta maarifa ya Mungu na udhaifu wa mapenzi ya binadamu katika kutafuta uchaji Mungu, na walifundisha kwamba msaada unapaswa kutafutwa kutoka kwa Mungu pekee.[61] Ilikuwa katika maana hii hasa kwamba walimu wa kale wa Kanisa walirejelea falsafa kama mwongozo kwa Kristo, wakiwaandaa wapagani kumkaribisha Yeye.[62]

2) Masalio ya ufunuo na dini ya kale kabisa. Ukweli wa imani, hasa ahadi zinazohusu Mwokozi, zilizotolewa mwanzoni kwa wanadamu wote na kupitishwa kutoka kwa baba hadi watoto, kutoka kwa mababu hadi wazao kupitia mafundisho ya mdomo, zilikuwa na lazima ziene miongoni mwa mataifa yote, hata kama baadaye yangepotea mbali katika uasi na uabudu sanamu. Na ingawa kweli hizi, zikiwa zimechanganyika na imani mpya za watu wa kipagani, hazikuweza kuepuka kupoteza polepole usafi na uadilifu wake wa awali, na hazikuweza kuepuka kupotoshwa; lakini hata katika hali yao iliyopotoshwa, bado ziliendelea kudumisha na kuhifadhi miongoni mwa watu wa kigeni mapokeo kuhusu asili na hali ya awali ya mwanadamu, au 'Enzi ya

[61] Kama vile: Meles wa Samos (apud Diogenes Laertius, Kitabu IX, n. 24), Socrates (Xenophon, *Memorabilia*, Kitabu IV, na Plato, Dailogi 'Alcibiades'), Plato (katika *Epimenides* na *De Legibus*, Kitabu IX), Seneca (Kitabu 1, Sura ya 6 ya *De Clementia*), na Iamblichus (katika *Vita Pythagorae*, Sura ya 28).

[62] Clemens wa Aleksandria, *Stromata* 1, uk. 282; Origen, *Philocalia*, sura ya XIII, kurasa 41–42.

Dhahabu',[63] kuanguka kwa wazazi wetu wa kwanza katika Paradiso,[64] na, muhimu zaidi ya yote, mapokeo ya Mwokozi wa jamii ya wanadamu na matarajio ya kuja Kwake.[65]

3) Mchanganyiko wa watu wa kipagani na watu waliochaguliwa na Mungu, ambao Neno la Mungu na ahadi zote na unabii kuhusu Masihi vimewekwa kwao (Warumi 3:2). Mwingiliano huo ulianza tangu enzi za Abrahamu, Isaka na Yakobo, ambao, walipokuwa wakihama kutoka mahali hadi mahali na, kutokana na mazingira mbalimbali, walipokutana na makabila tofauti , waliweza kuwa na ushawishi wa manufaa kwao kupitia mfano wa maisha yao na kupitia utangazo wao wa kweli za imani (Mwa. 23–36). Baadaye, ukaaji wa Waisraeli Misri miongoni mwa watu wengi, kutoka kwao kwa utukufu kutoka Misri, kuvuka kwao kwa muujiza Bahari ya Shamu, kuingia kwao kwa ushindi katika Nchi ya Ahadi, kuangamizwa au kutawaliwa kwa wakazi wake waovu, ikafuatiwa na ushindi wao wa mara kwa mara dhidi ya mataifa ya kipagani wakati wa enzi za Waamuzi, pamoja na nyakati zao za kutawaliwa na mataifa hayo hayo, haingeweza kutokuwa na athari kwa wapagani, kama inavyoonekana kutoka kwa mifano [(Yoshua 2:9–11); (Yoshua 5:1); (Ruthi 1:16)]. Katika nyakati za baadaye, wakati wa enzi za wafalme, Wayahudi, katika nyakati mbalimbali—kama vile wakati wa safari, usafiri wa baharini, vita, utumwani na biashara—walipata mawasiliano na karibu watu wote wa ulimwengu wa kale: Wakaldayo, Wamisri, Wasuri, Wamedo, Wapersi, Wagiriki na Warumi [(3 Wafalme 9:26–28); (3 Wafalme 10:22); (2 Nya. 8:17–18); (2 Nya. 9:10–11)] na wengine. Baada ya kugawanyika kwa ufalme wa Kiyahudi kuwa Yuda na Israeli, kadiri wakati wa kuja kwa Masihi ulivyokaribia, ndivyo mazingira mazuri zaidi yalivyozidi kutokea, yakirahisisha mwingiliano huo kati ya watu waliochaguliwa na mataifa ya kipagani. Kwa hili tunamaanisha: utumwani wa Waashuri na kutawanyika kwa Waisraeli katika nchi za mbali za Mashariki miongoni mwa Mataifa; kisha uhamisho wa miaka sabini wa Wayahudi katika utumwa wa Babeli; na hatimaye, kufuatia kurejea kwa Wayahudi kutoka utumwa wa Babeli, utumwa na mtawanyiko wao uliofuata katika nchi mbalimbali katika sehemu tatu za Ulimwengu wa Kale.[66] Kwa njia hii, nuru ya imani ya kweli kutoka kwa watu waliochaguliwa ingeweza kuenea kwa njia mbalimbali kwa mataifa mengine, na kidogo kidogo kuwaandaa wakubali Mwokozi. Ndiyo maana Mtakatifu Athanasius alisema: 'Sheria haikutolewa kwa ajili ya Wayahudi pekee, wala Manabii hawakutumwa kwa ajili ya Wayahudi pekee; lakini ingawa walitumwa kwa Wayahudi na wakateswa mikononi mwa Wayahudi, hata hivyo walitumika kama shule takatifu kwa ulimwengu wote, ikiongoza katika maarifa ya Mungu na upangaji wa maisha ya kiroho.'[67]

4) Tafsiri ya vitabu vitakatifu vya Kiyahudi katika lugha ya Kigiriki, iliyofanyika zaidi ya karne mbili kabla ya kuja kwa Masihi, na ambayo tangu wakati huo imepatikana kwa watu wa dini za kipagani wenye elimu. Na walimu wa kale wa Kanisa, kulingana na ushuhuda wa washindani wenyewe,[68] walisisitiza kwa dhati kwamba wengi wa wanahikima na wanafalsafa washindani "walitumia vitabu vya Musa na wakachota kutoka kwenye chanzo cha maandiko ya unabii."[69] Na kwa kujifahamisha na imani na matumaini ya kidini ya Wayahudi, wanahikimya hawa waliweza kuwafahamisha wengine imani na matumaini hayo hayo, na hivyo kuwaweka tayari kuelewa fumbo la wokovu ambalo punde lingefunuliwa.

Inapaswa kuongezwa kwamba njia mbalimbali zilizotumika kuandaa watu wa kigeni kwa ajili ya kuja kwa Mwokozi hazikuwa bure kwao. Kwanza, inajulikana kutoka Maandiko Matakatifu kwamba wokovu haukuwa mbali na watu waliokuwa nje ya watu waliochaguliwa na Mungu, kupitia imani katika Masihi ajaye, kama inavyothibitishwa na: maelezo katika Kitabu cha Mwanzo kuhusu Melkizedeki (Mwa. 15:18 na kuendelea), hadithi ya Ietro, kuhani wa Midiani na shemeji wa Musa [(Kut. 2–4); (Kut. 18)], na hadithi ya

---

[63] Plato, *Siasa*, uk. 271, *Opp.*, Juz. II, Paris, 1578; Virgil, *Georgics*, Kitabu 1, mst. 125, na *Eclogues*, Kitabu IV; Ovid, *Metamorphoses*, Kitabu 1, mst. 89 na kuendelea; Plutarch, *Kuhusu Isis na Osiris*; Strabo, Kitabu V, uk. 250, *Kazi*, Juz. II, Oxford, 1807. Linganisha na Eusebius, *Maandalizi ya Injili*, 1, sur. 8 na XII, sur. 13.

[64] Schwarz, *Kuhusu Kuanguka kwa Wazazi wa Kwanza wa Binadamu, kama ilivyotabiriwa na Wakafiri*, Altorf, 1730; Kleuker, *Zendavest*, Juz. I, uk. 25 na Juz. III, uk. 84 na kuendelea; Windischman, *Falsafa katika Mwendo wa Historia ya Dunia*, Juz. 1, uk. 1, Sehemu ya 1, Bonn, 1827.

[65] Schmidt, *Ukombozi wa Jamii ya Wanadamu, Uliyotangazwa na Mafundisho ya Kidini ya Watu Wote*, iliyotafsiriwa kutoka Kijerumani na Henrion, Paris, 1827; *Xp. Cht.*, 1839, III.

[66] Muhtasari wa Historia ya Kanisa na Biblia, uk. 440, St Petersburg, 1827.

[67] 'Kwa ulimwengu wote, walikuwa shule takatifu ya maarifa kuhusu Mungu na ya maisha ya kiroho.' *De incarn. Dei*, n. 12, *Opp.* Vol. 1, uk. 57, toleo la Paris, 1698.

[68] Tazama katika Clem. Alex. Strom. 1, sura ya 22; Euseb. Praeparat. Evang. VI, sura ya 6.

[69] Justin, *Cohort. ad Graec.*, sura ya 14; taz. *Apolog.* 1, sura ya 20; II, sura ya 13; Tertullian, *Apolog.*, sura ya 47; Clement wa Aleksandria, *Strom.* 1, sura za 15, 21; Theophilus, *Ad Antol.* II, 37; Eusebius, *Praeparat. Evang.* IX, 1; Augustine, *De civit. Dei* VIII, 12.

Ayubu wa Uzi, kama inavyosimuliwa katika kitabu chake. Tukumbuke pia hadithi ya Balaam, ambaye alitabiri kuhusu Masihi (Hesabu 22–24); maneno ya sala ya Suleimani wakati wa kuwekwa wakfu kwa Hekalu (1 Wafalme 8:41–42), ambayo yanaashiria kuwa hata katika enzi za Suleimani kulikuwa na waabudu wa Mungu wa kweli wa Israeli nje ya mipaka ya Israeli; hadithi ya Naamani, mkuu wa majeshi wa Kishami, ambaye, kwa heshima kwa Mungu wa Israeli, alitafuta msaada kutoka kwa nabii wake (2 Wafalme 5), na hadithi ya nabii Yona, ambaye alitumiwa na Mungu Mwenyewe kwenda mjini mwovu wa Ninewe, na kupitia mahubiri yake aliwaongoza wakazi wake kutubu (Yona 1–4). Pili, inajulikana kwamba, wakati wa kuja kwa Masihi ulipofika, Yeye alisubiriwa si tu na Wayahudi bali pia na mataifa ya Kigeni, na matarajio haya yalikuwa yameenea kote Mashariki tangu zamani.[70] Mwisho, inajulikana kwamba Kristo Mwokozi, wakati wa huduma Yake ya umma, wakati mwingine alikutana miongoni mwa Mataifa na imani ambayo hakuitikia hata miongoni mwa Wayahudi wenyewe (Mathayo 8:10), na kwamba kupitia mahubiri ya Mitume, Kanisa la Kristo lilianzishwa kwa haraka katika nchi zote za ulimwengu wa Mataifa [(1 Pet. 1:1); (Rom. 10:18); (Rom. 15:19)].

§130. Utumiaji wa kimaadili wa mafundisho

1) Kwa kutafakari kwa makini juu ya uhitaji wa msaada wa kimungu kwa ajili ya urejesho wa ubinadamu ulioanguka—juu ya ukweli kwamba mwanadamu mwenye dhambi, kwa nguvu zake mwenyewe, hana uwezo wa kuridhisha haki ya Mungu kwa niaba yake mwenyewe, au wa kutokomeza dhambi ndani yake, au wa kuangamiza madhara ya uharibifu ya dhambi—tutajifunza unyenyekevu: kwa maana sisi sote kwa asili ni watoto wa ghadhabu (Efe. 2:3); sote tumetungwa kwa uasi; tumezaliwa katika dhambi; sote ni maskini, wenye taabu, na dhaifu, na tunahitaji kwa usawa msaada wa kimungu kwa ajili ya kuzaliwa upya kwetu na utakatifu wetu, kama vile tunavyouhitaji ili kuturejesha baada ya kila kuanguka kwetu binafsi katika dhambi, ambako ni kwa wingi sana.

2) Basi tukizingatia jinsi Bwana Mungu alivyodhihirisha kwa kweli msaada Wake wa juu kwa ajili ya ukombozi wa wanadamu walioanguka, jinsi ukombozi huu ulivyopangwa tangu milele, jinsi Watu wote wa Mtakatifu Mkuu Utatu Mtakatifu, na wakashiriki kwa sababu ya wema na upendo wao usio na kiasi kwa ajili yetu wenye dhambi, tujifunze kumlipa Bwana wetu upendo mkuu kwa upendo wa pamoja: *"Tupende yeye, kwa maana yeye alitupenda kwanza*" (1 Yohana 4:19), na wakati huo huo tujifunze kukumbuka maagizo mengine ya Mtume: *"Wapendwa, ikiwa Mungu alitupenda hivi, na sisi tulazima kupendana"* (1 Yohana 4:19).

3) Mwisho, tunapofikiri kwa heshima juu ya njia ya kipekee sana ambayo Mungu alichagua kwa ajili ya ukombozi wetu—kwa nini ilikuwa hasa Mwana wa Mungu aliyejidhihirisha kwa mwili kwa ajili ya kusudi hili, kwa nini Alikuja duniani *katika siku hizi za mwisho* (Ebr. 1:2), na jinsi Mungu wa Utatu alivyokuwa akiwaandaa Wayahudi na Wapagani kumkaribisha kwa vizazi vyote, tujifunze kuheshimu hekima Yake isiyo na kikomo, na kutoka kwa undani wa roho zetu tukapige kelele pamoja na Mtume: *'Lo, utajiri na hekima na maarifa ya Mungu ni ya ajabu kiasi gani! Jinsi hukumu zake zisizochunguzika, na njia zake zisizofuatiliwa!"* (Warumi 11:33).

Sura ya Pili.
Kuhusu Bwana wetu Yesu Kristo hasa

§131. Uhusiano na Sehemu Iliyotangulia na Muundo wa Mafundisho

Tangu milele yote, na hivyo basi kabla hatujaumbwa na kuanguka, Yeye Mjuzi wa yote na Mwema wa yote alikuwa tayari ameamua kutuokoa kupitia Mwanawe wa pekee. Kisha, mara tu anguko la wazazi wetu wa kwanza lilipotokea, Alianza kuandaa jamii ya wanadamu ili kupokea Mwokozi kwa njia zote, za kawaida na zisizo za kawaida. Hatimaye, wakati uliowekwa ulipofika, *'wakati utimilifu wa nyakati ulipofika, Mungu alimtuma Mwanawe [wa pekee], aliyezaliwa na mwanamke, aliyezaliwa chini ya Sheria, ili kuwakomboa wale waliokuwa chini ya Sheria, ili tuweze kupata kuasiliwa kuwa wana'* (Gal. 4:4–5), Bwana wetu Yesu Kristo alitokea na kwa kweli akatimiza wokovu wetu.

---

[70] Kama inavyothibitishwa na: Tacitus (Hist. Kitabu V, uk. 13), Suetonius (Vita Vespasiani, sura ya 4), Josephus (De bello Judaeum III, uk. 28; IV, uk. **31)** na Aegisippus (De excidio Hierosol. V, uk. 44).

Wazo hili la mwisho, lililoelezwa kwa ufupi, kuhusu Bwana wetu Yesu Kristo—ambalo ufafanuzi wake sasa tutaanza—linaonekana kuwa na sehemu mbili: I) wazo la Utu wa Bwana Yesu Mwenyewe, yaani, fumbo la Umwilisho, na II) wazo la utimilifu wake wa wokovu wetu, yaani, fumbo la ukombozi.

Sehemu I.
Kuhusu Utu wa Bwana Yesu Kristo, au kuhusu fumbo la Umwili

§132. Umuhimu na kutoweza kuelezwa kwa dhana hii, historia yake fupi, mafundisho ya Kanisa juu yake, na muundo wa mafundisho haya

Nafundisho kuhusu Utu wa Bwana wetu Yesu Kristo ni mojawapo ya madogma muhimu zaidi na yasiyoelezeka ya Ukristo. Umuhimu wa kanuni hii unaonekana wazi kutokana na ukweli kwamba Bwana Yesu ndiye Mwandaji wa imani yetu (Ebr. 12:2), Kuhani Mkuu wa ushuhuda wetu (Ebr. 3:1), na *'hakuna jina lingine chini ya mbingu lililotolewa kwa wanadamu ambalo lazima tuokolewe nalo'* (Matendo 4:12). Mtume alishuhudia kutoweza kwake kueleweka aliposema: 'Hii nd*iyo fumbo kuu la utauwa: Mungu alidhihirika kwa mwili'* (1 Tim. 3:16).

Kwa kuzingatia umuhimu mkubwa wa fundisho hili, ni kawaida tu kwamba, katika enzi zote, tangu siku za mwanzo za Kanisa la Kristo, Wakristo wenye kutafakari wameweka umakini maalum kwalo; na, kutokana na kutoweza kueleweka kwake, ni kawaida tu kwamba wote waliodharau kujaribu kutoa dhana juu yake kupita kiasi (Rum. 12:3), na waliotafuta kuelewa na kuielezea kulingana na mawazo yao wenyewe, walianguka katika makosa na uzushi. Isipokuwa kwa dogo la Utatu Mtakatifu Sana, hakuna dogo la Kikristo ambalo limepigwa kelele na kupotoshwa sana na wamwasi, wala halijawahi kulindwa kwa nguvu sana na wachungaji wa Kanisa, kama dogo linalohusu Nafsi ya Mungu-Mwanadamu. Ili kurahisisha uelewa mpana wa makosa haya yote mengi, ambayo Kanisa la Orthodox limekuwa likitafuta kulinda ukweli dhidi yake tangu enzi za kale, Mtakatifu Augustino mwenyewe aliyagawanya katika makundi makuu matatu: makosa—**(a)** yanayohusu Uungu wa Yesu Kristo; **(b)** yanayohusu Ubinadamu wake; na **(c)** yanayohusu muungano wa yote mawili ndani Yake.[71]

a) Makosa yanayohusu Uungu wa Yesu Kristo, nayo, yamegawanywa katika makundi matatu maalum.

Ya kwanza na ya kale zaidi kati ya hizi inahusu wale waliokana kabisa uungu wa Yesu Kristo na kumwona kama mwanadamu tu: hili lilifundishwa—katika enzi ya mitume—na Cerinthus na Ebion, ambao walilaaniwa hata na Mt. Yohana Mteolojia, aliyeandika Injili yake dhidi yao;[72] katika karne ya pili — Carpocrates, Theodotus na Artemon pamoja na wafuasi wao, waliotukaniwa na Irenaeus, Tertullian na wengine;[73] katika karne ya tatu — Paul wa Samosata, aliyetukaniwa na Mabaraza mawili ya Antiokia (mwaka 264 na 270).[74] Ukanamani huu huo, uliotangazwa mara kwa mara na Kanisa la awali, unashikiliwa katika nyakati za kisasa na Waisocini na wanarationalisti.

Kosa la pili ni la wale ambao, ingawa hawamchukulii Yesu Kristo kama mwanadamu tu na wanakiri kwamba Mwana wa Mungu alijidhihirisha katika Yeye, bado walidai kwamba Mwana huyu wa Mungu hakuumbwa na Mungu bali aliumbwa — mkamilifu zaidi wa roho zote zilizoumbwa, lakini akiwa hana asili ya kimungu: uzushi wa Waari, Wasemia-Ari na madhehebu mengine ya Kiarian, uliokashifiwa vikali katika Baraza la Kwanza la Kiulimwengu (mwaka 326) na kupingwa kwa undani wote na walimu mashuhuri zaidi wa Kanisa katika karne ya nne na ya tano.[75]

La tatu, hatimaye, kosa hili lilishikilia kwamba katika Kristo Yesu Mungu Mwenyewe kweli alijidhihirisha katika mwili, lakini si Mungu Neno, Mwana wa pekee wa Mungu, bali Mungu Baba au Utatu

---

[71] Makosa ya wanaheresi kuhusu Kristo huangukia katika makundi matatu: kwa maana wanakosea ama kuhusu uungu wake, au kuhusu ubinadamu wake, au kuhusu yote mawili (Quaest. Evangel. Kitabu 1, Swali 45, katika Patrologia Cursus Completus, Juz. XXXV, uk. 1332, 1).

[72] Irenaeus, *Against Heresies* 1, 26; Kitabu III, 2, dokezo 1; Kitabu V, 1, dokezo 3; Eusebius, *Ecclesiastical History*, Kitabu III, 27, 38; Epiphanius, *On Heresies*, XXVIII; Jerome, *On Illustrious Men*, sura ya 9.

[73] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi* 1, 25; Tertullian, *Kuhusu Dawa ya Wabaguzi*, sura ya 54; Hippolytus, *Kinyume na Noetus*, sura ya 3; Epiphanius, *Kuhusu Ubaguzi* LIV, LV.

[74] Philastru, *Haeresia* 3, 64; Eusebius, *Historia ya Kanisa* V, 28; VII, 27; Jerome, *Kuhusu Watu Mashuhuri*, sura ya 71.

[75] Epiphanius, *Haeresia* 69, n. 12; 73 na 74; Socrates, *Hist. Eccl.* 1, 5, 6; 11, 30, 35, 40; Sozomen, *Hist. Eccl.* 1, 15; II, 33; III, 15.

Mtakatifu wote, akifahamika kama Kiumbe mmoja wa Kimungu, chini ya majina matatu na katika udhihirisho wa aina tatu: uzushi wa Wapatripasiani na Wapinga-Utatmo, uliokashifiwa mara kwa mara katika karne ya pili na ya tatu.[76]

b) Makosa yanayohusu ubinadamu wa Yesu Kristo pia yanaweza kugawanywa katika aina tatu.

Baadhi ya wamwasi walikosea kuhusu mwili wa Yesu Kristo. Wengi, wakiona kuwa haifai kwa Uungu kuvalia umbo lolote la kimwili, walifundisha kwamba Bwana Yesu hakuwa na mwili kabisa, kwamba mwili wake ulikuwa ni wa kufikirika tu na wa udanganyifu, jambo ambalo liliwapa jina 'Wadoketisti':[77] Ukanamasi huu ulianza tangu siku za Mitume na ukalaaniwa na Mtakatifu Yohane Mteolojia katika barua zake mbili za kwanza [(1 Yohane 4:2–3); (2 Yohane 7)], baada ya hapo ukapata nguvu na kusambaa miongoni mwa madhehebu mengi ya Gnosis.[78] Baadhi, hata hivyo—yaani Waapelliani, Wavalenatini na Wamanikea—wakikiri kwamba Kristo alikuwa na mwili halisi, si taswira, hawakutambua hata hivyo, kwamba mwili huu ulikuwa kama wetu, mwili wa kibinadamu, lakini waliuona kama aina fulani ya mwili wa mbinguni, wa kiroho, ambao Bwana alipitia tu tumbo la Bikira bila kuchukua chochote kutoka kwake;[79] au, ingawa waliuona kama mwili wa kimwili, uliokuwa nyepesi zaidi kuliko wetu na ulioundwa kwa kiini cha ulimwengu, na hivyo haukuchukuliwa kutoka kwa Bikira pia.[80] Kufuatia Mt. Yohane Mtheolojia, waliandika dhidi ya maoni haya ya upotovu: Ignatius Mwenye Mungu, Irenaeus, Melito, Tertulliano, Clementi wa Aleksandria na walimu wengine wengi wa Kanisa la mapema;[81] hata hadi leo Wakuaki na Wanaabaptisti wanadhani kitu kama hicho kuhusu mwili wa Yesu Kristo.[82]

Waheresi wengine walikosea kuhusu roho ya Yesu Kristo, wakidai kwamba Kristo hakuwa na roho ya kibinadamu kabisa—ambayo ilibadilishwa ndani Yake na Uungu Wake—[83] au, kama alikuwa na roho, ilikuwa tu ya chini, ya kimwili, na kwamba hakuwa na akili ya kibinadamu (νοῦς) au roho (πνεύμα).[84] Dhidi ya upotovu huu katika aina zake zote mbili, ambao Apolinari na wafuasi wake walijitahidi sana kueneza,[85] Kanisa lilitoa hukumu yake katika Mabaraza: Baraza la Alexandria (mwaka 362), Baraza la Roma (mwaka 373) na Baraza la Konstantinopoli—Baraza la Kwanza na la Pili la Kimataifa (mwaka 381)—bila kusahau walimu binafsi waliokataa uzushi huo.[86]

Kundi la tatu lilikuwa na maoni potofu kuhusu kuzaliwa kwa Yesu Kristo katika asili yake ya kibinadamu, likifundisha kwamba hakuzaliwa kwa njia isiyo ya kawaida kutoka kwa Bikira Maria Mtakatifu Sana, bali alizaliwa, kama mtu wa kawaida, kwa Yusufu na Maria: uzushi wa Cerinthus, Carpocrates na Wagnostiki wengine waliokuwa wamerudi Uyahudi,[87] ambao walikashifiwa tangu wakati wa kuibuka kwao na walimu wa Kanisa: Ignatius Mwenye Mungu, Irenaeus, Tertullian, Cyril wa Yerusalemu na wengine,[88] na

---

[76] Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi 1, 23; Epiphanius, Kuhusu Ubaguzi 57, 62; Basil, Waraka 210.

[77] Kutoka kwa neno la Kigiriki: δοκέω, 'nafikiri', 'naamini', 'inaonekana kwangu'.

[78] Waeneaji wake wakuu walikuwa viongozi wa uzushi: Simoni Mchawi (Theodoret, Ep. CIV), Menandro (Theodoret, Ep. CXLV); Saturninus (Theodoret, Haeret. Fab. 1, 3), Basilides (Epiphanius, Haer. 24 na 26), Valentinus (Tertullian, *De Carnem Christi* XIV), Kedron (Epiphanius, *Haeres. Fab. 41*), Marcion (Tertullian, *Adversus Marcionem* III, 8), Tatian (Jerome, *In Epist. ad Fab. VI*).

[79] …na huyu ndiye aliyepita kwa Mariamu, kama vile maji yanavyotiririka kupitia bomba. Irenaeus, *Adversus Haereses* 1, 7, n. 2; Eusebius, *Historia ya Kanisa* IV, 30; Epiphanius, *Haereses* 31 na 56; Augustine, *Haereses* 35.

[80] …Kutoka kwa asili ya ulimwengu. Tertullian, *De carne Christi*, sur. 6; *De praescriptione haeresiarum*, sur. 51; Epiphanius, *Haeresia*, 44; Augustine, *Adversus Faustus*, XXIII, 2; *Haeresia*, 47; Theodoret, *Haereticae fabulae*, 1, 26.

[81] Ignatius, Barua kwa Wasmyrna, namba 2, 4, 5; kwa Watralla, namba 10, 11; Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi V, 18, n. 3; 17, n. 3; III, 18, 19, 22; Meliton, *De incarn.*, Kitabu III, sehemu (katika Anast. Sinait. *Hodeg.*, sura ya 13); Tertullian, *De carne Christi*, sura ya 5; Clement wa Aleksandria, *Strom.*, III, 13.

[82] Imani ya Ubelgiji, kif. XVIII; Fomula ya Baraza, barua, sura, XI; Gotta ad Gerhard, Loc. Theolog., vol. III, uk. 406, diss. 1, uk. 13 na zifuatazo.

[83] Socrates, H. E. II, uk. 46.

[84] Gregory Mwteolojia, Barua kwa Cleodon I na II, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 200 na kuendelea.

[85] Apollinarius, Barua kwa Petro (katika Mkusanyiko wa Mai, Juz. VII), Barua kwa Heraklitasi (hapo hapo), Dhidi ya Diodoro (hapo hapo). Kabla ya Apolinari, waliifuatia msimamo huu wa uzushi ni: Luciani (Epiphanius, *Anchorita* XXXIII) na Ariusi na wafuasi wake (tazama Mai, Jz. VII, uk. 17; Jz. IV, uk. 65).

[86] Hawa ni pamoja na: Athanasius Mkuu (Contra Apollin. na Epl. ad Epictet.), Gregory Mtheolojia (katika barua zake kwa Cleodonius), Gregory wa Nyssa (Autirr. adv. Apolin.), Epiphanius (Anchor. 71 na kuendelea), Augustine (De divers. quaest. LXXXIII, qu. 80).

[87] Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi I, 25, n. 1; 26, n. 1; III, 2, n. 1; V, 1, n. 3; Philastruus, Ubaguzi 36; Theodoret, Ubaguzi, Fab. 1, 5.

[88] Ignatius, *Ad Ephesios*, n. 18; Irenaeus, *Adversus Haereses*, III, 21; Tertullian, *De Praescriptione Haeresium*, c. 13; Cyril (Catechism IV, 9); Chrysostom, *In Isaia*, VII, n. 6.

baadaye ikalaaniwa kwa uzito katika imani rasmi ya Baraza la Pili la Kiinjilisti, ambalo linatangaza kwamba Mwana wa Mungu alijidhihirisha kwa mwili 'kutoka kwa Roho Mtakatifu na Bikira Maria.' Katika nyakati za hivi karibuni, uzushi huu umefufuliwa na wanarationalisti.

c) Mwisho, kuna makosa manne yanayojulikana kuhusu muungano katika Yesu Kristo wa asili mbili, ya kimungu na kibinadamu: makosa ya Wanesitori, Waeutikhio, Wamonofisit na Waadopshonisti.

Nestorio, Patriaki wa zamani wa Konstantinopoli (katika karne ya 5), pamoja na wafuasi wake, walitenganisha kabisa asili mbili katika Yesu Kristo—hadi kufikia hatua ya kudai kuwa kuna watu wawili ndani Yake, na kufundisha:

"Neno la Mungu hakukuwa ameunganishwa kiuhalisia na asili ya kibinadamu na hakuzaliwa na Bikira Mariamu; badala yake, mwanadamu tu—Kristo—ndiye aliyezaliwa naye, ambaye Neno la Mungu aliuunganishwa naye tu kwa njia ya nje, kimaadili—ambaye Neno la Mungu alikaa ndani yake, kama katika hekalu, sawa tu na jinsi alivyokaa hapo awali ndani ya Musa na manabii wengine, na ambaye, kwa hivyo, alikuwa tu mchukuzi-wa-mungu (theophóros), na si Mungu-mtu, kama vile Mbarikiwa Mtakatifu alivyokuwa tu mzaaji-wa-kristo (christotokoz), na si Mama wa Mungu."[89] Ubaguzi huu, uliotanguliwa kulaaniwa na Mtakatifu Kirili wa Aleksandria, kisha na Mtaguso wa Roma chini ya uongozi wa Papa Celestino, na baadaye na Mtaguso wa Aleksandria chini ya uongozi wa yule Mtakatifu Kirili mwenyewe, hatimaye ulilaaniwa rasmi mwaka wa 431 na Mtaguso wa Tatu wa Kiinjilisti, uliofanyika Efeso.[90]

Eutyches, arkimandriti wa mojawapo ya monasteri huko Constantinople (katika karne ya 5), katika upinzani wake dhidi ya uzushi wa Nestorius, aliangukia upande mwingine uliokithiri na kuunganisha kabisa asili mbili katika Kristo, kiasi kwamba alimtambua Yeye si tu kama Mtu mmoja bali pia asili moja; hivyo basi wafuasi wa mzushi huyu waliitwa Monophysites (kutoka kwa μόνος 'moja' na φυσις 'asili'): kwa mafundisho yake, ubinadamu katika Kristo umeumizwa na Uungu katika muungano wa kihypostatiki, na umepoteza kila kitu cha kipekee kwa asili ya ubinadamu , isipokuwa umbo linaloonekana; na kwa hiyo, katika Kristo, Neno Mwenyewe alionekana na kuishi duniani, kwa sura tu ya mwili, na Uungu wa Neno uliteswa, ulizikwa, na ulifufuka tena.[91] Mafundisho haya ya uongo, ambayo yalikuwa yameibuka mara kadhaa hata kabla ya Eutyches,[92] lakini yalithibitishwa na kusambazwa tu na Eutyches, ambaye aliitetea kwa upinzani mkubwa na ujasiri, yalikashifiwa rasmi na Mtaguso wa Kalsedonia, Mtaguso wa Nne wa Kimataifa.[93]

Kiini cha uzushi wa Monothelite (μόνος — moja, na θέλημα — nia, hamu), ulioibuka karibu mwaka 630 na unaweza kuchukuliwa kwa haki kama maendeleo zaidi ya Monophysitism, kilikuwa katika madai kwamba katika Yesu Kristo, ingawa kuna asili mbili, kuna nia moja na tendo moja. Ukanamali huu, uliosababisha mtafaruku mkuu ndani ya Kanisa na kuwashirikisha masera—Sergius na Pyrrhus wa Constantinople, Honorius wa Roma, Cyrus wa Alexandria, na wengine wengi—ulilaaniwa rasmi (mwaka 680) katika Baraza la Sita la Kiinjilisti, Baraza la Tatu la Constantinople.[94]

Hatimaye, uzushi wa Waadopti, ambao ulikuwa umepotoka kutoka kwa mafundisho ya Nestorianism kufikia mwisho wa karne ya 8, ulidai kwamba Yesu Kristo, katika asili yake ya kibinadamu, si Mwana halisi wa Mungu Baba, bali ni mwana kwa neema, mwana aliyechukuliwa (adoptivus), jambo ambalo linaashiria waziwazi mgawanyiko ndani ya Yesu Kristo wa asili mbili kuwa watu wawili. Waanzilishi wa upotovu huu walikuwa maaskofu wawili wa Uhispania—Felix na Elipand (c. 783); lakini kutoka Uhispania ulienea haraka kote katika Kanisa lote la Magharibi na ukalaaniwa na mabaraza mengi ya mitaa huko Gaul, Ujerumani na Italia.[95]

---

[89] Nestor, Mahubiri kuhusu Umwili 1, n. 10 (katika Mar. Merc., toleo la Gara, Juz. II, uk. 5; taz. uk. 118); Kirili wa Aleksandria, Barua kwa Wachungaji wa Konstantinopoli VIII.

[90] Tazama 'Historia Fupi ya Baraza la Tatu la Kiikumeniki', katika *Chronicle of Thursday* 1842, juz. III, uk. 340 na kuendelea.

[91] Eutyches, *Katika Baraza la Kalsedonia*, Matendo 1, uk. 91–93, aliyenukuliwa katika Binius; Barua ya Leo kwa Flavian, *Katika Baraza la Kalsedonia*, Matendo 11, uk. 165, iliyohaririwa na Binius.

[92] Ilifundishwa na Beron na Helicus (Hippol. adv. Beron. et Helicem, n. 5 sq.), na na Eudoxius Apollinaris (Tazama apud Mai VII, uk. 17; Epiphan. haer. LXXXII, n. 33)

[93] Tazama Historia Fupi ya Baraza la Nne la Kiinjili, Baraza la Kalsedonia, katika Chr. Ch. 1847, IV, 112 na kuendelea.

[94] Tazama Historia Fupi ya Baraza la Sita la Kiinjili, katika Chr. Ch. 1848, II, uk. 1–33.

[95] Madrisii – *De Felic. et Elipan. haer. dissert.*, katika *Opp. Paulini Aquil.*, uk. 207 na 599, iliyochapishwa Venice, 1737; Valch., *Hist. Adoptianor.*, Göttingen, 1755.

Katikati ya madhehebu haya yote mengi kuhusu Utu wa Bwana Yesu, Kanisa la Orthodox, tangu nyakati za kitume, limekuwa likitetea na kufafanua kwa uthabiti mafundisho yale yale, ambayo liliielezea kwa nguvu maalum katika Mtaguso wa Nne wa Kiinjili kwa maneno yafuatayo:

> "Tukifuata Wazazi Watakatifu, sote kwa kauli moja tunafundisha kwamba ni lazima tumkiri Mwana mmoja na yuleyule wa Bwana wetu Yesu Kristo, mkamilifu katika Uungu wake na mkamilifu katika ubinadamu wake, Mungu kweli na mwanadamu kweli, anayefanana nasi kwa roho ya akili na mwili, anayefanana na Baba kwa asili ya Uungu, na anayefanana nasi kwa asili ya ubinadamu, kwa kila hali anafanana nasi isipokuwa katika dhambi, aliyezaliwa kabla ya enzi zote kutoka kwa Baba kwa Uungu, na katika siku hizi za mwisho kwa ajili yetu na kwa ajili ya wokovu wetu kutoka kwa Bikira Maria, Mama wa Mungu — kwa ubinadamu; Kristo yule yule, Mwana, Bwana, Mwanzilishi, anayetambulika katika asili mbili kama zisizotenganika, zisizobadilika, zisizogawanyika na zisizotenganika — kiasi kwamba tofauti kati ya asili hizo mbili haipungui kwa njia yoyote kutokana na muungano wao, bali badala yake sifa za kila asili zinahifadhiwa na kuunganishwa katika Utu mmoja na Hapostasis moja,— asiyegawanywa wala kutenganishwa kuwa watu wawili, bali Mwana mmoja na yuleyule na Mwana wa pekee, Neno la Mungu, Bwana Yesu Kristo, kama manabii wa zamani walivyofundisha kumhusu, na kama Bwana Yesu Kristo mwenyewe alivyotufundisha, na kama imani ya Mababa imetuachia."[96]

Kutokana na hili, ni wazi kwamba mafundisho yote ya Kanisa la Orthodox kuhusu Utu wa Bwana Yesu yanajumuisha misingi miwili mikuu:

I) kwamba katika Kristo Yesu kuna asili mbili, ya kimungu na ya kibinadamu, na

II) kwamba asili hizi mbili ndani Yake huunda Hypostasis moja.

I. Kuhusu Asili Mbili katika Yesu Kristo

§133. Bwana Yesu ana asili ya kimungu na kwa kweli ni Mwana wa Mungu

Tunathibitishwa juu ya ukweli huu:

1. kutoka kwa unabii wa Agano la Kale kuhusu Masihi,
2. kutoka kwa mafundisho ya Kristo Mwokozi kuhusu Yeye mwenyewe,
3. kutoka kwa mafundisho ya Mitume Watakatifu kumhusu Yeye,
4. kutoka kwa mafundisho na imani ya Baba wa Kiaskofu na Kanisa zima.

I. Katika Agano la Kale, Masihi anaitwa:

1. Mwana wa Mungu, aliyezaliwa kutoka milele kutoka katika kiini cha Baba. Katika (Zab. 2), ambaye Mitume watakatifu wote [(Mat. 4:24–28); (Mat. 13); (Mat. 32–34); (Ebr. 1:5); (Ebr. 5:5)] na Wayahudi wa kale wenyewe[97] wanamtambua kama Masihi, Masihi anajishuhudia mwenyewe: *'Bwana aliniambia: "Wewe ni Mwanangu; 'Lehe leo nikutengeneza'* (Zab. 2:7), yaani, nimekutengeneza au ninakutengeneza milele. Katika (Zab. 109), ambayo pia inahusishwa na Mitume Watakatifu [(Mat. 2:34–36); (Ebr. 1:13); (Ebr. 7:17–25)] na na Wayahudi wa kale kwa Masihi,[98] Mungu Mwenyewe anazungumza Naye: *'Kutoka tumbo*, yaani, kutoka kuwa kwangu, *kabla ya alfajiri*, yaani, kabla ya wakati wote, *nimekuzaa*' (Zab. 109:3). Nabii Mika, akitabiri kwamba Masihi atatoka Betlehemu, aliongeza kwamba Yeye pia alikuwa na asili nyingine—ya milele: *'Asili yake ni tangu zamani, tangu siku za kale'* (Mika 5:2)—na unabii huu pia ulieleweka na kanisa lote la Kiyahudi kuwa unamhusu Masihi [(Mathayo 2:4–6); (Yohana 7:42)].

---

[96] Mafundisho yale yale yamewekwa katika msimamo wa imani unaojulikana kama ule wa Mtakatifu Athanasi wa Alexandria: "Hii ndiyo imani sahihi, tunayoamini na kuitangaza: kwamba Bwana Yesu Kristo, Mwana wa Mungu, ni Mungu na mwanadamu – Mungu, aliyezaliwa kutoka kwa kiini cha Baba kabla ya enzi zote; na mwanadamu, aliyezaliwa kutoka kwa kiini cha Mama katika wakati; Mungu kamili na mwanadamu kamili, aliye na roho ya kimungu na mwili wa kibinadamu. Yeye ambaye ni Mungu na mwanadamu, lakini si wawili, bali Kristo mmoja, mmoja si kwa mchanganyiko wa asili, bali kwa umoja wa Hypostasis."

[97] Kwa ushuhuda wao, tazama 'An Introduction to Orthodox Theology' na A. M., § 84, dokezo 225.

[98] Tazama hapo hapo, dokezo 224.

2. Bwana, Mungu (Adonai, Elohim) na hata Yehova, jina lililotengwa kwa ajili ya Mungu mmoja peke yake. Mifano ya hili ni pamoja na: **a)** maneno (Zab. 44): *'Kiti chako cha enzi, ee Mungu, kinadumu milele; fimbo ya haki ndiyo fimbo ya ufalme wako; Umeupenda uadilifu, na umechukia uovu: kwa hiyo Mungu, Mungu wako, amekupaka mafuta ya furaha kuliko sehemu ya wenzako'* (Zab. 44:8) — ambayo zinatumika kwa Masihi na Mitume (Ebr. 1:7–9) na na Wayahudi wa kale;[99] **b)** maneno (Zab. 109): *'Bwana akamwambia Bwana wangu: "Keti kwa mkono wangu wa kuume"'* (Zab. 109:1), ambayo Kristo Mwokozi mwenyewe anayatumia kumhusu Masihi (Math. 22:41–46); **c)** unabii wa Malaki: *'Tazama, ninamtuma malaika wangu, naye atatayarisha njia mbele yangu; na ghafla Bwana, ambaye mnamtafuta, atakuja hekaluni mwake, na Malaika wa agano, ambaye mnatamani; Tazama, Yeye anakuja, asema Bwana wa majeshi'* (Mal. 3:1), ambayo Mwokozi Mwenyewe pia anarejelea kwa Masihi (Math. 11:10–11); **d)** unabii uliorudiwa mara mbili na Yeremia: *"Tazama, siku zinakuja, asema Bwana, nitakapomwamsha Daudi mchi wa haki, na Mfalme atatawala, naye atafanya kwa hekima, na kutekeleza haki na usawa duniani. Katika siku zake Yuda ataokolewa na Israeli atakaa kwa amani; na hili ndilo jina lake atakaloliitwa: Bwana (Yehova) mbarika wetu"* [(Yer. 23:5–6); linganisha (Yer. 33:15–16)], — unabii ambao Wayahudi wa kale waluitumia kwa kauli moja kumhusu Masihi.[100]

II. Kulingana na unabii wa Agano la Kale, Kristo Mwokozi Mwenyewe, alipojitokeza duniani, alifundisha kumhusu Yeye mwenyewe kama Mwana wa kweli wa Mungu, kama Mungu. Kutoka kwa mifano mingi ya mafundisho haya, tutaonyesha michache.

1) Alipokuwa akizungumza na Nikodemo, mmoja wa viongozi wa Kiyahudi, kuhusu kuzaliwa upya kiroho, Mwokozi alisema, miongoni mwa mambo mengine: *'Hakuna aliyepanda mbinguni isipokuwa Mwana wa Mtu, aliyeshuka kutoka mbinguni na bado yuko mbinguni … Kwa maana Mungu aliupenda ulimwengu kiasi kwamba alimpa Mwanawe mzaliwa-pekee, ili kila amwaminiye asipotee bali awe na uzima wa milele … 'Yeyote amwaminiye hakuhukumiwa, bali yeye asiyemwamini ameshahukumiwa, kwa sababu hakumwamini jina la Mwana wa Mungu mzaliwa-pekee'* (Yohana 3:13–18). **Hapa—a)** katika maneno ya ufunguzi, Mwokozi anajihusisha waziwazi na uwepo kila mahali, sifa ambayo haiwezi kumilikiwa na kiumbe chochote kilichoumbwa; **b)** Kisha anajiita Mwana mmoja wa Mungu (μονογενής), bila shaka kwa maana halisi, yaani, aliyezaliwa kutoka kwa kiini cha Mungu, akiwa na kiini cha kimungu: kwani Mwana huyu ana uwepo kila mahali—sifa ya kimungu; **c)** hatimaye, Yeye anashuhudia kwamba bila imani kwake, hasa kama Mwana wa pekee wa Mungu aliye kila mahali, wokovu hauwezekani kwa wanadamu.

2) Akizungumza mbele ya makuhani wakuu, walimu wa sheria na wazee wa Wayahudi (Marko 11:**27)**, alisimulia mfano kuhusu shamba la mizabibu ambalo mtu alipanda, akalizingira uzio, na akawakabidhi walima mizabibu (Marko 12:1–2), na akitafsiri hili kama rejea kwa Baba wa Mbinguni, ambaye alipanda Kanisa Lake miongoni mwa watu wa Kiyahudi na kuwalaminisha, viongozi wa watu, Mwokozi alisema kwamba mwanzoni mmiliki wa shamba la mizabibu, kwa wakati fulani, alituma watumishi wake kwa wapangaji, mmoja baada ya mwingine, ili kupokea sehemu ya matunda ya shamba la mizabibu. Lakini walimwona wale watumwa waliokuja, wakawapiga baadhi yao na kuwafurusha kwa aibu, na wengine wakawaua, bwana wa shamba akamwamua kumtuma mwanawe mwenyewe kwao: *'Akiwa bado na mwana mmoja, aliyempenda, alimtuma kwao mwisho, akisema, "Waheshimu mwana wangu." Lakini wale waliokuwa wakitunza shamba la mizabibu wakasema miongoni mwao, 'Huyu ndiye mrithi; twende tumuue, ili urithi uwe wetu.' Wakamkamata, wakamuua, na kumtupa nje ya shamba la mizabibu"* (Marko 12:6–8). Kupitia utofauti huu kati ya watumishi—yaani, Manabii ambao Mungu alikuwa amewatuma hapo awali kwa Wayahudi—na Yeye Mwenyewe, kama Mwana pekee wa Mungu, Mpendwa, na mrithi wa Baba, Bwana wetu alifanya iwe wazi kabisa kwamba alijiita Mwana wa Mungu si kwa maana ya kimfano, bali kwa maana halisi.

3) Wakati Mwokozi alipomponya *yule mtu* aliyepooza, na Wayahudi *'walitaka kumuua kwa sababu alikuwa akifanya mambo kama hayo siku ya Sabato'* (Yohana 5:16), aliwajibu, kana kwamba akijitetea: *'Baba yangu anafanya kazi hata sasa, nami ninafanya kazi'* (Yohana 5:17). Jibu hili, ambalo ndani yake Bwana Yesu anathibitisha usawa wake na Mungu Baba kwa haki na mamlaka, lilieleweka na Wayahudi hasa kwa maana hii, *'Na kwa hiyo Wayahudi walitafuta zaidi kumwua, kwa sababu hakuwa tu anakiuka Sabato, bali pia alikuwa anamwita Mungu Baba yake mwenyewe* (ἴδιον)*, na hivyo kujifanya sawa na Mungu'* (Yohana 5:18). Wakati huo, Yesu hakusema tu kwa Wayahudi kwamba walikuwa wanamielewa vibaya; badala yake, aliendelea: *"Kweli, kweli, nawaambia, Mwana hawezi kufanya neno lolote kwa mapenzi yake mwenyewe,*

[99] Ibid., dondoo 223.
[100] Hapo hapo, tanbihi 222.

asipomwona Baba akilifanya; maana yote ambayo Baba hufanya, na Mwana naye huifanya" (Yohana 5:19). *Maana kama vile Baba anavyoamisha wafu na kuwapa uzima, ndivyo pia Mwana anavyompa uzima yeyote anayetaka. Maana Baba hamhukumu mtu yeyote, bali amekabidhi hukumu yote kwa Mwana, ili wote wamheshimu Mwana kama vile wanavyomheshimu Baba. Yeyote asiyemheshimu Mwana, asiwahi kumheshimu Baba aliyemtuma* (Yohana 5:21–23). *"Kwa maana kama Baba alivyo na uzima ndani yake mwenyewe, ndivyo alivyompa Mwana kuwa na uzima ndani yake mwenyewe"* (Yohana 5:26). Hapa Mwokozi anadai kwa ajili Yake mamlaka yale yale huru ya kufanya miujiza, heshima ile ile ya kimungu, na kuwepo kwake mwenyewe kama Mungu Baba. Si hivyo tu: ili kuwaahakikishia Wayahudi zaidi kuhusu ukweli wa maneno Yake na uhalisi wa miujiza Yake, kweli ya Uungu wake, Anawaelekeza zaidi kwa ushahidi wa nje kumhusu: **a)** ushahidi wa Yohana Mbatizaji, ambaye alimwita Mwana wa Mungu, aliyekuja kutoka mbinguni na yuko juu ya yote [(Yohana 5:32–33); (Yohana 3:31–36)]; **b)** ushuhuda wa kazi Zake za miujiza, *ambazo hakuna mwingine aliyezitenda* [(Yohana 5:36); (Yohana 15:24)]; **c)** ushuhuda wa Baba wa mbinguni, ambaye alisema kumhusu: *'Huyu ndiye Mwana wangu mpendwa, ambaye nimemridhia'* [(Yohana 5:37); (Mathayo 3:17)], na **d)** kwa ushuhuda wa Maandiko ya Agano la Kale: *'Chunguza Maandiko, kwa maana mnadhani kwamba ndani yake mna uzima wa milele; na ndiyo yanayotoa ushahidi kumhusu mimi'* (Yohana 5:39).

4) Fursa nyingine inayofanana ilitokea muda mfupi baadaye. Wakati Mwokozi alipofika Hekaluni Yerusalemu, Wayahudi walimzunguka na kumshinikiza, wakimuuliza: *'Utatuacha tukisubiri hadi lini? Kama wewe ndiwe Kristo, tuambie waziwazi'* (Yohana 10:24); kisha, akiwajibu, alisema, miongoni mwa mambo mengine: *'Mimi na Baba ni umoja'* (Yohana 10:29). Maneno haya yaliwakasirisha sana wale waliokuwa wakihoji *Yeye* kiasi kwamba *'walichukua mawe ili kumtupia mawe'*, wakiongeza: *'Hatukutupi mawe kwa sababu ya tendo lolote jema, bali kwa kufuru, na kwa sababu, ukiwa wewe ni mwanadamu, unajitengenezea kuwa Mungu'* (Yohana 10:30–33). Hata hivyo, katika tukio hili pia, Mwokozi hakutosheka tu kuonyesha kwa Wayahudi kwamba hakumwita Mungu kwa njia yoyote ile, kama walivyodhani—badala yake, aliendelea kuthibitisha hoja hii haswa kwa kujiita moja kwa moja Mwana wa Mungu, asiyegawanyika na Baba: *'Je, mnamshtaki kwa kufuru Yeye aliye takaswa na kutumwa ulimwenguni na Baba, kwa sababu nilisema, "Mimi ni Mwana wa Mungu"? Kama sifanyi kazi za Baba yangu, msiniamini; lakini kama ninafanya, hata kama msiniamini mimi, amini kazi hizo, mpate kujua na kuamini kwamba Baba yu ndani yangu, na mimi ndani yake'* (Yohana 10:36–38). *"Ndipo walipojaribu tena kumkamata,"* anaendelea Mwinjilisti, *"lakini alikwepa mikono yao"* (Yohana 10:39).

5) Tukio la tatu, linalofanana lakini la kuvutia zaidi, lilitokea kabla ya kifo cha Mwokozi. Aliletwa, akiwa amefungwa, mbele ya Pilato kwa hukumu. Huko, baada ya kusikia mashahidi wengi wa uongo dhidi ya Yesu, kuhani mkuu hatimaye alisimama na kumwuliza kwa uzito: *'Ninakuapa kwa Mungu aliye hai, tuambie, je, Wewe ndiwe Kristo, Mwana wa Mungu?'* [(Mathayo 26:63); (Marko 14:61)], — na Yesu, bila kusita hata kidogo, akajibu: *'Mimi ndiye; na mtaona Mwana wa Adamu ameketi kwa kuume kwa Nguvu na akija katika mawingu ya mbinguni'* (Marko 14:62). *'Ndipo kuhani mkuu akararua vazi lake, akasema, "Ametukana! Tuna haja gani tena na shuhuda? Tazama, sasa mmemsikia matukano yake! Ninyi mnasemaje?" Wakajibu, "Anastahili kifo"'* (Mathayo 26:65–66). Na walipomleta Yesu mbele ya Pilato, Wayahudi wakamwambia: *"Sisi tuna sheria, na kwa mujibu wa sheria yetu anapaswa kufa, kwa sababu amejifanya Mwana wa Mungu"* (Yohana 19:7). Hivyo, Mwokozi hakusita kuthibitisha ukweli wa Uungu wake kwa mauti yake yenyewe.

6) Tunaweza kuongeza hapa kwamba Yeye alijihusisha na sifa zake mwenyewe, mbali na kuwepo kila mahali [(Yohana 3:13); (Mathayo 18:20); (Mathayo 28:20)] na kujitengeneza mwenyewe (Yohana 5:26)—ambayo tayari tumezitaja—pia alijihusisha na sifa nyingine za kimungu: **a)** utimilifu: *'Kweli, kweli, nawaambia, kabla ya Abrahamu kuwa, mimi ni yule niliye'* (Yohana 8:58); *'Na sasa, Baba, unitukuze katika uwepo wako kwa utukufu nilioukuwa nao pamoja nawe kabla ya kuwepo kwa ulimwengu'* (Yohana 17:5); **b)** uweza wote: *'Kondoo wangu husikia sauti yangu; nao hunifahamu, nami huwafuata. Na mimi nawapa uzima wa milele, na hawatapotea kamwe; wala mtu yeyote hawezi kuwachukua mkononi mwangu. Baba yangu, ambaye amewapa mimi, ni mkuu kuliko wote; wala hakuna mtu anayeweza kuwachukua mkononi mwa Baba yangu. Mimi na Baba ni umoja"* (Yohana 10:27–30); **c)** maarifa yanayolingana na yale ya Mungu Baba: *"Mambo yote yamekabidhiwa kwangu na Baba yangu, wala hakuna amjaye Mwana isipokuwa Baba; wala hakuna amjaye Baba isipokuwa Mwana, na wale ambao Mwana amewachagua kuwafunulia"* [(Mathayo 11:27); (Yohana 10:15)].

III. Kama Kristo Mwokozi alivyofundisha kuhusu Yeye mwenyewe, ndivyo pia wanafunzi wake baadaye walivyofundisha kumhusu Yeye, wakiwa wamehamasishwa na Roho Mtakatifu. Kwa mfano:

1) Mt. Mathayo Mwinjilisti, anapofafanua kuhusu mimba ya miujiza ya Mwokozi, anamtumia unabii wa Isaya: *'Tazama, mwanamwali asiye na mume atachukua mimba, atazaa Mwana, nao wataitwa jina lake Immanuel'* [(Mathayo 1:23); (Isa. 7:14)].

2) Mtume Yohana Mwanzilishi anaanza Injili yake kwa maneno: *'Mwanzo wa Injili ya Yesu Kristo, Mwana wa Mungu'* (Marko 1:1), na kisha, akisimulia ubatizo wa Mwokozi, anasema: *"Naye alipoinuka kutoka majini, Yohana akaona mbingu zikifunguka na Roho akishuka juu yake kama njiwa. Naye sauti ikatoka mbinguni: 'Wewe ndiwe Mwana wangu mpendwa, aliyefurahisha moyo wangu'"* (Marko 1:10-11).

3) Mtakatifu Luka Mwinjilisti ananukuu maneno ya unabii ya malaika kwa Zakaria kumhusu mwanawe Yohana, ambaye alipaswa kuzaliwa, Mtangulizi wa Mwokozi: *'...na atawageuza wengi wa wana wa Israeli kwa Bwana, Mungu wao; na atatangaulia mbele yake kwa roho na nguvu za Eliya'* (Luka 1:16–17).

4) Mtakatifu Yohane Mteolojia anaanzisha Injili yake kwa maneno: *'Hapo mwanzo ulikuwapo Neno, na Neno alikuwa pamoja na Mungu, na Neno alikuwa Mungu. Yeye alikuwa pamoja na Mungu hapo mwanzo.' Vyote vilitokea kwa njia yake, na bila yeye hakuna kilichotokea kilichotokea'* (Yohana 1:1–3). Hii ina maana kwamba anamwita Neno Mungu waziwazi, akimwasilisha kama aliyekuwapo tangu mwanzo au milele, tofauti na Baba na Muumba wa vyote vilivyopo. Inaendelea kusema: *'Neno akawa mwili, akakaa miongoni mwetu, akiwa amejaa neema na kweli; nasi tukauona utukufu wake, utukufu kama wa Mwana mzaliwa peke yake kutoka kwa Baba … maana Sheria ilitoka kwa Musa; lakini neema na kweli zilikuja kwa Yesu Kristo'* (Yohana 1:14-17). Kwa maneno mengine, inashuhudia kwamba Neno hili ndiye hasa Mwana mzaliwa peke yake wa Mungu Baba, kwamba alijidhihirisha katika mwili na yeye si mwingine bali Yesu Kristo. Zaidi ya hayo: *"Hakuna mtu aliyewahi kumuona Mungu; Mwana pekee, aliye katika kifua cha Baba, ndiye aliyemwonyesha"* (Yohana 1:18). Hii ina maana kwamba Yesu Kristo ndiye Mwana mzaliwa pekee kwa maana halisi kabisa, akiwa katika kifua cha Baba mwenyewe. Na katika kumalizia Injili yake, anabainisha kwamba kusudi kuu la uandishi wake lilikuwa ni kuthibitisha ulungu wa Yesu Kristo: *'Lakini haya yameandikwa ili mpate kuamini kwamba Yesu ndiye Kristo, Mwana wa Mungu, na kwamba kwa kuamini mpate uzima katika jina lake'* (Yohana 20:31). Mwinjilisti huyo huyo, mwanzoni mwa barua yake ya kwanza, anamwita Kristo Mwokozi Neno la uzima (1 Yohana 1:1), na uzima wa milele, uliokuwa na Baba na ukafunuliwa kwetu (1 Yohana 1:2), ilhali mwishoni mwa barua anasema: *'Na sisi tunajua kwamba Mwana wa Mungu amekuja na ametupa nuru na ufahamu, ili tumjue Mungu wa kweli na tuwe katika Mwanawe wa kweli, Yesu Kristo. Ndiye Mungu wa kweli na uzima wa milele"* (1 Yohana 5:20), hapa akimtambulisha kama Mwana wa kweli wa Mungu na Mungu wa kweli yule ambaye hapo awali alikuwa amemuita uzima wa milele. Mwisho, katika Kitabu cha Ufunuo, maneno ya Mwokozi aliyejitokeza kwake yanatajwa mara kwa mara: 'Mimi ni Alfa na Omega, Mwanzo na Mwisho, wa Kwanza na wa Mwisho' [(Ufu. 1:8–10); (Ufunuo 21:6), (Ufunuo 22:13)], na imetangazwa kwamba Kristo ndiye *Bwana wa wafalme wa dunia* (Ufunuo 1:5), *Mfalme wa wafalme na Bwana wa mabwana* [(Ufunuo 17:14); (Ufunuo 19:16)].

5) Mtume Yuda, akielezea wapinga dini, anasema: *'Maana watu fulani wameingia kimyakimya, ambao tangu zamani wameteuliwa kwa hukumu hii ya maangamizi, watu waovu wanaogeuza neema ya Mungu wetu kuwa kibali cha maovu na wanaomkataa Mtawala wetu na Bwana wetu pekee, Yesu Kristo'* (Yuda 1:4).

6) Katika barua zake, Mtume Paulo anamrejelea Mwokozi kama: Mungu aliyeonekana katika mwili (1 Tim. 3:16), Bwana wa utukufu (1 Kor. 2:8), Mungu mkuu (Tito 2:11–13), Mungu aliye barikiwa (Rum. 9:4–5), Mungu aliye mbarikiwa (Mwana wa Mungu mwenyewe (Rom. 8:32), *'ambaye, akiwa na umbo la Mungu, hakuchukulia usawa na Mungu kama kitu cha kushikilia'* (Fil. 2:6); anamtunuku sifa za kimungu: udumu (Ebr. 13:8), kutobadilika (Ebr. 1:10–12), uweza wote [(Ebr. 1:3); (Fil. 3:21)], na anasema: *'Kwa maana kwa yeye vitu vyote viliumbwa, mbinguni na duniani, vinavyoonekana na visivyoonekana, iwe ni viti vya enzi au ufalme au ukuu au mamlaka—vitu vyote viliumbwa kwa njia yake na kwa ajili yake'* (Kol. 1:16–17); *'Yeye yuko kabla ya vitu vyote, na katika Yeye vitu vyote vimeunganishwa'* [(Kol. 1:17); (Ebr. 1:3)].[101]

[101] Ufafanuzi wa kina zaidi wa mafundisho kuhusu ulungu wa Yesu Kristo, Mwana wa Mungu, kulingana na Maandiko Matakatifu, umetolewa na sisi hapo awali. Tazama *Orthodox Dogmatic Theology*, j. 1, § 33, uk. 219–230.

IV. Kufuata Kristo Mwokozi na Mitume Watakatifu, walimu wote wa Kanisa tangu mwanzo kabisa wa Ukristo walifundisha kwa kauli moja kuhusu Uungu Wake. Hapa kuna baadhi ya shuhuda za[102] :

1) Wababa wa Kitume.

Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu anaandika katika Barua yake kwa Watrao: "Jihadhari na watu kama hao (wanaodai uzushi). Nanyi mtakuwa salama mbali nao ikiwa hamtajivunia na kumgeukia Mungu—Yesu Kristo—na askofu, na amri za kitume."[103] Katika Waraka wake kwa Wakristo wa Efeso: "Kila ncha ya udhalimu imevunjika; ujinga umeangushwa; ufalme wa kale umeharibiwa kwa kujidhihirisha kwa Mungu kwa umbo la binadamu (Θεού άνθρωπίνως) kwa ajili ya uzima mpya, wa milele" … "Ninyi nyote, kila mmoja wenu, kupitia kazi ya neema, mmeungana katika imani moja na katika Yesu Kristo mmoja, aliyetoka kwa mwili kutoka nyumbani kwa Daudi, Mwana wa Adamu na Mwana wa Mungu."[104] Katika Barua kwa Kanisa la Roma: "Ignatius, anayejulikana pia kama Mwenye-Mungu, aliyebarikiwa kwa wema wa Mungu Aliye Juu Zaidi na Yesu Kristo, Mwanawe wa pekee, Kwa Kanisa mpendwa, lililoangaziwa na mapenzi ya Yeye ambaye machoni pake mambo yote yaliyotendwa kwa upendo kwa Yesu Kristo, Mungu wetu, yanapendeza—natamani mfurahi kwa furaha kuu na safi kabisa katika Yesu Kristo, Mungu wetu."[105]

Katika Barua yake kwa Wafilipi, Mtakatifu Polycarp anawasalimia kwa maneno haya: "Polycarp, pamoja na wazee wa Kanisa la Mungu huko Filipi: neema na amani zitoke kwa Yesu Kristo—Mungu Mwenyezi, Bwana na Mwokozi wetu—ziwe nyingi kwenu."[106]

Mtu huyo wa kitume, anayejulikana kama mwandishi wa Barua kwa Diognetus, anasema: **"Mungu** mwenyewe alimtoa Mwanawe kwa ajili ya ukombozi wetu—Mtakatifu kwa ajili ya wasio na sheria, asiye na hatia kwa ajili ya wenye hatia, mwenye haki kwa ajili ya wasio na haki, asiyeoza kwa ajili ya wanaoza, asiyefaa kwa ajili ya wanaofa. Kwa maana ni nini kingine kingeweza kufunika dhambi zetu isipokuwa haki Yake? Nani mwingine angeweza kukuondolea hatia, ninyi wasio na sheria na wasiomcha Mungu, isipokuwa Mwana mmoja wa Mungu?"[107]

2) Wababa na walimu wa karne ya pili na ya tatu:

Mtakatifu Justin Mwenye Dhulma anasema: "*Kwa* maneno: *'Tufanye mwanadamu kwa sura yetu na mfano wetu … na Mungu akaumba mwanadamu, kwa sura ya Mungu alimwumba'* (Mwanzo 1:26–27), Neno la Mungu anamrejelea Mwana wa Mungu, akitufundisha kwamba Yeye anapaswa kuitwa Mungu."[108]

Mtakatifu Irenaeus anashuhudia kwamba katika enzi yake Kanisa zima liliamini: 'katika Kristo mmoja Yesu, Mwana wa Mungu, aliyefanyika mwili kwa ajili ya wokovu wetu, na katika Roho Mtakatifu, ambaye kupitia kwa Manabii alitabiri kuzaliwa kwa Bikira, na Mateso, na ufufuo kutoka kwa wafu, na kupaa mbinguni kwa mwili wa Yesu Kristo mpendwa wetu, Bwana wetu, na pia kuja kwake kutoka mbinguni katika utukufu wa Baba, awe kichwa cha vitu vyote (Efe. 1:10), ili kwamba mbele ya Yesu Kristo, Bwana na Mungu wetu, Mwokozi na Mfalme, kwa mapenzi mema ya Baba asiyeonekana, kila goti mbinguni, duniani na chini ya dunia lipige magoti.[109]

Mtakatifu Hippolytus, mwanafunzi wa Mtakatifu Irenaeus: "Kwa ajili yetu, Mungu wa vitu vyote alikuwa mtu, ili, akipata mateso katika mwili wenye uwezo wa kuteseka, aweze kuikomboa jamii yetu yote, iliyokuwa chini ya kifo, na wakati huo huo , akitenda miujiza kupitia Uungu wake usiojisumbua kwa njia ya mwili, aweze kutuinua hadi maisha yasiyoisha na yenye baraka."[110]

Mtakatifu Dionysius wa Aleksandria: "Hakujawahi kuwepo wakati ambapo Mungu hakuwa Baba — na nakiri kwamba Kristo ana uwepo wa milele, kama Neno, na kama Hekima, na kama Nguvu. Mungu Baba ni nuru ya milele, hakuwahi kuwa na mwanzo, hatowahi kuisha: kwa hiyo kuna mng'ao wa milele mbele Yake

---

[102] Na kwa msingi wa Maandiko Matakatifu, tumefafanua kwa undani zaidi mafundisho ya ulungu wa Yesu Kristo; tazama kazi hiyo hiyo, § 31, uk. 212–217. Hapa tutataja tu ushahidi chache ambazo hazikutajwa huko.

[103] Ad Trall. sura ya VII, uk. 194; Opp. P. Apostol., iliyohaririwa na Hefele. Tübingen, 1847.

[104] Ad Eplies., sura XIX na XX, uk. 172, 174, toleo lililotajwa; katika Xp. Cht., 1821, juz. 1, uk. 41.

[105] Ad Warumi, sura ya 1, uk. 200, toleo lililotajwa.

[106] Ad Philip, sura ya 1, uk. 258, toleo lililotajwa.

[107] Waraka kwa Diognetus, sura IX, uk. 316, toleo lililotajwa.

[108] Mazungumzo na Tryphon, uk. 285, katika Kazi za Mt. Justin, iliyohaririwa Cologne 1686.

[109] Kinyume na Ujinga 1, 10, n. 1.

[110] Contr. Beron. et Helie., katika Fabric. Juz. I, uk. 227.

na pamoja Naye, usio na mwanzo na unaozaliwa daima kutoka Kwake, unaomdhihirisha … kwa kuwa Baba ni wa milele, vivyo hivyo Mwana pia ni wa milele, kama nuru kutoka kwa nuru."[111]

Mtakatifu Methodius wa Patara — **a)** katika mahubiri yake kuhusu Simeoni na Anna: "Bikira, bila mume, alimzaa Mzaliwa wa Kwanza, Mwana mmoja wa Baba; alimzaa, nasema, Yeye ambaye mbinguni aling'ara bila mama kutoka katika kiini cha Baba mmoja;"[112] **b)** katika mahubiri yake kwa Jumapili ya Va'i: "Ameebarikiwa Yeye anayekuja kwa jina la Bwana—Mungu wa kweli kwa jina la Mungu wa kweli, Mwenyezi kutoka kwa Mwenyezi, Mwana kwa jina la Baba, Mfalme wa kweli kutoka kwa Mfalme wa kweli, mwenye ufalme, kama ule wa Yeye aliyemzaa, wa milele na wa kabla ya milele … Kwa hiyo, wewe mkanamwili, kuwa mwangalifu usiharibu ufalme wa Kristo, usilete aibu kwa Yeye aliyemzaa. Na wewe, mwumini, mkaribie Kristo, Mungu wetu wa kweli, kwa imani."[113]

Hatimaye, tukumbuke kwamba katika karne ya tatu kulikuwa na Mtaguso wa Antiokia, uliotetea fundisho la Kristo Yesu kama Mwana halisi wa Mungu na Mungu halisi dhidi ya mafundisho ya uongo ya Paulo wa Samosata (269 BK), na katika karne ya nne—Mtaguso wa Nikea, Baraza la kwanza la Kiinjilisti, ambalo lilitetea na kuthibitisha fundisho la Uungu halisi na usawa wa kiini wa Bwana Yesu Kristo, Mwana wa Mungu, na Mungu Baba, dhidi ya Arius (325 BK).

§134. Bwana Yesu ana asili ya kibinadamu na kwa kweli ni Mwana wa Bikira Mariamu

Akiwa Mungu kamili, Kristo Mwokozi ni kwa wakati mmoja binadamu kamili, mwenye asili moja na Baba katika Uungu wake, na mwenye asili moja nasi katika ubinadamu wake, kama Mwana wa Bikira Maria Mtakatifu Sana (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali la 38).

I. Ukweli huu umefunuliwa katika Maandiko Matakatifu kwa undani mkubwa, na ni dhahiri:

1) Kutoka kwa ahadi na unabii kuhusu Masihi zinazopatikana katika Agano la Kale. Hapa, Masihi anaitwa 'mbegu ya mwanamke' (Mwa. 3:16), 'mbegu ya Abrahamu' [(Mwa. 12:2–3); (Mwa. 22:18)], Isaka (Mwa. 26:**4)** na Yakobo (Mwa. 28:14), mchira na tawi kutoka kwenye shina la Yese (Isa. 11:1–3), na mzao wa Daudi (Yer. 23:5–6); iliyotabiriwa — namna ya kuzaliwa Kwake kutoka kwa bikira (Isa. 7:14), mahali alipozaliwa (Mika 5:2), mazingira ya maisha Yake [(Zab. 71:10–11); (Zab. 77:2); (Isa. 35:3–6); (Zek. 9:9)] na kifo Chake [(Isa. 53:3–10); (Zab. 21:8–9)] na mengineyo.

2) Kutoka katika nasaba za Kristo Mwokozi, kama zilivyowasilishwa katika vitabu vya Agano Jipya na wainjilisti Mathayo na Luka. Mwinjilisti Mathayo anaorodhesha nasaba hii katika mstari unaotoka kwa Abrahamu, na anaanza kwa maneno: *"Kitabu cha nasaba ya Yesu Kristo, Mwana wa Daudi, Mwana wa Abrahamu. "Abrahamu akamzaa Is*aka…*"* na kadhalika; na inahitimishwa kwa maneno: *"Yakobo akamzaa Yusufu, mumewe Maria, ambaye alizaliwa Yesu, anayeitwa Kristo"* (Mathayo 1:1–2, 16). Mwinjilisti Luka anafuatilia ukoo hadi Adamu, na anaanza: *'Yesu, alipoanza utume wake, alikuwa na umri wa takriban miaka thelathini, naye alidhaniwa kuwa mwana wa Yusufu, mwana wa Eli, mwana wa Mathati…'* na kadhalika; na inahitimisha: *'…mwana wa Kainan, mwana wa Enoko, mwana wa Seti, mwana wa Adamu, mwana wa Mungu'* (Luka 3:23–38).

3) Kutoka kwa maelezo ya Injili kuhusu mazingira yaliyozunguka kuzaliwa kwa Yesu Kristo. Wainjili wanasimulia:

a) Jinsi malaika alivyoleta habari njema kwa Bikira Mtakatifu: *'Usiogope, Maria, kwa maana umepata neema kwa Mungu; na tazama, utachukua mimba tumboni mwako, naa utazaa Mwana, naa utamwita jina lake Yesu'* (Luka 1:30–31).

b) Jinsi malaika alivyoamuru Yosefu, mchumba wa Bikira Mariamu: *'Yosefu, mwana wa Daudi, msiogope kumchukua Mariamu kuwa mke wako, maana mtoto aliyekuwa ndani yake ametoka kwa Roho Mtakatifu; atazaa Mwana, nawe utamwita jina lake Yesu'* (Mathayo 1:20–21).

c) Jinsi Bikira Mtakatifu alivyotoka mimba baadaye, baada ya muda wa kawaida wa ujauzito *kupita*: *'Walipokuwa huko (Bethlehemu), ikamjia wakati wake wa kujifungua; akajifungua mwanawe wa kwanza,*

---

[111] Maneno haya yanamnukuliwa na Mtakatifu Athanasius Mkubwa – katika *Epist. de sententia Dionisii*, n. 15.

[112] Kuhusu Simeoni na Anna § 11, uk. 403, katika Kazi za Methodius, iliyohaririwa na Combefis. Paris, 1644.

[113] Katika Ramos. Palmar. §§ 10 na 11, kur. 439, 440, toleo lililotajwa.

akamfunika kwa nguo za kitoto, akamweka katika mzinga, kwa sababu hapakuwa na nafasi kwao katika nyumba ya wageni' (Luka 2:7).[114]

d) Kama walivyokuja wachungaji wa Betlehemu, wakiwa wameongozwa na malaika, hadi Mji wa Daudi (Betlehemu), *'wakamkuta Mariamu na Yosefu, na Mtoto alalaye kwenye malisho'* (Luka 2:16), na vivyo hivyo Wamongofu kutoka Mashariki, wakiwa wameongozwa na nyota ya ajabu*, "wakaingia ndani ya nyumba wakamwona Mtoto pamoja na Mariamu, mama yake, wakainama wakamwabudu"* (Mathayo 2:11).

e) Jinsi, siku nane baada ya kuzaliwa Kwake, Alitahirishwa, na *"wakamwita jina Yesu, jina ambalo malaika alikuwa amelitaja kabla hajachukuliwa mimba tumboni"* (Luka 2:21).

f) Jinsi, *"siku zao za kusafishwa kulingana na Sheria ya Musa zilipokamilika, walimpeleka Yerusalemu kumtolea Bwana,"* na jinsi huko mzee Simeoni alivyomchukua Mtoto Mtakatifu mikononi mwake na kumbariki Mungu (Luka 2:22, 28).

4) Kutoka kwa sehemu iliyobaki ya simulizi la Injili kuhusu maisha ya Yesu Kristo duniani. Hapa tunasoma kwamba Bwana Yesu, kama mwanadamu, hata katika utotoni mwake, alilazimishwa, kwa utunzaji wa Mungu, kukimbia kutoka Betlehemu hadi Misri, pamoja na mama yake na Yosefu, ili kuepuka kifo kilichomtishia (Mathayo 2:13–14); kama mwanadamu, *alikua* taratibu *na kuimarika rohoni* (Luka 2:40); kama mwana wa Mariamu, alikuwa mtiifu kwa Mariamu na mchumba wake (Luka 2:51); kama mwanadamu, Alibatizwa na Yohana katika Yordani (Marko 1:9), na Yohana alimtambua miongoni mwa watu wengine waliokuja kubatizwa kwa sababu tu *alimwona Roho akishuka kutoka mbinguni kama hua na kutua juu Yake* (Yohana 1:32–33). Hivyo basi, tunaona kwamba Bwana Yesu, baada ya kuanza huduma Yake, alizunguka miji na vijiji akihubiri injili ya wokovu, na alitambuliwa kila mahali kama mwanadamu wa kweli; Hakuwahi kamwe kuona ni lazima kumthibitishia mtu yeyote ukweli wa ubinadamu Wake; kwamba Wakati mwingine alishiriki katika mikusanyiko ya kijamii (Luka 5:29), alihudhuria harusi huko Kana ya Galilaya (Yohana 2:1–11), na alikula katika nyumba ya Lazaro (Yohana 12:2) na katika nyumba ya Zakayo (Luka 16:5–8); kwamba Alienda Yerusalemu kila mwaka kwa ajili ya Siku Kuu ya Pasaka, na kuadhimisha Pasaka Yeye mwenyewe pamoja na wanafunzi Wake, kulingana na taratibu zilizowekwa (Mathayo 26:17) na kadhalika. Mwisho, Waandishi wa Injili wanaelezea kwa undani sana mateso ya Bwana wetu, wakiripoti kifo chake, mazishi, ufufuo na kupaa kwake mbinguni—matukio yote ambayo kwa hakika yasingewezekana kama asingekuwa na asili ya kibinadamu.

5) Kutoka kwa majina ya Yesu Kristo katika Maandiko Matakatifu. Yeye Mwenyewe alijitaja kama: **a)** mtu: *'Na sasa*,' aliwahi kuwaambia Wayahudi, *'mnatafuta kuniuwa mimi, mtu ambaye amewaambia ukweli niliousikia kutoka kwa Mungu*' (Yohana 8:40), na **b)** mara nyingi sana kama Mwana wa Adamu, kwa mfano: *'Mbweha wana mapango yao na ndege wa angani viota vyao, lakini Mwana wa Mtu hana mahali pa kulaza kichwa chake'* [(Mathayo 8:20); (Mathayo 11:19); (Mathayo 18:11); (Mathayo 20:28); (Marko 8:31); (Mathayo 9:12); (Luka 22:48); (Yohana 3:13); (Mathayo 5:27)] na kadhalika. Mitume Watakatifu vivyo hivyo wanamrejelea kama: mtu [(1 Tim. 2:5); (1 Kor. 15:21–47); (Matendo 17:31)], mwanadamu (Matendo 17:31), na Adamu wa pili (1 Kor. 15:45–49).

6) Hasa, kutokana na ukweli kwamba mwili halisi wa kibinadamu, na si wa udanganyifu—ukiwa na sehemu zake zote, sifa na utendaji wake—ulichukuliwa na Yesu Kristo, Neno la Mungu.

(a) Anachukua umbo la kibinadamu. Inasemekana kwamba mwanamke fulani mwabudu *'alikuwa ameandaa kumtia mafuta mwili Wake kwa ajili ya mazishi'* (Marko 14:8), kwamba *'Yeye mwenyewe alibeba*

---

[114] Kuhusu maneno ya Mtume: 'Mtu wa kwanza alitoka duniani, akiwa mtu wa vumbi; mtu wa pili anatoka mbinguni. Kama vile kulivyo mtu wa vumbi, ndivyo pia kulivyo wale wa vumbi; na kama vile kulivyo mtu wa mbinguni, ndivyo pia kulivyo wale wa mbinguni' (1 Kor. 15:47–48) – ambapo wamwasi walitoa hitimisho kana kwamba Kristo hakuichukua mwili wake kutoka kwa Bikira Mtakatifu Sana, bali alipitia tu ndani yake, kama njia, akiwa na mwili wa kiini bora kabisa, cha mbinguni: basi, hii ndiyo tafsiri kuhusu hili – a) kutoka kwa Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Kristo anaitwa mtu wa mbinguni si kwa sababu alileta mwili wake kutoka juu na kutoka mbinguni, bali kwa sababu Neno, akiwa Mungu, alishuka kutoka mbinguni na akawa kama sisi, yaani, alizaliwa na mwanamke katika mwili, huku akiendelea, hata baada ya Umwilisho, kuwa kile alichokuwa kabla ya kuzaliwa kwake katika mwili, yaani – wa mbinguni na kutoka mbinguni, na Mungu aliye juu ya yote" (Dialog. IX, in Opp. Cyrill. Alex. p. 723, ed. Fais. 1638); b) Theophylact wa Bulgaria: "siyo kwa sababu mwanadamu au asili ya kibinadamu ilichukuliwa na Kristo kutoka mbinguni, kama Apolinari alivyoibuni, bali kwa sababu, katika Utu mmoja wa Kristo mmoja, Yeye anaitwa wa mbinguni kama mwanadamu, na alisulubishwa kama Mungu—yote mawili ni kwa ajili ya muungano wa asili hizi mbili katika Utu mmoja" (Commentar, in Pauli Epist., uk. 310, toleo la London, 1636). Mtakatifu Athanasius (Orat., contr. Arian., II, katika Kazi zake Juz. 1, uk. 351, t. Paris, 1627) na Mtakatifu Yohane Krisostomo (katika Epist. ad Corinth. homil. XLII, katika Opp. Juz. X, uk. 394, t. Montfauc.)

dhambi zetu katika mwili Wake juu ya mti' (1 Petro 2:24), kwamba, baada ya kifo Chake, Yosefu wa Arimathea *'alienda kwa Pilato akamwomba mwili wa Yesu. Basi Pilato akaamuru mwili huo utolewe; naye, alipouchukua mwili huo, Yosefu akaufunika kwa kitambaa safi cha kitani, akauweka katika kaburi lake jipya, alilochonga ndani ya mwamba'* (Mathayo 27:58–60); kwamba hata baada ya ufufuo Wake, wakati mwili Wake ulikuwa tayari katika umbo lililotukuzwa , Bwana, alipojitokeza kwa wanafunzi Wake, alisema: *'Niguse mkaone; maana roho hana nyama na mifupa, kama mnavyoona mimi nilivyo nazo'* (Luka 24:39), kisha akamwambia Tomasi: *"Weka kidole chako hapa uone mikono yangu; nyosha mkono wako uuweke katika ubavu wangu; wala usiwe mshtumu, bali amini"* (Yohana 20:27).[115]

b) Anachukua sehemu za mwili: kichwa (Mathayo 27:29–30), mikono na miguu [(Yohana 12:3); (Luka 24:39)], vidole (Yohana 8:6), mifupa ya mguu (Yohana 19:**33)** na ubavu [(Yohana 19:34); (Yohana 20:27)], nyama na damu [(Matendo 20:28); (Waebrania 2:14)].

c) Anachukua sifa na utendaji wa mwili wa binadamu. Mwili wa Yesu: ulitahirishwa (Luka 2:21), ulihitaji chakula na kinywaji [(Mathayo 4:2); (Mathayo 21:18); (Luka 4:2); (Yohana 19:28)], alichoka (Yohana 4:6), na alihitaji kupumzika na kulala [(Marko 4:38); (Mathayo 8:24)], ilikuwa na uwezo wa kuhisi maumivu na mateso [(Luka 22:41–44); (Yohana 19:34–35)], ilionja kifo, ilizikwa na kufufuka tena (Mathayo 27:40–61), n.k.

7) Hatimaye, inatokana na ukweli kwamba nusu nyingine ya mwanadamu—roho au mzimu, pamoja na nguvu zake, sifa zake na dhihirisho zake—pia imehusishwa na Yesu Kristo katika Maandiko Matakatifu.

a) Nafsi au roho inamhusishwa naye. *'Roho yangu imeomboleza sana'* (Mathayo 26:38), alisema Bwana mwenyewe kwa wanafunzi wake katika Bustani ya Gethesemane. Vivyo hivyo, Waandishi wa Injili, wanaposimulia kifo Chake msalabani, wanabainisha, miongoni mwa mambo mengine: *'Na Yesu, akipaza sauti tena kwa nguvu, akaitoa roho'* (Mathayo 27:50); au: *'Yesu, akipaza sauti kwa nguvu, akasema: "Baba! mikononi mwako nitaleka roho yangu.' Naye aliposema hayo, alikata roho yake*" (Luka 23:46); au: *"Yesu alipokuwa ameonja siki, alisema, 'Kimetimia!' Naye akainama kichwa chake, akatoa roho yake"* (Yohana 19:30; 1 Wakorintho 16:45).[116]

b) Nguvu za nafsi huchanganywa, yaani: **aa)** akili ya mwanadamu, kama inavyoonyeshwa na maneno ya mwinjilisti: *'Na Yesu aliendelea kukua kwa hekima na umbo, na kupendwa na Mungu na wanadamu'* (Luka 2:52), na hata mapema zaidi: *'Na mtoto alikua na kuimarika kwa roho, akijaa hekima'* (Luka 2:40). **bb)** hiari

---

[115] Kinyume na ushahidi huu wazi wa uhalisia wa mwili wa Yesu Kristo, Wadoketisti walinukuu hasa maneno ya Mtume Paulo: 'Mungu alimtuma Mwanawe kwa mfano wa mwili wa dhambi, ili kuuhukumu dhambi katika mwili' (Warumi 8:3) – lakini hili halikuwa na msingi kabisa, kama walinganiaji wa ukweli walivyodhihirisha. Kwa mfano, Mt. Krisostomo: ikiwa inasemekana kwamba Mungu alimtuma Mwana kwa umbo la mwili wenye dhambi, msihitimishe kutokana na hili kwamba mwili wa Kristo haukuwa uleule: neno 'ufanano' limeongezwa kwa sababu nyama ya mwanadamu huitwa nyama ya dhambi – ilhali Kristo hakuwa na nyama ya dhambi, bali, ingawa kwa asili ilikuwa sawa na yetu, hata hivyo ilifanana tu na nyama yetu ya dhambi na isiyo na dhambi" (In Epist. ad Romanos, Homily XIII, in Opp. Juz. IX, uk. 564, mhar. Montfauc.); na Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Mtume hakusema tu: 'kwa sura ya mwili', akikanusha kufuru ya mafundisho yasiyo ya kiungu – kwani neema ya Roho inajua mambo yote kabla ya wakati; bali alisema: 'kwa sura ya mwili wa dhambi', ili tujue kwamba alitumia neno 'sura' kwa sababu Mwokozi wetu alikuwa huru kutokana na dhambi yote. Kwa maana Yeye, akawa mwanadamu kwa asili, isipokuwa dhambi: kwa hiyo, kwa umbo la mwili wa dhambi, alihukumu dhambi katika mwili. Akiwa amechukua asili ya kibinadamu, hakukubali nira ya dhambi inayotawala wanadamu; badala yake, aliangamiza nguvu zake zote na akaonyesha kwamba hata ndani ya asili ya kibinadamu inawezekana kuepuka mishale ya dhambi" (Kuhusu Kuwa Mwili kwa Bwana, sura ya 9, katika Chr. Readings 1847, III, 177–178. Tazama pia sehemu iliyobaki ya sura hii).

[116] Waheresi waliodai kwamba Yesu Kristo hakuwa na roho ya kibinadamu walijenga hoja yao hasa juu ya maneno ya Mwinjilisti: *'Neno likawa mwili*' (Yohana 1:14). Hata hivyo, neno 'nyama' mara nyingi sana hutumika katika Maandiko Matakatifu kuashiria mtu mzima; kwa mfano: [(Mwanzo 6:12); (Mathayo 24:22); (Matendo 2:17); (Warumi 3:20); (1 Wakorintho 1:29); (Wagalatia 2:16); (1 Timotheo 3:16)]. 'Anadhani,' anaandika Mtakatifu Kirilo wa Aleksandria akimpinga Apolinari, 'kwamba ana mtetezi wa upumbavu wake kuwa mhubiri mwenye usemi mwingi wa Injili, Yohana Mwinjili, anayesema: *"Neno akawa mwili, akakaa miongoni mwetu*" (Yohana 1:14). Hata hivyo, yeye mwenyewe anajua fika jinsi Maandiko Matakatifu mara nyingi huelezea ujumla kupitia sehemu; kwa mfano, wakati mwingine huutaja mtu mzima kama roho, na nyakati zingine hutumia neno 'nyama' kumaanisha kiumbe hai mzima (olon to zoon). Ndivyo ilivyoandikwa: *'Nafsi zote za nyumba ya Yakobo waliokita nchi ya Misri pamoja naye walikuwa sabini na watano'* (Mwa. 46:27); ni wazi kwamba wana na wajukuu wa Yakobo hawakuwa wasio na miili; lakini Mwandishi wa Mambo ya Nyakati alielezea wote kwa kutumia sehemu. Na tena: *'Roho itakayotenda dhambi itakufa*' (Ezek. 18:4); lakini hakuna mtu aliyewahi kujua roho iking'oa dhambi bila mwili. Na tena: *'Roho yangu haitashindana na mwanadamu [hao] milele, kwa kuwa yeye ni mwili*' (Mwa. 6:3)… Lakini kila mtu anajua kwamba wale ambao Maandiko yanawashutumu hapa, ambao yanawapa sheria na ambao yanadhihirisha asili yao, hawakukuwa wasio na roho' (Kuhusu Mwili wa Bwana, sura ya 17, katika Chr. Readings 1847, III, 202–203).

ya mwanadamu, kama inavyoonyeshwa na maombi ya Yesu katika Bustani ya Gethesemane: *'Baba yangu, ikiwezekana, kikombe hiki kipite mbali nami; hata si kama mimi nitakavyo, bali kama Wewe utakavyo'* [(Mathayo 26:39); (Luka 22:42)].

c) Sifa na dhihirisho za roho hupatikana. Inasimuliwa, kwa mfano, kwamba Yesu wakati mwingine alijazwa na furaha [(Luka 10:21); (Yohana 11:15)], na nyakati zingine alisumbuka sana [(Yohana 11:33); (Yohana 12:27); (Yohana 13:21)], kwamba alionyesha upendo maalum kwa watoto na hasira kwa wale waliowazuia wasije kwake (Marko 10:13–16), na kwamba alikuwa na bidii kwa utukufu wa Mungu, wakati mwingine akiwa na hasira ya haki [(Yohana 2:14–17); (Mathayo 21:12–13)], kwamba Alihuzunika na kusikitika akifikiria mateso na kifo Chake [(Mathayo 26:37–38); (Luka 22:42–45)], na *"siku za mwili wake, alimtolea sala na maombi kwa sauti kuu na machozi, akimwomba yule aliyeweza kumwokoa na kufa; naye akasikiwa kwa sababu ya heshima yake"* (Waebrania 5:7).

II. Wakichochewa na makosa mengi na mbalimbali ya wanaheresi kuhusu asili ya kibinadamu ya Yesu Kristo, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, katika kutetea mafundisho sahihi ya imani, mara nyingi sana walijadili mada hii. Wao—

1) Walionyesha uhalisia wa asili ya kibinadamu katika Yesu Kristo kama ilivyo. Kwa lengo hili, hawakutegemea tu ushuhuda wazi wa Maandiko Matakatifu, bali pia hoja thabiti kwa mwanga wa Neno la Mungu, wakisisitiza zaidi wazo kwamba Mwokozi wetu lazima awe mtu halisi. Alipaswa kuwa:

a) Kama *Mwanasheria* wetu au Msuluhishi kati ya Mungu na wanadamu (1 Tim. 2:5). 'Msuluhishi lazima awe na asili sawa na pande zote mbili,' anasema mmoja wa walimu wa ulimwengu, 'ili awe msuluhishi. Kama angekuwa na asili sawa na Mmoja tu, lakini si wa wengine, hangeweza kuwa msuluhishi. Kama asingekuwa na asili ile ile na Baba, asingekuwa mpatanishi, bali mgeni. Kama vile ilivyomlazimu kuwa na asili ya kibinadamu, kwa sababu alikuja kwa wanadamu, ndivyo pia ilivyomlazimu kuwa na asili ya kimungu, kwa sababu alitoka kwa Mungu. Kama angekuwa binadamu tu, asingekuwa mpatanishi; kwa maana mpatanishi lazima awe na uhusiano wa karibu zaidi na Mungu. Vilevile, kama angekuwa Mungu tu, asingekuwa mpatanishi; kwa maana wale anaowawakilisha wasingeweza kumkaribia.[117]

b) Kama Mwalimu na Mwangaza wetu [(Luka 4:18–19); (Yohana 8:11)]. "Tusingeweza kumjua Mungu kwa njia nyingine yoyote," anahitimisha Mtakatifu Irenaeus, "isipokuwa kupitia Neno la Mungu aliyejidhihirisha katika mwili, na hakuna mwingine angeweza kutufunulia Baba isipokuwa Neno Lake la hakika (Rum. 11:34–35). 'Hatungeweza,' nasema, 'kufundishwa kwa njia nyingine yoyote isipokuwa kwa kumwona Mwangaza wetu kwa macho yetu wenyewe na kupokea neno Lake kwa masikio yetu wenyewe, ili, kwa kujitahidi kuiga matendo Yake na kutekeleza maagizo Yake, tuweze kuingia katika ushirika Naye na kupata maendeleo kutoka kwa Yule Mkamilifu, ambaye yuko juu ya hali na mipaka yote.'[118] Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu alitoa hoja kwa njia kama hiyo: "Kwa kuwa mwanadamu angeweza kusikia tu kutoka kwa mtu aliye kama yeye, Mwokozi alijichukulia asili kama yake, ili aweze kuwafundisha watu kwa urahisi zaidi."[119]

c) Kama Mwokozi na Mwenzi wetu [(Gal. 3:13); (Ebr. 7:22)]. "Hatungeweza kufikia kutokuwa na uharibifu na kutokufa kama tusingekuwa tumewanungana na asiyeharibika na asiyekufa. Lakini tungeweza vipi kuunganishwa na asiyeharibika na asiyekufa, kama asiyeharibika na asiyekufa asingekuwa kwanza yule

---

[117] Chrysostom, In Epist. 1 ad Timoth. homil. VII, in Opp. Vol. XI, ed. Montfauc. Wazo lilelile lilifafanuliwa na: (a) Mtakatifu Irenaeus: "Ilikuwa ni wajibu wa Mpatanishi wa Mungu na wanadamu, kwa sababu ya uhusiano wake na pande zote mbili, kuwaleta pande hizo mbili katika ushirika na maelewano, kumwasilisha mwanadamu kwa Mungu, na kumfunua Mungu kwa wanadamu" (Adv. Haeres. III, p. 18); b) Mtakatifu Theodoret: "Jina lenyewe 'mpatanishi' hapa linaashiria Uungu na ubinadamu. Kama Yesu angekuwa Mungu tu, asingeweza kuitwa mpatanishi; kwani angewezaje kupatanisha kati yetu na Mungu, akiwa hana chochote cha pamoja nasi? Lakini kwa kuwa Yeye, kama Mungu, amewunganishwa na Baba, akiwa na nguvu ileile, na kama mwanadamu amewunganishwa nasi, kwa kuwa alijichukulia umbo la mtumwa kutoka kwetu: Anaitwa kwa haki mpatanishi, akiunganisha ndani Yake sehemu zilizotengana kupitia umoja wa asili, yaani, uungu na ubinadamu" (katika confus. Dialog. II, Opp. Vol. IV, uk. 56, toleo la 1642, katika Xp. read. 1846, 1, kurasa 352–353).

[118] Adv. haeres. V, chap. 1.

[119] Mihadhara ya Katekisimu XII, aya ya 14, uk. 218, kutoka tafsiri ya Kirusi. Wazo hili lile lile linapatikana kwa Mtakatifu Athanasius: "Kama jambo lenyewe linavyohitaji, Bwana, ili kuja kuwasaidia wanadamu, anaonekana katika umbo la kibinadamu, anachukua mwili kama wetu, na anatumia yale ya chini, yaani, kazi zilizofanywa katika mwili, ili watu ambao hawakutaka kumjua Bwana kupitia utunzaji na uongozi Wake wa ulimwengu waweze angalau, kupitia kazi alizofanya katika mwili, kumjua Neno la Mungu aliyeonekana katika mwili, na kupitia Yeye, Baba" (Kuhusu Kuumbwa kwa Neno la Mungu kwa Mwili, n. 15, katika Xp, Alhamisi 1837, IV. 285).

tulivyo, ili uharibifu wetu ungeliwa na kutokuwa na uharibifu na ufao wetu na kutokufa?"[120] "Bwana alikuwa Mwana wa Adamu ili, kama vile ukoo wetu ulivyowekwa chini ya kifo kupitia mtu aliyeshindwa, ndivyo pia sisi tupate uzima upya kupitia mtu aliye Mshindi; na kama vile kifo kilivyotushinda kupitia mtu, ndivyo pia, kupitia mtu, tulipata ushindi juu ya kifo."[121] "Muungano huu haungeweza kutokea isipokuwa kifo na uharibifu vingekuwa vimeangamizwa. Kwa hiyo, Bwana hakuchukua mwili wa kifo bila sababu, bali ili kuangamiza kabisa kifo ndani Yake na kuwafanyia upya wale walioumbwa kwa sura Yake.[122]

2) Walidai, hasa, kwamba Kristo alichukua mwili halisi wa kibinadamu, na si mzuka. Kukanusha uhalali wa mwili wa Kristo, licha ya ushahidi wote unaohusu mwili huo kutoka kwa Mwokozi Mwenyewe na Mitume, walisema watetezi wa mafundisho ya Kiorthodoksi, na kudai kwamba Mwana wa Mungu alionekana tu kuwa na mwili wetu, lakini hakukuwa nao kwa kweli — **a)** inamaanisha kumshuku kuwa anadanganya na kutapeli — Yeye ambaye ni Ukweli Mwenyewe;[123] **b)** ni sawa na kuona maisha Yake yote ya duniani na kazi Zake kama njozi na udanganyifu;[124] **c)** ni sawa na kuona kama ajabu na yasiyo na umuhimu mafundisho Yake yote kwetu, ili tufuate nyayo Zake katika njia ya msalaba na mateso;[125] **d)** kwa ujumla, ni sawa na kupindua misingi yenyewe ya imani ya kihistoria, na kupanda shaka na kutoaminiana kuhusu kile kinachoonyeshwa kwa hisia;[126] **e)** ina maana, hatimaye, kukataa ukweli wa kifo cha Kristo na wokovu wetu: "Yeye (Mwana wa Mungu) hakutukomboa kweli kwa damu Yake, isipokuwa alikuwa kweli binadamu."[127] "Mzuka haungeweza kuteseka — kwa hivyo, kazi yote ya Mungu imeharibiwa."[128] "Ikiwa kila kitu kilichosimuliwa katika Injili—yaani, njaa, kiu, misumari, kupasuliwa kwa ubavu, na kifo—hakikuwa halisi bali ni dhana tu, basi fumbo la mpango wa wokovu ni kiumbe wa kufikirika na udanganyifu, na Kristo alikuwa mtu wa kufikirika, si halisi, na sisi tunaokolewa kwa njia ya kufikirika, si halisi."[129]

3) Walidai kwamba Kristo alichukua, pamoja na mwili, roho ya kibinadamu halisi, yenye akili na huru, kinyume na kosa la waheresi kwamba roho yote, au angalau akili, ndani ya Kristo ilibadilishwa na Uungu Wake. Hoja kuu za mabishano haya zilikuwa kama ifuatavyo:

a) Mwanadamu alianguka kabisa—kwa mwili na roho; kwa hiyo, ilikuwa inafaa kwa Mwokozi kuchukua si mwili tu bali pia roho ya mwanadamu, ili kumwokoa kabisa. 'Yeye (Kristo) anatafuta kilichopotea, na anabeba kondoo aliyepotea mabegani mwake, si ngozi tu ya kondoo. Ili kuunganisha tena mwanadamu mtakatifu kwa ujumla wake—mkamilifu kwa roho na mwili—na Uungu, hakuna chochote katika asili yetu ambacho hakukichukua juu Yake: maana inasemekana kwamba Yeye *'alijaribiwa kwa kila namna, lakini bila dhambi'* (Ebr. 4:15). Sasa nafsi yenyewe si dhambi, lakini ilishiriki katika dhambi kwa kukosa utambuzi. Kwa hiyo, ili kuitakasa, Kristo anaiweka juu Yake, na kupitia kanuni aliyoiweka juu Yake, anatoa utakatifu kwa wanadamu wote."[130]

---

[120] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga, Kitabu III, Sura ya 19.

[121] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga, V, sura ya 21.

[122] Athanasius, *Kuhusu Umwiliko wa Neno*, n. 13.

[123] Alikuwa ukweli wote (Kristo); niamini, Afadhali asingezaliwa kuliko kudanganya kwa namna yoyote, na hasa kumhusu Yeye Mwenyewe (Tertullian, *De carne Christi*, ch. V). Kama mwili wa Kristo ulikuwa ni dhana potofu, basi Kristo alidanganya; na akidanganya, yeye si ukweli. Lakini Kristo ni ukweli. Basi, mwili wake haukuwa dhana potofu (Augustine, *De quaest. LXXXIII*, qu. 14; cf. *In Ps. XLIV*, En., n. 19).

[124] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga, Kitabu V, Sura 1, n. 1.

[125] "Kama aliteswa tu katika maono, kama wasengenyaji—yaani, wasioamini—wanavyodai, wao wenyewe wasio chochote zaidi ya maono: basi kwa nini niwe katika minyororo? Kwa nini nitamani kupigana na wanyama wakali? Basi, ninakufa bure?"… (Ignatius, Ad Trallianus, sura X, uk. 196, toleo la Hefel.). Na tunapoanza kuteseka kwa kweli, Ataonekana kutudanganya, akitusihi kuvumilia moto na kugeuza shavu lingine, ikiwa Yeye Mwenyewe hakuvumilia kwanza haya kwa kweli; na kama vile alivyowadanganya, ili ionekane kwao kwamba Yeye Mwenyewe alikuwa akifanya kile ambacho hakikuwa akifanya; ndivyo anavyotudanganya pia, akitusihi kuvumilia kile ambacho yeye mwenyewe hakikivumilia (Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi III, 18, n. 6).

[126] Irenaeus, Dhidi ya Uheretiki IV, n. 33; n. 5; Tertullian, Dhidi ya Marcion III, 8.

[127] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga V, 2, n. 1. Na mahali pengine: 'Kwa maana hakuchukua kwa kweli mwili na damu, ambavyo alivyovitumia kututetea, isipokuwa angefanyia upya ndani Yake uumbaji wa awali wa Adamu' (ibid. V, 1, n. 2).

[128] Tertullian, Dhidi ya Marcion, III, 8. Na tena: 'Tulikombolewa kwa bei kubwa. Hakika, si kwa vyovyote vile, ikiwa Kristo alikuwa taswira tu na hakuwa na umbo la mwili kabisa ambalo lingeweza kutolewa badala ya miili yetu wenyewe' (ibid. V, 7).

[129] Yohana wa Damascus, Ufafanuzi Sahihi wa Imani Sawa, Kitabu cha III, Sura ya 28, uk. 219–220, kutoka tafsiri ya Kirusi.

[130] Gregory wa Nyssa, *Contr. Eunom. Orat. II*, *Opp.* Vol. II, uk. 483, iliyohaririwa na Morel. Wazo lilelile limeelezwa na: Mtakatifu Augustino (*De Civitate Dei* X, 27; Serm. XXVII, n. 4), Mtakatifu Theodoret (Ep. CXLV ad monach. CP) na Mt. Yohane wa Damascus: 'Hivyo, yote yalipokea yote, na yote yaliungana na yote, ili kuokoa yote. Maana kile ambacho Hakuchukua juu Yake kingebaki kisiponywe. (Ufafanuzi Sahihi wa Imani Takatifu, Kitabu III, Sura 6, uk. 152–133).

b) Nafsi na akili ndizo zinazohukumiwa zaidi kwa anguko la mwanadamu: ni hizi, zaidi ya yote, ambazo Mwokozi alilazimika kuzichukua mwenyewe ili kuokoa. "Alilihitaji," anasema Gregori Mtheolojia, "sio tu mwili kwa ajili ya mwili uliohukumiwa, na roho kwa ajili ya roho, bali pia akili kwa ajili ya akili, ambayo kwa Adamu haikuanguka tu bali, kama madaktari wasemavyo kuhusu magonjwa, ilikuwa ya kwanza kuathirika. Kwa maana yule aliyepokea amri hakuweza kuitii; na yule aliyeshindwa kuitii akaingia katika ukiukaji; na yule aliyekiuka ndiye aliyehitaji sana wokovu; na yule aliyehitaji wokovu alichukuliwa na Yeye mwenyewe. Kwa hivyo, akili ilikombolewa."[131] Wazo linalofanana linaelezwa na Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Kwa kuwa mwanadamu alidanganywa kabisa na kuanguka kabisa katika dhambi; lakini kabla ya mwili, akili ilikubali udanganyifu (kwa maana kwanza ridhaa ya akili ndiyo huamua dhambi, na ndipo mwili huutekeleza kwa tendo): hivyo basi inafaa kwamba Bwana Kristo, akitaka iirejeshe asili iliyokuwa imeporomoka, anapaswa kunyoosha mkono Wake kwa sehemu zote (zake) na kurejesha kile kilicholala chini—yaani, mwili na akili, ambayo iliumbwa kwa sura ya Muumba."[132]

c) Nafsi ya kiakili hutumika kama kanuni hiyo ya upatanishi ambayo kupitia kwake Mungu, Roho safi kabisa, amejiunganisha na mwili mzito katika mwanadamu. "Asiyeeleweka anaeleweka kupitia nafsi ya kiakili, ambayo hupatanisha kati ya Uungu na mwili mzito."[133] "Akili inaungana na akili, kama na kile kilicho karibu na kinachofanana zaidi, na kisha tu na mwili, kupitia upatanishi wa akili kati ya Uungu na umwili."[134]

(d) Kama Kristo hangechukua nafsi ya kibinadamu, au akili yake, bali angechukua tu mwili au nafsi isiyo na akili, asingekuwa binadamu, bali kitu cha chini kuliko binadamu. "Lakini wanasema: 'Uungu peke yake unatosha badala ya akili… Uungu pamoja na mwili peke yake bado si mwanadamu, wala si ule wenye roho peke yake, au wenye mwili na roho, lakini bila akili, ambayo ndiyo sifa kuu inayotofautisha mwanadamu.'"[135] "Tunasema kwamba kiini chote cha Uungu kilikuwa kimeungana na asili yote ya kibinadamu. Mungu Neno, ambaye alituumba mwanzoni, hakukataa chochote alichokitupatia katika asili yetu, bali alijichukulia mwenyewe kila kitu: mwili, roho yenye akili na uwezo wa kuongea, na sifa zao. Kwa maana kiumbe hai kinachokosa mojawapo ya sehemu hizi, au mojawapo ya sifa hizi, hakitakuwa tena binadamu."[136]

(d) "Ikiwa asili iliyochukuliwa haikuwa na akili ya kibinadamu, basi ni Mungu Mwenyewe aliyeingia kwenye vita na shetani; na ni Mungu aliyepata ushindi. Lakini ikiwa Mungu alishinda, basi mimi, ambaye sikuchangia chochote kabisa katika ushindi huu, sipati faida yoyote kutokana nao, wala siwezi kufurahi kwa ushindi huo, kama mtu anayejivunia tuzo za mwingine."[137]

4) Ilidaiwa kwamba Kristo alichukua asili ya kibinadamu hasa kutoka kwa Bikira Mtakatifu Maria, na kwa hiyo ni wa asili moja nasi, badala ya kuileta kutoka juu. Hivi ndivyo inavyosemwa kuhusu suala hili, kwa mfano:

Mtakatifu Irene: "Kwa nini Mungu hakuchukua kutoka kwenye vumbi la dunia, bali aliazima asili Yake kutoka kwa Maria? Ili asili Yake isitofautiane na yetu, wala ile ya yule aliyepaswa kuokolewa, bali aonekane sawa kabisa, akihifadhi mfano huo."[138]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Amini kwamba Mwana wa pekee wa Mungu, kwa ajili ya dhambi zetu, alishuka kutoka mbinguni hadi duniani, akijichukulia ubinadamu kama wetu, na akazaliwa na Bikira Mtakatifu na Roho Mtakatifu. Kujidhihirisha Kwake kwa mwili hakukuwa dhihira tu au udanganyifu, bali kulitimizwa kweli; Hakupita tu kwa Bikira kama vile kupitia mrija, bali alitengenezwa kweli kutoka kwake;

---

[131] Waraka kwa Cleodonius, 1, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 203.

[132] Kuhusu Umwili wa Bwana, sura ya 16, katika *Masomo ya Mfuatano wa Matukio*, 1847, juz. III, kur. 198–199.

[133] Gregory Mteolojia, Mahubiri ya Pasaka Takatifu, katika *The Works of the Holy Fathers*, j. IV, uk. 161.

[134] Waraka kwa Cleodonius I, ibid. 203. Wazo hili pia linapatikana miongoni mwa walimu wengine wa Kanisa, kwa mfano: kwa Mbarikiwa Augustino (Ep. CXXXVII, n. II; CXL, uk. **12)** na kwa Mt. Yohane wa Damascus: "Neno la Mungu liliungana na mwili kupitia akili, ambayo ni eneo la kati kati ya utakatifu wa Uungu na ugumu wa mwili: kwani akili huutawala roho na mwili, na sehemu takatifu zaidi ya roho ni akili, ilhali sehemu takatifu zaidi ya akili ni Mungu" (Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu III, Sura ya 6, uk. 153).

[135] Gregory Mwungaji, Barua kwa Cleodonius 1, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 200.

[136] Yohana wa Damascus, *Exposition Sahihi ya Imani ya Kweli*, Kitabu III, Sura 6, uk. 152. Vilevile, katika maandiko ya Mbariki Agustino: 'Hakuna mtu mkamilifu ikiwa akili ya kibinadamu inakosekana, iwe katika roho ya mwili au katika roho yenyewe' (Waraka CLXXXVII kwa Dardano, n. 4; taz. *De diversibus quaestibus* LXXXIII, qu. 80, n. 1).

[137] Kirili wa Aleksandria, Kuhusu Mwili wa Bwana, sura ya 14, katika *Christians' Readings* 1847, juz. III, kur. 194–195 na kuendelea.

[138] Adv. haeres. III, 21, aya ya 10; taz. Tertull. *De carne Christi*, sura ya XVÏ. Wala

Alila kweli, kama sisi tunavyofanya, na akanywa kweli, kama sisi tunavyofanya. Kwa maana ikiwa Kujidhihirisha Kwake kwa mwili ni udanganyifu, basi wokovu pia utakuwa ni ndoto."[139]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kama mtu yeyote atasema kwamba Kristo alipita tu kwa Bikira kama kupitia mrija, na hakutengenezwa ndani yake kwa njia ya kimungu na kimwili—kimungu, kama mtu aliyezaliwa na bikira, na kimwili, kama mtu aliyezaliwa kulingana na sheria ya ujauzito—basi hana imani… Kama mtu yeyote atasema kwamba mwili ulishuka kutoka mbinguni, na si kutoka duniani wala kutokana nasi, awe anathema."[140]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Kwamba (Kristo) alizaliwa kweli kutoka kwa Bikira kwa mwili kunaonyeshwa waziwazi na Mwinjilisti kwa maneno: *'alizaliwa naye*' (Mathayo 1:20–21), na na Paulo kwa maneno: *'alizaliwa na mwanamke*' (Wagalatia 4:4). 'Kutoka kwa mwanamke,' anasema, akiwanyamazisha wale wanaodai kwamba Kristo alipita kwa Mariamu kana kwamba ni kupitia mrija fulani. Na kama hili lingekuwa kweli, je, tumbo la Bikira lingekuwa lina hitaji? Kama hili lingekuwa kweli, Kristo asingekuwa na chochote cha kufanana nasi; kinyume chake, nyama Yake ni tofauti na yetu, si ya muundo uleule. Basi, tunawezaje kumuita 'mizizi ya Yese'? 'Tawi'? 'Mwana wa Adamu'? 'Ua'? Na tunawezaje kumuita Mariamu 'mama'? Tunawezaje kusema kwamba Kristo alitoka katika mbegu ya Daudi, alijidhihirisha katika umbo la mtumwa, kwamba Neno alikuwa mwili? Kwa nini, basi, Paulo aliwaambia Warumi: *' ' 'ambaye Kristo alitoka kwao kwa jambo la mwili, ambaye ni Mungu juu ya yote'* (Warumi 9:5)? Kutokana na maneno haya na kutoka kwa mistari mingine mingi ya Maandiko, ni wazi kwamba Kristo alitoka kwetu, kutoka katika kiini chetu, kutoka kwa tumbo la bikira."[141]

§135. Bwana Yesu alizaliwa kwa njia isiyo ya kawaida kulingana na ubinadamu wake, na Mama yake Mtakatifu Sana ni Bikira wa Milele

Hata hivyo, ingawa Kristo Mwokozi alizaliwa kutokana nasi kwa jinsi ya mwili na akachukua asili ya kibinadamu iliyo sawa na yetu, hakuzaliwa kwa njia ileile kama binadamu wengine wote, bali kwa njia isiyo ya kawaida: Aliumbwa na kuwa mwanadamu 'kwa Roho Mtakatifu na Bikira Maria', ili Mama Yake Mtakatifu sana abaki kuwa Bikira kabla ya kuzaliwa Kwake, wakati wa kuzaliwa Kwake, na hata baada ya kuzaliwa Kwake, na ni Bikira wa Milele (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali la 39).

I. Bwana Yesu alitengenezwa kwa mwili kwa uwezo wa Roho Mtakatifu na Bikira Maria, na Mama Yake Mtakatifu Sana alibaki kuwa Bikira kabla, wakati, na hata baada ya kuzaliwa Kwake. Ukweli huu unajulikana sana:

1) Kutoka kwa unabii wa Isaya kuhusu kuzaliwa kwa Masihi: *"Tazama, bikira atapata mimba na atazaa Mwana, nao wataitwa jina lake Immanuel"* (Isa. 7:14). Uhalali wa unabii huu na rejea yake kwa Masihi, mbali na kuwa dhahiri kutokana na maudhui ya unabii wenyewe na mazingira yaliyotamkwa, unathibitishwa waziwazi na Mwinjilisti (Mathayo 1:23). Wakati huo huo, unabii unaelezwa hapa kwamba ni Bikira (alma)—Bikira safi, asiye na doa—ndiye atakayepata mimba na kumzaa Emmanuali (Mungu pamoja nasi).[142]

2) Kutoka kwa tangazo la Malaika kuhusu kuzaliwa kwa Masihi, aliyeahidiwa na kutabiriwa tangu zamani (Luka 1:26–38). Baada ya kutumwa na Mungu kwa Bikira Maria Mtakatifu Sana, mjumbe wa mbinguni alimtangazia kwamba atapata mimba na kumzaa Mwana wa Aliye Juu Zaidi: *"Na malaika akamwambia: 'Usiogope, Maria, kwa maana umepata neema kwa Mungu; na tazama, utachukua mimba tumboni mwako, nawe utazaa Mwana, na utamwita jina lake Yesu.'* Bikira alipoweka wazi mshangao wake: *'Hii inawezaje kuwa, kwa kuwa sina mume?'* malaika akamjibu kwamba utimamu wake utahifadhiwa, kwamba atapata mimba na kujifungua bila mume kwa njia isiyo ya kawaida: *'Roho Mtakatifu atakujia, na nguvu ya Aliye juu sana itakufunika; kwa hiyo yule Mtakatifu atakayezaliwa ataitwa Mwana wa Mungu.'* Na kama uthibitisho kwamba muujiza kama huo ulikuwa unawezekana kwa Mungu, alimtaja mfano wa jamaa yake, Elizabeti, ambaye, licha ya uzee wake na ukosefu wa watoto, alikuwa amepata mimba tumboni mwake kwa mapenzi Yake, na akaongeza kwa ujumla: *"Maana kwa Mungu si kitu kigumu."* Ndipo Bikira Mtakatifu aliposema: *"Tazama, mimi ni mja wa Bwana; na iwe kwangu kama ulivyosema."*

---

[139] Mihadhara ya Katekesi, Kitabu IV, Sura ya 9, uk. 63. Wazo lilelile limefafanuliwa na Mtakatifu Efrem wa Syria (Mahubiri dhidi ya Wana-uzushi, katika Kazi za Wababa Watakatifu, XIV, 64).

[140] Waraka kwa Cledonius 1, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 197, 199.

[141] Homilia juu ya Injili ya Mathayo IV, sehemu 3, katika juz. 1, uk. 62–63. Ilichapishwa Moscow, 1843.

[142] Kwa ufafanuzi wa unabii huu, tazama § 82 ya 'Utangulizi wa Theolojia ya Kiorthodoksi' na A. M.

3) Kutoka kwa maelezo ya Mwinjilisti kuhusu kutungwa kwa mimba na kuzaliwa kwa Masihi (Mathayo 1:18–25). Mwinjilisti anaanzisha maelezo haya kwa kusema: *'Mariamu, mama yake, alipopangwa kuolewa na Yosefu, kabla ya kuungana, ikagundulika kuwa alikuwa amepata mimba kwa uwezo wa Roho Mtakatifu.'* Kisha anaendelea kusema kwamba Yosefu, ambaye bado hakuelewa fumbo *hilo*, *alipokuwa amefikiria kumtaliki kwa siri*, malaika alimtokea katika ndoto akasema: *'Yosefu, mwana wa Daudi, usitake kumtaliki Mariamu, maana mtoto aliyekuwa naye ametoka kwa Roho Mtakatifu; atazaa Mwana, nawe utamwita jina lake Yesu, maana atawookoa watu wake dhidi ya dhambi zao.'* Baadaye akibainisha kwamba *haya yote yalitokea ili yale ambayo Bwana aliyoyasema kupitia nabii—ambaye anazungumzia* kuzaliwa kwa Immanuel kutoka kwa bikira—*yatimizwe*, anahitimisha: *Yosefu alipoamka usingizini mwake, alifanya kama malaika wa Bwana alivyomwamuru na akampokea mke wake nyumbani kwake, lakini hakumwingilia. [Alipomzaa] Mwanawe wa kwanza, akamwita jina lake Yesu*.

4) Kutoka kwa imani isiyobadilika ya Kanisa lote la Kristo. Iliyodhihirisha imani hii, kwanza kabisa, katika Imani za kale zilizotumika ndani yake tangu mwanzo kabisa, zinazozungumzia waziwazi kuhusu kutungwa kwa mimba na kuzaliwa kwa Bwana Yesu kutoka kwa Bikira Mariamu, kupitia uwezo wa Roho Mtakatifu juu yake;[143] na baadaye ikashuhudia rasmi katika Mabaraza ya Kiinjilisti. Hivyo basi, Baraza la Pili la Kiikumeni liliweka katika imani yake maneno: 'Naamini katika Mwana wa Mungu, aliyetungwa kwa uwezo wa Roho Mtakatifu na Maria Bikira' — katika imani ambayo tangu wakati huo imekuwa mfano usiobadilika wa imani kwa vizazi vyote. Katika Baraza la tatu la Kiikumeniki, mwishoni mwa kikao chake, ilitolewa tamko rasmi ambalo, miongoni mwa mambo mengine, lilikuwa na wimbo huu wa sifa kwa Mama wa Mungu: "Wewe ni taji la usichana! Wewe ni Mama na Bikira!… Na ni nani miongoni mwa wanadamu anayeweza kumtukuza Maria aliyetukuzwa kwa sifa zote ipasavyo? Lo ajabu! Yeye ni Mama na Bikira kwa pamoja!"[144] Tayari tumeona dogo la Baraza la Nne la Kiikumeniki, ambalo linatufundisha kumkiri Mwana wa Mungu, aliyezaliwa na Baba katika Uungu, aliyezaliwa kwa ajili yetu 'kutoka kwa Bikira Maria, Mama wa Mungu, katika Ubinadamu'.

5) Kutoka kwa mafundisho ya pamoja ya wachungaji na walimu binafsi wa Kanisa: **a)** Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Ubakwa wa Maria, kuzaliwa kwake, na pia kifo cha Bwana vilifichwa kwa mkuu wa dunia hii—siri tatu zenye mwangwi zilizotimizwa katika ukimya wa Mungu;"[145] **b)** Mtakatifu Justin: 'Nguvu ya Mungu, ilipomjia Bikira, ilimfunika na kumfanya Bikira awe na tunda';"[146] **c)** Mtakatifu Irenaeus: "Yeye (Mwana wa Mungu) alizaliwa na Bikira;"[147] "Alizaliwa na Bikira wa Daudi;"[148] **d)** Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Yeye ni Mama na Bikira: usichana wake haukumzuia kuzaa, wala kuzaa hakukuvunja usichana wake;"[149] **e)** Mtakatifu Ambrozi: aliyetoa maneno: 'Tazama, mimi ni mjakazi wa Bwana; iwe kwangu kama ulivyo sema,' na aliyebaki kuwa Bikira baada ya kupata mimba tumboni mwake, na akabaki kuwa Bikira baada ya kujifungua: kwa maana Nabii (Isaya 7:14) hakuashiria tu kwamba Bikira angepata mimba, bali pia kwamba Bikira angejifungua."[150] Wafuatao pia walifundisha hili: Mtakatifu Methodius,[151] Eusebius,[152]

---

[143] Hivyo basi: (a) imani inayojulikana kama Imani ya Mitume inasema: 'bwana wetu, aliyezaliwa kwa Roho Mtakatifu na Mariamu Bikira'; (b) imani iliyojumuishwa katika Katiba za Kitume inasema: 'na kuzaliwa na Bikira Mariamu Mtakatifu…'; c) katika imani ya Kanisa la Antiokia, kulingana na maandishi yaliyotajwa na Cassian: 'qui propter nos venit et natus est ex Maria Virgine…' (Tazama Bingham, Antiqu. eccles., Kitabu X, Sura 4, §§ 7, 11, 12).

[144] Baraza la Efeso, Sehemu ya 11, Kitendo cha 1, katika Binium, Juz. 1, Sehemu ya 11, uk. 221.

[145] Epist. ad Ephes. sura ya 19, katika Xp. Ch. 1821, 1, 40.

[146] Apolog. 1, 33, katika Xp. Ch. 1825, XVII, 56.

[147] Kinyume na Ubaguzi III, 21, n. 5. Na zaidi: "Kama vile Hawa, ingawa alikuwa na mume, lakini alipokuwa bado bikira, alionyesha kutotii, na kwa hivyo akaleta kifo juu yake mwenyewe na juu ya kizazi chote cha wanadamu: vivyo hivyo Mariamu, akiwa amepangwa kuolewa na mume lakini akibaki kuwa Bikira, alionyesha utiifu (Luka 1:38), na kwa hivyo alichangia katika wokovu wake mwenyewe na ule wa kizazi chote cha wanadamu" (-III, 22).

[148] Adv. haer. V, 19, n. 1; cf. III, 19, n. 1 na zifuatazo; V, 21, n. 1. 2.

[149] Orat. in diem natal. Christi, Opp. Vol. III, p. 344, ed. Morel., in Xp. Readings 1837, IV, 258; cf. Contr. Eunom. Orat. III, p. 536.

[150] Epist. ad Syricium, Juz. II, Daraja 1, Barua XLII, uk. 967.

[151] Anatumia misemo ifuatayo kumhusu Mariamu: παρθενομήτωρ (de Simeon. et Anna n. II), μήτερ παρθένε (ibid. n. V), ω μήτερ παρθένε και παρθένε μήτερ (ibid. n. IX).

[152] Demonstr. Evangel. III, 2.

Amphilochius,[153] Gregory the Theologian, John Chrysostom,[154] Ephrem the Syrian,[155] Leo the Great,[156] Augustine,[157] Cyril of Alexandria,[158] na wengine.[159]

Sio tu kwamba walifundisha hili, bali mara nyingi walijaribu kuonyesha kwamba njia ya miujiza kama hiyo ya kuzaliwa kwa Masihi ilikuwa si tu inawezekana bali pia ilifaa kabisa: kama ushahidi au maelezo ya uwezekano huu, walielekeza kwa uweza wote wa Mungu[160] na kwa matukio mengine kadhaa ya miujiza ya asili kama hiyo, kwa mfano, kichaka kilichowaka moto lakini hakikung'olewa,[161] na ukweli kwamba Mwokozi, baada ya ufufuo wake, aliweza kuingia kwa wanafunzi wake kupitia milango iliyofungwa.[162] Na, katika kufafanua ufaafu wa namna hii ya kuzaliwa kwa Masihi, walisema: 'Kama vile Adamu wa kwanza alivyoundwa mwili wake kutoka ardhini —isiyolimwa na tupu (Mwanzo 2:5)—na aliumbwa kwa mkono wa Mungu, yaani kwa Neno la Mungu, ambaye kupitia kwake vitu vyote viliumbwa (Yohana 1:3): ndivyo ilivyokuwa pia, ili kumrudishia Adamu upya Yeye Mwenyewe, Mungu Neno alizaliwa Yeye Mwenyewe kutoka kwa Bikira Mariamu. Na kwa kweli, Alijichagulia kuzaliwa kulikokuwa kunahitajika kwa ajili ya urejesho wa Adamu."[163] Au: "Kupitia kwa bikira Hawa mauti ilikuja; kupitia kwa Bikira, au tuseme, kutoka kwa Bikira, maisha yalipaswa kuonekana, ili kama vile nyoka alivyomdanganya yule wa kwanza, ndivyo Gabriel alivyoleta habari njema kwa yule wa pili."[164] Au tena: "Ilikuwa inafaa kwa Yeye aliyeingia katika maisha ya kibinadamu na kuongoza wote katika usafi kuzaliwa na Msafi Asiye na Hatia aliyesababisha kuzaliwa Kwake: kwa kuwa yule ambaye hajawahi kuolewa kwa kawaida huitwa msafi asiye na hatia."[165]

II. Mama Mtakatifu Zaidi wa Bwana Yesu alibaki Bikira milele, hata baada ya kuzaliwa Kwake. Wazazi Watakatifu na walimu wa Kanisa walipata ushahidi wa ukweli huu:

1) Katika maneno ya nabii Ezekieli kuhusu milango ya mashariki ya hekalu, ambayo Mungu alimwonyesha katika maono: *'Naye akanirudisha hadi milango ya nje ya patakatifu, iliyotazama mashariki,*

---

[153] Τοκετός παρθενικός (katika Christ. natal. n. IV); οὐδ' ολως αι παρθενικαι πύλαι ανεώχθησαν (orat. in Domin. occurs. n. III).

[154] Greg. Naz. carm. II, 196 na zifuatazo; Chrysost. katika Genes. homil. XLIX, n. 2; katika Math. homil. IV, n. 3: "Usulize: Roho alimtiaje mimba Bikira? Kwa maana kama namna ya mimba hii haiwezi kuelezwa kwa njia za kawaida, inawezaje kuelezwa wakati Roho alitenda muujiza?… Wala usidhani kuwa umejifunza yote unapoyasikia kwamba Kristo alizaliwa kwa Roho. Kwa maarifa kama haya, bado kuna mengi tusiyoyajua; kwa mfano: Yeye Asiyeweza Kufikiriwa anaingaje tumboni? Yeye Aliyejaza Yote anabebwa vipi tumboni mwa mwanamke? Mwanasichana anazaaje na bado abaki kuwa Mwanasichana?" (kutoka tafsiri ya Kirusi ya Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, juz. 1, uk. 61–62).

[155] Alizaliwa bila maumivu, kwa maana alitungwa bila uchafu. Alitwaa mwili katika Bikira, si kutokana na mwili, bali kwa Roho Mtakatifu; kwa hiyo alizaliwa na Bikira: kwa maana Roho ilifungua tumbo lake, ili Mtu aliyeumba maumbile na kumpa Bikira uwezo wa kumtoa aweze kutoka, Roho alisaidia katika kuzaliwa kwa yule ambaye hakuwahi kujua kitanda cha mwanamume; kwa hiyo, Mtoto aliyezaliwa hakuvunja muhuri wa ubikira, na Bikira alibaki huru kutokana na maumivu" (Mahubiri Dhidi ya Wana-uzushi, katika Kazi za Mababa Watakatifu, XIV, 66).

[156] 'Ubakulizike wake haukuvunjwa na uchungu wa kuzaa, kama vile haukuchafuliwa na mimba' (Mahubiri XII, c. 1).

[157] Mbarikiwa alipata mimba, Mbarikiwa alizaa, na akabaki Mbarikiwa baada ya kuzaa (De Symb. n. 5; cf. Contr. Faust. XXVIII, 4).

[158] "Neno la Mungu mzaliwa pekee, alipopokea misingi ya muundo wa mwili kutoka kwa Bikira mmoja, hivyo akitayarisha hekalu lisilochafuka na kulishirikisha Nafsi Yake, anazaliwa kwa Bikira, bila ya kuvunja utu uzima wake kwa kuumbwa Kwake wala kuuvunja kwa kuzaliwa Kwake, bali akiwa amehifadhi utu huo mzima na usio na doa, na hivyo kutenda muujiza mkuu na usioweza kuelezwa" (Kuhusu Mwili wa Bwana, sura ya 22, katika Chr. Readings 1847, 111, 217).

[159] Petr. Chrysologus, Serm. LXII, LXXV; Proclus, in diem nativ. Christi, orat. IV, in Combef. auctor, uk. 334; Zeno wa Verona, Serm. de contit. III, in Patrolog. curs. compl., vol. XI, uk. 303.

[160] Proclus, *Oratio 1* katika Sifa za Bikira Maria Mbarikiwa; Yohana wa Damascus, *Ufafanuzi Kamili wa Imani Sahihi*, Kitabu IV, Sura 14, uk. 260: "Kwake (Yesu Kristo) hakuna kilichokuwa vigumu – wala kupita kupitia malango wala kuvunja muhuri zao."

[161] Gregory wa Nyssa: "Kama vile kichaka kinavyowaka lakini hakiteketei, ndivyo hapa Bikira anavyomzaa Mwanga na kubaki bila kuharibika" (Mahubiri kuhusu Kuzaliwa kwa Bwana katika Somo la Kanisa 1837, IV, 259); Ambrozi, *De institutione virginarum*, sura VI, VII; Epifanio, *Haereses*, LXXVIII, namba 9, 10; Kirili wa Aleksandria, *Contra Anthropomorphe*, 26.

[162] Augustine, *De Civitate Dei*, XXII, 8; Gregory wa Nyssa, *Homilies on the Gospel*, XXVI.

[163] Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi, III, 21, n. 10. Mtazamo kama huo hupatikana kwa Mtakatifu Hippolytus: 'mzaliwa wa kwanza wa bikira, ili ule wa kwanza kuumbwa aonekane ameumbwa upya ndani yake' (katika Daniel VII, apud Mai 1).

[164] Kirili wa Yerusalemu, Mafundisho ya Katekesi XII, § 15, uk. 218–219. Jambo lilelile linapatikana kwa Tertulliano: "Neno la mauti tayari lilikuwa limeingia kwa bikira, ambaye bado alikuwa Hawa; Neno linalojenga uzima vivyo hivyo lilipaswa kuingizwa katika bikira, ili kile kilichopotea katika maangamizi kupitia jinsia hiyo hiyo kirejeshwe katika mpangilio sahihi kupitia jinsia hiyo hiyo" (Kuhusu Nama ya Kristo, sura ya 17), – na kwa Mbarikiwa Augustino: (Kuhusu Mapambano ya Kikristo, sura ya XXII, n. 24).

[165] Greg. wa Nyssa, Hotuba kuhusu Kuzaliwa kwa Kristo, Opp. Vol. III, uk. 344; taz. *De Virgine*, sur. II, na Augustine, *Kinyume na Faustus*, XXVIII, 4.

na ilikuwa imefungwa. Naye Bwana akaniambia: 'Milango hii itabaki imefungwa; haitafunguliwa, wala hakuna mtu atakayepita kupitia kwake, kwa maana Bwana, Mungu wa Israeli, amepita kupitia kwake, na itabaki imefungwa'" (Ezek. 44:1–2). Kwa maana ya kimistiki, kulingana na ufahamu wa Mababa wa Kanisa, malango haya yalimwakilisha Bikira Maria Mtakatifu, ambaye alibaki amefungwa, yaani, alibaki katika utu wa ubikira safi na usiokatizwa milele, si tu hadi na wakati wa Kuzaliwa kwa Mwokozi, bali pia baada ya Kuzaliwa kwake—ambaye kupitia kwake Yeye peke yake, Bwana wetu Mungu, aliingia katika ulimwengu huu, na hakuna mwingine aliyeingia tangu wakati huo.[166]

2) Hili linafafanuliwa zaidi katika maneno ya Bikira Maria Mbarikiwa mwenyewe kwa malaika aliyemletea habari njema: *'Hili litawezaje, kwa kuwa sijampata mume*?' (Luka 1:34). Ni lazima ikumbukwe kwamba Bikira Mtakatifu kabisa aliuliza swali hili wakati ambapo tayari alikuwa amepangwa kuolewa na Yosefu. Basi, maneno yake yangekuwa na maana gani kama, hata kabla ya kupangwa kuolewa, hakuwa ametoa nadhiri kwa Mungu ya kulinda usichana wake milele, na kama hakuwa amepangwa kuolewa na Yosefu kwa lengo pekee la yeye kuwa mlinzi wa usichana wake? Vinginevyo, akiwa amepangwa kuolewa na Yusufu kama mume wake wa baadaye, hangeweza kusema: 'Simfahamu mwanamume yeyote.' Na ikiwa hakuna shaka kwamba Bikira Mtakatifu sana alitoa nadhiri mbele za Mungu ya utu uzima wa milele, basi haiwezekani kwamba hangeitekeleza nadhiri Yake milele, hasa baada ya kuhesabiwa kuwa mwafaka wa kuwa Mama wa Mwana wa Mungu.[167]

3) Hakika, mapokeo matakatifu yanathibitisha kwamba Mama Mtakatifu wa Mungu alitimiza nadhiri yake ya utawa hadi mwisho kabisa. Kwa msingi wa mapokeo haya, Kanisa Takatifu, tangu wakati wa Mitume wenyewe, limekuwa likimkiri daima kama Bikira katika Imani zake; mapadri wote wa mitaa wa Kanisa na waumini wote vivyo hivyo wamekuwa wakimkiri daima kama Bikira, kiasi kwamba, kulingana na ushuhuda wa Mtakatifu Epifanio, jina 'Bikira' limekuwa, kana kwamba, jina la kipekee la Mariamu.[168] Kwa msingi wa desturi hii, mara nyingi sana alitajwa kama Bikira Milele (ἀειπαρθένος, semper virgo) na Kijana Milele (ἀείπαις), kama inavyoonyeshwa katika maandishi ya Mtakatifu Hippolytus,[169] Mtakatifu Athanasius Mkuu, Mtakatifu Epiphanius, Mtakatifu Caesarius na wengine wengi;[170] kama inavyoonyeshwa katika kanuni na maamuzi ya Mabaraza Makuu ya Kanisa yenyewe. Hivyo, katika amri ya pili ya Baraza la Tano la Kiinjilisti, tunasoma: "Kama yeyote hatakiri kuzaliwa mara mbili kwa Neno la Mungu—kwanza, kuzaliwa kabla ya milele, kisicho na wakati, kisicho na mwili kutoka kwa Baba, na kuzaliwa kwa pili katika siku za mwisho kwa Neno hili lile la Mungu, ambaye alishuka kutoka mbinguni na alijidhihirisha kwa mwili katika tumbo la Mama Mtakatifu, Mkuu wa Utukufu wa Mungu na Bikira daima Maria: na awe anathema."[171] Na kanuni ya kwanza ya Baraza la Sita la Kiinjilisti inasema, miongoni mwa mambo mengine, yafuatayo: "Kwa hili tunathibitisha, kwa ridhaa ya wote, mafundisho yaliyowekwa na wale wazee mia mbili waliomiliki Mungu (katika Baraza la Efeso) kama ngome isiyoyumba ya utauwa, tunatangaza Kristo mmoja, Mwana wa Mungu

---

[166] Hii lango ni nini (Ezek. 44:1), ikiwa si Mariamu, na kwa nini limefungwa, kwa sababu yeye ni bikira? Basi Mariamu ndiye lango ambalo Kristo aliingia katika ulimwengu huu, alipozaliwa na bikira, na hakuvunja muhuri za ubikira. Kizuizi kisichovunjika cha haya kilibaki salama, na alama za utimamu wake zilibaki zisivunjike (Ambrozi, *De institutione virginum*, sura ya VIII, aya ya 52; taz. *Epistola ad Syriacum*, Daraja la 1, Barua ya LXXII), *Exact Exposition of the Orthodox Faith*, Kitabu cha IV, Sura ya 14, uk. 260.

[167] "Ubakulimwengu wa Mariamu ni wa thamani na kupendeza zaidi kwa sababu aliuweka wakfu kwa Mungu hata kabla ya Kristo kutungwa mimba ndani yake. Hili linaonyeshwa na maneno yake kwa Malaika—mtangazaji wa Habari Njema: 'Hili litawezaje kuwa, kwa kuwa sijamtambua mwanaume yeyote?' Kwa kweli, asingesema haya kama asingekuwa ametoa nadhiri kwa Mungu kubaki bakulimwengu. Lakini kwa kuwa hili halikufuata desturi za Waisraeli, alifungwa nishani na mtu mwema ambaye si tu kwamba asingevunja kile ambacho tayari alikuwa amekitakasa kwa Mungu, bali pia angemlinda dhidi ya wengine" (Augustine, *De Virginitate*, ch. IV).

[168] Epiphanius, Haereses LXXVIII, namba 5, 8, 19.

[169] 'Muumbaji wa vitu vyote, kutoka kwa Mariamu bikira daima… alijidhihirisha kuwa mwanadamu' (De Theolog. et Incarn., n. VIII; cf. Contr. Beron. et Hel. Serm. III).

[170] Athanas. katika Luka 1:58; Epiphanius, *Expositio Fidei Catholicae*, n. XV; *Ancorata*, CXXI; Caesar, *Dialogues*, 1, n. 20; III, n. 122; Cassian, *De Incarnatione*, 1, 4; Leo Mkuu, Barua kwa Flavius, kifungu 1 (katika Mansi VI, 424); Kirili wa Aleksandria, Homilia huko Efeso dhidi ya Nestorio, uk. 355, Jz. VI, iliyohaririwa na Aub.

[171] Quintae Synod. coll. VIII, apud. Bin. Jz. II, Sehemu ya II, uk. 115, 116. Ibid., katika waraka wa sita wa baraza, imesemwa: 'Kama mtu yeyote, kwa hila na si kwa maana halisi, atakubali cheo cha Maria mtakatifu, sahihi wa imani na daima bikira kama Mama wa Mungu, kama kinavyotumika na Baraza Takatifu la Kalsedonia: na awe anathema'.

na Aliyefanywa Mwili, na tukimkiri Bikira Mtakatifu kabisa, ambaye alimzaa bila mbegu, kuwa kweli na ipasavyo Mama wa Mungu."[172]

4) Zaidi ya hayo, imani ya Kanisa katika Utakatifu wa Milele wa Bikira wa Mungu ilidhihirika hasa wakati wa kujitokeza kwa wamwasi ambao walithubutu kufundisha kwamba Bikira Mtakatifu Sana, baada ya kumzaa Mwokozi, alikuwa na watoto wengine na Yusufu.[173] Mara tu mafundisho kama hayo yalipoibuka, wachungaji wa Kanisa yalikashifu kama wazimu,[174] uluaji mtakatifu,[175] matukano,[176] uzushi,[177] na zaidi ya mara moja yalikashifiwa kwa uzito katika mabaraza ya mitaa.[178] Katika kupinga hili, ilibainishwa, miongoni mwa mambo mengine, kwamba**: a)** haiwezekani kwamba Mwana wa Mungu angechagua kama Mama yake mtu ambaye, baada ya kumzaa kwa njia isiyo ya kawaida, bila uhusiano wa ndoa, baadaye alitaka kupoteza usichana wake;[179] **b)** haiwezekani kwamba 'yeye aliyemzaa Mungu na, baadaye akishuhudia muujiza huo ana kwa ana, angeamua kuwa na uhusiano wa kimapenzi na mume;'[180] **c)** Wala hili haliwezekani kwa upande wa Yusufu, mume mwema (Mathayo 1:19), hasa baada ya kuheshimiwa kuwa mlinzi wa siri na shahidi wa kuzaliwa kwa miujiza kwa Mwokozi wa dunia kutoka kwa Bikira asiye na doa aliyekuwa ameahidiwa kwake;[181] **d)** Ndiyo maana Mwokozi, alipokuwa akifa msalabani, alimkabidhi Yeye kwa mmoja wa wanafunzi wake, akisema kwake: *'Tazama mama yako*', na kwake *Yeye*: *'Tazama mwanao*' (Yohana 19:26–27), jambo ambalo hakungeweza kufanya kama angekuwa na mume au watoto wake wa kibaolojia.[182] Wakigeukia misingi yenyewe ya mafundisho ya uongo ambayo wapinga imani walidhani wamepata katika Neno la Mungu, watetezi wa mafundisho sahihi ya Kikristo walisema:

(a) Kutoka kwa maneno ya Mwinjilisti: *'kabla hawajakutana'* (Mathayo 1:18), na baadaye: *'na hakumjua. [Jinsi] hatimaye alimzaa Mwanawe'* (Mathayo 1:25) — haimaanishi kabisa kwamba Yosefu baadaye aliacha kuwa mlinzi wa usafi wake wa kike. Mwinjilisti anazungumzia tu yaliyotokea kabla ya kuzaliwa kwa Mwokozi kutoka kwa Bikira Mtakatifu Sana, na si yaliyotokea baadaye. Haifuatiki—kama vile haifuatiki kutoka kwa maneno ya Bwana wa Majeshi kwa Waisraeli: *'Hata katika uzeeni wenu mimi ni yule yule'* (Isaya 46:4); wala haipaswi kufikiriwa kwamba Aliacha kuwa hivyo baadaye; kama vile kutoka kwa maneno ya Mwandishi mtakatifu wa Mambo ya Nyakati kuhusu safina—'ngeri *iliruka-ruka hadi nchi ikauka maji'* (Mwanzo 8:7)—haipaswi kufikiriwa kwamba ilirudi baadaye.[183]

b) Wala haiwezi kutolewa hitimisho kutokana na kumtwaa Yesu Kristo kuwa mzaliwa wa kwanza wa Bikira Mtakatifu sana [(Mathayo 1:25); (Luka 2:7)] kwamba wengine walizaliwa kwake baada Yake: neno 'mzaliwa wa kwanza' katika Maandiko Matakatifu halirekezi tu kwa yule ambaye watoto wengine walizaliwa baada yake, bali pia kwa yule ambaye hakuna aliyezaliwa kabla yake; na sheria ilitaka kila mtoto wa kwanza

---

[172] Kitabu cha Kanuni za Mitume Watakatifu, Mabaraza na Wababa Watakatifu, uk. 62.

[173] Zamani, makosa haya yaliaminiwa na: Eunomius (Philostorg. H. E. VI, 2) na baadhi ya wafuasi wa Apollinaris (Epiphan. haeres. LXXVII, n. 26), pamoja na Helvidius na wafuasi wake (Hieronym. adv. Helvid.; Gennadius, *De dogm. eccles.*, sura ya LIX) na madhehebu ya Antidikomari (Epiphanius, *Haeres.* LXXVII, LXXVIII; Augustine, *Haeres.* LVI). Katika nyakati za hivi karibuni, uzushi huu, pamoja na mengine, umehubiriwa na wale wanaoitwa wanarationalisti.

[174] Origeni, Mahubiri VII, kuhusu Luka.

[175] Ambrosius, *De institutione virginum*, sura ya 5.

[176] Gennadius, *Kuhusu Itikadi za Kiteolojia*, sura ya LXIX.

[177] Epiphanius, *Haeresia* LXXIII.

[178] Yaani: Mtaguso wa Roma, uliofanyika mwaka wa 320 chini ya uenyekiti wa Papa Siricius, na Mtaguso wa Milan, uliofanyika mwaka huo huo chini ya uenyekiti wa Mtakatifu Ambrozi.

[179] 'Lakini je, Bwana Yesu angechagua kwa ajili Yake mama ambaye, kupitia mbegu ya mwanamume, angechafua mahakama ya mbinguni, kana kwamba yeye ni mtu ambaye haiwezekani kwake kuhifadhi utetezi wa heshima ya usichana?'… (Ambrozi, *Kuhusu Malezi ya Wasichana*, sura ya 6).

[180] Yohana wa Damasko. Ufafanuzi Kamili wa Imani Sahihi, Kitabu cha IV, Sura ya 14, uk. 261.

[181] Yohana Krisostomo, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri V, sehemu ya 3, uk. 83, kulingana na tafsiri ya Kirusi; Hieroputus, Dhidi ya Helvidus, Mahutuba, Juz. IV, Sehemu ya II, uk. 134.

[182] "Kama angekuwa anamjua (Yusufu), na kwa kweli alikuwa mke wake, basi kwa nini Yesu Kristo angemkabidhi mwanafunzi wake kama mwanamke asiye na mume, asiye na mtu wake mwenyewe, na kumwamuru amchukue chini ya uangalizi wake?" (Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri V, sehemu ya 3, uk. 93). Anamwambia mwanafunzi: 'Tazama, mama yako.' Ni kwa mwanafunzi ambaye mama alikabidhiwa. Angeweza vipi kumchukua mke, kama Mariamu angekuwa ameolewa, au angejua kitanda cha ndoa? (Ambrose, *Kuhusu Malezi ya Wasichana Wakongwe*, sura ya VI).

[183] Yohane Krisostomo, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri V, n. 3, uk. 92–93; Ambrozi, *De institutione virginarum*, sura V; Isidoro wa Pelusium, Kitabu 1, Barua XVIII.

atakaswe kwa Mungu muda mfupi baada ya kuzaliwa kwake, wakati bado haikujulikani kama wazazi wangekuwa na watoto wengine baada yake au la [(Kutoka 13:34); (Mambo ya Walawi 28; Hesabu 8)].[184]

(c) Ingawa Maandiko Matakatifu yanataja ndugu wa kiume na wa kike wa Yesu Kristo [(Mathayo 12:46–48); (Marko 6:3); (Yohana 2:17); (Yohana 7:3) na mahali pengine]: si lazima kutokana na hili kwamba walikuwa watoto wa Bikira Mtakatifu Maria. Kwa maana katika Maandiko Matakatifu, neno 'ndugu' wakati mwingine hutumika tu kuashiria jamaa kwa njia ya ndoa; kwa mfano, Abrahamu na Loti huitwa ndugu (Mwa. 13:8), ilhali kwa kweli Loti alikuwa mwana wa ndugu wa Abrahamu, Arani [taz. (Mwa. 12:4–5); (Mwa. 14:14–16)] — na Yakobo na Labani wanaitwa ndugu, ilhali Yakobo alikuwa mwana wa dada yake Labani, Rebeka, mke wa Isaka [taz. (Mwa. 28) na (Mwa. 29) na (Mwa. 36–37)]. Neno 'ndugu wa Bwana' linapaswa kueleweka kwa maana ileile, yaani, likimaanisha tu jamaa wa karibu na si ndugu wa damu: hawa walikuwa watoto wa Yusufu, mume anayefikiriwa wa Bikira Mtakatifu Sana, aliyewzaa na mke wake wa kwanza.[185]

§136. Bwana Yesu ni mwanadamu asiye na dhambi

Akitengwa nasi katika ubinadamu wake kwa njia ya ajabu ya kuzaliwa kwake kutoka kwa Bikira, Kristo Mwokozi anatengwa zaidi nasi, katika ubinadamu wake, kwa sababu kwamba yeye ni huru kabisa kutokana na dhambi yote (Katekisimu ya Kanisa la Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali la 38).

1) Neno la Mungu linafundisha, kwanza, kwamba Bwana huru kutoka kwa dhambi ya asili:

a) Inapodokeza maneno ya malaika aliyemtolea habari kwa Bikira Mtakatifu: *'Roho Mtakatifu atakujia, na nguvu ya Aliye juu itakufunika; kwa hiyo yule mtakatifu atakayezaliwa ataitwa Mwana wa Mungu'* (Luka 1:35). Kutokana na hili ni wazi kwamba ingawa Bwana Yesu alitungwa kwa Bikira, binti ya mwanadamu, alitungwa kwa Bikira ambaye, kama wimbo wa kanisa unavyosema, roho na mwili wake vilikuwa vimetakaswa na Roho Mtakatifu;[186] Aliumbwa kwa Bikira kwa nguvu na kazi ya Roho Mtakatifu huyo huyo, na kwa hiyo alizaliwa akiwa safi kabisa na mtakatifu: mafundisho yaliyohubiriwa waziwazi na Mababa Watakatifu wa Kanisa, kwa mfano:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Roho Mtakatifu huyu mwenyewe alishuka juu ya Bikira Mtakatifu Maria. Kwani wakati Kristo mzaliwa pekee alipokuwa anakaribia kuzaliwa, nguvu ya Aliye Juu Kuliko Wote ilimfunika, na Roho Mtakatifu, akimjia, alimtakasa, ili aweze kumkaribisha Yeye ambaye kupitia kwake vitu vyote vilitokea. Sihitaji kusema mengi kuhusu hili ili kuwafundisha kwamba kuzaliwa huku ni takatifu na kutuha."[187]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Ingawa Bikira amepata mimba, roho na mwili wake vimetakaswa na Roho (kwani ilistahili kuheshimu uzazi na pia kuipa kipaumbele ubikira); lakini Yeye aliyezaliwa ni Mungu, na kwa asili ya kibinadamu aliyoitwaa—moja ya kinyume mbili, mwili na Roho, ambapo mmoja umeumizwa na mwingine umeunguishwa… Hivyo ndivyo mafundisho yangu kuhusu kuzaliwa mpya kwa Kristo! Hakuna aibu hapa; maana dhambi pekee ndiyo aibu. Na kwa Kristo hakuna nafasi ya aibu; kwani Ubinadamu wake uliundwa na Neno, na hakutokana na mbegu ya binadamu. Bali kutoka kwa Mama safi kabisa, asiyeolewa, ambaye Roho alikuwa amemsafisha hapo awali, Mwanadamu aliyejiumba mwenyewe alitoka, na Yeye mwenyewe alipitia usafi kwa ajili yangu."[188]

Mtakatifu Efrem wa Siria. "Kristo alizaliwa kwa asili inayoweza kuchafuka na inayohitaji kusafishwa kwa kutembelewa na Mungu. Kama vile radi linavyopenya katika vitu vyote, ndivyo Mungu alivyo. Na kama vile radi linavyong'arisha kilichofichika, ndivyo Kristo anavyotakasa hata asili iliyofichika. Aliitakasa Bikira, na kisha akazaliwa, ili kuonyesha kwamba popote Kristo alipo, huko utakatifu hujidhihirisha kwa nguvu zake zote. Aliitakasa Bikira, akiwa ameitayarisha kwa Roho Mtakatifu; na kisha tumbo, likiwa limetakaswa,

---

[184] Jerome, Dhidi ya Helvidus, Kazi, Juz. VI, Sehemu ya II, uk. 135–136.

[185] Kama ilivyoshikiliwa na Mtakatifu Epifanio (Haeres. XXVIII na LXXVIII), Mtakatifu Ambrozi (De instit. virg. c. VI) na wengine.

[186] "Na mbingu zishangilie, na dunia ifurahi: kwa maana Yeye aliye wa asili moja na Baba, wa milele na mwenye kiti kimoja cha enzi, alijitwika ukarimu na rehema za huruma, akijitoa mwenyewe kuteseka, kwa mapenzi mema na ushauri wa Baba; na akaishi katika tumbo la bikira, aliyetakaswa na Roho" (Ibada ya tarehe 25 Machi, Sticheron 4 ya Litanio).

[187] Oglash. Poucheniya XVII, sehemu 6, kifungu 376.

[188] Mahubiri kuhusu Epifania, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. III, uk. 245; kuhusu Agano na Kuja kwa Kristo, ibid., j. IV, uk. 248–249.

likamwota. Aliitakasa Bikira alipokuwa bado hana doa; ndiyo maana, hata baada ya kumzaa, alimwacha akiwa Bikira."[189]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Kwa idhini ya Bikira Mtakatifu, Roho Mtakatifu, kwa neno la Bwana lililotangazwa kwake na malaika, alimshuka, akamtakasa na kumpa uwezo wa kupokea ndani yake Uungu wa Neno, , na kumzaa. Kisha akamfunika, kwa namna fulani, kwa mbegu ya kiungu, Mwana wa Mungu, aliye sawa na Baba kwa asili, hekima na nguvu ya Mungu Aliye Juu Zaidi, na kutoka kwa damu yake safi kabisa ya ubikira alijitengenezea mwanzo wa asili yetu, mwili ulio haiwa na roho yenye akili na ufahamu; lakini hakuitengeneza kwa mbegu, bali kwa uumbaji, kwa Roho Mtakatifu."[190]

b) Anaposhuhudia kwamba Mungu alimtuma Mwanawe kwa mfano tu wa mwili wa dhambi (Warumi 8:3), na baadaye inaelezea wazo kwamba Mwana wa Mungu, ingawa alijichukulia mwili unaofanana kimsingi na ule ulio na watu wote walio watumwa wa dhambi, hakujichukulia mwili wenye dhambi ambao wanazaliwa, wanaishi na kufa nao — alijichukulia mwili wa kibinadamu, lakini ulio safi kutokana na dhambi na uharibifu.[191]

2) Neno la Mungu linafundisha, kwa pili, kwamba Bwana Yesu yuko huru kabisa kutokana na dhambi yoyote ya kibinafsi. Yeye mwenyewe aliwauliza maadui zake: *'Ni nani kati yenu anayenishitaki kwa dhambi*?' (Yohana 8:46)? Na kwa wanafunzi wake, kabla ya kuanza kwa mateso yake, alisema*: 'Mkuu wa dunia hii anakuja, naye hana chochote juu yangu'* (Yohana 14:30). Mitume Watakatifu pia wanatoa ushuhuda wa pamoja kwamba *'Alionekana kuondoa dhambi zetu, wala katika Yeye hakuna dhambi'* (1 Yohana 3:5); kwamba *'Hakutenda dhambi, wala udanganyifu haukupatikana kinywani mwake'* (1 Petro 2:22); kwamba Yeye, *"asiyejua dhambi, Mungu alimfanya kuwa dhabihu ya dhambi kwa ajili yetu, ili tuwe wa haki katika Yeye mbele za Mungu"* (2 Kor. 5:21); kwamba tumekombolewa "*kwa damu ya thamani ya Kristo, kama ya Mwana-kondoo asiye na doa wala kasoro"* (1 Petro 1:18–19); au wanasema: *'Hatuna Kuhani Mkuu asiyeweza kuhurumia udhaifu wetu, bali mmoja aliyejaribiwa kwa kila namna, ila bila dhambi'* (Ebr. 4:15); *'Mkuu wa Makuhani wa namna hii anatufaa: mtakatifu, asiye na hatia, asiye na madoa, aliyetengwa na wenye dhambi na aliye juu ya mbingu'* (Ebr. 7:26); *'tuna Mwombezi kwa Baba, Yesu Kristo mwenye haki'* (1 Yohana 2:1).

3) Kufuatia mafundisho haya wazi ya Neno la Mungu, Kanisa Takatifu daima limeamini kwamba Bwana Yesu, aliye na asili moja na sisi katika ubinadamu wake, ni sawa nasi kwa kila hali isipokuwa dhambi, kama ilivyotangazwa katika kanuni ya Baba wa Mtaguso wa Kalsedonia, na kama wachungaji na walimu wake wote walivyokiri kwa sauti moja: Justin,[192] Irenaeus,[193] Clement wa Aleksandria,[194] Hippolytus,[195] Dionysius wa Aleksandria, Eusebius, Athanasius Mkubwa, James wa Nyssa, Yohana Krisostomo, Gregory wa Nyssa,[196] Augustine[197] na wengine.[198] Na tangu enzi za kale, Kanisa limeelewa utauwa huu wa Kristo Mwokozi si tu kwa maana kwamba Yeye huru kabisa kutokana na dhambi ya asili na kila dhambi ya hiari, bali pia kwa maana kwamba hawezi kutenda dhambi,[199] kwamba huru kutokana na tamaa zote za mwili au

---

[189] Mahubiri kwa Wanaheretiki, katika *The Works of the Holy Fathers*, j. XIV, uk. 71.

[190] Ufafanuzi Kamili wa Imani ya Kiorthodoksi, j. III, sehemu ya 2, uk. 138–139.

[191] Tazama dokezo namba 115 hapo juu. 'Anasema kwamba Kristo alikuwa katika mfano wa mwili wenye dhambi,' anasema. 'Siyo kwamba alichukua mfano wa mwili, kana kwamba ulikuwa taswira ya mwili na si uhalisia wake; bali anataka ieleweke kama mfano wa mwili wenye dhambi; kwani mwili wa Kristo wenyewe haukuwa na dhambi, lakini ulikuwa sawa na ule uliokuwa na dhambi; kwa asili, si kwa uovu, na mwili wa Adamu, ambapo pia tunahitimisha kwamba ulikuwa mwili katika Kristo, ambaye asili yake ni ya dhambi kwa mwanadamu (Tertullian, *De Carnibus Christi*, sura ya XVI; taz. sura ya XLI).

[192] Pamoja na… Kristo yule mmoja asiye na doa wala dhambi. Mazungumzo na Tryphon, sura ya 110.

[193] Kinyume na Ubaguzi IV, 20, n. 2.

[194] Yeye peke yake, basi, ndiye asiyekuwa na dhambi tangu mwanzo, Bwana wetu. Strom. VII, 12.

[195] Mwanadamu asiye na dhambi (De Charismatibus, n. 1); mwanadamu asiye na hatia (De Theologiae et Incarnatione, Dhidi ya Beron na Helie, n. 2, 4).

[196] Dionysius wa Alexandria, Barua kwa Paulo wa Samosata; Eusebius, Uthibitisho wa Injili, III, 2; Athanasius, Kuhusu Umwili wa Neno la Mungu, nn. 17, 18; Yakobo wa Nisibis, *Mahubiri kuhusu Toba*, VII, n. 1; Khrisostom, *Mahubiri kuhusu Waefeso*, III, n. 3; *Mahubiri kuhusu Waebrania*, XIII, n. 3; Gregori wa Nyssa, *Hotuba ya Katekesi*, s. XVI.

[197] Alikuwa huru kabisa kutokana na dhambi, iwe ya asili au ya kibinafsi (Epist. CLIV ad Euod. n. 19).

[198] Didymus wa Alexandria, *Kuhusu Utatu Mtakatifu*, 1, 30; III, 10; Theodoret, *Mazungumzo ya Erauistic*, III; *Homilia kuhusu Waebrania*, II, 8.

[199] Hippolytus, *Kuhusu Theolojia na Umwili*, n. 11; Chrysostom, *Mahubiri kwa Warumi*, XIII, n. 5; Cyril wa Alexandria, *Kinyume na Wale Wanaofananisha Mungu na Mwanadamu*, c. XXIII; Augustine, *Mahubiri ya Mtakatifu*, XV, n. 30; *Kuhusu Dhambi, Sifa na Toba*, 11, 20, n. 34.

mwelekeo wowote wa dhambi, huru kutokana na kila jaribu la ndani.[200] Na kwa hivyo, wakati Theodore wa Mopsuestia alipothubutu, miongoni mwa mambo mengine, kudai kwamba Bwana Yesu hakuwa huru kutokana na majaribu ya ndani na mapambano ya tamaa,[201] Baraza la Tano la Kiinjili (mwaka 553) lilikemea uzushi huu kama mojawapo ya hatari zaidi.[202] Ili kuelezea utauwa huu kamili na usio na masharti wa Kristo Mwokozi, walimu wa Kanisa walibainisha kwamba asili ya kibinadamu ndani Yake haipo kando, bali imeunganishwa kihypostatiki na asili ya kimungu. [203]

II. Kuhusu Umoja wa Hypostasis katika Yesu Kristo

§137. Uhalisia wa Muungano wa Asili Mbili katika Kristo kuwa Hypostasis Moja

Katika kutangaza asili mbili—kiungu na kibinadamu—katika Kristo Yesu, Bwana wetu, tunatangaza kwa wakati mmoja kwamba ndani Yake kuna Nafsi moja, kwamba asili hizo mbili zimeunganishwa ndani Yake katika hypostasis moja ya Mungu Neno: kwa 'tunaamini kwamba Mwana wa Mungu… aliichukua katika Hypostasis Yake mwenyewe mwili wa kibinadamu, akatungwa katika tumbo la Bikira Mariamu kwa uwezo wa Roho Mtakatifu, na akawa mwili' (Waraka wa Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Orthodox , Kifungu cha 7), na kwamba, kwa hivyo, ubinadamu Wake hauna utu tofauti ndani Yake, haujengei hypostasis tofauti, bali umechukuliwa na Uungu Wake katika umoja wa hypostasis Yake ya kiungu. Au, kwa maneno ya Mtakatifu Yohane wa Damascus: "Hypostasis ya Mungu Neno ilijidhihirisha katika mwili, ikipokea kutoka kwa Bikira mwanzo wa muundo wetu—nyama, iliyopewa uhai na roho ya neno na akili"; ili Yeye Mwenyewe awe Hypostasis ya mwili… Hypostasis moja na ile ile ya Neno, ikawa Hypostasis ya asili mbili, hairuhusu hata moja kati yao kuwa bila Hypostasis, wala hairuhusu ziwe na Hypostases tofauti miongoni mwao; wala haikawa Hypostasis ya asili moja wakati mmoja na ya nyingine wakati mwingine, bali hubaki daima kuwa Hypostasis ya asili zote mbili, bila kugawanyika na bila kutenganishwa… Nyama ya Neno la Mungu haikupata hypostasis huru, wala haikukawa hypostasis tofauti na Hypostasis ya Neno la Mungu; bali, baada ya kupokea hypostasis ndani yake, ikawa—ili kusema kwa usahihi zaidi—imeunganishwa katika Hypostasis ya Neno la Mungu, badala ya kuwa hypostasis huru."[204] Hii ina maana kwamba Bwana wetu Yesu Kristo ni Utu mmoja wa Kimungu, ambaye anajitambua kwa namna ya kipekee katika utatu wa asili zake mbili, ya kimungu na ya kibinadamu; Yeye ndiye Emmanuel wa kweli, Mungu-mwanadamu.

I. Maandiko Matakatifu yanatoa misingi imara zaidi kwa ukweli huu. Yanafundisha: **1)** kwamba katika Kristo Yesu, akiwa na asili mbili, kiungu na kibinadamu, kuna Hypostasis moja, Kishua kimoja, na — **2)** kwamba Hypostasis hii ni hasa Hypostasis ya Neno au Mwana wa Mungu, ambaye, akiwa amechukua na kuunganisha ndani Yake asili ya kibinadamu na ile ya kiungu, anabaki bila kugawanyika Hypostasis moja ya asili zote mbili.

1) Maandiko Matakatifu yanafundisha hoja ya kwanza hivi:

(a) Inapomrejelea Yesu Kristo yule yule, kama Mtu mahususi, akiwa Mungu na mwanadamu, na kama Mwana wa Mungu na Mwana wa Adamu, na ikimwasilisha akiwa na sifa za asili ya kimungu na sifa za asili ya kibinadamu: hili tayari tumeona.

(b) Zaidi ya hayo kwa uwazi — wakati Yesu Kristo yuleyule wakati mwingine anahusishwa na sifa za kibinadamu kama Mungu, na wakati mwingine na sifa za kimungu kama mwanadamu, akisema, kwa mfano, kwamba Wayahudi, *'kama wangetambua, wasingemsaliba Bwana wa utukufu'* (1 Kor. 2:8)—kwamba waliua Mwanzilishi (ἀρχηγόν, **kichochezi mkuu)** wa uhai (Matendo 3:15)—kwamba Bwana Mungu alinunua Kanisa kwa damu yake mwenyewe — διά τού αίματος τού ἴδιόν [(Matendo 20:28); cf. (Warumi 5:10); (Waebrania 5:8)]; au kushuhudia kwamba *'hakuna aliyepanda mbinguni isipokuwa Mwana wa Mtu, aliyetoka mbinguni na yuko mbinguni'* (Yohana 3:13)—kwamba huyu Mwana wa Adamu, aliyezaliwa wakati wa utawala wa Kaisari wa Roma, Augusto, hata hivyo alikuwapo *kabla ya Abrahamu* (Yohana 8:58). Aya za aina hii bila shaka zinadokeza kwamba asili mbili katika Yesu Kristo hazitenganishwi, bali zimeungana kweli katika

---

[200] Klementi wa Aleksandria, Stromata VII, 12; Paedagogus 1, 2; Ambrosius, Epist. ad Hier., (katika Mai VII, uk. 160); Maximus, Opusc. theol., Jz. II, uk. 14, t. Combef; Yohana wa Damascus, Exact Exposition of the Orthodox Faith, III, 20, uk. 207.
[201] Serm. de incarn., fragm. XXV, XXIX (katika Mai V).
[202] Baraza la Konstantinopoli, 11, Sura ya XII.
[203] Tertullian, *De Anima*, sura ya XIII.
[204] Ufafanuzi Sahihi wa Imani, Kitabu III, Sura 7 na 8, uk. 155, 160.

Hypostasis moja: vilevile, isingewezekana kwa kile kinachohusiana na ubinadamu wake kuchukuliwa na Uungu wake, na kinyume chake, isingewezekana kuitaja damu yake, kama mwanadamu, kuwa damu yake mwenyewe kama Mungu, wala, kwa upande mwingine, kumhusisha na sifa zake za kimungu—uwepo kila mahali na udumu—kwake kama Mwana wa Adamu.[205]

c) Mwisho — kwa uwazi kamili — anaposema kwamba Yesu Kristo, Bwana wetu, ni mmoja, Kitu kimoja, Hypostasis moja, kama vile Mungu Baba alivyo mmoja, Kitu cha kwanza, Hypostasis ya kwanza ya Utatu Mtakatifu: *'Kwa maana kwetu sisi kuna Mungu mmoja tu, Baba, ambaye vitu vyote hutoka kwake, na sisi tuishi kwa ajili yake; na Bwana mmoja, Yesu Kristo, ambaye vitu vyote hutoka kwake, na sisi tuishi kwa njia yake'* (1 Kor. 8:6). *"Bwana mmoja, imani moja, ubatizo mmoja, Mungu mmoja na Baba wa wote, aliye juu ya yote, na katika yote, na ndani yetu sote"* (Efe. 4:5–6). Kwa hiyo—hakuna Kristo wawili, wala hakuna Hypostasi mbili ndani ya Kristo!

2) Nukta ya pili, ya kwamba katika Yesu Kristo, Kifupi cha Neno au Mwana wa Mungu, akiwa amechukua asili ya kibinadamu na kuunganisha ndani Yake na asili ya kimungu, hubaki bila kugawanyika kama Kifupi kimoja cha asili zote mbili, inaelezwa katika sehemu hizo maalum za Maandiko zinazozungumzia Umwilisho wa Mwana wa Mungu, Kuzaliwa Kwake, na kuja Kwake duniani. Hivyo basi: –

(a) Mtume Yohana Mwinjilisti anatangaza: *"Neno alikuwa Mungu ... Na Neno alikuwa mwili, akakaa miongoni mwetu, akiwa amejaa neema na kweli; na tuliona utukufu wake, utukufu kama wa Mwana mmoja wa Mungu ... Sheria ilitoka kwa Musa; lakini neema na kweli zilikuja kwa Yesu Kristo"* (Yohana 1:1–17). Hapa, Utu au Hypostasis ya Mungu Neno umeonyeshwa waziwazi, na imetamkwa kwamba Hypostasis hii hiyohiyo ilifanyika mwili au ilijidhihirisha kwa mwili,[206] kwamba Aliishi katika mwili miongoni mwa wanadamu kwa jina la Yesu Kristo, na kwamba Yeye, kufuatia Kujidhihirisha kwa mwili, alibaki katika Yesu Kristo, Mungu-mwanadamu, akiwa Yeye yuleyule, Fumbo moja lisilobadilika la Mwana Mmoja wa Mungu aliyezaliwa. Tazama wazo linalofanana: [(1 Yohana 1:1–9); (1 Yohana 5:20)]. "Usemi: 'Neno alifanyika mwili' unamaanisha kwamba Kifananisho kile kile cha Neno, bila mabadiliko yoyote, kilikua Kifananisho cha mwili," anabainisha Mtakatifu Yohana wa Damascus.[207]

b) Mtume Paulo anaandika kumhusu Yesu Kristo: *"Yeye, ingawa alikuwa na umbo la Mungu, hakufikiria usawa na Mungu kama jambo la kujishikilia; bali alijinyima, akachukua umbo la mtumwa, akatengenezwa kwa sura ya wanadamu, na akapatikana akiwa na umbo la kibinadamu"* (Fil. 2:6–7). Maneno haya yanaeleza waziwazi, kwanza, wazo la umoja kamili wa Kihistoria katika Yesu Kristo: maana kama kungekuwa na Kihistoria viwili tofauti ndani ya Kristo, Mtume hangeweza kusema kwamba Yeye mwenyewe aliye katika umbo la Mungu, au mwenye asili ya kimungu, alichukua umbo la mtumwa; yeyewe yule ambaye, hakuchukulia usawa na Mungu kama kitu cha kushikiliwa, alipatikana katika umbo la mwanadamu, na kwamba alijinyenyekeza, akawa mwanadamu. Pili, inatangazwa kwamba kupitia Hypostasis hii moja ya asili zote mbili ndani ya Kristo, Hypostasis Yake ya Kimungu haikubadilika: kwani, kwa maneno ya Mtume, ni hasa katika umbo la Mungu ndipo alijichukulia mfano wa mtumwa, yaani, aliunganisha asili ya kibinadamu katika umoja wa Utu wake, na ni Yeye aliyejinyima, akiwa na mfano wa mwanadamu, na ni Yeye aliyepatikana katika umbo la mwanadamu.[208]

---

[205] "Kuhusu umoja wa Utu, ambao unahusisha muungano wa asili zote mbili, husemwa kwamba Mwana wa Adamu alishuka kutoka mbinguni, na kwamba Mwana wa Mungu alichukua mwili kutoka kwa Bikira, ambaye alizaliwa kwake; na inathibitishwa tena kwamba Mwana wa Mungu alisulubishwa na kuzikwa, ingawa hakuvumilia haya kwa Uungu wake—ambao kwao ni wa asili moja, mzaliwa pekee na wa milele pamoja na Baba—bali kwa udhaifu wa asili yake ya kibinadamu. Ndiyo maana sote tunakiri katika Imani kwamba Mwana wa pekee wa Mungu alisulubishwa na kuzikwa" (Mtakatifu Leo, katika Barua yake kwa Flavian, katika Chr. Cht. 1841, 1, 157).

[206] Tazama dokezo 116 hapo juu.

[207] Toleo Sahihi la Risala juu ya Imani, Kitabu III, Sura II, uk. 166. Au, kama Mtakatifu Proclus anavyoona: "Kwa usemi 'alijidhihirisha kwa mwili', Mwinjilisti anaonyesha kutogawanyika kwa muungano kamili kabisa. Kwa maana kama vile kitu kimoja hakiwezi kugawanywa kuwa sehemu mbili—kwani kama kingeweza kugawanywa kwa njia hii, kisingekuwa kimoja bali jozi—ndivyo pia kile ambacho, kwa muungano kamili kabisa, ni kimoja, hakiwezi kugawanywa kuwa viwili" (Waraka kwa Waarmenia kuhusu Imani, katika Chr. Cht. 1841, I, 359). Maoni ya walimu wengine wa kale kuhusu jinsi ya kuelewa usemi 'Neno likawa mwili' pia yalikusanywa na Mtakatifu Theodoret katika Mazungumzo 1 kati ya Waeranisti na Waorthodoksi (tazama katika Chr. Readings 1846, I, 69–76).

[208] Tazama Mt. Kirili wa Aleksandria kuhusu Umwiliko wa Bwana, Sura ya 9, katika *Christians' Readings* 1847, III, 176–183.

c) Katika barua nyingine, Mtume Paulo anasema: *'Wakati ulipo timia, Mungu akamtuma Mwanawe, aliyezaliwa na mwanamke, aliyezaliwa chini ya Sheria, ili kuwakomboa wale waliokuwa chini ya Sheria'* (Gal. 4:4–5). 'Hakusema "kupitia mwanamke",' tunarudia baada ya Mtakatifu Kirili wa Aleksandria na Mtakatifu Yohane wa Damasko, 'bali "kutoka kwa mwanamke".' Kwa hili Mtume wa kimungu alifafanua wazi kwamba mtu huyu mwenyewe aliyezaliwa na Bikira ni Mwana wa pekee wa Mungu na Mungu, na kwamba Mwana huyu mwenyewe wa Mungu na Mungu ndiye aliyezaliwa na Bikira—na alizaliwa kwa jinsi ya mwili, kwa kuwa alikuwa binadamu; Hakikaa ndani ya mwanadamu aliyekuwapo tayari kama alivyofanya ndani ya nabii, bali Yeye Mwenyewe kimsingi na kweli alikawa mwanadamu: yaani, katika Hypostasis Yake alichukua hypostasis ya mwili, uliokuwa na roho ya busara na akili, na Yeye Mwenyewe akawa Hypostasis yake."[209]

(d) Katika barua yake ya tatu, Mitume huyo huyo, alipokuwa akitaja haki za Kiebrania, anasema, miongoni mwa mambo mengine: *'Wao ni baba zao, na kutoka kwao, kwa jinsi ya mwili, ndiye Kristo, ambaye ni Mungu juu ya yote, apakwe baraka milele, amina'* (Warumi 9:5), '[210] ' na, hata mapema zaidi, anamrejelea Yesu Kristo yuleyule kama Mwana wa Mungu, ambaye alitoka kwa mbegu ya Daudi kwa jambo la mwili (Warumi 1:3). Ni wazi kwamba ubinadamu katika Yesu Kristo haukupata hypostasis tofauti, wala haujajenga mtu huru, bali ulichukuliwa na Uungu katika umoja wa Hypostasis Yake ya kimungu, ili Yeye, hata baada ya Umwilisho, abaki kuwa Mwana wa Mungu yuleyule, Hypostasis ya pili ya Utatu Mtakatifu, kama alivyokuwa kabla ya Umwilisho. Tazama mistari inayofanana [(1 Tim. 3:16); (Kol. 2:9)] na mingine.

II. Imani ya Kanisa zima kwamba, katika Kristo Mwokozi, kuna hypostasis moja inayojumuisha asili mbili—hypostasis ya kimungu—inaonekana, kwanza kabisa, katika Imani zake zote za kale, kuanzia na ile inayoitwa Imani ya Mitume: hapa Bwana wetu mmoja na yuleyule Yesu Kristo anakiriwa kuwa Mwana wa pekee wa Mungu, Mungu kutoka kwa Mungu, ambaye kwa ajili yetu alishuka kutoka mbinguni, alitwaa mwili kwa uwezo wa Roho Mtakatifu na Bikira Maria, alisulubishwa na kuzikwa, alifufuka tena na kupaa mbinguni, na anakaa upande wa kulia wa Baba.[211] Baadaye Kanisa lilieleza imani hii kwa uwazi maalum katika Mabaraza mawili ya Kiinjilisti, yale ya Efeso na Kalcedonia, kama jibu kwa uzushi wa Nestorio na Etyukes. Baraza la Efeso, miongoni mwa mambo mengine, liliidhinisha na kupitisha barua za Mtakatifu Kirili wa Alexandria kwa Nestorio kama msingi wa mafundisho yake kuhusu hypostasis ya Kristo, mojawapo ikisema kama ifuatavyo: Tunafundisha kwamba Neno, alipounganisha kwa undani na Nafsi Yake mwili uliokuwa na roho ya akili, alikuwa binadamu kwa namna isiyoelezeka na isiyoeleweka, na akaanza kuitwa Mwana wa Adamu…; sisi husema kwamba, ingawa asili hizo, zikiwa zimeungana katika umoja wa kweli, ni tofauti, Kristo ni mmoja, Mwana wa asili zote mbili, na si kana kwamba utofauti kati ya asili hizo umeisha kuwepo kwa sababu ya muungano huu; kwa kinyume chake, tunathibitisha kwamba Uungu na Ubinadamu huunda hipostasi moja ya Bwana Yesu Kristo, kupitia muungano usioelezeka na usioandikika wa asili hizi tofauti kuwa moja."[212] Hasa, Mtaguso wa Efeso ulipitisha na kuidhinisha sura kumi na mbili za kitume au laana za yule Mtakatifu wa Alexandria, zilizotungwa dhidi ya mzushi Nesto. Hapa, katika sura ya pili, tunasoma: "Yeyote asiyekiri kwamba Neno, ambaye ni wa Mungu Baba, alijiunganisha na mwili kwa undani wa utu wake, na kwamba kuna Kristo mmoja pamoja na mwili—yaani, kwamba Mungu na mwanadamu ni kitu kimoja na sawa—asiwe barikiwa." Katika sura ya tatu: "Yeyote, katika Kristo mmoja, anayegawanya asili (hypostases) baada ya umoja, akiwaunganisha kwa umoja (συναφεία) wa hadhi, umuhimu na mamlaka tu, na si kwa umoja wa asili (κατ ένωσιν φυσικήν): awe anathema." Katika ya nne: "Yeyote atakayefasiri maneno yanayopatikana katika Injili na maandiko ya Kitume—na yaliyosemwa kumhusu Kristo ama na waandishi

---

[209] Damascene, Ufasiri Sahihi wa Imani ya Kweli, Kitabu cha III, Sura ya 12, aya ya 168. Kuhusu maneno yale yale ya Mtume (Gal. 4:**4)**, Mtakatifu Ambrose anasema hivi: 'Alisema: "Mwanawe", si "mmoja kati ya wengi", si "aliyekubaliwa", bali "Mwanawe mwenyewe". Kwa kusema 'Mwenyewe', alidokeza uzazi wa milele wa Mwana; na alipoongeza baadaye: 'aliyezaliwa na mwanamke', alionyesha kwamba kuzaliwa Kwake, pia, kunamhusu Yeye, lakini si kuzaliwa kulingana na Uungu, bali kulingana na kuchukua Kwake ubinadamu" (Apud Binium, Concil. Ephes. Vol. I, Sehemu ya II, Kitendo I, uk. 195).

[210] "Alimwita Kristo, kuonyesha kwamba alikuwa amekuwa mwanadamu wa kweli; Alimwita mmoja aliyetoka kwa Wayahudi kwa jinsi ya mwili, kuthibitisha kwamba alitokea si tu tangu wakati wa Umwilisho Wake; Alimzungumzia kama 'Yeye Mwenyewe', kutangaza kwamba hana mwanzo; alisema: 'Yeye yuko juu ya yote', ili kutangaza kwamba Yeye ni Bwana wa uumbaji; alimwita Mungu, ili sisi, tukadanganywa na mwonekano Wake na hisia Zake, tusikatae asili Yake isiyo na kifo; alimwita mbarikiwa, ili tuweze kumwabudu kama Mwenyezi, na tusimlaumu kama mtumwa kama sisi; Alimzungumzia kama 'mwenye milele', kuonyesha kwamba Yeye aliyeumba enzi kwa Neno Lake yupo daima ndani yake na anatangazwa kuwa Mungu" (Mtakatifu Proclus, Barua kwa Waarmenia kuhusu Imani, katika Chr. Cht. 1841, 1, 373–374).

[211] Taz. Bingham, *Origin. eccles.*, Kitabu X, Sura 4.

[212] Baraza la Efeso, Juz. 1, Patr. II, Matendo 1, uk. 121, apud Bin.

watakatifu au Naye Mwenyewe kumhusu Yeye mwenyewe—kwa namna ambayo anahusisha baadhi yake na mwanadamu, akimfikiria kando na Neno la Mungu, huku akiuhusisha mwingine, kama inavyomfaa Mungu, na Neno pekee, ambaye aliyetokana na Mungu Baba: awe anatema." Katika ya tano: "Yeyote anayethubutu kumuita Kristo mwanadamu anayebeba Mungu, badala ya, kwa usahihi zaidi, Mungu wa kweli, kama Mwana mzaliwa pekee na wa asili; kwa kuwa Neno alikuwa mwili na, kama sisi, alishiriki damu na mwili: awe anathema."[213] Hata hivyo, Baraza la Kalsedonia, kama tulivyoona, katika imani yake linatufundisha kukiri "Kristo mmoja na yuleyule, Mwana, Bwana, Mwana wa pekee, mwenye asili mbili… anayejulikana… ambaye hajagawanyika wala kutengwa kuwa watu wawili, bali Mwana mmoja na yuleyule na Neno la Mungu la pekee."

III. Kuhusu walimu binafsi, inatosha kutoa ushahidi wa wale wanaohusiana na mafundisho yanayojadiliwa ambao waliishi na kufundisha kabla ya Mabaraza ya Efeso na Kalcedonia. Shuhuda hizo ni kama ifuatavyo: a) Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Daktari mmoja wa mwili na wa roho, aliyezaliwa na asiyezaliwa, Mungu aliyeonekana katika mwili, maisha ya kweli katika kifo, na kutoka kwa Mariamu na kutoka kwa Mungu. Kwanza akishiriki mateso, kisha asishiriki mateso, Yesu Kristo, Bwana wetu;"[214] **b)** Tertullian: "Tunaona asili mbili, zisizochanganyika bali zimeunganishwa katika nafsi moja ya Yesu, akiwa Mungu na mwanadamu;"[215] **c)** Mtakatifu Athanasius Mkuu: "(Kristo) ni Mungu kamili na mwanadamu kamili, mmoja katika Hypostasis moja, na kutoka kwa asili mbili na katika asili mbili;"[216] **d)** Mtakatifu Efrem wa Syria: "Nakiri yule mmoja na yule yule kuwa Mungu kamili na mwanadamu kamili, katika asili mbili, aliyounganishwa kihypostatiki au kibinafsi, anayejulikana kama asiyegawanyika, asiyechanganyika na asiyebadilika, ambaye alichukua mwili, uliokuwa na roho yenye akili na busara , na akawa kama sisi kwa kila hali isipokuwa dhambi; 'yeyule yu… Mungu na mwanadamu, kamili katika vyote viwili, Mmoja katika asili mbili, na katika viwili, Mmoja'[217] **d)** Mtakatifu Gregori Mteolojia: 'hatutenganishi ndani Yake (ndani **ya Kristo)** mwanadamu na Uungu, bali tunafundisha kwamba yule yuleyule hakuwa kwanza mwanadamu, bali Mungu na Mwana wa pekee, asiye na mwanzo wa milele, asiye na mwili wala chochote cha kimwili, na hatimaye mwanadamu, aliyechukuliwa kwa ajili ya wokovu wetu, anayeweza kuteseka katika mwili, asiyeweza kuteseka katika Uungu wake, mwenye mwili wenye mipaka, roho isiyo na mipaka; yeyule Mmoja—wa kidunia na wa mbinguni, anayeonekana na anayeweza kueleweka, anayeweza kufikiriwa na asiyeweza kufikiriwa—ili, akiwa mtu na Mungu kamili, aweze kumrudisha mtu kamili aliyekuwa ameanguka katika dhambi;"[218] **(e)** Mtakatifu Augustino: "Yesu Kristo, Mwana wa Mungu, ni Mungu na mwanadamu; Mungu: kwa sababu Yeye ni Neno la Mungu, na *Neno alikuwa Mungu* (Yohana 1:1); mwanadamu: kwa sababu roho ya akili na mwili vilichukuliwa na Neno katika umoja wa utu wake," na zaidi: "Mwana mmoja wa Mungu na Mwana yuleyule wa Mwanadamu; Mwana mmoja wa Adamu na Mwana yuleyule wa Mungu; si Mabwana wawili wa Mungu, Mungu na mwanadamu, bali Mwana mmoja wa Mungu; Mungu asiye na mwanzo, mwanadamu mwenye mwanzo unaojulikana, Bwana wetu Yesu Kristo."[219]

IV. Na akili timamu, kwa msingi wa kanuni za teolojia, haiwezi kushindwa kutambua kwamba uzushi wa Nestorio, uliomgawanya Yesu Kristo kuwa watu wawili, unapindua kabisa fumbo la Umwili na fumbo la ukombozi. Ikiwa Uungu na Ubinadamu katika Kristo havijaunganishwa katika hypostasis moja, bali vinatengeneza Vituo viwili tofauti; ikiwa Mwana wa Mungu aliungana na Kristo mwanadamu kwa njia ya kimaadili tu, na si kimwili, na akakaa ndani Yake, kama vile alivyokaa hapo awali ndani ya Musa na Manabii: basi hakukuwa na Umwilisho kabisa, na mtu hawezi kusema: 'Neno likawa mwili'; au: 'Mungu akamtuma Mwanawe, aliyezaliwa na mwanamke'. Kwa maana ingefuatia kwamba Mwana wa Mungu hakuzaliwa na mwanamke, hakuchukua mwili wa binadamu, bali alijitokeza tu katika mtu Kristo, ambaye alizaliwa na

---

[213] Katika *Chronicle of Readings* 1841, 1, 57–58.
[214] Waraka kwa Waefeso, sura ya 7, katika Chr. Ch. 1821, 1, uk. 34; rejea sura ya 20, uk. 41.
[215] Kinyume na Waari, sura ya 27.
[216] Katika *Annunt. Dei parae*, n. II, *Opp.* Vol. II, uk. 399; k.f. *Contr. Arian*, *Orat.* III, n. 31, 32.
[217] Mahubiri juu ya Mageuko ya Bwana, katika Kazi za Mababa Watakatifu, XIII, 158–159.
[218] Barua kwa Cleodon 1, katika Kazi za Mababa Watakatifu, juz. IV, uk. 197. Mtakatifu Gregori wa Nyssa pia anasema hivi: "Kwa maana anasema kwamba mambo mawili yametokea kuhusu mtu wa Maandiko: kwa upande mmoja, mateso ya Wayahudi; kwa upande mwingine, heshima ya Mungu (Contr. Eunom. orat. IV, uk. 583, ed. Morel.); vivyo hivyo Didymus wa Alexandria (De Trini, vol. III, 6), na Hilary (De Trinit. X, 52).
[219] Tunamnukuu maneno ya Mbarikiwa Augustino kutoka kwa kazi aliyoandika kabla ya kujitokeza kwa uzushi wa Kinesori, yaani: kutoka kwa *Enchiridion ad Laurentium*, sehemu ya 35.

mwanamke. Kwa upande mwingine, ikiwa si Mwana wa Mungu, katika mwili wake mwenyewe—ambao alikuwa ameuchukua katika umoja wa Kifasili chake—ndiye aliyeteswa na kufa msalabani kwa ajili yetu, bali ni Kristo tu kama mwanadamu, ambaye alikuwa na ushirika wa kimaadili tu na Mwana wa Mungu: basi ukombozi wetu usingeweza kutimizwa, — kwa maana kwamba mwanadamu, bila kujali jinsi alivyo mtakatifu, kutokana na upungufu wake, hawezi kutoa fidia ya kutosha kwa haki isiyo na kikomo ya Mungu kwa ajili ya dhambi za jamii nzima ya wanadamu. Na kwa kudhoofisha fumbo la Umwili na fumbo la upatanisho, uzushi wa Nestorio hivyo ulidhoofisha ujenzi mzima wa imani ya Kikristo.

§138. Asili ya muungano wa kihypostasis wa asili mbili katika Kristo

Inawezekanaje kwamba asili mbili katika Yesu Kristo—ya kimungu na ya kibinadamu— licha ya tofauti zao zote, zimeunganishwa katika hypostasis moja; jinsi Yeye, akiwa Mungu kamili na binadamu kamili, ni Utu mmoja tu: hili, kulingana na neno la Mungu, *ni fumbo kuu la utauwa* (1 Tim. 3:16), na kwa hiyo liko juu ya uwezo wa ufahamu wetu. Lakini kadiri fumbo hili linavyoweza kufikiwa na imani yetu, kwa msingi wa Neno lile lile la Mungu, Kanisa Takatifu linatufundisha kwamba asili mbili katika Mwokozi wetu zimeungana: I) kwa upande mmoja — bila kuchanganyika (ἀσυγχύτως) na bila kubadilika, au bila kubadilika (ἀτρεπτως), kinyume na mafundisho ya uongo ya Wamonofisiti, waliounganisha asili mbili katika Kristo kuwa moja, au walioruhusu Uungu wake kubadilishwa kuwa mwili; II) na kwa upande mwingine — bila kugawanyika (αδιαιρετως) na bila kutenganishwa (ἀχωρίστως), kinyume na kosa la Wanesitori, waliotenganisha asili katika Kristo, na la wamwasi wengine waliopinga wazo kwamba ziliungana kwa kudumu na bila kukoma (tazama Kanuni za Mtaguso wa Kalsedonia).

I. Asili mbili katika Kristo ziliungana — **(a)** bila kuchanganyika, yaani, hazikuchanganyika au kuungana kwa njia ya kuunda asili mpya ya tatu, bali zote mbili zinasalia katika Utu wa Mwokozi kama asili mbili tofauti; **b)** bila kubadilika au isiyobadilika, yaani, asili ya Kimungu haijabadilishwa kuwa ya kibinadamu, wala asili ya kibinadamu haijabadilishwa kuwa ya Kimungu, bali zote mbili zimesalia kamili katika Nafsi ya Mwokozi (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 38). Ukweli huu kuhusu uadilifu kamili na utofauti wa asili hizi mbili ndani ya Yesu Kristo, na umoja wao wa kifumbo, ni dhahiri:

1) Kutokana na mistari yote ya Maandiko Matakatifu ambayo tayari tumeichunguza, ambapo asili ya kimungu, sifa za kimungu na matendo ya kimungu vinamhusishwa Yesu Kristo, na Yeye anaitwa Mungu mkamilifu; ilhali, kwa upande mwingine, asili ya kibinadamu, sifa za kibinadamu na matendo ya kibinadamu vinamhusishwa Naye, na Yeye anawasilishwa kama mwanadamu mkamilifu. Lakini kama Uungu na ubinadamu katika Kristo vingeungana au kuchanganyika pamoja: basi Yeye asingekuwa Mungu mkamilifu wala mwanadamu mkamilifu, na isingewezekana kumhusisha na asili ya kiungu au asili ya kibinadamu; bali ingekuwa lazima kumhusisha na asili mpya fulani, inayojumuisha mchanganyiko wa zote mbili, pamoja na sifa na utofauti mpya.[220] Vivyo hivyo, ikiwa katika Hypostasis ya Kristo, Uungu ungebadilishwa kuwa ubinadamu, au ubinadamu ungebadilishwa kuwa Uungu, ukimezwa na huu wa mwisho: basi mtu angeweza kumtambua Yesu Kristo akiwa na asili moja tu kati ya hizi mbili, ambayo ingebaki bila kubadilika, na kwa vyovyote vile si ile nyingine, ambayo ingekuwa imefutwa na kupoteza sifa zake.

2) Kutoka kwa ufafanuzi na ushuhuda — **a)** wa makungumzo yote hayo, ya kimataifa na ya ndani, na wa walimu wa Kanisa, walioitetea na kuonyesha, dhidi ya wengi wa wapinga imani, Uungu halisi wa Yesu Kristo;[221] **b)** wa makungumzo yote hayo na walimu wa Kanisa, walioitetea na kuonyesha, dhidi ya wapinga imani, ubinadamu halisi wa Yesu Kristo;[222] **c)** hatimaye, kutokana na ufafanuzi wazi wa imani uliotolewa na Mtaguso wa Kalsedonia, uliolenga hasa Wamonofizit, kuhusu umoja usiyetenganika na usiobadilika wa asili zote mbili katika Yesu Kristo, na pia kutokana na ushuhuda wa wale wote walimu wa Kanisa walioandika

---

[220] "Mwili ulioundwa kwa elementi nne hauitwi kuwa wa asili moja na moto, wala moto, wala maji, wala udongo, wala hauwi wa asili moja na mojawapo ya elementi hizi. Kwa hiyo, ikiwa Kristo, kama wanavyodhania wamwasi, alipounganisha asili mbili akawa na asili moja mchanganyiko: basi alibadilishwa kutoka asili rahisi kuwa asili mchanganyiko, na si wa asili moja na Baba, ambaye asili yake ni rahisi, wala na maumbile, ambayo hayajachanganywa asili za kimungu na kibinadamu. Katika hali hiyo, Yesu Kristo si wa Uungu wala si wa ubinadamu (Maximus the Confessor, Epist. ad Joan. Cubic., Opp. Vol. II, p. 279, ed. Gombefis, 1675; Yohana wa Dameski, Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, III, 3, uk. 140–141).

[221] Tazama maelezo 103–113 hapo juu na maandishi yanayorejelewa.

[222] Tazama maelezo 117–141.

kuhusu fundisho hili wakati wa au baada ya Mtaguso wa Kalsedonia.[223] Hata hivyo, hata kabla ya Mtaguso wa Kalsedonia, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walikiri waziwazi vivyo hivyo asili mbili kamili na tofauti ndani ya Kristo, bila mchanganyiko au mabadiliko yoyote. Kwa mfano:

Mtakatifu Hippolytus: "Mungu Neno alikua mwanadamu halisi kwa ajili yetu, isipokuwa dhambi…; kwa ajili yetu alijichukulia mipaka ya mwili wa asili, lakini bila kupitia mabadiliko yoyote. Na ingawa alikuwa na asili moja na Baba, hakugeuka kuwa sawa na mwili kwa kujinyima utukufu; bali alibaki kuwa asiye na mipaka kikamilifu kama alivyokuwa kabla ya kuchukua mwili, na kupitia mwili alitimiza yale yaliyo ya Uungu. Kupitia utendaji wa aina mbili, wa kimungu na wa kibinadamu, Alijidhihirisha kuwa yote wawili: Mungu asiye na mipaka na mwanadamu mwenye mipaka, akihifadhi kikamilifu ndani Yake asili zote mbili, pamoja na utendaji unaofaa kwa kila asili, au, jambo ambalo ni sawa, pamoja na sifa ya msingi inayofaa kwa kila moja."[224]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Kristo anapaswa kutambuliwa kama Mungu mkamilifu na mwanadamu mkamilifu, siyo, hata hivyo, kana kwamba ukamilifu wa kimungu (au asili kamilifu) ulibadilishwa kuwa ukamilifu wa kibinadamu—jambo ambalo ni la kutoabudu; wala kana kwamba ukamilifu huo wawili (**asili** kamilifu**)** unapaswa kukiriwa kuwa tofauti, jambo ambalo ni kinyume na uchaji; bali kwa maana ya uwepo kamili, ili yule mmoja na yule yule awe yote wawili—mkamilifu kwa kila hali, Mungu na mwanadamu."[225]

Mtakatifu Efrem wa Siria: "Uungu na mwili vikaa katika Hypostasis moja na katika Utu mmoja, bila kugawanyika na bila kuchanganyika… Yeyote anayegawanya asili zilizomo ndani Yake atatengwa na ufalme Wake; na yeyote anayechanganya asili hizo atanyimwa uzima Wake."[226]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Nawaomba… acheni wazo hilo la kipuuzi… kwamba Mungu Mwenyewe aligeuzwa kuwa mwili na hakupokea umoja na Adamu kupitia Mbarikiwa Maria, bali, kwa Uungu Wake mwenyewe, aligeuzwa kuwa asili ya kimwili. Mafundisho haya ya kipuuzi yanakanushwa kwa urahisi sana. Lakini kwa kuwa kufuru hii ni dhahiri yenyewe , nadhani kwa mtu anayemcha Bwana, ukumbusho mmoja unatosha. Maana kama angebadilishwa, basi angekuwa amebadilika. Lakini tusithubutu hata kusema wala kufikiria hivi; maana Mungu amesema: *'Mimi ni Bwana; mimi sibadiliki'* (Mal. 3:6). Zaidi ya hayo, ni faida gani kwetu katika Umwilisho, isipokuwa mwili wetu, ukiungana na Uungu, umeshinda nguvu ya kifo? Hakujitengenezea mwili wake kwa kujigeuza yeye mwenyewe, ambao uliibuka ndani yake, kana kwamba, kutokana na mkusanyiko wa asili ya uungu. Na Uungu usio na kipimo ungewezaje kuingizwa ndani ya mipaka ya mwili mdogo, isipokuwa asili yote ya Mwana wa pekee ingebadilishwa?"[227]

Mtakatifu Isidoro wa Pelusium: "Jihadhari asije mtu yeyote akapotosha, bali simama imara kama msingi usiyetikisika. Kwani Mungu, alipofanyika mwili, hakubadilika, hakuchanganyika, wala hakugawanyika, bali ni Mwana mmoja, asiye na mwanzo na wa milele, anayesifiwa nasi kwa usawa kabla na baada ya Kufanyika Mwili kwake."[228]

3**)** Hatimaye, kwa misingi ya akili timamu. Kwa kuzingatia kanuni zake za asili, akili haiwezi kwa vyovyote vile kukubali: **a)** kwamba asili za kimungu na kibinadamu zichanganyike au kuchanganyika katika Kristo, na kuunda asili mpya ya tatu, zikiwa zimepoteza sifa zao:[229] **b)** wala kwamba asili ya Uungu ilibadilishwa kuwa ya ubinadamu, au ya kibinadamu kuwa ya Uungu: ya kwanza inapingana na kutobadilika

---

[223] Yaani: Mt. Leo, Papa wa Roma; Mt. Kirili wa Aleksandria; Theodoret Mwenye Heri na Augustino; Mt. Maksimusi Mwungama; Yohane wa Damasko; na wengine.

[224] De theolog. et incarn. contr. Beron. et Helie, n. II. IV; cf. n. VIIÏ: 'yeye ni Mungu kikamilifu na mwanadamu kikamilifu'.

[225] Contr. Apollinar. I, n. 16; taz. katika Zab. XXI, 21: 'Kwa maana Kristo ni mmoja kati ya kinyume mbili, Mungu mkamilifu na mwanadamu mkamilifu' (apud Galland. V, 203).

[226] Mahubiri kuhusu Mageuko ya Bwana, katika The Works of the Holy Fathers XIII, 154; maelezo 158–159.

[227] Kwa mtawa Urvicius, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. XI, uk. 244–246.

[228] Epist. lib. 1, epl. 419. Mafundisho yale yale yalifundishwa na: Irenaeus (adv. haer. V, 17, n. 3), Tertullian (de carne Christi V, XI, XIII), Hilary (de Trinit. IX, 3), Gregory wa Nyssa (adv. Eunom. orat. IV), John Chrysostom (in Joan. homil. XI, n. **2)** na wengine. Ushuhuda wao pia ulikusanywa na Mtakatifu Theodoret katika 'Mahubiri 11 kati ya Wana-uzushi na Waorthodoksi' (tazama Chr. Cht. 1846, 1, 388–397).

[229] "Hakuna kitu chochote kisicho na mantiki katika ukweli kwamba asili zinazofanana, zinapoungana, huchanganyika na hufyonzana; lakini kati ya asili ya Kimungu na ile ya kibinadamu kuna tofauti isiyo na kikomo, na ninaona mchanganyiko wao kuwa jambo lisilowezekana kabisa" (Theodoret, Mazungumzo II kati ya Shule za Kiheretiki na Kiorthodoksi, katika Chr. Cht. 1846, 1, 376).

na kutokuwa na kikomo kwa Mungu, na ya pili inapingana na upungufu wa binadamu.[230] Na kwa misingi ya kanuni za teolojia iliyofunuliwa au ya Kikristo, akili lazima ihitimishe kwamba ni kupitia muungano usiochanganyika na usioachika wa asili mbili katika Yesu Kristo, kupitia uadilifu wao kamili pekee, kazi kuu ya ukombozi wetu ingeweza kutimizwa: kwa kuwa Mwokozi angeweza kuteseka kwa ajili yetu msalabani kupitia ubinadamu wake tu, wakati Uungu wake pekee ndio ulioweza kutoa thamani isiyo na kikomo kwa mateso yake. Kwa hivyo, kutambua katika Kristo mchanganyiko au mabadiliko ya asili mbili kuwa moja ni kupindua fumbo la ukombozi wetu.[231]

II. Asili mbili ziliungana katika Kristo kwa namna isiyotenganika na isiyogawanyika. Kisigawanyiki kwa maana kwamba, ingawa zinaendelea kuwa kamili kabisa na tofauti ndani ya Kristo, zikiwa na sifa zake zote, hazipo kando, wala haziundishi watu wawili tofauti waliounganishwa tu kimaadili, kama Nestorio alivyofundisha, bali zimeunganishwa katika hypostasis moja ya Mungu-Mwanadamu: ukweli huu tayari tumeufafanua. Hazigawanyiki kwa maana kwamba, zikiwa zimeunganishwa katika Hypostasis moja ya Mwokozi tangu wakati wa kutungwa kwake mimba katika tumbo la Bikira Mtakatifu Sana, asili hizi hazijawahi kutenganishwa na hazitawahi kutenganishwa: umoja wao hauvunjiki. Kama walivyofundisha walimu wa Kanisa la awali, hasa, ukweli huu katika kupinga maoni ya uongo yaliyojitokeza, –

1) ilianza wakati uleule wa kutungwa kwa Mwokozi katika tumbo la Bikira Mtakatifu Sana (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali la 38). Maana nabii alitabiri kwamba Bikira atapata mimba na kumpa dunia Emmanuele, yaani, Mungu-mwanadamu (Isaya 7:14); na Malaika alimtangazia kwamba atachukua mimba tumboni mwake na kumpa uzazi Yeye atakayeitwa Mwana wa Mungu (Luka 1:31–35). Wafuatao pia walifundisha hivi: **a)** Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Kama mtu yeyote atasema kwamba binadamu ndiye aliyeumbwa kwanza katika Bikira, na kisha Mungu akaungana naye: na ahukumiwe; kwani hii inamaanisha kutotambua kuzaliwa kwa Mungu , bali kuepuka kuzaliwa;"[232] **b)** Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Mtu hapaswi kufikiri kwamba kwanza mwanadamu wa kawaida alizaliwa kutoka kwa Bikira Mtakatifu, na kisha Neno akamshuka; lakini sisi tunasema kwamba Neno liliungana na asili ya kibinadamu katika tumbo lenyewe na alizaliwa katika mwili;"[233] **c)** Mtakatifu Theodoret: "muungano wa asili katika Yesu Kristo ulitokea wakati uleule wa kutungwa mimba," na zaidi: "kama muungano ulitokea wakati wa kutungwa kwa mimba, ni wazi kwamba ubinadamu haukupoteza asili yake baada ya muungano;"[234] **d)** Mtakatifu Proclus: "Mwinjilisti haisemi kwamba Neno alikaa katika mtu ambaye tayari alikuwa mkamilifu, bali kwamba Yeye alitwaa mwili, akishuka hadi wakati wa kutungwa kwa mimba na hadi mwanzo kabisa wa kuzaliwa: kwa maana kama vile binadamu anayezaliwa kwa kawaida si tayari kikamilifu kwa tendo mara moja, bali kwanza kiini cha asili hupata mwili, na kisha, kadiri muda unavyopita, polepole hupata nguvu zinazounda viungo vya hisia na vitendo: ndivyo pia ilivyo kwa Mungu Neno, aliposhuka hadi mwanzo na mzizi wa kuzaliwa kwa mwanadamu, kwanza alijawa mwili, bila, hata hivyo, kubadilishwa kuwa mwili—mbali na Yeye; kwani Uungu uko juu ya mabadiliko yote;"[235] **d)** Mt. Yohana wa Damascus: "Neno la Mungu halikujiunga na mwili uliokuwepo hapo awali kwa hiari yake; bali, baada ya kukaa katika tumbo la Bikira Mtakatifu, bila kupunguza Uungu wake, alitengeneza mwili kutoka kwa damu safi ya Bikira wa Milele, ikiwa imepewa nafsi ya kimantiki na yenye akili, na, baada ya kuchukua vipengele vya asili ya binadamu, Neno Mwenyewe akawa Kiini cha

---

[230] Tazama kauli iliyotajwa hapo juu ya Mtakatifu Basili Mkubwa, iliyorejelewa katika dokezo namba 227. Mtakatifu Kirili wa Aleksandria pia anasema: "Kusema kwamba mwili ulibadilishwa kuwa asili ya kimungu, au kwamba Neno alibadilishwa kuwa asili ya mwili, ni upuuzi sawa" (Epist. ad Success., Opp. Vol. V, par. II, p. 140).

[231] Kama Mtakatifu Leo alivyosema zaidi kumhusu Eutyches: 'Akipuuza asili ya mwili wa Kristo, bila shaka atapuuza pia mateso Yake. Kwa maana ikiwa yeye haioni msalaba wa Bwana kama njozi, bali kinyume chake hana shaka kwamba mateso aliyoyavumilia kwa ajili ya wokovu wa ulimwengu yalikuwa ni mateso ya kweli: basi, kwa kukubali kifo, ni lazima apokee pia mwili. Asiseme kwamba yule mtu ambaye yeye mwenyewe anakiri kuwa aliteswa hakuwa wa asili yetu: kwani kukanusha mwili wa kweli ni kukanusha mateso ya mwili pia. Basi, akipokea imani ya Kikristo na asipige sikio mahubiri ya Injili, na afikirie: ni asili ya aina gani, iliyofungwa kwa misumari, iliyotundikwa msalabani? Na afikirie: askari alipopiga upanga wake katika ubavu wa Aliyesulubishwa, damu na maji vilitiririka vikitoka wapi ili kuiosha na kuizima Nchi ya Mungu kwa bafu na kikombe?" (Barua kwa Flavius, katika Chr. Readings 1841, I, 160–161).

[232] Waraka kwa Cleodon, I, katika The Works of the Holy Fathers, IV, 197. Mtakatifu Athanasius pia anasema: 'Kwa maana muungano wa mwili na uungu wa Neno ulitokea tangu tumboni' (Contr. Apollinar. 1, n. 1).

[233] Barua 1 kwa Nestorio, katika Bin. *Concil. Ephes.*, sehemu ya II, kitendo cha 1, uk. 121; k.f. *Opp. S. Cyrill.*, j. V, sehemu ya II, uk. 23, Lutet. 1639.

[234] Mazungumzo II kati ya Waheretiki na Waorthodoksi, katika Chr. Ch. 1846, 1, 371 na 378.

[235] Waraka kwa Waarmenia kuhusu Imani, katika *Chronicle and Readings* 1841, 1, 358–359.

mwili, kiasi kwamba mara moja ukawa mwili, mwili wa Mungu Neno, na mwili ulio hai, wenye mantiki na wenye akili;"[236]

2) Haikugawanyika hata wakati wa mateso ya Mwokozi msalabani (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 46). Kwa maana kwamba Uungu Wake, kama wanaheresi fulani walivyodai, ungekuwa umetengwa na ubinadamu Wake katika nyakati hizo na ukamwacha: katika hali hiyo, isingewezekana kusema, pamoja na Mtume, kwamba Wayahudi walimwonea Msalabani Bwana wa utukufu (1 Kor. 2:8); kwamba *'bado tukiwa maadui, tulipatanishwa na Mungu kwa kifo cha Mwanawe'* (Warumi 5:10); kwamba Bwana Mungu *'alijununua kwa damu yake mwenyewe'* (Matendo 20:28). Na wazo hili la kikafiri lilikataliwa kwa kauli moja na Mababa Watakatifu wa Kanisa, kwa mfano, Athanasius Mkuu,[237] Gregori wa Nyssa, Mtakatifu Theodoret,[238] na Yohana wa Damascus. Huyu wa mwisho anasema hasa: 'Ingawa Kristo alikufa kama mwanadamu, na roho yake takatifu ilitengwa na mwili wake safi kabisa; hata hivyo, Uungu ulibaki usiyetenganika na vyote viwili, yaani, na roho na mwili. Na hivyo Hypostasis moja haikugawanyika kuwa Hypostases mbili: kwani roho na mwili tangu mwanzo zilishiriki uwepo sawa katika Hypostasis ya Neno. Ingawa wakati wa kifo vilitenganishwa, hata hivyo kila kimoja hakikukoma kushiriki katika Hypostasis moja ya Neno; kiasi kwamba Hypostasis moja ya Neno ilikuwa Hypostasis ya Neno, na ya roho, na ya mwili. Kwa maana roho wala mwili havikuwahi kuwa na hypostasis yao wenyewe, kando na Hypostasis ya Neno; na Hypostasis ya Neno daima ni moja, si mbili. Hivyo basi, Hypostasis ya Kristo daima ni moja. Na ingawa roho ilitengwa na mwili kwa nafasi, hata hivyo ilikuwa imojiwa nayo kihypostatically kupitia Neno."[239]

3) Haikuvunjika baada ya Ufufuo na Kupaa kwa Mwokozi mbinguni, wala haitavunjika kamwe (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 56). Kwa kuwa Neno la Mungu linashuhudia kwamba alifufuka tena katika mwili wake, ambao pia aliwatokea wanafunzi wake (Yohana 20:26–27); kwamba katika mwili aliinuka mbinguni kama Mwana wa Adamu [(Yohana 6:62); (Luka 24:50–51)]; na kwamba Yeye, Mwana wa Adamu, atatokea tena katika mwili kuwahukumu walio hai na waliokufa (Mathayo 25:31). 'Kama mtu yeyote atasema,' tunasoma kwa Mtakatifu Gregori Mteolojia, 'kwamba mwili umewekwa kando sasa na Yeye (Mwokozi), na kwamba Uungu umebaki bila mwili, huku akishindwa kutambua kwamba sasa anaishi na ubinadamu aliouvaa, na atarudi tena; basi mtu huyo asishuhudie utukufu wa kuja Kwake! Maana sasa mwili uko wapi, ikiwa si pamoja na Yeye aliyeuvaa? Haukuwekwa juani, kama Manikea wanavyopiga kelele, ili utukuzwe kwa aibu; wala haujawahi kusambaratika au kuoza hewani, kama asili ya sauti, mvuto wa harufu, au mngurumo wa radi usio na kikomo. Je, vinginevyo mtu anawezaje kueleza kwamba alikuwa anagusika baada ya Ufufuo (Yohana 20:27), na kwamba siku moja atatokea kwa wale waliomchoma (Yohana 19:37)? Uungu, kwa asili yake, hauonekani."[240]

§139. Matokeo ya muungano wa kihypostatiki wa asili mbili katika Yesu Kristo: a) kwa upande Wake mwenyewe

Matokeo yafuatayo yanatokana na muungano wa kihypostatic wa asili mbili katika Yesu Kristo: **(a)** kwa uhusiano na Yeye Mwenyewe, **(b)** kwa uhusiano na Bikira Mtakatifu Sana—Mama Yake, na **(c)** kwa uhusiano na Utatu Mtakatifu Sana.

Matokeo ya aina ya kwanza ni:

I. Ushirikiano katika Yesu Kristo wa sifa za asili zake zote mbili.[241] Hii inajumuisha ukweli kwamba, katika nafsi ya Yesu Kristo, kila asili yake hutoa sifa zake kwa nyingine; hasa, kile ambacho ni cha asili yake ya kibinadamu kinachukuliwa na Yeye kama Mungu, wakati kile ambacho ni cha asili yake ya uungu kinachukuliwa na Yeye kama mwanadamu. Imetajwa, kwa mfano, katika Maandiko Matakatifu kwamba Bwana Mungu *'alinunua kwa damu yake mwenyewe'* (Matendo 20:28), kwamba *'ingawa alikuwa Mwana,*

---

[236] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, J. III, Sura ya 2, uk. 139. Tazama pia Paulo wa Emis, Mahubiri kuhusu Kuzaliwa kwa Bwana (katika Mai VII, 1, 209); Augustino, Mahubiri Dhidi ya Waria, n. 6.

[237] Contr. Apollinar. 1, n. 18; 11, n. 14, 15; ad Epictet. Corinth. n. 5, 10.

[238] Greg. Nyss. *In Christi resurr. Orat.* 1, uk. 392, Jz. III, t. Morel., katika *Xp*, Na. 1841, 11, 25 na kuendelea; Theodoret. Ufafanuzi Mfupi wa Misingi ya Kimungu, sura ya 15: 'Uungu haukutenganishwa na ubinadamu wala msalabani wala kaburini' (Chron. Readings 1844, IV, uk. 330).

[239] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, j. III, s. 27, uk. 218.

[240] Waraka kwa Cleodonius 1, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. IV, uk. 198–199.

[241] Kwa Kigiriki: ἰδιοποίησις (Kyrilos wa Aleksandria, Barua XXIX), κοινοποίησις (hapo hapo X), ἀντίδοσις (Yohana wa Damascus, *De orthodoxa fide* III, 4); kwa Kilatini: *communicatio idiomatum*.

lakini kwa mateso alijifunza utiifu' (Waebrania 5:8), na kwamba *'tumepatana na Mungu kwa kifo cha Mwanawe'* [(Warumi 5:10); (Warumi 8:32); (1 Petro 3:18); (1 Wakorintho 2:8); (Wagalatia 2:20)], au: *'mtu wa pili ni Bwana aliyetoka mbinguni'* (1 Wakorintho 15:47); *'Hakuna aliyepanda mbinguni isipokuwa Mwana wa Mtu, aliyeshuka kutoka mbinguni na yuko mbinguni'* (Yohana 3:13) na wengine. Vilevile, katika maandishi ya Wababa wa Kanisa na katika nyimbo za kanisa, misemo inayomhusu Kristo hupatikana mara nyingi sana: 'Mungu aliteswa; Muumba na Mfalme wa enzi alionja kifo,' au: 'Mtoto asiye na mwanzo wa enzi' na kadhalika.[242] Hii ni kwa sababu Uungu na Ubinadamu havitengenezi watu wawili tofauti ndani ya Kristo, bali vimeunganishwa bila kutengana na bila kugawanyika katika Hypostasis moja; kwa sababu Hypostasis ile ile ya Mungu Neno inaishi ndani ya Kristo kikamilifu na bila kugawanyika kama Hypostasis Yake ya Kiungu na asili Yake, na asili Yake ya kibinadamu. "Kupitia muungano wa karibu," anasema Mtakatifu Gregori wa Nyssa, "kati ya nyama iliyochukuliwa na Uungu ulioichukua, majina hubadilishana kwa pande zote katika Kristo, hivyo kile cha kibinadamu huitwa cha kiungu na kile cha kiungu huitwa cha kibinadamu."[243] Kuhusu Hypostasis (ya Yesu Kristo), Mtakatifu Yohane wa Damascus pia anasema kwamba tunapoiita kwa jina linalotokana na asili zote mbili au kutoka kwa asili moja tu; katika kesi zote mbili tunamwekea sifa za asili zote mbili. Kwani Kristo, kwa kuwa jina hili linaelezea asili zote mbili, anaitwa Mungu na mwanadamu, aliyeumbwa na asiyeumbwa, anayeteseka na asiyeteseka. Vivyo hivyo, anapoitwa Mwana wa Mungu na Mungu kwa uhusiano na asili moja tu, basi anachukua sifa za asili iliyounganishwa na Uungu, au za mwili, na huitwa Mungu anayeteseka na Bwana wa utukufu aliyesulubishwa (Matendo 26:23), si kwa vile yeye ni Mungu, bali kwa vile yeye ni Mungu na mwanadamu. Vilevile, anapoitwa mwanadamu na Mwana wa Mwanadamu, Yeye huchukua sifa na utukufu wa asili ya kimungu, na huitwa mtoto mchanga wa milele yote, mwanadamu asiye na mwanzo, si kwa sababu Yeye ni mtoto mchanga na mwanadamu, bali kwa sababu, akiwa Mungu wa milele yote, hatimaye alikuwa mtoto mchanga. Hivyo basi ni mawasiliano ya sifa baina ya asili hizo, ambapo kila asili huwasilisha sifa zake kwa nyingine, kwa sababu ya umoja wa Kifasili na kuingiliana kwa asili hizo. Kwa hiyo, tunaweza kusema kumhusu Kristo: *'Huyu ndiye Mungu wetu, wala hakuna mwingine anayeweza kulinganishwa naye ... Alionekana duniani na kutembea miongoni mwa wanadamu'* (Baruki 3:36–38); na pia: 'Mtu huyu hakutengenezwa, hapati mateso, na hana mwisho.'[244]

Hata hivyo, ni lazima ikumbukwe kwamba mwingiliano huo wa sifa za asili za kimungu na kibinadamu katika Kristo hufanyika tu pale asili zote mbili zinapochukuliwa kuwa zimeunganishwa bila kutenganishwa katika Hypostasis moja ya Kristo. Lakini haifanyiki, wala haiwezi kuruhusiwa, wanapochukuliwa kando, nje ya umoja wa Hypostasis. Yaani, haipaswi kwa namna yoyote kumhusisha Uungu wa Mwokozi na sifa za asili yake ya kibinadamu, wala kwa ubinadamu wake sifa za asili ya kiungu: kwani asili zote mbili zinabaki katika Kristo zikiwa kamili na tofauti kabisa, zikiwa zimeunganishwa ndani Yake ' '—kama ilivyosema Baraza la Kiinjilisti—'bila kuchanganyika wala kuchanganywa'; na, kwa hivyo, Uungu haujageuzwa kuwa Ubinadamu wala haujapata sifa zake, bali unabaki na sifa zake wenyewe; wala ubinadamu haujageuzwa kuwa Uungu, wala haujapata sifa za Uungu, bali unabaki na sifa zake mwenyewe. 'Kwa hiyo, tunapozungumzia Uungu Wake (Bwana Yesu), hatuhusishi Naye sifa za ubinadamu; maana hatusemi kwamba Uungu unateseka, au kwamba umeumbwa. Wala hatuhusishi sifa za Uungu kwa mwili au kwa ubinadamu; kwani hatusemi kwamba nyama au ubinadamu havikutengenezwa… Hata hivyo, tunathibitisha kwamba asili hizi mbili, hata baada ya muungano wao, zinahifadhiwa katika Hypostasis moja iliyochanganyika, yaani, katika Kristo mmoja; kwamba kwa kweli ni kitu kimoja, na zinabaki na sifa zao za asili; na kwamba, kama vile zilivyounganishwa bila kuchanganyika, ndivyo zinavyotofautishwa na kila moja ikihesabiwa bila mgawanyiko."[245] Kwa ufupi, ni lazima ikumbukwe, kwa upande mmoja, kwamba katika Kristo Yesu kuna Hypostasis moja na asili mbili zilizounganishwa bila kutenganishwa na bila kugawanyika — na kwa maana hii, kutambua ushirika wa sifa

---

[242] Clem. Roman. Ep. 1 to the Corinthians, n. 2; Irem. adv. haer. III, 19; V, 1. 17; Hippol. adv. Noet. c. 18; Athanas. contr. Apollin. 1, 7; Epiphanius, *Haeresia* LXXVII, 26; Augustine, *Contra Sermones Arianorum*, n. 8; inatajwa katika *Octoechos*, juz. 1, fol. 54, 266, 283; juz. II, fol. 15, 76, 245, Moscow, 1838.

[243] Epist. ad Theoph. Alex., Opp. Vol. II, uk. 697, Paris, 1615. Vilevile, Mtakatifu Theodoret anasema: 'Kwa maana umoja hufanya majina kuwa ya pamoja, lakini hauchanganya umoja wa majina' (Epist. CXXVII ad Job. Archimandr.).

[244] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, J. III, Sura ya 4, uk. 147–148.

[245] Yohana wa Damascus, ibid., uk. 147, 149.

zake; na, kwa upande mwingine, kwamba ndani Yake kuna asili mbili, zilizounganishwa bila kuchanganyika na bila kubadilika — na kwa maana hii, hatupaswi kukubali ushirika wa sifa kati ya asili hizo.[246]

II. Utakatifu wa asili ya kibinadamu katika Yesu Kristo. Utakatifu si kwa maana kwamba ubinadamu katika Kristo ulibadilishwa kuwa Uungu, ukapoteza mipaka yake na kupokea sifa za kiungu badala ya zile za kibinadamu; bali kwa kuwa, ilipochukuliwa na Mwana wa Mungu katika umoja wa Kifasili Chake, ilishikamanishwa na Uungu Wake, ikawa kitu kimoja na Mungu Neno, na kupitia muungano huu na Uungu ilitukuzwa katika ukamilifu wake hadi kiwango cha juu kabisa kinachowezekana kwa ubinadamu, huku ikiendelea kuwa ya kibinadamu. Au, hapa pia tuchukue maneno ya mwalimu mcha Mungu wa Kanisa, ambaye aliweka wazi mafundisho yote kuhusu Utu wa Mwokozi wetu kwa uwazi mkuu: 'Inapaswa kueleweka kwamba inasemekana kuhusu mwili wa Bwana kwamba umeungwa, umeungana na Mungu, na umekuwa Mungu—sio kwa uhamisho, au mabadiliko, au ubadilishaji, au mchanganyiko wa asili. Moja ya asili, anasema Gregori Mtheolojia, iliitakatifuza ile nyingine, na ile nyingine iliitakatifuzwa, na nathubutu kusema, ikawa moja na Mungu; na yule aliyemtawaza akawa binadamu, ilhali yule aliyetaazwa akawa Mungu. Na hii si kwa mabadiliko ya asili, bali ni kwa umoja wa kimungu kwa ajili ya wokovu, yaani, umoja wa kihalisia, ambao kwa njia yake nyama iliungana na Mungu Neno bila kutenganishwa, na kwa kupenyaniana kwa asili hizo, jambo ambalo tunaliona katika kupashwa moto kwa chuma kwa moto. Kwa maana kama tunavyotangaza Umwilisho bila mabadiliko wala mgeuko, ndivyo pia tunavyothibitisha kwamba mwili uliitwa kuwa Mungu kwa namna ileile. Kama Neno, kwa kuwa mwili, hakuitupa Uungu wake, wala hakinyimwa sifa zake za kiungu zinazomfaa; ndivyo pia mwili, ukiitwa kuwa Mungu, haukubadilishwa katika asili yake wala katika sifa zake za kiasili. Kwa maana kama vile, baada ya muungano, asili mbili zilibaki zisichanganyika, ndivyo pia sifa zao zilibaki kamili. Nyama ya Bwana ilitajirishwa kwa nguvu za kimungu kwa sababu ya muungano wake wa karibu sana, au wa kihypostatic, na Neno, bila kupoteza sifa zake zozote za asili; kwani nyama haikutenda kazi za kimungu kwa nguvu yake mwenyewe, bali kwa nguvu ya Neno lililoungana nayo; kwani Neno lilionyesha matendo yake mwenyewe kupitia nyama. Kama vile chuma chekundu moto hakichomi kwa sababu kina nguvu ya kuchoma kiasili, bali kwa sababu kinapata sifa hii kupitia muungano wake na moto. Kwa hiyo, mwili uleule, kwa nafsi yake, ulikuwa wenye kufa, lakini kupitia umoja wake wa kihypostatiki na Neno, uliwezeshwa kutoa uhai. Kwa njia ileile, tunasema kwamba mapenzi yamefanywa kuwa ya kimungu, si kwa sababu mwelekeo wake wa asili umebadilika, bali kwa sababu yameungana na mapenzi yake ya kimungu na yote-yawezayo, na yamekuwa mapenzi ya Mungu aliyefanyika mwanadamu."[247] Kwa hivyo, utungu wa kibinadamu katika Kristo hauwezi kueleweka kana kwamba ulikuwa umeondolewa mapungufu yake na kwa kweli ulikuwa umepata ukamilifu wowote wa kimungu usio na kikomo, ukawa, kwa mfano, mwenye uweza wote, mwenye hekima isiyo na kikomo, aliye kila mahali[248] na mwenye kujitengeneza mwenyewe: hii ingemaanisha kwamba ubinadamu katika Kristo umebadilika katika asili yake ya na katika sifa zake za asili; ingemaanisha kwamba umeunganishwa na Uungu au umebadilishwa kuwa Uungu, badala ya tu kutangazwa kuwa wa kiungu. Ikiwa akili ya kibinadamu katika Kristo pia imekuwa na hekima isiyo na kikomo na inajua yote: basi haitofautiani kwa namna yoyote na akili Yake ya kimungu, na katika Kristo hakuna akili mbili, ya kimungu na ya kibinadamu, bali moja. Zaidi ya hayo, ikiwa mapenzi ya kibinadamu katika Kristo yana uwezo wote na yamepata sifa zote za mapenzi ya kimungu, basi hayo ya kwanza hayatofautiani kwa vyovyote vile na hayo ya pili, na katika Kristo hakuna mapenzi mawili, bali moja. Kama, kwa kweli, asili ya kibinadamu katika Kristo ipo kila mahali na inamiliki ukamilifu wote wa Mungu: basi haitofautiani kwa vyovyote vile na asili ya kimungu, na katika Kristo hakuna asili mbili, bali moja. Ni jambo lingine kabisa kusema kwamba Kristo, kama Utu mmoja, kama Mungu-mwanadamu, anajua yote, ana uwezo wote na yupo kila mahali, na

---

[246] Au, kama shule hiyo inavyosema: 'ushirika wa sifa katika Kristo lazima utambuliwe tu in concreto, yaani, wakati asili zake zote mbili zinapozingatiwa katika umoja wa Hypostasis Yake, na si in abstracto, wakati asili hizo zinapozingatiwa kando, zikitolewa tofauti na umoja wa Hypostasis Yake'.

[247] Ufafanuzi Sahihi wa Misingi ya Imani, Juz. III, Sura ya 17, uk. 197–198.

[248] Mafundisho ya Kilutheri kuhusu uwepo wa kila mahali wa Yesu Kristo katika asili Yake ya kibinadamu tu yanapingana na: (a) Maandiko Matakatifu: Mathayo 28:5–6; Marko 16:6; Luka 24:6; Yohana 11:15, 21; Matendo 1:11; 3:21 na zingine; b) mafundisho ya Mabaraza ya Ekumeni ya Tatu, ya Nne, ya Tano na ya Sita, ambayo yalitambua kwamba asili mbili ziliungana katika Kristo kwa namna isiyotenganika na isiyovunjika, huku zikihifadhi sifa za kila moja; na vivyo hivyo Baraza la Saba la Ekumeni, ambalo liliwakemea Waikonoklasti waliyoona mwili wa Kristo kuwa usioelezeka au usio na mipaka; c) hatimaye, mafundisho ya Mababa Watakatifu… (Kwa ushuhuda wao, pamoja na uchunguzi wa kina wa jumla wa mafundisho ya Kilutheri yaliyotajwa hapo juu, tazama Theophan Prokopovich – *Theolog.* vol. III, lib. IX, cap. 9, §§ 209–232).

anamiliki sifa zote za kimungu: hili ni kweli kabisa, kwa sababu ya umoja wa Kifasili.[249] Pia ni suala tofauti kusema kwamba asili ya kibinadamu katika Yesu Kristo ilitukuzwa katika ukamilifu wake wote hadi kiwango cha juu kabisa kilichowezekana kwake, ikapokea kutoka kwa Uungu kila kitu ambacho ilikuwa na uwezo wa kupokea bila kuacha kuwa binadamu, na ilitajwa kwa hekima yote, neema,[250] utakatifu[251] na nguvu inayotoa uhai:[252] na hili ni kweli kabisa kwa msingi wa muungano wa karibu kabisa wa asili zake, na kwa msingi wa uwezo wa ubinadamu kupokea sifa zilizotajwa kutoka kwa Uungu kwa kiwango fulani. Lakini ni jambo jingine kabisa kudai kwamba ubinadamu wenyewe wa Yesu Kristo, ukizingatiwa kando na umoja wa Kifasili Chake, kwa kweli umebarikiwa na una sifa za kimungu zinazomfaa Mungu: hili linapingana na mafundisho ya kutovurugika na kutotenganika kwa asili mbili katika Kristo, na pia linapingana na mipaka ya asili ya mwanadamu. "Vipi," anauliza Mt. Justin Mwenye Dhuluma, "nyama, baada ya kuungana na Uungu, ikawa ya kimungu?" Naye anajibu: "Bila shaka kwa namna ambayo, ingawa ilichukuliwa katika Hali ya Asili ya Uungu, ilibaki kuwa nyama ya kibinadamu, ikiwa imekuwa isiyoharibika na isiyo na kifo kwa nguvu ya muungano wake na Neno. Hivyo, nyama inabaki nyama, na kwa vyovyote vile nyama si Mungu, lakini imekuwa mshiriki wa heshima ya kimungu (na si ya asili ya kimungu), kwa mapenzi mema ya Neno Mwenyewe."[253] Na Mababa wa Baraza la Sita la Kiinjili, katika ufafanuzi wao wa fundisho hili, wanasema, miongoni mwa mambo mengine: "Kama vile nyama Yake (ya Yesu Kristo) takatifu sana na isiyo na doa , kupitia utauzwa, haikuharibiwa bali ilibaki ndani ya mipaka yake na kama ilivyo yenyewe: vivyo hivyo, kupitia utauzwa, mapenzi Yake ya kibinadamu hayakuharibiwa bali yalibaki salama."[254]

III. Yesu Kristo, kama Utu mmoja, kama Mungu-mwanadamu, anastahili ibada moja, isiyogawanyika ya kimungu, katika ulungu wake na katika ubinadamu wake—hasa kwa sababu ulungu wake na ubinadamu wake umeunganishwa kwa muungano usioweza kutenganishwa ndani Yake; kwa sababu Ubinadamu wake,

---

[249] Hivyo, kauli zinazoonekana kupingana za Baba wa Kanisa wa kale kuhusu maarifa ya Mwokozi ya siku za usoni zinapatana kikamilifu. Baadhi yao, wakielezea maneno ya Mathayo 24:36, walidai kwamba Kristo hakujua siku ya mwisho ya dunia katika asili yake ya kibinadamu; hawa ni pamoja na: Irenaeus (Adv. Haer. II, 29, a. 6, 8), Athanasius Mkuu (contr. Arian. orat. III, n. 43, 46, 52, 53), Basil Mkuu (Epist. CCXXXVI, n. 1), Gregory Mwteolojia (Mihadhara ya Theolojia IV, katika Kazi za Mababa Watakatifu III, 94), Gregory wa Nyssa (Kinyume na Apollinarius, Antirrhetica, nn. 14, 28; Kuhusu Uungu wa Mwana na Roho Mtakatifu, uk. 470, Jz. III, Morel.), Didymus wa Alexandria (Enarrat, katika 1 Yohana II, 3, 4), Epiphanius (Ancorat. XL), Theodoret (katika Zab. XV, 7), Cyril wa Aleksandria (Contr. Anthrop. c. 14), na kwa kweli wengi, kama si wote, kama inavyoshuhudiwa na Leontius wa Byzantium (De Sectis, art. X). Wengine, ingawa ni wachache sana, walidai kwamba Kristo alijua siku ya mwisho ya dunia, pamoja na kila kitu kingine, si tu kwa njia ya Uungu Wake bali pia kwa njia ya ubinadamu Wake (Ambros. de fide V, 18, n. 221; Eulog. apud Phot. cod. CCXXX, p. 882; Damasc. Exact Exposition of the Orthodox Faith III, ch. 22). Wale wa kwanza pia wako sahihi: kwani katika mfano huu waliielewa ubinadamu wa Mwokozi – *in abstracto*, yaani, wenyewe, kando na umoja wa asili Yake ya Uungu, kama inavyodhihirika kutokana na maneno ya Mtakatifu Gregori Mteolojia: 'ni wazi kwa kila mtu kwamba Mwana anajua kama Mungu; lakini Yeye anajihusisha na ujinga kama mwanadamu, kadiri ambavyo vinavyoonekana vinaweza kutenganishwa na vinavyoweza kueleweka. Wazo hili pia linaashiriwa na ukweli kwamba cheo cha 'Mwana' limetumika hapa kwa njia ya jumla na isiyo na vigezo, yaani, bila ufafanuzi wowote kuhusu ni Mwana wa nani, ili tuweze kuelewa upuuzi huu kwa maana inayolingana zaidi na uchaji Mungu, na kulihusisha na ubinadamu wake badala ya Uungu wake" (Kazi za Mababa Watakatifu, III, 94). Wale wa mwisho pia walikuwa sahihi: kwa maana waliuelewa Mwokozi kama Mtu mmoja wa Kimungu, ambaye Uungu na ubinadamu wake vimeungana bila kutenganishwa – hoja ambayo imeonyeshwa waziwazi, hasa, na maneno ya Eulogius (loco citat.). Ilikuwa katika maana hii hasa kwamba, katika karne ya 6, Kanisa lilikemea uzushi wa Waagnosti, ambao, kwa kuunganisha asili mbili ndani ya Kristo—yaani, kwa kuruhusu ubinadamu wake kufyonzwa na Uungu uliokuwemo ndani Yake—walidai kwamba Kristo, hata alipofahamika kama Mtu mmoja wa Kimungu, hakujua (αγνοέω) siku ya mwisho ya dunia (Nicephorus, Historia ya Kanisa, XVIII, sura 45, 49, 50; Suicer, Tesawuru ya Kanisa, chini ya neno 'Αγνοηται').

[250] "Kama mwili, tangu wakati huo hasa wa kutungwa kwake mimba, umeunganishwa kweli na Mungu Neno—au tuseme, umeanza kuwepo ndani Yake na una ushirika wa utu halisi Naye—vipi ungekosa kutajirishwa kikamilifu kwa hekima na neema yote? – Nyama haipokei neema kwa hiari yake, na hushiriki katika yale ambayo Neno anamiliki, si kwa neema, bali kwa umoja wa kihalisia; tangu wakati huo hasa ambapo ubinadamu na ulungu vilipokuwa vya Kristo mmoja (kwa maana Kristo yule yule alikuwa Mungu na mwanadamu), anamimina neema na hekima na utimilifu wa baraka zote juu ya ulimwengu" (Damascene, Ufasiri Sahihi wa Imani, Kitabu III, Sura ya 22, uk. 211).

[251] Dionysius wa Areopagite, *Kuhusu Cheo cha Kikaniisota*, sura ya 3; Bac. juu ya Zaburi 44, katika *Kazi za Mababa Watakatifu*, j. V, uk. 230.

[252] "Nyama ya mwanadamu, kwa asili yake, haitoi uhai; lakini nyama ya Bwana, iliyounganishwa kihalisia na Mungu Neno Mwenyewe, ingawa kwa asili yake haikuwa huru kutokana na kufa; hata hivyo, kwa sababu ya umoja wake wa kihipostatiki na Neno, ikawa inayotoa uhai: na hatuwezi kusema kwamba haitoi uhai, au kwamba haitoi uhai daima" (Damascius, Ufasiri Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, III, 21, uk. 208–209).

[253] Justin. Exposit. fidei; cf. op. cit., p. 387, ed. Col., 1686.

[254] Concil. VI, katika Vinnius. Juz. III, Sehemu I, uk. 184–185.

huku ukibaki kuwa Ubinadamu, umechukuliwa na Yeye katika umoja wa Asili Yake ya Uungu, na ndio Ubinadamu uleule wa Mungu Neno. Ibada hiyo ya kiumungu isiyogawanyika kwa Yesu Kristo, Mungu-Mwanadamu –

1) Imeelezwa wazi katika Maandiko Matakatifu. Hii inajumuisha: **a)** maneno ya Mwokozi Mwenyewe: *'Kwa maana Baba hamhukumu mtu yeyote, bali amempa Mwana mamlaka yote ya kuhukumu, ili wote wamheshimu Mwana kama wanavyomheshimu Baba.' 'Yeyote asiyemheshimu Mwana, asiwe anamheshimu Baba aliyemtuma'* (Yohana 5:22–23); **b)** maneno ya Mtume Paulo kuhusu Mwokozi: *"Ndiyo maana Mungu alimwinua na kumpa jina lililo juu ya majina yote, ili kwa jina la Yesu magoti yote yainamike, mbinguni na mardhimani na chini ya nchi"* (Fil. 2:9–10); **c)** ushuhuda wa Mt. Yohana Mteolojia: *"Nami nikasikia sauti ya malaika wengi waliokuwa kuzunguka kiti cha enzi na viumbe wenye uhai na wazee; na hesabu yao ilikuwa elfu kumi juu ya elfu, wakilia kwa sauti kuu: 'Mwana-Mkono aliyechinjwa anastahili kupokea nguvu na utajiri na hekima na nguvu na heshima na utukufu na baraka. Na kila kiumbe aliye mbinguni na aliye juu ya nchi na aliye chini ya nchi na aliye ndani ya bahari, na vyote vilivyomo ndani yake, nikayasikia yakiwa yanasema: 'Kwa yeye aliye kiti cha enzi na kwa Mwana-Kondoo, awe na baraka na heshima, na utukufu na nguvu, milele na milele'"* [(Ufunuo 5:11–13). Tazama pia (Mathayo 28:17); (Matendo 7:13–14); (Waebrania 1:6; 2:6–9); (1 Wakorintho 15:27); (Waefeso 2:6)].

2) Hii ilifundishwa kwa kauli moja na Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa. Kwa mfano: **a)** Mtakatifu Athanasius: 'Ingawa nyama yenyewe ni sehemu ya uumbaji, imekuwa nyama ya Mungu; na tunapomwabudu nyama hii, hatutenganishi na Neno, kama vile tunapomwabudu Neno, hatutenganishi Yeye na nyama;'[255] **b)** Mtakatifu Epiphanius: 'Kwa hiyo, asemee mtu yeyote kwa Mungu Mwenye Kuwa Mmoja: 'Weka kando mwili, ili niweze kukuabudu'; bali na aabudu Mungu Mwenye Kuwa Mmoja pamoja na mwili Wake, Yeye Asiyeumbwa pamoja na hekalu takatifu alilolichukua alipokuja duniani;"[256] **c)** Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Kweli, ni jambo kubwa, la ajabu na la kushangaza kwamba mwili wetu uketi mbinguni na kupokea ibada kutoka kwa malaika, malaika wakuu, serafimu na kerubimu;"[257] **d)** Mtakatifu Theodoret: "Kwa kukiri asili mbili, tunamwabudu Kristo mmoja na tunamtolea ibada moja,"[258] na mahali pengine: "hata baada ya Umwilisho, tunamwabudu Mwana mmoja wa Mungu, Bwana wetu Yesu Kristo, na tunawachukulia wale wanaofikiri kinyume kuwa wasio na kumcha Mungu;"[259] **e)** Mtakatifu Kirili wa Aleksandria, na pamoja naye Mababa wote wa Mtaguso wa Efeso, waliounga mkono laana zake dhidi ya Nestorio: "Yeyote atakayethubutu kusema kwamba Mwanadamu aliyejidhihirisha kwa mwili (yaani, asili ya kibinadamu katika nafsi ya Kristo) anapaswa kuabudiwa, pamoja na Mungu Neno, kumtukuza Yeye pamoja Naye, na kumwita Mungu pamoja Naye, kama mtu mmoja aliyetengwa na mwingine (kwa kuwa kihusishi kilichoongezwa σύν — pamoja — daima huwafanya watu wawili waonekane tofauti), na badala yake hamheshumui Emmanuele kwa ibada moja na kumtolea sifa moja ya pamoja; kwani Neno alikuwa mwili: mtu wa namna hiyo awe anathema;"[260] **e)** Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Kuna Kristo mmoja, Mungu mkamilifu na mwanadamu mkamilifu. Tunamwabudu Yeye, kama tunavyomwabudu Baba na Roho, kwa tendo moja la ibada pamoja na mwili wake safi kabisa. Hatukatai ibada ya mwili; kwani ibada hutolewa kwake katika Hypostasis moja ya Neno, ambalo lilikuwa Hypostasis kwa ajili ya mwili; lakini hatumtumikia kiumbe — kwani tunaabudu mwili, si kama mwili tu, bali kama mwili uliounganishwa na Uungu; kwa sababu asili mbili zimeunganishwa katika Utu mmoja na Hypostasis moja ya Mungu Neno. Ninaogopa kugusa mkaa unaowaka: kwa maana moto umeunganishwa na mbao. Ninaabudu asili zote mbili za Kristo pamoja: kwa maana Uungu umeunganishwa na mwili."[261]

IV. Katika Yesu Kristo kuna mapenzi mawili na matendo mawili: fundisho linalotokana kiasili na mafundisho ya umoja usiochanganyika na usiotengana wa asili mbili katika Yesu Kristo, lakini lilichunguzwa mahususi, wakati wa uzushi wa Monothelite, katika Baraza la Sita la Kiinjilisti, na liliwasilishwa kwa heshima katika maneno yafuatayo: "na mapenzi mawili ya asili au tamaa ndani Yake, na vitendo viwili vya asili vya , visivyotenganishwa, visivyobadilika, visivyogawanyika, na visivyochanganyika, kwa mujibu wa mafundisho

---

[255] Contr. Arian. orat. 1, n. 43; ad Adelph. Epist. n. 3. 5–8.
[256] Ancorat, IV. taz. Ambros. Spir. S. III, II, nn. 76–79.
[257] Katika Waraka kwa Waebrania, Sura ya V, Kazi, Juz. XII, uk. 51.
[258] Bar. CLI; kdr. katika Wimbo III, 6; Waefeso II, 7.
[259] Waraka CIV kwa Flavian wa Constantinople.
[260] Tazama Anaphora VIII, katika Xp. Readings 1841, 1, 59–60.
[261] Ufafanuzi Kamili wa Ibara za Imani, Juz. III, 8, kur. 159–160.

ya Mababa wetu watakatifu, sisi pia tunatangaza: lakini mapenzi haya mawili ya kiasili hayapingani—mbali nasi kufikiri hivyo, kama walivyodai wamwasi wasio na imani—bali mapenzi yake ya kibinadamu hufuata na hayapingani, wala hayapingamizi, bali hujisalimisha kwa mapenzi yake ya kimungu na yote-yaweza."[262] Hapa — **1)** ukweli wa mapenzi mawili na matendo mawili katika Yesu Kristo unathibitishwa, na — **2)** uhusiano wao wa pande zote mbili unaonyeshwa.

1) Ukweli wa mapenzi mawili na njia mbili za utendaji katika Kristo, au ukweli kwamba ndani Yake, kinyume na mafundisho ya uongo ya Monothelites, si tu mapenzi ya kimungu pekee, bali pia mapenzi ya kibinadamu yanabaki salama:

(a) Ni wazi kutoka kwa Maandiko Matakatifu. Hivyo, Mwokozi mwenyewe alisema kumhusu yeye mwenyewe: *'Nimekuja kutoka mbinguni si kutenda mapenzi yangu, bali mapenzi ya Baba aliyenituma'* (Yohana 6:38), na katika Bustani ya Gethesemane aliomba kwa Baba: *'Baba yangu! ikiwa inawezekana, kikombe hiki kiepuke; hata hivyo, si kama mimi nitakavyo, bali kama* Wewe *utakavyo'* (Mathayo 26:39), *'si mapenzi yangu, bali yako yatimizwe'* (Luka 22:42). Kwa kutofautisha katika matukio haya yote mawili mapenzi Yake mwenyewe na yale ya Baba, na kwa kuuweka utii chini ya mapenzi ya Baba, Bwana Yesu bila shaka alikuwa akirejelea mapenzi Yake ya kibinadamu: kwani mapenzi Yake ya kimungu hayawezi kutofautishwa na yale ya Baba, na ni kitu kimoja nacho.[263] Mtume Paulo humshuhudia Mwokozi kwamba Yeye *"alijinyenyekeza, akawa mtiifu hata kufa, hata kufa msalabani"* [(Fil. 2:8); (Ebr. 5:8)]—unyenyekevu na utiifu huu unaweza pia kuhusishwa na mapenzi Yake ya kibinadamu pekee.[264] Wainjili wanataja mara kwa mara maonyesho ya mapenzi Yake ya kibinadamu kabisa, kwa mfano: *'Walimpatia mvinyo uliochanganywa na mchuzi wa nyama ya ini ili anywe; naye alipouonjelea, hakutaka kunywa'* [(Mathayo 27:34); (Mathayo 26:17); (Marko 6:48); (Marko 7:24); (Marko 9:30); (Yohana 1:43; 7:1)].[265]

b) Ilitambuliwa na kutangazwa na Kanisa kwa uthabiti hata kabla ya Baraza la Sita la Kiinjili. Ukweli huu ulihubiriwa na:

(a) Mtakatifu Hippolytus: "Kupitia tendo la pande mbili, la kimungu na la kibinadamu, Yeye (Bwana Yesu) alijidhihirisha kuwa Mungu asiye na kikomo na mwanadamu mwenye kikomo, akihifadhi kikamilifu ndani yake asili zote mbili, pamoja na tendo linalofaa kwa kila asili;"[266] **(b)** Mtakatifu Athanasius, akifafanua maneno ya Mwokozi (Mathayo 26:39): "Hapa Bwana anafichua mapenzi mawili: mapenzi ya kibinadamu, yanayotokana na mwili, na mapenzi ya kimungu, yanayotokana na Mungu; ni hiari ya kibinadamu, kutokana na udhaifu wa mwili, inaomba mateso yaepushwe, ilhali hiari ya kimungu inataka mateso;"[267] **c)** Mtakatifu Gregori wa Nyssa, akifafanua maneno yale yale: "Hivyo, ndani Yake kuna hiari moja ya kibinadamu na nyingine ya kimungu;"[268] **d)** Severian, akifafanua maneno yale yale: "Anaonyesha matakwa mawili, moja la kimungu na jingine la kibinadamu."[269] Maoni yanayofanana katika ufafanuzi wa kifungu kilichotajwa hapo juu yanapatikana kwa Mtakatifu Ambrose[270] na Mtakatifu Yohane Krisostomo.[271]

---

[262] Vitabu vya Mitume Watakatifu, Mtaguso na Baba wa Kanisa, uk. 4, toleo la 1843.

[263] "Kabla ya mateso yake ya wokovu, anasema: *'Baba yangu, ikiwezekana, kikombe hiki kipite mbali nami*' (Mathayo 26:39); lakini waziwazi, ilibidi anywe kikombe hicho kama mwanadamu, si kama Mungu. Kwa hiyo, kama mwanadamu, anatamani kikombe kiondolewe kwake. Haya yalikuwa maneno ya hofu ya kawaida. *'Hata hivyo, si mapenzi yangu, bali yako yafanyike*' (Luka 22:42); si yangu, kwa kuwa nina asili tofauti na yako, bali yako—yaani, yangu na yako—kwa kuwa mimi ni wa asili moja na Wewe" (Damascene, Exact Exposition of the Faith, III, 18, uk. 202; tazama pia sura ya 24, uk. 214).

[264] "Je, alikuwa mtiifu (Flp. 2:8) kwa hiari yake mwenyewe au kinyume na mapenzi yake? Ikiwa ni kinyume na mapenzi yake: basi usingekuwa utiifu, bali kulazimishwa. Lakini Bwana alikuwa mtiifu, si kama Mungu, bali kama mwanadamu. Kwa maana, kama Mungu, hangeweza kuwa mtiifu wala mkaidi: hili, kama anavyosema Gregori mtakatifu, ni la wale walio chini ya mamlaka. Hivyo basi, Kristo alikuwa na mapenzi kama mwanadamu (Mtakatifu Maksimu Mwungama, *Disput. cura Pyrrh.*, uk. 179, *Opp.* Jz. II, iliyohaririwa Paris, 1675).

[265] "Kama Yeye, akiwa Mungu, alihisi kiu na, baada ya kuonja, hakutaka kunywa, ingefuatia kwamba alikuwa chini ya mateso hata akiwa Mungu; kwani kiu na kuonja ni hali za mateso. "Hata hivyo, ikiwa alikuwa na kiu si kama Mungu, basi bila shaka alikuwa kama mwanadamu; na kwa hivyo, alikuwa pia na mapenzi, kama mwanadamu" (Damascene, Ufasiri wa Imani Sawa, Kitabu III, Sura 14, uk. 177).

[266] Kuhusu Theolojia na Umwili, Dhidi ya Beron na Helicus, n. II, IV.

[267] Kuhusu Umwili na Dhidi ya Waari, n. 21.

[268] Katika Tafsiri ya Agathon juu ya Waraka kwa Kaisari (inayotajwa katika Baraza la Sita, Matendo IV, safu 652, Juz. VI, iliyohaririwa na Labb.).

[269] Katika Mathayo 26:38 (katika Anastasius, PP, Kuhusu Fundisho la Umwili, sura ya XVIII).

[270] Kuhusu Imani II, 7, namba 52, 53.

[271] Maoni juu ya Injili ya Mathayo LXXXIII, Sehemu ya III, uk. 428 katika tafsiri ya Kirusi.

c) Haiwezi kutambuliwa kuwa sahihi na akili isipokuwa kwa sababu ya hoja zifuatazo, ambazo tayari zimetolewa na watetezi watakatifu wa fundisho la Kiorthodoksi dhidi ya Wamonotheliti:

"Kwa kuwa Kristo ana asili mbili—zina uwezo wa kutaka, kwa sababu ni zenye akili—kwa kuwa kila kitu kilichopewa akili kina uwezo wa kutaka na ni huru; sisi basi tunasema kwamba Kristo ana matakwa mawili, au matakwa mawili ya asili ya … kwa kuwa kuna asili mbili ndani ya Kristo; ni lazima kutambua pia ndani Yake njia mbili za utendaji. Kwa maana katika yule ambaye asili zake ni tofauti, matendo nayo ni tofauti; na katika yule ambaye matendo yake ni tofauti, asili zake nayo ni tofauti. Kinyume chake, katika yule ambaye kuna asili moja, kuna tendo moja pia; na katika yule ambaye kuna tendo moja, kuna asili moja pia, kulingana na mafundisho ya Baba Wastakilifu. Kwa hiyo, ni lazima mojawapo ya mambo mawili: ama, huku tukitambua utendaji mmoja kwa Kristo, tumtambue pia kiini kimoja; au, huku tukishikilia ukweli na kukiri ndani Yake—kwa mujibu wa mafundisho ya Injili na wa Mababa—viumbe viwili, tukiri, kwa mafundisho yale yale, utendaji miwili pia. Kristo, kwa kuwa ni wa asili moja na Mungu Baba katika ulungu wake, lazima awe sawa naye katika utendaji wake; na vivyo hivyo, kwa kuwa ni wa asili moja nasi katika ubinadamu wake, lazima awe sawa nasi katika utendaji wake."[272]

"Tukisema kwamba kuna utendaji kazi mmoja tu kwa Bwana, basi utakuwa wa kimungu au wa kibinadamu, au hautakuwa wowote. Ikiwa ni kitendo cha kimungu, basi tutalazimika kumtambua kama Mungu peke yake, asiye na asili yetu ya kibinadamu. Ikiwa ni kitendo cha kibinadamu, basi tutamtambua kama binadamu tu, jambo ambalo ni kufuru. Hata hivyo, ikiwa namna yake ya kutenda si ya kimungu wala ya kibinadamu, basi Yeye si Mungu wala mwanadamu, na hana asili moja na Baba wala nasi."[273]

"Ikiwa tendo la Bwana wetu Kristo ni moja: basi litakuwa limetengenezwa au halijatengenezwa. Hakuna tendo lililo katikati yao, kama vile hakuna asili iliyo katikati. Ikiwa limetengenezwa: basi litaashiria asili moja iliyotengenezwa ndani ya Kristo. Ikiwa halijatengenezwa: basi litakuwa ni ishara ya asili moja isiyotengenezwa. Kwa maana kila kitu cha asili lazima kiwe sambamba katika kila hali na asili yake. Kitendo kinacholingana na asili si kitu kinacholazimishwa kutoka nje; na ni dhahiri kwamba asili isiyo na kitendo kinacholingana nayo haiwezi kuwepo wala kujulikana. Kila kiumbe, kwa kutenda, huonyesha asili yake; na hii ni sheria isiyoepukika."[274]

"Ikiwa kuna kitendo kimoja tu katika Kristo, basi kazi za kimungu na za kibinadamu zote zitatendwa na kitendo kimoja na kile kile. Lakini hakuna kitu kinachokuwepo katika hali yake ya asili kinachoweza kutoa matendo yanayokinzana. Kwa hiyo, kwa mfano, moto hauwezi jotoa na kupoza kwa wakati mmoja; maji hayawezi kunyunyizia na kukaukiza kwa wakati mmoja. Basi, Yeye ambaye kwa asili ni Mungu na akawa mwanadamu kwa asili alitekeleza miujiza na kuvumilia mateso vipi kupitia tendo moja?"[275]

Ni lazima iongezwe kwamba, bila mapenzi ya kibinadamu, Kristo hangeweza kuwa, kwa ajili yetu, mtiifu kwa Mungu *'hata kufa, na hata kifo msalabani'* (Filipi 2:8); Hangeweza kuvumilia mateso kwa hiari kwa ajili yetu kupitia asili yake ya kibinadamu, na kwa hivyo hangeweza kuridhisha haki ya Mungu kwa niaba yetu, wala kutupatia wokovu.[276] Kwa hivyo, uzushi wa Monothelite ulidhoofisha uwezekano wenyewe wa ukombozi wetu.

2) Uhusiano kati ya matakwa mawili na vitendo viwili katika Yesu Kristo unafafanuliwa na mafundisho ya jumla ya Kanisa la Orthodox kuhusu jinsi asili mbili zilivyounganishwa ndani Yake katika Hypostasis moja: kwa upande mmoja, bila mchanganyiko na bila mabadiliko; kwa upande mwingine, bila kugawanyika na bila kutenganika. Ili kuwasilisha ukweli huu kwa uwazi na bila utata zaidi: hapa kuna baadhi ya misingi mikuu inayohusu ukweli huu, iliyotamkwa na Mababa Watakatifu wa Kanisa na kuelezwa na Mt. Yohane wa Damascus katika *Theolojia* yake:

---

[272] Yohana wa Dameski. Ufafanuzi Sahihi wa Imani, Kitabu III, Sura ya 14, uk. 174; Sura ya 15, kurasa 184–185.

[273] Maximus Mwungama, *Disput. cum Pyrrh.*, *Opp.* Jz. II, uk. 187–188, Paris, 1675; Yohane wa Damascus, *Ufafanuzi Kamili wa Imani ya Kiorthodoksi*, Jz. III, Sura ya 15, uk. 188.

[274] Maximus Mwungama na Damascene, loc. cit.

[275] Damascene, ibid., uk. 189.

[276] "Kama vile alivyo kuwa Mungu kamili pamoja na ubinadamu wake, na binadamu kamili pamoja na Uungu wake: vivyo hivyo, kama mwanadamu, aliweka ubinadamu wake chini ya Mungu Baba ndani yake mwenyewe na kupitia kwake mwenyewe, na alitii Baba, akitupa sisi, ndani yake mwenyewe, mfano bora kuliko yote na kielelezo" (Damascene, ibid., sura ya 18, uk. 202; imejulikana katika sura ya 14, uk. 178, na tazama dokezo 264 hapo juu).

Kwanza: 'Kama vile asili zake mbili zinavyounda Hypostasis moja: ndivyo tunavyosema kwamba Yeye ni mmoja na yuleyule anayetaka na kutenda kiasili—kulingana na asili zote mbili, ambazo, ndani yake, na yeye mwenyewe ndiye Kristo Mungu wetu.'[277]

Pili: 'Kwa kuwa Kristo ni mmoja, na Yeye anayetaka ni yuleyule katika asili zote mbili, ni lazima tuseme kwamba lengo la mapenzi Yake (θελητον) ni moja, si kwa sababu alitaka tu yale aliyotaka kiasili, kama Mungu (kwani si haki kwa Uungu kutaka—kula na kunywa, na kadhalika); bali because , Yeye pia alitaka kile kilicho muhimu kwa asili ya mwanadamu, bila kinyume chochote na mapenzi Yake huru na kwa mujibu wa sifa za asili zote mbili."[278]

La tatu: "Kama vile tunavyotambua katika Yeye asili mbili zilizounganishwa na kuingiliana, na ingawa hatukanushi utofauti wao, bado tunawatofautisha na kuwatambua kama wasiotenganishwa; vivyo hivyo tunatambua muungano na utofauti wa mapenzi na matendo, na kuvitofautisha bila kuanzisha mgawanyiko wowote. Kama vile mwili umeadhiriwa kuwa wa kimungu lakini haujapitia mabadiliko yoyote katika asili yake, ndivyo pia mapenzi na matendo yameadhiriwa kuwa ya kimungu lakini hayajavuka mipaka yao halisi… Katika Kristo, Asili ya Uungu inaonyeshwa na tendo la kimungu na la uweza wote; ilhali asili Yake ya ubinadamu inaonyeshwa na tendo la kibinadamu. Mfano wa tendo la kibinadamu ulikuwa, kwa mfano, kwamba alimshika mwanamwali mkono na kumwinua; ilhali mfano wa tendo la kimungu ulikuwa kwamba alimrudishia uhai."[279]

La nne: "Hatunasema kwamba katika Kristo matendo ni tofauti, na kwamba asili zake hufanya kazi kwa kujitegemea; bali tunathibitisha kwamba kila moja kati yao, kwa kushirikiana na nyingine na kwa ushiriki wa nyingine, huzalisha kile ambacho ni cha asili yake. Kwa maana Yesu Kristo alitenda matendo ya kibinadamu si tu kama mwanadamu, kwa sababu hakuwa mwanadamu tu; na alitenda matendo ya kimungu si tu kama Mungu, kwa sababu hakuwa Mungu tu, bali kama Mungu na mwanadamu… Miujiza ya kimungu ilitendwa na Uungu, lakini si bila mwili; na matendo ya unyenyekevu yalitendwa na mwili, lakini si kando na Uungu. Kwa maana Uungu uliungana na mwili wenye mateso, ambao wenyewe haukuteseka, bali ulifanya mateso kuwa ya wokovu; na akili takatifu iliungana na Uungu tendaji wa Neno, ambayo ilielewa na kujua kilichokuwa kinafanyika."[280]

Tano: "Alikuwa na mapenzi kiasili kama Mungu na kama mwanadamu; hata hivyo, mapenzi yake ya kibinadamu yalifuata na kujisalimisha kwa mapenzi Yake (ya Kimungu), yasitende kulingana na tamaa yake mwenyewe, bali yakitaka tu yale ambayo mapenzi Yake ya Kimungu yalitaka. Hata hivyo, wakati mapenzi Yake ya kimungu yaliporuhusu, basi mapenzi Yake ya kibinadamu yalikuwa kwa asili yakiwa chini ya yale yaliyofaa kwake. Hivyo, ilipokwepa kifo, wakati mapenzi Yake ya kimungu yalipokubali na kuruhusu hili, basi kwa asili ilikwepa kifo na kujikuta katika mapambano na hofu. Lakini wakati mapenzi Yake ya kimungu yalitaka kwamba mapenzi Yake ya kibinadamu yachague kifo, basi mateso Yake yalikuwa ya hiari: kwani Alijitoa kwa hiari kwa ajili ya kifo, si tu kama Mungu, bali pia kama mwanadamu."[281]

Sita: "Yeye, akiwa Mungu na mwanadamu, alitaka kwa matakwa yake yote mawili, ya kimungu na ya kibinadamu. Kwa hiyo, matakwa mawili ya Bwana yalitofautiana si kwa mwelekeo wa hiari, bali kwa nguvu za asili. Kwani hiari yake ya kimungu ilikuwa ya milele na yenye uweza wote, daima ikiambatana na nguvu na isiyo na hisia za dhati. Lakini mapenzi Yake ya kibinadamu yalianza katika wakati na yalikuwa chini ya udhaifu wa asili na usio na hatia."[282]

Saba: "Hakuna tofauti iwapo mtu atasema: 'Kristo hufanya kazi kupitia kila asili yake'—au iwapo mtu atasema: 'Kila asili katika Kristo hufanya kazi kwa ushiriki wa nyingine'. Hivyo basi, asili ya kimungu hushiriki katika matendo ya mwili, kwa sababu, kwa idhini ya neema ya mapenzi ya kimungu, inaruhusu mwili kuteseka na kutenda kama inavyostahili; na pia kwa sababu tendo la mwili bila shaka ni la wokovu, na hili halitoki kwa tendo la kibinadamu, bali kwa lile la kimungu. Nyama, kwa upande wake, hushiriki katika matendo ya Uungu wa Neno: kwa sababu matendo ya kiungu hufanyika kupitia mwili, kama kupitia chombo;

---

[277] Kitabu III, sura ya 14, uk. 172; taz. Hippol. *De incarn. adv. Beron. et Helic*, n. 1: 'Yeye, akiwa wa kimungu katika asili zote mbili, na akiwa vyote viwili, alitenda kitakatifu na kibanadamu.'
[278] Hapo hapo, uk. 174.
[279] Sura ya 15, uk. 184, 187.
[280] Sura ya 19, uk. 204–205; Sura ya 15, uk. 190. Linganisha Athanasius, Maoni juu ya Luka XII, 10, Opp. T, 1, 974, Colon. 1686.
[281] Sura ya 18, ukurasa wa 201–202.
[282] ukur. 203–204.

na pia kwa sababu Yeye anayefanya matendo ya kiungu na kwa wakati huo huo ya kibinadamu ni mmoja na yuleyule."[283]

Nane: "Kitendo cha Mungu-mwanadamu (au kitendo cha kimungu-kibinadamu — θεανδρική) kinamaanisha kwamba, kufuatia Umwilisho wa Mungu, kitendo chake cha kibinadamu kilikuwa cha kimungu, yaani, kilitakaswa na kuwa cha kimungu na hakikutenganishwa na kitendo chake cha kimungu, na kitendo chake cha kimungu hakikutenganishwa na kitendo chake cha kibinadamu, bali kila kimoja kilitimia kwa ushiriki wa kingine."[284]

§140. b) Kuhusu Bikira Mtakatifu Sana, Mama wa Bwana Yesu

Matokeo ya muungano wa kihypostatiki wa asili mbili katika Yesu Kristo, kwa upande wa Bikira Mtakatifu Sana, Mama yake, ni kwamba Yeye ni, kwa kweli, Mama wa Mungu (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu kwa , swali la 40; Katekisimu Kuu ya Kikristo, Kifungu cha III). Maana alimzalia Yeye ambaye, akiwa Mungu wa kweli, tangu wakati ule wa kutungwa kwake mimba tumboni mwake, alichukua asili ya mwanadamu katika umoja wa Utu wake, hata katika Umwilisho alitoka kwake, na, baada ya Umwilisho, hakubadilika kama Mtu mmoja wa Kimungu, kama alivyoishi milele kabla ya Umwilisho. Kwa maneno mengine: Alimzaa Bwana Yesu, si kwa upande wa Uungu wake, bali kwa upande wa ubinadamu wake, ambao, hata hivyo, tangu wakati ule wa Umwilisho wake, ikawa imeunganishwa naye kwa undani usiotenganika na Uungu wake; tangu wakati huo kabisa wa Umwilisho wake, ikatakaswa na kuwa ya kimungu naye,[285] na ikawa sehemu ya Utu wake wa Kimungu, kiasi kwamba, kutungwa kwa mimba na kukaa kwake tumboni mwa Bikira kwa kipindi chote cha ujauzito, na kuzaliwa kwake kutoka kwake, vyote vilikuwa vyake kikamilifu kama Utu wake wa Kimungu. Kwa maneno mengine: Yeye 'alijifungua si binadamu tu, bali Mungu wa kweli; na si Mungu tu, bali Mungu aliye katika mwili—si yule aliyeleta mwili kutoka mbinguni na kumpita kama njia tu, bali yule aliyepokea kutoka kwake mwili wenye asili moja na wetu, ambao ndani Yake mwenyewe ulipata Hiyapostasi.'[286] Kwa hiyo, Maandiko Matakatifu yanatufundisha kumkiri kama Mama wa Mungu, na Kanisa Takatifu daima limemtaja na kumkiri kama Mama wa Mungu.

1) Nabii pia alitabiri kwamba bikira angepata mimba na kumpa uzazi Mungu pamoja nasi — Emmanuali, yaani, Mungu aliyechukua asili yetu katika umoja wa Kifasili chake [(Isaya 7:14); (Mathayo 1:23)]. Na Malaika Mkuu alimtangazia kwamba atapata mimba tumboni mwake na atamzaa Mwana, ambaye ataitwa Mwana wa Mungu (Luka 31:35). Basi, ikiwa Bikira Mtakatifu Sana, kama watangazaji hawa walivyosema, kwa kweli anapata mimba na kumpenya Mungu kwa mwili, au Mwana wa Mungu, basi ataitwa kwa haki Mama wa Mungu.

2) Hakika, mara tu *'ilipodhihirika kwamba alikuwa mjamzito kwa Roho Mtakatifu'* (Mathayo 1:18), na alipokuwa bado amembeba Mtoto asiye na mwanzo wa enzi tumboni mwake, Elizabeti mcha Mungu, alipokutana naye, alimtambua kwa heshima yote kama Mama wa Bwana, au, kwa maneno mengine, Mama wa Mungu. *'Elizabeti aliposikia salamu ya Mariamu, mtoto akarukaruka tumboni mwake; naye Elizabeti akajaa Roho Mtakatifu, akapaza sauti yake, akasema: "Umeebarikiwa wewe miongoni mwa wanawake, na limeebarikiwa tunda la tumbo lako! Na imekuwaje kwamba Mama wa Bwana wangu anje kunitembelea?'* (Luka 1:41–43). Na jambo la muhimu hasa hapa ni kwamba Elizabeti mwadilifu hakumwita Bikira Mbarikiwa Mkuu Mama wa Bwana kwa hiari yake mwenyewe, bali, akiwa amejaa Roho Mtakatifu na kutenda kwa msukumo wake, alimwita Mtoto Mtakatifu 'Mama wa Bwana' hata kabla Hajatokwa naye (Katekisimu ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 41).

3) Mtume Paulo anaandika: *'Wakati ukiisha, Mungu akamtuma Mwanawe, aliyezaliwa na mwanamke'* (Gal. 4:4); na katika sehemu nyingine: *'Na bila shaka, hili ni fumbo kuu la utauwa: Mungu alidhihirika kwa mwili'* (1 Tim. 3:16). Na kwa njia hii anaeleza waziwazi wazo kwamba ni Mwana wa pekee wa Mungu, au

---

[283] Sura ya 19, uk. 205.

[284] uk. 206; taz. Dionysius Areopagite, Barua IV kwa Mtawa Cajus.

[285] "Neno mwenyewe alijidhihirisha kwa mwili, akatungwa na Bikira, na Mungu alitoka kwake akiwa na asili ya kibinadamu aliyokuwa ameichukua, ambayo, wakati huo huo ilipoundwa, ilitukuzwa na Neno; hivyo mambo haya matatu—uchukuaji, utungwaji na utukuzaji wa ubinadamu na Neno—yalitimia kwa wakati mmoja. Ndiyo maana Bikira Mtakatifu anaheshimiwa na kuitwa Mama wa Mungu, si kwa sababu ya asili ya Neno pekee, bali pia kwa sababu ya utukuzaji wa asili ya mwanadamu" (Damascene, Exact Exposition – Sura ya 12, uk. 170).

[286] Ibid., uk. 167–168.

Mungu mwenyewe kwa mwili, aliyezaliwa na Bikira Mtakatifu Maria; na kwa hivyo, yeye ni kwa kweli Mama wa Mungu.

) Wakifuata nyayo za Mitume Watakatifu, Wazazi wa Kitume na walimu wa baadaye wa Kanisa katika karne ya pili na ya tatu walikiri ukweli huu, mara nyingi wakimrejelea Bikira Mtakatifu sana kama Mama wa Mungu kihalisi. Hawa ni pamoja na: **a)** Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Mungu wetu Yesu Kristo alikuwa tumboni mwa Maria, kwa mpango wa Mungu, akitoka katika mbegu ya Daudi, lakini pia kwa Roho Mtakatifu; Alizaliwa na kubatizwa, ili kwa njia hiyo kutakasa maji;"[287] **b)** Mtakatifu Irenaeus: "ili kumwongoza Adamu Yeye Mwenyewe, Neno la Mungu Yeye Mwenyewe alizaliwa na Bikira Maria, na kwa kweli alichukua kwa ajili Yake aina ya kuzaliwa iliyohitajika kwa ajili ya urejesho wa Adamu;"[288] **c)** Origen, ambaye mwanahistoria Socrates (karne ya 5) anamtaja: "Katika toleo la kwanza la maelezo yake juu ya Waraka wa Mtume Paulo kwa Warumi, Origen alijadili swali la kwa nini Bikira Maria anaitwa Mama wa Mungu (Θεοτόκος), na akaandika maelezo ya kina kuhusu mada hiyo;"[289] **(d)** Mtakatifu Dionysius, pamoja na baraza la wachungaji wengine wa Alexandria, aliandika kwa Paulo wa Samosata: "Tuambie, kwa nini unamwita Kristo mtu wa kipekee, badala ya Mungu wa kweli, ambaye, sawa na Baba na Roho Mtakatifu, anasifiwa na viumbe vyote, akiwa amejidhihirisha katika mwili kutoka kwa Bikira Mtakatifu Maria, Mama wa Mungu?"[290] **(e)** Mtakatifu Alexander, Askofu wa Alexandria, aliyeishi mwishoni mwa karne ya tatu na mwanzoni mwa karne ya nne: "Tunajua kuhusu ufufuo wa wafu , ambao Bwana wetu Yesu Kristo aliufunua kwanza ndani Yake mwenyewe, akiwa amepokea kweli—na si kwa dhahania tu—mwili kutoka kwa Mama wa Mungu, Maria, na akiwa amekuja kwa jamii ya wanadamu katika utimilifu wa enzi ili kuangamiza dhambi."[291]

5) Wazazi na walimu wa Kanisa katika karne ya nne walikiri kwa kauli moja na mara kwa mara kwamba Bikira Mtakatifu Maria ni Mama wa Mungu. Kwa mfano: **a)** Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Lengo na asili ya Maandiko Matakatifu ni kutufundisha kweli mbili kuhusu Mwokozi: kwamba Yeye amekuwa daima na ni Mwana wa Mungu, akiwa Mwana, mwangaza na hekima ya Baba, na kwamba Yeye, *katika siku hizi za mwisho* (Ebr. 1:1), kwa ajili yetu, alipochukua mwili kutoka kwa Bikira Maria, Mama wa Mungu, alikawa mwanadamu;"[292] **b)** Mt. Efrem wa Syria: "Yeyote anayekana kwamba Mariamu alimzaa Mungu hataona utukufu wa Uungu Wake;"[293] **c)** Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu, katika mahubiri yake kuhusu Utangulizi wa Bwana: "Sasa Bwana arusi wa mbinguni, akiwa na Mama wa Mungu, chumba chake cha harusi, anaingia hekaluni;"[294] **d)** Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "kama mtu yeyote hatamtambua Maria kama Mama wa Mungu, amekatizwa na Uungu;"[295] **e)** Mtakatifu Gregori wa Nyssa, akihuzunika kwa Wakristo fulani walio potea kutoka Kanisani, anasema: "Kwa nini wanatuchukia, na ni maana gani ya madhabahu mapya yaliyojengwa kupinga yetu? Au tunamtangaza Yesu mwingine?… au kuna yeyote kati yetu anayethubutu kumuita Bikira Mtakatifu Mama wa Mungu 'Mama wa Mwanadamu' (ἀνθρωποτόκον), kama wengine wao wanavyomwita, wakiwa wamepoteza heshima yote?"[296] Hatuwezi kushindwa kukumbuka hapa kwamba Yuliani Mkufuru, katika enzi zake, aliwakemea Wakristo, miongoni mwa mambo mengine, kwa kutokoma kamwe kumuita Mariamu Mama wa Mungu:[297] ; hivyo, desturi hii ilikuwa imekita mizizi na kuenea sana katika karne ya nne.

---

[287] Epist. ad Ephes. c. XVIII, in Xp. Readings 1821, 1, uk. 40.
[288] Contr. haeres. III, 21 na zifuatazo. 31, n. 10.
[289] Socrat. Hist. eccl. VII, c. 32.
[290] Tazama katika Xp. Ch. 1840, IV, 17.
[291] Barua za Aleksanda, katika Theodoret. H. E. 1, sura ya 4.
[292] Kinyume na Waariyani. hotuba III, n. 29. Au: 'Yohana, akiwa bado tumboni mwa Mama yake, aliruka kwa furaha kwa salamu ya Mama wa Mungu, Maria' (n. 33). Baba Mtakatifu anatoa cheo hicho hicho kwa Bikira Mtakatifu Sana katika sehemu nyingine za maandishi yake pia (Contr. Arian. orat. III, n. 14; orat… IV, n. 32; de incarn. verbi Dei n. 4).
[293] Kamusi kuhusu Mageuko ya Bwana, katika Kazi za Baba Watakatifu, XIII, 154.
[294] Katika *Chronicle of Thursday* 1840, I, 116.
[295] Barua kwa Cleodon 1, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 197; tazama pia kipengele cha 'Theolojia, Sehemu ya III' katika juzuu hiyo hiyo, uk. 56.
[296] Waraka kwa Eustathius na Ambrose, Kazi, J. III, uk. 660, mhariri Morel. Linganisha. Kuhusu Baraka, Hotuba I, J. 1, uk. 767, na Kuhusu Kukutana kwa Bwana, J. III, uk. 460.
[297] 'Hata hivyo, hamwachi kamwe kumuita Maria Mama wa Mungu.' Kwa Kirili, Dhidi ya Julian, Kitabu VIII, katika Kazi Zake, Juz. VI, uk. 262.

6) Katika karne ya tano, Kanisa lote lilithibitisha kwa heshima Mbarikiwa Bikira Maria kuwa Mama wa Mungu katika Baraza la Tatu la Kiinjili, kwa ajili ya uzushi wa Nestoria, baada ya kukubali na kuthibitisha, miongoni mwa mambo mengine, maneno yafuatayo ya Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Yeyote asiyekiri kwamba Emmanuele ni Mungu wa kweli, na kwa hivyo Bikira Mtakatifu ni Mama wa Mungu—kwa maana alimzaa kwa mwili Neno la Mungu, ambaye alijidhihirisha kwa mwili—asiwe mlajiwa laana."[298] Wakati huo huo, Mtakatifu Theodoret, licha ya uhusiano wake wa zamani wa kirafiki na Nestorio, alishuhudia waziwazi: "Hatua ya kwanza ya uvumbuzi wa Nestorio ilikuwa ni maoni kwamba Mbarikiwa Bikira Maria, ambaye Neno la Mungu alichukua mwili na kuzaliwa kwa mwili kutoka kwake, hapaswi kutambuliwa kama Mama wa Mungu, bali tu kama Mama wa Kristo, — ilhali watangazaji wa zamani na wa kale kabisa wa imani ya kweli, kulingana na mapokeo ya kitume, walifundisha kwamba Mama wa Bwana anapaswa kuitwa na kukiriwa kama Mama wa Mungu."[299] Vilevile, Yohana, Askofu wa Antiokia—ambaye alikuwa amejitolea zaidi kwa Nestorio—katika barua ya kirafiki kwake, huku akimsihi kumaliza mzozo uliokuwa umeibuka kuhusu cheo cha 'Mama wa Mungu', alikiri: "Hakuna hata mmoja wa Baba wa Kanisa aliyekataa cheo hiki; kwa kinyume chake, wengi, na hasa wale waliothaminiwa sana, wameitumia, wakati wale ambao hawajaitumia hawajawakashifu wale waliyoitumia'… Na zaidi: 'Kama, kwa sababu ya kuzaliwa huku (Gal. 4:4), Bikira anaitwa Mama wa Mungu na Baba wa Kanisa—kama kweli anavyoitwa—basi sioni haja ya kuingia katika mabishano na kuvuruga amani ya Kanisa. Hatupo hatarini hata kidogo tunapozungumza na kufikiri kama walivyofanya walimu watakatifu wa Kanisa la Mungu tangu enzi zilizopita."[300] Hatuwezi kutamani mashahidi bora zaidi wa ukweli, au wasio na upendeleo zaidi katika jambo hili. Na itakuwa ni kupita kiasi kuonyesha kwamba, hata baada ya Mtaguso wa Efeso, Kanisa la Orthodox limeungama na linaendelea kuungama Bikira Mtakatifu Maria kama Mama wa Mungu.

Kuhusu jina 'Mbebaji wa Kristo', ambalo Nestorio alimpa Bikira Mtakatifu Sana: hili, kwa kutumia maneno ya walimu wa Kanisa, ni, kwanza kabisa, isiyo wazi na isiyotosheleza: kwani jina la Kristo— , Aliyepakwa Mafuta—halimilikiwi tu na Emmanuele, aliyezaliwa kwa Bikira, bali pia na wale waliopokea upako wa Roho Mtakatifu [(Zab. 104:15); (1 Sam. 10:10); (1 Sam. 16:13)] na wengine), kwa kweli kwa Wakristo wote [(1 Yohana 2:20–27); (Matendo 10:44–46)]. Kwa hivyo, mtu hatakuwa amekosea kusema kwamba mama wa wale waliotiwa mafuta wakiwa tumboni mwa mama zao pia ni wabebaji wa Kristo. Wakati huo huo, Bikira Mtakatifu Maria hakuzaa tu mtu aliyetiwa mafuta na Roho Mtakatifu, bali Kristo—Mungu wetu. Kwa hivyo, cheo cha 'Mbebaji wa Kristo' pekee hakitoshi kwake: yeye ni, kwa kweli, pia Mama wa Mungu.[301] Pili, licha ya utata wa cheo cha 'Mbebaji wa Kristo', kinaweza kukubaliwa na kutumika kwa Bikira Mtakatifu Sana ikieleweka kwa maana ya Kiorthodoksi, yaani kwamba Bikira Mtakatifu Sana alimzaa Kristo—Mungu aliyejidhihirisha katika mwili: katika hali hiyo 'Mbebaji wa Kristo' ingekuwa na maana sawa na 'Mama wa Mungu', kama vile 'Kristo' inavyomaanisha 'Mungu katika mwili'. Lakini tangu wakati huo, jina hili, kwa haki kabisa, limekataliwa na Kanisa la Orthodox kama linalomkashifu Mama wa Mungu. — tangu wakati huo, cheo hiki, kwa haki kabisa, kimekataliwa na Kanisa la Orthodox kama tusi kwa Mama wa Mungu.[302]

---

[298] Tazama la kwanza kati ya laana kumi na mbili, katika Chr. Cht. 1841, I, 57.

[299] Nguzo za kale na zilizoheshimiwa za imani ya Kiorthodoksi, kwa mujibu wa Mwanzo wa Kitume, zimefundisha kwamba Mama wa Mungu anapaswa kuitwa na kuheshimiwa kama Mama wa Mwokozi. Haeret. Fab. IV, c. 12, katika Opp. Vol. IV, uk. 245, Lut. 1642.

[300] Kwa maana hakuna hata mmoja kati ya waalimu wa kanisa aliyewahi kukataa jina hili.... Katika Harduin, Act. Concil. Vol. 1, kol. 1329.

[301] Kirili wa Aleksandria, Barua kwa Watawa wa Misri 1, katika Kazi Zake Juz. V, Sehemu ya II, uk. 6–8.

[302] "Sisi kwa vyovyote vile hatumwiti Bikira Mtakatifu 'Mbebaji wa Kristo': kwani jina hili la kuudhi lilitungwa na Nestorio mpotovu, mchafu, aliyekuwa akifuata desturi za Kiyahudi, chombo hicho cha uovu, ili kudunisha jina 'Mama wa Mungu' na kumnyima Yeye—ambaye peke yake ametukuzwa kwa heshima juu ya viumbe vyote—sehemu ya heshima hiyo. Mfalme Daudi na Aroni kuhani mkuu pia huitwa 'Kristo' – kwa sababu wafalme na makuhani wote waliwekwa mafuta: mtu yeyote anayebeba Mungu anaweza kuitwa 'Kristo' kwa kuwekwa mafuta, lakini si kwa asili ya kimungu; ni kwa maana hii ndiyo yule mpumbavu Nestorio alithubutu kumwita Aliyezaliwa kwa Bikira 'Mbebaji wa Mungu'. Lakini tusimwite, wala kumfikiria, kama 'Mbebaji wa Mungu'; kinyume chake, tumkiri kuwa yeye ni Mungu aliyejidhihirisha katika mwili" (Damascene, Exact Exposition of the True Faith, III, IX 12, pp. 169–170).

§141. (c) Kuhusu Utatu Mtakatifu

Hatimaye, kweli zifuatazo kuhusu Utatu Mtakatifu, zinazolenga dhidi ya maoni ya kikafiri, hutokana na fundisho la muungano wa kihalisia wa asili mbili katika Yesu Kristo:

I. Haikuwa Utatu Mtakatifu wote aliyejidhihirisha kwa mwili, bali Mwana wa Mungu pekee, Mtu wa Pili wa Utatu Mtakatifu: *Neno likawa mwili* (Yohana 1:1). Kwa maana ingawa asili ya kimungu ni moja na haiwezi kugawanyika katika Nafsi zote tatu za Kimungu, zinatofautiana kutoka kwa nyingine kama Nafsi, na asili ya kimungu haipo kando na Hypostases zao, bali 'hukaa kikamilifu (ingawa haiwezi kugawanyika) katika kila moja ya Hypostases za Uungu: yote katika Baba, yote katika Mwana, yote katika Roho Mtakatifu—ndiyo maana Baba ni Mungu mkamilifu, Mwana ni Mungu mkamilifu, na Roho Mtakatifu ni Mungu mkamilifu."[303] Kwa hivyo, Mwana alipofanyika mwili na kuunganisha asili mbili katika Hypostasis Yake, — ya kimungu na ya kibinadamu — hii haimaanishi kwamba Baba na Roho Mtakatifu pia walidhihirishwa kwa mwili pamoja: kwani haikuwa asili ya kimungu yenyewe, ambayo ni ya pamoja kwa Wote, iliyodhihirishwa moja kwa moja kwa mwili, bali Hypostasis ya pili ya Utatu Mtakatifu Sana, ikiwa na asili ya kimungu, ndiyo iliyodhihirishwa kwa mwili. Hatunasema kwamba Uungu, ukiwa haujajumuishwa katika Mtu, uliungana na ubinadamu, bali 'tunathibitisha kwamba Uungu uliungana na ubinadamu katika Mmoja wa Watu wake…; kwamba, kwa Mwili wa Mmoja wa Watu wa Utatu Mtakatifu, Neno la Mungu, Asili ya Kimungu, katika mojawapo ya Hipoistasi zake, iliuunganishwa kikamilifu na asili nzima ya kibinadamu…; na kwamba Baba na Roho Mtakatifu hawakushiriki katika Mwili wa Neno la Mungu kwa namna nyingine yoyote, isipokuwa kwa ridhaa na mapenzi yao mema."[304] Hapa, bila shaka, ndipo panapokuwepo na fumbo kuu kwetu (1 Tim. 3:16): hatuwezi kuelewa jinsi Mwana mmoja wa Mungu alivyofanyika mwili, akiunganisha katika Utu Wake asili ya kimungu kikamilifu na asili ya kibinadamu, wakati ile ya kwanza ni moja na isiyogawanyika miongoni mwa Watu wote wa Utatu Mtakatifu Sana. Lakini tumefundishwa kuamini kwamba Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, ingawa asili zao ni moja kabisa na zisiyogawanyika, ni Watu watatu tofauti na huru, na kwamba kila Mmoja wao ni Mungu kamili, ingawa si miungu mitatu, bali Mungu mmoja. Na kwa hiyo inawezekana kabisa, ingawa ni jambo lisiloweza kueleweka kwetu kabisa, kwa Mtu mmoja wa Kimungu kujidhihirisha katika mwili bila wale wengine wawili.

II. Uhusiano wa Mtu wa Pili wa Utatu Mtakatifu Sana na Mtu wengine haujabadilika hata kidogo kupitia Umwili Wake: hata baada ya Umwili, Mungu Neno anabaki kuwa Mwana yuleyule wa Mungu alivyokuwa kabla; na baada ya Umwili, Yeye ni hasa Mwana wa asili wa Mungu Baba, na si mwana aliyechukuliwa. Kwa maana ingawa alikuwa binadamu, ubinadamu wake hauna uwepo tofauti na haujajengea utu tofauti unaoweza kulezwa; kinyume chake, Ubinadamu wake umechukuliwa na Uungu katika umoja mkamilifu na usiogawanyika wa Kiasili chake cha Kimungu, kiasi kwamba sasa anabaki kuwa Kilevi kimoja, ambaye hakubadilika kabisa, ambaye amekuwa tangu milele yote. Kwa hivyo, ikiwa tangu milele amekuwa na kuitwa Mwana wa Mungu Baba, kwa maana halisi kama Mtu na si kwa asili—asili ambayo ni ya pamoja kwa Mtu wote watatu wa Uungu—basi hata sasa, huku asili mbili zikiwa zimeunganishwa kihalisia ndani Yake, Yeye anasalia kuwa Mwana wa Mungu, na hivyo basi Mwana wa kweli, wa asili, na si mwana wa kuasiliwa. Ukweli unaojulikana sana:

1) Kutoka Maandiko Matakatifu. Hapa, Mungu Neno, hata baada ya Umwilisho, anaitwa: **a)** Mwana mmoja wa Mungu: *'Neno akawa mwili, akakaa miongoni mwetu, akiwa amejaa neema na ukweli; nasi tukauona utukufu wake, utukufu kama wa Mwana mmoja kutoka kwa Baba.'* (Yohana 1:14); *"Kwa maana Mungu aliupenda ulimwengu, hata akampa Mwanawe wa pekee, ili kila amwaminiye asiangamie, bali awe na uzima wa milele."* (Yohana 3:16); **b)** Mwana wa kweli wa Mungu: *"Na sisi twajua ya kuwa Mwana wa Mungu amekuja, na ametupa nuru, ili tufahamu yule wa kweli, na tukuwe katika Mwanawe wa kweli, Yesu Kristo"* (1 Yohana 5:20); **c)** Mwana wa Mungu mwenyewe, na si mwana wa kulewa: *"Mungu," anasema Mtume, "hakamwonea huruma Mwanawe mwenyewe (τοὐ ἰδίου, yaani, Mwanawe mwenyewe), bali alimtoa kwa ajili yetu sote*" (Warumi 8:32). Sehemu hizi zote, kama maudhui yake yanavyoonyesha, zinamrejelea Yesu Kristo — Mungu-mwanadamu.

2) Kutoka kwa mafundisho ya Kanisa la ulimwengu. Hivyo, katika kanuni ya Baraza la Nne la Kiulimwengu, linatufundisha kukiri 'Kristo mmoja na yuleyule, Mwana, Bwana, Mlezi… asiyegawanyika wala kutengwa kuwa watu wawili, bali Mwana yuleyule na Mlezi, Neno la Mungu, Bwana Yesu Kristo, kama

---

[303] Damascus, ibid., III, sur. 6, uk. 151.
[304] Ibid., sur. II, uk. 166, 167; sur. 6, uk. 151, 152.

manabii wa zamani walivyomzungumzia, na kama Bwana Yesu Kristo mwenyewe alivyotufundisha, na kama imani ilivyotupitishwa na baba zetu." Na hata kabla ya Wazee wa Mtaguso wa Tatu wa Kiinjili, ushuhuda ufuatao, uliotolewa kutoka kwa maandishi ya Mtakatifu Athanasius Mkuu, ulikuwa umethibitishwa: 'Tunamkiri Yeye (Yesu Kristo) kuwa Mwana wa Mungu na Mungu kulingana na asili yake ya kimungu (κατά πνεύμα), na Mwana wa Adamu kulingana na mwili…; si Wana wawili—Mwana mmoja wa kweli na anayestahili kuabudiwa wa Mungu, na mwingine, aliyezaliwa na Mariamu, mwanadamu asiyestahili kuabudiwa, na kwa neema tu, kama sisi, aliyechukuliwa kuwa mwana wa Mungu—bali Mwana mmoja, aliyeko kutoka kwa Mungu, kama inavyosemwa, Mwana pekee wa Mungu na Mungu, yeyule Mwenyewe ambaye, katika siku za mwisho, alizaliwa na Mariamu kimwili… kwa maana Yeye aliyezaliwa na Mariamu ndiye Mwana wa kweli wa Mungu na Mungu kwa asili."[305]

3) Kutoka kwa ushuhuda wa waalimu binafsi wa Kanisa, kwa mfano:

(a) Mtakatifu Gregori Mtheolojia: 'Hapo mwanzo kilikuwapo, kilikuwa na Mungu, na kilikuwa Mungu: mara tatu kilikuwapo, kilithibitishwa na idadi yenyewe; Yeye aliyekuwapo, alijinyima, na kile ambacho hakuwa, alijichukua, bila hivyo kuunda wawili, bali kwa heshima akajitolea kuwa mmoja kutoka kwa wawili: kwani Mungu ni Yeye aliyepokea na Yeye aliyepokewa, asili mbili zilizounganishwa kuwa moja, lakini si Wana wawili (unganiko huu usichafuke kwa tafsiri potofu!);"[306] **b)** Hilary: "Wengi wetu ni wana wa Mungu; lakini si hivyo kwa Mwana huyu, ambaye alisema: *'Baba, mtukuze Mwanao'* (Yohana 17:1); maana Yeye ni Mwana halisi na wa kweli kwa kuzaliwa, si kwa kuasiliwa (si kwa kuasiliwa), kwa kweli, si kwa jina tu, kwa kuzaliwa kwa kimungu, si kwa uumbaji;"[307] **c)** Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Waapolinari wanatangaza kwamba wengine, wakifuata mafundisho ya Kanisa Katoliki, wanamheshimu Mwana wawili: Mwana mmoja kwa asili, na mwingine ambaye baadaye alikawa Mwana kupitia kuasiliwa (κατά θέσιν); Sijui wamemsikia nani hili…"[308] **d)** Mtakatifu Proklus wa Constantinople: "Kuna Mwana mmoja: kwa maana, tunapomwabudu Utatu wa kiungu aliye sawa kwa asili, hatuingizi wa nne kwa hesabu…; Kristo si mwingine yeyote, wala Mungu Neno si mwingine yeyote: kwani asili ya kimungu haijui Wana wawili…; tunakiri Mwana mmoja na yuleyule, ambaye ni wa milele na aliyejidhihirisha katika siku hizi za mwisho, bila kuingiza chochote cha uongo katika asili Yake: kwani hakuna kitu cha ziada kwenye kiti cha enzi cha kimungu;"[309] **e)** Mtakatifu Yohane wa Damascus: "Siiingizi mtu wa nne katika Utatu, mbali nami; bali nakiri Utu mmoja wa Mungu Neno na nyama Yake. Utatu ulibaki kuwa Utatu hata baada ya Mungu Neno kuwa mwili… Nyama ya Mungu Neno haikupokea Utu huru, wala haikuwahi kuwa Utu tofauti na Utu wa Mungu Neno; lakini, baada ya kupokea Hypostasis ndani yake, ikawa—ili kusema vizuri zaidi— , iliyopokewa katika Hypostasis ya Mungu Neno, badala ya kuwa Hypostasis huru. Kwa hiyo, haibaki bila Hypostasis, wala haiongezi Hypostasis nyingine katika Utatu."[310]

Katika maneno haya ya mwisho ya Mababa wa Kanisa, si tu kwamba wazo limeelezwa waziwazi, bali pia kuna ufafanuzi wa jinsi, hata baada ya Umwilisho wa Mwana wa Mungu, Utatu Mtakatifu ulivyobaki kuwa Utatu Mtakatifu, na uhusiano wa Mwana na Watu wengine wawili wa Kimungu haukubadilika.

§142. Utekelezaji wa kimaadili wa fundisho kuhusu fumbo la Umwilisho

Dogma ya fumbo la Umwilisho –

1) Inaimarisha imani yetu. Kwa maana inatuambia kwamba Mwanzilishi wa imani yetu si mwanadamu tu, bali pia Mungu; na kwa hivyo, chochote alichotufunulia, chochote alichotuamuru tuamini, yote haya—hata kama yanaonekana yasiyoweza kueleweka—hakika ni ya kweli na hayawezi kubadilika.

2) Inahuisha na kuimarisha tumaini letu. *'Yeye ambaye hakumwonea huruma Mwanawe, bali alimtoa kwa ajili yetu sote—je, hatatuwekea vitu vyote kwa neema pamoja naye?*' (Warumi 8:32). Kama Mwana wa Mungu mwenyewe alikawa Mkombozi wetu na akatuambia ahadi tamu kuliko zote: je, hatazitimiza?

---

[305] Concil. Ephes. Vol. 1, Sehemu ya 1, uk. 46, apud Bin.
[306] Maoni juu ya Mathayo 19:1, katika The Works of the Holy Fathers, j. III, uk. 214–215.
[307] De Trinit. III, c. II, katika Patrologia Cursus Completus, Juz. X, uk. 82.
[308] Adv. Apollin., katika Juz. III, uk. 262, t. Morel.
[309] Waraka kwa Waarmenia kuhusu Imani, katika *Chronological Readings* 1841, j. 1, uk. 361–362 na 364.
[310] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Juz. III, Sura ya 8, uk. 160; Sura ya 9, kurasa 160–161.

3) Huwasha ndani yetu upendo kwa Mungu, ukitufunulia upendo usio na kiasi aliouonyesha kwetu sisi wenye dhambi katika Umwilisho, na ambao ulidhihirishwa hasa na Mwana wa Mungu, ambaye alijalia kuchukua asili yetu ya kibinadamu kwa ajili yetu.

4) Anatufundisha na kututia moyo kumtukuza, kwa nguvu zote za utu wetu, Bibi wetu mtakatifu zaidi, safi zaidi, aliye barikiwa zaidi na mtukufu, Mama wa Mungu na Bikira daima Maria, ambaye alionekana kuwa mwafaka kuhudumia fumbo la ajabu la Umwili wa Neno la Mungu, na hivyo akawa, kana kwamba, chanzo cha wokovu wetu.

5) Inatufundisha na kututia moyo kuheshimu hadhi ya asili ya mwanadamu ndani yetu na kusiidhilisha kwa dhambi, kwa kuwa Mwana wa Mungu Mwenyewe alipenda kuichukua katika umoja wa Utubisho Wake wa Kimungu; kuheshimu sisi wenyewe na watu wengine, kwa kuwa Mungu-Mwanadamu Mwenyewe alituona tunastahili kuitwa ndugu Zake [(Zab. 21:23); (Mathayo 12:49)].

6) Mwisho, anatupatia, katika Mwana wa Mungu aliyejidhihirisha kwa mwili, mfano kamili kabisa wa kuiga, kulingana na maneno yake mwenyewe: 'Nimewapa mfano, kama nilivyowatendea ninyi, nanyi mfanye vivyo hivyo' (Yohana 13:15).

Kifungu cha II.
Kuhusu utimilifu wa Bwana Yesu Kristo kwa ajili ya wokovu wetu, au kuhusu fumbo la ukombozi

§143. Bwana Yesu Kristo alitimiza wokovu wetu vipi?

Akiwa amekuja duniani kutuokoa (Mathayo 18:11), Bwana Yesu mwenyewe alichagua kuelezea kitendo chake kikubwa—kupitia ambacho alituokoa kweli—kama huduma kwa jamii ya wanadamu: *'Mwana wa Mtu,' alisema, 'hakuja kuhudumiwa, bali kuhudumu, na kutoa roho yake kuwa gharama ya ukombozi wa wengi'* [(Mathayo 20:28); (Marko 10:45)]. Asili halisi ya utume Wake inadhihirishwa na jina Lake, Masihi au Kristo, Aliyepakwa — jina ambalo, tangu enzi za kale katika Kanisa la Mungu, limetolewa tu kwa wale waliopakwa na Roho Mtakatifu: kwa manabii (1 Wafalme 19:16), makuhani wakuu (Kumb. la Torati 30:30), wafalme (1 Wafalme 10:1); (1 Sam. 16:13), na ambalo, kwa maana ya kipekee, limetolewa kwake, Bwana wetu, kama Yeye aliyepakwa na Mungu, katika ubinadamu wake, kwa mafuta ya furaha*, ili awe mshiriki katika furaha ya watu wake* [(Isa. 61:1); (Zab. 44:8); (Lk. 4:18–20); (Mdo. 10:38)],[311] na kama ambaye aliyewamo katika Utu wake mmoja, katika kwa kiwango cha juu kabisa, aina zote tatu zilizotajwa hapo juu za upako: wa unabii, wa ukuhani mkuu, na wa kifalme.[312] Ametuokoa: **a)** kama nabii, akitupa nuru na

---

[311] "Anaitwa Kristo kwa sababu ya upako wake kwa Roho Mtakatifu. Lakini amepakwa si kama Mungu, bali kama mwanadamu. Na ikiwa amepakwa kama mwanadamu, basi ni kwa ajili ya Umwili wake ndipo anaitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, sura ya 11, katika *Chronicle of Thursday*, 1844. IV, 314). "Tunasema kwamba Neno alipoitwa Kristo" (Theodoret, *Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu*, Ufafanuzi wa Mafundisho Matakatifu, sura ya 11, katika Christian Reader 1844, juz. IV, uk. 314). "Tunasema kwamba Neno liliipokea jina la Kristo Yesu lilipofanyika mwili. Kwa kuwa Bwana amepakwa mafuta na Mungu Baba kwa mafuta ya furaha, yaani Roho, ndiyo maana anaitwa Kristo. Na kwamba upako ulifanyika juu ya ubinadamu ni jambo ambalo hakuna mtu mwenye akili timamu atakayeli shuku (Kirili wa Aleksandria, katika barua kwa Malkia, katika Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi wa Damascene, IV, sura ya 6, uk. 29). 'Tunasitaja kuwa Mwana wa Mungu—Neno la Mungu—alikuwa Kristo (Aliye Mpakwa Mafuta) mara tu alipopandwa mimba katika tumbo la Bikira Mtakatifu; alikuwa mwili bila mabadiliko yoyote kwa Uungu wake, na mwili huo ulipakwa mafuta na Uungu' (Damascene, ibid.). Tazama wazo lilelile kwa Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu (Maelekezo kuhusu Sakramenti, III, § 2, uk. 450) na Mtakatifu Gregori Mteolojia (Mahubiri kuhusu Theolojia, IV, katika Kazi za Wababa Watakatifu, III, 101).

[312] Ungamo la Kiorthodoksi la Kanisa Katoliki na Mitume la Mashariki, Sehemu ya 1, jibu la swali la 34: "Jina 'Kristo' linamaanisha 'Mlipiwa Mafuta': kwa maana katika Agano la Kale, wale waliopakwa mafuta waliitwa Kristo, kama vile makuhani, wafalme na

ufahamu, ili tumjue Mungu wa kweli na tuwe katika Mwanawe wa kweli, Yesu Kristo (1 Yohana 5:20); **b)** kama kuhani mkuu, akijitoa dhabihu kwa ajili ya dhambi za ulimwengu, na hivyo kutimiza haki ya Mungu kwa niaba yetu; **c)** kama Mfalme, akiwa amevunja utawala wa kifo na kuzimu, na kupokea kutoka kwa Baba *mamlaka yote mbinguni na duniani* (Mathayo 28:18), ili atupe uzima wa milele (Yohana 17:2). Yaani, Bwana Yesu alitimiza wokovu wetu kupitia huduma Zake tatu kwa wanadamu: ya unabii, ya ukuhani mkuu na ya ufalme.

I. Kuhusu utume wa unabii wa Yesu Kristo

§144. Dhana ya utume wa unabii wa Yesu Kristo na ukweli wa utume huo

Huduma ya manabii wa Agano la Kale ilijumuisha, kwa ujumla, kutangaza mapenzi ya Mungu kwa watu kwa ufunuo wa kimungu (Hagai 1:13), na kuwafundisha, kuwaonya, na kuwatia nguvu katika imani ya kweli na uchaji Mungu [(2 Wafalme 17:13); (Yer. 25:4)]. Kwa hiyo, huduma ya Bwana Yesu, kama nabii mkuu kuliko wote—ambao manabii wa Agano la Kale walikuwa tu watangulizi na mifano yake—ilidhihirishwa katika kutangaza Kwake kwa watu, kwa ukamilifu na uwazi mkuu, mapenzi ya Mungu kuhusu wokovu wa ulimwengu [(Yohana 1:18); (9:16–18)], na kuwafundisha sheria mpya na kamilifu kabisa ya imani na uchaji Mungu, ambayo inaleta wokovu kwa jamii yote ya wanadamu (Luka 4:18–21).

1) Huduma hii ya Yesu Kristo ilitabiriwa waziwazi katika Agano la Kale. Hata kwa Musa, ambaye kupitia kwake sheria ya kale ilipewa Waisraeli, Mungu mwenyewe alizungumzia Mtoaji sheria mpya wa siku zijazo, Masihi: *'Nitawainulia nabii kutoka katikati ya ndugu zao, aliye kama wewe; nitaweka maneno yangu kinywani mwake, naye atawaambia yote niliyoamuru; na yeye asiyesikiliza maneno yangu atakayoyazungumza kwa jina langu, nitamtaka uwajibikaji'* (Kumb. la Torati 18:18–19).[313] Ndipo mwandishi wa Zaburi alipomwomba Mungu kwa niaba ya Masihi: *'Nitatangaza jina lako kwa ndugu zangu; nitakusifu katikati ya mkutano'* (Zab. 21:23). Sheria yako iko moyoni mwangu. Nimetangaza haki yako kwa mkutano mkuu; sikujizuia ulimi wangu: *'Nimetangaza haki yako katika mkutano mkuu; sikujizuia ulimi wangu: Wewe, Ee Bwana, unajua.' Sijaficha haki yako ndani ya moyo wangu; nimetangaza uaminifu wako na wokovu wako; Sijaficha wema wako na kweli yako kwa mkutano mkuu"* (Zab. 39:10–11). Baada ya muda, nabii Isaya pia alitoa ushuhuda kwa niaba ya Masihi: *"Roho ya Bwana Mungu iko juu yangu, kwa kuwa Bwana amenitia mafuta kuwafikia maskini habari njema; amenituma kuponya waliovunjika mioyo, kutangaza uhuru kwa wafungwa na kuachiliwa kutoka gerezani kwa wale waliofungwa, kutangaza mwaka wa neema wa Bwana "* [(Isaya 61:1–2); (Luka 4:18)].

2) Kristo Mwokozi mwenyewe alitambua huduma hii kama sehemu muhimu ya kazi Yake. *"Nilizaliwa kwa ajili ya hili, na kwa ajili ya hili niliingia ulimwenguni, kushuhudia ukweli; kila anayekuwa wa ukweli husikiliza sauti Yangu"* (Yohana 18:37). Na kwa hiyo: **a)** Alijiita mwenyewe nuru ya ulimwengu: *"Nimekuja ulimwenguni kuwa nuru, ili kila amwaminiye asibaki gizani"* [(Yohana 12:46); (Yohana 8:12); (Yohana 9:5)]; **b)** mwalimu na mwongozo pekee: *'Mnaniita Mwalimu na Bwana, na mnasema kweli, kwa maana ndivyo nilivyo'* (Yohana 13:13); *'Lakini ninyi msiitwe "walimu", kwa maana mna Mwalimu mmoja—Kristo ... wala msiitwe "waongozaji", kwa maana mna Mwongozaji mmoja—Kristo'* (Mathayo 23:8–10); **c)** alipokuwa akihubiri mahali pamoja, alishuhudia: 'Inafaa kwangu kuhubiri habari njema ya ufalme wa Mungu katika miji mingine pia; maana kwa ajili hiyo ndiyo nilitumwa' (Luka 4:43); na — **d)** alipomaliza kuhubiri kwake, alimwambia Baba: *"Nimekutukuza duniani; nimekukamilisha kazi uliyonipa nifanye ... Nilitangaza jina lako kwa wanadamu ... maneno uliyonipa, niliwapa, nao wakayapokea, na wakayatambua kweli kwamba nilitoka kwako, na wakaamini kwamba ulinituma"* (Yohana 17:4–8).

3) Mitume Watakatifu pia waliita Bwana Yesu kuwa mwalimu na mwongozo [(Luka 9:49); (Yohana 13:13)]; nabii aliyekuwa *na nguvu katika tendo na neno mbele za Mungu na watu wote* (Luka 24:19); mwanga wa kweli, *'unaomwangaza kila mtu ajaye duniani'* (Yohana 1:9), nao walishuhudia: *'Na sisi tunajua kwamba*

---

manabii; Kristo alipakwa mafuta kwa ajili ya ofisi hizi tatu, ingawa si kwa njia ileile kama wengine, bali kwa namna ya kipekee kuliko wote waliopakwa mafuta" (uk. 34, toleo la 7). Maelezo kutoka kwa Katekisimu ya Kikristo kuhusu Kifungu cha 2: "S. Kwa nini Yesu, Mwana wa Mungu, anaitwa Mteule? Jibu: Kwa sababu zawadi zote za Roho Mtakatifu zimewekwa juu ya Ubinadamu wake kwa wingi usio na kipimo, na hivyo Yeye anamiliki, kwa kiwango cha juu kabisa, hekima ya nabii, utakatifu wa kuhani mkuu na nguvu ya mfalme" (kur. 37–38, Moscow 1840).

[313] Tazama makala ya nabii Musa kuhusu nabii kama yeye, katika Chr. Readings 1831, XLI, 290.

Mwana wa Mungu amekuja na ametupa nuru na ufahamu, ili tumjue Mungu wa kweli na tuwe katika Mwanawe wa kweli, Yesu Kristo' (1 Yohana 5:20); au: *'Hakuna mtu aliyewahi kumuona Mungu; Mwana pekee, aliye katika kifua cha Baba, ndiye aliyemfanya amjulikane'* (Yohana 1:18).

4) Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, mbali na kufuata Neno la Mungu kwa kumkiri kwa kauli moja Bwana Yesu kama nabii na mwalimu mkuu,[314] — pia walidai kwa pamoja kwamba huduma ya unabii ilikuwa muhimu kabisa kwa kusudi Lake, kwamba vinginevyo Hangeweza kuwaokoa wale waliokaa gizani na katika kivuli cha mauti, ambao, kwa hivyo, walimtazama Yeye kwanza kabisa kama Mwangaza. Wazo hili lilifafanuliwa, kwa mfano, na:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Je, basi ilikuwa bure," anauliza, baada ya kuelezea hali ya ibada ya kipagani, "je, ilikuwa bure Mwana wa Mungu kushuka kutoka mbinguni kuponya jeraha kubwa kama hilo? Je, Mwana alikuja bure, akiwa amekuja ili Baba ajulikane? Je, unaona kilichomchochea Mwana wa pekee kushuka kutoka kwenye kiti cha enzi, ambako alikuwa ameketi mkono wa kulia wa Baba? Baba alikuwa anadharauliwa; ilikuwa ni wajibu wa Mwana kuondoa kosa hili: kwani ilikuwa ni wajibu wake yeye aliyeumba vitu vyote kuvileta vyote kwa Bwana wa vitu vyote; ilikuwa ni wajibu wake kuponya kidonda hicho. Kwani ni nini kingekuwa kibaya zaidi kuliko ugonjwa huo, kuliko kumwabudu jiwe badala ya Mungu?"[315]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Kwa kuwa ibada ya sanamu na ukafiri vilitawala ulimwengu wote, na maarifa ya Mungu yalikuwa yamefichika kwa wote, ni nani angeweza kuufundisha ulimwengu kumjua Baba? Mwanadamu, unaweza kusema? Lakini wanadamu hawakuweza kusafiri ulimwengu wote, wala kutimiza jukumu kama hilo kwa nguvu zao wenyewe, wala kupata uaminifu wa wote katika jambo kama hilo, wala kusimama imara dhidi ya ushawishi na udanganyifu wa mashetani kwa nguvu zao wenyewe. Wakati roho za wote zilipokuwa zimeathiriwa na kusumbuliwa na udanganyifu wa mashetani na kiburi cha kuabudu sanamu: basi, ni kwa njia gani mtu mmoja angeweza kushinda mioyo na akili za watu hao ambao hata hawawezi kuwaona? Unawezaje kumfundisha mtu kweli ambaye huwezi hata kumwona? Je, mtu aseme kwamba maumbile yanaweza kuwafundisha watu? Lakini kama maumbile yangeweza kufanya hivyo, isingekuwa na maovu makuu kiasi hicho miongoni mwa wanadamu. Maumbile yalikuwepo, na bado watu hawakukuwa na maarifa ya kweli kumhusu Mungu. Basi, nani alihitajika kwa hili, kama si Mungu Neno, ambaye huona roho na akili ya mwanadamu, huongoza vitu vyote katika maumbile na, kupitia kwake, humfunua Baba? Hakika, Yeye ambaye, kupitia utunzaji na uongozi wake wa ulimwengu, hufundisha kuhusu Baba yake, ilikuwa ni kwake peke yake ilipofaa kuhuisha mafundisho haya."[316]

Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Kweli, wale waliokuwa wamepotea walikuwa wanahitaji hekima na nuru—wale ambao, katika upumbavu wao mkuu, waliabudu kiumbe badala ya Muumba, wakiita miti na mawe miungu. Ndiyo maana Neno alikuwa mwili na kuwafundisha, akisema: *'Roho ya Bwana yu juu yangu; kwa kuwa amenipaka mafuta ili kuhubiri habari njema kwa maskini, amenituma kutangaza uponyaji kwa walio vunjika mioyo, kutangaza uhuru kwa wafungwa, na kuona kwa vipofu'* (Luka 4:18). Kwani hayo ndiyo yalikuwa mateso ya mataifa. Lakini kupitia Yeye waliponywa: kwa maana walitapakaa kwa hekima kutokana naye na wakapokea nuru."[317]

§145. Jinsi Bwana Yesu alivyotekeleza utume wake wa unabii, na asili ya mahubiri yake

Bwana alitimiza utume wake wa unabii kwa wanadamu kwa njia mbili. Kwanza, moja kwa moja, alipofikisha umri wa miaka thelathini (Luka 3:23), Akaanza huduma yake ya umalizi wa umma, na kwa takriban miaka mitatu na nusu hadi kufa kwake, Alisafiri katika miji na vijiji vya nchi ya Uyahudi, akihubiri injili ya ufalme kila mahali (Mathayo 9:35). Pili, kupitia wanafunzi wake, ambao Yeye mwenyewe alikuwa amewachagua hapo awali (Luka 6:13) na kuwaandaa mahususi kwa kazi ya kufundisha; ambao, zaidi ya hayo, baada ya kupaa kwake mbinguni, aliwapa nguvu kutoka juu (Luka 24:49), na ambao, kwa kufuata amri Yake

---

[314] Constit. Apostol. II, c. 6. 20; Method. de Symeon. et Anna n. 5. 6; Clementin. homil. I, n. 20. 21; II, n. 6. 9; III, n. 11; XI, n. 25; Theodoret. Epist. CXLVÏ Kristo anaitwa, kama kwa maana ya kibinadamu, akiwa amepakwa Mwongozo Mtakatifu, na akiwa amehudumu kama kuhani wetu mkuu, mtume, nabii, na mfalme.

[315] Mihadhara ya Katekesi VI, n. II, uk. 107–108.

[316] De incarn. Verbi Dei, n. 14, in Chr. Th. 1837, IV, 283–284. Tazama pia maneno ya Mt. Irenaeus, yaliyotajwa hapo awali katika dondoo 33.

[317] Maoni juu ya Isaya, Kitabu V, katika Opp., Juz. II, uk. 776, iliyohaririwa Lutetia, 1638.

(Marko 16:15), walieneza mafundisho Yake kote duniani, wakaiahidi kwa mataifa yote (Warumi 10:18), na wakaipitisha kwa Kanisa kwa ajili ya vizazi vyote, kwa mdomo na kwa maandishi (2 Wathessalonike 2:15).

Funzo hili linajumuisha kiini cha dini iliyorejeshwa, na, likiwa na sehemu mbili—sheria ya imani na sheria ya matendo—[318] linaelekezwa kabisa kwa lengo moja kuu: wokovu wa wanadamu.

Kristo Mwenyewe alielezea kiini cha sheria ya imani kwa maneno yafuatayo: *'Kwa maana Mungu aliupenda ulimwengu, hata akampa Mwanawe mmoja, ili kila amwaminiye asipotee, bali awe na uzima wa milele'* (Yohana 3:16), au: *"Hii ndiyo uzima wa milele, wapate kumjua Wewe, Mungu pekee wa kweli, na Yesu Kristo uliyetuma*" (Yohana 17:3). Na kwa mujibu wa hili, Alifundisha, hasa:

1) Kuhusu Mungu, Roho Aliye Juu Zaidi na Mkamilifu [(Mathayo 5:45); (Yohana 4:24)], mmoja kwa kiini (Marko 12:29) lakini mwenye utatu katika Utu (Mathayo 28:19), aliyejiumba mwenyewe (Yohana 5:26), aliye kila mahali (Yohana 4:21–23), mwema kabisa (Mathayo 19:17), mwenyezi (Mathayo 19:26), Muumba na Mlezi wa ulimwengu (Mathayo 6:26–29), anayewatunza viumbe vyake vyote kama baba anavyofanya, na hasa kwa jamii ya wanadamu (Luka 12:7).

2) Kuhusu Yeye Mwenyewe, kama Mwana wa Mungu mzaliwa pekee, aliyekuja ulimwenguni kwa ajili ya upatanisho na muungano upya wa wanadamu na Mungu [(Yohana 3:16); (Yohana 17:21)], kuhusu mateso yake ya wokovu, kifo na ufufuo wake [(Mathayo 12:40); (Mathayo 16:21)].

3) Mwisho, kuhusu ubinadamu ulioanguka na ulioharibika (Yohana 3:7), na njia ambayo kwa hiyo unaweza kuinuka tena na kupokea wokovu, kuzaliwa upya (Yohana 3:5), kutakaswa (Yohana 17:11–17), kuunganishwa tena na Mungu kupitia Mwokozi wake (Yohana 14:6–20), na hivyo kupata uzima wa milele na uliobarikiwa baada ya kaburi (Yohana 3:16).

Kristo alielezea kiini cha sheria ya matendo, kwa mujibu wa sheria ya imani, katika amri kuu mbili:

1) Katika amri inayohusu kujinyima. *"Yeyote anayetaka kunifuata, na ajikanushe, ajitwike msalaba wake, na anifuate"* (Marko 8:34). Amri hii inaelekezwa waziwazi kuondoa ndani yetu mzizi mkuu wa dhambi zote — kiburi au kujipenda (Siraka 10:15), na hivyo kutusafisha kutoka kwa uchafu wote wa mwili na roho (2 Kor. 7:1), na kuvua *"utamaduni wa zamani wa mwanadamu wa zamani, unaoharibika kwa tamaa za udanganyifu"* (Efe. 4:22), ambao hautaingia kamwe katika ufalme wa Mungu (Yoh. 3:5).[319] Na kujinyima huku, kulingana na neno la Bwana, lazima kuonekane katika yafuatayo: **a)** kwamba tuache njia yetu ya zamani ya maisha maovu na tuungame dhambi zetu zote (Mathayo 3:2); **b)** kwamba kwa hiari tukatae vitu vyote vya dunia hii, hata kama ni vya thamani kwetu kama jicho letu, mkono wetu, au mguu wetu, mradi tu tufahamu kwamba vinatutia tamaa na kutupeleka katika dhambi (Mathayo 5:29–31); **c)** kwamba tunapaswa hata kuacha nyumba yetu, baba, mama na familia, tukiona kwamba hakuna njia nyingine kwetu ya kugeuka kutoka kwa uovu na kupata wokovu [(Marko 10:29); (Luka 14:26)]; **d)** kwamba tujitahidi kutotenda dhambi si kwa tendo tu, bali hata kwa wazo na neno [(Mathayo 5:28); (Mathayo 12:36)].

2) Katika amri ya kumpenda Mungu na jirani yako (Mathayo 22:37–39) — amri ambayo kusudi lake ni kupanda ndani yetu, badala ya asili yetu ya zamani ya dhambi, mbegu ya uzima mpya, ule mtakatifu na unaomvutia Mungu (Yohana 13:84); ili kutupandikizia umoja wa ukamilifu wa maadili (Wakolosai 8:14), na, baada ya kusafishwa na kufanywa upya, kutuunganisha tena kweli na Mungu (Yohana 17:21). Akielezea sifa za upendo kwa Mungu, Bwana alifundisha **kwamba—a)** lazima uwe wa dhati kabisa, kamili na mkamilifu (Luka 10:27); **b)** lazima uonyeshwe kwa utiifu kwa mapenzi ya Mungu na kwa kutimiza amri Zake (Yohana 14:15–21); **c)** lazima daima iwe na utukufu wa Mungu akilini (Mathayo 5:**16)**; na **d)** lazima iwe pana hadi

---

[318] Mafundisho ya Kristo mara nyingi hurejelewa katika Maandiko Matakatifu kama sheria [(Isaya 2:3); (Mika 4:2); (1 Wakorintho 9:21)], na hasa kama sheria ya imani (Warumi 3:27), amri au sheria ya kimaadili ya Kristo [(Yohana 13:34); (Wagalatia 6:2); taz. (Mathayo 7:12); (Yohana 15:12)]. Vilevile, mgawanyo wa sheria hii katika sehemu mbili – ya kitheolojia na ya kimaadili – unajulikana pia kutoka kwa Maandiko Matakatifu [(Mathayo 28:19–20); (Yakobo 2:24–26)], na pia kutoka kwa maandishi ya Baba wa Kanisa (Cyril wa Yerusalemu, Katekisimu IV, n. 2; Chrysostom, Homilia juu ya Mwanzo II, n. 5; XIII, n. 4).

[319] 'Basi, Kristo anaanza wapi, na anaweka misingi gani kwa ajili ya maisha yetu mapya?… Anaanza neno lake la ajabu: "Wenye heri ni maskini kwa roho, maana ufalme wa mbinguni ni wao." 'Wenye upungufu wa roho' inamaanisha nini? – Wale walio na unyenyekevu na waliovunjika mioyo… kwa kuwa kiburi ni kichwa cha maovu yote, mzizi na chanzo cha uovu wote: kwa hiyo Mwokozi huandaa tiba inayofaa kwa ugonjwa huo, akitengeneza sheria hii ya kwanza kama msingi imara na salama. Kwa maana juu ya msingi huu mambo mengine yote yanaweza kujengwa kwa usalama… Kama vile kiburi kilivyo chanzo cha uovu wote, ndivyo unyenyekevu ulivyo mwanzo wa uchaji wote. Ndiyo maana Kristo anaanza kwa kung'oa kiburi kutoka kwenye roho za wasikilizaji wake kuanzia mzizi wake" (Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri XV, aya za 1–2, juz. 1, kur. 267–269, kulingana na tafsiri ya Kirusi).

kufikia hatua ya kuwa tayari, kwa ajili ya jina la Mungu, kujitoa roho zetu (Marko 8:35). Vilevile, katika kuelezea sifa za upendo kwa jirani yako, Alifundisha kwamba tunapaswa: **a)** kuwapenda watu wote , si tu marafiki zetu bali hata maadui zetu (Mathayo 5:44–48); **b)** tusiwadhulumu majirani zetu, si tu kwa kitendo bali hata kwa neno na wazo [(Mathayo 5:22); (Mathayo 7:1–12)]; **c)** kuvumilia matusi yote kwa ukarimu na kusamehe makosa yote si tu *'mara saba, bali sabini mara saba'* [(Mathayo 5:38–39); (Mathayo 6:14); (Mathayo 18:22)]; **d)** walikuwa daima wenye rehema kwa majirani zao na kuwasaidia katika mahitaji yao [(Mathayo 5:36–42); (Luka 6:35)], na **e)** walikuwa tayari, inapohitajika, kujitoa mhanga kwa ajili ya ndugu zao (Yohana 15:13).

Na ili kuwapa watu hamasa ya kukubali na kutimiza sheria zote mbili—sheria ya imani na sheria ya matendo—Bwana Yesu aliwaonyesha: **a)** kwa upande mmoja, kwa majanga makuu na mateso ya milele ambayo Mungu mwenye huruma alikuwa ameamua kuokoa jamii ya wanadamu kupitia Mwanawe wa pekee, na ambayo wote wenye dhambi bila shaka watapitia ikiwa hawatatii mafundisho Yake [(Mathayo 25:41); (Luka 13:28)]; **b)** kwa upande mwingine — kwa baraka zile kuu na za milele ambazo Baba wa mbinguni ameandaa, pia kwa ajili ya haki za Mwanawe mpendwa, kwa ajili ya wale wote wenye haki wanaofuata mafundisho Yake [(Mathayo 19:28–29); (Mathayo 25:34)];[320] **c)** hatimaye — kwa upendo usio na mipaka na, kwa kiwango cha juu kabisa, wa Mungu kwetu sisi wenye dhambi, ambao ulidhihirishwa katika kazi ya ukombozi wetu kutoka kwa maafa ya milele na utoaji kwetu wa furaha ya milele [(Yohana 3:16–17); (Yohana 15:9–15)].

§146. Yesu Kristo alifundisha sheria mpya na kamilifu kabisa badala ya Sheria ya Musa

Sheria hii ya imani na matendo, iliyofundishwa na Kristo Mwokozi na inayolenga kabisa wokovu wa wanadamu, ni sheria mpya, iliyo kamilifu zaidi kuliko Sheria ya Musa au sheria ya Agano la Kale, na imechukua nafasi yake.

1) Kuna sheria mpya. Tuna hakika ya hili:

(a) kutoka kwa unabii wa Yeremia: *'Tazama, siku zinakuja, asema Bwana, nitakapofanya agano jipya na nyumba ya Israeli na nyumba ya Yuda, si kama agano nililofanya na baba zao siku nilipowashika mkononi mwao ili kuwatoa nchi ya Misri'* (Yer. 31:31–32), yaani, si kulingana na Agano la Sinayi la Agano la Kale. Kwamba hili linahusu sheria mpya iliyotolewa na Mungu kupitia Kristo Mwokozi linathibitishwa na Mtume Paulo (Ebr. 8:6–13), na walimu wa Kanisa wamekuwa wakithibitisha hili mara kwa mara.[321]

b) Kutoka kwa maneno ya Bwana Yesu Mwenyewe: 'Nawapa amri mpya, Mpendeze ninyi kwa ninyi; kama mimi nilivyowapenda ninyi' (Yohana 13:34) — mpya katika ukuu na wingi wa upendo huo unaoamriwa ('kama mimi nilivyowapenda ninyi'), ingawa amri ya kumpenda jirani ilikuwa tayari inajulikana katika Agano la Kale (Mambo ya Walawi 19:18).

(c) Mwisho — kutokana na ukweli kwamba katika mafundisho ya Kristo kwa kweli tunapata sheria mpya ambazo hazikuwepo katika Agano la Kale. Hivyo (fundisho muhimu zaidi la imani!) Kristo alitufundisha kwamba Yeye ndiye Masihi aliyeahidiwa tangu zamani [(Yohana 5:39); (Luka 24:27)], Mwana mmoja wa Mungu, aliyefanyika mwili kwa ajili ya wokovu wetu (Yohana 3:16)—na kwa hivyo: **a)** Aliwaamuru wote wamwamini Yeye: *'Kazi ya Mungu ni hii, kumwamini yeye aliyetumwa na Mungu'* (Yohana 6:29); *'Mwamini Mungu; mkaniamini na mimi'* (Yohana 14:1); *'Yeyote amwaminiye yu na uzima wa milele'* (Yohana 6:47); **b)** alituamuru tumpenda na tuzishike amri zake: *'Kaeni katika upendo wangu'* (Yohana 15:9); *"Mkinipenda, shikeni amri zangu"* (Yohana 14:15); **c)** Alituamuru kumtolea ibada ya kimungu: *"ili wote wamheshimu Mwana, kama wanavyomheshimu Baba. 'Yeyote asiyemheshimu Mwana, asiomheshimu Baba aliyemtuma'* (Yohana 5:23). Ndivyo ilivyo pia kwa sheria Zake: **a)** kuhusu utoaji na umuhimu kwa watu wote

---

[320] "Ingawa Kristo anaelezea thawabu kwa njia mbalimbali, Hata hivyo huwapeleka wote katika ufalme. Na anaposema kwamba wale wanaohuzunika watatuliwa, na wenye rehema watadhihirishiwa rehema, na wenye mioyo safi wataona Mungu, na watengenezaji wa amani wataitwa wana wa Mungu—kwa yote haya anamaanisha jambo lingine lolote isipokuwa ufalme wa mbinguni. Yeyote aliyepokea baraka hizi bila shaka atapokea pia Ufalme wa Mbinguni. Kwa hiyo, msiwaze kwamba thawabu hii imetengwa kwa maskini wa roho pekee, bali pia kwa wale wanao njaa na kiu ya haki, wanyenyekevu, na wengine wote. Kwani alitaja 'wenye heri' katika kila amri ili msiwe mtarajie chochote cha asili ya hisia. 'Hatuwezi kuwa mbarikiwa yule anayepewa thawabu ya kile kinachoharibika katika maisha haya na kinapotea kama kivuli' (Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri XV, § 5, juz. 1, uk. 278).

[321] Ambrosius, Waraka XLIV kwa Horentius, n. 15; Chrysostom, Mahubiri VI juu ya Toba, 4; Lactantius, Taasisi za Kimungu, Kitabu IV, Sura 20.

wa sakramenti ya ubatizo (Marko 16:16; Yohana 3:5), ambalo Aliweka badala ya tohara ya Agano la Kale (Wakolosai 2:**11–12)**; **b)** kuhusu kusherehekea na umuhimu kwa wote wa sakramenti ya Ekaristi (Yohana 6:53–58), ambayo Aliweka badala ya dhabihu na sadaka za Agano la Kale (Mathayo 16:28; 1 Kor. 11:25); **c)** kutenguleka kwa ndoa, bila kujali kosa, isipokuwa katika hali za kipekee, ilhali katika Agano la Kale, kwa sababu ya ugumu wa mioyo ya Wayahudi, waliruhusiwa kufanya hivyo [(Math. 19:3–9); (Marko 10:2–9)]; **d)** kuanzishwa kwa daraja la Kanuni Mpya [(Luka 6:13); (Efe. 4:11)], badala ya makuhani wa Agano la Kale, ambao walitoka katika kabila la Lawi kulingana na mpangilio wa Haruni. Na, kama Mtume anavyothibitisha, mabadiliko hutokea katika ukuhani uliopendekezwa kulingana na uhitaji na sheria (Ebr. 7:12).

2) Kuna sheria inayozidi Sheria ya Musa, sheria ya Agano la Kale. Kwa:

a) Sheria ya Musa ilikuwa tu maandalizi ya Injili; ilikuwa *mlezi aliyetuongoza kwa Kristo* (Gal. 3:24). Sheria ya zamani ni *kivuli* tu *cha mambo mema yajayo*, ilhali sheria ya Injili inaonyesha *uhalisia wenyewe wa mambo hayo* (Ebr. 10:1); ile ya kwanza ina ahadi tu kuhusu Masihi, unabii na mifano; hii ya pili inaonyesha utimilifu wenyewe wa ahadi, unabii na mifano hiyo.[322]

b) Katika sheria ya Injili, kweli muhimu zaidi za imani zinafunuliwa kwa ukamilifu na uwazi usio na kifani: kuhusu fumbo la Utatu Mtakatifu, fumbo la Umwili, ukombozi, kuzaliwa upya, utakatifu wetu kwa neema ya Roho Mtakatifu, na maisha baada ya kifo—mambo yote ambayo yalitajiwa tu kwa juu juu katika Agano la Kale.

c) Katika Injili, na hasa katika Mahubiri ya Mlimani, kweli za kimaadili na wema huonyeshwa kwa ukamilifu na kwa hadhi ya juu zaidi kuliko katika Agano la Kale, kama vile: kuvumilia kwa neema na kusamehe makosa, upendo kwa maadui, kujitoa mhanga na unyenyekevu, utii wa kiroho kwa Mungu kama Baba mwenye wema wote, usafi si tu wa mwili bali pia wa roho [(Mathayo 5–7); (Mathayo 11:29)], upendo wa kindugu miongoni mwa Wakristo kulingana na mfano wa juu kabisa wa upendo wa Mwokozi mwenyewe kwao (Yohana 13:**34)**, na kadhalika.

'Sheria inakataza,' anaandika Mtakatifu Gregori Mteolojia, 'kutendwa kwa dhambi, lakini tunawajibika kwa nia pamoja na matendo yenyewe. Sheria inasema: *"Usiingie uzinani"* (Mathayo 5:27). Lakini hupaswi hata kuwa na tamaa; usichochee shauku kwa mtazamo wa udadisi na makini. Sheria inasema: *'Usiue'* (Mathayo 5:21). Lakini hupaswi tu kujizuia kulipiza kisasi kwa pigo, bali hata kujisalimisha kwa mapenzi ya yule anayekupiga. Je, hili la pili si la busara zaidi kuliko la kwanza! Sheria inasema: *'Usiongezee nyumba kwa nyumba, wala shamba kwa shamba'* (Isaya 5:8), *ukikandamiza maskini na wahitaji* (Ezekieli 22:29). Lakini ni lazima utoe kwa hiari hata kile ulichokipata kwa haki; jinyoshe mbele ya maskini, ili uweze kubeba msalaba wako kwa urahisi na utajirike kwa yasiyoonekana."[323]

(d) Mwisho, sheria ya Injili inatoa motisha za juu zaidi na safi zaidi kwa mwanadamu kutimiza mapenzi ya Mungu kuliko Sheria ya Musa. Sheria ya Musa, angalau inapofasiriwa kihalisi, ilikuwa na mipaka katika suala hili kwa ahadi ya baraka za kidunia [(Kutoka 20:12); (Lev. 26:3); (Deut. 28:2)], ilhali sheria ya Injili inaelekeza hasa, na kwa kweli pekee, kwa baraka za milele, za kiroho na kwa uzima ujao [(Matt. 5:1–12), (Matt. 19–20); (Matt. 19:28–29); (Mathayo 25:34)].

"Hapa, anasema Mtakatifu Yohane Krisostomo, kilichoahidiwa si nchi inayotiririka asali na maziwa, si uzee wenye raha, si familia kubwa, si mkate na divai, wala makundi ya kondoo na mifugo ya ng'ombe; bali mbingu na baraka za mbinguni, kupokewa kama wana na udugu na Mwana wa pekee, sehemu katika urithi, katika utukufu na katika ufalme, na zawadi zingine zisizohesabika."[324] Kwa upande mwingine, Sheria ya

---

[322] Mawazo haya yamefafanuliwa na: Irenaeus (Adv. Haeres. III, 12, n. 12; IV, 34, n. 2), Tertullian (Adv. Marcion. IV, 1, 11, 21; V, 2), na hasa – Eusebius (Demonstr. Evang. 1, 5, 6, 7) na wengine.

[323] Mahubiri ya Pasaka, katika The Works of the Holy Fathers IV, 170–171. Mtakatifu Yohane Krisostomo pia anasema: 'Mafundisho yake (ya Yesu Kristo) hayakufuta sheria ya zamani, bali yaliikuza na kuitimiza. Hivyo basi, kwa mfano, amri 'Usiue' haibatilishwi na amri 'Usiwe na hasira'; kinyume chake, ya pili hutumika kuongezea na kuthibitisha ya kwanza. Ndivyo inavyopaswa kusemwa kwa zote zingine… Kwa mfano, inatia amri si tu kuwa na huruma, bali pia kutoa shavu la pili; si tu kuwa mpole, bali kumgeukia yule anayetaka kukupiga" (Maoni juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri XVI, § 3, juz. 1, uk. 309, 311). Mwenye Heshima Theodoret anasema vivyo hivyo: "Sheria ya kale inalaani uzinzi (Kutoka 20:14); lakini sheria ya Injili hata huitaja tamaa ya dhambi inayotokana na mtazamo wa tamaa kuwa 'uzinzi' (Mathayo 5:28). Sheria ya kale ilikataza kuvunja kiapo (Mathayo 5:33), ilhali sheria mpya inakataza hata kitendo cha kuapa (Mathayo 5:34). Sheria ya kale iliagiza mume amwachilie mke wake ikiwa hangempenda tena (Kumb. la Torati 24:1); wakati Sheria Mpya inaona talaka ya mke—isipokuwa ikiwa ni kwa sababu ya uzinzi—kama uzinzi" (Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu, Sura ya 16, katika Masomo ya Kikristo ya 1844, IV, 332).

[324] Kuhusu Injili ya Mathayo, Mahubiri XVI, § 5, juz. 1, uk. 317.

Kimaadili ya Musa, kwa kuwa ilikuwa imeunganishwa isiyotengana na sheria ya kiraia na kutishia kifo au adhabu nyingine kwa ukiukaji wa karibu kila moja ya Amri Kumi, ilihimiza watu kufanya mema zaidi kwa njia ya hofu, kiasi kwamba Wayahudi, kwa maneno ya Mtume, walikuwa chini ya nira ya utumwa (Gal. 5:1), na waliongozwa na roho ya utumwa. Kinyume chake, sheria ya Injili, ambayo ni ya kimaadili na kidini kabisa, inawahamasisha watu kufanya mema, hasa kupitia upendo [(Yohana 3:16–17); (Yohana 15:9–15)]: *'Hamkupokea,'* anasema Mtume kwa Wakristo, akiwalinganisha na Wayahudi, *'roho ya utumwa ili mtarudi tena katika hofu, bali mkapokea Roho wa kuasiliwa, ambaye kwa yeye tunapiga kelele: "Abba, Baba!"'* (Warumi 8:15); *"Basi wewe si mtumwa tena, bali mwana; na ikiwa mwana, basi mrithi wa Mungu kwa njia ya Kristo"* (Gal. 4:7).

3) Ameibadilisha Sheria ya Musa. Kuhusu kubadilishwa huku kwa Sheria ya Musa—ambayo kimsingi ilikuwa ya kiibada na kiraia—kwa sheria mpya, kamilifu zaidi, ya Injili—

(a) Ilitabiriwa hata katika Agano la Kale. Kwa mfano, katika maneno yafuatayo ya Mungu kwa Wayahudi: *'Ingekuwa bora kama mmoja wenu angefunga milango, ili moto kwenye madhabahu Yangu usiwashwe bure. Sina furaha nanyi, asema Bwana wa Majeshi, wala dhabihu zenu hazikubaliki kwangu. Maana kutoka mapambazuko ya jua hadi machweo, jina langu litakuwa kubwa miongoni mwa mataifa, na kila mahali uvumba utatolewa kwa jina langu, dhabihu safi"* (Malaki 1:10–11). Hapa, kama vile Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walivyobainisha, kuondolewa kwa dhabihu za Agano la Kale kunaonyeshwa waziwazi, na kwa hivyo sheria ambayo kulingana nayo zilitolewa tu katika Hekalu la Yerusalemu, na kuanzishwa, badala yake, sadaka nyingine, safi, na hivyo basi sheria nyingine, ambayo kwa mujibu wake itatolewa katika nchi zote za ulimwengu.[325] Tazama pia [(Yer. 31:31–35); (Dan. 9:27)] na hivyo basi

b**)** Kristo Mwokozi alishuhudia hili waziwazi kwa neno na kwa tendo. Ingawa Yeye Mwenyewe alikuwa chini ya Sheria ya Musa (Luka 2:21–23),[326] na alikuwa chini ya Sheria ili awafadhilie wale waliokuwa chini ya Sheria (Gal. 4:5), Yeye wakati huo huo kwa hekima alitayarisha kwa ajili ya kufutwa kwa Sheria hii: **a)** alipojitaja Yeye mwenyewe kuwa Bwana hata wa Sabato [(Mathayo 12:8; Yohana 5:17);[327] **b)** aliposema *kwa* mwanamke Msamaria: *'Niamini, wakati unakuja ambapo hamtaabudu Baba juu ya mlima huu wala Yerusalemu … bali wakati unakuja—nao sasa umewadia—ambapo waabudu wa kweli wataabudu Baba kwa roho na kweli, maana Baba anawatafuta waabudu wa namna hii'* (Yohana 4:21–23); **c)** alipoweka, hatimaye, katika Mlo wa Mwisho, huku akiianzisha sakramenti ya Ekaristi, akasema: *'Kikombe hiki ni Agano Jipya katika damu yangu, inayomwagwa kwa ajili yenu'* [(Luka 22:20); (Kutoka 24:8)].

c) Mitume Watakatifu pia walishuhudia hili, ingawa wao pia, wakifuata mfano wa Mwokozi, waliendelea na kufuta Sheria ya Musa kwa busara na hatua kwa hatua, hadi, mwishowe, walitimiza hili kwa utukufu katika Baraza la Yerusalemu (Matendo 15:28). Ufafanuzi wa kina zaidi wa wazo kwamba Sheria ya Musa imebadilishwa na Sheria ya Kristo unaelezwa katika Barua za Mtume Paulo kwa Warumi, Wagalatia, Waefeso na Waebrania, ambapo Mtume anathibitisha waziwazi: *'Ninyi si chini ya Sheria, bali chini ya neema'* (Warumi 6:14); *'Kwa Kristo Yesu, kutahirika au kutotahirika hakuna maana, bali imani inayotenda kwa upendo'* (Gal. 5:6).

Ni lazima iongezwe kwamba kufutwa kwa sheria za kiibada na za kiraia za Musa na Kristo Mwokozi hakukuwa na kuepukika. Sheria za kiibada, zilizokuwa zimetumika tu kama kivuli cha matukio yajayo, kwa kawaida ziliishiwa umuhimu wake wakati, kwa kuja kwa Masihi, zilitimizwa: kwa nini *pawe na kivuli cha mambo mema yajayo* wakati *uhalisia wenyewe* umeonekana*?* (Ebr. 10:1).[328] Zaidi ya hayo, sheria za ibada

---

[325] Justin, *Mazungumzo na Trypho*, sura ya 41; Chrysostom, *Kinyume na Wayahudi*, Hotuba V, n. 12; Augustine, *Mji wa Mungu*, XVIII, 35, n. 3.

[326] "Na alitimiza yote yaliyo halali, kama ninavyoamini, ili kumpa Sheria thawabu, kama kwa mlezi, na heshima ya mazishi, kama kwa ile itakayofutwa" (Gregory the Theologian, Mahubiri kuhusu Agano na Kuhusu Kuja kwa Kristo, katika The Works of the Holy Fathers, j. IV, uk. 249).

[327] "Na kwa kuvunja Sabato, Hakuanzisha ghafla kifungu kama hicho cha Sheria, bali kwanza alitoa sababu nyingi na mbalimbali. Basi, akikusudia kufuta hata amri moja, alitumia tahadhari kubwa katika maneno yake ili wasiwasi wasiwatishie wasikilizaji wake, na si zaidi tu, alipokuwa akiongeza sheria mpya kabisa kwa sheria yote ya zamani, ilimbidi awaweke tayari wasikilizaji wake na kuendana na hali zao, ili wasiwakasirishie… 'Akiwa na nia ya kutimiza torati, Anaendelea kufanya hivyo kwa tahadhari kubwa' (Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri XVI, § 2, juz. 1, uk. 307).

[328] "Kama vile sifa kuu kwa mwalimu ni kwamba kijana aliyemfundisha hatahitaji tena usimamizi wake ili kudumisha usafi, kwa sababu tayari amejikita vya kutosha katika sifa hii; vivyo hivyo, sifa kuu kwa Sheria ni kwamba hatuhitaji tena msaada wake. Kwa maana ni kwa hili hasa ndipo tunalipia Sheria kwamba roho yetu imekuwa na uwezo wa kutosha kupokea hekima kuu zaidi"

zilihusiana kwa undani na Hekalu la Yerusalemu, kama vile sheria za kiraia zilitumika tu kwa Waisraeli na Palestina; kwa hivyo, hakuna hata moja kati ya hizo iliyoweza kutumika nje ya Yerusalemu na Palestina, wala hazikuweza kuwa za ulimwengu wote na kuwafungia mataifa yote.[329] Wakati huo huo, Kristo alikuja kutangaza Injili ya Ufalme kwa watu wote na kwa wakati wote. Sheria ya maadili ya Musa pekee, ikiwa imejengwa juu ya asili ya maadili ya mwanadamu, na ikiwa ni sawa kabisa katika kiini chake, na hata sawa kabisa, na sheria ya Kristo [(Kumb. la Torati 6:5); (Marko 12:30)], inaweza kuunganishwa na ile ya mwisho na kudumisha umuhimu wake ndani yake. 'Kama vile mama,' anasema Mbarikiwa Theodoret, 'wanavyonywesha watoto wao wachanga maziwa ya matiti, kisha chakula chepesi, na hatimaye, wanapokuwa vijana, wanawapa chakula kigumu: ndivyo pia Mungu wa wote, mara kwa mara, amewapa watu mafundisho kamili kabisa. Hata hivyo, bado tunaheshimu Agano la Kale kama matiti ya mama, ingawa hatunyonyi tena maziwa kutoka kwake; kwani kwa wale waliokomaa, maziwa ya mlezi ni ya ziada, ingawa bado wanapaswa kumheshimu, kwa kuwa ni kutoka kwake walipata malezi yao. Vivyo hivyo, ingawa hatutii tena agizo la kutahiniwa, Sabato, dhabihu au kumwagilia; lakini, hata hivyo, tunapata faida nyingine kutoka kwa Agano la Kale: kwani linatufundisha kwa ukamilifu utauwa, imani kwa Mungu, upendo kwa jirani, kujidhibiti, haki, na ujasiri, na, zaidi ya hayo, linaonyesha mifano ya watakatifu wa kale ili tuuigane."[330]

§147. Yesu Kristo alifundisha torati kwa watu wote na kwa nyakati zote

1) Alifundisha torati kwa watu wote, si kwa Wayahudi pekee. Ukweli huu ulitabiriwa katika Agano la Kale. Hivyo, kwa nabii Isaya, Mungu Mwenyewe anamwambia Mwanawe, Masihi: *'Nitakufanya kuwa nuru kwa mataifa, uwe wokovu wangu hadi ncha za dunia'* (Isaya 49:6); *'Nitakufanya agano kwa watu, nuru kwa Mataifa, uwe mwangaza wao, ufungue macho ya vipofu, utoe wafungwa kutoka gerezani, na wale wanaokaa gizani kutoka shimoni'* (Isaya 42:6–7). Mara tu Kristo alipozaliwa, na baada ya siku za kusafishwa kwa Bikira Mtakatifu sana kuzitimia, alipelekwa hekaluni, Simeoni mwenye haki, akimchukua Mtoto wa Kimungu mikononi mwake, alimwita kuwa *nuru ya kuwaangaza Mataifa* (Luka 2:32). Baada ya kuanza huduma Yake ya umma, Kristo Mwokozi alijitolea ushuhuda: *"Mimi ni nuru ya ulimwengu"* (Yohana 8:12); *'Nimekuja ulimwenguni kuwa nuru, ili kila amwaminiye asibaki gizani'* (Yohana 12:46), na wakati huo huo aliwaita wanafunzi wake, ambao alikuwa amewachagua hivi punde, kuwa chumvi ya dunia (Mathayo 5:13) na nuru ya ulimwengu (Mathayo 5:14). Alipokuwa akisafiri kupitia miji na vijiji vya Yudea, alisema: *'Nina kondoo wengine ambao si wa kundi hili; lazima niwaletee nao, nao watasikia sauti yangu, na kutakuwa na kundi moja na Mchungaji mmoja'* (Yohana 10:16). Hatimaye, baada ya kukamilisha kazi Yake kuu duniani, aliwaambia wanafunzi Wake baada ya ufufuko *Wake*: *'Nimekabidhiwa mamlaka yote mbinguni na duniani. Basi nendeni, mkafunze mataifa yote'* (Mathayo 28:18–19); *'Nendeni ulimwenguni mwote mkahubiri Injili kwa kiumbe kila mmoja'* (Marko 16:15). Nao Mitume kwa kweli *'walitoka wakahubiri kila mahali, na Bwana akishirikiana nao, na kuthibitisha neno kwa ishara zilizofuatana nalo'* (Marko 16:20).

2) Alifundisha torati kwa wakati wote. Kwani Kristo—**(a)** alipowatuma wanafunzi wake kufundisha mataifa yote, aliongeza: *'Tazama, mimi nipo pamoja nanyi siku zote, hata mpaka mwisho wa enzi'* (Mathayo 28:20), na kwa hivyo alikuwa na akilini si tu mataifa ya wakati wake, bali pia vizazi vyote vijavyo vya watu duniani; **b)** alipowaahidi wanafunzi wake Roho Mtakatifu katika kipande hicho hicho, alisema: *'Na mimi*

(Chrysostom. Mahubiri dhidi ya Wayahudi II, sura ya 3, katika juzuu ya III, uk. 488, kulingana na tafsiri ya Kirusi iliyochapishwa na Chuo cha Theolojia cha St Petersburg mwaka 1850).

[329] Mungu aliwaondoa Wayahudi kwenye dhabihu kwa kuharibu mji wenyewe na kuufanya usipatikane kwa yeyote. Kwani kama hii haikuwa nia Yake, kwa nini angefunga ibada yote mahali pamoja, akiwa kila mahali na kujaza vitu vyote? Kwa nini, basi, Yeye—akiwa amehusisha ibada na dhabihu, dhabihu na mahali, mahali na wakati, na wakati na mji mmoja tu—baadaye akaangamiza mji huo huo? Na hapa ndipo panapokuwa na jambo la kushangaza na la ajabu: ulimwengu wote uko wazi kwa Wayahudi, na mahali popote ndani yake hawaruhusiwi kutoa dhabihu; ni Yerusalemu pekee ndiyo haifikiwi, na ni huko tu ndipo waliruhusiwa kutoa dhabihu. Basi, je, sababu ya uharibifu wa Yerusalemu si wazi, je, si dhahiri, hata kwa mtu asiye na akili? Kama mjenzi, akiwa ameshaweka msingi, amejenga kuta, amejenga daraja na kulithibitisha kwa jiwe kuu moja katikati, angeondoa jiwe hilo kuu, angeharibu muundo mzima wa jengo: ndivyo pia Mungu, akiwa ameifanya mji huo, kwa namna fulani, kuwa jiwe la msingi la ibada (ya Kiyahudi), na kisha baada ya kuuangamiza, aliharibu pia muundo mzima wa ibada hiyo" (Chrysostom, Maoni juu ya Judas IV, uk. 5, 6, kurasa 536–537 katika juzuu hiyo hiyo; dondoo kutoka kwa Maoni ya Mtakatifu Yohane Krisostomo kuhusu Yuda III, uk. 3, uk. 503).

[330] Ufafanuzi Mfupi wa Misingi ya Kimungu, sura ya 17, katika Chr. Readings 1844, IV, 337–338. Patriaki Fotios anajadili ufutaji huu—lakini si uharibifu—wa sheria ya Agano la Kale kwa undani mkubwa na kwa urefu katika mojawapo ya barua zake (Photii Epist., ed. Londini 1651, ep. L, pp. 103–105).

nitamuomba Baba, naye atawapa Mfariji mwingine, ili awe nanyi milele' (Yohana 14:16); **c)** miongoni mwa ishara za mwisho wa dunia ulio karibu, Aliweka jambo kwamba *'injili hii ya Ufalme itahubiriwa ulimwenguni mwote, kuwa ushuhuda kwa mataifa yote'* (Mathayo 24:14), na — **d)** Alihusisha ukamilishaji wa kazi Yake ya kujenga nyumba Yake na kupanda mbegu njema duniani na mwisho kabisa wa dunia, wakati atakapojitokeza kwa utukufu kuwahukumu walio hai na wafu na kumtuza kila mtu kulingana na matendo yao (Mathayo 13:24–43). Mitume Watakatifu pia walihubiri kwamba *"Yesu Kristo ni yeye jana na leo na milele"* (Ebr. 13:8), kwamba agano Lake ni agano la milele (Ebr. 13:20), na kwamba *'Lazima atawale mpaka awaweke maadui zake wote chini ya miguu yake'* (1 Kor. 15:25).

Kwa hiyo, Mababa Watakatifu na waalimu wa Kanisa waliita Sheria ya Kristo (kinyume na Sheria ya Musa, ambayo ilitolewa kwa muda tu na kwa Waisraeli pekee) kuwa sheria ya ulimwengu wote, imani katoliki ,[331] —kama sheria iliyokusudiwa kwa watu wote na kwa nyakati zote, na kama imani ambayo, tangu mwanzo kabisa, ilienea kote uso wa nchi yote.[332] Tunaweza kushawishika kwa urahisi juu ya kusudi hili la sheria ya Injili kwa kutafakari tu wema wa Muumba, ambaye bila shaka anataka watu wote waokolewe na kufikia maarifa ya ukweli (1 Tim. 2:4). Na sheria ya Kristo ndiyo sheria pekee ya wokovu, kupitia ambayo inawezekana kupata uzima wa milele.

§148. Yesu Kristo alifundisha sheria moja tu ya wokovu, ambayo ni muhimu kwa kupata uzima wa milele

Ukweli huu muhimu zaidi –

1) Kristo Mwokozi mwenyewe alishuhudia hili kwa uwazi kabisa — **a)** aliposema: *"Mimi ndiye njia, na kweli, na uzima; hakuna mtu anayemjia Baba ila kupitia kwangu"* (Yohana 14:6); *'Na hii ndiyo uzima wa milele, wakujua Wewe, Mungu pekee wa kweli, na Yesu Kristo uliyetuma'* (Yohana 17:3); *'Yeye amwaminiye Mwana ana uzima wa milele; bali yeye asiyemwamini Mwana hataona uzima, bali ghadhabu ya Mungu imemwelea'* [(Yohana 3:36); (Yohana 16–18)]; *"Mimi ni mlango; yeye atendaye kuingia kupitia kwangu ataokolewa*" (Yohana 10:9); *"Sikutamka kwa mamlaka yangu mwenyewe; bali Baba aliyenituma—ndiye aliyenipa amri ya kile ninachopaswa kusema na kile ninachopaswa kusema. Na najua kwamba amri yake ni uzima wa milele"* (12:49–50), na **b)** alipowaamuru Mitume: *'Nendeni ulimwenguni mwote mkahubiri Injili kwa kila kiumbe,'* aliongeza: *'Yeye atendaye imani na kubatizwa ataokolewa; bali yeye asiyetenda imani atahukumiwa'* (Marko 16:15–16).

2) Mitume Watakatifu baadaye walishuhudia hili **pale—a)** walipofundisha kumhusu Kristo: *'Hakuna mtu anayeweza kuweka msingi mwingine isipokuwa ule uliowekwa tayari, ambaye ni Yesu Kristo'* (1 Kor. 3:11), na *'hakuna wokovu kwa yeyote mwingine, kwa maana hakuna jina lingine chini ya mbingu lililotolewa kwa wanadamu ambalo kwa lilo tunapaswa kuokolewa'* (Matendo 4:11–12); au: *'Tunajua pia kwamba Mwana wa Mungu amekuja na ametupa nuru na ufahamu, ili tumjue Mungu wa kweli na tuwe katika Mwanawe wa kweli, Yesu Kristo. Yeye ndiye Mungu wa kweli na uzima wa milele'* (1 Yohana 5:20); **b)** alirejelea mafundisho ya Kristo kama injili ya wokovu wetu (Efe. 1:13), neno linaloweza kuokoa roho zetu (Yakobo 1:21), na nguvu ya Mungu, ambayo ni *'kwa ajili ya wokovu kwa kila mtu anayeamini, kwanza kwa Myahudi, kisha kwa Mgiriki'* (Rum. 1:16), na — **c)** aliwaamuru Wakristo: *'Lakini hata sisi au malaika wa mbinguni akihubiri kwenu injili tofauti na ile tuliyowahubiria, na awe mlaji wa laana'* (Gal. 1:8); *'Kila mtu anayepita mafundisho ya Kristo na asishikilie hayo, hana Mungu; yeye anayeshikilia mafundisho ya Kristo ana Baba na Mwana. Mtu yeyote anayekuja kwenu asilete mafundisho haya, msimkaribishe nyumbani kwenu wala msimsalimie'* (2 Yohana 1:10).

3) Mababa Wateule wote na walimu wa Kanisa walikiri hili kwa kauli moja, wakiita sheria ya Injili mafundisho ya wokovu, kanuni ya wokovu, '[333] ', na wakithibitisha kwamba bila imani kwa Yesu Kristo, bila

---

[331] *Pisís Katholíkē…*, Liber Rar. Epist. ad episcop. orient. (apud Socrat. IV, 14); Clem. Alex. *Strom. VI, 5. 17*; Qrig. *contr. Cels. IV, 9*; Euseb. *Demonstr. Evang.*, 1, 5. 7. Fides catholica… Tertulliano, Dhidi ya Marcion, IV, 4; Augustino, Kuhusu Dini ya Kweli, IX, n. 17; Kuhusu Faida ya Imani, sura VII, n. 13. Disciplina Catholica… Augustino, Kuhusu Faida ya Imani, sura VIII, n. 20.

[332] Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, XV, fol. 6, 7, pp. 283, 286–287; Eusebius, Uthibitisho wa Injili, 1, 4, 5, 6, 7; Maandalizi kwa ajili ya Injili, 1, 1.

[333] 'Nafundisho ya wokovu…' Eusebius, katika Zaburi, Kitabu XXXII, 8. – 'Nafundisho ya wokovu…' Eusebius, Maonyesho ya Injili, 1, 5.

imani katika mafundisho yote Aliyoyafundisha, haiwezekani kwa mtu yeyote, mahali popote au wakati wowote, kuokolewa.[334]

II. Kuhusu Utume wa Ukuhani Mkuu wa Yesu Kristo

§149. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya utume wa upadre mkuu wa Yesu Kristo; ukweli wa utume huu na ubora wake

Kama Nabii, Kristo Mwokozi alitangaza tu ukombozi kwetu, lakini bado hakuwa ametimiza ukombozi wenyewe: Aliangaza akili zetu kwa nuru ya maarifa ya kweli ya Mungu, alijishuhudia mwenyewe kwamba Yeye ndiye Masihi wa kweli, aliyekuja duniani kutafuta na kuokoa waliopotea (Mathayo 18:11); Alifafanua pia jinsi ambavyo angetuokoa, jinsi tunavyoweza kupokea haki zake kwa ajili yetu, na akatuonyesha njia ya moja kwa moja ya kuelekea uzima wa milele. Lakini kwa kweli Ametuokoa kutoka kwa dhambi na kutoka kwa madhara yote ya dhambi; kwa kweli Ametupatia uzima wa milele kupitia utume Wake wa ukuhani mkuu. Utume huu wa Mwokozi wetu ulihusu kwamba Yeye, kulingana na utume wa makuhani wakuu wa Agano la Kale, ambao jukumu lao kuu lilikuwa *'kutoa zawadi na dhabihu kwa ajili ya dhambi'* (Ebr. 5:1), alijitoa mwenyewe kama dhabihu ya upatanisho kwa dhambi za ulimwengu, na kwa njia hii alitupatanisha na Mungu, akatuokoa kutoka kwa dhambi na matokeo yake, na akatuhakikishia baraka za milele.

Ukweli wa utume mkuu wa upadre wa Mwokozi wetu –

a) ilitangazwa hata katika Agano la Kale na Mungu mwenyewe kupitia nabii Daudi, akimwambia Masihi: *'Wewe ni kuhani milele kwa mpangilio wa Melkizedeki'* (Zab. 109:4); **b)** ilithibitishwa na Kristo Mwokozi, ambaye alitumia Zaburi hii ya unabii kumhusu Yeye Mwenyewe, ambapo Yeye anaitwa kuhani wa milele kulingana na mpangilio wa Melkizedeki [(Mathayo 22:44); (Marko 12:36); (Lk. 20:42)]; **c)** hatimaye, Mtume Paulo alifafanua hili kwa undani katika Waraka wake kwa Waebrania. Hapa yeye —

1) anamwita Yesu Kristo waziwazi na mara kwa mara Kuhani Mkuu, Mtakatifu, na Kuhani. Kwa mfano: *'Kristo hakujichukua utukufu wa kuwa Kuhani Mkuu, bali yeye aliyesema Naye: "Wewe ndiwe Mwana wangu; leo nimekuzaa"; kama anavyosema pia mahali pengine: "Wewe ndiwe kuhani milele kwa mpangilio wa Melkizedeki"'* (Ebr. 5:5–6); *'Mtazame Mtume na Kuhani Mkuu wa imani yetu, Yesu Kristo'* (Waebrania 3:1); *'Kwa kuwa tuna Kuhani Mkuu mkuu aliyepita mbinguni, Yesu Mwana wa Mungu, tusimamie imani yetu'* (4:14–16).

2) Inaeleza kwa nini Yeye anaitwa kuhani mkuu katika mpangilio wa Melkizedeki. Hii ni: **a)** kwa sababu Melkizedeki hakuwa tu kuhani wa Mungu Aliye Juu Zaidi, bali pia Mfalme wa Salemu — Mfalme wa haki na amani — na kupitia mchanganyiko huu wa kipekee wa nyadhifa mbili zilizotukuzwa, alimtangulia Kristo, Kuhani Mkuu-Mfalme wa kipekee (Ebr. 7:2); **b)** kwa sababu Melkizedeki (kwa kuwa Maandiko Matakatifu hayataji ukoo wake, wala mwanzo au mwisho wa maisha yake, wala aliyemtangulia au aliyemrithi) alikuwa mfano wa Kristo, Mwana wa Mungu, ambaye *abaki kuwa kuhani milele* (Waebrania 7:3); **c)** hatimaye, — kwa sababu, alipopokea zaka kutoka kwa Abrahamu mwenyewe na kumbariki, Melkizedeki kuhani, katika mtu wa Abrahamu, pia aliwabariki wote waliokuwa katika viuno vyake, wana wa Lawi, makuhani wa Agano la Kale, na akapokea zaka kutoka kwao wote, — na kwa kuwa, bila ubishi wowote, mdogo hulaaniwa na mkubwa, hivyo alitabiri utume wa ukuhani wa Kristo, ambao ni bora kuliko ukuhani wa Walawi wa Agano la Kale (Ebr. 7:4–10).[335]

3) Inadhihirisha ubora wa ukuhani wa Kristo kuliko ukuhani wa Walawi wa Agano la Kale, ambao ulikuwa kwa mpangilio wa Aroni. Ubora huu unatokana na ukweli kwamba: **a)** ukuhani wa Agano la Kale, ulioanzishwa kwa muda, haukuthibitishwa kwa kiapo; ilhali ukuhani wa Kristo, ambao hauwezi kubatilishwa

---

[334] Ignatius, Barua kwa Watu wa Smyrna, sura VI; Justin, Apolojia II, n. 1; Tertullian, Kuhusu Mwili wa Kristo, cIII; Irenaeus, Dhidi ya Uongo IV, 25, n. 1; Chrysostom, Mahubiri juu ya Warumi, mahubiri VIII, nn. 1 na 4; Eusebius, Uthibitisho wa Injili, 1, 5; juu ya Zaburi XXXII, 8; XCIX, 8; Theodoret, Tafsiri ya Waraka kwa Waebrania, II, 3; Augustine, Mji wa Mungu, X, 25; Kuhusu Utatu Mtakatifu, IV, 22, n. 27.

[335] Tazama tafsiri za kifungu hiki: Mtakatifu Krisostomo (Homilia dhidi ya Wayahudi, VII, kur. 5–6, kur. 628–636, katika Juz. III, Kazi za Baba huyu katika tafsiri ya Kirusi), Mtakatifu Epifanio (Kuhusu Ubaguzi wa Kimelkisedeki, LV), Mt. Kirili wa Aleksandria (Glaphyr, Kitabu cha II, Juz. 1, uk. 16 na kuendelea), Mtakatifu Augustino (Kuhusu Mafundisho ya Kikristo, IV, sura ya 21), Mtakatifu Theodoret (Maelezo ya Mwanzo, swali la 64).

na ni wa milele, unathibitishwa kwa kiapo cha Mungu (Ebr. 7:20–21); **b)** makuhani wa Agano la Kale, kwa kuwa walikuwa wanadamu, walikufa, na hivyo ukuhani wao ulihamishwa kutoka kwa mtu mmoja hadi mwingine; ilhali Kristo, *'kwa kuwa Yeye anadumu milele, anashikilia ukuhani usiobadilika'* (Waebrania 7:23–24); **c)** Makuhani wa Agano la Kale, kwa kuwa walikuwa wanadamu wenye dhambi, walitoa dhabihu kwa ajili ya dhambi zao wenyewe na dhambi za watu; Kristo, kwa kuwa hakuwa na dhambi kabisa, alitoa dhabihu kwa ajili ya dhambi za ulimwengu tu (Waebrania 7:26–27); **d)** Makuhani wa ukoo wa Aroni walitoa dhabihu siku baada ya siku—dhabihu ambazo zilikuwa tu za kuashiria dhabihu ya usafi, lakini hazikuondoa dhambi kwa nafsi zao (Ebr. 10:1–11): Kristo alijitoa mwenyewe mara moja tu kama dhabihu ya kweli, inayotakasa kwa ajili ya dhambi za ulimwengu, na kwa dhabihu moja tu aliwakamilisha wale wanaotakaswa kwa wakati wote [(Ebr. 10:12–14); (Ebr. 7:27); (Ebr. 9:12–26)].

Kufuatia mafundisho haya wazi ya Neno la Mungu, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walikiri kwa kauli moja ukweli wa upadri wa Kristo. Kwa mfano:

(a) — Mt. Polikarpo: "Mungu, Baba wa Bwana wetu Yesu Kristo, na Kuhani Mkuu wa milele Yeye Mwenyewe, Mwana wa Mungu, Yesu Kristo, awaimarishe katika imani na kweli, katika upole wote na unyenyekevu, uvumilivu na ukarimu, ustahamilivu na utakatifu;"[336] **b)** Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Alikuwa dhabihu, lakini pia Kuhani Mkuu; kuhani, lakini pia Mungu; Alitoa damu Yake kama zawadi kwa Mungu, lakini pia akaondoa dhambi za ulimwengu wote; Alinyanyuliwa juu ya msalaba, lakini pia akafunga dhambi kwa msalaba wa cr ;"[337] "Yeye ni Melkisedeki (Ebr. 7:3), kama mtu aliyezaliwa bila mama kwa asili iliyo juu kuliko yetu, na bila Baba—kwa asili yetu—kama mtu asiye na nasaba kwa kuzaliwa kwake mbinguni, maana imesema: *'Nani awezaye kutoa habari za ukoo wake?'* (Isa. 53:8); kama Mfalme wa Salem, yaani wa amani, kama Mfalme wa haki, na kama Yeye anayepokea zaka kutoka kwa mababu, aliyepigana kwa ujasiri dhidi ya nguvu za uovu;"[338] **c)** Mtakatifu Epifanio: "Anaitwa Kuhani Mkuu — kwa sababu katika mwili wake mwenyewe alijitoa dhabihu kwa Baba kwa ajili ya jamii ya wanadamu; Yeye mwenyewe ni kuhani, Yeye mwenyewe ni dhabihu; Alijitoa mwenyewe, akitekeleza ibada takatifu kwa ajili ya ulimwengu wote;"[339] na mahali pengine: "Alijitoa mwenyewe kama dhabihu ili, kwa kutoa dhabihu kamilifu kabisa na hai kwa ajili ya ulimwengu wote, Yeye aweze kuondoa dhabihu za Agano la Kale; Yeye mwenyewe ni dhabihu, toleo, madhabahu, Mungu mwenyewe, mwanadamu mwenyewe, Mfalme mwenyewe, Kuhani Mkuu mwenyewe, kondoo mwenyewe, Mwana-Kondoo mwenyewe, ambaye alijifanya kuwa kila kitu kwa ajili yetu."[340] Wafundishaji wengine wa Kanisa walifikiria kwa njia ile ile.[341]

§150. Bwana Yesu alitekeleza huduma yake kuu ya upadre vipi? Hali yake ya uchovu

Ili kutumika kweli kama dhabihu ya upatanisho kwa Mungu kwa ajili ya dhambi za wanadamu na kutuokoa kutoka kwa madhara yote ya dhambi, Kristo Mwokozi alijinyenyekeza kutimiza, kwa niaba yetu, masharti mawili: kubeba msalaba wa aina mbili.

I. Kwa kuwa wanadamu, katika watu wao wa kwanza, walishindwa kutimiza mapenzi ya Mungu, wakakosa kutii amri ya Muumba wao, na hivyo wakawa chini ya laana kwa sababu ya ubinafsi na kiburi; na kwa kuwa kila dhambi yao iliyofuata ilikuwa ukiukaji mpya dhidi ya mapenzi ya Mungu, tendo jipya la kutotii, na udhihirisho mpya wa ubinafsi: kwa hiyo Kristo, Mungu-Mwanadamu, ili kufanya upatanisho kwa dhambi hizi zote za wanadamu mbele ya Ukweli wa milele, alifurahi, badala yao, kutimiza mapenzi ya Mungu Yeye mwenyewe kwa niaba ya wanadamu, kwa ukamilifu na utimilifu wake wote, kufanya dhihiri ndani Yake mfano kamili zaidi wa utiifu kwa hayo, na kujinyenyekeza na kujidharau kwa ajili yetu kwa kiwango cha juu kabisa. *'Haukutaka dhabihu wala sadaka,'* alimwambia Baba yake alipoingia ulimwenguni, *'bali umeandaa mwili kwa ajili yangu. Mbio za kuunguzwa na sadaka za dhambi hazikupendezi kwako. Ndipo nikasema: "Tazama, nimekuja—kama ilivyoandikwa kunihusu katika kitabu—ili kutenda mapenzi yako, ee Mungu"'* (Ebr. 10:5–7). Na baadaye, *"Yeye, ingawa alikuwa na asili ya Mungu, hakuitazama usawa na Mungu kama kitu cha*

---

[336] Epist. ad Philipp. c. XII.
[337] Himno kuhusu Sakramenti zinazomhusu Mwana, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 220.
[338] Treatise on Theology, Kitabu IV, ibid., Kitabu III, uk. 102.
[339] Haeres. LXIX, n. 39.
[340] Haeres. LV, n. 4.
[341] Klementi wa Roma, Barua kwa Wakorintho 1, n. 36; Justin, Mazungumzo na Trypho, n. 33, 34, 36, 118; Klementi, Stromata VII, 3; Arnobius, Dhidi ya Wapagani II, 65.

kujishikilia; bali alijinyima, akichukua sura ya mtumwa, akifanywa kwa sura ya wanadamu; na alipoonekana kuwa amefanana na wanadamu, alijinyenyekeza, akawa mtiifu hata kufa—hata kifo cha msalabani" (Fil. 2:6–8). Hili ndilo msalaba wa kwanza uliobebwa kwa ajili yetu na Mwokozi wetu—msalaba wa kujitolea kwake kwa hiari kwa ajili yetu, unyenyekevu wake wa kina, na utiifu wake usio na masharti na kujisalimisha kwa mapenzi ya Mungu.

II. Kwa kuwa wanadamu, kwa kosa lao la kwanza katika Paradiso na kwa dhambi zao zote zilizofuata, walistahili kwa haki ghadhabu ya Mungu, na wakawekwa chini ya laana na majanga mengine mengi na mateso—matokeo yasiyoepukika ya dhambi— Kristo, Mungu-mwanadamu, ili kuwakomboa wanadamu kutoka kwa maafa na mateso haya yote, alifurahi kujichukulia mwenyewe, kutoka kwa wanadamu, ghadhabu kamili ya Mungu, kuwa laana kwa ajili yetu (Gal. 3:13), na kuvumilia kwa niaba yetu yote tuliyostahili kwa ajili ya makosa yetu. *"Alibeba udhaifu wetu na kupona magonjwa yetu; lakini sisi tulidhani alipigwa, akasumbuliwa na kuteswa na Mungu. Bali alijeruhiwa kwa makosa yetu na kupondwa kwa maovu yetu; adhabu iliyotuletea amani ilikuwa juu yake, na kwa majeraha yake tumepona. Sote tulipotea kama kondoo; kila mmoja wetu aligeukia upande wake; na Bwana alimweka juu Yake uhalifu wa sisi sote*" (Isaya 53:4–6). Hii ndiyo msalaba wa pili wa Mwokozi wetu, msalaba wa mateso Yake ya hiari, magonjwa Yake yasiyoelezeka, mateso na huzuni, ambayo alivumilia kwa ajili yetu, sisi wenye dhambi.

Hivyo basi, utume wa ukuhani mkuu wa Yesu Kristo unajumuisha maisha Yake yote ya duniani, kuanzia wakati wa kutungwa kwa Mimba Yake tumboni mwa Mama Yake hadi kifo Chake msalabani, kuanzia maneno Yake ya kwanza kwa Baba: *'Tazama, nimekuja ... kutenda mapenzi Yako, Ee* Mungu', hadi maneno Yake ya mwisho: *'Imekamilika! ... Baba, mikononi Mwako nikabidhi roho Yangu'* (Yohana 19:30; Luka 23:46). Katika kipindi chote hiki, ambacho kwa kawaida hujulikana kama ' '—hali ya unyenyekevu au uchovu—wa Mwokozi wetu, Yeye alibeba daima msalaba wake maalum: msalaba wa kujidhabihu, unyenyekevu na utiifu, na msalaba wa mateso na huzuni. Katika kipindi hiki chote, Yeye alikuwa daima dhabihu ya upatanisho kwa Mungu kwa ajili ya dhambi zetu. Hasa, utume mkuu wa ukuhani wa Mwokozi wetu:

1) Ilianza na kuja Kwake mwenyewe ulimwenguni na umwilisho Wake: — **a)** Kuja Kwake ulimwenguni kwa nafsi yake ilikuwa tendo la utiifu, la kujisalimisha kwa mapenzi ya Baba, ambaye alisema: *'Haukuniandalia dhabihu na sadaka ... Tazama, nimekuja, kama ilivyoandikwa kunihusu katika zizi la kitabu, kutenda mapenzi Yako, ee Mungu'* (Ebr. 10:5–7); **b)** katika Uumbaji wake wa mwili alijinyima kabisa, au *alijidharau*, kwa maneno ya Mtume, alipokuwa, ingawa alikuwa Mungu, *'alichukua sura ya mtumwa, akiumbwa kwa kufanana na wanadamu na kuonekana kwa umbo la kibinadamu'* (Fil. 2:7); na — **c)** mara tu alipofanyika mwili, alijichukulia dhambi za ulimwengu, akawa dhamana kwa ajili yetu, na akabeba udhaifu wetu (Isa. 53:3).[342]

2) Ilidumu katika maisha yake yote duniani, tangu kuzaliwa hadi kifo. Maisha yake yote yalikuwa tendo moja lisilokatika la unyenyekevu, utiifu kwa mapenzi ya Mungu, mateso na huzuni. Alizaliwa na Mama yake, Bikira safi na mtakatifu zaidi, lakini maskini na asiyejulikana; zaidi ya hayo, alizaliwa katika zizi na kuwekwa kwenye malisho. Siku chache baadaye, kwa mujibu wa Sheria ya Musa, alifanyiwa kitendo cha kutahiriwa, na hata wakati huo alihesabiwa miongoni mwa waovu (Isaya 53:12). Muda mfupi baadaye, aliteswa na Herode, akakimbilia Misri, na akawa chanzo kisicho na hatia cha vifo vya maelfu ya watoto wachanga. Aliporudi kutoka Misri, alikaa katika mji usio na umaarufu—Nazareti—na kwa takriban miaka thelathini hakujulikana kabisa na ulimwengu, akiishi katika nyumba ya baba yake wa kambo, fundi fanicha, na kushiriki katika kazi zake. Kabla ya kuanza huduma Yake ya umma, Yeye—Bwana na Mfalme wa ulimwengu—alienda kubatizwa na mmoja wa watumishi Wake, Yohana, ili *kutimiza haki yote* (Mathayo 3:15), na mara nyingine tena alihesabiwa miongoni mwa wasio na sheria; Alivumilia kwa hiari yake kufunga kwa siku arobaini na hata ushawishi wa shetani. Alipoanza huduma Yake, kwa takriban miaka mitatu na nusu, alitekeleza kazi ya huduma Yake, si kwa kufuata mapenzi Yake mwenyewe, bali mapenzi ya Baba,

---

[342] "Mungu anajinyonga na kushuka kwa ajili yetu; kwa 'kujinyonga' namaanisha aina ya kudhoofika na kupungua kwa utukufu" (Gregory Mwtheolojia, Maoni juu ya Mathayo 19, I, katika Kazi za Mababa Watakatifu, III, 215). "Asiyeeleweka anaeleweka kupitia nafsi ya busara, ambayo ni kiunganishi kati ya Uungu na mwili mzito; Yeye aliye tajiri anakuwa maskini – anakuwa maskini hata kufikia kiwango cha mwili wangu, ili mimi nipate utajiri kwa Uungu Wake. Yeye aliyejaa anajifanya kuwa mtupu – anajifanya kuwa mtupu, ingawa kwa muda tu, wa utukufu Wake, ili mimi nipate kushiriki katika ujazo Wake" (Homilia kuhusu Epifania, ibid., uk. 245).

akishuhudia: *'Nimekuja kutoka mbinguni si kutenda mapenzi yangu mwenyewe, bali mapenzi ya Baba aliyenituma'* (Yohana 6:38); *'Chakula changu ni kutenda mapenzi ya yeye aliyenituma na kukamilisha kazi yake'* (Yohana 4:34); *'ili ulimwengu ujue kwamba nimpenda Baba, na kama Baba alivyoamuru, ndivyo nitendavyo'* (Yohana 14:31). Anahubiri, lakini anahubiri kile Baba alichomwamuru: *"Mafundisho yangu si yangu, bali ni ya Yeye aliyenituma"* (Yohana 7:16); *"Sikutamka kwa mamlaka yangu mwenyewe; bali Baba aliyenituma—ndiye aliyenipa amri ya kile ninalopaswa kusema na kile ninalopaswa kuongea"* (Yohana 12:49). Yeye Mwenyewe anatimiza Sheria ya Musa, ambayo alikuja kuibadilisha na mpya na kamilifu zaidi kwa wengine. Anawajali wananchi wenzake kupata nuru, akisafiri katika miji na vijiji vyao kuhubiri—lakini Yeye Mwenyewe *hana mahali pa kulaza kichwa chake* (Mathayo 8:20). Anatenda mema kupitia mafundisho na miujiza Yake yote (Matendo 10:38), lakini Yeye mwenyewe anakumbana na mabaya tu kutoka kwa wengine: hawaiamini mafundisho Yake; wanahusisha miujiza Yake na nguvu ya Beelzebuli; wanamkandamiza kwa wivu wa siri, chuki, fitina na shutuma, na zaidi ya mara moja hata wanajaribu kumuua. Hata miongoni mwa wanafunzi wake kumi na wawili wenyewe, ambao aliwa karibia zaidi, daima anamuona na kumvumilia yule atakayemsaliti. Na juhudi hii yote ngumu ya maisha ya Mwokozi wetu ilikuwa hasa kazi ya utume wake wa ukuhani mkuu; kujitoa kwake yote kulikuwa na lengo la wokovu wetu wa milele. *"Katika siku za mwili wake, alitoa sala na maombi, kwa sauti kuu na machozi, kwa yule aliyeweza kumwokoa na kufa; naye alisikiwa kwa sababu ya heshima yake; ingawa alikuwa Mwana, bado kwa mateso alijifunza kutii; na alipokamilishwa, akawa chanzo cha wokovu wa milele kwa wote wanaomtii, akiwa ameteuliwa na Mungu kuwa Kuhani Mkuu katika mpangilio wa Melkizedeki"* (Ebr. 5:7–10).[343]

3) Hatimaye, ilitimia kikamilifu katika kifo chake msalabani, pamoja na mazingira yaliyotangulia na kukiambatana nacho. Kwani hapa unyenyekevu wa Mwokozi wetu, utiifu wake kwa mapenzi ya Mungu, na mateso na huzuni zake vyote vilifikia kilele chake. Hapa alionekana, katika Utr , akidharauliwa na kudunishwa zaidi ya mwanadamu yeyote (Isaya 53:3): hapa alinywa kwa ajili yetu kikombe kizito cha ghadhabu ya Mungu (Yohana 18:11), na alivumilia mateso makali ya kuzimu (Isaya 53:12). Hapa, kama Kuhani Mkuu, Kwa kweli alijitoa mwenyewe msalabani kama dhabihu ya upatanisho kwa Mungu kwa ajili ya dhambi za ulimwengu, na akatuachilia kwa damu yake ya thamani (1 Petro 1:19), ili Mwili wake na maisha yake yote ya duniani yalikuwa tu kama maandalizi na, kama tusemavyo, kuinuka taratibu kuelekea dhabihu hii kuu. Na ndiyo maana, katika Neno la Mungu na katika mafundisho ya Kanisa (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 47), inawasilishwa kwamba—

§151. Hasa, kifo cha Yesu Kristo kama dhabihu kwa ajili ya ukombozi wetu

1) Ukweli huu muhimu zaidi ulitabiriwa katika aina na unabii wa Agano la Kale. Hivyo, nyoka wa shaba, uliyoinuliwa na Musa jangwani kwa amri ya Mungu, na ambao uliokoa kutoka kwa kifo wote wale ambao, baada ya kuumwa na nyoka hatari, walimtazama, — ilitabiri kwamba *'kama vile Mwana wa Mtu anavyopaswa kunyanyuliwa, ili kila amwaminiye asipotee bali awe na uzima wa milele'* [(Yohana 3:14–15); (Hesabu 21:8–9)]. damu ya wanyama wote wa dhabihu waliouawa ili kuwasafisha watu kutoka kwa dhambi zao, na, hasa, damu ya mwana-kondoo wa Pasaka, ambayo iliwaponya wazaliwa wa kwanza wa Israeli kutoka kwa upanga wa malaika wa mauti nchini Misri; damu ya kondoo au ndama, ambayo kuhani mkuu aliingia Patakatifu pa Patakatifu mara moja kwa mwaka kunyunyizia kiti cha rehema kwa ajili ya dhambi za watu wote—haya yote yaliashiria waziwazi kwa watu wa Mungu kwamba, kwa ajili ya usafi wa kweli wa jamii nzima ya wanadamu kutoka kwa dhambi, damu ya Mwana-Kondoo, aliyechinjwa tangu mwanzo wa ulimwengu, ingetumika [(Ebr. 9:11–12, 24); (Ebr. 10:11–12); (1 Kor. 5:7); (Ufu. 5:12)]. Na kutoka kwa unabii wa Agano la Kale, inatosha hapa kukumbuka ule muhimu na ulio wazi zaidi, uliotamkwa na nabii Isaya kumhusu Masihi: *'Bali alijeruhiwa kwa makosa yetu, alichubuliwa kwa maovu yetu; adhabu iliyotuletea amani ilikuwa juu yake, na kwa majeraha yake tumepona. Sote tulipotea kama kondoo; kila mmoja wetu aligeukia njia yake; na Bwana alimweka juu Yake maovu yetu sote. Aliteswa, lakini alinyenyekea mateso yake wala hakufungua kinywa chake; kama mwana-kondoo, alipelekwa kuchinjwa ... kwa ajili ya makosa ya watu*

[343] "Alikuwa binadamu kwa ajili yetu. Alijitwika yaliyo mabaya zaidi, ili sisi tupokee yaliyo bora zaidi; Alikua maskini, ili sisi tufanywe matajiri kwa umaskini Wake; Alichukua sura ya mtumwa, ili sisi tupate uhuru; Aliyajinyenyekeza, ili sisi tupandishwe; Alishawishiwa, ili sisi tushinde; alivumilia aibu ili sisi tutukuzwe; Alikufa ili kuokoa; Alipaa ili kuwavuta kwake wale waliodhoofishwa na kuanguka kwa dhambi" (Gregory the Theologian, Mahubiri ya Pasaka, katika The Works of the Holy Fathers 1, 7).

wangu alivumilia adhabu … Roho yake ikasalimishwa kwa mauti, naye akaorodheshwa pamoja na wahalifu; lakini alibeba dhambi za wengi, na kwa makosa yao alikabidhiwa [(Isaya 53:5–12); (Dan. 9:24); (Zab. 21:17–18)].

2) Yohana Mbatizaji alitangaza ukweli huu alipomwona Yesu akija kwake ili kubatizwa, akasema mbele ya wote: *'Tazama Mwana-Kondoo wa Mungu, anayechukua dhambi ya ulimwengu'* (Yohana 1:29). Kwa kumwita Mwana-Kondoo, anaelezea wazo la usafi wake na utayari wake wa kufa; kwa kumwita Mwana-Kondoo wa Mungu, anadokeza kwamba Yeye ametakaswa na kumpendeza Mungu; kwa kumwita Mwana-Kondoo anayeondoa dhambi za ulimwengu, anarejelea kondoo waliochinjwa kwa ajili ya dhambi za wanadamu katika Agano la Kale, na anatangaza kwamba Mwana-Kondoo wa Agano Jipya atachinjwa kwa ajili ya dhambi za wanadamu wote.

3) Kristo Mwokozi mwenyewe alishuhudia ukweli huu mara nyingi. Akizungumza kuhusu kusudi la kuja kwake duniani, alisema: *'Mwana wa Mtu hakujawa ili ahudumiwe, bali kuhudumu, na kutoa roho yake kuwa gharama ya ukombozi wa wengi'* (Mathayo 20:28). Akijitaja Yeye mwenyewe kama Mchungaji wa kweli wa kondoo wa kundi Lake, alisema: *'Mchungaji mwema huutoa uhai wake kwa ajili ya kondoo … Mimi ni mchungaji mwema ... na huutoa uhai wangu kwa ajili ya kondoo'* (Yohana 10:11–15). Alipokuwa akiwatabiria Wayahudi kuanzishwa kwa sakramenti ya Mwili na Damu Yake, alisema, miongoni mwa mambo mengine: *"Mimi ni mkate hai ulioshuka kutoka mbinguni; yeye yeyote aliyeila mkate huu ataishi milele; na mkate nitakaoutoa ni Mwili wangu, nitakaoutoa kwa ajili ya uhai wa ulimwengu"* (Yohana 6:51). Na wakati wa kuanzisha sakramenti hii ya wokovu, alipowapa wanafunzi wake mkate, alisema: *'Hiki ni mwili wangu, unaovunjwa kwa ajili yenu'* (Luka 22:19), na kisha, alipowapa kikombe, akasema: *'Hiki ni damu yangu ya agano jipya, inayomwagwa kwa wengi kwa ajili ya msamaha wa dhambi'* (Mathayo 26:28). Hatimaye, baada ya kuonja kifo kweli kweli kwa ajili ya dhambi za ulimwengu, Aliwafungua *akili za* wanafunzi wake *ili waelewe Maandiko* baada ya ufufuko wake. *Naye akawaambia, 'Ilivyoandikwa ndivyo, na ilivyotakiwa Kristo ahangaike, na afufuke kutoka kwa wafu siku ya tatu, na toba na msamaha wa dhambi yatangazwe kwa jina lake kwa mataifa yote'* (Luka 24:46–47).

4) Ukweli huu ulitangazwa na Mitume Watakatifu. Mtume Yohane, akirejelea ushauri uliotolewa na Kayafa kwa Wayahudi kuhusu Yesu Kristo: *'Ni afadhali mtu mmoja afe kwa ajili ya watu kuliko taifa zima liangamie'* (Yohane 11:50), anaongeza: *'Hakusema haya kwa hiari yake mwenyewe, bali, akiwa kuhani mkuu mwaka huo, alitabiri kwamba Yesu angekufa kwa ajili ya watu, na si kwa ajili ya watu tu, bali pia ili kuwaleta pamoja watoto wa Mungu waliotawanyika'* (Yohana 11:51–52). Na katika barua yake anasema: *'Kwa damu ya Yesu Kristo, Mungu Mwenyezi, Mwanawe, tunasafishwa dhambi zote'* (1 Yohana 1:7); na katika Kitabu cha Ufunuo anaeleza jinsi wazee ishirini na wanne, wakianguka mbele ya Mwana-Kondoo, *"wanaimba wimbo mpya, wakisema: 'Wewe uwe na haki ya kuchukua kitabu hicho na kufungua muhuri zake, maana ulichinjwa, na kwa damu yako umetununua kwa Mungu kutoka katika kila kabila na lugha na watu na mataifa'"* (Ufunuo 5:9; 1:5). Mtume Petro anawahimiza Wakristo: *'Tendeni kwa heshima wakati mnaoishi kama wageni hapa, mkijua kwamba hamkuokolewa kwa fedha na dhahabu vinavyopotea kutokana na maisha ya upuuzi mliyopokea kutoka kwa mababu zenu, bali kwa damu ya thamani ya Kristo, kama ya Mwana-kondoo asiye na dosari wala dosari'* (1 Petro 1:17–19). *'Kristo aliteseka kwa ajili yetu, akituachia mfano, ili tufuate nyayo zake ... Yeye mwenyewe alibeba dhambi zetu katika mwili wake msalabani, ili kwamba, tukiwa tumekombolewa kutoka kwa dhambi, tuishi kwa ajili ya haki: kwa majeraha yake mmepona'* (1 Petro 2:21–24). *"Kristo aliteswa mara moja kwa ajili ya dhambi zetu, mwenye haki kwa ajili ya wasio haki, ili atulete kwa Mungu"* (1 Petro 3:18). Lakini ni Mtume Paulo ndiye anayeirudia kweli hii mara nyingi zaidi kuliko mtu mwingine yeyote katika barua zake: *'Niliwapa ninyi, kama jambo la kwanza kabisa, yale ambayo mimi mwenyewe nilipokea, kwamba Kristo alikufa kwa ajili ya dhambi zetu, sawasawa na Maandiko'* (1 Kor. 15:3); *'Kristo alitupenda na kujitoa kwa ajili yetu kama dhabihu na sadaka kwa Mungu, harufu ya manukato'* (Efe. 5:2); *'Kristo, aliyejitoa mara moja kwa ajili ya wote ili kuondoa dhambi za wengi'* (Ebr. 9:28); *"Yeye aliyekabidhiwa kwa ajili ya dhambi zetu na kufufuliwa kwa ajili ya kuhesabiwa haki kwetu*" (Warumi 4:25); *"ambaye Mungu alimweka kuwa kafara ya upatanisho kwa damu yake, kwa njia ya imani, ili kuonyesha haki yake, kwa sababu katika uvumilivu wake alipita juu ya dhambi zilizotendwa hapo awali"* (Warumi 3:25).

5) Ukweli huu umeshikiliwa daima na Kanisa Takatifu Katoliki, kama inavyoonyeshwa: **a)** kutoka kwa Imani ya Nicea-Konstantinopoli, ambapo inatufundisha kuamini: "na kwa Bwana mmoja Yesu Kristo, Mwana wa Mungu…, ambaye kwa ajili yetu alikuwa binadamu na kwa ajili ya wokovu wetu alishuka kutoka

mbinguni…, na alisulubishwa kwa ajili yetu…; **b)** kutoka kwa Imani ya Athanasia, inayosema: 'Kuna Kristo mmoja aliyeteswa kwa ajili ya wokovu wetu,' na — **c)** kutoka kwa ushuhuda wa walimu wake, kama vile:

Mababa wa Kitume: **a)** Mt. Barnaba: 'Tuamini kwamba Mwana wa Mungu hangeweza kuteseka isipokuwa kwa ajili yetu…; kwa ajili ya dhambi zetu alikuwa tayari kutoa chombo cha Roho kama dhabihu;'[344]

b) Mtakatifu Klimenti wa Roma: "Tumuangalie Bwana Yesu Kristo, ambaye damu yake ilimwagwa kwa ajili yetu…; tuitazame kwa makini damu ya Kristo, na kutafakari jinsi damu yake ilivyo ya thamani mbele za Mungu, kwa kuwa, ilipomwagwa kwa ajili ya wokovu wetu, imeleta neema ya toba kwa ulimwengu wote;"[345] **c)** Ignatius Mwenye Mungu: "Kristo alikufa kwa ajili yenu, ili kwamba, kwa kuamini katika kifo Chake, mponokoke kutoka kwa kifo;"[346] **d)** Mt. Polycarpo: "Alivumilia kifo chenyewe kwa ajili ya dhambi zetu…; Alivumilia kila kitu kwa ajili yetu, ili tuishi ndani Yake;"[347]

Wafundishaji wa karne ya pili na ya tatu: a) Mt. Justin Mshahidi: "(Kristo), kwa mapenzi ya Baba, alikuwa mwanadamu kwa ajili ya wokovu wa wale wanaoamini kwake, na akajinyenyekeza kwa unyenyekevu na mateso, ili kupitia kifo chake na ufufuo wake ashinde kifo;"[348] **b)** Mt. Irenaeus: "Kristo alituachilia huru kwa damu Yake, na akatoa roho Yake kwa ajili ya roho zetu, na mwili Wake kwa ajili ya miili yetu;"[349] **c)** Tertullian: "Kristo alifurahi kuzaliwa kwa mwili katika mwili, ili kwa kuzaliwa Kwake abadilisha kuzaliwa kwetu, na kwa kifo Chake aangamize kifo chetu;"[350] **d)** Mtakatifu Cyprian: "Kristo amewapa neema hii, akitupatia zawadi ya rehema zake, akiwa ameshinda kifo kwa msalaba wake, akiwa amekomboa muumini kwa bei ya damu yake mwenyewe, akiwa amewapatanisha mwanadamu na Mungu Baba, na akiwa amemfanya hai kupitia kuzaliwa upya kwa mbinguni;"[351]

Wafundishaji wa karne ya nne: **a)** Eusebius wa Kaisaria: "Kazi Yake ilienea hata kufikia kifo, ambacho yeyote anayetaka kuchunguza atapata si sababu moja bali nyingi: ya kwanza ni kwamba Apate mamlaka juu ya wafu na walio hai; ya pili ni kwamba, baada ya kuteseka kwa ajili yetu na kuwa dhamana kwa ajili yetu, Afute dhambi zetu; ya tatu, kutekeleza dhabihu ya kimungu, na kutoa dhabihu kuu kwa niaba ya ulimwengu wote kwa Mungu, ambaye yuko juu ya yote;"[352] **b)** Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Kristo anaitwa wokovu wetu (1 Kor. 1:30), kama Yeye anayetuweka huru kutoka kwa utumwa wa dhambi, baada ya kujitoa kwa ajili yetu katika kama fidia, kama dhabihu ya kusafisha kwa ajili ya ulimwengu wote;"[353] **c)** Hilari: "Alituachilia huru kwa kujitoa kwa ajili ya dhambi zetu; Alituachilia huru kwa damu Yake, mateso Yake, kifo Chake, na ufufuo Wake;"[354] **d)** Mtakatifu Ambrozi: "Damu ya manabii haikuweza kutuachilia huru; wala Petro wala Paulo hawakutuachilia huru; ni Yeye tu ambaye ni Mungu na mwanadamu ndiye aliyetuokoa kwa kifo chake, jambo ambalo mwanadamu tu hangeweza kamwe kulifanya;"[355] **e)** Mtakatifu Efrem wa Syria: "Bwana asiyepitia mateso aliteseka kwa ajili yetu, yule pekee asiye na dhambi alisulubishwa kwa ajili yetu…; kwa ajili yetu, sisi wasiotawala, Kristo Mwokozi wetu aliuawa;"[356] **e)** Basil Mkuu: "Mwanadamu anaweza kupata nini cha thamani ya namna hiyo ili kutoa kafara kwa ajili ya roho yake? Lakini kilipatikana kitu kimoja cha thamani sawa na wanadamu wote kwa pamoja, ambacho kilitolewa kama bei ya kafara kwa ajili ya roho zetu: hii ni damu takatifu na ya thamani ya Bwana wetu Yesu Kristo, ambayo Aliimwaga kwa ajili yetu sote."[357]

Wakieleza mawazo yao kwa njia hii kuhusu kifo cha Kristo cha kufidia dhambi zetu, waalimu wa awali wa Kanisa mara nyingi walijaribu, kadri iwezekanavyo, kueleza kwa nini Mwokozi wetu alikufa msalabani badala ya kwa njia nyingine yoyote. Maelezo muhimu zaidi kati ya haya yanaweza kupatikana katika maneno yafuatayo ya Mtakatifu Athanasius. "Kama mmoja wetu, si kwa kupenda mabishano bali kwa tamaa ya kujua ukweli, atajiuliza: 'Kwa nini Bwana hakuteseka kifo kingine chochote isipokuwa kifo cha

---

[344] Waraka Na. VII.
[345] Waraka kwa Wakorintho 1, n. 21; taz. n. 49.
[346] Waraka kwa Trall, n. 2; taz. Waraka kwa Smyrna, n. 1.
[347] Waraka kwa Filipo, n. 1. 8, katika Xp. Readings 1821, 1, 117. 123.
[348] Apolog. 1, n. 63; cf. Dialog. cum Tryph. n. 88.
[349] Kinyume na Heri, Kitabu V, Sura I, n. 1; taz. 16, n. 3; 17, n. 1; 21, n. 1.
[350] Adv. Marcion. III, sura ya 9.
[351] Barua kwa Demetrius, n. 25, katika *Patrologia Cursus Completus*, J. IV, uk. 564, iliyohaririwa na Migne.
[352] Demonstr. Evang. IV, 12; taz. 1, 10; X, 1.
[353] Treatise on Theology IV, katika Works of the Holy Fathers III, 100.
[354] Katika Zaburi XXXIV, Lit., 15.
[355] Katika Luka, Sura ya VII.
[356] Mahubiri kuhusu Mateso ya Mwokozi, katika Kazi za Mababa Watakatifu, XV, 243.
[357] Mahubiri juu ya Zaburi 48, ibid. V, 360.

msalabani?' Na ajue kwamba ni kifo hiki hasa, na si kingine, kilichoweza kuwa cha wokovu kwetu, na ni hiki ambacho Bwana aliteseka kwa ajili ya wokovu wetu. Maana akija kubeba juu yake laana iliyokuwa juu yetu, angewezaje kuwa laana isipokuwa kwa kuteseka kifo kilichokuwa chini ya laana? Na kifo kama hicho ni hasa kifo cha msalabani: *'Maana imeandikwa: "Aliyelaaniwa kila mtu anayening'inizwa msalabani"'* (Gal. 3:13). Pili, ikiwa kifo cha Bwana ni kafara kwa ajili ya wote, ikiwa kwa njia yake kuta ya mgawanyiko imebomolewa na wito wa mataifa umetimia (Efe. 2:14): basi, angewezaje kutuita kwa Baba, kama asingesulubishwa msalabani? Kwa maana ni msalabani tu ndipo mtu anaweza kufa akiwa amenyookesha mikono yake. Hivyo basi, ndiyo maana ilikuwa lazima kwa Bwana kuvumilia kifo msalabani, na kunyoosha mikono Yake msalabani, ili kwa mkono mmoja awavute Wayahudi wa kale Kwake, na kwa mwingine Wapagani, na kwa njia hii kuwaunganisha wote wawili ndani Yake. Yeye mwenyewe alitabiri hili alipotaka kuonyesha ni kwa kifo cha aina gani angekomboa wote: *'Nitakapoinuliwa kutoka duniani, nitawavuta watu wote kwangu'* (Yohana 12:32). Na zaidi ya hayo: adui wa jamii yetu—shetani, aliyeporomoka kutoka mbinguni—huzurura hapa katika ufalme wa anga, hutawala mashetani kama yeye katika kutotii kwao, na kupitia wao, wakati mwingine huwadanganya kwa njozi wale wanaoshindwa na udanganyifu wake, na nyakati zingine hujitahidi kwa kila njia kuweka kizuizi kwa wale wanaojitahidi kupanda juu; ndivyo anavyomwita Mtume Paulo, akimwita *mfalme anayetawala angani, ambaye sasa anafanya kazi ndani ya wana wa kutoitii* (Efe. 2:2). Kwa hiyo, Bwana alikuja kumwangusha shetani, kusafisha anga kutokana na uwepo wake, na kutufungulia njia ya bure kwenda mbinguni, kama ilivyoandikwa, 'kupitia pazia', yaani, kupitia mwili wake mwenyewe (Ebr. 10:21); na hangeweza kufanya hivi kwa njia nyingine yoyote isipokuwa kwa kifo. Lakini ni kwa kifo gani kingine, ikiwa si kile ambacho kingetokea angani, yaani, msalabani? Kwa maana ni yule tu aliyesulubishwa msalabani anayefa angani. Hivyo, haikuwa bila sababu Bwana alivumilia kifo msalabani: alipoinuliwa msalabani, Aliisafisha angahewa kutoka kwa hila za shetani."[358]

§152. Maelezo ya kina katika Neno la Mungu kuhusu ukombozi wetu kupitia kifo cha Yesu Kristo

Ili kuonyesha wazi zaidi kazi kuu ya ukombozi wetu, iliyokamilishwa kwa kifo cha Kristo, Neno la Mungu linaielezea katika sehemu mbalimbali, likionyesha, kwa upande mmoja, ni maovu gani Bwana ametukomboa, na kwa upande mwingine, ni baraka gani Ametuhakikishia.

1) Tulikuwa wenye dhambi, na kwa hiyo wachafu mbele za Mungu: Kristo ametusafisha kutoka kwa dhambi zetu kwa damu Yake. *"Damuni ya Yesu Kristo, Mwanawe, hutusafisha dhambi zote"* (1 Yohana 1:7); *'Kama damu ya ng'ombe dume na ya mbuzi, na majivu ya ndama wa ng'ombe, vinaposagwa, vinatakasisha wale waliochafuka, hata kiasi kwamba hekalu la kale linawezeshwa kutakaswa, basi damu ya Kristo, ambaye kwa njia ya Roho Mtakatifu alijitoa mwenyewe kuwa kafara isiyo na dosari kwa Mungu, itatusafisha dhamiri zetu kutokana na kazi zilizokufa, ili tuweze kumtumikia Mungu aliye hai na wa kweli'* [(Ebr. 9:13–14); (Lk. 24:47); (Tito 2:11–14); (Ebr. 1:2); (Ufu. 1:5)].

2) Tulikuwa na hatia mbele za Mungu na tulikuwa chini ya kiapo Chake, tukiteswa adhabu: Kristo alituachilia huru kutoka kwa hatia yetu ya dhambi, na kutoka kwa kiapo au adhabu, kwa kutoa damu Yake kwa haki ya Mungu kama bei ya ukombozi wetu. *"Mwana wa Mtu hakujawa ili ahudumiwe, bali kuhudumu, na kutoa uhai wake kama gharama ya ukombozi (λύτρον — bei, fidia) kwa wengi*" (Mathayo 20:28). *"Ndani yake sisi tumepata ukombozi kwa damu yake, msamaha wa dhambi"* [(Wakolosai 1:14); (Efe. 1:7)]. *"Tenda kwa heshima wakati mnaishi kama wageni hapa, mkijua kwamba hamkuokolewa* (ἐλυτρώθητε – mmeokolewa) *kutoka kwa maisha ya bure mliyopokea kutoka kwa mababu zenu kwa fedha na dhahabu zinazopotea, bali kwa damu ya thamani ya Kristo, kama ya Mwana-kondoo asiye na dosari wala dosari*" (1 Petro 1:17–19). *"Kristo alitukomboa kutoka kwa laana ya Sheria kwa kuwa laana kwa ajili yetu"* [(Gal. 3:13). (1 Kor. 6:20); (1 Kor. 7:28); (Gal. 1:4); (1 Tim. 2:5–6); (Tito 2:14)].

3) Tulikuwa maadui wa Mungu kwa sababu ya dhambi zetu: Kristo alituapatanisha naye kupitia kifo chake. *"Ilimpendeza Baba kwamba katika Yeye (**Kristo**) ukae utimilifu wote, na kwamba kupitia Yeye*

---

[358] Kuhusu Umwilisho wa Neno la Mungu, n. 25, katika Chr. Th. 1838, II, 145–148. Kwa mawazo yale yale, na hasa mawili ya mwisho, tazama Mt. Irenaeus (Adv. Haer. V, 17, n. 4), Lactantius (Inst. Divin. IV, 26), Mtakatifu Gregori wa Nyssa (Orat. Cathech. c. XXXII; contr. Eunom. cr. IV, in T. II, uk. 583, ed. Morel.), Mtakatifu Yohane Krisostomo (Homilia juu ya Msalaba na Wezi, 1, **11)** na wengine. Au fikiria hoja hii zaidi: 'Kwa kuwa kifo kilikuja kupitia mti (Mwanzo 2:3), ilikuwa inafaa kwamba uzima na ufufuo pia vipewe kupitia mti' (Damascene, Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kweli, Kitabu IV, Sura ya II, uk. 244; taz. Upinzani dhidi ya Ujinga, V, 16, n. 3; 17, n. 4; 18, n. 3; 19, n. 1).

apatanishe vitu vyote naye mwenyewe, akiwa ameweka amani kupitia Yeye, kwa damu ya msalaba wake, iwe vitu vilivyo duniani au vilivyo mbinguni. Na ninyi, ambao zamani mlikuwa mmejitenga na kuwa adui kwa matendo yenu maovu, sasa amewapatanisha katika mwili wa mwili wake, kwa njia ya kifo chake, ili aweze kuwasilisha mbele zake mkitakaswa, msio na lawama, wala wenye kulaumiwa (Wakolosai 1:19–22). *"Kwa kuwa, tulipokuwa bado maadui, tulipatana na Mungu kwa mauti ya Mwanawe; na kwa hakika, tukiwa tayari tumepatana naye, tutaokolewa kwa uhai wake"* [(Warumi 5:10); (2 Wakorintho 5:19); (Waefeso 2:16)].

4) Tulikuwa watumwa wa dhambi (Rum. 6:20), wafungwa wa shetani [(2 Tim. 2:26); (Yoh. 12:31)], tuliohukumiwa kifo (Mwa. 3:19): Kristo ametuweka huru kutoka kwa utumwa wa dhambi, ametukomboa kutoka kwa nguvu za shetani, na kutuokoa kutoka kwa kifo kwa kifo chake mwenyewe. *"Yeye aliyejitoa kwa ajili yetu ili kutukomboa kutokana na uasi wote, na kusafisha kwa ajili yake mwenyewe watu wa milki yake, wenye bidii katika kutenda mema"* (Tito 2:14). *"Kwa kuwa watoto ni washirika wa damu na mwili, Yeye naye alivishiriki hivyo, ili kwa mauti aingamize yule aliye na nguvu ya mauti, yaani, ibilisi, na kuwekomboa wale ambao kwa hofu ya mauti walikuwa watumwa maisha yao yote"* (Waebrania 2:14–15). *"...akiangamiza hati iliyoandikwa mikononi mwetu, yenye vishikio dhidi yetu, ambayo ilitupinga; akaiondoa njia, akailazimisha msalabani; akivua mamlaka na nguvu nguvu zao, akazitangaza hadharani, akiwashinda kwa msalaba huo"* (Wakolosai 2:14–15). *"Kwa kuwa wote waliufa kwa Adamu, vivyo hivyo wote watafanywa kuwa hai katika Kristo"* (1 Kor. 15:22).

Akiwa ametuokoa hivyo kutoka kwa dhambi na madhara yake yote kupitia kifo chake, Bwana Yesu kwa wakati huo huo alituhakikishia baraka kuu zaidi.

5) Alianzisha agano jipya kwa damu yake na akatusawazisha na Mungu. *"Ndivyo anavyokuwa mpatanishi wa agano jipya, ili kwamba, kwa kifo chake—ambacho kilitumika kuwa upatanisho kwa maasi yaliyotendwa chini ya agano la kwanza—wale walioitwa wapokee urithi wa milele ulioahidiwa"* [(Ebr. 9:15); (12:24)]. *Na sasa, katika Kristo Yesu, ninyi (Wapagani), ambao zamani mlikuwa mbali, mmewekwa karibu kwa damu* ya Kristo… *kwa maana kwa Yeye sisi sote wawili tunaingia kwa Mungu kwa Roho mmoja* (Efe. 2:13–18).

6) Ametuchukua kuwa watoto wa Mungu na kutufanya wake. *"Wakati ule ulipotimia, Mungu akamtuma Mwanawe, aliyezaliwa na mwanamke, aliyezaliwa chini ya Sheria, ili awafadhilie wale waliokuwa chini ya Sheria, ili sisi tupate kupewa haki ya kuwa wana"* (Gal. 4:4–5). *'Basi ninyi si wageni wala wa kigeni tena, bali ni wapwa wenzao wa watakatifu na wa familia ya Mungu'* [(Efe. 2:19); kdr. (2 Pet. 1:4)].

7) Kupitia kifo chake, ametupatia njia ya kuwa wa haki na watakatifu. *"Yeye mwenyewe alibeba dhambi zetu katika mwili wake juu ya mti, ili sisi, baada ya kuachiwa huru kutokana na dhambi, tuishi kwa ajili ya haki"* (1 Petro 2:24). *"Kristo aliipenda Kanisa akajitoa kwa ajili yake, ili aliitakase, akiisafisha kwa kuiosha kwa maji kwa neno; ili ailitetee kuwa kanisa la utukufu, lisilo na doa wala mkunjo wala kitu chochote kama hicho, bali liwe takatifu na lisilo na lawama"* (Efe. 5:25–27). *"Nanyi, ambao zamani mlikuwa mmejitenga na kuwa adui kwa nia zenu mbaya, sasa amewapatanisha katika mwili wa mwili wake kwa kifo chake, ili awawasilishe mtakatifu, wasio na lawama wala wenye kulaumiwa mbele zake*" (Kol. 1:21–22; Tito 2:14).

8) *Kupitia* kifo chake, ametuhakikishia uzima wa milele na utukufu wa milele. *"Kama vile Musa alivyoinua nyoka jangwani, ndivyo Mwana wa Adamu anavyopaswa kuinuliwa, ili kila amwamini apotee, bali awe na uzima wa milele"* (Yohana 3:14–15). *"Kwa maana ikiwa, tulipokuwa bado maadui, tulipatana na Mungu kwa kifo cha Mwanawe, na si zaidi sana, tukiwa tayari tumepatana, tutaokolewa kwa uhai wake"* (Warumi 5:10). *"Maana ilimpasa yeye, ambaye kwa ajili yake na kupitia kwake vitu vyote viliumbwa, alipomleta wana wengi katika utukufu, amkamilishe mwandaji wa wokovu wao kwa mateso"* (Waebrania 2:10).

Kulingana na matendo haya yote yaliyotimizwa kwa ajili yetu kupitia kifo cha Bwana wetu, Yeye Mwenyewe anaitwa katika Maandiko Matakatifu: Yesu, yaani, Mwokozi (σωτήρ), kwa sababu alituokoa, akituokoa kutoka kwa dhambi na kutoka kwa madhara yote ya dhambi [(Mathayo 1:21); (Luka 2:11); (Tito 2:13–14); (Matendo 5:31)]; Mwombezi au Msuluhishi (Μεσίτης), kwa sababu Ametuapatanisha na Mungu [(1 Tim. 2:5); (Ebr. 8:6); (Ebr. 9:15); (Ebr. 12:24)]; Kuhani Mkuu (Αρχιερεύς), kwa sababu Alijitoa mwenyewe kuwa sadaka kwa ajili yetu msalabani, na kwa sadaka hii ya upatanisho alitupatia ukombozi kutoka kwa uovu wote na baraka za milele [(Ebr. 2:17); (Ebr. 4:14); (Ebr. 5:9–10, n.k.]; Dhamini (Ἔγγυος) wa Agano

Jipya (Ebr. 7:22), kwa sababu kwa kifo chake alilipa deni letu kwa Mungu kwa ajili ya dhambi zetu, *'akiwa amefuta hati ya madai dhidi yetu, iliyokuwa ikitutishia, naye akaiondoa njia, akitia msalabani'* (Kol. 2:14).

§153. Ufafanuzi wa namna halisi ya ukombozi wetu kupitia kifo cha Yesu Kristo

Fumbo lote la ukombozi wetu kupitia kifo cha Yesu Kristo liko katika ukweli kwamba Yeye, badala yetu, alilipa deni kwa damu yake mwenyewe na alikidhi kikamilifu haki ya Mungu kwa ajili ya dhambi zetu—deni ambalo sisi wenyewe hatukuweza kulilipa; kwa maneno mengine, badala yetu, Yeye alitimiza na kuvumilia kila kitu kilichohitajika kwa ajili ya msamaha wa dhambi zetu. Uwezekano wenyewe wa ubadilishanaji kama huo wa mtu mmoja kwa mwingine mbele ya kiti cha hukumu cha haki ya Mungu—malipo kama hayo ya deni la kimaadili na mtu mmoja kwa niaba ya mwingine au wengine—lazima utambuliwe na akili timamu: **a)** wakati ubadilishanaji huu unakubaliana na mapenzi ya Mungu na ridhaa ya Mwanzishaji na Jaji mkuu mwenyewe; **b)** wakati mtu aliyejitolea kulipa deni kwa niaba ya wadaiwa wengine wasioweza kulipa hana deni kama hilo mbele za Mungu; **c)** wakati wanapoamua kwa hiari kutimiza mahitaji yote ya deni, chochote ambacho Jaji anaweza kutoza; na — **d)** wakati, hatimaye, wanapofanya malipo hayo kikamilifu ili kulilipia deni lote. Vigezo hivi vyote, ambavyo tumevichukua kutoka kwa mfano wa Mwokozi wetu na kuvifupisha tu, vimetimizwa kikamilifu katika kitendo Chake kikuu cha dhabihu kwa niaba yetu. Na—

1) Bwana Yesu alivumilia mateso na kifo kwa ajili yetu kulingana na mapenzi na idhini ya Baba Yake, Mhukumu wetu mkuu. Kwa kusudi hili hasa Yeye, Mwana wa Mungu, alikuja ulimwenguni: si kufanya mapenzi yake mwenyewe, bali mapenzi ya Baba aliyemtuma (Yohana 6:38); na katika maisha yake yote ya duniani, hakujishughulisha na jambo lingine lolote isipokuwa kutimiza mapenzi ya Baba (Yohana 4:34). Hatimaye, alipokaribia kifo, katikati ya mateso yake makuu, alipokuwa akiomba kwa Baba katika Bustani ya Gethesemane: *'Baba yangu! Ikiwezekana, kiachie kikombe hiki kiende zake,'* mara moja aliongeza: *'lakini si kama mimi nitakavyo, bali kama Wewe utakavyo'* (Mathayo 26:39), *'lakini si mapenzi yangu, bali yako yatimizwe'* (Luka 22:42). Na muda mfupi baadaye, kwa kweli alikunywa kikombe chote cha ghadhabu ya Mungu kwa ajili yetu msalabani. Kwa upande mwingine, Neno la Mungu linafundisha waziwazi kwamba Baba *Yeye* Mwenyewe *'hakamwonea huruma Mwanawe, bali alimtoa kwa ajili yetu sote'* (Warumi 8:32); *'ambaye Mungu alimweka kuwa upatanisho kwa damu yake, kwa njia ya imani, ili kuonyesha haki yake, kwa sababu katika uvumilivu wake alipita juu ya dhambi zilizotendeka hapo awali'* (Rum. 3:25), *"kwa kuwa ilimpendeza Baba kwamba utimilifu wote ukae ndani Yake, na kwa Yeye kupatanisha vitu vyote na Yeye mwenyewe, alipofanya amani kwa njia ya damu ya msalaba Wake, iwe vitu vilivyo duniani au vilivyo mbinguni"* (Kol. 1:19–20).

2) Bwana Yesu alivumilia mateso na kifo kwa ajili ya dhambi zetu, ingawa Yeye mwenyewe hakuwa na dhambi kabisa na hana hatia, na kwa hivyo alikuwa huru kabisa mbele za Mungu kutokana na wajibu huu wa kimaadili. *'Mungu alimfanya yeye asiyejua dhambi*,' anasema Mtume, *'kuwa dhabihu ya dhambi kwa ajili yetu, ili tuwe haki za Mungu katika yeye'* (2 Kor. 5:21). *'Basi, Kuhani wetu Mkuu anapaswa kuwa hivi: mtakatifu, asiye na hatia, asiye na doa, aliyetengwa na wenye dhambi na aliye kuinuliwa juu ya mbingu; ambaye hana haja, kama vile makuhani wakuu wale, ya kutoa dhabihu siku baada ya siku, kwanza kwa dhambi zake mwenyewe na kisha kwa dhambi za watu, kwa maana alifanya hivi mara moja tu alipojitoa dhabihu"* (Ebr. 7:26–27). Yeye *"alijitoa mwenyewe kuwa dhabihu kwa Mungu bila doa kupitia Roho Mtakatifu"* (Ebr. 9:14), *"ili atuletee kwa Mungu, akiteseka mara moja kwa ajili ya dhambi zetu, mwenye haki kwa ajili ya wasio haki"* (1 Pet. 3:18), na ndiyo maana *"alituachilia huru kutoka kwa laana ya Sheria kwa kuwa laana kwa ajili yetu"* (Gal. 3:13).

3) Bwana Yesu alivumilia mateso na kifo kwa ajili yetu kabisa kwa hiari Yake binafsi — ndiyo maana yalikuwa ya kumridhisha Mhukumu wa mbinguni. *"Kwa sababu hii Baba anapenda Mimi*," anasema Kristo Mwokozi, "*kwa sababu naiweka chini roho yangu, ili niichukue tena. Hakuna anayeiniondoa, bali mimi ndiye naiweka chini kwa hiari yangu. Nina mamlaka ya kuliweka chini, na nina mamlaka ya kulichukua tena'* (Yohana 10:17–18). Na kisha, wakati ulipofika kweli wa kuweka chini uhai Wake kwa ajili ya kondoo, Akaenda kwa hiari Yake Yerusalemu, ingawa alijua kabla kwamba atasalitiwa, atatukaniwa na kusulubishwa huko (Mathayo 20:18); Alienda kwa hiari Yake kwenye Bustani ya Gethesemane, ingawa alitabiri kwamba Yuda msaliti na washirika wake wangekuja huko kumkamata (Mathayo 26:30–31); Alikabidhi nafsi yake kwa hiari mikononi mwa watumishi wa kuhani mkuu, ingawa aliweza, kwa neno moja *tu—'Mimi* ndiye'—kuwavuruga wote chini (Yohana 18:6), na ingawa angeweza, kama angependa, kuwa na zaidi ya majeshi kumi

na mawili ya malaika kumtetea (Mathayo 26:53). Mitume Watakatifu vivyo hivyo walifundisha kwamba Kristo *'alibeba dhambi zetu katika mwili wake mwenyewe juu ya mti'* (1 Petro 2:24), kwamba *'Kristo alitupenda na kujitoa kwa ajili yetu kama dhabihu na sadaka kwa Mungu, harufu manukato ... Alipenda Kanisa na kujitoa kwa ajili yake'* (Efe. 5:2).

4) Kupitia mateso na kifo chake, Bwana Yesu alilipa Haki ya Mungu bei kwa ajili yetu—bei ambayo haikuwa tu kamili na ya kutosha kabisa kwa deni letu, bali pia ya ziada—na hivyo si tu alituachilia dhambi, bali pia alituhakikishia baraka za milele.

a) Bwana Yesu alilipa bei kamili na ya kuridhisha kabisa kwa deni letu. Deni hili letu mbele za Mungu lilikuwa ni kushindwa kwetu kutimiza mapenzi Yake, ambayo tulikuwa tumefungwa kuyatimiza; na kwa kutotii kwetu tumemkosea Muumba wetu isivyo na kiasi, na kwa hivyo tukahukumiwa na Yeye kwa mateso na kifo, ambayo ni matokeo yasiyoepukika ya dhambi na malipo ya haki kwa dhambi, kulingana na neno la Maandiko: *'Hatia, ikikomaa, hazaa mauti'* (Yakobo 1:15); *'mzada wa hatia ni mauti'* (Warumi 6:23; Mwa. 2:17). Lakini Bwana Yesu alitimiza kikamilifu na kwa ukamilifu mapenzi ya Mungu kwa niaba yetu katika maisha yake yote ya duniani, na hasa katika mateso yake msalabani na kifo chake, wakati kujitoa dhabihu kwake, unyenyekevu na utiifu wake kwa mapenzi ya Baba vilipofikia kilele chake cha juu kabisa (Flp. 2:8); Alimridhisha kabisa na kikamilifu Muumba wetu kwa niaba yetu; Alivumilia kabisa na kikamilifu kwa niaba yetu mateso yote na kifo ambacho tulistahili kwa ajili ya dhambi zetu zote. Kwani ingawa aliteseka na kufa kwa ajili yetu katika ubinadamu wake, ubinadamu huu ulikuwa umeunganishwa isiyotenganishika na Uungu wake hata wakati wa mateso yake, na ndio ubinadamu uleule wa Mungu Neno. Ingawa aliteseka na kufa peke yake kwa ajili ya jamii nzima ya wanadamu, inayojumuisha mamilioni ya watu; bado Yeye ni Mtu wa Kimungu, ambaye si tu watu wote, bali viumbe wote kwa pamoja, hawawezi kulinganishwa naye kwa heshima. Ingawa alitimiza mapenzi ya Mungu kwa niaba yetu, na alikuwa mwaminifu kwa kipindi cha miaka thelathini na tatu na nusu tu, na ingawa aliteseka na kufa kwa ajili yetu mara moja; lakini utiifu huo kwa mapenzi ya Mungu na mateso na kifo chake, kama Mtu wa Kimungu, bila shaka vina uwezo wa kufidia matendo yetu yote yasiyohesabika ya kutotii mapenzi ya Mungu, na aina zote zisizohesabika za mateso na vifo vyetu, vya kimwili na vya milele. Mungu hangeweza kubaki asiridhike na dhabihu kama hiyo kwa ajili ya dhambi zetu: kwani ni Mungu Mwenyewe aliyefanya upatanisho [(Ebr. 5:8–10); (Ebr. 9:27–28); (Ebr. 10:12–14)]. Mawazo haya yalielezwa na kufafanuliwa na Wazee Wastakini wengi na walimu wa Kanisa, kwa mfano:

Mtu wa kitume aliyeandika Waraka kwa Diognetus; "Mungu alimtoa Mwanawe mwenyewe kuwa fidia (λοτρον) kwa ajili yetu, Mtakatifu kwa ajili ya wasio na sheria, Mwenye Haki kwa ajili ya wasio na haki, Asiye na Hatia kwa ajili ya wenye hatia, Asiyeharibika kwa ajili ya wanaoharibika, Asiyefaa kwa ajili ya wanaoweza kufa. Kwani ni nini kingine kingeweza kufunika dhambi zetu isipokuwa haki Yake? Ni nani mwingine angeweza kutuhesabia haki sisi wasio na sheria, isipokuwa Mwana mmoja wa Mungu?"[359]

Mtakatifu Irenaeus: "Katika Adamu wa kwanza tulichochea ghadhabu ya (Mungu) kwa kutozitii amri Yake; lakini katika Adamu wa pili tulipatanishwa Naye tena, kwa kuwa tulitii hata kufa. Kwa maana hatukuwa na deni kwa mtu mwingine yeyote isipokuwa Yeye ambaye amri Yake tulikiuka mwanzoni."[360]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Tulikuwa maadui kwa sababu ya dhambi; na Mungu aliamuru kifo kwa mwenye dhambi. Basi, kati ya hivi viwili, ni kipi kilipaswa kushinda: Je, kwa haki, alipaswa kumwua mwenye dhambi, au, kwa upendo kwa wanadamu, kuondoa amri Yake? Lakini tazama hekima ya Mungu: Alihifadhi kweli ya amri Yake na nguvu ya upendo Wake kwa wanadamu. *"Yeye mwenyewe alibeba dhambi zetu katika mwili wake msalabani, ili sisi, baada ya kuachiliwa kutoka kwa dhambi, tuishi kwa haki"* (1 Petro 2:24).[361] "Msishangae kwamba ulimwengu wote umeokolewa: kwa maana Yeye aliyefariki kwa ajili ya ulimwengu hakuwa mwanadamu tu, bali Mwana wa Mungu aliyezaliwa pekee. Dhambi la mtu mmoja, Adamu, liliweza kuleta mauti duniani. Basi, ikiwa kupitia kosa la mmoja (Warumi 5:17) mauti ilitawala duniani—je, uzima hautawala zaidi kupitia haki ya Yule Mmoja? Na kama, wakati huo, walitupwa nje ya

---

[359] Epist. ad Diognet. n. IX, in Chr. Readings 1825, XX, 156.

[360] Adv. haeres. V, 16, n. 3. Na zaidi: (asiyejulikana) 'Baba aliyeteseka kwa ajili yetu, ambaye tulimtenda dhambi, na ambaye, baada ya kutulisha utovu wetu wa nidhamu kwa utiifu wake mwenyewe, alitupatia kile kinachotuleta kwa muumba wetu: ushirika na utiifu' (-V, 37, n. 1).

[361] Mafundisho ya Katekesi XIII, n. 33, uk. 270.

Paradiso kwa kula kutoka kwa mti: si inafaa zaidi sasa kwamba, kupitia mti wa Yesu, waumini waingie Paradiso? Kama mtu wa kwanza, aliyeumbwa kutoka kwa udongo, alileta kifo kwa wote: si Yeye aliyeumba kutoka kwa udongo anaweza kuleta uzima wa milele, akiwa Yeye Mwenyewe ni Uzima? Kama Finehasi, kwa kuua mtu aliyekuwa akitenda chukizo kwa bidii, alikomesha ghadhabu ya Mungu (Hesabu 25:8), basi je, Yesu, ambaye hakuua mtu mwingine yeyote bali alijitoa kama fidia, hawezi kukomesha ghadhabu dhidi ya wanadamu? (2 Tim. 2:6).[362]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Kwa kuwa hatimaye ilikuwa lazima kwa watu wote kulipa deni lao (na deni hilo lilikuwa ni kwamba watu wote walikuwa chini ya kifo, ambayo ndiyo ilikuwa sababu kuu ya kuja kwa Yesu Kristo duniani): kwa hiyo, baada ya kuthibitisha Uungu Wake kwa kazi Zake, Mwisho alitoa dhabihu kwa ajili ya wanadamu wote, akikabidhi hekalu la mwili Wake kwa mauti, ili kwa njia hiyo, kwa upande mmoja, aweze kuwafanya wanadamu wote wasio na lawama na huru kutoka kwa kosa la kale, na kwa upande mwingine, ajidhihirishe kama mshindi wa mauti, na kufanya kutaharibika kwa mwili Wake kuwa mwanzo wa ufufuo wa ulimwengu wote… Mauti ilikuwa ya lazima; hakika ilibidi kuwe na kifo kwa ajili ya wanadamu wote, kwa sababu deni la pamoja linalowajibika kwa watu wote lilipaswa kulipwa. Kwa lengo hili, Neno, ambaye kwa asili ni asiyefaa, alichukua mwili wenye kufa, ili aweze kuutoa, kama mwili Wake mwenyewe, kama dhabihu kwa ajili ya wanadamu wote, na ili, katika mwili, aweze kuteseka kifo kwa ajili ya wote."[363]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kwa kila moja ya madeni yetu, fidia tofauti imelipwa na Yeye aliye juu yetu; na fumbo jipya limefumbuliwa—upendo wa Mungu kwa wanadamu, huruma Yake kwa wale walioanguka kwa kutotii. Kwa sababu hii kuzaliwa kwa Bikira Maria, kwa sababu hii mzinga na Betlehemu; kuzaliwa badala ya kuumbwa, Bikira badala ya mke, Betlehemu badala ya Edeni, mzinga badala ya paradiso, kidogo na kinachoonekana badala cha kikubwa na kilichofichika… Kwa ajili hii, Yesu hupokea ubatizo na ushuhuda kutoka juu; kwa ajili hii, Yeye hufunga, hajaribiwa, na humshinda yule aliyekuwa ameshinda. Kwa ajili hii, pepo wachafu hutolewa, magonjwa huponywa, na kazi kuu ya kuhubiri huwekwa mikononi mwa wadogo, na hufanywa nao… Kwa ajili hii, mti kwa mti na mkono kwa mkono; mikono, iliyonyoshwa kwa ujasiri, kwa mkono uliotandazwa kwa upuuzi; mikono iliyosulubishwa msalabani kwa mkono uliopotea; mikono inayounganisha ncha za dunia kuwa moja, kwa mkono uliomfukuza Adamu. Kwa sababu hii, kuinuliwa msalabani kwa ajili ya kuanguka, moto kwa ajili ya kuonja, taji la miiba kwa ajili ya utawala hafifu, kifo kwa ajili ya kifo."[364]

Wafuatao pia walitoa hoja kwa njia hii: Clement wa Aleksandria,[365] Ambrozi,[366] Gregori wa Nyssa,[367] Yohana Krisostomo,[368] Agosti,[369] na wengine.[370]

(b) Bwana Yesu alilipa bei iliyozidi sana ile iliyohitajika kwa ajili yetu. Kwa kuwa dhambi za jamii yote ya wanadamu zinaweza kuwa kubwa na nyingi kiasi gani, bado zina mipaka kwa asili na kwa idadi; ilhali kujitoa kwa ajili ya wengine, mateso na kifo cha Yesu Kristo, Mungu wa milele na asiye na kikomo, lazima viwe na thamani isiyo na kikomo katika kila upande mbele ya hukumu ya Haki ya milele. Kwa hivyo, dhambi zetu zilipokuwa kubwa na zisizopimika kiasi gani katika kudhalilisha utukufu wa Mungu Aliye Juu Zaidi, upatanisho uliotolewa kwa ajili yao na Yesu Kristo ni mkuu mno usio na kifani. Na hivyo, Yeye hakulipa tu deni letu kikamilifu kwa damu Yake ya thamani isiyopimika, bali pia ametununulia, kupitia hiyo, baraka za milele. Ukweli huu unatangazwa waziwazi na Mtume Mtakatifu, anayesema: *'Kama, kwa kosa la mtu mmoja, wengi walikufa, si zaidi sana neema ya Mungu na zawadi kwa neema ya mtu mmoja, Yesu Kristo, iliyafurika kwa wengi … Kwa maana, ikiwa kwa kosa la mmoja, mauti ilitawala kwa mtu huyo mmoja, nao waliopokea wingi wa neema na zawadi ya haki watatawala katika uzima kwa mtu mmoja, Yesu Kristo* [(Warumi 5:15–17); (Warumi 8:32)]. Watakatifu wa Kanisa wa Kale pia walihubiri:

---

[362] Hapo hapo, n. 2, uk. 239.
[363] Kuhusu Kuumbwa kwa Neno la Mungu kwa Mwili, n. 20, katika *Chronicle of Thursday* 1838, II, 133–134, 135.
[364] Mahubiri 3, katika The Works of the Holy Fathers 1, 31, 32.
[365] Cohort. ad gent. ch. XI.
[366] Epist. LXXVIÏ: 'Bei ya ukombozi wetu ilikuwa damu ya Bwana Yesu...'
[367] *De occurs. Dom.* uk. 454, Jz. III, t. Morel.
[368] Mahubiri juu ya Msalaba na Wezi, 1, n. 1.
[369] De Trinit. XIII, c. 15: 'Katika ukombozi, damu ya Kristo ilitolewa kama gharama kwa ajili yetu.'
[370] Eusebius, Maonyesho ya Injili, I, 10; IV, 12; X, 1; Didymus, Kuhusu Utatu Mtakatifu, III, 12; Cyril, Maelezo ya Yohana, VII, 30; Theodoret, Maelezo ya Isaya, LIII, 5.

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Yeye aliyekufa kwa ajili yetu hakuwa mtu wa kawaida; Mwana-Kondoo hakuwa binadamu tu; Hakuwa tu mwanadamu; Hakuwa tu malaika, bali Mungu aliyejifanya mwanadamu. Uovu wa wenye dhambi haukuwa mkubwa kama haki ya Yeye aliyekufa kwa ajili yao. Sio kwamba sisi tulitenda dhambi sana, bali ni kwamba Yeye aliyeweka roho yake kwa ajili yetu ndiye aliyetimiza haki; Yeye aliyeweka roho yake chini alipopenda, na akapokea tena alipopenda."[371]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Hebu fikiria kwamba mtu fulani alikuwa na deni la oboli kumi (sarafu ndogo) kwa mkopeshaji, naye akamfunga gerezani si tu yule mdaiwa mwenyewe, bali hata mke wake, watoto wake na watumishi wake; lakini mwingine anakuja, na si tu analipa oboli kumi, bali pia anatoa talanta elfu kumi za dhahabu, anampeleka mfungwa kwenye jumba la kifalme, anamweka katika kiti cha heshima, na kumnyeshea heshima na utukufu; basi yule aliyekopa oboli kumi atasahau kabisa kuhusu deni hilo. Hiki ndicho hasa kilichotokea kwetu! Kristo alilipa zaidi sana kuliko tulivyodeni; malipo Yake, ukilinganisha na deni letu, ni kama bahari isiyopimika ikilinganishwa na tone dogo. Hivyo basi, usishuku, Ee mwanadamu, unapoyaona yaliyo wingi ya baraka; usitafute kujua jinsi cheche ya kifo na dhambi ilivyozimwa, wakati bahari nzima ya zawadi za neema imemwagwa juu yake."[372]

Ndiyo maana tunaamini kwamba mateso na kifo cha Mwokozi wetu vina umuhimu si tu kama fidia kwa ajili yetu na malipo ya deni letu,[373] bali pia kama haki kuu mbele ya hukumu ya Haki ya milele, ambayo kwa ajili yake Mungu hutupatia kila kitu (Warumi 8:32). Au, tukitumia maneno ya Katekisimu ya Kiorthodoksi: "Mateso na kifo chake cha hiari msalabani kwa ajili yetu, vikiwa na thamani isiyo na kikomo kama Mungu-mwanadamu asiye na dhambi, huvitengeneza kuwa fidia kamili kwa haki ya Mungu, ambayo ilituahukumu kifo kwa ajili ya dhambi, na haki isiyopimika, ambayo imempa haki, bila kukiuka haki, ya kutupatia sisi wenye dhambi msamaha wa dhambi, na neema ya ushindi juu ya dhambi na kifo" (kwenye Kifungu cha IV, uk. 54, Moscow 1840).

§154. Upana wa Kazi za Ukombozi za Kifo cha Kristo

Dhabihu iliyotolewa kwa ajili yetu na Kristo Mwokozi msalabani ni dhabihu ya ulimwengu wote. Nguvu na athari zake zinapanuka:

1) Kwa watu wote. Hivyo alivyofundisha Mwokozi mwenyewe, akisema kwamba Yeye *'alikuja kutafuta na kuokoa aliyepotea'* [(Mathayo 18:11); (Mathayo 9:13)], — na watu wote walikuwa hivyo; kwamba ataweka chini uhai wake kwa ajili ya ulimwengu (Yohana 6:51), na kwamba *'Mungu aliupenda ulimwengu hata kutoa Mwanawe mmoja tu, ili kila amwaminiye asipotee bali awe na uzima wa milele'* (Yohana 3:16). Hivi ndivyo Mitume Watakatifu pia walivyofundisha, wakimwita Yesu Kristo:

*(***a)** Mwombezi wa wote. *"Maana hili ni jema na kupendeza machoni pa Mungu Mwokozi wetu, ambaye anataka watu wote waokolewe na kufikia kumjua kweli. Maana kuna Mungu mmoja, na mpatanishi mmoja kati ya Mungu na wanadamu, mtu, Kristo Yesu, ambaye alijitoa kuwa gharama ya ukombozi kwa wote*" [(1 Tim. 2:3–6); (Warumi 3:28–30)].

---

[371] Mihadhara ya Katekesi XIII, § 33, uk. 270.

[372] Maoni juu ya Waraka kwa Warumi, X, aya ya 2, kur. 211–212, kulingana na tafsiri ya Kirusi iliyochapishwa Moscow mwaka 1844.

[373] Ukombozi huu ulitolewa kwa nani kwa niaba yetu? Wengine wamedokeza kwamba ulitolewa kwa mkuu wa dunia hii—shetani, ambaye sote tuko utumwani wake (Origen, Maelezo ya Mathayo, J. XYI, n. 8; Gregory wa Nyssa, Katekisimu, sura ya XXII na zilizofuata; Ambros. Epist. LXXII, n. 8; Hieronym. in Epist. c. 1, 7). Hata hivyo, Mtakatifu Gregori na Mtakatifu Yohane wa Damasko walionyesha waziwazi kutokubaliana kwa mtazamo huo. Yule wa kwanza anahoji hivi: 'Kwa nani, na kwa madhumuni gani, damu hii kuu na ya utukufu ya Mungu, Kuhani Mkuu na Dhabihu, ilimwagwa kwa ajili yetu? Tulikuwa katika nguvu za yule mwovu, tumeuuzwa kwa dhambi na, kupitia upendo wetu kwa anasa, tumejiletea maangamizi. Na kama bei ya ukombozi inalipwa kwa yule tu anayetushikilia mateka, ninauliza: kwa nani, na kwa sababu gani, bei kama hiyo ililipwa? Ikiwa ni kwa yule Mwovu: basi jambo hili ni la kuchukiza kiasi gani! Mwizi anapokea bei ya ukombozi; anapokea si tu kutoka kwa Mungu, bali kutoka kwa Mungu Mwenyewe; kwa mateso yake anapokea thawabu isiyo na kipimo kiasi kwamba ingekuwa haki kutuachilia kwa ajili yake! Na kama ni kwa Baba: basi, kwanza, vipi? Hatukuwa mateka wake. Na pili, ni kwa sababu gani damu ya Mwana wa pekee inamfurahisha Baba, ambaye hakukubali hata Isaka, aliyetoa dhabihu na baba yake, bali akabadilisha dhabihu hiyo, akatoa kondoo dume badala ya dhabihu iliyoahidiwa? Au je, hii inaonyesha kwamba Baba anakubali, si kwa sababu Aliitaka au alikuwa na uhitaji, bali kwa ajili ya mpango Wake, na kwa sababu wanadamu walihitaji kutakaswa na ubinadamu wa Mungu, ili Yeye Mwenyewe atuweze kutuokoa, akimshinda mtesaji kwa nguvu Zake, na kutuinua kwake mwenyewe kupitia Mwana, Mwombezi na Yeye anayeamuru mambo yote kwa utukufu wa Baba, ambaye Yeye anamtii katika mambo yote" (mahubiri ya Pasaka, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. IV, 175–177).

b) Mwokozi wa ulimwengu. *"Yeye ni kafara ya upatanisho kwa dhambi zetu, wala si zetu tu, bali pia za ulimwengu wote"* (1 Yohana 2:2). *"Na sisi tumemwona na kushuhudia kwamba Baba amemtuma Mwana kuwa Mwokozi wa ulimwengu"* (1 Yohana 4:14).

c) Yeye aliyefariki kwa ajili ya watu wote. *"Kama mtu mmoja alikufa kwa ajili ya wote, basi wote walikufa. Lakini Kristo alikufa kwa ajili ya wote, ili wale wanaoishi wasiishi tena kwa ajili yao wenyewe, bali kwa ajili yake aliyefariki kwa ajili yao na kufufuka tena"* [(2 Kor. 5:14–15); (Ebr. 9:9)]. *"Kama vile kwa kosa la mtu mmoja hukumu ya adhabu ilivyowajia watu wote, vivyo hivyo kwa haki ya mtu mmoja uhalali unaoongoza kwenye uzima uliowajia watu wote"* [(Warumi 5:18); (Wakolosai 1:20); (Waefeso 1:10); (Waefeso 3:13–22)].

Mababa Watakatifu na Walimu wa Kanisa walifundisha vivyo hivyo: Clement wa Roma, Justin, Clement wa Alexandria, Eusebius,[374] Chrysostom,[375] Gregory Mtheolojia, Basil Mkuu, Ambrose, Isidore wa Pelusium,[376] Theodoret,[377] Augustine na wengine.[378] Tuchukue maneno ya baadhi yao: **a)** Mtakatifu Macarius Mkuu: "Bwana alifurahi, katika kuja Kwake, kuteseka kwa ajili ya wote;"[379] **b)** Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Mkuu wa Makuhani na Mjumbe wa imani yetu, mtakatifu, mpole, asiye na doa, asiyeguswa na uchafu au wazo lolote baya, alijitoa kwa mwili kwa Mungu Baba kwa ajili ya watu wote…; kama kuhani mkuu kulingana na mpangilio wa Melkizedeki, alijitoa kwa Baba kama fidia, si kwa Israeli pekee, bali kwa mataifa yote, na akawa Kuhani Mkuu wa ushuhuda wa watu wote;"[380] **c)** Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Alikabidhi mwili wake kwa hiari kwa ajili ya ulimwengu wote, ili kupitia kifo cha mwili wake aweze kumuua shetani, ambaye anashikilia mamlaka ya kifo."[381]

Hata hivyo, Maandiko Matakatifu wakati mwingine yanaposema kwamba Bwana alitoa uhai wake kama gharama ya ukombozi kwa wengi (Mathayo 20:28), au alibeba dhambi za wengi msalabani [(Waebrania 9:28); alizibeba (Mathayo 26:28); (Luka 22:20)]: ni lazima ikumbukwe, kwanza kabisa, kwamba wakati ukweli huu unapotolewa kwa lugha takatifu, neno 'wengi' linatumika kumaanisha 'wote', kama sehemu inayo wakilisha wote; kwa mfano, katika maneno ya Mtume: *'Kama vile kwa kosa la mtu mmoja hukumu ya adhabu ilivyowafikia wanadamu wote, ndivyo pia kwa haki ya mtu mmoja hukumu ya haki inayoletayo uzima ilivyowafikia wanadamu wote. Kwa maana kama kwa kutoitii kwa mtu mmoja wengi walitangazwa kuwa wenye dhambi, ndivyo pia kwa kutii kwa mtu mmoja wengi watatangazwa kuwa wa haki'* [(Warumi 5:18–19); (Warumi 5:12–15); (Waebrania 2:9–10); (Isaya 53:6–12)]. Pili, inajulikana kwamba ingawa Kristo alikufa kwa ajili ya wote, na *'anatamani watu wote waokolewe na kufikia kumjua kweli'* (1 Tim. 2:4), si wote wanaoamini Yeye, si wote wanakubali wokovu aliolitimiza, na, kwa kweli, ni wengi tu ndio wanaookolewa (Mathayo 20:16). Mtakatifu Yohane Krisostomo, akifafanua maneno ya Mtume: *'Kristo, baada ya kujitoa dhabihu mara moja kwa ajili ya wote ili kuondoa dhambi za wengi'* (Ebr. 9:28), anasema: 'Kwa nini, basi, alisema "wengi" na si "wote"? Kwa sababu si wote waliamini. Yeye (Kristo), kwa upande wake, alikufa kwa ajili ya wote, ili kuwaokoa wote: kifo hiki kililingana kabisa na upotevu wa wote; lakini hakikang'oa dhambi za wote, kwa sababu wao wenyewe hawakutaka."[382]

2) Kutoka kwa dhambi zote. Hili linathibitishwa na Neno la Mungu, ambalo linasema kwamba Kristo ametukomboa:

---

[374] Clem. Epist. ad Corinth. I, n. 7; Justin. Dialogue with Trypho, n. 88; Clem. Alex. Strom. VII, 2; Euseb. in Ps, XCVII, 1.
[375] Kwa maana alikufa kwa ajili ya wote. Katika *Hebr. homil. IV*, n. 2.
[376] Gregory Mtheolojia, Homilia juu ya Theolojia IV, katika The Works of the Holy Fathers III, 100; ref. IV, 165; Basil Mkubwa, juu ya Zaburi 48, katika The Works of the Holy Fathers, j. V, uk. 360; juu ya Zaburi 59, ibid., uk. 381; Ambrozi, *De Isaac et anima*, sur. III, n. 9; Pelus, Kitabu IV, Barua 100.
[377] Alitoa dhabihu takatifu sana na ya wokovu kwa ajili ya wanadamu wote. Eran., Mazungumzo II, katika Chr. Readings 1846, I, uk. 362.
[378] Augustine, *De Civitate Dei*, XX, 6; Jerome, *Epistolae*, XCII, n. 4 to Julian; Cyril wa Alexandria, *Adversus Anthropomorpheis*, ch. VIII.
[379] Homilia XXIV… aliteswa kwa ajili ya wote.
[380] Homilia juu ya Ufufuo wa Bwana, katika Juz. III, uk. 454.
[381] Mahubiri M. juu ya Imani, n. 13 (katika Galland, J. V, uk. 163); k.f. juu ya Umwili, n. 20.
[382] Katika Hebr. homil. XVII, n. 2. Vilevile, Mbarikiwa Theodoret, anapofafanua maneno: 'kwa kutii kwa mtu mmoja aliye mwema, wengi watahesabiwa haki' (Warumi 5:19), anasema: 'Mtume ametumia neno "wengi" hapa kwa ustadi mkubwa. Kwa maana baada ya kuja kwa Mwokozi, si kila mtu hupokea wokovu, bali wale tu wanaoamini kwake na kutenda kulingana na sheria zake za kimungu" (Ufafanuzi Mfupi wa Mafundisho Matakatifu, Sura ya II, katika Christian Reader 1844, IV, 318).

a) kwa ujumla, kutoka kwa kila dhambi: *'aliyetoa nafsi yake kwa ajili yetu ili kutukomboa kutoka kwa uasi wote'* (Tito 2:14); *'damu ya Yesu Kristo, Mwanawe, hutakaswa kutoka kwa dhambi yote'* (1 Yohana 1:7), — na hasa:

(b) kutoka kwa dhambi ya asili: *"Kwa maana kama kwa kutotii kwa mtu mmoja wengi walitangazwa kuwa wenye dhambi, vivyo hivyo kwa kutii kwa mtu mmoja wengi watatangazwa kuwa wa haki"* [(Warumi 5:19); (1 Wakorintho 15:45)].

c) kutoka kwa dhambi zote zilizopita: *'ambaye Mungu alimweka kuwa dhabihu ya upatanisho kwa damu yake, kwa njia ya imani, ili kuonyesha haki yake, kwa sababu katika uvumilivu wake alipita juu ya dhambi zilizotendeka hapo awali'* [(Warumi 3:25); (Matendo 13:38–39); (Waebrania 9:15)].

d) kutoka kwa dhambi zote zijazo: *"Watoto wangu wadogo, nawaandikia haya ili msitende dhambi; lakini mtu yeyote akitenda dhambi, tuna Mwombezi kwa Baba, Yesu Kristo Mwenye Haki; Yeye ni dhabihu ya upatanisho kwa dhambi zetu, na si za sisi tu, bali pia za ulimwengu wote"* (1 Yohana 2:1–2). *'Tukikiri dhambi zetu, Yeye, kwa kuwa ni mwaminifu na mwenye haki, atatusamehe dhambi zetu na kutusafisha kutoka kwa uovu wote'* (1 Yohana 1:9).

Ukweli huu pia ulihubiriwa kwa kauli moja na walimu wa Kanisa, kwa mfano: **a)** Mt. Yohana Krisostomo: "kwamba baraka zilizotolewa (na Yesu Kristo) ni nyingi zaidi kuliko maovu yaliyoondolewa, na kwamba si dhambi ya asili pekee bali dhambi zote nyingine zimeondolewa—hili Mtume alilieleza kwa maneno: *'neema ya bure ni kwa ajili ya haki kutokana na makosa mengi'* (Warumi 5:16)," — na zaidi: "kwa neema, si dhambi ya asili pekee ndiyo imefutwa, bali dhambi zote nyingine pia; sio tu kwamba dhambi zimefutwa, bali haki pia imetolewa kwetu; na Kristo hakurekebisha tu yote yaliyoharibiwa na Adamu, bali amerejesha yote haya kwa kiwango kikubwa zaidi na kwa daraja la juu kabisa;"[383] **b)** Hilary: "Yeye (Kristo) amewafidia watu wote kutoka kwa maovu yao yote."[384]

3) Kwa wakati wote, yaani, tangu mwanzo kabisa wa kuanguka kwa mwanadamu hadi mwisho wa dunia. Kwa sababu **hii—a)** Kristo anaitwa, kwa upande mmoja, *Mwana-Kondoo aliyechinjwa tangu uumbaji wa dunia* (Ufunuo 13:8); na kwa upande mwingine, Kuhani Mkuu wa milele (Waebrania 7:21), ambaye hakuwa na haja *'ya kuteseka mara nyingi tangu msingi wa dunia*, bali *mara moja, mwishoni mwa enzi, alitokea kuondoa dhambi kwa dhabihu yake'* (Ebr. 9:26), na *'kwa dhabihu moja amewakamilisha wale wataka watakaswa milele'* (Ebr. 10:14). Vilevile — **b)** upatanisho alioufanya unaitwa wa milele: *'Kristo, Kuhani Mkuu wa mambo mema yajayo, alipokuja kupitia hema kuu na kamilifu zaidi, lisilotengenezwa kwa mikono—yaani, lisilo la uumbaji huu—na si kwa damu ya kondoo dume wala ndama, bali kwa damu yake mwenyewe, aliingia Mahali Patakatifu Zaidi mara moja kwa ajili ya wote na kupata ukombozi wa milele"* (Ebr. 9:11–12); **c)** na ukuhani Wake ni wa milele: *"Kwa kuwa Yeye anadumu milele, anashikilia ukuhani usiobadilika; kwa hiyo anaweza kuwaokoa kabisa wale wanaomjia Mungu kupitia Yeye, kwa kuwa huishi daima kuwasihi"* (Ebr. 7:24–25; Rum. 8:34).

Tunawezaje kuelewa upatanisho huu kwa ajili yetu unaofanywa na Kristo Mwokozi mbinguni? Maelezo yafuatayo yanatolewa:

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kuwapelekea sala hapa (Ebr. 7:25) kunamaanisha kutenda kama mpatanishi (πρεσβέβειν) kwa niaba yetu kama mpatanishi, kama vile ilivyoandikwa kumhusu Roho kwamba Anatuombea (Rum. 8:26)… *'Tuna Mwombezi kwa Baba, Yesu Kristo'* (1 Yohana 2:1), si kwa maana kwamba Anajinyenyekeza mbele ya Baba na kujisujudu kama mtumwa: wazo kama hilo la utumwa wa kweli na lisilostahili litutoke mbali! Haifai kwa Baba kulidai hili, na kwa Mwana kulivumilia; kwa kweli, ni kinyume na haki kumfikiria Mungu kwa njia hii."[385]

Theophylact Mbariki wa Bulgaria: "Wengine, wakitafsiri kauli 'kuombea sisi', waliielewa kumaanisha kwamba Yesu Kristo ana mwili (na hakuuacha, kama Manikea wanavyopepesa): jambo hili lenyewe ndilo

---

[383] Kuhusu Waraka kwa Warumi, Mahubiri X, aya ya 2, katika tafsiri ya Kirusi, uk. 210. Na zaidi mbele: 'Kwa hiyo Mtume hakusema "neema", bali "wingi wa neema". Zawadi za neema zimetolewa kwetu si kwa ajili ya kutokomeza dhambi tu, bali kwa kusudi kuu zaidi. Tumeachiliwa huru kutoka kwa adhabu, tumeokolewa kutoka kwa matendo yote maovu, tumezaliwa upya kutoka juu, tukifufuliwa kutoka kwa wafu baada ya kuzikwa kwa mtu wa zamani, tukafidiwa, tukatakaswa, tukapewa haki ya kuitwa wana, tukahesabiwa haki, tukafanywa ndugu wa Mwana wa pekee, tukafanywa warithi-wenzake, tukamwungana naye katika mwili mmoja, tukafanywa viungo vyake, tukiunganishwa naye kama vile mwili ulivyo kwa kichwa" (- uk. 211).

[384] Katika Zab. XXIX, n. II.

[385] Mihubiri ya Theolojia IV, katika Kazi za Mababa Watakatifu III, 93.

upatanisho na utetezi Wake mbele za Baba. Kwa maana, kwa kuzingatia hili, Baba anakumbuka upendo wake kwa wanadamu ambao kwa ajili yao Mwanawe alichukua mwili, na anasukumwa na huruma na neema."[386]

4) Kwa ulimwengu wote kwa ujumla. Ingawa Kristo Mwokozi alikufa hasa kwa ajili ya jamii ya wanadamu iliyoporomoka, ndiyo maana anaitwa *mpatanishi kati ya Mungu na wanadamu* (1 Tim. 2:5); lakini kwa kuwa kusudi la dhabihu Yake ya kafara lilikuwa si tu kuangamiza dhambi bali pia madhara yote ya dhambi, na kwa kuwa madhara ya Kuanguka yalienea ulimwengu wote; kwa hiyo athari za kafara pia huenea ulimwengu wote, kiroho na kimwili.

Kuhusu ulimwengu wa kiroho, matokeo ya kuanguka kwa wazazi wetu wa kwanza yalikuwa kwamba dhambi, baada ya kuvunja umoja wetu na Mungu, Kiumbe Mtakatifu Zaidi, bila kuepukika ilivunja pia umoja wetu na malaika watakatifu (Mathayo 25:31), na akajenga kizuizi kisichovukika kati ya mbinguni na duniani, ili wakaao wa mbinguni walio safi na wenye mwangaza wasiweze tena kuwa na ushirika na wale waliokaa gizani mwa dhambi na katika kivuli cha mauti (Mathayo 4:16): *'Maana haki ina ushirika gani na uasi? Uhusiano gani uliopo kati ya nuru na giza?'* (2 Kor. 1:14). Kristo, kwa msalaba wake, alivunja kuta hii ya mgawanyiko, aliwapatanisha mbinguni na duniani, na aliwaunganisha tena malaika na wanadamu chini ya Kichwa chake kimoja katika Kanisa moja la Mungu. *"Kumvutia Baba kwamba utimilifu wote ukae ndani Yake, na kwamba kwa Yeye apatanishe vitu vyote na Yeye mwenyewe, akiwa amewaletea amani kwa Yeye, kwa damu ya msalaba Wake, na vitu vilivyo duniani na vitu vilivyo mhe "* (Kol 1:19–20); *"Ndipo alipopenda Mungu kumalizia yote, kwa upatanisho wake, kwa njia yake, iwe yaliyo mbinguni na yaliyo duniani, kwa yeye*" (Efe 1:10), na, baada ya kukamilisha kazi ya ukombozi, *"amemweka mambo yote chini ya miguu yake, na akamweka kuwa kichwa cha yote, kwa ajili ya kanisa,*
23 ambayo ni Mwili wake, utimilifu wa Yeye ayejaza yote katika yote" (Efe. 22:23). Na kwa wale waliomwamini Kristo, imesema: *'Mmewasili Mlima Mtakatifu, na mji wa Mungu aliye hai, Yerusalemu ya mbinguni, na kwa maelfu ya malaika, na kwa mkutano mkuu na kanisa la wazaliwa wa kwanza ambao majina yao yameandikwa mbinguni, na kwa Mungu, Mhukumu wa wote, na kwa roho za waadilifu waliokamilishwa, na kwa Yesu, Mpatanishi wa agano jipya'* (Ebr. 12:22–24).

Kuhusu ulimwengu wa kimwili, au angalau asili ya kidunia, dhambi ya mwanadamu imesababisha ukweli kwamba dunia imelaaniwa katika kazi za mwanadamu (Mwa. 3:17), *'maumbile yote yaliwekwa chini ya ubatili si kwa mapenzi yake ... na yote pamoja yanalemwa na kuteseka hadi leo'* (Rum. 8:20–22). Kwa sababu ya upatanisho uliofanywa na Yesu Kristo, laana itaondolewa duniani, na viumbe vyote vitaachiliwa huru kutoka kwa ubatili na kutoka kwa kilio chake: hili litafanyika mara tu ukomavu upya wa mwanadamu utakapokamilika na utukufu wa wana wa Mungu utakapodhihirishwa. Ndiyo maana, kama Mtume anavyoshuhudia, *viumbe vinangojea kwa matumaini kufunuliwa kwa wana wa Mungu, maana viumbe vilitiwa chini ya uovu si kwa hiari yao, bali kwa mapenzi ya Yeye aliyevitiwa chini, kwa tumaini kwamba viumbe wenyewe vitakombolewa kutoka kwa utumwa wa kuoza hadi katika uhuru wa utukufu wa watoto wa Mungu* (Warumi 8:19–21).

Kisha adui wa mwisho wa wote waliozaliwa duniani—mauti—utaondolewa; kazi ya uharibifu haitaepukika kuisha; kisha *dunia na yote yaliyo ndani yake vitaangamizwa kwa moto* (2 Petro 3:10), na mbingu mpya na dunia mpya zitaonekana, *ambazo haki inaishi* (2 Petro 3:13).

Nguvu ya ukombozi ya kifo cha Kristo haifikii, wala haitawahi kufikia, ufalme wa roho za uovu, ambao wameanguka kwa kina sana, wamejikita kabisa katika uovu, na ni wakali kwa upinzani dhidi ya Mungu na wenye chuki dhidi Yake kiasi kwamba hawawezi tena kutubu, hawawezi kurejeshwa, na hawastahili rehema.[387] Wao wamewekwa tu kwa ajili ya siku ya hukumu na ufunuo wa ghadhabu ya Mungu (Yuda 1:6); kwao, moto wa milele umeandaliwa (Mathayo 25:47). Mtazamo wa Wagnostiki wa kale, Wamarcioniti na Waorigenisti, ambao walipanua athari za upatanisho hadi kwa malaika waliodondoshwa wenyewe,

[386] Katika sura ya VIII ya Waraka kwa Warumi.
[387] Justin, Apolojia I, 28; II, 8; Irenaeus, Dhidi ya Ujinga 1, 10; Nemesius, Kuhusu Asili ya Mwanadamu, sura ya 1; Hilary, Maelezo ya Zaburi CXLVIII, n. 7; Augustine, Maelezo ya Waraka kwa Wagalatia, n. 24; Mji wa Mungu Dei XIV, 27; Hieronymus, Maoni juu ya Yohana III, 6; Gregory wa Nyssa, Maoni juu ya Ayubu IX, 50, n. 76; Yohana wa Damascus, Ufafanuzi Kamili wa Imani Sahihi II, sura 3, 4, 30, uk. 53, 59, 133.

ulikanushwa na walimu wa Kanisa,[388] , na ukalaaniwa kwa uzito na Kanisa lote katika Baraza la Tano la Kimataifa.[389]

§155. Matokeo ya fadhila za Msalaba wa Yesu Kristo kuhusiana na Yeye mwenyewe: hali ya utukuzaji wake

Kazi kuu ya ukombozi wetu, ambayo Bwana Yesu alitimiza kupitia mateso na kifo chake—kama kazi ya hiari yake mwenyewe, kama kazi ya Utu wa Kimungu—ina, mbele ya hukumu ya Haki ya milele, umuhimu wa fadhili kuu zaidi, si tu kwa uhusiano na Yeye mwenyewe, Mkombozi wetu. Alijitolea kwa hiari yake kwa mapenzi ya Baba, ambaye alikuwa ameamua kuokoa ulimwengu kwa damu ya Mwanawe aliyejidhihirisha; kwa hiari yake alitembea njia yote ya kujinyima; kwa hiari yake, *'kwa ajili ya furaha iliyowekwa mbele yake, alivumilia msalaba, akidharau aibu'* (Ebr. 12:2): kwa yote haya, kufuatia hali Yake ya unyenyekevu, ikaja Kwake hali ya utukufu [(Yoh. 7:39); (Yoh. 12:16)], — utukuzaji si wa Uungu, ambao daima ulikuwa na utukufu, na ambao tu katika siku za mwili (Ebr. 5:7) ulificha utukufu wake chini ya pazia la mwili, bali wa ubinadamu wenyewe aliouchukua katika umoja wa Asili Yake ya Uungu, ambao, kwa kweli, ulidhalilishwa (kudharauliwa) hata kufikia kifo, na hakuwa *na umbo wala utukufu* (Isaya 53:2–3). Kuhusu utukuzaji huu kamili wa Mwokozi wetu, kama Mungu-mwanadamu, kutokana na haki zake –

1) Yeye Mwenyewe alitangaza waziwazi wakati, alipokaribia kifo, alipomlilia Baba, miongoni mwa mambo mengine: *'Baba, saa imefika: mtukuze Mwanao … Nimekutukuza duniani; nimekamilisha kazi uliyonipa nifanye. Na sasa, Baba, nitanenepeza katika uwepo wako kwa utukufu nilioukuwa nalo pamoja nawe kabla ya ulimwengu kuanza"* (Yohana 17:1–5); na alipoinuka, akawaonekana wanafunzi wake wawili waliokuwa wakitembea kuelekea Emmaus na wakifadhaishwa na kifo cha Mwalimu wao, akasema: *'Enyi wapumbavu, na wenye moyo mzito kuamini yote yaliyosemwa na manabii! Je, hakikuwa lazima kwa Kristo kuteswa na kuingia katika utukufu wake?"* [(Luka 24:25–26); (Yohana 10:17)]

2) Mitume Watakatifu pia walitoa ushuhuda wazi *kuhusu hili*. Mtume Petro aliwaambia Wayahudi: *'Mungu wa Abrahamu, Isaka na Yakobo, Mungu wa mababu zetu, amemtukuza Mwanawe Yesu, ambaye mlimkabidhi'* (Matendo 3:13); na katika barua yake anaandika kwamba manabii walitabiri wokovu wetu, wakishuhudia kwanza mateso ya Kristo na utukufu uliofuata (1 Petro 1:11). Mtume Paulo, baada ya kuelezea jinsi Kristo, akiwa Mungu wa kweli, *'alijinyenyekeza, akichukua sura ya mtumwa, akiumbwa kwa sura ya wanadamu na kuonekana kama mwanadamu; alijinyenyekeza zaidi, akitii hata kufa, hata kufa msalabani'*, anongeza mara moja: *'Ndiyo maana Mungu alimweka juu, akampatia jina lililo juu ya majina yote, ili kwa jina la Yesu magoti yote yainamike, mbinguni na mardhimani na chini ya nchi'* (Fil. 2:7–10). Na katika waraka mwingine, imetamkwa kwamba tunamwona Yesu, hasa *'aliyepambwa taji la utukufu na heshima kwa kuwa aliteswa hadi kufa'* (Ebr. 2:9).

Asili ya utukuzaji huu wa Mwokozi wetu inaonekana kwa kiasi fulani kutokana na mashahidi yaliyotajwa. Inatokana na ukweli kwamba Yeye, sasa kama Mungu-mtu, aliingia katika utukufu huo huo ambao, kama Mungu, alikuwa nao pamoja na Baba kabla ya dunia kuanza [(Luka 24:26); (Yohana 17:5)]; kwamba, hata katika ubinadamu Wake, Baba *"alimfufua kutoka kwa wafu na kumweka mkono Wake wa kuume mbinguni, juu sana ya kila ukuu, mamlaka, nguvu, na mamlaka, na kila jina linalotajwa, si katika enzi hii tu bali pia katika ile ijayo, na ameweka vitu vyote chini ya miguu Yake "* [(Efe. 1:20–22); (1 Kor. 15:27)]; kwa kuwa Yeye, *"alipopaa mbinguni, yuko mkono wa kuume wa Mungu, ambaye malaika, na mkuu, na nguvu wamemtii"* (1 Petro 3:22), na kwa umbo la kibinadamu hupokea kutoka kwa wote—mbinguni, duniani na kuzimu—ibada ileile hasa ambayo amekuwa nayo tangu milele kwa njia ya Uungu wake (Wafil. 2:10; Ufu. 5:11–14).

Utukuzaji huu kamili na wa mwisho wa Yesu Kristo ulianza na ufufuko Wake kutoka kwa wafu, wakati mwili Wake wenyewe ulibadilishwa na kuwa mwili wa utukufu (Fil. 3:21), na aliposema kwa Mitume: *'Mamlaka yote mbinguni na duniani imenipewa mimi'* (Mathayo 28:18). Hii ilifuatiwa na kupaa Kwake mbinguni, akiwa katika mwili, ambapo malaika wote wa Mungu walimtii [(1 Pet. 3:22); (Ebr. 1:6)]. Kisha ikafuata kutawazwa Kwake upande wa kulia wa Baba katika utukufu wote wa kimungu [(Efe. 1:21–22); (1 Kor. 15:27)], ambapo Siku moja Atajitokeza mbele ya ulimwengu wote kuwahukumu walio hai na wafu

---

[388] Tertullian, *De carne Christi*, sura ya XIV; Methodius, *De Symeone et Anna*, n. XIII; Jerome, *Maoni juu ya Isaya*, XIV, 20; *Kinyume na Rufinus*, 1, katika Juz. IV, Sehemu ya II, uk. 379, mhar. Mart.

[389] Baraza la Tano la Kiinjili dhidi ya Origen, Kanuni VII.

[(Math. 16:27); (Mathayo 19:28); (Mathayo 24:30)], na ambayo atakaa milele na milele pamoja na Baba na Roho Mtakatifu (Luka 1:33).

§156. Uhusiano kati ya utume wa upadri mkuu wa Yesu Kristo na utume Wake wa unabii

Ingawa kusudi kuu la utume wa upadri mkuu wa Yesu Kristo—yaani, la mateso Yake yote na, hasa, kifo Chake msalabani—lilikuwa ni kutimiza ukombozi wetu; hata hivyo, wakati huo huo, Alivumilia mateso haya yote kwa madhumuni mengine pia, ambayo yamefichwa ndani ya utume Wake wa unabii. Yaani:

1) Yeye *"alijinyenyekeza, akawa mwinyeshi hata kufa, hata kufa msalabani"* (Fil. 2:8), hasa ili kutufundisha, kwa mfano wa maisha Yake mwenyewe, wema mkuu wa Injili aliouhubiri kwa neno. Yeye mwenyewe alielekeza mara kwa mara kwenye lengo hili: *'Jifunzeni kutoka kwangu, kwa maana mimi ni mpole na mnyenyekevu moyoni'* (Mathayo 11:29); *'Nimekuwa mfano kwenu, kama nilivyotenda mimi, nanyi tendeni vivyo hivyo'* (Yohana 13:15); *'Mtu yeyote akitaka kunifuata, na ajikanushe, ajitwike msalaba wake, na anifuate'* (Mathayo 16:24); *'Hii ndiyo amri yangu, Mpeni kupendana ninyi kwa ninyi, kama mimi nilivyowapenda ninyi'* (Yohana 15:12). Mitume watakatifu pia walifundisha: **a)** Yohana Mtakatifu: 'Kwa hili tunajua ni upendo gani, kwamba Yeye alitoa roho yake kwa ajili yetu—na sisi tunapaswa kutoa roho zetu kwa ajili ya ndugu zetu' (1 Yohana 3:16); **b)** Mt. Petro: *"Kristo aliteseka k , akituachia mfano, ili mfuate nyayo zake"* (1 Petro 2:21); **c)** Mt. Paulo: *"Nawaomba: nifuateni, kama mimi ninavyomfuata Kristo"* (1 Wakorintho 4:16).

2) Alikufa pia ili, kupitia mateso na kifo chake, avunje kabisa dhana potofu zilizokuwa zikishikiliwa na Wayahudi—na ambazo hazikuwa geni kwa wanafunzi wake wenyewe—kuhusu Masihi kuwa mfalme wa kidunia na mshindi mwenye utukufu, na ili afichue maana halisi ya unabii wa Agano la Kale kumhusu. Na hivyo, alipojitokeza baada ya ufufuo wake kwa wanafunzi wake wawili ambao bado walikuwa na maoni haya, alisema kwa sauti kubwa: *'Enyi wapumbavu, na wazito wa mioyo kuamini yote yaliyosemwa na manabii! Je, haikuwa lazima kwa Kristo kuteseka haya yote na kuingia katika utukufu wake? Na akianza na Musa na Manabii wote, aliwafafanulia yale yaliyosemwa kumhusu katika Maandiko yote"* (Luka 24:25–27). Vivyo hivyo, alipowatokea wanafunzi wote, *'Aliwafungua akili zao wapate kuelewa Maandiko. Kisha akawaambia, "Imeandikwa hivi, na ilikuwa lazima Kristo apate mateso na afufuke kutoka kwa wafu'"* (Luka 24:45–46).

3) Pia alikufa ili kuondoa kabisa Sheria ya Musa, ambayo ilikuwa kama ukuta wa mgawanyiko kati ya Wayahudi na Mataifa, na kuunga mkono kwa damu Yake sheria mpya au agano jipya, ambalo Aliliteremsha kutoka mbinguni kwa ajili ya wanadamu wote. *"Yeye ndiye amani yetu,"* anasema Mtume, *"aliyefanya wawili* (Wayahudi na Wapagani) *kuwa mmoja na akabomoa ukuta wa mgawanyiko wa uadui, akiwa amefuta agizo la amri kwa njia ya mwili wake, ili aweze kuumba mtu mmoja mpya katika nafsi yake kutokana na wawili hao, na hivyo kuleta amani, na kuwapatanisha wote wawili na Mungu katika mwili mmoja kwa msalaba, akiua uadui juu yake"* (Efe. 2:14–16). *"Na kwa hiyo Yeye ni mpatanishi wa agano jipya, ili kwamba, kwa njia ya kifo chake—ambacho kilikuwa kwa ajili ya ukombozi wa makosa yaliyotendeka chini ya agano la kwanza—wale walioitwa wapokee urithi wa milele ulioahidiwa. Kwa maana pale ambapo kuna wasia, lazima kufuatilie kifo cha mtu aliyefanya wasia"* (Ebr. 9:15–16). Na Mwokozi mwenyewe alisema: *"Hii ni Damu Yangu ya Agano Jipya"* (Math. 26:28).

4) Hatimaye, alikufa ili kushuhudia kwa dhati mbele ya wote, kupitia kifo chake mwenyewe, ukweli wa mafundisho aliyohubiri; alikufa kama mkanusho, kama mshuhuda kwa ajili ya ukweli wa Mungu. *'Basi, Wewe* ndiwe *Mwana wa Mungu?'* wakauliza makuhani wakuu, walimu wa torati na wazee wa Wayahudi, walipokuwa wakimhukumu kabla ya kifo chake; naye, bila kusita, akawajibu: *'Wewe unasema kwamba mimi ni'* [(Luka 22:70); (Mathayo 26:63)]. *'Je, wewe ni Mfalme wa Wayahudi?'* Ndipo Pilato akamuuliza, naye Yesu akamjibu kwa ujasiri uleule: *'Wewe unasema kuwa mimi ni mfalme,'* akaongeza: *'Kwa ajili ya hili ndimi kuzaliwa, na kwa ajili ya hili ndimi kuja ulimwenguni, kushuhudia ukweli'* (Yohana 18:33–37). Ni kwa ajili ya makosa haya mawili hasa yanayodaiwa, ambayo Mwokozi wetu alishtakiwa nayo na Wayahudi vipofu, na ambayo hakukataa, ndipo alihukumiwa kifo. Hii ndiyo sababu Mtume Paulo anamwita 'yeye aliyetoa *ushuhuda mwema mbele ya Pontio Pilato*' (1 Tim. 6:13), na kwa nini, katika Ufunuo wa Yohana, Yeye anaitwa 'shahidi mwaminifu na wa kweli' (Ufu. 1:5; 3:14).

III. Kuhusu utume wa kifalme wa Yesu Kristo

§157. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya utume wa kifalme wa Yesu Kristo na ukweli wa utume huu

Kama nabii, Bwana Yesu alitufunulia fumbo la wokovu; kama Kuhani Mkuu, alitimiza wokovu wetu kwa kutuondoa katika dhambi, katika mamlaka ya Shetani (Matendo 26:18) na katika mauti ya milele, na kwa kutupatia ufalme wa mbinguni na furaha ya milele. Lakini katika kutekeleza huduma hizi zote mbili, Bado alihitaji kuwa na nguvu za Mfalme, ili, kwa upande mmoja, aweze kufanya mfululizo wa ishara na maajabu kama uthibitisho wa uungu wa Injili Yake—ambayo bila yake watu wasingeweza kumwamini; na kwa upande mwingine, ili aweze kwa kweli kuangamiza eneo la shetani—jehanamu—kumshinda kifo kabisa, na kutufungulia njia ya kuingia katika Ufalme wa Mungu. Ndiyo maana Mwokozi wetu aliteuliwa mapema, pamoja na huduma zake za unabii na ukuhani mkuu, kuchukua huduma ya tatu—ya Ufalme. Huduma hii inajumuisha ukweli kwamba Bwana Yesu, Mfalme wa milele kwa upande wa uungu wake, alipomwagiwa mafuta na Roho Mtakatifu kuwa Mfalme katika ubinadamu wake wakati uleule wa kufanywa kwake kuwa mwili (Luka 1:32-35; Matendo 10:37-38), alitumia na anaendelea kutumia mamlaka na nguvu zake za kifalme kwa ajili ya kazi kuu ya wokovu wetu.

Ukweli wa utume wa kifalme wa Mwokozi wetu unathibitishwa waziwazi katika Neno la Mungu.

1) Alizaliwa akiwa mfalme na kupewa mamlaka. *Kwa maana mtoto ametuzaliwa—mwana ametupewa; serikali itawekwa mabegani mwake, na jina lake litaitwa: Mwujuzi, Mshauri, Mungu Mwenyezi, Baba wa Milele, , Mwami wa Amani. Hakutakuwa na mwisho wa ongezeko la enzi zake na amani juu ya kiti cha enzi cha Daudi na juu ya ufalme wake, ili kuuthibitisha na kuutegemeza kwa haki na kwa adili kuanzia sasa na milele*. (Isa. 9:6–7; Lk. 1:32–33; Mt. 2:2).

2) Alikuwa mfalme na alikuwa na mamlaka ya kifalme wakati wa siku za unyenyekevu wake. Kwa maana Yeye mwenyewe alichukua cheo cha mfalme wakati huo, kama inavyoonyeshwa na shtaka lililomkabili kutoka kwa Wayahudi [(Mathayo 27:11–37); (Marko 15:1–31)], na kama alivyothibitisha kwa kweli mbele ya Pilato (Yohana 18:37). Pia alidai mamlaka ya mfalme kwa ajili Yake mwenyewe, kama inavyoonyeshwa na maneno ya sala Yake kwa Baba: *"Baba, saa imefika; mtukuze Mwanao, ili Mwanao akutukuze wewe, kwa kuwa umempa mamlaka juu ya watu wote, ili awape uzima wa milele wote uliompa"* (Yohana 17:1–2). Alijitambulisha kuwa Mfalme kwa matendo Yake mwenyewe alipoingia Yerusalemu, sawasawa na unabii wa kale: *"Furahia sana, Ee binti Sioni; piga kelele, Ee binti Yerusalemu: tazama, Mfalme wako anakuja kwako, mwenye haki na mwenye kuokoa, mnyenyekevu na apandaye punda, ndama wa punda"* [(Zek. 9:9); (Yoh. 12:15); (Mathayo 21:5)], na alipopokea shangwe za watu: *"Hosana kwa Mwana wa Daudi! Amebarikiwa yeye ajaye kwa jina la Bwana! Hosana juu ya juu!"* [(Mathayo 21:9); (Yohana 12:13)].

3) Mwisho, katika utukufu na nguvu Zake zote, Alijitokeza kama Mfalme katika hali ya utukuzwaji Wake, wakati tayari alipowaambia wanafunzi Wake: *'Mamlaka yote mbinguni na duniani imenipewa mimi'* (Mathayo 28:18), na Mungu *alipomweka* kweli *'mkono wa kuume katika falme za mbinguni, juu sana ya kila ukuu, na mamlaka, na nguvu, na enzi, na kila jina linalotajwa, si katika enzi hii tu bali pia katika ile ijayo, na ameweka vitu vyote chini ya miguu yake'* (Efe. 1:20–22).

Kanisa Takatifu daima limekiri hadhi na utume wa kifalme wa Yesu Kristo katika Imani yake yenyewe—kwa maneno: 'na Ufalme wake hautakuwa na mwisho.' Walimu wa Kanisa pia wamekiri hili, hasa:

Mtakatifu Ireneo: '(Roho Mtakatifu) alitabiri kupitia manabii kuzaliwa kutoka kwa Bikira, na mateso, na ufufuko kutoka kwa wafu, na kupaa mbinguni kwa mwili wa Kristo wetu mpendwa Yesu, Bwana wetu, pamoja na kuja kwake kutoka mbinguni katika utukufu wa Baba, kuwa kichwa cha viumbe vyote (Efe. 1:10) na kuinua mwili wote wa jamii yote ya wanadamu, ili mbele ya Yesu Kristo, Bwana na Mungu wetu, Mwokozi na Mfalme, kwa mapenzi ya Baba asiyeonekana, kila goti la mbinguni, la duniani na la ulimwengu wa wafu lipigwe magoti" (Flp. 2:10).[390]

Mtakatifu Metodio wa Patara: "Maandiko yanampa Mwana heshima ya kifalme, si kana kwamba ilimpa kutoka nje, au ilikuwa na mwanzo, au ingeweza kuongezwa—Mungu asituhukumu wazo kama hilo! — lakini kwa maana kwamba heshima hii ni Yake kwa asili na kwa sababu Ameipata kweli (ἰδιόκτητον)."[391]

---

[390] *Kinyume na Ubaguzi*, 1, 10, n. 1. Imani kama hiyo ya heshima ya kifalme ya Yesu Kristo inapatikana katika maandishi ya shahidi Justin (Mazungumzo na Trypho, n. 34, 86, 118) na Hippolytus (Kuhusu Kristo na Mpinga Kristo, n. 6).

[391] Katika *Ramos Palmar*, juz. V, katika Galland, juz. III, uk. 823.

Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Jina la Kristo linaashiria, kwanza kabisa, utawala Wake (κράτος)."[392] "Jina la Kristo, likitafsiriwa kwa neno lililo wazi zaidi na linaloeleweka kwa urahisi, linamaanisha 'Mfalme': kwani Maandiko Matakatifu, kwa matumizi maalum, yanaashiria hadhi ya kifalme kupitia jina hili."[393]

Mtakatifu Zenoni wa Verona: "Mfalme huyu ndiye yule ambaye kuja kwake kulitabiriwa na manabii, aliyezaliwa kwa mwili katika wakati, ambaye ameinuliwa juu ya yote na ni mnyenyekevu duniani—Muumba wa enzi na Mwana wa Bikira, ambaye ni asiyefariki ndani Yake, lakini alijalia kufa kama mwanadamu… Yeye ndiye yule ambaye, baada ya Ufufuo, Mungu amempa mamlaka mbinguni na duniani (Mathayo 28:18); lakini mamlaka haya ni mapya tu kwa kadiri yanavyohusiana na jina Lake jipya (Wafilipi 2:9); maana Yeye mwenyewe alisema hata kabla ya Ufufuo: *'Nimekutukuza duniani; nimekamilisha kazi uliyonipa nifanye. Na sasa, Ee Baba, nitanenepeza katika uwepo wako kwa utukufu nilioukuwa nalo pamoja nawe kabla ya kuwepo kwa ulimwengu'* (Yohana 17:4–5)."[394]

Mbarikiwa Agosti: "Kristo alipakwa mafuta kuwa Mfalme na Kuhani Mkuu. Kama Mfalme, alipigana vita kwa niaba yetu; kama Kuhani Mkuu, alijitoa mwenyewe kuwa dhabihu kwa ajili yetu."[395]

Barikiwa Teodoreto: "Maneno: *'Nimekufanya mfalme'* (Zab. 2:6) yanahusu ubinadamu wa Yesu Kristo: kwa kuwa, kama Mungu, Anautawala uumbaji wote; lakini kama mwanadamu, Anachukua ufalme maalum."[396]

§158. Huduma ya kifalme ya Yesu Kristo ilidhihirishwa katika matendo gani? Miujiza Yake

Matendo makuu ambayo huduma ya ufalme ya Yesu Kristo ilidhihirishwa ni: kwanza, miujiza yote aliyofanya kama uthibitisho wa utume Wake wa kimungu na ukweli wa mafundisho Yake, na ambayo ndani yake alionyesha mamlaka Yake ya kifalme juu ya uumbaji wote na, hasa, juu ya kuzimu na juu ya kifo; pili, kushuka Kwake kuzimu na ushindi Wake dhidi ya kuzimu; ya tatu, ufufuko Wake na ushindi Wake dhidi ya kifo; na ya nne, kupaa Kwake mbinguni, ambapo Alitufungulia njia ya kuingia katika Ufalme wa Mungu.

1) Bwana Yesu alitenda miujiza Yake kama uthibitisho wa utume Wake wa kimungu na ukweli wa mafundisho Yake. Yeye mwenyewe anasema: *"Nikishitenda kazi za Baba yangu, msiamini mimi; lakini nikizitenda, hata kama hamniamini mimi, amini kazi hizo"* (Yohana 10:37–38); *'Matendo ambayo Baba amenipa nifanye—matendo haya hasa ninayoyafanya—yanashuhudia kunihusu kwamba Baba amenituma'* [(Yohana 5:36); (Yohana 14:11); (Yohana 15:24)]. Mitume Watakatifu pia walizungumza kwa njia hii; kwa mfano, Mtume Petro katika hotuba yake kwa Wayahudi: *'Sikilizeni maneno haya: Yesu wa Nazareti, mtu aliyethibitishwa kwenu na Mungu kwa miujiza, ajabu na ishara, ambazo Mungu alifanya kwa njia yake katikati yenu, kama ninyi wenyewe mnavyojua, mtu huyu, aliyekabidhiwa kwa mapenzi na utabiri wa awali wa Mungu, mkamchukua nanyi, kwa mikono ya watu wasio haki, mkamwamba na kumwua"* (Matendo 2:22–23), — na Mtume Paulo katika Barua yake kwa Waebrania: *"Tutawakimbia vipi hukumu ikiwa tutapuuzia wokovu mkuu namna hii, ambao mwanzoni ulihubiriwa na Bwana, na kuthibitishwa kwetu na wale waliomsikia, pamoja na ushuhuda wa Mungu kwa ishara na miujiza, na maajabu ya kila namna, na kugawanywa kwa Roho Mtakatifu kwa mapenzi yake?*" (Matendo 2:3–4).

2) Kupitia miujiza Yake, Bwana Yesu alionyesha nguvu Zake juu ya maumbile yote. Hivyo, aligeuza maji kuwa divai (Yohana 2:1–11), alitembea juu ya maji (Mathayo 14:26), alituliza dhoruba baharini kwa neno moja [(Luka 8:24); (Mathayo 8:23–27)]; na kwa neno moja tu au mguso mmoja, Aliponya magonjwa ya kila aina [(Mathayo 9:20–23), (Mathayo 14:35–36)], akawapa uoni vipofu (Marko 10:46–52), usikivu viziwi, na uwezo wa kuongea vipofu viziwi [(Mathayo 9:32–35); (Mathayo 12:22); (Luka 11:14)], na akaponya wenye ukoma (Mathayo 8:1–5); mara moja aliwapa chakula watu wapatao elfu tano, na mara nyingine elfu nne, kwa mikate michache tu na samaki, bila kuhesabu wanawake na watoto [(Mathayo sura ya 14:15–21); (Mathayo 15:32–38)].

3) — alitumia mamlaka Yake juu ya majeshi ya kuzimu. Hii inaonekana katika matukio mengi alipokuwa, kwa amri moja tu, akiwatoa pepo wachafu kutoka kwa watu [(Marko 1:25); (Marko 5:8); (Marko 9:25); (Luka 8:32–33)], na wakati mashetani wenyewe, walipomtambua kuwa Yeye ni Mwana wa Mungu,

---

[392] Kuhusu Umbo la Maisha ya Kikristo, katika Juz. III, uk. 227, iliyohaririwa na Morel.
[393] *De profess, Christ.*, ibid., uk. 269.
[394] Kuhusu maneno: 1 Kor. 15:24, katika Xp. Masomo 1838, II, 15.
[395] Treatise juu ya Zaburi 149.
[396] Kuhusu Zaburi II.

walitetemeka kwa nguvu na mamlaka Yake juu yao, na wakapaza sauti: *'Una nini na sisi, Yesu, Mwana wa Mungu? Je! Umekuja hapa kabla ya wakati kututesa?'* [(Mathayo 8:29); (Marko 3:11); (Marko 5:7)]. Kutokana na matendo haya yote, yaliyolenga waziwazi kuharibu kazi za shetani miongoni mwa wanadamu, Kristo Mwokozi, hata katika siku za utume wake duniani, wakati wanafunzi sabini, wakiwa wamerudi kutoka kuhubiri, waliposema kwake kwa furaha: *'Bwana! na hata pepo wanatiishwa kwa jina lako,"* akawaambia: *"Nilimwona Shetani akiporomoka kama radi kutoka mbinguni*" (Luka 10:17–18). Mtume Petro pia alishuhudia mamlaka haya ya kifalme na nguvu ya Bwana wetu juu ya roho za uovu, hata katika siku za maisha Yake ya duniani, mbele ya Wapagani walioongoka hivi karibuni: *'Ninyi mnajua yaliyotokea katika Uyahudi wote, kuanzia Galilaya, baada ya ubatizo aliouhubiri Yohana: jinsi Mungu alivyompaka mafuta Yesu wa Nazareti kwa Roho Mtakatifu na nguvu, na jinsi alivyotembea akitenda mema na kuponya wote walioteswa na shetani, kwa kuwa Mungu alikuwa pamoja naye'* (Matendo 10:37–38).

4) — alitumia mamlaka Yake juu ya kifo. Kwani — **a)** alimfufua mwana wa mjane wa Naini kwa mguso mmoja tu wa jeneza na amri: 'Kijana, *nakusema, inuka!*' (Luka 7:14); **b)** Aliamsha binti wa Yairusi, mkuu wa sinagogi, kwa kumgusa na kusema: *'Binti, amka!*' (Luka 8:54); **c)** Aliamsha Lazaro, ambaye alikuwa amekufa kwa siku nne, kwa sauti kuu: *'Lazaro! Njoo nje*!' (Yohana 11:43).

Hivyo basi, hata katika siku za unyenyekevu wa Mwokozi wetu, alipokuwa hasa akitekeleza huduma zake za unabii na ukuhani mkuu, miujiza yake ilikuwa tayari inaonyesha kwamba Yeye ni kwa wakati mmoja Mfalme wa ulimwengu na Mshindi wa kuzimu na kifo.

§159. Kushuka kwa Yesu Kristo Kuzimu na Ushindi Dhidi ya Kuzimu

Hata hivyo, matendo yote ambayo Bwana Yesu alionyesha mamlaka Yake juu ya roho za uovu akiwa bado duniani yanaweza tu kuchukuliwa kama matunda ya kwanza ya ushindi Wake juu ya kuzimu. Alishinda na kuangamiza kuzimu kweli, alipofuta kwa kifo Chake yule mwenye mamlaka ya kifo—yaani, shetani (Ebr. 2:14)— alishuka kuzimu kwa roho yake, kama Mungu, kutangaza injili ya wokovu kwa wafungwa wa kuzimu, na akawatoa kutoka huko waliyo haki wote wa Agano la Kale na kuwaleta katika makao yenye mwangaza ya Baba wa Mbinguni (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 49; Katekisimu ya Kikristo Iliyopanuliwa, Kifungu cha 5).

I. Mafundisho kwamba Bwana Yesu kwa kweli alishuka hadi kuzimu akiwa na roho na Uungu wake wakati mwili wake ulipokuwa kaburini, na kwamba alishuka mahususi kwa kusudi la kuhubiri wokovu huko –

1) Ni mafundisho ya kitume. Mt. Petro, katika hotuba yake kwa Wayahudi, akinukuu maneno ya Zaburini: *'Hautaacha nafsi yangu kuzimu, wala hautaruhusu Mtakatifu wako aone uozo,'* alibainisha kwamba Daudi, kama nabii, alitabiri kwa maneno haya ufufuo wa Kristo, *'kwamba nafsi yake haikuachwa kuzimu, na mwili wake haukuona uozo'* (Matendo 2:27–31). Na katika moja ya barua zake anaelezea wazo lake kwa uwazi zaidi, akisema: *"Kristo, ili kutuleta kwa Mungu, aliteswa mara moja kwa ajili ya dhambi zetu, mwenye haki kwa ajili ya wasio haki, akiwa ameuawa katika mwili lakini akafanywa hai kwa Roho, ambaye, aliposhuka, aliwahubiri wale roho walioko gerezani"* (1 Petro 3:18–19). Hapa mafundisho ya Kanisa yamewekwa wazi: wakati mwili wa Mwokozi ulipokuwa umekufa, Yeye alishuka kwa roho yake hai hadi gerezani kwa roho, ili kuwahubiri: tofauti kubwa kati ya mwili wa Mwokozi uliokufa na roho yake hai, na kusudi kama hilo la kushuka kwake kwa roho waliokuwa wamefungwa (ἐν φυλακή), inakanusha kabisa dhana kwamba kwa 'kizuizi' ni lazima kuelewa kaburi, na kwa kushuka kwa Mwokozi ndani yake—ni mazishi yake katika kaburi.[397] Vivyo hivyo, Mtume Paulo anaandika katika Waraka wake kwa Warumi: *'Usiseme moyoni mwako, "Nani atakayepanda mbinguni?"—yaani, kumshusha Kristo. Au, "Nani atakayeshuka gubuni?" (εἰς τήν ἄβυσσον)—yaani, kumwinua Kristo kutoka kwa wafu'* (Warumi 10:6–7). Hapa, abisi ambayo Kristo alikuwa ndani yake baada ya kifo chake inalinganishwa na mbingu, na inasemekana kwamba kama hakuna mwanadamu aliyeweza kushuka katika abisi hii kumleta Kristo kutoka humo, vivyo hivyo hakuna mtu aliyeweza kupanda mbinguni kumleta Kristo kutoka huko. Kwa hiyo, shimo hili haliwezi kueleweka kama kaburi la Kristo, ambalo wengi wangeweza kushuka nalo, na ambalo ingekuwa jambo la ajabu kulilinganisha—kama aina fulani ya kina kisichopimika—na urefu usio na kipimo wa mbingu; badala yake, ni lazima lueleweke, kulingana na ushuhuda ulio wazi zaidi wa Mtume Petro, kama gereza au kuzimu,

[397] Wazo hili sasa linahubiriwa na karibu wanatheolojia wote wa Kiprotestanti.

ambayo, baada ya kifo chake, Kristo kwa kweli alishuka humo kwa Roho yake (taz. Efe. 4:9–10). Ni vyema pia kukumbuka, kwa njia, ushuhuda wa kale kuhusu mmoja wa Mitume Sabini, Thaddayo, ambaye, alipopelekwa kwa amri ya Bwana kwa Avgarus, mtawala wa Edesa, alimwambia, miongoni mwa mambo mengine: 'Kusanya raia wako wote pamoja, nami nitawatangazia neno la Mungu … Nitawaambia kuhusu kuja kwa Yesu, kama ilivyotokea … na jinsi alivyojinyenyekeza na kufa, jinsi alivyosulubishwa na kushuka hadi kuzimu, akavunja ukuta ambao haukuweza kubomolewa tangu enzi zote, kisha akafufuka tena na kuwafufua wafu waliokuwa wamelala tangu mwanzo wa dunia, jinsi alivyoshuka peke yake, lakini akapanda kwa Baba yake akiwa na umati mkubwa wa watu." Eusebius anahusisha ushuhuda huu, alioutoa kutoka kwenye kumbukumbu za Edessa, na wakati wa Abgar mwenyewe.[398]

2) Imekuwa ikishikiliwa daima na Kanisa. Ushahidi wa hili unaweza kupatikana, kwa sehemu, katika baadhi ya imani zake za kale—kwa mfano, Imani ya Aquileia na nyinginezo—ambazo zina kifungu kinachohusu kushuka kwa Yesu Kristo kuzimu;[399] lakini zaidi katika maandishi ya walimu wake wa kale.[400] Katika karne ya pili, ukweli huu ulionyeshwa na: **a)** Mtakatifu Irenaeus: "Bwana anashuka hadi kina cha dunia, akiwatangazia wote kuja Kwake na msamaha wa dhambi kwa wale wanaomwamini Yeye — na wote waliomngojea waliamini Yeye, yaani, wote waliotabiri kuja Kwake na kutumikia mapenzi Yake: wenye haki, manabii na mababu;"[401] au: "Kwa siku tatu alibaki mahali walipokuwa wafu, na akashuka kwao ili kuwatoa na kuwaokoa;"[402] **b)** Tertullian: "Kristo Mungu, baada ya kufa kama mwanadamu na kuzikwa, kulingana na Maandiko, alitimiza sheria hiyo pia, kwamba, kama wanadamu wote waliokufa, alishuka kuzimu; na hakupanda hadi anga za juu hadi pale alipokuwa ameshashuka hadi vilindi vya dunia, ili kuwafanya mababu na manabii kuwa wenzake."[403] Katika karne ya tatu: **c)** Clement wa Aleksandria: "Bwana alishuka kuzimu kwa sababu nyingine yoyote isipokuwa kuhubiri Injili;"[404] **d)** Origen: "Mwana wa Mungu, kwa ajili ya wokovu wa ulimwengu, hata alishuka kuzimu, na akawatoa wateule kutoka huko;"[405] **d)** Lactantius: "baada (ya Bwana Yesu), akitimiza mapenzi ya Mungu, alipowafunulia wanadamu ukweli, Yeye pia alipitia kifo ili kushinda na kuharibu kuzimu."[406] Katika karne ya nne — **e)** Mtakatifu Epifanius: "Alisulubishwa msalabani, alizikwa, alishuka kuzimu kwa utu wake wa kimungu na roho yake, na akawateka wafungwa;"[407] **f)** Mtakatifu Basil Mkubwa: "Daudi anatabiri waziwazi (Zaburi 48:16) kuhusu kushuka kwa Bwana kuzimu, ambaye, pamoja na roho nyingine, alikomboa roho ya nabii mwenyewe ili isibaki kuzimu;"[408] **(h)** Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Amekufa, lakini amefufuka; Anaingia Hadesi, lakini huwachukua roho kutoka humo;"[409] **(i)** Mtakatifu Krisostomo: "Fikiria jinsi ilivyo kusikia jinsi Mungu, akiwa amefufuka kutoka mbinguni na viti vya kifalme, alishuka duniani na hata Hadesi yenyewe, na kuchukua silaha kwa ajili ya vita."[410] Kwa ujumla, katika karne ya nne, katika muktadha wa uzushi wa Apolinari, imani ya Kanisa kuhusu kushuka kwa Yesu Kristo kuzimu ilidhihirishwa kwa nguvu zake zote na kutetemeka. Apollinaris alikataa kuwepo kwa roho ya kibinadamu katika Kristo; walimu wa Kanisa, wakikanusha mzushi huyo, kwa kauli moja walimuuliza: "Basi kwa nini Kristo alishuka kuzimu, wakati mwili wake ulikuwa kaburini, na Yeye yupo kila mahali kwa Uungu wake?", — waziwazi wakichukulia kuwa kushuka huku ni maarifa ya kawaida miongoni mwa Wakristo na

---

[398] Historia ya Kanisa, Kitabu I, Sura 13, uk. 51, 56, toleo la St Petersburg, 1848.
[399] Bingham. Chanzo cha Kanisa. Kitabu X, sura 3, kifungu 7; sura IV, kifungu 13.
[400] Inafaa kutambua kwamba kushuka kwa Yesu Kristo hadi kuzimu kunatajwa katika maandiko mengi ya siri yaliyoonekana katika siku za mwanzo za Ukristo. Tazama, kwa mfano, Injili ya Nikodemo, n. 18 (katika Birch, Auct., 115 ff.), Matendo ya Tomasi, n. X (ap. Thilo, Cod. apoc., uk. 20), Agano la Mababu Kumi na Wawili, sura IX; na Sibylline Oracles, VIII, 743.
[401] Adv. haeres. IV, 12, n. 1; 27, n. 2.
[402] Ibid. V, sura 31, n. 1, 2.
[403] *De anima*, sura LV, katika *Patrologia Cursus Completus*, juz. II, uk. 742, Migne.
[404] Strom. VI, 6; taz. 11, 10.
[405] Kwenye Mwanzo, mahubiri XV; taz. katika Yohana, J. VI, n. 18.
[406] Divin. instit. IV, sura 12, uk. 481, katika Patrolog. curs. compl. Juz. VI, iliyohaririwa na Migne.
[407] Haeres. Negodian. XX; cf. Haeres. LXIX, 62; LXXVII, 8.
[408] Mahubiri juu ya Zaburi 48, mstari wa 16, katika Kazi za Wababa Watakatifu, j. V, uk. 371.
[409] Treatise on Theology III, katika The Works of the Holy Fathers III, 75.
[410] Maelezo ya Injili ya Mt. Mathayo, Mahubiri II, sura ya 1, uk. 23 katika Juz. I ya tafsiri ya Kirusi. Mafundisho yale yale yanapatikana miongoni mwa walimu wengine wa karne ya nne, kwa mfano, kwa Mt. Eustathius wa Antiokia (Kinyume na Origeni, katika Galland, Juz. IV, uk. **563)** na Mt. Zeno wa Verona, anayesema: "Yeye (Yesu Kristo) alionja kifo ili kukishinda – Alishuka kuzimu ili kuwatoa wafu kutoka huko wakiwa hai" (kwa 1 Kor. 15:24, katika Christian Reader ya 1838, 11, 15).

bila shaka.[411] Hata Waari wenyewe, ili kujiondoa tuhuma za uzushi wa Apolinari, wakati mwingine waliingiza fundisho la kushuka kwa Yesu Kristo kuzimu katika imani zao.[412]

I. Kwamba Bwana Yesu, kwa kushuka kwake kuzimu, aliharibu kuzimu na kuwatoa huko wote wenye haki wa Agano la Kale: na hii imekuwa imani ya Kanisa Takatifu daima.

Mtume Mtakatifu anaelezea wazo hili la kwanza, akisema: *'Alipopanda juu, aliongoza wafungwa katika msafara wake na akawapa wanadamu zawadi. Na nini maana ya "alipopanda juu", ikiwa si kwamba awali alishuka katika sehemu za chini za dunia? Yeye aliyeshuka ndiye yuleyule aliyepanda juu sana juu ya mbingu zote, ili ajazaze vitu vyote'* (Efe. 4:8–10). Na baadaye, wakifuata Mtume Mtakatifu, walimu wa Kanisa pia walihubiri, kwa mfano: — **a)** Mtakatifu Yohane Krisostomo: 'Kuzimu imetekwa na Bwana aliyeshuka humo; imefutwa, imechafuliwa, imeuawa, imefukuzwa na kufungwa;'[413]

b) Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Aliangamiza sumu ya kifo, alivunja milango ya giza ya kuzimu iliyotupwa, na akawapa uhuru roho;"[414] **c)** Eusebio wa Kaisaria: "Alikuja kwa ajili ya wokovu wa roho zilizokuwa kuzimu na zilikuwa zimesubiri kuja Kwake kwa enzi nyingi, na, aliposhuka, Alivunja milango ya shaba, alivunja minyororo ya chuma, na akaongoza wale ambao hapo awali walikuwa wamefungwa kuzimu hadi kwenye uhuru."[415]

Wazo hili la mwisho—kwamba Kristo Mwokozi aliwaondoa kutoka Hadesi hasa wale waliomwamini, yaani wale wenye haki wa Agano la Kale (Zek. 9:11)—lilihubiriwa waziwazi, akifuata Mtakatifu Irenaeus na Tertullian, ambao mashahidi yao tayari tumechunguza,[416] — na Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Alilazwa kweli katika kaburi la jiwe tomb , kama mwanadamu; lakini kwa ajili Yake mawe yalisambaratika kwa hofu; Alishuka hadi ulimwengu wa wafu, ili aweze kuwakomboa wale wenye haki kutoka huko pia. Kwa maana niambie, je, ungependa walio hai wafurahie neema wakati sehemu kubwa yao ni wabaya; wakati wale ambao walikuwa wamefungwa kwa muda mrefu tangu enzi za Adamu hawakupokea uhuru wao? Nabii Isaya alitangaza mengi kumhusu kwa sauti kuu; je, usingetamani Mfalme, aliposhuka, amwondolee huru mtangazaji? Walikuwapo Daudi na Samweli, na manabii wote, na Yohana mwenyewe, anayeongea kupitia wale waliotumwa; *'Je, Wewe ndiye anayepaswa kuja, au tunapaswa kumtarajia mwingine?'* (Mathayo 11:3)? Je, hutamtii atake kwamba Yeye, akiwa ameshuka, awawachilie huru?"[417]

Mtakatifu Epifanio: "Uungu wa Kristo, pamoja na roho yake, ulishuka kuzimu ili kuleta wokovu kwa wale waliokuwa wamekufa kabla, yaani, mababu watakatifu."[418]

Mtakatifu Kasiani: "Akiwa ameingia kuzimu, Kristo, kwa mwangaza wa utukufu Wake, alitawanya giza nene lisiloingilika la Tartaro, alivunja milango ya shaba, alivunja minyororo ya chuma, na aliwainua mateka watakatifu, waliokuwa wamekamatwa katika giza nene lisiloingilika la kuzimu, kutoka utumwani wao hadi mbinguni pamoja Naye."[419]

---

[411] Athanas. contr. Apollinar. 1, n. 13, 14; 11, 17; Epiphan. haeres. LXXVII, n. 7, 8, 25; Philastr. haeres. XL.

[412] Socrat. H. E. II, 37, 41.

[413] Usemi wa Pasaka; uliotolewa kutoka Injili ya Mathayo, Mahubiri II, n. I: "Kama mtatufuata kwa utulivu unaofaa, tunaweza kuwatoa na kuwaonyesha mahali ambapo kifo kimefungwa msalabani; ambapo dhambi inaning'inia; na ambapo makumbusho mengi, ya ajabu na ya ushindi ya vita hii, mapigano haya, yamesimama. Hapa utaona mtesaji amefungwa, na nyuma yake umati wa wafungwa: ngome ile ambayo shetani aliyelaaniwa, zamani, alitoka huko kufanya mashambulizi yake mbali na kote. Utaona maficho na mapango ya mwizi, ambayo sasa yameharibiwa na kufichuliwa: kwa maana Mfalme naye alikuja huko" (uk. 23, jz. 1, tafsiri ya Kirusi).

[414] Wimbo kwa Kristo, katika Kazi za Mababa Watakatifu, IV, 358.

[415] Demonstr. Evang. lib. X ad verba Ps. 16.

[416] Tazama maelezo 401 na 403 hapo juu.

[417] Homilia, Mahubiri ya Katekisimu IV, n. II, uk. 64–65; Mahubiri XIV, aya ya 19. "Kifo kilikumbwa na hofu kubwa kilipomwona mtu mpya aliyekuja kuzimu, ambaye hakuwa amefungwa na minyororo yake. Kwa nini ninyi, walinzi wa kuzimu, mlijaa hofu mlimwona Yeye? Ni hofu gani ya ajabu iliyowashika? Mauti ilikimbia, na mbio huu ulidhihirisha hofu yake. Manabii watakatifu walikusanyika pamoja, pamoja na Musa Mtoaji wa Sheria, Abrahamu, Isaka, Yakobo, Daudi, Samweli, Isaya, na Yohana Mbatizaji, ambao, wakitoa ushuhuda, walisema: 'Je, Wewe ndiye anayekuja, au tunapaswa kumtarajia mwingine? (Mathayo 11:3). Watu wote waliyo haki, ambao walikuwa wamezamishwa na kifo, walikombolewa. Kwa maana Mfalme aliyetabiriwa alikuwa Mkombozi wa watangulizi wema" (uk. 295).

[418] …φημί, των αγίων πατριάρχων. Naeeres. LXIX, n. 62.

[419] De instit. coenob. III, c. 3.

Mtakatifu Gregori Mkuu: "Hasira ya Mungu dhidi ya roho za wacha Mungu ilikoma kwa kuja kwa Mkombozi wetu: kwa maana Mpatanishi wa Mungu na wanadamu aliwaachilia huru kutoka magereza ya kuzimu aliposhuka Yeye mwenyewe huko, na kuwainua hadi kwenye furaha za paradiso."[420]

Inafaa kuongeza kwamba ingawa baadhi ya waandishi wa kale mara kwa mara walielezea wazo kwamba Kristo hakuwakomboa kutoka kuzimu tu waliotenda haki wa Agano la Kale, bali wengine wengi, au hata wafungwa wote wa kuzimu, walielezea hilo tu katika mfumo wa dhana, kisia, au maoni yao binafsi.[421]

§160. Ufufuo wa Yesu Kristo na Ushindi juu ya Kifo

Kama Kristo alivyoharibu kuzimu kwa kushuka kwake kuzimu, ingawa awali alikuwa ameonyesha mamlaka yake ya kifalme juu ya nguvu za kuzimu, ndivyo pia alivyoshinda kifo kwa kufufuka kwake kutoka kwa wafu, ingawa mara kwa mara alikuwa ameonyesha nguvu zake juu yake hapo awali. Hili linafunuliwa na Mtume Mtakatifu, anayesema: *"Kristo amefufuliwa kutoka kwa wafu, mazao ya kwanza ya wale waliolala usingizi. Kwa maana kama vifo vilivyokuja kwa mtu, ndivyo pia ufufuo wa wafu unakuja kwa mtu. Kwa maana kama katika Adamu wote wanakufa, ndivyo pia katika Kristo wote watafanywa kuwa hai, kila mmoja kwa mpangilio wake: Kristo mazao ya kwanza, kisha wale walio wa Kristo, wakati wa kuja Kwake'* (1 Wakorintho 16:20–23).[422] Ili kuelewa jinsi, kutokana na ufufuo wa Kristo, sisi pia tutafufuliwa siku moja na ushindi kamili juu ya kifo utatimia, ni lazima tukumbuke kwamba, kulingana na mafundisho ya Neno la Mungu, kupitia imani kwa Kristo na kupitia ushiriki katika sakramenti zake takatifu, tunakuwa washiriki wa Kristo (Ebr. 3:14), tukiwa kimoja na Kristo (Yohana 15:4–5), na katika Yeye, washiriki wa uzima Wake. Ndiyo maana Yeye mwenyewe alifundisha: *'Mimi ndiye ufufuo na uzima; yeye atendaye imani kwangu, hata akifa, ataishi'* (Yohana 11:25). *'Mimi ndiye mkate aliye hai aliyetoka mbinguni; yeye yeyote aliyeila mkate huu ataishi milele; na mkate nitakaoutoa ni Mwili wangu, ambao nitatoa kwa ajili ya uzima wa ulimwengu ... Yeye aliyeila Mwili wangu na kuukunywa Damu yangu ana uzima wa milele, nami nitamfufua siku ya mwisho ... Yeye aliyeila Mwili wangu na kuukunywa Damu yangu hukaa ndani yangu, nami ndani yake"* (Yohana i 6:51–56). Vilevile, Mtume Paulo alifundisha kuhusu sakramenti ya ubatizo: *'Kwa maana nyote mliobatizwa katika Kristo mmevaa Kristo'* (Wagalatia 3:27), na mahali pengine: *'Je! Hamjui kwamba sisi sote tuliobatizwa katika Kristo Yesu tulibatizwa katika kifo chake? Basi tulizikwa pamoja naye kwa njia ya ubatizo katika* mauti… *Kama basi tumefariki pamoja naye, tunaamini kwamba tutaishi pia pamoja naye, tukijua ya kwamba Kristo, aliyefufuka kutoka kwa wafu, hatufi tena: mauti haitakuwa tena na mamlaka juu yake* (Warumi 6:3–9). Kwa sababu ya umoja huu na Kristo, kwa namna fulani, tayari tumefufuliwa pamoja Naye (Wakolosai 3:1), kama vile zamani, katika baba yetu wa kale Adamu, sote tulitenda dhambi na tukatiwa chini ya kifo (Warumi 5:12–19).

Kuhusu uhalisia wa ufufuo wa Kristo, hakuna shaka yoyote. Ilitabiriwa na Mwandishi wa Zaburi [(Zab. 15:10); (Matendo 2:29–31)], ilitabiriwa kabla na Mwandishi wa Zaburi [(Zaburi 15:10); (Mathayo 17:9, 23), (Mathayo 20:19), (Mathayo 26:32); (Mathayo 17:9, 23), (Mathayo 20:19), (Mathayo 26:32); (Yohana 2:19), (Yohana 10:17)], tukio hili liliwashuhudiwa na Mitume wote, ambao walikuwa mashahidi wa macho: Mtoaji wa Uzima aliyefufuka aliwatokea kwa kipindi cha siku arobaini; Alikuwa na mazungumzo marefu nao, akiwafafanulia Maandiko na kufunua mafumbo ya Ufalme Wake; Aliila na akanywa mbele yao; aliwaruhusu waguse mikono, miguu na paja lake; na mbele ya macho yao aliinuliwa mbinguni [(Mathayo 28); (Marko 16); (Luka 24); (Yohana 20–21); (1 Wakor. 15:1–8)]. Kinacholeta nguvu ya kipekee kwa ushuhuda huu wa Mitume ni: **a)** mabadiliko ya ajabu ya maadili yaliyotokea ghafla ndani yao kufuatia ufufuko wa Mwokozi—ule ujasiri

---

[420] Moral. XII, c. 7. Na mahali pengine: 'Mshikilie imara chochote kingine isipokuwa kile ambacho imani ya kweli hufundisha kupitia Kanisa Katoliki, kwani Bwana, aliposhuka kuzimu, aliwaokoa kutoka mipakani mwa kuzimu wale tu ambao, walipokuwa hai, aliwahifadhi kwa neema Yake katika imani na matendo mema' (Kitabu VII, Barua 15); taz. Hippolytus, *De Christo et Antichr.*, sura ya 26; Eusebius, *In Luc.* XIV, 25; Chrysostom, *Contr. Jud. et gentes*, *Quod Christus est Deus*, n. 5.

[421] Clem. Alex. Strom. VI, uk. 461; Ambr. De Paschate, sura 3, 4. Tazama maelezo 401, 408 na 414 hapo juu.

[422] Wafundishaji wa Kanisa pia walihubiri vivyo hivyo: a) Mtakatifu Athanasius: 'Bwana alikuwa na kusudi maalum la Umwiliko wake kufunua ufufuo wa mwili wake; ndani yake alitaka kuonyesha kwa wote ishara ya ushindi juu ya kifo, na kumhakikishia kila mtu kwamba kupitia Yeye uharibifu umeangamizwa, na kutokuharibika kumetolewa kwa wanadamu' (De incarn. Verbi Dei n. 22, in Chr. Readings 1838, II, 140); (b) Mt. Kirili wa Yerusalemu: "Yeye aliyekuwa amekufa amefufuka, Yeye anayekomboa kutoka kwa wafu (Zab. 87:6) na Mkombozi wa wafu. Yeye ambaye, kama ishara ya mzaha, baada ya uvumilivu wake mkuu, kiletwa taji la miiba, sasa amefufuka, ametawazwa taji la ushindi juu ya kifo" (Mihadhara ya Katekesi XIV, n. I, uk. 279), – na wengine (k.m. Kirili wa Aleksandria, Kuhusu Umwilisho wa sura ya 27, katika Chr. Cht., 1847, III, 227).

wa kustaajabisha waliotumia kuanza kuhubiri injili ya Mwalimu wao kwa ulimwengu wote na kujitokeza mbele ya umati wa Wayahudi na Watu wa Mataifa; ile kujitolea kwao kwa ajili ya Kristo kwa namna ya kipekee, ambapo walivumilia kila aina ya dhiki, wakateseka kwa njia zote, na hata kukabili kifo chenyewe kwa ajili ya jina la Kristo**; b)** mafanikio ya ajabu ya mahubiri yao miongoni mwa Wayahudi na Mataifa, ambao walimgeukia Kristo kwa maelfu nao wakamua kuvumilia kila aina ya mateso na kifo kwa ajili ya jina Lake; **c)** hatimaye, miujiza ile isiyo na hesabu ambayo Mitume walitenda kila mahali kwa jina la Kristo, na ambayo kwa hiyo waliithibitisha waziwazi zaidi ukweli wa mahubiri yao mbele ya wote (Matendo, sura 3–5, n.k.).

Kanisa linatamka fundisho la Ufufuko wa Kristo katika Imani yake yenyewe (tazama Kanuni za Imani, Sehemu ya 1, jibu la swali 52); walimu wa Kanisa wamelihubiri daima.[423]

§161. Kupaa kwa Yesu Kristo mbinguni na kufunguliwa kwa Ufalme wa Mungu kwa wote wanaomwamini

Kabla ya kuja kwa Mwana wa Mungu duniani, mbingu ilikuwa, kana kwamba, imefungwa kwa wale waliozaliwa duniani; na ingawa kuna makao mengi katika nyumba ya Baba wa mbinguni (Yohana 14:2–3), hata hivyo, hakukuwa na mahali pale kwa wazao wenye dhambi wa Adamu; hata wenye haki zaidi wa Agano la Kale, walipokufa, walishuka na roho zao hadi kuzimu (Mwanzo 37:35). Lakini baada ya Bwana wetu kujitokeza kwa mwili na kupatanisha Mungu na wanadamu, na mbingu na dunia; baada ya Yeye, kwa kushuka kwake kuzimu, kuwaokoa waliotenda haki wa Agano la Kale kutoka huko, na, baada ya kufufuka kutoka kwa wafu, *akawa 'mbegu za kwanza za wale waliolala usingizi'* (1 Kor. 15:20), — Hatimaye, alipaa mbinguni kwa heshima na utukufu akiwa na asili ya kibinadamu aliyokuwa amejichukua na, kwa njia hii, akafungua njia ya bure ya kuingia katika Ufalme wa Mungu kwa watu wote.

Yeye mwenyewe alieleza ukweli huu alipowaambia wanafunzi wake kuhusu kuondoka Kwake kwenda kwa Baba, akasema: *'Naenda kuwaandalia mahali. Na nikienda na kuwaandalia mahali, nitarudi tena na kuwachukua kuwa pamoja nami, ili palipo mimi, mpate kuwa ninyi pia'* (Yohana 14:2–3). Na zaidi: *'Ni kwa manufaa yenu kwamba mimi naenda; maana mimi nisiiende, Mfariji hatakuja kwenu; lakini mimi nikiwa nimeenda, nitamtuma kwenu'* (Yohana 16:7). Mtume Paulo kisha alifafanua hili kwa uwazi kamili katika sehemu mbalimbali za barua zake. Katika kifungu kimoja anasema, *'Kristo hakuingia hekaluni lililotengenezwa kwa mikono ya wanadamu, mfano tu wa lile la kweli, bali mbinguni mwenyewe, sasa kuonekana mbele za Mungu kwa ajili yetu'* (Ebr. 9:24); katika kingine anamwita moja kwa moja mtangulizi wetu mbinguni (Ebr. 6:20); katika ya tatu, anasema kwamba kama vile Mungu alivyotufufua pamoja na Kristo, vivyo hivyo ametutuamisha mbinguni katika Kristo Yesu (Efe. 2:6), kufuatia kupaa Kwake mbinguni; katika ya nne, kwamba sisi *ni 'warithi wa Mungu na warithi-wenzao na Kristo'* (Rum. 8:17); ya tano inatoa maagizo haya: *'Basi, kama mmemfufuliwa pamoja na Kristo, tafuteni mambo yaliyo juu, ambako Kristo ameketi mkono wa kuume wa Mungu; mwelekezeni mawazo yenu juu, wala si mambo ya duniani. Kwa maana mmekufa, na maisha yenu yamefichwa pamoja na Kristo katika Mungu'* (Kol. 3:1–3). Kuhusu ukweli wa Kupaa kwa Yesu Kristo mbinguni:

1) Ilitabiriwa hata katika Agano la Kale, kwa mfano, katika maneno ya Mwimbaji wa Zaburi: *'Ume panda juu, umewateka wafungwa, umepokea zawadi kwa ajili ya wanadamu'* [(Zab. 67:19); kdr. (Efe. 4:8–10)].

2) Ilitabiriwa baadaye na Mwokozi Mwenyewe: *'Mtaona Mwana wa Mtu akipaa juu mahali alipokuwa awali'* (Yohana 6:62). *'Nilitoka kwa Baba, nikaja ulimwenguni; na sasa naondoka ulimwenguni, naenda kwa Baba'* (Yohana 16:28).

3) Iliyothibitishwa na Mitume: *"Bwana, baada ya kuongea nao, alichukuliwa juu mbinguni na akaketi mkono wa kuume wa Mungu"* [(Marko 16:19); taz. (Luka 24:50–51); (Matendo 1:9)].

4) Imekuwa ikidumishwa na kutangazwa daima na Kanisa la Orthodox katika maneno ya Imani: '(Ninaamini katika Yesu **Kristo)** aliyepaa mbinguni na ameketi mkono wa kulia wa Baba.'

---

[423] Klementi wa Roma, Barua kwa Wakorintho 1, n. 24; Ignatius, Barua kwa Watu wa Smyrna, nn. I, II, III; Polycarp, Barua kwa Wafilipi, IX; Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi wa Imani, 1, 10; Cyril wa Yerusalemu, Mafundisho ya Katekesis, IV, n. 12; John Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri X.

§162. Je, utume wa kifalme wa Yesu Kristo utawahi kuisha?

Kama Mwana wa pekee wa Mungu, aliyechukua asili ya kibinadamu katika umoja wa Utubisho wake wa kimungu, Bwana Yesu, akiwa ameingia katika utukufu wake, *'aliyo kuwa nayo na Baba kabla ya kuwepo kwa ulimwengu'* (Yohana 17:5), atakaa milele katika utukufu huu wa milele; Atabaki milele kuwa Mfalme wa mbinguni na duniani, pamoja na Baba na Roho Mtakatifu, akisembwa na kutukuzwa na viumbe vyote: na kwa maana hii, *'Ufalme wake hautakuwa na mwisho'* (Luka 1:33). Lakini utume Wake wa ufalme, kama Mwokozi wetu, kwa ajili ya wokovu wa jamii ya wanadamu—ulioanza na Yeye duniani na kuendelea mbinguni—utafikia mwisho wake wakati, yaani, utakapokamilika kikamilifu kwa kuwapeleka waumini wote wa kweli kwenye wokovu: na kwa upande huu *'Lazima atawale hata atakapoweka maadui zake wote chini ya miguu yake'* (1 Kor. 15:25). Na hili litatokea wakati *'adui wa mwisho atakayefunguliwa ni mauti'* (1 Kor. 15:26), wafu wote watakapofufuliwa (Yohana 5:25), na mbingu na nchi zitakapofanywa upya (2 Petro 3:6–7, 13)—na Yeye, akidhihirika katika utukufu wake wote, atatekeleza hukumu ya ulimwengu wote, akisema, kama *'Mfalme kwa wale walioko mkono wake wa kulia: "Njooni, barikiwa wa Baba yangu, urithi ufalme uliowaandaliwa tangu kuwekwa kwa misingi ya ulimwengu"'* (Mathayo 25:34), na *'ataweka ufalme mikononi mwa Mungu Baba'* (1 Wakorintho 15:24), *'ili Mungu awe yote katika yote'* (1 Wakorintho 15:28).

Hivi ndivyo hasa Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walivyotazama heshima ya kifalme na utume wa Yesu Kristo. Kwa mfano:

Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Mwana anaitwa 'anayetawala'—kwa maana moja, kama Mwenyezi na Mfalme wa wale wanaokubali na wasiokubali; na kwa maana nyingine, kama Yeye anayetuleta katika utiifu, na ambaye amewaweka chini ya ufalme wake wale wanaomkiri kwa hiari kama Mfalme. Na ufalme wake, ukifahamika kwa maana ya kwanza, hautakuwa na mwisho; lakini ukifahamika kwa maana ya pili, je, utakuwa na mwisho wowote? — Kwamba atatuchukua sisi, waliookolewa, chini ya mbawa zake (kwa maana je, ni lazima kuwafikisha tena wale ambao tayari wamejisalimisha kwa utii?); na kisha atainuka kama Mhukumu wa dunia (Zab. 93:3) na kutenganisha waliookolewa na waliolaaniwa; kisha Mungu atasimama katikati ya waliookolewa, ili kuhukumu na kuamua nani amefikia kiwango gani cha utukufu na makao."[424]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Inamaanisha nini: 'anapomkabidhi ufalme' (1 Kor. 15:24)? Maandiko yanatambua falme mbili za Mungu: moja kwa urithi, na nyingine kwa uumbaji. Kristo anatawala juu ya yote—juu ya Wapagani na Wayahudi, mashetani na wapinzani Wake—kwa njia ya uumbaji; Anatawala juu ya waumini na wale wanaomtii kwa hiari, kwa njia ya kuasiliwa. Husemwa kuhusu ufalme huu kwamba una mwanzo wake… Ni ufalme huu huo ambao atausalimisha kwa Baba."[425]

Mtakatifu Zeno wa Verona: "Mtume Paulo (1 Kor. 15:24) anazungumzia ufalme wa muda wa Mungu aliyejidhihirisha kwa mwili, ambao mwishoni mwake Naye atakuja na kuwahukumu walio hai na waliokufa; hili linathibitishwa na muktadha wenyewe wa kifungu hicho, kinachosema kwamba Kristo atatawala pamoja na watakatifu Wake hadi atakapokuwa amemaliza kila utawala, mamlaka na nguvu zote, hadi atakapoweka maadui zake wote chini ya miguu yake, hadi adui wa mwisho—mauti—ataangamizwa (1 Kor. 15:24–26). Lakini mwinjilisti Luka (Luka 1:34) na Suleimani (Hekima 3:4–8) walielewa mamlaka ya asili, ambayo, akiwa na ushiriki usio na kikomo tangu milele hadi milele, Mwana hakuwahi kupokea ufalme kutoka kwa Baba, wala hatawahi kuukabidhi kwa Baba."[426]

§163. Utumiaji wa kimaadili wa mafundisho ya fumbo la ukombozi

1. Bwana na Mwokozi wetu, kama Nabii –

a) alitupatia sheria ya imani na uchaji Mungu: ni lazima tukubali sheria hii, tuitii na tuitekeleze katika maisha yetu—la sivyo haitazaa matunda kwetu na itabaki kuwa kigeni kwetu.

b) Alitupatia sheria mpya, iliyo kamilifu zaidi kuliko ile ya Agano la Kale: baada ya kuikubali, ni lazima tuhakikishe kwamba tunatembea katika upya wa uzima (Rum. 6:4), na kwamba haki yetu izidi si tu ile ya waandishi na Mafarisayo (Mathayo 5:20), bali pia ile ya watu waliyo haki wa Agano la Kale wenyewe.[427]

---

[424] Treatise on Theology, Kitabu IV, katika The Works of the Holy Fathers, Juz. III, uk. 81–82.

[425] Katika Barua ya Kwanza kwa Wakorintho, juu ya aya XV, v. 24; Homilia XXXIX.

[426] Kuhusu maneno: 1 Kor. 15:24. Katika Christian Reader 1838, II, uk. 18.

[427] "Kama tumepewa mafundisho bora na kamili zaidi, kama Mungu katika siku hizi za mwisho ametuzungumzia si kwa manabii bali kwa Mwanawe, basi ni lazima tuishi maisha bora zaidi, yaliyo stahili heshima tuliyopokea. Maana Mungu anaposhuka kwetu kwa kiwango hicho kwamba anataka kutuzungumzia si tena kupitia watumishi wake bali kupitia Yeye mwenyewe: isingekuwa sawa

'Kuwa mkamilifu,' Mtoaji wetu wa Sheria alituamuru, akielezea roho ya sheria yake, 'kama Baba yenu wa mbinguni alivyo mkamilifu' (Mathayo 5:48).

c) Aliwapa Sheria, njia pekee ya wokovu kwa watu wote: tunapaswa kuthamini hazina hii isiyo na bei zaidi ya yote na kuilinda kwa shauku zetu zote hadi mwisho wa maisha yetu.

2. Bwana na Mwokozi wetu, kama Kuhani Mkuu –

a) Alijitoa mwenyewe kama dhabihu kwa ajili yetu—wenye dhambi: tukifikiria hili, kwanza kabisa tujifunze kujitupa chini mbele za Bwana, ambaye ni mwenye rehema zisizo na kikomo kwetu, kwa hisia za shukrani na upendo kamili kabisa.

(b) Alitimiza wokovu wetu kwa njia ya Msalaba na juu ya Msalaba: kwa hiyo, ni wajibu wetu usioyumba kumheshimu chombo hiki kitakatifu cha wokovu wetu, kwa ajili ya Mungu-mwanadamu aliyeteswa juu yake; kuheshimu kwa njia zote ambazo, kulingana na mapokeo yaliyopitishwa kutoka kwa Mitume Watakatifu, Kanisa la Orthodox limezishikilia na kutuamuru tuzishikilie hadi sasa; na, kwa imani mioyoni mwetu, kufanya ishara ya msalaba kila wakati na kila mahali kwa manufaa yetu ya kiroho, kutakasa shughuli na matendo yetu yote kwa kutumia msalaba huo, na kujikinga nao dhidi ya majaribu na majaribio yote (Imani ya Kanisa la Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali la 50).

c) Kupitia kifo chake msalabani, ametukomboa kutoka kwa dhambi na matokeo yake yote ya uharibifu na ametuhakikishia utakatifu na uzima wa milele: *tusiruhusu dhambi kutawala katika miili yetu yao, ili tusilitumikie tamaa zake*; *wala tusitoe viungo vyetu viwe vyombo vya uasi kwa dhambi, bali tujitoe sisi wenyewe kwa Mungu*; *ili, baada ya kuwa tumekombolewa hivyo kutoka kwa dhambi na kuwa watumwa wa Mungu, tunda letu liwe utakatifu, na mwisho—uzima wa milele"* (Warumi 6:12–13, 22).

(d) Kupitia mateso na msalaba, Aliingia katika utukufu Wake: na *'akituachia mfano, tufuate nyayo Zake'* (1 Petro 2:21), Alituamuru: *'Kwa maana yeye atendaye kuokoa uhai wake, atauza; bali yeye atauzae uhai wake kwa ajili Yangu na Injili, ndiye atauokoa'* (Marko 8:35).

(d) Baada ya kupaa mbinguni, Yeye anatuombea bila kukoma: *'Kama mtu yeyote akitenda dhambi, tuna Mwombezi kwa Baba, Yesu Kristo Mwenye Haki'* (1 Yohana 2:1), na kwa toba ya dhati kwa dhambi zetu, tumkimbilie kwa tumaini lisiliyoyumba kwamba Yeye *"anaweza kuwaokoa kabisa wale wanaomjia Mungu kupitia Yeye"* (Waebrania 7:25); tugeukie Yeye katika maombi na kwa kweli katika mahitaji yetu yote, tukikumbuka maneno Yake: *'Na mkiniomba neno lo lote kwa jina langu, nitalitenda; ili Baba apate utukufu katika Mwana. Nitalitenda, nikiomba neno lo lote kwa jina langu'* (Yohana 14:13–14).

3. Bwana na Mwokozi wetu, kama Mfalme:

a) Alishinda kuzimu na kumfunga yule mwenye nguvu, yaani, shetani pamoja na mashetani wake wote [(Mathayo 12:29); (2 Petro 2:4)]: kwa hiyo, tusitishwe na mashambulizi ya adui wetu wa kale, bali, tukitiwa nguvu na Bwana na uweza wa nguvu zake, tuingie vitani kwa ujasiri dhidi ya heshima kuu, nguvu, na watawala wa giza la enzi hii, dhidi ya majeshi ya kiroho ya uovu katika ulimwengu wa juu (Efe. 6:10–12), na tukirudia kwa ujasiri mioyoni mwetu maneno ya Mtume Paulo: *'Ninaweza kufanya yote kwa Kristo anayenitia nguvu'* (Flp. 4:13).

(b) Alishinda kifo na kuangamiza nguvu yake: kwa hiyo tusitishwe na kifo, tukihamasishwa na tumaini tamu kabisa kwamba *'wakati unakuja, na sasa umefika, ambapo wafu watasikia sauti ya Mwana wa Mungu, na wale watakaoisikia wataishi'* (Yohana 5:25), kwamba Yeye *'ataubadilisha mwili wetu wa unyonge, ili ufanane na mwili wake wa utukufu'* (Wafil. 3:21); kwamba *'hili mwili unaoangamia lazima ulivike kutanguka, na huu mwili wa kufa lazima ulivike kutufa'* (1 Wakor. 15:53).

c) Kwa kupaa Kwake mbinguni, Ametufungulia njia ya kuingia katika ufalme wa mbinguni: kwa hiyo, kwa imani, tumaini na upendo*, "tukimbie mbio iliyo mbele yetu, tukimtazama Yesu, mwanzo na mkamilishaji wa imani yetu "* (Ebr. 12:1–2), ili sisi pia tuwe mahali alipo Yeye (Yoh. 14:3).

---

kama sisi tusingekuwa kwa namna fulani bora kuliko Waisraeli wa kale. Wao walikuwa na Musa kama mwalimu wao, ilhali sisi tuna Bwana wa Musa Mwenyewe kama Mwalimu wetu. Kwa hiyo, ni lazima tuonyeshe hekima inayostahili heshima kubwa kama hiyo, na tusifanane na ulimwengu. Kwa maana ilikuwa kwa kusudi hili hasa ndilo Alilotuletea mafundisho kutoka mbinguni, ili tuweze kupelekwa huko kwa fikra zetu na, kadiri tuwezavyo, kumfanana Mwalimu wetu" (Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Yohana, Mahubiri XIV, katika Christian Reader 1837, III, 15–16).

Sehemu ya II.
Kuhusu Mungu Mwokozi katika Uhusiano wake maalum kwa jamii ya wanadamu

"Mamlaka yote ya mbinguni na ya duniani imenikabidhiwa. Basi enendeni, mkafundishe mataifa yote, mkawabatiza kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu" (Mathayo 28:18–20).

"Ayeamini na kubatizwa ataokolewa; asiyeamini atahukumiwa" (Marko 16:16).

§164. Uhusiano na sehemu iliyotangulia na mada ya sehemu hii

Mwana wa Mungu, alipokuwa binadamu, alitimiza wokovu wetu. Kama Nabii, alitufunulia fumbo la wokovu na kutuonyesha njia iliyonyooka kutoka kwa kifo hadi uzima; kama Kuhani Mkuu, alituachilia huru kutoka kwa dhambi na adhabu zote zinazotokana na dhambi, na kutupatia baraka za milele; kama Mfalme, Aliithibitisha kweli ya Injili Yake kupitia mfululizo wa miujiza, akaangamiza nguvu ya kifo na kuzimu, na akatufungulia njia ya kuingia katika Ufalme wa Mungu. Lakini pia ni lazima kwamba kazi hii kuu, iliyotimizwa kwa ajili yetu na kwa niaba yetu na Mwana wa Mungu, itufahamu na iwe, tuseme, yetu wenyewe: la sivyo itabaki kuwa kigeni kwetu, na Bwana Yesu hata bado hatakuwa Mwokozi wetu. Hasa, ni lazima: **(a)** kwamba sisi tusafishwe kweli kutokana na dhambi ambazo Ametuokoa, na tubadilishwe kutoka kuwa wenye dhambi kuwa wenye haki, au tutakaswe; na **(b)** kwamba, baadaye, sisi tuokolewe kweli kutokana na madhara yote ya angamizi ya dhambi, ya kimwili na ya milele, na tupokee furaha ya milele. Ni kwa ajili ya malengo haya mawili—kwa ajili yetu kupokea wokovu—ndipo shughuli zote za Mwokozi wetu zinalenga sasa, zikionyesha kujali Kwake kwa namna ya kipekee kwa jamii ya wanadamu iliyodondoka (§51). Na:

1. Bwana Yesu anatumia kila njia kuhakikisha kwamba tunatakaswa, kwamba tunageuzwa kutoka kuwa wenye dhambi kuwa wenye haki, kutoka kuwa watoto wa ghadhabu kuwa wana wa Mungu, ili *tuache njia ya zamani ya maisha ya mtu mzee, ambayo imeharibiwa na tamaa za udanganyifu … na kuvaa mtu mpya, aliyeumbwa kwa sura ya Mungu katika haki na utakatifu wa kweli* (Efe. 4:22–24): hili hutimizwa kwa watu binafsi katika maisha yao yote ya duniani, na kwa jamii nzima ya wanadamu litatimizwa hadi mwisho kabisa wa dunia.

2. Bwana Yesu, mara tu baada ya kifo cha kila mtu, kwa kuhukumu kama marehemu walitumia au hawakutumia njia zilizotolewa awali kwa ajili ya utakatifu wao wenyewe, anawaachilia huru au hawawaachili huru kutoka kwa adhabu ya haki kwa dhambi zao, na anawapa au hawawapi furaha ya milele, na mwishoni mwa dunia atafanya Hukumu ya Mwisho na hatimaye kuwapa kila mtu zawadi kulingana na matendo yao.

Hivyo basi, uhusiano maalum wa Mungu Mwokozi nasi—tofauti na ule anaouwa na viumbe vyake vingine vyote kama Muumba na Mpeaji—unaonyeshwa katika matendo yake makuu mawili: **I)** Yeye ni Mtakatifu wetu; **II)** Yeye ni Jaji na Mtoaji wa zawadi wetu.

Sura ya Kwanza.
Kuhusu Mungu kama Mtakatifu

§165. Dhana ya utakatifu, ushiriki wa Watu wote wa Utatu Mtakatifu katika kazi ya utakatifu, na orodha ya njia au masharti ya utakatifu

Neno 'utakatifu' (ἁγιασμός, δικαιοσίνη, sanctificatio, justificatio) linahusu upokeaji halisi wa haki za Kristo kwetu, au ni ile tendo ambalo Mungu Mtakatifu Sana, kwa kuzingatia masharti fulani kutoka upande wetu, anatusafisha kweli kutoka kwa dhambi, anatuhesabia haki, na kutufanya watakatifu na watuu [(1 Kor. 1:1); (2 Kor. 1:2)]. *'Na wengine wenu walikuwa hivyo,'* aliandika Mtume Paulo kwa Wakristo wa Korintho, baada ya kuorodhesha aina mbalimbali za wenye dhambi, *'lakini mlitawashwa, lakini mwatakatifuzwa, lakini mkaonewa haki kwa jina la Bwana wetu Yesu Kristo na kwa Roho wa Mungu wetu*' (1 Kor. 6:11). Utakatifu huu, kulingana na walimu wa kale wa imani, unaunda, kana kwamba, taji la wokovu wetu, ukikamilisha, kiasi kwamba huu wa mwisho, bila ule wa kwanza, bado ungekuwa haujakamilika.[428]

II. Watu wote wa Utatu Mtakatifu Mtakatifu wanahusika katika kazi ya utakatifu wetu: Baba, Mwana na Roho Mtakatifu. Baba, ambaye Mwana alimwomba hata wakati wa siku za utume wake duniani kwa ajili ya wale waliomwamini: *'Baba Mtakatifu! ... Watakase kwa kweli yako* (Yohana 17:11, 17), na ambaye Mtume baadaye aliwaandikia Wakristo: *'Mungu wa amani aweze kuwawatakasa kabisa'* (1 Wathes. 5:23). Mwana, aliyejitoa kwa ajili ya Kanisa *'ili kulitakasa, akiwa ameliosha kwa maji kwa neno; ili aweze kulitambulisha kwake mwenyewe likiwa Kanisa tukufu, lisilo na doa wala mkunjo wala kitu chochote kama hicho, bali liwe takatifu na lisilo na lawama'* (Efe. 5:26–27)—na, kwa kweli, *'amekuwa kwetu hekima, haki, utakatifu na ukombozi'* (1 Kor. 1:30). Roho Mtakatifu, ambaye kwa hiyo huitwa, kwa maana ya msingi, mtakatifu [(1 Kor. 8:6); (1 Kor. 12:3) na kwingineko], kama Yeye anayetakasa vitu vyote;[429] Yeye pia anaitwa Roho wa utakatifu (Rum. 1:4), anayetuangaza [(1 Pet. 1:2); (2 Wathes. 2:13)]. Kwa ujumla, wazo la ushiriki wa Watu wote wa Utatu Mtakatifu Mtakatifu katika kazi ya utakatifu wetu linaelezwa na Mtume Mtakatifu anaposema: *'Kuna vipawa tofauti, lakini Roho ni mmoja; kuna huduma tofauti, lakini Bwana ni mmoja; kuna shughuli tofauti, lakini Mungu ni mmoja, anayefanya yote katika wote'* (1 Kor. 12:4–6); au: *'Neema ya Bwana wetu Yesu Kristo, na upendo wa Mungu Baba, na ushirika wa Roho Mtakatifu uwe nanyi nyote. Amina'* (2 Kor. 13:13). Na tena: *"Lakini neema na upendo wa Mungu Mwokozi wetu zilipodhihirishwa, alituokoa, si kwa haki tulizotenda sisi, bali kwa rehema zake, kwa kuoshwa kwa kuzaliwa na upya kwa Roho Mtakatifu, ambaye alimwaga juu yetu kwa wingi kupitia Yesu Kristo, Mwokozi wetu, ili, tukihalalishwa kwa neema yake, tuwe warithi wa uzima wa milele kwa njia ya tumaini*" (Tito 3:4–7). Wazo hili lilielezwa pia na Mababa Watakatifu wa Kanisa, kwa mfano:

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Mtume Paulo, akiandika kwa waumini, alisema mahali fulani: *'Neema ya Bwana wetu Yesu Kristo, na upendo wa Mungu Baba, na ushirika wa Roho Mtakatifu uwe nanyi nyote. Amina"* (2 Kor. 13:13). Kwa maana wakati mambo yote yamefanywa na Mungu kupitia Yesu Kristo katika Roho, naona kazi ya Baba, Mwana na Roho Mtakatifu kuwa isiyotenganika. Ndiyo maana watakatifu wote ni hekalu za Mungu, Mwana na Roho Mtakatifu; ndani yao hukaa Uungu mmoja, Bwana mmoja na Utakatifu mmoja wa Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, kupitia hekalu moja ya ubatizo."[430] Na katika kifungu kingine: "Katika kila tendo, Roho ni wa umoja na asiyegawanyika na Baba na Mwana; pamoja na Mungu, anayegawanya matendo, na pamoja na Bwana, anayegawanya huduma, Roho Mtakatifu pia yupo, ambaye hutumia mamlaka kamili katika ugawaji wa vipawa kulingana na ustahiki wa kila mtu. Maana imeandikwa: 'mgawanyo wa vipawa…' na kadhalika."[431]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Mtume Paulo haigawi Utatu; kinyume chake, anafundisha umoja wake alipokuwa akiwaambia Wakorintho kuhusu vipawa vya kiroho, akirudisha kila kitu kwa Mungu mmoja Baba kama kichwa, kama ifuatavyo: *'Kuna aina mbalimbali za zawadi, lakini ni Roho mmoja; kuna aina mbalimbali*

---

[428] Je, umeona utakatifu, ambao ni msingi wa wokovu wetu? Isipokuwa utakatifu utokee, sakramenti hajakamilika. Severian, *De mundi creatione*, Hotuba II, n. 6 (katika Chrysostom, Juz. VI, uk. 453, toleo la Montfauc.). Taz. Oecumenicus, katika Epist. ad Thess. 1, c. III, vers. 13.

[429] Bac. kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 9, katika Kazi za Watu Watakatifu, juz. VII, uk. 265–267.

[430] Kinyume na Eunomius, Kitabu cha 5, katika Kazi za Mababa Watakatifu, Jilid. VII, uk. 220.

[431] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 16; ibid., ukurasa wa 286–287.

za utumishi, lakini ni Bwana mmoja; na kuna aina mbalimbali za kazi, lakini ni Mungu mmoja, anayefanya yote katika wote' (1 Kor. 12:4–6). Maana kile Roho anachogawa kwa kila mtu hupewa kila mmoja na Baba kupitia Neno: yote yaliyo ya Baba ni ya Mwana pia; kwa hiyo, zawadi zinazotolewa na Mwana katika Roho ni, kimsingi, zawadi za Baba. Vivyo hivyo, Roho anapoishi ndani yetu, Neno, ambaye aliyetupa Roho, naye huishi ndani yetu; na katika Neno yupo Baba, na maneno yametimizwa: *'Sisi (mimi na Baba) tutakuja kwake na kufanya makaazi yetu pamoja naye'* (Yohana 14:23). Kwa maana pale ambapo kuna nuru, kuna mng'ao; na pale ambapo kuna mng'ao, kuna pia matendo yake na wema wake. Hili ndilo anachofundisha Paulo mwenyewe katika barua yake ya pili kwa Wakorintho kwa maneno: *'Neema ya Bwana wetu Yesu Kristo, na upendo wa Mungu Baba, na ushirika wa Roho Mtakatifu uwe nanyi nyote. Amina'* (2 Kor. 13:13). Neema na zawadi inayotolewa na Utatu Mtakatifu hutolewa kutoka kwa Baba kupitia kwa Mwana katika Roho Mtakatifu. Kwa maana kama neema inavyotolewa kwetu kutoka kwa (ἐκ) Baba kupitia (διά) Mwana, ndivyo pia utoaji wa zawadi kwetu unavyowezekana tu katika (ἐν) Roho Mtakatifu. Baada ya kumkaribisha, tunayo upendo wa Baba, neema ya Mwana, na ushirika wa Roho Mwenyewe."[432]

Hasa, katika Maandiko Matakatifu na katika maandishi ya Baba wa Kanisa—

1. Baba anawasilishwa kama chanzo cha utakatifu wetu. Ni kutoka Kwake *ambapo* Mwokozi awali alimtuma Roho Mtakatifu duniani: *'Nami nitawaomba Baba, naye atawapa Mfariji mwingine, ili awe nanyi milele'* (Yohana 14:16); *"Lakini Mfariji, yaani Roho Mtakatifu, ambaye Baba atawatuma kwa jina langu, atawafundisha mambo yote"* (Yohana 14:26); *"Nanyi mtamwona Mfariji, ambaye nitawatuma kutoka kwa Baba, yaani Roho wa kweli, anayetoka kwa Baba"* (Yohana 15:26). Ni kutoka Kwake, Baba, kwanza kabisa, ambapo Mitume na utoaji wote uliofuata wa zawadi za neema kwa waumini unatoka: *"Neema iwe nanyi, na amani, kutoka kwa Mungu Baba wetu, na Bwana Yesu Kristo"* [(War. 1:7); (1 Kor. 1:3); (2 Kor. 1:2); (Gal. 1:3); (Efe. 1:2); (Kol. 1:3) n.k.]; au: *'Neema, rehema na amani kutoka kwa Mungu Baba yetu na Kristo Yesu Bwana wetu'* [(1 Tim. 1:2); (2 Tim. 1:2); (Tito 1:4)], — yalikuwa maneno ambayo Mitume walitumia kawaida katika salamu zao kwa Wakristo.[433] Ni katika maana hii hasa tunapaswa kuelewa maneno ya Kristo: *'Hakuna awezaye kuja kwangu isipokuwa Baba aliyenituma ndiye amvutaye'* (Yohana 6:44).

2. Roho Mtakatifu anawasilishwa kama mhusika mkuu wa utakatifu wetu. Akiwa amekuja duniani muda mfupi baada ya Mwokozi kupaa mbinguni, ili kuleta wokovu wetu, Roho Mtakatifu amekaa katika Kanisa tangu wakati huo na milele yote (Yohana 14:16), huwazaliwa upya wenye dhambi katika sakramenti ya ubatizo (Yohana 3:5), na hutolewa kwa waumini katika vipawa vya neema, kama *'Roho wa hekima na ufahamu, Roho wa ushauri na nguvu, Roho wa maarifa na utakatifu, Roho wa hofu ya Bwana'* (Isa. 11:2–3), anaishi ndani yetu kama katika hekalu zake (1 Kor. 6:19), anatusaidia katika udhaifu wetu (Rum. 8:26), na hutoa matunda ya kiroho ndani yetu: *'upendo, furaha, amani, uvumilivu, wema, wema wa moyo, uaminifu, upole, kujidhibiti'* (Gal. 5:22–23) na zote nyingine, ili *'hakuna anayeweza kusema "Yesu ni Bwana" isipokuwa kwa Roho Mtakatifu'* (1 Kor. 12:3).[434]

3. Mwana anatambulishwa kama mwandaji wa utakatifu wetu. Alitupatia sisi zawadi zote za neema za Roho Mtakatifu kupitia kifo chake msalabani. Kwa hiyo, ikiwa Roho anatumwa na Baba duniani, ni kwa kupitia upatanisho wa Mwana tu (Yohana 14:16), kwa jina la Mwana (Yohana 14:26), na isingewahi kutumwa kama Mwana hangeitimiza ukombozi wetu msalabani na, kwa njia ya haki zake, hangefanywa mtakatifu (Yohana 7:39). Kwa sababu hii, Mwana anaonyeshwa kama mtoaji wa Roho Mtakatifu kwa waumini wote na kwa wale wanaonawa maji ya uhai (Yohana 7:37–38), na neema ya Roho kwa kawaida huitwa neema ya Bwana wetu Yesu Kristo [(Warumi 16:24); (1 Kor. 16:23); (2 Kor. 13:13); (Gal. 6:18); (Fil. 4:23); (2 The. 3:18)], au neema ya Kristo [(Gal. 1:6); (2 Kor. 12:9)], neema iliyotolewa kwetu katika Kristo Yesu [(1 Kor.

---

[432] Waraka kwa Serapioni 1, n. 30. Wazo lilelile limeelezwa katika nyimbo za kanisa, kwa mfano, katika zifuatazo: 'Neema ya Baba ni moja, ambayo Mwana na Roho huitimiza; kwa wale wanaotamani kwa hiari ubatizo wa kweli wa kimungu, wakiwa wamepokea nguvu ya uana, wanaruhusiwa kupaza sauti: "Ee Mungu, umebarikiwa"' (Min. for Genv., fol. 44 on the reverse, Moscow 1837).

[433] Mtakatifu Basili Mkubwa, Kuhusu Roho Mtakatifu, Sura ya 16, katika The Works of the Holy Fathers, Jilid. VII, uk. 287: 'Kutokana na ukweli kwamba Mtume anataja hapa (1 Kor. 12:4–6, 11), kwanza, Roho; pili, Mwana; na, tatu, Mungu na Baba, hakuna namna yoyote ya kuhitimisha kwamba mpangilio wake umepotoshwa. Mtume alichukua kama mwanzo wake uhusiano wetu; maana sisi, tunapopokea zawadi, kwanza kabisa tunamwelekeza mawazo yetu kwa mtoaji, kisha tunamfikiria mtumaji, na kisha tunainua mawazo yetu kwa Chanzo na Asili ya mambo yote mema."

[434] Kwa maana ni kitakatifu chenyewe kutakaswa na Mwana na Baba (Kirili wa Aleksandria, Dhidi ya Julian, Kitabu cha 1). Wafuatao pia walifundisha hili: Basili Mkuu (Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 9, 16), Atanasi Mkuu (Kinyume na Waari, Hotuba ya 11, n. 18), Eusebio (katika Zab. XXXII, 6) na wengineo.

1:4); (2 Tim. 1:9)], na Roho Mtakatifu Mwenyewe—Roho wa Kristo (Rum. 8:9), Roho wa Mwana (Gal. 4:6). Kwa sababu hii husemwa kwamba ni Kristo Mwenyewe anayetubatiza kwa Roho Mtakatifu (Mathayo 3:16), kwamba Kristo, kama Kuhani Mkuu wa milele, *'kwa dhabihu moja amewakamilisha wale wataka watakaswa kwa ajili ya wakati wote'* (Ebr. 10:14), anatuombea mbinguni bila kukoma, na anatupatia kila kitu kinachohitajika kwa ajili ya uzima na utauwa (2 Pet. 1:3), kwamba kukaa kwa Roho Mtakatifu ndani yetu ni kukaa kwa Kristo mwenyewe ndani yetu [(Rum. 8:9–10); (2 Kor. 13:5); (Gal. 2:20)],[435] kwamba bila Kristo hatuwezi kufanya chochote (Yohana 15:5), na kwamba Yeye ndiye hasa anayetakaswa kwa Roho Mtakatifu,[436] wakati sisi ni wale wanaotakaswa [(Ebr. 2:11); (Ebr. 10:29); (Ebr. 13:12)], au wale waliotakaswa katika Kristo Yesu (1 Kor. 1:2).

4. Ili tuweze kupokea thawabu za Mwokozi wetu na kutakaswa kweli, **Yeye—1)** aliweka ufalme Wake wa neema duniani, Kanisa, kama chombo hai ambacho kupitia kwake Yeye hufanya utakaso wetu; **2)** anatupatia, katika Kanisa na kupitia Kanisa, neema ya Roho Mtakatifu kama nguvu inayotutakasa; na **3)** aliweka sakramenti katika Kanisa kama njia ambazo neema ya Roho Mtakatifu hupelekwa kwetu.

Kifungu cha I.
Kuhusu Kanisa Takatifu kama chombo ambacho Bwana hutumia kutukamilisha kitakatifu

§166. Maana mbalimbali za neno 'Kanisa'; ufahamu ambao mafundisho yanayohusu kanisa hili yatafafanuliwa hapa, na mitazamo kuhusu mada hii

Jina Kanisa la Kristo ([437]) linatumiwa kwa maana mbalimbali, zenye upana tofauti.

Maana pana zaidi kati ya hizi ni ile ambayo Kanisa la Kristo linaeleweka kumaanisha jumuiya ya viumbe wote wenye akili na walio huru, yaani, malaika na wanadamu wanaoamini katika Kristo Mwokozi na wameunganishwa ndani Yake kama Kichwa chao kimoja. Ni kwa maana hii ndipo Mtume Mtakatifu anavyoelewa neno 'Kanisa' anaposema kwamba Mungu, *katika utimilifu wa wakati, ili aweze kuunganisha vitu vyote mbinguni na duniani chini ya ukuu wa Kristo*, *aliunganisha vitu vyote mbinguni na duniani chini ya ukuu wa Kristo … akamweka mkono wa kuume mbinguni, juu sana ya kila Ukuu, na Mamlaka, na Nguvu, na Ukuu, na kila jina linalotajwa, si katika enzi hii tu bali pia katika enzi ijayo, na ameweka vitu vyote chini ya miguu Yake, na amemweka juu ya vitu vyote, kama kichwa cha Kanisa, ambalo ni Mwili Wake, utimilifu wa Yeye anayejaza yote katika wote* [(Efe. 1:10, 20–23); tazama pia (Ebr. 12:22–23); (Kol. 1:18–20)].

Matumizi kama hayo ya neno hili wakati mwingine hupatikana miongoni mwa walimu wa kale wa Kanisa,[438] na katika nyimbo za Kanisa wenyewe, kwa mfano, katika yafuatayo: 'Tunakutukuza bila kuchoka, Ee Kristo, uliyewashirikisha kwa njia isiyoelezeka wa duniani na wa mbinguni, na ukaanzisha Kanisa moja la malaika na wanadamu.'[439] Na tukikumbuka kwamba nguvu zote za mbinguni, bila shaka, zinaamini katika Yesu Kristo kama Mungu-mtu wa kweli aliyewapatanisha ulimwengu na Mungu, na zaidi ya hayo, zinahudumu kama vyombo vyake katika kuanzisha Kanisa duniani, *'zimetumwa kuwahudumia wale*

---

[435] 'Roho Mtakatifu huitwa Kristo na Bwana; maana, kama Mtume anavyosema: "Kama mtu yeyote hana Roho wa Kristo, si wa kwake; lakini Kristo akiishi ndani yenu" (Warumi 8:9–10), na hivyo kufafanua wazi kwamba ukaaji wa Roho ni ukaaji wa Kristo' (Kazi ya Mtakatifu Dhidi ya Eunomius, Kitabu V, katika The Works of the Holy Fathers, VII, 191).

[436] Kiumbe aliyeumbwa haamtakasi kiumbe mwingine aliyeumbwa, bali wote watakaswa na Mtakatifu Mmoja, anayesema kumhusu Yeye Mwenyewe: "Mimi najitakasa" (Yohana 17:19). Yeye hutakasa kwa njia ya Roho. Kwa hiyo, Roho si kiumbe aliyeumbwa, bali ni mfano wa utakatifu wa Mungu na chanzo cha utakatifu kwa wote. Tumeitwa katika hekalu la Roho, kama Mtume anavyofundisha (2 Wathes. 2:13). Anatuweka upya na kututengeneza upya kwa sura ya Mungu' (Utukufu wake, ibid., uk. 192). Linganisha na Cyril wa Alexandria, katika Jes. lib. IV, or. II.

[437] Kuhusu maana ya kiisimu ya neno 'Kanisa' (εκκλησία), tazama 'Utangulizi wa Theolojia ya Kiorthodoksi', § 16, dokezo 58. Majina mengine yaliyotolewa kwa Kanisa katika Maandiko Matakatifu na katika maandishi ya walimu wa kale ni: Ufalme wa Mbinguni (Mathayo

[438] Kwa mfano, kwa Mbarikiwa Augustino: 'Hivyo basi hekalu la Mungu ni kanisa, ambalo ni muhtasari mzima wa Utatu Mtakatifu; yaani, kanisa lote, mbinguni na duniani' (Enchirid., sura ya 56; taz. De civitate Dei, Kitabu X, Sura ya 7).

[439] Katika Liturujia ya Kimalaika ya tarehe 8 Novemba, Wimbo 9, beti ya 2.

watakaorithi wokovu' (Ebr. 1:14): basi maana ya dhana ya Kanisa la Kristo itakuwa wazi zaidi kwetu. Hata hivyo, inapaswa kutambuliwa kwamba katika maana hii neno hilo linatumika mara chache sana.

Katika maana ya pili, nyembamba na ya kawaida zaidi, Kanisa la Kristo linajumuisha, kwa maana halisi, wote waliotangaza na wanaoendelea kutangaza imani ya Kristo, kila mmoja wao, bila kujali walipokuwa wanaishi na wako wapi sasa, iwe bado wanaishi duniani au tayari wako katika ufalme wa wafu.

Katika maana ya kwanza, yaani, kwa upande wa wakati, wote waliomwamini na wanaomwamini Yesu Kristo wanatambuliwa kama wanachama wa Kanisa la Kristo, wale waliyoishi kabla ya kuja kwa Mwokozi na wale waliyoishi na wanaoishi baada ya kuja Kwake. Asili ya Kanisa la Kikristo inatokana na Paradiso, wakati Mungu Mwenyezi, Mwenye haki na Mwenye rehema zote, alipotoa ahadi tamu kwa baba yetu wa zamani aliyekuwa na taabu kwamba Mbegu ya mwanamke angeliponda kichwa cha nyoka, na wakati, baadaye, imani kwa Mwokozi huyu wa baadaye ilipoanza (Katekisimu Kuu ya Kikristo, Kifungu IX). Mwendelezo wa Kanisa unaendelea kwa vizazi hadi mwisho wa dunia. Na kwa kawaida hugawanywa katika Kanisa la Agano la Kale (Matendo 7:38), linalojumuisha makanisa ya enzi za mababu na ya kabla ya sheria, na Kanisa la Agano Jipya. Uhalali wa dhana hii ya Kanisa la Kikristo hauwezi kupingwa, kwa kuwa inajulikana kwamba imani kwa Kristo haikuanzia, kwa kweli, wakati wa kuja Kwake tu, bali tangu wakati wa ahadi ya kwanza kumhusu; kwa kusudi hili hasa, kwa kweli, Bwana aliwapa watu ahadi, unabii na maonyesho ya awali tangu zamani, na kwa kusudi hili pia alitoa Sheria, *'ili kuwa mlezi wetu mpaka* Kristo *aje'* (Gal. 3:24), na kwamba wale wanaomwamini hawajawahi kukosekana duniani. Mtakatifu Paulo Mtume, baada ya kuwataja wote wa zamani tangu mwanzo wa ulimwengu waliosifiwa kwa imani yao (Ebr. 11:2) na ambao, kwa njia ya imani, walipokea ahadi, wakatenda haki, na kadhalika (Ebr. 11:33), hatimaye anahitimisha kwamba Mwanzilishi na Mkamilishaji wa imani yao hakuwa mwingine bali Bwana wetu Yesu mwenyewe (Ebr. 12:2). Ndiyo maana Mababa Watakatifu mara nyingi walibainisha katika maandishi yao kwamba neno 'Kanisa la Kikristo' linapaswa kueleweka kumaanisha si wale tu waliamini baada ya kuzaliwa kwa Mwokozi, bali pia wale waliokuja kabla. Hivyo, Mt. Krisostomo, akifafanua maneno ya Mtume: 'mwili mmoja, Roho mmoja…' (Efe. 4:4), anauliza: "Na 'mwili mmoja' huu ni nini? Waumini wote waliowahi kuwepo, wanaopo, na watakaopo katika ulimwengu wote. Vilevile, wale waliomfurahisha Mungu kabla ya kuja kwa Kristo ni sehemu ya mwili huu mmoja. Kwa nini? Kwa sababu nao walimjua Kristo."[440] Mtakatifu Augustino anasema: "Usielewe Kanisa kuwa ni wale tu waliotangulia kuwa watakatifu baada ya kuja na kuzaliwa kwa Bwana; watakatifu wote waliowahi kuishi pia ni sehemu ya Kanisa."[441] Wafundishaji wengine wa kale wanathibitisha vivyo hivyo.[442] "Weka mwanzo wake (wa Kanisa) katika Bustani ya Edeni," pia tunasoma katika mojawapo ya ibada za kanisa.[443]

Wakati wakizingatia hali ya wale wanaomwamini Yesu Kristo—iwe bado wako duniani au tayari wamepita katika ulimwengu ujao—watu wa Kanisa la Kristo wanawatambua wote wawili kuwa sawa: kwa maana mabadiliko haya ya hali ni dhahiri machoni mwetu, na *'Bwana Mungu si Mungu wa wafu, bali wa walio hai; kwa maana wote wako hai kwake'* (Luka 20:37–38). Hata hivyo, kati ya wale waliofariki, ni wale tu wanaomiliki Kanisa la Kristo ambao, kwanza, wakiwa wamehifadhi imani wakiwa duniani, tayari wamepokea mbinguni taji la haki ambalo Mungu amelitaayarisha kwa wote wanaopenda kuonekana kwake (2 Tim. 4:8)—na ni dhahiri kwamba watu hawa ndio wanachama hai kabisa wa Mwili wa Kristo.[444] Na pili, wale waliokufa katika imani na toba, ambao, ingawa hawakufanikiwa wenyewe kuzaa matunda yanayostahili toba, wala hawajapokea thawabu za mbinguni, bado wana tumaini la kufikia furaha ya milele kupitia maombi

---

[440] Katika Homilia juu ya Waraka kwa Waefeso, X, n. 1, katika Opp., Juz. XI, uk. 75, t. Montfauc.

[441] Mahubiri IV kuhusu Yakobo na Esau, au XLIV. Na katika sehemu nyingine: 'ambayo (Kanisa) kuanzia kwa Ayubu mwenyewe hadi kwa wale ambao bado hawajazaliwa, hadi mwisho, na watakaoamini katika Kristo—watu wote watakatifu' (katika Zaburi XCII; linganisha na katika Zaburi XXXVI na CXXVIII).

[442] Epiphanius, *Haeresia* 1, n. 5; 'kuanzia mwanzo, haikufunuliwa baadaye...'; Eusebius, *Historia ya Kanisa*, Kitabu cha 1, Sura ya 4; *Ad Stephanum*, Swali VII, n. 4 (katika Mai, Juz. 1); Gregory wa Nyssa, *Mahubiri juu ya Injili*, Mahubiri XIX.

[443] The Rite of Orthodoxy, fol. 16, Moscow, 1820.

[444] 'Kanisa, ingawa linaonekana kadiri linavyokuwepo duniani na kujumuisha Wakristo wote Waorthodoksi wanaoishi duniani, kwa wakati huo huo halionekani, kadiri linavyokuwepo pia mbinguni na kujumuisha wote waliotoka katika maisha haya kwa imani ya kweli na utakatifu' (Katekisimu ya Kikristo Iliyopanuliwa kuhusu Kifungu cha IX, uk. 67, Moscow, 1840; tazama pia uk. 70). Kwa maana roho za waliotwaliwa kwa haki hazitenganishwi na Kanisa, ambalo hata sasa ni ufalme wa Kristo. Vinginevyo, kumbukumbu yao isingefanyika kwenye madhabahu ya Mungu katika ushirika wa Mwili wa Kristo… Kwa nini mambo haya yanafanyika, isipokuwa kwa sababu waumini, hata waliofariki, ni viungo vyake? (Augustine, *De Civitate Dei*, XX, 9, n. 2).

ya Kanisa: kwani watu hawa pia wana imani katika Kristo na wamepatizana na Yeye kupitia toba; na kwa hivyo hawatengwa kabisa na mwili wa Kanisa, ambao unawaombea.[445] Hata hivyo, wale miongoni mwa wafu waliojitenga na Kanisa wakiwa bado hai—baada ya kupoteza kabisa au kupotosha imani yao kwa Kristo—na ambao, wakiwa wamekufa bila kutubu, wamejinyima hata maombi ya Kanisa (1 Yohana 5:16), hawahesabiwi katika Kanisa.[446] Katika muktadha unaozingatiwa, inajulikana vyema kwamba Kanisa la Kristo limegawanywa katika Kanisa la wapiganaji au la wahiji na Kanisa la washindi ( ).[447] Jina la kwanza linahusu Kanisa la duniani, ambalo halina mji wa kudumu hapa (Heb. 13:14), na, huku likiwaongoza watoto wake wa kiroho katika nchi hii ya uhamiaji kuelekea makao yao ya mbinguni, linapigana vita isiyoisha dhidi ya maadui wa wokovu wao [(1 Pet. 5:8–9); (Efe. 6:11–12)]. Jina la pili kwa kawaida hutolewa kwa Kanisa la mbinguni, ambalo linajumuisha Wakristo ambao tayari wamekamilisha safari yao ya duniani, wamemaliza vita vyao dhidi ya maadui wa wokovu wao, na sasa wanasherehekea ushindi juu yao pamoja na Kristo—mshindi wa kifo na kuzimu—na pamoja na malaika watakatifu [(2 Tim. 4:7); (Ebr. 12:22–23); (Ufunuo 3:21); (Ufunuo 12:11–12)]. Ni dhahiri kwamba Kanisa Mshindi ni, kwa kusema, tunda la Kanisa Linalopigana: hili la mwisho liliwazaa, liliwalisha, na hatimaye kuwapeleka walikofika wote wale ambao sasa ni wanachama wa lile la kwanza. Kwa sababu hii, Makanisa haya mawili hayapaswi kuchanganywa kwa namna yoyote ile (Waraka wa Mababa Wakuu wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 10). Kanisa Linalopigana pia huitwa ufalme wa neema au ufalme wa neema wa Kristo, huku Kanisa Mshindi likiitwa ufalme wa utukufu.

Hatimaye, kwa maana nyembamba zaidi, ingawa ndiyo inayotumika zaidi na ya kawaida, Kanisa la Kristo linahusu hasa Kanisa la Agano Jipya pekee—Kanisa Linalopigana, au Ufalme wa Neema ya Kristo. 'Tunaamini, kama tulivyofundishwa kuamini,' wanasema Mababa Watakatifu wa Mashariki katika waraka wao kuhusu imani ya Kiorthodoksi, 'katika kile kinachoitwa hivyo, na katika uhalisia wenyewe, yaani, Kanisa moja, takatifu, katoliki na ya mitume, linalowajumuisha waumini wote katika Kristo kila mahali, wawe wapi, ambao, wakiwa bado katika safari yao ya kidunia, bado hawajakaa katika makao yao ya mbinguni" (Kif. 10). Ni kwa maana hii hasa ndipo sisi pia tutaelewa Kanisa katika ufafanuzi huu wa sasa wa mafundisho yanayohusu hilo.[448]

Ili kuhakikisha kuwa ufafanuzi huu ni, kadri iwezekanavyo, wa kimfumo, tutaichunguza Kanisa: **1)** kwa mtazamo wa nje zaidi, yaani kwa upande wa asili yake, upeo na kusudi lake; **2)** kutoka kwa mtazamo wa ndani zaidi (zaidi: kwa kuwa nyanja za nje na za ndani za Kanisa haziwezi kutenganishwa kabisa), na kujadili muundo na mpangilio wa ndani wa Kanisa; **3)** hatimaye, kama matokeo ya yote yaliyotangulia, tutawasilisha dhana sahihi ya kiini cha Kanisa na sifa zake za msingi.

I. Kuhusu Asili, Upana na Kusudi la Kanisa

§167. Kuanzishwa kwa Kanisa na Bwana Yesu Kristo

Akiwa amekuja duniani kwa ajili ya wokovu wa wanadamu, na akiwa ameleta pamoja naye mafundisho ya wokovu kwa ajili yao, Bwana Yesu alitaka kwamba watu, baada ya kukumbatia imani mpya, wasiishi katika kujitenga miongoni mwao, bali waunde jumuiya maalum ya kidini kwa ajili ya kusudi hili; Yeye mwenyewe aliweka moja kwa moja msingi wa jumuiya hii, na baadaye, kupitia wanafunzi na mitume wake, aliieneza na kuithibitisha kote ulimwenguni. Ndiyo maana tunaamini na kutangaza kwamba 'hakuna msingi mwingine wa Kanisa isipokuwa Kristo peke yake, kulingana na maneno ya Mtume: '*Kwa maana hakuna mtu awezaye kuweka msingi mwingine isipokuwa ule uliowekwa tayari, ambaye ni Kristo Yesu'* (1 Wakorintho 3:11)' (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 85).

---

[445] Waraka wa Mababa wa Kanisa wa Mashariki Kuhusu Imani ya Kweli, Kifungu cha 18. Taz. Krisostomo, Mahubiri XXI juu ya Matendo ya Mitume, n. 4; Augustino, Ungamo IX, 13, n. 34, 37; Mahubiri CLXXH, n. 2: kwa maana Kanisa zima hufuata yale yaliyopitishwa na Mababa, yaani kwamba maombi yatolewe kwa ajili ya wale waliofariki wakipokea ushirika wa Mwili na Damu ya Kristo, wanapokumbukwa mahali pao wakati wa sadaka yenyewe, na kwamba toleo hilo pia likumbukwe kwa niaba yao.

[446] Waraka wa Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Vifungu 11 na 18. Ling. Augustine, Mahubiri CLXXII, n. 2.

[447] Waraka wa Mababa Wakuu wa Mashariki kuhusu Imani Sawa, Kifungu cha 10. Taz. Augustine, *Enchiridion*, n. 15: (Kanisa la mbinguni) huwahudumia wale wa jumuiya yake walioko kwenye hija, kama inavyostahili, kwani wote wawili ni jumuiya moja ya milele, na sasa wamo pamoja kupitia kiungo cha upendo, ambacho kimeanzishwa kabisa kwa ajili ya ibada ya Mungu.

[448] Kuhusu maana nyingine zote, hata zile maalum zaidi ambazo neno hili linatumika, katika Maandiko Matakatifu na katika maandishi ya Baba wa Kanisa, tutapata fursa ya kuzigusia tutakapofika kwenye ufafanuzi halisi wa mafundisho ya Kanisa.

1) Mwokozi alionyesha mara kwa mara tamaa Yake ya kuanzisha jumuiya iliyoungana miongoni mwa wafuasi Wake; kwa mfano: **a)** baada ya Mtume Petro, kwa niaba ya Mitume wote, kumkiri kuwa Yeye ni Mwana wa Mungu: juu ya mwamba huu (yaani, kikiri hiki), Bwana wetu kisha alisema, *"Nitalijenga Kanisa langu, na malango ya kuzimu hayatashinda dhidi yake"* (Mathayo 16:18); **b)** katika mfano wa Mchungaji Mwema — kwa maneno: *"Mimi ni Mchungaji Mwema; ninajua kondoo zangu, na kondoo zangu wananijua … Nina kondoo wengine ambao si wa kundi hili; ni lazima nao niwalete, na watasikia sauti yangu, na kutakuwa na kundi moja na Mchungaji mmoja'* (Yohana 10:14–16); **c)** katika maombi Yake kwa Baba wa mbinguni: *'Wote wawe umoja, kama vile, Baba, Wewe ulivyo ndani Yangu na mimi ndani Yako, ndivyo nao wawe umoja ndani Yetu'* (Yohana 17:21). Akiwa na wazo la kuanzisha ufalme Wake wa neema duniani, Alianza mahubiri Yake ya kwanza kwa watu, kama mwinjilisti Mathayo anavyosimulia: *"Kuanzia wakati huo, Yesu alianza kuhubiri na kusema, 'Tubuni, kwa maana Ufalme wa Mbinguni umekaribia'"* (Mathayo 4:17). Akiwa na ujumbe uleule hasa, Bwana aliwatuma wanafunzi wake katika Uyahudi: *"Bali enendeni kwa kondoo waliopotea wa nyumba ya Israeli; ninyi mnapoenda, hubirini kwamba Ufalme wa Mungu umekaribia"* (Mathayo 10:6–7). Na kama Mwalimu wa Ufalme wa Mungu, mara nyingi aliwaongea watu kuhusu Ufalme huu, kwa mifano na bila mifano [(Mathayo 13:24); (Mathayo 13:44–47); (Mathayo 22:2); (Mathayo 25:1); (Luka 9:11); (Luka 10:11); (Luka 17:21); (Luka 21:31) n.k.]

2) Hata hivyo, chochote ambacho Kristo alikitaka, alikitimiza. Yeye mwenyewe aliweka msingi wa Kanisa Lake alipochagua kwa ajili Yake wanafunzi wake kumi na wawili wa kwanza, ambao, wakiwa wamemwamini na wakiwa chini ya mamlaka Yake, waliunda jumuiya moja chini ya Kichwa kimoja *(Yohana 17:13), na kuunda Kanisa Lake la kwanza; huku, kwa upande mwingine, Yeye Mwenyewe akaweka kila kitu kinachohitajika kwa ajili ya uundaji wa jumuiya tofauti kutoka miongoni mwa wafuasi Wake. Yaani: **a)** Aliweka ofisi ya walimu ili kueneza imani Yake miongoni mwa mataifa (Efe. 4:11–12); **b)** Aliweka sakramenti ya ubatizo kwa ajili ya kuingizwa katika jumuiya hii kwa wote wanaoamini Yeye [(Math. 28:19); (Yohana 3:3; 4:1); (Marko 16:15–16)]; **c)** sakramenti ya Ekaristi Takatifu kwa ajili ya muungano wa karibu zaidi wa wanachama wa jumuiya na wao kwa wao na Yeye, kama Kichwa chao [(Mathayo 26:26–28); (Marko 14:22–24); (Luka 22:19–20); (1 Kor. 12:23–26)]; **d)** sakramenti ya toba kwa ajili ya upatanisho na umoja uliokamilishwa Naye na Kanisa kwa wale wanachama wanaokiuka sheria na kanuni Zake [(Mathayo 18:18); (Yohana 20:21–23)] pamoja na sakramenti zote nyingine [(Mathayo 19:4–6); (Marko 6:13) n.k.]. Ndiyo maana, hata wakati wa huduma Yake ya umma, Bwana alizungumzia Kanisa Lake kana kwamba tayari lilikuwa liko (Mathayo 18:17). Lakini ilikuwa ni msalabani tu ambapo Kristo kwa kweli alianzisha, au kuimarisha, Kanisa Lake,[449] ambapo alilinunua, kwa maneno ya Mtume, kwa damu yake mwenyewe (Matendo 20:28). Kwani ilikuwa ni msalabani tu ambapo Bwana kwa kweli alituachilia huru na kutupatanisha na Mungu—jambo ambalo bila lile Ukristo usingekuwa na maana; ni baada tu ya mateso Yake msalabani ndipo Aliingia katika utukufu Wake (Luka 24:26), na akawazeza kuwatuma Roho Mtakatifu kwa wanafunzi Wake (Yohana 7:39), Mwongozo katika kweli yote; na ni baada tu ya kuingia katika utukufu Wake ndipo Aliwatangazia kwa uzito: *'Mamlaka yote mbinguni na duniani imenikabidhiwa. Basi, enendeni, mkafunze mataifa yote, mkawabatiza kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu…'* (Mathayo 28:18–20). Na kama Kristo hangealeta upatanisho wetu na Mungu kwa njia ya kifo chake, na kama, kwa njia ya msalaba, hangeingia katika utukufu wake na kuwapa mitume Roho Mtakatifu, Kanisa la Kristo lisingeweza kuanzishwa duniani, na maanzilisho yake yote ya awali yangetoweka bila kutambuliwa.

3) Wakiwa wamepewa nguvu kutoka juu (Luka 24:49), mitume watakatifu, kulingana na utume wao wa kimungu, *'walitoka na kuhubiri kila mahali, na Bwana akifanya kazi pamoja nao na kuthibitisha neno kwa ishara zilizofuatana nalo'* (Marko 16:20). Na — **(a)** walijitahidi kuunda jumuiya kutoka miongoni mwa waumini katika maeneo mbalimbali, ambazo waliita makanisa (1 Kor. 1:2; 16:19); **(b)** waliwaagiza waumini hawa kufanya mikutano ya kusikiliza Neno la Mungu na kutoa maombi ya pamoja (Matendo 2:42–46; 20:7); **c)** waliwahimiza kudumisha umoja wa Roho kwa kufuata amani ya kiungano—wakikumbusha kwamba wote ni mwili mmoja wa Bwana Yesu, ambao ni viungo tofauti tu, wenye Bwana mmoja, imani moja, ubatizo

[449] Usemi huu hupatikana katika nyimbo za kanisa na katika maandishi ya Mababa Watakatifu. Kwa mfano: 'Jua na mwezi vinasimama katika njia zao; Wewe, Ee Mvumilivu, ulipanda juu ya mti na ukaanzisha Kanisa Lako juu yetu' (Triodion ya Kwaresima, uk. 428, Moscow, 1835). Au: 'Kwa maana kwa njia hii, yaani, kupitia unyenyekevu, kupitia msalaba, Aliikusanya Kanisa Kwake mwenyewe' (Ambrose, Expositio in Ps. 98, Sermon XIV, n. 20, katika Patrologia Cursus Completus, Vol. XV, uk. 1398).

mmoja [(Efe. 4:3–4); (1 Kor. 12:27)], na wote hushiriki mkate mmoja (1 Kor. 10:17), yaani, wana kila kitu kinachohitajika kwa umoja wa ndani na wa nje; **(d)** hatimaye, waliamriwa wasiacheni mkusanyiko wao, kwa adhabu ya kufukuzwa kanisani na upotovu wa milele (Ebr. 10:24–25). Hivyo, kwa mapenzi na kwa msaada wa Mwokozi, ambaye Yeye Mwenyewe aliweka msingi wa Kanisa Lake moja kwa moja, lilianzishwa baadaye katika kila kona ya ulimwengu.

Itakuwa ni upotevu kutoa hapa ushahidi zaidi kutoka kwa Kanisa la Kikristo lenyewe, ambalo, tangu wakati wa kuanzishwa kwake hadi leo, daima limeamini na kuthibitisha kwamba lilianzishwa na Yesu Kristo Mwenyewe: hili ni ukweli unaojulikana vyema kabisa; hili ni tukio ambalo bila shaka linathibitishwa si tu na historia ya Kikristo bali pia na historia ya ulimwengu wote wa wanadamu.

§168. Upana wa Kanisa la Kristo: nani anayehusika nalo na nani asiyehusika nalo

Baada ya kuanzisha Kanisa Lake, Kristo Mwokozi pia aliamua mapema upeo wake. Upana huu wa Kanisa unaweza kuchukuliwa kwa njia mbili: **(a)** kwa upande wa kusudi lake, na **(b)** kwa upande wa uhalisia wake.

I. Kwa maana ya kwanza, Kanisa la Kristo halipaswi kujumuisha taifa moja tu maalum, kama ilivyokuwa kwa Kanisa la Agano la Kale, bali mataifa yote, kizazi chote cha wanadamu. Ukweli ambao Bwana aliufunua kwa kizazi chote cha wanadamu zamani sana katika ahadi kwa mababu (Mwa. 22:17, 28:14); na baadaye kwa watu wote wa Kiyahudi katika unabii na maonyesho mengi ya awali [(Zab. 2:7–8), (Zab. 71:8–11); (Isa. 2:2– 3), (Isa. 9:6–7); (Isa. 42:4–7), (Isa. 49:6); (Mic. 4:1); (Zek. 9:10); (Mal. 1:11) na zinginezo]; hatimaye, Yeye Mwenyewe alitangaza hili kwa uwazi kabisa alipojitokeza duniani kutimiza ahadi, mifano na unabii za kale, akawaamuru wanafunzi Wake: *'Nendeni ulimwenguni mwote mkahubiri Injili kwa kiumbe kila mmoja'* (Marko 16:15); 'Basi *enendeni mkafundishe mataifa yote*' (Mathayo 28:19). Kwa hivyo, watu wote ambao ujumbe wa Injili unawafikia lazima wawe wanachama wa Kanisa la Kristo. Wote wanalazimika kufanya hivyo: kwa kuwa wote wameitwa kwa usawa, kwa asili yao, katika umoja wa kidini na Mungu.[450] Na hivyo, ukiwa umevunjwa kwa upande wao, na wakati, ili kuurejesha, Bwana Mwenyewe anawapa watu njia pekee ndani ya imani ya Kikristo (§§147–148), wanatakiwa, kwa asili yao na kwa mamlaka ya Mungu, wakubali njia hiyo iliyotolewa na kuitumia. Hii ndiyo sababu Mwokozi aliongeza maneno yafuatayo kwenye amri Yake kwa Mitume kuhusu kuhubiri Injili kwa viumbe vyote: *'Yeyote anayeamini na kubatizwa ataokolewa; lakini yeyote asiyeamini atahukumiwa'* (Marko 16:16); *'Na yeye asiyewakaribisha wala asiyesikia maneno yenu, mkitoka katika nyumba au mji ule, mtikiseni vumbi miguuni mwenu; kwa kweli nawaambieni, itakuwa na kustahimili zaidi kwa nchi ya Sodoma na Gomora siku ya hukumu kuliko kwa mji ule'* (Mathayo 10:14–15).

II. Watu wote wanatakiwa kuwa wanachama wa Kanisa la Kristo; lakini si wote kwa kweli ni wanachama wake. *Isipokuwa mtu azaliwe kwa maji na Roho*, alisema Mwokozi, *hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu* au Kanisa (Yohana 3:5). Kwa hivyo, ni wale tu ambao, kwa maneno ya Mtume, tayari *wamebatizwa kwa Roho mmoja katika mwili mmoja—iwe ni Wayahudi au Wagiriki* [(1 Kor. 12:13); taz. Matendo 2:41)]—ndio wanaomilikiwa kweli na Kanisa la Kristo. Kinyume chake, hawa wafuata hawahusiki nayo: **(a)** Waisraeli, wala Waislamu, wala washenzi ambao bado hawajakubali Injili na ubatizo wa Kristo. Wala hawa wafuata hawahusiki: **(b)** wale ambao, baada ya kufundishwa juu ya Injili na kuikubali, bado hawajadhaniwa kuwa wamestahili ubatizo. "Mkatekumeni bado ni mgeni kwa muumini," anasema Mtakatifu Yohane Krisostomo.[451] "Mara tu ukiwa mkatekumeni," anasema Mtakatifu Gregori Mtheolojia kwa yule aliyekuwa akichelewesha ubatizo wake, "unasimama kwenye kizingiti cha uchaji; lakini lazima uingie ndani, upite kupitia uwanja, utazame Mahali Patakatifu, uelekeze macho yako katika Patakatifu Pa Patakatifu, na uwe na Utatu Mtakatifu."[452] Zaidi ya hayo, Tertullian aliwakemea wahalifu kwa kushindwa kutofautisha kati ya wakatakumeni na wale waliopewa ubatizo.[453]

Kuhusu wale ambao tayari wameingia Kanisani kupitia mlango wa ubatizo, sisi 'tunaamini kwamba wanachama wa Kanisa Katoliki ni wote, na zaidi ya hayo, ni waumini pekee, yaani, wale wanaokiri bila shaka

---

[450] Imeanzishwa katika Theolojia ya Orthodox na A. M., § 17.

[451] Kwa maana yale yaliyofundishwa kwa mwumini hutoka kwa mwingine. Krisostomu, Mahubiri XXV juu ya Yohana, n. 3. Linganisha. Augustino, Ufasiri XLIV juu ya Yohana, n. 2.

[452] Slov. 40, katika The Works of the Holy Fathers, juz. III, uk. 286.

[453] Kuhusu kuzuia waasi wa imani, sura ya 41.

imani safi ya Kristo Mwokozi (ambayo tumeipokea kutoka kwa Kristo Mwenyewe, kutoka kwa Mitume na kutoka kwa Mabaraza ya Kiinjilisti), hata kama baadhi yao wanaweza kuwa wamefanya dhambi mbalimbali. Kwani kama waumini, ingawa ni wenye dhambi, wasingekuwa wanachama wa Kanisa, wasingekuwa chini ya hukumu yake. Lakini huwahukumu, huwaita waongoke na kuwaongoza katika njia ya amri za wokovu: na kwa hiyo, licha ya kuwa na mwelekeo wa kuanguka katika dhambi, wanabaki na kutambuliwa kama wanachama wa Kanisa Katoliki, mradi tu wasiwe wakafuru na wakashikamana na imani Katoliki na Orthodoxi" (Waraka wa Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha II). Yaani, wote wa imani ya Kiorthodoksi ni wa Kanisa la Kristo—siyo tu wenye haki, bali pia wenye dhambi.[454] Hivi ndivyo Mkuu wa imani yetu na Mwokozi wetu Mwenyewe alivyofundisha, akifananisha Kanisa Lake na karamu ya harusi ambayo wema na waovu hushiriki (Mathayo 22:2–13); au kwa shamba ambalo, kwa mapenzi ya mmiliki wa nyumba, ngano na magugu hukua pamoja hadi mavuno (Mathayo 13:24–30); au kwa kundi ambalo ndani yake kuna kondoo na mbuzi (Mathayo 25:33); mtutu uliotupwa baharini, unaovua samaki wazuri na wabaya (Mathayo 13:47); na bikira kumi, ambao watano wao walikuwa wenye busara na watano wapumbavu (Mathayo 25:1–13). Ni kwa kusudi hili hasa ndipo Aliweka sakramenti ya toba katika Kanisa, ambayo kupitia kwake watenda dhambi husafishwa dhambi zao (Yohana 20:22–23), na akatufundisha kuomba kwa Baba aliye mbinguni: 'Tusamehe madeni yetu' (Mathayo 6:12).[455]

Mitume Watakatifu walifundisha na kutenda kwa njia ile ile kabisa. *Katika nyumba kubwa*, anaandika Mtume Paulo, *kuna vyombo si vya dhahabu na fedha tu, bali pia vya mbao na udongo* (2 Tim. 2:20). *Tukisema kwamba hatuna dhambi*, kama Mtume mwingine anavyoshuhudia mbele ya Kanisa lote la Kikristo, *tunajidanganya wenyewe, na kweli haiko ndani yetu* (1 Yohana 1:8),[456] na anaendelea: *'Watoto wangu! Ninawaandikia haya ili msitende dhambi; lakini mtu akitenda dhambi, tuna Mwombezi kwa Baba, Yesu Kristo Mwenye Haki'* (1 Yohana 2:1). Mtume Yakobo anatoa amri hii kwa Wakristo: *'Tokeni matoa dhambi zenu ninyi kwa ninyi, na mkeshaeni ninyi kwa ninyi, ili mponwe'* (Yakobo 5:16). Makanisa ya Kitume yenyewe hayakuwa huru kutokana na mapungufu, wala kutokana na baadhi ya wanachama walioanguka katika dhambi, kama inavyoonekana kutoka kwa maandiko ya Kitume [(1 Kor. 1:10), (1 Kor. 4:18–21), (1 Kor. 6:6); (Fil. 2:21), (Fil. 3:18–19); (1 The. 2:14), (2 The. 3:6); (1 Yoh. 1:8–10); (1 Yoh. 2:1–12)].

Hasa, inajulikana kwamba hata mtu aliyekuwa akifanya ngono ya ndani alikuwa mwanachama wa Kanisa la Korintho hadi Mtume alipowaamuru wamfukuze. Kwamba alikuwa mwanachama wa Kanisa inadhihirika kutokana na lawama ya Mtume kwa Wakorintho: *'Ni taarifa ya kweli kwamba kuna maovu ya ngono miongoni mwenu … Na ninyi mnajivunia, ilhali mnapaswa kuomboleza, ili yule aliyefanya hivi aondolewe katikati yenu"* (1 Kor. 5:1–2). Hili pia linadokezwa kwa lazima na amri ya kumtenga kanisani (1 Kor. 5:3–5): la sivyo, kwa nini mtu atengwe kanisani ambaye si mwanachama wake?

Hiki ndicho hasa walichofundisha walimu wa Kanisa la awali kila mara, mara nyingi wakibishana juu ya suala hili na wamwasi; kwa mfano: **a)** Mt. Sipriani: "Imani na upendo wetu havipaswi kutikiswa tunapoona magugu katika Kanisa, na hili halitupi haki ya kujiondoa wenyewe kutoka Kanisani;"[457] **b)** Mt. Ambrozi: "Mwema Mwenyezi (Kristo) huwapa nuru wote, na hataki kuwapuuza wale wanaotenda dhambi kwa upuuzi, bali kuwaweka sawa; si kuwatoa wakaidi kanisani, bali kuwapole;"[458] **c)** Mtakatifu Theodoret: "Kanisa lote la Mungu halijumuishi tu walio kamili, bali pia linajumuisha wale wanaojikabidhi kwa uzembe, wanaoishi

---

[454] Kwamba Kanisa la Kristo linaundwa, kana kwamba, tu na wenye haki na watakatifu – katika nyakati za kale hili lilidaiwa hasa na Wanovati (Cyprian, Epistula LXXIII; Augustine, Kuhusu Uagano XXXIII) na Wadonatisti (Augustine, Kuhusu Uagano LXI); ilhali leo inadaiwa na baadhi ya Waprotestanti wanaoamini tu katika Kanisa lisiloonekana.

[455] 'Kama mtu yeyote atasema kwamba watakatifu, katika Sala ya Bwana, wanaposema "Utusamehe madeni yetu", hawazungumzii wao wenyewe—kwa kuwa hawana tena haja ya ombi hili—bali wanazungumzia wenye dhambi wengine miongoni mwa watu wao, na kwamba kila mtakatifu haisemi kiasili, "Nisamehe madeni yangu, bali 'Tusamehe madeni yetu', ili ombi hili la wachaungu linaeleweke kuwa linahusu zaidi wengine kuliko yeye mwenyewe: mtu kama huyo awe anathema' (Baraza la Karthago, Kanuni 129; tazama pia Kanuni 130).

[456] 'Imewekwa amri kuhusu neno la Mtume Yohana: "Tukisema kwamba hatuna dhambi, tunajidanganya wenyewe, wala kweli haiko miongoni mwetu" (1 Yohana 1:8). Yeyote anayeona inafaa kutafsiri hii kumaanisha: 'Kwa ajili ya unyenyekevu, haifai kusema "hatuna dhambi",' badala ya kwa sababu ni kweli: na awe anathema. Kwani Mtume anaendelea na kuongeza yafuatayo: 'Tukitubu dhambi zetu, Yeye ni mwaminifu na mwenye haki kutusamehe dhambi zetu na kutusafisha kutoka kwa uasi wote' (beti ya 8). Hapa inaonyeshwa waziwazi kwamba haya yanasemwa si kwa unyenyekevu tu, bali kwa kweli' (Baraza la Karthago, Kanuni 128).

[457] Imani yetu wala upendo wetu havipaswi kuzuilika, ili, kwa sababu tunaona magugu katika Kanisa, sisi wenyewe tujiondoe kutoka kwa Kanisa (Barua kwa Maximus).

[458] ... Kanisa halitafuti kuwatenga wenye mioyo migumu, bali kuwapolea (De resurr., Kitabu II, n. 118).

maisha yasiyo na kiasi, na kujihusisha na maovu;"[459] **d)** Mtakatifu Jerome: "Meli ya Nuhu ilikuwa mfano wa Kanisa; kama vile kulivyokuwa na wanyama wa kila aina ndani ya meli, ndivyo pia katika Kanisa kuna watu wa kila kabila na tabia zote; kama vile kulikuwa na chui na mbuzi, mbwa mwitu na kondoo: vivyo hivyo hapa kuna wenye haki na kuna wenye dhambi, yaani, vyombo vya dhahabu na fedha vinatumika pamoja na vile vya mbao na udongo;"[460] **e)** Ameebarikiwa Agustino: "Kama Safina ilikuwa ishara ya Kanisa, basi ninyi wenyewe mnaweza kuona kutokana na hili jinsi ilivyo muhimu kwake kuwa na ndani yake, katikati ya mafuriko ya enzi hii, aina zote mbili za wanyama, kinyonga na njiwa. Basi, ni nani hao kinyonga? Wale *wanaotafuta maslahi yao wenyewe*. Na nini kuhusu njiwa? Wale wanaotafuta *yale yanayomfurahisha Yesu Kristo* (Fil. 2:21). Wabaya na wema wote wanapatikana ndani ya Kanisa Katoliki."[461] Mafundisho haya yalifafanuliwa na: Origen, Tatian, Theodore wa Heraclea, Gregori Mkuu na wengine.[462]

2) Lakini kuna mipaka; ikiwa wenye dhambi wataivuka, basi 'ama kwa tendo linaloonekana la mamlaka ya kanisa, au kwa tendo lisilolionekana la hukumu ya Mungu, wanakatwa kutoka kwa mwili wa Kanisa kama viungo vilivyokufa' (Prostr. Chr. Catechism on Article IX, uk. 74, Moscow 1840). Hivyo basi, wafuatao hawamo tena katika Kanisa la Kristo:

a) Wanaokatika katika imani ya Kikristo ambao, baada ya kuikataa kabisa, wamekuwa tena wapagani au wafuasi wa imani nyingine, na, kwa maneno ya Mtume, *'wanamkanyaga Mwana wa Mungu chini ya miguu yao, na haichukui Damu ya agano lililowatakasa kuwa takatifu, na kumtukana Roho wa neema'* (Ebr. 10:29).[463]

b) Wana-uzushi ambao, ingawa hawajaikataa kabisa imani ya Kikristo, hata hivyo wanakataa na kupotosha mafundisho yake ya msingi. *'Lakini hata sisi au malaika kutoka mbinguni akihubiri kwenu injili tofauti na ile tuliyowahubiria, na awe mlaaniwa'* (Gal. 1:7–8). Kuhusu mkanamishana wa aina hiyo, Mitume yule yule anamwongoza mwanafunzi wake, Askofu Tito: *'Baada ya onyo la kwanza na la pili, mtu wa namna hiyo msimshughulikie, ukijua ya kuwa mtu aliyepotoka na mwenye dhambi, amejihukumu mwenyewe'* (Tito 3:10–11): Mtume asingewaamuru mchungaji kuwatendea hivi wale ambao bado ni wa kundi lake. *'Walitoka kwetu, lakini hawakuwa sisi*,' anaandika Mtume Yohana kuhusu wamwasi, ambao anawaita kristo wa uongo; *maana kama wangekuwa sisi, wangekuwa wamesalia nasi* (1 Yohana 2:19). Ndiyo maana, tangu wakati wa Mitume wenyewe, Wakerinthi, Waebioniti na wamwasi wengine walifukuzwa kanisani;[464] na baadaye, wamwasi wengine wote waliojitokeza katika nyakati za baadaye walifukuzwa kwenye Mabaraza. Hili bila shaka linadokezwa na kanuni hizo za Mabaraza zilizowaamuru wanaheresi waliofanya toba warudishwe tena katika kifua cha Kanisa.[465] Hii inathibitishwa na mafundisho ya pamoja ya Baba Watakatifu na walimu wa Kanisa, ambao, wakifuata Mtume Mtakatifu, waliwaita waheresi 'antikristo',[466] wale waliotoka kwa Kristo,[467] wasiofaa hata jina 'Mkristo',[468] na wanaofanana na wapagani.[469]

(c) Wapotezaji wa imani au wagawaji ambao, ingawa hawapotoshi mafundisho makuu ya Imani, hawatii mamlaka ya kanisa na hivyo kwa hiari yao wenyewe kujitenga na Kanisa. Uhalali wa mtazamo huu

---

[459] Katika Zaburi XXXIX, 13.

[460] Adv. Lucifer, uk. 302, Juz. IV, Jz. II, t. Mari. taz. Ecclesiast. II, 7.

[461] Treatise IV on John, v. 2. Kwa ujumla, Mbarikiwa Agostino anaelezea fundisho hili kwa undani mkubwa, hasa katika kazi zake dhidi ya Wadonatisti. Tazama Faharasa ya kazi zake zote chini ya kipengee: Ecclesia (katika Patrologia Cursus Completus, Juz. XLVI).

[462] Orijeni, Maelezo ya Yohana, Juz. X, n. 16; Mahubiri VIII juu ya Mambo ya Walawi, n. 1; Mahubiri I juu ya Ezekieli, n. II; Patianus, Barua III kwa Symphorus, n. 21; Theodor. katika Zab. XXXIX, 13; Gregor. M. katika Inj. kit. II, mahub. XXXIII, n. 7, 8.

[463] Kanuni za Kitume 62; Petro wa Alexandria, Kanuni 4 na 10. Kwa ujumla, tazama faharasa ya 'Kitabu cha Kanuni za Mitume Watakatifu, Mabaraza Matakatifu na Baba Watakatifu' chini ya kichwa: 'kugeuka imani'.

[464] Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi II, sura ya 28.

[465] Tazama faharasa ya 'Kitabu cha Kanuni' chini ya maneno: mkanamwili, ukanamwili.

[466] Maana vipi wale wanaoshikilia maoni yanayopingana na yale Kanisa linayoyakiri kumhusu Kristo wasiwe wapinga Kristo? (Didymus, Maelezo ya 1 Yohana II, 29).

[467] Justin, Apolojia I, 26; Mazungumzo na Tryfo, sura 35, 36, 80. Cypriani, Waraka LII; Ambrozi, Maelezo ya Luka, Kitabu IV, sura 9: 'Anamkana Kristo yeye asiyekiri yote yanayomhusu Kristo.'

[468] Tertullian, *De praescriptione haereticae*, sura ya 37: 'Kwa maana ikiwa wao ni wamwasi, hawawezi kuwa Wakristo'; Cyprian, *De unitate ecclesiae*: 'Kama vile shetani si Kristo, ingawa anajiita kwa Jina Lake, ndivyo pia si Mkristo yule asiyeshikilia Injili na imani ya kweli' (Chr. Readings 1837, 1, 24); Athanasius, Dhidi ya Waari, Hotuba I, n. 2; Chrysostom, Homilia XXXIII juu ya Matendo ya Mitume, n. 4; Basil, Tafsiri ya Zaburi XLVIII, n. 7; Augustine, Kuhusu Dini ya Kweli, sura V, n. 9.

[469] Je, kuna tofauti yoyote kati yao, isipokuwa kwamba washenzi wanaamini bila kuamini, ilhali wamwasi wanaamini bila kuamini? Tertullian, *Kuhusu Nama ya Kristo*, sura ya 15; Chrysostom, mahubiri kuhusu kifungu: 'in quia potest…', n. 5.

unaonekana wazi kutokana na maneno ya Mwokozi: *'Basi akikataa kusikiliza hata kanisa, na awe kwenu kama Mpagani na mtoza ushuru'* (Mathayo 18:17); kutoka kwa kanuni za Baraza la Kwanza la Kiulimwengu, ambalo liliamuru kupokelewa Kanisani kwa Wakatari au Wanovati waliorejea kwenye kundi lake — na Wakatari walikuwa tu wagawanyifu;[470] kutoka kwa kanuni ya 33 ya Baraza la Laodikia, ambalo lilipiga marufuku hata kuomba pamoja na wagawanyifu;[471] na kutoka kwa mafundisho ya Mababa Watakatifu, kwa mfano:

Mtakatifu Sipriani: 'Lazima mjue kwamba askofu yuko katika Kanisa, na Kanisa liko katika askofu, na wale ambao hawako katika ushirika na askofu hawako katika Kanisa pia, na kwamba wale ambao, bila kuwa na amani na makuhani wa Mungu, wanafikiri wanaweza kupata ushirika usio na heshima na watu fulani, wakati Kanisa Katoliki ni moja, lisilogawanyika na lisilovunjika, bali kila mahali limeunganishwa na kufungwa pamoja kwa vifungo vya wachungaji wanaoendana."[472] Na mahali pengine: "Je, yule anayepinga Kanisa na kujitenga na tumaini lake anaweza kuwa mwanachama wa Kanisa, wakati Mtakatifu Paulo, akijadili mada hii na kufichua fumbo la umoja, anasema: *'Mwili mmoja na Roho mmoja, kama vile mlivyoiitwa katika tumaini moja ambalo mliitwa; Bwana mmoja, imani moja, ubatizo mmoja, Mungu mmoja na Baba wa wote, aliye juu ya yote, na kupitia yote, na ndani yetu sote'* (Efe. 4:4)?"[473]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Nasema na ninatoa ushuhuda kwamba kugawanya Kanisa si uovu mdogo kuliko kuangukia katika uzushi."[474]

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Ndani yake (Kanisa), Kichwa kimoja na cha kweli pekee, ambaye ni Kristo, huunganisha na kuoanisha kila mwili kwa upatanifu. Lakini kama hakuna umoja wa nia miongoni mwa wanachama, kama kiungo cha amani hakihifadhiwi, kama upole wa roho hauzingatiwi, na kama kuna mgawanyiko, mzozo na wivu: basi itakuwa ni majivuno makubwa kuwaita watu hao wanachama wa Kristo, au kusema kwamba wako chini ya utawala wa Kristo."[475]

Mtakatifu Augustino: "Iwapo mtu amebatizwa kwa jina la Kristo nje ya Kanisa, na waheresi au wagawanyifu, hakupaswi kukataa sakramenti ya ukweli iliyomtakasa anapoingia katika fumbatio la Kanisa."[476]

(d) Na, kwa ujumla, wote ambao Kanisa, kwa mamlaka yaliyotolewa kwake na Bwana ya kufunga na kufungua, linaona ni lazima kuwafukuza kutoka kwa jumuiya ya waumini (Mathayo 18:17–18), kama lilivyofanya hadi sasa,[477] na kama inavyodhihirika kutoka kwa kanuni zake za kale[478] na ushuhuda wa walimu wake wa kale. Kwa mfano: **a)** Mtakatifu Sipriani: 'Wenye kiburi na wakaidi wanafikwa kifo kwa upanga wa kiroho wanapotupwa nje ya Kanisa: kwa kuwa hawawezi kuishi nje yake—kwani kuna nyumba moja tu ya Bwana, na wokovu hauwezekani kwa yeyote isipokuwa ndani ya Kanisa;'[479] **b)** Mtakatifu Basil Mkuu: "Kanuni za Kanisa hufukuza wale waliohukumiwa kwa dhambi kubwa kutoka kwa mwili mzima, ili chachu kidogo isichachue donge zima (1 Kor. 5:6). Kwa hiyo, kwa mujibu wa mapenzi ya Mungu mwema, wasiokuwa na sheria wanapaswa kuondolewa miongoni mwa watu. Kwa maana wasiokuwa na sheria hawataziingia Mahali Patakatifu pamoja na watakatifu, kwa sababu kijembe kiko mkononi mwa Bwana (Mathayo 3:12).

---

[470] Tazama Barua Kuu ya Kanuni ya Basil kwa Amphilochius I, kanuni ya 1.
[471] 'Haifai kuomba na mheretiki au mtengano.'
[472] Inapaswa kujua kwamba askofu yuko katika Kanisa na Kanisa liko katika askofu, na kwamba wale wasiokuwa na askofu hawako katika Kanisa... Barua LXIX, n. 8.
[473] Kuhusu Umoja wa Kanisa, katika Masomo ya Kristo 1837, 1, 25. Na zaidi: 'Ni lazima kumwepuka na kumkimbia mtu yeyote aliyejitenga na Kanisa: mtu wa namna hiyo ameharibika, anatenda dhambi, na amejihukumu mwenyewe (Tito 3:11). Hakika, je, yeye anayepinga makuhani wa Kristo anadhani kweli kuwa yuko na Kristo, wakati anajitenga na ushirika na kundi lake la watakatifu na watu wake? La, anainua silaha dhidi ya Kanisa, anapinga mpangilio wa kimungu; yeye ni adui wa madhabahu, mwanamgambo dhidi ya dhabihu ya Kristo, msaliti wa imani, mtukuzi wa utakatifu; yeye ni mtumwa mkaidi, mwana mpinga amri, ndugu adui. Baada ya kuwadharau maaskofu na kuwatenga makuhani wa Mungu, anathubutu kuanzisha madhabahu nyingine, kutoa sala nyingine kwa maneno yasiyoidhinishwa, kuchafua dhabihu ya kweli ya Bwana kwa dhabihu zisizoruhusiwa, na hata hataki kukiri kwamba yeye anayefanya kinyume na mpangilio wa kimungu adhibiwa na Mungu kwa ujasiri wake usio na tahadhari' (- kur. 46–47).
[474] Katika Ephes. homil. XI, n. 5.
[475] Kuhusu Hukumu ya Mungu, katika Kazi za Mababa Watakatifu, IX, 12.
[476] De unic. baptis. contr. Petilian. c. 9.
[477] Tazama ibada ya Jumapili ya Uorthodoksi.
[478] Kanuni. Matendo 9, 10, 45, 65; Baraza la Kwanza la Kiinjilisti 11, 12, 14; Baraza la Ancyra 4, 5. 6, 8, 9; Antiochia 2; Petro wa Alexandria 4; Gregori wa Neocaesarea 8, 9, 10; Basil Mkuu 84, 85 na wengine wengi.
[479] Epist. LXII ad Pomponium, n. 4.

Lakini wale ambao sasa, kama wasiokuwa na sheria, wamefukuzwa kutoka kwa watu, huvumilia kwa utulivu yale yaliowapata, bila kutambua kwamba hii ni ishara ya awali ya yale yatakayowapata katika hukumu ya kutisha ya Mungu. Na jinsi ilivyo hatari kutowatenga wasiokuwa na sheria kutoka kwa ushirika na viungo vitakatifu vya Kristo ilielezwa na Mtume alipowakemea Wakorintho kwa kutolilia ili yule aliyekutenda kitendo hicho aondolewe katikati yao (1 Kor. 5:2);"[480] **c)** Aliye Barikiwa Jerome: "Wazinzi, wasodoma, wauaji na watu wengine wasiokuwa na sheria wanatengwa kutoka Kanisani na wachungaji, wakati wamwasi hukuhukumu wenyewe kwa kujiondoa kwa hiari kutoka Kanisani."[481]

Ili kuhukumu kwa usahihi zaidi hoja tulizoweka kuhusu wanaheresi na wagawanyaji, ni muhimu kujua ni nini kinachounda heresi na ni nini kinachounda mgawanyiko, na ni wanaheresi gani wanaomaanishwa hapa. Walimu wa kale wa Kanisa wanatupatia ufafanuzi ufuatao wa heresi na mgawanyiko:

a) Mt. Basil Mkuu: "Wakongwe waliita baadhi ya mambo uzushi, mengine mgawanyiko, na mengine mikutano isiyoidhinishwa; waliwaita wale waliojitenga kabisa na kujitenga na imani yenyewe 'wazushi'; wana-mgawanyiko — wale waliogawanyika kwa sababu ya maoni kuhusu masuala fulani ya kanisa na mambo yanayoweza kutatuliwa; na mikutano isiyoidhinishwa — mikutano iliyoandaliwa na wazee wa kanisa au maaskofu wasiotii na watu wasio na elimu."[482]

b) Mtakatifu Jerom: "Tofauti kati ya uzushi na mgawanyiko, kwa maoni yangu, ni kwamba uzushi unahusisha upotoshaji wa mafundisho makuu, ilhali mgawanyiko pia husababisha kufukuzwa kanisani kwa sababu ya kutokubaliana na askofu (propter episcopalem dissensionem). Kwa hivyo, mambo haya mawili yanaweza, katika asili yao, kuonekana tofauti kabisa kwa baadhi ya njia; lakini kimsingi, hakuna mgawanyiko ambao hauna jambo la pamoja na aina fulani ya uzushi katika uasi wake dhidi ya Kanisa."[483]

c) Mtakatifu Augustino: "Waheresi, kwa kufikiri kwa upotoshaji kuhusu imani, credo na Mungu, huhujumu imani yenyewe, ilhali watofautishi, kupitia tafsiri zao zisizo za haki, hujitenga na upendo wa kindugu, ingawa wanaamini vitu vilevile nasi."[484]

Tunaposema kwamba wamwasi wa imani na wagawanyifu hawamo katika Kanisa, hatumaanishi wale miongoni mwao wanaoficha uasi wao wa imani au mgawanyiko wao, wakijitahidi kuonekana kama wanachama wa Kanisa na kwa nje wakizingatia kanuni zake; au wale wanaopotoshwa na makosa ya kiheretiki na kishizmiki kwa ujinga na bila nia mbaya yoyote au upinzani: kwani ni dhahiri kwamba bado hawajajitenga kwa dhahiri kutoka kwa jumuiya ya waumini, wala hawajafukuzwa na mamlaka ya Kanisa—ingawa huenda tayari wamefukuzwa kwa hukumu ya Mungu, iliyofichika kwetu sisi na kwao:[485] Ni bora kuwaacha watu hao kwa hukumu ya Yeye anayejua mawazo ya watu na kuchunguza mioyo na akili. Lakini tunazungumzia wale waziwazi kuwa waheresi na wagawaji, ambao tayari wamejitenga na Kanisa au wamefukuzwa na Kanisa, na hivyo basi waheresi na wagawaji wanaofanya hivyo kwa makusudi, wakaidi, na kwa hivyo wenye hatia kwa kiwango cha juu kabisa. Kwa kweli, maneno ya Mababa Watakatifu na waalimu wa Kanisa, ambayo tumeyataja hapo juu, yaliwalenga wao.

§169. Kusudi la Kanisa la Kristo na njia zilizolipewa kwa ajili ya kusudi hilo

I. Kusudi ambalo Bwana aliianzisha Kanisa Lake ni utakatifu wa wanadamu wenye dhambi, na baadaye upatanisho wao na Mungu. Mtume Paulo aliweka wazi kusudi hili alipozungumzia Mwokozi: *"Alitoa*

---

[480] Maoni juu ya Isaya, Sura I, katika Kazi za Wazee Watakatifu, VI, 83–84. Na mahali pengine: 'Wale ambao adhabu za kawaida haziwahifadhi katika usafi, na ambao kutengwa kutoka kwenye maombi hakuwafanya waongoke, lazima watendewe kulingana na sheria zilizotolewa na Bwana. Maana imeandikwa: 'Ndugu yako akikutenda dhambi, mkanye wewe na yeye peke yenu; asikusikiliza, chukua mmoja au wawili; na asiposikiliza hata hao, mwambie kanisa. 'Lakini ikiwa kanisa halimsikilizi, awe kwako kama mtu wa Mataifa na mtoza ushuru' (Mathayo 18:15, 17)" (hapo hapo, uk. 286).

[481] Katika Barua ya 3 kwa Tito; taz. Tertullian, Apology, sur. 39; Augustine, Kuhusu Umoja wa Kanisa, sur. 25.

[482] Waraka Kanoni kwa Mtakatifu Amphilochius I, kanuni 1.

[483] Katika sura ya 3 ya Waraka kwa Tito.

[484] *De fide et symbolo*, sura ya 10.

[485] Ndiyo maana Mbarikiwa Augustino alisema: 'Wengine, ambao mioyo yao iko kwa sehemu kwa Donatus, wanatuonyesha uwepo wa kimwili, iwe wa wanaume au wanawake, huku mwili ukiwa ndani na roho ikiwa nje' (De catechis. rudibus, sura ya 17). Maneno yafuatayo ya Mbarikiwa Maneno ya Augustine kuhusu wamwasi pia ni ya kustaajabisha: 'wale wanaotetea maoni yao—haijalishi ni ya uongo na potofu kiasi gani—bila chuki yoyote ya upinzani mkali, hasa kwa kuwa hawakuyatunga kwa ujasiri wa dhana zao wenyewe, bali waliyarithi kutoka kwa wazazi waliokuwa wamepotezwa; hata hivyo wanatafuta ukweli kwa bidii ya busara, wakiwa tayari kusahihishwa, mara tu wanapopata ukweli, hawakupaswa kabisa kuhesabiwa miongoni mwa wamwasi (Epist. 43, pia 162; Conf. tract. 45 in Joann., na De utilit. credendi, ch. 1).

wengine kuwa mitume, wengine kuwa manabii, wengine kuwa wainjilisti, na wengine kuwa wachungaji na walimu, kwa ajili ya kuwawezesha watakatifu kwa kazi ya utume, ili kujenga Mwili wa Kristo, hata tutakapofikia sote umoja katika imani na katika kumjua Mwana wa Mungu, tukiwa tumekomaa, tufikie kipimo chote cha urefu wa utimilifu wa Kristo" (Efe. 4:11–13). Lakini kusudi hili pia ni dhahiri: **a)** kutokana na uhusiano wa Kanisa na imani: ikiwa Kanisa la Kikristo ni jumuiya ya watu wanaoshikilia imani ya Kikristo, na imani ya Kikristo imetolewa kwetu hasa ili tuwe watakatifu na tufikie uzima wa milele na furaha katika Mungu [(Efe. 1:4); (Marko 16:16); (Yohana 3:15–16)]; basi Kanisa haliwezi kuwa na kusudi lingine; **b)** kutokana na ukweli kwamba Kanisa lilianzishwa na Yesu Kristo Mwenyewe: na kusudi pekee la kuja Kwake duniani lilikuwa wokovu wetu (Yohana 3:16); inayofuata ni kwamba kila kitu alichokifanya duniani kilikuwa kinaelekezwa tu katika kutafuta na kuokoa wale waliokuwa wamepotea (Mathayo 18:11 na mengine); **c)** hatimaye, kutokana na ukweli kwamba, kabla ya Kupaa Kwake mbinguni, alipowatuma Mitume kuanzisha Kanisa kote ulimwenguni, aliwaweka amana wao na warithi wao wote jukumu Lake la kimungu, ambalo alikuwa amelipokea kutoka kwa Baba: *'Kama vile Baba alivyonituma mimi, ndivyo ninavyowatuma ninyi'* (Yohana 20:21), na hivyo akawakabidhi, kana kwamba, kuendeleza, kwa msaada Wake, kazi ileile (Yohana 4:34) ambayo Yeye Mwenyewe alikuwa amekuja—na hii ilikuwa hasa katika kutakasa jamii ya wanadamu wenye dhambi [(Efe. 5:26–27); (Tito 2:14)], na kuikomboa kutoka kwa maafa hayo ambayo ilikuwa imeyapata kupitia kuanguka kwanza na yote yaliyofuata katika dhambi [(Mathayo 20:28); (Ebr. 2:11–15); nk.].

II. Sasa si vigumu kutambua njia ambazo Bwana amezipa Kanisa Lake ili kufikia lengo hili. Kwanza, lazima ziwe zikiendana na lengo lenyewe, yaani, ukombozi wa watu kutoka kwa taabu zilizotajwa hapo juu, utakatifu wa wenye dhambi, na kuwaleta kwenye furaha ya milele; pili, lazima ziwe njia zilezile zilizotumiwa na Mwokozi wetu.

Hofu ya kwanza ya ubinadamu ulioanguka ni upofu wa akili, kusahau kweli za imani ya awali, upendo na tumaini, na, kwa hivyo, ujinga wa njia inayoelekeza kurudi kwa Mungu. Kwa hiyo, alipokuja duniani, Mwokozi anaonekana kwanza kabisa kama nabii (Mathayo 13:57), au mwalimu [(Marko 4:38); (Mathayo 19:16)], akitembea kupitia miji na vijiji, akifundisha katika mikusanyiko, na kuhubiri injili ya ufalme [(Mathayo 9:35); (Marko 6:6); (Luka 13:22)], akithibitisha kwamba ndiyo sababu alitumwa (Luka 4:43) na ndiyo sababu alikuja (Marko 1:38). Kwa hiyo, kwa ajili ya Kanisa Lake mwenyewe *, 'alitoa wengine kuwa mitume, wengine kuwa manabii, wengine kuwa wainjilisti, na wengine kuwa wachungaji na walimu'* (Efe. 4:11), na akawaamuru kuwafundisha watu mafundisho—yaani, mafundisho yale yale ambayo Yeye mwenyewe alikuwa amehubiri (Mathayo 28:19–20), ambayo Mitume Watakatifu baadaye waliienea kote duniani, na, kwa mwongozo wa Roho Mtakatifu, waliiandika na kuipasia Kanisa kwa mdomo kwa ajili ya vizazi vyote.[486]

Hofu ya pili ya mwanadamu mwenye dhambi ni hatia yake mbele za Mungu, ambayo kwa sababu yake, hata baada ya kujifunza njia ya kumrudia Baba wa mbinguni, mwenye dhambi hatathubutu kuanza safari hiyo, au hataweza kufikia lengo analolitamani kwa njia hii. Kujibu haja hii, Mkombozi wetu alifurahi kuwa Kuhani wetu Mkuu (Ebr. 4:15; 5:1), kujitoa dhabihu kwa ajili ya jamii ya wanadamu wenye dhambi (Ebr. 7:26–28), na hivyo kutupatanisha na Mungu kupitia msalaba Wake, akitwanga uadui juu yake (Efe. 2:16). Na katika Kanisa Lake aliweka sakramenti takatifu [(Math. 28:19); (Luka 22:19); (Yohana 20:21–23); (1 Kor. 11:24); (Mathayo 16:19) n.k.] na, kwa ujumla zaidi, ibada takatifu, ambazo kupitia kwake inaweza kuwapatia watu haki za msalaba Wake, kuwafanyia upendo unaookoa, kuwatakasa, na kuwaijenga kama makao ya Mungu kupitia Roho (Efe. 2:22). Pia aliweka mpangilio wa watumishi au wasimamizi wa mafumbo ya Mungu (1 Kor. 4:1), alipowapa Mitume Watakatifu mamlaka na nguvu [(Lk. 22:19); (Yn. 20:22)] ya kusimamia sakramenti [(Mt. 28:19); (Luka 22:12); (Yohana 20:22)] na ibada nyingine takatifu [(Mathayo 9:38); (Marko 6:13); k. (Yakobo 5:14)]; na Mitume waliwapa warithi wao mamlaka na nguvu hii [(1 Kor. 2:12–16); (1 Tim. 2:1–2)].

Mwisho, taabu kuu ya mwanadamu aliyeanguka ni udhaifu wake wa kimaadili, ambapo, hata baada ya kujifunza njia ya kuungana tena na Mungu na kupokea ujasiri na njia zote za neema za kutembea katika njia hii, anaweza kusita katika njia hiyo, akizima ndani yake roho ya neema (1 Wathes. 5:19), inaweza kupotoka kulia au kushoto, au hata kurudi nyuma (Luka 9:62). Katika suala hili, watu wenye dhambi wanahitaji waongozaji waaminifu ambao wangefafanua njia yao kwa usahihi kupitia sheria na kanuni,

[486] Miongoni mwa watumishi wa Kristo waliotajwa na Mtume Paulo (Efe. 4,

kuwasimamia kila wakati, na kuwahamasisha kwa zawadi na adhabu. Bwana Yesu, kama Mkombozi wa wanadamu, amekidhi kikamilifu haja hii yao, kwa sehemu kwa kuwafundisha tu sheria mbalimbali ili kuwaongoza kwenye wokovu [(Mathayo 6:5–6; 16–17); (Yohana 14:1; 15:9–12)], akaonyesha nia (Mathayo 5:2–12), akawahukumu wenye dhambi kwa hukumu Yake ya kiroho, na akasamehe dhambi [(Luka 5:23–24); (Luka 7:48–49)]. Lakini zaidi ya yote, kwa kuanzisha Kanisa Lake duniani kama jumuiya iliyopangwa vyema zaidi, ili kuwaongoza watu kuelekea uzima wa milele. Ndani ya jumuiya hii, Aliweka utawala wa kiroho na viongozi, ambao mwanzoni walikuwa mitume watakatifu, ambao Aliwapa mamlaka ya kulisha Kanisa (Yohana 21:15–17), na, kwa hivyo, kufunga na kufungua [(Mathayo 16:19); (Mathayo 18:18); (Yohana 20:22–23)], kuonyesha rehema kwa watiifu, na kuwafukuza wasiotii kutoka Kanisani (Mathayo 18:17); na baadaye, warithi wa mitume, ambao walipokea kutoka kwao mamlaka yale yale ya kimungu ya kulisha Kanisa [(Matendo 20:28); (1 Petro 5:2–3)], na kuiongoza [(1 Tim. 5:19–22); (Tito 1:5; 2:1–3)]. Kwa sababu hii, Bwana anaitwa kwa haki Mchungaji Mkuu (1 Petro 5:4) na Mfalme wa ufalme wake wa neema (Yohana 18:36–37).

Basi, ili kufikia lengo kuu la Kanisa, Yesu Kristo ameitunukia njia tatu muhimu na zisizoweza kuachwa, na hivyo lengo lake la papo hapo linatokana kiasili na hili, ambalo ni utekelezaji na matumizi sahihi ya njia hizi zote. Yaani, Kanisa limepangiwa na hivyo linatakiwa: **(a)** kuhifadhi amana ya thamani ya mafundisho ya wokovu ya imani [(1 Tim. 6:20); (2 Tim. 1:12–14)], na kueneza mafundisho haya miongoni mwa mataifa; **b)** kuhifadhi na kusimamia Sakramenti za Kimungu na ibada za kanisa kwa ujumla kwa ajili ya mema ya wanadamu; **c)** kuhifadhi utawala uliowekwa na Mungu ndani yake, na kuutekeleza kulingana na nia ya Bwana.

§170. Umuhimu wa Kuwa Mwanachama wa Kanisa la Kristo kwa ajili ya Kupata Uokozi

Matokeo ya lazima ya mafundisho kuhusu kusudi kuu na la upatanishi la Kanisa la Kristo ni mafundisho kwamba hakuna wokovu nje ya Kanisa hili. Kwa maana wokovu unahitaji yafuatayo kwa upande wa mwanadamu:

1) Imani kwa Yesu Kristo, ambaye ametupatanisha na Mungu: *'kwani hakuna jina lingine chini ya mbingu lililotolewa kwa wanadamu ambalo tunapaswa kuokolewa nalo'* (Matendo 4:12); na Mwokozi mwenyewe alikuwa amesema hata mapema zaidi: *'Yeyote amwamini Mwana ana uzima wa milele, na yeye asiyemwamini Mwana hataona uzima, bali ghadhabu ya Mungu imemwelea'* (Yohana 3:36). Lakini mafundisho ya kweli ya Kristo na kuhusu Kristo yamehifadhiwa na kuhubiriwa tu katika Kanisa Lake na kupitia Kanisa, ambalo bila lilo hakuna imani ya kweli (Rum. 10:17).

2) Kushiriki katika Sakramenti Takatifu, ambazo kupitia kwake nguvu zote za kimungu zinazohitajika kwa ajili ya uzima na utauwa hutupatiwa (2 Petro 1:3). Maana imesemwa: *'Kama mtu haazaliwi juu, hawezi kuona Ufalme wa Mungu'* (Yohana 3:3); *'Kama msiile mwili wa Mwana wa Mtu na kunywa damu yake, hamna uzima ndani yenu'* (Yohana 6:53) na kadhalika. Lakini sakramenti zilizowekwa na Mungu na utoaji wake unaofaa hupatikana tu katika Kanisa la Kristo.

3) Mwisho, maisha mema na ya kiungu: *'Si kila mtu anayenisemea, "Bwana, Bwana," ataingia katika Ufalme wa Mungu, bali yeye afanyaye mapenzi ya Baba yangu aliye mbinguni'* (Mathayo 7:21); *'Ukitaka kuingia katika uzima wa milele, zishikilie amri'* (Mathayo 19:17). Lakini ili kufanikiwa katika maisha kama hayo, mtu dhaifu anahitaji mwongozo wa kuaminika na, kwa kuwa mara nyingi huanguka katika dhambi, anahitaji kusafishwa dhambi zake na kupatanishwa na Mungu—bila yale, maisha mema wala wokovu havina uwezekano. Na mwongozo huu wa kuaminika, pamoja na mamlaka ya kimungu ya kusamehe dhambi za watu, pia upo tu ndani ya Kanisa la Kristo.

Maneno ya Mwokozi yanayothibitisha ukweli tunaouzingatia sasa yanapaswa kuwa wazi kabisa: *'Aye asiyeamini atahukumiwa'* (Marko 16:16); yeye asiyeamini katika Mwana tayari amehukumiwa (Yohana 3:18); *'kama mtu asimsikilize kanisa, na awe kwenu kama mtu wa Mataifa na mtoza ushuru'* (Mathayo 18:17). Vivyo hivyo, maneno ya Mitume Watakatifu, wanaowaita walengwa kuwa ni walimu wa uongo wanaoanzisha mafundisho ya upotevu na kujiletea maangamizi ya ghafla (2 Petro 2:1), wadanganyifu ambao giza la giza limewekwa kwa ajili yao milele (Yuda 1:13), na watu waliojihukumu wenyewe (Tito 3:11). Mwisho, maneno ya Mababa Watakatifu na walimu wa kale wa Kanisa:

Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Msidanganyike, ndugu zangu—yeyote anayefuata mgawaji hatarithi ufalme wa Mungu."[487] Mtakatifu Irenaeus: 'Katika Kanisa, kama Maandiko yanavyosema, Mungu ameweka mitume, manabii, walimu (1 Kor. 12:28) na kila ofisi nyingine ya kiroho, ambazo wote wanaojiweka mbali na Kanisa wananyimwa, bali wanajiondoa wenyewe kutoka kwa uzima wa kweli kwa mawazo yao maovu na matendo mabaya zaidi. Kwa maana mahali ambapo Kanisa liko, hapo Roho wa Mungu yupo; na mahali ambapo Roho wa Mungu yupo, hapo Kanisa liko na kila neema: kwa maana Roho ni ukweli. Basi, wale ambao hawashiriki naye hawanyonyi matiti ya mama ili kupokea uzima, wala hawajipatii chanzo kikuu katika mwili wa Yesu Kristo, bali wanachimba kwa ajili yao visima vilivyovunjika duniani, na kunywa maji yaliyooza kutoka kwenye dimbwi, wakigeuka mbali na imani ya Kanisa, ili wasiletewe ndani yake, na wakimkataa Roho, ili wasiangazwe naye."[488] "Ndani yake (Kanisa) njia moja tu ya wokovu inaonyeshwa kwa ulimwengu wote. Kwa maana amewekewa amana nuru ya Mungu na hekima ya Mungu, ambayo kwa njia yake huokoa watu wote."[489] Theophilus wa Antiokia: "Kwa ulimwengu, unaotupwa huku na kule na dhambi, Mungu amewapa mikusanyiko—yaani, makanisa matakatifu—ambamo, kama katika bandari salama kando ya visiwa, mafundisho ya kweli huhifadhiwa, ambako wale wanaotamani wokovu hupata hifadhi."[490] Mtakatifu Sipriani: "Yeyote anayejitenga na Kanisa anajiunga na mke asiye halali na anakuwa mgeni kwa ahadi za Kanisa; yeyote anayeacha Kanisa la Kristo anajinyima zawadi zilizotengwa na Kristo. Yeye ni mgeni kwake, hana faida kwake, ni adui wake. Yeye ambaye hana Kanisa kama mama yake hawezi kuwa na Mungu kama Baba yake. Kama mtu yeyote angeokolewa miongoni mwa wale waliokuwa nje ya safina ya Nuhu, basi wale walio nje ya Kanisa nao wangeweza kuokolewa. Bwana anasema, kwa mafundisho yetu: *'Yeyote asiye pamoja nami ni dhidi yangu; na yeye asiyekusanya pamoja nami atawanya'* (Mathayo 12:30)." Zaidi ya hayo: "Wale wanaowachukia makuhani wanafikiria dhabihu gani kutoa? Je, kweli wanafikiri wako pamoja na Kristo huku wakikusanyika nje ya Kanisa la Kristo? Hata kama watu hawa wangejitoa hadi kufa kwa ajili ya kukiri jina la Kristo, dhambi zao zisingeondolewa hata kwa damu zao wenyewe. Hatia isiyofutika na kubwa ya mgawanyiko haisafishwi hata kwa mateso. Yeye aliye nje ya Kanisa hawezi kuwa shahidi wa imani; yeye anayeacha Kanisa, ambalo ni la kutawala, hawezi kufikiriwa kuwa mwafaa kwa ufalme."[491] Na zaidi: "Nje ya Kanisa hakuna wokovu wala maisha ya milele."[492] Mtakatifu Jerome: "Tunasema kwamba kila anayeponywa anaponywa ndani ya Kanisa,"[493] "Yeyote anayejitenga na Kanisa mara moja hufa kwa kiwewe."[494] Mtakatifu Augustine: "Hakuna anayepata wokovu na uzima wa milele isipokuwa wale ambao Kristo ni kichwa chao; na ni wale tu walio katika mwili wake, ambao ni Kanisa, wanaoweza kuwa na Kristo kama kichwa chao."[495] "Yeyote asiye miongoni mwa viungo vya Kristo hawezi kupata wokovu wa Kikristo."[496] "Yeyote aliyejitenga na ushirika wa Kanisa, hata kama maisha yake yangekuwa ya kustahili sifa, hatapata uzima kwa sababu ya kitendo hicho kimoja cha uasi—kwamba amejitenga na umoja na Kristo—lakini ghadhabu ya Mungu inabaki juu yake."[497] Barikiwa Theodoret: "Ukombozi unatufikia kupitia Kanisa; lakini wale walio nje ya Kanisa hawapati uzima wa milele."[498] Kwa ujumla, kulingana na mafundisho ya wachungaji wa Kikristo wa kale:

---

[487] Barua kwa Wafiladelfia, sura ya 3.
[488] Adv. haeres. III, uk. 24, katika Chr. Cht. 1838, I, kur. 135–136.
[489] Adv. haeres. V, uk. 20, katika Chr. Ch. 1838, I, 143.
[490] Adv. Autol. II, uk. 14. Kisha anazifananisha madhehebu ya kiheretiki na miamba iliyoko chini ya maji ambayo meli huvunjika kwayo, na wanameli hufa pamoja nazo.
[491] Kuhusu Umoja wa Kanisa, katika Chr. Cht. 1837, I, 27, 40.
[492] Epist. LXXIII.
[493] Katika Yoeli 3:1.
[494] Katika Ezek. VII, 15. Mahali pengine: 'Bwana alivnyesha mvua juu ya mji mmoja, Kanisa la toba ya kweli, lakini hakuivyesha mvua juu ya mji mwingine, ambao uko katika mikusanyiko ya wanaheresi. Wakati ule mmoja unapokea mvua ya milele, huu unakauka kwa joto la jua, ili wale wanaoishiwa na kiu, walioteswa na uhaba, waje mjini mwa Bwana, ambako hutiririka chemchemi tele zaidi, itakayobadilisha mto wa miiba kuwa kijito (Amosi IV, 7).
[495] De unit, Ecclesiae, ch. 19.
[496] Ibid., sura ya 2.
[497] Waraka CLII. Zaidi ya hayo: mtu anaweza kumiliki kila kitu nje ya Kanisa, isipokuwa wokovu. Mtu anaweza kuwa na heshima, anaweza kupokea sakramenti..., anaweza kushikilia Injili, anaweza kuwa na na kuhubiri imani kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, lakini mahali popote isipokuwa katika Kanisa Katoliki ndipo mtu ataweza kupata wokovu (Mahubiri kwa Watu wa Kanisa la Kaisaria, namba 6).
[498] katika Jes. Nav. interrog. II.

1) Nje ya Kanisa hakuna kusikia,[499] wala kuelewa Neno la Mungu;[500] hakuna ibada ya kweli ya Mungu;[501] Kristo hapatikani,[502] Roho Mtakatifu haupatiwi;[503] kifo cha Mwokozi hakileti wokovu;[504] hakuna karamu ya Mwili wa Kristo;[505] hakuna sala yenye matunda;[506] hakuna matendo ya wokovu,[507] wala ushuhuda wa kweli,[508] wala utupu mtakatifu[509] na usafi,[510] wala kufunga kunakookoa roho,[511] wala baraka ya Mungu.[512]

2) Katika Kanisa, kinyume chake, kuna upendeleo na neema ya Mungu;[513] Mungu wa Utatu anaishi katika Kanisa;[514] katika Kanisa kuna maarifa ya ukweli,[515] maarifa ya Mungu na Kristo,[516] wingi wa baraka za kiroho;[517] katika Kanisa kuna mafundisho ya kweli, ya wokovu,[518] imani ya kweli, iliyopitishwa kutoka kwa Mitume,[519] upendo wa kweli,[520] na njia iliyonyooka ya maisha ya milele.[521]

II. Kuhusu Muundo na Uratibu wa Kanisa

§171. Muhtasari wa jumla wa shirika hili

Baada ya kufafanua upeo wa Kanisa Lake, kuweka wazi kusudi lake na kutoa njia muhimu za kufikia kusudi hilo, Bwana Yesu pia aliliweka muundo maalum unaohakikisha kikamilifu na kuwezesha kufikiwa kwa kusudi hili. Mpangilio wa Kanisa unahusisha ukweli kwamba — **a)** limegawanywa, kwa mujibu wa muundo wake, katika sehemu mbili muhimu: kundi la kondoo na daraja la kiungu lililowekwa, zikiwa katika uhusiano maalum kati yao; **b)** daraja hilo limegawanywa katika ngazi tatu muhimu, tofauti kati yao lakini zikihusiana; **c)** kundi la kondoo na daraja la uongozi viko chini ya mamlaka ya juu kabisa ya Mabaraza; na — **d)** hatimaye, mwili mzima uliopangwa wa Kanisa, ulioundwa na wanachama mbalimbali na waliopangwa kwa busara, una Kichwa kimoja katika Bwana Yesu Kristo Mwenyewe, ambaye huuhuisha kwa Roho wake Mtakatifu.

§172. Kundi la kondoo na utawala uliowekwa na Mungu, na uhusiano wao wa pande zote mbili

I. Sio vigumu kuonyesha, kinyume na maoni ya baadhi ya wamwasi,[522] kwamba mgawanyo wa wanachama wa Kanisa katika makundi mawili yaliyotajwa hapo juu una chimbuko lake kwa Mwokozi Mwenyewe. Hakika, Bwana Mwenyewe aliweka ndani ya Kanisa Lake daraja maalum la watu, likiunda ngazi ya uongozi, na kwamba ni watu hawa hasa, nao pekee, aliowaidhinisha kusimamia njia alizozipa Kanisa kwa

---

[499] Wengi wana usikivu, ingawa wanafikiri wanauwiliki; ndani ya Kanisa wote wanao, nje ya Kanisa hawanao (Ambrozi, juu ya Luka X, n. 39).
[500] Hilarion, katika Mathayo, sura ya XIII, n. 1; Jerome, katika Mhubiri X, 15.
[501] Augustine, *De vera religio*, ch. V, n. 9; Prosper, *In Ps. CXXXI*, 7.
[502] Agustino, *Enchiridion*, sura V; Petro Krisologo, *Mahubiri* XXI.
[503] Augustine, *Kuhusu Ubatizo Dhidi ya Wadonatisti*, Kitabu III, 17, dokezo 22; *Mahubiri* LXXI, dokezo 30.
[504] Gregory wa Nazianzus, Hotuba XL.
[505] Jerome, Maelezo ya Isaya, LXVI, 15, 16.
[506] Agustino, Maelezo ya Zaburi XLII, n. 4.
[507] Augustine, Tafsiri ya Zaburi LXXXIII, dondoo 6; Kuhusu Ubatizo dhidi ya Wadonatisti, Kitabu IV, Sura ya 17, dondoo 24.
[508] Patianus, Barua II kwa Symprian, n. 7.
[509] Chrysostom, Mahubiri kwa Wafilipi II, n. 3; Mahubiri kwa Zaburi XLIV, n. 12; Hilarion, Mahubiri kwa Zaburi XIV, n. 8.
[510] Isidore wa Pelusium, Kitabu 1, Barua CCCLXIX; Jerome, Maoni juu ya Ezekieli VII, 19.
[511] Hilarion, juu ya Zaburi XIV, n. 8; Augustine, Kuhusu Kufunga, n. 7.
[512] Jerome, Maoni juu ya Amosi, Kitabu IV, Sura ya 7.
[513] Ambrozi, *Kuhusu Maswali ya Daudi*, II, 2, n. 9; Jeromu, *Maoni juu ya Mika*, I, 14, 15.
[514] Katika Eusebius, *Maisha ya Constantine*, Kitabu III, 65.
[515] Ambrozi, *Kuhusu Bikira*, I, 5, n. 22; Augustino, *Kuhusu Imani*, sur. VI, n. 13.
[516] Gregory wa Nyssa, Mahubiri juu ya Wimbo wa Wimbo, mahubiri VIII; Cyril, Maelezo juu ya Isaya, Kitabu I, Hotuba II; Jerome, Maelezo juu ya Yeremia, Sura XXXI.
[517] Gregory wa Nyssa, Mahubiri XIV juu ya Wimbo wa Wimbo.
[518] Eusebius, Maoni juu ya Zaburi, LXXXVI, 4; Maoni juu ya Isaya, XI, 9.
[519] Irenaeus, Utangulizi wa Kitabu cha III cha *Kinyume na Mafundisho Potofu*.
[520] Augustine, Tafsiri ya Zaburi XXI, Ufasiri, n. 19.
[521] Kirili wa Yerusalemu, Katekisimu XVIII, n. 28; Kirili wa Aleksandria, juu ya Isaya XXXV, 6, Kitabu III, Juz. III.
[522] Yaani, Waprotestanti, ambao hawatambui kwamba Kristo aliweka upadre maalum au cheo ndani ya Kanisa, bali wanashikilia kwamba waumini wote, kwa njia ya sakramenti ya ubatizo, ni makuhani kwa usawa wa Mungu Aliye Juu Zaidi; lakini kwa kuwa haiwezekani kwa kila mtu kutimiza majukumu ya ukuhani, waumini wenyewe huchagua kutoka miongoni mwao wanaume fulani kuwa wawakilishi wao, ambao huwapa haki za cheo cha ukuhani.

ajili ya kusudi lake: yaani, Aliwapa mamlaka ya kuwa walimu, makasisi na viongozi wa kiroho ndani yake, na kwa hakika hakuyatoa haya kwa wote waumini bila ubaguzi, bali aliwaamuru tu wawatii wachungaji wao (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 109; Waraka wa Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10; Katekisimu ya Kikristo Iliyopanuliwa, Kifungu IX).

Tukisoma Injili Takatifu, ambayo ina maelezo ya maisha na matendo ya Mwokozi wetu, tunaona:

a) Kwamba Yeye Mwenyewe, moja kwa moja na kutoka miongoni mwa wanafunzi Wake wote, alichagua hasa kumi na wawili, ambao aliwaita mitume Wake. *'Wakati ulipofika,'* Mt. Luka anasimulia, *'Aliwaita wanafunzi Wake kwake na akawachagua kumi na wawili kati yao, ambao aliwaita Mitume'* (Luka 6:13), na kwa hivyo akawaambia: *'Ninyi hamkuchagua mimi, bali mimi niliwachagua ninyi'* (Yohana 15:16).

b) Ni kwao peke yao ndiye aliyewapa amri na mamlaka ya kuwafundisha mataifa yote, kuwadhihirishia Sakramenti Takatifu, na kuwaongoza waumini kwenye wokovu [(Mathayo 28:19); (Luka 22:19); (Mathayo 18:18)].

(c) Kwamba Aliwapa mitume watakatifu mamlaka haya kwa njia ile ile ambayo Yeye Mwenyewe alikuwa ameyapokea kutoka kwa Baba: *'Nimekabidhiwa mamlaka yote mbinguni na duniani. Basi nendeni, mkafundishe mataifa yote, mkawabatize kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu'* (Mathayo 28:18–19); *'Kama vile Baba alivyonituma mimi, ndivyo ninavyowatuma ninyi. Alipoyasema hayo, aliwapulizia pumzi na akawaambia, "Pokeeni Roho Mtakatifu. Mtakachosamehe watu dhambi zao, zimesamehewa; na mtakachowabakisha, zimebaki"'* (Yohana 20:21–23).

(d) Kwamba kwa hawa kumi na wawili Yeye mwenyewe aliongeza moja kwa moja wanafunzi wengine sabini maalum, aliowatuma kwenda kutekeleza kazi ileile kuu (Luka 10).

e) Kwamba, alipowakabidhi wanafunzi wake kumi na wawili jukumu lake la kimungu, alitaka lipite moja kwa moja kutoka kwao kwa warithi wao, na kutoka kwa hawa wa mwisho, likipita kutoka kizazi hadi kizazi, liwekwe salama duniani hadi mwisho wa dunia. Maana, baada ya kuwaambia mitume, *'Nendeni ulimwenguni mwote mkahubiri Injili kwa kila kiumbe'* (Marko 16:15), aliongeza mara moja: *'Na tazama, mimi niko pamoja nanyi siku zote, hata mpaka mwisho wa enzi'* (Mathayo 28:20). Kwa hivyo, kupitia mitume aliituma Kanisa kwa utume uleule, na aliwahakikishia wote watakaowafuata uwepo Wake; na kwa maana halisi kabisa, Yeye mwenyewe alikipa Kanisa si tu mitume, manabii na wainjilisti, bali pia wachungaji na walimu (Efe. 4:11).

(e) Mwisho, akiwa amewapa mitume wake watakatifu mamlaka ya kimungu, Yeye, kwa upande mwingine, kwa uwazi kabisa na kwa maonyo makali aliwalazimisha watu wote na Wakristo wa baadaye kupokea mafundisho na sakramenti kutoka kwa mitume, na kutii sauti yao. *"Yeyote anayewasikiliza ninyi ananisikiliza mimi, na yeyote anayewakanusha ninyi ananikanusha mimi; na yeyote anayenikanusha mimi anamkanusha yule aliyenituma"* (Luka 10:16). *"Nendeni katika ulimwengu wote mkahubiri Injili kwa kila kiumbe. Yeyote amwaminiyo na na kubatizwa ataokolewa; bali asiyeamini atahukumiwa"* [(Marko 16:15–16); taz. (Mathayo 10:14), (Mathayo 18:15–19)].

Ndiyo maana, hata baada ya Bwana kupaa mbinguni, ni kwa amri Yake tu ndipo Mathayo alihesabiwa miongoni mwa Mitume kumi na mmoja kuchukua nafasi ya Yuda aliyemkataa imani (Matendo 1:26); na ni kwa sauti ya Roho Mtakatifu Mwenyewe tu ndipo Barnaba na Sauli walitengwa kwa ajili ya kazi ambayo Mwokozi wetu aliwaita [(Matendo 13:2); taz. (Matendo 9:15)].

2. Kusudi la Bwana linafunuliwa kwa uwazi zaidi kupitia matendo ya mitume, ambao waliongozwa na Roho Wake. Matendo haya yamegawanyika katika makundi mawili, ambayo yote yanatumika kuthibitisha ukweli unaozingatiwa.

Matendo ya aina ya kwanza ni kama yafuatavyo:

(a) Mitume watakatifu wenyewe walidumisha haki hiyo daima na kutimiza majukumu yale ambayo Bwana aliwawekea hasa [(Matendo 5:42); (Matendo 6:1–5); (1 Kor. 4:1); (1 Kor. 5:4–5); (1 Kor. 9:16)], licha ya vikwazo vyote kutoka kwa maadui zao, ambao walitaka kuwanyima haki hii ya kimungu [(Matendo 4:19); (Matendo 5:28–29)].

b) Walipokuwa wakitangaza Injili na kuanzisha makanisa mengi katika maeneo mbalimbali, mitume waliwaweka wazee kwa makanisa haya yote, na pale walipoona ni muhimu, pia maaskofu (Matendo 14:23;

20:28).[523] Na kwa watu hawa waliochaguliwa mahususi, kama wawakilishi na warithi wao (Tito 1:5), waliwapa, kupitia sakramenti ya upadre, mamlaka yale ya kimungu waliyopokea wenyewe kutoka kwa Yesu Kristo, wakiwahakikishia kwamba ni Roho Mtakatifu Mwenyewe aliyewaweka kwa ajili ya Kanisa (Matendo 20:28). Hasa, ni kwa watu hawa waliotakaswa pekee ndipo walipowaamini haki na wajibu wao wa kuwafundisha Wakristo [(1 Tim. 6:20; (2 Tim. 1:16; 4:2); (Tito 2:1–13)], kusherehekea sakramenti (1 Tim. 2:1–2), na kulisha kundi la Kristo [(Mdo. 20:28); (1 Pet. 5:1–4)].

c) Mwisho, mitume watakatifu waliwaamuru maaskofu waliowateua na kuwaweka wakfu moja kwa moja kuendeleza, kupitia sakramenti ya uwekaji wakfu, mamlaka yao ya kimungu kwa watu wengine, waliochaguliwa na kuandaliwa mahususi kwa ajili ya kusudi hili [(2 Tim. 2:2); (Tito 1:16)]; waliielezea kwa undani sifa maalum ambazo wanaume hawa, walioitwa katika huduma ya juu namna hii, walipaswa kutambulika nazo [(1 Tim. 3:1–10); (Tito 1:6) na kadhalika]; waliweka sheria maalum za kuwahukumu (1 Tim. 6:19), na wakaamuru kwamba wale waliojithibitisha kuwa wazito katika majukumu yao wapatwe thawabu [(1 Tim. 5:22); (1 Tim. 6:17); (Tito 1:5)].

Ni wazi kutokana na matendo mengine ya mitume kwamba—

a) Walikataza vikali wale wasio na mamlaka halali kutekeleza majukumu matakatifu wasichukue mamlaka hayo kwa nguvu. *"Watawezaje kuhubiri, isipokuwa wametumwa?"* anauliza mwalimu mkuu wa mataifa (Rum. 10:15), *"Wote ni mitume? Wote ni manabii? Je, wote ni waalimu?"* (1 Kor. 12:29). Naye anajibu katika waraka mwingine: *"Hakuna anayejichukulia heshima hii, bali anaitwa na Mungu, kama vile Aroni alivyotwika. Vivyo hivyo Kristo hakujichukua kwa nafsi Yake heshima ya kuwa Kuhani Mkuu, bali yeye aliyesema Naye: 'Wewe ndiwe Mwana wangu; leo nimekuzaa'"* (Ebr. 5:4–5).

(b) Na waumini wote kwa ujumla waliamriwa na kuhimizwa: *'Watiini viongozi wenu na kuwanyenyekea, maana wao wako macho juu ya roho zenu'* (Ebr. 13:17); *'Tunawaomba, ndugu wapendwa, muwaheshimu wale wanaofanya kazi miongoni mwenu, na viongozi wenu katika Bwana, na wale wanaowaonya, na kuwaweka katika heshima kuu kwa upendo kwa ajili ya kazi yao'* (1 Wathesalonike 5:12–13).

3. Tukiendelea na kipindi kilichofuata enzi ya mitume, tunaona:

a) Kwamba ndani ya Kanisa la Kristo daima kumekuwa na mpangilio maalum wa wachungaji, ambao waumini wengine wote walilazimika kuwatumaini. Wazo hili linaelezwa waziwazi na wanaume na wanafunzi wa Mitume, ambao bila shaka walijua vyema mapenzi ya waalimu wao, kama vile: Mt. Klementi wa Roma,[524] Mt. Ignati,[525] na baadaye na wachungaji waliowafuata: Mt. Ireneo,[526] Mt. Sipriani,[527] Eusebio,[528] Gregory Mtheolojia,[529] Chrysostom,[530] Ambrose,[531] Jerome,[532] Augustine,[533] na wengine.

b) Na kwamba wachungaji waliounda darasa hili maalum daima walipata mamlaka yao kutoka kwa Yesu Kristo mwenyewe, wakijiita warithi wa mitume, wawakilishi wa Mwokozi mwenyewe ndani ya Kanisa. Hapa, kwa mfano, ni maneno ya Mtakatifu Klementi wa Roma: "Wakiwa wamepokea utambuzi kamili wa mapema, mitume waliwateua waliotajwa hapo juu (yaani, maaskofu na wadiwani), na pamoja waliweka kanuni kwamba, wengine wangepita, huduma yao ichukuliwe na wengine, watu wenye tabia

---

[523] Kile kinachosemwa hapa kumhusu Paulo na Barnaba pia kinaripotiwa na walimu wa awali wa Kanisa kuhusu mitume wengine watakatifu. Tazama maneno ya Irenaeus na Clement wa Alexandria katika *Historia ya Kanisa* ya Eusebius, Kitabu III, Sura ya 23; pia Tertullian, *De praescriptione haeresium*, Sura ya 35, na Jerome, *De viris illustribus*, Sura ya 9.

[524] Barua ya Kwanza kwa Wakorintho, namba 42, 44.

[525] Waraka kwa Wamagnesia, aya za 3, 6, 7.

[526] 'Inapaswa kumtii wazee walio katika Kanisa na ambao ni warithi wa mitume, na ambao, kwa neema ya Baba, pamoja na urithi wa uaskofu, wamepokea vipawa vya kweli; kwa wengine, ambao wamepokea wadhifa wa presbiteri si kwa urithi huo na hukusanyika kila mahali, wanapaswa kuonekana kama watu wa kutiliwa shaka, wenye uzushi na watu wabaya, waliokufuru, wenye kiburi, wenye ubinafsi, wanafiki, wakifanya hivi kwa ajili ya faida au sifa ya bure' (Adv. haeres. IV, 26, in Chr. Cht. 1838, 1, 137–138).

[527] Epist. XXV. XVII.

[528] Hist. Eccl. III, 4; katika Zab. LXXXVIII, 35; katika Isa. I, 27; IX, 14; XI, 6, 7.

[529] Kuhusu utunzaji wa mpangilio katika kazi zilizokusanywa za Baba Watakatifu. III, 142–145.

[530] Homilia II juu ya 2 Timotheo, n. 2; Homilia XV juu ya 2 Wakorintho, n. 4; Homilia XVIII, n. 3.

[531] Kuhusu Wadhifa wa Wahudumu, Kitabu II, Sura 24, n. 123.

[532] Kinyume na Waluciferiani, sura ya 4.

[533] Kinyume na Barua ya Parmenius, Kitabu cha 1, Sura ya 3, n. 5.

iliyothibitishwa."[534] Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Wapadiri wakuu wamewekwa katika pande zote za dunia, kwa mapenzi ya Yesu Kristo."[535] Mtakatifu Irenaeus: "Tunaweza kutaja wale ambao mitume waliwateua kuwa maaskofu wa makanisa, na warithi wao hadi wakati wetu, ambao hawakufundisha chochote cha aina hiyo, wala hawakuwajua chochote cha aina hiyo ambacho wapinga-imani huibua. Kwa maana kama mitume wangekuwa wakijua mafumbo yaliyofichika, ambayo waliwadhihirishia tu wale waliokamilika, na si kwa kila mtu mwingine; basi zaidi ya hayo wangewasilisha mafumbo haya kwa wale ambao makanisa yenyewe yaliwekwa mikononi mwao: kwani mitume walitaka kwamba wale waliowaacha kama warithi wao, ambao waliwapa utume wao wa kufundisha, wawe wakamilifu na wasio na lawama kwa kila hali."[536] Mtakatifu Sipriani: "Sisi ni warithi wa mitume, tunaongoza Kanisa la Mungu kwa mamlaka yale yale."[537] Mtakatifu Ambrozi: "Askofu anawakilisha Mtu wa Kristo na ni mwakilishi wa Bwana."[538] Mtakatifu Jeroma: "Miongoni mwetu, maaskofu huchukua nafasi ya mitume."[539]

II. Kutokana na hili, tayari ni wazi jinsi mahusiano ya pamoja kati ya sehemu zinazounda Kanisa la Kristo yanavyopaswa kuwa. Wachungaji wanawajibika kuwafundisha kondoo wao [(1 Tim. 6:20); (Tito 2:1–13)]; kusherehekea sakramenti kwa ajili yao (1 Tim. 2:1–2); na kulisha kundi kiroho [(Matendo 20:28); (1 Pet. 5:1–2)]. Kundi la kondoo lina wajibu wa kusikiliza mafundisho ya wachungaji wao [(Luka 10:16); (1 Wathes. 5:12–13)]; kushiriki sakramenti zao (Marko 16:15–16), na kutii mamlaka yao ya kiroho (Ebr. 13:17). Kwa hiyo, ingawa katika Neno la Mungu neno 'kanisa' wakati mwingine hutumika kumrejelea kundi hasa, likiwa tofauti na wachungaji waliotumwa kulitunza [(Matendo 20:28); (1 Tim. 3:5)], na nyakati zingine jina hili hutumika kwa wachungaji pekee, kwa mfano katika maneno yafuatayo ya Mwokozi: *'Ndugu yako akikutenda dhambi, enenda ukamwonye wewe na yeye peke yenu; akikusikia, umempata ndugu yako; lakini asikusikie, mchukue mmoja au wawili wengine pamoja nawe, ili kila neno lithibitishwe kwa ushahidi wa mashahidi wawili au watatu; lakini asiposikiliza wao, mwambie kanisa; na asiposikiliza hata kanisa, awe kwenu kama mtu wa Mataifa na mtoza ushuru. Kwa kweli nawaambieni, chochote mnachofunga duniani kitakuwa kimefungwa mbinguni, na chochote mnachoachilia duniani kitakuwa kimeachiliwa mbinguni"* (Mathayo 18:15–19):[540] Hata hivyo, kwa maana halisi, Kanisa la Kristo linaundwa pekee kwa muungano wa makanisa haya mawili, kile cha kwanza kikiitwa kanisa tegemezi na kile cha pili mamlaka ya kidini; na pale ambapo kuna kundi moja la kondoo au waumini kwa ujumla, lakini hakuna daraja lililowekwa na Mungu, na daraja hili linakatiwa, hakuna Kanisa (Barua ya Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani Sawa, Kifungu cha 10). Kwa maana kama Bwana mwenyewe alivyotaka wale wanaomwamini wamuunde Kanisa, ndivyo Bwana mwenyewe alivyoweka cheo ndani ya Kanisa Lake; na, kwa mapenzi Yake, ni wachungaji pekee ndio wenye haki ya kuwafundisha watu imani, kuwaweka wakfu kupitia sakramenti takatifu, na kuwaongoza kwenye wokovu. Kwa hivyo, bila wachungaji halali, Wakristo hawana utakatifu… Wafundishaji wa kale walitafuta kuingiza wazo hili kwa nguvu maalum katika waumini; kwa mfano, Mtakatifu Ignati wa Mwenye Mungu: 'bila wao (yaani, askofu, wazee wa kanisa na wadiwani) Kanisa halitwi hivyo — hoja ambayo, nina hakika, mnakubaliana nayo';[541] Tertullian: "Bila askofu hakuna Kanisa;"[542] Mtakatifu Hippolytus: "Askofu hapaswi kujikweza juu ya wadiwani au wazee, wala wazee juu ya watu: kwani mwili wa Kanisa unaundwa na wote

---

[534] Waraka 1 kwa Wakorintho, n. 44.

[535] Waraka kwa Waefeso, n. 3, katika Chr. Th. 1821, 1, 32. Tazama pia Waraka wake kwa Wafiladelfia. Chr. Th. 1828, XXXI, 3. 4.

[536] Adv. haer. III, c. 3, katika Chr. Readings 1838, II, 4–5.

[537] Tumewafuata Mitume, tukiongoza Kanisa la Bwana kwa mamlaka yale yale (tazama katika Act. concil. Carthag.). Na mahali pengine: 'Hivyo basi, mamlaka ya kusamehe dhambi yalipewa Mitume na makanisa ambayo wao, waliotumwa na Mungu, waliyayasimamisha, na kwa maaskofu waliowafuata kupitia utume wa uwakilishi' (Epist. XXV).

[538] Askofu anamwakilisha Kristo; yeye ni mwakilishi wa Bwana (Maelezo ya 1 Wakorintho).

[539] Miongoni mwetu, maaskofu wanashikilia nafasi ya mitume; miongoni mwao (Wamontanisti), askofu ni wa tatu (Barua XXVII kwa Marcellus).

[540] Maneno ya mwisho: 'Amen, nawaambieni: chochote…' yanathibitisha waziwazi kwamba kwa 'Kanisa' Mwokozi alimaanisha hasa wale watu ambao aliwapa mamlaka ya kufunga na kuachilia – kama vile, katika kisa kama hicho miongoni mwa Wayahudi, ilipofikia suala la kumrudisha au kumwadhibu mtu, 'Kanisa' (kahal – εκκλησία) kwa hakika lilikuwa baraza kuu au Sanhedrini. Ndiyo maana Mt. Krisostomo, katika tafsiri yake ya kifungu hiki, baada ya maneno 'mwambie kanisa', anaongeza: 'yaani, viongozi wake'; na yeye huona maneno yanayofuata 'chochote mnachofunga' kama mwendelezo wa wazo lile lile, na vivyo hivyo anavitumia kwa viongozi wa Kanisa. Maelezo ya Injili ya Mathayo, tafsiri ya Kirusi, j. III, uk. 32. Kipriano, Augustino, Teofilakti na wengine huitafsiri kifungu hiki kulingana na Mt. Yohane Krisostomo.

[541] 'Bila hizi, haitwi kanisa.' Epictetus, Ad Trall. n. 3.

[542] 'Hakuna kanisa bila askofu' (Adv. Marcion. IV, 5; taz. De praescript. haeret. c. 32).

wawili;"[543] Mtakatifu Cyprian: 'Kanisa linajumuisha watu walioungana na padri, na kundi la kondoo linalomtii mchungaji wake; kwa hiyo lazima ujue kwamba askofu yuko katika Kanisa na Kanisa liko katika askofu, na hivyo yeyote asiye katika muungano na askofu hayupo katika Kanisa;"[544] Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Kama vile katika mwili sehemu moja inatawala na, kana kwamba, inaongoza, ilhali nyingine inatii mamlaka na utawala: vivyo hivyo katika Makanisa… Mungu ameagiza kwamba wengine, ambao hili ni la manufaa zaidi kwao, wakiongozwa kwa neno na kwa tendo kuelekea wajibu wao, wabaki kundi la kondoo na watii mamlaka; wakati wengine, wanaosimama juu ya wengine kwa wema na ukaribu na Mungu, wawe wachungaji na walimu kwa ajili ya ukamilifu wa Kanisa, na ziwe na uhusiano uleule kwa wengine kama roho ilivyo kwa mwili na akili kwa roho, ili zote mbili—wenye upungufu na waliojaa—zikiwa, kama viungo vya mwili, zimeunganishwa na kuungana kuwa kitu kimoja, zikikusanyika pamoja na kufungwa kwa kiungo cha Roho, ziwe mwili mmoja, mkamilifu na unaostahili kweli Kristo Mwenyewe—Kichwa chetu."[545] Kwa sababu hii, walimu wa kale walichukulia jumuiya za Wakristo zilizojitenga kwa hiari kutoka kwa utiifu kwa askofu na wazee wa kanisa, na zilizofanya ibada zao za kimungu bila wao, kuwa hazistahili jina la Kanisa, na wakaziita makundi ya kiheretiki, ya wagawa, ya uovu, ya hatari, na kadhalika.[546]

§173. Madaraka matatu yaliyowekwa na Mungu katika ngazi ya kikanisa na tofauti kati yao

Nafasi hizi tatu za cheo kilichowekwa na Mungu ni kama ifuatavyo: ya kwanza na ya juu zaidi ni ile ya askofu; ya pili na ya chini yake ni ile ya presbiteri au padri; ya tatu na ya chini kabisa ni ile ya diwani (Katekisimu ya Kikristo Iliyopanuliwa Kuhusu Upadri, uk. 96, Moscow, 1840).

I. Tunatambua taasisi ya kimungu ya cheo cha episkopi ndani ya Kanisa na ubora wake si tu juu ya udia (jambo ambalo hakuna anayepinga), bali pia juu ya upadre—jambo linalopingwa na baadhi ya wanafikra huru—[547] :

1) Kutoka Maandiko Matakatifu. Ingawa hakuna shaka kwamba vyeo 'presbiteri' na 'askofu', kulingana na maana halisi ya maneno haya,[548] Mitume wangeweza kwa kawaida kuvitumia, na kwa kweli walivitumia[549] wakati mwingine kwa kubadilishana, wakitumia istilahi zote mbili wakati mwingine kwa maaskofu pamoja na presbiteri[550] na hata kwao wenyewe [(1 Petro 5:1); (2 Yohana 1:1); (3 Yohana 1:1)]: hata hivyo, kwa baadhi ya watu hawa waliwapa haki na mamlaka maalum ya kuwaweka wakurugenzi wengine [(Tito 1:5); (1 Tim. 5:22)], kuwahukumu (1 Tim. 5:19), kuwapa thawabu (1 Tim. 5:17), — haki na mamlaka ambayo kwa wazi ziliwainua wale waliopewa na mitume juu ya makuhani wa kawaida, ambao, kama historia inavyoshuhudia, haki ya kwanza kati ya zile zilizotajwa hapo juu hasa haikuwahi kuwamiliki. "Haiwezekani," anasema Mtakatifu Epifanio, "kwa askofu na presbiteri kuwa kitu kimoja na sawa: Maandiko Matakatifu yanafundisha nani ni askofu na nani ni presbiteri, yakiambia Timotheo: 'Usimkeme presbiteri'… Kwa nini kungekuwa na haja ya maagizo kwamba askofu asimkeme presbiteri, kama yule wa kwanza hakuwa na cheo cha juu kuliko yule wa pili? Kwa hiyo, pia inasema: *'Usikubali shtaka dhidi ya presbiteri isipokuwa likiungwa mkono na mashahidi wawili au watatu'*[551] (1 Tim. 5:19)." Hata hivyo, kwa kuwa kubadilishana kwa majina 'askofu' na 'presbiteri' kunakokutana katika Maandiko Matakatifu hakuturuhusu kubaini moja kwa moja kutoka humo, kwa uhakika na bila ubishi, ni katika maana gani Mitume Watakatifu waliuelewa maneno haya, ni kawaida tu

---

[543] … kwa maana mkusanyiko umeundwa kwa kila mmoja (De charism. n. 1).

[544] Kwake (Kristo) ndiye anayemiliki Kanisa – watu waliokusanyika karibu na padri, na kundi la kondoo linaloshikamana na mchungaji wake: hivyo basi… (Epist. LXIX, n. 8).

[545] Mahubiri 3, katika The Works of the Holy Fathers 1, 17–18.

[546] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga, Kitabu IV, Sura 33, 43; Tertullian, Kuhusu Kanuni za Wapinga Dini, Sura 37.

[547] Wanajulikana kama Wapresbiteri.

[548] Ἐπίσκοπος ina maana ya 'mlezi' au 'msimamizi', wakati πρεσβύτερος ina maana ya 'wazee' au 'mzee mkuu'.

[549] Hili linatambuliwa na wengi wa Mababa Watakatifu: kwa ushahidi kutoka kwa baadhi yao, tazama Thesaur. Eccles. Suiceri chini ya kichwa: ἐπίσκοπος – n. II.

[550] Hivyo basi, katika Kitabu cha Matendo ya Mitume, tunasoma kwamba Mt. Paulo, alipokuwa Mileto, aliwaita wazee wa Efeso kwake, ambao yeye mwenyewe baadaye anawaita maaskofu (sura 20, 17); vilevile, katika Barua yake kwa Tito, baada ya kuzungumzia uteuzi wa wazee wa kanisa na Tito katika miji yote ya Krete, baadaye anawaita mashemasi (1:5–7); katika Barua yake kwa Wafilipi (1:1), alipokuwa akiwapongeza mashemasi na wadiakoni, hakutaja kabisa wazee wa kanisa; katika 1 Timotheo (sura ya 3), anaelezea tu sifa za maaskofu na wadiwani, bila kutaja kabisa wazee wa kanisa. Kwa maelezo ya kina kuhusu aya hizi zote kutoka kwa Mtakatifu Krisostomo, Teodoreto, Ambrozi, Jeromu, Epifanio na Mababa Watakatifu wengine, tazama Petavius, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Kitabu II, Sura I–IX, na *Dissertatio Ecclesiastica* yake, Kitabu 1, Sura 1 na 2.

[551] Epifanio, *Kinyume na Ubaguzi*, Kitabu III, Ubaguzi LXXV, n. 5.

kugeukia hapa kwa Baba wa Kanisa wa Kitume. Waliishi na hata kufanya kazi pamoja na Mitume wenyewe; walikuwa wanafunzi wao wa karibu zaidi na, bila shaka, walijua mtazamo wao.

2) Baba wa Kitume hawatuiweka katika shaka yoyote ile kuhusu uanzishwaji wa kimungu na umuhimu mkuu wa ofisi ya ushangwe. Kwao, Mtakatifu Klementi wa Roma anasema: "Wakihubiri katika vijiji na miji, mitume waliwateua waumini wa kwanza, baada ya majaribio ya kiroho, kuwa maaskofu na wadiwani kwa ajili ya wale wangekumbatia imani," na, akitumia vyeo vya utawala wa Agano la Kale kwa utawala wa Agano Jipya, anabainisha: "Kwa kuhani mkuu (yaani, askofu) huduma yake imepewa; kwa makuhani (wazee wa kanisa) nafasi yao imewekwa; na kwa Walawi (kama anavyowaita **wadiwani)** majukumu yao yamewekewa."[552] Na Mt. Ignatius Mwenye Mungu anajieleza kwa uwazi zaidi: **a)** katika Barua yake kwa Waefeso: "Wamashemasi wamewekwa katika kila kona ya dunia kwa mapenzi ya Yesu Kristo;"[553] **b)** katika Barua yake kwa Wasmirnia: "Mtiini askofu katika mambo yote, kama mlivyomtiina Yesu Kristo Mungu Baba, na wazee kama mitume, na waheshimu wadiakoni kama amri ya Mungu (ὡς Θεού ἐντολήν);"[554] **c)** katika Barua kwa Wamagnesia: "Naomba ninyi, fanyeni mambo yote katika amani ya Mungu, chini ya uongozi wa askofu, mahali pa Mungu Mwenyewe, wazee, mahali pa baraza la mitume, na wadiakoni, wapendwa sana kwangu, ambao huduma (διακονία) ya Yesu Kristo;"[555] **d)** katika Barua kwa Watrali: "Inafaa kwa kila mmoja wenu, na hasa kwa wazee, kumpa askofu faraja tamu kwa ajili ya utukufu wa Baba, Yesu Kristo na mitume."[556]

3) Baadaye tunakuta mafundisho haya hayo hayo miongoni mwa wachungaji wa karne ya pili na ya tatu, kama vile: **a)** Mtakatifu Irenaeus: "Wapinzani wote wa mafundisho ya kanisa walitokea baadaye mno bila kulinganishwa kuliko wale maaskofu ambao mitume waliwakabidhi makanisa;"[557] **b)** Tertullian: "Kuhani mkuu (summus sacerdos), ambaye ni askofu, ana haki ya kuadhimisha ubatizo; kisha (dehinc) wanakuja wazee wa kanisa na wadiwani, lakini si bila idhini (auctoritate) kutoka kwa askofu;"[558] **c)** Origen: "Kuna mengi zaidi yanayotarajiwa kutoka kwangu (presbiteri) kuliko diwani, na mengi zaidi kutoka kwa diwani kuliko mtu wa kawaida; lakini mengi zaidi yasiyo na kifani yanayotarajiwa kutoka kwa yule anayeshikilia mamlaka ya kanisa juu yetu sote;"[559] na wengine.[560]

4) Mwisho, tunapata mafundisho yale yale kwa uthabiti si tu miongoni mwa wachungaji binafsi wa karne zote zilizofuata, bali pia katika maamuzi ya Mabaraza yote, kwa mfano, Baraza la Nicaea na Baraza la Kwanza la Kiulimwengu (tazama Kanuni 18) na Baraza la Laodikia (Kanuni 56 na 57)), kiasi kwamba Ario alipojitokeza katika karne ya nne na kuanza kufundisha kwamba askofu hana faida yoyote juu ya presbiteri, yeye, kulingana na ushuhuda wa Epifanio na Augustino, alitambuliwa kama mpinga-imani na Kanisa zima.[561]

5) Ushahidi dhahiri zaidi wa asili ya kimungu na umuhimu wa mamlaka ya kipatiri unapatikana katika orodha za kale zaidi za mapadri wakuu wa kwanza wa Makanisa mbalimbali ya Kiatostoli, ambazo hata kwa watetezi wa awali wa Ukweli wa Kikristo zilitumika kama silaha dhidi ya wapinga imani. "Tunaweza," anasema Mtakatifu Irenaeus, "kuorodhesha wale walioteuliwa kuwa maaskofu katika makanisa na mitume, na warithi wao hadi wakati wetu," na kwa kweli anaorodhesha, kwa mpangilio wa urithi, maaskofu wa Roma kuanzia mwanzo kabisa wa Kanisa la Roma hadi karibu mwisho wa karne ya pili.[562] "Watuonyeshe," anasema Baba mwingine wa Kanisa, akiwahutubia wamwasi, "asili ya makanisa yao, na wawataje wakuu wao wa mfululizo, ambao wangekuwa na mfululizo wa vyeo kiasi kwamba askofu wao wa kwanza angekuwa na mwanzilishi au mtangulizi wake mmoja wa Mitume, au mmoja wa Mababa wa Kitume ambao walikuwa wamehusiana kwa muda mrefu na Mitume. Kwa maana Makanisa ya Kitume hufuatilia orodha zao (za maaskofu) kwa njia hii hasa: Kanisa la Smyrna, kwa mfano, linaonyesha Polycarp, aliyeteuliwa na Yohana; Kanisa la Roma, Clementi, aliyewekwa na Petro; vilevile, makanisa mengine yanawataja wanaume hao

---

[552] Barua ya Kwanza kwa Wakorintho, namba 40 na 42, katika *Chronicle of Thursday* 1824, juz. XIV, uk. 278, 279–280.
[553] Tazama dokezo 535 hapo juu.
[554] n. 8.
[555] uk. 6.
[556] sura 12.
[557] Kinyume na Uheretiki, Kitabu V, Sura 20, katika Chr. Cht. 1838, 1, 142.
[558] Kuhusu ubatizo, sura ya 17.
[559] Homil. XI in Jerem. n. 3, ed. Mavr. Opp. vol. III, p. 189.
[560] Kwa mfululizo wa karibu usiohesabika wa ushuhuda wa aina hii, tazama – Natal. Alexandr. Dissertat. XLIV in sec. IV, na pia – Witasse de Sacram. Ordin. pars. II sect. III art. 1, c. 1 et seq.
[561] Epiph. haeres. 75, c. 3; Augustin. lib. de haeres. c. 53.
[562] *Adv. haeres.* III, c. 3.

ambao, wakiwa wameteuliwa kuwa maaskofu na Mitume wenyewe, waliwachukulia kama matawi ya mbegu ya Kitume."[563] Eusebius alihifadhi orodha za kale za Egesippus, ambazo zinaelezea mfululizo wa maaskofu wa makanisa ya Korintho, Roma na Yerusalemu, huku yeye mwenyewe, kwa msingi wa vyanzo vingine, akitoa orodha zinazofanana za maaskofu kwa ajili ya makanisa yote maarufu zaidi.[564] Kutokana na hili ni wazi kwamba watu wa kale hawakuwatofautisha tu maaskofu na wazee wa kanisa, bali pia waliwachukulia maaskofu pekee kama warithi wa mitume, hivyo kuwapa kipaumbele kamili juu ya wazee wa kanisa.

I. Uanzishwaji wa kimungu wa mamlaka ya wazee kanisani unaonekana, kwanza kabisa, kutokana na ukweli kwamba mitume wenyewe waliwateua wazee kwa kila kanisa (Matendo 14:23), na waliamuru maaskofu wateue wazee katika kila mji (Tito 1:5). Pili, ni dhahiri kutokana na ushuhuda wa walimu wa kale, kwa mfano: **a)** Mtakatifu Ignatiyo Mwenye Mungu, anayesema kwamba 'wazee wamewekwa kwa mapenzi ya Yesu';[565] **b)** Mtakatifu Irenaeus, anayesema kwamba 'wapresbiteri, kwa mapenzi mema ya Baba na kupitia mfululizo wa upadri mkuu, wamepokea zawadi isiyoyumba ya ukweli';[566] **c)** Mtakatifu Jeroma: 'mitume, wakiwateua wapresbiteri na maaskofu katika mikoa yote'[567] na wengine.

Kuhusu tofauti kati ya upadre na upiskopi, tayari tumeona hili kutokana na ushahidi mwingi unaoonyesha ubora wa upiskopi kuliko upadre.[568] Kwa haya tunaweza kuongeza zaidi: **a)** Kanuni za Mitume, — 15; "Kama presbiteri yeyote, au diwani, au kwa kweli yeyote aliye kwenye orodha ya watumishi, ataacha eneo lake alilopangiwa, akaondoka kwenda jingine, na akakaa huko kwa kudumu, akiishi mahali pengine bila idhini ya askofu wake: tunatia amri kwamba mtu kama huyo asihudumu tena, na hasa ikiwa amemkataa askofu wake, ambaye amemwita arudi;" 31: "Ikiwa presbiter yeyote, akimpuuza askofu wake, atafanya mikutano tofauti na kuanzisha madhabahu nyingine, bila mahakama ya askofu kumtia hatiani kwa kufanya jambo lolote linalopingana na utauwa na ukweli: na afukuzwe kama mgawanyaji;" 39: "Wapresbiteri na wadiakoni wasifanye chochote bila idhini ya askofu: kwa maana watu wa Bwana wamekabidhiwa kwake, naye atatoa hesabu ya roho zao;" **b)** vivyo hivyo — kanuni za Mtaguso wa Laodikia — 66: "Haifai kwa wazee wa kanisa kuingia na kuketi kwenye madhabahu kabla ya askofu kuingia, bali wapaswa kuingia pamoja na askofu, isipokuwa katika hali ambapo askofu ni mgonjwa au hayupo;" 57: "Wazee wa kanisa hawapaswi kufanya chochote bila idhini ya askofu" (taz. Kanuni za 13 na 14 za Mtaguso wa Pili).

III. Uanzishwaji wa kiungu wa udiakani ndani ya Kanisa unaashiriwa waziwazi katika barua za Mtume Paulo. Akisalimisha kanisa la Filipi, pamoja na watumishi wake, anaandika: *'Kwa watakatifu wote katika Kristo Yesu walioko Filipi, pamoja na maaskofu na wadiakoni: neema iwe kwenu na amani kutoka kwa Mungu Baba yetu na Bwana Yesu Kristo'* (Fil. 1:1–2), na hivyo inajumuisha mashemasi na wadekani miongoni mwa watumishi wa Kanisa. Vilevile, katika Barua ya Kwanza kwa Timotheo, anapowaelezea sifa za wale wanaoingia katika cheo cha utume, anazungumzia mashemasi na wadekani (1 Tim. 3:2–8).[569] Hili linathibitishwa na Baba wa Kitume **: a)** Mt. Klementi wa Roma: 'wahudumu waliotajwa hapo juu (yaani maaskofu na wadiakoni) waliwekwa na Mitume;'[570] **b)** Mt. Ignati: "Wadia, watumishi hawa wa mafumbo ya Yesu Kristo, wanapaswa kutendewa kwa heshima yote iwezekanavyo — kwa maana hawako watumishi wa chakula na vinywaji, bali watumishi wa Kanisa la Mungu;"[571] **c)** Mt. Polycarpo: "Wadia lazima wawe wasio na lawama mbele ya haki Yake, kwa maana wao ni watumishi wa Mungu katika Kristo, na si wa wanadamu," — na zaidi: "Mtu anapaswa kuwatii wazee na wadiakoni kama anavyomtii Mungu na Kristo."[572] Na wakifuata nyayo za Baba wa Kitume, walikuja walimu waliofuata: Justin Mshuhuda,[573] Tertullian,[574] Clement wa

---

[563] *De praescript. haeret.*, c. 32.
[564] Hist. Ekles. Kitabu IV, sura 5, 22.
[565] Epist. ad Philad. c. 1.
[566] Adv. haeres. IV, ch. 43; cf. 1, ch. 28.
[567] Mitume wakiwateua wazee na maaskofu katika kila jimbo (katika Mathayo 25:26).
[568] Tazama maelezo hapo juu, 551, 552, 554, 555, 556, 558, 559.
[569] Kwa ufahamu wa kifungu katika Matendo ya Mitume kinachoripoti uteuzi na mitume wa wadiakoni saba wa kwanza (6:1–7), tazama Kanuni ya 16 ya Baraza la Sita la Kiinjilisti.
[570] Tazama maelezo 534 na 552 hapo juu.
[571] Epist. ad Trallian, n. 2, katika Chr. Readings 1830, XXXVII, 240. Linganisha maelezo 541, 554 na 555.
[572] Waraka kwa Filipo, sura ya 5, katika Chr. Readings 1821, 1, 120. 121.
[573] Apolog. 1, uk. 65.
[574] *De praescr. haeret*, uk. 41; *De bapt.*, sura ya 17.

Alexandria,[575] Cyprian,[576] Ambrose,[577] na wengine.[578] Vilevile, wazo kwamba ofisi ya diakoni ni tofauti na ile ya askofu na presbiteri, na ndiyo ya chini kabisa miongoni mwao, inaonekana, kwanza kabisa, kutoka kwa maneno ya Mtume Paulo, ambaye anatofautisha waziwazi wadia na maaskofu katika barua zake (na, kama ilivyotajwa hapo juu, neno 'askofu' lilikuwa likitumika mara nyingi wakati huo kumaanisha makuhani pia), na anaorodhesha wadia mara moja baada ya maaskofu [(1 Tim. 3:2–8); (Fil. 1:1–2)]. Pili, inathibitishwa na ushuhuda wa Baba wa Kikristo na Kanisa lote la mwanzo. Kwa mfano, Mt. Ignatiyo anasema kwamba 'diakoni yuko chini ya askofu na wazee kwa neema na sheria ya Yesu Kristo.'[579] Optatus anawaweka diakoni katika cheo cha tatu cha upadre, na wazee katika cheo cha pili.[580] Kanuni ya 18 ya Baraza la Kwanza la Kimataifa inaeleza wazi kwamba 'diakoni ni watumishi wa askofu na wako chini ya presbiteri, na kwamba diakoni wanaruhusiwa kukaa chini ya presbiteri'; vivyo hivyo, katika Kanuni ya 20 ya Baraza la Laodicea tunasoma: 'Haifai diakoni kukaa mbele ya presbiteri, isipokuwa kwa amri ya presbiteri.'

IV. Kutokana na yote yaliyosemwa hadi sasa kuhusu uundaji wa kimungu na utofauti wa vyeo ndani ya ngazi za kidini, inafuatia kwamba hakuna vyeo vya chini ya vitatu: cheo cha usharika, cheo cha upadri na cheo cha udia; lakini ni lazima ikumbukwe kwamba hakuna vyeo vya zaidi ya hivi. Kwa maana, mbali na ukweli kwamba Maandiko Matakatifu yanataja cheo hizi tatu tu—tukiondoa huduma za kipekee ambazo zilikuwa za muda tu—[581] , waandishi wa kwanza wa Kikristo wameorodhesha waziwazi cheo hizi tatu tu za ngazi ya kikanisa. Turejelee maneno ya:

Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Jitihadhini, wapendwa, kumtii askofu, presbiteri na diwani; maana yeye anayewatii anamsikia Kristo, aliyewaanzisha; bali yeye anayewapinga anapinga Kristo Yesu; na yeye anayempinga Mwana hatayaona uzima, bali ghadhabu ya Mungu imemwelea."[582]

Klementi wa Aleksandria: "Vyeo vya maaskofu, wazee wa kanisa na wadiakoni vilivyopo katika Kanisa ni, kwa maoni yangu, sawa na mpangilio wa malaika."[583]

Origen: "Paulo anawaandikia watawala na viongozi wa kanisa, yaani wale wanaohukumu wanachama wa Kanisa—yaani maaskofu, wazee wa kanisa na wadiakoni."[584]

Eusebius wa Kaisaria: "Madaraka matatu: daraja la kwanza la presbiteri, daraja la pili la wazee, na daraja la tatu la diakoni."[585]

Tunapata kauli zinazofanana katika kazi za Tertullian,[586] Hippolytus,[587] Optatus,[588] Origen,[589] Jerome,[590] na wengine.

---

[575] Strom. VI, 1.

[576] 'Wadia… mitume walioteua kwa ajili yao wenyewe kama watumishi wa usharika wao wenyewe na wa Kanisa' (LXV).

[577] De offic. 1, 50, n. 255.

[578] Greg. Naz. Epist. CCV; Hieronym. in Ezek. XLIV; Theodoret. in 1 Tim. III, 8.

[579] Epist. ad Magnes, c. 2; cf. c. 6. Tazama pia maelezo 552, 554 na 555 hapo juu.

[580] Vipi kuhusu wadiakoni katika cheo cha tatu? Vipi kuhusu wazee wa kanisa walioteuliwa kwa ukuhani wa pili? Wao wenyewe ni viongozi na wakuu wa maaskofu wote… (Schism. Donat. 1, 13). Kwa ushuhuda kama huo kutoka kwa Tertullian na Origen, tazama maelezo 558 na 559 hapo juu.

[581] Tazama dokezo 486 hapo juu.

[582] Tazama epilogi katika tafsiri ya Kislavoni ya maandishi ya Philadelphia, folio 19, upande wa nyuma. Maelezo 554 na 555 yameachwa.

[583] 'Kwa maana mimi huchukulia mafanikio ya maaskofu, wazee wa kanisa na diyakoni hapa Kanisani kuwa ni mifano ya utukufu wa malaika.' Strom. VI, 13.

[584] Kitabu II katika Barua kwa Warumi, iliyochapishwa Paris 1582, sehemu ya II, uk. 304.

[585] Kulikuwa na vyeo vitatu: cha kwanza, cheo cha watumishi wanaoongoza; cha pili, cha wazee; na cha tatu, cha wadiakoni. Katika Jes. XIX, n. 18.

[586] Lakini viongozi wenyewe—yaani, wadiakoni, wazee na maaskofu—wakikimbia, ni vipi mtu wa kawaida anaweza kuelewa sababu ya kuambiwa wakimbie kutoka mji hadi mji (Mathayo X, 23)? Kwa hiyo, viongozi wanapokimbia, ni nani miongoni mwa kundi atakayebaki kuwahimiza wengine kuchukua nafasi zao katika safu? (Kuhusu Kukimbia Wakati wa Mateso, sura ya XI).

[587] Tazama dokezo 543 hapo juu na maandishi yanayorejelewa.

[588] Tazama dokezo 580 hapo juu.

[589] Kiti cha uspika, heshima ya upresbiteri, huduma kwa watu wa Mungu. Katika Mathayo 10:15, n. 26.

[590] Maaskofu, na wazee wao wa makasisi na wadiakoni... (katika Yer. X. XII), Madaraja matano ya Kanisa: maaskofu, wazee wa makasisi, wadiakoni, waumini, na wakatekumeni... (katika Yis. XX).

§174. Uhusiano kati ya ngazi za uratibu wa kanisa miongoni mwao na kwa kundi la kondoo

Uhusiano wa vyeo hivi vya daraja miongoni mwao na kwa kundi la waumini ni kwamba askofu, katika kanisa lake maalum au dayosisi yake, ni mwakilishi wa Kristo (Imani ya Orthodox, Sehemu ya I, jibu la swali 85),[591] na hivyo basi mamlaka kuu juu ya uongozi wote chini ya mamlaka yake na juu ya kundi la kondoo (Waraka wa Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10).[592] Kwa kuwa yeye peke yake, kama tutakavyoona hapa chini, alipokea kutoka kwa Mitume haki ya kipekee ya kuwaweka wote wachungaji wa ngazi ya chini katika kanisa lake, ili hao wachungaji wapate haki zao na mamlaka ya kiroho kuhusiana na kundi la kondoo kutoka kwake, na kundi lote la kondoo, chini ya uangalizi wa wachungaji hawa, linatakaswa pia kupitia upatanisho wao kwa njia yake. Hasa,

Kwanza, askofu ni mwalimu mkuu katika kanisa lake, kwa waumini wa kawaida na pia kwa wachungaji wenyewe (Barua ya Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10). Hili linadhihirishwa na: **a)** barua za Mtume Paulo kwa Timotheo askofu, ambaye Mtume alimwamuru kwa msisitizo maalum: *'Uzingatie nafsi yako na mafundisho yako'* [(1 Tim. 4:16); taz. (1 Tim. 6:12)]; *'Hubiri neno; uwe tayari kwa wakati na kwa wakati usiofaa; kemea, karipia, na kutia moyo, kwa uvumilivu wote na mafundisho'* (2 Tim. 4:2–5); pia alimwamuru kuandaa na kufundisha walimu wa baadaye katika imani (2 Tim. 2:2); kuangalia jinsi wazee wanavyoendesha huduma yao ya ufundishaji, na kuwapa heshima maalum wale wanaofanya kazi kwa bidii katika Neno (1 Tim. 6:17); **b)** Kanuni za Kitume, ambapo ya 58 inasema: "Askofu asiyewajali makasisi au watu, na asiyewafundisha utauwa, atenguliwe; na akiendelea na uzembe na uvivu huu, aondolewe madarakani;" **c)** Maagizo ya Kitume, yanayomwamuru askofu kuhakikisha kwamba usafi na ukweli vinahifadhiwa katika Kanisa;[593] **d)** kanuni za Mabaraza yaliyofuata, ambazo zinaamuru kwamba "wahudumu wakuu wa makanisa, wakati wote, lakini hasa siku za Jumapili, wafundishe makasisi wote na watu katika maneno ya utauwa" (Kanuni ya 19 ya Trullus). Hii ndiyo sababu wawakilishi wa zamani wa dini ya Kikristo walipinga wahalifu wa imani wakidai kwamba mafundisho na utamaduni halisi wa Kristo yamehifadhiwa katika Kanisa tangu Mitume wenyewe, na hasa kupitia mfululizo usiokatika wa maaskofu.[594]

Wapresbiteri, wakipokea mamlaka yao yote kutoka kwa askofu kupitia sakramenti ya upadre, pia hupokea kutoka kwa askofu mamlaka ya kufundisha (Barua ya Wapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kweli, Kifungu cha 10) kwa upande wa kundi lao, ambalo wanalazimika kulitumia kwa bidii na shauku yote (1 Tim. 5:17); Kanuni ya 58 ya Mitume Watakatifu). Hata hivyo, hata baada ya haya yote, kama inavyoonyeshwa na maneno yale yale ya Mtume Mtakatifu (1 Tim. 5:17) na Kanuni ya Kiaristotiki ya 39, wazee wa kanisa, katika mambo yote, ikiwemo kufundisha mafundisho, wako chini ya usimamizi na hukumu ya mchungaji mkuu wao kila wakati.[595] Askofu ana haki, ikibidi, kumzuia presbiteri kuhubiri kabisa, kama, kulingana na ushuhuda wa Socrates na Sozomen, Askofu wa Alexandria alivyofanya miongoni mwa kundi lake wakati wa uzushi wa Arius.[596]

Wadia pia, kwa hiari ya askofu, wanaweza kuruhusiwa kuhubiri, kama walivyuruhusiwa katika Kanisa la mwanzo, wakifuata mfano wa wadia watakatifu wa kwanza—Stefano (Matendo 6:8) na Filipo (Matendo 8:5–35)—hasa kwa mafundisho ya wakatekumeni.[597] Hata hivyo, wajibu huu, kama vile usivyotazamwa wakati huo kama wajibu muhimu na wa kudumu wa wadiakoni, hautazamwi hivyo leo pia.

Pili, kwa nguvu ya Roho, askofu ndiye mhudumu mkuu na msimamizi wa Sakramenti Takatifu katika kanisa lake la eneo (Barua ya Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10). Baadhi ya majukumu ya ibada, zamani na leo, yamewekwa mahsusi kwake. Hivyo, yeye peke yake ana haki ya

---

[591] Cheo hiki cha maaskofu ni cha kale sana: kinapatikana mapema kama katika Mtakatifu Ignati wa Mabeba Mungu (Epist. ad Trall. n. 2. 3; ad Smyrn. n. 9; ad Rom. n. 9; ad Ephes. n. 4) na katika Katiba za Kiaristotola (Constit. Apost. II, 26).

[592] Na cheo hiki kimetumika kwa maaskofu tangu zamani za kale. Herm. Fast. lib. III Sim. IX, n. 27; Origen. in Luc. homil. XXXIV; Cyprian. de unit. eccl. p. 397, ed. Bal.

[593] Kitabu II, uk. 26.

[594] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi*, Kitabu III, Sura ya 3; Tertullian, *Kuhusu Kanuni ya Wabaguzi*, Sura ya 32.

[595] Kwa ujumla, katika Kanisa la mapema, kulingana na ushuhuda wa Baba wa Kanisa (Ambrozi, *De offic. Sacer*, Kitabu I, Sura ya 1; Krisostomo, Mahubiri X juu ya Barua ya Kwanza kwa Timotheo; Hieronymus, Waraka 83 kwa Oceanus), kanuni za mabaraza ya kikanisa ya kimataifa (Laodicea 19 na Trullo 19) na hata sheria za kiraia (tazama sheria katika Kanuni ya Theodosian: 'de munere seu officio episcoporum in praedicando verbo Dei'), mahubiri ya kweli za Injili yalikuwa yamekabidhiwa hasa kwa askofu.

[596] Socrates, Historia ya Kanisa, Kitabu V, Sura 22; Sozomen, Historia ya Kanisa, Kitabu VII, Sura 19.

[597] Ignatius, Barua kwa Wafiladelfia, n. II; Cyprian, Barua 29; Origen, Mahubiri I juu ya Zaburi XXXVII; Mahubiri XVII juu ya 3 Siraki.

kuwateua makuhani na vyeo vingine vya kanisa, kwa msingi wa Neno la Mungu [(Tito 1:5); (1 Tim. 5:22)], kanuni za Mtume Paulo [(Tito 1:5);[598] na Mabaraza Matakatifu,[599] na kulingana na mafundisho ya pamoja ya waalimu watakatifu wa Kanisa, ambao waliita haki hii haki muhimu zaidi ya askofu juu ya mapadri[600] na kusema: "Cheo cha maaskofu kimewekwa hasa kwa ajili ya kuzalisha wale wazazi wa kiroho: kwani ni jukumu lake kuongeza wale wazazi wa kiroho ndani ya Kanisa; cheo kingine (cha wapresbiteri), ambacho hakiwezi kuzalisha wale wazazi, huleta kwa Kanisa wingi wa watoto, lakini si wazazi wala walimu. Je, basi, inawezekanaje kwa presbiteri kumweka wakfu presbiteri mwingine, wakati hana haki ya kutakasa ili kumweka wakfu? Au kwa njia gani presbiteri anaweza kuitwa sawa na askofu?"[601] Vilevile, ni askofu pekee ndiye mwenye haki ya kutakasa mafuta ya krismu na madhabahu au antimension, kama inavyoonyeshwa pia katika kanuni za Mabaraza,[602] na, kwa ujumla, kutoka kwa mafundisho ya Kanisa la Orthodox.[603] Kuhusu sakramenti nyingine, ingawa hazikuwahi tena kuhifadhiwa pekee kwa askofu kuzisimamia, bado zingeweza kufanywa katika kanisa lililoko chini ya mamlaka yake kwa idhini na ruhusa yake tu (jambo ambalo, kutokana na idadi ndogo ya makanisa binafsi au dayosisi wakati huo, lilikuwa la vitendo kabisa).[604]

Padri pia ana mamlaka ya kusimamia sakramenti na kutekeleza ibada za kanisa kwa ujumla (isipokuwa zile zilizotengwa mahsusi kwa askofu) [(Yakobo 5:14); Kanuni za Mitume 31, 47, 49; Baraza la Nicaea, 18]; lakini hupokea mamlaka hii kutoka kwa mchungaji wake mkuu wakati wa kuwekwa wakfu kwake (Waraka wa Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kweli, Kifungu cha 10). Zaidi ya hayo, katika utekelezaji wa wajibu huu, yuko chini ya usimamizi wa daima, mamlaka na hukumu ya mchungaji wake mkuu (Kanuni za Kitume 39 na kadhalika). Hasa, anapotoa sakramenti fulani, anategemea kabisa yeye; hawezi, kwa mfano, kutoa sakramenti ya Mafumbo bila Mafumbo Matakatifu, ambayo hatiwa wakfu na askofu pekee; wala hawezi kuadhimisha Ekaristi bila madhabahu au antimension, ambavyo pia hutiwa wakfu na askofu pekee.

Diakoni hajaidhinishwa kusimamia Sakramenti Takatifu wala kutekeleza ibada za kanisa kwa ujumla.[605] Kwa hivyo, hapa pia, huduma yake—kwa maneno ya Dionysius Areopagite—ni msaada tu, badala ya kutekeleza ibada hizo mwenyewe.[606] Wadia ni watumishi tu wa mafumbo ya Kristo,[607] watumishi wa upadri,[608] na kwa ujumla ni wasaidizi tu na washirika wa huduma kwa wazee wa kanisa. [609]

Mwisho, askofu ndiye mtawala mkuu katika kanisa lake maalum [(Matendo 20:28); taz. Barua ya Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10]. Kwanza kabisa, ana mamlaka juu ya ngazi za uongozi zilizo chini yake na makasisi. Makasisi wote na watumishi wa kanisa wanalazimika kutii amri zake, na hawaruhusiwi kufanya kitendo chochote kanisani bila idhini yake;[610] wako chini ya usimamizi na hukumu yake (1 Tim. 5:19), na kwa sababu hiyo anaweza kuwapa adhabu mbalimbali.[611] Mbali na makleri,

---

[598] 'Wapresbiteri, wadia na makasisi wengine watakabidhiwa na askofu mmoja' (Kanuni za Mitume 2; taz. Katiba ya Kitume III, uk. 2).

[599] 'Mbishi kila mmoja katika dayosisi yake… atawateua mapresbiteri na wadekoni, na atahukumu masuala yote kwa busara' (Kanuni ya tisa ya Mkutano wa Antiokia).

[600] 'Kuna tofauti ndogo kati ya wazee wa kanisa na maaskofu: kwani wazee wa kanisa pia wamefungwa kufundisha na kuilisha Kanisa, na kile ambacho Mtume alisema kuhusu maaskofu kinatumika vivyo hivyo kwa wazee wa kanisa: askofu wanainuliwa kwa haki pekee ya upadre (τή χειροτονία μόνη), na, inaonekana, ni kwa hili pekee ndilo wanapata faida juu ya wapadri" (Chrysostom, Mahubiri XI juu ya 1 Timotheo, n. 1). 'Mwanashemasi hufanya nini, zaidi ya kuwekwa wakfu, ambacho padri hufanya?' (Jerome, Barua LXXXV kwa Evagrius).

[601] Epiphanius, Heresi LXXV.

[602] Baraza la Karthago, Kanuni ya 6.

[603] Maungamo ya Kikanuni, Sehemu I, jibu la swali 105; Waraka wa Mababa Mkuu wa Mashariki kuhusu Imani ya Kweli, Kifungu cha 10.

[604] Ignatius, Barua kwa Watu wa Smyrna, Na. VIIÏ: 'Si halali, bila askofu, ama kubatiza au kuonyesha upendo...'; Cyprian, Barua XXXVIII; Tertullian, Kuhusu Ndoa ya Mtu Mmoja, Sura II; Kuhusu Ubatizo, Sura 7, 17; Patianus, Kwa Symprianus, 1, n. 6; Jerome, Dhidi ya Lucifer, Sura 4.

[605] Kwa maana si halali kwa diwani kutoa dhabihu, kubatiza, au kutoa baraka ndogo au kubwa. Katiba za Kitume VIII, sura ya 46. Tazama Kanuni za Mtaguso wa Nicaea, Kanuni ya 18.

[606] Kuhusu Madaraka ya Kanisa, sura ya V.

[607] Ignatius, Barua kwa Magnus, n. 6; Barua kwa Polycarp, n. 7.

[608] Baada ya Bwana kupaa mbinguni, mitume waliwateua wadiakoni kuwa watumishi wa usharika wao wenyewe na wa Kanisa (Cyprian, Epist. LXV).

[609] Justin, Apolojia 1, namba 85, 87.

[610] Kanuni za Kitume 39; Mtaguso wa Laodikia 57; Mtaguso wa Karthago 6, 42, 52; Mtaguso wa Antiokia 8, 25; Mtaguso wa Kalsedonia 8; Mtaguso wa Sardi 14.

[611] Kanuni za Kitume 15, 32, 55; Kalsedonia 18; Trullo 34.

kundi lote la kondoo lililokabidhiwa kwake pia linaangukia chini ya mamlaka ya kiroho ya askofu. Ana wajibu wa kusimamia utekelezaji wa sheria za Mungu na amri za kanisa ndani ya dayosisi yake.[612] Pia 'ana, hasa na kwa kipaumbele, mamlaka ya kufunga na kufungua' (Barua ya Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10), kulingana na kanuni za Mitume Watakatifu, Mabaraza Matakatifu,[613] na ushuhuda wa pamoja wa walimu wa kale wa Kanisa.[614] Ni kwa sababu hii kwamba watu wa Mitume waliwahimiza sana waumini wote kumtii askofu.[615]

Wapresbiteri pia wana mamlaka ya kuamua na kuwafunga, na kwa ujumla, kuwalisha kundi la Mungu lililowakabidhiwa (1 Petro 5:1–2); lakini wanapokea mamlaka hii kutoka kwa mchungaji mkuu wao kupitia sakramenti ya upadre (Barua ya Mababa Wakuu wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10). Na wengine waliochaguliwa wanaruhusiwa, kwa hiari ya askofu, kubeba naye mzigo wa utawala wa kanisa;[616] hata huunda baraza la kudumu chini yake kwa madhumuni haya.[617] Hata hivyo, kwa kutumia msemo wa kale, wanahudumu katika jukumu hili kama macho ya askofu tu,[618] na hawawezi kuchukua hatua kwa hiari yao wenyewe bila idhini yake.

Diakoni, kwa upande mwingine, hawajapokea kutoka kwa Bwana haki ya kufunga au kuhukumu, na kwa hivyo hawana mamlaka ya kiroho juu ya waumini kwa haki yao wenyewe. Lakini diakoni wanaweza kutenda kama macho na masikio ya maaskofu na wazee wa kanisa,[619] kama vile wanavyoweza kutenda kama mikono ya wazee wa kanisa, kwa idhini yao, katika kutekeleza shughuli za Kanisa.[620]

Kwa kuzingatia yote yaliyosemwa, vyeo na misemo ya heshima inayotumika kwa kawaida kwa maaskofu vinakuwa wazi kabisa, kama vile: kwamba wao peke yao, kwa maana halisi, ndio warithi wa mitume;[621] kwamba Kanisa limeegemea juu ya maaskofu kama nguzo zake;[622] kwamba askofu ni 'taswira hai ya Mungu duniani, na, kwa nguvu ya sakramenti ya Roho Mtakatifu, chanzo kikuu cha sakramenti zote za Kanisa la ulimwengu, ambazo kupitia kwake wokovu hupatikana; na kwa hivyo ni muhimu kwa Kanisa kama vile pumzi ilivyo kwa mwanadamu, na jua ilivyo kwa ulimwengu' (Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 10); kwamba askofu ndiye kitovu cha waumini ndani ya dayosisi yake;[623] kwamba yeye hata ni kichwa cha eneo lake la kiroho (Imani ya Orthodox Kif. 1, jibu la swali 85); kwamba, hatimaye, kama Cyprian anavyosema, 'askofu yuko ndani ya Kanisa, na Kanisa (likiwa chini yake) liko ndani ya askofu, na yeye yeyote asiye katika ushirika na askofu hayupo ndani ya Kanisa.'[624]

Kifungu cha 175. Kituo cha Mamlaka ya Kanisa

Baada ya kuanzisha hivyo kwamba kitovu cha mamlaka ya kiroho juu ya kila kanisa mahususi kiko kwa askofu wake, ambaye kutoka kwake mafundisho, sakramenti na utawala hutiririka kwacho, sasa tunaweza kwa urahisi kubaini, kwa msingi wa yaliyoelezwa hapo juu, mahali pa kutafuta kitovu cha mamlaka ya kiroho kati ya makanisa kadhaa ya mtaa yakiwa pamoja, na baadaye juu ya Kanisa lote la Kristo.

---

[612] Klementi wa Roma, Barua ya Kwanza kwa Wakorintho, namba 51, 56; Sipriani, Barua LXIX.
[613] Kanuni za Mitume 31; Mtaguso wa Karfa 6.
[614] Cyprian, Barua LXXV; Tertullian, Kuhusu Toba, sura 4, 7; Gregory wa Nyssa, Kuhusu Injili, Kitabu II, Homilia 26, n. 5, n.k.
[615] Ignatius, Barua kwa Wamagnesia, n. 4; Barua kwa Waefeso, n. 4; Barua kwa Watrallia, n. 3.
[616] Cyprian, Barua XIII kwa Rogatian.
[617] Cyprian. Epist. III, VIII, XXXV; Tertull. Apolog. c. 39; Hieronym. in Jes. c. IIÏ, na tunayo kanisani seneti yetu wenyewe, mkutano wa wazee wa kanisa.
[618] Origeni. Risala ya V juu ya Mathayo.
[619] Katiba za Kitume, Kitabu III, Sura 44; Kitabu III, Sura 19.
[620] Origeni. Risala ya V juu ya Mathayo; Kipriano. Waraka XLIX; Epifanio. Kuhusu Ubaguzi LXXIX.
[621] Irenaeus, *Adversus Haereses*, IV, 33, n. 8; Clement wa Alexandria, *Stromata*, VI, 13; Tertullian, *De praescriptione haeresium*, ch. 32; Cyprian. Epist. LXIX: 'Yeye anayezungumza na mitume, na hivyo basi na wote walio mamlakani waliowafuata mitume kwa uteuzi wa uwakilishi: yeye anayezungumza nanyi ananizungumzia mimi…' (taz. Epist. XLII, na angalia maelezo 537 hapo juu); Euseb. H. E. 1, c. 1; Jerome, Epist. CXLVI, au LXXXV kuhusu Injili: 'wote (maaskofu) ni warithi wa mitume' (tazama dokezo 539); Augustine, katika Zab. XLIV, n. 32: 'maaskofu waliwekwa badala ya mitume' (linganisha Epist. XLII kwa Ndugu wa Madavr.).
[622] Kipriano, Barua XXVI, ambayo ndani yake maelezo ya mfululizo wa maaskofu na muundo wa Kanisa yanafunuliwa kadiri muda unavyosonga, ili Kanisa liweze kuimarishwa juu ya maaskofu, na masuala yote ya Kanisa yaongozwe na viongozi hawa hawa (taz. Barua XXVI); Basil. Epist. LXXXI kwa Askofu Innocent, katika The Works of the Holy Fathers, X, 196.
[623] Ignatius, Kwa Waefeso, n. 3; Kwa Wafiladelfia, n. 4; Kwa Watrali, n. 7.
[624] Tazama dokezo 544 hapo juu.

Kwanza, hakuna cheo katika ngazi ya kikanisa kilicho juu kuliko cha askofu; ikiwa maaskofu wote ni warithi wa Mitume, na kama vile Mitume walivyopokea mamlaka yao kutoka kwa Bwana na kuwa na heshima na mamlaka sawa,[625] ndivyo pia warithi wao wanavyomiliki hadhi sawa, popote pale walipo, iwe ni Roma, au Konstantinopoli, au Alexandria, au mahali pengine:[626] inajitegemea kwamba ni baraza la maaskofu pekee linaweza kutumia mamlaka juu ya askofu. Kwa sababu hii, kwa mujibu wa kanuni za Mitume Watakatifu na Mabaraza Matakatifu ya Kimataifa na ya Mitaa, askofu hupokea upadre wake kutoka kwa baraza la maaskofu pekee;[627] na ni baraza la maaskofu pekee linalo mamlaka ya kiroho juu yake.[628]

Pili, ikiwa kila kanisa mahususi linaongozwa tu na askofu wake mwenyewe, basi inafuatia kwamba makanisa kadhaa mahususi yanaweza kuongozwa tu na maagizo ya maaskofu wao wote kwa pamoja au na baraza la eneo husika. Ni kwa kusudi hili hasa kwamba Mitume Watakatifu waliamuru: 'Baraza la maaskofu lishikwe mara mbili kwa mwaka, na wazungumze wao kwa wao kuhusu mafundisho ya imani, na watafutie suluhu mizozo yoyote ya kanisa inayoweza kutokea' (Kanuni ya Kitume 37). Baadaye, Mabaraza ya Kiikumi na ya Mitaa pia yalitoa kanuni zinazobainisha kwamba masuala yanayohusu makanisa kadhaa maalum yanapaswa kuamuliwa pekee na baraza la maaskofu wao.[629]

Hatimaye, tukirudia tena kwamba kila kanisa limewekwa mahususi chini ya usimamizi wa askofu wake mwenyewe: basi, kwa hivyo, Kanisa la Kristo kwa jumla, ambalo, kama Kanisa la ulimwengu, linaunganisha makanisa yote mahususi ndani yake, bila shaka limewekwa mikononi mwa maaskofu wote kwa pamoja, kama anavyosema Mtakatifu Yohane wa Damascus katika barua yake ya nne kwa Waafurika (tazama Barua ya Mababa wa Kanisa la Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodox, Kifungu cha 10). Kwa hivyo, kitovu cha mamlaka ya kiroho kwa Kanisa la ulimwengu wote kiko katika Mabaraza ya Kiinjilisti (Extended Christian Catechism on Article VIII, p. 79, Moscow 1840). Ukweli huu mkuu ulielezwa waziwazi na Mitume Watakatifu wenyewe wakati, katika tukio la mchafukoge uliokuwa umeibuka miongoni mwa Wakristo wapya kuhusu kutahiriwa na mila fulani, wakitaka kuweka kanuni kwa Kanisa lote la Kristo kama lilivyokuwa wakati huo, waliamua suala hilo kwa maafikiano (Matendo 15:5–29). Kuanzia wakati huo na kuendelea, mara tu ilipowezekana kuitisha Mabaraza ya Kiikumeni, masuala yote yaliyohusu Kanisa zima yalitatuliwa kikamilifu katika mabaraza hayo, kama historia ya mabaraza haya inavyothibitisha; hakuna mamlaka mengine isipokuwa ile ya Mabaraza ya Kiikumi iliyotambuliwa katika masuala ya imani, na utiifu kamili kwa maamuzi na maagizo ya Mabaraza ya Kiikumi ulionekana kuwa wajibu usioepukika kwa waumini wote na kwa wachungaji wenyewe.[630]

Kama matokeo ya muundo huu wa Kanisa la ulimwengu la Kristo, umoja wake kamili hutokana kiasili, wakati makundi yote binafsi, yakitii wachungaji wao, tuseme, yamekusanyika, kila kundi likiwa chini ya askofu wake mwenyewe; huku maaskofu wakiweka utiifu kamili kwa maamuzi yale yale ya Mabaraza Makuu ya Kanisa katika mafundisho yao, katika ibada zao takatifu, na katika utawala wao.

Kutokana na haya, bila ushahidi mwingine wowote, ni wazi kwamba haki ya kukaa katika mabaraza, ya kienyeji na ya kimataifa, na haki ya kuamua masuala ya kidini yaliyomo ndani yake, ni ya maaskofu pekee, kama vichwa vya makanisa mahususi;[631] wakati presbiteri, ambao wanategemea kabisa wachungaji wao wakuu wa eneo lao, wanaweza, kwa idhini yao pekee, kuingizwa kwenye mabaraza, na hata hivyo tu kama washauri, wasaidizi, au wawakilishi wao,[632] na wanaweza kushikilia tu nafasi za pili.[633] Kwa njia ileile, hata

---

[625] 'Hakika, mitume wengine walikuwa sawa na Mtume Petro, yaani, walikuwa na heshima na hadhi sawa' (Mtakatifu Kipriano, Kuhusu Umoja wa Kanisa, III. Chr. Readings 1837, 1, 25).

[626] Popote pale askofu anapoweza kuwa, iwe ni Roma, Eugubium, Constantinople, Rhegium, Alexandria au Tanis, sifa yake ni sawa, na hivyo pia upadre wake… Wote ni warithi wa mitume (Jerome, Epistula CXLVI kwa Injili, n. 1, katika *Patrologia Cursus Completus*, Jz. XXII, uk. 1194, mhar. Migne).

[627] Kanuni za Kitume 1; Mtaguso wa Nicaea 4; Antiokia 19, 23; Laodikia 12; Karthago 13; Kalsedonia 28, n.k.

[628] Kanuni za Mitume 74; Kanuni za Karthago 12, 28; Kanuni za Konstantinopoli 6; Kirili wa Aleksandria, Kanuni 1.

[629] Baraza la Kwanza la Kiikumeniki, Kanuni 5; la Pili, 2; la Nne, 19; la Sita, 8; Antiokia, 20; Karthago, 87, 88.

[630] Tertullian, *De Jejun.*, sura ya 13; Basil, *Epist. CXIV*, katika *The Works of the Holy Fathers*, X, 257; Ambrose, *De Fide*, III, sura ya 15; Augustine, *Epist. LIV* kwa Januarus; Leo, *Epist. LXXVIII* kwa Leo Mkuu, sura ya 3; Gregory wa Nyssa, *Epist. ad Joann. Constantinopol.*

[631] Kanuni za Kitume 34; Antiokia 9; Mtaguso Mtakatifu wa Kwanza 5; wa Nne 19; wa Sita 8.

[632] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi* III, sura ya 14; Cyprian, *Waraka* XXXV.

[633] Origeni, Risala XXIV juu ya Mathayo.

diwani wanaweza kuingizwa,[634] ambao lazima wasimame mbele ya maaskofu.[635] Hii ndiyo sababu Wazee Watakatifu mara nyingi waliita mabaraza kuwa mikutano ya maaskofu. Baraza la Pili la Kiinjili linarejelea imani iliyotungwa katika Baraza la Kwanza kama imani ya Wazee Watakatifu 318 (kwani hiyo ndiyo idadi kamili ya wale waliotuhudhuria Baraza la Maaskofu); Baraza la Trullo linarejelea ufafanuzi wa kiitikadi wa mabaraza yote ya awali ya Kimataifa kama ushuhuda au imani ya Baba Watakatifu-Maaskofu, kulingana na idadi yao, waliokaa katika mabaraza hayo (Kanuni 1).

§176. Kichwa cha Kanisa ni Bwana Yesu

Hata hivyo, akiwa amewakabidhi maaskofu utawala unaoonekana wa Kanisa Lake, ambao, kwa mamlaka waliyopewa, wanaunganisha waumini wote katika umoja mmoja wa nje, Bwana Yesu Mwenyewe, bila kuonekana, anashika usukani wa utawala wa Kanisa, kama Kichwa chake halisi, na, akiihalalisha kwa neema moja na ile ile ya wokovu ya Roho Mtakatifu, anaunganisha wanachama wote wa Kanisa katika umoja wa ndani (Kanuni ya Ungamo, Sehemu ya 1, jibu la swali 85; Waraka wa Mababa wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 10).

Hoja ya kwanza inayothibitisha kwamba Bwana Mwenyewe huongoza Kanisa kwa njia isiyoonekana na ndiye Kichwa chake inadhihirishwa:

1) Kutokana na ukweli kwamba, alipowakabidhi Mitume watakatifu mamlaka Yake ya kimungu katika Kanisa kabla ya kupaa Kwake mbinguni—na, kupitia kwao, kwa warithi wao wote watakaokuja—aliwaahidi kubaki nao *siku zote hadi mwisho wa enzi* (Mathayo 28:20), — ili kubaki, bila shaka, ili kuwaongoza katika wito wao wa juu, kuwasaidia, na kuwatawala. Kwa hivyo, aliwachagua tu kama vyombo vinavyoonekana vya kitendo chake kilichojaa neema juu ya waumini.

2) Hasa, kutokana na ukweli kwamba, ingawa aliwapa Mitume na warithi wao mamlaka ya kufundisha, aliagiza kwamba Yeye peke yake aitwe Mwalimu mkuu, akiwafundisha waumini kwa njia yao isivyoonekana (Mathayo 23:8), na kwa hiyo akasema: *'Yeyote anayewasikiliza ninyi ananisikiliza mimi, na yeyote anayewakatalia ninyi ananikatalia mimi'* (Luka 10:16). Vilevile, ingawa aliwapa wachungaji wa Kanisa mamlaka ya kutekeleza sherehe takatifu kwa ajili ya utakatifu wa waumini; lakini Yeye Mwenyewe anabaki Kuhani Mkuu mkuu, *aliye hai milele ... na kwa hiyo anaweza kuwaokoa kabisa wale wanaomkaribia Mungu kupitia Yeye* (Ebr. 7:24–25), na Yeye Mwenyewe hufanya sakramenti takatifu kwa njia isiyoonekana kupitia wachungaji: Yeye Mwenyewe husimama mbele kwa njia isiyoonekana na hukubali toba ya mtu mwenye dhambi anayekiri dhambi zake mbele ya padri; Yeye mwenyewe ndiye anayetoa na ndiye anayetolegeshwa katika sakramenti ya Ekaristi.[636] Vivyo hivyo inapaswa kusemwa kuhusu utawala wa Kanisa, ambao, ingawa kwa dhahiri umewekwa mikononi mwa wachungaji, kwa njia isiyoonekana umeelekezwa kwa Bwana, kama Mfalme wa ufalme wa neema (Yohana 18:36) na Mchungaji Mkuu (1 Petro 5:4).

3) Mwisho, kutoka kwa mistari iliyo wazi ya Maandiko Matakatifu ambapo Yesu Kristo anaitwa waziwazi Kichwa cha Kanisa, na Kanisa ni mwili wake. Kwa mfano: *'Yeye ndiye kichwa cha mwili, yaani Kanisa'* (Kol. 1:18); *'Ametuweka Yeye juu ya vitu vyote, akiwa kichwa cha Mwili, yaani Kanisa'* (Efe. 1:22–23); 'Mume ni kichwa cha mke, kama Kristo alivyo kichwa cha Kanisa, naye ndiye Mwokozi wa Mwili' [(Efe. 5:23); tazama pia (Efe. 4:11–16); (Kol. 2:19); (1 Kor. 10:17); (1 Kor. 12:12); (Rum. 12:4–5)]. Wachungaji maarufu wa kale pia walifundisha hivi: **a)** Mtakatifu Basil Mkuu: "ndani yake (Kanisa) kila mwili umeshikiliwa na kuunganishwa kwa upatanifu na wengineo na Kichwa kimoja na cha kweli pekee, ambaye ni Kristo;"[637] **b)** Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kristo mmoja — Kichwa kimoja cha Kanisa;"[638] **c)** Aliye Barikiwa Theodoret: 'Kristo Bwana anashikilia nafasi ya kichwa, na wale wanaomwamini Yeye nafasi ya mwili,'[639] na wengine.[640]

---

[634] Sipria, Barua, LII.

[635] Katiba za Kitume, Kitabu III, Sura ya 67; Kipriano, Kitabu III cha Ushuhuda, Sura ya 84.

[636] Kama ilivyosemwa na Kanisa katika sala zinazojulikana sana.

[637] mkimshikilia … kichwa kimoja na cha kweli, ambaye ni Kristo. De judicio Dei n. 3, katika The Works of the Holy Fathers IX, 12.

[638] Kristo ndiye kichwa pekee cha Kanisa. Orat. XXXI, katika The Works of the Holy Fathers, vol. III, uk. 220.

[639] Katika Waefeso, sura ya 1, mstari wa 23.

[640] Gregory wa Nyssa, Dhidi ya Eunomius, Hotuba XII, katika Juz. II, uk. 725, t. Morel; Theophylact, juu ya 1 Wakorintho 11:3; 12:27.

Uhalali wa hoja ya pili—yaani kwamba Bwana huipa Kanisa uhai kupitia neema yake ya kimungu—umeonekana tayari kutoka kwa hoja ya kwanza: maana ikiwa Kristo kweli ni Kichwa cha Kanisa, na yeye ni Mwili wake, inawezaje kuwa kwamba Yeye hatajaza mwili wake kwa nguvu zake? Hili linathibitishwa na Mtume Mtakatifu anapozungumzia Mwokozi: *'na amemweka juu ya vitu vyote, kama Kichwa cha Kanisa, ambalo ni Mwili wake, utimilifu wa Yeye anayejaza yote katika yote'* (Efe. 1:23); na zaidi: *'bali tukikua katika yeye aliye Kichwa, Kristo, ambaye mwili wote, ukiunganishwa na kuungwa mkono kwa kiungo kimoja na kingine, na kila kiungo kikifanya kazi yake kwa utimilifu, hukua na kujenga nafsi yake katika upendo'* (Efe. 4:15–16). Zaidi ya hayo, mafundisho haya yamejikita katika ahadi ya Mwokozi ya kumtuma Roho Mtakatifu duniani, ili akae katika Kanisa milele (Yohana 14:16–17)—ahadi ambayo kwa kweli ilitimia kwa wakati mwafaka (Matendo 2). Tangu wakati huo, Roho huyu Mtakatifu, Roho wa Kristo, hushuka, kwanza kabisa, juu ya wachungaji wote Wakristo katika sakramenti ya upadri, na kuwapa nguvu na mamlaka, akiishi ndani yao daima (2 Tim. 1:14)—ili kufundisha, kusherehekea sakramenti na kulisha kundi la kiroho. Pili, Yeye hushuka juu ya waumini wote katika sakramenti ya Ubatizo, ambapo huwazalia upya na kuwafanya kuwa wanachama hai wa Mwili wa Fumbo wa Kristo; katika sakramenti ya Ukomazi, ambapo huwapa nguvu ya kuimarika na ukuaji wa taratibu katika maisha ya kiroho; na baadaye katika sakramenti zote nyingine. La tatu, Yeye huwashuka waumini wote, wachungaji na kundi, au kwa usahihi zaidi—hupumzika daima juu yao (mradi tu waendelee kuwa wastahiki) kwa vipawa vyake vya kiroho, kama *'Roho wa hekima na ufahamu, Roho wa ushauri na nguvu, Roho wa maarifa na utakatifu, Roho wa hofu ya Bwana'* (Isaya 11:2–3); Yeye huendelea kutoa ndani yao (kama wasipinga) matunda yake ya kiroho — *'upendo, furaha, amani, uvumilivu, wema, wema wa moyo, imani, upole, kujidhibiti'* (Wagalatia 5:22–23) na sifa zote nyingine njema. Mwisho, Yeye huwashukia waumini fulani na vipawa vyake maalum, vya ajabu, na *'kwa mmoja amepewa kwa Roho neno la hekima, kwa mwingine neno la maarifa, kwa Roho huyo huyo; kwa mwingine imani, kwa Roho huyo huyo; kwa mwingine vipawa vya uponyaji, kwa Roho huyo huyo; kwenye mwingine utendaji wa miujiza; kwenye mwingine unabii; kwenye mwingine uwezo wa kutofautisha roho; kwenye mwingine aina mbalimbali za ndimi; kwenye mwingine tafsiri ya ndimi'* (1 Kor. 12:7–11). Kwa uwazi na kwa dhahiri zaidi ya yote, tunaona umoja wa Kristo na Kanisa pamoja na wanachama wake wote katika sakramenti ya Ekaristi: hapa kila Mkristo hushiriki kwa dhati mwili na damu ya Kristo, na kwa hayo hupokea Kristo yote ndani yake, na kila mmoja, baadaye, anaweza kusema, akifuata mfano wa Mtume: *'Sivyo tena mimi ninaishi, bali Kristo anaishi ndani yangu'* (Gal. 2:20). Ni kutokana na hili ndipo umoja kamili wa waumini unatokana, na Kristo—Kichwa cha Kanisa, *'ambaye kutokana naye mwili mzima, ukiunganishwa na kushikamana kwa kiungo kimoja na kingine, hukua kwa ukuaji wa Mungu'* (Kol. 2:19), na miongoni mwao: kwa maana wote wanahuishwa na Roho mmoja na yuleyule (1 Kor. 12:13), wanaishi kwa Kristo mmoja na yuleyule, na, ingawa ni wengi, ni mwili mmoja (1 Kor. 12:12).

III. Kuhusu asili na sifa za msingi za Kanisa

§177. Dhana ya kiini cha Kanisa na orodha ya sifa zake za msingi

Kama matokeo ya yote yaliyotangulia kusemwa kuhusu Kanisa—asili yake, upeo na kusudi lake, muundo na muundo wake wa ndani—inafuata dhana kamili ya asili halisi ya Kanisa na mafundisho kuhusu sifa zake za msingi.

Dhana ya kiini chote cha Kanisa inaweza kuelezwa kama ifuatavyo: Kanisa ni jumuiya ya waumini wa Orthodox waliubatizwa katika Yesu Kristo (§168), lililoanzishwa na Yeye moja kwa moja na kupitia mitume watakatifu (§167), na kwa Yeye Mwenyewe imehuishwa na kuongozwa katika uzima wa milele (§§176, 169); kwa dhahiri—kupitia wachungaji wa kiroho: kwa mafundisho, sakramenti na utawala (§§172, 169)—na kwa fumbo—kupitia neema ya Roho Mtakatifu anayefanya yote (§176).

Sifa kuu za Kanisa zimeorodheshwa katika Imani ya Nicaea-Constantinople, ambapo linaelezwa kuwa: moja, takatifu, katoliki na kitume.

§178. Kanisa ni moja

I. Kanisa ni moja:

1) Katika asili na msingi wake. Bwana Yesu alitaka kuanzisha Kanisa moja tu (Mathayo 16:18), na, alipoiwazia kwa mifano, alizungumzia tu kundi moja la kondoo, zizi moja (Yohana 10:16), mzabibu mmoja

(Yohana 15:1–7), na ufalme mmoja wa mbinguni duniani (Mathayo 13:24–47). Na Yeye Mwenyewe, kulingana na mafundisho ya Mitume, akawa msingi pekee wa Kanisa (1 Kor. 3:11) na jiwe la msingi (Efe. 2:20).

2) Kwa upande wa muundo wake, wa nje na wa ndani. Muundo wa nje, ambao kwa mujibu wake waumini hugawanywa katika wachungaji na kundi la kondoo. Wa kwanza wanatakiwa kufundisha fundisho moja na lile lile la Kimungu, kusimamia sakramenti zile zile za Kimungu, na kuzingatia sheria zile zile za Kimungu za katika utawala wao; hao wa mwisho wanatakiwa kupokea mafundisho kutoka kwa wachungaji wao, kushiriki katika utakatifu wao, na kunyenyekea kwa uongozi wao wa kiroho: kutokana na hili lazima itoke, miongoni mwa wachungaji na kundi lote, umoja wa imani, tumaini na upendo (Efe. 4:3–4). Uhusiano wa ndani, ambao kwa njia yake Bwana Yesu, akimiminika na kuuhuisha kila mwamini pamoja naye kwa neema moja na ile ile, huwaunganisha ndani yake mwenyewe kama Kichwa halisi cha Kanisa (Efe. 5:23), — ili waumini, kupitia uhusiano huu wa pande mbili, wawe kweli mwili mmoja na Roho mmoja (Efe. 4:4). Lakini ikiwa, kwa sababu ya udhaifu na matendo mabaya ya baadhi ya wanachama wa Kanisa, hatupati uzoefu katika vitendo wa umoja kamili unaopaswa kutokea kutokana na muundo wake wenyewe, — bado inasalia kuwa moja —

3) Kwa kusudi lake hasa. Kusudi hili lilionyeshwa na Kristo Mwokozi katika maombi Yake kwa Baba wa mbinguni: *'Wote wawe umoja, kama vile mimi nawe ulivyo, Baba, nawe ukiwa ndani yangu, na mimi ndani yako; hata wao wawe umoja ndani yetu ... mimi ndani yao na wewe ndani yangu; wakamilishwe katika umoja'* (Yohana 17:21–23). Na kwa hivyo, aliipa Kanisa wachungaji na walimu *'ili kujenga Mwili wa Kristo, hata tutakapofikia sote umoja wa imani'* (Efe. 4:12–13). Ni kwa ajili ya kusudi hili hasa, kuelekea umoja huu unaojumuisha yote wa waumini—kati yao wenyewe na pamoja na Bwana Yesu—ndipo Kanisa linaongoza wanachama wake wote.

II. Wababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walifundisha kwa kauli moja kuhusu umoja wa Kanisa kama sifa yake ya msingi. Hapa, kwa mfano, ni baadhi ya kauli:

Mtakatifu Klementi wa Roma: 'Kwa nini mna mabishano, hasira, mivunjo, migawanyiko na mabishana? Je, hatuna Mungu mmoja, Kristo mmoja, na Roho mmoja wa neema uliomiminwa juu yetu, na wito mmoja katika Kristo? Kwa nini tunagawanya na kuvunja viungo vya Kristo, tunainuka dhidi ya mwili wetu wenyewe, na kufikia hali ya wazimu kiasi kwamba tunasahau hata kwamba sisi ni viungo vya kila mmoja wetu?"[641]

Mtakatifu Ireneo: "Ingawa Kanisa limeenea ulimwenguni kote hadi ncha za dunia, limepokea kutoka kwa Mitume na wanafunzi wao imani ya Mungu mmoja, Baba Mwenyezi…, na kwa Yesu Kristo mmoja, Mwana wa Mungu, aliyejidhihirisha kwa mwili kwa ajili ya wokovu wetu, na kwa Roho Mtakatifu, ambaye kupitia kwa manabii alitangaza mpango wa wokovu… Baada ya kupokea mahubiri haya na imani hii, Kanisa, kama tulivyosema, ingawa limeenea kote ulimwenguni, linalihifadhi kwa uangalifu, kana kwamba linaishi katika nyumba moja; linaamini hivi kwa njia ileile, kana kwamba lina roho moja na moyo mmoja, na kwa sauti moja linatangaza, linafundisha na kupitisha hivi, kana kwamba linaongea kwa sauti moja. Ingawa kuna lugha nyingi zisizohesabika duniani, nguvu ya mapokeo ni moja na ile ile. Makanisa yaliyojengwa Ujerumani, Hispania, miongoni mwa Wacelti, hayaamini wala hayahubiri kwa njia nyingine yoyote; wala yale yaliyojengwa Mashariki, Misri, Libya na katikati kabisa mwa dunia (yaani, Kanisa la Yerusalemu na mengine yaliyoko Palestina, kulingana na ufahamu wa Wakristo wakati huo). Lakini kama vile jua, uumbaji huu wa Mungu, lilivyo moja na lile lile ulimwenguni kote: ndivyo pia mahubiri moja na ile ile ya kweli inavyong'aa kila mahali na kuwaangaza watu wote wanaotaka kufikia maarifa ya kweli."[642]

Tertullian: "Kila kitu lazima kihukumiwe kwa asili yake. Hivyo basi, makanisa mengi na umati huu huunda Kanisa moja la asili, lililojengwa na mitume, ambalo mengine yote hutokana nalo. Yote ni ya kwanza na yote ni ya kitume, yanapoonyesha umoja uleule, na panapokuwepo miongoni mwao ushirika wa amani na kiungo cha undugu, na ukarimu wa pande zote."[643]

Klementi wa Aleksandria: "Kanisa la kweli, lililo la kale haswa, ni moja… Kwa maana kama vile kulivyo Mungu mmoja na Bwana mmoja, ndivyo pia heshima ya kweli huonyeshwa kupitia umoja katika mfano wa Chanzo kimoja. Hivyo basi, Kanisa moja, ambalo madhehebu hujitahidi kuligawanya kuwa mengi,

---

[641] Waraka kwa Wakorintho 1, n. 46, katika Chr. Readings 1824, XIV, 284.
[642] Kinyume na Uheretiki 1, sura ya 10, kifungu cha 1.
[643] De praescr. haeret., ch. XX.

linafananishwa (katika umoja wake) na asili ya Umoja. Tunaliita Kanisa la kale la kikatoliki 'moja' katika asili yake, katika dhana yake, katika asili yake na katika umuhimu wake."[644]

Mtakatifu Sipriani: "Kuna upadri mmoja, na kila kasisi anaweza kuwa sehemu yake. Pia kuna Kanisa moja, ingawa wanachama wake wamekuwa wengi sana kwa kuenea kwa imani: kama vile kulivyo na miale mingi ya jua, lakini kuna jua moja; kuna matawi mengi kwenye mti, lakini kuna mti mmoja, uliochimbwa mizizi yake katika msingi wake; au, ingawa vijito vingi hutiririka kutoka chemchemi moja, vikifanya mafuriko tele ya maji, umoja huhifadhiwa kwenye chanzo. Toa miale ya jua kutoka kwenye chanzo chake, na miale hiyo haiwezi kuwepo yenyewe; kata tawi kutoka kwenye mti, na tawi lililokatwa haliwezi tena kukuwa; kata kijito kinachotiririka kutoka kwenye chemchemi, na kijito kilichokatwa kukauka. Vivyo hivyo, Kanisa, , liking'aa kwa nuru ya Bwana, ingawa linaeneza miale yake kote ulimwenguni, lina chanzo kimoja tu cha nuru, kinachonyesha nuru yake kila mahali, na hivyo umoja wa mwili hauvunjiki. Akiwa amebeba mzigo wa matunda, anapanua matawi yake kote duniani; mito yake hutiririka mbali na kote; lakini bado hubaki chemchemi moja daima, chanzo kimoja, mama mmoja, aliyejaa wingi wa matunda ya uzalishaji wa kiroho."[645]

Wafuatao pia walifundisha hivi: Ignatius Mwenye Mungu,[646] Justin,[647] Eusebius,[648] Hilary,[649] Epiphanius,[650] Jerome,[651] Augustine,[652] Theodoret.[653]

III. Si haki kutafuta kugawanya Kanisa moja la Kristo katika nusu mbili, katika Kanisa linaloonekana na lisiloonekana, wakati Kanisa hili, kwa asili yake, ni linaloonekana na lisiloonekana, likiwa mwili na roho (Ufafanuzi wa Katekisimu ya Kikristo, Kifungu IX). Inaonekana: kwa — **a)** inaundwa na wanachama wanaoonekana — watu — na inajumuisha si tu wale wenye haki, ambao hatuwajui, bali pia wenye dhambi; **b)** ina daraja linaloonekana na muundo wake unaoonekana; **c)** kwa njia inayoweza kutambuliwa na hisia za nje, huhubiri na kukiri imani ya Kristo, hufanya ibada takatifu, na huongoza waumini kuelekea utauwa na wokovu. Isiyoonekana: kwa — **a)** ina Kichwa kisichoonekana — Bwana Yesu Mwenyewe; **b)** huishiwa na kutakaswa isivyoonekana kwa wote kupitia neema ya Roho Mtakatifu; **c)** ndani yake kuna watu watakatifu wa Mungu, ambao Bwana peke yake huona na kuwajua kuwa ni wake (2 Tim. 2:19). Mgawanyiko huu usio wa haki wa Kanisa lisilogawanyika la Kristo umebuniwa na wenye mawazo potofu[654] kwa ajili ya kujituliza wao wenyewe, kana kwamba inatosha kuwa sehemu ya Kanisa lisiloonekana—yaani, kuwa miongoni mwa watakatifu au wateule wa Mungu—ili kupata wokovu, hata kama hatungekuwa sehemu ya Kanisa linaloonekana. Lakini haiwezekani kwa yeyote asiyehusika na ile ya mwisho kuhusika na ile ya kwanza: kwani ni katika ile ya mwisho tu ndipo mtu anaweza kuzaliwa upya na kutakaswa katika sakramenti ya Ubatizo; ndipo mtu anaweza kupokea nguvu za kimungu, yaani kwa ajili ya uzima na uchaji-Mungu, katika sakramenti ya Kipaimara; ndipo mtu anaweza kuungana kweli na Kristo katika sakramenti ya Ekaristi. Ni hapa tu—katika Kanisa linaloonekana—ambapo mafundisho ya kweli ya Kristo huhifadhiwa na kuhubiriwa na wachungaji walioteuliwa kihalali; na, kwa hivyo, ni hapa tu ambapo imani ya kweli inawezekana (taz. §170).

§179. Kanisa ni takatifu

Kanisa ni takatifu:

1) Kwa asili na **msingi** wake: *'Hamko tena wageni wala wa kando,'* aliandika Mtume Mtakatifu kwa Waefeso, *'bali ni waraia wenzake wa watakatifu na wa familia ya Mungu, mliojengwa juu ya msingi wa*

---

[644] Strom. VII, 17; taz. Paedag. 1, 6.

[645] De unit. Ecclesiae, katika Chr. Cht. 1837, 1, uk. 26; dokezo uk. 55.

[646] Katika mwili mmoja wa Kanisa lake. Epist. ad Smyrn. n. 1; taz. Epist. ad Ephes. n. 4; ad Philipp. n. 3.

[647] Mazungumzo na Trypili, namba 42, 63, 116.

[648] Katika Zaburi XXXIX, 13.

[649] Kwa kuwa Kanisa ni mwili mmoja, si mchanganyiko mchanganyiko wa miili, wala si kundi lisilo na mpangilio na lisilo na umbo la watu waliokusanyika pamoja, bali kupitia umoja wa imani, kupitia ushirika wa upendo, kupitia mapatano ya matendo na mapenzi, kupitia zawadi moja ya sakramenti kwa wote – sisi sote ni mmoja (katika Zab. CXXI, n. 5; taz. *De Trinitate* VII, 4; VIII, 7, 13).

[650] Kanisa limezaliwa kwa imani moja; likitungwa kwa Roho Mtakatifu, ni moja na ndilo pekee lililojitokeza. Ufafanuzi wa Imani Katoliki, n. 6; taz. Kuhusu Ubaguzi wa Dini, XXXI, n. 31.

[651] Kwa Ageruchus kuhusu ndoa ya mke mmoja. Barua XCI, iliyohaririwa na Mart.

[652] Katika Zab. XXVI, Tafs. II, n. 23; katika Zab. XLIV, Tafs. n. 24.

[653] Kanisa la Mwokozi ni moja, kwa kuwa wale wanaoamini hatimaye ni mwili mmoja. Katika Zaburi XCVI, 8.

[654] Mtazamo huu unashikiliwa na wengi wa Wana-Mageuzi. Calvin, *Institutes*, IV, I, n. 2, 7, 8; *Helvetic Confession*, 1, c. 17; *Belgic Confession*, art. XXVII.

mitume na manabii, akiwa Kristo Yesu mwenyewe kama jiwe kuu la kona, ambaye juu yake jengo zima, likiunganishwa vizuri, linakua na kuwa hekalu takatifu kwa Bwana' (Efe. 2:19–21).

2) Kwa **kusudi** lake. Akiwa amekuja duniani kuanzisha Kanisa, *'Kristo alilipenda Kanisa akajitoa kwa ajili yake, ili alitakase, akiwa amelisafisha kwa kuosha kwa maji kwa neno; ili alilitangaze mbele yake kuwa kanisa tukufu, lisilo na doa wala mkunjo wala kitu chochote kama hicho, bali liwe takatifu na lisilo na lawama'* (Efe. 5:25–27); au, kama inavyosemwa mahali pengine: *'Alijitoa kwa ajili yetu ili kutukomboa kutoka kwa uasi wote na kutakasia nafsi Yake watu wa milki Yake, walio na bidii katika matendo mema'* (Tito 2:14), ili atuwasilishe kuwa watakatifu, wasio na lawama na wasio na lawama mbele zake (Wakolosai 1:22).

3) Kwa **asili** yake. Kichwa chake ni Bwana Yesu mtakatifu kabisa (Ebr. 7:26); Roho Mtakatifu kabisa huishi daima ndani yake, pamoja na zawadi zote zilizojaa neema zinazotutakasa (Rum. 8:14–17); ina daraja lililo takaswa na Bwana—wafundishaji na walimu ambao wamepokea kutoka Kwake nguvu ya kuwatayarisha watakatifu (Efe. 4:12); hufundisha Neno takatifu la Mungu, ambalo hutakasa watu (Yohana 17:17–19); husimamia sakramenti, ambazo ni takatifu na hututakasa (Efe. 5:26 na kuendelea); hutuelekeza katika utakatifu na uchaji wa Mungu kupitia utawala wake [(Gal. 1:6–9); (1 Kor. 11:20–22)]; inaundwa na wanachama ambao wameoshwa kwa bafu ya maji na kutakaswa [(1 Kor. 6:11); (Ebr. 10:10); (Matendo 20:32)], ambao, zaidi ya hayo, wengine ni watakatifu katika maisha yao ya kila siku na hutumika kama hekalu la kudumu la Roho Mtakatifu (1 Kor. 6:19), ilhali wengine, ingawa wana mwelekeo wa kuanguka katika dhambi na wanaishi maisha ya fujo, bado wameitwa na wamefungwa kuwa watakatifu [(War. 1:7); (1 Petro 1:15–16)], wanahimizwa bila kuchoka kwa lengo hili na wachungaji wao, na kwa kweli hufikia utakatifu kwa ajili yao wenyewe kupitia sakramenti ya toba na baadaye kupitia sakramenti ya Ekaristi.

Kutoka kwa walimu wa kale, ambao pia walitambua sifa hii ya Kanisa kwa kauli moja,[655] tutanukuu maneno ya baadhi yao: Mtakatifu Hermas: "Kwa nguvu zake kuu (Mungu) aliumba Kanisa lake takatifu, ambalo pia alibariki.[656] Kutoka kwa chochote hakuna, aliumba vyote vilivyopo na akavizidisha kwa ajili ya Kanisa lake takatifu."[657]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Kwa kuwa neno 'Kanisa' linatumiwa katika muktadha mbalimbali, kama, kwa mfano, linaporejelea umati uliokuwepo kwenye onyesho huko Efeso, *ambapo* imeandikwa: *'Naye akasema, "Watoeni umati uliokusanyika (Kanisa)"'* (Matendo 19:40), na kwa kuwa, kwa haki na kwa kweli, mikusanyiko ya wamwasi wanaotenda udanganyifu—yaani, Wamarcioni, Wamanicha na wengine—inaweza kuitwa 'kanisa': Sasa Ishara ya Imani inakuagiza, kwa tahadhari, hivi: 'na katika Kanisa moja, takatifu, la kikatoliki na la kitume', ili mtakimbie mikusanyiko hiyo miovu na mkae katika Kanisa takatifu, la ulimwengu wote, ambalo mlizaliwa upya ndani yake… Msiulize tu, 'Kanisa liko wapi?', bali, 'Kanisa la ulimwengu wote liko wapi?' Maana hili ndilo jina hasa la Kanisa hili takatifu na la ulimwengu Mama yetu, ambaye ni bibi arusi wa Bwana wetu Yesu Kristo, Mwana wa pekee wa Mungu."[658]

Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Nabii anaiita Kanisa 'mji mtakatifu': kwa maana haikutakaswa kwa utume wa Sheria—*'kwani Sheria haikukamilisha chochote'* (Ebr. 7:19)—bali kwa kufanana na Kristo na kushiriki asili ya kimungu kupitia ushirika wa Roho Mtakatifu, ambaye *hutuweka muhuri siku ya ukombozi* (Efe. 4:30), baada ya kuoshwa kutoka kwa kila uchafu na kuachiwa huru kutoka kwa kila uchafu."[659]

---

[655] Theophilus, ad Autolycus 11, 14; Origen, Mahubiri juu ya Mambo ya Walawi IV, n. 2; IX, n. 5; Eusebius, juu ya Isaya LXII, 5; Ephraem, juu ya 2 Wafalme VI, 16; Epiphanius, Juu ya Ubaguzi LIX, n. 4; Augustine, *Kuhusu Utakatifu wa Kike*, sur. 2; *Kuhusu Ubatizo: Dhidi ya Wadonatisti*, V, 17, n. 33.

[656] Utunzaji wa Kikipastori, Kitabu cha 1, Maono I, n. 3.

[657] Vis. I, n. 1.

[658] Tangazo la Mafundisho, XVIII, namba 26, ukurasa wa 427, katika tafsiri ya Kirusi.

[659] Isaya 52:1.

Kulingana na sifa hii ya Kanisa, wachungaji wa kale waliuita: paradiso,[660] nyumba ya Mungu,[661] binti wa Mungu,[662] mwili wa heshima,[663] bibi harusi wa Kristo,[664] taji la Kristo,[665] uzio mtakatifu wa kimungu,[666] utimilifu wa neema,[667] na kadhalika.

§180. Kanisa — kanisa katoliki

I. Kanisa Katoliki, la Ulimwengu au la Kiinjili linafafanuliwa kama ifuatavyo:

1) Kwa **upana** wake. Inakusudiwa kuwajumuisha watu wote, popote walipo duniani. Kanisa la Agano la Kale lilikuwa limefungwa kwa Waisraeli pekee, na ibada yake ilikuwa imefungwa mahali pamoja [(Zab. 75:2–3); (Zab. 147:8–9)]: Kristo Mwokozi alivunja kuta ya mgawanyiko iliyokuwa kati ya Wayahudi na Watu wa Mataifa, akawapatanisha wote na Mungu kwa njia ya msalaba (Efe. 2:14–16), aliwaamuru mitume watakatifu kuhubiri Injili Yake kwa viumbe vyote (Marko 16:15), kuwafundisha mataifa yote imani inayookoa (Mathayo 28:19), na kuieneza hata hadi ncha za dunia (Matendo 1:8). Kwa hivyo, Kanisa kuitwa 'katoliki' kwa upande huu, si lazima hasa liwe linajumuisha ulimwengu wote na kila mtu binafsi. Iliweza tu kuenea taratibu, na kwa kweli imekuwa ikienea zaidi na zaidi katika karne ya 21; pia iliweza— —na inaweza wakati mwingine, kutokana na uzushi na mateso ya maadui, kupungua katika mipaka yake; lakini, licha ya yote haya, daima imekuwa na daima itakuwa Kanisa la ulimwengu wote, kwa asili yake.[668] Ndiyo maana Kanisa liliitwa 'katoliki' hata wakati wa Mitume na kwa ujumla katika karne tatu za mwanzo, ingawa wakati huo halikuwa pana kama lilivyokuwa katika karne ya 4, ya 5 na karne zilizofuata, wakati Baba Watakatifu, kwa kuliita 'katoliki', walikuwa tayari wakionyesha upana wake wa ulimwengu. Hivyo, huitwa 'Katholiki': **a)** na Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: 'mahali ambapo Kristo Yesu yupo, hapo ndipo Kanisa la Katholiki';[669] **b)** katika barua ya mzunguko kwa Kanisa la Smyrna kuhusu ushuhuda wa Mtakatifu Polycarp: Kanisa la Mungu lililo Smyrna kwa Kanisa la Mungu lililo Philadelphia na kwa makanisa yote matakatifu na ya kikatoliki ulimwenguni kote: Mungu Baba na Bwana wetu Yesu Kristo waongeze kwenu neema, amani na upendo…" au: "Yeye (Polycarp), akiwa amemshinda mtawala asiye na sheria kwa uvumilivu, na hivyo kupokea taji la kutokuoza, sasa anafurahi pamoja na mitume na wateule wote, anamtukuza Mungu Baba, na anambariki Bwana wetu, kiongozi wa roho na miili yetu na mchungaji wa Kanisa la ulimwengu wote, Katoliki;"[670] **c)** katika ibada ya kale iliyomo katika Katiba za Kitume: "Tuombe kwa ajili ya Kanisa takatifu, katoliki na kitume;"[671] **d)** kwa Mtakatifu Irenaeus: "Kanisa, lililosambazwa kote ulimwenguni hadi ncha za dunia, limepokea imani hii kutoka kwa Mitume na wanafunzi wao;"[672] **e)** katika Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Kanisa linaitwa 'katoliki' kwa sababu linapatikana kote ulimwenguni, kutoka mwisho mmoja wa dunia hadi mwingine;"[673] **f)** katika Mbariki Theodoret: "Kuna Kanisa moja tu kote duniani na baharini—ndiyo maana tunasema katika sala: 'kwa ajili ya Kanisa takatifu na moja, katoliki na mitume, lililopo kutoka mwisho mmoja wa ulimwengu hadi mwingine';"[674] **g)** kutoka kwa Mbarikiwa Agustino: "Kwa Kigiriki, Kanisa linaitwa 'katoliki' kwa sababu linenea kote ulimwenguni."[675]

---

[660] Irenaeus, Dhidi ya Uheretiki, Kitabu V, Sura 25, Dokezo 2; Cyprian, Waraka LXXXIII; Augustine, Kuhusu Ubatizo, Dhidi ya Wadonatisti, Kitabu IV, Sura 1.
[661] Basil, Maelezo ya Zaburi, XXIII, n. 3.
[662] Krisostomu, Tafsiri ya Zaburi XLIV, n. 11; Basili, Tafsiri ya Zaburi XLIV, n. 10.
[663] Basil, Mahubiri juu ya Zaburi, CXXXI, n. 5.
[664] Clement, Strom. III, 12; Cyril, Cathech. XVIII, n. 26; Theod., in Ephes. V, 28.
[665] Gregory wa Nyssa, Mahubiri VII juu ya Wimbo wa Wimbo.
[666] Basil, Tafsiri ya Zaburi XVIII, n. 1; Cyril wa Alexandria, Tafsiri ya Hosea, n. XLIII; Theodoret, Tafsiri ya Waefeso IV, 30.
[667] Theodoret, Maelezo ya Wafilipi 1:19.
[668] Kwa ujumla, kuhusu jina la Kanisa la 'Katholiki', inapaswa kuzingatiwa kwamba, kulingana na matumizi ya awali kabisa ya neno hili miongoni mwa Wakristo na hata kulingana na amri za mfalme wa Kigiriki, ni Wakristo wa Orthodox pekee waliitwa, na wangeweza kuitwa, 'Wakatoliki', kinyume na wamwongo; ndiyo maana makanisa binafsi ya Orthodox yaliitwa 'Katholiki', na maaskofu wa makanisa haya walijiita 'Wakatoliki'. Wamwongo na wagawanyifu, haijalishi walikuwa wengi na wameenea kiasi gani, hawakukuwa na haki ya kujiita 'Wakatoliki'. Tazama Thesaur. Eccles. Suicerï, 'καθολικός' 11, 13, 1, 2, 6.
[669] Mahali popote ambapo Kristo Yesu yupo, hapo ndipo Kanisa Katoliki lipo. Epist. ad Smyrn. n. 8.
[670] Ab init., n. 19, in Xp. Ch., 1821, I, 125–139.
[671] Katiba za Kitume VIII.
[672] Adv. haeres. 1, 10, n. 1; taz. IV, 19, n. 1.
[673] Homilia za Katekesi XVIII, n. 23, uk. 424.
[674] Katika Zaburi XLVII, 4.
[675] Epist. LII, n. 1; taz. katika Zab. XLVII Enarr. n. 7.

2) Kwa **upande wa muda**. Kanisa limepangiwa kuongoza watu wote kwenye imani kwa Kristo na kuwepo hadi mwisho wa enzi. Hii inatokana na ukweli kwamba Bwana, alipowatuma Mitume na warithi wao kuhubiri Injili kwa uumbaji wote, aliahidi kubaki nao kwa madhumuni haya hadi mwisho wa enzi (Mathayo 28:20), na pia aliahidi kuwapatia Roho Mtakatifu, ambaye angekuwa nao milele (Yohana 14:16); na zaidi kutokana na maneno ya Mtume Paulo, kwamba sakramenti ya Ekaristi inapaswa kusherehekewa katika Kanisa hadi Bwana arudi tena duniani (1 Kor. 11:26). Kwa maana hii, Kanisa kwa kawaida hujulikana kama lisiloweza kuharibiwa, kwa msingi wa maneno ya Mwokozi: *'Nitainua kanisa langu, na malango ya kuzimu hayatashinda* dhidi yake′ (Mathayo 16:18) — sifa ambayo waalimu wa kwanza wa Kikristo daima wamekipa. Kwa mfano: **a)** Mtakatifu Yohane Krisostomo: 'Msiacheni Kanisa, kwani hakuna kitu chenye nguvu zaidi kuliko Kanisa … halichoki kamwe na daima huota—ndiyo maana Maandiko, katika kuonyesha uthabiti na ushikamanifu wake, huuita mlima;'[676] **b)** Mtakatifu Ambrose: "Ufalme wa Kanisa utadumu milele, kwa sababu imani haiwezi kugawanyika, ni mwili mmoja;"[677] **c)** Mtakatifu Agustino: "Kanisa litabaki duniani si kwa muda mfupi, bali hadi mwisho wa enzi … Kanisa halitashindwa, halitaangamizwa, halitanyenyekea vishawishi vyovyote, hadi mwisho wa dunia utakapofika."[678]

3) Kwa **upande wa muundo** wake. Mafundisho ya Kanisa yanaweza kukubaliwa na watu wote, wenye elimu na wasio na elimu, popote na wakati wowote wapo—yasiyo na utegemezi, tofauti na dini za kipagani na hata Uyahudi wenyewe, kwa muundo wowote wa kiraia (Yohana 18:36) na hivyo basi kwa mahali au wakati maalum. Ibada ya Kanisa pia inaweza kufanyika, kama Bwana alivyotabiri, si Yerusalemu pekee bali kila mahali (Yohana 4:21), na kuwa na maana na kujenga kwa wote. Mamlaka ya ki-madaraka ndani yake haijazuiliwa, kama ilivyokuwa katika kanisa la Kiyahudi, kwa kabila moja maalum la watu fulani, bali inaweza kupitishwa kutoka mji mmoja, au bora zaidi, kutoka kanisa moja maalum hadi jingine, kutoka kundi moja la wakuu wa kanisa hadi jingine, kutoka kizazi hadi kizazi hadi mwisho wa nyakati. Neema ya wokovu ya Roho Mtakatifu, inayotolewa na Kanisa kwa watu, ina nguvu ya kutakasa na kuokoa hata wenye dhambi waliokaza mioyo zaidi. Akifafanua hili, Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu anasema: "Kanisa linaitwa 'katoliki' kwa sababu lipo katika ulimwengu wote, kutoka ncha moja ya dunia hadi nyingine; kwa sababu linafundisha kwa ujumla na kikamilifu mafundisho yote ambayo watu wanapaswa kujua—mafundisho kuhusu vitu vinavyoonekana na visivyoonekana, vya mbinguni na vya duniani; kwa sababu linaongoza jamii nzima ya wanadamu kwenye imani ya kweli, watawala na watawaliwa wote, wanafunzi na watu wa kawaida vilevile, na kwamba inaponya kwa ujumla aina zote za dhambi, zilizotendwa kwa roho na mwili, na ina ndani yake kila aina ya ukamilifu, unaodhihirishwa katika matendo, maneno na vipawa vyote vya kiroho."[679]

II. Kanisa la ulimwengu, linalowajumuisha Wakristo wote wa kweli na amilishwa kwa wazi kwa maaskofu kwa ujumla, kwa kawaida hugawanywa katika makanisa maalum, yanayojumuisha waumini wa nchi fulani, na huwa chini ya mamlaka ya maaskofu kadhaa au wa askofu mmoja. Ni kwa maana hii mtu huzungumzia Kanisa la Kigiriki, Kirusi, Kivallachia na mengineyo, au kwa undani zaidi: Makanisa ya Konstantinopoli, Aleksandria, Antiokia na Yerusalemu, ambayo yako chini ya mamlaka ya patriaki mmoja au mwingine, huku maaskofu wakiwa chini yake; au kwa undani zaidi hata zaidi: Kanisa la Kyiv, Moscow, St Petersburg na kadhalika, linaloongozwa na mchungaji mkuu mmoja. Kanisa mahususi linaweza hata kugawanywa katika parokia zinazokabidhiwa kwa padri mmoja au zaidi ambao wamepokea mamlaka halali juu yake kutoka kwa askofu wao.

III. Haki ya kipekee ya Kanisa Katoliki au la Ulimwengu mzima iko katika ukweli kwamba, katika mambo ya imani, 'haliwezi kwa vyovyote vile kukosea, wala kudanganya, wala kudanganywa; lakini, kama Maandiko Matakatifu, hawezi kamwe kukosea, wala kudanganya, wala kudanganywa;' (Waraka wa Mababa Wakuu wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu 2.12) — haki ambayo tayari tumejadili kwa kina katika sehemu husika.[680]

§181. Kanisa ni la Mitume

Kanisa ni la kitume:

---

[676] Homilia juu ya Utekwa wa Eutropius, n. 6; taz. Homilia juu ya Waefeso VII, n. 2; Homilia juu ya Waebrania XXI, n. 3.
[677] Katika Luka 7, n. 91.
[678] Katika Zab. LX, n. 6; k.f. katika Zab. LXXVII, n. 42.
[679] Mihadhara ya Katekisimu XVIII, aya 23, uk. 424–425.
[680] Tazama 'Utangulizi wa Theolojia ya Kiorthodoksi' na A. M., §§ 135–140.

1. Kwa **asili** yake. Mitume wa kwanza walipokea mamlaka ya kueneza imani ya Kikristo, na, wakiihubiri kila mahali (Marko 16:20), walianzisha makanisa mengi ya mtaa: Kanisa la Yerusalemu (Matendo 2:22; 4:4), Kanisa la Antiokia (Matendo 28:16), ya Korintho (Matendo 18:1), Efeso (Matendo 19:1), Roma (Matendo 28:16), Constantinople, Alexandria na zingine, ambazo baadaye zikawa makanisa mama kwa makanisa yote ya baadaye, na ambazo bado zipo hadi leo. Kwa sababu hii, kama Neno la Mungu linavyosema, ingawa jiwe kuu la msingi la Kanisa ni Bwana Mwenyewe, pia limejengwa juu ya msingi wa Mitume (Efe. 2:21), na ukuta wa mji huu wa kifumbo wa Mungu *'una misingi kumi na miwili, na juu yake kuna majina ya Mitume kumi na wawili wa Mwana-Kondoo'* (Ufunuo 21:14).

2) Kwa **upande wa muundo** wake. Mfumo wa cheo cha Kanisa unaanzia Mitume wenyewe kupitia mfululizo usiokatika wa maaskofu, warithi wa kweli wa Mitume; unachukua mafundisho yake kutoka kwa Maandiko na mapokeo ya Kitume, ambayo unaihifadhi kikamilifu na kwa uadilifu; husherehekea Liturujia Takatifu, ikifuata katika mambo yote Maandiko haya hayahaya na mapokeo ya Kitume; huongoza waumini kulingana na kanuni za Mitume Watakatifu na mapokeo yao mengine yaliyohifadhiwa ndani yake. Uraia huu wa ngazi za Kanisa la kweli kutoka kwa Mitume wenyewe, na hivyo basi uhifadhi wake wa mafundisho ya kweli ya imani, sakramenti za kweli na utawala, ulikuwa jambo ambalo walimu wa kale wa Kikristo walisisitiza sana dhidi ya wamwasi wa wakati wao, kama ishara isiyopingika ya ukweli. Kwa mfano:

Mtakatifu Ireneo: "Yeyote anayetaka kujua ukweli anaweza kuona katika kila kanisa mapokeo ya kitume yaliyotangazwa kote ulimwenguni; na tunaweza kutaja wale ambao Mitume waliwateua kuwa maaskofu wa makanisa, na warithi wao hadi wakati wetu huu, ambao hawakufundisha chochote cha aina hiyo, wala hawakuijua chochote cha aina hiyo, ambacho wamanaasi wanavumbua."[681] "Wapinzani wote wa mafundisho ya Kanisa walitokea muda mrefu mno baada ya wale maaskofu ambao mitume waliwakabidhi makanisa; na kwa hivyo, kwa kuwa vipofu kwa ukweli, wanalazimika kupotea katika njia mbalimbali; na matokeo yake, mbegu za mafundisho yao zimewahiwa bila mpangilio wala utaratibu wowote. Kinyume chake, viongozi wa Kanisa, wakisafiri kote ulimwenguni, wanashikilia kwa uthabiti mapokeo ya kitume na kutuonyesha kwamba wote wana imani moja, wote wanamtambua Baba mmoja, na wanatambua kusudi moja la Mwili wa Mwana wa Mungu; zawadi zile zile za kiroho; wanaongozwa na kanuni zile zile na sheria ile ile katika utawala na mpangilio wa Kanisa; wanangojea kuja kwake Bwana kulako kimoja na wanatazamia wokovu wa mtu mzima, yaani, wokovu wa roho na mwili. Na hivyo basi mafundisho ya Kanisa ni ya kweli na yasiyobadilika, kwani ndani yake njia moja ya wokovu inaonyeshwa kwa ulimwengu wote."[682]

Tertullian: "Sisi na wao (makanisa ya kitume) tunashiriki imani moja, Mungu mmoja, Kristo mmoja, tumaini moja, sakramenti moja ya ubatizo; kwa ufupi, sisi ni Kanisa moja."[683] "Waonyeshe (waheresi) asili ya makanisa yao, na watangaze mfululizo wa maaskofu wao, ambao ungeendelea kwa urithi wa kazi kiasi kwamba askofu wao wa kwanza angekuwa na mwanzilishi au mtangulizi wake mmoja wa Mitume, au mmoja wa Baba wa Kitume waliohusiana na Mitume kwa muda mrefu. Kwa sababu makanisa ya kitume hufuatilia orodha zao (za maaskofu) kwa njia hii hasa: Kanisa la Smyrna, kwa mfano, linataja Polycarp, aliyeteuliwa na Yohana; Kanisa la Roma, Clement, aliyewekwa wakfu na Petro; na vivyo hivyo makanisa mengine yanataja watu hao ambao, baada ya kuinuliwa kuwa maaskofu na Mitume wenyewe, waliwachukulia kama matawi ya mbegu ya Kitume."[684]

Mtakatifu Augustino: "Tangu wakati wa Mitume wenyewe, kupitia mfululizo maarufu zaidi wa maaskofu—ambao unaendelea hata hadi leo na utaendelea milele yote—Kanisa linahifadhi na kutoa kwa Mungu dhabihu ya sifa katika sakramenti ya Mwili wa Kristo."[685]

Mbarikiwa Jerome: "Mtu lazima abaki katika Kanisa hilo ambalo, baada ya kuanzishwa na Mitume, linaendelea kuwepo hata hadi leo."[686]

---

[681] Kinyume na Ujinga, Kitabu III, Sura ya 3, na Christian Readings 1838, Juzuu II, Sura ya 4. Na zaidi: 'Maarifa ya kweli yanajumuisha mafundisho ya Mitume na hali ya kale ya Kanisa ulimwenguni kote, na katika asili ya Mwili wa Kristo kulingana na mfululizo wa maaskofu, ambao kupitia kwao waliikabidhi Kanisa, kama ilivyo kila mahali' (Adv. haer. IV, 83, n. 8).

[682] Chr. Cht. 1838, 1, 142–143.

[683] De coron. milit. c. II.

[684] Kuhusu Kuponywa kwa Ubaguzi, sura ya 32.

[685] Contr. adversar. Leg. et Proph. 1, n. 39.

[686] Mazungumzo Dhidi ya Lucifer; taz. Clement, Strom. VII, 17; Hilary, Kuhusu Utatu Mtakatifu VII, 7; Ambrozi, Kuhusu Toba VII, n. 33; Krisostomo, kuhusu Zaburi XLIV, n. 13.

§182. Utumiaji wa kimaadili wa fundisho la imani

1. Bwana Yesu alianzisha Kanisa Lake ili liwazalishe upya watu na kuwalea kuelekea uzima wa milele. Kwa hiyo, uhusiano wetu nayo lazima uwe kama ule wa watoto kwa mama yao: tumefungwa kuupenda Kanisa la Kristo kama mama yetu wa kiroho; tumefungwa kulitumikia katika mambo yote, kama mama yetu wa kiroho. Hasa, Bwana Yesu:

2. Aliikabidhi Kanisa jukumu la kuhifadhi na kuwafundisha watu mafundisho Yake ya mbinguni: ni wajibu wetu kupokea mafundisho haya ya wokovu kutoka kwa midomo ya mwalimu wetu aliyeteuliwa na Mungu na kuyaelewa sawasawa kama yeye anavyoyelewa, tukiongozwa daima na Roho Mtakatifu.

3. Aliikabidhi Kanisa jukumu la kusimamia sakramenti na kufanya ibada za kidini kwa ajili ya utakatifu wa watu: ni wajibu wetu kushiriki kwa heshima sakramenti za wokovu na ibada nyingine zote za kidini zinazosimamiwa nayo.

4. Aliikabidhi Kanisa jukumu la kuwaongoza na kuwatia nguvu watu katika maisha ya kiungu: ni wajibu wetu kutii bila kusita uongozi wa kiongozi kama huyo na kutimiza amri zote za Kanisa kwa heshima (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, majibu ya maswali 87–95).

5. Yeye Mwenyewe aliweka madaraja, au mpangilio mtakatifu, ndani ya Kanisa; Aliwatenganisha kondoo na wachungaji; na Aliwapa kila mmoja nafasi na utume maalum: ni wajibu wa wanachama wote wa Kanisa, wachungaji na kundi la kondoo, kuwa kile hasa walichoitwa kuwa, na kukumbuka daima kwamba, kwa neema tuliyopewa, tuna vipawa tofauti (Warumi 12:6), na kwamba kwa kila mmoja wetu neema imetolewa kulingana na kipimo cha zawadi ya Kristo (Waefeso 4:7).

6. Kanisa la Kristo, ambalo ni letu, ni moja: kwa hiyo basi, tuweze kulinda umoja wa Roho kwa kufuata amani ya kiunganishi, na kujionyesha sisi wenyewe, kweli, kama mwili mmoja, Roho mmoja (Efe. 4:3–4).

7. Kanisa la Kristo ni takatifu: na hili liwe kichocheo cha daima kwetu kujilinda dhidi ya uchafu wote wa dhambi na kuweka mioyo yetu isiyo na lawama katika utakatifu (1 Wathes. 3:13), ili tuwe viungo hai vya mwili mtakatifu, ambaye Kichwa chake ni Mtakatifu wa Watakatifu Mwenyewe, Kristo.

8. Kanisa la Kristo ni katoliki, lililokusudiwa kuukumbatia ulimwengu wote, kuangaza na kutakasa mataifa yote: kwa kuzingatia sifa hii ya Mama yetu wa kiroho, tujifunze kuwakumbatia watu wote kwa upendo wetu wa Kikristo na tuwe tayari kumhudumia kila mtu, kutenda mema kwa wale walio karibu na walio mbali.

9. Kanisa la Kristo ni la kitume: kwa hiyo basi, tusimame imara katika imani, tumaini na upendo wa Kikristo, chini ya uongozi wa mwalimu kama huyo, tukiwa *'tumejengwa juu ya msingi wa mitume na manabii, naye Kristo Yesu mwenyewe kuwa jiwe kuu la msingi'* (Efe. 2:20).

Kifungu cha II.
Kuhusu Neema ya Mungu, kama nguvu ambayo Bwana anatutakasa kwa

§183. Uelewa wa jumla wa neema ya Mungu na aina zake; dhana ya neema inayomtakasa mwanadamu mwenye dhambi, na matawi yake

I. Neno 'neema ya Mungu' kwa ujumla linarejelea yote ambayo Bwana huwapa viumbe vyake bila sifa yoyote upande wao [(Warumi 11:6); (1 Petro 5:10)]. Neema ya Mungu kwa hiyo imegawanywa katika neema ya asili na neema ya ajabu. Neema ya asili inajumuisha zawadi zote za asili za Mungu kwa viumbe wake, kama vile uhai, afya, akili, uhuru, ustawi wa nje na kadhalika. Neema ya kimungu inajumuisha zawadi zote anazotunukiwa viumbe na Mungu kwa namna ya kimungu, pamoja na zawadi za asili—kwa mfano, Anapoangaza akili za viumbe wenye akili moja kwa moja kwa nuru ya ukweli Wake, na kuimarisha mapenzi yao kwa nguvu na msaada Wake katika matendo ya utauwa. Neema hii ya mwisho, yaani, neema ya kimungu, imegawanywa zaidi katika aina mbili: neema ya Mungu Muumba, ambayo Yeye huwapa viumbe vyake vyenye maadili wanaoishi katika hali ya haki—kama alivyompa mwanadamu kabla ya kuanguka kwake, na kama bado anavyowapa malaika wema; na neema ya Mungu Mwokozi, ambayo Ametapa na Anaendelea kutapa kwa mwanadamu aliyeanguka kupitia Yesu na katika Yesu Kristo (Tito 3:4–7).

Hata hivyo, hata katika maana hii ya mwisho, neno 'neema' lina maana mbalimbali. Kwanza, 'neema' inarejelea kuja kwa Mwana wa Mungu duniani, Umwilisho wake, na kazi yote kuu ya ukombozi wetu,

iliyokamilishwa naye bila sifa yoyote kutoka kwetu: *'Kwa maana mnafahamu,'* anasema Mtume, *'neema ya Bwana wetu Yesu Kristo, kwamba ingawa alikuwa tajiri, lakini kwa ajili yenu alijifanya maskini, ili ninyi kwa ufukara wake mpate kuwa matajiri'* (2 Kor. 8:9), na kwingineko: *"Lakini neema na upendo wa Mungu Mwokozi wetu vilipodhihirika, alituokoa, si kwa ajili ya matendo ya haki tuliyotenda, bali kwa kadiri ya rehema zake, kwa njia ya kuoshwa kwa kuzaliwa upya na kufanywa upya kwa Roho Mtakatifu*" [(Tito 3:4–5); taz. (Tito 2:11)]. Pili, kuna vipawa vya ajabu ambavyo Mungu huwapa wanachama mbalimbali wa Kanisa, vivyo hivyo bila sifa yoyote kwa upande wao, kwa manufaa ya Kanisa, kwa ajili ya upanuzi, ujenzi na uboreshaji wake; hivi ni pamoja na: kipawa cha kuhubiri Neno la Mungu katika lugha mbalimbali, kipawa cha kufanya miujiza, unabii na kadhalika. [(1 Kor. 12:4–11); (Math. 7:22–23)]: *kwa kila mmoja wetu*, kama vile Mtume Mtakatifu anavyosema, *neema hutolewa kulingana na kipimo cha zawadi ya Kristo* (Efe. 4:7). Hatimaye, neema ni jina lililotolewa kwa nguvu maalum, au kazi maalum ya Mungu, iliyotolewa kwetu kwa njia ya haki za Mwokozi wetu, na ambayo huleta utakatifu wetu; yaani, kwa upande mmoja, hutusafisha kutoka kwa dhambi, hutufanyia upya na kutuhesabia haki mbele za Mungu, na kwa upande mwingine, hututia nguvu na kuturejesha katika wema kwa ajili ya uzima wa milele. Ni katika maana hii ya mwisho ndipo neema inakuwa mada kuu ya mafundisho ya kidogma yanayohusu neema hiyo.

II. Dhana ya neema inayotutakasa, kama ilivyoelezwa hapo juu, inajumuisha vipengele vitatu maalum. Ni: **(a)** nguvu maalum, kazi maalum ya Mungu ndani ya mtu, kama inavyoonyeshwa katika maneno ya Bwana mwenyewe kwa Mtume Paulo: *"Neema yangu inakutosha, kwani nguvu yangu hujengwa ukamilifu katika udhaifu,"* na baadaye kutoka kwa maneno ya Mtume Paulo: *"Kwa hiyo, kwa furaha zaidi nitajivunia udhaifu wangu, ili nguvu ya Kristo iwe juu yangu*" (2 Kor. 12:9), na katika sehemu nyingine: *"...'ambaye nimekuwa mtumishi kwa neema ya Mungu iliyotolewa kwangu kwa kazi ya nguvu zake'* (Efe. 3:7); *'...kwa sababu hii ninajitahidi na kupambana kwa nguvu zake, ambazo hufanya kazi kwa nguvu ndani yangu'* (Kol. 1:29). Au: *"Kuna aina mbalimbali za zawadi, lakini ni Roho mmoja; kuna aina mbalimbali za utumishi, lakini ni Bwana mmoja; na kuna aina mbalimbali za kazi, lakini ni Mungu mmoja, anayefanya yote katika wote*" (1 Kor. 12:4–6). *"Je, Yeye anayewapa Roho na kufanya miujiza miongoni mwenu anafanya hivi kwa kazi za sheria, au kwa mafundisho ya imani"* (Gal. 3:5)? *"Sasa yeye awezaye kufanya kupita kiasi yote tuyoomba au kufikiria, kwa kadiri ya nguvu yake inayofanya kazi ndani yetu, utukufu awe kwake katika kanisa na katika Kristo Yesu katika vizazi vyote, milele na milele. Amina"* (Efe. 3:20–21). Inatupewa kama zawadi kwa ajili ya haki za Yesu Kristo, kama vile mtume yuleyule anavyofundisha: *"Wote wamefanya dhambi na kupungukiwa na utukufu wa Mungu, wakihesabiwa haki bure kwa neema zake, kwa njia ya ukombozi ulio katika Kristo Yesu"* [(Warumi 3:23–24; msisitizo umeongezwa (Warumi 6:16)]. *"Si kwa msingi wa matendo yoyote ya haki tuliyoweza kufanya, bali kulingana na rehema zake, kwa njia ya kuoshwa kwa kuzaliwa upya na kufanywa upya kwa Roho Mtakatifu, ambaye alimwaga juu yetu kwa wingi kupitia Yesu Kristo Mwokozi wetu"* (Tito 3:5–6). Kweli, dhambi ilipoongezeka, neema ilitapakaa zaidi: *"Basi, dhambi ilipoongezeka, neema ilitapakaa zaidi, ili kama vile dhambi ilivyotawala kwa mauti, ndivyo neema nayo itawalane kwa haki, kusudi kuleta uzima wa milele kwa njia ya Yesu Kristo Bwana wetu"* (Warumi 5:20–21). *'ili, baada ya kuhesabiwa haki kwa neema yake, tuwe warithi wa uzima wa milele kwa njia ya tumaini'* (Tito 3:7). *"Akawezeeni kwa kila kazi njema, mpate kutimiza mapenzi yake, akitenda ndani yenu yale yanayompendeza, kwa njia ya Yesu Kristo*" (Waebrania 13:21). *"Tumekombolewa kwa neema ya Bwana wetu Yesu Kristo"* (Matendo 15:11).

Neema hii ya utakaso, kwa ajili ya ufafanuzi zaidi katika mafundisho yanayohusu, imegawanywa zaidi katika aina maalum. Inaitwa ya nje kwa kadiri inavyomwathiri mtu kutoka nje, kupitia njia za nje kama vile: Neno la Mungu, mahubiri ya Injili, miujiza, na kadhalika; na ya ndani kwa kadiri inavyofanya kazi moja kwa moja ndani ya mtu mwenyewe, ikifuta dhambi ndani yake, ikimwangazia akili, na kuamsha na kuelekeza mapenzi yake kuelekea wema. Inaitwa ya muda mfupi (ya kihalisia) inapozalisha hisia maalum kwenye roho ya mtu na kumsaidia katika matendo maalum mema; na ya kudumu inapoishi daima katika roho ya mtu na kumfanya awe mwenye haki na apendeze kwa Mungu. Huaitwa 'ya awali' au 'ya utangulizi' kwa kadiri inavyotangulia kila tendo jema, ikimwita na kumchochea mtu kulifanya; na 'inayosindikana' au 'inayoshirikiana' kwa kadiri inavyosindikana na kila tendo jema. Inaitwa 'ya kutosha' kwa kuwa daima humpa mtu nguvu na uwezo wa kutosha wa kutenda kwa ajili ya wokovu wake mwenyewe, ingawa haisindikizwi na tendo la mtu mwenyewe; na 'yenye ufanisi' inaposindikizwa na tendo la mtu mwenyewe na kuleta matunda ya wokovu ndani yake.

§184. Muhtasari mfupi wa maoni ya uongo kuhusu fundisho kuu, mafundisho ya Kanisa la Orthodox na muundo wa mafundisho haya

Dogma inayohusu neema inayomtukuza mwanadamu mwenye dhambi imepotoshwa mara nyingi na wenye fikra potofu na wamwasi.

I. Baadhi yao wamepotea na wanaendelea kupotea, kwa kiwango kikubwa au kidogo, kuhusu umuhimu wa neema kwa mwanadamu. Hawa ni pamoja na: Wapelagiani, Wasemi-Pelagiani, Wasosini na Waraelianisti.

Wapelagiani, walioibuka katika Kanisa la Magharibi mwanzoni mwa karne ya 5, walifundisha: "kwani Adamu, kupitia kuanguka kwake, hakudhoofisha asili yake hata kidogo, na kwa hivyo wazao wake huzaliwa bila uharibifu wowote wa asili au dhambi ya asili, wao kwa hivyo wanaweza, kwa nguvu zao za asili pekee, kufikia ukamilifu wa kimaadili na hawana haja ya msaada na nguvu za ajabu za Mungu kufanya hivyo."[687] Hivyo basi, ingawa walikataa kabisa umuhimu wa neema ya kimungu kwa ajili ya utakatifu wa mwanadamu mwenye dhambi na maendeleo yake katika uchaji Mungu, Walipelaaji, hata hivyo, kwa ujanja wao wa kikafiri, hawakutaka kuonekana kama wapinzani waziwazi wa mafundisho ya kanisa, na kwa hivyo walipunguza ukali wa maoni yao. Walikitambua neema na wakazungumzia; lakini kwa neno hili walimaanisha: **a)** uwezo wa asili wa mwanadamu, akili na hiari ya kujitegemea, vilivyotolewa kwake kama zawadi (gratia naturalis); **b)** sheria iliyotolewa na Mungu kupitia Musa (gratia legis); **c)** mafundisho na mfano wa Yesu Kristo (gratia Christi); **d)** msamaha wa dhambi na nuru fulani ya ndani kutoka kwa Roho Mtakatifu, ambayo husaidia tu katika kutimizwa kwa sheria ya maadili ( ); sheria ambayo, hata hivyo, kwa mujibu wao, mtu anaweza kuitimiza—ingawa si kwa urahisi huo—kwa juhudi zake mwenyewe peke yake (gratia Spiritus Sancti).[688] Alikuwa Mbarikiwa Augustino ndiye aliyekuwa wa kwanza kupinga Pelagio na wafuasi wake, na aliandika kazi nyingi sana kuwapinga. Wachungaji wengine wa Kanisa pia walipinga, na Mashariki na Magharibi, ndani ya muda mfupi sana, kulikuwa na zaidi ya makungano ishirini yaliyokemea uzushi huu kwa kauli moja.[689] Walinzi wa ukweli walithibitisha kwa kauli moja: **a)** kwamba mwanadamu, akiwa amedondoka na kuzaliwa na dhambi ya asili, hawezi kwa hiari yake mwenyewe kutenda wema wa kiroho bila msaada wa neema ya Mungu; **b)** kwamba kwa 'neema ya Mungu' lazima kuelewa si tu nguvu za asili za mwanadamu, Sheria ya Musa, au mafundisho na mfano wa Yesu Kristo—ambavyo ni msaada wa nje—bali nguvu ya ajabu ya Mungu, inayotolewa ndani ya nafsi ya mwanadamu; **c)** kwamba neema hii haiko tu katika msamaha wa dhambi zilizopita, bali hutoa msaada madhubuti wa kujizuia kutenda dhambi mpya; **d)** haitang'azii tu akili na kutoa maarifa ya kile kinachopaswa kufanywa na kile kinachopaswa kuepukwa, bali pia hutoa nguvu ya kutekeleza kile kilichojifunzwa na kupanda upendo moyoni; **e)** haifanyi tu iwe rahisi kwetu kutimiza amri za kimungu—ambazo tunadhani tunaweza kuzitimiza wenyewe, ingawa kwa ugumu—bali ni msaada ambao bila huo hatuwezi kabisa kutimiza sheria ya Mungu na kufanya mema yanayochangia katika wokovu wetu.[690] Kwa sasa, mafundisho ya Kanisa la Orthodox, yanayolenga dhidi ya mafundisho ya uongo ya Wapelagia, yanaonekana katika kanuni tatu zifuatazo zilizokubaliwa nalo, miongoni mwa kanuni tisa za mitaa za Mtaguso wa Karthago, uliofanyika dhidi ya Pelagio: "Kama mtu yeyote atasema kwamba neema ya Mungu, ambayo kwa hiyo tunahesabiwa haki katika Yesu Kristo Bwana wetu, ni yenye ufanisi tu kwa msamaha wa dhambi zilizotendwa tayari, na haitoi msaada wowote zaidi kuzuia dhambi nyingine kutendeka: mtu huyo awe anathema. Kwa maana neema ya Mungu haitupi tu maarifa ya yale yanayopaswa kufanywa, bali pia huweka upendo ndani yetu, ili tuweze kutekeleza yale tunayoyajua' (Kanuni 125). "Kama mtu yeyote atasema kwamba neema ile ile ya Mungu, iliyo katika Yesu Kristo Bwana wetu, hutusaidia tu ili tusifanye dhambi—kwa kuwa kupitia kwake maarifa ya dhambi hufunuliwa na kutujulikana, ili tujue tunachopaswa kutafuta na tunachopaswa kuepuka, lakini haitupatii upendo na nguvu ya kufanya kile ambacho tumekuja kutambua kuwa ni wajibu wetu: mtu kama huyo awe laana. Kwa… vyote viwili ni zawadi za Mungu: maarifa ya kile kinachopaswa kufanywa, na upendo wa wema unaopaswa kufanywa" (Kanuni 126). "Kama mtu yeyote atasema kwamba neema ya haki hutolewa kwetu ili tuweze kutimiza kwa urahisi zaidi yale yanayowezekana

---

[687] Tazama, kwa mfano, Augustine, *De gratia Christi*, sura III, n. 5; XXVI, n. 27; XXIX, n. 30.

[688] Augustine, *De gest. Pelagii*, sura X, n. 22; XVII, n. 41; XXXV, n. 61, 65; *De Spiritu et litt.*, XIX, n. 32; *De grat. Christi*, II, n. 2; XXXVIII, n. 42; XL, n. 44; *Contr. duas epist. Pelag.* IV, 5, n. 11.

[689] Maandiko ya mabaraza haya yamejumuishwa katika *Collect. concil.*, juz. I, iliyohaririwa na Harduin.

[690] Agustino, *De gratia Christi*, sura ya XIV; *Contra duas epist. Pelag.*, III, 4; IV, 9; *Contra Julianum*, op. imperf., II, 168; Mtaguso wa Milev (AD 416), kanuni za III, V, VI, VII, VIII.

kwa hiari yetu kwa njia ya neema, kana kwamba, hata bila kupokea neema ya Mungu, bado tungeweza kutimiza amri za kimungu—ingawa kwa shida—bila hiyo: mtu huyo na awe mlaaniwa. Kwa maana, kuhusu matunda ya amri, Bwana hakusema: 'Bila Mimi mnaweza kuyatenda kwa shida', bali alisema: *'Bila Mimi hamwezi kitu chochote'* (Yohana 15:5)" (Kanuni 127).

Wanasemi-Pelagia, waliojitokeza katika eneo la Gali karibu na mwaka wa 427, walikiri kuwepo kwa dhambi ya asili kwa wanadamu; lakini, huku wakisisitiza kwamba dhambi hii haikudhuru sana nguvu za kiroho za mwanadamu, walifundisha kwamba mwanadamu ana uwezo, kwa juhudi zake mwenyewe, wa kuendelea hadi kiwango fulani katika wema, kiasi kwamba — **a)** mwanzo wa imani unategemea kabisa yeye, **b)** neema inawajibika tu kwa kuanzisha na kukuza imani hiyo na matendo mema, na — **c)** uvumilivu unaofuata katika imani hadi mwisho wa maisha ya mtu pia unategemea mtu binafsi, na si neema.[691] Hivyo basi, Wanasemi-Pelagi walikubali, kwa namna fulani, nusu ya uzushi wa Wapelagi: walitofautiana nao kwa kuwa walitambua umuhimu wa neema, angalau kwa ajili ya kuimarishwa na ukuaji wa mtu katika imani na kwa ajili ya kutekeleza matendo ya wokovu ya imani; wakati wakikubaliana nao katika kukataa umuhimu wa neema kwa kuanzishwa kwa imani ndani ya mtu na kwa uvumilivu wake katika imani hadi mwisho wa maisha yake. Wakosoaji wa Semi-Pelagiani walikuwa: Mtakatifu Augustino, Prosper, Fulgentius, Celestine, Papa wa Roma, na mabaraza kadhaa ya mikoa ya Gaul yaliyofanyika katika karne ya tano.[692] Hoja kuu waliyoitoa dhidi ya kosa walilokuwa wakilipinga ilikuwa dhana ya neema—inayoitwa 'neema ya awali' au 'neema ya kutangulia'—ambayo mwanzo wenyewe wa imani yetu unategemea, na bila ambayo mtu hawezi kuchukua wala kutimiza chochote kizuri kweli.[693] Leo, dhihirisho tofauti la wazo hili, linalolenga Wapelagia wa Nusu, linaweza kupatikana katika Barua ya Mababa wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, ambapo tunasoma: '(Maandiko Matakatifu**)** yanafundisha kwamba muumini anaokolewa kwa imani na kwa matendo yake, huku wakati huo huo yakimwasilisha Mungu kama chanzo pekee cha wokovu wetu: kwa maana, yaani, Anatoa kwanza neema ya mwanga, inayompa mwanadamu maarifa ya ukweli wa kimungu na kumfundisha kuuendeleza (ikiwa hatapinga), na kufanya mema yanayomvutia Mungu, ili apate wokovu, bila kuharibu hiari ya mwanadamu, bali kuiruhusu itii au kupinga ushawishi wake" (Kifungu cha 3). Na zaidi: "ili, akishazaliwa upya, mtu aweze kufanya wema wa kiroho (kwa maana kazi za imani, zikiwa chanzo cha wokovu na zikifanywa kwa neema ya ajabu, kwa kawaida huitwa za kiroho), kwani kwa hili ni lazima neema iwe ya kwanza na iongoze, kama inavyosemwa kuhusu walioteuliwa, ili apate kutoweza kwa hiari yake mwenyewe kutenda matendo yanayostahili uzima katika Kristo, bali aweze tu kutamani au kutotamani kutenda kulingana na neema" (Kif. 14).

Wasocini na wanarationalisti wamefufua kosa la kale la Wapelagia na kulipeleka hadi kileleni kabisa. Kwa kukataa kuwepo kwa dhambi ya asili au uharibifu wowote katika mwanadamu, na hivyo kutambua kwamba mwanadamu ana uwezo, kwa nguvu zake za asili pekee, wa kuepuka uovu na kufanya wema, wanakataa uhitaji wa msaada wowote usio wa kawaida katika maisha ya kiroho ya mwanadamu, na hata hawakubali dhana ya Pelagi kwamba neema, angalau, hurahisisha kwetu kutimiza sheria ya maadili, ambayo hatuwezi kuitimiza bila msaada wake kwa urahisi huo. Kwa hivyo, hukumu ya Kanisa la awali dhidi ya Wapelagia inawahusu zaidi hata zaidi wafuasi wao wa siku hizi.

II. Wengine wamepotea na wanaendelea kupotea kuhusu upana wa neema na uhusiano wake na uhuru wa binadamu.

Ulimwengu wa neema unakatiwa na wote wanaoitwa waibari wa mapenzi ya Mungu, yaani, wale wanaoamini kwamba Mungu tangu milele yote ameamua mapema (praedestinavit), kwa hiari Yake isiyo na masharti, watu fulani kwa wokovu wa milele na utukufu, na wengine kwa hukumu ya milele, na kwa hiyo huwapa neema Yake ya wokovu si wote, bali wale tu waliochaguliwa kwa ajili ya wokovu. Mafundisho haya ya uongo yalianza mapema katika karne ya pili miongoni mwa Wagnosti;[694] yalipata nguvu katika karne ya tano Afrika na Gali, na yakalaaniwa na Prosper, Hilary, Augustine na Papa Celestine;[695] ilitangazwa katika

---

[691] Tazama katika Natal. Alexandr., *Histor. eccles. saecul.*, V, diss. IV.

[692] Agustino, *Kuhusu Uteuzi wa Watakatifu*; *Kuhusu Zawadi ya Uvumilivu*; Prosper, *Kinyume na Collatus*; Fulgentinus, *Kuhusu Mwanzo na Neema*; Celestine, *Waraka kwa Maaskofu wa Gali*.

[693] Fulgentinus, *Kuhusu Uteuzi wa Kweli na Neema*, II, 17; taz. Gregory Mkuu, *Mahubiri juu ya Ezekieli*, IX, n. 2.

[694] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga 1, 8, n. 2; Clement, Stromata II, 3; V, 1; Epiphanius, Kuhusu Ujinga XXXII, 8.

[695] Sirmond. Hist. Praedest. pp. I, II, III.

Zama za Kati chini ya jina la mafundisho ya Augustino;[696] hatimaye, ilifikia ukamilifu wake katika nyakati za kisasa miongoni mwa Wakalvini, ambao hata waliijumuisha katika maungamo yao,[697] na Wajanseni.[698]

Wakalvini na Wajanseni hao hufundisha mafundisho ya uongo kuhusu uhusiano kati ya neema na uhuru wa binadamu. Kwa kudai kwamba, kwa uteuzi wa Mungu usio na masharti, neema hutolewa kwa wale walioteuliwa kwa ajili ya wokovu, na kwa hivyo hutolewa ili kuwatakatifuza bila kukosa na kuwaongoza kwenye wokovu, wafuasi hawa wa madhehebu kwa asili pia wanakubali wazo kwamba neema ina nguvu na ufanisi usioweza kupingwa kwa wale waliochaguliwa awali, kiasi kwamba bila kuepukika wanatimiza sheria za maadili.[699] Ni kweli kwamba, wakitaka kulinda dhana ya uhuru wa mwanadamu, Wajansenisti huona kwamba neema isiyoweza kupingwa haimlazimishi mtu kwa nguvu kufanya mema, bali humvuta kupitia furaha inayoshinda (delectatio victrix), ambayo huimimina katika roho ya mwanadamu, mbele yake matamanio yote ya kidunia na vishikio havina nguvu;[700] lakini kwa njia hii uhuru wa mwanadamu hauhifadhiwi wala hauokolewi hata kidogo.

Kinyume na makosa haya yote mawili ya Kikalvini, Kanisa la Orthodox lilitoa kauli katika Baraza la Yerusalemu mwaka 1672 katika toba ambayo baadaye ilijulikana kwetu kama Barua ya Mababa Wakuu wa Mashariki kuhusu Imani ya Orthodox. Inasema: "Tunaamini kwamba Mungu mwenye wema wote ameamiri tangu milele wale aliowachagua wapate utukufu; na wale aliowakataa, aliwachukulia hukumu—lakini si kwa sababu alitaka kwa njia hii kuwahesabia haki baadhi huku akiwaacha wengine wahukumiwe bila sababu: kwani hili haliendani na Mungu, Baba wa wote, asiye na upendeleo, *'ambaye anataka watu wote waokolewe na kufikia kumjua kweli'* (1 Tim. 2:4); bali kwa sababu alitabiri kwamba wengine wangeitumia vyema hiari yao, ilhali wengine wangeitumia vibaya: kwa hiyo aliwawekea wengine utukufu, huku akiwahukumu wengine. Kuhusu matumizi ya uhuru huu, tunafikiri hivi: kwa kuwa wema wa Mungu umejaalia neema ya kiungu na ya kuyaangaza—ambayo pia tunaita 'ya kwanza'—ambayo, kama nuru inayowaangaza wale wanaotembea gizani, huongoza kila mtu; kwa hiyo, wale wanaochagua kwa hiari kujisalimisha kwake (kwa maana huwasaidia wale wanaoitafuta, si wale wanaoipinga), na kutimiza amri zake—ambazo ni muhimu kwa ajili ya wokovu—hivyo hupokea neema ya kipekee ambayo, kwa kuwasaidia, kuwatia nguvu na kuwa kamilisha daima katika upendo wa Mungu, yaani, katika yale matendo mema ambayo Mungu anatutaka (na ambayo neema ya maandalizi pia ilihitaji), huwahesabia haki na kuwafanya waliochaguliwa tangu mwanzo: wale, kwa upande mwingine, wasiotaka kutii na kufuata neema, na kwa hivyo hawashiki amri za Mungu, bali, wakifuata misukumo ya Shetani, wanatumia vibaya uhuru waliopewa na Mungu ili wafanye mema kwa hiari, wanahukumiwa adhabu ya milele. Lakini kile ambacho wamwasi wa mpinga dini husema—yaani, kwamba Mungu huwapa watu hatima ya milele au kuwahukumu bila kujali hata kidogo matendo ya wale ambao wamepangiwa hatima hiyo au wamehukumiwa—tunachukua kuwa ni upumbavu na ukafiri" (Kifungu cha 3).

III. Kundi la tatu, hatimaye, linakosea katika mantiki yao kuhusu matokeo yanayotokana na neema kwa mtu, yaani, katika mantiki yao kuhusu utakatifu wenyewe wa mtu kwa neema. Makosa haya yanashikiliwa na Waprotestanti na yanahusu, kwanza, asili ya utakatifu unaotendwa na neema katika mwanadamu, na pili, masharti ya utakatifu kwa upande wa mwanadamu.

Kuhusu asili ya utakatifu (sanctificatio) au haki (justificatio), ikifahamika kwa maana pana, Waprotestanti wanashikilia kwamba **inajumuisha—a)** si katika ukweli kwamba neema ya Mungu inafanya kazi ndani ya mtu, na kwa kweli, kwa upande mmoja, inawatakasa kutoka kwa dhambi zote, na kwa upande mwingine, inawafanya wapya, wenye haki na watakatifu; **b)** bali katika ukweli kwamba, kwa neema ya Mungu, dhambi husamehewa tu kwa nje na hazihesabiwi kwa mtu, ingawa kwa kweli zinaendelea kuwepo ndani yake, na haki ya Kristo huhesabiwa tu kwa nje kwake. Hilo ndilo fundisho la Walutheri,[701] , na Wamerefomu.[702]

Mafundisho ya Kanisa la Orthodox ni ya asili tofauti kabisa. Akizungumzia matunda ya sakramenti ya Ubatizo, ambamo haki yetu na utakatifu wetu hutimizwa kwa kweli kwa neema, Kanisa linatangaza: "Kwanza,

---

[696] Gottchalk. Confessio prolixior (katika Mauguin, Vindic. praedestin. et gratiae, vol. I, uk. 9).
[697] Calvin. Institutes, Kitabu III, Sura 21, dokezo 5; Sura 22, dokezo 11; Sura 23, dokezo 4; Imani ya Helvetia, Sura X; Imani ya Ufaransa, Sura XII; Imani ya Ubelgiji, Sura XVI.
[698] Jansen, *De gratia Salvatoris*, Kitabu VIII, Sura ya 3.
[699] Jansen, *De gratia Salvatoris*, Kitabu VIII, Sura ya 6.
[700] Hapo hapo. IV, 6.
[701] Conf. Augustin. IV, VI, X; Apol. III, n. 186; Solid. Declar. art. III de justitia fidei n. 6 et seq.
[702] Conf. Helvet. I, sura XV; Conf. Belg., kifungu XXII, XXIII.

sakramenti hii huharibu dhambi zote: kwa watoto wachanga, dhambi ya asili; na kwa watu wazima, dhambi ya asili na dhambi ya hiari. Pili, inamrudishia mwanadamu haki aliyokuwa nayo katika hali ya kutokuwa na hatia na kutokuwa na dhambi' (Imani ya Kanisa la Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 103). Na kwingineko: 'Hatuwezi kusema kwamba ubatizo hausamehi mtu dhambi zake zote za awali, bali kwamba, ingawa zinabaki, hazina tena nguvu yoyote. Kufundisha kwa njia hii ni kilele cha ukafiri; ni kukanusha imani, siyo kuikiri. Kinyume chake, kila dhambi, iwe iliyokuwepo au iliyokuwepo kabla ya ubatizo, huharibiwa na huchukuliwa, kana kwamba, haipo, au kama haijawahi kuwepo. Kwa maana alama zote zinazowakilisha ubatizo huonyesha nguvu yake ya kutakasa, na mistari ya Maandiko Matakatifu inayohusu ubatizo inaashiria kwamba kupitia kwake utakaso kamili hupatikana, kama inavyodhihirika kutokana na majina yenyewe ya ubatizo. Ikiwa ni ubatizo kwa Roho na kwa moto, basi ni wazi kwamba huleta utakaso kamili, kwa maana Roho hutakasa kikamilifu. Ikiwa ni nuru, basi giza lote linaondolewa nayo. Ikiwa ni kuzaliwa upya, basi yote yaliyopita hupita: na hili 'lililopita' si kitu kingine isipokuwa dhambi. Ikiwa mtu anayebatizwa anavua mtu wa zamani, anavua pia dhambi. Ikiwa amevaa Kristo, kwa hakika anafanywa asiye na dhambi kupitia ubatizo" (Waraka wa Mababa Wakuu wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 16).

Kuhusu masharti ya kuhesabiwa haki au utakatifu kwa upande wa mwanadamu, Waprotestanti hufundisha kwamba mara tu mtu mwenye dhambi, alipofikia kutambua uwenye dhambi wake na udhaifu wake kamili wa kutimiza sheria ya maadili ya Injili, na akiguswa na hofu ya heshima kwa uzito wa hatia yake, anaamini kwa dhati kwamba amepatanishwa na Mungu kupitia Yesu Kristo—mara moja, kwa nguvu ya imani yake—ambayo pekee yake inahalalisha—haki za Kristo humhesabiwa kwake, naye hutangazwa kuwa mwenye haki na asiye na hatia, ingawa kwa kweli bado hakuwa mtakatifu. Kuanzia wakati huo na kuendelea, Mungu hufanya kazi zote njema ndani ya mtu, kama ushuhuda wa imani yake, lakini bila ushiriki wa mtu mwenyewe, kwa sababu ushiriki huo hauwezekani kutokana na udhaifu wake kamili.[703]

Kinyume na mafundisho haya ya uongo, Kanisa la Orthodox linaungama: 'Tunaamini kwamba mtu hupata haki si kwa imani pekee, bali kwa imani inayofuatana na upendo, yaani, kupitia imani na matendo. Tunaona kuwa ni wazo la ukafiri kabisa kwamba imani, kwa kuchukua nafasi ya matendo, hupatia mtu haki kupitia Kristo: kwani imani ya aina hiyo inaweza kudaiwa kuwa na kila mtu, na hakungekuwa na mtu asiyekombolewa—jambo ambalo ni wazi ni la uongo. Kinyume chake, tunaamini kwamba si kivuli tu cha imani, bali imani inayokaa ndani yetu, kupitia matendo, ndiyo inayotuhesabia haki katika Kristo. Tunaona matendo si tu kama ushuhuda unaothibitisha wito wetu, bali pia kama matunda yanayofanya imani yetu iwe hai, na ambayo, kulingana na ahadi ya kimungu, yanaweza kumletea kila mtu thawabu anayoistahili, iwe ni njema au mbaya, kulingana na yale aliyoyatenda kwa mwili wake" (Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kweli, Kifungu cha 13; taz. Kifungu cha 9).

IV. Kwa mujibu wa aina tatu za makosa kuhusu neema ambazo tumezitaja—ambazo mafundisho ya Kanisa la Orthodox yanakabiliana nazo waziwazi—tutaweka mafundisho haya katika sehemu tatu tofauti, yaani: **I)** dhidi ya Wapelagia, Wasemi-Pelagia na wafuasi wao wenye nia moja—kuhusu umuhimu wa neema kwa utakatifu wa mwanadamu; **II)** dhidi ya Wakalvini na Wajanseni — kuhusu upana wa neema na uhusiano wake na uhuru wa binadamu; **III)** dhidi ya Waprotestanti kwa ujumla — kuhusu asili na masharti ya utakatifu wa mwanadamu kwa neema ya Mungu.

I. Kuhusu Umuhimu wa Neema ya Mungu kwa Utakatifu wa Mwanadamu

§185. Sehemu za mafundisho

Kwa kuzingatia asili na idadi ya makosa ya kiheretiki yaliyokataliwa na mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu umuhimu wa neema, na hivyo basi kwa ajili ya uelewa dhahiri zaidi wa fundisho hili lenyewe, ni lazima liwekwe katika sehemu zifuatazo: **1)** neema, kama nguvu ya kimungu na msaada wa moja kwa moja kutoka kwa Mungu, ni muhimu kwa ujumla kwa utakatifu na wokovu wa mwanadamu mwenye dhambi (dhidi ya Wapelagia); **2)** ni muhimu, hasa, kwa imani yake na kwa mwanzo wenyewe wa imani, yaani, kwa toba yenyewe ya mtu mwenye dhambi kuelekea imani ya Kristo (dhidi ya Wasemi-Pelagia); **3)** ni muhimu kwa wema wake baada ya toba (dhidi ya Wapelagia); **4)** ni muhimu kwa uvumilivu wao katika imani na wema wa Kikristo hadi mwisho wa maisha yao (dhidi ya Semi-Pelagians).

---

[703] Apolog. III, n. 171; Solid. Declar. III kuhusu haki ya imani, n. 15, 22, 55 na zifuatazo.

§186. Umuhimu wa Neema kwa Utakatifu wa Mwanadamu kwa Ujumla

Neema ya Mungu ni muhimu kwa utakatifu wa mwanadamu mwenye dhambi kwa ujumla, yaani, ili mwenye dhambi aondoke katika hali yake ya dhambi, awe Mkristo wa kweli na, kwa njia hii, apate kwa ajili yake mwenyewe sifa za Mkombozi; la sivyo, hangeweza kuongoka, kusafishwa, kuhesabiwa haki, kufanywa mpya na kisha kujitahidi katika uchaji Mungu ili kufikia wokovu wa milele. Ukweli huu—

I. ilitangazwa kwa uwazi kabisa na Kristo Mwokozi Mwenyewe, aliposema: **a)** kumhusu Baba: *'Hakuna awezaye kuja kwangu, isipokuwa Baba aliye mkuu amvute'* (Yohana 6:44); **b)** kumhusu Roho Mtakatifu: *'Kama mtu asipozaliwa kwa maji na Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu'* (Yohana 3:5); na **c)** kumhusu Yeye Mwenyewe: *'Kama tawi haliwezi kuzaa tunda lenyewe isipokuwa likibaki katika mzabibu, vivyo hivyo nanyi hamwezi, isipokuwa mkibaki ndani yangu. Mimi ni mzabibu, ninyi ni matawi; yeye anayebaki ndani yangu, nami ndani yake, huzaa tunda lingi; maana bila mimi hamwezi kufanya neno'* (Yohana 15:4–5). Kutoka kwa seti ya kwanza ya maneno, ni wazi kwamba, bila msaada wa moja kwa moja wa Mungu Baba, uongofu wa mtu kwa Ukristo hauwezekani; kutokana na ya pili, kwamba bila kuzaliwa upya moja kwa moja kwa nguvu ya Roho Mtakatifu, haiwezekani kwa aliyebadilika kuingia katika Ufalme wa Mungu au Kanisa la Kristo; hatimaye, kutokana na ya tatu, kwamba hata baada ya mtu kuingia katika Kanisa la Kristo, hawezi kuzaa tunda lolote la Kikristo, wala hawezi kufanya chochote, isipokuwa akikaa ndani ya mzabibu—Yesu Kristo—na akilishwa, kudumishwa na kukuzawa na nguvu Yake ya moja kwa moja inayotoa uhai (taz. Yohana 6:53).

II. Mitume Watakatifu pia walihubiri hili kwa uwazi kabisa. Hivyo, Mtume Paulo, akizungumza katika sehemu mbalimbali kuhusu wongofu wa watu kwa imani inayookoa katika Kristo, kusafishwa kwao dhambi na kutangazwa kwao haki, anasema: *"Ametuokoa, si kwa ajili ya matendo ya haki tuliyotenda, bali kwa kadiri ya rehema zake, kwa kuozeshwa upya na kufanywa upya kwa njia ya kuoshwa kwa maji na Roho Mtakatifu, ambaye alimimina juu yetu kwa wingi kupitia Yesu Kristo Mwokozi wetu, ili, tukishuhudiwa haki kwa neema yake, tuwe warithi wa uzima wa milele kwa njia ya tumaini"* [(Tito 3:5–7); taz. (2 Tim. 1:9)]. *"Kwa maana wote wamefanya dhambi na kupungukiwa na utukufu wa Mungu, wakahesabiwa haki bure kwa neema yake, kwa njia ya ukombozi ulio katika Kristo Yesu"* (Waroma 3:23–24), — *"ndani yake tulipata ukombozi kwa damu yake, msamaha wa dhambi, sawasawa na utajiri wa neema yake"* (Waefeso 1:7). *"Hata tulipokuwa tumefariki katika makosa yetu, alituamsha pamoja na Kristo—kwa neema mmeokolewa"* (Waefeso 2:5); *'Kwa maana mmeokolewa kwa neema, kwa njia ya imani; na hii si kwa matendo yenu, ni zawadi ya Mungu'* (Efe. 2:8). Mahali pengine, akizungumzia matokeo ya kuhubiriwa kwa Injili kwa watu na tunda linalotokana nayo, anaandika, kwa mfano, kwa Waefeso: *'Namshukuru Mungu wangu ... kwa ushirika wenu katika injili tangu siku ya kwanza hadi sasa, nikiwa na uhakika kwamba yeye aliyeanza kazi njema miongoni mwenu ataiendeleza hadi ikamilike siku ya Yesu Kristo'* (Flp. 1:5–6); au kwa Wakorintho: *'Nani yeye Paulo? Nani yeye Apolo? Wao ni watumishi tu ambao kupitia kwao mkaamini, na hilo ni kama Bwana alivyompa kila mmoja. Mimi nilipanda, Apolo akamwagilia, lakini Mungu ndiye aliyekua; hivyo mtu anayepanda wala anayemwagilia si kitu, ila Mungu tu, anayekua"* (1 Kor. 3:5–7). Hapa Mitume anatofautisha wazi kati ya neema ya Mungu ya nje—yaani, mafundisho ya Injili—na neema ya ndani, au kazi ya moja kwa moja ya Mungu katika watu, na anaonyesha hii ya pili kuwa ni muhimu kabisa kwa mafanikio ya Injili (taz. 1 Wathes. 1:5). Mwisho, katika seti ya tatu ya mistari, anatoa himizo au maneno ya kutia moyo kama hayo kwa wale ambao tayari wamekubali ujumbe wa Injili na wakawa Wakristo: *'Endeleeni kutenda wokovu wenu wenyewe kwa kuogopa na kutetemeka, maana ni Mungu ndiye anayefanya kazi ndani yenu, kuyatenda mapenzi yake na kutenda'* (Fil. 2:12–13). *'Basi, Mungu wa amani, ambaye kwa damu ya agano la milele alimfufua kutoka kwa wafu Bwana wetu Yesu Kristo, Mchungaji Mkuu wa kondoo, awaweke tayari kwa kila jambo jema ili kutenda mapenzi yake, na atende ndani yenu yale yanayompendeza, kwa njia ya Yesu Kristo'* (Ebr. 13:20–21). Na yafuatayo yanashuhudia kwamba, bila msaada wa kimuujiza wa ndani kutoka kwa Mungu, hatuwezi kutamani wala kutimiza jambo lolote jema.

III. Kanisa Takatifu daima limeamini na kukiri hili, kama inavyoonyeshwa na:

1) Ushuhuda wa walimu wake wa kale. Kwa mfano: **a)** Mtakatifu Irenaeus: 'Kama vile mzabibu mwitu, usipotegwa, unabaki kuwa tasa kwa bwana wake kwa asili yake ya mwitu, na kama vile mti tasa unavyokatwa na kutupwa motoni: ndivyo pia mtu, hadi apokee kwa imani upandikizwaji wa Roho, anaendelea kuwa alivyokuwa hapo awali; kwani akiwa ni mwili na damu, hawezi kurithi ufalme wa Mungu, kama Mtume

anavyosema (1 Kor. 15:50);[704] **b)** Mtakatifu Sipriani: 'Mchana na usiku tunaomba kwamba utakatifu na ufufuo unaopokelewa (sumitur) kutoka kwa neema ya Mungu utawekwa salama ndani yetu chini ya ulinzi Wake.'[705] **c)** Mtakatifu Hippolytus: "Kile ambacho watakatifu wamefanywa safi kilitawaliwa kwao na Mungu Mwana — ndiyo maana wanasema kwamba *'kutoka kwa utajiri wake sisi sote tumepokea, neema juu ya neema'* (Yohana 1:16);"[706] **d)** Mtakatifu Cyril wa Yerusalemu: "Mwombezi Mkuu na Mtoaji wa zawadi duniani kote hutoa usafi kwa mmoja, ubikira wa kudumu kwa mwingine, nia ya kutoa sadaka kwa mwingine, upendo wa umaskini kwa mwingine, na nguvu ya kutoa pepo wachafu kwa mwingine; na kama vile nuru inavyong'arisha kila kitu kwa miale moja, ndivyo Roho Mtakatifu anavyoangaza wale wenye macho… Ndani Yake wanamhitaji wanadamu—Eliya, Elisha, na Isaya; ndani Yake wanamhitaji malaika—Mikaeli na Gabrieli;"[707] **(d)** Mt. Yohane Krisostomo: "Yeye (Mtume) alijua kwamba ni neema inayotuponya;"[708] **(e)** Mt. Makariyo Mkubwa: "Kama vile mwili usio na roho uko amekufa na hauwezi kufanya chochote, ndivyo pia roho, bila roho ya mbinguni, bila Roho ya Kimungu, imekufa kwa Ufalme, na bila Roho Mtakatifu haiwezi kutenda chochote kinachompendeza Mungu;"[709] na mahali pengine: "Ikiwa roho haipokei utakatifu wa kiroho katika dunia hii kupitia imani thabiti na maombi; ikiwa haishiriki katika asili ya kimungu, na haipokei neema, ambayo kwa msaada wake ingeweza kutimiza amri zote takatifu na bila lawama: basi itabaki isiyostahili kwa Ufalme wa Mungu;"[710] **(g)** Mtakatifu Augustine: "Neema ya Mungu kupitia Bwana wetu Yesu Kristo (kama imekuwa ikiaminika siku zote na imani ya kweli na Kanisa Katoliki) huwahamisha watoto na watu wazima kutoka kwa kifo cha mtu wa kwanza hadi kwa uzima wa mtu wa pili, si kwa kuondoa dhambi tu, bali pia kwa kuwasaidia wale ambao tayari wana uwezo wa kutumia hiari yao, ili wasitende dhambi na waishi kwa haki, — ili, bila msaada wake, tusingeweza kuwa na uchaji Mungu wala haki katika matendo yetu au hata katika tamaa zetu."[711] Na mahali pengine: "Yeyote anayetaka kufanya toba ya imani kwa mujibu wa ukweli lazima akiri, bila kusita hata kidogo, kwamba bila neema mtu hawezi kabisa kufanya jambo lolote jema linalohusiana na uchaji Mungu na haki ya kweli."[712]

2) Maamuzi ya mabaraza yaliyofanyika dhidi ya Pelagio. Hivyo, Baraza la Diospolis (mwaka 415) lilikemea fundisho lifuatalo la uzushi wa Pelagio: "Neema na msaada wa Mungu havitolewi kwa kila (tendo jema), bali vinapatikana katika hiari ya mtu, au katika sheria na mafundisho (ya Injili)."[713] Na Baraza la Pili la Arras (mwaka 529) lilitoa amri: "Kama mtu yeyote anadai kwamba, ili kutusafisha dhambi zetu, Mungu anasubiri ridhaa yetu, na hakiri kwamba ridhaa hii ya kusafishwa inatokana ndani yetu kupitia kumiminwa kwa Roho Mtakatifu na msaada Wake, mtu huyo anapinga Roho Mtakatifu" (Kanuni IV). Na zaidi: "Kama mtu yeyote anadai kwamba mtu anaweza, kwa nguvu za asili yake mwenyewe, kufikiri kwa usahihi au kuchagua kitu kizuri kinachohusiana na wokovu wa milele, na kukubali ujumbe wa wokovu, yaani Injili, bila mwanga na msukumo kutoka kwa Roho Mtakatifu, amedanganywa na roho ya uzushi" (Kanuni ya VII).[714] Hatutajitaja tena maamuzi ya Mtaguso wa Karthago, ambayo tumeyataja hapo juu.

3) Maombi na nyimbo zake. Hapa, mara nyingi sana, Kanisa linatwomba msaada wa neema kutoka juu kwa ajili ya matendo ya imani na utauwa; mara nyingi sana linamtukuza Roho Mtakatifu, anayetuangaza, kutuamsha upya na kutuimarisha kwa vipawa vyake vingi, na hivyo inakiri kwa sauti kubwa mbele za Mungu

---

[704] Adv. haeres. V, 10, n. 2.
[705] *De oratione Domin.* XII, uk. 207, toleo la Sal.
[706] Kwenye Gen. fragm., apud Galland. II, uk. 484.
[707] Cat. XVI, n. 22, uk. 362.
[708] Kwa maana mjue, kwamba ni neema inayookoa. Katika Homilia juu ya Matendo ya Mitume, XLV, n. 1.
[709] Hotuba kuhusu jinsi kila roho inayotamani kurithi Ufalme wa Mungu inavyopaswa kuzaliwa upya kwa Roho Mtakatifu, katika Chr. Readings 1839, 11, uk. 320. Dondoo kutoka kwa Mahubiri kuhusu Upako wa Kiroho, ibid., uk. 162: 'Kama vile samaki hawezi kuishi bila maji, au kama hakuna mtu anayeweza kutembea bila miguu, kuona bila macho, kuongea bila ulimi, au kusikia bila masikio: vivyo hivyo bila Bwana Yesu na bila msaada wa nguvu ya kimungu, haiwezekani kuelewa fumbo la hekima ya Mungu na kuwa Mkristo mkamilifu'.
[710] Mahubiri kuhusu Mabadiliko Anayoleta Kristo kwa Mkristo, katika Christian Readings 1836, I, 38.
[711] Waraka CLXXXVI, kwa Paulinus, n. 3. Au: 'Kwa neema ya Mungu kupitia Yesu Bwana wetu, wote huachiliwa huru, yeyote anayeachiliwa huru' (Waraka CLXXXIX kwa John Hieros, n. 6).
[712] Kuhusu Neema ya Kristo, Sura ya XXVII.
[713] Harduin. *Acta concil.* vol. I, col. 2011.
[714] Harduin. Ibid., vol. II, col. 1099.

udhaifu wetu na kutoweza kwetu kufanya wema wowote bila msaada wake wa moja kwa moja, '[715] '—kwamba himno na maombi haya peke yake, yanayopigwa kelele Kanisani tangu enzi za kale, yanajitengenezea yenyewe ushahidi thabiti zaidi wa imani yake isiyoyumba katika umuhimu wa msaada wa Kimungu kwetu.[716]

IV. Busara ya kawaida, kwa upande wake, inaweza kusema, kwa msingi wa kanuni za teolojia, kwamba ikiwa mwanadamu, kama kiumbe mwenye mipaka asiye na uhai ndani yake, alihitaji neema ya Mungu hata kabla ya kuanguka kwake—kama vile roho zote safi zilizoumbwa zinavyoendelea kuihitaji hadi leo:[717] —je, siyo lazima zaidi kwa mwanadamu sasa, katika hali yake ya kuanguka? Na hata wakati huo hakuweza kuishi kiroho bila neema hiyo, kama vile hakuweza kuishi bila lishe ya kiroho na hewa: basi, inawezaje kuonekana kuwa hili linawezekana sasa? Wakati huo, akiwa bado safi na asiye na doa, jukumu lake pekee lilikuwa kufanya mema; lakini sasa, akiwa dhaifu na ameharibika kabisa, ni lazima kwanza ajisafishe dhambi, aponye udhaifu wake wa kimaadili, na kisha apigane bila kuchoka dhidi ya maadui wa wokovu, na, akiwa anajihusisha na mapambano hayo, afanye mema. "Asili ya mwanadamu," kama walivyosema pia Baba wa Mtaguso wa Pili wa Arras, "hata kama ingebaki katika hali ya usafi iliyoumbwa nayo, isingeweza kwa vyovyote vile kujihifadhi bila msaada wa Muumba wake. Na kwa hiyo, ikiwa haikuweza, bila neema ya Mungu, kuhifadhi afya iliyopokea, inawezaje, bila neema ya Mungu, kurejesha kile ilichokipoteza?"[718]

§187. Umuhimu wa neema kwa imani na kwa mwanzo kabisa wa imani, au kwa mabadiliko ya mtu kuwa Mkristo

Neema ya Mungu, ambayo kwa ujumla ni muhimu kwa utakatifu na wokovu wa mtu, ni muhimu, hasa, kwa imani yake na kwa mwanzo wenyewe wa imani kwa Bwana Yesu.

I. Haya ndiyo aliyoyafundisha Kristo Mwokozi. Wakati Wayahudi, walipokuwa wakisikiliza hotuba Yake kuhusu ukweli kwamba Yeye ndiye mkate ulioshuka kutoka mbinguni (Yohana 6:40–41), walianza kunung'unika na kusema: *'Je, huyu si Yesu, mwana wa Yosefu, ambaye tunamjua baba yake na mama yake? Anawezaje kusema, 'Nimetoka mbinguni'*?" (Yohana 6:42), na kadhalika—na hawakuamini wala asili yake ya kimungu wala mafundisho yake—akaambia: *"Msinyemeleane* n*inyi kwa ninyi. Hakuna awezaye kuja Kwangu isipokuwa yule aliyevutwa na Baba aliyenituma; nami nitamfufua siku ya mwisho. Imeandikwa katika Manabii: 'Wote watafundishwa na Mungu.' Kila aliyesikia kutoka kwa Baba na kufundishwa huja Kwangu*' (Yohana 6:43–45). Baada ya muda mfupi, alipokuwa akiendelea na mahubiri yake, alisikia kwamba wengi—hata miongoni mwa wanafunzi wake wenyewe—walikuwa wakisema, 'Maneno haya ni ajabu sana!' na walikuwa wakianza kulalamika na kupotea (Yohana 6:60–61), Aliwaambia: *"Kuna baadhi yenu wasioamini ... Ndiyo maana niliwaambia kwamba hakuna awezaye kuja Kwangu isipokuwa amepewa na Baba yangu"* (Yohana 6:64–65). Hatimaye, mmoja wa wanafunzi wake wa karibu—Petro, akizungumza kwa niaba ya Wawiliwa wote—alimkiri: *'Wewe ndiwe Kristo, Mwana wa Mungu aliye hai'* (Mathayo 16:16), Yesu akamjibu: *'Umebarikiwa wewe, Simoni, mwana wa Yona, kwa kuwa hili halikufunuliwa kwako na mwili na damu, bali na Baba yangu aliye mbinguni'* (Mathayo 16:17). Basi, ili kumwendea Yesu na kumwamini, haitoshi kusikia tu mafundisho Yake, bali ni lazima pia kuvutwa kwa ndani na moja kwa moja kutoka kwa Baba; kama imani hai na toba ya Mtume Petro mwenyewe—ambaye daima alizingatia mafundisho ya Bwana wake—inaelezewa kama matokeo ya nuru ya ndani kutoka kwa Baba: basi hii ina maana kwamba bila neema ya Mungu hatuwezi wala kuanza wala kuendeleza imani yetu kwa Mwokozi wetu.

II. Hii ndiyo pia walichofundisha Mitume. Mt. Paulo anaelezea hili katika barua mbalimbali. Kwa Warumi, aliwapa maagizo yafuatayo: *"Kwa neema niliyoipata, nawaambia kila mmoja wenu: msiijifikirie kupita kiasi, bali fikirini kwa busara, kila mmoja kadiri ya imani ambayo Mungu amegawanya kwa kila mmoja wenu*" (Warumi 12:3). Akiwaandikia Wakorintho aliandika: *"Hakuna anayeweza kusema 'Yesu ni Bwana' isipokuwa kwa Roho Mtakatifu"* (1 Kor. 12:3), na akawaeleza kwamba ni *"Mungu, aliyesema, 'Nuru ing'ae gizani,*' ndiye *aliyeng'aza mioyoni mwetu ili kutoa nuru ya maarifa ya utukufu wa Mungu katika uso wa Yesu*

---

[715] Fikiria, kwa mfano, sala: 'Mfalme wa Mbinguni…'; 'Utatu Mtakatifu Sana…', pamoja na sala za jioni na asubuhi, Kanuni ya Toba, na zingine.

[716] Ushahidi huu ulionyeshwa katika wakati wao na Mtakatifu Sipriani (tazama dokezo 705 hapo juu) na Mbarikiwa Augustino (tazama dokezo 732 hapo chini).

[717] Tazama § 104 hapo juu.

[718] …Basi, kwa kuwa bila neema ya Mungu hawezi kulinda wokovu alioupokea, awezaje bila neema ya Mungu kurekebisha kile alichokipoteza? (Kan. XIX, katika Harduin, vol. iliyotajwa.).

Kristo" (2 Kor. 4:6). Kwa Waefeso alionyesha matakwa *yake mema*: *'Mungu wa Bwana wetu Yesu Kristo, Baba wa utukufu, awape Roho wa hekima na ufunuo mpate kumjua yeye, na ayangaze macho ya mioyo yenu, mpate kujua tumaini alilowaita nalo, na utajiri wa urithi wake wa utukufu kwa watakatifu, na jinsi uwezo wake ulivyo mkuu usio na kipimo kwetu sisi tunaoamini, sawasawa na kazi ya nguvu zake kuu"* (Efe. 1:17–19), akiongeza: *'Kwa maana mmeokolewa kwa neema, kwa njia ya imani; na hii si kwa ajili ya nafsi zenu; ni zawadi ya Mungu'* (Efe. 2:8). Kwa Wafilipi alishuhudia: *'Kwa maana mmejaliwa, kwa ajili ya Kristo, si tu kuamini, bali pia kuteseka kwa ajili yake'* (Fil. 1:29); *'Ni Mungu atendaye kazi ndani yenu,* kuwapa *na kutaka na kutenda, kwa kupendeza kwake'* (Flp. 2:13). Yaani, kwa maneno ya mwalimu wa Mataifa: **a)** Mungu anatupa imani na kipimo cha imani hiyo (Rum. 12:3), ili iwe zawadi ya Mungu kabisa [(Efe. 2:8); (Fil. 1:29)]; **b)** bila neema ya Roho Mtakatifu hatuwezi hata kumwita Yesu 'Bwana', na kwa hivyo hatuwezi hata kuanza kumwamini (1 Kor. 12:3), zaidi ya hayo kwa sababu *"ni Mungu anayefanya kati yenu, kwa kutaka na kutenda, sawasawa na kusudi lake jema"* (Fil. 2:13); **c)** Yeye hutenda ndani yetu mwanzo wa imani, akitupatia Roho wa hekima na ufunuo ili tumjue Yeye, akimwangaza macho ya mioyo yetu, macho ya mioyo yenu, ili tufahamu ni nini tumaini la wito wake (Efe. 1:17–18), au, kwa maneno mengine, *'imemwaka mioyoni mwetu ili kutoa nuru ya maarifa ya utukufu wa Mungu usionekana katika uso wa Yesu Kristo'* (2 Kor. 4:6); — na **d)** baadaye, tukishirikiana na kubaki waumini: hili pia ni kwa kazi ya nguvu zake kuu ndani yetu (Efe. 1:19). Katika Kitabu cha Matendo ya Mitume, Mtakatifu Luka anasimulia hadithi ya mwanamke fulani—Lydia, muuzaji wa zambarau—ambaye Bwana alimfungua moyo wake ili asikilize maneno yaliyosemwa na Paulo, na kwa sababu hiyo alikubali mahubiri ya Mtume, akamwamini Kristo na akabatizwa (Matendo 16:15). Hivyo basi, inaonekana wazi kwamba pamoja na mahubiri ya nje ya Injili—ambayo bila yake haiwezekani kumwamini Bwana Yesu—kuna pia haja ya msaada wa ndani wa Mungu, ambao kwanza hufungua moyo wa asiyeamini ili akubali na kuelewa mahubiri, na hivyo kuwa mwanzo na chanzo cha imani ndani yake.

III. Hivi ndivyo Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa la awali walivyofundisha. Kwa mfano:

Mtakatifu Barnaba: "Yeye (Mungu) ametahini masikio yetu, ili, tukisikia neno, tuamini."[719]

Mtakatifu Justin: "Kwa watu wengi ambao hawakuwa wamepokea neema ya kuelewa, mafundisho haya (ya Kikristo) yalionekana kuwa yasiyo na mantiki na yasiyostahili Mungu."[720] "Hivyo alitufunulia yote ambayo tumekuja kuyaelewa kutoka kwa Maandiko kwa neema yake pekee."[721] "Je, umewahi kufikiria kwamba tusingeweza kuelewa yaliyomo katika Maandiko tusipopewa neema ya kuelewa kwa mapenzi ya Mungu, ambaye anataka hivyo?"[722]

Mtakatifu Gregori Muujiza: "Iwapo mtu anataka kumjua Mungu kupitia uumbaji wake, au kuelewa Maandiko Matakatifu, bila hekima yake hawezi kumjua chochote kumhusu wala kusikia chochote. Na yeye anayemwomba Mungu anamwomba ipasavyo kupitia Mwana, na yeye anayemjia anamjia kweli kupitia Kristo; na haiwezekani kumjia Mwana bila Roho: kwa maana Roho huuhuisha na kutakasa vitu vyote.[723]

Mtakatifu Basili Mkubwa: 'Mara tu, kwa msaada wa nguvu inayong'arisha, tunapoweka macho yetu kwenye uzuri wa mfano wa Mungu asiyeonekana, na kupitia huo tunainuliwa kwenye tafakari ya mfano wa asili, unaovuka uzuri wote; Roho wa maarifa yupo hapo bila kutengana, ambaye huwapa wale wanaopenda kutazama ukweli ndani Yake nguvu ya maono ya kimistiki ili kutafakari sura hiyo, na hawaifunuli nje Yake, bali huwapeleka katika maarifa ndani Yake. Kwa maana kama *'hakuna anayemjua Baba isipokuwa Mwana'* (Mathayo 11:27); hivyo *'hakuna anayeweza kusema "Yesu ni Bwana" isipokuwa kwa Roho Mtakatifu'* (1 Kor. 12:3). Kwa maana haikusemwa: 'kwa Roho' (διά πνεύματος), bali: 'katika Roho' (έν πνεύματι). Na: *'Mungu ni Roho, na wale wanaomwabudu wanapaswa kumwabudu katika roho na kweli'* (Yohana 4:24); kama ilivyoandikwa: *'katika nuru yako*, yaani, katika nuru ya Roho, *tutaona nuru*' (Zaburi 35:10) — *'Nuru ya kweli, inayomwangaza kila mtu anayekuja duniani'* (Yohana 1:9). Kwa hiyo, Roho anadhihirisha katika Yeye mwenyewe utukufu wa Mwana wa pekee, na katika Yeye mwenyewe anatoa maarifa ya Mungu kwa waabudu

[719] Barua za Mtaguso, sura ya IX, katika Chr. Th. 1830, XXXVII.
[720] Mazungumzo na Tryfo, n. XX.
[721] Hapo hapo, n. C.
[722] Hapo hapo, n. CXIX; taz. Apolog. II, n. 10.
[723] *De fide*, katika *Mai.* VII, II, uk. 170.

wa kweli. Hivyo basi, njia ya kufikia maarifa ya Mungu inaanzia katika Roho mmoja, kupitia kwa Mwana wa pekee, hadi kwa Baba mmoja.[724]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: *"Ume barikiwa wewe, Simoni mwana wa Yona, kwa kuwa hili halikufichuliwa kwako na mwili wala damu, bali na Baba yangu aliye mbinguni"* (Mathayo 16:17). Hapa Bwana anaonekana kupendekeza yafuatayo: imani kwangu si jambo dogo, bali inahitaji msukumo kutoka juu."[725] "Huna chochote chako mwenyewe, bali umepokea kila kitu kutoka kwa Mungu… Una, kwa sababu umepokea—si hiki au kile, bali kila kitu ulicho nacho. Matendo yote mema si yako mwenyewe, bali yanatokana na neema ya Mungu. Je, unaweza hata kuonyesha imani? Hata hiyo ilitegemea wito."[726] "Ili ubora wa matendo yako mema usikufanye mjivunie, tazama jinsi yeye (Mtume) anavyokupa unyenyekevu: *'Kwa neema,' anasema, 'mmeokolewa kwa imani*.' Kisha, ili hiari isinyimwe uhuru wake, alitaja pia kile ambacho ni chetu katika jambo hili. Na kisha aliweka hata hili kando na kusema: *'Wala hili halitoki kwetu*.' 'Na imani,' anasema, 'haijatoka kwetu.' Kwa maana kama yeye (Kristo) hangeja, kama hangeitua: tungewezaje kuamini?.. 'Hivyo basi, imani si yetu, bali ni zawadi ya Mungu.'[727] 'Ametia imani ndani yetu; Ametupatia mwanzo wake.'[728] 'Uongozi wa Roho unahitajika ili kupanda hadi vilele vya imani,'[729] — 'yeye anayekiri (Kristo) hufanya hivyo si kwa nguvu zake mwenyewe, bali kwa kusaidiwa na neema kutoka juu.'[730]

Tangu kuibuka kwa uzushi wa Pelagi, na baadaye uzushi wa Semi-Pelagi, walimu wa Kanisa walianza kufafanua mafundisho haya kwa usahihi mkubwa zaidi. Hapa, kwa mfano, ni jinsi walivyoyaweka:

Mababa wa Baraza la Pili la Arras: "Kama mtu yeyote atasema kwamba ukuaji na mwanzo wa imani, na hata mwelekeo wenyewe kuelekea kwake, ambao kwao tunamwamini Yeye anayehesabia haki asiye na imani na kusonga mbele hadi kuzaliwa upya katika sakramenti ya ubatizo, haziwezi kuwa ndani yetu kwa zawadi ya neema—yaani, kupitia msukumo wa Roho Mtakatifu, anayeelekeza mapenzi yetu kutoka kwa kutokumwamini kwenda kwa imani, kutoka kwa kutokuwa mcha Mungu kwenda kwa kuwa mcha Mungu—bali hutokea kiasili: mtu wa namna hiyo anajidhihirisha kuwa ni mpinzani wa mafundisho ya kitume" (Kanuni ya V).

Cassian kuhusu (Fil. 1:29): "Na hapa Mitume alishuhudia kwamba mwanzo wa toba na imani yetu, na uvumilivu wa mateso, hutupewa na Mungu… Sio kupitia usomaji makini, bali Mungu anayewapa nuru vipofu."[731]

Mtakatifu Augustino: "Kuhusu mada hii, ambayo sasa tunaitetea kwa makusudi dhidi ya wamwasi wapya, Kanisa halijawahi kunyamaza katika maombi yake, ingawa hapo awali halikuona ni lazima kuijadili katika mahubiri yake hadi mmoja wa wapinzani wake alipolichochea kufanya hivyo. Maana ni lini Kanisa limewahi kushindwa kuombea wasioamini na maadui zake, ili wapate imani? Ni lini muumini yeyote, akiwa na rafiki, jamaa au mwenzi asiyeamini, ameshindwa kumuomba Bwana awape hekima ya kutii imani ya Kristo? … Ni kupitia maombi haya, na kupitia imani hii, ambapo Kanisa lilizaliwa, limeota, na linaendelea kukuwa. Kanisa halingetuomba kwamba imani ipewe wasioamini kama lisingeamini kwamba Mungu hugeuza

---

[724] Kuhusu Roho Mtakatifu, Sura ya 18, katika The Works of the Holy Fathers, VII, 302–303. Na zaidi: 'akili ikielekea upande wa kimungu na kupokea ndani yake zawadi zilizojaa neema za Roho, basi huwa na uwezo wa kuelewa kilicho cha kimungu, kwa kadiri iwezekanavyo kwa asili yake' (Barua 225 kwa Amphilochius, katika The Works of the Holy Fathers, juz. XI, uk. 156).

[725] Katika Homilia juu ya Yohana, XLV, n. 3. Mahali pengine: 'Mafanikio ya mahubiri hayakutegemea mitume, bali neema iliyowatangulia. Ingawa kazi yao ilikuwa ni kwenda na kuhubiri, ni Mungu Mwenyewe, akitenda kupitia mitume, aliyeleta ushawishi. Vivyo hivyo Luka alisema kwamba Aliwafungua mioyo yao (Matendo 16:14); na kwingineko: 'walipewa kusikia neno la Mungu'. Kwenye Barua kwa Warumi, Mahubiri I, aya ya 5, kulingana na tafsiri ya Kirusi, Moscow 1844, uk. 18).

[726] Katika 1 Wakorintho, Homilia XII, namba 1 na 2.

[727] ... wala imani si yetu. Ni, anasema, zawadi kutoka kwa Mungu. Homilia IV juu ya Waefeso, Sura ya II, mstari wa 8.

[728] Aliweka imani ndani yetu; alitupa mwanzo. Katika Hebr. homil. XXVIII, n. 2.

[729] Katika Zab. CXI, n. 2.

[730] Si kwa nguvu zake mwenyewe, bali akisaidiwa na neema kutoka juu ndipo mtoa ushuhuda anatoa ushuhuda. Katika Homilia ya Mathayo XXXIV, n. 3. Tumekusudia kutoa dondoo nyingi hapa kutoka kwa Baba Wakristo wa Kigiriki, na hasa kutoka kwa Mtakatifu Krisostomo, ili kuonyesha dhuluma kuu ya Wajanseni, ambao hudai kwamba Baba Wakristo wa Kigiriki hawakuwa wageni kwa nusu-Pelagianizimu. Upinzani wa kina kabisa dhidi ya kashfa hii unaweza kupatikana katika kazi ya Isaac Habert: *Theologiae Graecorum Patrum vindicatae circa universam materiam gratiae*, Paris, 1646; pia katika Dionysius wa Patavia – *De Theolog. dogmat.*, Kitabu cha Mungu IX, Sura za 4 na 5.

[731] Coll. III, 15. Na mwandishi huyu huyu: 'Ni sawa kwamba tuamini katika maarifa ya Yeye ambaye peke yake anatoka yote tunayoamini kumhusu; kwani Mungu hakika hangeweza kumjulikana na mwanadamu isipokuwa Yeye mwenyewe angependa kumpa mwanadamu maarifa kumhusu' (De incarn. IV, 4).

mioyo ya watu waliomgeukia na kumpinga kuelekea Kwake."[732] Na katika kifungu kingine: "*Nani alimpa kwanza, hata apate kumrudishia? Kwa maana kwa Yeye, na kwa Yeye, na kwa Yeye ni vitu vyote* (Warumi 11:35–36). Hivyo basi, mwanzo wa imani yetu unatoka kwa nani, kama si kwa Yeye?… Mtume anasema: *'Kwa ajili ya Kristo, mmejaliwa si tu kuamini katika Yeye, bali pia kuteseka kwa ajili Yake*' (Fil. 1:29). Anaita yote haya zawadi kutoka kwa Mungu: kwani kwa yote mawili, anasema, mmejaliwa. Hakuwaambia: 'Mmejaliwa ili mweze kuamini katika Yeye kikamilifu zaidi', bali tu—'ili mweze kuamini katika Yeye'. Wala hakusema juu yake mwenyewe kwamba alipokea neema ya Mungu ili awe mwaminifu zaidi, bali awe mwaminifu (1 Kor. 7:25): kwa maana alijua kwamba si yeye aliyekuwa wa kwanza kumpa Mungu mwanzo wa imani yake, bali kwamba Mungu tayari alikuwa amempa ukuaji wake; lakini yule yule aliyemfanya kuwa Mtume pia alimfanya awe mwaminifu."[733]

Prosper: "Haipaswi mtu kukanusha kwamba nia njema ambayo mtu humgeukia Mungu ni sifa ya mtu huyo, lakini ni lazima mtu akiri kwamba ilitokana na msukumo kutoka kwa Mungu. Kwa maana kama hakuna mtu mwema, isipokuwa Mungu peke yake: ni wema gani utakaokuwepo ambao hauna Mwanzilishi mwema?"[734]

Fulgentius: "Ikiwa, kulingana na mtazamo wao (wa Walaghai-Nusu), hamu ya kuamini ni yetu kabla ya neema ya Mungu kuanza kutusaidia, basi huitwa neema isivyo haki, kwa sababu haitolewi kwa mwanadamu bure, bali hutolewa kwa malipo ya hiari yake njema."[735]

IV. Tunapofikiria kuhusu hali ya ubinadamu ulioanguka, kama ilivyo nje ya Ukristo—katika upagani, Uyahudi na Uislamu—hatuwezi isipokuwa kukiri, kwa msingi wa hoja zinazotokana na akili ya asili pekee, kwamba mtu kama huyo anahitaji msaada maalum wa kimungu ili kukuza tamaa ya dhati ya kugeukia imani ya Kikristo. Idadi kubwa ya watu—kama vile watoto wote wachanga na karibu mataifa yote yaliyozama katika ujinga mtupu—hawana uwezo kabisa wa kufikiri na, kwa hivyo, hawawezi kwa hiari yao wenyewe ama kuelewa mapungufu ya imani yao wenyewe au kuthamini sifa za imani ya Kikristo, ili waamue kuikumbatia. Wengine, ingawa wana uwezo wa kufikiri kwa kiwango fulani, lakini kwa kuwa wamekulia katika mafundisho ya imani nyingine—iwe ya kipagani, Kiyahudi au Kiislamu—hupendelea kwa asili kupinga Ukristo, kiasi kwamba mahubiri ya Kristo aliyesulubishwa, ambayo ni ya ajabu na ya kustaajabisha yenyewe, bila shaka huonekana kwao kuwa kikwazo au upuuzi (1 Kor. 1:23). Wakati huo huo, kwa kuwa ni wa mwili, bado wamezidiwa na dhambi ya asili, na wakazidisha kufinyanga mioyo na akili zao kwa dhambi mpya, za hiari, hawawezi kuelewa hata ujumbe mkuu wa Injili , unaotoka kwa Roho wa Mungu: *'Mtu wa mwili hapokei yale ya Roho wa Mungu, maana ni upumbavu kwake; wala hawezi kuyaelewa, kwa sababu yamechunguzwa kwa Roho'* (1 Kor. 2:14). Kwa hiyo, ni lazima, pamoja na mahubiri ya nje ya Injili, kwamba mioyo ya watu kama hao ichochewe na kuelekezwa kuelewa na kuifahamu kupitia kazi maalum ya kimungu ya ndani; neema ya awali inahitajika, ambayo Mungu Mwenyewe anazungumzia: *'Tazama, nasimama mlangoni na kugonga; mtu akisikia sauti yangu, nayo akaifungua, nitaingia kwake'* (Ufunuo 3:20), na ambayo ingefungua akili za watu hawa kupokea nuru ya mbinguni ya imani.

V. Kuhusu mistari fulani ya Maandiko ambayo Wapelagia nusu wamekuwa wakiyataja tangu zamani kuunga mkono maoni yao: mistari hii haiyaungi mkono hata kidogo. Wanataja, kwa mfano:

1) Maneno: *'Nirudieni, asema Bwana wa majeshi, nami nitawarudia'* (Zek. 1:3). Bali hapa, badala ya kukataliwa, neema ya Mungu ya awali—au tendo la kiungu la Aliye Juu Zaidi, ambalo kwa lilo Yeye Mwenyewe anatuitia: 'Nirudieni'—kwa kinyume chake, inadhaniwa kuwa tayari ipo; na ni kwa neema hii ambayo nabii Yeremia alimwomba kwa niaba ya Israeli: *'Nirudishe, nami nitarudi, Kwa maana Wewe ndiwe Bwana, Mungu wangu'* (Yer. 31:18).

2) Kuhusu maneno: *'Ombeni, nanyi mtapewa'* (Luka 11:9). Hapa pia, kazi ya neema ya awali haikataliwi, bali inasisitizwa tu kwamba sisi wenyewe, kwa utiifu kwake, tunapaswa kumuomba Bwana mahitaji yetu. Kwa maana imeandikwa mahali pengine: *'Vivyo hivyo, Roho hutusaidia katika udhaifu wetu; kwa maana hatujui kuomba jinsi inavyopaswa, lakini Roho mwenyewe hutetea kwa ajili yetu kwa vilio ambavyo ni vigumu kuvieleza kwa maneno'* (Warumi 8:26).

---

[732] *Kuhusu Zawadi ya Uvumilivu*, sura ya XXIII, n. 63.

[733] Kuhusu Uteuzi wa Watakatifu, Sura I, n. 4; k.f. Sura III, n. 7.

[734] Contr. Collator, Sura XII, n. 36.

[735] Kuhusu Umwili na Neema, Sura ya XVIII. Na zaidi: 'Kama Mungu, kupitia neema Yake, hajampa mwanadamu, mwanadamu hatawahi kutaka kuamini katika Mungu, kwani neema haipati nia yenyewe, bali huitenda ndani ya mwanadamu' (Sura ya XXI).

Kuhusu maneno: *'Moyo wa mwanadamu hufikiri njia zake, lakini Bwana ndiye hutimiza kusudi lake'* (Mith. 16:1). Lakini kutokana na hili hatuwezi kuhitimisha kwamba nia hii yenyewe ya moyo, ambayo inamtegemea mwanadamu, hutekelezwa ndani yake bila ushawishi wa neema ya awali, hasa wakati katika sehemu nyingine za Maandiko Mwokozi Mwenyewe anatueleza waziwazi: *'Hakuna awezaye kuja kwangu, isipokuwa yeye anayevutwa na Baba aliyenituma'* (Yohana 6:44); au: *'Bila mimi hamwezi kufanya neno'* (Yohana 15:5).

4) Chukua, kwa mfano, yule kaptula, ambaye Bwana alimshuhudia: *'Kweli nawaambieni, sikuona imani kama hii hata katika Israeli*' (Mathayo 8:10); yule mwivi aliyejuta msalabani; na kadhalika. Hata hivyo, hakuna ushahidi wowote unaoashiria kwamba mabadiliko haya yote kwa Kristo yalitokea bila kazi ya neema ya awali. Kinyume chake, kwa msingi wa mafundisho dhahiri ya Neno la Mungu kuhusu kutowezekana kwa uongofu kama huo, tuna haki kamili ya kuthibitisha, pamoja na Wazee wa Mtaguso wa Pili wa Arras: "inapaswa kuaminiwa bila shaka kwamba imani ya ajabu kama hiyo—iwe ni ile ya mwivi ambaye Bwana alimwita Peponi pamoja Naye, au ya Kornelio, mkuu wa askari ambaye malaika wa Bwana alimtumwa, au ya Zakeo, ambaye alionekana kuwa mwafaa kumpokea Bwana Mwenyewe nyumbani kwake—haikutegemea asili yao, bali wingi wa neema ya Kimungu iliyotolewa kwao."[736]

§188. Umuhimu wa neema kwa wema wa mwanadamu, kufuatia uongofu wa mtu kwa Ukristo

Kwa kuwa ni muhimu kwa mtu kugeuka na kuwa Mkristo, kwa imani yake na mwanzo wa imani yake, neema ya Mungu inabaki kuwa muhimu kwa mtu hata baada ya kugeuka kwake, ili aweze kutimiza sheria ya Injili na kutenda matendo yanayostahili uzima katika Kristo.

I. Ukweli huu umeelezwa kwa undani kamili katika Maandiko Matakatifu. Tukumbuke, kwanza kabisa, maneno matatu, yaliyowalenga kwa usawa wale waliozaliwa upya, ambayo tayari tumeyanukuu: **(a)** neno la Mwokozi: *'Mimi ni mzabibu, ninyi ni matawi; yeye ambao anakaa ndani yangu, nami ndani yake, hutoa mbanzi mingi; maana bila mimi hamwezi kufanya neno'* (Yohana 15:5); **b)** neno la Mtume kwa Wafilipi: *'Mungu ndiye anayefanya kati yenu kutaka na kutenda, kwa kadiri ya kusudi lake jema'* (Fil. 2:13); na **c)** maneno ya Mtume huyo huyo kwa Waebrania: *'Basi, Mungu wa amani ... awakamilishe katika kila kazi njema, mpate kutimiza mapenzi yake, akitenda ndani yenu yale yanayompendeza, kwa njia ya Yesu Kristo*' (Ebr. 13:21). Kwa upande mwingine, hebu tufikirie—

a) kwamba, kulingana na ushuhuda wa Maandiko, Roho wa Mungu anakaa ndani ya wale waliogeukia Ukristo, waliozaliwa upya na kuhesabiwa haki—kwamba wanaongozwa naye; Yeye huwasaidia. *"Je, hamjui ya kuwa ninyi ni hekalu la Mungu, na ya kuwa Roho wa Mungu anakaa ndani yenu"* [(1 Kor. 3:16, 6:19); (Rum. 8:9)]? *'Kwa maana wote wanaoongozwa na Roho wa Mungu ni watoto wa Mungu'* (Rum. 8:14). *'Vivyo hivyo Roho hutusaidia katika udhaifu wetu'* (Rum. 8:26).

b) kwamba wema wa waliozaliwa upya huitwa matunda ya Roho katika Maandiko: *"Bali tunda la Roho ni upendo, furaha, amani, uvumilivu, wema, wema wa moyo, imani, upole na kujidhibiti"* (Gal. 5:22–23). Hasa, zifuatazo huzalishwa na Roho: **aa)** Tumaini la Kikristo: *"Naye Mungu wa tumaini awajazeni furaha yote na amani mkimtumaini, mpate kufurika tumaini kwa nguvu ya Roho Mtakatifu"* (Warumi 15:13); **bb)** upendo: *"Upendo wa Mungu umemwagwa mioyoni mwetu kwa njia ya Roho Mtakatifu aliyetupewa"* (Warumi 5:5); **cc)** maombi yenyewe: *"Hatujui la kuomba kama ilivyopaswa, lakini Roho mwenyewe anatusihi kwa vilio ambavyo haiwezi kuelezwa kwa maneno"* (Warumi 8:26).[737]

II. Ukweli tunaouzingatia ulihubiriwa kwa kauli moja na Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, kama vile:

Mtakatifu Irenaeus: "Kama vile udongo mkavu, usipokea unyevu, hautobii tunda, ndivyo pia sisi, ambao zamani tulikuwa mti uliokonda, hatungeweza kamwe kutoa matunda ya uzima bila mvua ya uzima inayotoka juu… Kwa hiyo, tunahitaji umande wa Mungu, tusikonde na kuwa wasiotoboa."[738]

---

[736] Can. XXV, katika Harduin, op. cit., kol. 1102.

[737] 'Roho hutusaidia katika udhaifu wetu, na anatuombea kwa vilio ambavyo ni virefu mno kutoelezwa kwa maneno dhidi ya sheria ya akili zetu (Warumi 8:26). 'Kwa maana hatujui kuomba jinsi inavyotupasa, bali Roho mwenyewe anatwalia kwa vilio ambavyo havina maneno, yaani, anatufundisha kile tunachopaswa kuomba' (Yohana wa Damascus, Ufafanuzi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu cha IV, Sura ya 22, uk. 289).

[738] Adv. haeres. III, 17, n. 2. 3.

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kwa kuwa kuna watu wanaojithamini sana kwa sifa zao wenyewe kiasi kwamba wanahusisha kila kitu nao wenyewe badala ya yule Aliyeumba na kuwapa hekima—si kwa Mtoaji wa mambo yote mema—Neno la Mungu huwafundisha watu hao kwamba msaada wa Mungu unahitajika hata kwa kutamani yaliyo mema; na zaidi ya hayo, uchaguzi wenyewe wa yaliyo mema ni jambo la kimungu, zawadi ya upendo wa Mungu kwa wanadamu. Kwani ni lazima kazi ya wokovu itegemee sisi wawili na Mungu. Hivyo basi, imesema: 'si kwa kutaka kwake', yaani, si kwa kutaka kwa yeyote, wala kwa kujitahidi peke yake, bali kwa neema ya Mungu. Zaidi ya hayo, kwa kuwa hamu yenyewe inatoka kwa Mungu, Mtume alifanya vyema kumhusisha Mungu na kila kitu."[739]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Tujishawishi kwamba, hata tukijitahidi mara elfu moja, hatuwezi kamwe kutenda matendo mema isipokuwa tukitumia msukumo unaotoka juu."[740] "Kwa maana roho yetu haitoshi kwa wema tusipotumia msaada huu (wa kimungu). Na ili mjue kwamba roho haitoshi kwa wema — na ninamaanisha nini kwa kusema 'kwa wema'? — haitoshi hata kuelewa mafundisho yanayotolewa, Mtume anasema: *'Mtu wa mwili hapokei mambo ya Roho wa Mungu'* (1 Kor. 2:14)."[741]

Mtakatifu Augustino: "Kama vile jicho la mwili, hata likiwa na afya kamili, haliwezi kuona bila msaada wa nuru, ndivyo pia mtu, hata akiwa amehesabiwa haki kikamilifu, hawezi kuishi kwa haki isipokuwa akitiwa nguvu kutoka juu na nuru ya milele ya ukweli."[742]

Tunapata mafundisho yale yale kwa Hilary, Ephrem wa Syria,[743] Cyril wa Alexandria,[744] Leo Mkuu[745] na wengine.[746]

III. Hata hivyo, tunaposema kwamba mtu aliyegeukia Ukristo hawezi kutenda matendo mema kwa hiari yake, bila msaada wa neema ya Mungu, tunamaanisha hasa wema wa kiroho, ambao unaamriwa na sheria ya Injili, unafanya mtu kuwa wa kiroho na unahudumia wokovu wake wa milele—tunamaanisha matendo ya imani ya Kikristo, yanayostahili uzima katika Kristo. Lakini hatukanushi kwamba mtu, kabla na baada ya kugeukia sheria ya Injili, anaweza, kwa kiasi fulani, kutimiza mahitaji ya sheria ya asili—ambayo haijaangamizwa kutoka kwa dhamiri yake—na hivyo kutenda matendo mema ya asili (Warumi 2:14–15), kwa kutumia yale yaliyobaki ya uwezo wao wa kiakili na kimaadili, ambao, ingawa umeathirika kwa Kuanguka, haujaharibiwa,[747] — kufanya mema ambayo, hata kama ni dhaifu na duni kiasi gani, hayapaswi kwa vyovyote vile kuitwa maovu, na hivyo basi, ingawa hayawezi kuchangia katika wokovu wetu, hayawezi pia kuleta hukumu yetu. Kinyume na makosa ya Waprotestanti, mawazo haya yamewekwa kwa undani na Mababa Watakatifu wa Mashariki katika kifungu cha 14 cha Waraka wao kuhusu Imani ya Kiorthodoksi: "Tunaamini," wanasema, "kwamba mwanadamu, aliyeporomoka kwa dhambi, amekuwa kama wanyama vipofu; yaani, amepata giza na amenyimwa ukamilifu na kutokuwa na tamaa, lakini hajanyimwa asili na nguvu ile aliyopokea kutoka kwa Mungu Mbarikiwa Zaidi. Maana, vinginevyo, angekuwa hana akili, na hivyo basi, si mwanadamu: lakini anamiliki asili aliyoumbiwa nayo, na nguvu ya asili ambayo ni huru, hai na tendaji, kiasi kwamba kwa asili ana uwezo wa kuchagua na kufanya mema, na kukimbia na kuiepuka maovu. Na kwamba mwanadamu kwa asili ana uwezo wa kutenda mema pia inaonyeshwa na Bwana anaposema kwamba Wapagani wanawapenda wale wanaowapenda, na inafundishwa waziwazi na Mtume Paulo (Warumi 1:19) na katika sehemu zingine, ambapo anasema kwamba *Wapagani, wasio na Sheria, hufanya kwa asili kile ambacho Sheria inahitaji*. Kutokana na haya, ni wazi kwamba wema unaofanywa na mwanadamu hawezi kuwa dhambi: maana wema hauwezi kuwa uovu. Kwa kuwa ni wa asili, hufanya mtu kuwa wa kawaida tu, si wa kiroho, na peke yake, bila imani, hauchangii katika wokovu; lakini pia hauleti hukumu: maana wema, kama wema, hauwezi kuwa chanzo cha uovu. Hata hivyo, kwa wale ambao wamezaliwa upya kwa neema, hutiwa nguvu na neema, hukamilika, na kumfanya mtu astahili wokovu. Ingawa mtu, kabla ya kuzaliwa upya, anaweza kwa

---

[739] Maoni 37 juu ya Mathayo 19:1, katika The Works of the Holy Fathers, juz. III, uk. 225.
[740] Kwenye Mwanzo, Homilia LVIII, n. 5. Au: 'kwa maana hatujawahi kuweza kutenda jambo lolote jema bila kupokea msukumo kutoka juu'. Kwenye Mwanzo XXV, n. 7.
[741] Kuhusu Utabiri Zisizoeleweka, IX, n. 5.
[742] Kuhusu Asili na Neema, sura XVI.
[743] Hilar. juu ya Zab. CXLVII, n. 12; Ephrem. kwa Watawa, j. III, uk. 347.
[744] Katika Yohana 14:18; katika Zekaria, n. LXXXV.
[745] Hakuna shaka kwamba Mungu ndiye muanzilishi wa matendo mema na shughuli za kiroho, kwani Yeye huamsha nia na kusaidia matendo ya wale wanaoyafanya (Waraka LXI kwa Martin, na kwa Faust Mchungaji, sura ya 1).
[746] Petro Krisologasi, Mahubiri LXXI; Mar. Victorinus, kuhusu Wafilipi X, 13.
[747] Tazama § 93 hapo juu.

asili kuwa na mwelekeo wa wema, na anaweza kuchagua na kutenda matendo mema ya kimaadili: bado ili kwamba, baada ya kuzaliwa upya, waweze kutenda wema wa kiroho (kwa maana kazi za imani, zikiwa chanzo cha wokovu na zikitendwa kwa neema isiyo ya kawaida, kwa kawaida huitwa za kiroho), — kwa maana hii ni lazima neema iwatangulie na kuwaongoza, ili wasiweze, kwa hiari yao wenyewe, kutenda matendo yanayostahili uzima katika Kristo, bali waweze tu kuchagua iwapo watenda au la kulingana na neema."

§189. Umuhimu wa neema kwa mtu kusitika katika imani na wema wa Kikristo hadi mwisho wa maisha yake

Ikiwa, bila neema ya Mungu, mtu hawezi kuja kuamini wala kuendelea kuamini katika Kristo, wala kutenda matendo yanayostahili maisha katika Kristo; basi inafuata yenyewe kwamba mtu hawezi, bila msaada wa neema ya Mungu, kubaki katika imani na utakatifu wa Kikristo hadi mwisho wa maisha yake. Ndiyo maana—

1. Bwana Yesu aliomba kwa Baba Yake wa mbinguni kwa ajili ya mitume wake: *'Baba Mtakatifu, waweke katika jina lako'* (Yohana 17:11), — *'Wawatakase kwa kweli yako'* (Yohana 17:17), na hasa aliomba kwa ajili ya Petro: *'Nimekuombea, ili imani yako isipotee'* (Luka 22:32), na alitufundisha sote kuomba: *'Baba yetu… usitupeleke katika majaribu, bali utuokoe na uovu'* [(Mathayo 6:13); taz. (Mathayo 26:41)].

2. Mitume Watakatifu — **(a)** walishuhudia kwamba hata wale ambao wamezaliwa upya wanaweza kuanguka na kwa kweli hukosea mara nyingi bila neema ya Mungu: *'Tukisema kwamba hatuna dhambi, tunajidanganya wenyewe, na kweli haiko ndani yetu'* (1 Yohana 1:8); *'Tukisema kwamba hatujatenda dhambi, tunamtangaza kuwa mwongo, na neno Lake haliko ndani yetu'* (1 Yohana 1:10); *'sote tunakosea kwa njia nyingi'* (Yakobo 3:2). Na kwa hiyo — **b)** mara nyingi sana walielezea tumaini kwamba Mungu Mwenyewe atawalinda na kuwatia nguvu waumini katika imani na uchaji wao wa Mungu hadi mwisho. Kwa mfano: *'Mungu wa amani mwenyewe awatakaseni kabisa, na roho yenu, nafsi zenu na miili yenu yalindwe bila lawama kuja kwake Bwana wetu Yesu Kristo'* (1 Wathes. 5:23). *"Sasa, Mungu wa neema zote, ambaye ametuita katika utukufu wake wa milele katika Kristo Yesu, yeye mwenyewe, baada ya mateso yenu mafupi, awakamilishe, awaimarishe, awatieni nguvu, na kuwafanya wasiyetikisika"* (1 Petro 5:10), — *"...awakamilishe katika kila kazi njema, mpate kufanya mapenzi yake, akitenda ndani yenu yale yanayompendeza, kwa njia ya Yesu Kristo"* (Waebrania 13:21). Au: *"Bwana wetu Yesu Kristo mwenyewe, na Mungu Baba wetu ... awafariji mioyo yenu na kuwathibitisha katika kila neno na tendo jema"* (2 Wathes. 2:16). Na tena: *"Yeye, kwa kadiri ya utajiri wa utukufu wake, awape ninyi kuthibitishwa kikamilifu kwa Roho wake katika undani wenu"* [(Efe. 3:16); taz. (Rum. 15:13); (Kol. 1:9–11)]. Baraka zote hizi za kiombi kutoka kwa Mitume zingemaanisha nini ikiwa wale waliozaliwa upya wangeweza kusimama imara katika maisha ya Kikristo kwa juhudi zao wenyewe, bila msaada kutoka juu? Mwisho, Mitume — **(c)** — pia walifundisha waziwazi kwamba Wakristo, ikiwa wanahifadhiwa na wanaweza kuhifadhiwa katika uchaji Mungu hadi mwisho wa maisha yao, ni kwa nguvu ya Mungu hasa. Hivyo, Mtume Petro aliwaandikia waumini: *'mkihifadhiwa kwa nguvu ya Mungu kwa njia ya imani kwa ajili ya wok , ambayo iko tayari kufunuliwa katika nyakati za mwisho'* (1 Petro 1:5); Mtakatifu Yuda: *'Kwa Mungu mwenye hekima peke yake, Mwokozi wetu, kwa njia ya Yesu Kristo Bwana wetu, utukufu na ukuu, nguvu na mamlaka, ziwe zake kabla ya enzi zote, sasa na milele yote, yeye awezaye kuwaweka salama msianguke na kuwawasilisha mbele ya utukufu wake bila lawama na furaha kuu'* (Yuda 1:24–25); Mt. Paulo: *'(Mungu) aliyeanza kazi njema ndani yenu, atakayeitimiza hadi siku ya Yesu Kristo'* (Flp. 1:6), na mahali pengine: *"Ushuhuda wa Kristo umethibitishwa miongoni mwenu—hivyo hamkosi kipawa chochote cha kiroho mnaposubiri kufunuliwa kwa Bwana wetu Yesu Kristo, ambaye pia atawaimarisha hadi mwisho, ili mpate kuwa wasio na lawama siku ya Bwana wetu Yesu Kristo"* (1 Kor. 1:6–8).

3. Kanisa Takatifu daima limeomba na linaendelea kuomba kwa Bwana ili Yeye Mwenyewe awahifadhi waumini katika imani na uchaji wa Mungu hadi mwisho wa maisha yao. 'Hifadhi wema katika wema,' anasema, kwa mfano, msimamizi wa ibada katika mojawapo ya sala wakati wa Liturujia ya Mtakatifu Basili Mkubwa (wakati wa Proskomedia). 'Tuwapelekee, utuokoe, utuonee huruma na utuhifadhi, Ee Mungu, kwa neema yako,' au: 'Tunaomba tufikishe maisha yetu yaliyosalia kwa amani na toba mbele za Bwana' — maneno haya husikika kila siku katika ektenia ya diwani. Mtakatifu Augustino, katika upinzani wake dhidi ya Walio-Nusu-Pelagia, alielekeza umakini kwenye sala hii ya Kanisa na akasema: "Kanisa linaomba kwamba

waumini waendelee kuwa imara — jambo ambalo linamaanisha kwamba Mungu huwapa uthabiti hata kufikia mwisho kabisa."[748]

4. Walimu wa Kanisa waliweka wazi imani hii yake:

Mtakatifu Basil Mkuu: "Kila roho hushindwa na mafundisho yasiyobadilika, ikisimamishwa na neema katika imani isiyoyumba kwa Kristo."[749] "Na sala ni muhimu hata kwa waadilifu, ili haki yao ya makusudi na uthabiti wa nia viweze kurekebishwa chini ya mwongozo wa Mungu, ili hata katika udhaifu wasipotee kamwe kutoka kwa kanuni ya ukweli, na ili adui wa ukweli asiwaharibu kwa mafundisho yake potofu."[750]

Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Iwe unakimbia au unajitahidi, unahitaji Yeye anayetoa taji. *'Isipokuwa Bwana atakapojenga nyumba, wale wanaojenga hufanya kazi bure; isipokuwa Bwana atakapolinda mji, mlinzi hubaki macho bure'* (Zaburi 126:1). 'Najua,' anasema, 'kwamba kukimbia hakutegemei mwenye miguu ya haraka, vita si kwa mwenye nguvu, ushindi si kwa mashujaa, wala kufika bandari si kwa uwezo wa waogeleaji stadi; bali ni kutoka kwa Mungu ndipo ushindi unapatikana na meli inafikishwa bandarini.'[751]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Ni kazi ya Mungu kabisa kutuweka imara na kututia nguvu ili tusidondoke au kupotea kwenye njia isiyo sahihi."[752]

Mtakatifu Celestine: "Hakuna mtu, hata wale waliopata upya kwa neema ya ubatizo, anayeweza kuzuia mashambulizi ya shetani na kushinda tamaa za mwili, isipokuwa, kupitia msaada wa kila siku kutoka kwa Mungu, wapokee uthabiti (perseverantiam) katika wema."[753]

5. Tunashawishika pia na ukweli huu kupitia tafakari yetu wenyewe. Inatosha kutambua, kwanza kabisa, kwamba hata wale waliozaliwa upya, wakiwa bado duniani, hawako huru kutokana na majaribu ya ndani na ya nje; kinyume chake, ni lazima wapigane vita isiyoisha dhidi ya maadui wa wokovu—ulimwengu, mwili na shetani [(1 Yohana 2:16-16); (Gal. 5:16–17); (Efe. 6:12)]; na, kwa kuwa wako kila mara katikati ya majaribu mengi, wakifuatiliwa hasa na adui asiyeonekana, mwerevu sana na mwenye nguvu, ambaye 'huzunguka kama simba anayenguruma, akitafuta mtu ammeze' (1 Petro 5:8), wanaweza wakati mwingine kuanguka wakiachwa kwao wenyewe. Na, pili, — mifano mingi iliyotolewa na historia ya kanisa ya jinsi, kwa kweli, hata wenye haki zaidi walivyowahi kuanguka, na kuanguka sana, wakijidanganya wenyewe kwa haki zao. Ndiyo maana Mtume aliamuru si wengine bali wale waliozaliwa upya wenyewe wavae *silaha kamili za Mungu, ili waweze kusimama dhidi ya hila za shetani*; na mwanzoni mwa amri hii alisema: *'Mwisho, ndugu zangu, mwe imara katika Bwana na katika nguvu ya uweza wake*' (Efe. 6:10); na mwishoni aliongeza: *'Mbembeni kila wakati katika Roho, kwa maombi ya kila namna na maombi*' (Efe. 6:18). Yaani, alieleza wazo kwamba hata wale waliozaliwa upya, hata wakiwa wamevaa silaha kamili kwa ajili ya mapambano dhidi ya w , maadui wa wokovu, lazima waombee Mungu msaada kila wakati, na kwamba, kwa ujumla, wanaweza kushinda katika mapambano hayo kwa njia ya Bwana tu na kwa nguvu ya uwezo Wake.

II. Kuhusu upana wa neema na uhusiano wake na uhuru wa binadamu

§190. Sehemu za mafundisho

Kinakisiana na makosa ya Wakalvini na Wajanseni, wanaodai kwamba Mungu hutoa neema Yake kwa watu fulani tu ambao amewapanga bila masharti kwa ajili ya haki na furaha ya milele, na kwa hivyo hutoa neema isiyoweza kupingwa, Kanisa la Orthodox linafundisha: **a)** kwamba neema ya Mungu inawafikia watu wote, na si tu wale walioteuliwa kwa haki na furaha ya milele; **b)** kwamba uteuzi wa Mungu wa wengine kwa furaha ya milele na wa wengine kwa hukumu ya milele si bila masharti bali una masharti, na unategemea maarifa ya awali ya iwapo watatumia neema au la; **c)** kwamba neema ya Mungu haizuizi uhuru wa mwanadamu, wala haiitendei kwa nguvu isiyopingika; na — **d)** kwamba, kinyume chake, mwanadamu

[748] Kuhusu zawadi ya uvumilivu, Sura ya VIII, nambari 15; Cir., Sura II–VI, katika Patrologia Corsica, juz. XLV, uk. 1002.
[749] Homilia juu ya Zaburi XLIV, mstari wa 3, katika Kazi za Mababa Watakatifu, juz. V, uk. 323.
[750] Homilia juu ya Zaburi VII, aya 10, ibid., uk. 205.
[751] Homilia 37 juu ya Mathayo 19:1, ibid., juz. III, uk. 225.
[752] Homilia VI juu ya 2 Wathesalonike, n. 2.
[753] Waraka kwa Maaskofu wa Gali, sura ya 6. Walimu wengine wa Kanisa walihubiri vivyo hivyo: Hilari (katika Zab. CXLII, n. 9), Kirili wa Aleksandria (katika Yohana XIV, 18), Prosper (Responsa ad Gall. Obj. VII), Theodore wa Edessa (Sura Mia Moja za Kujenga, sura 68 na 71, katika Chr. Cht. 1825, XVII, 155, 159).

hushiriki kikamilifu katika yale ambayo neema ya Mungu hufanikisha ndani yake na kupitia kwake (Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 3).

§191. Neema ya Mungu inawafikia watu wote, na si wale tu waliochaguliwa kwa ajili ya haki na furaha ya milele

Ukweli huu ni dhahiri:

1) Kutoka kwa mistari hiyo ya Maandiko Matakatifu inayosema kwamba Mungu ni Baba kwa usawa wa watu wote, Wayahudi na Wapagani vilevile [(Mathayo 6:9, 7–11); (1 Wakorintho 8:6); (Efe. 4:6); (Rum. 3:29–30)], kwamba Yeye ni mwema kwa wote (Zab. 144:9), na *'ambaye anataka watu wote waokolewe na kufikia kumjua kweli'* (1 Tim. 2:4). Basi, ikiwa Yeye—akiwa mwema mwenye wema wote—anataka kwa upendo wa kibaba watu wote waokolewe, basi, bila shaka, anawapa wote, au yuko tayari kuwapa wote, neema yake ya kimungu, ambayo bila hiyo hakuna mwenye dhambi anayeweza kuokolewa.

2) Kutoka kwa mistari ya Maandiko inayothibitisha kwamba Kristo Mwokozi alitoa mwili Wake kwa ajili ya uzima wa ulimwengu (Yohana 6:51), alijitoa kwa ajili ya ukombozi wa wote (1 Tim. 2:6), alikufa kwa ajili ya wote [(2 Kor. 5:15); (Ebr. 2:9)], na *'ni dhabihu ya upatanisho kwa dhambi zetu, na si kwa zetu tu, bali pia kwa dhambi za ulimwengu wote'* (1 Yohana 2:2). Basi, ikiwa Kristo alikufa kwa ajili ya watu wote, bila shaka, kupitia kifo chake, amepata neema ya wokovu kwa ajili yao wote. Kama Yeye ndiye kafara kwa dhambi za ulimwengu wote, basi kwa hakika anatoa neema ya wokovu kwa ulimwengu wote, ambayo bila hiyo, kusafishwa kwa mtu mwenye dhambi hakuwezekani.

3) Kutokana na ushuhuda wa Maandiko, kwamba Bwana aliweka ufalme Wake wa neema duniani kwa ajili ya watu wote, Aliamuru *kwamba mataifa yote yafundishwe, yakiwabatiza kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu* [(Mathayo 28:19); (Marko 16:15); taz. (Warumi 10:18); (1 Kor. 9:22); (1 Kor. 10:32–33)], na wakati huo huo Yeye mwenyewe anamwita kila mtu kwa ndani: *'Tazama, nasimama mlangoni na kugonga: mtu akisikia sauti yangu, naye akifungua mlango, nitaingia kwake, nami nitafunga chakula cha jioni naye, naye nami. Kwa yeye atakayeshinda, nitampa nafasi ya kukaa pamoja nami katika kiti changu cha enzi, kama vile mimi nayo nilivyoshinda nikaketi pamoja na Baba yangu katika kiti chake cha enzi'* (Ufunuo 3:20–21). Kwa nini, basi, tunapaswa kuhubiri Injili kwa uumbaji wote, kufundisha mataifa yote, na kuwaita watu wote katika ufalme wa neema, ikiwa si wote wamepangiwa hayo, na neema ya Mungu haipatiwi wote?

4) Kutoka kwa ushuhuda wa Maandiko, kwamba Mungu, ambaye huwapa wacha Mungu neema Yake ili wafanye mema [(Yohana 15:5); (Galatia 5:22)], pia huwapa wenye dhambi neema hiyo ili wabadilike na kufanya mema, na hatamani maangamizi ya mtu yeyote. *'Kama ninavyoishi*,' asema Bwana Mungu hata katika Agano la Kale, *'sitapata furaha kwa kufa kwa mwovu, bali mwovu aache njia zake mbaya, naye aishi*' [(Ezek. 33:11); taz. (Ezek. 18:23)]. *'Njooni kwangu, ninyi nyote mliochoka na kuzidiwa na mizigo, nami nitakupa mapumziko'* (Mathayo 11:28), *'Sikujia kuwaita wenye haki, bali wenye dhambi waliotubu'* (Mathayo 9:13; 18:11); *'Maana si mapenzi ya Baba yenu aliye mbinguni hata mmoja wa hawa wadogo apotee'* (Mathayo 18:14). *Bwana ni mvumilivu kwetu,* kama vile Mitume Watakatifu pia walivyofundisha, *asiyetaka yeyote ahukumiwe, bali wote wafikie toba* [(2 Petro 3:9); taz. (Warumi 2:4)]. Basi, maneno haya yote yangekuwa na maana gani ikiwa Bwana hakutoa kwa kweli msaada Wake uliojaa neema kwa wenye dhambi, wakati bila neema haiwezekani kwa mtu yeyote kugeuka [(1 Kor. 12:3); (Fil. 2:13)], au kumjia Kristo (Yoh. 6:44), au kuwa na uzima (Yoh. 15:4–8)?

5) Kutokana na imani na matendo thabiti ya Kanisa la Orthodox, ambalo daima limewaita wenye dhambi kutubu, daima limewapa sakramenti ya toba, na daima imefundisha kwamba katika sakramenti hii ya wanapewa neema ya Mungu, ambayo huwatakasa kutoka kwa dhambi zao na kuwafanya waweze kuungana tena, katika sakramenti ya Ekaristi, na Kristo, chanzo cha neema yote.

6) Mwisho, kutoka kwa mafundisho ya Baba wa Kanisa:

Mtakatifu Klementi wa Roma: 'Tuitazame damu ya Kristo, na tuone jinsi damu yake ilivyo ya thamani mbele za Mungu, ambayo, baada ya kumwagika kwa ajili ya wokovu wetu, imeleta neema ya toba kwa ulimwengu wote. Tuchunguze enzi zote, na tutaona kwamba Bwana, katika enzi zote, amewapa watu muda wa kutubu wale waliotaka kumgeukia. Nuhu alihubiri toba, na wale waliomsikiliza waliokolewa. Yona alitabiri uharibifu wa Wanineve, lakini wale waliofanya toba kwa dhambi zao walimtuliza Mungu kupitia maombi yao na wakapokea wokovu, ingawa walikuwa mbali na Mungu. Wahudumu wa neema ya Mungu, wakiwa wamehamasishwa na Roho Mtakatifu, walizungumzia toba; na Bwana wa ulimwengu wote Yeye

mwenyewe alizungumzia toba kwa kiapo: *'Kama ninavyoishi, asema Bwana Mungu, sitaki kifo cha mwenye dhambi, ila kugeuka kwake kutoka katika njia yake na kuishi'* (Ezekieli 33:11)."[754]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Kama (Kristo) anamwangaza kila mtu anayekuja duniani (Yohane 1:9), basi inakuwaje watu wanabaki bila utakatifu? Kwa kweli anamwangaza kila mtu. Lakini ikiwa wengine, kwa hiari yao wakifunga macho ya akili zao, hawataki kupokea miale ya nuru hii: basi kubaki kwao gizani kunatokana si na asili ya nuru hiyo, bali na bahati mbaya ya wale ambao, kwa hiari yao wenyewe, wanajinyima zawadi hiyo. Kwa maana neema imemwagwa juu ya wote… na wale wasiotaka kutumia zawadi kama hiyo, ni lazima, kwa haki yote, wajilaumu wenyewe kwa upofu wao."[755]

Mtakatifu Ambrose: "Yeye, kama Jua la Haki lenye fumbo, alifufuka kwa ajili ya wote, alikuja kwa ajili ya wote, aliteseka kwa ajili ya wote, alifufuka tena kwa ajili ya wote… Lakini ikiwa mtu yeyote hamwamini Kristo, anajinyima baraka hii ya ulimwengu wote."[756]

Mtakatifu Augustino: "*'Mungu hakamtuma Mwanawe duniani ili kuuhukumu ulimwengu, bali ulimwengu uokolewe kupitia kwake'* (Yohana 3:17). Sasa, kwa upande wa Tabibu: Alikuja kuponya wagonjwa; na yeyote anayekataa kutii amri za Tabibu huleta maangamizi kwake mwenyewe. Mwokozi alikuja duniani: kwa nini anaitwa Mwokozi wa dunia, ikiwa si kwa sababu kusudi lake ni kuokoa dunia, na si kuihukumu? Je, hutaki kuponywa naye? Wewe mwenyewe utakuwa hakimu wako."[757]

Ni dhahiri kwamba hata akili timamu, ikifikiria tu Mungu—ambaye ni mwema na mwenye haki asiye na kikomo—haiwezi kutokubaliana kwamba Yeye anatamani kwa usawa wokovu wa waasi wote, na kwamba, ikiwa neema ni muhimu kwa hili, Yeye huitoa, au daima yuko tayari kuitoa, kwa wote kwa usawa.

§192. Utaguli wa Mungu wa wengine kwa furaha ya milele na wengine kwa hukumu ya milele ni wa sharti na unategemea utambuzi wa awali wa iwapo watatumia neema

Hata hivyo, ikiwa Neno la Mungu linasema kwamba Mungu amewapangia wengine utukufu wa milele (Warumi 8:29) na wengine hukumu ya milele (Yuda 1:4): hii haimaanishi kwamba Yeye hataki watu wote waokolewe, kwamba hawataji neema Yake kwa wote, na kwamba ameamua mapema matokeo yote mawili bila sababu yoyote, kwa mapenzi Yake peke yake yasiyo na masharti. Inamaanisha tu kwamba Mungu, ambaye anataka wote waokolewe na anatoa neema kwa wote, akiwa ameshautabiri tangu milele ni nani atakayependa na ni nani asiyetaka kutumia neema yake, amewapangia baadhi wokovu na wengine maangamizi. Kwa maana—

1. Neno la Mungu lenyewe mara nyingi sana hufundisha kwamba hatima ya milele ya kila mmoja wetu baada ya kifo—utukufu wa milele au mateso ya milele—itakuwa thawabu ya matendo yetu katika maisha haya, kwamba *'sote lazima tuonekane mbele ya kiti cha hukumu cha Kristo, ili kila mmoja apokee stahili ya yale aliyoyatenda akiwa katika mwili, iwe ni mema au mabaya'* [(2 Kor. 5:10); taz. (1 Kor. 3:8)], kwamba Mungu *'atamlipa kila mtu kulingana na matendo yake: kwa wale ambao, kwa kusitawa katika kutenda mema, wanatafuta utukufu, heshima na uzima usio na mwisho, atawapa uzima wa milele; lakini kwa wale wenye kiburi na wasiotii ukweli, bali wanafuatia uasi, atawapa ghadhabu na hasira'* [(Rum. 2:6–8); taz. (Math. 16:27)], kwamba ni wale hasa wanaoamini katika Kristo ndio watakaookolewa (Yoh. 3:36; 6:47), wakawa washiriki wa neema Yake kupitia sakramenti (Yohana 3:5; 6:54) na, kwa njia yake, kufanya mapenzi ya Baba aliye mbinguni (Mathayo 7:21); *lakini yeye asiyeamini atahukumiwa* (Marko 16:16); kama mtu yeyote hatazaliwa kwa maji na Roho, na hatatimiza mapenzi ya Baba wa mbinguni, haingii katika ufalme wa Mungu [(Yohana 3:5); (Mathayo 7:21)]. Basi, tunawezaje kupatanisha mistari hii yote ya Maandiko Matakatifu na mafundisho yake kuhusu mapenzi ya milele ya Mungu, isipokuwa tukikubali kwamba Mungu amewapangia wengine heri ya milele na wengine hukumu, si kwa mapenzi Yake yasiyo na masharti, bali kwa masharti ya matendo yao wenyewe—iwe mema au maovu—ambayo Yeye, kwa kuwa ni Mjuzi wa yote, bila shaka aliyatabiri tangu milele?

2. Kuna mistari mingine katika Maandiko ambayo inaeleza waziwazi kwamba mapenzi ya Mungu ya awali yana masharti. Hivyo basi, Mwokozi Mwenyewe anaelezea hukumu Yake ijayo katika Siku ya Mwisho hivi: *'Wakati huo Mfalme ataowaambia wale walioko mkono wake wa kulia: "Njooni, barikiwa wa Baba*

---

[754] Epist. ad Corinth. n. 1, 7 (katika Chr. Cht. 1824, XIV, 245).
[755] Kwa maana neema imetolewa kwa wote. Katika Homilia juu ya Yohana, VIII, n. 1, Opp. vol. VIII, ed. Montfauc.
[756] Serm. VIII, n. 57, ed. Maur.
[757] Joann. tract. XII, n. 12.

yangu, urithi ufalme uliowaandaliwa tangu kuwekwa misingi ya ulimwengu: kwa maana nilikuwa na njaa, nanyi mkanipa chakula; nilikuwa na kiu, mkanipa kinywaji; nilikuwa mgeni, mkanikaribisha; nilikuwa uchi, mkanivika; nilikuwa mgonjwa, mkanitembelea; nilikuwa gerezani, mkanijia' (Mathayo 25:34–36). Kisha *atawaambia wale wa kushoto kwake: 'Ondokeni mbali nami, ninyi mliobarikiwa laana, mkaingie katika moto wa milele uliotayarishwa kwa ajili ya shetani na malaika wake: kwa maana niliwa njaa, nanyi hamkunipa chakula;naliwa kiu, nanyi hamkunipa kinywaji; nilikuwa mgeni, nanyi hamkunikaribisha; nilikuwa uchi, nanyi hamkunivika nguo; mgonjwa na gerezani, na hamkunitembelea'* (Mathayo 25:41–43). Je, si wazi kutokana na hili kwamba ikiwa Mungu ameandaa ufalme kwa ajili ya wengine tangu mwanzo wa ulimwengu, na moto wa milele kwa wengine, si kwa sababu aliwapenda wengine na kuwachukia wengine bila sababu yoyote, bali kwa sababu wengine walidhihirisha kuwa wamestahili ufalme, huku wengine wakidhihirisha kuwa wamestahili moto wa milele, kulingana na matendo yao wenyewe, ambayo Mungu, tangu mwanzo wa ulimwengu, aliuyaona na kuyajua kama yamekwisha timia, akiwa hajifungwi na wakati? [tazama pia (2 Pet. 1:10); (2 Tim. 2:20); (Rom. 8:17); (1 Kor. 9:27)].

3. Mtume Paulo anafundisha waziwazi kwamba mapenzi ya Mungu ya awali yanategemea maarifa ya awali, akishuhudia: *wale ambao Yeye (Mungu) aliwajua awali, aliwaweka tayari pia wafanane na sura ya Mwanawe ... na wale aliowaweka tayari, aliwaita pia; na wale aliowaita, aliwahesabia haki pia; na wale aliowahesabia haki, aliwatukuzia pia* (Warumi 8:29–30). Si tu waliopangiwa mapema, anasema Mtume, bali waliopangiwa mapema kwa sababu Yeye alijua kabla; — wale ambao alijua kabla sifa zao, aliwapanga mapema, au, kama anavyosema Mtakatifu Jeroma, 'wale ambao Mungu alijua kwamba wangefanana na Mwanawe katika maisha, aliwapanga mapema ili wamfanane naye katika utukufu wenyewe.'[758]

4. Wababa Watakatifu na waalimu wa Kanisa, hasa wa Mashariki, waliielewa kwa usahihi kwamba mapenzi ya Mungu ya awali hutimizwa kulingana na sharti la sifa za kibinadamu, ambazo Mungu anazijua mapema. Kwa mfano: **a)** Mtakatifu Irenaeus: 'Mungu, ambaye huona yote yajayo, ameandaa makao yanayostahili kwa kila mtu; kwa wale wanaotafuta nuru safi na kujitahidi kuelekea kwake, Yeye huwapa nuru hii kwa wingi; lakini kwa wengine, wanaoigeukia na kuitoroka, na hivyo, kana kwamba, kujipofusha wenyewe, Yeye ameandaa giza linalolingana na chuki yao kwa nuru, na kwa njia hii huwaweka katika adhabu inayofaa;"[759] **b)** Hilari: "ambao (Mungu) aliwatangulia kuwajua, aliwatangulia kuwapanga;"[760] "hivyo, uteuzi si suala la hukumu isiyo na upendeleo, bali utofautishaji hufanywa kulingana na tathmini ya sifa;"[761] **c)** Mtakatifu Yohane Krisostomo — akizungumza kwa niaba ya Hakimu wa mbinguni (Mathayo 25:34–44); "Kabla hujazaliwa, haya yalikuwa tayari yameandaliwa na kupangwa kwako na Mimi; kwa maana nilijua utakuwa hivi (mzuri au mwovu);"[762] na mahali pengine: "Mungu hakututeua kwa msingi wa upendo pekee, bali pia kwa sababu ya wema wetu; kwani kama ingetegemea upendo pekee, basi kila mtu angeokolewa (kwa sababu Mungu anampenda kila mtu); lakini kama ingetegemea wema wetu pekee, basi kuja kwa Yesu Kristo na yote aliyoyatayarisha kwa ajili ya wokovu wetu kungekuwa si ya lazima;"[763] **d)** Mtakatifu Ambrose: "Mungu hakupanga mapema kabla hajajua; ambao sifa zao alizitangulia kuona, kwa wale aliowateua awali zawadi;"[764] **(e)** Mtakatifu Augustino: "Lazima tushikilie kwa uthabiti kanuni ile inayojulikana kutoka katika Maandiko Matakatifu, kwamba wenye dhambi, kabla hawajaja duniani, walitanguliwa kujulikana katika uovu wao, lakini hawakuteuliwa awali kwa ule uovu (yaani, kwa uovu); lakini adhabu yao iliwekwa kwao kabla, kwa sababu walitanguliwa kujulikana;"[765] **e)** Mtakatifu Theodoret: "ambao tabia zao alizijua kabla, wale aliowateua tangu juu, na, akiwa amewateua, aliwaita pia;"[766] **f)** Gennadius, Patriaki wa Constantinople: "Watu wenye dhambi ni w waliotupiliwa mbali na Mungu kabla ya kuzaliwa—si kwa sababu Mungu tangu milele alitaka kuwakatia mbali, bali kwa sababu alijua tangu milele kwamba wao wenyewe wangemkataa na kufanya

[758] Katika Waraka kwa Warumi, sura ya VIII, mstari wa 29.
[759] Kinyume na Uheretiki IV, 39, n. 4.
[760] Katika Zaburi LXVII, n. 10.
[761] Katika Zab. LXIV, n. 5.
[762] Kuhusu Injili ya Mathayo, Homilia LXXIX, katika tafsiri ya Kirusi, juz. III, uk. 362, Moscow 1839.
[763] Homilia 1 juu ya Waefeso, dokezo 2. Linganisha Homilia XV juu ya Warumi, dokezo 1 na 2.
[764] Kuhusu Imani, Kitabu V, Sura ya 3.
[765] Opp., vol. VII, fol. 460, Venice, 1584.
[766] Katika Warumi VIII, 30. Linganisha katika Waefeso 1, 4; katika Zaburi LVII, 4.

jitihada zake zote kwa ajili yao kuwa bure."[767] Justin Mwenye Dhulma, Origen, Eusebius, Jerome, Cyril wa Alexandria, Gregory Mkuu na wengine walifundisha kwa namna ileile.[768]

5. Ni kweli kwamba kuna mistari katika Maandiko Matakatifu ambayo, kwa muonekano wa kwanza, inaonekana kuunga mkono mafundisho ya mapenzi ya Mungu yasiyo na masharti. Hizi ni pamoja na:

(a) Maneno ya Mtume: *'(Mungu) alituchagua katika Yeye (katika Kristo) kabla ya kuwekwa misingi ya ulimwengu, ili tuwe watakatifu na wasio na lawama mbele zake katika upendo'* (Efe. 1:4)—na kwa hivyo, hakuwachagua kwa sababu alitabiri utakatifu wetu na matendo yetu mema, bali ili tuwe watakatifu; hakuwachagua kwa misingi ya haki zetu, bali kwa mapenzi yake peke yake. Lakini hapa na katika mistari mingine inayofanana [(2 Wathes. 2:13); (1 Kor. 2:7)] ni wazi kwamba haimaanishi uteuzi au kuwekwa tayari kwa utukufu (Mathayo 25:34)—ambayo, kama tulivyoona, bila shaka hutokea kulingana na maarifa ya awali ya sifa za kila mtu; bali ni uteuzi, mpango wa awali na wito wa neema katika Kristo Yesu, ambao kwa kweli hautegemei sifa za mwanadamu, bali ni kwa ajili ya wongofu wa watu kwa imani na matendo mema, na hutegemea tu wema na rehema zisizo na kikomo za Mungu (2 Tim. 1:9). Na wito huu wa neema katika Kristo Yesu hauwahusu tu watu fulani ambao bila shaka wataokolewa, bali unaenea kwa jamii yote ya wanadamu. Mtume anasema: Mungu alituchagua (Efe. 1:4), akatuita (2 Tim. 1:9), au akawachagua ninyi (2 The. 2:13), na kwa hili anamaanisha Wakristo wote aliowandikia; hata hivyo, bila shaka, si kila mmoja wao alichaguliwa au kuwa mtakatifu kwa maana halisi ya neno. Na katika sehemu zingine Mtume huyo huyo anashuhudia: *'Neema ya Mungu imetokea, ikileta wokovu kwa watu wote, ikitufundisha kwamba, tukikataa ukafiri na tamaa za kidunia, tuishi kwa kiasi, kwa haki na kwa utauwa katika enzi hii ya sasa'* (Tito 2:11–12); au: *'Kuna Mungu mmoja, na mpatanishi mmoja kati ya Mungu na wanadamu, yeye mtu, Kristo Yesu, aliyejitoa kuwa gharama ya ukombozi kwa wote'* (1 Yohana 2:5–6).

b) Maneno ya Mtume Mtakatifu kuhusu Esau na Yakobo: hata kabla hawajazaliwa na kufanya jambo lolote jema au baya, Mungu alikuwa ameshamwambia mama yao: *'Mkongwe atamtumikia mdogo… Nampenda Yakobo, lakini nimemchukia Esau*.' Na maneno yanayofuata: *'Anamwambia Musa: "Nimwonee huruma mtu nimwonee huruma, nimwonee rehema mtu nimwonee rehema"… Basi, anamwonea huruma mtu anayetaka, na anamkaza mtu anayetaka*' (Rum. 9:11–18). Lakini, kwanza kabisa, katika sura nzima ya tisa, kama ilivyo katika sehemu nzima ya kimafundisho ya Waraka kwa Warumi, Mtume anazungumzia hasa wito wa watu kwa neema au haki katika Kristo Yesu (Rum. 9:30–32), na anahoji, kinyume na Wayahudi, kwamba wito na haki hazitegemei matendo ya Sheria—ambayo Wayahudi walidai tu haki yao ya kuwa wana wa ufalme wa Masihi, wakiwatenga Wapagani wote—bali hutegemea rehema za Aliye Juu Zaidi, ambaye, akiwa huru kabisa katika kutoa zawadi Zake na katika kugawa hatima mbalimbali miongoni mwa watu (kama alivyoonyesha katika mifano ya Esau, Yakobo, Wayahudi wakati wa Musa, na Farao), kwa kweli amewaitia Wayahudi na Mataifa wote haki katika Kristo kwa neema Yake pekee (Warumi 9:24)—ili kwamba bila neema hii, watu wenyewe hawangeweza kufanya chochote.[769] Pili, ingawa anasema kwamba Mungu huwapa watu zawadi zake kwa neema yake pekee na huwapa wengine hatima moja na wengine nyingine, kwa hiari kabisa na hata kabla ya kuzaliwa kwao, Mtume hata hivyo si tu kwamba anakataa wazo kwamba Mungu hufanya hivyo kwa msingi wa maarifa yake ya awali ya matendo ya binadamu, bali anadhania wazo hilo ni la lazima: kwani anafundisha kwamba hata katika tukio hili Mungu hufanya kwa haki (Warumi 9:14), na kwamba ikiwa Yeye anagumuza na kuadhibu watu fulani, ni hasa wale ambao, kama Farao, wamejifanya vyombo vya ghadhabu, na Yeye huwadhibu tu baada ya uvumilivu mwingi (Warumi 9:22). 'Kwa nini,' anauliza Mtakatifu Krisostomo katika ufafanuzi wake wa sura ya tisa ya Waraka kwa Warumi, 'mmoja (Yakobo) anapendwa, ilhali mwingine (Esau) anachukiwa? Kwa nini mmoja anahudumu, ilhali mwingine anahudumiwa? Kwa sababu mmoja alikuwa mwovu, ilhali mwingine alikuwa mwema; lakini hata kabla hawajazaliwa, mmoja alitukuzwa, ilhali mwingine alihukumiwa. Hata kabla ya kuzaliwa kwao, Mungu alisema: 'Mzaliwa wa

---

[767] Tazama Opp. Basilii Graeco-latin., juz. II, karibu mwishoni mwa uk. 220. Paris, 1618.

[768] Justin, Apolojia 1, nn. 44, 45; Origeni, Maelezo ya Warumi 8:28; Eusebio, Maelezo ya Zaburi 57:8; Jeromu, Maelezo ya Malaki 1:2; Kirili wa Aleksandria, Maelezo ya Malaki 1, 2, 3. (Xp. Readings 1842, Juz. III, uk. 10–14); Gregori Mkuu, Mazungumzo, Kitabu 1, Sura ya 8.

[769] 'Mtume anaposema: "si yeye apendaye, wala yeye akimbiaji", kwa kusema hivyo haiondoi uhuru, bali anaonyesha kwamba si kila kitu ni cha mwanadamu; kinyume chake, anahitaji neema kutoka juu. Ingawa mtu anapaswa kutaka na kujitahidi; hata hivyo, mtu anapaswa kutegemea si juhudi zake mwenyewe, bali upendo wa Mungu kwa wanadamu, kama Mtume alivyosema mahali pengine: 'Si mimi, bali neema ya Mungu iliyo pamoja nami' (1 Kor. 15:10)." (Mtakatifu Krisostomo, Mahubiri juu ya Warumi, XVI, uk. 420, Moscow 1844).

kwanza , atamtumikia mdogo wake.' Kwa nini, basi, Mungu alisema hivi? Kwa sababu Yeye hasubiri, kama mwanadamu anavyofanya, kusubiri matokeo ya matukio ili kuona nani ni mwema na nani si mwema; lakini, kinyume chake, Yeye anajua kabla nani ni mwovu na nani si mwovu." Na kidogo baadaye: "Kusudi kuu la Paulo mtukufu, kupitia yote aliyosema, ilikuwa kufundisha kwamba Mungu peke yake ndiye anayejua nani anayestahili, na si mwanadamu yeyote; na ingawa wengi hufikiria kuwa wanajua, bado mara nyingi hukosea katika hukumu zao. Lakini Yeye anayejua siri za moyo anajua kikamilifu ni nani anayestahili taji, na nani adhabu na mateso. Kwa hiyo, amewadhihirisha na kuwaadhibu wengi ambao, kwa maoni ya wanadamu, ni wema, na amewatija wengi waliokuwa wakionekana kuwa waovu, akishuhudia kwamba hawako hivyo. Hatoi hukumu kwa msingi wa ushuhuda wa watumishi, bali kulingana na hukumu Yake mwenyewe kali na isiyo na upendeleo; Hasubiri kesi kufikia tamati ili kumtangaza mmoja kuwa anastahili na mwingine kutostahili… Ndiyo maana Alisema: 'Nilimpenda Yakobo, lakini nilimchukia Esau.' Unajua kutokana na matokeo kwamba hili ni haki; lakini Mungu alijua kikamilifu hata kabla ya jambo hilo kutokea; Anadai si tu udhihirisho wa matendo, bali pia hiari na nia zisizo na lawama." Na zaidi ya hayo: "Farao alikuwa chombo cha ghadhabu, yaani, mtu ambaye, kupitia ugumu wa moyo wake mwenyewe, alichochea ghadhabu ya Mungu. Baada ya kupata uzoefu mara kwa mara wa uvumilivu wa Mungu, hakuboreshwa, bali alibaki kuwa mtu asiyetengemaa. Kwa hiyo, Mtume hakuita tu kuwa ni chombo cha ghadhabu, bali pia aliyeamiriwa kwa maangamizi—yaani, aliyeandaliwa kwa maangamizi, ingawa kwa hiari yake mwenyewe na kwa mapenzi yake mwenyewe. Kama vile Mungu hakukaacha chochote ambacho kingeweza kumpelekea mabadiliko yake, ndivyo yeye mwenyewe hakukaacha chochote ambacho kingeweza kumpelekea maangamizi yake na kumfanya asiyeweza kusamehewa. Hata hivyo, Mungu, akitangulia kuona haya, alionyesha uvumilivu mkuu; maana Alitaka kumleta toba. Na kama asingetamani hili, asingevumilia kwa muda mrefu kiasi hicho. Hata hivyo, kwa kuwa Farao hakutaka kutumia uvumilivu wa Mungu kufanya toba, bali alijiandaa kwa ghadhabu, Mungu alimtumia kwa ajili ya kusahihisha wengine, ili kupitia adhabu yake awafanye wengine kuwa waangalifu zaidi, na hivyo kuonyesha Nguvu Zake."[770]

6. Nadharia ya uteuzi wa Mungu usio na masharti inapingana na mantiki nzuri. Anaamini kwamba Mungu ni mwenye haki, na kwa hivyo hawezi, bila sababu yoyote, kuwateua wengine kwa furaha ya milele na wengine kwa hukumu ya milele. Anaamini kabisa kwamba Mungu ni mwema isiyo na kikomo na kwa hivyo hawezi, bila sababu yoyote, kumhukumu mtu yeyote kwa upotevu wa milele. Anaamini kabisa kwamba Mungu ni mwenye hekima isiyo na kikomo na, kwa hivyo, baada ya kumpa mwanadamu uhuru, hawezi kuuzuia kwa mapenzi Yake yaliyotangulia yasiyo na masharti na hivyo kuondoa thamani yote ya kimaadili katika matendo yake.

§193. Neema ya Mungu haizuizi uhuru wa mwanadamu, wala haiitendei kwa namna isiyoweza kupingwa

Ingawa *'ni Mungu anayefanya kati yenu kutaka na kutenda kulingana na kupenda kwake'* (Wafilipi 2:13), na bila neema Yake hatuwezi kuchukua wala kutimiza chochote kizuri kweli: hata hivyo, nguvu hii ya Mungu, ikitenda ndani yetu na kupitia kwetu, kwa namna yoyote ile haipunguzi uhuru wetu, wala haivuti kwa nguvu isiyopingika kuelekea wema. Ndiyo maana—

1. Watu wameamriwa katika Maandiko Matakatifu kufungua mioyo yao ili kupokea neema na wasiigandishe dhidi ya kazi zake. *'Tazama, nasimama mlangoni na kugonga,'* anasema Mwokozi, *'mtu akisikia sauti yangu na kufungua mlango, nitaingia kwake, na nitakula chakula cha jioni naye, naye nami'* (Ufunuo 3:20). 'Leo, mkisikia sauti yake, msiuguse mioyo yenu,' waliandika waandishi watakatifu katika Agano la Kale na Jipya [(Zab. 94:7–8); (Isaya 55:3); (Ebr. 3:7–8, 4:7)]. Basi, maneno haya yote yange maana gani ikiwa mtu hangeweza kuupinga neema, ikiwa ingemshinda bila kuzuilika?

2. Neno la Mungu kwa kweli linashuhudia kwamba watu wanaweza kupinga neema, na kuipinga kwa upuuzi, licha ya juhudi zake zote. *'Ningeweza kufanya nini zaidi*?' alisema Mungu Mwenyewe katika Agano la Kale kumhusu watu wa Israeli, *'nilitakiwa kufanya nini kingine kwa shamba langu la mizabibu ambacho sikukifanya*?' (Isaya 5:4); *Siku baada ya siku niliyoinua mikono yangu kwa watu wasiotii, waliokata njia isiyo nzuri, wakifuata mawazo yao wenyewe*' (Isaya 65:2). *'Nami pia nitawatumia udanganyifu wao wenyewe dhidi yao na kuwaletea jambo la kutisha kwao: maana nilipita, na hakuna aliyejibu; nilizungumza, na hawakusikiliza, bali walitenda mabaya machoni pangu na kuchagua kile kinachonikasirisha* [(Isa. 66:4); taz.

[770] Mtakatifu Yohane Krisostomo, Mahubiri juu ya Waraka kwa Warumi, Mahubiri XVI, kur. 406, 407, 411, 418.

(Isa. 65:12); (Mith. 1:24); Yer. 7:13)]. *'Watu wenu wenye shingo ngumu*, *wasio na tohara mioyoni na masikioni!*' alitangaza shahidi mtakatifu Estee katika Agano Jipya kumhusu Wayahudi, *'ninyi daima mwakataa Roho Mtakatifu, kama vile baba zenu walivyofanya, ndivyo nanyi* mnafanya' (Matendo 7:51). *Kwa hiyo*, *' ' tujitahidi*, anahimiza Mtume Paulo Wakristo, akionyesha mfano huu wa kusikitisha wa Wayahudi, *ili kuingia katika pumziko* (la Mungu), *asije mtu yeyote akaanguka katika mfano uleule wa kutotii* (Ebr. 4:11).

3. Kwa ujumla, kama kila mtu anavyojua, vitabu vitakatifu vina himizo, ahadi na maonyo yasiyohesabika yaliyokusudiwa kuwahamasisha watu kwa wema. Basi, ni nini lengo la himizo, ahadi na maonyo haya yote, ikiwa neema inamwathiri mtu kwa namna ambayo hawezi kujizuia kutenda wema anapovutwa kwake na nguvu ya Mungu?

4. Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa wote wamefundisha kwa kauli moja kwamba mwanadamu huchagua na kutenda matendo mema kwa hiari yake na hapasinikizwi na neema ya Mungu. Tuchukue, kwa mfano, maneno: **a)** Mt. Justin: "Kuwepo kwetu tangu mwanzo hakukuwa kwa uwezo wetu; bali ili tumfuate Yeye (Mungu), kwa njia ya uwezo wa akili aliotupa, tukichagua kile kinachompendeza, kwa lengo hili anatushawishi na kutuongoza kwenye imani;"[771] **b)** Mt. Yohane Krisostomo: "Mungu hamlazimishi mtu yeyote; lakini akitaka Yeye na sisi tusipotaka, wokovu wetu hauwezekani, si kwa sababu mapenzi Yake hayana nguvu, bali kwa sababu hataki kumlazimisha mtu yeyote;"[772] **c)** Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Nia ya mwanadamu haikubaliani kila wakati, bali mara nyingi inapingana na kupinga mapenzi ya Mungu;"[773] **d)** Mtakatifu Basil Mkubwa: "Roho hukaa katika kila mmoja wa wale wanaompokea, kama inavyomfaa Yeye peke Yake, na hutiririsha neema Yake kamili juu ya wote, ambayo wale wanaoshiriki hufurahia kulingana na uwezo wao wa kupokea, na si kulingana na kile ambacho kinawezekana kwa Roho;"[774] **e)** Mtakatifu Makari wa Misri: "Asili ya mwanadamu ina uwezo wa kupokea wema na uovu, neema ya kimungu na nguvu zinazopingana, lakini haiwezi kulazimishwa kufanya hivyo."[775] "Bila ridhaa ya mapenzi ya mwanadamu, Mungu Mwenyewe haanzishi chochote ndani ya mwanadamu, ingawa Anaweza, kwa sababu ya uhuru ambao mwanadamu ameupewa."[776] "Hata Mitume wenyewe, ambao walikuwa wakamilifu katika neema, wangesitishwa na neema kufanya chochote kwa hiari yao, hata kama wangetaka kufanya kitu kinachokinzana na neema, ingawa wasingeweza kutenda dhambi, kwa sababu hawakuwa wamejivunia, wakiwa wameangaziwa na nuru kama hiyo na kutukuzwa kwa neema kama hiyo."[777] "Na kwa wale walio kamili, Bwana anahitaji nia ya roho itumikie kwa Roho, ili nia na neema ziwe katika mapatano: maana Mtume anasema, *'Msiizime Roho'* (1 Wathes. 5:19)."[778]

5. Akili timamu, kwa upande wake, haiwezi kushindwa kuona kwamba, ikiwa neema ya Mungu inazuia uhuru wa mwanadamu na kumvuta kwa nguvu kuelekea wema, basi katika hali hiyo kila motisha wa wema hutolewa kwa mtu huyo, kila sifa hutolewa kutoka kwa matendo yake mema, na maadili yake yote huhujumiwa; na lawama ya haya yote iko kwa Mungu Mwenyewe! Je, mawazo kama haya yanaweza kuvumiliwa? Ni kweli kwamba akili haiwezi kueleza jinsi nguvu kuu ya Mungu, inapomfanyia mtu kazi, inavyoacha uhuru wake ukiwa salama, wala haiwezi kubainisha kwa usahihi asili ya uhusiano wao wa pamoja;[779] hata hivyo, fumbo hili lazima likalimu mbele yetu bila shaka yoyote, tunapokuwa na misingi mingi ya kuamini kwamba mwanadamu si tu kwamba hanyang'anywi uhuru wake chini ya ushawishi wa neema, bali anashiriki kikamilifu katika utendaji wake, unaotekelezwa ndani yake na kupitia kwake.

---

[771] Apolog. 1, n. 10, katika Chr. Cht. 1825, XVII, 2, 3.
[772] Kuhusu Mabadiliko ya Majina, Homilia III, n. 6. Linganisha. Homilia juu ya Yohana, X, n. 2, 3.
[773] Treatise on Theology IV, katika The Works of the Holy Fathers III, 90.
[774] Kuhusu Roho Mtakatifu, Sura ya 9; tazama pia VII, 265–266.
[775] Mazungumzo, XV, aya 54.
[776] Mazungumzo, XXXVII, aya 10.
[777] Hotuba, XXVII, aya 10, 11.
[778] Hotuba juu ya Utukufu wa Akili, aya 16.
[779] Katika Zama za Kati, Waskolojisti waliibua maoni au mifumo mingi ili kuelezea fumbo hili, ambayo minne inayojulikana zaidi ni: mifumo ya Kitomisti, Kiaugustino, Kimolinisti na Kikongruisti. Lakini mifumo hii yote ina mapungufu yake na inaendelea kutumika tu ndani ya mipaka ya shule husika. Uwasilishaji na uchambuzi wa mifumo hii minne unaweza kupatikana katika kazi za teolojia ya kidogma za Perrone, Liebermann, Feuer na wengine.

§194. Mwanadamu hushiriki kikamilifu katika yale neema ya Mungu inayotimiza ndani yake na kupitia kwake

1. Maandiko Matakatifu yanaonyesha wazi kwamba mchakato mzima wa utakatifu wa mtu, kutoka mwanzo hadi mwisho, ni kazi ya neema ya Mungu na, wakati huo huo, ni ya mtu huyo mwenyewe. Hivyo basi inasemekana: **a)** kuhusu toba ya mtu: *'Nirudishe, nami nitarudi'* (Yer. 31:18), na kwa upande mwingine: *'Nirudieni, asema Bwana wa majeshi, nami nitawarudia'* (Zek. 1:3); au: *'Mkaribieni Mungu, naye atakaribia kwenu'* (Yakobo 4:8); kupatanishwa na Mungu (2 Kor. 5:20); **b)** kuhusu kumfuata Kristo: *'Hakuna awezaye kuja kwangu isipokuwa Baba aliyenituma ndiye anayemvuta'* (Yohana 6:44), na kwa upande mwingine: *'Yeyote asiyechukua msalaba wake na kunifuata, si mwafaa kwangu'* [(Mathayo 10:38); taz. (Mathayo 19:21)]; **c)** juu ya kuzaliwa upya: *isipokuwa mtu azaliwe kwa maji na Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu* (Yohana 3:5), na pia: *toba, na kila mmoja wenu abatizwe kwa jina la Yesu Kristo kwa ajili ya msamaha wa dhambi; na mtapokea zawadi ya Roho Mtakatifu* (Matendo 2:38); **d)** juu ya upya: *'Nitawapa moyo mmoja, na nitaweka roho mpya ndani yao; Nitaondoa moyo wa jiwe ulio katika mwili wao, na kuwapa moyo wa nyama, ili waenende katika amri zangu na kushika sheria zangu'* (Ezek. 11:19–20), na pamoja: *'Tenganeni na dhambi zenu zote mliyotenda, na mjitengenezeze moyo mpya na roho mpya*, na mtii amri zangu zote' [(Ezek. 18:31); k. (Yakobo 4:8)]; **d)** juu ya umoja na Kristo: *'Kaeni ndani yangu, nami ndani yenu'* (Yohana 15:4), na zaidi: *'Yeyote akiishi ndani yangu, nami ndani yake, huzaa matunda mengi'* (Yohana 15:5).

2. Maandiko Matakatifu yanaeleza ukweli uleule yanaposhuhudia kwamba inategemea hiari ya mtu: **a)** kuwa mwema au mwovu: *'Kama mkitaka na kutii, mtakula mema ya nchi; bali kama mkataa na kuasi, upanga utawala'* (Isaya 1:19–20); **b)** kumfuata Kristo: *'Kama mtu yeyote anataka kunifuata, na ajikanushe, ajitwike msalaba wake, na anifuate'* (Mathayo 16:24); **c)** kujitahidi kufikia ukamilifu wa juu zaidi: *'Ukitaka kuwa mkamilifu, nenda, uuze mali zako, uwagawie maskini, nawe utakuwa na hazina mbinguni; kisha njoo unifuate'* (Mathayo 19:21).

3. Mwisho, ukweli huo huo unaelezwa katika sehemu hizo za Maandiko ambapo matendo mema ya mtu: **a)** yanaelezwa kuwa ni yao wenyewe: *'Ndivyo mwangaza wenu na mwangaze mbele ya watu, ili wapate kuona matendo yenu mema'* (Mathayo 5:16); *kuwa thabiti, wasioyumba, mkistawi daima katika kazi ya Bwana, mkijua ya kuwa juhudi zenu si bure mbele ya Bwana* [(1 Kor. 15:58); k.f. (2 Wathes. 1:3); (Ebr. 6:10)]; **b)** zinawahesabiwa kama stahili: *'Jihadhari nanyi, msipoteze kile mlichokifanyia kazi, bali mpokee thawabu kamili'* (2 Yohana 1:8); *kila mmoja atapokea thawabu yake kulingana na kazi yake* (1 Kor. 3:8). *Yeye yeyote anayempa hata kikombe kimoja cha maji baridi mmoja wa hawa wadogo kwa jina la mwanafunzi, hakika nawaambia, hataapoteza thawabu yake* (Mathayo 10:42). *Nimepigana vita vyema, nimeukamilisha mbio, nimekuwa na imani; na sasa imenitangulia taji la haki, ambalo Bwana, Mhukumu mwenye haki, atalipa mimi siku ile; na si kwangu mimi tu, bali pia kwa wote waliopenda kuonekana kwake* [(2 Tim. 4:7–8); taz. (Mathayo 5:12); (1 Wakorintho 4:5), (1 Wakorintho 15:58); (Ufunuo 22:15)].

4. Wababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walifundisha:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Ni kazi ya Mungu kupanda na kumwagilia, na yenu ni kuzaa matunda; ni kazi ya Mungu kutoa neema, na yenu ni kuipokea na kuihifadhi. Msidharau neema kwa sababu inatolewa bure, bali, mkiipokea, ihifadheni kwa heshima."[780]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Fadhila si tu zawadi kutoka kwa Mungu mkuu, ambaye ameheshimu sura Yake mwenyewe; kwani bidii yako mwenyewe pia inahitajika. Wala si kazi ya moyo wako peke yake; kwani nguvu bora zaidi inahitajika. Ingawa uoni wangu ni mkali sana, hauoni vitu vinavyoonekana kwa hiari yake mwenyewe, wala bila ya nuru kuu inayomweka macho yangu na yenyewe inaonekana nao. Na kwa mafanikio yangu, sehemu mbili zinahitajika kutoka kwa Mungu mkuu, yaani: ya kwanza na ya mwisho; na sehemu moja inahitajika kutoka kwangu pia. Mungu amenifanya niweze kupokea wema; Mungu hunipa nguvu, na hunitunza ninapokimbia mbio. Siko mwepesi sana miguuni, lakini ninatandaza misuli yangu katika mbio si bila tumaini la thawabu; kwani Kristo ni pumzi yangu, nguvu yangu, utajiri wangu wa ajabu."[781]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Iko ndani ya uwezo wetu, baada ya kupokea neema kutoka juu, kufanya mema au mabaya."[782] "Mungu hufungua mioyo ya wale wanaotamani (kujua ukweli)… Inasemekana kuhusu mwanamke aliyekuwa akiuza kitambaa cha zambarau: *'Bwana alifungua moyo wake ili asikilize yale*

---

[780] Mhadhara wa Umma 1, aya ya 4, kur. 20–21.

[781] Himno kuhusu sakramenti zinazohusu wema wa kibinadamu, katika Kazi za Mababa Watakatifu wa Kanisa, j. IV, uk. 255.

[782] Katika Mwanzo, Homilia LIV, n. 1; k.f. katika Yohana, Homilia X, n. 2, 3.

Paulo aliyokuwa akiyasema' (Matendo 16:14). Kwa hivyo, kufungua moyo wake ilikuwa kazi ya Mungu, ilhali kusikiliza ilikuwa kazi ya mwanamke huyo mwenyewe, hivyo ilikuwa kazi ya Mungu na kazi ya mwanadamu."[783]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Nia za kibinadamu kuhusu yaliyo mema hazitakamilika bila msaada kutoka juu, na msaada kutoka juu hautashuka juu ya yule ambaye hajajitahidi katika suala hili. Kinyume chake , kwa ajili ya ukamilishaji wa wema, vyote viwili vinapaswa kuunganishwa—ujitihada wa kibinadamu na msaada unaotoka juu kupitia imani."[784]

Mtakatifu Makariyo wa Misri: "Mungu anatia amri kwamba mtu kwanza atambue wema kwa akili yake; akiutambua, anapaswa kuupenda na, kwa hiari yake, kuutenda. Lakini nguvu ya akili kutenda, kuvumilia taabu na kutekeleza kazi—hii hutolewa kwa neema kwa wale wanaoitamani na wanaoamini."[785]

Barikiwa Theodoret: "Mtume aliita zawadi ya Mungu *kupitia Kristo si tu kuamini Yeye, bali pia kuteseka kwa ajili Yake* (Fil. 1:29), bila kupuuza jukumu la hiari ya mwanadamu, bali akifundisha kwamba hiari peke yake, ikiwa imenyimwa neema, haiwezi kutenda jambo lolote jema. Kwa maana vyote viwili ni vya lazima: utayari au hamu yetu ya kutenda na msaada wa Mungu. Na kama vile kwa wale wasio na hamu hii, neema ya Roho peke yake haitoshi, vivyo hivyo, kwa upande mwingine, hamu peke yake, isiyoungwa mkono na neema, haiwezi kujenga utajiri wa wema."[786]

Mtakatifu Gregori Mkuu: "Utakatifu Mkuu hufanya kitu kwanza ndani yetu bila sisi, ili, hiari yetu inapofuata, iweze kutimiza pamoja nasi wema ambao tumeutamani."[787] "Hivyo basi, neema ikitangulia na hiari njema ikifuata, kile ambacho ni zawadi ya Mungu mwenyezi kinakuwa stahili yetu."[788]

5. Tugeukie uzoefu na historia yetu wenyewe: tutapata uthibitisho mpya wa ukweli unaoelezwa. Kujitambua moja kwa moja na kujichunguza kwa makini kunatuhakikishia: **a)** kwamba sisi, tukiwa tumebahatika kuzaliwa upya kwa maji na Roho, hatuhisi kulazimishwa na neema ndani yetu tunapoamua na kutenda tendo jema; kinyume chake, tunachagua na kutekeleza kitendo fulani kizuri kwa hiari kabisa kutoka miongoni mwa matendo mengi mema, na mara nyingi, hata kabla ya kukikamilisha, tunakiacha kwa hiari yetu; **(b)** kwamba matendo mema hatufanyi bila kazi, bila juhudi maalum na ushiriki wetu, na kwa ajili ya haya wakati mwingine ni lazima tujitahidi hata kufikia hatua ya kumwaga damu (Ebr. 12:4), tukipigana vita isiyoisha, kwa msaada wa neema, dhidi ya maadui wa wokovu wetu; **c)** kwamba, hatimaye, si jambo la nadra kwamba baada ya matendo mengi ya wema, baada ya mazoezi marefu katika uchaji Mungu, tunarudi tena kwenye njia yetu ya zamani ya uovu na maovu, tukipuuza sauti ya neema ya kimungu. Na historia ya watawa watakatifu wa Kikristo inatuonyesha mifano ya kuvutia ya jinsi ilivyowagharimu kazi kubwa kuendelea taratibu katika wema, na jinsi, wakati mwingine, hata baada ya kufikia viwango vya juu kabisa vya ukamilifu wa maadili, mtu anaweza kuanguka katika dhambi.

III. Kuhusu asili na masharti ya utakatifu wa mwanadamu kwa neema ya Mungu

§195. Sehemu za mafundisho

Tukikataa kosa la Waprotestanti, ambao, chini ya jina la kuhesabiwa haki au utakatifu wa mwanadamu kwa neema, wanamaanisha tu msamaha wa dhambi za mwanadamu—ingawa kwa kweli zinaendelea kuwepo ndani yake—na tu kuhesabiwa kwake kwa nje haki ya Kristo—ingawa kwa kweli yeye hakuwi mwenye haki—na ambao wanatambua imani upande wa mwanadamu pekee kama sharti la kuhesabiwa haki na utakatifu, Kanisa la Orthodox linafundisha: **a)** kwamba utakatifu wa mtu unakusudiwa kuwa kusafishwa kwake kikweli kutoka kwa dhambi kwa neema ya Mungu na, kupitia msaada wake, kufanywa mwenye haki na mtakatifu; **b)** kwamba imani ni tu sharti la kwanza kwa upande wa mwanadamu kwa ajili ya utakatifu wake, na hivyo basi kwa ajili ya wokovu wake, lakini — **c)** kwamba, pamoja na imani, matendo mema pia yanahitajika kutoka kwa mwanadamu kwa ajili ya kusudi hili (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 103; Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Vifungu 9, 13 na 16).

---

[783] Katika Matendo, Mahubiri XXXV, n. 1.
[784] Kanuni ya Watawa, Sura ya 15, katika Kazi za Mababa Watakatifu, Juz. IX, uk. 423.
[785] Mazungumzo, XXXVII, aya 10.
[786] ... kwa kuwa vyote viwili ni vya lazima: utayari wetu wenyewe na msaada wa kimungu... Katika Fil. 1:30.
[787] Moral. XVI, 25, aya. 30.
[788] Katika Ezek. homil. IX, n. 2.

§196. Utakatifu wa mtu unahusisha kusafishwa kwake kikweli kutoka kwa dhambi kwa neema ya Mungu na kufanywa mwenye haki na mtakatifu

I. Uhalali wa mtazamo huu—na, wakati huo huo, kutokuwa halali kwa mtazamo kwamba, katika kuhesabiwa haki na kutakaswa kwa mtu, dhambi zake husamehewa tu na haki ya Kristo humhesabiwa kwa nje tu, ilhali kwa kweli anabaki katika dhambi zake—imewekwa wazi sana katika Maandiko Matakatifu, —

1) Wakati wa kuzungumza — **(a)** kuhusu kusudi la mateso ya Kristo Mwokozi: *Kristo aliipenda Kanisa na akajitoa kwa ajili yake, ili ailitakase, akiisha kulisafisha kwa kuosha kwa maji kwa neno; ili aweze kuileta mbele yake kuwa kanisa tukufu, lisilo na doa wala mkunjo wala kitu chochote kama hicho, bali liwe takatifu na lisilo na lawama* (Efe. 5:26–27); **b)** kuhusu matunda ya kifo Chake msalabani: *Damu ya Yesu Kristo, Mwanawe, hutusafisha kutoka kwa dhambi zote* (1 Yohana 1:7); *Yeye ni dhabihu ya upatanisho kwa dhambi zetu, na si kwa zetu tu, bali pia kwa dhambi za ulimwengu wote* (1 Yohana 2:2); **c)** kuhusu uteuzi *wetu* katika Kristo: *kwa maana Yeye (Mungu) alituchagua katika Yeye (Kristo) kabla ya kuwekwa misingi ya ulimwengu, ili tuwe watakatifu na wasio na lawama mbele zake katika upendo* (Efe. 1:4). Basi, tutaelewaje kauli hizi ikiwa kusudi lote la mpango wa Mungu katika Kristo kunakoma tu kwa kusamehewa dhambi zetu kwa ajili ya haki za Mwokozi, badala ya kuangamizwa ndani yetu?

2) Inaposemwa kuhusu Wakristo ambao kwa kweli wamepokea upatanisho uliofanywa na Mwokozi kwamba wao: **a)** wametakaswa kutoka kwa dhambi zao kupitia toba na kumgeukia Kristo: *'Tubuni, mgeukie Mungu, ili dhambi zenu zifutwe'* (Matendo 3:19); *kama damu ya ng'ombe dume na mbuzi na majivu ya ndama wa kike, zikinyunyiziwa, hutakasa wale waliochafuka, ili mwili utakaswe, basi damu ya Kristo, ambaye kwa njia ya Roho Mtakatifu alijitoa mwenyewe kuwa kafara isiyo na dosari kwa Mungu, itawasafishaje zaidi dhamiri zetu kutokana na matendo yaliyokufa, ili tuweze kumtumikia Mungu aliye hai na wa kweli* [(Ebr. 9:13–14); kdr. (Isa. 1:18); (Mat. 15:9); (1 The. 5:23)]; **b)** kuzaliwa upya kwa Roho Mtakatifu na kuwa uumbaji mpya katika Kristo: *Alituokoa si kwa ajili ya matendo ya haki tuliyotenda, bali kwa kadiri ya rehema zake, kwa njia ya kuoshwa kwa kuzaliwa upya na upya kwa Roho Mtakatifu, ambaye alimimina juu yetu kwa wingi kupitia Yesu Kristo, Mwokozi wetu, ili, baada ya kuhesabiwa haki kwa neema Yake, tuweze, kwa njia ya tumaini, kuwa warithi wa uzima wa milele* [(Tito 3:5–7); cf. (Yohana 3:5–7)]; *kwa hiari Yake, alituzaa kwa neno la kweli, ili tuwe kama matunda ya kwanza ya viumbe Wake* (Yakobo 1:18); *yeye yeyote aliye katika Kristo ni uumbaji mpya* [(2 Kor. 5:17); linganisha (Gal. 6:15); (Efe. 2:10)]; **c)** tumewashwa, kutakaswa na kuhesabiwa haki: *na wengine wenu walikuwa hivyo; lakini mmeoshwa, mkatakaswa na kuhesabiwa haki kwa jina la Bwana wetu Yesu Kristo na kwa Roho wa Mungu wetu* (1 Kor. 6:11); **d)** *wamevua mtu wa zamani na matendo yake na wamevaa mtu mpya, aliyeumbwa kwa sura ya Mungu katika haki na utakatifu wa kweli* [(Kol. 3:9–10); (Efe. 4:22–24)]; **e)** mmekuwa watoto wa Mungu, huru kutokana na dhambi: *'Lakini wote waliompokea, yaani, wale waliamini katika jina lake, aliwapa uwezo wa kuwa watoto wa Mungu—watoto waliozaliwa si kwa damu, wala kwa tamaa ya mwili, wala kwa tamaa ya mwanadamu, bali kwa Mungu'* (Yohana 1:12–13); *Kila aliyezaliwa na Mungu hafanyi dhambi, kwa sababu mbegu yake inakaa ndani yake; na hawezi kufanya dhambi, kwa sababu amezaliwa na Mungu* (1 Yohana 3:9); **f)** washiriki wa asili ya kimungu: *Kama vile nguvu zake za kimungu zimetupatia yote yaliyo ya lazima kwa ajili ya uzima na utauwa, kwa kumjua yeye aliyetuita kwa utukufu wake na wema wake, ambayo kwa njia yake ahadi kuu na za thamani zimetolewa kwetu, ili kwa njia yake mpate kuwa washiriki wa asili ya kimungu, mkiwa mmeokoka uharibifu ulioko duniani kwa ajili ya tamaa* (2 Petro 1:3–4). Mistari hii ya Maandiko haingeweza kuelezwa kwa usahihi ikiwa mtu angechukulia kuwa utakatifu wa mtu unahusu msamaha wa dhambi zao pekee, au kwa kuhesabiwa tu kwa haki ya Kristo kwao kwa nje.

3) Mwisho, inashuhudia kwamba kwa wale waliozaliwa upya, waliotakaswa dhambi, na kufanywa washiriki wa asili ya kimungu, **kunaishi—a)** Mungu Baba: *'Tunajua kwamba tunakaa ndani Yake, na Yeye ndani yetu, kwa kuwa ametupatia ya Roho wake'* [(1 Yohana 4:13); linganisha. (1 Yohana 3:24)]; **b)** Mungu Mwana: *'Mimi niko ndani ya Baba yangu, nanyi mko ndani yangu, nami niko ndani yenu'* [(Yohana 14:20); ikitajwa (Warumi 8:10)]; **c)** Mungu Roho Mtakatifu: *Je, hamjui kwamba ninyi ni hekalu la Mungu, na kwamba Roho wa Mungu anakaa ndani yenu* [(1 Kor. 3:16); kdr. (1 Kor. 6:19)]. Haiwezekani kwa Aliye Mtakatifu Zaidi kuishi ndani ya watu ambao dhambi bado ziko ndani yao, hata kama wamesamehewa: *maana haki ina ushirika gani na uasi? Nuru ina mshikamano gani na giza*? (2 Kor. 6:14–15)?

II. Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walishikilia kwamba haki na utakatifu wa mtu unahusisha kusafishwa kwao kikamilifu kutoka kwa dhambi na kupewa haki na utakatifu. Hivyo, kwa mfano, wanasema:

Mtakatifu Barnaba Mtume: "Akiwa ametufanyia upya kupitia msamaha wa dhambi, ametupatia umbo jingine (τύπον), ili tuwe na roho ya utotoni, na, kana kwamba, ametutengeneza upya…"[789]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Roho si kiumbe, bali ni taswira ya utakatifu wa Mungu na chanzo cha utakatifu kwa wote. Tunaitwa *kupitia utakatifu wa Roho*, kama Mtume anavyofundisha (2 Wathes. 2:13). Anatutengeneza upya na kutuumbia upya kwa sura ya Mungu; *kupitia ubatizo wa kuzaliwa upya na utengenezaji upya kwa Roho Mtakatifu*, tunachukuliwa kuwa watoto wa Mungu. Kiumbe, , anayeshiriki Roho, anafanywa mpya tena."[790] "Muungano wa Roho na nafsi si kulegeza umbali (kwa maana je, kisicho na mwili kunaweza kulegeza umbali kwa njia ya kimwili?), bali ni kuondolewa kwa tamaa ambazo baadaye zilipenya katika nafsi kupitia uhusiano wake na mwili, na kuitoa mbali na mfano wa Mungu. Kwa hiyo, ni yeye tu aliyejisafisha kutoka kwa aibu aliyojitilia kwa dhambi, akarejea katika uzuri wake wa asili, na, kupitia utakatifu, ameweka upya mfano wa zamani wa sura ya kifalme, ndiye anayeweza kumkaribia Mfariji."[791]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Yeye (Roho Mtakatifu) huumba katika kuzaliwa upya kiroho; kama inavyothibitishwa na maneno kwamba hakuna mtu anayeweza kuona wala kuingia katika ufalme isipokuwa amezaliwa kutoka juu kwa Roho (Yohana 3:3–5), na isipokuwa wamefutwa dhambi zao za kuzaliwa kwanza—ambayo ni fumbo la usiku—kwa kuzaliwa upya mchana na kwa nuru (Zaburi 138:16), ambapo kila mtu huzaliwa upya yeye mwenyewe."[792] "Neema na nguvu ya ubatizo hazizami ulimwengu, kama zamani, bali husafisha dhambi kwa kila mtu, na kuondoa kabisa kila uchafu na unyanyapaa unaosababishwa na uharibifu."[793]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Makuhani wa Kiyahudi walikuwa na mamlaka ya kusafisha ukoma wa mwili—au, kwa usahihi zaidi, si kusafisha kabisa, bali tu kuthibitisha wale waliosafishwa… Hawa (makuhani wa Kikristo), hata hivyo, wamepokea mamlaka ya kushughulikia si ukoma wa mwili, bali uchafu wa roho; si tu kushuhudia inapokwepushwa, bali kuikwepusha kabisa (απαλλάττειν παντελώς)."[794]

Mtakatifu Makario wa Misri: "Roho, ambayo Roho Mtakatifu—akiitayarisha kwa ajili Yake mwenyewe kama kiti cha enzi na makao—huiona kuwa na haki ya kushiriki katika nuru Yake, na kuangaza kwa uzuri usioelezeka wa utukufu Wake, inakuwa nuru yote, uso wote, jicho lote; hakuna sehemu hata moja yake isiyojazwa na macho ya kiroho; yaani, hakuna kitu chochote kizito ndani yake, bali inakuwa mwanga na roho kabisa…"[795] "Watu walioungana kikamilifu na Roho wa Mungu hufanana na Kristo Mwenyewe, wakihifadhi daima ndani yao nguvu za Roho na kuonyesha matunda ya kiroho kwa wote: kwani wanapofanywa wawe safi na wasio na lawama ndani na Roho, haiwezekani kwao kuzaa matunda mabaya kwa nje; bali katika kila jambo daima huzaa matunda ya Roho."[796]

Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Kristo ataumbwa ndani yetu (Gal. 4:19) wakati Roho Mtakatifu atakapotupatia taswira fulani ya kimungu kupitia utakatifu hadi haki. Hivyo basi, kwa njia hii hasa, sura ya asili ya Mungu Baba imechorwa juu ya roho zenu (Ebr. 1:3)—yaani, wakati Roho Mtakatifu anawabadilisha kupitia utakatifu."[797]

III. Mafundisho kwamba haki na utakatifu wa mtu unahusu tu msamaha wa dhambi zao, badala ya utakaso wao, na tu kwa kuhesabiwa kwa haki ya Kristo kwa mtu nje tu, haendani na:

1) Na dhana ya Mungu. Kufikiri kwamba Mungu, katika suala la haki ya mwanadamu, anasamehe tu dhambi zake badala ya kuzisafisha kweli, ni kudhania kwamba Mungu hawezi au hataki kumtakasa mwanadamu mwenye dhambi kwa neema yake ya uweza wote. Lakini vyote viwili havimfaa Mungu kwa usawa. Na kama Yeye Mwenye Kuona Yote angetambua wale waliohalalishwa na watakatifu kama

---

[789] Waraka, n. 6.
[790] Kinyume na Eunomius, Kitabu V, katika Kazi za Mababa Watakatifu, VII, 192.
[791] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura 9, ibid. 266.
[792] Homilia kuhusu Pentekoste, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 19.
[793] Homilia juu ya Ubatizo, katika The Works of the Holy Fathers, 111, 277.
[794] *De sacerdotio* III, n. 6.
[795] Mazungumzo, I, n. 2.
[796] Homilia juu ya Upendo, § 7.
[797] Katika Isa. Kitabu IV, Hotuba II, Juz. II, uk. 691, iliyohaririwa na Albert.

watakatifu, ilhali kwa kweli si watakatifu; kama asingewachukulia kama wenye dhambi ilhali bado wako katika dhambi—ingekuwa ni kwamba Yeye si wa kweli.

2) Dhana ya Mwokozi wetu, Yesu Kristo, kama Adamu mpya, kama Kichwa cha Kanisa. Neno la Mungu linatufundisha kwamba Kristo ndiye Adamu mpya (1 Kor. 15:45), na kwamba kama vile dhambi na mauti vilivyosambaa kwa wazao wake wote kupitia Adamu wa kwanza, ndivyo pia haki na uzima (Rum. 5:15–19) vilivyosambaa kwa wote waliozaliwa naye (1 Yoh. 2:29) kupitia Adamu wa pili. Lakini dhambi na kifo kwa kweli vilipitishwa kwa wazao wake wote kupitia Adamu wa kwanza na vimeambukiza asili yetu; kwa hivyo, haki na uzima vivyo hivyo vimepitishwa kwetu kwa kweli kupitia Adamu wa pili na husafisha asili yetu. Vivyo hivyo, Neno la Mungu linafundisha kwamba Mungu *amemweka Yeye* (Yesu Kristo) *juu ya vitu vyote, kama kichwa cha Kanisa, ambalo ni Mwili Wake, utimilifu wa Yeye anayejaza yote katika wote* (Efe. 1:22–23), na kwamba sisi sote tunaoamini katika Yeye ni viungo hai vya mwili Wake (Efe. 5:30). Lakini kama vile maisha kwa kawaida na kwa njia ya k yanavyotiririka kutoka kwa kichwa hadi viungo vyote vya mwili, vivyo hivyo haiwezekani kwamba maisha, haki na utakatifu wa Bwana Yesu visitiririke kwa njia ileile ya kawaida na ya kweli kwa wote wanaomwamini kwa dhati.

3) Kuhusu dhana ya ukombozi au urejesho. Urejesho wa mwanadamu si kitu kingine bali ni kurudishwa kwake katika hali yake ya awali aliyokuwa nayo kabla ya Kuanguka. Lakini kabla ya Kuanguka, mwanadamu alikuwa hana hatia, mwenye haki na mtakatifu kweli. Kwa hiyo, ni lazima arudishwe katika hali ileile hasa kupitia urejesho huu. Vinginevyo, ikiwa wale waliofanywa upya na kuhesabiwa haki wanaendelea kubaki katika dhambi, bila haki na utakatifu, bali wanapokea tu msamaha wa dhambi na, kana kwamba, wamefunikwa kwa haki ya Kristo: katika hali kama hiyo, hakuna urejeshaji halisi, na ni urejeshaji wa dhana tu au unaoonekana tu.[798]

§197. Imani ni sharti la kwanza kwa upande wa mwanadamu kwa ajili ya utakatifu wake na, kwa hivyo, kwa ajili ya wokovu wake

Neema ya Mungu, ambayo huleta utakatifu wetu, ingawa inawahusu watu wote, haiwafanyii kinyume na mapenzi yao—na kwa hakika humtakatifu mtu mwenye dhambi, na baadaye humwokoa, tu chini ya masharti fulani kwa upande wake. La kwanza kati ya masharti haya ni imani.

1. Kwa neno 'imani' kwa ujumla, tunamaanisha hapa kukubali kwa hiari na kufyonza ndani, kwa nguvu zote za roho, yale yaliyo kweli ambayo Mungu amependa kutufunulia katika Kristo kwa ajili ya utakatifu na wokovu wetu.[799] Ukubali na uingizaji huu huitwa 'imani' kwa sababu kweli zilizofunuliwa, kwa kiasi kikubwa, hazieleweki kwa akili zetu na hazifikiki kwa maarifa, na zinaweza kuingizwa tu kupitia imani. Uelewa huu wa imani unatokana na: **a)** maneno ya Mwokozi, ambaye, alipowatuma wanafunzi wake kuhubiri kwa ulimwengu mzima, aliwaambia: 'Nendeni ulimwenguni kote mkahubiri Injili kwa kila kiumbe', na mara moja akaongeza: *'Yeyote amwaminiye* (yaani, yeyote anayekubali na kukumbatia yote yanayohubiriwa) *na kubatizwa ataokolewa; bali asiyeamini atahukumiwa'* (Marko 16:16); **b)** kutoka kwa maneno ya Mtakatifu Yohane Mteolojia, ambaye, alipokuwa akihitimisha Injili yake, alisema: *Yesu alitenda miujiza mingine mingi mbele ya wanafunzi wake, ambayo hayajaandikwa katika kitabu hiki. Lakini haya yameandikwa ili mpate kuamini kwamba Yesu ndiye Kristo, Mwana wa Mungu, na kwamba kwa kuamini mna uzima katika jina lake.* (Yohana 20:30–31); **c)** kutoka kwa maneno ya mitume wengine, ambao wanarejelea Ufunuo wa Mungu wenyewe au mafundisho yote ya Kikristo kama 'imani' [(Gal. 1:23); (Rum. 1:5); (Mat. 6:7; 24:24)], sheria ya

---

[798] Miongoni mwa wanateolojia wetu wa Kirusi, Mheshimiwa Stephen Yavorsky alielezea kwa kina dhana ya Kiorthodoksi ya kuhesabiwa haki kinyume na Waprotestanti – katika risala yake kuhusu matendo mema, Sehemu ya II, Sura ya 7 (tazama Kam. Very, Sehemu ya III, uk. 451–474, St Petersburg, 1840).

[799] 'Imani ni idhini isiyo na mashaka kwa kile kilichosikiwa, kwa uhakika wa ukweli wa kile kilichohubiriwa, kwa neema ya Mungu' (Mtakatifu Basil Mkuu, Kuhusu Imani, katika The Works of the Holy Fathers, j. IX, uk. 28). 'Neno "imani" ni moja kwa jina, lakini limegawanywa katika aina mbili. Aina ya kwanza ni imani ya mafundisho, wakati roho inapokubali jambo fulani. Na ni ya manufaa kwa roho, kama Bwana anavyosema: 'Ayenisikia neno langu, naye aamini yeye aliyenituma, ana uzima wa milele, wala haingii hukumu' (Yohana 5:24)… Aina nyingine ya imani ni ile inayotolewa na Kristo kwa neema: maana kwa mmoja imetolewa, kwa uwezo wa Roho, neno la hekima; kwa mwingine, neno la maarifa kumhusu Roho yuleyule; kwa mwingine, imani kwa Roho yuleyule; na kwa mwingine, zawadi za uponyaji (1 Kor. 12:8–9). Hivyo basi, imani hii, inayotolewa kwa neema kupitia Roho Mtakatifu, si ya kufundisha tu, bali pia hufanya kazi zaidi ya nguvu za binadamu. Maana yeye yeyote aliye na imani hii ataiambia mlima huu: 'Jitoke hapa uende kule', nao utahama (Mathayo 17:20)" (Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu. Cat. of Teachings V, ch. 10, 11, pp. 92, 93).

imani (Rum. 3:27), na wafuasi wa mafundisho haya kama waumini [(Efe. 1:1); (1 Kor. 7:14); (1 Tim. 4:12–16)], na waumini [(Rom. 3:22); (1 Kor. 1:21)]. Na kwa kuwa ufunuo, unaolingana na vipaji vitatu vikuu vya roho ya mwanadamu: akili, hiari na hisia—kupitia ambazo ufunuo lazima upokelewe na kufyonzwa—kuna aina tatu za ukweli: wa kikanuni, wa kimaadili na wa ahadi; kwa hivyo, imani ya Mkristo inajidhihirisha katika aina tatu maalum: **a)** kama imani kwa maana yake halisi kabisa, ambayo kupitia kwake ukweli wa kikanuni hupokelewa na kufyonzwa; **b)** kama upendo, kupitia ambao kwake kweli za kimaadili zinakubaliwa na kufyonzwa; na **c)** kama tumaini, kupitia ambao kwake ahadi zinakubaliwa na kufyonzwa. Ndiyo maana Mtume Mtakatifu, akifafanua kiini cha imani ambayo Wakristo wanaongozwa nayo katika safari yao ya kidunia, alisema: *'Na sasa vyatuatu hivi vinabaki: Imani, Tumaini, na Upendo*' (1 Kor. 13:13).[800]

2. Imani, ikieleweka kwa maana pana, ni muhimu sana kwa utakatifu na wokovu wetu, kama inavyoshuhudiwa na Neno la Mungu. Ni sharti la kwanza kwa upande wa mwanadamu:

a) Kwa kuingia kwake katika ufalme wa neema ya Kristo: *'Aye amwamini na kubatizwa ataokolewa, lakini asiyeamini atahukumiwa'* (Marko 16:16).

b) Ili mtu apokee Roho Mtakatifu: *'Hili tu nataka kujifunza kwenu: je, mlipokea Roho kwa matendo ya Sheria, au kwa mahubiri ya imani*?' (Gal. 3:2). *Je, Yeye anayewapa Roho na kufanya miujiza miongoni mwenu anafanya hivyo kwa kazi za Sheria, au kwa imani? Kama vile Abrahamu alivyomwamini Mungu, na hili likahesabiwa kwake kuwa haki. Jua basi, kwamba wale wanaoamini ni watoto wa Abrahamu* (Gal. 3:5–7), *ili baraka ya Abrahamu ipelekwe kwa Wapagani kwa njia ya Kristo Yesu, ili tuweze kupokea Roho aliyeahidiwa kwa njia ya imani* (Gal. 3:14).

c) Kwa ajili ya haki na usafi wa mwanadamu kutoka kwa dhambi kwa neema ya Roho Mtakatifu: *Maana sisi tunashikilia kwamba mtu hupata haki kwa imani, si kwa matendo ya sheria* (Rum. 3:28). *Maana kuna Mungu mmoja, ambaye atawapatia haki waliotahilika kwa imani na wasiotahilika kwa imani* [(Rum. 3:30); taz. (Gal. 2:16)]. *Basi, tukiwa tumehalalishwa kwa imani, tuna amani na Mungu kwa njia ya Bwana wetu Yesu Kristo, ambaye kwa yeye, kwa imani, tumefikia neema hii ambayo tumeisimama* (Rum. 5:1–2). *wakipokea haki kama zawadi ya bure, kwa neema yake, kupitia ukombozi ulio katika Kristo Yesu, ambaye Mungu alimweka kuwa dhabihu ya upatanisho kwa damu yake kupitia imani* (Rum. 3:24–25). *Mungu, anayechunguza mioyo, aliwashuhudia (watu wa Agano la Kale) kwa kuwapa Roho Mtakatifu, kama alivyotufanyia sisi*; *wala hakufanya tofauti kati yetu na wao, akiwa amesafisha mioyo yao kwa imani* (Matendo 15:9).

(d) Kwa ajili ya uvumilivu na ukuaji katika maisha ya kiroho na *katika* uchaji *Mungu*: *Haki ya Mungu inadhihirishwa kwake (mumwamini) kutoka imani hadi imani, kama ilivyoandikwa: 'Mwenye haki ataishi kwa* imani' [(Warumi 1:17); taz. (Wagalatia 3:11); (Waebrania 10:38)]. *Tunashiriki furaha yenu: kwa kuwa mmesimama imara katika imani* (2 Kor. 1:24). *Wao wameanguka kwa kukosa imani, lakini ninyi mmesimama imara kwa imani* (Rum. 11:20).

e) Kumridhisha Mungu: *bila imani haiwezekani kumridhisha Mungu* (Ebr. 11:6). *Kila kitu kisichotendwa kwa imani ni dhambi* (Rum. 14:23).

f) Kupata wokovu wa milele: *'Na tangu utotoni umezijua Maandiko Matakatifu, ambayo yanaweza kukuwezesha kuwa na hekima kwa ajili ya wokovu kwa imani katika Kristo Yesu*' (2 Tim. 3:15). *'Kwa maana mmeokolewa kwa neema, kwa njia ya imani*' (Efe. 2:8).

3. Vilevile, Neno la Mungu linafundisha kwamba, kwa ajili ya utakatifu na wokovu wa mwanadamu mwenye dhambi, yafuatayo ni muhimu hasa:

a) Imani kwa maana yake halisi, ambayo kwa hiyo tunakubali kweli za kikanuni za Ufunuo, kama vile: ukweli kuhusu kuwepo kwa Mungu, Umoja Wake katika asili na Utatu Wake katika Nafsi, kuhusu Yesu Kristo kama Mwokozi wetu, na mengineyo. *Bila imani haiwezekani kumfurahisha Mungu; maana yeye amwendeaye Mungu lazima aamini kwamba yupo, na kwamba huwaza wale wanaomtafuta* (Ebr. 11:6). *Hii ndiyo uzima wa*

---

[800] 'Imani ina sehemu mbili. Kuna imani inayotokana na kusikia (Rum. 10:17). Kwa kusikiliza Maandiko Matakatifu, tunaamini katika mafundisho ya Roho Mtakatifu. Imani hii hukamilishwa kupitia utimizo wa yote ambayo Kristo ameamuru, yaani, tunapoamini kweli, tunaishi kwa uchaji Mungu na kuzingatia amri za Yeye aliyetuumbiza upya. Kwa maana yeyote asiyeamini kulingana na mapokeo ya Kanisa Katoliki, au kupitia matendo maovu anashirikiana na shetani, ni mpinga-imani. Kuna pia imani ya wale wanaotumaini yaliyoahidiwa, uhakika wa mambo yasiyoonekana (Ebr. 11:1), yaani, tumaini thabiti na lisiyoyumba katika ahadi tulizopewa na Mungu na katika utimilifu wa yale tunayoyaomba' (Mtakatifu Yohane wa Damascus. Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu IV, Sura ya 10, uk. 140).

milele, wakujua Wewe, Mungu wa kweli peke yako, na Yesu Kristo uliyetuma (Yohana 17:3). *Basi enendeni, mkafundishe mataifa yote, mkawabatiza kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu* (Mathayo 28:19); *Yeyote amwaminiye na kubatizwa ataokolewa; bali asiyeamini atahukumiwa* (Marko 16:16). *Yeye amwaminiye Mwana ana uzima wa milele, naye asiyeamini Mwana hataona uzima, bali ghadhabu ya Mungu inakaa juu yake* [(Yohana 3:36); k.f. (Yohana 6:29); (Yohana 8:24); (1 Petro 1:8)]. *Tumemwamini Kristo Yesu ili tuweze kuhesabiwa haki kwa imani katika Kristo* [(Gal. 2:16); kdr. (Rum. 10:9); (Yohana 3:16)].

b) Upendo, ambao kupitia kwake tunapokea kweli za kimaadili za Ufunuo, yaani upendo kwa Mungu kwa ujumla, kwa Bwana Yesu, na kwa majirani zetu. *Kama nina imani yote, hata kuweza kuhamisha milima, lakini sina upendo, mimi si kitu* (1 Kor. 13:2). *Katika Kristo Yesu, wala kutahiniwa wala kutotahiniwa hakuna faida yoyote, bali imani inayotenda kwa upendo* (Gal. 5:6). *Mungu ni upendo, na yeye yeyote anayeishi katika upendo huishi katika Mungu, na Mungu ndani yake* [(1 Yohana 4:16); cf. (Mathayo 22:37); (Luka 7:47)]. *Yeye asiyempenda Bwana Yesu Kristo amelaaniwe, 'maran-atha'* [(1 Wakorintho 16:22); linganisha (Mathayo 10:37); (Yohana 13:34)]. *Tunajua kwamba tumepita kutoka kwa mauti kuingia katika uzima kwa sababu tunawapenda ndugu zetu; yeye asiyempenda ndugu yake abaki katika mauti* (1 Yohana 3:14).

c) Tumaini ambalo kwa njia yake tunapokea ahadi za kimungu. *Wapendwa, sisi sasa ni watoto wa Mungu; lakini jinsi tutakavyokuwa bado haijaonyeshwa. Tunajua tu kwamba, itakapodhihirishwa, tutafanana naye, kwa maana tutamwona jinsi alivyo. Na kila mtu aliye na tumaini hili kwake hujisafisha, kama vile yeye alivyo mtakatifu* (1 Yohana 3:2–3). *Tumeokolewa kwa tumaini* (Warumi 8:24). *Kristo ni kama Mwana katika nyumba yake; na nyumba Yake ni sisi, mradi tu tukishikilie imani na tumaini tunalojivunia hadi mwisho* [(Ebr. 3:6); taz. (Ebr. 6:11–12)]. *Tusimamie kwa uthabiti ushuhuda wa tumaini letu bila kusita, maana Yeye aliyeahidi ni mwaminifu* (Ebr. 10:23).

4. Wababa Watakatifu, walimu wa Kanisa, walitambua kwa kauli moja kwamba imani kwa ujumla na, hasa, imani, tumaini na upendo ni muhimu sana kwa utakatifu na wokovu wa mwanadamu. Kwa mfano:

Mtakatifu Klementi wa Roma: "Sisi, ambao tumeitwa kwa mapenzi ya Mungu katika Kristo Yesu, hatutahesabiwa haki kwa ajili yetu wenyewe, wala kwa hekima yetu wenyewe, wala kwa akili zetu, wala kwa uchaji wetu Mungu, wala kwa matendo ya usafi wa moyo tunayoyatenda, bali kwa imani ambayo kwa hiyo Mungu Mwenyezi amewahesabia haki watu wote tangu mwanzo wa ulimwengu."[801] "Vyeo anavyotuinua upendo ni juu ya maneno. Upendo unatuunganisha na Mungu; upendo hufunika wingi wa dhambi (1 Petro 4:8); … kupitia upendo, wateule wote wa Mungu wamefikia ukamilifu; bila upendo, hakuna kitu kinachompendeza Mungu."[802]

Mtakatifu Polycarp: "Kwa kutafakari juu yao (Barua za Mt. Paulo), mnaweza kujengwa katika imani mliyopewa, ambayo ni mama kwenu nyote, ikisindikizwa na tumaini na kuongozwa na upendo kwa Mungu, kwa Kristo na kwa jirani yenu. Yeyote anayeshikamana na haya ametimiza amri ya haki. Kwa maana yeye aliye na upendo yuko mbali na dhambi yote."[803]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Hii ndiyo sifa kamili na kamilifu ya Mungu, wakati mtu haijivunii haki yake mwenyewe, bali anajua kuwa hana haki ya kweli, na anahesabiwa haki kwa imani katika Kristo peke yake."[804] "Hakuna kitendo kinachoweza kufanywa ipasavyo bila imani ya kimungu katika Kristo."[805] "Ino (upendo) inakumbatia na kutekeleza kila amri kwa nguvu yake."[806]

Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Ungana na Yesu Kristo, na amini kwamba alifufuka kutoka kwa wafu; na utaokolewa. Kwa maana haki inapatikana kwa kuamini tu, ilhali wokovu kamili unapatikana kwa kukiri na kuongeza ujasiri kwenye maarifa."[807]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Baada ya kusema kwamba ulimwengu umehukumiwa mbele za Mungu, kwamba wote wamefanya dhambi, na kwamba haiwezekani kuokolewa isipokuwa kwa imani, Mtume anajitahidi kuthibitisha kwamba kuokolewa kwa njia hii si jambo la aibu kwa vyovyote vile, bali, kinyume chake, ni jambo la utukufu mkuu."[808] "Mtume anaonyesha kwamba imani si tu si ya ziada, bali ni muhimu

---

[801] 1 Wakorintho 1:31, katika Toleo la 1814 la Liturgia Takatifu, juz. XIV, uk. 369.
[802] Ibid., aya. 49, uk. 186.
[803] Waraka kwa Wafilipi, v. 3, katika *Masomo ya Kironikali* 1821, 1, 119.
[804] Mihubiri kuhusu Unyenyekevu, katika Kazi za Mababa Watakatifu, juz. VIII, uk. 313.
[805] Maoni juu ya Isaya, sura ya 1, katika kazi hiyo hiyo, VI, 65.
[806] Kanuni, zilizowekwa kwa undani, katika majibu ya swali la 2, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IX, uk. 99.
[807] Neno juu ya Uzingatiaji wa Utaratibu Mzuri, ibid. III, 150.
[808] Kuhusu Barua kwa Warumi, Mahubiri, Juz. VIII, uk. 155, Moscow, 1844.

sana kiasi kwamba bila yake haiwezekani kuokolewa."[809] "Ili mjue aina gani ya moyo muumini anapaswa kuwa nao, Mtume alisema: na tunajivunia tumaini la utukufu wa Mungu. Hapaswi tu kuwa na uhakika usio na shaka juu ya baraka ambazo tayari zimetolewa kwake, bali pia atazichukulia baraka zijazo kana kwamba tayari zimetolewa. Maana mtu anaweza kujivunia kile ambacho tayari anakishikilia mikononi mwake. Hata hivyo, kwa kuwa tumaini la baraka zijazo ni imara na la uhakika kama tumaini la baraka ambazo tayari zimetolewa, Mtume anasema kwamba sisi pia tunajivunia tumaini la yajayo."[810]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Msamaha wa dhambi hutolewa kwa wote kwa usawa, ilhali ushirika wa Roho Mtakatifu hutolewa kulingana na imani ya kila mtu."[811] "Tukidumisha imani kama hiyo, tutakuwa hatuna lawama mbele za Mungu, na kujipamba kwa kila aina ya wema… Imani kama hiyo ina nguvu kiasi kwamba si mwamini tu ndiye anayeokolewa, bali na wengine pia wanaokolewa kupitia imani ya wengine."[812] "Mzizi wa kila tendo jema ni tumaini la ufufuo. Kwani matarajio ya thawabu huimarisha roho kufanya mema."[813]

Hili pia lilifundishwa na: Mt. Ignatius Mwenye Mungu,[814] Mt. Irenaeus,[815] Mt. Ambrose,[816] Mt. Macarius wa Misri,[817] Mt. Cyril wa Alexandria,[818] Mtakatifu Theodoret,[819] Mtakatifu Augustine,[820] na wengine.[821]

5. Umuhimu wa imani kwa utakatifu na wokovu wetu pia unaonekana wazi kutokana na hoja za kimantiki. Bila imani, hatuwezi kupokea kweli za Ufunuo wa kimungu; kwa hivyo, hatutajua wala kile Mungu amefanya kwa ajili ya wokovu wetu wala kile tunachopaswa kufanya. Na hivyo, Ufunuo, pamoja na mpango mzima wa wokovu, utabaki kuwa geni kwetu, na sisi tutakuwa wageni kwa Ufunuo na wokovu. Kwa kumwamini Kristo Mwokozi na neno lake lililofunuliwa, sisi, tuseme, tunafungua roho zetu kwa kazi zote za Mungu za wokovu ndani yetu; lakini kwa kutokumwamini, tunajiziba dhidi ya kazi hizi na kuikataa msaada wa kimungu. Ndiyo maana, ingawa imani huamshwa ndani yetu na neema ya awali na, kwa asili yake, ni zawadi ya Mungu, mara tu inapowashwa ndani yetu, kwa ridhaa yetu huru, inakuwa, kwa upande wetu, chombo cha kwanza kabisa kwa upokeaji wenye ufanisi katika roho zetu wa neema ya wokovu au wa nguvu zote za kimungu 'zinazoongoza kwenye uzima na uchaji Mungu' (2 Petro 1:3); sharti la kwanza kabisa la kuzaliwa upya kwetu, utakatifu na wokovu kwa neema.

6. Hadhi ya imani na ukweli kwamba inahesabiwa kwetu vinaonekana wazi kutokana na kwamba, ingawa imani huanzishwa ndani yetu na neema ya Mungu ya awali, baadaye inategemea sisi pia—kama utiifu wa hiari kwa sauti ya neema inayotuita kwa Kristo, na kama kujisalimisha kwa hiari kwa akili zetu na nguvu zote za roho yetu kwa kweli zilizofunuliwa na kwa yote yaliyoanzishwa na Mungu, mpangilio wa utakatifu wetu, na kujitolea kwetu kwa hiari kwa mwongozo wa Kristo. "Kuzaliwa kwa asili," anasema Mtakatifu Theodoret, "hakuhitaji ushirikiano kutoka kwa yule anayezaliwa; lakini kuzaliwa kwa imani kunahitaji ridhaa ya yule anayezalisha na yule anayezaliwa. Kwa maana hata kama mhubiri anaamini kweli, lakini msikilizaji akipokea mahubiri yake bila imani, katika hali hiyo hakutakuwa na muafaka na mhubiri."[822] Na Mtakatifu

---

[809] Kuhusu Barua kwa Warumi, Mazungumzo, Kitabu VIII, uk. 168.
[810] Hapo hapo, Mazungumzo, Juz. IX, uk. 191.
[811] Muhtasari wa Mafundisho, Juz. I, sehemu 5, uk. 12.
[812] Muhtasari wa Mafundisho, Toleo la V, kur. 7–8, kur. 90–91,
[813] Muhtasari wa Mafundisho, XVIII, n. 1, uk. 405.
[814] Barua kwa Philadelphia, namba VIII na IX; kwa Tralles, VIII.
[815] Kinyume na Ubaguzi IV, 15, n. 1.
[816] Kuhusu Kaini na Habi, II, 1, n. 8.
[817] 'Tukiamini katika Mungu Mwenyezi, tufanye karibu kwa moyo safi, tukiwa huru na wasiwasi wote wa kidunia, Yeye anayewapa wote ushirika wa Roho Mtakatifu kwa kadiri ya imani yao' (Mahubiri XXXVI; Upinzani XLIV, aya 5; XLI, aya 2). 'Kwa sababu ya kutokumwamini kwetu, kwa sababu ya ukosefu wa bidii wetu, kwa sababu hatumpendi Mungu kwa mioyo yetu yote na hatuamini kweli kwake, bado hatujapokea uponyaji wa kiroho na wokovu. Kwa hiyo, ili Yeye atupe uponyaji wa kweli hivi karibuni, tumkaribie kwa imani ya kweli' (Mahubiri, XX, aya ya 8).
[818] Katika Jon. Kitabu V, Juz. IV, uk. 539, iliyohaririwa na Aubert.
[819] Katika Waebrania 10:39; katika Waefeso 3:17.
[820] Imani ni mwanzo kwa mwanadamu, lakini kwa kuwa hata mashetani wanaamini, ni lazima kuongeza tumaini na upendo (Mahubiri XVI juu ya Maneno ya Mtume; taz. Kuhusu Roho na Herufi XI, n. 26).
[821] Origeni, Homilia XXVI juu ya Hesabu, n. 2; Klementi wa Aleksandria, Stromata V, 1; VII, 1; Hilarion, Maoni juu ya Mathayo, sura XX, n. 7; juu ya Zaburi LX, n. 3; Kuhusu Utatu Mtakatifu, VIII, 12; Yohane wa Damascus, Ufasiri Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, juz. IV, sura II, uk. 141–142.
[822] Katika Tito 1:4; 'Lakini matunda ya imani na muafaka kati ya yule anayezaliwa na yule anayezaliwa hutafutwa.'

Yohane Krisostomo anasema yafuatayo kuhusu sifa kuu ya imani katika suala la wokovu wetu: '(Mtakatifu Paulo Mtume) alithibitisha kwamba wokovu kupitia imani una, kwa kiwango kikubwa zaidi, yote ambayo wokovu kupitia matendo unaweza kujivunia na kupata faraja. Yeye anayejivunia kazi zake ataweka mbele bidii zake mwenyewe; lakini yeye anayejivunia kuamini katika Mungu anaweka mbele msingi bora zaidi wa sifa; kwani anamtukuza na kumuinua Bwana. Kwa kuamini katika Mungu na kutambua kuwa ni kweli yale ambayo asili ya vitu vinavyoonekana haikuwadhihirishia, kwa kufanya hivyo alionyesha upendo wa dhati kwa Mungu na kutangaza kwa utukufu nguvu Zake; na hii inaashiria moyo wenye shukrani kuu, njia ya busara ya kufikiri na akili ya juu. Kutokiba au kuua ni miongoni mwa matendo ya kawaida zaidi, lakini kuamini kwamba Mungu ana uwezo wa kutosha kutimiza yasiyowezekana kunahitaji roho kuu, iliyojitolea kwa dhati kwa Mungu—hii ni ishara ya upendo wa kweli. Ingawa yeye aliyeziishi amri anamheshimu Mungu kwa jinsi hiyo, yeye anayefanikiwa kupitia imani anamheshimu zaidi sana. Ya kwanza ni utii kwa Mungu, ilhali ya pili imepata ufahamu sahihi wa Mungu, ikimtukuza na kumheshimu zaidi ya inavyowezekana kwa matendo pekee. Sifa ya kwanza ni ya mtu anayejinyima mwenyewe; sifa ya pili inamtukuza Mungu na ni yake kabisa… Kama vile matendo yanavyohitaji nguvu, ndivyo imani inavyohitaji. Katika matendo, kazi mara nyingi hushirikishwa na mwili, lakini imani ni kazi ya roho pekee; na kwa kuwa hakuna anayeshiriki katika mafanikio yake, kazi yake huwa na umuhimu zaidi… Kama vile imani ilivyo sifa ya roho adhimu na kuu, ndivyo ukosefu wa imani ulivyo ishara ya roho mpumbavu na duni, ambayo imejishusha hadhi hadi upumbavu wa wanyama wa mizigo."[823]

§198. Mbali na imani, matendo mema pia yanahitajika kwa mtu kwa ajili ya utakatifu na wokovu wake

Hata hivyo, bila kujali thamani yake kubwa kiasi gani—ambayo, kwa maana pana zaidi, inajumuisha tumaini na upendo—na ingawa imani hii ndiyo sharti la kwanza kabisa kwa mtu kushiriki katika fadhili za Kristo, bado haiwezi kutosha kwa lengo hilo. Kwa imani pekee, mtu anaweza kuhesabiwa haki na kusafishwa dhambi katika sakramenti ya ubatizo, anapoingia kwa mara ya kwanza katika ufalme wa neema ya Kristo; anaweza baadaye kupokea zawadi za neema kupitia sakramenti zingine za Kanisa. Lakini ili, anapoingia katika ufalme wa neema, aweze kuhifadhi haki na utakatifu aliyopata katika ubatizo; ili aweze kutumia zawadi za Roho Mtakatifu atakazopokea kupitia sakramenti zingine; ili aweze kuimarishwa katika maisha ya Kikristo na kukua taratibu katika utakatifu wa Kikristo; na, hatimaye, baada ya kukamilisha safari yake ya duniani, aweze kuonekana amehesabiwa haki na kutakaswa katika Hukumu ya Mwisho ya Kristo—kwa ajili hii, pamoja na imani, matendo mema pia yanahitajika, yaani, matendo ambayo imani, tumaini na upendo, vinavyoishi katika roho ya Mkristo, vinaonyeshwa waziwazi, kama katika matunda yake, na ambavyo hutumika kama utimilifu mwaminifu wa mapenzi ya Mungu, kama ilivyowekwa kwetu katika sheria ya Injili.

1. Neno la Mungu linaitangaza waziwazi:

(a) Kwamba imani pekee, bila matendo, haitoshi kwa wokovu wa mtu. Hii ilithibitishwa na — **(aa)** Kristo Mwokozi Mwenyewe: *'Si kila mtu anayenisemea, "Bwana, Bwana", ataingia katika Ufalme wa Mbinguni, bali yeye anayefanya mapenzi ya Baba yangu aliye mbinguni*' [(Mathayo 7:21; taz. (Mathayo 7:26–27)]; **bb)** Mtume Yakobo: *mtu hufanywa mwenye haki kwa matendo, si kwa imani peke yake* (Yakobo 2:24); **cc)** Mtume Yohana: *Yeyote anayesema, 'Nimemjua,' lakini asishikilie amri zake, ni mwongo, na kweli haiko ndani yake* (1 Yohana 2:4); **dd)** Mtume Paulo: *si wale wanaosikia Sheria tu ndio wenye haki mbele za Mungu, bali wale watendaji wa Sheria ndio watakao halalishwa* (Warumi 2:13).

(b) Kwamba Mkristo anawajibika kuonyesha imani, tumaini na upendo wake kupitia matendo mema. *Imani yenyewe, ikiwa haina matendo, imekufa … nionyeshe imani yako kwa matendo yako … kama vile mwili bila roho umekufa, ndivyo pia imani bila matendo imekufa* (Yakobo 2:17–26). *Kila aliye na tumaini hili kwake* (kwa Bwana Yesu) *hujisafisha, kama vile yeye alivyo safi* (1 Yohana 3:3). *Yeye aliye na amri zangu na kuzishika, ndiye anayenipenda* (Yohana 14:21). *Watoto wangu! Tupende si kwa neno tu wala kwa ulimi, bali kwa matendo na kwa kweli* (1 Yohana 3:18).

c) Kwamba watu wameitwa katika ufalme wa neema ya Kristo hasa ili kufanya matendo mema. *Sisi ni uundaji wake, tuliumbwa katika Kristo Yesu kwa ajili ya matendo mema, ambayo Mungu aliandaa mapema ili tuenende katika hayo* (Efe. 2:10). *Neema ya Mungu imejitokeza, ikileta wokovu kwa watu wote, ikitufundisha kukanusha ukafiri na tamaa za kidunia, na kuishi kwa kiasi, kwa haki na kwa utauwa katika enzi*

[823] Maoni juu ya Waraka kwa Warumi, Sura ya VIII, uk. 157–158, 174, 175.

hii ya sasa, tukisubiri tumaini letu lililobarikiwa na kuonekana kwa utukufu wa Mungu wetu mkuu na Mwokozi, Yesu Kristo, ambaye alijitoa kwa ajili yetu ili kutuokoa kutoka kwa uasi wote na kujitengenezea watu wake wenye bidii katika kutenda mema (Tito 2:11–14).

(d) Kwamba, hatimaye, Bwana atawalipa watu katika uzima ujao si kwa imani pekee, bali kulingana na matendo yao. *Kwa maana Mwana wa Mtu atakuja katika utukufu wa Baba yake pamoja na malaika wake, na ndipo atakapomlipa kila mtu kulingana na matendo yake* [(Mathayo 16:27); taz. (Mathayo 25:34–36)]. *Kila mtu atapokea kutoka kwa Bwana sawasawa na wema alioufanya* (Efe. 6:8); *(Mungu) atalipiza kila mtu kulingana na matendo yake* (Warumi 2:6). *Sote lazima tuje mbele ya kiti cha hukumu cha Kristo, ili kila mtu apokee yaliyo haki yake kulingana na yale aliyoyatenda akiwa na mwili, iwe ni mema au mabaya* [(2 Kor. 5:10); taz. (2 Kor. 9:6)]. *Au je, hamjui kwamba wasio haki hawataurithi Ufalme wa Mungu* [(1 Kor. 6:9); taz. (Gal. 5:19–20); (Ebr. 12:14)].

2. Katika maandiko ya Wababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, ukweli uleule umeelezwa kwa uwazi usio na upungufu. Turejelee maneno ya

Mtakatifu Klementi wa Roma: 'Basi sasa,' anauliza, baada ya kusema kwamba tunahesabiwa haki kwa imani, 'tufanye nini, ndugu zangu? Je, tuache fadhili na upendo? La hasha; Mungu asitutendee hivyo; kinyume chake, kwa nguvu zetu zote na utayari, tukimbilie kutenda kila tendo jema… Mfanyakazi mwenye bidii hupokea mshahara wake kwa ujasiri kwa ajili ya kazi yake; lakini mvivu na asiye makini hatuthubutu hata kumtazama yule aliyemwajiri. Nasi pia tunapaswa kuwa na bidii katika wema, kwa maana vitu vyote hutoka Kwake. Hivyo Nabii anatuambia: *'Tazama, Bwana Mungu anakuja kwa nguvu, na mkono Wake kwa uwezo. Tazama, thawabu yake iko pamoja naye, na malipo yake yako mbele yake* (Isaya 40:10). Hivyo anatuhimiza kumgeukia kwa mioyo yetu yote na tusiwe wavivu au wazembe katika tendo lolote jema."[824] Na katika barua nyingine: "Yeye mwenyewe anasema: *'Kila mtu anayenikiri mbele ya watu, nami nitamkiri mbele ya Baba yangu aliye mbinguni*' (Mathayo 10:32). Tazama, hii ndiyo thawabu yetu kwa kumkiri Yeye ambaye tumekombolewa kupitia kwake. Lakini tunamkiri vipi? Hivi: tukishikilia amri zake na tusizipuuze, tukamheshimu si kwa midomo yetu tu bali kwa moyo wetu wote na akili zetu zote… Hatupaswi kuridhika tu kumwita 'Bwana': hili halitatuokoa, kwani Yeye mwenyewe anasema: 'Si kila anayenisemea, "Bwana! Bwana!' atasalimika, bali yeye afanyaye mapenzi ya Baba yangu aliye mbinguni' (Mathayo 7:21). Kwa hiyo, ndugu zangu, tumkiri Yeye kwa matendo yetu, kwa kudumisha upendo wa kindugu, si kwa uzinzi, si kwa kashfa dhidi ya wengine, si kwa wivu, bali kwa kujidhibiti, rehema, na wema wa moyo; lazima tuwe na huruma kwa wenzetu, na tusije na tamaa. Ni kwa matendo haya hasa ndipo tunapaswa kushuhudia kwa Mungu, na si kwa matendo yanayopingana nayo."[825]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Asili ya ibada ya Mungu inajumuisha vipengele hivi viwili: maarifa sahihi ya mafundisho ya utakatifu na matendo mema; mafundisho bila matendo mema hayamvutii Mungu, wala Yeye hapokei matendo yasiyojengwa juu ya mafundisho ya utakatifu. Kwa maana ni faida gani kujua fundisho la Mungu vyema, lakini kutenda matendo ya aibu ya uzinzi? Kwa upande mwingine, ni faida gani kuwa safi, kama ipasavyo, lakini kumtukana Mungu kwa uovu?"[826]

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Tumeshuhudia mara nyingi kwamba matendo ya mtu na matunda ya roho huitwa 'wazao'. Kwa maana imeandikwa: *'Ataponelewa kwa kupata watoto, ikiwa atadumu katika imani na upendo na katika utakatifu pamoja na usafi*' (1 Tim. 2:15). Kwa maana roho nayo itasalimika, kama mke wa bwana arusi ambaye hajadanganywa, anapobeba matunda—matendo mema—kwa msaada wa neno, mradi tu abaki katika tabia njema na asichafuke na dhambi zozote zinazofuata."[827]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kama vile tendo lisilo na imani halikubaliki, kwa sababu wengi hufanya mema kwa ajili ya utukufu na kwa mwelekeo wa asili, ndivyo pia imani isiyo na matendo imekufa (Yakobo 2:26)… Kwa hiyo, dhihirisha imani yako kupitia matendo yako; onyesha uzao wa udongo wako: je, kwa kweli nimepanda bure?"[828]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Naomba, tufanye kila juhudi kubaki imara katika imani ya kweli na kuishi maisha ya wema. Maana tusipounganisha imani na maisha yanayostahili, tutapokea adhabu kali zaidi…

---

[824] 1 Wakorintho 1, aya 33–34, katika Chr. Readings 1824, XIV, 270–271.
[825] Barua ya Pili kwa Wakorintho, sura 3, 4, katika Chr. Readings 1842, II, 46, 47.
[826] Muhtasari wa Mafundisho, Kitabu IV, sehemu 2, uk. 58.
[827] Maoni juu ya Isaya, sura ya 14, katika The Works of the Holy Fathers, VI, 400.
[828] Hotuba Kuhusu Nafsi, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. II, uk. 296.

Na Kristo Mwenyewe alithibitisha hili katika Injili aliposema kwamba watu wengine waliotoa pepo na kutabiri wangehukumiwa kifo. Hakika, mafumbo yake yote—kama vile fumbo la mabikira, wavu, magugu, na mti usiozaa—yanatuhitaji kuwa na maadili mema katika matendo yetu. Bwana mara chache huzungumzia mafundisho ya kikanuni (kwa kuwa si vigumu kuamini katika hayo), lakini Yeye huzungumzia mara nyingi sana—au tuseme, kila wakati—kuhusu maisha ya wema: kwa maana katika uwanja huu kuna mzozo wa daima, na hivyo basi, bidii. Na nitasema nini kuhusu kupuuzwa kabisa kwa wema? Hata uzembe kuhusu sehemu yake ndogo zaidi huwaweka watu katika majanga makubwa. Hivyo, kupuuza toleo huwatupa wale wapuuzi katika Gehenna… Nitaenda mbali zaidi: si tu kwamba kupuuza sifa yoyote ile hutuzuia kuingia mbinguni; bali hata tukizitimiza, lakini bila uangalifu na shauku inayostahili, hili lingezaa matokeo yale yale."[829] "Wakati huo huo, ubatizo, msamaha wa dhambi, cheo, ushiriki katika sakramenti, Mlo Mtakatifu, ushiriki wa Mwili (wa Bwana), ushiriki wa Damu, wala chochote kingine cha aina hii haviwezi kutufaidia, isipokuwa tuishi maisha ya haki, ya utukufu na yasiyo na dhambi."[830] "Imani bila matendo ni, kama tusemavyo, mzimu usio na uhai."[831]

Barikiwa Theodoret: "Imani pekee haitoshi kwa wokovu; matendo pia ni muhimu kwa ukamilifu."[832] "Hatuhitaji imani tu, bali pia matendo mema."[833] "Kiini na msingi wa kweli wa matendo mema ni kumjua Mungu na kumwamini Yeye: maana kama jicho lilivyo kwa mwili, ndivyo imani kwa Mungu na kumjua Yeye lilivyo kwa roho. Lakini imani pia inahitaji wema unaotenda, kama jicho linavyohitaji mikono, miguu na viungo vingine vya mwili."[834]

Itakuwa ni upotevu wa muda kutoa ushahidi wa walimu wengine wengi wa Kanisa ambao kwa kauli moja wanarudia ukweli uleule, kama vile: Mt. Ignatius Mwenye Mungu, Mt. Barnaba, Mt. Irenaeus, Mt. Teofilo wa Antiokia, Klementi wa Aleksandria, Eusebio wa Kaisaria, Mtakatifu Gregori wa Nyssa,[835] Mtakatifu Isidoro wa Pelusium,[836] Mtakatifu Ambrozi, Mbarikiwa Jerome, Mbarikiwa Augustino, na Mtakatifu Yohane wa Damascus.[837]

3. Wale wenye mawazo potofu hurejelea vibaya baadhi ya mistari ya Maandiko ambayo yanaonekana kusema kinyume chake, kwa mfano: *Baada ya kujifunza kwamba mtu haahalalishwi kwa matendo ya sheria bali kwa imani katika Yesu Kristo peke yake, tumemwamini Kristo Yesu, ili tuweze kuhesabiwa haki kwa imani katika Kristo na si kwa matendo ya sheria; maana kwa matendo ya sheria hakuna mtu yeyote atakayehesabiwa haki* (Gal. 2:16). *Tunatambua kwamba mtu hufanywa mwenye haki kwa imani, bila ya matendo ya Sheria* (Rum. 3:28). *Si kwa yule anayetenda matendo, bali kwa yule anayemwamini Yeye anayemhesabia haki asiye na haki, imani yake huhesabiwa kuwa haki* (Rum. 4:5). *Ni kwa neema mmeokolewa, kwa njia ya imani; na hii si kwa matendo yenu, ni zawadi ya Mungu* (Efe. 2:8). Ni lazima ikumbukwe kwamba Mtume Paulo, katika mafundisho yake kuhusu haki:

a) Inarejelea wale waliodhani kuwa wangeweza kuhesabiwa haki mbele za Mungu kwa matendo ya Sheria, bila imani kwa Kristo Mwokozi; yaani, Wapagani waliojivunia matendo yao mema waliyoyatenda kulingana na sheria ya asili, na hasa Wayahudi waliotegemea matendo yao mema kulingana na Sheria ya Musa. Na, kwa hivyo, kwa kusisitiza kinyume chake—kwamba mwanadamu mwenye dhambi, awe Myahudi au Mgeni, anahesabiwa haki kwa imani katika Yesu Kristo pekee, Mkombozi wa ulimwengu, na anahesabiwa haki kama zawadi ya bure kwa neema ya Mungu, na si kwa matendo yake mwenyewe au haki zake— Mtume Mtakatifu anarejelea hasa kazi zilizofanywa na mtu akiwa katika upagani au Uyahudi, bila imani kwa Kristo Mwokozi na kabla ya kuongoka kwake katika imani hiyo; kwa vyovyote vile harejelei kazi hizo zinazofanywa

---

[829] Maelezo ya Injili ya Mathayo, LXIV, uk. 102, 103, 104.
[830] 'Sitaki msiwe na habari ya neno la Paulo', n. 6.
[831] Homilia VIII juu ya 2 Timotheo, n. 1.
[832] Kuhusu Kutoka, Swali LXVIII; taz. kuhusu Zaburi XLVIII, 1.
[833] Kuhusu Zaburi XCVI, 9.
[834] Katika Warumi 4:25.
[835] Ignatius, Barua kwa Waefeso, n. IV; Barnaba, Barua, n. XIX; Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi, 1, 6, n. 2; Theophilus 11, 27, 37; Clement wa Aleksandria, Stromata V, 1; VI, 14, 15; Eusebius, Historia ya Kanisa III, 27; Gregory wa Nyssa, Katekisimu XXIX.
[836] 'Haiwezekani kuokolewa kwa kunywa pekee.' Kitabu IV, Barua 65.
[837] Ambrosius, *Kuhusu Kaini na Habi*, II, 2, n. 8; Jerome, *Maelezo ya Isaya*, sura ya XXVII: 'Kwa maana haitoshi kuwa na ukuta wa imani, isipokuwa imani hiyo yenyewe ithibitishwe na matendo mema'; Augustine, Dhidi ya Barua Mbili za Pelagius, Kitabu III, 5, n. 14: 'Kwa maana (imani) bila matendo haimwokolei mtu yeyote'; Yohana wa Damascus, Ufafanuzi wa Imani Sawa, Kitabu IV, Sura 9, uk. 237.

na mtu baada ya kuongoka kwake kwa Ukristo, ambazo zote zimejengwa juu ya imani na kutakaswa na imani, na ni, kwa namna fulani, matunda yake ya asili na dhihirisho zake.

b) Hasa, anapowaongea dhidi ya Wayahudi, haerekezi kazi za sheria ya maadili, bali hasa zile za sheria ya ibada, ambazo washindani hawakuweza kushiriki katika utekelezaji wake, na kwa sababu ya sheria hiyo Wayahudi walidai haki ya kuhesabiwa haki kwa ajili yao wenyewe tu, wakiwatenga washindani. Hivyo basi, baada ya kuzungumza dhidi ya Wayahudi—*'Tukiri kwamba mtu hufanywa mwenye haki kwa imani, bila ya matendo ya* sheria'—Mtume anaendelea mara moja: *'Je, Mungu ni Mungu wa Wayahudi tu, na si pia wa Watu wa Mataifa? Bila shaka, Yeye pia ni Mungu wa Wapagani, kwa maana kuna Mungu mmoja, ambaye atawahesabia haki wale waliokaa kwa imani na wasiokaa kwa imani* (Warumi 3:28–30).

c) Kwa neno 'kuhalalishwa' anamaanisha uhalalisho ambao kila mwenye dhambi, iwe Mtu wa Mataifa au Myahudi, hupokea alipobadilika na kuwa Mkristo katika sakramenti ya ubatizo, na ambao kwa kweli hutupewa kwa imani tu katika Kristo, ambao bado haujaonyeshwa katika matendo ya Sheria; lakini si ile haki ambayo kila Mkristo anatamani kupewa, baada ya kukamilisha kazi yake ya duniani, mbele za uso wa Jaji wa mbinguni, ambaye, kulingana na ushuhuda wa Mtume huyo huyo, *atalipa kila mtu kulingana na matendo yake* (Rum. 2:6).

(d) Kwa neno 'imani inayohesabia haki bila ya matendo ya Sheria aliyoyafanya mtu akiwa katika upagani au Uyahudi', anamaanisha si idhini baridi ya akili, bali imani hai iliyosindikizwa na upendo. *Katika Kristo Yesu, wala kutahirika wala kutotahirika hakuna faida yoyote, bali imani inayotenda kwa upendo* (Gal. 5:6).

(e) Tuseme, hatimaye, kwa ujumla, kwamba Mt. Paulo haukanushi matendo mema yanayotokana na imani kwa Kristo na yanayochipuka kutoka kwake; kinyume chake, anayaona kuwa ni muhimu kwa Wakristo — kama inavyoonyeshwa na barua zake zote, ambazo mara nyingi anawahimiza waumini kutenda utauwa (1 Tim. 4:7), kuongezeka katika matendo mema (1 Tim. 6:18), na kuwa matajiri katika kila tendo jema [(2 Kor. 9:8); (Kol. 1:10); taz. (Gal. 6:10); (2 Tes. 2:17); (Tito 3:1); (Waebrania 13:21)], akiongeza: *sisi sote lazima tuje mbele ya kiti cha hukumu cha Kristo , ili kila mtu apokee yaliyo stahili kwake kulingana na yale aliyoyatenda akiishi katika mwili, iwe ni mema au mabaya* (2 Kor. 5:10).

4. Tunaweza kufanya matendo mema kwa msaada wa neema ya kimungu pekee; ndiyo maana huitwa matunda ya Roho Mtakatifu (Gal. 5:22). Lakini kwa kuwa utekelezaji wa matendo mema unahitaji ushiriki wa hiari yetu; kwa kuwa kupitia ushiriki huu wa hiari katika matendo mema tunaonyesha imani, upendo na tumaini letu kwa Mungu; kwa kuwa ushiriki huu mara nyingi unahusisha matendo makuu na kazi kubwa kwa upande wetu [(Luka 13:24); (2 Kor. 6:4–6); (2 Tim. 3:12)] katika mapambano dhidi ya maadui wa wokovu wetu—ulimwengu, mwili na shetani—Bwana Mungu hufurahi kuhesabu matendo yetu mema kama stahili. Na, kwanza kabisa, tunapokua katika uchaji Mungu kwa msaada wa neema, Yeye hufurahi kuongeza vipawa vya kiroho ndani yetu (Mathayo 25:21–29),[838] ili, kwa msaada wao, tuendelee mbele kutoka kwa nguvu hadi nguvu, kutoka kwa utukufu hadi utukufu (2 Wakorintho 3:18). Na pili, amewaahidi wale wenye haki: *'Furahi na kushangila, kwa kuwa thawabu yenu mbinguni ni kubwa*' (Mathayo 5:12). *'Kila mtu atapokea thawabu yake mwenyewe kadiri ya kazi yake*' (1 Wakorintho 3:8).

§199. Utumiaji wa maadili wa mafundisho

1. Neema ni muhimu kabisa kwa wokovu wetu, kiasi kwamba, bila msaada wake, hatuwezi kumgeukia Mungu, wala kumwamini Kristo Mwokozi, wala kutenda matendo mema ya kweli ya kiroho: kwa hiyo basi, tukitambua udhaifu na uwezi wetu, tujifunze kujinyenyekeza mbele za Mungu na wanadamu; tujifunze kuomba kwa unyenyekevu kwa Bwana atupatie nguvu hii ya wokovu, kuihifadhi ndani yetu kwa unyenyekevu, na kuitumia kwa unyenyekevu, tukikumbuka maneno ya Mtume: *'Mungu huwapinga wenye kiburi, bali huwapa wanyenyekevu neema'* (1 Petro 5:5).

2. Neema imetolewa kwetu kama zawadi ya bure, kwa haki za Mwokozi wetu: kwa hiyo, shukrani kwa Mungu, Mwema wetu, ziwe daima katika mioyo yetu, midomoni mwetu, na katika maisha yetu yote, *kwa ajili*

---

[838] 'Yeyote anayejilazimisha kuomba tu, lakini hajilazimishi kuwa mnyenyekevu, mwenye upendo, mpole na kuwa na wema mwingine, wala hajitahidi kuvitenda, wakati mwingine hupewa, kwa ombi lake, neema ya Mungu: kwani Mungu, akiwa mwema, humpa mwombaji kile anachoombwa. Lakini kwa kuwa mtu huyo hajazoea kufanya wema, wala kujizoeza kutimiza yaliyo mema, yeye ama, akiporomoka kwa kiburi, ananyimwa neema aliyopokea, au hapati tena chochote zaidi kutoka kwake na haukuwi ndani yake' (Mtakatifu Makariyo, Mahubiri Makuu kuhusu Uhuru wa Akili, § 19; Mahubiri, XIX, § 6).

ya zawadi Yake isiyoelezeka (2 Kor. 9:15)! Shukrani ziwe kwa Mungu Baba, anayetupatia Roho wake Mtakatifu kabisa (Luka 11:13); shukrani ziwe kwa Bwana Yesu, ambaye ametuhakikishia, kwa damu yake, zawadi kubwa na zisizohesabika; shukrani ziwe kwa Roho Mtakatifu, anayejimwaga kwa wingi mioyoni mwetu na kuzaa matunda ndani yetu kwa ajili ya uzima wa milele!

3. Neema inawafikia watu wote, na si wale tu waliochaguliwa kwa ajili ya utukufu wa milele, wala wenye haki pekee. Na kwa hiyo, bila kujali jinsi tulivyoshuka chini, bila kujali uzito na wingi wa dhambi zetu, tusikate tamaa kamwe na wokovu wetu; kinyume chake, tuwe wakimbilia kumgeukia Baba yetu wa mbinguni, ambaye *ni mvumilivu kwetu, asiyetaka mtu yeyote ahukumiwe, bali wote waje na kutubu* (2 Petro 3:9); tusemeze kwa sauti tukisihi msaada wa neema kwa Bwana Yesu, aliye kuja ulimwenguni *si kuwaita wenye haki, bali wenye dhambi watoe toba* (Mathayo 9:13), na tusikome kuomba kutoka kwa undani wa roho zetu kwa Roho Mtakatifu: "Ee Hazina ya yote yaliyo mema na Mtoaji wa uzima, njoo ukae ndani yetu, na utusafishe kutoka kwa uchafu wote, na uokoe, Ee Mbarikiwa, roho zetu."

4. Neema, ingawa inaweza kuwa na nguvu na ufanisi kiasi gani, haizuizi uhuru wetu, wala haitulazimishi kwa nguvu kuelekea wema; badala yake, inatuita tu toba na kumgeukia Mungu, inatuhamasisha kuishi maisha ya kimungu, inatusaidia katika kila tendo jema, inatutakasa na kutuokoa—mradi tu tusipinga, bali tuitii na kushiriki kikamilifu katika kile inachokitimiza ndani yetu na kupitia kwetu. Basi, tujifunze kusikiliza sauti ya neema, kufuata misukumo yake, kutumia nguvu anazotupatia, kufanya wema anaotuhamasisha kuufanya, ambao hutusaidia katika utekelezaji wake, na ambao hata huuleta ndani yetu mwenyewe.

5. Kutakaswa kwa mtu kwa neema kunajumuisha ukweli kwamba kunamsafisha mwenye dhambi kutoka kwa dhambi na kumfanya asiye na hatia kabisa, kama vile baba yetu wa kale Adamu alivyokuwa alipotoka mikononi mwa Muumba: ni wajibu na motisha gani mkuu huu kwa watakatifu wote, yaani, kwa Wakristo wote, kujilinda dhidi ya kila uchafu wa mwili na roho, na kulihifadhi usafi waliopewa katikati ya majaribu yote!

6. Kwa ajili ya utakatifu na, baadaye, wokovu wa mtu kupitia neema ya Mungu, masharti mawili muhimu yanahitajika kwa upande wa mtu huyo mwenyewe: imani na matendo mema. *Tuwafikie* kiti cha enzi cha neema kwa *moyo wa dhati na kwa imani kamili*; *tushikilie imara ushuhuda wa tumaini letu bila kusita*; *na tuweze kuangaliana, tukihimizana katika upendo na matendo mema* (Ebr. 10:22–24), tukikumbuka daima kwamba *bila imani haiwezekani kumfurahisha Mungu* (Waebrania 11:6), na kwamba *imani isiyo na matendo imekufa* (Yakobo 2:26).

Sura ya III.
Kuhusu sakramenti za Kanisa kama njia ambazo neema ya Mungu hutupatia

§200. Mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu sakramenti, muhtasari mfupi wa maoni potofu kuhusu dogma, na muundo wa sura hii

I. Vipengele vikuu vya mafundisho ya Kiorthodoksi kuhusu sakramenti ni kama ifuatavyo:

1) "Sakramenti ni ibada takatifu ambayo, chini ya umbo linaloonekana, hutoa kwa roho ya muumini neema isiyoonekana ya Mungu, iliyoanzishwa na Bwana wetu, ambaye kupitia kwake kila muumini hupokea neema ya kimungu" (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 99).[839] Kwa hivyo, Kanisa linaamini kuwa kiini cha sakramenti kiko katika ukweli kwamba ni ibada takatifu ambazo kwa kweli hutoa neema ya Mungu kwa muumini, na kwamba "sio tu alama za ahadi za Mungu, bali ni vyombo ambavyo kwa lazima hufanya kazi kwa neema kwa wale wanaovikaribia" (Barua ya Mabapa wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 15). Inaona vipengele muhimu vya kila sakramenti kuwa: **a)** uanzishwaji wake wa

[839] Hapa mtu hawezi kujizuia kukumbuka maneno ya Mtakatifu Yohane Krisostomo: 'Kristo hakuturithisha chochote kinachoonekana, bali kila kitu ni cha kiroho, kinapita tu kupitia vitu vinavyoonekana. Vivyo hivyo katika ubatizo, kupitia kitu kinachoonekana—maji—neema hutolewa, huku tendo la kiroho likiwa ni kuzaliwa na kuzaliwa upya, au upya. Kama ungekuwa asiye na mwili, Kristo angekuwapatia zawadi hizi bila mwili; lakini kwa kuwa roho yako imeunganishwa na mwili, kiroho hupatikana kwako kupitia kitu kinachogusika' (Homilies on Matthew, LXXXII, para. 4, pp. 420–421, vol. III, tafsiri ya Kirusi).

kimungu; **b)** muundo fulani unaoonekana au unaoweza kutambuliwa na hisia; na **c)** utoaji wa neema isiyoonekana kwa roho ya muumini kupitia sakramenti.

2) "Kuna sakramenti saba: Ubatizo, Mafumbo, Ekaristi, Ungamo, Daraja Takatifu, Ndoa, na Mafumbo ya Wagonjwa. Katika Ubatizo, mtu huzaliwa kwa fumbo katika maisha ya kiroho; katika Mafumbo, hupokea neema inayomlea na kumtia nguvu kiroho; katika Ekaristi, hulishwa kiroho; katika Toa ya Wagonjwa, anaponwa magonjwa ya kimwili kwa njia ya uponyaji kutoka kwa magonjwa ya kiroho' (Katekisimu ya Kikristo Iliyopanuliwa, Kifungu cha 10). 'Hatuna sakramenti hizi zaidi wala chini ya hili. katika Kipaimara, anaponwa magonjwa ya kimwili kupitia uponyaji kutoka kwa magonjwa ya kiroho" (Katekisimu ya Kikristo Iliyopanuliwa, Kifungu cha 10). "Hatuna sakramenti hizi zaidi wala chini katika Kanisa" (Waraka wa Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 15).

3) "Kuna vitu vitatu (πράγματα) vinavyohitajika kwa ajili ya kusherehekea sakramenti: kitu kinachofaa, kama vile maji kwa ajili ya Ubatizo, mkate na divai kwa ajili ya Ekaristi, mafuta na vitu vingine vinavyofaa kwa sakramenti; pili, padri aliyeordiniwa kihalali, au askofu; na tatu, kuombwa kwa Roho Mtakatifu na fomu iliyoamriwa ya maneno, ambayo kupitia kwake padri hutakasa sakramenti kwa nguvu ya Roho Mtakatifu, akionyesha nia yake ya kuitakasa" (Ungamo la Kiorthodoksi, Sehemu ya I, Jibu la Swali 100). "Lakini tunakataa, kama kigeni kwa mafundisho ya Kikristo, mtazamo kwamba ukamilifu wa sakramenti hutokea wakati wa matumizi halisi (k.m. kula, n.k.) ya kitu cha kidunia (yaani, kile kinachotakatifuzwa katika sakramenti): kana kwamba, nje ya matumizi, kitu kilichotakaswa katika sakramenti kinabaki kuwa kitu tu hata baada ya kutakaswa… Kwa njia ileile, tunachukulia mafundisho hayo kuwa ni ya uongo mtupu na yasiyo safi, yaani, kwamba uadilifu na ukamilifu wa sakramenti vinakiukwa na ukosefu wa ukamilifu wa imani" (Waraka wa Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 15).

I. Kinyume na mafundisho haya ya Kanisa la Orthodox, baadhi ya wale wenye maoni potofu—za zamani na, hasa, za sasa—wamefundisha kwa uwongo na wanaendelea kufundisha:

1) Kuhusu asili ya sakramenti. Kulingana na Luther, ni alama tu za ahadi za kimungu zinazokusudiwa kuchochea imani kwa Kristo, anayesamehe dhambi.[840] Kulingana na Calvin na Zwingli, ni alama za neema ya kimungu ya , ambayo kwa hiyo wateule wanathibitishwa katika imani waliyoipokea na katika ahadi za kimungu, au, kwa kweli, ambayo kwa hiyo Kanisa zima linathibitishwa katika imani yake hata zaidi kuliko mtu binafsi anavyothibitishwa.[841] Socinians na Arminians huona sakramenti kama mila za nje tu ambazo Wakristo hutofautishwa nazo na watu wa imani nyingine.[842] Anabaptists huona sakramenti kuwa alama za kifananishi za maisha ya kiroho.[843] Swedenborgians huona sakramenti kama alama za muungano wa pande zote kati ya Mungu na mwanadamu.[844] Quakers na Dukhobors wetu, ingawa wanakataa kabisa kipengele cha kuonekana cha sakramenti, wanazitambua tu kama matendo ya ndani, ya kiroho ya nuru ya mbinguni.[845] Dhana hizi zote na dhana nyingine zinazofanana kuhusu sakramenti zinazoshikiliwa na madhehebu mbalimbali ya Kiprotestanti, licha ya tofauti zao, zinafanana kwa kuwa zinakataa kwa pamoja dhana sahihi ya sakramenti kama ibada takatifu za nje zinazowapa waumini neema ya Mungu kwa kweli, na hivyo kumfanya mwanadamu kuzaliwa upya, kufanywa mpya na kutakaswa.

2) Kuhusu idadi ya sakramenti. Kama haikuridhika tu na kupotosha dhana halisi ya asili na ufanisi wa sakramenti, Uprotestanti pia umeeneza mkono wake wa udhalilishaji wa kidini kupunguza idadi ya sakramenti; na ingawa mwanzoni Waprotestanti walionyesha kutokubaliana sana juu ya suala hili,[846] hatimaye walikubaliana kutambua kama sakramenti—kila madhehebu, bila shaka, kwa maana yake mwenyewe—mbili tu: Ubatizo na Ekaristi.[847] Miongoni mwa wale wanaotengwa nasi, kundi linaloitwa 'lisilo na padri', ingawa

---

[840] Luther, Opp., Vol. III, fol. 266, ed. Jen.; Melanchthon, Loc. Theolog., p. 46, 141.
[841] Calvin. Taasisi, Kitabu IV, Sura 4, §§ 1, 17, 18; Zwingli. Ungamo kwa Kaisari Charles, katika Kazi, Juz. II, uk. 477, 511.
[842] Socinian. Katekisimu ya Racow, VI, 3; Arminian. Imani ya Remonstrance, XXII, 3.
[843] Tazama Moehler, Symbolique, Juz. II, uk. 185 na kuendelea.
[844] Ibid., Juz. II, uk. 330 na kuendelea.
[845] Tazama, kuhusu Wakuwa – ibid., uk. 235; kuhusu Wadukhobor – katika risala ya Novitsky kuhusu wao.
[846] Kwa mfano, Luther na Melanchthon wakati mwingine walitambua sakramenti tatu: ubatizo, Ekaristi na toba, ingawa walizingatia mbili za kwanza kuwa muhimu zaidi (Luther, *De Capt. Babyl.*, fol. 276, Jen 1680; Melanchthon, *Apol.*, V, 167; VII, 200); Zwingli na Calvin pia wakati mwingine walitambua sakramenti tatu, ingawa wa kwanza, badala ya toba, aliona ndoa kama sakramenti ya tatu, huku yule wa pili akiona upadri kuwa sakramenti hiyo (Calvin, *Inst.*, Kitabu IV, 18).
[847] Moehler. Symbol. Jz. 1, uk. 303 na kuendelea.

halikanushi kwamba sakramenti saba zimeanzishwa, linajiridhisha na mbili tu, likisema: 'Mbili zinatosha kwa mahitaji yetu—Ubaptizo na Toba; tunaweza kuishi bila zingine.'[848]

3) Kuhusu masharti ya kuadhimisha na uhalali wa sakramenti. Kulingana na mafundisho ya Luther, hakuna haja kabisa ya padri au askofu aliyeteuliwa kisheria kwa ajili ya utoaji wa sakramenti; sakramenti zinaweza kutolewa na kleriki yeyote au mtu wa kawaida, mwanaume au mwanamke, na zinaendelea kuwa na maana na nguvu zake hata zikitolewa kwa njia yoyote ile, hata bila nia yoyote (intentione) ya kufanya hivyo, au hata kwa dhihaka au kwa njia ya kuigiza.[849] Nusu kamili ya watu wetu wa migawanyiko, wanaounda kundi la 'wasiokuwa na mapadri', pia wanaruhusu waumini wa kawaida kutoa sakramenti; Wakati nusu nyingine, inayojulikana kama 'wanaofuata makasisi', inaruhusu hili lifanywe, ingawa ni makasisi, lakini makasisi ambao wamefungiwa kanisani au hata wameondolewa madarakani, na kwa vyovyote vile wamekimbia Kanisa la Orthodox na kulikana ili kujiunga na sekta ya mgawanyiko.[850] Kwa upande mwingine, Wadonatisti wa kale, na baadaye katika karne ya 12 Wawaldensi na Waalbigensi, na kuanzia karne ya 14 na kuendelea, wafuasi wa Wycliffe, walifikia upande mwingine kabisa, wakidai kwamba kwa ajili ya kuadhimisha na uhalali wa sakramenti, si tu kuhani aliyeidhinishwa kisheria anahitajika, bali hasa kuhani mcha Mungu, na kwamba sakramenti zinazoadhimishwa na makuhani waliodhoofika wa madhabahuni hazina umuhimu wowote kabisa.[851] Hatimaye, Waamishaji na Walutheri waliibua mafundisho kwamba uhalali na ufanisi wa sakramenti hutegemea siyo ustahiki na hali ya ndani ya mhudumu anayetoa sakramenti, bali unategemea hali na imani ya wale wanaopokea, hivyo sakramenti ni sakramenti na ina nguvu yake tu wakati uleule wa kupokelewa na kutumika kwa imani, lakini nje ya ushiriki huo, au endapo itapokelewa bila imani, si sakramenti na hubaki bila tunda.[852]

I. Ili kuona, kwa uwazi na ukamilifu kadri iwezekanavyo, haki kamili ya mafundisho ya Kiorthodoksi kuhusu sakramenti na dhuluma ya maoni ya uongo yaliyoorodheshwa hapa, kwanza tutachunguza mafundisho kuhusu kila sakramenti kimoja kimoja, tukitoa tahadhari, pale inapohitajika, kuhusu makosa maalum yanayohusu sakramenti fulani , au sakramenti nyingine ambayo haijaorodheshwa hapa; na kisha, kwa msingi wa hoja hizi maalum, tutatoa maoni ya jumla kuhusu sakramenti, ili kupinga makosa ya jumla yanayohusu sakramenti hizo yaliyoainishwa hapa.

1. Kuhusu sakramenti ya ubatizo

§201. Nafasi ya sakramenti ya Ubatizo miongoni mwa sakramenti zingine, dhana ya Ubatizo na majina yake mbalimbali

1. Ubatizo unashikilia nafasi ya kwanza miongoni mwa sakramenti saba za Kanisa la Orthodox: kwani hutumika, kwa namna fulani, kama lango kwa watu kuingia ndani ya Kanisa lenyewe, kwa mujibu wa maneno ya Mwokozi: *'Kama mtu hatazaliwa kwa maji na Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu'* (Yohana 3:5), — na, kwa hivyo, pia hutumika kama lango la sakramenti zote zingine, ambazo huhifadhiwa na kusimamiwa kihalali ndani ya Kanisa pekee. Kwa sababu hii, sakramenti hii imefundishwa kwa watu siku zote na bado hufundishwa kabla ya zote; na yeyote ambaye bado hajadhaniwa kuwa mwafaa wa ubatizo hakuwahi kuweza, wala hawezi kamwe, kushiriki sakramenti nyingine yoyote ya Kanisa.[853]

2. Neno 'Ubatizo' linahusu sakramenti ambayo mtu mwenye dhambi, aliyezaliwa na uharibifu aliourithi kutoka kwa wazazi wake wa kwanza, anazaliwa upya kwa maji na Roho (Yohana 3:5); au, kwa usahihi zaidi, sakramenti ambayo mtu mwenye dhambi, akiwa amefundishwa imani ya Kristo, huponywa kwa neema ya Mungu kutoka kwa kila dhambi na kufanywa mtu mpya, kutakaswa na kutangazwa mwenye haki (Kanuni ya Ungamo Sehemu ya 1, jibu la swali 102). Hivyo, neema ya Mungu, ambayo hadi sasa ilikuwa imemwita tu

---

[848] St Ignatius on the Sacraments of the Church, uk. 89, St Petersburg, 1849.
[849] Kitabu kuhusu misa ya faragha, katika Bellarmine, Kuhusu Sakramenti, 1, sura ya 24, n. 2.
[850] Neema Yake Ignatius juu ya Sakramenti za Kanisa, kur. 5, 266–270.
[851] Katika Natal. Alex., Historia ya Kanisa, Vitabu XI na XII, Sura 4, Kifungu 13, § 2; Vitabu XIII na XIV, Sura 3, Kifungu 1, § 2; Kifungu 22, § 4; Vitabu XV na XVI, Sura 2, Kifungu 1, § 2.
[852] Luther, *De capt. Babyl.*, Juz. II, uk. 286, toleo la Jen.; *Confessio Augustina*, Art. XIII; *Apologia*, Art. III, n. 155 na zifuatazo.
[853] Kirili wa Aleksandria, katika Yohana 20:17; Agostino, *Kuhusu Dhambi, Sifa na Msamaha*, 1, 20, 26.

mwenye dhambi kwa imani katika Kristo na kuchochea imani ndani yetu, hapa kwa mara ya kwanza imemwagwa kwa fumbo juu ya utu halisi wa mtu, na kumtakasa, kumwatilisha na kumumba upya kikamilifu.

3. Kwa hivyo, sakramenti ya Ubatizo imejulikana kwa majina mbalimbali tangu zamani. Hivyo basi — **a)** kwa upande wa mwonekano wake, ilijulikana kama: bafu au fount,[854] chemchemi takatifu,[855] wakati mwingine maji tu;[856] **b)** kwa upande wa athari na umuhimu wake usioonekana: — nuru,[857] zawadi ya neema,[858] kuzaliwa upya,[859] utakatifu,[860] muhuri katika Kristo,[861] muhuri wa Ukristo,[862] muhuri wa imani;[863] **c)** kwa pamoja: — chemchemi ya fumbo,[864] chemchemi ya wokovu,[865] chemchemi ya toba na maarifa,[866] chemchemi au bafu ya utakaso (Tito 3:5) na kuzaliwa upya,[867] chemchemi ya uzima,[868] maji ya uzima wa milele,[869] chemchemi ya kimungu,[870] fumbo la maji,[871] fumbo la kuzaliwa upya,[872] na kadhalika.

§202. Uanzishwaji wa kimungu wa sakramenti ya Ubatizo

Uanzishwaji wa sakramenti ya Ubatizo na Mungu hauna shaka. Ili kuthibitisha ukweli huu, hatutarejelea ubatizo wa Yohana, ingawa nao ulitoka mbinguni (Marko 11:30): kwani ubatizo wa Yohana ulikuwa tu kama kivuli cha ubatizo wa Kristo [(Mathayo 3:11); (Marko 1:8); (Luka 3:16)], ikitayarisha tu— na, zaidi ya hayo, Wayahudi pekee—kupokea Masihi na ufalme wake [(Mathayo 3:1–2); (Luka 1:16; 3:3)]; ilikuwa ni ubatizo wa toba tu [(Marko 1:4); (Matendo 19:4)], na haikuleta kuzaliwa upya kupitia neema ya Roho Mtakatifu, kiasi kwamba wale waliubatizwa kwa ubatizo wa Yohana baadaye ilibidi waubatizwe tena kwa ubatizo wa Kristo (Matendo 19:2–6).[873] Wala hatutajikita sana katika ubatizo wa Kristo Mwokozi mwenyewe kutoka kwa Yohana, ingawa hapa, kama anavyosema Mtakatifu Krisostomo, Bwana, 'baada ya kutimiza ubatizo wa Kiyahudi, alifungua milango ya ubatizo wa Kanisa la Agano Jipya,'[874] ingawa kwa kushuka Kwake katika maji ya Yordani alitakasa asili ya maji ili yaweze kutakasa wanadamu wote,[875] na ingawa tayari tunaona hapa Roho Mtakatifu akishuka juu ya Yesu aliyebatizwa, kama vile neema yake ya

---

[854] Λοῦτρον – Justin, Apolog. 1, 62; Clem. wa Alexandria, Paedag. 1, 6; Chrysostom, de incompreh. hom. IV, n. 5. Lavacrum – Tertullian, de bapt. ch. 5, 7, 16.
[855] Fons sacer – Augustine, *De Civitate Dei* XIII, 7.
[856] Barnaba, Waraka, n. II; Klementi wa Aleksandria, Mlezi 1, 6; Sipria, Barua, L. XIII.
[857] Φως φωτισμός, φώτισμα. Justin, Apologeticus 1, n. 61; Clement of Alexandria, Paedagogus 1, 6; Gregory of Nyssa, Catechism XXXII; Theodoret, On Divine Decrees V, 18.
[858] Χάρισμα. Clem. Alex. Paedag. 1, 6.
[859] Anagennesis – Justin. Apol. 1, n. 61; Palingenesia – Gregory of Nyssa. Catech. XXXII; Secunda nativitas – Tertullian. Exhort. cast. c. 1.
[860] Gregory wa Nyssa, Katekisimu XXV, XL; Theodoret, Maelezo ya Wimbo wa Wimbo 1.
[861] Kuhifadhi katika Kristo – Epiphanius, *De mens et pond.* n. 15.
[862] Ephrem. *De Charit. et eleem.* katika Juz. II, uk. 254, toleo la Kigiriki.
[863] Eulogius wa Alexandria, Dhidi ya Novatian, Kitabu cha III.
[864] Bafu ya Kiroho – Gregori wa Nyssa, Katika Sifa za Mt. Basil, Juz. III, uk. 483, iliyohaririwa na Morel.
[865] Justin. Mazungumzo na Tryfo, XIII; Bafu Inayotoa Uhai – Ambrozi, Kuhusu Maswali ya Daudi, 11, 4, n. 14.
[866] Bafu ya Tubu na Maarifa – Justin, Mazungumzo na Trypho, sura ya XIV.
[867] Bafu ya kuzaliwa upya – Theophilus, ad Autolicus II, 16; Chrysostom, Homiliya 1 juu ya Isaya, n. 2; Eusebius, juu ya Zaburi XXVIII, 73.
[868] Katiba za Mitume II, 7.
[869] Maji ya uzima wa milele – Cyprian, Barua kwa Cecil, LXIII; Justin, Mazungumzo na Trypho, n. XIV,
[870] Fons Divinus – Cassiodorus, Maoni juu ya Wimbo wa Wimbo VII.
[871] Felix sacramentum aquae nostrae – Tertullian, *De baptismo*, sura XI.
[872] Sacramentum nostrae nativitatis – Hilar. in Zab. LXIII, 11; Augustin. de peccat, merit. et remiss. 11, 27, n. 37.
[873] 'Mtume Paulo anasema: "Yohana hakika alibatiza kwa ubatizo wa toba, si wa msamaha, ili wamwamini yeye aliyekuwa akija baada yetu" (Matendo 19:4). Lakini je, msamaha wa dhambi ungewezaje kuwepo wakati hakuna dhabihu iliyokuwa imetoa, wala Roho Mtakatifu hakuwa ameshuka, wala dhambi hazikuwa zimesamehewa, wala uadui haukuwa umeondolewa, wala laana haikuwa imeondolewa?.. Tazama jinsi Mwinjilisti alivyoeleza hili kwa usahihi—kwani, baada ya kusema kwamba Yohana alikuja akihubiri ubatizo wa toba katika jangwa la Wayahudi, aliongeza 'ili kusamehe dhambi'; kama kusema: aliwashawishi wakiri na kutubu dhambi zao, si ili kuzihukumu, bali ili wapokee kwa urahisi msamaha uliokuwa unakuja. Maana kama wasingejihukumu wenyewe, wasingetafuta rehema; na bila kuitafuta, wasingepewa msamaha wa dhambi zao. Hivyo basi, ubatizo wa Yohana ulitengeneza njia kwa ajili ya ule mwingine' (Mtakatifu Krisostomo, Mahubiri juu ya Mathayo, X, nn. 1, 2, jz. 1, uk. 177, 179; Snes, dokezo 195).
[874] Chrysostom, Mahubiri ya Mathayo, XII, sura ya 3, juz. 1, uk. 225, kutoka tafsiri ya Kirusi.
[875] Sirili wa Yerusalemu, *Catechetical Orations*, III, n. 8, uk. 51.

kuzaliwa upya inavyoshuka juu ya kila muumini katika sakramenti ya Kikristo.[876] Mwisho, hatutazingatia sana ubatizo ambao wanafunzi wa Bwana Yesu walifanya hata katika siku za maisha Yake duniani; kwani, kama Mtakatifu Krisostomo anavyoona, haikutofautiana kwa namna yoyote na ubatizo wa Yohana,[877] ulifanyika wakati uleule na ule wa Yohana, badala ya kuubadilisha (Yohana 4:1–2), na ulikusudiwa kwa Wayahudi pekee (Yohana 3:22–23); na hivyo basi, kama ubatizo wa Yohana, uliwaandaa tu, kupitia toba, kupokea Masihi aliyekuwa amejitokeza na kuingia katika ufalme wake wa neema (Mathayo 10:7). Haya yote yalikuwa ni taswira za awali tu za sakramenti ya Kikristo ya Ubatizo, mifano yake ya awali na, kama tusemavyo, watangulizi wake.

Kwa hakika, Bwana mwenyewe aliweka sakramenti ya Ubatizo baada ya Ufufuko Wake, alipowaambia wanafunzi Wake kwa utukufu: 'Mamlaka yote mbinguni na duniani imenipewa mimi.' (2 Pet. 1:3); (1 Kor. 1:4)], Bwana akatangaza kwa heshima kwa wanafunzi Wake: *'Mamlaka yote mbinguni na duniani imenipewa Mimi. 'Basi enendeni, mkafundishe mataifa yote, mkawabatiza kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu, mkawafundisha kushika yote niliyowaamuru; na tazama, mimi nipo pamoja nanyi siku zote, hata mpaka mwisho wa enzi*' (Mathayo 28:18–20); *Yeyote amwaminiye na kubatizwa ataokolewa; bali asiyeamini atahukumiwa* [(Marko 16:16); imenukuliwa katika Waraka wa Mababa wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha XV)]. Hapa, Ubatizo tayari unawasilishwa kama sakramenti kwa watu wote, na si kwa Wayahudi pekee; kama ilivyoanzishwa milele, hadi mwisho wa enzi, na si kwa muda mfupi; na kama sharti la lazima kwa wokovu wa milele, na si tu kama maandalizi kwa ufalme uliobarikiwa wa Masihi. Kuanzia wakati huo na kuendelea, mitume watakatifu, mara tu walipopewa nguvu kutoka mbinguni (Luka 24:49), walianza kutoa sakramenti ya Ubatizo daima na kuwatoza na kuwazaa upya waumini kupitia sakramenti hiyo kwa neema ya Roho Mtakatifu: *'Toeni toba*,' akasema Mtume Petro siku hiyo hiyo kwa Wayahudi waliokuwa wakisikiliza mahubiri yake, *'na mtu wako wote abatizwe kwa jina la Yesu Kristo kwa msamaha wa dhambi zenu; nanyi mtapokea zawadi ya Roho Mtakatifu'* (Matendo 2:38). Na kwa kweli, wakati huo huo, takriban watu elfu tatu waliwahi ubatizo na kujiunga na Kanisa la Kristo (Matendo 2:41). Muda mfupi baadaye, Mt. Filipo alimwbatiza yule mwanaume aliyekatwa uume (Matendo 8:38), Mt. Petro alimwbatiza Kornelio mkuu wa askari, watu wa nyumbani kwake na wengine (Matendo 10:47–48), Mtakatifu Paulo alibatiza Lidia (Matendo 16:15), msimamizi wa gereza na watu wa nyumbani kwake (Matendo 16:33), Krispi pamoja na watu wote wa nyumbani kwake na Wakorintho wengi (Matendo 18:8), wanafunzi fulani huko Efeso ambao hapo awali walikuwa wamebatizwa kwa ubatizo wa Yohana (Matendo 19:1–5), na kadhalika. Kanisa Takatifu lilipokea sakramenti ya Ubatizo kutoka kwa mitume watakatifu, na tangu wakati huo limeendelea kutoa na linaendelea kutoa sakramenti hii kwa yeyote anayetaka kuwa mtoto wa Kanisa na kupata wokovu wa milele ndani yake.

Hii ilikuwa ni maoni yaliyoshikiliwa na walimu wa kale na Mababa Watakatifu wa Kanisa kuhusu kuanzishwa kwa sakramenti ya Kikristo ya Ubatizo na uhusiano wake na ubatizo wa Yohana. Kwa mfano:

Tertullian: "Katika Kitendo cha Mitume tunagundua kwamba wale waliopewa ubatizo na Yohana hawakupokea Roho Mtakatifu, wala hawakuwa wamesikia hata habari Yake (Matendo 19)… Huu ulikuwa ubatizo wa toba, kana kwamba ni wa awali (quasi candidatus) kwa ajili ya msamaha na utakatifu katika Kristo uliokuwa ukifuata. Kwa maana kwamba ikiwa Yohana alihubiri ubatizo wa toba kwa ajili ya msamaha wa dhambi, hii kwa kawaida ilimaanisha msamaha wa baadaye — kwa kuwa toba huja kwanza, ilhali msamaha hufuata, na hili ndilo hasa lililomaanisha kuandaa njia… Wanafunzi wa Yesu waliwabatiza, kama watumishi, kwa namna ileile kama Yohana Mbatizaji, na kwa ubatizo uleule kama wa Yohana, na si kwa mwingine wowote. Kwa maana hakuna ubatizo mwingine mbali na ule uliowekwa baadaye na Kristo, ambao haungeweza kufundishwa na wanafunzi wakati huo: kwa sababu utukufu wa Bwana bado haukukamilika, wala ufanisi wa ubatizo (efficatia lavacri) haukuwa umewekwa kupitia mateso na ufufuo wake… Kabla ya mateso na ufufuo wa Bwana, kulikuwa na imani tupu (nuda) tu kwa ajili ya wokovu. Lakini imani hii ilipoongezwa na imani katika kuzaliwa Kwake, mateso na ufufuo Wake, ndipo zilitabiriwa—ujazo wa

[876] 'Wakati wa ubatizo (wa Bwana Yesu), njiwa alitokea ili kumwonyesha—kama kwa kidole—Mwana wa Mungu kwa wale waliokuwepo na kwa Yohana, na wakati huo huo ili nanyi mfahamu kwamba Roho Mtakatifu hushuka juu yenu mnapobatizwa' (Chrysostom, Mahubiri juu ya Mathayo, XII, para. 2, vol. 1, uk. 223). 'Roho Mtakatifu alimshuka Bwana kwa umbo la mwili kama njiwa, ili kuashiria mwanzo wa ubatizo wetu' (Mtakatifu Yohane wa Damascus, Ufasili Sahihi wa Imani ya Kiorthodox, Kitabu IV, Sura ya 9, uk. 239).

[877] Tazama pia dondoo 881 na maandishi yanayorejelewa.

sakramenti, muhuri wa Ubatizo, kama kusema, vazi la imani, ambalo hapo awali lilikuwa tupu na halikuwa na nguvu bila sheria yake. Na sasa sheria ya Ubatizo (kwa kuzamishwa) imetolewa, na maumbo yaliyowekwa: *'Nendeni*,' alisema Bwana, *'mkafundishe mataifa yote, mkawabatiza kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu'* (Mathayo 28:19). Sharti lililowekwa kuhusu sheria *hii—'Kama mtu asipozaliwa kwa maji na kwa Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa* Mungu' (Yohana 3:5)—limefanya Ubatizo kuwa jambo la lazima kwa imani. Tangu wakati huo, waumini wote wamekuwa wakipokea Ubatizo."[878]

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Yohana alihubiri ubatizo wa toba; na Yudea yote ilitoka kwake. Bwana anahubiri ubatizo wa kuasiliwa kuwa wana; na ni nani miongoni mwa wale walioweka tumaini lao kwake asiyetii? Ule ubatizo ni wa maandalizi, ilhali huu unakamilisha; ule ni kuacha dhambi, ilhali huu ni kuunganishwa na Mungu."[879]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Mose alibatiza; lakini kwa maji; na kabla ya hapo *katika wingu na katika bahari* (1 Kor. 10:2); na hili lilikuwa na maana ya kinadharia, kama Paulo naye anavyoelewa. Bahari ilitangulia kuashiria maji, wingu Roho, mana mkate wa uzima, na kinywaji kinywaji cha kimungu. Yohana pia alibatiza, ingawa si kwa mtindo wa Kiyahudi tena, kwani alifanya hivyo si kwa maji tu, bali pia kwa ajili ya toba (Mathayo 3:11); lakini si kikamilifu kiroho, kwani hakusema: 'na kwa Roho'. Yesu pia anabatiza, lakini kwa Roho: katika hili ndipo upatanisho upo."[880]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Unaweza kuuliza, kwa nini Bwana hakuoga mwenyewe? Yohane alikuwa amesema awali: *'Atakuoga kwa Roho Mtakatifu na kwa moto*' (Mathayo 3:11). Lakini bado hakuwa ametoa Roho—ndiyo maana hakuaoga. Ni wanafunzi pekee waliowabatiza, wakitaka kuwavuta wengi kwenye mafundisho ya wokovu… Kama mtu angeuliza, ni nini kilichokuwa kikubwa zaidi kuhusu ubatizo uliofanywa na wanafunzi wa Kristo kuliko ule wa Yohana? Tusingesema: hakuna kitu. Kwa maana ubatizo huo wote miwili haukuwa na neema ya Roho kwa usawa, na sababu ya kuwabatiza ilikuwa ni ileile katika visa vyote viwili — kuwaweka wale wanaobatizwa katika Kristo."[881] "Kile kilichotokea kwa Pasaka pia kinafanyika kwa ubatizo. Kwani kama vile Yesu Kristo, baada ya kutekeleza Pasaka zote mbili, aliiondoa moja na kuanzisha nyingine: vivyo hivyo hapa pia, baada ya kutimiza ubatizo wa Kiyahudi, Aliifungua milango ya ubatizo wa Kanisa la Agano Jipya. Kama ilivyokuwa katika ile karamu moja, ndivyo ilivyokuwa hapa katika ule mto mmoja—Aliweka kivuli na kufichua ukweli. Kwani ni ubatizo huu tu unao neema ya Roho Mtakatifu; ubatizo wa Yohana, hata hivyo, haukuwa na kipaji hiki. Ndiyo maana hakuna kitu kama hicho kilichotokea katika ubatizo wa watu wengine; hili lilitokea tu kwa Yule aliyekuwa atatoa zawadi hii, ili mpate kutambua, pamoja na yale yaliyosemwa hapo juu, kwamba haikuwa usafi wa yule aliyebatizwa, bali nguvu ya Yule aliyebatizwa ndiyo iliyosababisha hili. Kisha mbingu zikafunguliwa, na Roho Mtakatifu akashuka."[882]

Mtakatifu Kirili wa Aleksandria: "Kama vile Sheria ya Musa ilivyotumika kama aina ya maandalizi kwa baraka zijazo na ibada ya kiroho, ikiwa na ukweli uliofichwa ndani yake: ndivyo pia ubatizo wa Yohana, ukilinganishwa na ubatizo wa Kristo, una nguvu ya maandalizi ndani yake."[883]

Mafundisho yale yale yamewekwa wazi na: Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu,[884] ; Mtakatifu Athanasius,[885] ; Mtakatifu Augustino,[886] ; Mtakatifu Jeroma,[887] ; Mtakatifu Yohane wa Damasko na wengine.[888]

---

[878] De baptismo, sura X, XI, XIII, katika Patrologia Cursus Completus, Juz. I, kur. 1211, 1212… 1215… Upanuzi wa sakramenti uliongezwa, alama ya ubatizo… Sheria ya kuzamishwa ilianzishwa na fomu iliamriwa.

[879] Mahubiri na Himizo kuhusu Ubatizo, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. VIII, uk. 225–226.

[880] Homilia 39 juu ya Epifania ya Bwana, ibid. – III, 267.

[881] Tunasema kwamba hakuna kitu, kwani kila mmoja alikuwa mshiriki sawa wa neema inayotoka kwa Roho… Katika Homilia juu ya Yohana XXIX, n. 1, katika Opp. Juz. VIII, uk. 164–165, toleo la Venice.

[882] Kuhusu Injili ya Mathayo, Mahubiri XII, n. 3, juz. 1, uk. 225.

[883] Katika Yohana, Kitabu II, Sura ya 57.

[884] 'Yeye (Yohana) alibatiza katika Yordani; Yerusalemu yote ilitoka kwake, wakipokea sakramenti za kwanza za ubatizo' (Mafundisho ya Katekisimu III, § 4, uk. 48; Mahubiri XVII, § 8, uk. 378).

[885] Katika Mathayo III, II (sehemu katika Galland, V, 176).

[886] Contra Donat. V, 10, n. 12; Epist. LXIV ad Eleusium n. 10.

[887] Mazungumzo dhidi ya Lucifer, sura ya 3.

[888] 'Ubatizo wa Yohana ulikuwa wa maandalizi, ukiwaongoza wale wanaobatizwa kwenye toba ili waweze kumwamini Kristo. Maana Yohana alisema: "Mimi nawabatiza kwa maji, lakini yeye anayekuja baada yangu atawabatiza kwa Roho Mtakatifu na kwa moto" (Mathayo 3:11). Hivyo Yohana aliwatakasa kwa maji kama maandalizi ya kupokea Roho' (Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya

§203. Kipengele cha kuonekana cha sakramenti ya Ubatizo

Sehemu inayoonekana ya sakramenti ya Ubatizo wenyewe (ambayo inaonyeshwa kwa undani kamili katika taratibu **za sakramenti hii)** inajumuisha kuzamishwa mara tatu kwa mtu anayebatizwa ndani ya maji, huku maneno yakisemwa: 'Mwabudu wa Mungu anabatizwa kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu' (Katekisimu Kuu ya Kikristo kuhusu Ubatizo). Hapa, hasa, yafuatayo yanatambulika: **(a)** kiini cha sakramenti—maji; (**b)** tendo linalofanyika wakati wa usherekeshaji wa sakramenti—kuzamishwa mara tatu kwa mtu anayebatizwa ndani ya maji; na **(c)** maneno yanayosemwa wakati wa tendo hili.

1) Kipengele cha sakramenti ya Ubatizo lazima kiwe maji, safi na ya kawaida (Kanuni za Ungamo, Sehemu ya 1, jibu la swali namba 103). Kwa maana Mwokozi Mwenyewe alionyesha kipengele hiki cha Ubatizo kwa maneno: *'Kama mtu haazaliwi kwa maji na Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu*' (Yohana 3:5). Mitume Watakatifu waliwabatiza kwa maji: kama vile Kitabu cha Matendo ya Mitume kinavyoshuhudia kuhusu Mt. Filipo na yule mwanaume asiye na uwezo wa kuzaa, *walipokuwa wakisafiri* njiani*, walifika kwenye maji; naye akasema: 'Hapa kuna maji; ni nini kinachonizuia kubatizwa?' ... Naye akaamuru gari lisimame, wakashuka wote wawili, Filipo na yule mwana-kijiji, majini; akamwbatiza* (Matendo 8:36–38). Vivyo hivyo, Roho Mtakatifu alipowajilia ghafla Wapagani waliokuwa wakisikiliza ujumbe wa Mtume Petro, alisema: *'Nani aweza kuwazuia watu hawa, ambao wamepokea Roho Mtakatifu kama sisi, wasibatizwe kwa maji?' Naye akawaamuru wabatizwe kwa jina la Yesu Kristo* (Matendo 10:47–48). Kanisa Takatifu daima limefanya ubatizo kwa maji, kama inavyoonyeshwa na ushuhuda usio na hesabu wa wachungaji na walimu wake, kwa mfano: **a)** Mt. Justin: 'Yeyote anayeshawishika na kuamini kwamba mafundisho na maneno yetu ni ya kweli, na yeyote anayeahidi kuishi kwa njia hii, anaelekezwa kumuomba Mungu, kwa njia ya maombi na kufunga, msamaha wa dhambi zilizopita; na sisi huomba na kufunga pamoja nao; kisha tunawaongoza mahali palipo na maji, na huko wanazaliwa upya kwa njia ileile ambayo sisi wenyewe tulizaliwa upya, yaani, hapo wanaoshwa kwa maji kwa jina la Baba wa wote na Bwana Mungu, na Mwokozi wetu Yesu Kristo, na Roho Mtakatifu;"[889] **b)** Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Kwa kuwa mwanadamu una sehemu mbili, roho na mwili; kwa hiyo utakaso ni wa aina mbili: usio wa kimwili kwa ajili ya asiye wa kimwili, na wa kimwili kwa ajili ya mwili: maji, yaani, husafisha mwili, ilhali Roho hutia muhuri roho, ili tuweze kumkaribia Mungu tukiwa na moyo uliokombwa na mwili uliooshwa kwa maji safi;"[890] **c)** Mtakatifu Gregori Mteolojia: "kwa kuwa sisi tumeundwa kwa asili mbili, yaani, roho na mwili, kilicho dhahiri na kisichoonekana; vivyo hivyo usafi ni wa aina mbili, yaani: kwa maji na kwa Roho; na mmoja hupokelewa kwa dhahiri na kimwili, ilhali mwingine, kwa wakati mmoja, hutimizwa kisikowezekana na kisichoonekana; moja ni ya kiishara, ilhali nyingine ni ya kweli na husafisha hata vilindi vya ndani;"[891] **d)** Mt. Basil Mkuu: "kwa kuwa ubatizo una madhumuni mawili: kuangamiza mwili wenye dhambi, ili usizalishe tena matunda ya kifo, na kufufuliwa na Roho na kutoa tunda katika utakatifu; hivyo maji yanawakilisha kifo, yakichukua mwili kana kwamba kwenye jeneza, wakati Roho anatoa nguvu inayotoa uhai, akibadilisha roho zetu kutoka kifo cha dhambi hadi uhai wao wa asili;"[892] **e)** Mtakatifu Augustino: "Ni nini ubatizo wa Kristo? Chemchemi ya maji ikisindikizwa na utamkaji wa maneno (in verbo); uondoe maji, na hakuna ubatizo; uondoe maneno, na hakuna ubatizo;"[893] **e)** Mtakatifu Yohane wa Damascus: "Yeye (Bwana) alituamuru kuzaliwa upya kupitia maji na Roho, kwa kushuka kwa Roho Mtakatifu juu ya maji, kupitia sala na kuomba. Kwa maana kama vile binadamu anavyoundwa kwa sehemu mbili, roho na mwili, ndivyo Bwana ametupatia utakaso wa aina mbili, yaani, kwa maji na kwa Roho. Kwa Roho, ili kutupatia upya sura na mfano (wa Mungu); kwa maji, ili kusafisha mwili kutokana na dhambi na kuuokoa kutoka kwa uharibifu kupitia neema ya Roho. Na maji hapa yanawakilisha taswira ya kifo, wakati Roho hutoa dhamana ya uzima."[894] Kwa hiyo, wale wote waliopinga

---

Kiorthodoksi, Kitabu IV, Sura 9, uk. 238). Linganisha na Gregori wa Nyssa, katika Injili, Kitabu 1, Mahubiri XX, n. 2; Theophylact, katika Mathayo III; katika Marko I; katika Luka III.

[889] Apolog. 1, n. 79, katika Chr. Readings 1825, XVII, 91–92.

[890] Mafundisho ya Katekesi, Kitabu cha III, Sehemu ya 2, Vifungu 44–45.

[891] Mahubiri kuhusu Ubatizo Mtakatifu, katika Kazi za Wazee Watakatifu, j. III, uk. 277.

[892] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 15; ibid., VII, 283–284.

[893] Katika Joann. Tract. XV, n. 4.

[894] Ufafanuzi Sahihi wa Imani Sawa, Kitabu cha IV, Sura ya 9, uk. 236.

kipengele chochote cha kimwili katika sakramenti ya Ubatizo,[895] na wale wanaotambua, kufuatia Luther, si tu maji bali kioevu chochote kama nyenzo inayofaa kwa ubatizo, wako kabisa makosa.[896]

2) Ubatizo lazima ufanywe kwa kumzamisha mtu anayebatizwa ndani ya maji mara tatu. Mara tatu: kwa mujibu wa kanuni ya Mitume Watakatifu[897] na mafundisho ya walimu wa kale wa Kanisa — kwa jina la Nafsi tatu za Utatu Mtakatifu,[898] pamoja na ukumbusho wa kifo, mazishi na ufufuo wa Bwana Yesu Kristo,[899] — na Kanisa halikutambua kama halali ubatizo wa Wa-Eunomiani na wengineo wenye uzushi waliowabatiza kwa kuzamishwa mara moja.[900] — kwa kuzamishwa: kwa sababu — **a)** Kristo Mwenyewe alibatizwa na Yohana kwa kuzamishwa [(Mathayo 3:16); taz. (Marko 1:5); (Yohana 3:23)]; **b)** Mitume Watakatifu walibatiza kwa kuzamishwa (Matendo 8:37–38); **c)** ubatizo unaonyeshwa katika Maandiko kama mfano kamili wa Mafuriko ya ulimwengu; kama antitipu yake (άντιτυπον), kwa maneno ya Mtume Petro, ubatizo sasa unatuokoa pia (1 Petro 3:19–21); bafu ya maji ambayo Bwana anatusafisha [(Efe. 5:26); (Tito 3:5)], na kana kwamba ni jeneza, ambalo ndani yake tunazikwa na Kristo katika kifo [(Warumi 6:4); taz. Wakolosai 2:12)]: majina yote haya, ambayo sakramenti hii itaendana nayo tu inapofanywa kwa kuzamishwa. Mwisho — **(d)** kwa kuzamishwa, kama hata wale wenye maoni tofauti wanavyokiri,[901] sakramenti hii ilitolewa katika Kanisa la awali, kama inavyothibitishwa bila shaka na Mtakatifu Dionysius wa Areopagite,[902] Tertullian,[903] Mtakatifu Basil Mkuu,[904] Mtakatifu Gregory wa Nyssa na wengine.[905]

Kuhusu kunyunyizia na kumwaga, kama ubatizo unavyofanywa kwa kawaida sasa katika Kanisa la Magharibi: Zamani, aina hii ya utoaji wa sakramenti iliruhusiwa tu kama isipokuwa kwa kanuni, katika hali za dharura, hasa kwa wagonjwa mahututi waliolazwa kitandani (huduma iliyoitwa 'kliniki', kutoka kwa neno la Kigiriki κλίνη — kitanda), ambao hawakuweza kubatizwa kwa kuzamishwa.[906] Na — cha kushangaza — hata katika karne ya tatu, aina hii ya ubatizo bado ilikuwa chanzo cha utata kwa baadhi, kiasi kwamba Mtakatifu Sipriani, ili kuondoa mashaka, aliandika waziwazi kwamba sakramenti ya Ubatizo haipotezi uhalali wake inapotolewa kwa njia hii.[907] Kwa sababu hii, Kanisa la Orthodox hadi leo, ingawa pia linaruhusu kumwaga au kunyunyizia maji wakati wa utoaji wa ubatizo, kwani haya hayafuti nguvu ya sakramenti,[908] yanaruhusiwa tu katika matukio ya dharura — kama isipokuwa kwa kanuni ya jumla.

3) Ubatizo lazima ufanywe kwa jina la Utatu Mtakatifu, kwa maneno: 'Mtumishi wa Mungu … anabatizwa kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu.' Kwani ni Bwana Mwokozi mwenyewe aliyeamuru kwamba mataifa yote yabatiwe kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu ( ) (Mathayo

---

[895] Wao walikuwa, kwa mfano, Wapauliciani. Photius, Adversus Manicheos 1, 9.

[896] Tazama Bellarmine, *De Baptismo*, Kitabu cha 2.

[897] 'Kama mtu yeyote hatatoa maji mara tatu katika sakramenti moja, bali maji mara moja yanayotolewa kwa ajili ya kifo cha Bwana: atengwe na kanisa. Kwa maana Bwana hakusema: "Waubatize katika kifo changu"; bali: "Basi enendeni, mkafundishe mataifa yote, mkiwaubatiza kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu."' Orthodoxy 50.

[898] Tertullian, Dhidi ya Praxillus, XXVI; Chrysostom, Mahubiri XXV juu ya Yohana, n. 2; Ambrose, Kuhusu Sakramenti, II, 7; Jerome, Dhidi ya Lucifer, c. 4. 'Sakramenti kuu ya ubatizo hufanywa kwa kuzamishwa mara tatu, ikisindikizwa na miito ya idadi sawa, ili sura ya kifo ichapwe ndani yetu, na roho za wale wanaobatizwa ziangazwe kwa kupewa maarifa ya Mungu (Basil Mkuu, Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 15, katika The Works of the Holy Fathers, juz. VIII, uk. 284; imejulikana katika kazi iliyotajwa hapo juu, uk. 333).

[899] Sirili wa Yerusalemu, Mafundisho kuhusu Sakramenti, II, § 4, uk. 446; Gregori wa Nyssa, Kuhusu Ubatizo wa Kristo, katika Juz. III, uk. 327 (mhar. Morel.), Katekisimu, sura ya XXXV; Leo, Barua kwa Askofu wa Sicily, sura ya 3.

[900] 'Eunomius, kwa kuwabatiza wagombea kwa kuzamishwa mara moja, anawakubali kama Wamonanisti… wale miongoni mwao wanaotaka kupokelewa katika Uorthodoksi, kama vile anavyowakubali watu wa kizushi. (Baraza la Pili la Kiulimwengu, Kanuni ya 7).

[901] Cabassut, Synops. of Councils, vol. III, uk. 331, Paris, 1838; Klee, Catholic Dogmatics, vol. III, sehemu 5, uk. 128, Mainz, 1845; Manual of the History of Christian Dogmas, vol. II, uk. 209, Paris, 1848.

[902] De eccles. hierarch. c. II, n. 7.

[903] Kwa maana hatubatizwi mara moja, bali mara tatu, na kila jina likitumika kwa Kila Mtu binafsi (Adv. Prax. ch. XXVI). Tunapokaribia maji… tunazamishwa mara tatu… (De corona milit. ch. III). Tazama dondoo 878 hapo juu.

[904] Tazama dondoo 898 hapo juu.

[905] Greg. Nyss. Orat. Catech. ch. XXXV.

[906] Tertullian, *De Poenit.*, sura ya VI; Eusebius, *Historia ya Kanisa*, VI, 43; Augustine, *Mhadhara juu ya Yohana*, LXXX.

[907] Wala mtu asijazikane kwa sababu wagonjwa wanaonekana kunyunyiziwa au kumwagiliwa maji wanapopokea Neema ya Bwana, wakati Maandiko Matakatifu, kupitia kwa nabii Ezekieli, yanasema: 'Nami nitawanyunyizia maji safi, nanyi mtatolewa uchafu wenu wote…' Kutoka hapo ni wazi kwamba kumwagilia maji pia hutumika kama kuoga kwa wokovu... Barua LXXVI.

[908] Tazama kitabu: 'Uhalali wa Historia ya Wakristo, Wanaoimimina Maji kwa Wale Wanaobatizwa', kilichochapishwa mwaka 1701.

28:19). Na kutokana na amri hii wazi na thabiti, Kanisa Takatifu daima limefanya ubatizo kwa njia hii, na si kwa njia nyingine yoyote, tangu mwanzo kabisa. Hili linathibitishwa na: **(a)** Kanuni za Kitume: 'Mtu yeyote, iwe ni askofu au presbiteri, akishika ubatizo si kwa mpangilio wa Bwana, kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu, atengwe' (Kanuni 49); **(b)** Mt. Justin Mwenye Dhuluma na Tertullian, ambao maneno yao tayari tumeyanukuu hapo juu;[909] **c)** Origen: "Ubafutizo wa wokovu lazima utolewe si kwa njia nyingine yoyote isipokuwa kwa jina (auctoritate) la Utatu Mtakatifu wote, yaani, kwa kumtaja (kwa kutaja majina) ya Baba, Mwana na Roho Mtakatifu;"[910] **d)** Mtakatifu Sipriani: "Kristo mwenyewe aliamuru kwamba ubatizo utolewe kwa jina la Utatu Mtakatifu wote kwa pamoja;"[911] **e)** Mtakatifu Athanasius: "yeyote anayetenganisha chochote kutoka kwa Utatu, na akabatizwa kwa jina moja la Baba, au kwa jina moja la Mwana, au kwa Baba na Mwana bila Roho, hapokei chochote… kwa maana ukamilifu (τελείωσις) upo katika Utatu;"[912] **(f)** Mtakatifu Basili Mkubwa: "Imani na ubatizo ni njia mbili za wokovu, zinazohusiana na zisizotenganika. Kwani imani hukamilishwa kupitia ubatizo, na ubatizo umejengwa juu ya imani, na zote mbili hutimizwa kwa majina yale yale. Kama vile tunavyoamini katika Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, ndivyo tunavyobatizwa kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu. Na kama vile toba, ambayo huongoza kwenye wokovu, inatangulia, ndivyo ubatizo unavyofuata, ukithibitisha idhini yetu kwa toba hiyo."[913] Wafuatao pia wanashuhudia hili: Mtakatifu Gregori wa Nyssa, Mtakatifu Ambrozi, Mtakatifu Kirili wa Aleksandria,[914] Mtakatifu Jeroma,[915] Mtakatifu Augustino[916] na wengine.

Kuhusu vifungu vya Maandiko Matakatifu vinavyotaja ubatizo katika Kristo (1 Kor. 1:2–13) au kwa jina la Yesu Kristo (Matendo 2:38; 8:16; 10:48; 19:5), inapaswa kutambuliwa kwamba, kulingana na tafsiri ya Baba wa Kanisa, aya hizi hazidokezi kwa namna yoyote kwamba Ubatizo uliwahi kutolewa, au unapaswa kutolewa, kwa njia nyingine isipokuwa kwa jina la Utatu Mtakatifu. Kwa sababu:

a) Msemo 'kubatizwa katika Kristo' unamaanisha tu kubatizwa kulingana na ubatizo ulioanzishwa na Yesu Kristo—siyo ubatizo wa Yohana au mwingine wowote, bali ubatizo wa Kikristo, kwa jina la Utatu Mtakatifu. "Kubatizwa katika Yesu Kristo," anasema Mtakatifu Eulogius wa Aleksandria mwenyewe, "kunamaanisha kubatizwa kulingana na amri na mafundisho ya Yesu Kristo, yaani, kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu."[917] Hakika, Kitabu cha Matendo ya Mitume kinaeleza kwamba wengine ambao hapo awali walikuwa wamebatizwa kwa ubatizo wa Yohana na hawakuwa wamepokea vipawa vya Roho Mtakatifu, baadaye waliubatizwa, ili wafanywe kuwa na haki ya vipawa hivi, kwa jina la Bwana Yesu (Matendo 19:4–5) — jambo ambalo, ni wazi, linaweza kueleweka kumaanisha kwamba walibatizwa kwa njia ya Kikristo.

(b) Msemo 'kubatizwa kwa jina la Yesu Kristo' si tu kwamba hauzuiwi; kinyume chake, unaashiria jina la Baba na la Roho Mtakatifu, ambalo, katika Viumbe wote wa Utatu Mtakatifu, kwa uhusiano na asili na Uungu wao, ni moja na lisilogawanyika. 'Hakuna mtu,' anaandika Mtakatifu Basilio Mkuu, 'asipotoshwe na ukweli kwamba, anapozungumzia Ubatizo, Mtume mara nyingi huacha kutaja majina ya Baba na Roho Mtakatifu; wala mtu yeyote asihitimishe kutokana na hili kwamba si lazima kuyataja majina haya. Imesema: *'Kwa maana nyote mliobatizwa katika Kristo mmvika Kristo'* (Gal. 3:27); na tena: *'Sisi sote tuliobatizwa katika Kristo Yesu tulibatizwa katika kifo chake'* (Rom. 6:3). Hii ni kwa sababu jina la Kristo ni ushuhuda wa yote; linaashiria Mungu Mpakaji mafuta, na Mwana aliyepakwa mafuta, na Upakaji mafuta—Roho, kama Petro anavyotufundisha katika Matendo: *'Mungu alimpaka Yesu wa Nazareti Roho Mtakatifu na nguvu*' (Matendo 10:38).[918] Au, kama mwalimu mwingine wa kale wa Kanisa anavyoeleza: 'Kwa kudumisha ukweli wa imani ya Kikristo, na kujua kwamba jina la Utatu ni moja, yeye (Mtakatifu Petro Mtume) alitenda ipasavyo aliposema kwamba *hakuna jina lingine chini ya mbingu lililopewa wanadamu ambalo tunapaswa kuokolewa nalo* (Matendo 4:12), na alipokuwa akifundisha ubatizo kwa jina la Yesu Kristo, alibatiza kwa jina moja la

---

[909] Tazama maelezo 889, 898 na 903.
[910] De princ. 3, para. 2.
[911] … kubatizwa katika Utatu kamili na uliokusanyika. Barua kwa Jubaj, LXXIII.
[912] Epist. ad Serap. 1, n. 30.
[913] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 19, katika The Works of the Holy Fathers, juz. VII, uk. 273. Linganisha dokezo 898.
[914] Greg. wa Nyssa, Orat. II, dhidi ya Eunomius, Juz. II, uk. 430, mhariri Morel; Ambrose, juu ya Luka VIII, n. 67; Juu ya Maajabu IV, n. 20; Cyril wa Alexandria, juu ya Isaya, Kitabu II, Juz. IV, uk. 283, mhariri Aub.
[915] Tunabatizwa kwa Baba, na kwa Mwana, na kwa Roho Mtakatifu, na kuzamishwa mara tatu (katika Waefeso, sura ya IV).
[916] Haya ndiyo maneno hakika ya Injili, ambayo bila hayo ubatizo hauwezi kuwa halali… (De Baptism. VI, c. 25).
[917] Katika Phot. Biblioth., cod. CCLXX, uk. 833.
[918] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 12, katika The Works of the Holy Fathers, juz. VII, uk. 272.

Baba, Mwana na Roho Mtakatifu. Kwani katika Utatu, ambapo kuna umoja kamili kwa asili, hakuna tofauti ya asili katika jina."[919] Maneno ya Mtakatifu Yohane wa Damasko pia ni ya kustaajabisha: "Ingawa Mtume wa Kimungu anasema kwamba tunabatizwa katika Kristo na katika kifo chake (Warumi 6:5), haimaanishi kwamba ndivyo wito katika Ubatizo unavyopaswa kuwa; bali, anataka kuonyesha kwamba Ubatizo ni ishara ya kifo cha Kristo. Kwa maana katika Ubatizo, kuzamishwa mara tatu kunaashiria kukaa kwa Bwana kaburini kwa siku tatu. Na kubatizwa katika Kristo kunamaanisha kubatizwa huku ukiamini Yeye; lakini haiwezekani kumwamini Kristo bila kujifunza kumkiri Baba, Mwana na Roho Mtakatifu. Kwa maana Kristo ni Mwana wa Mungu aliye hai, aliyepakwa mafuta na Baba kwa Roho Mtakatifu… Kuhusu maneno ya maombi yanapaswa kuwa yapi, Bwana mwenyewe aliwafundisha wanafunzi wake, akisema: *'wabatize kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu'* (Mathayo 28:19)."[920]

Daima ikitekeleza Ubatizo, kwa mujibu wa amri dhahiri ya Mwokozi, kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, Kanisa Takatifu daima limewakemea wale waliopotoka kutoka kwa ibada hii iliyoamriwa na Mungu, kama vile: **a)** wamwasi wasio na jina waliowatubisha kwa jina la Mababa watatu, au Mwana watatu, au Mfariji watatu;[921] **b)** Wagnostiki na Waeunomi wengi, waliowatubisha kwa ajili ya kifo cha Kristo;[922] **c)** Wamarokosi, waliowatubisha kwa jina la Baba asiyejulikana wa vitu vyote—Ukweli, Mama wa vyote vilivyopo—Kristo, aliyeshuka juu ya Yesu ili kuungana Naye na, pamoja Naye, kufanya miujiza na kuleta ukombozi;[923] **(d)** Wa-Eunomiani, ambao waliwabatiza kwa jina la Muumba, au kwa jina la Mungu—Yule Asiyeumbwa—na Mwana—Yule Aliyeumbwa—na Roho—Mtakatifu, aliyeumbwa kupitia Mwana[924] na kadhalika.

§204. Matendo yasiyoonekana ya sakramenti ya Ubatizo na kutoweza kurudiwa kwake

I. Lakini katika wakati huo huo ambapo katekumeni, akiwa amekiri imani takatifu, anazamishwa dhahiri katika maji ya Ubatizo, huku maneno yakisemwa: 'Mwaja wa Mungu abatizwe … kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu' — neema ya Mungu hufanya kazi kwa njia isiyoonekana juu ya utu wote wa mtu anayebatizwa, na:

1) Inamzaliwa upya, au inamuumba upya, kama Kristo Mwokozi mwenyewe alivyoshuhudia katika mazungumzo yake na Nikodemy. *Yesu akamjibu: 'Kweli, kweli, nakuambia, kama mtu asipozaliwa kutoka juu, hawezi kuuona Ufalme wa Mungu.' Nikodeo akamwambia: 'Mtu awezaje kuzaliwa akiwa mzee? Anaweza kuingia tumbo la mama yake mara ya pili akazaliwa?' Yesu akamjibu: 'Kweli, kweli, nakuambia, asipozaliwa mtu kwa maji na Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu.' Kile kilichozaliwa kwa mwili ni mwili, na kile kilichozaliwa kwa Roho ni roho* (Yohana 3:4–6). Hii ndiyo sababu Mt. Paulo anaiita ubatizo 'bafu ya kuzaliwa upya' — παλιγγενεσία (Tito 3:5).

2) Inatakaswa kutoka kwa dhambi zote, inahesabia haki na kutakasa. Hili linaonekana **wazi—a)** kutoka kwa mazungumzo ya Mwokozi na Nikodemy, ambapo imeelezwa wazi kwamba, kama vile kabla ya Ubatizo sisi ni mwili, tukiwa tumebalehe kwa mwili—yaani, tunarithi kutoka kwa wazazi wetu wenyewe uchafu wa dhambi unaotuzuia kuingia katika Ufalme wa Mungu: vivyo hivyo, katika sakramenti ya Ubatizo, tukiwa tumezaliwa kwa Roho, tunakuwa wa kiroho, na hivyo kusafishwa kutoka kwa dhambi ya asili, au uchafu wa kimwili—ndipo tunapoingia katika Ufalme wa Mungu. Hili ni dhahiri — **b)** kutokana na maneno ya Mtume Petro: *'Tubuni, na mtu kila mmoja wenu abatizwe kwa jina la Yesu Kristo'* (Matendo 2:38); na 'ubatizo unatuokoa, *si kwa kuondoa uchafu wa mwili, bali kama dhamana kwa Mungu ya dhamiri njema*' (1 Petro 3:21); **c)** hatimaye, kutoka kwa ushuhuda wa Mtume Mtakatifu Paulo: *Kristo aliipenda Kanisa na akajitoa kwa ajili yake, ili aliitakase, akiisha kuisafisha kwa kuiosha kwa maji kwa neno; ili aweze kuwasilisha kwake mwenyewe Kanisa tukufu, lisilo na doa wala mkunjo wala kitu chochote kama hicho, bali liwe takatifu na lisilo na lawama* (Efe. 5:25–27), — ambapo 'kuoshwa kwa maji' katika kitenzi, yaani, utamkaji wa maneno yaliyopangwa, kunahusu hasa sakramenti ya Ubatizo,[925] — na kutoka kwa ushuhuda mwingine: 'Na *wengine*

---

[919] Fulgintus, Dhidi ya Fabian, Kitabu X, sehemu 37, katika *Patrologia Cursus Completus*, Juz. LXV, safu 832.
[920] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu IV, Sura ya 9, uk. 334–236.
[921] Tazama Kanuni za Kitume 49.
[922] Kanuni za Kitume 50; Orijeni, Maoni juu ya Warumi VI, 3; Sokratesi, Historia ya Kanisa V, 24.
[923] Eriha, Haeres. XXXIV; Euseb. H. E. IV, II; Theod. Haeret. Fab. 1, 9.
[924] Epiphanius, *Haeresiae*, LXXVI.
[925] Tazama dokezo namba 867 hapo juu.

wenu walikuwa hivyo*; lakini mlitawaliwa, lakini mlitakaswa, lakini mlitangazwa haki kwa jina la Bwana wetu Yesu Kristo na kwa Roho wa Mungu wetu* (1 Kor. 6:11). Hivyo, Ubatizo husafisha dhambi zote: kwa watoto wachanga, dhambi ya asili; na kwa watu wazima, dhambi ya asili na dhambi za hiari; na humrudishia mtu haki aliyokuwa nayo katika hali ya , usafi na kutokuwa na dhambi (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, Jibu la Swali 103; taz. Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 16).

3) Inamfanya mtu kuwa mtoto wa Mungu na mwanachama wa Mwili wa Kristo—Kanisa. *Kwani*, kama Mtume Mtakatifu anavyowaambia Wakristo, *'Ninyi nyote ni watoto wa Mungu kwa imani katika Kristo Yesu; ninyi nyote mliobatizwa katika Kristo mmevaa Kristo … ninyi nyote mmoja katika Kristo Yesu*' (Gal. 3:26–28). Na katika sehemu nyingine: *'Kwa kuwa kwa Roho mmoja sisi sote tuliubatizwa katika mwili mmoja, iwe Waisraeli au Wagiriki, watumwa au walio huru, na sisi sote tulinywa Roho mmoja*' [(1 Kor. 12:13); k.f. (Matendo 2:41); (Warumi 6:3–5)].

4) Yeye hutuponya kutoka kwa adhabu ya milele kwa ajili ya dhambi zetu na kutufanya warithi wa uzima wa milele. *Yeye atendaye imani na kubatizwa ataokolewa; lakini yeye asiyetenda imani atahukumiwa* (Marko 16:16). *Alituokoa si kwa ajili ya matendo yetu ya haki tuliyoweza kutenda, bali kwa kadiri ya rehema zake, kwa njia ya kuoshwa kwa kuzaliwa upya* (yaani ubatizo) *na upya kwa Roho Mtakatifu*, *ambaye alimimina juu yetu kwa wingi kupitia Yesu Kristo, Mwokozi wetu, ili, baada ya kuhesabiwa haki kwa neema yake, tuwe warithi wa uzima wa milele kwa njia ya tumaini* [(Tito 3:5–7); linganisha (1 Petro 3:21)].

Matendo haya yote ya neema katika sakramenti ya Ubatizo hayawezi kutenganishwa. Kwa kumfanya mtu kuzaliwa upya, hivyo inamwosha dhambi zake zote, inamhesabia haki na inamtakasa. Kwa kumwosha dhambi zake, hivyo inamwokoa kutoka kwa adhabu ya milele kwa ajili ya dhambi zake. Na kwa kumhesabia haki mbele za Mungu na kumtakasa, hivyo inamfanya kuwa mtoto wa Mungu, mwanachama wa Mwili wa Kristo na mrithi wa uzima wa milele.

Kwa njia ileile, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walifundisha kwa kauli moja kuhusu matokeo yasiyoonekana ya sakramenti ya Ubatizo:

Mtakatifu Barnaba: "Ubatizo hutolewa kwa ajili ya msamaha wa dhambi. Huwa tunaingia kwenye maji tukiwa wamezidiwa na dhambi na uchafu, na tunatoka kwenye maji tukibeba mioyoni mwetu hofu na tumaini."[926]

Mtakatifu Justin: "Lazima tujitahidi kuhakikisha kwamba mnajua njia ambayo kwa njia yake mnaweza kupata msamaha wa dhambi na kupokea tumaini la kurithi baraka zilizohadiwa. Hakuna njia nyingine ya kufikia hili isipokuwa kwamba, baada ya kumjua Kristo na kuoshwa kwa Ubatizo kwa ajili ya msamaha wa dhambi, mnapaswa kisha kuanza kuishi bila dhambi."[927]

Klementi wa Aleksandria: "Tunapozamishwa (katika maji), tunangazwa; tunapongazwa, tunachukuliwa kuwa watoto wa Mungu; tunapochukuliwa, tunakuwa wakamilifu na hivyo kutokuwa na kifo: *'Nilisema, "Ninyi ni miungu, na nyote ni wana wa Aliye Juu Za Sana*"' (Zab. 81:6). Vilevile, tendo hili linaitwa: neema, nuru na ubatizo — ubatizo, ambao kupitia kwake tunasafishwa dhambi zetu; neema, ambayo kupitia kwake adhabu ya dhambi zetu inasamehewa; nuru, ambayo kupitia kwake tunatazama nuru takatifu na ya wokovu, yaani, tunatazama waziwazi Uungu…"[928]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Ubatizo ni jambo kubwa. Ni ukombozi wa wafungwa, msamaha wa dhambi, kifo cha dhambi, kuzaliwa upya kwa roho, vazi la nuru, muhuri mtakatifu usiovunjika, gari la kwenda mbinguni, faraja ya mbinguni, maombezi kwa ajili ya ufalme, na zawadi ya kuasiliwa."[929]

Mtakatifu Basil Mkuu: "Ubatizo ni ukombozi wa wafungwa, msamaha wa madeni, kifo cha dhambi, kuzaliwa upya kwa roho, vazi angavu, muhuri usiovunjika, gari la kwenda mbinguni, maandalizi ya Ufalme, na zawadi ya kuwa wana."[930]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Neema na nguvu ya Ubatizo hazifuniki dunia, kama zamani, bali husafisha dhambi katika kila mtu, na kuondoa kabisa kila uchafu na unyanyapaa uliosababishwa na dhambi ya asili… Kwa kusaidia kuzaliwa kwanza (Ubati kwa Roho), hutufanya wapya kutoka kwa kilichokuwa kizee, na hutubadilisha kutoka kuwa wa mwili—kama tulivyo sasa—kuwa wa kimungu, ukitusafisha bila moto na

---

[926] … kwa msamaha wa dhambi… Epist. n. XI.
[927] Mazungumzo na Tryphon, sura ya 44.
[928] Paedag. III, uk. 6.
[929] Maagizo, Utangulizi, uk. 16, uk. 13.
[930] Mahubiri, Himizo la Ubatizo, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. VIII, uk. 233.

kutujenga upya bila uharibifu."[931] "Ubati hutoa msamaha wa dhambi ambazo tayari zimetendwa, lakini si zile ambazo bado hazijatendwa… Ubaptizo, ingawa unafuta dhambi, hauharibu thawabu… Basi, tubatizwe ili tushinde; tushiriki maji haya yasafishayo, yanayokuwa safi kuliko mrehani, yanayotakasa kikamilifu kuliko damu ya agano la kale, na ni takatifu zaidi kuliko majivu ya ndama wa ng'ombe, ambayo, kwa kumwagia, hutakasa wale waliochafuka (Ebr. 9:13), yakiwa na nguvu ya kutakasa mwili kwa muda tu, lakini si ya kuangamiza dhambi kabisa."[932]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Ubatizo uliojaa neema hutoa uchafu kwa kila mtu: iwe ni mtu mpotovu, mwasherati, mabuti, au mdhambi mwingine yeyote mkubwa—hata kama angekuwa mkusanyiko wa maovu yote ya kibinadamu—mara tu anapozamishwa kwenye bafu la maji, hutoka katika maji matakatifu akiwa safi kuliko miale ya jua. Akibuka kutoka kwenye chemchemi hii, hawi tu safi, bali pia mtakatifu na mwenye haki. Maana Mtume hakusema tu: 'mmewashwa', bali pia 'mmewatakatifuzwa na kuhesabiwa haki' (1 Kor. 6:11)… Ubatizo hausamehi tu dhambi zetu, wala hautusafishi tu makosa yetu, bali ni kana kwamba tumetolewa uzima mpya: kwani hutubuni upya na kutupangilia upya."[933]

Kauli zinazofanana na hizi zinaweza kupatikana katika maandishi ya Theophilus wa Antiokia,[934] Ambrozi,[935] Gregori wa Nyssa,[936] Augustino,[937] Theodoret,[938] na wengine wengi.[939]

II. Kama matokeo ya athari zinazotendwa na sakramenti ya Ubatizo katika roho za waumini, Kanisa la Orthodox, likifuata Neno la Mungu (Efe. 4:6), linatufundisha kutangaza 'Ubatizo mmoja', — 'moja' kwa maana kwamba Ubatizo hutolewa kwa kila mtu mara moja tu, na ukifanywa ipasavyo, hauwezi kurudiwa kwa yeyote (Ufafanuzi wa Katekisimu ya Kikristo kuhusu Ubatizo). Kwani sakramenti hii, kwa maana halisi, hutupa kuzaliwa upya katika maisha ya kiroho (Yohana 3:5). Lakini kama vile, katika maisha ya kawaida, kila mtu anaweza kuzaliwa mara moja tu, ndivyo ilivyo pia katika maisha ya kiroho; kama vile, katika kuzaliwa kwa kawaida, kila mmoja wetu anapokea kutoka kwa asili umbo na sura fulani ambayo hubaki nasi milele, — vivyo hivyo, katika kuzaliwa kwetu kiroho, sakramenti ya Ubatizo huweka muhuri usiofutika kwa kila mtu, ambao hubaki na mtu aliyebatizwa milele, hata kama baada ya Ubatizo atatenda dhambi elfu moja au hata kukana imani yenyewe (Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 16).

Waalimu wa kale wa Kanisa, pamoja na Kanuni za Kitume ([940]), wanasema kwa kauli moja kuhusu alama hii isiyofutika iliyowekwa kwa kila mtu kupitia Ubatizo: Hermas ([941]), Clement wa Alexandria ([942]), wote waliotuhudhuria Mtaguso wa Kwanza wa Karthago ([943]), Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu ([944]),

---

[931] Mahubiri juu ya Ubatizo Mtakatifu, ibid. III, 277.

[932] Hapo hapo, uk. 306, 299, 281.

[933] Ad illumin. Catech. n. 3. Mahali pengine: 'mafundisho makuu, kwamba wale wanaobatizwa husafishwa kabisa dhambi zao' (katika Act. homil. XI, n. 2). Na zaidi: 'Katika ubatizo, kupitia kipengele kinachogusika – maji – zawadi hutolewa, wakati tendo la kiroho likiwa ni kuzaliwa na kuzaliwa upya, au upya' (Kuhusu Mathayo, Mahubiri LXXXII, § 4, juz. III, uk. 421).

[934] Ad Autolyc. II, 16.

[935] Katika ubatizo, kila dhambi husafishwa. De Sacram. III, n. 17; taz. in Luc. VI, n. 3; VIII, n. 24.

[936] Ubatizo ni utakaso kutoka kwa dhambi, msamaha wa makosa, na chanzo cha upya na kuzaliwa upya. Katika Ubatizo wa Kristo III, 366, toleo la Morel.

[937] Tukiwa tumebahatika kuzaliwa upya kwa maji na Roho Mtakatifu, dhambi zetu zote—iwe ni dhambi ya asili kupitia Adamu, ambaye sote tumetenda dhambi, au za matendo, maneno, na mawazo yetu wenyewe—hufutwa katika ubatizo huo (Barua kwa Dardanus CLXXXVII, n. 28).

[938] 'Haikupunguki kutusamehe dhambi zilizopita tu, bali pia hutia ndani yetu tumaini la baraka zilizotangazwa, hutufanya washiriki wa kifo na ufufuo wa Bwana, hutupa zawadi za Roho Mtakatifu, na kutufanya wana wa Mungu—na si wana tu, bali warithi wa Mungu na warithi-wenza na Kristo' (Ufafanuzi Mfupi wa Misingi ya Kimungu, sura ya 18, katika *Christians' Readings* 1844, IV, 338).

[939] Hier. Epist. LXXXIII ad Ocean. c. 2; Hilar. in Ps. LXIII, n. II; Didym. de Trinit. II, 13.

[940] Hapa, Ubatizo unawasilishwa kama uhamisho wa muhuri usiokatika, III, c. 16.

[941] Σφραγίς, sigillum, signaculum. Pastor. III, Sim. IX, c. 16.

[942] Quis div. salv. XLII.

[943] Augustine, *Kuhusu Hiari*, III, 23, n. 67.

[944] Mihadhara ya Katekesi, n. 16, uk. 13.

Mtakatifu Yohane Krisostomo ([945]), Mbariki Jerome,[946] Mtakatifu Augustino[947] na wengine.[948] Baadaye, walimu wa Kanisa la mapema pia walihubiri juu ya kutoweza kurudiwa kwa Ubatizo.[949] Kwa mfano, tunanukuu maneno: **a)** Tertullian: "haipaswi kubatizwa mara ya pili;"[950] **b)** Mtakatifu Yohane Krisostomo: *"tulizikwa naye* (Kristo) *katika kifo kupitia Ubatizo*; — kwa hivyo, kama vile haiwezekani Kristo kusulubishwa mara ya pili, vivyo hivyo haiwezekani kubatizwa mara ya pili;"[951] **c)** Mtakatifu Efrem wa Syria: "Bwana aliwaamuru wanafunzi wake kusafisha dhambi za asili ya mwanadamu kwa maji mara moja tu;"[952] **d)** Mtakatifu Theodoret: "Kama alivyoteseka mara moja, ndivyo sisi pia tunashiriki katika mateso yake mara moja tu — na tunazikwa pamoja naye na kuinuka pamoja naye kupitia Ubatizo; kwa hivyo, hatupaswi kubatizwa mara ya pili;"[953] **d)** Mtakatifu Yohane wa Damascus: "Tunakiri Ubatizo mmoja kwa msamaha wa dhambi na kwa uzima wa milele. Kwa maana Ubatizo unaashiria kifo cha Bwana, na kupitia Ubatizo tunazikwa pamoja na Bwana, kama inavyosema Mtume wa Mungu [(Warumi 6:4); (Kol. 2:12)]. Kwa hiyo, kama vile Bwana alivyokufa mara moja, ndivyo mtu anapaswa kubatizwa mara moja; na mtu anapaswa kubatizwa, kulingana na neno la Bwana, *kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu* (Math. 28:19), akijifunza hivyo kumkiri Baba na Mwana na Roho Mtakatifu. Hivyo basi, wote wale ambao, baada ya kubatizwa kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, na kufundishwa kukiri asili moja ya kimungu katika Utu tatu, wanabatizwa tena, watu wote hao wanumsulubisha Kristo upya, kulingana na maneno ya Mtume wa Kimungu (Ebr. 6:4–6)."[954]

Kwa sababu hii, wote—hata wale waliubatizwa na wanaheresi—mradi tu waliubatizwa ipasavyo kwa jina la Utatu Mtakatifu, kulingana na kanuni za kale za Kanisa,[955] hawakubatizwa tena walipokuja Kanisa la Orthodox, na hawabatizwi tena sasa, — bali walijiunga na bado wanaunganishwa nayo kupitia kuwekwa mikono,[956] au kupitia sakramenti ya Krismation.[957] Hata hivyo, ubatizo ulitolewa upya na bado unatolewa upya tu kwa wale ambao awali walibatizwa vibaya, si kwa jina la Utatu Mtakatifu Sana, bali kulingana na agizo la Bwana, na ambao kwa hivyo hawakushiriki kabisa neema ya sakramenti hii.[958]

§205. Umuhimu wa ubatizo kwa wote; ubatizo wa watoto wachanga; ubatizo kwa damu

I. Kwa kuzingatia matokeo yaliyojaa neema ya sakramenti ya Ubatizo, ni kawaida kuhitimisha kwamba ni lazima kwa kila mtu anayetamani kusafishwa dhambi, kuwa mtoto wa Mungu, na kupata wokovu wa milele. Na haja hii:

1) Ilithibitishwa na Kristo Mwokozi Mwenyewe, aliposema: *'Kama mtu asipozaliwa kwa maji na Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa* Mungu' (Yohana 3:5). *'Ayeamini na kubatizwa ataokolewa; lakini asiyeamini atahukumiwa'* (Marko 16:16). Maneno haya ni wazi na yasiyo na utata kiasi kwamba hayahitaji tafsiri.

---

[945] Homilia juu ya 2 Wakorintho, III, n. 7.

[946] Alama ya Mungu ni kwamba, kama vile mwanadamu alivyoundwa hapo awali kwa mfano na mfano wa Mungu, ndivyo katika kuzaliwa upya kwa pili, yeyote aliyepokea Roho Mtakatifu anawekwa alama na Yeye na anapata sura ya Muumba. Waefeso 1:13.

[947] Hii (alama ya Bwana) haivunjwi kwa vyovyote vile kwa wale tunaowapokea, ingawa hatuwaibishii tena. Barua CLXXXV kwa Boniface, n. 23. Taz. Kuhusu Ubatizo VI, 1; Zab. XXXIX, Ufafanuzi, n. 1.

[948] Damasko. Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu IV, Sura ya 9, uk. 237.

[949] Dionysius wa Alexandria (anayenukuliwa katika Eusebius, *Historia ya Kanisa*, VII, 9); Cyprian, *Barua kwa Jubaj*, LXXIX; Optatus, *Kuhusu Mgawanyiko wa Wadonatisti*, V, 3; Epiphanius, *Expositio fidei catholicae*, n. XVIII; Nilus – Kitabu cha 1, Barua XXIV; Augustine, *Commentary on Psalm XXXIX*, n. 1.

[950] Haikuruhusiwa kuiosha tena. *Pudic. 1*.

[951] Katika Hebr. homil. XI, n. 3.

[952] Opp. Syr. Vol. II, uk. 440.

[953] Katika Hebr. VI, 6.

[954] Ufafanuzi Sahihi wa Misingi ya Imani, Kitabu IV, Sura ya 9, uk. 233–234.

[955] Baraza la Kwanza la Kiinjilisti, Kanuni 8; Baraza la Pili la Kiinjilisti, Kanuni 7; Baraza la Sita la Kiinjilisti, Kanuni 95; Basil Mkubwa, Kanuni 1.

[956] 'Kwa mujibu wa agizo la kale, nao (waliowaogeshwa na Wadonatisti) wakubaliwe katika Kanisa Katoliki la Mungu kwa kuwekewa mikono...' Mtaguso wa Karthago, Kanuni 68. Taz. Dionysius wa Aleksandria, Barua kwa Stefano (ap. Eusebius, Historia ya Kanisa VII 3); Cypriani, Barua LXXIV.

[957] Kanuni ya 7 ya Baraza la Pili la Kiinjili; Kanuni ya 7 ya Baraza la Laodikia.

[958] Baraza la Laodikia, Kanuni ya 8; Baraza la Pili la Kiinjilisti, Kanuni ya 7; Baraza la Nne la Kiinjilisti, Kanuni ya 95. 'Wote waliopaswa kwa njia isiyo ya Utatu Mtakatifu lazima wapaswe tena.' Damascus, Ufafanuzi Sahihi wa Imani Sawa, Kitabu cha IV, Sura ya 9, uk. 234.

2) Mitume Watakatifu walishuhudia hili. Mtakatifu Petro, baada ya wengi wa wale waliosikia mahubiri yake ya kwanza kuguswa mioyoni mwao na kumuuliza yeye na Mitume wengine, *'Ndugu zetu*, *tufanye nini*?', alijibu*: 'Tubuni, na kila mmoja wenu aubatizwe kwa jina la Yesu Kristo ili msamaha wa dhambi; nanyi mtapokea kipawa cha Roho Mtakatifu*' (Matendo 2:37–38)Kwa kweli, aliona Ubatizo kuwa muhimu sana kwa kila mtu kiasi kwamba aliwabatiza hata wale ambao, kabla ya Ubatizo wao, walikuwa wamepewa zawadi za Roho Mtakatifu (Matendo 10:45–48). Vilevile, Mtume Paulo, akizungumzia kazi kuu ya wokovu wetu iliyokamilishwa na Bwana, anasema kwamba *Kristo aliipenda Kanisa na akajitoa kwa ajili yake, ili kuwatakasa, akiwa amewasafisha kwa kuoshwa kwa maji kwa neno* (Efe. 5:25–26), na kwamba alituokoa hasa *kupitia bafu la kuzaliwa upya na upya kwa Roho Mtakatifu* (Tito 3:5); yaani, anatambua sakramenti ya Ubatizo kama sharti la msingi na lisiloepukika kwa ajili ya ushiriki wetu katika wokovu.

3) Wababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walikitambua na kukiri hili kwa kauli moja. Kutoka kwa ushuhuda mwingi[959] , tutanukuu maneno yafuatayo:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Unapoingia ndani ya maji, usidhani kuwa ni maji tu, bali tarajia wokovu kupitia kazi ya Roho Mtakatifu. Kwani bila yote hayo, haiwezekani kwako kufikia ukamilifu. Sio mimi anayesema haya, bali Bwana Yesu Kristo, ambaye ana mamlaka katika jambo hili. Anasema: *'Kama mtu asipozaliwa juu*,' na anaongeza: *'kutoka kwa maji na Roho,' 'hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu wa* ' (Yohana 3:3–5). Wala yeye aliyebatizwa kwa maji lakini hajapokea Roho hana neema kamili; wala yeye ambaye, ingawa ni mwema katika matendo yake, hajabatizwa kwa maji, hatatafika Ufalme wa Mungu. Haya ni maneno ya kijasiri, lakini si yangu; maana hivi ndivyo Yesu alivyotamka. Na hii ndiyo ushahidi katika Maandiko Matakatifu: Kornelio alikuwa mtu mwema aliyepewa maono ya malaika; sala zake na hisani zake vilikuwa nguzo nzuri mbele za Mungu mbinguni. Petro alifika, na Roho akamwagwa juu ya waumini, nao wakaanza kusema kwa ndimi nyingine na kutabiri; hata hivyo, Maandiko yanasema kwamba, hata baada ya neema hii ya kiroho, Petro aliwaamuru wabatizwe kwa jina la Yesu Kristo, ili, kwa kuzaliwa upya kiroho kupitia imani, wapokee neema kupitia maji kwa ajili ya miili yao pia."[960]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Kwa nini sisi ni Wakristo? Kila mtu atasema: kwa imani. Na tunasalimishwa vipi? Kwa kuzaliwa upya, yaani kupitia neema inayotolewa katika Ubatizo. Kwani vinginevyo mtu anawezaje kuokolewa?"[961]

Mtakatifu Ambrose: "Hakuna anayeingia katika Ufalme wa Mungu isipokuwa kupitia sakramenti ya Ubatizo."[962] "Mkatekumeni pia anaamini katika Msalaba wa Bwana Yesu, ambao kwao yeye mwenyewe anawekwa alama; lakini isipokuwa akabatizwa kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, hawezi kupokea msamaha wa dhambi wala kustahili zawadi ya neema ya kiroho."[963]

Gennadius wa Massilia: "Tunaamini kwamba njia ya wokovu iko wazi tu kwa wale waliobatizwa."[964]

II. Kwa hiyo, ikiwa Ubatizo ni muhimu kwa watu wote kama lango pekee la kuingia katika Ufalme wa Mungu, basi sakramenti hii inapaswa kutolewa si tu kwa watu wazima bali pia kwa watoto wachanga, kinyume na mafundisho ya uongo ya baadhi ya waumini wa madhehebu (Waanabatisti na wengine). Kwa sababu:

1) Hata watoto wachanga wana uwezo wa kuingia katika Ufalme wa Mungu na kutakaswa na Roho Mtakatifu. *'Waacheni watoto wadogo waje kwangu,*' alisema Mwokozi kwa wanafunzi wake, *'wala msiwazuie, maana Ufalme wa Mungu ni wa watu kama hao*' [(Mathayo 19:14); (Mathayo 18:3); (Marko 10:15); (Luka 18:15)]. Kumekuwa na matukio ambapo Mungu aliwatakasa na kuwajaa watoto wachanga Roho Mtakatifu wakiwa bado tumboni mwa mama zao, kwa mfano, Yeremia (Yer. 1:5) na Yohana Mbatizaji (Luka 1:15–41).

2) Watoto wachanga hawajasamehewa dhambi ya asili, na wanaweza kusafishwa tu na kuingia katika Ufalme wa Mungu kupitia Ubatizo. Neno la Mwokozi linajulikana sana: *'Kama mtu asipozaliwa kwa maji na*

---

[959] Irenaeus, Dhidi ya Uheretiki, V, 15, 3; Tertullian, Kuhusu Ubatizo, XI, XII, XIII, XVIII; Didymus, Kuhusu Utatu Mtakatifu, II, 12; Chrysostom, Mahubiri III kwa Wafilipi, n. 4.

[960] Mihadhara ya Katekesi, Kitabu III, § 2, uk. 45.

[961] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 10, katika The Works of the Holy Fathers, juz. VII, uk. 269.

[962] *De Abrah.* II, II, n. 79.

[963] Kuhusu Fumbo, sura ya 4.

[964] Kuhusu Dogma za Kikanisa, sura ya 74.

Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu.' Kile kilichozaliwa kwa mwili ni mwili [(Yohana 3:5–6); (Warumi 5:12–18)].[965]

3) Katika Agano la Kale, tohara—kupitia ambayo Waisraeli waliingia katika agano na Mungu—ilifanywa, kwa amri Yake, hata kwa watoto wachanga (Mwa. 17:12). Lakini tohara ya Agano la Kale ilikuwa ishara ya awali ya sakramenti ya Ubatizo, ambayo kupitia kwake tunaingia katika agano na Mungu katika Agano Jipya [(Kol. 2:11–12); (Gal. 3:26–29)]. Kwa hivyo, ikiwa katika Agano la Kale Mungu Mwenyewe aliwatambua hata watoto wachanga kuwa na uwezo wa kuingia katika agano Naye, kwa nini basi wanyimwe baraka hii katika Agano Jipya?

4) Mitume Watakatifu wakati mwingine waliwabatiza watu wote wa nyumbani, kwa mfano, watu wa nyumbani kwa Lidia (Matendo 16:14–15), watu wa nyumbani kwa Stephana (1 Wakor. 1:16), na watu wote wa nyumbani kwa msimamizi fulani wa gereza (Matendo 16:30–39). Lakini hakuna anayeweza kudai kwamba familia hizi zilikuwa na watu wazima pekee, bila watoto au watoto wachanga kabisa, wala kwamba watoto wowote, kama walikuwepo, waliachwa bila kubatizwa.

Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa wameacha ushuhuda ulio wazi kwamba Ubatizo daima umekuwa, na lazima utolewe, pia kwa watoto wachanga; kwa hakika, wengine hata walirejelea hili waziwazi kama desturi ya kitume. Hapa, kwa mfano, ni kile wanachosema:

Mtakatifu Irenaeus: '(Kristo) alikuja kuokoa wote kupitia Yeye mwenyewe — wote, namaanisha, wale wanaozaliwa upya kupitia Yeye kwa ajili ya Mungu: watoto wachanga, watoto, vijana, kijana, na wazee.'[966]

Origen: "Kanisa limepokea mapokeo kutoka kwa Mitume ya kuwabatiza watoto wachanga,"[967] "Watoto wachanga hufunguliwa dhambi kwa ajili ya msamaha wa dhambi… Kwa kuwa uchafu wa kuzaliwa unasafishwa kupitia sakramenti ya Ubatizo, watoto wachanga pia hufunguliwa dhambi."[968]

Mtakatifu Sipriani: "Ikiwa hata wenye dhambi wakubwa, ambao hapo awali walitenda dhambi nyingi dhidi ya Mungu, wanapewa msamaha wa dhambi wanapoamini, na hakuna anayekataliwa Ubatizo na neema; na kwa hivyo, ndugu mpendwa, azimio lifuatalo lilipitishwa katika Baraza letu: Na kwa hiyo, ndugu mpendwa, azimio lifuatalo lilipitishwa katika Baraza letu: hatupaswi kumweka mtu yeyote kando na Ubatizo na neema ya Mungu, ambaye ni mwenye rehema, wema na msamaha kwa wote—kanuni ambayo lazima itetewe na kuzingatiwa kwa kila mtu, lakini hasa, tunaamini, kwa watoto wachanga, ambao wanastahili utunzaji wetu maalum na rehema za Mungu."[969]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Je, una mtoto mchanga? — Usimpe uovu nafasi ya kushika mizizi; mtakaswe katika utotoni na atwalie Roho tangu siku zake za mwanzo. Je, unaogopa alama hiyo, kwa sababu ya udhaifu wa asili ya mwanadamu, kama mama asiye na ujasiri na asiye na imani? Hata hivyo, Hannah alimweka Samweli wakfu kwa Mungu hata kabla ya kuzaliwa kwake, na punde tu baada ya kuzaliwa kwake alimtolea wakfu, na kumlea kwa ajili ya mavazi matakatifu, bila kuogopa udhaifu wa kibinadamu, bali akimwamini Mungu."[970]

Mababa wa Mtaguso wa Karthago (AD 418): "Yeyote anayekataa umuhimu wa Ubatizo wa watoto wachanga, watoto wachanga waliozaliwa hivi karibuni kutoka tumbo la mama zao, au anayesema kwamba ingawa wamebatizwa kwa ajili ya msamaha wa dhambi, lakini hawairithi chochote kutoka kwa dhambi ya

---

[965] Kuhusu hatima ya watoto wachanga wanaokufa bila ubatizo, kuna maoni makuu mawili yaliyoshikiliwa na Mababa wa Kanisa wa awali kuhusu suala hili. Wengine waliamini kuwa watoto wachanga hao wanateseka (Augustine, *De peccatis, meritis et miseriis*, 1, 16, n. 21; Fulgentinus, *De fide ad Petrum*, 8, 27), ingawa kwa mateso mepesi iwezekanavyo (Augustine, *Enchiridion*, c. XLIII). Wengine waliwaweka katika hali ya kati kati ya furaha na laana. Mtazamo huu wa mwisho unaelezwa na: a) Mtakatifu Gregori wa Nyssa: 'kifo cha mapema cha watoto wachanga bado hakileti wazo kwamba yule anayeishia maisha kwa njia hii anapaswa kuhesabiwa miongoni mwa wanyonge; wala kwamba wanapaswa kushiriki hatima ileile na wale ambao, katika maisha haya, wamejisafisha kupitia kila wema' (Kwa Hyarius kuhusu Watoto Waliotwa Kifo Kabla ya Wakati, katika Christian Readings 1838, IV); b) Mt. Grigori Mteolojia: 'Wale wa mwisho (wale ambao, kwa sababu ya umri wao mdogo, hawakuchukuliwa kuwa wastahili wa ubatizo) hawatafanywa wakuu wala kuadhibiwa na Jaji mwenye haki; kwani, ingawa hawajatiwa muhuri, bado si wabaya, na wameumia wenyewe zaidi kuliko walioumia wengine. Kwa maana si kila asiyestahili adhabu tayari ni mwenye heshima; kama vile si kila asiyestahili heshima tayari anavyostahili adhabu' (Homilia juu ya Siku Kuu ya Ubatizo Mtakatifu katika The Works of the Holy Fathers, III, 294). Linganisha na Severian, in Joann. III (katika Catena).

[966] Adv. haeres. 11, 22, n. 4; cf. V, 15, n. 3.

[967] Kitabu cha V juu ya Barua ya Sita kwa Warumi.

[968] Homilia XIV juu ya Luka; Homilia VIII juu ya Mambo ya Walawi, n. 3.

[969] Waraka LIX kwa Fidus, katika *Patrologia Cursus Completus*, Juz. III, safu 1013.

[970] Mahubiri kuhusu Epifania, katika Kazi za Mababa Watakatifu, Juz. III, uk. 287.

asili ya Adamu kinachopaswa kuoshwa kwa bafu ya kuzaliwa upya (ambapo itafuatia kwamba ibada ya Ubatizo kwa ajili ya msamaha wa dhambi inatumika kwao si kwa maana yake halisi, bali kwa maana ya uongo), na awe anathema. Maana yale ambayo Mtume amesema: *'Kwa kuwa kwa mtu mmoja dhambi iliingia ulimwenguni, na kwa dhambi, mauti, hivyo mauti ikapita kwa wanadamu wote, kwa sababu wote wamefanya dhambi katika yeye*' (Warumi 5:12), yanapaswa kueleweka kwa njia nyingine yoyote isipokuwa ile ambayo Kanisa Katoliki, lililoenea kote, daima limeyafahamu. Kwa maana, kulingana na kanuni hii ya imani, hata watoto wachanga, ambao bado hawawezi kutenda dhambi kwa hiari yao, wanabatizwa kweli kwa msamaha wa dhambi, ili kupitia kuzaliwa upya, kile walichorithi kutoka kwa kuzaliwa kwao kwanza kusafishwe ndani yao" (Kanuni 124).

Mtakatifu Augustino: "Hili (ubatizo wa watoto wachanga) Kanisa limefanya daima, limehimiza daima; lililipokea kutoka kwa imani ya mababu zao; linaliendelea kulizingatia daima, hata hadi mwisho."[971]

Shuhuda zinazofanana zinapatikana katika Katiba za Kitume, na katika maandishi ya Mtakatifu Dionysius Areopagite, Clement wa Aleksandria, Isidore wa Pelusium, Ambrose, Yohane Krisostomo na wengine.[972]

III. Hata hivyo, ingawa sakramenti ya Ubatizo ni muhimu kwa watu wote, watoto wachanga na watu wazima, kuna matukio ya kipekee ambapo, kulingana na imani ya Kanisa la Orthodox, inaweza kubadilishwa na aina nyingine ya ubatizo wa kipekee—ubatizo kwa damu au shahada.[973] Hii hutokea mtu, ambaye bado hajapata fursa ya kubatizwa kwa maji na Roho Mtakatifu, anapokabiliwa na mateso kwa ajili ya imani katika Kristo, anamwaga damu yake kwa ajili yake na anakabiliwa na kifo chenyewe, na hivyo anabatizwa kwa ubatizo uleule ambao Kristo alibatizwa (Mathayo 20:22–23).

1) Ili kuelewa nguvu na ufanisi wa aina hii ya kipekee ya Ubatizo, tukumbuke: **a)** maneno ya Mwokozi: *'Yeyote anayenikiri mbele ya wengine, nami nitamkiri mbele ya Baba yangu aliye mbinguni'* (Mathayo 10:32); **b)** Maneno Yake mengine: *'Kila anayejaribu kuokoa uhai wake atautakosa, lakini kila anayepoteza uhai wake kwa ajili yangu na kwa ajili ya Injili ataouokoa*' [(Marko 8:35); taz. (Mathayo 10:30); (Mathayo 16:25)]; *Wenye heri ni wale wanaoteswa kwa ajili ya haki, maana ufalme wa mbinguni ni wao* (Mathayo 5:10); **c)** hatimaye, seti ya tatu ya maneno: *'Madhambi* yake—mad*h*ambi ya yule mwanamke mwenye *dhambi—yamesamehewa, kwa kuwa amependana sana*' (Luka 7:47); *'Yeyote anayenipenda, atapendwa na Baba yangu*' (Yohana 14:21); *'Hakuna upendo mkuu kuliko huu, kwamba mtu aweke maisha yake kwa ajili ya marafiki zake. Ninyi ni marafiki zangu ikiwa mtafanya yale niliyoamuru'* (Yohana 15:13–14). Na wakati wa Ubatizo kwa damu, mashahidi wanamkiri Kristo kwa dhati mbele ya watu, wanatoa dhabihu roho zao au maisha yao kwa ajili Yake na kwa ajili ya Injili, wanavumilia mateso kwa ajili ya haki, na wanashuhudia upendo kamili na mkuu zaidi Kwake—upendo unaofikia hadi kifo.

2) Wazazi Watakatifu na waalimu wa Kanisa kwa kauli moja walikipa umuhimu na nguvu kama hiyo Kitakatifu cha Ubatizo kwa njia ya damu. Kwa mfano:

Mtakatifu Sipriani: "Aminiwe kwamba wakatekumeni (wanaoteswa shahada) hawanyimwi sakramenti ya Ubatizo: kwani wamebatizwa kwa Ubátizo wa damu ulio tukufu na mkuu zaidi, ambao Bwana mwenyewe aliuzungumzia, akisema kwamba Yeye alikuwa anapaswa kubatizwa kwa ubatizo mwingine (Mathayo 20:22). Na kwamba wale ambao wamebatizwa kwa damu zao wenyewe na kutakaswa kupitia mateso hufikia ukamilifu na kupokea neema ya ahadi ya kimungu, jambo hili linathibitishwa na Bwana Mwenyewe katika Injili.[974]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: 'Yeyote asiyepokea Ubatizo hana wokovu, isipokuwa tu mashahidi, ambao hupokea Ufalme wa Mungu hata bila maji. Kwa kuwa Mwokozi, alipokuwa akikomboa ulimwengu kwa msalaba na kupasuliwa ubavu, alitoa damu na maji kutoka humo, ili wengine waweze kubatizwa kwa maji katika nyakati za amani, huku wengine wakibatizwa kwa damu yao wenyewe katika nyakati za mateso.

---

[971] Mahubiri CLXXVI, juu ya maneno ya Mitume, n. 2. Na mahali pengine: 'Tamaduni ya Kanisa Mama kuhusu ubatizo wa watoto wachanga haipaswi kupuuzwa kwa vyovyote vile, wala kuonekana kuwa ya ziada kwa namna yoyote, wala kuaminiwa kabisa, isipokuwa kama ingekuwa ni mafundisho ya Kitume' (De Genes, katika majibu ya Barua X, 23, n. 30).

[972] Katiba ya Kitume VI, 15; Dionysius wa Areopagite, *Kuhusu Cheo cha Kikaniisa*, sur. VII, n. 11; Clement wa Alexandria, *Paedagogus*, III, 11; Isidore wa Veii, Kitabu III, Barua CXCV; Ambrose, *Kuhusu Abrahamu*, II, n. 81; Chrysostom, Mahubiri kwa Neophytus.

[973] Imani hii ya Kanisa inaonekana wazi kutokana na ukweli kwamba inawaheshimu (tarehe 29 Desemba), kama watakatifu, watoto elfu kumi na nne waliouawa na Herode huko Betlehemu kwa ajili ya Kristo.

[974] Epist. LXXVIII ad Jubaian.; Exhort. ad martyr. praef.

Hakika, Mwokozi aliita ufishi 'ubatizo', akisema: *"Je, mnaweza kunywa kikombe ninachonywa mimi, na kuubatizwa kwa ubatizo ninaubatizwa mimi?* (Marko 10:38)"[975]

Mtakatifu Basil Mkuu: "Wengine, katika mapambano yao ya utakatifu—kweli, na si kwa kuiga tu—wakikubali kifo kwa ajili ya Kristo, hawakuwa na haja tena ya ishara ya maji kwa ajili ya wokovu wao, kwa kuwa walibatizwa kwa damu yao wenyewe."[976]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Najua ubatizo wa nne—ubatizo wa ushuhuda na damu, ambao Kristo Mwenyewe alibatizwa, ambao ni wa heshima zaidi kuliko wengine, kwa kuwa haujachafuka na uchafu mpya."[977]

Hatutaji ushuhuda wa Origen,[978] Tertullian,[979] Eusebius wa Kaisaria,[980] Ambrozi,[981] Yohana Krisostomo, Didymus wa Alexandria, Augustino,[982] Yohana wa Damasko,[983] na wengine.[984]

§206. Nani anaweza kusimamia Sakramenti ya Ubatizo na ni nini kinachohitajika kwa wale wanaopaswa kubatizwa?

I. Mamlaka ya kusimamia sakramenti ya Ubatizo, iliyotolewa mwanzoni na Mwokozi kwa Mitume Watakatifu (Mathayo 28:19; Marko 16:16), tangu enzi zisizojulikana imekuwa na inaendelea kutolewa ndani ya Kanisa kwa warithi wa Mitume — maaskofu — na, kupitia kwao, kwa wapresbiteri. Hili ni dhahiri: **a)** kutoka kwa Kanuni za Kitume, ambapo, popote pale panapotajwa wale wanaosimamia sakramenti ya Ubatizo, ni askofu na presbiteri pekee wanaotajwa, kwa mfano: 'Ikiwa askofu au presbiteri, akiwa amepokea Ubatizo kwa kweli, anabatiza tena, aondolewe madarakani' (Kanuni 47); au: 'Kama mtu yeyote, awe askofu au presbiteri, atakayebatiza kinyume na maagizo ya Bwana… aondolewe madarakani' (Kanuni 49), na zaidi: 'Kama mtu yeyote, awe askofu au presbiteri, hatakayefanya kuzamishwa mara tatu… aondolewe madarakani' (Kanuni 50);[985] **b)** kutoka kwa Maamuzi ya Kitume: "Hatutoi mamlaka ya kubatiza kwa makasisi wengine, kama vile: wasomaji, waimbaji, walinzi wa milango au watumishi, bali kwa maaskofu na wazee wa kanisa tu, wakisaidiwa na wadiwani katika utume wao;"[986] **c)** hatimaye, kutoka kwa ushuhuda wa Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, kwa mfano: Mt. Ignatiyo Mwenye Mungu: "bila askofu (yaani, kwa kujitegemea kutoka kwa askofu, bila kupokea idhini kutoka kwake), hairuhusiwi kuibatiza wala kusherehekea Mlo wa Bwana;"[987] Tertullian: "kuhani mkuu, ambaye ni askofu, ana haki ya kutoa ubatizo; anayefuata ni presbiteri pamoja na wadiakoni, lakini si bila ruhusa ya askofu, kwa ajili ya heshima ya Kanisa,"[988] na wengine.[989]

Wadia waliwahi kuruhusiwa kubatiza, wakifuata mfano wa Mt. Filipo, adia (Matendo 6:5; 8:12–13, 38); lakini hii iliruhusiwa tu katika hali za dharura kali, bila kuwepo askofu na presbiteri.[990] Wadia wenyewe hawakuwahi kuwa na haki ya kubatiza — 'adia … hatatoa ubatizo,' — kama inavyoelezwa katika Kanuni za

---

[975] Katekisimu ya Mafundisho III, n. 8, uk. 50–51.
[976] Kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 15, katika Kazi za Wazee Watakatifu, juz. VII, uk. 285.
[977] Maoni juu ya Maumbo Matakatifu ya Bwana, ibid. – III, 268.
[978] Katika Yohana, Juz. VI, § 26; Himizo kwa Mashahidi, n. 30; Mahubiri kuhusu Hukumu, VII, n. 20.
[979] Kuhusu Ubatizo, sura ya XVI; Dhidi ya Scorpiacus, sura ya VI.
[980] Mateso ya Mt. Pamphilus, n. VI.
[981] Katika Zab. 18, n. 14; Hotuba ya Mazishi juu ya Kifo cha Valentine, n. 53.
[982] Chrysostom, Mahubiri kuhusu Mt. Lucian Mwenye Dhulma, n. 2; Didymus, Kuhusu Utatu Mtakatifu, 11, 12; Augustine, Kuhusu Ubatizo, Kitabu IV, 22, n. 28; Mji wa Mungu, Kitabu XIII, 7.
[983] 'Ubatizo kwa damu na ufishaji, kama Kristo Yeye mwenyewe alivyobatizwa kwa ajili yetu, ndio unaotukuka na wenye baraka zaidi, kwa sababu haujachafuka tena na uchafu unaofuata' (Ufafanuzi Sahihi wa Imani Takatifu, Kitabu IV, Sura ya 9, uk. 239).
[984] Gennadius, *De dogmatis ecclesiae*, sura LXI; Cassian, *Collectio*, XX, 8.
[985] Valsamon anatoa maoni yafuatayo kuhusu kanuni hii: 'Kwa sababu hii, mtengenezaji wa sheria alikuwa amewawazia tu maaskofu na wazee wa kanisa, kwa kuwa haimruhusiwi mtu mwingine yeyote kubatiza.'
[986] Lakini ni maaskofu na wazee tu, wakisaidiwa na wadiakoni. Kitabu III, sura ya 11.
[987] Waraka kwa Wa-Smyrna, Na. VIII.
[988] Kuhusu Ubatizo, sura ya XVII.
[989] Dionysius the Areopagite, *Kuhusu Utetezi na Kanisa*, sura ya II, n. 11, § 7; Ambrose, *Kuhusu Maajabu*, sura ya III, n. 8; *Kuhusu Sakramenti*, III, 1; Jerome, *Kinyume na Lucifer*, sura ya IV; Epiphanius, *Kuhusu Uagano*, VII, n. 34; LXXIX, n. 3. 7; Hilarion, Maoni juu ya Zaburi LXVII, 32; Didymus wa Alexandria, Kuhusu Utatu Mtakatifu, 11, 12; Augustine, Mji wa Mungu, XXII, 18; Dhidi ya Barua ya Parmenides, 11, 13.
[990] Tertullian, *De Baptismis* XVII; Cyril wa Yerusalemu, *Catecheses* XVII, § 35, pp. 401–402; Theodoret, *In 2 Paralipomenon*, quaest. 1.

Mitume.[991] 'Wadia, kulingana na mpangilio wa Kanisa, hawajaidhinishwa kutoa sakramenti yoyote, bali kusaidia tu katika utoaji wake,' — pia anasema Mtakatifu Epifanius.[992]

Vivyo hivyo, katika matukio ya uhitaji mkubwa, watu wa kawaida waliruhusiwa kubatiza,[993] kama inavyoruhusiwa leo (Orthodox Confession, Sehemu ya 1, jibu la swali 102; Epistle of the Eastern Patriarchs on the Orthodox Faith, Kifungu cha 16), si tu wanaume bali pia wanawake.[994] Lakini katika kila kesi nyingine ilikuwa imepigwa marufuku kabisa, hasa kwa wanawake.[995] Iwapo wanawake wangepewa ruhusa ya kubatiza, walimu wengine wa Kanisa walidai, basi Yesu Kristo angebatizwa na Mama Yake Mtakatifu Sana, na si na Yohana Mbatizaji.[996] Na desturi ya kuruhusu wanawake kubatiza, hata nje ya hali za dharura—taratibu ambazo bado zinafuatwa leo na baadhi ya watofautishaji wetu—iliitwa matumizi mabaya, ambayo ilianza miongoni mwa wamarcioni. [997]

II. Kuhusu wale wanaokaribia sakramenti ya Ubatizo, ikiwa ni watu wazima, yafuatayo yanahitajika:

1) Imani. Hii inaonekana wazi kutokana na amri ya Mwokozi kwa Mitume: *'Basi nendeni mkafundishe mataifa yote, mkawabatiza…*' (Mathayo 28:19); *'Nendeni ulimwenguni mwote mkahubiri Injili kwa kila kiumbe. Yeye atendaye na kuamini atawekwa h*uru' (Marko 16:16). Kwa hiyo, Mitume kwanza kabisa walijitahidi kuwafundisha watu imani kila mahali, na ndipo tu walipowabatiza wale waliamini. Hivyo, baada ya kushuka kwa Roho Mtakatifu juu ya Mitume, Mtume Petro kwanza aliwahubiria watu waliokuwa wamekusanyika, na wale *waliopokea neno lake kwa furaha waliabatizwa* (Matendo 2:41). Vivyo hivyo huko Samaria, *walipomwamini Filipo, aliyekuwa akihubiri Ufalme wa Mungu na jina la Yesu Kristo, wanaume na wanawake walibatizwa* (Matendo 8:12). Vivyo hivyo, yule mwanaume wa kiheshima alipookoka, Mtakatifu Filipo kwanza alifungua kinywa chake na kumhubiri habari za Yesu, kisha akasema: 'Ukimwamini kwa moyo wako wote, unaweza kubatizwa'; na, baada ya yule mwanaume wa kiheshima kukiri imani yake, hakika alimbatiza (Matendo 8:35–38). Ndivyo ilivyotokea pia katika uongofu wa Korneli, mkuu wa askari (Matendo 10:34–48), katika uongofu wa Lidia na watu wote wa nyumbani mwake (Matendo 16:14–15), wa Krispo (Matendo 18:8) na wengine. Kwa sababu hii, tangu mwanzo kabisa wa Kanisa, wachungaji wake, kwanza kabisa, wamekuwa wakihitaji imani kutoka kwa kila mtu anayekaribia Ubatizo—[998] —na kwa lengo hili wamejitahidi kuwafundisha mapema kupitia mahubiri ya Injili, kuwafundisha kweli za imani, kuwajaribu katika kweli hizi, na kisha ndipo kutoa Ubatizo.[999] Kwa sababu hii, hata hadi leo katika Kanisa, kulingana na desturi ya kale ya ibada, yeyote anayekaribia sakramenti hii lazima asome kwa sauti toba au imani.

2) Toba. *'Geukeni*,' anasema Mtume Petro kwa wale waliomsikia mahubiri yake, *'na kila mmoja wenu aubatizwe kwa jina la Yesu Kristo kwa msamaha wa dhambi; nanyi mtapokea zawadi ya Roho Mtakatifu*' (Matendo 2:38); *'Geukeni na mgeukie Mungu, ili dhambi zenu zifutwe*' (Matendo 3:19). Kanisa daima limetaka toba, kupitia maneno ya wachungaji wake, kutoka kwa wale wanaokaribia sakramenti ya Ubatizo,[1000] na, kabla tu sakramenti hiyo itolewe, liliwaamuru—kama linavyofanya hadi leo—kukanusha kwa dhati shetani na kazi zake zote, yaani, dhambi zote na maisha yao yote ya zamani ya maovu.[1001]

---

[991] 'Diakoni… ambaye haabirii.' Kitabu VIII, sura ya 28.

[992] Haeres. LXXXIX, n. 4.

[993] Vinginevyo, watu wa kawaida pia wana haki... (Tertullian, *De Baptism*, sura ya 17). Tunajua kwamba watu wa kawaida pia wanaruhusiwa kubatiza, ikiwa hali ya dharura inavyohitaji (Jerome, *Adversus Luciferem*, sura ya 4).

[994] Moschus, *Prat. spirit.*, sura ya III; Nicephorus, *Confess.*, kan. LI. Hata hivyo, ikiwa mtoto mchanga, aliye batizwa kwa sababu ya uhitaji na mtu wa kawaida kwa kumzamisha katika jina la Utatu Mtakatifu, ataishi, kanuni za Kanisa zinahitaji kwamba padri afanye ibada nzima iliyobaki ya ubatizo kwa ajili ya mtoto huyo, isipokuwa kile ambacho tayari kimetendwa. Tazama Euchologion au Kitabu cha Ibada, kilichochapishwa Kyiv, 1651, uk. 40.

[995] 'Haikuruhusiwa kwa mwanamke kusema kanisani, wala kufundisha, wala kupaka mafuta, wala kutoa dhabihu...' (Tertullian, *De virg. veland.*, sura ya 9). 'Wanawake hawa wa kikafiri wenyewe—jinsi walivyo na ushupavu!—wanaothubutu kufundisha..., labda hata kupaka mafuta' (*De praescr. haeret.*, sura ya XLI).

[996] Epiphanius, Kuhusu Ubaguzi, LXXIX; taz. Katiba za Kiaskofu, III, 9.

[997] Epiphanius, Kuhusu Uagano, XXII. Ling. Balsam, katika C. Trull., sura XCV.

[998] Herm. Sim. IX, 17; Justin. Apolog. 1, n. 61; Hippolytus, De Suzan. n. 17; Chrysostom, in Acta homil. 1, n. 2.

[999] Katiba za Kiarusuma VII, 39, 40; Mt. Kirili wa Yerusalemu, Mahubiri ya Katekesi

[1000] Clem. Alex. Strom. V, 11; Tertull. de bapt. XX; Cyril wa Yerusalemu, Mafundisho ya Katekesi 1, n. 25, uk. 18–21; Chrysost. katika Efeso. homil. 1, n. 3.

[1001] Tertullian, *De coronatione militum*, sura ya 3; *Const. Apost.* VII, 41; Cyril wa Yerusalemu, *Hotuba za Katekesi*, 1, nn. 2, 3; Jerome, *Maoni juu ya Amosi*, VI, 14; *Maoni juu ya Mathayo*, XXV, 26.

Kuhusu watoto wachanga, ambao bado hawawezi kumiliki wala kukiri imani na toba yao wenyewe kabla ya Ubatizo: hufungwa kitakatifu kwa imani ya wazazi wao na walezi wao, ambao, kwa niaba yao, hutamka ushuhuda wa imani na kukataa shetani na kazi zake zote, wakijitolea pamoja mbele ya Kanisa kulea watoto waliobatizwa katika imani na uchaji Mungu watakapofikia umri wa ukomavu (Ushuhuda Sahihi, Sehemu ya 1, jibu la swali 103; Katekisimu iliyopanuliwa ya Kikristo kuhusu Ubatizo). Mtakatifu Dionysius Areopagite anafuatilia desturi hii ya Kanisa moja kwa moja hadi kwa Mitume: "Waalimu wetu wa kimungu," anasema, "walikubali (έδοζεν) hata watoto wachanga kuingia katika Ubatizo kwa sharti takatifu kwamba wazazi halisi wa mtoto wamwamine mmoja wa waumini ambaye angemfundisha vyema mambo ya kimungu, na baadaye kumtunza mtoto kama baba aliyeteuliwa kutoka juu (θείος), na kama mlezi wa wokovu wake wa milele. Ni mtu huyu hasa, anapotoa ahadi yake ya kumwongoza mtoto katika maisha ya kiungu, ambaye askofu humlazimisha kutamka matakaso na Ungamo takatifu."[1002] Baadaye, Tertullian,[1003] Augustine[1004] na wengine wanataja walezi wa kiungu kuhusiana na Ubatizo wa watoto wachanga.[1005]

2. Kuhusu Sakramenti ya Mafumbo

§207. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; nafasi ya Sakramenti ya Mafumbo miongoni mwa zingine; dhana ya sakramenti hii na majina yake

Kupitia Ubatizo tunazaliwa katika maisha ya kiroho, na, tukisafishwa dhambi zote, tukahesabiwa haki na kutakaswa, tunaingia katika ufalme wa Kristo uliojaa neema. Lakini kama ilivyo katika maisha ya kawaida, mtu, mara tu anapozaliwa duniani, tayari huhitaji hewa, mwanga na msaada na nguvu zingine za nje ili kudumisha uwepo wake, kujijenga taratibu na kukua: ndivyo ilivyo pia katika maisha ya kiroho, mara tu mtu anapozaliwa upya kutoka juu, anahitaji nguvu zilizojaa neema za Roho Mtakatifu, ambazo hutumika kama hewa na nuru ya kiroho kwake, na kwa msaada wake, hawezi tu kudumisha maisha yake mapya, bali pia kuimarishwa taratibu ndani yake na kukua. Ni hasa nguvu hizi za kimungu, kwa ajili ya uzima na utauwa (2 Petro 1:3), ambazo hutolewa kwa kila mtu aliyezaliwa upya katika Ubatizo, kupitia sakramenti nyingine ya Kanisa, yaani sakramenti ya Mwongozo. Hii ndiyo sababu Kanisa la Orthodox tangu zamani sana limehifadhi desturi ya kutoa sakramenti hii mara moja baada ya Ubatizo na hata kwa uhusiano nayo,[1006] ili Kipaimara, katika mfuatano wa sakramenti za Kanisa, kikishika nafasi ya pili.

Kitakatifu cha Mafumbo ni sakramenti ambayo kupitia kwake Roho Mtakatifu hutolewa kwa mbatizwa; au, kwa ukamilifu na kwa undani zaidi, kupitia kuwekwa mafuta ya kitakatifu (chrism) sehemu za mwili wa Mkristo, huku kikiambatana na maneno: 'mhuri wa zawadi ya Roho Mtakatifu', nguvu zilizojaa neema zinazohitajika kwa ajili ya kuimarishwa na ukuaji wake katika maisha ya kiroho hupewa kwake.

Kulingana na asili yake, Sakramenti ya Mwongozo, tangu enzi za kale, imejulikana kwa majina mbalimbali, yanayoonyesha ama sura yake ya nje, ama athari zake za ndani kwa mtu binafsi, au yote mawili pamoja. Kwa upande wa kwanza, wakati mwingine iliitwa 'kuwekewa mikono': kwa sababu awali ilifanywa na Mitume kwa kuwawekea mikono wale waliobatizwa (Matendo 8:14–16); na mara nyingi zaidi kama 'kupaka mafuta',[1007] 'kupaka mafuta kwa fumbo',[1008] 'sakramenti ya kupaka mafuta',[1009] 'kupaka mafuta ya wokovu':[1010] kwa sababu tangu siku za Mitume ilianza kufanywa kwa kuwapaka wale waliubatizwa mafuta

---

[1002] Kuhusu Uongozi wa Kanisa, VII, 3, § 11.
[1003] *De baptism.* sura XVIII.
[1004] Inaaminika kwa haki na kwa uchaji Mungu kwamba imani ya wadogo, ambao huwasilisha yule anayepaswa kutakaswa, ni ya manufaa. Kuhusu Hiari, Kitabu III, 23, n. 67; taz. Barua CXIII kwa Mercatus, n. 3.
[1005] Chrysostom, juu ya Zab. XIV; Gennadius, Kuhusu Mafundisho ya Kanisa, sura LIÏ: 'Hata hivyo, ikiwa watoto ni wadogo sana au wa akili rahisi, na hawaelewi fundisho, wale wanaowawasilisha wajibu jibu kwa niaba yao, kulingana na desturi ya ubatizo…'
[1006] Tertullian, *De Bapt.*, sur. VII, VIII; Cyprian, *Epist. ad Jan.*, LXX; *ad Jubaian.*, LXXIII; Ambrose, *De Myst.*, sur. VII; Chrysostom, *Homilies on the Acts*, 1, n. 5; Mtaguso wa Laodicea, Kanuni 48.
[1007] Unctio, Tertullian, *De Bapt.*, sura ya VII; Cyprian, *Epist. ad Januar.*, LXX. – Chrisma, Cyril wa Yerusalemu, *Catechetical Orations*, XIII, n. 1; Theodoret, *in Is.*, LXI, 2.
[1008] (1008) Eusebius, In Is. XXV, 7; Demonstr. Evang. 1, 10.
[1009] (1009) Sacramentum chrismatis, Augustine. Contr. lib. Petil. 11, 104; Cyprian wa Alexandria, katika Is. XXV, 6.
[1010] Leo Mkuu, Mahub. XXIV, 6.

ya mdalasini yaliyotakaswa. Katika ya pili — zawadi ya Roho,[1011] sakramenti ya Roho,[1012] alama ya Roho,[1013] kikamilisho,[1014] utimilifu:[1015] kwa sababu hutoa zawadi za Roho Mtakatifu, ambazo hutuhakikishia na kutukamilisha katika maisha ya kiroho. Katika hili la mwisho — muhuri,[1016] muhuri wa Bwana,[1017] muhuri wa kiroho,[1018] muhuri wa uzima wa milele:[1019] kwa sababu, wakati ukichora sehemu za mwili kwa mafuta matakatifu, pia unatia muhuri, kwa mafuta ya furaha (Zaburi 44:8), yaani kwa Roho Mtakatifu, nguvu zote za nafsi ya mwanadamu.

§208. Uanzishwaji wa kimungu wa sakramenti ya Upako, utofauti wake na Ubatizo na uhuru wake

Ingawa Kitakatifu cha Kipaimara kimekuwa kikisherehekewa tangu zamani sana katika Kanisa la Orthodox pamoja na Ubatizo, mara tu baada yake, bado ni kitakatifu tofauti, kilichoanzishwa kimungu, kilichotengwa na Ubatizo. Tuna hakika ya hili kwa Maandiko Matakatifu na kwa Utamaduni Mtakatifu.

1. Maandiko ya Injili yanashuhudia kwamba Kristo Mwokozi alikusudia na kuahidi kuwapa Roho Mtakatifu wale wanaoamini Kwake. *Siku ya mwisho na kuu ya sikukuu*, anasema Mtakatifu Yohane Mteolojia, *Yesu alisimama na kutangaza, akisema: 'Mtu yeyote anayehisi kiu na aje kunywa.' 'Yeyote amwaminiye, kama Maandiko yalivyosema, mito ya maji yaliyo hai itatiririka kutoka ndani yake.' Alisema haya kumhusu Roho, ambao wale waliomwamini walipaswa kupokea; kwa maana Roho Mtakatifu hakuwa bado amewajia, kwa sababu Yesu hakuwa bado ametukuzwa* (Yohana 7:37–39). Hapa, ni wazi, majadiliano yanahusu vipawa hivyo vya Roho Mtakatifu ambavyo vinatolewa—na kwa hivyo ni vya lazima kwa ujumla kwa wote wanaomwamini Bwana Yesu—badala ya vipawa vya ajabu, ambavyo hutolewa kwa baadhi tu ya waumini kwa madhumuni maalum (1 Kor. 12:29 na kuendelea)—ingawa haijaelezwa ni kwa njia gani inayoonekana vipawa vya Roho Mtakatifu vinavyohitajika kwa waumini wote vitawekwa juu yao.

2. Kitabu cha Matendo ya Mitume kinasimulia kwamba Mitume, baada ya Yesu Kristo kuwa amesifiwa, kwa kweli waliwapa Roho Mtakatifu wale waliomwamini, na walifanya hivyo hasa kwa kuwaweka mikono. Kwa mfano, ifuatayo ilikuwa mojawapo ya matukio hayo: *Mitume, waliokuwa Yerusalemu, waliposikia kwamba Wasamaria walikuwa wameipokea neno la Mungu, waliwatuma Petro na Yohana kwenda kwao; na walipowasili, waliwaombea wapokee Roho Mtakatifu. Kwa maana Roho Mtakatifu hakuwa bado amewajia; walikuwa wamebatizwa tu kwa jina la Bwana Yesu. Kisha wakaaweka mikono yao juu yao, nao wakapokea Roho Mtakatifu* (Matendo 8:14–17). Kutokana na hili inawaonekana wazi kabisa: **a)** kwamba Mitume waliwapa waumini Roho Mtakatifu si kwa njia ya ubatizo (ambapo waumini hufanywa wapya au kurejeshwa upya na Roho papo hapo, bila kumpokea ndani yao kwa kudumu), bali kwa kuwaweka mikono wale ambao walikuwa wamebatizwa; **b)** kwamba kupitia kuwekewa mikono huku, Mitume waliwapa waumini vipawa vya Roho Mtakatifu vilivyohitajika kwa wote waliokuwa wamepokea Ubatizo, na si vipawa vya ajabu vilivyotolewa kwa wachache tu; **c)** kwamba kuwekwa mikono huku, pamoja na maombi kwa Mungu kwa ajili ya kushuka kwa Roho Mtakatifu juu ya wale wanaobatizwa, kulikuwa kitendo cha sakramenti maalum, tofauti na Ubatizo; na **d)** hatimaye, kwamba sakramenti hii, tofauti na Ubatizo, imewekwa na Mungu mwenyewe: kwani Mitume, katika maneno na matendo yao yote walipokuwa wakitangaza mafundisho ya Injili, waliongozwa na Roho Mtakatifu, ambaye aliwaongoza katika ukweli wote na kuwakumbusha kila kitu ambacho Bwana Yesu aliwaamuru [(Yohana 14:26); (Yohana 16:13)]. Tunasoma jambo linalofanana kumhusu Mtume Paulo: Paulo aliwaambia (wanafunzi wa Yohana), *'Je, mlipokea Roho Mtakatifu baada ya kuamini?' Wakamjibu, 'Hatujawahi hata kusikia kwamba kuna Roho Mtakatifu.' Akawauliza, 'Basi mlibatizwa katika ubatizo gani?' Wakajibu, 'Katika ubatizo wa Yohana.' Paulo akasema, 'Yohana alibatiza kwa ubatizo*

[1011] Au kiini cha Roho, Isidore wa Pelusium, kit. 1, bar. 450.
[1012] Sacramentum Spiritus, Tertullian, *De praescriptione haeresium*, sura XXXV; Hilary, *Maoni juu ya Mathayo*, sura IV, n. 27.
[1013] Kup. wa Yerusalemu, *Maelekezo kuhusu Fumbo*, III, n. 1.
[1014] Βεβαιωσις, Constit. Apostol. III, 17. Confirmatio, Ambrose, *De Initiatione*, ch. VII; John the Great, *Epistle to Nicetas*, ch. VII.
[1015] Τό τέλειον, Clement of Alexandria, Paedag. 1, 6. Perfectio, Ambrose, On the Sacraments, Book III; Consummatio, Cyprian, Epistle to Jubaian, LXXIII.
[1016] Σφραγις, Clement wa Alexandria, Strom. II, 3; Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Katekisimu, XVIII, n. 33.
[1017] Signaculum Dominicum, Cyprian, Epist. ad Jubaian. LXXIII.
[1018] Alama ya kiroho, Ambrozi, *De Sacramentis* III, 2, n. I; VI, 2, n. 8.
[1019] Alama ya uzima wa milele, Leo Mkuu, Mahub. XXIV, 6.

wa toba, akiwaambia watu wamwamini yule aliyekuwa anakuja baada yake, yaani, Kristo Yesu.' Waliposikia hayo, wakaubatizwa kwa jina la Bwana Yesu, na Paulo alipoweka mikono yake juu yao, Roho Mtakatifu akawajilia (Matendo 19:2–6).

3. Mwisho, Mitume Watakatifu wenyewe, katika barua zao—zilizotungwa baada ya kitabu cha Matendo—wanawakumbusha waumini kupokea kwao zawadi za Roho Mtakatifu, ambaye huwafundisha katika kweli za imani na kuwatia nguvu katika utauwa, na wanasema kwamba walipokea zawadi hizi hasa kupitia upako. *'Ninyi mna mafuta kutoka kwa Mtakatifu*, *na mnajua mambo yote*,' aliandika Yohana Mtume, '*… mafuta mliyopokea kutoka kwake yanakaa ndani yenu, na hamna haja ya mtu yeyote kuwafundisha; bali kama vile upako huu wenyewe unavyowafundisha yote, na ni wa kweli wala si wa uongo, kaeni katika yale mliyofundishwa nao'* (1 Yohana 2:20–27). Vivyo hivyo, Mtume Paulo anasema: *'Basi Mungu ndiye anayetuthibitisha (βεβαίων) pamoja nanyi katika Kristo na ametupaka (χρίσας); tena ametuwekea muhuri (σφοαγισάμενος) na ametupa Roho moyoni mwetu kama dhamana*' (2 Kor. 1:21–22). Haiwezi kukanushwa kwamba Mitume hapa wanazungumzia hasa kitendo cha ndani cha sakramenti, ambacho kupitia kwake Roho Mtakatifu hutolewa; lakini kwa upande mwingine, ni kawaida kufikiri kwamba, ili kuelezea tendo hili la ndani, wao—wakitaka kueleweka na Wakristo—walitumia maneno yaliyoazimwa kutoka kwa tendo la nje linalojulikana sana ambalo lilikuwa kama ishara inayoonekana ya lile la kwanza;[1020] na mtu hawezi kushindwa kutambua kwamba Mitume hata wanataja waziwazi tendo hili la nje: 'Upako mliokupokea … ni Mungu aliyetupaka …' …ambaye pia ametuweka muhuri… — kama maandiko yote mawili yaliyotajwa yalivyofafanuliwa na walimu wa kale wa Kanisa.[1021] Ikiwa hali iko hivi, basi hitimisho moja kati ya mawili lazima lifikiwe: ama Mitume Watakatifu, walipokuwa wakiwapa waumini Roho Mtakatifu kwa kuwaweka mikono, pia walitumia ishara nyingine ionekanao kila mara — upako — ambayo imeachwa tu katika Kitabu cha Matendo ya Mitume; au, jambo ambalo linawezekana zaidi, ingawa mwanzoni walikuwa wakisherehekea sakramenti hiyo kwa kuweka mikono, Mitume Watakatifu wenyewe punde si punde walibadilisha ishara hii ionekanao, wakiwa wameongozwa na Roho wa kweli, na kuiweka badala yake ibada nyingine takatifu ionekanao—kupakwa mafuta kwa wale waliubatizwa kwa mafuta matakatifu. Lakini katika hali yoyote ile, inafuatia kwamba matumizi ya kirismasi katika sakramenti hii ni ya asili ya kimungu.

4. Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa hawaachi nafasi ya shaka yoyote ile kuhusu uhalisia na asili ya kimungu ya sakramenti inayozingatiwa. Miongoni mwao ni wale walioishi katika karne tatu za kwanza:

Mtakatifu Dionysius wa Areopagi. Baada ya kuelezea ibada takatifu ya Ekaristi, anasema waziwazi: "kuna ibada nyingine takatifu, sawa na hii (yaani Ekaristi), ambayo walimu wetu (yaani Mitume) huiita sakramenti ya amani,"[1022] na kisha anaeleza kwa undani jinsi upakaji mafuta yenyewe unavyofanyika, jinsi Upakaji Mafuta (Chrismation) unavyotolewa kwa wale waliubatizwa, athari zake kwao, na anabainisha: "Upako huu wa mafuta matakatifu huwapa wale wanaoonekana kuwa wamestahili sakramenti takatifu zaidi ya kuzaliwa upya, umiminiko wa Roho anayetoka kwa Mungu."[1023]

Mtakatifu Teofilo wa Antiokia: "Jina la Kristo linamaanisha 'Mlipiwa Mafuta'—jina linalofaa na kupendeza, na ambalo kwa namna yoyote halistahili kudharauliwa… Kwa hiyo, tunaitwa Wakristo kwa sababu tumepakwa mafuta matakatifu."[1024]

Tertullian: "Baada ya kutoka kwenye bafu la ubatizo, tunapakwa mafuta matakatifu, kulingana na agizo la kale, kama vile wale walioteuliwa kuwa makuhani walivyokuwa wakipakwa mafuta kutoka kwenye pembe… Upako hufanywa juu yetu kimwili, lakini huzaa matunda ya kiroho, kama vile katika Ubatizo wenyewe kitendo kinavyokuwa cha kimwili—tunapozamishwa ndani ya maji—lakini matunda yake ni ya

---

[1020] Hiki ndicho mitume walichofanya walipowaongea Wakristo kuhusu athari ya ndani ya ubatizo, yaani, walikopa msemo huu kutoka kwa ibada takatifu ya nje ya sakramenti. 'Maana zamani ninyi mlikuwa mfano wa hao (wenye dhambi), lakini mlitakaswa,' aliandika, kwa mfano, Mtume Paulo kwa Wakorintho (1 Kor. 6:11). Na katika kifungu kingine: 'kwa neema yake alituokoa kwa kuoshwa kwa kuzaliwa upya' (1 Tim. 3:5; taz. Efe. 5:26; Ebr. 10:22).

[1021] Dionysius the Areopagite, Kuhusu Cheo cha Kanisa, VII, 4, 5; Sirili wa Yerusalemu, *Kuhusu Sakramenti*, III, 6, 7; Khrisostomu, Maelezo ya 2 Wakorintho, Sura ya 1, mstari wa 23; Ambrozi, *De his, qui initiantur*, Sura ya 7; Teodoreti, Maelezo ya 2 Wakorintho, Sura ya 1, mstari wa 23.

[1022] 'Lakini kuna ibada nyingine ya cheo sawa; viongozi wetu huiita Ibada ya Miskeli.' Kuhusu Cheo cha Kanisa, sura ya IV, 1.

[1023] Ibid., sura ya IV, § 11. Ibid., sura ya 11, § 8.

[1024] Kwa hiyo, tunaitwa Wakristo kwa sababu hii, kwa maana tumechoriwa Mafuta ya Mungu. Ad Autol. 1, n. 12.

kiroho, tunapohesuliwa dhambi zetu. Baada ya hapo, mkono huwekwa juu yetu, ukimwomba na kumpa Roho Mtakatifu kwa baraka."[1025]

Klementi wa Aleksandria. Akizungumzia wafuasi wa mkanamishana Basilides na mafundisho yao ya uongo, anasema kwamba katika mfumo huu wa kulemewa na hatima "hakuna tena Ubatizo uliobarikiwa wala muhuri uliobarikiwa,"[1026] na hivyo anatofautisha wazi sakramenti ya muhuri, au Krismation, na Ubatizo, na kuiweka katika hadhi sawa nayo.

Mtakatifu Sipriani. Katika moja ya barua zake anasema: 'Ni lazima wale waliubatizwa wapakiwe mafuta pia, ili, baada ya kupokea krismu, yaani, upako, awe ameapakwa na Mungu na awe na neema ya Kristo ndani yake.'[1027] Katika barua moja, akitetea kuwa haitoshi kuwaweka tu mikono waumini wa uongo wanaorejea kanisani, bali ni lazima wabatizwe, anaandika: "kwani ni wakati huo tu ndipo wanaweza kutakaswa kikamilifu na kuwa wana wa Mungu, ikiwa watazaliwa upya kupitia sakramenti zote mbili — si utroque sacramento nascantur,"[1028] — yaani, yeye si tu anatofautisha kuwekwa mikono au Krismation na Ubatizo, bali pia anazitaja zote mbili kuwa sakramenti. Katika barua yake ya tatu, anashuhudia kwamba kama vile mitume Petro na Yohana, baada ya maombi, walivyowatereмshea Roho Mtakatifu Wanasamaria kwa kuwaweka mikono, ndivyo pia katika Kanisa kuanzia wakati huo na kuendelea wote wanaobatizwa, baada ya maombi ya watumishi, wanapokea Roho Mtakatifu kwa kuwekewa mikono yao na wanatiwa muhuri wa kimungu.[1029]

Papa Korneli. Baada ya kusema kwamba mkanamwili Novatus alibatizwa wakati wa ugonjwa wake kwa kumwagilia maji tu, anaendelea: 'Alipona, hakupokea kile kingine ambacho, kulingana na kanuni za Kanisa, alihitajika kupokea; yaani, hakupakwa muhuri na askofu; na kwa kuwa hakukupokea hiki, angewezaje kupokea Roho Mtakatifu?'[1030] Hivyo basi, inafuatia kwamba, upakaji mafuta, au Krismation, ulionekana hata wakati huo kuwa tofauti na Ubatizo; utoaji wa Krismation kwa wale waliopata ubatizo ulihitajika na kanuni za Kanisa, na ni kwa sakramenti hii pekee ndipo nguvu ya kutoa Roho Mtakatifu ilihusishwa.[1031]

Kwa ushahidi huu wa kale kabisa kuhusu sakramenti ya Krismation, tunaweza kuongeza ushahidi zaidi kutoka kwa Baba na walimu wa Kanisa la karne ya nne, kwa mfano:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Basi (utajifunza) jinsi ulivyopokea kutoka kwa Bwana usafi wa dhambi *kwa bafu la maji kupitia neno* (Efe. 5:26) … na jinsi ulivyotunukiwa muhuri wa zawadi ya Roho Mtakatifu, na kuhusu mafumbo ya Agano Jipya yaliyofanyika juu ya madhabahu."[1032] Vilevile, katika sehemu nyingine: "Mlipakwa mafuta mlipopokea mfano wa Roho Mtakatifu; na kila kitu kilitimia juu yenu kwa mfano, yaani, kwa sura, kwa sababu ninyi ni mfano wa Kristo. Yeye, akiwa ameshaoshwa katika Mto Yordani, na akiwa ameongeza harufu ya kimungu ya jasho lake kwenye maji, alitoka humo; na ukaaji halisi wa Roho Mtakatifu ulikuwa juu Yake, wakati sawa kilipokaa juu ya sawa. Vivyo hivyo, ulipotoka kwenye bafu la maji matakatifu, ulipokea upako unaolingana na ule ambao Kristo alipakwa…" "Tazama, usilichukulie ulimwengu huo kuwa wa kawaida tu. Kwa maana kama vile mkate katika Ekaristi, kupitia kuombwa kwa Roho Mtakatifu, si mkate tena tu bali ni Mwili wa Kristo: vivyo hivyo mrokoti huu mtakatifu si mrokoti tena tu, wala—kama mtu yeyote angesema—wa kawaida, kupitia kuombwa; bali ni zawadi ya Kristo na Roho Mtakatifu, inayotendeka kwa uwepo wa Uungu Wake. Kwa hiyo, paji lako la uso na viungo vingine vya hisia hupakwa mafuta kwa namna ya maana. Na mwili unapopakwa mafuta kwa namna inayoonekana, roho huitakaswa na Roho Mtakatifu Mwenye Uhai."[1033]

[1025] Kuhusu Ubatizo, sura ya VII; linganisha. Kuhusu Kanuni za Kupinga Ubaguzi, sura ya 37; Dhidi ya Marcion, III, 22.

[1026] Wala ubatizo si baraka tena, wala muhuri uliobarikiwa. Strom. 11, 3.

[1027] Pia ni lazima kumpaka mafuta yule anayebatizwa, ili, akipokea krismu—yaani, upako—apakiwe na Mungu na awe na neema ya Kristo ndani yake. Barua kwa Jannuar. LXX.

[1028] Waraka LXXII.

[1029] ... Hii pia ni desturi miongoni mwetu leo, kwamba wale wanaobatizwa kanisani huwasilishwa kwa viongozi wa kanisa, na kupitia maombi yetu na kuwekwa mikono wapokee Roho Mtakatifu, na watiwe muhuri kwa alama ya Bwana. Epist. LXXIII.

[1030] Tazama Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu VI, Sura 43.

[1031] Hatupaswi kushindwa kutaja hapa ushuhuda wa Katiba za Kitume, ambazo zinasema: 'Baada ya hayo, ukimwbatiza (kuhani) kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu, mpakie manukato ya miri...' Kitabu VII, sura 43; Taz. III, c. 16, VII, c. 22.

[1032] .... na kama vile muhuri wa ushirika wa Roho Mtakatifu umepewa kwenu..., Compendium of Instructions XVIII, n. 33, pp. 432–433.

[1033] Maelekezo juu ya Sakramenti, III, n. 1, uk. 449; aya ya 3, uk. 451.

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Ukijikinga kwa muhuri huu, utaepusha mustakabali wako kwa kinga bora na yenye ufanisi zaidi, ukiwa umeweka alama roho na mwili wako kwa krismu na Roho, kama vile Israeli ya kale ilivyofanya kwa damu na mafuta yaliyomlinda mzaliwa wa kwanza usiku (Kutoka 12:13): basi ni nini kinachoweza kukupata?"[1034]

Mababa wa Mtaguso wa Laodikia: "Inafaa kwa wale waliomwangaziwa na ubatizo kupakwa mafuta ya mbinguni, na kuwa washiriki wa Ufalme wa Mungu" (Kanuni 48). Na zaidi: "Wale wanaoacha uzushi—yaani, Wanovati, au Wafotini, au Wafourteenisti—iwe ni wale wanaosubiri ubatizo au, kwa mtazamo wao wenyewe, waumini—hawapaswi kupokelewa hadi watakapokanusha kila uzushi, hasa ule ambao walikuwa wamezama ndani yake hapo awali; na ni wakati huo tu ndipo wale wanaowaita waumini, baada ya kusoma Imani, watakapakwa Mafuta Matakatifu, na hivyo kushiriki katika mafumbo matakatifu" (Kanuni 7).

Tunapata mafundisho yale yale kwa Mtakatifu Efrem wa Syria, anayeitaja Krismation kuwa sakramenti ya wokovu,[1035] kwa Mtakatifu Ambrozi wa Milan,[1036] kwa Mtakatifu Yohane Krisostomo,[1037] kwa Mtakatifu Kirili wa Aleksandria,[1038] na kwa Mbarikiwa Augustine, ambaye pia anaitaja kama sakramenti,[1039] Mbarikiwa Theodoret,[1040] Vigilius wa Tapsia,[1041] Euthymius wa Zigaben[1042] na wengine.

5. Pia inafaa kutajwa hasa kwamba Krismation heshimika miongoni mwa sakramenti zilizowekwa na Mungu si tu katika Kanisa la Orthodox la Mashariki na Kanisa la Roma, ambalo lilijitenga nalo katika karne ya tisa, bali pia katika jumuiya zilizotoka katika Orthodox tangu zamani, kama vile: Waarmenia,[1043] Wajakobiti,[1044] Wanesitoria,[1045] na wengine.[1046]

§209. Aina inayoonekana ya sakramenti ya Mwambazaji

Sehemu inayoonekana ya sakramenti ya Mwongozo ni kwamba wale waliubatizwa, kufuatia sala kwa Mungu ili Roho Mtakatifu awateremkie, wanapakwa mafuta ya kitakatifu kwa umbo la msalaba katika sehemu mbalimbali za mwili, huku maneno 'mhuri wa zawadi ya Roho Mtakatifu' yakitamkwa. Hivyo, hasa, yafuatayo yanatambulika hapa:

I. Sala kwa Mungu ya kushuka kwa Roho Mtakatifu juu ya wale waliopewa ubatizo, inayosomwa kabla ya Upako wa Waumini. Sala hii bado inasomewa Kanisani: **a)** ikifuata mfano wa Mitume watakatifu Petro na Yohane, ambao, walipopelekwa Samaria kuwapa Roho Mtakatifu wale waliopewa ubatizo, waliwaombea kabla tu ya kutekeleza sakramenti, ili wapokee Roho Mtakatifu (Matendo 8:15); na **b)** baadaye kufuata mfano wa Kanisa la mwanzo, kama inavyoshuhudiwa na Mtakatifu Sipriani na Mtakatifu Ambrozi, *[1047] * na *Apostolic Constitutions*, ambapo hata mfano wa sala iliyosaliwa wakati huo kabla ya utoaji wa Krismation umehifadhiwa.[1048]

[1034] Mahubiri juu ya Siku Kuu ya Ubatizo wa Bwana, katika The Works of the Holy Fathers, Jil. III, uk. 285.

[1035] 'Meli ya Nuhu ilitabiri kuja kwa Yule ambaye angeanzisha Kanisa katikati ya maji, akiwaachilia huru wanachama wake kwa jina la Utatu Mtakatifu; wakati njiwa alikuwa ishara ya Roho Mtakatifu, ambaye angefanya upako – sakramenti ya wokovu' (Adv. Serat. Serm. XLIX, Opp. Syr. Vol. III, uk. 90).

[1036] Hufuata (baada ya ubatizo) muhuri wa kiroho…, maana baada ya kutoka kwenye bafu la ubatizo, ili ukamilifu uweze kufikiwa, wakati, kwa mwito wa padri, Roho Mtakatifu anamiminwa: Roho wa hekima na ufahamu, Roho wa ushauri na nguvu, Roho wa maarifa na utakatifu, Roho wa hofu ya Bwana: kana kwamba, sifa saba za Roho (Isaya 11:2). *De Sacramentis*, Kitabu III, Sura 2, n. 8.

[1037] Katika Philipp. homil. III, n. 4.

[1038] Kuhusu mdalasini, iliashiria waziwazi upako wa Roho Mtakatifu… Katika Isaya XXV, 6, I. III, T. 1; katika Yoeli II, 23.

[1039] Mafuta ya kiroho ni Roho Mtakatifu Mwenyewe, ambaye sakramenti yake hupatikana katika upako unaoonekana (katika 1 Yohana, Tract. III, n. 5). Sakramenti ya mafuta ya upako ni, kwa ujumla, sakramenti ya ishara zinazoonekana, kama vile ubatizo wenyewe ulivyo… (Contra Petilianus II, c. 104).

[1040] Upako wa kimistiki, ambao sisi tunastahili… Katika Isaya 61:2.

[1041] Contr. Eutych. III, 7.

[1042] Panoplia, Sehemu ya II, Kichwa cha 20.

[1043] Goar. katika Euchol., uk. 366.

[1044] Asseman, Biblioth. Orient. I, 573; II, 121, 239, 300.

[1045] Assem. Ibid. Jz. IV, insha kuhusu Syr. Nestor, uk. 272; Cod. Liturg. Jz. III, uk. 136.

[1046] Renaudot. Perpetuité de la foi. Vol. V, uk. 147.

[1047] Tazama maelezo 1029 na 1036 hapo juu.

[1048] 'Baada ya hayo, akimwbatiza kwa jina la Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, mparishie mwinjili kwa mironi, akisema: "Ee Bwana Mungu, Mwenyeji na Mtawala mkuu wa yote, ambaye umeeneza harufu nzuri ya mafundisho ya Injili miongoni mwa mataifa yote! Tafadhali, sasa pia, khrismu hii iwe na nguvu kwa aliyebatizwa, ili harufu ya Kristo wako iendelee kukaa ndani yake kwa uthabiti

II. Kitu kinachotumika kwa ajili ya sherehe ya sakramenti hii ni mafuta matakatifu (chrism). Kuhusu hili, tunabainisha:

1) Matumizi ya mdalasini katika sherehe ya sakramenti ya Mwambazaji bila shaka yalianza tangu Mitume wenyewe. Kwa maana:

a) kuna dokezo dhahiri kuhusu hili katika Maandiko Matakatifu, ambayo tayari tumechunguza [(1 Yoh. 2:20); (2 Kor. 1:21–22)]; **b)** warithi wa Mitume, wakiwa wamepokea kutoka kwao maagizo makali ya kuhifadhi mapokeo yao ya mdomo na ya maandishi [(1 Tim. 6:20); (2 Wathes. 2:15)], kwa vyovyote vile wasingethubutu kuanzisha mabadiliko kwa hiari yao katika jambo muhimu kama hili la kuadhimisha sakramenti, na kuchagua ishara mpya inayoonekana badala ya kuwekwa mikono kwa ajili ya kutoa zawadi za Roho Mtakatifu kwa waumini; **c)** hata kama mmoja wa wachungaji wa kale angeamua kufanya mabadiliko makubwa kama hayo: haingeweza kupita bila kuonekana na walinzi wengine wa mafundisho ya kitume, na kwa vyovyote vile haingeweza kukubalika kote katika Kanisa la ulimwengu mzima. Wakati huo huo, matumizi ya mdalasini katika sakramenti husika yamekuwa ya ulimwengu wote Mashariki na Magharibi tangu karne za mwanzo za Ukristo — na hakuna mwandishi yeyote wa kale anayebainisha kwamba utaratibu huu ulianza Kanisani wakati fulani maalum tu au ulianzishwa na mtu fulani mahususi. Mwisho — **(d)** Mt. Dionysius Areopagite, kama tulivyoona, anasema kwamba Mitume watakatifu wenyewe waliuita sakramenti hii 'sakramenti ya mafuta matakatifu' ([1049]) na, kwa hivyo, wao wenyewe walianzisha matumizi ya mafuta hayo. Kwa nini, basi, Mitume—au, kwa usahihi zaidi, Roho Mtakatifu—walichagua kubadilisha kuweka mikono, amali waliyoizoea hapo awali, na kitendo cha upako wa mafuta matakatifu? Kwa kuwa hakuna kilichotufunuliwa kuhusu jambo hili, tunaweza tu kukisia. Ni wazi kutoka kwa Kitabu cha Matendo ya Mitume kwamba ni Mitume pekee ndio walioweza kuwapa Roho Mtakatifu wale waliowaogeshwa (Matendo 8:12–18): hili lilikuwa jambo rahisi kwao mwanzoni kabisa mwa Ukristo, wakati bado hakukuwa na wengi waliowaogeshwa. Lakini punde si punde, kutokana na kuenea kwa ajabu kwa imani takatifu, wakati watu katika sehemu zote za dunia walipoanza kuongoka, wala Mitume wenyewe wala warithi wao wa moja kwa moja—maaskofu—hawakuweza kuwepo kila mahali ili kuwapa Roho Mtakatifu wote waliubatizwa mara tu baada ya Ubatizo kwa kuweka mikono. Na hivyo basi, labda, Roho Mtakatifu, akiishi ndani ya Mitume, aliona inafaa kubadilisha kitendo cha kuweka mikono ya Mitume juu ya wabatizwa na kitendo kingine, kinachofaa zaidi—kupakwa mafuta matakatifu (chrism)— — ili kuwekwa wakfu kwa krismu kufanywe na Mitume wenyewe na, baada yao, na warithi wao—maaskofu—wakati kuwapaka krismu wale waliubatizwa kuaminiwa mapadri wote. Ilikuwa miri hasa, na si kitu kingine chochote, kilichoweza kuchaguliwa katika tukio hili kwa sababu, hata katika Agano la Kale, kuwapaka miri kulitumika kama njia dhahiri ya kuwapa watu vipawa vya Roho Mtakatifu [(Kut. 28:41); (1 Sam. 16:13); (3 Sam. 1:39); (3 Sam. 19:16)].[1050]

2) Matumizi ya mdalasini katika sherehe ya sakramenti ya Upako Mtakatifu yamekuwa yakichukuliwa kuwa ya lazima kabisa, ilhali kuweka mikono, kando na tendo la Upako Mtakatifu, hakuchukuliwi hivyo. Kwanza, Mabaraza ya kale, ya Kimataifa na ya Mitaa, ingawa yanarejelea waziwazi sakramenti hii, yanazungumzia tu kupakwa mafuta matakatifu, bila kutaja kabisa kuwekwa mikono, kama ilivyokuwa ikifanyika; Baraza la Pili na la Sita la Kiinjilisti, ambalo liliruhusu kuingizwa kwa baadhi ya wenye uzushi katika Kanisa kupitia utoaji wa sakramenti ya Mwongozo kwao,[1051] na Baraza la Mtaa la Laodikia, ambalo lilihakikisha kwamba sakramenti hii itolewe kwa waumini wote mara tu baada ya ubatizo wao.[1052] Pili, walimu wengi wa Kanisa, hasa wa Mashariki, pia wanataja matumizi moja tu ya krimu katika sakramenti hii, bila

---

na kwa kudumu, na kwamba, akiwa amezikwa pamoja na Kristo, apate kufufuka tena na kuishi pamoja Naye.' Na aseme haya na maneno yanayofanana nayo: kwa maana 'ndani yake ndipo upo nguvu ya kuwekewa mikono juu ya kila mmoja (εκάστου γάρ ή δύναμις της χειροθεσίας 'εστιν αυτη)' Kit. VII, s. 43, 44.

[1049] Tazama dondoo 1022 hapo juu.

[1050] 'Mnapaswa kujua kwamba mfano wa awali wa Upako huu unapatikana katika Agano la Kale. Kwani Musa alipomfikishia ndugu yake amri ya Mungu (Mambo ya Walawi 8:1–2) na kumteua kuwa kuhani mkuu, alimpaka mafuta baada ya kumwosha kwa maji (Mambo ya Walawi 8: 6:12): na aliitwa 'aliye pakwa mafuta' (Mambo ya Walawi 4:5), yaani, kwa njia ya upako uliomtawaza. Vivyo hivyo, wakati Suleimani alipokaa kwenye kiti cha enzi, kuhani mkuu alimpaka mafuta baada ya kuoshwa huko Gihoni (1 Wafalme 1:39, 45). 'Lakini haya yaliwapata wao kwa ajili ya mifano' (1 Wakorintho 10:11). 'Lakini kwenu, si kwa mfano tu, bali ni kwa uhalisia: maana ninyi mmepakwa mafuta kweli na Roho Mtakatifu' (Cyril wa Yerusalemu, Maelekezo juu ya Fumbo, III, sura ya 6, uk. 452–453).

[1051] Baraza la Pili la Kiinjili, Kanuni 7; Baraza la Sita la Kiinjili, Kanuni 95.

[1052] Kanuni 7 na 48.

kutaja kabisa kuwekwa mikono,[1053] kwa mfano: Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu alitoa hotuba nzima kuelezea sakramenti ya Krismation kwa wale waliobatizwa hivi karibuni (Maelekezo, Mystagogia. 3), na bado hakusema neno hata moja kuhusu kuwekwa mikono. La tatu, ikiwa katika makanisa fulani maalum, hasa yale ya Magharibi, kama inavyoonyeshwa na ushuhuda wa wachungaji wao,[1054] hadi wakati fulani kuwekwa mikono kulihusishwa na Upako wa Krismasi, kama bado kunavyohusishwa katika Kanisa la Roma,[1055] basi mtu anaweza kufikiri kwamba wachungaji wa Kanisa walidumisha hili la mwisho katika maeneo fulani, tu kama ibada iliyotakaswa kwa mfano wa Mitume, na si kama kipengele muhimu cha sakramenti. Kwa mfano, Mt. Sipriani, ambaye katika sehemu moja anataja krismation na kuwekwa mikono katika utoaji wa sakramenti hii, katika sehemu nyingine anaeleza wazi kwamba ni lazima kabisa kwa kila mtu aliyebatizwa kupokea krimu au upako, ili awe na neema ya Kristo ndani yake.[1056] Mwisho, primasi wa Magharibi wenyewe, Innocent III[1057] na Eugene IV,[1058] pamoja na mkutano mzima wa mabaraza ya maaskofu wa Magharibi uliofanyika Mainz mwaka 1549,[1059] wanashuhudia waziwazi kwamba, tangu wakati wa Mitume wenyewe, kuwekwa mikono kumechukuliwa nafasi na upako wa mafuta matakatifu, ambayo kwa hivyo inasalia kuwa kipengele kimoja na cha pekee cha msingi cha sakramenti.[1060]

III. Kitendo chenyewe cha sakramenti kinajumuisha kupaka mafuta katika umbo la msalaba sehemu fulani za mwili kwa mafuta yaliyotakaswa. Kitendo hiki kimekuwa kikifanywa kwa njia hii tangu enzi za kale: Mtakatifu Ambrozi[1061] na Mbarikiwa Augustino[1062] wanataja waziwazi desturi ya kupaka mafuta matakatifu katika umbo la msalaba. Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu anazungumzia kwa undani kuhusu kupakwa mafuta ya mtakatifu kwenye paji la uso, masikio, tundu za pua na matiti.[1063] Mabaraza ya Pili na ya Sita ya Kimataifa yanashuhudia kupakwa mafuta ya mtakatifu kwenye paji la uso, kichwa, masikio, tundu za pua na midomo.[1064] Mtakatifu Efrem wa Syria anazungumzia upako wa hisia na viungo vya mwili kwa ujumla.[1065] Kwa njia hii, sehemu zote kuu za mwili wa binadamu—kama viungo vya nguvu na uwezo wote wa roho—zinapakwa Krismu Takatifu, na sehemu zote mbili za muundo wa binadamu zinakuwa imara kwa pamoja kwa nguvu za neema. Inastahili kutajwa kwamba hata katika jamii za kale zisizo za Kiorthodoksi Mashariki, kama vile

---

[1053] Tazama maelezo 1022–1024, 1032–1036 na 1038–1040 hapo juu.

[1054] Tazama maelezo 1025, 1029 na mengine.

[1055] Hata hivyo, maoni ya wanateolojia wa Kirumi wenyewe kuhusu umuhimu wa matendo haya mawili katika sakramenti ya Ukombozi yanatofautiana. Wengine huona kuwekwa mikono pekee ndiko ni muhimu hapa; wengine, upako wa mafuta matakatifu pekee; kundi la tatu linaamini kwamba yote mawili ni muhimu kwa usawa, na kwa hivyo inatosha kutumia mojawapo kati ya hayo; kundi la nne, hatimaye, linatambua alama hizi zote mbili kuwa muhimu kwa usawa kwa ajili ya sherehe ya sakramenti (Tazama Perrone, *Prael. Theolog. de Confirmat.*, ch. III, n. 67; Klee, *Kathol. Dogmat.*, vol. III, p. 169, Mainz, 1845).

[1056] Tazama dondoo 1027 hapo juu.

[1057] Kitendo cha kuweka mikono hujulikana kama 'kupakwa mafuta paji la uso', ambacho pia kinajulikana kwa jina lingine, 'Kithibitisho' (sura 'cum venisset', Extra – de sacra unctione).

[1058] Katika kanisa, Kipaimara hutolewa badala ya kuwekewa mikono (Decret. pro unione Armenor., in Harduin, Act. Concil., Vol. IX, col. 458).

[1059] Wawezeshwe kuwafundisha watu kwa bidii kuhusu kwa nini sakramenti hii, ambayo awali ilitolewa tu kwa kuweka mikono, punde si punde ilianza kutolewa—hata wakati wa Mitume wenyewe—kwa kupakwa mafuta matakatifu, kulingana na mapokeo yao… (Kwa Harduin. Ibid. col. 2118).

[1060] Hata hivyo, kuna mtazamo maalum, unaostahili kuzingatiwa, kwamba kuweka mikono, ambapo Mitume awali walimimina Roho Mtakatifu juu ya waumini, kwa maana halisi hakukufutwa, bali kunaendelea hadi leo katika sherehe ya sakramenti ya Kipaimara. Kwa maana kitendo chenyewe cha kupaka mafuta matakatifu, ambacho mchungaji wa Kanisa hufanya kwa mkono wake juu ya paji la uso na sehemu zingine za mtu aliyeubatizwa, tayari kinajumuisha kuwekwa kwa mkono huu unaopaka mafuta juu ya yule anayepakwa. Kwa hivyo, Mitume, baada ya kuchagua, kwa mwongozo wa Roho Mtakatifu, ishara nyingine ya kuwapa waumini zawadi zake zilizojaa neema, hawakufuta ile ya awali, ambayo pia ilikuwa imewekwa na Mungu; badala yake, waliunganisha zote mbili kwa busara. Mtazamo huu unapatikana katika maandishi ya mwandishi wa karne ya 7, Mtakatifu Bede (Asin. alm. XXIX), na katika yale ya mwandishi wa karne ya 8, Rababa Maurus (De instit. cleric. lib. 1, c. 28), na pia katika kazi za wengine (tazama dokezo 1048).

[1061] Mungu amekupaka mafuta; Kristo amekuweka alama. Vipi? Kwa sababu umewekwa alama kwa mfano wa Msalaba wenyewe, kwa Mateso Yake mwenyewe (De Sacrament. VI, c. 2, n. 7).

[1062] Katika Johann. Tract. CXVIII.

[1063] Maelekezo juu ya Sakramenti, Kitabu cha III, n. 4, uk. 451–452.

[1064] Siku ya Pili ya Tamasha la Roho Mtakatifu 7; Siku ya Sita ya Tamasha la Roho Mtakatifu 95.

[1065] 'Miingilio yote ya nafsi yako imehirimuwa kwa muhuri wa Roho Mtakatifu; viungo vyako vyote vimehirimuwa kwa muhuri wa ushuhuda. Mfalme, kana kwamba, ameweka barua Yake juu yako, na kuweka juu yake muhuri za moto (Mathayo 3:11; Luka 3:16), ili wageni wasisome wala wasiharibu maandishi' (Orr. Syr. T, II, uk. 332).

Wajakobaiti, Wakopti na Waarmenia, Upako wa Wagonjwa hufanywa si tu kwenye paji la uso, kama Kanisa la Kirumi linavyofanya leo,[1066] bali pia sehemu nyingine za mwili wa binadamu.[1067]

IV. Maneno yanayosemwa wakati wa kupaka sehemu fulani za mwili kwa mafuta matakatifu: muhuri wa zawadi ya Roho Mtakatifu. Maneno haya yanaonekana kuchukuliwa kutoka kwa kauli maarufu ya Mtume Mtakatifu (2 Kor. 1:21–22), na yamekuwa yakitumika Kanisani tangu zamani wakati wa sherehe ya sakramenti ya Upako. Rejea zake zinaweza kupatikana katika maandishi ya Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu,[1068] , wakati ushahidi wa moja kwa moja wa matumizi yake unapatikana katika maandishi ya Asterius, Askofu wa Amasya, aliyeishi katika karne ya nne,[1069] , na katika kanuni ya saba ya Mtaguso wa Pili wa Kiinjili, uliofanyika wakati huo. Hapa tunasoma: 'Wale wanaojiunga na imani ya Kiorthodoksi na wakiwa miongoni mwa wamwasi ambao wanapaswa kuokolewa watapokelewa kulingana na mpangilio na desturi ifuatayo… Tutawapokea kwa kuwaweka muhuri, yaani, kwa kuwapaka Mafuta Matakatifu ya Krismu: kwanza paji la uso, kisha macho, mashimo ya pua, mdomo na masikio; na tunapowaweka muhuri, tutasema: 'Muhuri wa zawadi ya Roho Mtakatifu.'" Na, jambo la kuzingatia hasa ni kwamba, Mababa hawasemi: 'Tunatoa agizo au amri kwamba maneno "alama ya zawadi ya Roho Mtakatifu" yasemwe wakati wa Upako wa Krismu', bali yanayataja tu kama maneno yanayojulikana sana na yaliyotumika kwa muda mrefu katika sherehe ya sakramenti hii, kulingana na mpangilio na desturi iliyowekwa. Wababa wa Baraza la Sita la Kiinjilisti pia wanarudia hili (katika Kanuni 95).

§210. Matokeo yasiyoonekana ya sakramenti ya Mafumbo na kutoweza kurudiwa kwake

I. Athari kuu isiyoonekana ya sakramenti ya Mwongozo ni kwamba inatoa Roho Mtakatifu kwa waumini. Katika Ubatizo tunasafishwa tu dhambi na kuzaliwa upya kwa nguvu ya Roho Mtakatifu, lakini bado hatujadhaniwa kuwa na haki ya kumpokea Yeye ndani yetu na kuwa hekalu Lake: kupitia Krismation Roho Mtakatifu hutupewa pamoja na zawadi zake zote zilizojaa neema, zinazohitajika kwa maisha ya kiroho (Kanuni Confessions, Sehemu ya I, jibu la swali 105). Hili linaeleweka wazi kabisa kutoka kwa maelezo ya Luka Mtakatifu: *Mitume waliokuwa Yerusalemu, waliposikia kwamba Wasamaria walikuwa wamepokea neno la Mungu, waliwatuma Petro na Yohana kwenda kwao; na walipowasili, waliwafanyia maombi ili wapokee Roho Mtakatifu. Kwa maana Roho Mtakatifu hakuwa bado amewajia; walikuwa wamebatizwa tu kwa jina la Bwana Yesu. Kisha waliweka mikono yao juu yao, nao wakapokea Roho Mtakatifu* [(Matendo 8:14–17); (Matendo 19:6)]. Hili, kama tulivyoona, lilifundishwa kwa kauli moja na walimu wa kale wa Kanisa: Dionysius the Areopagite,[1070] Tertullian,[1071] Cyprian;[1072] Papa Cornelius, Cyril wa Yerusalemu, Ambrose, Cyril wa Alexandria, Theodoret[1073] na wengine.[1074]

Lakini kwa kuwa kuna zawadi saba za Roho Mtakatifu, anapotolewa kwa waumini kupitia sakramenti ya Mafumbo[1075] 1075, kulingana na hesabu ya nabii Isaya: Roho ya hekima na ufahamu, Roho ya ushauri na nguvu, Roho ya maarifa na uchaji, na, hatimaye, Roho ya hofu ya Mungu (Isaya 11:2–3), ambapo tatu kati ya hizi zinahusiana hasa na mwangaza wa akili, na nne kwa mafundisho na kuimarisha mapenzi katika wema (Imani ya Orthodox, Sehemu I, majibu kwa maswali 73–80): inasemekana, hasa, kwamba sakramenti ya Mwambazaji:

1) hutupatia neema ya Roho, ambayo hutuweka nuru na kutufundisha katika kweli za imani. *'Ninyi mna mafuta kutoka kwa Mtakatifu, na mnajua yote,'* aliandika Mtume Yohane kwa Wakristo. *Zaidi ya hayo, upako mliokubali kutoka Kwake unabaki ndani yenu, na hamna haja ya mtu yeyote kuwafundisha; bali kama*

[1066] Katekisimu. Kirumi. Sehemu ya II, s. 3, n. 23.
[1067] Asseman. Cod. liturg. T, III, pp. 83–84. 111–112: Taratibu za Uthibitisho za Kanisa la Armenia, iliyochapishwa na Joseph, Askofu Mkuu wa Waarmenia, St Petersburg, 1799.
[1068] Tazama dokezo 1032 hapo juu.
[1069] Katika Phot. Biblioth. Cod. CCLXXI, safu 1499.
[1070] Tazama dokezo 1023 hapo juu. Του μύρου τελειοτιχή κρίσις (The Ecclesiastical Hierarch, Kitabu II, § 8).
[1071] Tazama dokezo 1025 hapo juu. 'Mwili unatimizwa muhuri, ili roho iweze kulindwa' (De resurr. carn., sura ya 8). 'Sio kwamba tunapokea Roho Mtakatifu katika maji, bali, baada ya kusafishwa kwa maji, tunatayarishwa kwa ajili ya Roho Mtakatifu kwa uongozi wa malaika…' (De baptism., sura ya 6).
[1072] Tazama maelezo 1027 na 1029 hapo juu.
[1073] Tazama maelezo 1030–1034 na 1035–1040 hapo juu.
[1074] Dhambi husafishwa kwa kuoshwa, na Roho hutiwa kwa njia ya krismu. Pacianus, *De baptism.* n. 6. Linganisha na Didymus, *De Trinit.* II, 1, 14.
[1075] Tazama dokezo 1036 hapo juu.

vile upako huu wenyewe unavyowafundisha mambo yote, na ni wa kweli wala si wa uongo, kaeni katika yale uliyowafundisha (1 Yohana 2:20–27). "'Wekeni mafuta haya,' Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu pia aliwaagiza watoto wapya walioangaziwa wa Kanisa, 'yasiyo na doa; maana yanawafundisha yote (1 Yohana 2:27), ikiwa yanakaa ndani yenu, kama mlivyosikia sasa Yohana aliyebarikiwa akizungumza, na kufafanua kwa undani kuhusu mafuta haya.'[1076]

2) Inatupatia neema ya Roho, ambayo inathibitisha na kuturejesha katika uchaji Mungu. Mtume Paulo anabainisha hili, akisema: *'Ni Mungu anayetuthibitisha (βεβαίων) pamoja nanyi katika Kristo na ametupaka mafuta*' (2 Kor. 1:21–22). Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu pia aliwaonyesha wasikilizaji wake hili: "Mmepakwa mafuta kwenye paji za nyuso zenu; kwa hiyo, mkivaa silaha za haki, simameni imara dhidi ya hila za shetani" (Efe. 6:14–17). Maana kama Kristo, baada ya ubatizo Wake na kwa uwezo wa Roho Mtakatifu, alitoka na kumshinda adui (Mathayo 4), vivyo hivyo nanyi, kupitia Ubatizo Mtakatifu na sakramenti ya Mafumbo, mmevaa silaha kamili ya Roho Mtakatifu, mmekabiliana na nguvu ya adui, na mnaishinda, mkipaza sauti: *'Nitaweza yote kwa Kristo anayenitia nguvu'* (Flp. 4:13)."[1077]

Inafaa kuongeza kwamba Mitume, kupitia kuweka mikono—yaani, kupitia sakramenti ya Upako—wakati mwingine waliwapa waumini zawadi za ajabu za Roho Mtakatifu, kama vile zawadi ya kutong'a na unabii (Matendo 19:8). Lakini hizi zilikuwa matendo ya ajabu ya sakramenti ya Mwongozo, kulingana na mahitaji ya Kanisa la mwanzo, na si matendo ya kudumu yaliyomo katika asili yake: na katika Kanisa la mwanzo, vipawa vya ajabu havikutolewa kwa kila mtu, bali kwa wengine tu (1 Kor. 12:29–30), — ilhali kuwekwa mikono au Krismation kulionekana kuwa ni muhimu kwa wote waliubatizwa, ili wapokee Roho Mtakatifu (Matendo 8:17).

II. Kwa kuwa sakramenti ya Kipaimara inatupa alama au hutuweka muhuri wa 'muhuri wa zawadi ya Roho Mtakatifu'[1078] [(Efe. 1:13; 4:30); (2 Kor. 1:22)], na kwa kuwa ni Mungu ndiye anayetuweka pamoja nanyi katika Kristo na ametupaka mafuta—Yeye ambaye pia ametuweka muhuri na, kupitia sakramenti hii, hutoa ahadi ya Roho mioyoni mwetu (2 Kor. 1:22), *Yeye hubaki mwaminifu, kwa maana hawezi kujikanusha mwenyewe* (2 Tim. 2:13): kwa hiyo, sakramenti ya Mwongozo, kama sakramenti ya Ubatizo, daima imechukuliwa kuwa,[1079] na sasa inachukuliwa kuwa haiwezi kubatilishwa (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 105). Tofauti pekee ni kwamba Ubatizo, ukifanywa ipasavyo, haurudiwi kwa yeyote, hata kama wamekanusha jina la Kristo na baadaye wakarejea Kanisani ya Orthodox; ilhali Kipaimara hurudiwa kwa wale wamekanusha jina la Kristo katika tukio la uongofu wao wa kuingia Kanisani ya Orthodox (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali namba 105).

Kuhusu ibada takatifu, Kanisa la Orthodox linapomwaga mafuta matakatifu ya Krismu kwa Watawala watakatifu zaidi wakati wa kutawazwa kwao, hili ni kwa mujibu wa namna ambavyo wafalme walipakwa mafuta matakatifu katika Kanisa la Agano la Kale, kwa amri ya Mungu Mwenyewe [(Zab. 88:21); (1 Sam. 10:1); (1 Sam. 15:3); (1 Sam. 12:13)], — ambapo walitwa 'Kristo' au 'waliopakwa mafuta' [(1 Sam. 12:3–5); (1 Sam. 24:7)] na kadhalika): hii si urudiaji wa sakramenti ya Upako Mtakatifu, ambayo kupitia kwake nguvu zilizojaa neema zinazohitajika kwa maisha ya kiroho yenyewe hutolewa kwa waumini wote. Badala yake, ni kiwango tofauti na cha juu zaidi cha utoaji wa vipawa vya Roho Mtakatifu, kinachohitajika kwa ajili ya utume maalum, wa umuhimu wa juu sana, wa kifalme ulioteuliwa na Mungu (Dan. 4:22–29). *Naye Samweli akachukua pembe ya mafuta akampaka mafuta katikati ya ndugu zake, na Roho wa Bwana akamwja juu ya Daudi kuanzia siku hiyo na kuendelea* (1 Sam. 16:13). Inajulikana sana kwamba sakramenti ya Daraja Takatifu hairudiwi; lakini ina viwango vyake, na upadrezi hutawaza tena na tena makasisi kwa ajili ya huduma za juu zaidi: vivyo hivyo, upako wa wafalme kwa ajili ya ufalme ni kiwango maalum tu cha juu zaidi cha sakramenti, kinachotoa umiminiko maalum wa Roho juu ya wateule wa Mungu.[1080] Maombi yenyewe yanayosomwa wakati wa ibada hii kuu takatifu yanaashiria zawadi maalum ambazo Kanisa la Orthodox linaomba kwa ajili ya Mfalme aliyechaguliwa na Mungu. "Kupitia upako wa Krismu Takatifu Sana, anayopokea kutoka mbinguni," anatangaza protodeakoni, miongoni mwa mambo mengine, "apate nguvu na hekima kwa ajili ya utawala na haki, tuombe kwa Bwana." Na primasi, anayefanya sakramenti, kisha anasema kwa sauti kubwa:

[1076] Maelekezo kuhusu Sakramenti, Kitabu cha III, n. 7, uk. 453.
[1077] Ibid., aya ya 4, uk. 452. Tazama dondoo 1071.
[1078] Tazama maelezo 1026, 1030 na 1075 hapo juu.
[1079] Augustine, *Contr. lit. Petil.* II, 13; Optatus, *Schism. Donat.* VII, 4; Photius, *Epist. encycl.* 11.
[1080] Ignatius, Askofu Mkuu wa Voronezh, Kuhusu Sakramenti za Kanisa – uk. 143, St Petersburg, 1849.

"Ee Bwana, Mungu wetu, Mfalme wa wafalme na Bwana wa mabwana, ambaye kupitia nabii Samweli ulimchagua mtumishi wako Daudi na kumtawaza kuwa mfalme juu ya watu wako wa Israeli! Sikiliza sasa sala yetu sisi wasiostahili… na ya mtumishi wako mwaminifu, Mtawala mkuu… ujitunuku kumtia mafuta ya furaha, umvike nguvu kutoka juu…, umweke kwenye kiti cha enzi cha haki, umlinze kwa silaha kamili ya Roho Wako Mtakatifu, uimarishe nguvu zake…, umfunulie mlinzi wa mafundisho makuu ya Kanisa Lako Takatifu la Kikatholiki..."[1081]

§211. Haki ya kusimamia sakramenti ya Mafumbo inamilikiwa na nani, inapaswa kutolewa kwa nani na lini?

I. Kulingana na mafundisho ya Kanisa la Orthodox, mamlaka ya kutoa sakramenti ya Mafumbo haiko kwa maaskofu pekee bali pia kwa wapresbiteri, tofauti pekee ikiwa ni kwamba wa kwanza wana haki ya kutakasa mafumbo yenyewe kwa ajili ya sakramenti, huku wa pili wakijazwa tu mafumbo yaliyotakaswa na askofu (Imani za Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 105).[1082] Hali hii imekuwapo tangu enzi za kale.

1) Tangu enzi za kale, haki ya kutakasa mafuta matakatifu kwa ajili ya sakramenti ilikuwa ya maaskofu pekee. Hili linaonekana wazi katika kanuni za Mtaguso wa Karthago (318 BK), ambapo tunasoma: 'Hakuna presbiteri anayepaswa kutekeleza utakasaji wa mafuta matakatifu' (Kanuni ya 6), na kutoka kwa kanuni za Mtaguso mwingine uliofuata na walimu wa Kanisa.[1083]

2) Vilevile, tangu enzi za kale, mamlaka ya kusimamia sakramenti ya Mafumbo yenyewe imewekwa kwa maaskofu, kama warithi wa Mitume, ambao walisimamia sakramenti hii moja kwa moja [(Matendo 8:14–17); (Matendo 18:6)], na kwa wazee wa kanisa, kama wale wanaopokea mamlaka hayo kupitia kuwekwa wakfu na askofu, pamoja na mamlaka ya jumla ya kusimamia sakramenti zote, isipokuwa upadre wenyewe. Kwa mfano, Katiba za Kitume zinasema: 'Kuhusu ubatizo, iwe kwa askofu au kwa presbiteri, tumezungumza hapo awali na tutazungumza sasa… — kwanza upake mafuta matakatifu, kisha ubatize kwa maji, na mwisho utie muhuri kwa manukato ya miri.'[1084] Mtakatifu Ambrose anashuhudia mara kwa mara kwamba upako wa mdalasini hufanywa na padri, na kwamba Roho Mtakatifu hutiririshwa kupitia sala ya padri.[1085] Na Mtakatifu Yohane Krisostomo na Bariki Yeroomu wanakubaliana kwamba askofu (kwa upande wa ibada takatifu) hafanani na presbiteri isipokuwa katika uteuzi, yaani mamlaka ya kusherehekea sakramenti ya upadre.[1086] Zaidi ya hayo, inajulikana kwamba katika jamii zote za Kikristo zisizo za Orthodox zilizokuwepo Mashariki tangu enzi za kale, Kipaimara hutolewa na maaskofu na wapatanishi. [1087]

Hivyo basi, mafundisho ya Kanisa la Roma kwamba haki ya kusimamia sakramenti ya Mafumbo ni ya maaskofu pekee na si ya mapadri ni isiyo ya haki.[1088] Kwa kuunga mkono mafundisho haya, wanataja:[1089]

(a) Katika tukio lililotajwa katika Maandiko ambapo, ingawa Mt. Filipo aliwabatiza Wasamaria, Mitume watakatifu Petro na Yohane wenyewe walikuja mahususi kuwapa Roho Mtakatifu kwa kuwaweka mikono juu yao (Matendo 8:14–16). Lakini ni lazima ikumbukwe kwamba Mt. Filipo hakuwa presbiteri bali diakoni; kwa hivyo, kama hakutekeleza kuweka mikono kwa sakramenti kwa wale waliobatizwa, hii

---

[1081] Tazama taratibu za kutawazwa kitakatifu kwa Mfalme Mkuu Nikolai Pavlovich, zilizotafsiriwa kwa Kigiriki, kurasa 16 na 30, St Petersburg, 1827.

[1082] Katika Kanisa letu la Kirusi, mafuta matakatifu ya upako hatiwa wakfu katika kiti kuu mbili tu – cha Kyiv na cha Moscow – ambako hutawanywa kote nchini Urusi.

[1083] Baraza la Kartago II (390 BK), Kanuni ya 3; Baraza la Kartago III (397 BK), Kanuni ya 36; Nana, Gelasius I, Barua IX kwa Heras. Luc. c. VI.

[1084] Kitabu cha 7, Sura ya 22. Katika Sura za 43 na 44 za kitabu hicho hicho, mtu mmoja tu anatajwa kama mhudumu wa ubatizo na upako wa mafuta: padri – ὁ ἱερεύς.

[1085] 'Baada ya hili (baada ya ubatizo), hakika umepanda kwa Kuhani; tafakari yale yaliyofuata. Je, si kile Daudi anachosema: "Kama mafuta juu ya kichwa, yanayotiririka hadi kwenye ndevu, ndevu ya Aroni" (Zab. 132:2)? Haya ndiyo mafuta…' (De myster., sura ya VII). Kwa ushahidi zaidi, tazama dokezo 1036 hapo juu.

[1086] Kwa maana wamepita upakishaji wenyewe, na kwa hili pekee wanafikiri wana faida juu ya wazee wa kanisa (Chrysostom, Homiliya X juu ya 1 Timotheo, n. 1). Askofu hufanya nini, mbali na kuwekwa wakfu, ambacho padri hafanyi? (Jerome, Epist. ad Evangel. CXLV, n. 1).

[1087] Asseman, Cod. liturg., vol. III, uk. 187.

[1088] Baraza la Trent, Kikao cha VII, kuhusu Kipaimara, kanuni ya 3; Kikao cha XXIII, kanuni ya 7.

[1089] Cle, Perrone, Brenner na wateolojia wengine katika risala yao kuhusu Kipaimara.

haimaanishi kwamba presbiteri hawakutekeleza au hawakupata haki ya kufanya hivyo;[1090] vilevile, ukweli kwamba Mitume, katika tukio moja au mawili kama ilivyoainishwa katika Maandiko (Matendo 8:14–16; 19:4–7), waliwapa binafsi sakramenti ya Mafuta ya Upako, haimaanishi kwamba wao pekee ndio waliotoa, wala kwamba wakati huo, katika maeneo mengine, wala maaskofu wala mapadri hawakutoa wala hawakuweza kutoa sakramenti hiyo.

b) Kulingana na maneno ya Mtakatifu Sipriani na Mtakatifu Khrisostomo, hata katika wakati wao, wakifuata mfano wa Mitume, utoaji wa Sakramenti ya Mafumbo ulikuwa umehifadhiwa kwa viongozi wa Makanisa pekee, praepositis, κορυφαίοις.[1091] Hata hivyo, neno 'wahudumu wakuu' linaweza kumrejelea maaskofu na wazee wa kanisa wote wawili, kila mmoja wao ambaye kwa kweli ni mhudumu mkuu katika kanisa lake au parokia yake maalum — na zaidi ya hayo kwa kuwa Mababa Watakatifu wote wawili, katika sehemu zilizotajwa, wanalinganisha wahudumu wakuu na wadiwani, ambao, hata katika enzi zao, kama wadiwani Filipo, hawakuruhusiwa kuhudumia sakramenti ya Mafumbo ya Mtakatifu. Ili kufafanua hoja ya Mtakatifu Krisostomo, ni lazima tukumbuke maneno yake mengine, ya kwamba maaskofu si bora kwa namna yoyote kuliko wazee wa kanisa isipokuwa kwa jambo moja: upadre wao, yaani, mamlaka yao ya kusimamia sakramenti ya upadre.[1092]

c) Ushuhuda wa Mbarikiwa Jerome, anayesema kwamba maaskofu wamezoea kutembelea miji midogo ndani ya dayosisi yao ili kuwapa watu waliobatizwa na wazee wa kanisa na wadiakoni zawadi za Roho Mtakatifu. Lakini mwalimu huyo huyo mara moja anaendelea kusema kwamba hili hufanywa zaidi kwa heshima ya upadri kuliko kwa sababu ya hitaji la kisheria, na kwamba, kama Roho Mtakatifu angeishuka kwa sala ya askofu pekee, ingekuwa sawa kuomboleza wale ambao, wakiwa wamebatizwa na wazee wa kanisa na wadiwani wakiwa katika minyororo, katika ngome, au katika maeneo ya mbali, walikufa kabla ya kutembelewa na maaskofu.[1093] Swali lililoulizwa na Mtakatifu Jerome pia linajulikana sana: 'Ni nini, mbali na uteuzi, ambacho askofu hufanya ambacho padri hufanya?'[1094]

Mambo yafuatayo pia yanapaswa kuongezwa:

d) Haishangazi kwamba, katika siku za mwanzo za Ukristo, utoaji wa sakramenti ya Mwongozo ulikuwa, katika baadhi ya maeneo, umehifadhiwa hasa kwa maaskofu: wakati huo, utoaji wa sakramenti nyingine—yaani Ubatizo na hata Ekaristi—ulikuwa, katika maeneo fulani, umehifadhiwa hasa kwa maaskofu, huku mapadri wakiweza kutoa sakramenti hizo kwa ruhusa tu ya maaskofu.[1095] Yote haya yalikuwa ya kawaida na rahisi katika mazingira ya wakati huo, wakati waumini wa makanisa yaliyounda majimbo ya maaskofu hawakuwa wengi sana, na mipaka ya dayosisi mara nyingi ilikuwa imejikita katika mji mmoja au kijiji kimoja. Hata hivyo, Wapapisti wenyewe hawatoi hitimisho kutokana na hili kwamba, katika karne za mwanzo, presbiteri hawakuwa na haki yoyote ya kusimamia sakramenti za Ubaptizo na Ekaristi: kwa nini, basi, wanahitimisha kwamba hawakuwa na, na hawapaswi kuwa na, haki ya kusimamia sakramenti ya Kipaimara pekee?

(d) Kanisa la Roma lenyewe, ingawa linaweka mamlaka ya kutoa Sakramenti ya Kipaimara kwa maaskofu pekee, bado katika zaidi ya mara moja limeona ni muhimu kuwaidhinisha makasisi wa kawaida kutoa sakramenti hii.[1096] Na sasa, mzozo wote uko katika ukweli kwamba Kanisa la Orthodox hutoa haki ya kusimamia Kipaimara, pamoja na sakramenti nyingine isipokuwa Kipadre, kwa mapadri wote mara moja na

---

[1090] 'Kwa nini wao (Wasamaria), wakiwa wamebatizwa, hawakuipokea Roho Mtakatifu? Ama kwa sababu Filipo hakuwapa Roho huyo kwa heshima ya Mitume, au kwa sababu hakuwa na neema hii (χάρισμα): kwani alikuwa mmoja wa wadiakoni saba, jambo ambalo linaonekana kuwa maelezo ya busara zaidi' (Chrysostom, juu ya Matendo ya Mitume, Mahubiri XVIII, aya ya 3).

[1091] Kwa maneno ya Kipriani, tazama dokezo 1029 hapo juu. Na Mtakatifu Krisostomo, katika mahubiri yale yale kuhusu Matendo ya Mitume, baada ya kusema kwamba Filipo hakawapa Wanasamaria Roho Mtakatifu hasa kwa sababu alikuwa diwani, anaendelea: 'kwa maana hili lilikuwa limewekwa kwa ajili ya Mitume – ndiyo maana, kama tunavyoona, hata sasa halifanywi na wengine, bali na wazee wa kanisa (κορυφαίους)'.

[1092] Tazama dokezo 1086 hapo juu.

[1093] … Mahali pengi tunapata desturi hii ikifanywa kwa heshima ya ukuhani badala ya kwa sababu ya lazima kisheria. Vinginevyo, kama Roho Mtakatifu anashuka kwa mwito wa askofu pekee, wale ambao… wanapaswa kuliliwa, kwani wangechukiwa na maaskofu (Dialog. adv. Lucifer. n. 9).

[1094] Tazama dokezo 1086 hapo juu.

[1095] Ignatius wa Antiokia, Barua kwa Watu wa Smyrna, sura ya 8; Tertullian, *De Monogamia*, sura ya 2; *De Baptismo*, sura ya 7, 17.

[1096] Tazama katika Harduin, Collect. Concil., Juz. IX, uk. 438.

kwa wote wakati wa kuwekwa wakfu kwa upadre;[1097] wakati Kanisa la Roma linaruhusu tu baadhi ya presbiteri kusimamia Kipaimara, na hata hivyo si wakati wa kuwekwa wakfu kwao bali baadaye tu, kulingana na mahitaji, na linateua maaskofu kama wahudumu wa kawaida (ministri ordinarii) wa sakramenti hii, na presbiteri kama wahudumu wa ziada (extraordinarii).[1098]

(e) Hata wanatheolojia wa Kirumi wenyewe hawakubaliani kama mamlaka ya kusimamia Sakramenti ya Uthibitisho ni ya maaskofu pekee kwa haki ya kimungu au ni kwa sheria za kanisa tu, na wanatheolojia mashuhuri zaidi kati yao wanashikilia mtazamo wa pili.[1099] Na kwa njia hii wao wenyewe huonyesha udhaifu wa uanzishwaji wa Kanisa lao, ambalo limewapa maaskofu pekee mamlaka hayo.

II. Kanisa la Orthodox hutoa sakramenti ya Mafumbo kwa wote waliopata ubatizo kwa jina la Utatu Mtakatifu, na hufanya hivyo mara moja baada ya Ubatizo wao (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 105). Na hili ni kabisa kulingana na:

1) Mfano wa Mitume Watakatifu. Hivyo, Mtume Paulo, baada ya kuwabatiza watu fulani huko Efeso, mara moja aliwapa Roho Mtakatifu kupitia sakramenti ya kuwaweka mikono (Matendo 19:5–6), na katika Waraka wake kwa Waefeso anawaamuru wasihuzunishe Roho Mtakatifu, ambaye waliwekewa muhuri siku ya ukombozi, yaani, siku ileile ya Ubatizo wao (Efe. 4:30). Vivyo hivyo, Mitume wengine, mara tu waliposikia kwamba Mtumishi Filipo aliwabatiza Wanasamaria—ambao, kwa wadhifa wake, hakuweza kuwapa Roho Mtakatifu kwa kuwaweka mikono—wakatuma mara moja Petro na Yohane Samaria ili kuwafanyia sakramenti hii wale ambao walikuwa wamebatizwa (Matendo 8:14–17).

2) Kufuata mfano wa Kanisa zima la awali. Hii inathibitishwa na: **a)** Tertullian: "Baada ya kutoka kwenye bafu la ubatizo, tunapakwa mafuta matakatifu;"[1100] **b)** Baraza la Laodikia: "Inafaa wale waliopata nuru kwa ubatizo wapakiwe mafuta ya mbinguni, na wawe washiriki wa Ufalme wa Mungu" (Kanuni 48); **c)** Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Mtakapotoka kwenye chemchemi ya maji matakatifu, mnatapewa mafuta ya upako kulingana na yale ambayo Kristo alipakwa,"[1101] na walimu wengine wengi wa Kanisa.[1102] Waandishi wa Kirumi wenyewe wanakiri kwamba, kwa karne kumi na mbili, Upako wa Krismu ulitolewa kwa wale waliopaswa mara moja baada ya Ubatizo, hata katika Kanisa la Kirumi — si tu katika Mashariki yote.[1103]

Kwa hivyo, Kanisa hili liliupotoka kutoka kwa ukweli pale, kuanzia karne ya 13 na kuendelea, lilipoanza kutenganisha utoaji wa Krismation na Ubatizo, na sasa inafundisha katika Katekisimu yake kwamba watoto wachanga waliopewa ubatizo hawapaswi kuthibitishwa hadi wafikie umri wa ujana, yaani, kati ya miaka 7 na 12, ili waweze kukaribia sakramenti hii kwa ufahamu kamili na maarifa ya kutosha kuhusu kweli za msingi za imani.[1104] Lakini kama mtu angefuata mtiririko huu wa hoja, basi ubatizo wa watoto wachanga pia ungelazimika kuahirishwa hadi umri huo huo wa kuelewa. Na bado, Kanisa la Roma lenyewe huwabatiza watoto wachanga kwa msingi wa imani na ahadi za walezi wao wa ubatizo na wazazi wao: kwa nini basi linawanyima watoto wachanga zawadi za Roho Mtakatifu kwa miaka kadhaa, ambazo ni muhimu kwa ukuaji wao wa kiroho?

3. Kuhusu Sakramenti ya Ekaristi au Komunio Takatifu

§212. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya Sakramenti ya Ekaristi, umuhimu wake na majina yake mbalimbali

Kupitia sakramenti ya Ubatizo, tunaingia katika ufalme wa Kristo uliojaa neema, tukisafishwa, tukahalalishwa na kuzaliwa upya kwa maisha ya kiroho. Katika sakramenti ya Kipaimara, tunapokea nguvu zilizojaa neema zinazohitajika kwa ajili ya kuimarishwa na ukuaji wetu katika maisha ya kiroho. Hatimaye, katika sakramenti ya Ekaristi, tunahesabiwa kuwa na haki, kwa lengo hilo hilo tukufu, kushiriki chakula na kinywaji cha wokovu—Mwili na Damu safi kabisa ya Bwana wetu Yesu—na tunaungana kweli na chanzo

---

[1097] Tazama barua ya uteuzi kwa makasisi.
[1098] Perrone, *Praelect. Theolog.*, vol. VI, uk. 114: *de confirmationis ministro*.
[1099] Trombell, *De ministro confirm.*, Dissertation X, Sehemu 1, Swali II, § 6 na zifuatazo.
[1100] Tazama dokezo 1025 hapo juu.
[1101] Maelekezo juu ya Sakramenti ya Kipaimara, Kitabu III, n. 1, uk. 450.
[1102] Cyprian, Epist. ad Jan. LXX; Ambrose, de myster. c. 7; Augustine, In Johann. Epist. trac. VI, n. 10; Leo the Great, Serm. IV de natal. Domini.
[1103] Perrone, *Praelect. Theolog.*, vol. VI, uk. 132, Lausanne, 1841.
[1104] Katekisimu ya Kirumi, Sehemu ya II, sura ya 3, 17. Ling. Perrone, loc. cit.

chenyewe cha uzima (Zab. 35:10). Kwa hiyo, Kanisa la Orthodox tangu zamani sana limehifadhi desturi, kufuatia Ubatizo na Upako, ya kuwapa Sakramenti ya Ekaristi watoto wake wapya,[1105] ili, kwa njia hii, wanapoingia tu katika ufalme wa neema, wapewe kipimo kamili cha zawadi zilizojaa neema zinazohitajika kwa maisha yao mapya, huku wakisalia kuwa na uwezo wa kuomba, hata hivyo, na wakati wote baadaye kuwaita waumini kwenye sakramenti hii ya wokovu.

Ekaristi ni sakramenti ambayo Mkristo, chini ya muonekano wa mkate na divai, hushiriki mwili halisi na damu halisi ya Mwokozi wake. Sakramenti hii inazidi zote, kama ilivyoelezwa katika Ungamo la Kiorthodoksi (Sehemu ya 1, jibu la swali namba 106). Inazidi zingine:

1) Kwa wingi wake wa fumbo na kutoweza kueleweka. Katika sakramenti zingine, jambo lisiloeleweka ni kwamba, chini ya umbo linalojulikana na linaloonekana, neema ya Mungu hufanya kazi isiyoonekana juu ya mtu, huku kiini cha sakramenti—kwa mfano, maji katika Ubatizo na mafuta matakatifu katika Kipaimara—kikibaki bila kubadilika. Hapa, kinyume chake, kiini cha sakramenti hubadilika: mkate na divai, huku vikidumisha muonekano wao wa nje, hubadilishwa kwa muujiza kuwa Mwili na Damu halisi ya Bwana wetu, na ni baada tu ya kupokelewa na waumini, ndipo hutoa kwa njia isiyoonekana matokeo yao yaliyojaa neema ndani yao.

2) Upendo wa Bwana uliojaa kwa ajili yetu na ukubwa wa ajabu wa zawadi inayotolewa katika sakramenti hii. Katika sakramenti zingine, Bwana Yesu huwapa wale wanaomwamini zawadi mbalimbali maalum za neema ya wokovu, kulingana na asili ya kila sakramenti—zawadi ambazo alizipata kwa ajili ya wanadamu kupitia kifo chake msalabani. Hapa, hata hivyo, Yeye hujitoa mwenyewe—mwili wake na damu yake—kama chakula kwa waumini; na waumini, wakijiunganisha moja kwa moja na Bwana na Mwokozi wao, hivyo huunganishwa na chanzo chenye uokoaji cha neema.

3) Mwisho, ingawa sakramenti zingine zote ni sakramenti tu zenye athari ya wokovu kwa mtu, Ekaristi si tu sakramenti isiyofahamika zaidi na yenye wokovu zaidi, bali pia ni dhabihu kwa Mungu—dhabihu inayotolewa Kwake kwa niaba ya wote, walio hai na waliofariki, na ambayo inamtuliza (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya I, jibu la swali 107; Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 17).

Sakramenti ya Ekaristi Imtakatifu tangu zamani imekuwa ikijulikana na inaendelea kujulikana kwa majina mbalimbali, yaani**: (a)** Ekaristi (εύχαριστία), yaani, shukrani: kwa maana, alipokuwa akiianzisha sakramenti hii, Bwana *alichukua mkate na, baada ya kutoa shukrani* (εύχαριςτήσας), *aliuvunja* (1 Kor. 11:24), na kisha, akichukua kikombe, naye akishukuru (εύχαριστήσας), akawapa wanafunzi (Mathayo 26:27); **b)** Mlo wa Bwana (1 Kor. 10:17–21), wa fumbo na wa kimungu:[1106] kwa sababu ilianzishwa wakati wa Mlo wa siri wa Bwana na wanafunzi wake; **c)** Mlo wa Bwana (1 Kor. 11:20), wa Kristo, mtakatifu, na wa fumbo:[1107] kwa sababu hutoa mwili na damu ya Bwana Yesu kama chakula cha wokovu; **d)** sakramenti ya madhabahu:[1108] kwa sababu hufanyika madhabahuni juu ya kiti kitakatifu; **e)** mkate wa Bwana, mkate wa Mungu, mkate wa mbinguni, mkate wa mahitaji ya kila siku,[1109] pamoja na kikombe cha heshima, sakramenti ya kikombe:[1110] kwa sababu ya vipengele vinavyotumika katika sakramenti hii; **f)** kikombe cha baraka (1 Kor. 10:16): kwa namna ya kutakaswa kwa Zawadi Takatifu;[1111] **g)** Mwili wa Kristo, wa Bwana, wenye kuokoa, mtakatifu:[1112] na Damu ya Kristo, yenye heshima:[1113] kwa sababu, chini ya mwonekano wa mkate na divai, hutoa Mwili na

---

[1105] Const. Apost. VIII, c. 12; Dionysius the Areopagite, Kuhusu Cheo cha Kanisa, sura ya VII, § XI; Gennadius, *De dogmat. eccles.*, ch. 52; ikiwa ni watoto wadogo au wenye ulemavu wa akili na hawawezi kuelewa mafundisho, wale wanaowawasilisha watajibu kwa niaba yao, kulingana na desturi ya ubatizo, na hivyo, wakiwa wameunganishwa kupitia kuwekwa mikono na krismu, wataruhusiwa katika mafumbo ya Ekaristi.

[1106] 'Mlo wa Bwana', Chrysostom, Homilia XXVII juu ya 1 Wakorintho; 'Kiroho na Kiungu', Hippolytus, juu ya Mithali IX, I.

[1107] Meza ya Bwana, Theodoret, juu ya 1 Wakorintho 11:20; – ya Kristo – Eusebius, Uonyesho wa Injili 1, 10; – ya fumbo, Hippolytus, juu ya Mithali IX, 1; – takatifu, Chrysostom, Mahubiri III juu ya Daudi na Sauli, n. 1.

[1108] Sakramenti ya madhabahuni, Augustine, *De civitate Dei*, X, 6.

[1109] Mikate ya Bwana, Theophilus, Epist. Paschal. 1; – ya Mungu, Ignatius, Epist. n. 5; – ya mbinguni, Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Katekisimu IV, 5; – ya kila siku, Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Katekisimu V, 15.

[1110] Sacramentum calicis, Cyprian. Epist. LXIII ad Caecilius de lapsis; Chrysostom. in John LXXXV, n. 3.

[1111] Kombe la baraka, Bac. kuhusu Roho Mtakatifu, sura ya 27.

[1112] Mwili wa Kristo, Kirili wa Yerusalemu, Mahubiri ya Katekesi, Kitabu V, 22; – ya Bwana, Katiba za Kihirizi.

[1113] Dam ya Kristo, Katiba za Kiaristotli VIII, 13; – ya heshima, Hippolytus, Maelezo ya Methali IX, 1.57; – ya wokovu, Eusebius, Maelezo ya Isaya XXV, 7; – takatifu, Cyprian, Waraka X.

Damu halisi ya Kristo; **h)** Ushirika, umoja:[1114] kwa sababu, kwa kushiriki sakramenti hii, sote tunakuwa kitu kimoja na Bwana Yesu na sisi kwa sisi; **i)** kikombe cha uzima na wokovu:[1115] kupitia kazi zilizojaa neema ndani yetu; **k)** mafumbo—takatifu, ya kimungu, ya kutisha, na ya mbinguni:[1116] kwa asili yao na wingi wa kutoweza kueleweka kwetu; **l)** dhabihu takatifu, ya mafumbo:[1117] kwa sababu kwa kweli ni dhabihu ya upatanisho kwa Mungu, na kadhalika.

§213. Ahadi ya kimungu kuhusu sakramenti ya Ekaristi na kuanzishwa kwake

Akitaka kuwaanda watu kupokea sakramenti kuu na ya kutisha kama Ekaristi, Kristo Mwokozi, muda mrefu kabla ya kuianzisha, alijinyenyekeza kutoa ahadi takatifu kuihusu, kufichua asili yake, nguvu zake na umuhimu wake; na ndipo tu, wakati ulipofika, ndipo aliianzisha sakramenti hii ya wokovu. Maelezo ya ahadi hiyo yamefafanuliwa kwa undani na Yohane Mteolojia; maelezo ya kuanzishwa kwake mwenyewe yameandikwa na wainjilisti wengine watatu na Mtume Paulo.

1) Mtume Yohana kwanza kabisa anasimulia tukio ambalo Bwana alipenda kutoa ahadi kuhusu sakramenti ya Mwili na Damu Yake. Wakati mmoja, kando ya Bahari ya Tiberia, alitenda muujiza mkuu: kwa mikate mitano na samaki wawili, aliwalisha takriban watu wapatao elfu tano (Yohana 6:1–13). Wale walioshuhudia muujiza huu walishangazwa sana kiasi kwamba bila kukusudia walitangaza: *'Hakika huyu ndiye Nabii anayepaswa kuja duniani*' (Yohana 6:14), na, wakichukuliwa na dhana zao potofu kuhusu ufalme wa Masihi duniani, walitaka *kumjia na, kwa siri, kumkamata na kumfanya mfalme* (Yohana 6:15). Mungu-mwanadamu, aliyeja duniani *si ili ahudumiwe bali kuhudumu* (Mathayo 20:28), mara moja alijiondoa peke yake kwenda mlimani; na kisha, usiku, alipoungana na wanafunzi wake waliokuwa wakisafiri kwa mashua kuelekea Kapernaumu, Aliwavusha kwa muujiza pamoja nao hadi ng'ambo ya Bahari ya Tiberia (Yohana 6:16–23). Lakini watu, wakiwa wamelishwa kwa muujiza na Yesu, walimtafuta Mwenye Miujiza kwa bidii, nao wakamfuata kwa mashua hadi Kapernaum (Yohana 6:23–25). Ndipo Bwana, alipogundua kwamba Wayahudi walikuwa wakimfuata si kwa sababu walikuwa wameona ishara, bali kwa sababu walikuwa wamekula mikate na wakashiba, na alipowafahamisha hili waziwazi (Yohana 6:26), Alihitaji kuelekeza fikra zao kutoka kwa chakula kinachoharibika kwenda kwa chakula kingine, cha juu zaidi, kisichoharibika, na akazungumzia ahadi ya fumbo la Ekaristi.[1118]

'Mlishe mchane si kwa ajili ya chakula kinachopotea, bali kwa ajili ya chakula kinachodumu hata uzima wa milele, ambacho Mwana wa Mtu atawapa ninyi, maana juu yake Baba, Mungu, ameweka muhuri wake' (Yohana 6:27)—hivyo Kristo alianza ahadi hii mbele ya umati wa Wayahudi.

Waliposema*, 'Utatuletea ishara gani, tukaione tukakutamini*?', na wakamkumbusha kwamba Musa aliwapa mkate kutoka mbinguni, yaani mana, jangwani kama uthibitisho wa utume wake wa kimungu (Yohana 6:30–31): '[1119] ' ndipo Yesu akajibu: *'Kweli, kweli, nawaambia: si Musa aliyewapa mkate kutoka mbinguni, bali Baba yangu anawapa mkate wa kweli kutoka mbinguni'* (Yohana 6:32), na kwa kujibu ombi lao: *'Bwana! Utupe mkate huu daima*' (Yohana 6:34), alielezea ahadi ya Ekaristi kwa uwazi zaidi, akisema: *'Mimi ndiye mkate wa uzima; yeye anayenijia hatapata njaa kamwe, na yeye anayemwamini hatapata kiu kamwe*' (Yohana 6:35).

[1114] Komunio, Isidore wa Pelusium, Kitabu 1, Barua 228; Yohana wa Damascus, Ufafanuzi wa Imani ya Kweli, IV, 13.

[1115] Kombe cha Uzima, Katiba za Kitume VIII, 13; – cha wokovu, Kirili wa Yerusalemu, Mafundisho kuhusu Sakramenti IV, 5.

[1116] Mistari, Hippolytus, *Kuhusu Karama*, XIX; Chrysostom, *De Virg.*, sura ya XXIV; – *takatifu*, *Const. Agost.* VIII, 14, 15; – *ya kimungu*, Theodoret, *katika 1 Kor.* XI, 27, 30; – *ya kutisha*, Chrysostom, *katika Prod. Jud.*, mahub. 1, n. 1.

[1117] Sadaka – takatifu, ya kimistari, ya kiliturujia. Eusebius, *Ufafanuzi wa Injili*, 1, c. 10; Theodoret, *Maelezo ya Waraka wa Waebrania*, sura VIII, n.k.

[1118] 'Wayahudi wanashtuka hapa na kusema: "Je, mtu huyu anawezaje kutupa mwili wake tule?" (6:52). Lakini ikiwa mnauliza hapa kuhusu namna, kwa nini hamkuuliza vivyo hivyo kuhusu mikate; kwa nini hamkuuliza alivyofanya mikate mitano iwe ya kutosha kwa umati mkubwa namna hiyo wa watu? 'Kwa sababu,' unaweza kusema, 'wakati huo hawakufikiria kuchunguza muujiza, bali walitaka tu kulishwa; zaidi ya hayo, tukio lenyewe lilitosha kuwapa nuru.' – Lakini ilikuwa hasa kwa msingi wa tukio hilo lenyewe ndipo walipaswa kuamini pia mafundisho haya ya sasa. Yesu Kristo alitenda muujiza huo wa ajabu mapema hasa ili kwamba Wayahudi, wakiwa wameangaziwa nao, wasionyeshe kutokumwamini kwa matendo Yake yaliyofuata' (Chrysostom, Mahubiri XLV, juu ya Yohana 6:41. 42, katika Chr. Th. 1842, 11, 189).

[1119] Kauli hii ya Wayahudi inaelezwa na mafundisho yaliyokuwepo miongoni mwao na ambayo bado yapo hadi leo, ya kwamba kama vile mwkombozi wao wa kwanza, yaani, Musa, alivyoteremsha mana kutoka mbinguni, ndivyo pia atakavyofanya mwkombozi wa pili, yaani, Masihi. Shoetgenius. *Horae hebr. et talmud.* Juz. 1, uk. 359. Leipzig, 1733.

Hatimaye, Wayahudi, waliposhtushwa na maneno haya, wakaanza kunung'unika *kwa sababu alisema, 'Mimi ndiye mkate ulioshuka kutoka mbinguni,' na wakasema, 'Je, huyu si Yesu, mwana wa Yosefu, ambaye sisi tunamjua baba yake na mama yake? Basi anasema vipi, "Nimetoka mbinguni"?'* (Yohana 6:41–42)— Yesu tayari alikuwa ametoa ushuhuda kwa uwazi kabisa: *'Kweli, kweli, nawaambia, yeye yeyote amwaminiye yu na uzima wa milele. Mimi ni mkate wa uzima. Baba zenu waliula mana jangwani wakafa; bali mkate uliokuja kutoka mbinguni ni ule ambao yeye yeyote akila hautakufa kamwe. Mimi ni mkate hai niliyejipatia kutoka mbinguni; yeye yeyote akula mkate huu ataishi milele; na mkate nitakaowapa ni Mwili wangu, nitakaowapa kwa ajili ya uzima wa ulimwengu* (Yohana 6:47–51). Wayahudi walianza kubishana tena miongoni mwao, wakisema, *'Awezaje kutupa mwili wake tule*?' (Yohana 6:52). — Na Yesu akawaambia tena kwa uwazi kamili: *'Kweli, kweli, nawaambia ninyi: kama msitule Mwili wa Mwana wa Mtu na kunywa Damu yake, hamtakuwa na uzima ndani yenu. Yeyote anayekula Nyama Yangu na kunywa Damu Yangu ana uzima wa milele, nami nitamfufua siku ya mwisho. Kwa maana Nyama Yangu ni chakula cha kweli, na Damu Yangu ni kinywaji cha kweli. Yeyote anayekula Nyama Yangu na kunywa Damu Yangu anakaa ndani Yangu, nami ndani yake. Kama vile Baba aliye hai alivyotuma, nami ninaishi kwa Baba, ndivyo yeyote anayenila naye ataishi kwa ajili yangu. Hii ndiyo mkate ulioshuka kutoka mbinguni. Sio kama mana waliyoila baba zenu wakongwe wakafa: yeyote anayekula mkate huu ataishi milele* (Yohana 6:53–58).

Wanafunzi wengi waliokuwa wamemfuata Yesu, waliposikia ahadi hii ya ajabu kuhusu fumbo hili la kutisha, walisema: *'Kauli hii ni ngumu mno! Nani aweza kuikubali*?' (Yohana 6:60) — na wakati huo huo walimwacha (Yohana 6:66). Lakini wanafunzi wake wa kweli, Wale Kumi na Wawili, walikubali neno hili kwa imani, na kupitia midomo ya Petro wakakiri: *'Bwana, twende kwa nani? Wewe una maneno ya uzima wa milele; na sisi tumeamini na kujua kuwa Wewe ndiwe Kristo, Mwana wa Mungu aliye hai*' (Yohana 6:68–69). Na uzoefu ulionyesha kwamba, Bwana alipoanzisha sakramenti ya Ekaristi baadaye, hakuna hata mmoja wao aliyeonyesha mshangao wowote, wala hakuna aliyeuliza Yesu maswali yoyote—jambo linaloonyesha kwamba kwa kweli walikuwa wamejiandaa kupokea sakramenti kuu kama hiyo.

2) Ikamfurahisha Bwana kuanzisha sakramenti ya Ekaristi Mtakatifu katika mazingira ya maana zaidi. Pasaka ya Kiyahudi ilikuwa inakaribia—sikukuu kuu zaidi ya Agano la Kale, iliyokuwa ishara ya Mwana-Kondoo wa kafara, aliyeuawa kulingana na mapenzi ya Mungu tangu mwanzo wa ulimwengu (Ufunuo 13:8). Wakati huo huo, saa ilikuwa inakaribia hatimaye ambapo Yeye, *Mwana-Kondoo wa Mungu, anayechukua dhambi ya ulimwengu* (Yohana 1:29), alipaswa kusadikiwa kweli kwenye madhabahu ya Msalaba. Ilikuwa ni wakati huu hasa, siku moja kabla ya Wayahudi kusherehekea Pasaka, Bwana alipotuma wawili wa wanafunzi wake Yerusalemu kuandaa mahali na kila kitu kinachohitajika kwa ajili ya sherehe ya Pasaka. Na katika usiku uleule ambapo alisalitiwa (1 Kor. 11:23), alikuja akiwa na Wale Kumi na Wawili wote hadi chumba cha juu huko Yerusalemu, ambacho kilikuwa kimeandaliwa kulingana na mapenzi Yake. Huko, akiwa ameketi chini na wanafunzi Wake, kwanza kabisa alisherehekea Pasaka ya Agano la Kale (Lk. 22:15); kisha anaosha miguu ya wanafunzi, akiwafundisha unyenyekevu na upendo wa kindugu (Yohana 13:3–15), anawatabiria tena mateso yake yaliyokuwa yanamkabili, anatambulisha yule msaliti [(Mathayo 26:21–25); (Luka 22:16–27)], na, hatimaye, akaanzisha sakramenti ya Ekaristi.

Na walipokuwa wakila, kama vile Mt. Mathayo Mwinjilisti anavyosimulia, *Yesu alichukua mkate, akashukuru, akaukata, na, akiwagawia wanafunzi, akasema: 'Chukueni, mle; huu ni Mwili Wangu.' Na akichukua kikombe, na akishukuru, aliwapa na kusema: 'Kunywa nyote, kwa maana hii ni Damu Yangu ya Agano Jipya, inayomwagwa kwa wengi kwa ajili ya msamaha wa dhambi*' [(Mathayo 26:26–28); taz. (Marko 14:22–24)]. Au, kama Mtakatifu Paulo Mtume anavyoandika kwa Wakorintho: *Maana nilipokea kutoka kwa Bwana mwenyewe yale niliyowapokeza ninyi: kwamba usiku ule aliposalitiwa, Bwana Yesu alichukua mkate, na aliposhukuru, akauvunja, akasema, 'Chukueni, mle; huu ni Mwili wangu, uliovunjwa kwa ajili yenu; fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu.' Vivyo hivyo, baada ya chakula cha jioni, alichukua kikombe na kusema: 'Kikombe hiki ni agano jipya katika Damu Yangu; fanyeni hivi, kila mnapokinywa, kwa kumbukumbu yangu*' [(1 Kor. 11:23–25); taz. (Lk. 22:19–20)].

Hivyo, kwa wakati mmoja, Bwana alihitimisha Pasaka ya mfano ya Agano la Kale na kuanzisha sadaka isiyo ya damu ya Agano Jipya, Pasaka ya kweli, ambayo inapaswa kusherehekewa kwa kumbukumbu Yake hadi mwisho wa dunia. Na alitimiza yote haya usiku uleule aliyekabidhiwa ili apate mateso msalabani na kufa!

§214. Upande unaoonekana wa sakramenti ya Ekaristi

Tunapozingatia upande unaoonekana au wa hisia wa sakramenti ya Ekaristi, tunatofautisha kati ya: **1)** vipengele vinavyotumika katika sakramenti: mkate na divai; **2)** ibada ya kanisa ambayo sakramenti inasherehekewa; na **3)** hasa, sehemu muhimu zaidi ya ibada hiyo—maneno ambayo kwa hayo mkate na divai hubadilishwa kuwa Mwili na Damu ya Kristo.

I. Vipengele vinavyotumika kwa sakramenti ya Ekaristi ni mkate na divai. Mkate lazima utengenezwe kwa ngano, safi na uliochachuliwa; na divai lazima iwe divai ya zabibu, safi, na iliyochanganywa na maji wakati wa toleo (Kanuni za Ungamo, Sehemu ya 1, jibu la swali namba 107).

1) Mikate inapaswa kutengenezwa kwa ngano, ya aina iliyotumiwa kawaida na Wayahudi katika siku za Yesu Kristo, ambaye aliweka sakramenti ya Ekaristi, na ya aina ambayo Kanisa limekuwa likitumia daima kwa sakramenti hii.[1120] Inapaswa kuwa safi kwa upande wa dutu inayotengenezwa nayo na kwa njia ya maandalizi yake: utukufu na utakatifu wa sakramenti hii vinahitaji hivyo. Mwisho, inapaswa kuwa na chachu, na si bila chachu, kama kawaida hutumiwa na Walatini kwa sakramenti ya Ekaristi.[1121] Kwa:

a) Kristo Mwokozi mwenyewe hapo awali alisherehekea sakramenti ya Ekaristi kwa mkate wenye chachu, si mkate usio na chachu.[1122] Haishindwi kwamba Yeye aliianzisha sakramenti hii kabla ya sikukuu ya Pasaka ya Kiyahudi (Yohana 13:1): kwani siku iliyofuata Alifikishwa mahakamani (Yohana 18:28), Akahukumiwa kifo (Yohana 19:14) na hata Akashushwa msalabani (Yohana 19:31), wakati Wayahudi walikuwa wakijiandaa kusherehekea Pasaka. Kwa hivyo, Aliianzisha wakati ambapo mkate uliochachuliwa, badala ya mkate usiochachuliwa, bado ulikuwa ukiliwa katika nyumba za Kiyahudi. Ni Kristo Mwenyewe aliyeanzisha sakramenti ya Ekaristi Takatifu siku ya kumi na tatu ya mwezi wa Niesani jioni — jambo ambalo hata waandishi bora wa Kirumi wanakubaliana nalo,[1123] wakati Sheria iliamuru kwamba Wayahudi waanze sherehe ya Pasaka na kula mkate usio na chachu kuanzia jioni ya tarehe 14 ya Niesani tu,[1124] hivyo siku ya kwanza ya siku saba za Mikate Isiyo na Chachu,[1125] iliyoanza baada ya Pasaka, na ambayo Wayahudi walitakiwa kuondoa chachu yote nyumbani mwao na kula mikate isiyo na chachu pekee, tayari ilikuwa siku ya kumi na tano ya Nisani.[1126] Kutokana na ukweli kwamba Kristo, kabla ya kuanzisha Ekaristi—ingawa kabla ya Wayahudi—bado alisherehekea Pasaka na wanafunzi wake [(Mathayo 26:17–20); (Marko 14:12–16); (Luka 22:7–8)], haimaanishi moja kwa moja kwamba alikula mkate usio na chachu wakati huo. Kwanza, kulingana na Sheria, mwana-kondoo wa Pasaka au mlo wa Pasaka ulipaswa kuliwa kwanza, na baadaye ndipo ulikofuata ulaji wa mkate usio na chachu, uliodumu kwa siku saba [(Kutoka 12:8); (Mambo ya Walawi 23:5–

[1120] Irenaeus. Adv. Haeres. V, 2. 3; Baraza la Carthage, Kanuni 46, katika Kitabu cha Kanuni...

[1121] Hata hivyo, inapaswa kutambuliwa kwamba katika mafundisho yao Walatini wanatambua mkate usio na chachu na mkate wenye chachu kama vitu vinavyofaa kwa usawa kwa sakramenti ya Ekaristi (Perrone, Praelect. Theol. Tract. de Eucharistia, par. II, c. 3, propos. 1); lakini katika matendo kwa kawaida hutumia mkate usio na chachu tu.

[1122] Maoni mbalimbali ya waandishi wa Kigiriki, ambayo walitumia kujaribu kuthibitisha na kuelezea ukweli huu, yamewasilishwa kwa ufupi na kuchunguzwa katika Theolojia ya Mheshimiwa Theophanes Prokopovich (juz. III, uk. 603–610, Leipzig 1793).

[1123] Maldonatus, katika Mathayo, sura ya XXIV, aya ya 2; Petavius, *De doctrina temp.* XII, sura ya 15 na zilizofuata; Natalis Alex., *Diss.* XI, katika karne ya XI na XII.

[1124] Na hili litashikiliwa ninyi (kundi) hadi siku ya kumi na nne ya mwezi huu: na mkutano wote wa wana wa Israeli wataichinja machweo. Nanyi mtachukua baadhi ya damu na kuiweka kwenye nguzo mbili za mlango na juu ya kizingiti cha nyumba ambazo mtakazokula. Nao wale nyama usiku huo, iliyochomwa kwa moto, na mikate isiyo na chachu pamoja na majani machungu (Kutoka 12:6–8). Kuanzia siku ya kumi na nne ya mwezi wa kwanza, tangu jioni, mtala mikate isiyo na chachu hadi siku ya ishirini na moja ya mwezi, hadi jioni. Kwa siku saba hakuna chachu itakayopatikana nyumbani kwenu (18:19).

[1125] Mmoja wa waandishi wa Injili anaandika: 'Siku ya Mikate Isiyo na Chachu ilifika, ambayo ilikuwa desturi kula Pasaka' (Luka 22:7), na wengine wawili wanasema: 'Siku ya kwanza ya Mikate Isiyo na Chachu, wanafunzi walimjia Yesu, wakamwambia, "Unataka tuandae wapi ili ulie Pasaka?"' (Mathayo 26:17; Marko 14:12): misemo hii, kulingana na Mtakatifu Yohane Krisostomo, inaweza na kwa kweli inapaswa kueleweka kama ifuatavyo: 'siku ilifika (siku ya kwanza ya Mikate Isiyo na Chachu), yaani, ilikuwa inakaribia, ilikuwa karibu' (kwenye Injili ya Mathayo, Homilia LXXXI, katika Juz. III, uk. 389). Hii ni – a) inajieleza yenyewe kutokana na ukweli kwamba wanafunzi walikuwa ndio wanaomkaribia Mwokozi kwa swali la mahali pa kuandaa Pasaka, ilhali siku kuu ya Mikate Isiyo na Chachu ilianza tu baada ya Pasaka kusherehekewa (tazama maelezo yafuatayo); na – b) ni muhimu ili kuoanisha maelezo ya Wainjilisti watatu na ushuhuda wa wa nne: 'kabla ya Siku Kuu ya Pasaka…' (Yohana 13:1).

[1126] 'Mwezi wa kwanza, siku ya kumi na nne ya mwezi, jioni, ni Pasaka ya Bwana, na siku ya kumi na tano ya mwezi wa kwanza ni Siku kuu ya Mikate Isiyo na Chachu kwa Bwana: siku saba mtakula mikate isiyo na chachu. Siku ya kwanza itakuwa siku takatifu kwenu; nanyi hamtatenda kazi yoyote' (Mambo ya Walawi 23:5–7). Kwa siku saba mtakula mikate isiyo na chachu; tangu siku ya kwanza mtaondoa chachu nyumbani kwenu: yeyote atakayekula kitu chochote kilichochachushwa, mtu huyo atakatiliwa mbali na Israeli, tangu siku ya kwanza hata siku ya saba. Siku ya kwanza itakuwa siku takatifu, na siku ya saba itakuwa siku kuu sana kwenu (Kumb. la Torati 12:15, 16).

6)], — na inawezekana kabisa kwamba Mwokozi, baada ya kula Pasaka ya Agano la Kale tu au mwana-kondoo wa Pasaka pamoja na wanafunzi wake—ambayo, kwa hakika, ilikuwa ni ishara ya awali ya dhabihu yake ya upatanisho na, kwa hivyo, ya sakramenti ya Ekaristi—mara tu baadaye aliweka sakramenti ya Agano Jipya ya mwili na damu yake. Pili, kwa kuwa Kristo, akiwa Bwana wa Sabato na wa vinyago vyote vya Agano la Kale, alisherehekea Pasaka siku moja kabla th[1127] , wakati Wayahudi walipopangiwa kuisherehekea, na wakati uliokuwa mwanzo wa kula mikate isiyo na chachu miongoni mwao: Yeye angeweza kuisherehekea si kwa mkate usio na chachu, bali kwa mkate wenye chachu. Hata hivyo, hata kama tungekubali kwamba Kristo alishiriki mkate usio na chachu pamoja na mwana-kondoo wa Pasaka, bado itakuwa si haki kuhitimisha kutokana na hili kwamba Yeye pia alisherehekea Ekaristi kwa mkate usio na chachu wakati mkate wenye chachu bado ulikuwa ukiliwa nyumbani kwa watu; kinyume chake, ni kawaida kufikiri kwamba, baada ya kusherehekea Pasaka ya Agano la Kale—ambayo sasa ilikuwa inakaribia kuisha—kwa mkate usio na chachu, Bwana kisha aliweka sakramenti ya Agano Jipya (Marko 14:24) kwa kitu kipya, yaani mkate wenye chachu.[1128] Wainjili wanatuhakikishia hili wanaposhuhudia kwamba *Kristo alichukua* hasa *mkate* — άρτος — *na, baada ya kuubariki, akauvunja na, akiwagawia wanafunzi, akasema: 'Chukueni, mlieni: huu ni Mwili* wangu' [(Mathayo 26:26); (Marko 14:22); (Luka 22:19)], yaani mkate uliokuwa umeibuka na kuongezeka (άρτος kutoka αίρω, 'kuinua'), kama neno hili lilivyofahamika, kulingana na matumizi ya kawaida,[1129] na Mitume wenyewe na Mwokozi,[1130] na si mkate usio na chachu, ambao, tofauti na mkate ulio na chachu, kawaida uliitwa tu 'mkate usio na chachu', άζυμον — AU ikiwa wakati mwingine iliitwa mkate, άρτος, basi daima ilikuwa mkate usio na chachu — άζυμος [(Hesabu 6:19); (Waamuzi 6:20)].[1131]

b) Ekaristi ilisherehekewa kwa mkate wenye chachu katika siku za Mitume. Kwa maana — **aa)** mkate huu daima unaitwa 'άρτος', na si 'opresnok' [(Matendo 2:42–46); (Matendo 20:7); (1 Kor. 10:16; (1 Kor. 11:20)]; **bb)** wakati huo, Wayahudi wote waliokuwa wameongoka hivi karibuni kwa Kristo pia walishiriki katika Ekaristi (Matendo 2:41–46), — na Wayahudi, ambao walitakiwa na Sheria kula mkate usio na chachu kwa siku saba tu kwa mwaka na si wakati mwingine wowote, wasingekubali kupokea sakramenti kwa kutumia mkate usio na chachu kila siku (Matendo 42:46), hadi Mitume walipokuwa wameamua jinsi Wakristo wanavyopaswa kuutazama Sheria ya kitakaso ya Musa (Matendo, sura ya 15); **(cc)** kula mkate usio na chachu kiliamriwa na Mungu katika Sheria ya Musa; lakini Mitume, baada ya kuamua katika Baraza la Yerusalemu ni sehemu zipi za Sheria hiyo zingebaki kuwa na nguvu kwa Wakristo na zipi zingepoteza nguvu, hawakawaamuru Wakristo kula mkate usio na chachu (Matendo 15:23–30); kwa hivyo, desturi hiyo haikukubaliwa na Kanisa la Kristo na ilipaswa kupita, kama kivuli cha Sheria.

[1127] Injili pia inaonyesha sababu iliyomfanya Bwana apende kusherehekea Pasaka kabla ya siku iliyowekwa. Kabla ya karamu ya Pasaka, anasema Yohana Mtakatifu, Yesu, akijua kwamba saa yake imefika ya kutoka katika ulimwengu huu kwenda kwa Baba… (Yohana 13:1). Na Mwokozi mwenyewe, alipowatuma wanafunzi wake Yerusalemu kwa mwenyeji fulani, aliwaagiza wamwambie: 'Nyakati zangu ziko karibu; nitasherehekea Pasaka nyumbani kwako pamoja na wanafunzi wangu' (Mathayo 26:18). Siku iliyofuata, Wakristo walipokuwa wakitarajia kusherehekea Pasaka, Mwokozi tayari alikuwa amepangiwa kuteswa na kufa, na kwa hivyo hangeweza kusherehekea Pasaka.

[1128] 'Kile kilichotokea kwa Pasaka pia hutokea kwa ubatizo. Kwa maana kama vile Yesu Kristo, baada ya kusherehekea Pasaka na Pasaka nyingine, alifuta moja na kuanzisha nyingine; basi hapa pia, baada ya kutimiza ubatizo wa Kiyahudi, Aliifungua njia kwa ubatizo wa Kanisa la Agano Jipya' (Chrysostom, Mahubiri juu ya Mathayo, XII, § 3, vol. 1, uk. 225). 'Kristo hakuweka sakramenti hiyo hadi wakati ulipofika wa ile iliyoamriwa na Sheria kufutwa. Kwa njia hii, Yeye anafuta sikukuu muhimu zaidi ya Wayahudi, akiwaita kwenye karamu nyingine, na anasema: "Chukueni, mlieni; huu ndio mwili wangu, unaovunjwa kwa ajili yenu…" Na Anaongeza: 'Fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu.' Je, unaona jinsi Kristo anavyokataa na kuwatenga watu na desturi za Kiyahudi? 'Kama vile mlivyosherehekea Pasaka,' anasema, 'kwa kumbukumbu ya miujiza iliyotokea Misri, ndivyo pia sherehekeeni sakramenti hii kwa kumbukumbu yangu… Basi nini? Huenda ukauliza, je, hatupaswi kusherehekea sakramenti ya kale na mpya zote mbili? Hatupaswi. Kwa maana Kristo alisema, 'Fanyeni hili', hasa ili kuwageuza watu mbali na ile ya kale' (Conversations LXXXII, vol. III, pp. 409–411).

[1129] Michael Kerullus. Epist. in Basilii Thesauro, Vol. III, uk. 1, uk. 277.

[1130] Tukitaje kauli kuhusu tukio hili kutoka kwa mmoja wa watakatifu wetu wa kale, Metropolita Leontius: 'Bwana anasema katika Injili: "Jilindeni na chachu ya Mafarisayo na Masedayo"; na wanafunzi wakafikiri mioyoni mwao: "Hii inamaanisha kwamba hatujachukua mkate wowote." Lakini Yesu, akigundua mawazo yao, akawaambia: 'Mbona hamuelewi kwamba sikuwazungumzia chachu ya mikate' (Mathayo 16:6–11)? Hivyo, wanafunzi waliposikia kuhusu chachu, mara moja walidhani kuwa alikuwa akizungumzia mkate (άρτος), na Mwalimu wao alifafanua wazi kwamba dhana ya chachu kwa asili inahusiana na dhana ya mkate (άρτος): ndipo walipotambua kwamba hakusema waepuke chachu ya mkate, bali kutokana na mafundisho ya Mafarisayo na Masaduki (- 12)" (kuhusu mkate usio na chachu, katika Chr. Cht. 1850, I, 128).

[1131] Kwa maelezo zaidi na upinzani dhidi ya pingamizi, tazama Mitrophan Kritopoulos; *Confess. Ecclesiae Oriental.*, vol. IX, uk. 90 na kuendelea, Helmst. 1671.

(c) Ekaristi ilisherehekewa kila mara katika Kanisa la Kristo kwa kutumia mkate uliochachuliwa, na hii iliendelea katika kipindi kilichofuata. Kwa — **(aa)** vipengele vya sakramenti, kama inavyojulikana vyema, kwa kawaida vilichukuliwa kutoka kwa sadaka za watu, ambao bila shaka walileta mkate wa kawaida ulio na chachu kutoka nyumbani mwao hadi makanisani: kwa kuwa ulikusudiwa kwa ajili ya karamu za upendo na pia kusaidia maskini (1 Kor. 11:21–22); **bb)** hakuna mwandishi yeyote wa kale anayeitaja waziwazi mkate uliotumika kusherehekea Ekaristi kuwa 'mkate usio na chachu'; kinyume chake, waandishi wanaita mkate wa matumizi ya kawaida, '[1132] ' au, wakati mwingine, waziwazi 'mkate wenye chachu';[1133] **cc)** Mtakatifu Epifanio hata anataja, kama sifa ya kipekee ya wamwasi wa Ebionite waliokuwa wakishikilia Sheria ya Musa, kwamba walisherehekea Ekaristi kwa mkate usio na chachu na maji pekee,[1134] , na hivyo kuonyesha wazi kwamba Kanisa lilikuwa likifanya vinginevyo; **gg)** baadhi ya waandishi wa Magharibi wasio na upendeleo, Waroma na Waprotestanti, wanakiri na kuonyesha kwa urahisi kwamba hadi karne ya kumi au hata ya kumi na moja hakukuwa na matumizi yoyote ya mkate usio na chachu katika Kanisa,[1135] ingawa wengine wanajitahidi kuthibitisha kinyume chake.[1136]

2) Kipengele kingine cha sakramenti ya Ekaristi, pamoja na mkate wa ngano na mkate uliochachuliwa, lazima iwe divai—kinyume na maoni ya baadhi ya walimu wa uongo—[1137] na hasa divai ya zabibu. Kwani Kristo Mwokozi mwenyewe alitenda sakramenti ya Ekaristi kwa kutumia divai ya zabibu. Baada ya kuwapa wanafunzi wake kikombe na kuwaambia*, 'Nyote mnwe, kwani hii ni Damu yangu ya Agano Jipya*', mara moja aliongeza: *'Kweli nawaambia, sitalinywa tena tunda la mzabibu kuanzia sasa hadi siku ile nitakapolinwa divai mpya pamoja nanyi katika Ufalme wa Baba yangu'* (Mt 26:27–29). Kufuatia mfano wa Mwokozi, Kanisa Takatifu daima limeadhimisha sakramenti hii kwa divai ya zabibu — kama inavyoonyeshwa na ushuhuda wa Irenaeus,[1138] Cyprian,[1139] Chrysostom,[1140] Baraza la Carthage na wengine.[1141] Na kwa kuwa divai nyekundu ya zabibu ilitumika sana Palestina [(Mwa. 49:11); (Kumb. la Torati 32:14)], na bila shaka ni kwa divai kama hiyo Bwana Yesu alisherehekea sakramenti: Kwa hivyo Kanisa limekuwa likitumia divai nyekundu ya zabibu kwa Ekaristi tangu enzi za kale, hasa kwa sababu muonekano wake wenyewe unawakilisha damu ya Kristo kwa jicho la mwili.

Divai hii, iliyokusudiwa kwa Ekaristi, kama ilivyo mkate, lazima iwe safi iwezekanavyo: utukufu na utakatifu wa sakramenti vinavyoihitaji. Inapaswa kuchanganywa na maji: kwa sababu — **a)** Kristo mwenyewe, kama vile mapokeo yanavyoshuhudia,[1142] alitumia divai iliyochanganywa na maji wakati wa

---

[1132] Justin, Apolojia 1, sura ya 66, katika Chr. Readings 1825, XVII; Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi IV, n. 4, 6; Cyril wa Yerusalemu, Mafundisho kuhusu Sakramenti IV, 1–6; Ambrozi, *De Sacramentis* IV, c. 4: 'Unaweza kusema hivi: "Mkate wangu ni wa kawaida"...'

[1133] Hivyo basi – 1) Papa Innocenti I aliandika: 'chachu inayotayarishwa na sisi hupokelewa na wazee wa kanisa kupitia mashemasi, ili wasitengwe na ushirika wetu katika siku hiyo muhimu sana' – 'jambo ambalo sidhani linapaswa kufanyika katika parokia, kwa kuwa Sakramenti hazipaswi kubebwa mbali' (Epist. XXV, ad Decent, c. IV, n. 8); 2) kuhusu Papa Melkiades, inaandikwa katika wasifu wake: 'aliamuru kwamba dhabihu zilizotakaswa kutoka kanisani zipelekwe mahali patakatifu pa askofu, ambalo hujulikana kama "fermentum"' (Vita Melchiad. in Libr. pontificiali); 3) Pia inabainishwa kumhusu Papa Siricius: 'Alitoa amri kwamba hakuna padri anayepaswa kuadhimisha Misa…', jambo linaloitwa 'chachu' (Ibid., Vita Siricius).

[1134] 'Sakramenti husherehekewa… kwa mkate usio na chachu, na sehemu nyingine ya Sakramenti kwa maji pekee', Haeres. XXX, n. 16.

[1135] Kama vile: Sirmondus, *Disquisitio de azymo*, 1651; Cotelerius, *Monum. eccles. Graecae* II, pp. 108, 138; Pagitis, Critic. in Baron, 1313, n. 15; Bingham, Orig. eccles. XV, c. 2, § 5; Klein, Hist. eccles. vol. I, p. 430, n.k.

[1136] Hizi za mwisho zinaigawanywa zaidi katika makundi mawili: wengine husema kwamba Kanisa la Kirumi, tangu nyakati za mitume, limekuwa likitumia daima mkate usio na chachu tu (Ciatriap., *De perpet. azym. usu. Rom.*, 1688; Mabillop, *Diss. de pane eucharist.*, Paris, 1674); wengine husema kwamba tangu enzi za kale imekuwa ikitumia mkate usio na chachu na mkate wenye chachu bila ubaguzi (Bona, *Rer. liturg.* 1, 23).

[1137] Hawa walikuwa Waeibioniti na Wainkrati, ambao, badala ya divai, walitumia maji pekee (Irenaeus, *Adv. Haer.* V, 1, n. 3; Epiphanius, *Haer.* XXX, n. 16; Clement wa Aleksandria, *Paedag.* 11, 2).

[1138] Adv. haeres. V, ch. 2, 3.

[1139] Epist. LXIII ad Caecilium.

[1140] 'Kwa kuwa wengine hutumia maji katika sakramenti: hii ni kuonyesha kwamba Yeye alitumia divai alipokuwa akiweka sakramenti, na baada ya Ufufuo, alipotoa chakula cha kawaida bila sakramenti, Yeye pia alitumia divai; kwa sababu hii anasema: "kutoka kwa tunda la mzabibu"; lakini mzabibu hutoa divai, si maji. (Kuhusu Mathayo, Homilia LXXXII, aya ya 2, katika Juz. III, uk. 413).

[1141] Kanuni ya 46 ya Karthago; Kanuni ya 32 ya Trullo.

[1142] 'Aliweka divai na maji katika kikombe, na alipokitakasa, akawapa, akisema, "Nywa…"' Katiba za Kitume VIII, 12.

kuanzisha Ekaristi, kama ilivyokuwa desturi katika Uyahudi;[1143] **b)** na Kanisa Takatifu, likifuata mfano wa Mwokozi, daima limetumia aina ileile ya divai, huku likikumbusha kwamba, wakati wa mateso ya Bwana msalabani, damu na maji vilitiririka kutoka upande wake uliotobolewa (Yohane 19:34). Wafundishaji wa kale wa Kanisa—Justin,[1144] Irenaeus,[1145] Cyprian,[1146] Gregory wa Nyssa, Ambrose na wengine,[1147] Mabaraza ya kale—Carthage,[1148] Trullo, na mila za kale za ibada[1149] yanatoa ushahidi wa pamoja juu ya hili.

II. Ibada takatifu ambayo wakati wake sakramenti ya Ekaristi inadhihirishwa, na ambayo bila yake haiwezi kudhihirishwa, ni Liturujia. Inajumuisha sehemu tatu: ya kwanza ni Proskomedia au Ofa, wakati vipengele vya sakramenti vinapotayarishwa, jina hili likitokana na desturi ya Wakristo wa awali ya kuleta mkate na divai kanisani kwa ajili ya Ekaristi; ya pili ni Liturujia ya Wakatakumeni, ambapo Wakristo hujiandaa kwa sakramenti na hata wakatakumeni waliruhusiwa kuwepo; ya tatu ni Liturujia ya Waumini, ambapo sakramenti husherehekewa na ni waumini pekee wanaoweza kuwepo. Mahali na namna ya kusherehekea Liturujia, katika sehemu zake zote, vimeelezwa kwa undani katika kanuni na taratibu za Kanisa.

III. Matendo muhimu zaidi katika sehemu ya mwisho ya Liturujia ni: **(a)** kusomewa kwa maneno yaliyosemwa na Mwokozi alipokuwa akiweka sakramenti: *'Chukua, kula: huu ni Mwili wangu … Kunywa ninyi nyote, kwa maana hii ni Damu yangu ya Agano* Jipya…' (Mathayo 26:26–28), na kisha — **b)** kuitwa kwa Roho Mtakatifu, au sala kwa Mungu Baba ili Roho Mtakatifu ashuke juu ya zawadi takatifu, na kuzibariki (Katekisimu Kuu ya Kikristo kuhusu Ekaristi). Kulingana na mpangilio wa Liturujia ya Mtakatifu Yohane Krisostomo, tendo hili hufanyika kama ifuatavyo:

Wakati kwaya inapoanza kuimba Wimbo wa Serafi, msimamizi wa ibada huomba;

(Kwa siri) 'Kwa nguvu hizi zilizobarikiwa, Ee Bwana, Mpenzi wa wanadamu, tunapaza sauti tukasema: Mtakatifu wewe na mtakatifu sana, Wewe na Mwanao Mlezi, na Roho wako Mtakatifu. Mtakatifu na mtakatifu sana ndiwe, na utukufu wako ni wa ajabu, Wewe uliyependa ulimwengu kiasi kwamba ulimpa Mwanao wa pekee, ili kila amwaminiye asipotee bali awe na uzima wa milele. Yeye aliyekuja, na baada ya kutimiza yote yaliyohitajika kwetu, alikabidhiwa usiku huo; hakika, alijikabidhi mwenyewe kwa ajili ya maisha ya ulimwengu, akachukua mkate kwa mikono Yake mitakatifu, mseto na isiyo na doa; aliposhukuru na kuibariki, akaitakatifuza na kuivunja, akawapa wanafunzi Wake watakatifu na Mitume, akisema:"

(Akitangaza na kuashiria kwa mkono wake wa kulia kwenye diskos) "Chukua, kula; huu ni Mwili Wangu, uliovunjwa kwa ajili yenu kwa msamaha wa dhambi."

(Kwa utulivu, wakati kwaya ikiimba: 'Amina') "Vivyo hivyo, baada ya chakula cha jioni, alichukua kikombe, akisema:"

(Akiongeza sauti na kuashiria kikombe) "Nyote mnwe; hii ni Damu Yangu ya Agano Jipya, inayomwagwa kwa ajili yenu na kwa wengi, kwa msamaha wa dhambi."

(Kwa sauti ya chini, wakati kwaya inaimba: 'Amina') "Kwa maana katika hili tunakumbuka amri hii ya wokovu, na yote yaliyotimizwa kwa ajili yetu: Msalaba, kaburi, ufufuo siku ya tatu, Kupaa mbinguni, kuketi upande wa kulia, na kuja kwa pili kwa utukufu,"

(Kutangaza) "Chako kutoka kwa Chako, kinakuletewa Wewe, kwa ajili ya wote na kila kitu."

[1143] Kulingana na Mithali 9:5. Lightfoot, *De minist. templi*, ch. XIII.

[1144] Apolog. 1, 66.

[1145] Hivyo, kikombe kilichochanganywa na mkate uliobarikiwa hupokea Neno la Mungu, na Ekaristi inakuwa Mwili wa Kristo (Adv. haer. V, 2, n. 3). Temperamentum calicis (lib. IV, 33, n. 2).

[1146] Maji yanapochanganywa na divai katika kikombe, watu hukusanywa pamoja katika Kristo (Epist. LXIII, ad Caecil.).

[1147] Gregory wa Nyssa, *Cathech.*, sura ya 37; Ambrose, *De sacramentis*, V, 1, n. 4; Gennadius, *De dogmatis ecclesiae*, sura ya 78.

[1148] 'Hakuna kitu kiingizwe hekaluni isipokuwa Mwili na Damu ya Bwana, kama Bwana Mwenyewe alivyoamuru, yaani, isipokuwa mkate uliochanganywa na maji katika divai' (Kanuni 46).

[1149] Baraza la Trullo, Kanuni ya 32: 'Na yeye (Mtakatifu Yohane Krisostomo) alielekeza Kanisa lake, ambalo alikuwa amewekwa kuwa mchungaji wake, kuchanganya maji na divai wakati sadaka isiyo na damu inapofanywa, akionyesha umoja wa damu na maji, ambayo ilitiririka kutoka upande mtakatifu kabisa wa Mkombozi na Mwokozi wetu, Kristo Mungu, kwa ajili ya uhai wa ulimwengu wote na kwa ukombozi kutoka kwa dhambi. Na katika makanisa yote ambapo watu wa mwangaza wa kiroho walimwaka, ibada hii iliyoamriwa na Mungu inahifadhiwa. Kwa kuwa Yakobo, ndugu wa Kristo Mungu wetu kwa mwili, ambaye Kiti cha Kanisa la Yerusalemu kilikabidhiwa kwake kwanza, na Basilio, Askofu Mkuu wa Kanisa la Kesaaria, ambaye sifa yake ilienea katika ulimwengu wote, wakitukabidhi kwa maandishi ibada hii takatifu ya fumbo, waliamuru kwamba katika Liturujia Takatifu, Kikombe Kitakatifu kiundwe kwa maji na divai'.

(Kwa sauti ya chini, wakati kwaya inaimba: 'Tunakwimbia Wewe') "Tunatoa pia kwako huduma hii ya maneno na isiyo na damu, na tunakuomba, tunakuomba sana na tunakuomba: telekeza Roho wako Mtakatifu juu yetu na juu ya Vipawa hivi vilivyowekwa mbele yako."

(Kwa kuinua sauti na kurudia mara tatu): "Ee Bwana, uliyetuma Roho Wako Mtakatifu sana juu ya Mitume Wako katika saa ya tatu, Ee Mwema, usimchukue kutoka kwetu, bali utupe upya sisi wanaokuomba" (wakati diwani anaposoma mistari: 'Nitengenezee moyo safi, Ee Mungu, na unifanyie upya roho iliyo imara. Usinitupe mbali na uwepo wako, wala usiniondolee Roho wako Mtakatifu.')

(Akiendelea kwa sauti ileile, wakati diwani anapoinua mkono kuelekea kwa Mkate Mtakatifu na kusema: 'Bariki, Ee Bwana, Mkate huu Mtakatifu'): "Na uufanye mkate huu kuwa Mwili Mtakatifu wa Kristo wako." (Padreapo diwani, baada ya kusema 'Amina', atasema: 'Bariki, Ee Bwana, kikombe kitakatifu'): 'Na damu ya thamani ya Kristo wako iwe katika kikombe hiki.' (Na hatimaye, diwani, baada ya kusema 'Amina' na kuashiria Zawadi Takatifu zote mbili, anasema: 'Bariki, Bwana Mkuu, zote mbili'): 'Ukiwa umezibadilisha kwa Roho wako Mtakatifu' (diwani: 'Amina, Amina, Amina').

Kutokana na haya ni **wazi—a)** kwamba maneno ya Mwokozi: 'Chukua, kula…', 'Kunywa nyote ndani yake…', yaliyosemwa na kasisi anayeongoza ibada huku akionyesha Michango Mitakatifu, yakifuatiwa na kuombwa kwa Roho Mtakatifu juu ya Michango Mitakatifu na kuibariki, yanaunda tendo moja, lisilositishwa na lisilogawanyika; **b)** kwamba maneno haya ya Kristo yanakumbukwa mahususi katika sala inayomwelekewa Mungu, na yanakumbukwa kama amri ya Mwokozi kwa wafuasi Wake (1 Kor. 11:23–25), na — **c)** kwamba kwa msingi wa amri hii yenyewe (kwa maana kwa kweli tunakumbuka amri hii ya wokovu), mhudumu anathubutu, kwa niaba ya waumini wote, kumwomba Mungu Baba ajiponye Roho Mtakatifu juu ya Vipawa Vitakatifu na kwa ajili ya mabadiliko Yake ya mkate na divai kuwa Mwili na Damu ya Kristo. Hivyo, huku ikipa maneno ya Bwana—aliyoyasema wakati wa kuanzisha sakramenti ya Ekaristi—maana kamili ya amri ya wokovu, ambayo kwa njia yake wahudumu wa madhabahu wanathubutu kuendelea na ambayo bila hiyo hawangethubutu kamwe kufanya ibada takatifu ya sakramenti kuu na ya kutisha kama hiyo, Kanisa la Orthodox-Katoliki kwa wakati mmoja 'linaamini na kushikilia kwamba E[1150] ' mabadiliko ya kiini ya Mwili na Damu ya Kristo hutokea katika Liturujia Takatifu kupitia msukumo na tendo la Roho Mtakatifu, kwa mwito wa askofu au padri katika maneno ya maombi yanayomwelekea Mungu Baba: 'Na ukafanye mkate huu kuwa Mwili Tukufu wa Kristo wako, na kilicho katika kikombe hiki, kuwa Damu Tukufu ya Kristo wako, kwa nguvu ya Roho wako Mtakatifu.'[1151] Hivyo basi Kanisa la Kristo daima limeamini, kulingana na mapokeo ya Mitume watakatifu wenyewe. Hili ni dhahiri:

1) Kutoka kwa liturgia zake za kale, kama vile: Liturgia ya Mtume Yakobo, ndugu wa Bwana; Liturgia iliyoainishwa katika Katiba za Kiaristotiki; na Liturgia ya Mtakatifu Basilio Mkuu. Katika zote, kama katika Liturujia ya Krisostomo, maneno ya Mwokozi yaliyosemwa wakati wa kuanzishwa kwa Ekaristi yanakumbushwa katika sala inayomwelekea Mungu, na zaidi ya hayo kwa kuongezwa wazi kwa amri ya Kristo: 'Fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu' (Luka 22:19), ikifuatiwa mara moja na kuombwa kwa Roho Mtakatifu juu ya dhabihu zilizo mbele Yake kwa ajili ya utakatifu na mabadiliko yake ya kiini. Katika Liturujia ya Mtume Yakobo, hili limewekwa hivi: "Kwa hiyo (yaani, kwa kufuata amri ya Kristo: 'Fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu'), sisi wenye dhambi, tukikumbuka mateso yake (ya Mwokozi) yaliyotupa uzima, Msalaba wake wa wokovu…, tunakutolea, Ee Bwana, dhabihu hii kuu isiyo na damu, tukisali… Tuhurumie, Ee Mungu, kulingana na rehema Zako kuu, na utume juu yetu na juu ya zawadi hizi zilizo mbele Zako Roho Wako Mtakatifu, Bwana Mwenye Kuleta Uhai, anayeketi mkono wa kuume wa Mungu Baba na wa Mwana Wako mmoja wa pekee, anayetawala pamoja, mwenye asili moja, na wa milele pamoja…, — Roho hii yako mtakatifu sana, Ee Bwana, itume juu yetu na juu ya dhabihu hizi zilizo mbele yako, ili, akija, kwa ufunuo wake mtakatifu, mwema na wa utukufu, aweze kutakasa mkate huu na kuubadilisha kuwa Mwili mtakatifu wa Kristo wako, na kikombe hiki kuwa Damu ya thamani ya Kristo Mwokozi."[1152] Katika Katiba za Kitume: "Kwa hiyo (yaani, kulingana na amri ileile ya Mwokozi), tunapokumbuka mateso Yake, kifo na ufufuo wake kutoka kwa wafu…, tunakutolea, Ee Mfalme na Mungu, kulingana na amri Yake (κατά τήν αύτού διάταξιν),

---

[1150] Kinakisiana na mtazamo potofu wa Walatini (Perrone, Prael. Theolog. tract. de Euchar. P. 11, c. 3), ambao, kama inavyojulikana vyema, wanahusisha nguvu yote ya kutakasa Michango Mitakatifu na maneno pekee ya Mwokozi: 'Chukua, kula…' na kadhalika.

[1151] Tazama taratibu za kiapo cha askofu, na 'Kanuni za Kikanoni za Ungamo', Sehemu ya 1, jibu la swali 107; 'Waraka wa Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi', Kifungu cha 17.

[1152] Tazama Liturgia hii katika *Biblioth. Part. Gr. Latin.* Juz. II, uk. 12.

mkate huu na kikombe hiki, tukikushukuru kupitia Yeye kwamba umetuhesabia kuwa na haki kusimama mbele yako na kukutumikia, na tunakuomba, Ee Mungu Mwenye Kutosheka Yote, tazama kwa huruma zawadi hizi zilizo mbele Yako, zipokee kwa ajili ya Kristo Wako, na utume juu ya toleo hili Roho Wako Mtakatifu, shahidi wa mateso ya Bwana Yesu, ili aweze kubadilisha mkate huu kuwa Mwili wa Kristo Wako, na kikombe hiki kuwa Damu ya Kristo Wako…"[1153] Hata hivyo, katika Liturujia ya Mtakatifu Basili Mkubwa, mkate na divai—hata baada ya maneno ya Mwokozi kusemwa juu yao: 'Chukua, kula…', na 'nyweni nyote…', zinatajwa waziwazi tu kama vivuli (αντίτυπα) vya Mwili na Damu ya Kristo, yaani, zikionyesha taswira yao, lakini bado hazijageuzwa kuwa Mwili na Damu ya Bwana: 'Baada ya kuweka vivuli vya Mwili Mtakatifu na Damu ya Kristo wako, tunakuomba na kukuitia, Mtakatifu wa Watakatifu, kwamba kwa wema wa wema wako, Roho wako Mtakatifu ashuke juu yetu na juu ya Zawadi hizi zilizo mbele yetu, na kuzibariki, kuzitakasa, na kuzifanya dhahiri."[1154] Hii inafuatiwa na sala: "Ee Bwana, uliyetuma Roho Wako Mtakatifu Sana…" na baraka ya Michango Mitakatifu yenyewe, kwa kusomewa maneno yanayofahamika.

2) Kutoka kwa ushuhuda wa walimu wake wa kale, wa Mashariki na Magharibi. Kwa mfano:

Mtakatifu Irenaeus: "Kama mkate wa dunia, kwa kuombwa kwa Mungu juu yake, hauwezi tena kuwa mkate wa kawaida bali Ekaristi, inayojumuisha ya kidunia na ya mbinguni: vivyo hivyo miili yetu, ikishiriki Ekaristi, si tena ya kifo, bali ina tumaini la ufufuo."[1155]

Origen: "Tukimfurahisha Muumba wa vitu vyote, tunashiriki mkate uliokadiriwa, kwa shukrani kwa baraka tulizopokea na kwa maombi; mkate huu, kupitia maombi, umegeuka kuwa mwili mtakatifu unaowatakasa wale wanaoushiriki kwa nia njema."[1156]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Mikate na divai ya Ekaristi, kabla ya kuombwa kwa utakatifu kwa Utatu Mtakatifu unaoabudiwa, vilikuwa ni mikate na divai tu; lakini baada ya kuombwa kwa utakatifu kukamilika, mkate hubadilika kuwa Mwili wa Kristo, na divai huwa Damu ya Kristo."[1157] "Mikate katika Ekaristi, kupitia kuombwa kwa Roho Mtakatifu, si tena mkate tu, bali ni Mwili wa Kristo."[1158] "Baada ya hili (yaani, baada ya Wimbo wa Serafi), tukijisafisha kwa nyimbo hizi za kiroho, tunamwomba Mungu, Mpenzi wa wanadamu, atume Roho Mtakatifu juu ya zawadi zilizo mbele yetu, ili mkate uwe Mwili wa Kristo na divai iwe Damu ya Kristo. Kwa maana ni hakika kwamba chochote ambacho Roho Mtakatifu anagusa kinatakaswa na kubadilishwa."[1159]

Mtakatifu Basilio Mkuu: "Maneno ya kuomba, yanayosemwa wakati wa kutakasa mkate wa Ekaristi na kikombe cha baraka—ni mtakatifu gani aliyetuachia maandishi yake? Kwa maana hatujitoshelezi na maneno yale yaliyotajwa na Mtume au Injili, bali kabla na baada ya hayo tunatoa maneno mengine pia, tukiyaona kuwa yana nguvu kubwa katika sakramenti, tukiwa tumeyaipokea kutoka kwa mafundisho yasiyoandikwa."[1160]

Mtakatifu Augustino: "Kwa Mwili na Damu ya Kristo tunamaanisha hasa kile ambacho, kikiwa kimechukuliwa kutoka kwa matunda ya dunia na kutakatifuzwa kwa sala ya fumbo, tunakipokea kwa utakatifu kwa ajili ya wokovu wa roho zetu tukikumbuka mateso ya Bwana kwa ajili yetu; ambacho, ingawa ni kazi ya mikono ya binadamu kwa umbo lake la nje, huitakaswa kuwa sakramenti kuu kwa kazi isiyoonekana tu ya Roho Mtakatifu."[1161] "Katika maneno haya (1 Tim. 2:1), napendelea kuelewa kile ambacho Kanisa zima, au karibu zima, hurudia: tunatoa maombi (precationes) wakati wa sherehe za sakramenti, kabla ya kile kilicho kwenye meza ya Bwana kianze kubarikiwa; na sala (orationes) inapobarikiwa, kutakatifuzwa, na kutengwa kwa ajili ya kugawwa."[1162]

Mtakatifu Proklo wa Konstantinopoli: "Baada ya kupaa kwa Mwokozi wetu mbinguni, Mitume, kabla ya kutawanyika kote duniani, walikusanyika kwa moyo mmoja, wakajitolea kwa maombi ya kila siku na,

---

[1153] Kit. VIII, s. 12, uk. 407, katika Coteler, *Patr. Apost.*, j. 1, Amsterdam, 1724.
[1154] Tazama maombi ya padri kabla ya kutakatifuzwa kwa Karima Takatifu, wakati wimbo 'Tunakwimbia Wewe…' unapoimbwa.
[1155] Adv. haer. IV, c. 34.
[1156] ... 'Ikitakaswa kwa sala, na kutakasa...' (Contr. Cels. lib. p. 399). Mahali pengine anasema: 'sanctificatur per verbum Dei perque obsecrationem' (katika Mathayo XV, Juz. II, uk. 17, Paris, 1604).
[1157] Maelekezo kuhusu Sakramenti, 1, n. 7, uk. 440 katika tafsiri ya Kirusi.
[1158] Maagizo kuhusu Sakramenti, Kitabu cha III, uk. 3, uk. 451.
[1159] Maagizo kuhusu Fumbo, Kitabu V, sehemu 7, uk. 462.
[1160] Kuhusu Roho Mtakatifu, kwa Amphilochius, sura ya 27, katika Kitabu cha Sheria, uk. 328.
[1161] Kuhusu Utatu Mtakatifu, Kitabu III, Sura 4, n. 10, katika Kazi Kamili za Baba wa Kanisa, Jilid. XLII, uk. 874.
[1162] Epist. CXLIX ad Paulinum, sura ya 2, n. 16, katika Patrologia iliyotajwa hapo juu, juz. XXXIII, uk. 636.

wakipata faraja katika sakramenti ya fumbo la Mwili wa Bwana, wakasherehekea Liturujia kwa nyimbo ndefu… Kupitia maombi kama hayo walitafuta kushuka kwa Roho Mtakatifu, ili kwa ufunuo Wake wa kimungu aweze kufunua na kuonyesha kwamba mkate na divai vilivyotolewa katika ibada takatifu—vilivyochanganywa na maji—ni Mwili na Damu halisi ya Mwokozi wetu Yesu Kristo, ambayo hufanywa kwa namna ileile hadi leo, na itaendelea kufanywa hadi mwisho wa nyakati."[1163]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Kama vile mkate, kwa kuliwa, na divai na maji, kwa kunywewa, hubadilika kiasili (μεταβάλλονται) kuwa mwili na damu ya yule anayekula na kunywa, na havigeuki kuwa mwili tofauti na ule wake wa awali: ndivyo pia mkate wa dhabihu, divai na maji, kupitia kuombwa na kukaa kwa Roho Mtakatifu, hubadilishwa kwa njia isiyo ya kawaida (ὑπερφυώς μεταποιούνται) kuwa mwili na damu ya Kristo, na huwa si miili miwili, bali mwili mmoja na uleule."[1164] Tunapata mafundisho yale yale katika: Mtakatifu Gregori wa Nyssa,[1165] ; Mtakatifu Jerome,[1166] ; Ambrozi; Theodore wa Heraclea; Theophylact wa Bulgaria,[1167] ; na katika waandishi wote wa baadaye wa Kiorthodoksi wa Mashariki.[1168]

§215. Kiini kisichoonekana cha Sakramenti ya Ekaristi: a) uhalisia wa uwepo wa Yesu Kristo katika sakramenti hii

Tunaamini kwamba katika wakati huo huo ambapo padri, akisherehekea sakramenti ya Ekaristi kwa mujibu wa amri ya Mwokozi, anaitaka Roho Mtakatifu juu ya zawadi zilizotolewa na kuzibariki kwa sala kwa Mungu Baba: 'Na ukafanye mkate huu kuwa Mwili mtakatifu wa Kristo wako, na kilicho katika kikombe hiki, kuwa Damu yake mtakatifu, ukivibadilisha kwa Roho wako Mtakatifu, mkate na divai hubadilika kweli kuwa Mwili na Damu ya Kristo kwa uwezo wa Roho Mtakatifu — hivyo kwamba, ingawa hata baada ya hili tunaona mkate na divai kwenye Meza Takatifu, katika asili yao halisi, zisizoonekana kwa jicho la mwili, hizi ndizo Mwili wa kweli na Damu ya kweli ya Bwana Yesu, zikiwa tu chini ya sura za mkate na divai." "Tunaamini, wanasema Baba wa Kanisa wa Mapema wa Mashariki, kwamba Bwana wetu Yesu Kristo yupo katika sakramenti hii takatifu, si kwa ishara, si kwa mfano (τυπικώς, είκονικώς), si kwa wingi wa neema, kama ilivyo katika sakramenti zingine, si kwa kuwepo tu kwa Roho, kama Baba fulani walivyozungumzia ubatizo, na si kupitia kuenea kwa mkate (κατ έναρτισμόν, per impanationem), kiasi kwamba uungu wa Neno huingia katika Mkate uliotolewa kwa Ekaristi kimsingi (ύποστατικώς), kama wafuasi wa Luther wanavyoeleza kwa njia isiyopendeza na isiyo stahili: lakini kwa kweli na hakika, kiasi kwamba, baada ya kutakatifuzwa kwa mkate na divai, mkate hubadilika, hubadilishwa kiuhalisia, na kugeuzwa kuwa Mwili halisi kabisa wa Bwana, aliyezaliwa Betlehemu kutoka kwa Bikira Milele, aliyeubatizwa Yordani, aliyeteswa, aliyezikwa, aliyefufuka, aliyeinuliwa mbinguni, anayeketi mkono wa kuume wa Mungu Baba, na atakayerudi juu ya mawingu ya mbinguni; na divai hubadilishwa na kubadilishwa kiini kuwa damu halisi kabisa ya Bwana, ambayo, wakati wa mateso Yake msalabani, ilimwagwa kwa ajili ya uhai wa ulimwengu. Tunaamini zaidi kwamba, baada ya kutakatifuzwa kwa mkate na divai, hazibaki kuwa mkate na divai tu, bali Mwili na Damu halisi kabisa ya Bwana, chini ya mwonekano na umbo la mkate na divai" (Waraka, Kifungu cha 17). Katika maneno haya, Kanisa la Orthodox linatamka waziwazi: **(a)** uhalisia wa uwepo wa Yesu Kristo katika sakramenti ya Ekaristi, na **(b)** asili halisi ya uwepo huo. Uhalisia wa uwepo huu—kinyume na makosa ya watu wenye fikra huru, wa kale[1169] na wa kisasa[1170] , hasa Wanafundisho Mpya, wanaofundisha kwamba Kristo hayupo kabisa katika sakramenti ya Ekaristi, kwamba mkate na divai, hata baada ya kutakatifuzwa, vinabaki kuwa mkate na divai tu, lakini hutumika tu kama alama, taswira au ishara za mwili na damu ya Kristo; kwa maana kwamba,

---

[1163] Kuhusu Utamaduni wa Liturujia ya Kimungu, katika *Chronicle of Readings* 1839, juz. VI, uk. 37, 38.

[1164] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu IV, Sura ya 13, uk. 252.

[1165] Mikate hutakaswa kwa Neno la Mungu na kwa kutakatifuzwa. Katekisimu, sura ya 37.

[1166] Kwa maombi ya yupi (mzee wa kanisa), Mwili na Damu huundwa (Waraka LXXXV kwa Evagrius).

[1167] Kwa ushuhuda wao, tazama zaidi katika makala: 'Taswira na Matokeo ya Uwepo wa Yesu Kristo katika Ekaristi'.

[1168] Kwa mfano, katika kazi za Simeoni wa Thessaloniki (katika risala yake kuhusu sakramenti), Patriarki Yeremia (katika barua yake kwa Chama cha Teolojia cha Wittenberg, 'Christian Readings' 1845, 1, 346), na Mitrophan Kritopulos (katika 'Imani ya Kanisa la Mashariki' na risala yake kuhusu Ekaristi). Katika mapokeo yetu, ndugu Likhuda, Mtakatifu Demetrius wa Rostov na Stephai wa Yavorsk, waliandika hasa juu ya mada hii dhidi ya Wapapista (tazama maelezo yao katika kamusi ya Padre Eugene), na baraza zima la wachungaji, lililokutana kwa wito wa Patriaki Joakim mwaka 1690, lilijadili suala hilo (tazama makala ya mwandishi huyo huyo: Ioannikios Likhud).

[1169] Hawa walijumuisha: Wadoketisti (Ignatius wa Bogot, Epist. ad Smirn. n. 7), Wakhathari (Moneta, adv. Cath. et Wald. IV, 3, § 1), Wapaulikia na Wabogomili (Photius, contr. Manich. 1, 7).

[1170] Hawa ni pamoja na: Wycliffe, Zwingli na Calvin pamoja na wafuasi wao, na pia Waisocini wote na wanarationalisti.

tunapokula mkate huu na kunywa divai hii, sisi kwa ndani na kiroho tunaungana, kupitia imani, na mwili na damu ya Kristo kama lishe ya kiroho.[1171] Njia ya uwepo, yaani kupitia transubstantiation ya mkate na divai kuwa Mwili na Damu ya Bwana: — hili linapingana na madai ya Walutheri, ambao wanasisitiza kwamba Kristo, ingawa yupo kweli katika sakramenti ya Ekaristi, yupo tu kupitia kuenea kwa mkate na divai (reg. impanationem), ambazo hubaki kabisa bila kubadilika, na kupitia uwepo wa pamoja usioonekana wa mwili na damu Yake pamoja nazo (reg. consubstantiationem),[1172] na si kupitia transubstantiation ya mkate na divai kuwa mwili na damu Yake.

Mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu uwepo halisi wa Yesu Kristo katika Sakramenti ya Ekaristi yana misingi isiyoyumba katika Maandiko Matakatifu na Maumbo Matakatifu. — Haya ni pamoja na:

I. Maneno ya Kristo ya ahadi kuhusu sakramenti ya Ekaristi (Yohana 6:27–68), ambayo lazima yafahamike kwa maana halisi, badala ya kwa njia ya mfano.[1173] Kwa:

1) Wayahudi wenyewe, ambao hotuba ya Mwokozi iliwalenga, waliielewa kwa maana halisi. Waliposikia akisema: *'Mimi ndiye mkate hai uliyeshuka kutoka mbinguni; yeyote anayekula mkate huu ataishi milele; 'mkate nitakaowapa ni mwili wangu, ambao nitawapa kwa ajili ya uzima wa* ulimwengu' (Yohana 6:51), walianza kubishana wao kwa wao, wakishangazwa na uwezekano wa muujiza kama huo: *'Basi Wayahudi walianza kubishana wao kwa wao, wakisema, "Awezaje kutupa mwili wake tule*?'" (Yohana 6:52). Basi, mzozo huu miongoni mwa Wayahudi ungemaanisha nini kama wangekuelewa maneno ya Mwokozi si kwa maana halisi?

2) Kristo Mwokozi hakudokeza kwa namna yoyote kwa Wayahudi kwamba walikuwa wanakosea kuelewa maneno Yake, kama alivyofanya katika nyakati zingine [(Yohana 3:3–5); (Yohana 4:32); (Yohana 5:13); (Yohana 8:21); (Yohana 32:40); (Yohana 11:11); (Yohana 16:18–22); (Mathayo 16:6); (Mathayo 19:24)]; kinyume chake, Aliendelea na mahubiri Yake kwa nguvu na uwazi mkubwa zaidi, akieleza maana ileile: *'Kweli, kweli, nawaambia: msipokula Nyama ya Mwana wa Mtu na kunywa Damu Yake, hamtakuwa na uzima ndani yenu. Yeyote anayekula Nyama Yangu na kunywa Damu Yangu ana uzima wa milele, nami nitamfufua siku ya mwisho. Kwa maana Nyama Yangu ni chakula cha kweli, na Damu Yangu ni kinywaji cha kweli* (Yohana 6:53–55).[1174] Kinachostahili kuzingatiwa hasa hapa ni: **a)** kwamba Bwana anaanza jibu Lake kwa Wayahudi kwa maneno: 'Amen, Amina, neno alilotumia mara nyingi kuelezea uhakikisho thabiti kabisa, wa kweli kabisa na usio na ubishi wa ukweli; **b)** kwamba anawapa watu *kula* mwili wake na *kunywa* damu yake kama amri chanya, muhimu kabisa ili wapate uzima wa milele: *isipokula mwili wa Mwana wa Mtu na kunywa damu yake, hamtakuwa na uzima ndani yenu. Yeyote anayekula Nyama Yangu na kunywa Damu Yangu ana uzima wa milele* (Yohana 6:53–54); lakini asili ya amri kuu na muhimu kama hiyo ilihitaji ielezwe kwa urahisi na kwa njia ambayo inaeleweka kwa urahisi na watu wote, na hivyo basi, kwa maana halisi; **c)** hatimaye, kauli: *'Nyama yangu ni chakula cha kweli, na Damu yangu ni kinywaji cha kweli'* (Yohana 6:55). Kuongezwa kwa neno 'kweli' (αληθώς) kunashuhudia, kwa upande mmoja, utambulisho kamili kati ya mada zinazotajwa hapa, na kwa upande mwingine, kunaonyesha wazi kwamba Wayahudi, ambao walivutiwa na ahadi ya Mwokozi ya kuwapa mwili wake wa kula, hawakukosea katika uelewa wao wa maneno yake, na kwamba kwa kweli aliwaahidi kushiriki katika mwili na damu yake.

3) Wanafunzi wa Yesu, ambao walikuwa miongoni mwa Wayahudi, waliielewa maneno haya kwa njia ileile kabisa; kutokana na hayo, wengi wao, wakishtushwa na wazo la kushiriki mwili na damu ya Mwalimu wao, walinung'unika: *'Lo, neno gumu sana! Nani aweza kulisikia*?' (Yohana 6:60). Na Bwana, ili kuwashawishi kuhusu uwezekano wa ushiriki wa ajabu kama huo, alielekeza kwenye muujiza mwingine—kupaa Kwake mbinguni—ambako alikuwa amekutaja mara chache tu, kama uthibitisho thabiti zaidi wa mamlaka Yake ya kimungu katika kufundisha na ya ukweli wa mahubiri Yake [(Yohana 1:50–51); (Mathayo 26:13–64)]. *Yesu, akijua ndani yake kwamba wanafunzi wake walikuwa wakilalamika juu ya hili,*

[1171] Calvin, *Institutes*, IV, 17, n. 10; *Helvetic Confession*, 1, art. XXI; *French Confession*, art. XXXVI; *Belgic Confession*, art. XXXV.

[1172] Au, kama Walutheri wanavyosema: mwili wa Kristo uko katika mkate, pamoja na mkate, chini ya mkate.

[1173] Kama Waprotestanti wanavyotaka iwe.

[1174] Kwa ujumla, na kutokana na mifano mingine inayomhusu Mwokozi, inajulikana kwamba Wayahudi walipofahamu maneno Yake kwa usahihi katika maana yao halisi, Yeye, licha ya malalamiko na pingamizi ya wasikilizaji Wake, alieleza wazo Lake kwa nguvu na uwazi mkubwa zaidi. Yohana 8:56–58; 10:24–39; Mathayo 9:2–6, n.k.

akawaambia: 'Je, hili linawakatisha tamaa? Basi itakuwaje, mkiona Mwana wa Adamu akipaa juu kule alikokuwa?' (Yohana 6:61–62)?

4) Walimu wote wa kale wa Kanisa—Klementi wa Aleksandria, Tertulliano, Sipriano, Eusebio wa Kaisaria,[1175] —waliaelewa maneno ya Kristo ya ahadi kuhusu sakramenti ya Ekaristi katika maana yake halisi. Gregory wa Nyssa, Basil Mkuu, Yohane Krisostomo, Epifania, Makario,[1176] Ambrozi, Kirili wa Aleksandria, Agostino, Teodoreto, Leontio wa Yerusalemu, Yohane wa Damasko na wengine,[1177] pamoja na Mabaraza ya Kiinjilisti ya Efeso na Konstantinopoli II.[1178]

5) Msemo: 'kula nyama', unapotumika kwa njia ya mfano katika lugha ya Maandiko Matakatifu, daima na kila mahali unamaanisha: 'kusababisha madhara makubwa kwa mwingine, kumpa jeraha la kikatili, na hasa kumshutumu na kumchafua jina' [(Zab. 26:2); (Ayubu 19:22); (Mika 3:3); (Wagalatia 5:15)], na haina maana nyingine yoyote. Kwa hiyo, ikiwa maneno ya Kristo ya ahadi kuhusu sakramenti ya Ekaristi yatachukuliwa kwa maana isiyo ya moja kwa moja, yatamaanisha yafuatayo: 'Yeye anayekula mwili wangu', yaani, yeye anayeniletea madhara makubwa zaidi, atakuwa na uzima wa milele! Na kinyume chake: 'Isipokuwa mtakula nyama ya Mwana wa Mtu', yaani, isipokuwa mtamtukana kwa matusi mabaya, mkamshutumu na kumtukana, hamna uhai ndani yenu!… Nani asiyechukizwa na mtazamo kama huu?

6) Kuchukua maneno haya ya Kristo kwa maana ya kiitikadi na kudai, kama Wanareformasi wanavyofanya, kwamba Bwana kwa kweli alikuwa akiwaambia Wayahudi wakati huo 'kuhusu kushiriki naye kiroho na umoja naye kupitia imani,' ni, hatimaye, si haki, hasa kwa sababu Kristo anazungumza hapa na wasikilizaji wake kuhusu aina mpya kabisa ya chakula, ambacho hawakuwa bado wameonja, na anaahidi kuwapa katika siku zijazo: *'Mikate nitakayowapa ni Mwili wangu, ambao nitawapa kwa ajili ya uzima wa ulimwengu*' (Yohana 6:51). Na miongoni mwa wasikilizaji wa Bwana wakati huo walikuwa wanafunzi wake, si tu Wale Kumi na Wawili, bali na wengine wengi pia (Yohana 6:60–67), ambao, kwa hivyo, walikuwa tayari wamemwamini na, kupitia imani, walikuwa tayari wamepata umoja wa kiroho naye.

I. Maelezo ya waevangelisti watatu—Mathayo, Marko na Luka—kuhusu kuanzishwa kwa Sakramenti ya Ekaristi. Wote wanashuhudia kwamba Bwana Yesu, katika Mlo wa Mwisho, alichukua mkate, akaubariki, akauvunja na, akiwagawia wanafunzi wake, akasema: *'Chukua, kula; huu ndio mwili wangu, unaovunjwa kwa ajili yenu; fanyeni hivi kwa kumbukumbu* yangu'—na akichukua kikombe cha divai, na kumshukuru Mungu juu yake, aliwapa wanafunzi wake, akisema: *'Nyanyu nyote katika kikombe hiki; maana hii ndiyo damu yangu ya agano jipya, inayomwagwa kwa ajili ya wengi kwa ajili ya msamaha wa dhambi* [(Mathayo 26:26); (Marko 14:22); (Luka 22:19)]. Hakuna sababu hata ndogo kabisa ya kuachana hapa na maana halisi ya maneno ya Mwokozi—ambapo Yeye anashuhudia kwa uwazi mkubwa kwamba, chini ya mwonekano wa mkate na divai katika sakramenti ya Ekaristi, mwili Wake wa kweli na damu Yake ya kweli hutolewa—; kinyume chake, kila kitu kinatualazimisha kuyakubali kwa maana yao halisi. Na—

1) Hadhi ya Mwokozi Mwenyewe. Kukubali, pamoja na wanafikra huru, kwamba Bwana, alipowaambia wanafunzi wake: 'Hili ni mwili wangu…' na 'Hii ni damu yangu…', kwa kweli alikusudia kueleza wazo: 'Hili ni alama ya mwili wangu, na hii ni alama ya damu yangu,' je, hii isingedokeza pia kwamba, kupitia ukosefu wa usahihi wa kauli Yake, Aliwapotosha Mitume na, kupitia kwao, Kanisa zima, ambalo, kama tutakavyoona, daima limekuwa likichukulia maneno haya kwa maana yao ya moja kwa moja, halisi, na kwa hivyo daima limeuona Ekaristi kama mwili halisi na damu halisi ya Bwana wao, na si kwa namna yoyote ile kama alama za mwili na damu Yake?

2) Mazingira ambayo Kristo alisema maneno haya. Aliyasema mbele ya kundi teule la wanafunzi wake, ambao aliwaona wamestahili kusikia akisema: *'Ninyi ni marafiki zangu*' (Yohana 15:14–15); Aliyasema wakati ambapo, kama vile wanafunzi wenyewe walivyotambua, hakuwa tena anawaongea kwa misemo bali alikuwa anazungumza waziwazi (Yohana 16:29); Aliyasema katika saa za mwisho kabla ya mateso na kifo

---

[1175] Klementi wa Aleksandria, *Paedag.* VI, 12; *Strom.* VI, 52; Tertulliano, *De resurr. carn.* 37; Sipriano, *De Orat. Dominic.* uk. 421, toleo la Baluz.; Eusebio, *in Jes.* 11, Zab. LXXX, 12.

[1176] Gregory wa Nyssa, *Contr. Eunom.*, *Orat.* XI, Juz. II, uk. 704, mhar. Morel.; Basil Mkubwa, juu ya Zab. 44, n. 2; Krisostomo, Kuhusu Upadre III, 5; Epifanio, Haeres. LX; Makario, katika Luka XXIV, 7 (katika caten. Mai IX, uk. 707).

[1177] Ambrozi, *De fide* IV, 6; *De sacramentis* IV, 5; V, 1; Kirili wa Aleksandria, katika Abac., n. 48; Agostino, katika Eph. I, 7; Teodoreto, H. E. IV, 11; Leontio, Advers. Nestorian., VII, 3 (katika Mai IX); Yohane wa Damasko, Exact Exposition of the Orthodox Faith, IV, 14.

[1178] Baraza la Efeso. Epist. ad Nestor., katika Harduin. Art. Concil. Vol. 1, col. 1290; Baraza la Konstantinopoli II, Actio IV, col. 370.

chake. Lakini ikiwa ni kawaida kwa mtu yeyote kufungua moyo wake kwa marafiki zake na kuongea waziwazi na kwa uwazi mbele yao, basi hili ni kweli zaidi anapokabili kifo chake mwenyewe.

3) Umuhimu wa Ekaristi. Alipoianzisha, Bwana aliweka sakramenti kuu zaidi ya Agano Jipya, ambayo aliagiza isherehekewe kila wakati (Luka 22:19–20). Hata hivyo, umuhimu wa sakramenti hii, ambayo ni muhimu kwa wokovu wetu, na asili ya agano au wasia, pamoja na asili ya amri, kwa pamoja yalihitaji kwamba lugha iliyotumika iwe wazi na sahihi zaidi iwezekanavyo, ili isisababishe kutoelewana au udanganyifu katika jambo muhimu namna hii.

4) Uhusiano kati ya maneno haya ya Mwokozi na yale yaliyosemwa na Musa alipokuwa akiweka Agano la Kale. Katika kuanzisha sakramenti kuu kama ishara na uthibitisho wa Agano Jipya kati ya Mungu na Israeli mpya, Bwana Yesu, alipokuwa akiwapa wanafunzi Wake kikombe, alisema: 'Hii ni damu yangu ya Agano Jipya, — kama vile Musa, alipothibitisha Agano la Kale kati ya Mungu na watu wa Israeli, alivichukua damu na kuinyunyizia juu ya watu, akisema: *'Hii ndiyo damu ya agano ambalo Mungu amewaamuru'* [(Ebr. 9:20); (Kumb. 24:8)]. Lakini Musa bila shaka alimwaga damu halisi ya ng'ombe wakati huo (Kut. 24:5), ambayo ilitabiri damu ya upatanisho ya Mwana-Kondoo, aliyeuawa kwa ajili ya dhambi za ulimwengu juu ya madhabahu ya msalaba. Kwa hivyo, Yesu Kristo pia aliwapa wanafunzi wake damu yake ya kweli, halisi katika kikombe cha agano.

III. Mafundisho ya Mtume Paulo kuhusu Ekaristi, ambayo anayaweka hasa katika sehemu mbili za Barua yake kwa Wakorintho.

Katika aya ya kwanza, huku akiwaonya Wakorintho dhidi ya kushiriki milo na washenzi katika karamu zao za kafara za sanamu, anasema: *'Kwa hiyo, wapendwa wangu, kimbieni ibada ya sanamu. Ninawaongea kama watu wenye busara; jitathmini ninyi wenyewe kile ninachosema. Je, kikombe cha baraka tunachokibariki si ushiriki katika Damu ya Kristo? Je, mkate tunaouvunja si ushiriki katika Mwili wa Kristo? Ingawa kuna mkate mmoja, sisi, ingawa ni wengi, ni mwili mmoja; kwa maana sote hushiriki katika mkate ule mmoja ... Wapagani, wanapotoa dhabihu, huzitoa kwa mashetani na si kwa Mungu. Lakini sitaki mwe na ushirika na mashetani.*
Hamuwezi kunywa kikombe cha Bwana na kikombe cha mashetani; hamuwezi kushiriki katika meza ya Bwana na meza ya mashetani [(1 Kor. 10:14–17); (1 Kor. 20–21)]. Hapa, ni wazi, Mtume anawawekea Wakristo ukweli usio na ubishi na unaojulikana sana kwamba, kwa kushiriki kikombe cha Bwana, wanashiriki damu ya Kristo, na kwa kushiriki mkate au mlo wa Bwana, wanashiriki mwili wa Kristo; na kwa kufanya hivyo, anawaomba wao wenyewe washuhudie: *'Nawazungumzia ninyi kama watu wenye busara; hukumu ninyi wenyewe kile ninachosema'* (1 Kor. 10:15).

Pili, Mtume kwanza anasimulia simulizi la kuanzishwa kwa sakramenti ya Ekaristi, na anafanya hivyo kwa maneno yale yale hasa, na hivyo basi kwa maana ile ile halisi, kama walivyoandika Wainjili. *Maana nilipokea kutoka kwa Bwana mwenyewe yale ambayo nami niliwafundisha ninyi: kwamba usiku ule aliposalitiwa, Bwana Yesu alichukua mkate, na baada ya kutoa shukrani, akauvunja na akasema, 'Chukueni, mle; huu ni Mwili wangu, uliovunjwa kwa ajili yenu; fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu.' Vivyo hivyo, baada ya chakula cha jioni, alichukua kikombe na kusema: 'Kikombe hiki ni agano jipya katika Damu Yangu; fanyeni hivi, kila mnapokinywa, kwa kumbukumbu Yangu.*' (1 Kor. 11:23–26). Kisha anaongeza: *'Basi, yeye yeyote aliyejiwekea mkate huu au kikombe cha Bwana kwa njia isiyo stahili, atakuwa amejihukumu hatia ya kuonea mwili na damu ya Bwana. Mtu na ajichunguze, ndipo atakapo kula mkate huu na kunywa kikombe hiki. Maana yeye anayekula na kunywa isivyostahili hula na kunywa hukumu juu ya nafsi yake, kwa kutotambua Mwili wa Bwana* (1 Kor. 11:27–29). Je, inaweza kusemwa kwa uwazi zaidi kwamba, chini ya mwonekano wa mkate na divai katika Ekaristi, Wakristo hushiriki Mwili na Damu ya Bwana?

IV. Mafundisho kuhusu sakramenti ya Ekaristi kutoka kwa Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, kuanzia nyakati za mitume. Kwa mfano:

Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Wao (Wadoketisti) hugeuka mbali na Ekaristi na maombi, wakishindwa kukiri kwamba Ekaristi ni nyama ya Mwokozi wetu Yesu Kristo, ambaye aliteseka kwa ajili ya dhambi zetu na ambaye Baba alimfufua kutoka kwa wafu kwa wema wake."[1179]

Mtakatifu Justin Mwenye Dhuluma: "Tunapokea hii (Ekaristi) si kama mkate tu, wala kama kinywaji tu: bali kama vile Yesu Kristo Mwokozi wetu, alipofanywa mwili kupitia Neno la Mungu, alivyokuwa na

[1179] Waraka kwa Wa-Smyrna, n. 7.

mwili na damu kwa ajili ya wokovu wetu, vivyo hivyo tunafundishwa kwamba chakula hiki, ambacho shukrani hutolewa juu yake kupitia sala ya Neno Lake, na ambacho, kupitia ubadilishaji halisi, huliisha damu na nyama yetu, ni nyama na damu ya yule Yesu Kristo mmoja aliyejidhihirisha kwa mwili."[1180]

Mtakatifu Irenaeus: "Wanavyotambua vipi kwamba mkate ambao shukrani zimetolegwa ni mwili wa Bwana, na kwamba kikombe hiki ni kikombe cha damu Yake, ikiwa hawatambui kwamba Yeye ni Mwana wa Muumba wa ulimwengu?"[1181] "Kama hata kikombe kilichochanganywa na mkate uliotayarishwa hupokea Neno la Mungu na kuwa Ekaristi ya mwili na damu ya Kristo, ambayo kwa hiyo mwili wetu huliwa na kudumishwa: watawezaje kusema kwamba mwili unaoliwa na damu ya Bwana na kuwa kiungo cha Mwili Wake haushiriki katika zawadi ya Mungu, ambayo ni uzima wa milele?"[1182]

Macarius wa Magnesia, presbiteri wa Yerusalemu (†266): "(Katika Ekaristi) siyo mfano wa mwili wala mfano wa damu, kama baadhi ya watu vipofu walivyotangaza, bali kwa kweli ni mwili na damu ya Kristo."[1183]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Kristo mwenyewe alipotangaza na kusema kuhusu mkate: 'Hili ni mwili wangu'; baada ya hili, nani atathubutu kutokiamini? Na alipotuahidi Yeye mwenyewe na kusema kuhusu kikombe: 'Hii ni damu yangu'; nani atawahi kusita na kusema kuwa hii si damu Yake? Mara moja aligeuza maji kuwa divai huko Kana ya Galilea (Yohana 2:1–10), ambayo ni kama damu: na je, si anastahili kuaminika anapogeuza divai kuwa damu? Kama, akiwa amearifiwa kwenye harusi ya kidunia, alitenda muujiza huu wa ajabu zaidi: si ndivyo zaidi, akiwa kama Bwana Arusi (Mathayo 9:15), baada ya kutupatia mwili wake na damu yake kwa ajili ya furaha yetu, anadai ushuhuda wetu? Kwa nini, basi, tutakubali hili kwa uhakika wote kama mwili na damu ya Kristo? Kwa maana katika umbo la mkate Mwili hukabidhiwa kwenu, na katika umbo la mvinyo Damu hukabidhiwa kwenu, ili, mkiwa mmepokea Mwili na Damu ya Kristo, mwe umoja naye katika mwili na damu. Kwa maana kwa njia hii tunakuwa wabebaji wa Kristo, Mwili wake na Damu yake vinapowekwa katika viungo vyetu. Hivyo basi, kwa maneno ya Petro mtukufu, tunakuwa *washiriki wa asili ya kimungu* (2 Petro 1:4)… Kwa hiyo, msichukulie mkate na divai (katika Ekaristi) kama mkate na divai tu: kwani ni Mwili na Damu ya Kristo, kulingana na maneno ya Bwana mwenyewe. Kwani ingawa hisia zenu zinaweza kuonyesha hivi, acheni imani iwaimarishe. Usihukumu mambo haya kwa ladha, bali jua bila shaka, kupitia imani, kwamba umehesabiwa kuwa mwafaka kwa Mwili na Damu ya Kristo."[1184]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Ni watu wangapi siku hizi husema: 'Ningependa kuona uso wa Kristo, sura Yake, mavazi Yake, sandali Zake!' Hapa mnamwona (katika Ekaristi), mnamgusa, mnachukua ushiriki Wake. Unatamani kuona mavazi Yake; lakini Yeye anakuruhusu si tu kumwona, bali pia kumgusa, kumla, na kumpokea ndani yako. Kwa hiyo, hakuna anayepaswa kukaribia kwa uzembe, hakuna anayepaswa kufanya hivyo kwa woga, bali wote kwa upendo mkuu, wote kwa shauku na nguvu kuu. Kwa nini mtu anapaswa kuwa macho daima? Kwa maana adhabu kali inawasubiri wale wanaoshiriki bila kustahili. Fikiria jinsi unavyochukia yule msaliti na wale waliumsaliba Kristo. Kwa hiyo, kuwa mwangalifu ili nawe usije ukaonekana kuwa na hatia dhidi ya Mwili na Damu ya Kristo. Walimwua Mwili Mtakatifu Sana; lakini wewe unakipokea ukiwa na roho chafu baada ya baraka nyingi namna hii. Kwani haikumtosha Yeye kuwa mtu, akapigwa na kuuawa; lakini bado anajitoa kwetu, na si kwa imani tu, bali pia kwa kitendo anatufanya kuwa sehemu ya Mwili Wake. Basi, ni lazima awe safi kiasi gani yule anayeshiriki katika dhabihu hii! Ni lazima iwe safi zaidi kiasi gani kuliko miale yote ya jua—mkono unaovunja nyama hii, mdomo uliojaa moto wa kiroho, ulimi uliochafuka na damu hiyo ya kutisha! Fikiria ni heshima gani umepewa; ni karamu gani unayoifurahia! Kile ambacho Malaika wanakitazama kwa mshtuko, na hawathubutu kukitazama bila hofu kwa sababu ya mwangaza unaotoka kwake—hicho ndicho tunachokishiriki, tunachowasiliana nacho, na kupitia kwake tunakuwa mwili mmoja na nyama moja pamoja na Kristo. Nani atakayetangaza matendo ya ajabu ya Bwana? Nani atakayejulikana sifa zake zote? (Zab. 105:2) Ni mchungaji gani anayelisha kondoo wake kwa nyama yake mwenyewe? Lakini nasema nini—mchungaji? Mara nyingi huwa kuna akina mama

---

[1180] Treatise ya Utetezi 1, n. 61, katika Chr. Readings 1825, XVII, 99.
[1181] Kinyume na Ubaguzi IV, 18, n. 4; taz. n. 5.
[1182] Ibid. V, 2, n. 2; taz. IV, 17, n. 5; 33, n. 2.
[1183] 'si picha tupu ya mwili, wala si mahali tupu pa damu, kama wengine walivyodai kwa upumbavu na kwa upinzani, bali ni damu na mwili wa Kristo kweli.' Apolog. adv. Theostenem. ethnic. lib. III fragm. (in Galland. III, 541).
[1184] Maelekezo kwa Wanaowaanzishwa, Kitabu IV, namba 1, 2, 3–6, kurasa 434–456.

wanaowakabidhi watoto wao wachanga kwa mlezi mwingine. Lakini Kristo hakuvumilia hili. Anatutunza kwa damu yake mwenyewe na kwa njia hiyo anatung'anisha nasi naye."[1185]

Mtakatifu Ambrozi: "Na Mwili huu tunaousherehekea umetoka kwa Bikira Maria: kwa nini unauliza hapa kuhusu mpangilio wa asili katika Mwili wa Kristo, wakati Bwana Mwenyewe, akivuka mipaka ya asili, alizaliwa na Bikira Maria? Nyama ya Kristo iliyosulubishwa na kuzikwa ilikuwa ya kweli; kwa hivyo, hiki kwa kweli ni sakramenti ya ile nyama yenyewe."[1186]

Mtakatifu Sophronius wa Yerusalemu: "Basi, mtu yeyote asidhani kwamba vipengele hivi vitakatifu ni picha tu (αντίτυπα) za Mwili na Damu ya Kristo, bali waamini kwamba mkate na divai vinavyotolewa vimebadilishwa kuwa Mwili na Damu ya Kristo."[1187]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Je, Yeye (Mungu Neno) hawezi kufanya mkate kuwa mwili wake, na divai na maji kuwa damu yake? Alisema mwanzoni: 'Uso wa dunia utotoe mimea' (Mwanzo 1:11), na dunia, ikichochewa na kuimarishwa na amri ya Mungu, ikipatiwa maji ya mvua hata hadi leo, hutoa mimea yake. Hivyo basi hapa pia Mungu alisema: 'Hili ni mwili wangu; hii ni damu yangu; fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu'—na kwa amri Yake yenye uweza wote hili hutimia, na litaendelea hadi atakapokuja; maana imeandikwa: *'hadi atakapokuja'* (1 Kor. 11:26). Na kwa kazi hii mpya, kupitia mwito, nguvu ya Roho Mtakatifu inayofunika hufanyika. Kwa maana kama vile Mungu alivyounda yote aliyoyatengeneza kwa kazi ya Roho Mtakatifu, ndivyo sasa, kwa kazi ya Roho Mtakatifu, kile kinachozidi asili na kisichoweza kueleweka isipokuwa kwa imani pekee hutimizwa. *'Hii inawezaje kuwa*,' anasema Bikira Mbarikiwa, *'kwani simfahamu mwanamume yeyote?' 'Roho Mtakatifu atakujia, na nguvu ya Aliye Juu Zaidi itakufunika*' (Luka 1:34–35), anajibu Malaika Mkuu Gabrieli. Na sasa, ukiniuliza: 'Mkate unakuwaje Mwili wa Kristo, na maji na divai Damu ya Kristo?', nami nakujibu: Roho Mtakatifu anashuka na kutekeleza yale yaliyo juu ya maneno na ufahamu. Mikate na divai hutumika kwa sababu Mungu anajua udhaifu wa mwanadamu, ambao mara nyingi hujiepusha kwa kuchukizwa na vitu ambavyo havijathibitishwa na matumizi ya kawaida. Hivyo Mungu, katika unyenyekevu Wake wa kawaida, hutekeleza mambo ya kiroho kupitia kile ambacho ni cha kawaida… kwa kuwa watu kwa kawaida hula mkate na kunywa maji na divai, Mungu ameunganisha Uungu Wake na vitu hivi na kuvifanya kuwa mwili na damu Yake, ili kupitia vitu vya kawaida na vya asili tuweze kushiriki katika kilicho juu ya kawaida." Na zaidi: "Mikate na divai si picha tu za Mwili na Damu ya Kristo—mbali na hilo!—bali ni Mwili ulioheshimiwa kuwa wa kimungu wa Bwana (τεθεωμένον). Kwa maana Bwana mwenyewe alisema: 'Huu ni Mwili wangu,' na si 'picha ya Mwili'; 'Hii ni Damu yangu,' na si 'picha ya Damu'… Hata hivyo, ikiwa wengine wameuita mkate na divai 'wakilishi' (mifano — άντίτυπο) wa mwili na damu ya Bwana, kama, kwa mfano, Basil aliyebeba Mungu alivyofanya katika Liturujia, walikuwa wakirejelea dhabihu hii (προσφοράν) kwa njia hii si baada ya kutakatifuzwa, bali kabla ya kutakatifuzwa."[1188]

Wafuatao pia walifundisha hivi: Mtakatifu Hippolytus, Clement wa Aleksandria, Tertullian, Cyprian, Dionysius wa Alexandria, Hilary, Gregory wa Nyssa,[1189] Basil Mkuu, Epiphanius, Isidore wa Pelusium, Jerome, Augustine,[1190] Theodoret, Cyril wa Alexandria, Leo Mkuu,[1191] Theophylact[1192] na wengine.[1193]

[1185] Kuhusu Mathayo, Mahubiri LXXXII, aya 4, 5, katika jilid III, uk. 421.

[1186] Kuhusu Fumbo IX, n. 53; k.f. VIII, n. 47, 48; kuhusu Zab. XLIII, n. 36.

[1187] Katika Mai Specileg. roman. Juz. IV, uk. 33… lakini amini kwamba mkate na divai vinavyotolewa vimebadilishwa kuwa mwili na damu ya Kristo.

[1188] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu cha IV, Sura ya 13, kur. 250, 251, 252, 255.

[1189] Hippolytus katika Galland, Juz. II, uk. 488; Clement wa Alexandria, Paedagogus 1, 6; 11, 2; Tertullian, Dhidi ya Marcion V, 8; Kuhusu Sanamu, sura ya 7; Cyprian, Barua LIX kwa Cornelius; LXIII kwa Caecilius; Dionysius wa Alexandria, Barua kuhusu Kanuni za Kikanuni 2 (katika Kitabu cha Kanuni, uk. 254); Hilary, *De Trinitate*, VIII, 16; Gregory wa Nyssa, *Catechism*, sura ya 37.

[1190] Basil Mkubwa, Barua kwa Kaisaria 93 (katika Kazi za Mababa Watakatifu, X, 219); Epiphanius, *Ancoratus*, n. 57; Isidore wa Pelusium, *Lib. III*, *Epist. 364*; Jerome, *in Malach. 1, 7*, *in Ezech. XLI*; Augustinus, *De Trinitate* III, 10; *Contra Faustus* XII, 10.

[1191] Theodoreto, katika Wimbo III, II; katika War. V, 29; Alex. wa Kup., katika Yohana XX, 27; dhidi ya Nestorio IV, 5, 6; Leo Mkuu, War. LIX kwa Wach. na Watu wa Constantinop. c. 11.

[1192] 'Kwa kusema, "Hili ni mwili wangu", anaonyesha kwamba mkate uliobarikiwa katika sakramenti ni mwili halisi wa Bwana, na si mfano (ουχΐ άντίτυπον). Kwa maana hakusema, 'Hii ni mfano', bali 'Hili ni mwili wangu'; limebadilishwa kwa tendo la fumbo, ingawa linaonekana kwetu kama mkate' (kwa Mathayo XXVI).

[1193] Didymus. Alex. katika Zaburi XXXIX, 7; Theod. Heracl. katika Zaburi XII, 5; Theoph. wa Alexandria, Barua ya Pasaka mwaka 401, n. XI; Peter Chrysologus, Mahubiri XXXIV; Leontius wa Yerusalemu, dhidi ya Nestori, VII, 3 (katika Mai. T. IX) na wengine.

V. Mafundisho kuhusu sakramenti ya Ekaristi kama yalivyowekwa na Mabaraza yote ya Kiikumeniki. Hivyo:

Katika Baraza la Kwanza la Kiinjilisti, Wababa waliokuwepo walikiri: 'Kwenye meza ya kimungu, hatupaswi kuona tu mkate na kikombe vikiwasilishwa, bali, tukiinua mioyo yetu, lazima tuelewe kwa imani kwamba juu ya meza takatifu yupo *Mwana-Kondoo wa Mungu, Anayechukua juu Yake dhambi ya ulimwengu* (Yohana 1:29), aliyetoa dhabihu na makuhani, na, tukipokea kwa kweli Mwili na Damu Yake ya thamani, ni lazima tuamini kwamba hizi ni alama za ufufuo wetu."[1194]

Katika Baraza la Tatu la Kiinjilisti, waraka wa Mtakatifu Kirili wa Aleksandria kwa Nestorio, ulioandikwa kwa niaba ya Baraza lote la Mtaa la Aleksandria, ulikubaliwa na kuidhinishwa kwa kauli moja; ndani yake, imesemwa, miongoni mwa mambo mengine: "Kutangaza kifo katika mwili wa Mwana wa pekee wa Mungu, yaani, Yesu Kristo, na tukitangaza ufufuo wake na kupaa kwake mbinguni, tunafanya sadaka isiyo na damu katika makanisa, na kwa njia hii tunashiriki katika mafumbo matakatifu na tunatakaswa, tukipokea Mwili Mtakatifu na Damu ya Thamani ya Mwokozi wetu sote — Kristo, na tukilipokea si kama nyama ya kawaida—Mungu asije—wala kama nyama ya mwanadamu aliyetakaswa na kuunganishwa na Neno kwa umoja wa hadhi, bali kama mwili halisi unaotoa uhai na unaomfaa Neno Mwenyewe. Kwa maana Yeye (Yesu Kristo), akiwa Mungu, kwa asili ni uzima, alipoungana na mwili wake mwenyewe, aliufanya kuwa wenye kutoa uzima. Na kwa hiyo, ingawa anatuambia: 'Amen, 'Amen, nawaambieni: msipokula Nyama ya Mwana wa Mtu na kunywa Damu Yake', bado ni lazima tuitazame si kama nyama ya mtu, kwa kila hali kama sisi (kwani nyama ya mwanadamu, kwa asili yake, ingeweza vipi kuwa yenye kutoa uzima?), bali kwa kweli kama nyama yake mwenyewe Yeye ambaye, kwa ajili yetu, alikuwa na anaitwa Mwana wa Mtu."[1195]

Wazee wa Mtaguso wa Saba wa Kiinjili, wakikanusha wamwasi, walishuhudia: 'Hakuna hata mmoja wa tarumbeta za Roho—yaani, Mitume Watakatifu na Wazee wetu wa utukufu—aliwahi kuitaja sadaka yetu isiyo na damu, inayotolewa kwa kumbukumbu ya mateso ya Mungu wetu na mpango Wake wote wa wokovu, kuwa taswira (eikona) ya mwili Wake. Kwa maana hawakupokea kutoka kwa Bwana maneno kama hayo ya kusema au kutangaza, bali walimsikia akitangaza: 'Kama msiile Nyama ya Mwana wa Mtu na kunywa Damu Yake, hamtakuwa na uzima ndani yenu'; na tena: 'Yeyote anayekula Nyama Yangu na kunywa Damu Yangu hukaa ndani Yangu, nami ndani yake'; na zaidi: 'Chukua, kula; huu ni mwili wangu…', wala hakusema: 'Chukua, kula mfano wa mwili wangu…' Kwa hiyo ni wazi kwamba wala Bwana, wala Mitume, wala Mababa hawakuwahi kuitaja sadaka isiyo na damu inayotolewa na makuhani kama 'mfano', bali kama mwili wenyewe na damu yenyewe (άλλά αὕτό σώμα και αὕτό αίμα). Na ingawa, kabla ya kutakaswa kufanyika, kwa baadhi ya Mababa Watakatifu ilionekana kuwa jambo la utakatifu kuyaita haya 'wakilishi' (άντίτυπα); lakini baada ya kutakaswa ni Mwili na Damu ya Kristo, na ndivyo inavyoaminika kuwa."[1196]

§216. b) Asili na matokeo ya uwepo wa Yesu Kristo katika sakramenti ya Ekaristi

Kwa msingi wa mafundisho yaliyotolewa hadi sasa kuhusu uhalisia wa uwepo wa Yesu Kristo katika sakramenti ya Ekaristi, asili na matokeo ya uwepo wake huamuliwa. Na:

I) Ikiwa uwepo huu, kama tulivyoona, unahusu ukweli kwamba, kufuatia kutakaswa kwa Zawadi Takatifu katika Ekaristi, si tena mkate na divai vinavyokuwepo na kutolewa kwa waumini, bali Mwili halisi na Damu halisi ya Bwana: basi hii inamaanisha kwamba, Yupo katika sakramenti hii si kwa njia ya kuenea tu (kama Waluutheri wanavyofundisha kwa uwongo) katika mkate na divai, ambavyo vinabaki vikiwa vimetulia, na kuishi pamoja navyo tu, ndani yao, na chini yao (ndani, pamoja, sub pane) na mwili na damu Yake, bali kwa namna ambayo mkate na divai hubadilishwa, hubadilishwa kiini, na kubadilishwa kuwa mwili Wake halisi na damu Yake halisi (Ufafanuzi wa Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, Jibu la Swali 56; Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 17). Maana vinginevyo mkate na divai haviwezi kuwa Mwili wa kweli na Damu ya kweli ya Kristo isipokuwa kupitia mabadiliko au uongofu wa kiini cha mkate na divai kuwa kiini cha Mwili na Damu ya Kristo, yaani, kupitia transubstantiation.

1. Ayah zilezile kutoka Maandiko Matakatifu ambazo tumetazama hivi punde zinathibitisha ukweli huu. Alipotoa ahadi kuhusu Ekaristi, Bwana alisema, miongoni mwa mambo mengine: *'Mimi ndiye mkate hai*

[1194] Gelas, wa Cyzicus. Comment. in Acta Concil. Nic. c. XXXI, Diatyp. 5.

[1195] Sopsilus wa Efeso, P. II, Act. 1 (uk. 121, toleo la Binium). Linganisha na Cyrus wa Alexandria, Hotuba, Juz. V, Sehemu ya 11, uk. 72, Lutetia 1638.

[1196] Baraza la Pili la Nicaea, Matendo VI, Mhadhara wa Epiphanius, Shemasi.

ulioshuka kutoka mbinguni; yeye yeyote aliyeila mkate huu ataishi milele; na mkate nitakaoutoa ni Mwili wangu, ambao nitatoa kwa ajili ya uhai wa ulimwengu' (Yohana 6:51). Alipoanzisha Ekaristi, baada ya kuchukua mkate, alisema: 'Hiki ni Mwili Wangu'; na, baada ya kuchukua kikombe cha divai, alisema: 'Hii ni Damu Yangu'. Mtume Paulo aliwaandikia Wakristo wa Korintho: *'Je, kikombe cha baraka tunachokibariki si ushiriki katika Damu ya Kristo?' Je, mkate tunaouvunja si ushiriki katika Mwili wa Kristo*? (1 Kor. 10:16). *Basi, yeye atakayekula mkate huu au kunywa kikombe cha Bwana isivyostahili, atakuwa amejihusisha na dhambi dhidi ya Mwili na Damu ya Bwana* (1 Kor. 11:27).

Katika aya hizi zote, mkate wenyewe unaitwa waziwazi na kwa uwazi Mwili wa Kristo, na divai yenyewe ni Damu ya Kristo; hakuna dokezo lolote kwamba Mwili wa Bwana upo pamoja na mkate, au ndani ya mkate, au chini ya mkate. Hapana, Kristo hakusema: 'Katika mkate nitakaoutoa, kuna mwili wangu', bali: 'Mkate nitakaoutoa ni mwili wangu'; hakusema: 'Ndani yake, au pamoja na huu, au chini yake, kuna Mwili wangu; ndani yake kuna Damu yangu'—bali: 'Huu ni Mwili wangu, huu ni Damu yangu'. Lakini mkate na divai, tunarudia, haviwezi kuwa Mwili na Damu ya Bwana isipokuwa kupitia transubstantiation, mabadiliko, na metamorphosis.

2. Katika liturgia zote za kale, kuanzia na Liturgia ya Mtume Yakobo, na zikitumika si tu katika Kanisa la Orthodox bali pia katika jumuiya zisizo za Orthodox, kama vile: miongoni mwa Wanesitori, Waeutikia, Waarmenia, Wajakobiti wa Kisiriaki na katika Kanisa la Kirumi, kuna sala kwa Mungu Baba kabla ya kutakatifuzwa kwa Maungamo Matakatifu, ili Yeye, kupitia Roho Mtakatifu, afanye mabadiliko ya kiini, aibadilishe na kuigeuza mikate kuwa Mwili wa thamani wa Yesu Kristo, na divai kuwa Damu Yake ya thamani.[1197] Makubaliano haya kamili miongoni mwa liturgia zote za kale kuhusu suala muhimu sana la mafundisho linalohusu sakramenti ya Ekaristi yanathibitisha bila kupingika kwamba hii ndiyo ilikuwa hasa mapokeo ya Kitume kuhusu mada hii, na kwamba Kanisa Takatifu Katoliki daima limeamini hivi.

3. Baba Watakatifu na walimu wa Kanisa pia wamesema kwamba, katika sakramenti ya Ekaristi, mkate na divai hubadilishwa, kurekebishwa, kubadilika, na kufanywa upya kuwa Mwili na Damu ya Kristo,[1198] au hufanywa kuwa, kuja kuwa, na kuwepo kama Mwili na Damu ya Kristo. Hapa, kama ushahidi, ni maneno ya

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Yeye (Kristo) aliwahi kugeuza maji kuwa divai (Yohana 2:1–10) huko Kana ya Galilaya, ambayo ni kama damu: na je, si jambo la kuaminika anapogeuza (μεταβαλός) divai kuwa damu?"[1199] "Baada ya kukamilika kwa kutakasa, mkate unageuzwa kuwa (γίνεται) Mwili wa Kristo, na divai kuwa Damu ya Kristo."[1200]

Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Nadhani na naamini kwa kweli kwamba hata sasa mkate, uliobarikiwa kwa Neno la Mungu, hubadilishwa (metapoiesthai) kuwa Mwili wa Mungu Neno."[1201]

Mtakatifu Ambrozi: "Kila tunapopokea sakramenti, ambazo kupitia sakramenti ya sala takatifu hubadilishwa (transfigurantur) kuwa mwili na damu, tunatangaza kifo cha Bwana."[1202] "Tuonyeshe kwamba hili si kile ambacho asili imetengeneza, bali kile ambacho baraka imetakasa, na kwamba nguvu ya baraka ni kubwa kuliko nguvu ya asili: kwani kwa baraka, asili yenyewe hubadilishwa (mutatur)."[1203]

Theodor wa Heraklia: "Hii ni, alisema Kristo, mwili wangu, na hii ni damu yangu, ili msiwaze kuwa ni ishara tu, bali kwamba mkate ni mwili halisi wa Bwana, na divai ni damu yake, zikibadilishwa (μεταποιούμενοι) kuwa nyama na damu ya Bwana wetu kwa kazi isiyoelezeka ya Roho Mtakatifu."[1204]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Mikate na divai yenyewe hubadilishwa kuwa Mwili na Damu ya Mungu. Hata hivyo, ukiniuliza jinsi hili linavyotokea, inatosha kwako kusikia kwamba hili hufanywa na Roho

---

[1197] Bona, Rer. liturg. 1, c. 8 et seq.; Renaudot, Collectio liturg. oriental., Paris, 1685; Asseman, Cod. liturg. eccl. universae, Rome, 1749; Murator, Liturgia Romana vetus, Venice, 1748: Diss. de orig. liturg., c. 1.

[1198] Neno: transubstantiation, μετουσίωσις, transsubstantiatio, linaloelezea wazo lilelile kwa usahihi, lilianza kutumika Magharibi tangu katikati ya karne ya 11, na Mashariki tangu karne ya 15, linapopatikana katika maandishi ya Gennadius, Patriaki wa Constantinople (Dositheus, Patriaki wa Yerusalemu. Kinyume na Wakalvini, uk. 74, 75). Kuanzia wakati huo na kuendelea, neno hili, kwa vile linaelezea kwa usahihi na kwa nguvu sana kiini cha fundisho hilo, lilianza kutumika kwa uthabiti na Kanisa la Orthodox sambamba na neno 'mabadiliko' (tazama Uwasilisho wa Orthodox wa Imani, Sehemu ya 1, jibu la swali 56; Barua za Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 17; Taratibu za Kiapo cha Askofu, n.k.).

[1199] Maelekezo kuhusu Sakramenti, Jil. IV, aya 2, uk. 454.

[1200] Maelekezo kuhusu Sakramenti, Jz. 1, kif. 7, uk. 440.

[1201] Katekisimu, Sura XXXVII.

[1202] *De fide* IV, 10, n. 124.

[1203] De myst. IV, n. 50; taz. n. 54.

[1204] Katika Mathayo XXVI, 26 (inayotajwa katika Catena ya Possin).

Mtakatifu, kama vile Bwana, kutoka kwa Theotokos Mtakatifu Sana, alivyojitengenezea mwili wake mwenyewe na ndani yake mwenyewe kupitia Roho Mtakatifu. Na hatujui zaidi ya hayo: tunajua tu kwamba Neno la Mungu ni kweli, lina uhai na lina nguvu zote, lakini jinsi (ya mabadiliko hayo) haieleweki. Kwa upande huu, inaweza pia kusemwa kwamba kama vile mkate, kwa kuliwa, na divai na maji, kwa kunywa, hubadilika kiasili (μεταβάλλονται) kuwa mwili na damu ya yule anayekula na kunywa, na havigeuki kuwa mwili tofauti na ule wake wa awali: ndivyo pia mkate wa toleo, divai na maji, kupitia mwito na msukumo wa Roho Mtakatifu, hubadilishwa kwa njia ya kimuujiza (ὑπερφυώς μεταποιούνται) kuwa mwili na damu ya Kristo, na huwa si miili miwili, bali mwili mmoja na uleule."[1205]

Mtukufu Theophylact: "Kumbuka kwamba mkate tunaoupokea katika sakramenti si mfano (αντίτυπον) wa mwili wa Bwana, bali ni mwili halisi wa Bwana… Kwa maana mkate, kupitia maneno ya fumbo, kwa baraka ya fumbo na kwa kuwepo kwa Roho Mtakatifu, hubadilishwa (μεταποιείται) kuwa nyama ya Bwana."[1206] "Mkate si uwakilishi wa mwili wa Bwana, bali hubadilishwa (μεταβάλλεται) kuwa mwili halisi wa Kristo."[1207]

Euphemia Zigabena: "Bwana hakusema, 'Hivi ni alama (σύμβολα) za mwili wangu na damu yangu', bali 'Hivi ni mwili wangu na damu yangu'… Kwa maana kama alivyofanya kwa miujiza mwili aliouchukua kuwa hai, ndivyo anavyobadilisha (μεταποει) hivi (mkate na divai) kwa njia isiyoelezeka kuwa mwili wake halisi unaotoa uhai na kuwa damu yake ya heshima kuu."[1208]

Ili kuthibitisha na kuelezea uwezekano wa mabadiliko kama hayo ya mkate na divai, kwa nguvu ya Mungu, kuwa Mwili na Damu ya Kristo, wachungaji wa kale walielekeza kwenye uweza wote wa Muumba[1209] na kwenye maonyesho maalum ya uweza wake wote: umbaji wa ulimwengu kutokana na kutokuwepo,[1210] fumbo la Umwilisho,[1211] miujiza iliyotajwa katika Maandiko Matakatifu, hasa mabadiliko ya maji kuwa divai[1212] na jinsi ambavyo, ndani yetu, mkate na divai au maji tunayotumia hubadilishwa kiini bila sisi kutambua na kuwa mwili na damu yetu wenyewe.[1213]

Hata hivyo, ni lazima ikumbukwe kwamba 'neno "transubstantiation" halielezei jinsi mkate na divai vinavyobadilishwa kuwa Mwili na Damu ya Bwana: kwani hili haliwezi kueleweka na yeyote isipokuwa Mungu Mwenyewe, na juhudi za wale wanaotaka kuelewa hili zinaweza tu kuwa matokeo ya wazimu na ukosefu wa utakatifu; bali inaonyeshwa tu kwamba mkate na divai, baada ya kutakaswa, hubadilishwa kuwa mwili na damu ya Bwana—si kwa njia ya mfano, si kwa ishara, si kwa wingi wa neema, si kwa ushirika au umiminiko wa asili ya kimungu ya Mwana wa pekee, wala sifa yoyote ya ziada ya mkate na divai haibadilishwi kuwa sifa ya ziada ya Mwili na Damu ya Kristo kupitia mabadiliko yoyote au mchanganyiko, bali, kama ilivyoelezwa hapo juu, kwa kweli, hasili na kwa hakika, mkate unakuwa Mwili halisi kabisa wa Bwana, na divai kuwa Damu halisi kabisa ya Bwana" (Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 17).

II) Ingawa mkate na divai katika sakramenti ya Ekaristi Takatifu hubadilishwa kwa kweli kuwa mwili na damu ya Bwana; lakini Yeye yupo katika sakramenti hii si kwa mwili na damu Yake tu, bali kwa utu Wake wote, yaani, kwa roho Yake, ambayo imeunganishwa bila kugawanyika na mwili Wake, na kwa unyama Wake halisi, ambao umeunganishwa kihypostatiki na bila kugawanyika na utu Wake wa kibinadamu: ndiyo maana Mwokozi alitangaza: *'Yeyote aliyeila Nyama Yangu na kuukunywa Damu Yangu, hukaa ndani Yangu, nami ndani yake. Kama vile Baba aliye hai alivyotuma, nami nikiishi kwa Baba, ndivyo yeyote anayeila yeye atakuwa hai kwa njia* Yangu' (Yohana 6:56–57). Vilevile, Baba Watakatifu walifundisha kwamba 'tunashiriki kikamilifu Mwana-Kondoo Mwenyewe',[1214] kwamba 'Anaishi kikamilifu ndani yetu sote kwa wema

---

[1205] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi IV, sura ya 13, uk. 252.
[1206] Katika Yohana VI.
[1207] Katika Marko XIV.
[1208] Katika Mathayo 26:28. Linganisha Panoplia, Kitabu 11, Kichwa 20.
[1209] Chrysostom, *De Coen. et Cruc.* n. 3; Ambrose, *De Sacram.* IV, n. 16, 17.
[1210] Ambrozi, *De Sacram.* IV, 4, n. 15; Damasceni, *Exact Exposition of the Orthodox Faith* IV, 13.
[1211] Ambrozi, *De Myst.* IX, n. 53; Damascene, ibid.
[1212] Kirili wa Yerusalemu, *Maelekezo kuhusu Fumbo*, IV, § 2; Ambrozi, *De Mysterium*, IX, n. 50.
[1213] Yohana wa Damascus, Ufasiri Sahihi wa Imani ya Kweli, IV, 13, uk. 252.
[1214] 'Pokea Mwili Mtakatifu wa Bwana kwa imani kamili, ukijua bila shaka kwamba unashiriki kikamilifu kwa Kondoo Mwenyewe' (Mtakatifu Efrem wa Syria, Kazi zake za Kigiriki, Jil. III, uk. 424, mhariri Assemani, Roma, 1746).

Wake',[1215] na wakabainisha: 'Sakramenti hii inaitwa Ekaristi, kwa sababu kupitia kwake tunakuwa washiriki wa ulungu wa Yesu. Pia huitwa ushirika, na kwa kweli ni ushirika, kwani kupitia kwake tunaungana na Kristo na kuwa washiriki wa mwili wake na uungu wake."[1216]

III) Ingawa mwili na damu ya Bwana vimegawanywa na kutengwa katika sakramenti ya Ekaristi Takatifu, hili linafanyika kwa kweli tu katika maumbo ya mkate na divai, ambapo mwili na damu ya Kristo vinaweza kuonekana na kuguswa; lakini katika asili yake ni kamili na visivyogawanyika kabisa. Kwa maana Kristo daima ni mmoja na asiyegawanyika: Uungu na Ubinadamu vimeungana isiyogawanyika ndani Yake; roho na mwili wa kibinadamu vimeungana isiyogawanyika ndani Yake; na Mwili wake, pamoja na Damu yake, unabaki usiogawanyika na kamili daima, kama mwili hai ambao, baada ya kufufuka kutoka kwa wafu, hautawahi kufa tena (Warumi 6:9), mwili uliotukuzwa (1 Wakorintho 15:43), mwili wa kiroho (1 Wakorintho 15:44), na mwili usiokufa. Kwa hiyo tunaamini kwamba katika kila sehemu—hata chembe ndogo kabisa—ya mkate na divai iliyotolewa, hakuna sehemu tofauti ya mwili na damu ya Bwana, bali mwili wa Kristo daima uko kamili na ni mmoja katika sehemu zake zote, na katika kila sehemu—hata chembe ndogo kabisa—Kristo yote yupo katika kiini chake haswa, yaani, pamoja na roho yake na ulungu wake, au Mungu mkamilifu na mwanadamu mkamilifu (Barua ya Mababa wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 17). Kanisa la Kiikumeni tangu zamani zilizopita limeelezea imani hii, na linaendelea kufanya hivyo, katika sherehe za ibada, linaposema: 'Mwana-Kondoo wa Mungu amevunjwa na kugawanywa, amevunjwa lakini hawezi kugawanyika, hula kila wakati lakini haitumiwi kabisa, bali huwatakasa wale wanaoshiriki.'

IV) Vilevile, ingawa sakramenti ya Ekaristi imesherehekewa na inasherehekewa katika maeneo yasiyohesabika kote ulimwenguni, Mwili wa Kristo daima na kila mahali ni mmoja, na Damu ya Kristo daima na kila mahali ni moja, na katika sakramenti hii Kristo yuleyule, Mungu mkamilifu na mwanadamu mkamilifu, yupo kwa ukamilifu kila mahali. Mababa Watakatifu wa Kanisa la Mashariki la Orthodox wanakiri waziwazi ukweli huu kwa maneno yafuatayo: 'Ingawa ibada nyingi za kitakatifu hufanyika kote ulimwenguni kwa wakati mmoja, hakuna miili mingi ya Kristo, bali Kristo mmoja na yuleyule yupo kweli na kwa hakika, mwili wake mmoja na damu yake moja katika makanisa yote binafsi ya waumini. Na hii si kwa sababu Mwili wa Bwana, ulioko mbinguni, hushuka juu ya madhabahu, bali ni kwa sababu mkate wa dhabihu, ulioandaliwa kando kando katika makanisa yote, na baada ya kutakaswa, ukabadilishwa na kubadilishwa kiini, unakuwa mmoja na uleule na Mwili ulioko mbinguni. Kwa maana Bwana daima ana Mwili mmoja, na si miili mingi katika maeneo mengi: ndiyo maana sakramenti hii, kwa makubaliano ya wote, ni ya ajabu zaidi, inayoweza kueleweka kwa imani tu na si kwa fikra za hekima ya kibinadamu" (Waraka kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 17).

V) Ikiwa, kupitia utakatifu wa sakramenti, mkate na divai hubadilishwa kuwa Mwili na Damu halisi ya Kristo Mwokozi: basi hii inamaanisha kwamba, tangu wakati wa utakatifu wa Zawadi Takatifu, Yeye yupo katika sakramenti hii mfululizo, yaani, Yeye yupo si tu wakati wa waumini kupokea sakramenti, kama Walutheri wanavyodai, bali pia kabla na baada ya kupokea: kwani mkate na divai, baada ya kubadilishwa kiini kuwa Mwili na Damu ya Kristo, havirudishwi tena katika hali yao ya awali, bali hubaki kuwa Mwili na Damu ya Bwana milele, bila kujali kama wanauliwa na waumini au la (Barua ya Mababa wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 17). Ndiyo maana Mwokozi mwenyewe, alipokuwa akiweka sakramenti ya Ekaristi, alipowasilisha mkate wa fumbo kwa wanafunzi wake, alisema: 'Hili ni Mwili wangu'—kabla wanafunzi hawajauonja; na alipowasilisha kikombe cha fumbo, alitangaza: 'Hii ni Damu yangu'—kabla wanafunzi hawajakinywa. Kwa hivyo, kwa upande mwingine, Kanisa la Orthodox — **a)** tangu zamani sana limekuwa likishikilia desturi ya kuadhimisha Liturujia katika siku fulani kwa kutumia Michango Iliyotakaswa Awali, kwa imani thabiti kwamba Michango hii, hata inapotumika pamoja na ile iliyotakaswa wakati wa Liturujia iliyotangulia, inabaki kuwa Mwili na Damu halisi ya Kristo;[1217] **b)** pia, tangu zamani zilizopita, imeshikilia desturi ya kuweka zawadi zilizotakaswa katika vyombo vitakatifu kwa lengo la kuwapatia wale wanaokaribia kufa kama Mwili na Damu halisi ya Kristo.[1218] Inajulikana pia kwamba katika Kanisa la mapema

---

[1215] 'Mwili wa Bwana unaungana na miili yetu kwa njia mpya, na Damu Yake safi kabisa inamwagwa katika mishipa yetu: Yeye Mwenyewe yupo kikamilifu ndani yetu sote, kwa wema Wake' (Mtakatifu Efrem wa Syria, loc. cit.).

[1216] Yohana wa Damascus. *Ufafanuzi Sahihi wa Imani Sawa*, Kitabu IV, Sura 13, uk. 255.

[1217] Baraza la Trullo, Kanuni 52; Baraza la Laodikia, Kanuni 49.

[1218] Const. Apost. VIII, 13; Eusebius, Historia ya Kanisa, VII, sura 44; Chrysostom, Epist. ad Innocent. n. 3; Mtaguso wa Nicaea, 1, kanuni 13.

kulikuwa na desturi ya kutuma zawadi zilizotakaswa kupitia diwani kwa Wakristo ambao hawakuwepo kanisani wakati wa utakasaji na sherehe ya sakramenti ya Ekaristi,[1219] kwa wakiri waliofungwa gerezani,[1220] na kwa watoa toba,[1221] — kwamba waumini mara nyingi walichukua Michango Mitakatifu kutoka makanisani hadi nyumbani kwao, waliibeba nao katika safari,[1222] wakati watu wa maisha ya kujinyima walibeba Michango hii nao hadi jangwani, ili, wakati wa uhitaji, waweze kushiriki Mwili na Damu ya Bwana.[1223]

VI) Ikiwa mkate na divai katika Sakramenti Takatifu na Zinazotoa Uhai ni Mwili halisi na Damu halisi ya Bwana Yesu, basi Sakramenti hizi zinastahili heshima na ibada ya kimungu ile ile tunayomstahili Bwana Yesu mwenyewe (Katekisimu ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 56. 107). Kwani asili yake ya kibinadamu imechukuliwa kikamilifu na Yeye katika umoja wa Asili yake ya Uungu, imeunganishwa isiyotengana na asili yake ya uungu, na ndiyo ubinadamu halisi wa Neno la Mungu—hivyo katika nafsi ya Mungu-mwanadamu, asili zake zote mbili, ubinadamu na uungu, zinastahili ibada moja, isiyogawanyika ya kiungu. Ukweli huu, unaotokana moja kwa moja na fundisho la muungano wa kihalisia wa asili mbili katika Yesu Kristo, umeshikiliwa na kukiriwa daima na Kanisa Takatifu, kama inavyodhihirishwa na ushuhuda wa walimu wake. Kwa mfano:

Mtakatifu Yohane Krisostomo: 'Wamaji walitukuza mwili huu ukiwa bado kwenye malisho; watu wasiojua chochote kuhusu uchaji na waliokuwa wa kabila la kigeni, wakiwa wameacha nchi zao na nyumba zao, walichukua safari ndefu na, walipowasili, wakamwabudu kwa hofu kuu na kutetemeka. Basi, sisi pia, ingawa ni wageni, tuwaige—sisi ambao ni raia wa mbinguni! Wao walimwona (Kristo) kwenye malisho na katika pango, na hawakiona chochote kati ya mambo mnayoona ninyi sasa; lakini walimkaribia kwa heshima kuu—huku ninyi mkimwona si kwenye malisho, bali juu ya madhabahu…, si kwa kuona tu mwili huu uleule, kama walivyofanya wao, bali pia wakijua nguvu zake na mpango mzima wa wokovu, wakijua yote yaliyokamilishwa kupitia kwake, wakiwa wamefundishwa kikamilifu katika mafumbo yote."[1224]

Mtakatifu Ambrose, anapofafanua maneno ya Zaburi: *'Ibuni mguu wake: ni mtakatifu'* (Zab. 98:5), anasema: "Kwa neno 'kifuniko cha miguu' linamaanisha dunia, na kwa neno 'dunia'—nyama ya Kristo, ambayo sasa tunaisinzia (tunaisinzia kwa utauwa) katika sakramenti, na ambayo Mitume walisinzia kwa Bwana Yesu."[1225]

Agustino aliyebarikiwa: "Hakuna anayeshiriki mwili huu (wa Kristo) isipokuwa kwanza wamtolee ibada ya kimungu."[1226]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Hatukatai ibada ya mwili, kwani ibada hutolewa kwake katika Hypostasis moja ya Neno, ambalo likawa Hypostasis kwa ajili ya mwili; lakini hatumtumikii kiumbe — kwani tunaabudu mwili, si kama mwili tu, bali kama mwili uliounganishwa na Uungu; kwa sababu asili mbili zimeunganishwa katika Utu mmoja na Hypostasis moja ya Mungu Neno. Ninaogopa kugusa makaa ya mawe yanayowaka, kwa sababu moto umeungana na mbao. Ninaabudu asili zote mbili za Kristo pamoja; kwa maana uungu umeungana na mwili."[1227]

§217. Nani anayeruhusiwa kusherehekea Sakramenti ya Ekaristi; nani anayeruhusiwa kupokea sakramenti hii, na maandalizi yake yanapaswa kuwa yapi?

1. Kulingana na mafundisho ya Kanisa la Orthodox, mamlaka ya kuadhimisha Sakramenti ya Ekaristi Takatifu ni ya maaskofu pekee, kama warithi wa Mitume, na hupitishwa kwa mapadri kupitia maaskofu (Ufasiri wa Kikanuni, Sehemu ya 1, jibu la swali 107; Barua ya Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Orthodox Imani, Kifungu cha 17). Kwa — **(a)** Kristo alikabidhi mamlaka haya kwa Mitume pekee, na kwa hivyo, kupitia wao, kwa warithi wao pekee, alipoanzisha sakramenti takatifu zaidi, aliwaamuru: *'Fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu'* [(Luka 22:19); (1 Kor. 11:24–25)], na — **b)** ni maaskofu na wazee wa kanisa pekee,

---

[1219] Justin, *Apolojia*, 1, n. 67; Eusebius, *Historia ya Kanisa*, V, 44.
[1220] Cyprian, Epist. ad Cornelium, LIV.
[1221] Chrysostom, *Kuhusu Upadre*, VI, 4.
[1222] Tertullian, *De orat.*, sura ya 14; *Ad uxor.* 11, 5; Cyprian, *De laps.* 381; Ambrose, *Orat., funebr.* katika *Statyrum*; Augustine, *Contr. Julian.*, op. imperf. III, 154.
[1223] Bac. Mkubwa, Barua 93 huko Kaisaria.
[1224] Kuhusu 1 Wakorintho, Mahubiri XXV, 5.
[1225] Kuhusu Roho Mtakatifu XII, 11, namba 78, 79.
[1226] Katika Zaburi 98.
[1227] Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, j. III, s. 8, uk. 159; j. IV, s. 3, uk. 225.

tangu siku za Mitume wenyewe, ambao wamekuwa wakitekeleza mamlaka haya kwa uthabiti ndani ya Kanisa. Washuhuda wa hili si walimu binafsi tu: Mtakatifu Dionysius Areopagite,[1228] Mtakatifu Justin,[1229] Tertullian,[1230] Mtakatifu Basil Mkuu, Mtakatifu Chrysostom, Hilari, Epifanius, Jerome na wengine,[1231] — lakini pia Mabaraza yote: Baraza la Kwanza la Nicaea,[1232] Baraza la Ancyra (Kanuni 1), Baraza la Neocaesarea (Kanuni 9), Baraza la Gangra (Kanuni 4) na Baraza la Laodicea.[1233]

Wadia hawakuwahi kupewa mamlaka haya.[1234] Walitakiwa tu kuwepo na kusaidia maaskofu au wazee wa kanisa walipokuwa wakisherehekea sakramenti ya Ekaristi,[1235] na, mara sherehe ilipokwisha, wangeweza kugawa Mwili wa Kristo kwa waumini[1236] na kuwapa kikombe kwa ajili ya ushirika.[1237] Walai, hata hivyo, wamepigwa marufuku si tu kusherehekea bali pia kutoa Sakramenti ya Ekaristi kwa kila mmoja mbele ya askofu, presbiteri au diakoni.[1238]

Wakristo wote wa Orthodox, nao pekee, wanaweza kushiriki katika Mlo wa Bwana na kupokea Mwili na Damu ya Kristo, kama wale ambao tayari wameingia Kanisani kupitia mlango wa Ubatizo, wamekuwa na kubaki watoto wake, na hivyo, warithi wa baraka zote zinazotolewa na Bwana katika Kanisa. 'Sisi, ingawa ni wengi, ni mkate mmoja, mwili mmoja,' aliandika Mtume Mtakatifu kwa Wakristo wa Korintho*, kwa maana sote tunashiriki katika mkate mmoja* [(1 Kor. 10:17); taz. (1 Kor. 11:20–33)]. 'Chakula hiki,' alishuhudia pia Mtakatifu Mwenye Nafa Justin, 'kinaitwa sisi Ekaristi (shukrani); na hakuna mtu mwingine anayeruhusiwa kushiriki kwake isipokuwa wale wanaoamini kwamba mafundisho yetu ni ya kweli na ambao wametakaswa kwa ubatizo kwa ajili ya msamaha wa dhambi na kwa kuzaliwa upya, na wanaoishi kama Kristo alivyoamuru.'[1239] Na kwa hiyo, wale wafuatao hawajawahi na hawakubaliwi kupokea sakramenti ya Ekaristi: **a)** wote ambao bado hawajaingia Kanisani kupitia mlango wa Ubatizo na hawajawa watoto wake, yaani: washenzi, Wayahudi, Waislamu na wakatekumeni; **b)** wale ambao, ingawa wameingia Kanisani kupitia Ubatizo, wameanguka kutoka kwake kwa kupotoka imani (apostasia), uzushi au mgawanyiko, au wameadhibiwa kwa kufukuzwa kanisani kwa dhambi nyingine zozote kubwa. Mbali na kanuni nyingi zilizowekwa na Mabaraza ya Kiikumenia na Baba wa Kanisa,[1240] muundo wenyewe wa liturgia ambazo sakramenti ya Ekaristi huadhimishwa hutumika kama uthibitisho wa dhana hii. Inajulikana vyema kwamba liturujia zote za kale, zikifuata Proskomedia, zina sehemu mbili: Liturujia ya Watekumeni, ambayo si tu watekumeni na watoa toba walio chini ya kufukuzwa kanisani au toba, bali pia wagawanyifu, wenye uzushi, na hata wasioamini waliruhusiwa kuhudhuria ili kusikiliza masomo na mahubiri ya Kanisa;[1241] na Liturujia ya Waumini, ambayo ilikuwa wazi kwa Wakristo wa Orthodox pekee, na ambayo wakati wake sakramenti ya Ekaristi husherehekewa na kutolewa.

Kuhusu waumini wenyewe: kulingana na kanuni ya Kanisa, si tu watu wazima, bali 'hata watoto wadogo, kwa ajili ya imani ya wale wanaowaleta, wanapaswa kupokelewa katika sakramenti takatifu, kwa

---

[1228] Hierarki… hufanya ibada takatifu zaidi. Kuhusu Utaratibu wa Kanisa, Sura III, fol. 3, § 10.
[1229] Baada ya kuhudumu mkuu kutoa shukrani… Apolog. 1, 65.
[1230] Wala hatuzipokei kutoka mikononi mwa wengine, bali kutoka kwa maafisa wanaoongoza. Kuhusu Taji la Kijeshi, sura ya 3.
[1231] Waraka Mkuu wa Kaisari 93; Yohana Krisostomo, Kuhusu Upadre III, 4, 5; VI, 4; Hilari, Maelezo ya Mathayo, sura ya XIV, n. 10; Epiphanius, Haeres. LXXIX; Jerome, Epist. ad Evangelum; Siricius, Epist. X ad Episc. Gall. c. 11, n. 5; Cyril wa Alexandria, in Abac. n. 47; in Soph. n. 11.
[1232] 'Imewafikia usikivu wa Baraza takatifu na kuu kwamba katika baadhi ya maeneo na miji, wadia wamekuwa wakisimamia Ekaristi kwa wazee wa kanisa, ilhali kwa kanuni wala kwa desturi hairuhusiwi kwa wale wasio na mamlaka ya kuadhimisha, kuwasimamia Mwili wa Kristo wale wanaoadhimisha. Pia imebainika kwamba hata baadhi ya wadiakoni, na kwa hakika baadhi ya maaskofu, huigusa Ekaristi. Hivyo basi, yote haya lazima yawekwe kikomo: na wadiakoni lazima waendelee kuwa ndani ya mipaka yao stahiki, wakijua kwamba wao ni watumishi wa askofu na wako chini ya uongozi wa wazee wa kanisa. 'Basi, na wapokee Ekaristi kwa mpangilio unaofaa baada ya wazee wa kanisa, kama inavyotolewa na askofu au mzee wa kanisa' (Kanuni 18).
[1233] 'Haifai kwa maaskofu au wapresbiteri kuadhimisha sadaka katika nyumba za watu binafsi' (Kanuni 58).
[1234] Baraza la Nicaea I, Kanuni ya 18; Jerome, Epist. ad Evangelum.
[1235] Ambrose. *De Offic. ministr.* 1, 41, n. 214.
[1236] Iusmin. *Apolog.* 1, 65; Athanasius Mkuu, *in Matth.* VII, 6 (katika Galland, V).
[1237] Const. Apost. VIII, 13; Cyprian, *De lapsis*, uk. 381; Augustine, *Serm. CCCIV in Laur.* III, n. 1.
[1238] Baraza la Trullo, Kanuni 58.
[1239] Apolog. 1, n. 86, katika Christian Readings 1825, XVII, 99.
[1240] Tazama, katika faharasa ya Kitabu IX cha Kanuni, vichwa vya habari: 'kugeuka imani', 'mzushi', 'mgawaji', 'toba', 'mpagani' na kadhalika.
[1241] Katiba ya Kitume VII, sura ya 7.

ajili ya utakatifu wa roho na miili yao, na kwa kupokea neema ya Bwana.'[1242] Na kanuni hii, ambayo bado inazingatiwa na Kanisa la Orthodox lakini inakatiwa na Kanisa la Roma,[1243] — **(a)** imekuwa ikizingatiwa tangu zamani kabisa katika Kanisa lote la Kikatholiki, kama inavyothibitishwa na Kitabu cha Maamuzi ya Mitume,[1244] na na walimu wa Kanisa: Dionysius wa Areopagi, Cyprian,[1245] Augustine,[1246] Papa Innocent I,[1247] Basil wa Cilicia, Evagrius[1248] na wengine;[1249] **b)** ilizingatiwa ndani ya Kanisa la Roma lenyewe si tu katika karne ya tisa,[1250] bali pia katika karne ya kumi na mbili.[1251]

3. Hata hivyo, katika kuwaita watoto wake wote waaminifu kwa Mlo wa Bwana, Kanisa Takatifu huwaruhusu kupokea sakramenti takatifu zaidi tu baada ya maandalizi yao ya awali, kwa mujibu wa amri ya Mtume: *'Mtu ajichunguze, na ndipo ale mkate huo na anywe kikombe hicho.' Maana yeyote atakaye kula na kunywa isivyo stahiki, hula na kunywa hukumu juu yake mwenyewe, kwa kutotambua Mwili wa Bwana* (1 Kor. 11:28–29). Maandalizi haya yanajumuisha kujichunguza kwa dhati kwa waumini na kusafishwa kwa dhamiri zao kutoka kwa dhambi kupitia sakramenti ya toba, pamoja na kufunga na kuomba, kulingana na taratibu za ibada za Kanisa.[1252]

§218. Umuhimu wa kupokea Ekaristi Takatifu, hasa kwa aina zote mbili, na matunda ya sakramenti

I. Kupokea Mwili na Damu ya Bwana ni wajibu msingi na wa lazima kwa kila Mkristo. Hii ni dhahiri:

1) Kutoka kwa maneno ya Mwokozi, aliyoyasema alipokuwa akiweka sakramenti ya Ekaristi: *'Kweli, kweli, nawaambia, msipokula mwili wa Mwana wa Mtu na kunywa damu yake, hamna uzima ndani yenu. 'Yeyote anayekula Nyama Yangu na kunywa Damu Yangu ana uzima wa milele, nami nitamfufua siku ya mwisho'* (Yohana 6:53–54). Yaani, kama vile ilivyo lazima kwa mtu kuzaliwa upya kwa maji na Roho katika sakramenti ya Ubatizo ili aingie katika ufalme wa neema ya Kristo (Yohana 3:5), vivyo hivyo, ili kuimarishwa na kukua katika maisha ya neema—ambayo hufuatiwa na uzima wa milele—ni lazima kwa Mkristo kushiriki katika chakula kinachotoa uzima katika sakramenti ya Ekaristi. Na ingawa yeyote—iwe mtoto mchanga au mtu mzima—ambaye amezaliwa upya kwa maji na Roho lakini, kutokana na kifo cha ghafla na kisichotarajiwa, hajapata fursa ya kushiriki Mwili na Damu ya Bwana, anaweza, kwa sababu ya usafi na hana hatia yake, kuonekana anastahili Ufalme wa Mungu (Mathayo 11:14),[1253] — hata hivyo, yeyote ambaye, baada ya ubatizo wake, anabaki hai miongoni mwa waumini wa Kanisa la Kristo duniani na, iwe kwa uzembe au kwa upinzani, anapuuzia kushiriki katika chakula hiki cha wokovu, bila shaka hatarithi uzima wa milele (Yohana 6:53).

2) Kutoka kwa amri wazi ya Mwokozi wakati wa kuanzishwa kwa Ekaristi. Mtume Paulo anasimulia hivi: *Usiku ule alipokasirishwa, Bwana Yesu alichukua mkate, na akishukuru, akauvunja na kusema: 'Chukua, mlieni; huu ni Mwili wangu, uliovunjwa kwa ajili yenu; fanyeni hivi kwa kumbukumbu yangu.' Vivyo hivyo, baada ya chakula cha jioni, Alichukua kikombe na kusema, 'Kikombe hiki ni agano jipya katika Damu Yangu; fanyeni hivi, kila mnapokinywa, kwa kumbukumbu yangu*' (1 Kor. 11:23–25). Na kisha mara moja anaongeza: *'Kwa maana kila mtakapokula mkate huu na kunywa kikombe hiki, mtatangaza kifo cha Bwana, mpaka aje*' (1

[1242] Maelekezo kuhusu utawala na upokeaji wa sakramenti takatifu, mwishoni mwa Kitabu cha Ibada.
[1243] Baraza la Trent, Kikao XXI, Kanuni IV.
[1244] Katiba ya Kitume VIII, s. 13.
[1245] Dionysius wa Areopagi, Kuhusu Cheo cha Kikaniisota, sura ya VII, kifungu cha 11; Cyprian, De lapsis, uk. 381 (Bal.); Ushuhuda III, 25.
[1246] Lakini ikiwa mtu yeyote atathubutu kusema kwamba kauli hii ('isipokuwa mmekula…') haihusu watoto wadogo, na kwamba wanaweza kuwa na uzima ndani yao bila kushiriki Mwili na Damu hii (Kuhusu Dhambi na Sifa, 1, c. 20).
[1247] Imekuwa ikidaiwa kwamba watoto wadogo wanaweza kupewa zawadi za uzima wa milele hata bila neema ya ubatizo: maana isipokuwa wameshiriki damu Yake, hawatakuwa na uzima ndani yao (Epist. XCIII ad Augustin. et Concil. Milevitan.).
[1248] Basil wa Caesarea, ap., Phot. Biblioth. cod. CVII, uk. 281; Evagrius, H. E. IV, c. 36.
[1249] Gennadius, *De dogmatis ecclesiae*, c. 52; Baraza la Toledo II, c. XI.
[1250] Hivyo basi, katika kitabu cha *Ordo Romanus*, kilichokusanywa katika karne ya 9, maelekezo yafuatayo yametolewa: 'Wanafunzi wadogo wanapaswa kutunzwa, ili, mara tu watakapobatizwa, wasipokee chakula chochote, wala wanyonyeshwe isipokuwa ni lazima kabisa, kabla ya kushiriki sakramenti ya Mwili wa Kristo' (katika *Biblioth. PP.*, Juz. X, uk. 84. Paris, 1654).
[1251] Bona, Rer. liturg. II, c. 19, § 2.
[1252] Sheria ya Kanisa, Sehemu ya 1, jibu la swali 107; inanukuliwa kutoka kwa Mtakatifu Dionysius wa Alexandria, Kanuni 2.4; Mtakatifu Timothy wa Alexandria, Kanuni 5.7.12.
[1253] Tazama 'Ibada ya Mazishi ya Watoto' katika Trebnik.

Kor. 11:26). Na kwa njia hii Yeye hushuhudia kwamba amri ya Bwana ya kushiriki Mwili na Damu Yake haihusu Mitume pekee, bali pia waumini wote.

3) Kutokana na mfano wa Mitume Watakatifu na Wakristo wa kwanza, ambao, walipokuwa wakitimiza amri hii ya Mwokozi kwa uaminifu, *walikaa hekaluni kila siku kwa moyo mmoja ... katika ushirika na kuvunjwa kwa mkate na* [(Matendo 2:42–46); taz. (1 Kor. 10:17); (1 Kor. 11:20)].

4) Kutokana na mafundisho na matendo ya Kanisa la Orthodox, ambalo linawahimiza waumini wake kushiriki katika Mlo wa Bwana mara nyingi iwezekanavyo, na linaamuru kila mtu atakase dhamiri yake kupitia toba na kushiriki katika Sakramenti Takatifu mara nne kwa mwaka, wakati wa kufunga nane maarufu, au angalau mara moja kwa mwaka bila kukosa (Kanuni za Toba, Sehemu ya 1. jibu la swali 90).

II. 'Wakleri na waumini wote lazima washiriki sakramenti hii kwa aina zote mbili, yaani, mkate na divai' (Kanuni za Ungamo, Sehemu ya 1, jibu la swali 107), kinyume na mafundisho ya uongo ya Kanisa la Roma, ambalo limewazuia waumini washiriki Kombe la Bwana.[1254] Kwa:

1) Kristo Mwokozi aliweka sakramenti ya Ekaristi katika aina zote mbili zisizotenganishwa: katika umbo la mkate na katika umbo la divai; na kama vile, alipowapa wanafunzi wake mkate, aliwaamuru: *'Chukueni, mlieni; huu ni Mwili wangu*'; ndivyo pia, alipowasilisha kikombe, aliamuru: *'Nywe nyote, kwa maana hii ni Damu yangu*' (Mathayo 26:27–28). Kwa hivyo, ikiwa Wakristo wote, makasisi na waumini kwa pamoja, wanapaswa kushiriki sakramenti ya Ekaristi (kama Kanisa la Roma linavyofundisha pia), na kwa kuwa, kulingana na utoaji wa Bwana, maumbo yote mawili ya Ekaristi yanahusiana kwa usawa na kiini cha Ekaristi, na kwa kuwa Kristo Mwenyewe aliamuru sakramenti hii ipokelewe katika maumbo yote mawili kwa pamoja: basi kuwanyima waumini wa kawaida Kombe la Bwana ni kuwapa ushiriki usio kamili katika sakramenti kuu zaidi na ni kukiuka amri ya Mungu. Ni bure kwamba — **a)** Walatini wanadai kuwa sakramenti ya Ekaristi hutolewa kikamilifu kwa waumini wa kawaida hata chini ya aina moja: kwa maana pale mwili wa Kristo ulipo, damu yake pia ipo.[1255] Mawazo kama hayo si sahihi, tunapojua kwa hakika kwamba ilimpendeza Bwana kuanzisha Ekaristi si chini ya aina moja tu ya mkate, ili chini ya aina hii aweze kuwapa waumini Mwili wake na Damu yake, bali chini ya aina mbili, ili chini ya aina ya mkate Mwili wake upewe, na chini ya aina ya divai Damu yake. Zaidi ya hayo, ikiwa inatosha kwa waumini wa kawaida kupokea Ekaristi katika aina moja tu, kwa nini hili linaonekana lisitoshe kwa makasisi? Ni bure — **b)** wanasema kwamba kama Kristo angekusudia kuweka katika Ekaristi sakramenti tu ya kuwapa waumini mwili na damu Yake, angeiweka katika aina moja tu ya mkate; lakini Bwana alitaka kuanzisha Ekaristi kuwa sakramenti na pia dhabihu, na kwa hiyo aliianzisha katika aina mbili tofauti, katika umbo la mkate na umbo la divai, zinazolingana na mwili Wake, ulioteseka msalabani, na damu iliyotiririka wakati huo, pamoja na maji, kutoka katika ubavu Wake uliotobolewa.[1256] La, inajulikana kutokana na maelezo ya Injili kwamba Bwana aliweka Ekaristi kama sakramenti katika aina mbili: kwa maana kama alivyotumia aina ya mkate mahususi kuwapa waumini mwili wake, ndivyo pia alivyotumia aina ya divai mahususi kuwapa damu yake, akisema: 'Nyote mnanywe; maana hii ni damu yangu…' Hatimaye, ni bure kwamba — **c)** wanajitetea kwa kudai kwamba amri ya Bwana kuhusu kikombe: 'Nyote kunyweni' — ilikuwa maalum kwa Mitume pekee, na hivyo kwa warithi wao — wachungaji — na si kwa waumini wote.[1257] Hakika, amri hii, iliyotolewa katika Mlo wa Mwisho, kama amri ya kushiriki mwili wa Bwana, ilihusu Mitume pekee moja kwa moja; lakini Mitume pekee ndio waliokuwa jumuiya ya waumini wakati huo, na si kila kitu ambacho Kristo alisema kwa Mitume pekee kilikuwa kinawahusu wao pekee; kinyume chake, mengi ya hayo yaliwahusu na yanawahusu Wakristo wote (tazama Yohana, sura 14–17). Kwa hivyo, hapa pia inabidi iamuliwe ni kwa maana gani amri ya Bwana ya kushiriki mwili wake katika umbo la mkate na, baadaye, damu yake katika umbo la divai ilawahusu Mitume—iwe ni kwa maana yao pekee, au kwa ujumla kwa waumini. Mitume wenyewe walitatua jambo hili kwa uwazi kamili kwa kukubali amri hiyo kwa maana ya pili. Kwa maana:

2) Mitume, wakiwa wameongozwa na Roho Mtakatifu, walitumia kwao wenyewe na kwa warithi wao pekee amri ya Bwana ya kusherehekea sakramenti ya Ekaristi kwa ajili ya kumkumbuka Yeye; huku wakitumia amri ya kupokea Ekaristi kwa aina zote mbili kwa waumini wote; ndiyo maana waliwapa sakramenti hii wote kwa aina zote mbili, na wakaamuru wote washiriki kwa aina zote mbili. *'Mtu ajichunguze*,'

[1254] Baraza la Trent, Kikao XXI, kanuni 1 na 2.
[1255] Perrone, Praelect. Theolog. Tract. de Eucharistia, Sehemu ya 1, Sura ya III, Dhana ya IV.
[1256] Ibid., n. 224.
[1257] Ibid., nn. 197, 199.

anasema Mtume Paulo, ambaye alitukabidhi kuhusu Ekaristi yale hasa aliyoyapokea kutoka kwa Bwana, *'ndipo ale mkate huu na anywe kikombe hiki.' Kwa maana yeyote akila na kunywa isivyo stahiki hula na kunywa hukumu juu yake mwenyewe, kwa kutotambua Mwili wa Bwana* [(1 Kor. 11:28–29), (1 Kor. 24–27)]. Na awali, alipokuwa akiwahimiza Wakristo hao hao kujiepusha na kula chakula kilichotolewa kwa sanamu, aliandika: *'Nawazungumzia ninyi kama watu wenye busara; jitathmini ninyi wenyewe kile ninachosema. Je, kikombe cha baraka tunachokibariki si ushiriki katika Damu ya Kristo? Je, mkate tunaouvunja si ushiriki katika Mwili wa Kristo? ... Hamwezi kunywa kikombe cha Bwana na kikombe cha mashetani; hamwezi kushiriki katika meza ya Bwana na meza ya mashetani* (1 Kor. 10:15–16, 21). Ushahidi zaidi wa mtazamo kwamba Mitume waliweka amri ya Bwana ya kushiriki Ekaristi kwa aina zote mbili kwa Wakristo wote, wale wa cheo na wa kawaida, na kwamba waliwafundisha wote—na kuamuru wengine wafundishe—Mistari Mitakatifu kwa aina zote mbili, unatolewa na:

3) Mfano wa Kanisa la kale la Kristo, ambalo, bila shaka, katika mambo yote na katika mafundisho ya sakramenti kuu kama hiyo, linaweza tu kuwa liliifuata kwa uthabiti maagizo yaliyopokelewa moja kwa moja kutoka kwa Mitume Watakatifu. Mashahidi wa kuaminika: Justin,[1258] Irenaeus,[1259] Tertullian,[1260] Cyprian,[1261] Cyril wa Yerusalemu, John Chrysostom na wengine,[1262] kwa kauli moja wanaonyesha kwamba tangu mwanzo kabisa, kote ulimwenguni mwa Kikristo, Ekaristi ilifundishwa kwa waumini wote si kwa aina moja, bali kwa aina zote mbili. Siyo hivyo tu: kuna ushahidi, ikiwemo ushuhuda kutoka kwa papa wenyewe, kwamba utoaji wa Mwili wa Mwokozi pekee kwa Wakristo fulani, huku damu Yake ikizuiliwa, ulichukuliwa kuwa uchafuzi mkubwa wa sakramenti, mgawanyiko wa sakramenti moja, na ulizuiwa vikali. Kwa mfano, Papa Leo Mkuu (karne ya 5), katika mojawapo ya mahubiri yake wakati wa Kwaresima Takatifu, aliwaambia wasikilizaji wake kuhusu Wakristo wa aina hiyo: 'Kwa midomo isiyostahili wanapokea Mwili wa Kristo, lakini wanakwepa kabisa Damu ya ukombozi wetu. Kwa hiyo tunaleta hili katika ufahamu wa Utakatifu wako ili watu kama hao watambulike kwa ishara zilizotajwa, na, mara tu utapeli wao wa kufuru utakapofichuliwa, waondolewe kanisani na mamlaka ya kikanisa kutoka kwa jumuiya ya watakatifu."[1263] Vilevile, Papa Gelasius aliandika katika karne hiyo hiyo: "Tumegundua kwamba wengine, wakijiridhisha tu na sehemu takatifu ya Mwili wa Kristo, wanajiepusha na kikombe cha Damu Takatifu. Sijui ni kwa dhana gani za kishirikina wameongozwa kujizuia kwa njia hii; lakini bila shaka, ni lazima wapokee sakramenti zote kwa ukamilifu au wasiruhusiwe kuzipokea kabisa: kwani kugawanywa kwa sakramenti moja na ile ile hakuwezi kufanyika bila uchafuzi mkubwa wa kitakatifu."[1264]

4) Waandishi wa Kirumi wenyewe wanakiri kwamba katika karne kumi na mbili za mwanzo, Kanisa la Mashariki na la Magharibi lilitoa Ekaristi kwa Wakristo wote kwa aina zote mbili.[1265] Wanabainisha tu, katika utetezi wao, kwamba wakati huo hakukuwa na sababu kama zile ambazo baadaye zilisababisha Kanisa la Magharibi kuwazuia waumini wasio mapadre kushiriki kikombe cha Bwana.[1266] Wakati huo huo, baada ya kuchunguza sababu hizi, inabainika kwamba zilikuwa zipo pia katika karne za awali za Ukristo.[1267] Wanaongeza zaidi kwamba Kanisa la Magharibi lenyewe 'kamwe halikuzuia matumizi ya kikombe kwa amri yoyote ya moja kwa moja, hadi karne ya 15, watu wasio na utulivu na waasi walipoanza kulihoji kwa hili,

---

[1258] 'Baada ya kiongozi kuwasilisha shukrani na mkusanyiko wote kutangaza "Amina", wale tunaowaita wadia huwapa kila mmoja aliyepo sehemu ya mkate ambao shukrani imewasilishwa juu yake, pamoja na divai na maji, na pia huwagawia hawa kwa wale wasiokuwepo' (Apolog. 1, 85, katika Chr. Readings 1825, XVII, 98–99).

[1259] Contra haeres. XV, 18, n. 4, 5; V, 2.

[1260] De resurrect. carn. c. 8,

[1261] 'Wale tunaowaamsha na kuwahimiza kupigana vita, tusiwawache bila ulinzi na bila silaha, bali tuwatie nguvu kwa ulinzi wa Mwili na Damu ya Kristo… Kwani tutawezaje kuwafundisha au kuwahimiza kumwaga damu yao wenyewe kwa kumkiri Jina, ikiwa tunawanyima Damu ya Kristo wakiwa bado wanapigana?' (Epist. LIV).

[1262] Sirili wa Yerusalemu, Mafundisho ya Katekesi, IV, n. 3. 6; Khrisostomu, Mahubiri juu ya Mathayo, LXXXII, uk. 5; Ambrozi, *De myster.*, sura VIII, n. 48.

[1263] Mahubiri IV kuhusu Kwaresima, katika *Bibliotheca Patrum* vol. VII, uk. 1015, Lyon 1677.

[1264] Katika Gratian, Decretals III kuhusu Utoaji Watakatifu, dist. 11, c. 12.

[1265] Bona, Rer. liturg. IX, c. 18, § 1; c. 19, § 3; cf. Buttenstock, Hist. eccles. N. T. III, p. 252.

[1266] Baraza la Trent, Kikao XXI, Kanuni II; taz. Perrone, *Praelect. Theolog.*, *Tract. de Euchar.*, Sehemu ya 1, Sura ya III, Dhana ya V.

[1267] Sababu kuu za hili ni kama zifuatazo: (a) hatari ya kumwagika kwa damu; (b) ugumu wa kuhifadhi divai kwa wagonjwa, hasa katika maeneo yenye joto na baridi; (c) uhaba wa divai kama hiyo katika maeneo mengi ya mbali; (d) chuki ya kiasili kwa divai inayohisiwa na wengi, na kadhalika (Perrone, loc. cit., n. 214).

wakilishtaki kwa kosa kubwa zaidi na ukiukaji wa amri ya Mungu.'[1268] Lakini hoja kama hiyo inatumika zaidi kama shutuma mpya ya kosa.

Kama nguzo kuu katika utetezi wa uvumbuzi wao, Walatini wanataja:

a) Kwamba Kanisa, Magharibi na Mashariki, tangu zamani kabisa limeadhimisha Liturujia ya Zawadi Zilizotakaswa Awali katika siku fulani za mwaka, wakati Ekaristi inadhaniwa kutolewa katika mfumo wa mkate mmoja tu.[1269] Lakini inajulikana vyema kwamba hata katika Liturujia hii, Ekaristi hutolewa kwa aina zote mbili pamoja: kwani katika Michango Iliyotakaswa, ambayo Liturujia huadhimishwa juu yake kulingana na taratibu za Kanisa la Kiorthodoksi la Mashariki, Mwili wa Bwana umechanganywa na Damu Yake.

b) Kuhusu dai kwamba Kanisa daima limewapa wagonjwa na wanaokufa Ekaristi katika umbo la mkate pekee kama baraka ya mwisho; kama ilivyokuwa katika karne za mwanzo za Ukristo ambapo haikuwa jambo la nadra kwa waumini kupeleka Michango Mitakatifu nyumbani, kwa wengine kuibeba katika safari zao, na kwa watawa kuipeleka jangwani, na kupokea Ekaristi kwa namna ya mkate pekee.[1270] Hata hivyo, Kanisa la Orthodox limetumia, na linaendelea kutumia, kile kinachoitwa 'karamu za akiba' kwa ajili ya upako wa wagonjwa, ambapo Mwili wa Kristo umechanganywa na Damu Yake. Wakristo wengine vivyo hivyo waliweza kupokea Mwili wa Kristo katika umbo hili kutoka kwa mikono ya wachungaji wa Kanisa, na kuubeba pamoja nao kwa ajili ya ushirika nyumbani, wakiwa safarini, au jangwani. Kwa hivyo, ikiwa imetajwa mahali popote kwamba Mwili wa Kristo ulitolewa kwa Wakristo hawa na wagonjwa, haimaanishi kwamba walipokea Ekaristi Takatifu kwa aina moja ya mkate badala ya kwa aina zote mbili pamoja. Kwa upande mwingine, kuna ushahidi wazi kwamba wagonjwa, kabla ya kifo chao, walipewa Ekaristi Takatifu nyumbani kwao katika aina zote mbili,[1271] na kwamba Wakristo waliochukua Michango Mitakatifu nao kwenye safari au jangwani pia walikuwa na Michango hii katika aina zote mbili.[1272] Hata tukikubali kwamba, mara kwa mara, wagonjwa au Wakristo wengine walipokea Ekaristi Takatifu, kwa sababu yoyote ile, kwa umbo moja tu—mkate au divai—hii inapaswa kutambuliwa kama matukio ya pekee na ya kipekee, kama isipokuwa kwa kanuni, na kwa vyovyote vile siyo kanuni yenyewe.

c) Mwisho, kuhusu desturi ya Kanisa ya kutoa Sakramenti Takatifu kwa watoto wachanga kwa njia ya divai pekee.[1273] Lakini inajulikana vyema kwamba Kanisa la Orthodox hutoa Sakramenti Takatifu kwa watoto wachanga kwa njia ya divai kutoka kikombe ambacho aina za mkate na divai—au, kwa maneno mengine, Mwili na Damu ya Kristo—zimeungana tayari na, kama kusema, zimechanganyika pamoja. Zaidi ya hayo, ushirika huo kwa watoto wachanga unaruhusiwa kutokana na haja ya dharura kabisa, hadi watakapoweza kupokea Mwili wa Kristo chini ya muonekano wa mkate.

III. Matunda au matokeo ya wokovu ya sakramenti ya Ekaristi, mradi tu tuishiriki kwa haki, ni kama yafuatavyo:

1) Inatuunganisha kweli na Bwana: *'Yeyote aliyeila Nyama Yangu*,' Yeye mwenyewe alishuhudia, *'na kuukunywa Damu Yangu, hukaa ndani Yangu, na Mimi ndani yake*' (Yohana 6:56), hata hivyo, baada ya kupokea Mwili na Damu ya Kristo, tunakuwa, kwa maneno ya Mababa Watakatifu, viungo vyake, tuliounganishwa naye kwa ukaribu, wabebaji wa Kristo, na washiriki wa Asili ya Uungu.[1274]

2) Inalisha mwili na roho yetu, na husaidia kuimarisha, kuinua na kututajirisha katika maisha yetu ya kiroho: *kwa 'Nyama yangu*,' alisema Mwokozi, *'ni chakula cha kweli, na Damu yangu ni kinywaji cha kweli'*; na zaidi: *'Kama vile Baba aliye hai alivyotuma, nami nipo hai kwa Baba, ndivyo yeye anayenila atakuwa hai kwa ajili yangu*' (Yohana 6:55–57). Ikiwa hata chakula cha kawaida, chenye afya, kinapokwenda mwilini, hukiunza, kwa kawaida hurudisha na kuponya nguvu zake zilizo dhaifu, hukipa nguvu mpya, na kukuza ukuaji wake zaidi au kuendeleza maisha yake: ndivyo tunavyopaswa kutarajia manufaa ya wokovu yanayofanana, si

---

[1268] Perrone, Ibid., n. 215.
[1269] Perrone, Praelect. Theolog. Tract. de Euchar. Sehemu ya 1, Sura ya III, Dhana ya IV, n. 192.
[1270] Hapo hapo, nn. 189, 191.
[1271] Iycmyn. Apolog. 1, n. 85 (tazama dokezo 1258 hapo juu). Ling. Baronii Annal. eccles. Vol. V, ad an. CCCCIV.
[1272] Baronius anaandika: 'Hili pia limethibitishwa kwa mamlaka ya Mtakatifu Gregori, Papa wa Roma, anaposema (Dialog. III, c. 36) kwamba wale waliokuwa ndani ya meli walibeba Mwili na Damu ya Kristo' (Annal. eccl. loc. cit.). Kardinali Bona anathibitisha vivyo hivyo kuhusu watawa (Rer. liturg. II, c. 18, n. 11), ambapo, hasa, anatoa mfano wa Mtakatifu Maria wa Misri, ambaye alipewa heshima ya kupokea Mwili na Damu ya Bwana jangwani kutoka mikononi mwa Mtakatifu Zosimas (tazama The Four Minor Feasts).
[1273] Perrone, loc. cit., n. 190.
[1274] Kirili wa Yerusalemu, Mafundisho kuhusu Fumbo, IV, n. 3; Yohane wa Damascus, Ufafanuzi Sahihi wa Imani Sawa, Kitabu cha IV, Sura ya 13; Maksimu Mwungama, Mystagogy, c. XXI.

kwa mwili tu bali hasa kwa roho, kutokana na chakula cha kimungu tunachokipokea kwa haki katika sakramenti ya Ekaristi. Kwa kushiriki chakula hiki cha ajabu, tunaunganishwa moja kwa moja na Kristo, chanzo cha uzima na neema yote, na mtoaji wa vipawa vyote vya kiroho *vinavyohitajika kwa ajili ya uzima na uchaji Mungu* (2 Petro 1:3). Wababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, hasa, walifundisha kwamba Ekaristi, kama chakula cha wokovu: **a)** huliinisha na kuimarisha mwili wetu,[1275] na wakati huo huo — **b)** huliinisha,[1276] huimarisha,[1277] na kuamsha roho yetu;[1278] **c)** huchangia katika uponyaji wa udhaifu wetu wa kiroho na usafishaji wa dhambi zetu;[1279] **d)** hututakasa;[1280] **e)** hutufanya kuwa imara katika matendo ya utauwa, wa kutisha na washindwa kwa maadui wa wokovu wetu.[1281]

3) Mwisho, sakramenti hii, inapopokelewa kwa heshima, hutumika kama dhamana ndani yetu ya ufufuo wetu ujao na maisha ya baraka ya milele. *'Yeyote anayekula Nyama Yangu*,' alisema Mwokozi, *'na kunywa Damu Yangu ana uzima wa milele, nami nitamfufua siku ya mwisho … yeyote anayekula mkate huu ataishi milele'* (Yohana 6:54–58). Na Mababa Watakatifu walisema: '(Ekaristi) ni dawa ya kutokufa, kinga dhidi ya kifo, ili tusife, bali tuishi milele katika Yesu Kristo.'[1282] 'Miili yetu, inayopokea Ekaristi, si ya kufa tena, bali ina tumaini la ufufuo kwa uzima wa milele.'[1283] Tunashiriki Mwili wa Kristo ili tuweze kuwa washiriki wa uzima wa milele."[1284]

Hata hivyo, ni lazima ikumbukwe kwamba Ekaristi Takatifu Sana huleta matunda haya yote ya wokovu kwa Wakristo tu wanaoikaribia kwa maandalizi yanayofaa na kuishiriki kwa heshima. Lakini kwa wale wanaodharau kushiriki bila maandalizi stahiki na kuipokea isivyostahili, kushiriki huku isivyostahili Mwili na Damu ya Bwana kutaleta hukumu kubwa zaidi. Hivyo ndivyo anavyofundisha Mtume Mtakatifu, akishuhudia: *'Yeyote anayekula mkate huu au kunywa kikombe cha Bwana isivyostahili atakuwa amejihukumu hatia ya kutenda dhambi dhidi ya Mwili na Damu ya Bwana …' Maana yeye aliyeila na aliyeikunywa bila kustahili, hula na kunywa hukumu juu ya nafsi yake, kwa kutotambua Mwili wa Bwana* (1 Kor. 11:27–29). Kanisa Takatifu la Orthodoxi linafundisha vivyo hivyo, na kwa hivyo daima huchukua tahadhari kuwaandaa watoto wake mapema kwa ajili ya kupokea kwa unyofu Mwili na Damu ya Kristo, huku likiwaepusha na sakramenti hii wale ambao linajua hawafai (Barua ya Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Orthodoxi, Kifungu cha 17).

§219. Ekaristi kama dhabihu: a) ukweli au uhalisia wa dhabihu hii

Ikiamini na kukiri kwamba Ekaristi Takatifu Sana ni sakramenti ya kweli, Kanisa la Orthodox pia linaamini na kukiri, kinyume na makosa ya Waprotestanti,[1285] kwamba Ekaristi ni wakati mmoja sadaka ya kweli na yenye ufanisi, — yaani, kwamba katika Ekaristi Mwili na Damu ya Mwokozi wetu, kwa upande mmoja, hutolewa kama chakula kwa watu, na, kwa upande mwingine, hutolewa kama dhabihu kwa Mungu kwa niaba ya watu (Katekisimu ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 107).

1) Ukweli huu ulifundishwa na Kristo Mwokozi Mwenyewe. Hata katika mahubiri Yake ya unabii kuhusu kuanzishwa kwa Ekaristi, baada ya kuizungumzia kama sakramenti na kama chakula kinachookoa wanadamu—*'Yeyote anayekula mkate huu ataishi milele*'—Bwana aliongeza mara moja: *'Mikate niliyoitoa ni mwili wangu, ninaoutoa kwa uhai wa ulimwengu*' (Yohana 6:51), hivyo akieleza wazi kwamba sakramenti hii

---

[1275] Chrysostom, Mahubiri juu ya Mathayo, Kitabu IV, § 9; Damascene, Ufafanuzi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu IV, 13.
[1276] Justin, *Apolojia*, 1, 65; Krisostomu, *Homilia XLVI juu ya Yohana*, n. 3; Kirili wa Aleksandria, *Maelezo juu ya Mwanzo*, Kitabu 11.
[1277] Sirili wa Yerusalemu, Barua LIV kwa Kornelio; Khrisostomu, Homilia XLVI juu ya Yohana, n. 3; Ambrozi, Maelezo juu ya Luka, Kitabu VIII, n. 51.
[1278] Ambrozi, Tafsiri ya Zaburi XLIII, n. 36; Kirili wa Aleksandria, Mahubiri juu ya Yohana IV, 36.
[1279] Baraza la Trullo, Kanuni 28; Ambrozi, *De Sacraments*, IV, 6, n. 28; V, 3, n. 17.
[1280] Cyprian, Epist. LXIII ad Caecil.; Cyril wa Yerusalemu, Maelekezo juu ya Fumbo, IV, n. 6; Mtaguso wa Trullo, Kanuni 23. 101: 'Yeye anayemla na kumwega Kristo hubadilishwa daima kuwa uzima wa milele, na hutakasa roho na mwili kupitia ushirika na neema ya Kimungu'.
[1281] Cyprian, Epist. LIV; Chrysostom, Homilii XXIV juu ya 1 Wakorintho.
[1282] Ignatius Mwenye-Mungu, Barua kwa Waefeso, sura ya 20, katika Chr. Readings 1821, 1, 42.
[1283] Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi, Kitabu IV, Sura 18, n. 4, 5; inatajwa katika Justin Martyr, Apolojia, Kitabu 1, Sura 66; Clement wa Aleksandria, Mlezi, Sura 11, Sehemu 2; Gregory wa Nyssa, Katekisimu, uk. 37.
[1284] Ambrozi, *in Luc.*, Kitabu X, n. 49.
[1285] Luther, *Captiv. Babyl.*, vol. II, fol. 283; Calvin, *Inst.* IV, 18, n. 1 et seq.; Zwingli, *De canon, missae epichr.*, vol. III, p. 100, ed. Schul. et Schutt.

pia ingekuwa na umuhimu wa dhabihu ya upatanisho kwa Mungu. Vilevile, wakati wa kuanzishwa kwa Ekaristi, alipowapa wanafunzi wake mikate iliyobarikiwa, alisema: 'Chukua, kula: huu ni mwili wangu,' aliongeza: 'uliovunjwa kwa ajili yenu'; na alipowapa kikombe kilicho barikiwa, akisema: 'Nyote kunyweni kutoka ndani yake: kwa maana hii ni damu yangu ya agano jipya,' aliongeza: 'iliyomwagwa kwa ajili yenu na kwa wengi kwa ajili ya msamaha wa dhambi.' Zaidi ya hayo, kwa utengano wenyewe wa damu Yake kutoka kwa mwili Wake katika sakramenti ya Ekaristi—ikionyesha mateso Yake msalabani kwa mwili na kumwagika kwa damu iliyotiririka kutoka kwa ubavu Wake—Aliweka wazi kwamba sakramenti hii, inayoadhimishwa kwa kumbukumbu ya dhabihu ya upatanisho huko Kalvari, ni dhabihu yenyewe.

2) Ukweli huu pia unaonekana wazi katika mafundisho ya Mitume Watakatifu. Mtume Paulo, akiwaonya Wakristo wa Korintho dhidi ya kushiriki katika kafara za kipagani za kuabudu sanamu, aliandika: *'Wachukulieni Waisraeli kwa jambo la mwili: Je, wale wanaokula kafara si washirika wa madhabahu? Basi, nasema nini? Je, sanamu ni kitu chochote, au kwamba sadaka kwa sanamu ina maana yoyote? La, bali kwamba wakati watu wa Mataifa hutoa sadaka, wanazitoa kwa mashetani, na si kwa Mungu. Lakini sitaki mwe na ushirika na mashetani. Hamtoweza kunywa kikombe cha Bwana na kikombe cha mashetani; hamtoweza kushiriki meza ya Bwana na meza ya mashetani.* (1 Kor. 10:18–21). Kwa kulinganisha hapa mlo wa Kikristo au madhabahu na mlo au madhabahu ya kipagani, ambapo wapagani kwa kweli walitoa dhabihu—ingawa zilikuwa dhabihu zisizo safi na za kufuru—mwalimu wa Wapagani anaashiria wazi kwamba katika mlo wa Kikristo, katika sakramenti ya Mwili na Damu ya Bwana, dhabihu ya kweli na yenye ufanisi kwa Mungu hutolewa. Katika barua yake nyingine, akiwasihi waumini katika Kristo wasitoe dhabihu za Kiyahudi, ambazo zilikuwa zimepoteza umuhimu na nguvu zake kwa kuja kwa Masihi, Mtume huyo huyo aliandika: *'Tuna madhabahu* (θυσιαστήριον — madhabahu) *ambayo wale wanaoabudu katika hema hawana haki ya kula'* [(Ebr. 13:10); k. (1 Kor. 10:18)], na kwa uteuzi huu na kwa kulinganisha madhabahu ya Agano Jipya na ile ya Agano la Kale—ambapo Wayahudi kwa kweli walitoa dhabihu zao na ambapo baadaye walishiriki—aliushuhudia tena kwamba dhabihu ya kweli hutolewa kwa Mungu juu ya madhabahu ya Kikristo, ambayo kiini chake hushirikiwa na waumini pekee.

3) Dhabihu hii ya Agano Jipya ilitabiriwa kwa Wayahudi tangu Agano la Kale kupitia nabii Malakia: *'Sina furaha nanyi,' asema Bwana wa Majeshi, 'na dhabihu zenu hazikubaliki kwangu.' Kwa maana tangu kupaa kwa jua hadi machweo yake, jina langu litakuwa kuu miongoni mwa mataifa, na kila mahali uvumba utatolewa kwa jina langu, dhabihu safi; jina langu litakuwa kuu miongoni mwa mataifa, asema Bwana wa majeshi'* (Mal. 1:10–11). Hapa, ni wazi, rejea ni kwa dhabihu mpya, safi, inayomfurahisha Mungu na ya ulimwengu wote. Ni dhabihu ya aina gani hii? Bila shaka, haiwezi kueleweka kumaanisha dhabihu za Kiyahudi, ambazo kutoridhika kwa Mungu nazo kunaonyeshwa waziwazi hapa, na ambazo zilitolewa tu mahali maalum; wala, hata zaidi, dhabihu za watu wa Mataifa, ambazo kwa namna yoyote, kulingana na mwelekeo wa Maandiko yote, haziwezi kuitwa takatifu na kumpendeza Mungu. Wala haiwezi kueleweka kama dhabihu ya kiroho ambayo Mwandishi wa Zaburi anazungumzia (Zab. 60:19): kwani dhabihu za aina hii zilitolewa kwa Mungu siku zote zamani na watu wema na wacha Mungu; ilhali unabii unatabiri dhabihu mpya, ambayo, kwa hivyo, haikuwepo hapo awali—dhabihu inayoonekana au ya nje, ambayo inawekwa kinyume na dhabihu za Kiyahudi na inakusudiwa kuzichukua nafasi yao. Wala haiwezi kueleweka kama ile sadaka safi kabisa na inayomfurahisha Mungu ambayo Bwana Mwokozi alitoa msalabani kwa ajili ya dhambi za ulimwengu wote: kwani sadaka hii ilitolewa mahali pamoja, Golgotha, ilhali Nabii anatabiri sadaka safi ambayo itatolewa kila mahali. Inafuatia, kulingana na Mababa Watakatifu,[1286] kwamba dhabihu hii lazima ieleweke kama Ekaristi Takatifu Sana yenyewe, kama dhabihu ambayo ni mpya kweli (1 Kor. 11:25–26), dhabihu safi na inayomfurahisha Mungu inayotolewa kila mahali.

4) Hivi ndivyo Kanisa Takatifu Katoliki daima limeheshimu sakramenti ya Mwili na Damu ya Bwana, kulingana na mapokeo yaliyopitishwa kutoka kwa mashahidi wa macho na watumishi wa Neno. Hili linaonekana wazi, kwanza kabisa, kutoka kwa liturgia zake zote, ambapo, wakati wa kusherehekea Ekaristi, yeye hushuhudia kwa heshima mbele za Mungu kwamba anamtolea Yeye juu ya madhabahu takatifu dhabihu ya neno na isiyo ya damu kwa ajili ya wote na kwa kila kitu.[1287] Pili, kutoka kwa ushuhuda wa Mabaraza ya

---

[1286] Irenaeus, *Adversus Haereses*, Kitabu IV, Sura 17, n. 5; Justin. Dialog. cum Tryph. ch. XLI; Hippolytus, *De charism.* ch. XXVI; Eusebius, *Demonstr. Evang.* 1, 10; Chrysostom, *Adv. Jud.* orat. V, n. 12; Theodoret, *in Mulach.* 1, 11.

[1287] Tazama liturgia za Mtakatifu Basili Mkubwa na Mtakatifu Yohane Krisostomo; pia – Renaudot, *Liturg. Orient.*, juz. I, II; Asseman, *Cod. Liturg. eccles. univ.*, juz. V.

Kiikumenia, kama vile: **a)** Baraza la Nicaea: "Kwenye meza takatifu kuna *Mwana-Kondoo wa Mungu, Anayebeba dhambi ya ulimwengu* (Yohana 1:29), aliyetoa na makuhani kama dhabihu isiyo na damu;"[1288] **b)** Baraza la Efeso: 'tunatoa dhabihu isiyo na damu katika makanisa, na kwa njia hii tunashiriki fumbo takatifu na lililobarikiwa, na tunatakaswa kwa kupokea Mwili Mtakatifu na Damu ya Thamani ya Kristo, ambaye amekomboa wote';[1289] **c)** Baraza la Trullo: 'kwa kuwa tumegundua kwamba katika makanisa mbalimbali, kulingana na desturi fulani iliyowekwa, mizabibu hulewa madhabahuni, na makasisi, wakiichanganya na dhabihu isiyo ya damu ya toleo, kwa njia hii huwagawia watu wote wawili pamoja: kwa sababu hii tunadhani ni lazima kwamba kuanzia sasa hakuna miongoni mwa makasisi anayepaswa kufanya hivi, bali wawagawie watu toleo moja tu, kwa ajili ya uhai na msamaha wa dhambi;"[1290] **(d)** Baraza la Pili la Nicaea: "Bwana, wala Mitume, wala Baba hawakuwahi kuitaja dhabihu isiyo na damu inayotolewa na makuhani kama 'alama', bali kama Mwili halisi na Damu halisi;"[1291] Hatimaye, ni wazi kutokana na ushuhuda usio na hesabu wa Baba Watakatifu na walimu wa Kanisa, kwa mfano:

Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Jitahidi kushiriki Ekaristi moja: kwani kuna mwili mmoja wa Bwana wetu Yesu Kristo na kikombe kimoja kwa umoja wa damu Yake, madhabahu moja (ἵν θυσιαστήριον), kama vile kuna askofu mmoja."[1292]

Mtakatifu Justin Mshahidi: "Tunatoa kwa jina Lake dhabihu zote ambazo Yesu Kristo alituamuru kutoa, yaani, katika Ekaristi ya mkate na kikombe. Ni dhabihu hizi hasa, zinazotolewa na Wakristo kila mahali, ambazo Mungu, kwa kuzikubali, anashuhudia kuwa zinamfurahisha… (Malaki 1:10)."[1293]

Mtakatifu Irene: '(Yesu Kristo) alifundisha dhabihu mpya ya Agano Jipya, ambayo Kanisa, baada ya kuipokea kutoka kwa Mitume, huitoa kwa Mungu kote duniani … kama Malakia, mmoja wa manabii kumi na wawili, alivyoitabiri: "Sina furaha nanyi," n.k. (Mal. 1:10–11), hivyo basi ikionyesha wazi kwamba ingawa watu wa kwanza (yaani Wayahudi) wangeacha kutoa dhabihu kwa Mungu, dhabihu ingetoa kwa Yeye kila mahali, na zaidi ya hayo, ingekuwa safi, na jina Lake lingetukuzwa miongoni mwa Mataifa."[1294]

Mtakatifu Hipoliti: "Baada ya Kupaa Kwake (Yesu Kristo), sisi, tukitoa dhabihu safi isiyo na damu kulingana na maagizo Yake, tulimteua maaskofu saba, wazee wa kanisa na wadiwani."[1295]

Mtakatifu Sipriani: "Dam ya Kristo haitolewi isipokuwa kama kuna divai katika kikombe, na kutakaswa kwa sadaka ya Bwana hufanywa kimakosa isipokuwa dhabihu na sadaka yetu vinaendana na mateso Yake… Kwa maana ikiwa Yesu Kristo, Bwana na Mungu wetu, Yeye mwenyewe ni Kuhani Mkuu wa Mungu Baba, na alikuwa wa kwanza kujitoa dhabihu kwa Baba, na akaamuru hili lifanywe kwa kumkumbuka Yeye: basi kuhani huyo hufanya kazi ya Kristo kwa kweli (via Christi fungitur), anayefuata mfano wa yale Kristo aliyoyafanya, na hivyo hutoa dhabihu ya kweli na kamili kwa Mungu Baba katika Kanisa anapoitoa kwa njia ileile kama Kristo mwenyewe alivyofanya."[1296]

Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Yeye anayetawala vitu vyote kwa nguvu zake… hakusubiri hukumu ya Pilato, bali kwa namna isiyoelezeka ya kitendo kitakatifu, kisichoonekana kwa wanadamu, alijitoa dhabihu na sadaka kwa ajili yetu, akiwa yeye mwenyewe kuhani na, wakati huo huo, Mwana-Kondoo wa Mungu, anayeondoa dhambi ya ulimwengu. Hii ilitokea lini? Alipotoa mwili Wake kama chakula (kwa wanafunzi): ndipo alipoonyesha wazi kwamba dhabihu ya Mwana-Kondoo ilikuwa tayari imekamilika."[1297]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Basi, nini? Je, hatutoi sadaka kila siku? Tunatoa, kwa kukumbuka kifo Chake. Na sadaka hii ni moja, si nyingi. Inakuwaje moja, si nyingi? Hivi… sisi daima tunatoa yule Mmoja: si mwana-kondoo mmoja leo na mwingine kesho, bali daima yule yuleyule—kwa hiyo, ni sadaka moja. Hakika si kwa sababu inatolewa katika maeneo mengi ndiyo kuna Kristo wengi? La hasha. Bali kuna

---

[1288] Tazama dokezo 1194 hapo juu na kanuni ya 18 ya Baraza hili.
[1289] Tazama dokezo 1195 hapo juu.
[1290] Kanuni 28. Tazama pia Kanuni 3 na 32.
[1291] Tazama dokezo 1196 hapo juu.
[1292] Waraka kwa Wafiladelfia, sura ya IV; k.f. Waraka kwa Wamagnesia, sura ya VIII; Waraka kwa Waefeso, sura ya V.
[1293] Mazungumzo na Trypho, n. CXVII; taz. n. XLI.
[1294] Adv. haer. IV, 17, n. 5; cf. 18, n. 4.
[1295] Kuhusu Karama, Sura ya XXVI, katika Galland, Juz. II, uk. 512.
[1296] Barua LXIII kwa Caecilius.
[1297] Katika Chr. resurr. orat. 1, Opp. Vol. III, uk. 389, ed. Morel.

Kristo mmoja, mzima hapa na mzima pale—mwili mmoja. Kama vile, ingawa anatolewa katika maeneo mengi, Yeye ni mwili mmoja na si miili mingi; ndivyo pia sadaka ni moja."[1298]

Haya ndiyo mashuhuda ya: Tertullian,[1299] Eusebius wa Kaisaria,[1300] Basil Mkuu,[1301] Didymus wa Alexandria,[1302] Ambrose,[1303] Jerome,[1304] Augustine,[1305] Theodoret,[1306] Cyril wa Alexandria,[1307] na wengine.[1308]

§220. (b) Uhusiano kati ya dhabihu hii na dhabihu ya Msalaba, na sifa zake

I. Dhabihu inayotolewa kwa Mungu katika sakramenti ya Ekaristi ni, katika asili yake kabisa, moja na ile ile kabisa na dhabihu ya Msalaba. Maana hata sasa, juu ya madhabahu za Kanisa, huwasilishwa Mwana-Kondoo yuleyule wa Mungu aliyewasilishwa msalabani kwa ajili ya dhambi za ulimwengu — Nyama yuleyule safi kabisa iliyoteseka msalabani, Damu yuleyule safi kabisa iliyomwagika wakati huo. Na sasa dhabihu hii ya fumbo hufanywa kwa njia isiyoonekana na Kuhani Mkuu yuleyule wa milele ambaye pia alitoa dhabihu juu ya Msalaba. Kama ilivyokuwa wakati ule, ndivyo ilivyo sasa, Yeye anayetoa dhabihu na Yeye anayetoa dhabihu ni mmoja na yuleyule—[1309] —wote wawili, dhabihu na Kuhani Mkuu,[1310] —Mkombozi yuleyule wa ulimwengu—Kristo. "Mkuu wetu wa Kuhani," anasema Mtakatifu Yohane Krisostomo, "alitoa dhabihu inayotakaswa; dhabihu ile ile iliyotolewa wakati ule, tunatoa sasa: haipungui kamwe. Hili hufanywa kwa kumbukumbu ya yale yaliyotokea wakati ule: 'Fanyeni hivi,' aliamuru, 'kwa kumbukumbu yangu.' Hatutoi sadaka tofauti, bali ile ile ambayo Kuhani Mkuu alitoa wakati ule; kwa kweli, kwa namna fulani, tunakumbuka sadaka hiyo."[1311] Mtakatifu Gregori wa Nyssa, Theodoret Mbarikiwa na wengineo walifundisha vivyo hivyo.[1312]

Hata hivyo, kwa upande wa aina na mazingira ya dhabihu, dhabihu ya Ekaristi inatofautiana na dhabihu ya Msalaba. Kwenye Msalaba, Bwana Yesu alitoa waziwazi Mwili wake mtukufu zaidi na Damu yake safi zaidi kama dhabihu kwa Mungu; katika Ekaristi, anazitoa chini ya maumbo ya mkate na divai. Huko, Yeye Mwenyewe, kama Kuhani Mkuu, alitekeleza moja kwa moja dhabihu ya upatanisho; hapa, ingawa Yeye Mwenyewe pia huitekeleza kwa njia isiyoonekana, hufanya hivyo kwa njia inayoonekana kupitia wachungaji

---

[1298] Katika Hebr. homil. XVII, n. 3; k.f. katika 1 Kor. homil. XIV, n. 4; katika Efe. homil. III, n. 5; De sacerd. III, 4; VI, 4.

[1299] Kwa kupokea Mwili wa Bwana na kuyahifadhi yote mawili, ushiriki katika sadaka na utekelezaji wa ofisi vyote vinahifadhiwa (De or. n. XIV).

[1300] Ufafanuzi wa Injili 1, 10; 5, 3; Historia ya Kanisa 10, 8.

[1301] 'Padre anapotoa na kutakasa sadaka mara moja; yeye anayepokea kama sadaka kamili, akishiriki kwake kila siku, anapaswa kuamini kwa haki kwamba anapokea na kushiriki kutoka kwa yule aliyeitakasa' (Waraka 93 kwa Caesarea, katika Kazi za Mababa Watakatifu X, 220).

[1302] (Mungu) hupokea dhabihu isiyo ya damu inayotolewa kwa uchaji na kwa kweli (De Trin. 11, 7, n. 8). Pia anatambulisha dhabihu isiyo ya damu kama uwakilishi wa kimantiki wa mwili na damu ya Bwana (katika Zab. XXXIX, 7, art. Corder. Caten.).

[1303] De offic. ministr. 1, 48, n. 248.

[1304] Ndama aliyenona, ambaye hutolewa kwa ajili ya wokovu wa mtoba toba, ni Mwokozi Mwenyewe, ambaye nyama yake tunaula na damu yake tunanywa kila siku (Epist. ad Damas. XIV).

[1305] Huko kuhani alitoa dhabihu ya Mwili wa Kristo (De civ. Dei XXII, 8, n. 6; taz. XVI, 22; XVIII, 20, n. 2).

[1306] Yeye peke yake, akiwa hana lawama na mtakatifu, ametakaswa kuwa kuhani anayeondoa dhambi ya ulimwengu. Katika Malaki 1:11. Linganisha Zaburi 109:4.

[1307] Kuhusu divai, inaashiria baraka ya kimistiki ya dhabihu isiyo na damu, ambayo tumezoea kuadhimisha katika makanisa matakatifu. Katika Isa. (XXV, 6), Kitabu cha III, Juz. 1.

[1308] Clement wa Alexandria, Strom. IV, 25; Origen, Mahubiri juu ya Mambo ya Walawi, XIII, n. 3; Cornelius Nana, Barua kwa Fabius wa Antiokia, n. 7; Athanasius Mkuu, Utetezi dhidi ya Waari, n. 11.

[1309] maneno ya sala ya kuhani wakati wa Wimbo wa Kherubini. Tazama pia Ambrose, *De benedic. Patriarch.*, sura ya IX; *In Ps.* XXVIII, n. 25; Augustine, *De civ. Dei*, X, 20: 'Na kuhani ni yeye anayetoa dhabihu na pia dhabihu yenyewe, ambayo alitaka sadaka ya kila siku ya Kanisa iwe sakramenti yake...'

[1310] 'Wale wanaohesabiwa miongoni mwa klero… wapelekwe… kama waliofaa kwa dhabihu ya kiroho ya Mungu mkuu, ambaye ni dhabihu na Kuhani Mkuu kwa pamoja… (Baraza la Trullo, Kanuni ya 3). Inanukuliwa na Krisostomu, katika Mahubiri kwa Mwongofu, 1, n. 6; katika Mahubiri kwa 2 Timotheo, 11, n. 4.

[1311] Katika Hebr. homil. XVII, n. 3. Linganisha dokezo 1307.

[1312] Gregory wa Nyssa, *De Resurrectione Christi*, Hotuba 1; Theodoret, *In Hebr.* VIII, n. 5: 'Hatutoi dhabihu nyingine yoyote, bali tunatimiza kumbukumbu ya dhabihu ile moja na ya wokovu...'; Augustine, Epist. XXXVIII ad Bonif., n. 9: 'Je, Kristo hakutolewa dhabihu mara moja ndani yake mwenyewe, na bado katika sakramenti anatolewa dhabihu si tu wakati wote wa sherehe za Pasaka, bali kila siku kwa ajili ya watu; na hakika yeye ambaye, alipoulizwa, alijibu kwamba anatolewa dhabihu, haongozi uongo.'

wa Kanisa. Huko dhabihu ilitolewa kupitia kuchinjwa halisi kwa Mwana-Kondoo, dhabihu ya damu—kwa maana Bwana Yesu kwa kweli aliteseka, akamwaga damu yake na akaonja kifo katika mwili: sasa, akiwa *amefufuka kutoka kwa wafu, hatakufa tena: mauti haina nguvu juu Yake tena* (Warumi 6:9); sasa sadaka hutolewa katika Ekaristi kupitia mabadiliko ya kimistiki kwa Roho Mtakatifu ya mkate na divai kuwa mwili na damu ya Kristo (Luka 22:19–20)—bila mateso, bila kumwaga damu, bila kifo, na kwa hivyo huitwa dhabihu isiyo na damu na isiyo na mateso,[1313] ingawa hutolewa kwa kumbukumbu ya mateso na kifo cha Mwana-Kondoo wa Mungu. Kupitia sadaka ya Msalaba, ukombozi wa wanadamu wote umekamilika na haki ya Mungu imetimizwa kwa dhambi za ulimwengu wote; ilhali sadaka isiyo ya damu inamtuliza Mungu tu kwa dhambi za wale watu ambao inatolewa kwa niaba yao, na kwa hakika inawapa matunda ya sadaka ya Golgotha wale watu wanaoweza kuyapokea na kuyafyonza. Hatimaye, dhabihu ya Msalaba ilitolewa kwa ajili ya jamii ya wanadamu mara moja tu Kalvari; ilhali dhabihu isiyo ya damu, tangu wakati wa kuanzishwa kwake, imekuwa, ni, na itaendelea kutolewa kwa ajili ya wokovu wa watu hadi kuja kwa Bwana mara ya pili (1 Kor. 11:25–26), katika nchi zote za ulimwengu, juu ya madhabahu zisizohesabika. Kwa ujumla, tunapolinganisha dhabihu ya Msalaba na dhabihu isiyo na damu, tunaweza kusema kwamba ile ya kwanza hutumika, kana kwamba, kama mbegu au mzizi, ilhali ile ya pili ni mti uliotokea kutoka kwa mbegu hii, umeegemea kabisa kwenye mzizi huu, unalishwa na utomvu wake unaotoa uhai, na hivyo hutoa matunda ya ukombozi ya uzima, — kiasi kwamba dhabihu zote mbili hazitenganishwi, zikijenga, kwa asili, dhabihu moja, huku zikitofautiana kwa wakati mmoja. Ni mti mmoja uleule wa uzima, uliopandwa na Mungu Kalvari, lakini unajaza Kanisa zima la Mungu kwa matawi yake ya kimistiki na kulisha kwa matunda yake ya wokovu wote wanaotafuta uzima wa milele.

II. Kwa kuwa, katika kiini chake, ni sadaka ya kweli kwa Mungu, Ekaristi Takatifu Sana, kwa asili yake, si tu sadaka ya sifa na shukrani, bali pia ni sadaka ya kafara, inayotolewa kwa niaba ya wote, walio hai na waliofariki (Barua ya Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 17).

Ni dhabihu ya sifa na shukrani. Sifa hizi za dhabihu isiyo na damu zilionyeshwa waziwazi na Mwokozi Mwenyewe alipoianzisha, alipochukua mkate, akatoa sifa na shukrani kwanza, akauvunja, kisha akawapa wanafunzi wake, akisema: 'Hili ni mwili wangu…' [(Luka 22:19–20); (1 Kor. 11:23–24)]. Kwa njia ile ile, hadi leo katika Kanisa la Orthodox, padri anayeadhimisha sadaka isiyo na damu, akifuata mpangilio wa Liturujia ya Mtakatifu Basil Mkuu na Mtakatifu Yohane Krisostomo, kabla ya kutakatifuzwa kwa Michango juu ya madhabahu, anakumbusha katika sala yake ya siri matendo makuu ya Mungu—umbaji wa mwanadamu kutoka kwa chozi, Huduma zake nyingi kwake baada ya Kuanguka, na uanzishwaji wa wokovu wake kupitia Yesu Kristo—na hivyo kumtukuza na kumshukuru Mungu Baba, Mwanawe wa pekee, Mwokozi wa ulimwengu, na Roho Mtakatifu wa Milele.[1314] Vilevile, Wakristo wote walioko kanisani, wakati sadaka isiyo ya damu inatolewa kwa Mungu kwenye Meza Takatifu, humwita kwa sauti: 'Kwako tunaimba, Kwako tunabariki, Kwako tunashukuru, Ee Bwana…' Kwa sifa na shukrani kama hizo, toleo la dhabihu isiyo na damu limekuwa likitolewa tangu siku za Mitume watakatifu wenyewe, kama inavyoonyeshwa na liturgia za kale kabisa—ya Mtume Yakobo na ile iliyojumuishwa katika Katiba za Kitume,[1315] —na kama inavyothibitishwa na Mt. Justin Mwenye Dhulma: "Mwishoni mwa maombi," anasema, "tunasalimiana kwa busu. Kisha mkate na kikombe cha maji na divai iliyochanganywa hulewa kwa kiongozi wa mkusanyiko: yeye, baada ya kuvipokea, anatoa sifa na utukufu kwa Baba wa wote kwa jina la Mwana na Roho Mtakatifu, na anamshukuru hasa kwa kutuona sisi kuwa na haki ya haya. Anapomaliza sala na shukrani, wote waliohudhuria hutangaza: 'Amina.'"[1316]

Ekaristi ni, kwa wakati mmoja, dhabihu ya upatanisho kwa ajili ya walio hai na waliofariki. Kwa maana, kama tulivyoona, ni, katika asili yake hasa, sawa kabisa na haiwezi kutenganishwa na dhabihu ya Msalaba; na dhabihu ya Msalaba ilitolewa, bila shaka yoyote, kumtuliza Mungu kwa dhambi za watu wote. Zaidi ya hayo, asili hii ya dhabihu isiyo ya damu ilionyeshwa waziwazi na Mwokozi Mwenyewe alipoianzisha. Alipowapa wanafunzi Wake mwili Wake, alisema hasa: 'ametiwa vipande kwa ajili yenu'; na alipowapa damu Yake, aliongeza: 'inamwagwa kwa ajili yenu na kwa wengi kwa ajili ya msamaha wa dhambi'. Kwa hiyo, tangu mwanzo kabisa wa Ukristo, sadaka isiyo ya damu imetoa na Kanisa kwa ajili ya wokovu wa

---

[1313] Tazama maelezo 1287–1291 na 1295 hapo juu.
[1314] Tazama taratibu za kiibada zilizotajwa hapa chini.
[1315] Biblioth. PP. Gr. – Latin. Jz. II, uk. 12; Const. Apost. VIII, c. 12.
[1316] Apolog. 1, n. 85, in Xp. Ch. 1825, XVII, 98. Ling. Dialog. cum Tryph. n. 4; Chrysostom, homiliya XXIV juu ya 1 Wakorintho.

wote, walio hai na waliofariki. Hili linaonekana wazi katika mpangilio wa ibada katika liturujia zote, kuanzia na Liturujia ya Mtume Yakobo,[1317] , ambapo sadaka hii mara nyingi hurejelewa waziwazi kama sadaka ya kafara, au dhabihu ya upatanisho.[1318] Inadhihirika pia kutokana na ushuhuda wa waalimu wa Kikristo wa kale, kwa mfano: **a)** Tertullian, anayezungumzia kuiweka kwa ajili ya walio hai[1319] na wafu;[1320] **b)** Mtakatifu Cyprian, anayetaja kuiweka kwa ajili ya wafu;[1321] **c)** Mtakatifu Cyril wa Yerusalemu, ambaye, mbali na kuiita waziwazi dhabihu ya upatanisho,[1322] pia anatangaza waziwazi: "tunatoa Kristo, aliyekufa kwa ajili ya makosa yetu, tukifanya upatanisho kwa ajili yao (waliofariki) na kwa ajili yetu kwa Mungu, Mpenzi wa wanadamu;"[1323] **d)** Mtakatifu Yohane Krisostomo, katika maandishi yake tunasoma, miongoni mwa mambo mengine: "Hatukumbuki wafu bure mbele ya Fumbo la Kimungu, na, tunapokaribia, tunawatolea dhabihu Mwana-Kondoo aliye mbele yetu, aliyeondoa dhambi ya ulimwengu; lakini ili wapate faraja fulani kutoka mahali hapa, si bure kwamba yeye aliye mbele ya madhabahu, ambapo Fumbo la kutisha hufanyika, anaomba kwa ajili ya wote waliolala katika Kristo na kwa wale wanaowakumbuka. Kama hakungekuwa na kumbukumbu zao tangu zamani, tangu siku za Mitume, basi hili lisingesemwa. Huduma yetu si burudani tu—mbali nasi!—bali hufanywa kulingana na mwongozo wa Roho… Tusichoke kuwasaidia wale waliofariki na kutoa maombi kwa ajili yao: kwani dhabihu ya kusafisha, ya ulimwengu wote, iko mbele yetu. Kwa hiyo, tunaomba kwa ujasiri kwa ajili ya ulimwengu wote na kutamka majina ya waliofariki pamoja na mashahidi, wakiri na makasisi."[1324]

Hoja mbili zinapaswa kutolewa hapa.

Kwanza: Kanisa la Orthodox, linapoadhimisha sadaka isiyo ya damu, linawakumbuka—na zaidi ya yote—watakatifu wa Mungu waliokuwa na utukufu, mababa wa kanisa, manabii, Mitume, Mashahidi, Wakiri, na hata Mama Mtakatifu Zaidi wa Mungu — hufanya hivyo si kwa lengo la kumwomba Mungu awafikirie kwa wema, bali ili, kupitia maombi na upatanisho wao, maombi yake mbele Yake kwa ajili ya walio hai na waliofariki yawe na nguvu zaidi. Kwa hiyo, msimamizi wa ibada, baada ya kumaliza kumbukumbu ya Watakatifu, huongeza: 'Kwa maombi yao, ututembelee, Ee Mungu, na ukumbuke wafu wote wanaotarajia ufufuo wa uzima wa milele.'[1325] Na Mt. Kirili wa Yerusalemu anasema: 'Sisi pia tunawakumbuka wale waliofariki kabla yetu, kwanza kabisa mababa wa ukoo, manabii, mitume na mashahidi, ili kupitia maombi na upatanisho wao Mungu apokee ombi letu.'[1326]

Pili: kwa kuwa sadaka isiyo na damu ina nguvu ya kumtuliza Mungu na kumvutia kwetu, kwa kawaida ina uwezo wa kuomba baraka mbalimbali kwetu kutoka kwa Mungu; na kwa hivyo, ikiwa ni ya kutuliza, pia ni ya kuomba au ya upatanisho. Kwa hiyo, Kanisa Takatifu, katika kutoa sadaka isiyo ya damu, halisali tu kwa Mungu ili apate msamaha wa dhambi na wokovu wa walio hai na wafu, bali linamuomba pia zawadi mbalimbali, za kiroho na za kimwili, ambazo ni muhimu kwa mwanadamu katika maisha: "Wakati wa sherehe ya dhabihu ya kiroho ya ibada isiyo na damu," kama anavyoshuhudia Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu, 'sisi, katika hiyo hiyo dhabihu ya upatanisho, tunamuomba Mungu kwa ajili ya amani ya ulimwengu kati ya Makanisa, kwa ajili ya ustawi wa dunia, kwa ajili ya wafalme, kwa ajili ya wanajeshi na wenzao wa vita, kwa ajili ya wale walio katika udhaifu, kwa ajili ya wale waliochoka kutokana na kazi, na kwa kweli kwa ajili ya

---

[1317] Hapa, baada ya kutakaswa kwa Karima Takatifu, msimamizi wa ibada huomba: 'Tunakutolea Wewe, Ee Bwana, dhabihu hii ya ajabu na isiyo na damu; usitushughulikie kwa kadiri ya maovu yetu, wala kutolipia kwa kadiri ya dhambi zetu; bali kwa rehema Zako na upendo Wako mkuu usioweza kuelezwa kwa wanadamu, utakashe sisi, watumishi Wako, wanaoanguka mbele Zako' (Renaudot, Lit. orient. Juz. II, uk. 51).

[1318] Hostia ya upatanisho, dhabihu ya upatanisho (Asseman, Codex Lit. eccles. univ., Vol. IV, Utangulizi 26).

[1319] Ad uxor, 11, 8; ad Scapul. c. XI.

[1320] Tunatoa sala kwa ajili ya wafu na kila mwaka katika siku zao za kuzaliwa (De coron. milit. c. III; cf. de monogam. c. IX).

[1321] Hakuna toleo linalotolewa miongoni mwenu kwa ajili ya utulivu wake (ya Victor fulani, ambaye kwa ujasiri alikiuka kanuni za Kanisa), wala hakuna sala yoyote kwa jina lake inayosomwa kanisani (Epist. LXVI).

[1322] … dhabihu ya upatanisho, Mafundisho ya Katekesi V, n. 8, uk. 462.

[1323] Ibid., aya 10.

[1324] Katika 1 Wakorintho, Homilia XLI, n. 5. Mahali pengine, Mtakatifu Krisostomo anaelezea waziwazi desturi ya kuwakumbuka waliofariki wakati wa sadaka isiyo na damu kama taasisi ya kitume: 'Mambo haya hayakuwekwa tu na Mitume; bali, kumbukumbu ya wafu wakati wa mafumbo matakatifu huwaletea faida kubwa na manufaa mengi' (katika Philipp. hom. III, Vol. XI, 217, E).

[1325] Tazama liturgia za Mtakatifu Yohane Krisostomo na Mtakatifu Basili Mkubwa.

[1326] Maelekezo juu ya Fumbo, V, § 9, uk. 462. Mtakatifu Augustino anaeleza wazo lilelile: 'ut orent ipsi pro nobis…' (katika Yohana. Tract. LXXXIV, n. 1).

wote wanaohitaji msaada; sote tunaomba na kutoa dhabihu hii.'[1327] Pia inajulikana kwamba, katika mazingira maalum—iwe ya umma au ya faragha—Kanisa Takatifu huunganisha ibada takatifu ya dhabihu isiyo na damu na maombi maalum, kwa mfano, wakati wa ukame, ugonjwa mbaya, uvamizi wa maadui, na kadhalika.

4. Kuhusu Sakramenti ya Toa

§221. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya sakramenti ya Toa na majina yake mbalimbali

Katika sakramenti tatu za wokovu za Kanisa, ambazo tumezizungumzia hadi sasa, wingi kamili wa vipawa vya kiroho vinavyohitajika kwa mtu kuwa Mkristo hutolewa kwake; na, akiwa amekuwa Mkristo, kustawi katika uchaji wa Kikristo na kufikia furaha ya milele. Ubatizo humsafisha mwenye dhambi kutoka kwa dhambi zake zote, za asili na za hiari, na kumwingiza katika ufalme wa neema ya Kristo. Kitubio humpa nguvu ya kimungu ili kuimarika na kukua katika maisha ya neema. Ekaristi Mtakatifu humlisha kwa chakula cha kimungu na kumunganisha na chanzo chenyewe cha uzima na neema. Hata hivyo, ingawa mtu husafishwa kabisa kutoka kwa dhambi zote katika bafu ya ubatizo, hachiwekewa huru kutokana na madhara ya dhambi ya asili na uharibifu wa kurithi, ambayo ni: katika roho, mwelekeo wa uovu; na katika mwili, magonjwa na kifo (§§91, 93); na kwa kuwa, hata baada ya ubatizo, akiwa tayari amekuwa Mkristo, anaweza kutenda dhambi tena, hata mara nyingi sana (1 Yohana 1:8–10), na anaweza kuugua magonjwa, wakati mwingine magumu sana, yanayomkaribisha kaburini: Ilimpendeza Bwana Mwema Wote kuanzisha katika Kanisa Lake sakramenti mbili za ziada, kama dawa mbili za wokovu kwa ajili ya washiriki wake dhaifu: sakramenti ya toba, inayoponya udhaifu wetu wa kiroho, na sakramenti ya Upako wa Wagonjwa, inayopanua matokeo yake ya wokovu kwa udhaifu wetu wa kimwili pia. Tuzungumzie kwanza kuhusu sakramenti ya kwanza kati ya hizi, na kisha ile ya mwisho.

Tubu, ikieleweka kama sakramenti,[1328] ni ibada takatifu ambayo kwayo mchungaji wa Kanisa, kwa nguvu ya Roho Mtakatifu, anamsamehe Mkristo anayejutia na anayekiri dhambi zake zote alizotenda baada ya ubatizo, ili Mkristo huyo arudi kuwa msafi na mtakatifu, kama alivyotoka kwenye maji ya ubatizo. Kwa hivyo, walimu wa kale wa Kanisa waliita sakramenti ya toba absolution[1329] 1, confession[1330] , reconciliation[1331] , a second baptism[1332] , a second lifeline after a shipwreck[1333] , na kadhalika.

§222. Uanzishaji wa kimungu na uhalali wa sakramenti ya toba

I. Bwana aliweka sakramenti ya toba baada ya ufufuko wake, alipowatokea wanafunzi wake waliokuwa wamekusanyika—wote isipokuwa Tomasi—na kuwaambia kwa utukufu: *'Amani iwe nanyi!' … Baada ya kusema hayo, aliwapulizia pumzi na kuwaambia: 'Pokeeni Roho Mtakatifu.' 'Wale mnaowaondolea dhambi zao, dhambi zao zimeondolewa; wale mnaowashikilia dhambi zao, zimesalia'* (Yohana 20:21–23). Kutokana na maneno haya ni wazi kwamba — **a)** Bwana mwenyewe aliwapa Mitume, na kwa hivyo warithi wao, mamlaka yake ya kimungu ya kusamehe au kutosamehe dhambi za watu; **b)** msamaha huu au kukataa msamaha hufanywa hasa na Roho Mtakatifu, yaani, kwa nguvu na tendo lake lisiloonekana; na — **c)** bila shaka, mamlaka haya huonyeshwa waziwazi kupitia tendo fulani. Hivyo basi, inafuatia kwamba toba ni sakramenti halali inayomiliki sifa zote za sakramenti za kweli (§200). Zaidi ya hayo, Kristo Mwokozi alikuwa ametoa ahadi mara mbili hapo awali kuhusu sakramenti hii — mara ya kwanza aliposema kwa Mtume Petro, ambaye alikuwa amemkiri kama Mwana wa Mungu kwa niaba ya Mitume wote: *'Nitakupa funguo za ufalme wa mbinguni: chochote utakachofunga duniani kitakuwa kimefungwa mbinguni, na chochote utakachofungua duniani kitakuwa kimefunguliwa mbinguni'* (Mathayo 16:19); na tena alipotoa ushuhuda mbele ya Mitume wote, kama viongozi wao: *'Mtu asiyesikia Kanisa, awe kwenu kama Mwenyeji na mtoza ushuru.' Kweli*

[1327] Maelekezo juu ya Fumbo, Kitabu V, n. 8, uk. 642.
[1328] Kwa maana toba inaweza kueleweka, na bado inaeleweka, kama sifa njema.
[1329] Tertullian, *De Poenit.*, sura IX, X,
[1330] Ἐξομολόγησις, Irenaeus, *Adversus Haereses* 1, 13, n. 5, 7.
[1331] Augustine, *De Civitate Dei*, XX, 9, n. 2.
[1332] Baraza la Karthago, Kitabu V, Sura XI.
[1333] Tertullian, *De Poenit.*, sura ya IV; Jerome, *Epist. ad Pammach. et Ocean. de error. Orig.*; *Epist. XCVII ad Demetriad. de serv. virginit.*

nawaambieni: chochote mnachofunga duniani kitakuwa kimefungwa mbinguni; na chochote mnachoachilia duniani kitakuwa kimeachiliwa mbinguni (Mathayo 18:17–18).

II. Tangu wakati wa Mitume Watakatifu, sakramenti ya toba imekuwapo daima ndani ya Kanisa, na wachungaji wake daima wametumia haki ya Mungu ya kufunga na kufungua. Hivyo, Kanuni za Kitume zinasema: 'Mtu yeyote, awe askofu au presbiteri, asiyemkubali anayejitenga na dhambi, bali anamkataa, na aondolewe katika wadhifa wake mtakatifu. Kwa maana wanamhuzunisha Kristo, aliyesema: "Kuna furaha mbinguni kwa mtu mmoja mwenye dhambi anayejitubu"' (Kanuni 52). Katika Kanuni za Kitume, kwa upande mmoja, viongozi wa Kanisa wanakumbushwa waziwazi kwamba ni kwao Mungu amewapa mamlaka ya kufunga na kufungua,[1334] na maagizo mengi yanatolewa kuhusu jinsi ya kuhukumu aina mbalimbali za dhambi,[1335] na jinsi ya kuwatendea wale wanaotubu;[1336] Kwa upande mwingine, waumini wameamriwa kuheshimu baba zao wa kiroho: 'kwani wamepokea kutoka kwa Mungu mamlaka ya uhai na kifo, mamlaka ya kuhukumu wenye dhambi na kuwahukumu kifo cha moto wa milele, na kuwasamehe wenye toba dhambi zao na kuwarejesha katika uhai.'[1337] Walimu wa kale wa Kanisa wanashuhudia hili kwa uwazi sawa, kwa mfano:

Mtakatifu Sipriani: "Na wale ambao, ingawa hawajafanya kosa kubwa bali wamewaza tu wazo lake, ni waaminifu zaidi na wenye hofu zaidi; hata hivyo wanakiri hili kwa majuto na uaminifu mbele ya makuhani wa Mungu, wanadhihirisha dhamiri zao, wanaweka mzigo wa roho zao mbele yao, na kutafuta tiba ya uponyaji, hata kwa majeraha madogo na yasiyo na madhara… Nawaomba, ndugu wapendwa, kila mmoja wetu atubu dhambi zake wakati mwenye dhambi bado yupo katika maisha haya, wakati toba yake inaweza kukubaliwa, wakati fidia na msamaha vinavyotolewa na makuhani vinapendeza machoni pa Bwana."[1338]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Kama vile mtu anayebatizwa na mtu mwingine, yaani, padri, anavyong'arishwa na neema ya Roho Mtakatifu; ndivyo pia anayekiri dhambi zake kwa toba anavyopokea msamaha wao kupitia padri kwa neema ya Yesu Kristo."[1339]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Ni lazima kukiri dhambi za mtu mbele ya wale ambao wameaminiwa utawala wa sakramenti za Mungu."[1340] "Ni sahihi zaidi (kwa watawa wa kike) na salama zaidi kufanya toba kama ile inayofanyika mbele ya mtawa mzee wa kike kabla ya padri, ambaye anaweza kutoa njia ya busara ya toba na marekebisho."[1341]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Wao (makasisi) bado wanaishi duniani, lakini wameruhusiwa kusimamia mambo ya mbinguni; wamepokea mamlaka ambayo Mungu hakuwapa Malaika wala Malaika Wakuu. Kwani si kwa Malaika ndipo imesemwa: 'Kila kitu mnachofunga duniani…' Wale walio na mamlaka duniani pia wana mamlaka ya kufunga, lakini kwa miili tu; ilhali mamlaka haya yanahusu roho yenyewe na yanafikia hata mbinguni, kwa maana kile ambacho makasisi huamua hapa chini, Mungu hukithibitisha juu, na Bwana hukubaliana na hukumu ya watumishi Wake."[1342]

Funzo hili lile lile kuhusu sakramenti ya toba linafafanuliwa na: Tertullian,[1343] Lactantius, Gregory wa Nyssa, Ambrose, Jerome, Augustine, Cyril wa Alexandria,[1344] Papa Leo[1345] na wengine.[1346]

[1334] Const. Apost. II, c. 11, 12.
[1335] Huko huo, sura 15, 16.
[1336] Ibid., sura 38, 40, 41–43, 18.
[1337] Kwa maana wamepokea kutoka kwa Mungu mamlaka juu ya uhai na kifo… Ibid., c. 33.
[1338] De laps. sura 28, 29, katika Patrologia Cursus Completus, Juz. IV, uk. 488, 489.
[1339] … kupitia padri hupokea msamaha kwa neema ya Kristo. Adv. Novat, fragm. (katika Galland, V, 213).
[1340] Kuhusu Kanuni za Kujinyima, ufafanuzi mfupi, jibu la swali 288, katika Kazi za Watu Watakatifu wa Kanisa, j. XX, uk. 360.
[1341] Hapo hapo, jibu la swali 110.
[1342] Kuhusu Ukuhani III, 4. 5, uk. 59–60, katika tafsiri ya Kirusi, St Petersburg, 1836.
[1343] 'Yeye ajaye, akijua kwamba Bwana ameweka toba kwa ajili yake, lakini akashindwa kuifanya, atapita kando ya kile kilichomrejesha mfalme wa Babeli katika ufalme wake' (De poenit., ch. 12).
[1344] Lacmanz., *Divin. inst.* IV, 30; Gregory wa Nyssa, *Mahubiri kwa wale wanaowahukumu wengine vikali*, katika Juz. II, uk. 234, Morel.; Ambrose, *De poenit.* II, 7, 11; Jeponim. in Matth. XVI, 19; Аугюсмун. de adult. conjug. 1, 28, n. 35; 11, 16, n. 16, 17; de civ. Dei XX, 9, n. 2; Kup. Alex. in Johan. XX, 23.
[1345] Kwa maana kwa kweli ni faida na ni lazima sana kwamba hatia ya dhambi isamehewe kabla ya Siku ya Mwisho kupitia upatanisho wa padri (Epist. LXXXV, c. 3, ad Cacc.).
[1346] Asterius katika Luka XV, 11 (sehemu katika Combefis, auct. 228); Cassian, *De Incarnatione* VI, 18.

§223. Nani anaweza kusimamia sakramenti ya toba, na nani anaweza kuipokea?

1. Kutokana na ushahidi uliotolewa kutoka Maandiko Matakatifu na Maandiko Matakatifu ya Kawaida, tayari ni wazi kwamba mamlaka ya kusimamia sakramenti ya toba ilitolewa mwanzoni na Bwana kwa Mitume pekee [(Mathayo 18:18); (Yohana 20:21–23); taz. (1 Wakorintho 12:28); (2 Kor. 5:18–20)], na kutoka kwa Mitume ilipita kwa warithi wao katika Kanisa, maaskofu na wazee wa kanisa (Tito 1:7),[1347] lakini kwa namna ambayo makasisi ni vyombo vinavyoonekana tu katika utoaji wa sakramenti, ambayo Mungu Mwenyewe huifanya kwa njia isiyoonekana kupitia kwao. Maana imeandikwa: 'Kila mtu mtakayemfunga duniani atakuwa amefungwa mbinguni, na kila mtakayemfungua duniani atakuwa amefunguliwa mbinguni' (Mathayo 18:18). Kwa kuunga mkono hili, ushahidi mwingine kutoka kwa walimu wa kale unaweza kutajwa, kwa mfano:

Firmilian, Askofu wa Caesarea huko Cappadocia (233 BK): "Nguvu ya kusamehe dhambi ilipewa Mitume na Makanisa waliyoyanzisha, wakiwa wametumwa na Kristo, na kwa maaskofu waliowafuata katika urithi." Na mahali pengine[1348]

Mtakatifu Ambrose: "Nani awezaye kusamehe dhambi, isipokuwa Mungu peke yake, ambaye pia husamehe kupitia wale aliowapa mamlaka ya kusamehe?"[1349] Na mahali pengine: "Haki hii imetolewa kwa makasisi pekee."[1350] La tatu: "Watu hutekeleza tu huduma ya msamaha wa dhambi, lakini hawatumii mamlaka yao wenyewe. Kwani hawasamehi dhambi kwa jina lao, bali kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu; wao huomba, na Mungu huruhusu; hapa kuna utiifu wa kibinadamu, ilhali ukarimu ni wa mamlaka kuu."[1351]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Baba amempa Mwana hukumu yote (Yohane 5:22): sasa naona kwamba Mwana amewakabidhi makuhani hukumu hii yote… Makuhani wa Kiyahudi walikuwa na mamlaka ya kutakasa mwili kutoka kwa ukoma—au tuseme, si kutakasa, bali kuthibitisha tu wale waliokuwa wametakaswa (Mambo ya Walawi 14) … lakini makuhani wa Agano Jipya wamepokea mamlaka si tu ya kuthibitisha wale waliotakaswa, bali ya kutakasa; zaidi ya hayo, si ukoma wa mwili, bali uchafu wa roho."[1352]

Laciana, Askofu wa Uhispania (c. 370): "Unasema: je, ni Mungu pekee anayeweza kusamehe dhambi? Hiyo ni kweli. Lakini kile anachokitimiza kupitia makuhani pia ni mamlaka Yake mwenyewe."[1353]

Mtakatifu Leo, Papa wa Roma: "Msemaji kati ya Mungu na wanadamu, Bwana Yesu Kristo, aliwapa viongozi wa Kanisa mamlaka ya kufundisha nguvu ya utakatifu ya toba kwa wale wanaotubu, na, kupitia mlango wa upatanisho, kuwaruhusu—wakisafishwa kwa fidia ya wokovu—kupokea Sakramenti Takatifu. Lakini Mwokozi Mwenyewe anahusika daima katika kazi hii."[1354]

Kwa ujumla, walimu wa kale wa Kanisa walithibitisha kwamba ni Kristo Mwenyewe,[1355] , au Roho Mtakatifu,[1356] , anayesamehe dhambi katika sakramenti ya toba, wakati akiwa duniani, wakiwa wanafuatia Mitume watakatifu, maaskofu[1357] na wapresbiteri wanahudumu kama watendaji wanaoonekana wa mamlaka hii.[1358]

2. Wakristo pekee ndio wanaoweza kupokea sakramenti ya toba; yaani, wale ambao, baada ya kusafishwa dhambi zote kupitia sakramenti ya ubatizo, wametenda dhambi tena na wanahitaji njia mpya ya kusafisha dhamiri zao. Hata hivyo, wasio Wakristo hawawezi kupokea sakramenti hii: ni lazima kwanza wapokee sakramenti ya kwanza ya Kikristo, ambayo katika hiyo dhambi zote za wanadamu husamehewa, na kupitia hiyo, kama kupitia mlango, waingie katika Kanisa la Kristo, ili wapate haki ya kushiriki sakramenti

---

[1347] Kanuni za Kitume 52; tazama maelezo 1334–1337.
[1348] Mamlaka ya kusamehe dhambi ilipewa mitume na makanisa waliyoyanzisha, wakiwa wametumwa na Kristo, na kwa maaskofu waliowafuata kupitia upadre wa mbadala (Epist. ad Cypr.).
[1349] Katika Luc. vol. V, n. 13.
[1350] Haki hii imetolewa kwa makasisi pekee (De Poenit., 1, c. 2, n. 7).
[1351] Kuhusu Roho Mtakatifu, Kitabu III, Sura ya 8.
[1352] Kuhusu Ukuhani, Kitabu cha III, Sura za 5 na 6, kur. 60, 61–62, katika tafsiri ya Kirusi.
[1353] Sympr. Epist. 1, n. 6.
[1354] … Katika kazi hiyo, bila shaka, Mwokozi Mwenyewe aliingilia kati bila kukoma (Epist. LXXXIV, ed. Cacc.).
[1355] Origeni, Mahubiri juu ya Kitabu cha Mambo ya Walawi, hom. VIII, n. 10; Pacuanus, Epist. ad Sympr. III, n. 7.
[1356] Ambrozi, *De poenit.* 1, 2; Eusebio, *Qu. ad Marin.* n. 9 (Mai 1, 277); Alex. wa Kup, *in Johan.* XX, 33.
[1357] Const. Apost. 11, 12, 20, 21; Firmilian, Epist. ad Cypr. (inter. Cypr. Epist. LXXV); Athanasius Mkuu, homil. in illud: 'profecti in pagum', n. 7; Ambrose, de poenit. 11, 2.
[1358] Origeni, Homilia X juu ya Hesabu, n. 1; Yakobo wa Nisibis, Kuhusu Toba, Mahubiri VII; Jeromu, juu ya Mathayo XVI, 19; Teodoreti, juu ya Kutoka, qu. XV.

zake zingine. Funzo hili, linalojulikana vyema kutokana na desturi ya kudumu ya Kanisa, lilielezwa waziwazi na walimu wake wa kale, kwa mfano: **a)** Mt. Kirili wa Aleksandria: 'Kwa maoni yangu, kuna njia mbili ambazo wale waliobarikiwa na Roho husamehe au huhifadhi dhambi: kwanza, wakati wengine wanapokubaliwa kwa ubatizo, baada ya kujithibitisha kuwa wamestahili kwa njia yao ya maisha na kwa majaribio ya imani yao, ilhali wengine, ambao bado hawajastahili, hawapokelewi wala hawashiriki neema ya Kimungu; pili, wakati katika matukio mengine waondoa au hawatoi msamaha kwa dhambi, wakiwaweka watoto wa Kanisa wanaotenda dhambi katika adhabu na kuwasamehe wale wanaotubu;"[1359] **b)** Mtakatifu Augustino: "Dhambi… ikitendwa na mkatekisimu, inaondolewa kwa ubatizo; lakini ikitendwa na mtu aliyebatizwa, inaponwa kwa toba."[1360]

§224. Nini kinachohitajika kwa wale wanaokaribia sakramenti ya toba?

Hata hivyo, ili mtu anayekaribia sakramenti ya toba apokee kweli msamaha wa dhambi, masharti yafuatayo yanahitajika kwake, kulingana na mafundisho ya Kanisa la Orthodox (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, majibu ya maswali 112 na 113; Katekisimu Iliyopanuliwa kuhusu Toba):

1. Majuto kwa dhambi. Hili ni lazima kwa asili ya toba: yule anayejutia kweli hawezi kushindwa kutambua uzito kamili wa dhambi zake na madhara yake ya uharibifu; hawezi kushindwa kuhisi hatia yake mbele za Mungu na kutokustahili kwake; hawezi kushindwa kuhuzunika moyoni na kuwa na moyo mnyonge — na pale ambapo hakuna majuto ya kweli kwa dhambi, hakuna toba ya kweli, bali ni ya juu juu tu. Ndiyo maana, hata katika Agano la Kale, Mungu Mwenyewe, alipowaita watu watoe toba, aliwataka, kama sharti la lazima, wawe na majuto kwa dhambi zao: *'Rudieni kwangu kwa mioyo yenu yote, kwa kufunga, na kulia, na kuomboleza.' 'Jaribuni mioyo yenu, si nguo zenu, na mgeuke kwa Bwana, Mungu wenu'* [(Yoeli 2:12–13); taz. (Zab. 50:19)]. Vilevile, katika Agano Jipya, Kristo Mwokozi, akitaka kuweka mfano wa toba ya kweli katika mifano ya Mwana Mpotevu na mtoza kodi, anaonyesha jinsi, kwa kujihukumu kwa undani na majuto kwa dhambi zake, yule wa kwanza alirudi kwa baba yake na akapaza sauti: *'Baba! Nimetenda dhambi mbinguni na mbele yako, wala sistahili tena kuitwa mwana wako; nipe mimi mmoja wa watumishi wako* ulioajiriwa' (Luka 15:18–19)—na kwa unyenyekevu gani na moyo uliokuswa yule wa pili (yaani, mkusanyaji wa kodi) alisimama hekaluni mwa Mungu*, akiwa mbali, hata hakuwa na ujasiri wa kuinua macho yake mbinguni; bali, akijipiga kifua, alisema: 'Mungu! 'Nipe rehema mimi, mtenda dhambi!'* (Luka 18:13). Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walitambua kwa kauli moja kuwa majuto kwa dhambi ndiyo kipengele muhimu na cha lazima zaidi cha toba.

"Ninyi, ndugu wapendwa sana," aliandika Mtakatifu Kipriano, "… mnapojuta na kuwa na moyo mnyonge, chunguzeni dhambi zenu; kumbusheni hatia kubwa zaidi ya dhamiri yenu; fungueni macho ya mioyo yenu ili kutambua ukiukaji wenu… Kadiri tulivyotenda dhambi nyingi, ndivyo tunavyopaswa kulia zaidi."[1361]

"Kama kilio cha Petro," Mtakatifu Yohane Krisostomo pia aliwahimiza wasikilizaji wake, "kilifuta dhambi kubwa kiasi hicho, wewe utawezaje kushindwa kufidia dhambi yako ukilia? Kwani kumkana Bwana wako haikuwa kosa dogo, bali kubwa na lenye uzito sana—na bado machozi yalifidia dhambi hiyo. Basi, lilia dhambi yako mwenyewe, lakini usilie kwa juu juu au kwa maonyesho; lilia kwa uchungu, kama Petro alivyofanya; acha mito ya machozi itiririke kutoka katika undani wa roho yako, ili Bwana, akisukumwa na huruma, asamehe makosa yako."[1362]

"Nani atakayenipa," alipaza sauti Mtakatifu Gregori Mteolojia, "chemchemi inayotiririka kichwani mwangu au kwenye kope zangu, ili kwa mito ya machozi nijisafishe na uchafu wote, baada ya kulia kwa ajili ya dhambi zangu kadiri inavyohitajika? Kwa wanadamu na kwa roho zilizochafuliwa, dawa bora zaidi ni machozi, majivu yaliyochomwa, na kimbilio salama duniani."[1363]

"Wale wanaotubu," alifundisha Mt. Basil Mkuu, "lazima walia kwa uchungu na kuonyesha kutoka moyoni yote yaliyo sahihi kwa toba."[1364] "Tubu inahitaji mtu kwanza apaze kelele ndani yake na kuvunja

---

[1359] Katika Joban. XX, 23.
[1360] *De adult. coniug.* 11, 16, n. 16. Ling. Tertullian, *De poenit.* c. 7, 12.
[1361] Kuhusu waliotenda dhambi, Sura ya XXXV, katika *Patrologia Cursus Completa*, Juz. IV, uk. 492.
[1362] Mahubiri ya Tooba, III, § 13, katika Juz. II ya Mahubiri kwa Watu wa Antiokia, uk. 320–321, St Petersburg, 1850.
[1363] Shairi Kuhusu Yeye Mwenyewe, katika Kazi za Mababa Watakatifu, Juz. IV, uk. 291.
[1364] Kanuni za Maadili, 1, sura ya 3; tazama pia VII, 360.

moyo wake, kisha awe mfano mwema kwa wengine, na kwa lengo hili ajisikilize na kutangaza namna ya kutubu."[1365]

Kuhusu asili ya majuto ya dhambi: ni lazima mtu ahakikishe kuwa yanatokana si kwa hofu tu ya adhabu ya dhambi, wala si kutokana na dhana tu za madhara makubwa yanayotukabili katika maisha haya na yajayo, bali hasa kutokana na upendo kwa Mungu, ambaye mapenzi yake tumekiuka, kutokana na ufahamu mkuu kwamba, kupitia dhambi zetu, tumemkosea Mkaribishaji na Baba wetu mkuu, tumejidhihirisha kuwa washenzi mbele Yake, na tumejifanya tusistahili Yeye.[1366] Huzuni ya aina ya kwanza bila ile ya pili ingekuwa tu huzuni ya mtumwa, si ile ya mwana, huzuni kwa ajili yetu wenyewe badala ya kwa ajili ya Mungu; na ingawa inaweza, kama matokeo ya hofu ya Mungu, kuwa kwetu mwanzo wa hekima—yaani, mwanzo wa kugeuka kwetu kutoka kwa uovu kwenda kwa wema—bado haingekuwa kamilifu, wala hatimaye haingeuokoa roho.[1367] Ni aina ya pili tu ya huzuni, kama *huzuni kwa ajili ya Mungu, inayozalisha toba isiyobadilika inayoongoza kwenye wokovu* (2 Kor. 7:10). Ni upendo tu kwa Mungu, unaomfanya mwenye dhambi aliyejuta kwa dhambi zake, kupata neema kamili ya Mungu na msamaha wa dhambi [(Luka 7:48); (1 Petro 4:8)].[1368]

2. Azimio thabiti la kurekebisha maisha ya mtu kuanzia sasa. Hii ni matokeo ya lazima ya majuto ya dhambi, hivyo basi haiwezekani kabisa kuwa na majuto ya kweli—kuwa na majuto si kwa sababu ya hofu ya adhabu tu, bali pia kwa sababu ya upendo kwa Mungu—huku wakati huo huo ukikosa ndani yako tamaa na azimio la dhati la kurekebisha mtindo wako wa maisha. Na katika Neno la Mungu, tamaa na azma hii bila shaka vinahitajika kwa wale wanaotubu. Yohana Mbatizaji, mhubiri wa toba*, alipoona Mafarisayo na Mmasaduki wengi wakimjia kubatizwa, aliwaambia: 'Enyi kizazi cha nyoka! Nani amewahimiza mkuepuke ghadhabu ijayo? Tengenezeni matunda yanayostahili toba*' (Mathayo 3:7–8). Mtume Petro, katika hotuba yake kwa Wayahudi, alisema: *'Basi, toeni toba, mgeukie Mungu, ili dhambi zenu zifutwe*' (Matendo 3:19). Katika Kitabu cha Ufunuo*,* malaika wa Kanisa la Efeso aliamriwa: *'Kumbuka umeanguka kutoka juu ya wapi; toba, na yafanye yale matendo uliyoyatenda mwanzoni; la sivyo, nitakuja kwako haraka na kuondoa kinara chako mahali pake, isipokuwa utatoba'* (Ufunuo 2:5). Ukweli huo huo ulitangazwa na walimu wa Kanisa, kwa mfano:

Mtakatifu Basili Mkubwa: 'Si yeye anayesema, "Nimetenda dhambi," kisha akabaki katika dhambi ndiye anayekiri dhambi yake; bali yeye ambaye, kulingana na maneno ya Zaburi, ameitambua dhambi yake na kuianza kuichukia (Zab. 35:3). Je, huduma ya daktari itamfaa nini mgonjwa ikiwa yule anayeugua anashikilia kwa nguvu kile kinachoharibu maisha? Basi hakuna faida katika msamaha kwa yule anayeendelea kufanya mabaya, wala katika msamaha wa maovu kwa yule anayeendelea kuishi maisha ya fujo… Msanifu Mwenye Hekima Yote wa maisha yetu anataka kwamba wale ambao wameishi katika dhambi, na ambao baadaye wanaapa kurudi katika maisha yenye afya, wamalize yaliyopita, na, baada ya kutenda dhambi, wafanye mwanzo mpya, kana kwamba, wakiboresha maisha yao kupitia toba."[1369] "Kwa wale wanaotubu, kuacha dhambi tu hakutoshi kwa wokovu; wanahitaji pia matunda yanayostahili toba."[1370]

Mtakatifu Ambrozi: "Yeyote anayetubu hapaswi tu kuosha dhambi zake kwa machozi, bali pia afunike makosa yake ya zamani kwa matendo mema, ili dhambi hiyo isimhukumi."[1371]

[1365] Maoni juu ya Sura ya 15 ya Isaya, ibid., Juz. VI, uk. 422.

[1366] 'Unapofanya dhambi, lilia na kuomboleza, si kwa sababu utaadhibiwa—kwani hilo halina maana—bali kwa sababu umemkosea Bwana wako, ambaye ni mpole sana, anayekupenda sana, na anayejali sana wokovu wako kiasi kwamba alimtoa Mwanawe kwa ajili yako. Hili ndilo unalopaswa kulilia na kulilalamikia, na kulilia bila kukoma. Kwa maana katika hili ndiko kuna toba ya kweli' (Chrysostom, Mahubiri juu ya 2 Wakorintho, IV, uk. 120, Moscow 1843).

[1367] Hofu hiyo, ambayo bado haijasafishwa, huogopa uwepo (wa Bwana) na adhabu… Haiogi kupoteza kumbatio la Mchumba mrembo zaidi, bali huogopa kutupwa katika Gehena. Hofu hii, pia, ni njema; ni ya manufaa. (Augustine, Exposition on Psalm CXXVII, n. 8). Hivyo basi ni lazima hofu ije kwanza, ambayo kupitia kwake upendo unaweza kufuata. Hofu ni dawa, upendo ni tiba (Augustine, in Epist. Johann. Tract. IX, n. 4).

[1368] 'Kama vile moto, unapodondokea juu ya kitu, kwa kawaida huchoma kila kitu, ndivyo pia moto wa upendo, popote unapodondokea, huchoma na kufuta kila kitu… Paliopo upendo, dhambi zote huchomwa' (Chrysostom, Mahubiri kwa 2 Timotheo, VII, uk. 3).

[1369] Maoni juu ya Isaya 1:14, katika The Works of the Holy Fathers, j. VI, uk. 58–59.

[1370] Kuhusu Sheria ya Maadili, Kitabu cha 1, Sura ya 4; ibid., Kitabu cha VII, 361.

[1371] …lakini pia kufunika na kuficha makosa makubwa zaidi kwa matendo ya fidia, ili dhambi isihesabiwe kwake (De psenit. II, 5, n. 35).

3. Imani kwa Yesu Kristo na tumaini katika rehema Zake. *Manabii wote humshuhudia Yeye, kwamba kila mtu anayemwamini atapokea msamaha wa dhambi kwa jina Lake* (Matendo 10:43), na *hakuna jina lingine chini ya mbingu lililotolewa kwa wanadamu ambalo tunapaswa kuokolewa nalo* (Matendo 4:12). Yeye peke yake ametupatanisha na Mungu kupitia kifo chake msalabani [(Warumi 5:1–2); (Warumi 8:24–25)], na Yeye peke yake ndiye Kuhani wetu Mkuu wa milele; *kwa hiyo, Yeye daima anaweza kuokoa wale wanaomjia Mungu kupitia Yeye, akiwa hai daima kuwasihi* (Waebrania 7:25). Kwa hivyo, bila imani kwa Kristo Mwokozi na tumaini kwake, haijalishi majuto yetu kwa dhambi zetu ni makubwa kiasi gani na azma yetu ya kurekebisha maisha yetu ni imara kiasi gani, hatutawahi kuonwa kuwa na haki ya kupokea msamaha wa dhambi kutoka kwa Mungu (taz. §§153, 197).

4. Ungamo la mdomo la dhambi kwa padri.[1372] Umuhimu wa ungano huu unajidhihirisha wenyewe kutokana na ukweli kwamba ni padri anayepaswa kusamehe dhambi katika sakramenti ya toba, na ili kusamehe au kutokusamehe dhambi yoyote, ni lazima kwanza kujua ni zipi. Na kwa kuwa Bwana Mwenyewe aliwapa wachungaji wa Kanisa mamlaka ya kimungu ya kufunga na kufungua (Yohana 20:22–23), na, bila shaka, si kwa madhumuni ya kufunga na kufungua kwa hiari yao binafsi, bali ili ili waweze kusamehe dhambi hasa kwa wale ambao dhambi zao zinaweza kusamehewa, wakihukumu kulingana na asili ya toba yao na uzito wa dhambi zao, na wasizisamehe kwa wale wanaothibitika hawastahili msamaha, iwe ni kwa sababu ya ukosefu wa toba yao au uzito wa makosa yao: toba ya dhambi mbele ya wachungaji wa Kanisa katika sakramenti ya toba, ambayo kwa lazima inadhania mamlaka yaliyotolewa na Mungu ya kufunga na kuachilia, lazima ichukuliwe kwa haki kama taasisi ya kimungu.

Taasisi hii imekuwepo na kuzingatiwa daima ndani ya Kanisa. Mtakatifu Irenaeus anasimulia jinsi wanawake fulani, walioongozwa kimakosa kwenye uzushi na ukosefu wa utakatifu na Wagnosti, waliporejea Kanisani, walikiri (ἐξωμολογήσαντο) dhambi zao na makosa yao — ilhali wengine, wasiotaka kupitia jaribio hili, walikata tamaa.[1373] Tertullian anapinga wale ambao, kwa aibu ya uongo, wakakataa kukiri dhambi zao, na anabainisha kwamba mtu anaweza kujificha kwa watu lakini si kwa Mungu; kwamba ni bora kusamehewa hadharani kuliko kuhukumiwa kwa siri; na kwamba wale wasiokiri dhambi zao wataangamia kama mgonjwa anavyoangamia ambaye, kwa aibu, haifunuli ugonjwa wake kwa daktari ambaye angeweza kumponya.[1374] Mtakatifu Sipriani, katika sehemu moja, analalamika kuhusu makasisi fulani waliokosa ujasiri wa kuwaruhusu watu waliokuwa wametenda dhambi kubwa lakini hawakuwa wamezitubu wala hawajajutia, kushiriki katika mlo mtakatifu;[1375] Mahali pengine, anasifu uaminifu na uwazi ambao waumini wengi walionyesha walipofichua dhamiri zao mbele ya makuhani, wakikiri majeraha yao ya kiroho kwao, na kutafuta uponyaji;[1376] Katika sehemu ya tatu, anawaomba Wakristo wakiri dhambi zao katika maisha haya, wakati bado inawezekana kupokea msamaha kutoka kwa padri.[1377] Origen alizungumza waziwazi katika karne ya tatu kuhusu toba hii ya dhambi. Tunasoma katika maandishi yake, kwa mfano: "Bado kuna msamaha wa dhambi, ingawa ni ngumu na yenye taabu, kupitia toba, wakati mwenye dhambi anapoosha kitanda chake kwa machozi (Zaburi 6:7), na machozi yake yanakuwa mkate wake mchana na usiku (Zaburi 41:4), na anapokuwa hana aibu kufichua dhambi yake mbele ya kuhani wa Bwana na kumuomba uponyaji."[1378] Au: "Tukifanya dhambi, lazima tuseme: *'Nimefichua dhambi yangu kwako na sijaficha uovu wangu; nimesema: "Nitakiri makosa yangu kwa Bwana'"* (Zaburi 31:5). Tukifanya hivi na kukiri dhambi zetu si kwa Mungu tu, bali pia kwa wale wanaoweza kuponya majeraha na dhambi zetu, basi Yeye anayeongea atafuta dhambi zetu: *'Nitayafuta makosa yako kama ukungu, na dhambi zako kama wingu'* (Isaya 44:22)."[1379] Katika karne ya nne, jambo hili lilihubiriwa pia na: Mtakatifu Basil na Mtakatifu Athanasius Mkuu — tayari tumeona ushuhuda

---

[1372] Ikumbukwe kwamba, ingawa katika Kanisa la mapema kulikuwa na aina mbili za toba: toba ya hadhara, iliyofanyika mbele ya Kanisa lote, na toba ya faragha mbele ya padri mmoja; hata katika aina ya kwanza ya toba, ambayo ilisikilizwa na Wakristo wote, haki ya kusamehe au kutokusamehe dhambi za mtoba ilikuwa ya wachungaji pekee, kama ilivyokuwa katika kesi ya pili. Kwa hivyo, katika visa vyote viwili, kiini cha sakramenti ya toba kilibaki kamili. Kadiri muda ulivyosonga, Kanisa, kutokana na huruma yake ya kimama kwa watoto wake, liliondoa mfumo wa toba ya hadharani, bila kubadilisha sakramenti yenyewe kwa namna yoyote.
[1373] Adv. haer 1, 6, n. 3; 13, n. 5, 7.
[1374] (1373) Epist. X.
[1375] (1374) De poenit cap. X; cf. c. III.
[1376] De lapsis, sura ya XXVIII.
[1377] Ibid., sura ya XXIX.
[1378] Katika Homilia XVII juu ya Mambo ya Walawi.
[1379] Hapo hapo: taz. katika Genes. homil. XVII, n. 3. 9; katika Zab. XXXVII, homil. II, n. 6.

wao,[1380] — Mtakatifu Ambrose,[1381] Mtakatifu Yakobo wa Nisibis,[1382] na Mtakatifu Gregory wa Nyssa. Huyu wa mwisho anamsihi mtoba toba: 'Mwaga machozi chungu na mengi mbele yangu, ili nami niungane na machozi yako; mkamue kasisi kama baba, mshirika na mshiriki wa huzuni yako… Padri anahuzunika kwa dhambi ya yule anayemwona kama mwanawe katika imani, kama vile Yakobo alivyohuzunika alipoona vazi la Yusufu… Kwa nini umtegemee zaidi yule aliyekuzaa katika Mungu kuliko wale waliokuzia katika mwili? Usisite kumweleza mawazo yako ya ndani kabisa; mfunulie siri za roho yako, kama mtu anavyofunua vidonda vilivyofichika kwa daktari: naye pia atajali ustawi wako."[1383] Kwa kuwa hatuoni haja ya kunukuu ushuhuda wa waandishi wengine wa baadaye kuhusu ukweli unaozingatiwa,[1384] tutabainisha kwamba uthibitisho wake usio na shaka unatolewa na kanuni za Mabaraza yote, ya kienyeji na ya kimataifa, ambazo huainisha mazingira ya toba, muundo wake, wakati, mahali na kadhalika. Hivyo, kanuni ya pili ya Baraza la Laodikia inasema: "Wale ambao wameanguka katika dhambi mbalimbali, na wanaodumu katika maombi, toba na kuungama, na ambao wamegeuka kabisa kutoka kwa matendo mabaya, baada ya kipindi cha toba kinacholingana na uzito wa dhambi zao kuwapatia, wanapaswa kurudishwa katika ushirika kwa ajili ya rehema na wema wa Mungu."[1385] Katika Kanuni ya 102 ya Mtaguso wa Trullum tunasoma: "Wale ambao wamepokea kutoka kwa Mungu mamlaka ya kuhukumu na kufunga lazima wazingatie asili ya dhambi na utayari wa mwenye dhambi kwa ajili ya toba, na hivyo kutumia tiba inayofaa kwa ajili ya taabu, ili, kwa kushindwa kuzingatia upatanisho katika upande wowote, wasisababisha mtu aliyepata taabu kupoteza wokovu wake."

§225. Muonekano unaoonekana wa sakramenti ya toba, athari zake zisizoonekana na wigo wake

Basi, Mkristo anayetoa toba, akiwa na majuto ya kweli kwa dhambi zake, akiwa na azimio thabiti la kurekebisha maisha yake kuanzia sasa, akiwa na imani hai katika Kristo Mwokozi na tumaini kwake, anapomjia mchungaji wa Kanisa na kukiri makosa yake mbele yake: wahudumu wa Mungu husikiliza toba na, kwa jina la Bwana Yesu, huondoa, husamehe na kusamehe dhambi zote za wale wanaotubu kwa dhati. Kwa hivyo:

1. Kipengele kinachoonekana cha sakramenti ya toba kinajumuisha matendo yafuatayo muhimu: **(a)** toba ya dhambi, ambayo Mkristo anayetoa toba hufanya mbele ya kasisi; na **(b)** msamaha wa dhambi, unaotamkwa na kasisi baada ya kusikia toba. Kulingana na taratibu za Kanisa la Orthodox, kasisi huelezea msamaha huu kwa maneno yafuatayo: 'Bwana na Mungu wetu, Yesu Kristo, kwa neema na fadhili za upendo Wake kwa wanadamu, akusamehe, mwanangu [*jina*], dhambi zako zote. Na mimi, kasisi asiye stahili, kwa mamlaka niliyopewa na Yeye, nakusamehe na kukutangua dhambi zako zote, kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu, amina."

2. Matokeo yasiyoonekana, yaliyojaa neema ya sakramenti ya toba ni: **a)** matokeo ya papo hapo — msamaha wa dhambi na kuhesabiwa haki [(Yohana 20:23); taz. (Luka 18:13–14); (Ezek. 18:21); (Yoeli 2:31)], na baadaye — **b)** upatanisho na Mungu [(Luka 15:17–24); ling. (Warumi 5:1–2); (2 Wakorintho 5:19)], **c)** ukombozi kutoka kwa adhabu ya milele kwa dhambi na tumaini la wokovu wa milele [(Luka 19:7–9); (Luka 23:42–43)]. Wazo hili la matendo haya, ambalo tayari tumekutana nalo zaidi ya mara moja katika maneno ya Baba wa Kanisa yaliyotajwa hapo juu, pia limeelezwa waziwazi na:

Mtakatifu Basil Mkuu: "Mtu aliyechafuka kwa dhambi fulani, ingawa kwa sasa anapoteza usafi, hatanyimwa katika siku zijazo tumaini la kusafishwa kupitia toba."[1386] "Tukifichua dhambi zetu katika toba, tunazifanya kuwa kama matawi makavu, yanayofaa kuchomwa na moto unaotakasa."[1387]

[1380] Tazama maelezo 1339–1341 hapo juu.

[1381] Imeamriwa waziwazi kabisa, Bwana, katika mahubiri kwamba hata wale walio na hatia ya uhalifu mkuu, wakionyesha toba kutoka moyoni mwake wa dhati na kupitia toba wazi ya dhambi, warudishwe katika neema ya sakramenti ya mbinguni (De poenit. 11, 3).

[1382] Mahubiri juu ya Toba VII, sura 2, 4.

[1383] Homilia kuhusu wale wanaowahukumu wengine kwa ukali zaidi, katika Opp. Vol. 11, uk. 137, Morel.

[1384] Chrysostom, Mahubiri juu ya Msalaba na Wizi, IX, n. 3; Mahubiri juu ya Waebrania, IX, n. 4, 5; Theodoret wa Heraclea, juu ya Zaburi 106, 23; Innocent, Barua kwa Decentius, sura ya VII; Hul, Kitabu cha III, Barua ya 33; Gregory Mkuu, katika 1 Wafalme, Kitabu V, Sura 4, n. 55.

[1385] Tazama pia Ankyra, Kanuni 2, 5, 7; Neocaesarea, Kanuni 3; Nicaea I, Kanuni 17; Basil Mkubwa, Kanuni 84.

[1386] Maoni juu ya Isaya, sura XIV, aya 20, katika Kazi za Mababa Watakatifu, juz. VI, uk. 397.

[1387] Maelezo ya Isaya, sura IX, kifungu 18, ibid. 326.

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Wazazi wa damu hawawezi kutoa msaada wowote kwa watoto wao wanapomkosea mtu maarufu na mwenye nguvu; lakini makasisi huwaleta watoto wao wa kiroho suluhu si na mabwana, si na wafalme, bali na Mungu mwenye hasira."[1388] "Umetenda dhambi? Ingia kanisani na uungame dhambi zako. Haijalishi unaanguka mara ngapi uwanjani, daima unaamka: hivyo basi haijalishi unafanya dhambi mara ngapi, toba kwa dhambi zako na usikate tamaa; ukifanya dhambi tena, toba tena, ili kwa uzembe usipoteze tumaini lote la baraka zilizohadiwa. Je, uko katika miaka yako ya uzeeni, na umefanya dhambi? Ingia (kanisani) na uongoke: hili ni mahali pa uponyaji, si mahakama ya hukumu; hapa hawatesi, bali hutoa msamaha wa dhambi."[1389]

Mtakatifu Leo, Papa wa Roma: "Rehema tele za Mungu zinajikumbusha sana udhaifu wa mwanadamu kiasi kwamba tumaini la uzima wa milele hurudishwa si tu kupitia neema ya ubatizo, bali pia kupitia nguvu ya uponyaji ya toba, na hata wale ambao wameshindwa kulinda zawadi ya kuzaliwa upya, wakijihukumu wenyewe kwa hukumu yao, hupata msamaha wa dhambi, ingawa, kwa mpangilio wa neema ya Kimungu, wanaweza kuhesabiwa kuwa wastahiki wa rehema hii ya Mungu kupitia tu upatanisho wa makasisi… Ni faida na lazima sana kwamba hatia ya dhambi isamehewe kwa sala ya padri kabla ya Siku ya Mwisho."[1390]

3. Inapaswa kueleweka kwamba kazi zisizoonekana za neema katika sakramenti ya toba, kwa upana na nguvu zake, hufikia makosa yote ya wanadamu, na hakuna dhambi ambayo haiwezi kusamehewa kwa watu, mradi tu watubu kwa dhati na kuikiri kwa imani hai katika Bwana Yesu na tumaini katika haki zake. *Kwa maana hakuja kuwaita wenye haki, bali wenye dhambi wautubu* [(Mathayo 9:13); (Mathayo 18:11)]; *si mapenzi ya Baba yenu aliye mbinguni hata mmoja wa hawa wadogo apotee* (Mathayo 18:14),' alisema Mwokozi, 'na ingawa anguko la Mtume Petro lilikuwa kubwa kiasi gani, Yeye alimsamehe pia alipoihuzunisha roho yake kweli. *Bwana ni mvumilivu kwetu*, kama Mitume Watakatifu walivyofundisha pia, *asiyetaka yeyote ahukumiwe, bali wote waiingie toba* (2 Petro 3:9). *Mtu yeyote akitenda dhambi, sisi tuna Msaidizi mbele za Baba, Yesu Kristo, Yeye Aliye Mwenye Haki; Yeye ni dhabihu ya upatanisho kwa dhambi zetu, na si za sisi tu, bali pia za ulimwengu wote* (1 Yohana 2:1-2). *Tukizikiri dhambi zetu, Yeye, akiwa mwaminifu na mwenye haki, atatusamehe dhambi zetu na kutusafisha kutoka kwa uovu wote* (1 Yohana 1:9). Na inajulikana wazi kwamba Mtume Petro aliwaita hata Wayahudi wale waliyesalibisha Masihi wa kweli watoe toba (Matendo 2:38), na baadaye akamwita Simoni mchawi, baba wa waasi wote wa imani (Matendo 8:22); huku Mtume Paulo akimsamehe mtu aliyejutia aliyekuwa na uhusiano wa ndani wa kinyume cha maadili, baada ya kwanza kumtia tu adhabu ya kufukuzwa kanisani kwa muda (2 Kor. 2:7). Hata hivyo, Neno la Mungu linazungumzia kufuru dhidi ya Roho Mtakatifu, ambayo haitasamehewa na mwanadamu (Mathayo 12:31), na dhambi ya mauti, ambayo msamaha wake hatuamriwi hata kuiombea (1 Yohana 5:16): inapaswa kuzingatiwa kwamba neno la kwanza linahusu upinzani mkaidi dhidi ya ukweli ulio wazi wa Mungu[1391] , ukosefu wa imani kabisa[1392] na kutotubu[1393] , huku neno la pili likihusu pia uasi waovu dhidi ya uchaji na ukweli, na kuendelea kwa ukaidi katika uovu.[1394] Kwa hivyo, katika kesi zote mbili, kinachodhaniwa tu ni kutowezekana kiadili kwa msamaha wa dhambi — kutowezekana kwa upande wa wenye dhambi wenyewe, na si kwa upande wa neema. Lakini mara tu watenda dhambi wanapojuta kwa dhati kwa dhambi hizi, watapokea msamaha kutoka kwa Mungu. "Kwa maana," anasema Mtakatifu Krisostomo kuhusu kulaani Roho Mtakatifu, "dhambi hii iliwasamehe wale waliojuta." Wengi wa wale waliotamka matusi dhidi ya Roho baadaye walikuja kwa imani, na yote yalisamehewa."[1395] Vilevile, Baba wa Mtaguso wa Saba wa Kimataifa wanazungumzia uwezekano wa msamaha wa dhambi za kifo: "Dhambi ya kifo ni pale watu fulani, baada ya kutenda dhambi, wanapoendelea kutubu. Baya zaidi ni pale wanapoasi kwa ukatili dhidi ya uchaji Mungu na

---

[1388] Kuhusu Upadre, Kitabu III, Sura 5, uk. 64, kutoka tafsiri ya Kirusi.

[1389] Mahubiri ya Toba III, n. II, katika Juz. II ya Mahubiri kwa Watu wa Antiokia, uk. 318–319, kutoka tafsiri ya Kirusi.

[1390] Waraka LXXXV, sehemu 3, uhariri wa Sass.

[1391] Yeyote atakayesema neno dhidi ya Mwana wa Mtu atasamehewa; lakini yeyote atakayesema dhidi ya Roho Mtakatifu hatasamehewa. Kwa nini? Kwa sababu unamjua Roho Mtakatifu, lakini hauoni aibu kukataa ukweli ulio wazi. Kwani ukisema kuwa hunijui Mimi, basi bila shaka unajua kwamba kutoa pepo na kuponya magonjwa ni kazi ya Roho Mtakatifu. 'Hivyo basi, hamniudhi Mimi tu, bali pia Roho Mtakatifu; kwa hiyo, adhabu yenu haiwezi kuepukika, hapa na katika ulimwengu ujao' (Chrysostom, Mahubiri juu ya Mathayo, XLI, juz. II, uk. 217, kulingana na tafsiri ya Kirusi).

[1392] Athanasius Mkuu, *In Matth. XII, 31–32* (Galland, V, 185).

[1393] Augustine, Epist. CLXXXV ad Bonif., n. 49.

[1394] Kanuni ya 5 ya Baraza la Tano la Kiinjili.

[1395] Maoni juu ya Mathayo, Sura ya XLI, katika Juz. II, uk. 216, kulingana na tafsiri ya Kirusi.

ukweli, wakipendelea mali kuliko utiifu kwa Mungu, na wakishindwa kushikilia amri na sheria Zake. Katika watu kama hao Bwana Yesu hayupo, isipokuwa wakijinyenyekeza na kutubu juu ya kuanguka kwao katika dhambi. Inafaa kwao, zaidi ya yote, kumkaribia Mungu na, kwa moyo uliovunjika, kutafuta msamaha wa dhambi hii na msamaha, badala ya kujivunia matendo yasiyo ya haki. Kwa maana *'Bwana yu karibu na waliovunjika mioyo*' (Zab. 33:19)" (Kanuni ya 5).

Kanisa Takatifu la Orthodox liliieleza waziwazi imani yake hii ya uwezekano wa msamaha wa dhambi zote kupitia sakramenti ya toba, kwanza, lilipokemea Wamonta, ambao walidai kuwa halikuwa na mamlaka ya kusamehe dhambi fulani kubwa katika toba, kama vile: uabudu sanamu, mauaji, na uchafu wa ngono; pili, kwa kuwakemea Wanovati, ambao mwanzoni waliikataa Kanisa mamlaka hii kuhusiana na wale walioanguka kutoka kwa imani wakati wa mateso, na baadaye kuhusiana na dhambi zote za kifo[1396] na hata dhambi zisizokuwa kubwa;[1397] hatimaye, ilipoweka kanuni katika majumbe ambazo kwa mujibu wake, ingawa watenda dhambi hupewa adhabu mbalimbali, wakati mwingine kali sana, kwa ajili ya dhambi zao, mara tu adhabu hizi zinapokamilika ipasavyo, daima hupewa msamaha kwa dhambi zao, bila kujali uzito wake.[1398]

§226. Tuba: asili na matumizi yake katika Kanisa

1. Neno 'adhabu za kikanisa' (επιτίμια) linahusu marufuku au adhabu (2 Kor. 2:6) ambazo, kwa mujibu wa kanuni za kikanisa, kiongozi wa kanisa, akitenda kama mganga wa kiroho, huagiza kwa Wakristo fulani wanaotubu kwa ajili ya uponyaji wa magonjwa yao ya maadili (Baraza la Kiinjilisti la Sita, Kanuni 102). Mifano yake ni, kwa mfano, aina zinazojulikana zaidi za epitimia: kufunga maalum pamoja na lile lililoamriwa kwa wote; kuhudhuria kanisani kila siku kwa ajili ya ibada zote za kimungu; sala nyumbani, ikichanganywa na idadi maalum ya kujidhihirisha; kutoa sadaka; hija katika maeneo matakatifu; na kutengwa na Ekaristi Takatifu kwa kipindi kirefu au kifupi (Kanuni za Ufafanuzi, Sehemu ya 1, jibu la swali 113). Adhabu za toba haziwekwi kwa kila mtu, bali kwa Wakristo fulani wanaotubu: yaani, wale ambao kwao, iwe ni kwa sababu ya uzito au asili ya dhambi zao, au asili ya toba yao, tiba hizi za kiroho zinakuwa za lazima kwa uponyaji wao kamili (Mtakatifu Gregori wa Nyssa, Kanuni ya 5).

2. Kanisa liliipokea kutoka kwa Bwana Mwenyewe mamlaka ya kuwapa wale wanaotubu adhabu za kitakatifu na, kwa namna fulani, kuwafunga kwa muda kupitia marufuku zake, kama vile lilivyopokea kutoka Kwake mamlaka ya kusamehe dhambi. Kwa maana Bwana aliwaambia Mitume Watakatifu—na hivyo basi warithi wao—siyo tu: *'Kila mtu mtakayemfunga duniani atafungwa mbinguni, na kila mtakayemfungua duniani ataachiliwa mbinguni*' (Mathayo 18:18), bali pia: *'Mtakayosamehe watu madhambi yao, yanasamehewa; ambao dhambi zao mtakazoshikilia, zitashikiliwa'* (Yohana 20:23). Mitume Watakatifu kwa kweli walitumia mamlaka haya. Hivyo Mtakatifu Paulo, aliposikia kuhusu mtu aliyekuwa akifanya ngono na shemeji yake aliyeonekana miongoni mwa Wakristo wa Korintho, na akitaka kumponya, alimweka mkiukaji huyo wa sheria katika toba kali zaidi, akaamuru afukuzwe Kanisani, na amkabidhi Shetani ili mwili wake uadhibiwe, ili roho yake iweze kuokolewa (1 Kor. 5:1–5)—na baadaye, adhabu ya toba ilipokuwa imeleta matokeo ya wokovu na yule aliyekosea alipokuwa ametoa toba, alimsamehe na kuwaamuru Wakorintho wampokee tena yule mtu aliyetubu katika ushirika wa Kanisa (2 Kor. 2:6–8).

3. Kanisa Takatifu, kwa mfululizo kutoka kwa Mitume Watakatifu, pia limefanya toba tangu mwanzo kabisa wa kuwepo kwake. Hili linajulikana:

a) Kutoka kwa ushuhuda wa Mtakatifu Irenaeus, Tertullian na Cyprian[1399] na Kanuni za Kitume.[1400]

b) Kutoka kwa ibada ya toba ya umma iliyokuwepo katika Kanisa la awali. Kulingana na ibada hii, waongofu waligawanywa katika makundi manne, kila kundi likiwa na toba maalum: kundi la wale waliolia, ambao hawakuruhusiwa kuhudhuria ibada ya umma na walilala kifudifudi kwenye ukumbi wa kanisa, wakilia na kuwaomba wale wanaoingia kanisani waombe Mungu kwa ajili yao; daraja la wasikilizaji, ambao waliruhusiwa kuingia kwenye ukumbi wa kanisa na kushiriki katika usomaji wa Maandiko Matakatifu na mahubiri wakati Ibada ya Watekumeni ilipokuwa ikiendeshwa; daraja la wale waliopiga magoti, ambao waliingia ndani ya kanisa na kuhudhuria ibada kwa muda mrefu zaidi, lakini kwa kawaida walibaki wamepiga

---

[1396] Sozomeni, Historia ya Kanisa, 1, 10; IV, 28; VII, 25; Epifanius, Heresi, LIX, 1.
[1397] Eulogius wa Alexandria, *Adv. Novat*, Kitabu IV (katika Phot. *Bibliotheca*, cod. CCLXXX, uk. 886).
[1398] Tazama faharasa, iliyowekwa mwishoni mwa kitabu cha kanuni, chini ya kipengele: epitimia.
[1399] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi*, 1, 13, n. 5; III, 4; Tertullian, *Kuhusu Tuba*, sura 6, 7, 10, 11; Cyprian, *Barua*, VII, LII.
[1400] Const. Apost. II, 16, 18, 41.

magoti karibu na milango ya kanisa; na daraja la wale waliosimama pamoja na waumini katika Liturujia yote, lakini ambao hawakuweza kushiriki nao Sakramenti Takatifu za Kristo.[1401]

(c) Kuhusu kanuni nyingi, za mabaraza na za baba wa kanisa, zinazohusu aina mbalimbali za toba, sifa zake, viwango, mabadiliko, na kadhalika.[1402]

§227. Umuhimu wa toba

Adhabu za toba, ingawa kwa asili yake ni adhabu, kwa kusudi lake, ni za kusahihisha, kuponya, na za kibaba (παιδεία) tu, hasa kama zile ambazo Mtume anazizungumzia: *'Bwana huadhibu* (παιδεύει) *wale anaowapenda*' (Ebr. 12:6), na mahali pengine: *'sisi tunaadhibiwa* (παιδευόμεθα) *na Bwana ili tusihukumiwe pamoja na ulimwengu*' (1 Kor. 11:32). Na kwa vyovyote vile si adhabu kwa maana halisi (τιμωρία), kama Kanisa la Kirumi linavyofundisha, ambayo mdhambi aliyejuta anadaiwa kuvumilia kwa muda ili kufidia dhambi zake kwa haki ya Mungu iliyokasirika.[1403] Kwa kifupi: toba ni tiba ya dhambi, si malipo, wala fidia ya dhambi kwa haki ya milele.[1404]

I. Kwa kuunga mkono hoja ya kwanza, inayofafanua maana halisi ya toba, tunawaita wafuatayo kama mashahidi:

1) Mtume Paulo. Kama tulivyoona, alimpa adhabu kali mtu wa Korintho aliyekuwa akifanya ngono na mama yake, ambayo yeye mwenyewe aliita toba — aliamuru mtu huyo afukuzwe Kanisani na akabidhiwe kwa Shetani ili mwili wake uharibiwe… kwa ajili gani? *Ili roho iweze kuokolewa* (1 Kor. 5:1–5). Na kisha, mara tu alipogundua kwamba toba ilikuwa imeleta huzuni na toba kwa mwenye dhambi, aliiondoa mara moja (2 Kor. 2:7). Kwa hivyo, Mtume hakuhukumu kwa ajili ya adhabu yenyewe, wala ili kuridhisha haki ya Mungu kupitia adhabu, bali ili kuleta marekebisho; na dawa ilipokuwa imeleta matokeo mazuri, aliiondoa, hasa ili matumizi yake ya kuendelea—ambayo sasa hayakuwa na haja—yasije, badala ya kuleta faida, yakasababisha madhara kwa mgonjwa, *asijeaharibiwa na huzuni kupita kiasi* (2 Kor. 2:7).[1405]

2) Mafundisho ya Mabaraza Matakatifu, ya Kimataifa na ya Mitaa, na ya Wababa Watakatifu. Kutokana na mafundisho haya, ni wazi kabisa bila shaka**: (a**) kwamba walimu wa kale wa Kanisa, ingawa walichukulia toba kama adhabu, walizichukulia tu kama adhabu za kurekebisha, na walizitaja waziwazi kama tiba za kiroho; **b)** kwamba, katika kutoza wazooni adhabu za toba, lengo lao halikuwa tu kuadhibu kwa haki—mmoja kwa ukali zaidi, mwingine kwa upole zaidi, kulingana na uzito wa makosa ya kila mtu—ili kutoa ridhaa inayostahili kwa haki ya Mungu kwa dhambi, bali ilikuwa ni kurekebisha adhabu hizo za toba, kama tiba, kulingana na asili na kiwango cha magonjwa ya kiroho; **c)** kwamba walitambua kusudi pekee la adhabu za toba mbele za Mungu na mbele ya Kanisa si kama aina yoyote ya kumtuliza haki ya Mungu kwa dhambi, bali ni uponyaji wa watenda dhambi na ulinzi wao dhidi ya dhambi katika siku zijazo; **d)** kwamba, kwa sababu hii, hawakusubiri mkosaji avumilie adhabu iliyompangwa kikamilifu na hivyo kuridhisha haki ya Mungu; kinyume chake, wakiona matokeo ya manufaa ya adhabu hizi kwa mkosaji, wangepunguza adhabu hizo, kufupisha muda wa toba, au hata kuondoa kabisa; **e)** kwamba, hatimaye, adhabu za toba hazikutolewa kwa

---

[1401] Tazama kanuni 11, 12 na zinazofuata za Baraza la Kwanza la Kiinjilisti.

[1402] Tazama kipengele: 'epitimia' katika faharasa ya kitabu cha kanuni.

[1403] Baraza la Trent, Kikao cha XIV, Sura ya 8.

[1404] Yeremia, Patriaki wa Konstantinopoli, katika jibu lake kwa wanatheolojia wa Kiprotestanti kwa niaba ya Kanisa la Kiorthodox la Mashariki, aliandika, miongoni mwa mambo mengine: 'Kuhusu adhabu zilizowekwa na kanuni (κανονικάς ίκανοποιίας), ambazo mnazikataa kabisa, tunaamini kwamba zikitolewa na watumishi wa Kanisa kama tiba, kwa mfano, juu ya wenye kiburi, wenye tamaa, wasio na kiasi na wenye maovu ya ngono, juu ya wenye wivu na wenye chuki, juu ya wavivu au wale waliokumbwa na maovu mengine yoyote; basi huwa na faida kubwa na husaidia sana mtoba toba katika kazi ya mageuzi. Ndiyo maana Mababa Watakatifu waliamuru kwamba ziwekwe juu ya wale wanaomgeukia Mungu na kutubu. Lakini ikiwa zinatumika kwa ajili ya manufaa ya wale wanaozitoa tu, na si kwa lengo la kweli la manufaa ya kiroho; kama hazitumiwi kama vile Baba wenyewe walivyopanga na kutenda mwanzoni—yaani, kwa lengo pekee la kuponya dhambi—basi sisi pia tunazikataa; sisi pia tunazitambua kuwa ni bure na za aibu, na tunathibitisha kwamba bila shaka zinapaswa kutambuliwa hivyo' (Acta Theolog. Wirtemberg. et patriarch. Hieremiae, respons. patriarchae 1, c. 12, p. 89, Wirtemb. 1584, in Xp. Cht. 1842, 1, 243–244).

[1405] Tazama maoni ya Krisostomo kuhusu kifungu hiki, katika Mahubiri IV juu ya 2 Wakorintho, kur. 107–308, Moscow, 1843. Mahali pengine anasema: 'Baada ya kuamuru kwamba mkosaji amkabidhiwe Shetani, Paulo, baada ya mkosaji huyo kubadilika na kuwa bora, anasema: "Nakala hii ya adhabu imtoshe mtu kama huyo, kwa kuwa imetoka kwa wengi. Basi, mwonyesheni upendo" (2 Kor. 2:6, 8)… 'Niambie, nini kilitokea? Je, hukumkabidhi kwa Shetani?' 'Ndio,' anasema, 'lakini si ili abaki mikononi mwa Shetani, bali ili aokolewe kutoka kwa nguvu zake haraka iwezekanavyo' (Mahubiri ya Toba 1, aya ya 283, katika Juzuu ya II ya Mahubiri kwa Watu wa Antiokia, uk. 283 katika tafsiri ya Kirusi).

dhambi zote, bali tu kwa baadhi ya zile mbaya zaidi, na kwa hivyo, hawakuziona adhabu hizo kama njia ya kumtuliza haki ya Mungu kabisa: la sivyo, utulizaji huo, ingawa kwa viwango tofauti, ungelazimika kutakiwa kwa kila dhambi, kubwa au ndogo. Hapa kuna baadhi ya dondoo kutoka kwa sheria zilizotajwa hapo juu:

"Wale ambao wamepokea kutoka kwa Mungu mamlaka ya kufunga na kufungua lazima wazingatie asili ya dhambi na utayari wa mdhambi kwa ajili ya toba, na hivyo kutumia tiba inayofaa kwa msiba, ili, kwa kushindwa kuzingatia upatanifu katika upande wowote, wasisababishe mtu aliyepata msiba kupoteza wokovu wake. Kwa maana adhabu ya dhambi si sawa, bali ni tofauti na nyingi, na inazalisha matawi mengi ya madhara, ambayo kutoka kwake uovu huchanua kwa wingi na kuenea zaidi, hadi kusimamishwa na nguvu ya mponyaji" — (Baraza la Sita la Kiinjili, Kanuni 102; taz. Kanuni ya Kiecumenical I 12; Kanuni ya Ancyra 5; Kanuni ya Carthage 52).

"Kwa nini inafaa kwa sanaa ya kiroho ya uponyaji, kwanza kabisa, kuchunguza hali ya mtenda dhambi na kuangalia kama anasonga kuelekea afya, au, kinyume chake, anajiletea ugonjwa kupitia tabia yake mwenyewe, na jinsi anavyojiendesha katika kipindi hicho: na kama haupingi daktari, na huponya jeraha la roho kwa kutumia tiba zilizopendekezwa: katika hali kama hiyo, huruma inapaswa kumwonyeshwa kwa kiasi kinachofaa" (ibid.; taz. Basil Mkuu, Kuhusu Amri Kuu 3).

"Kwa maana ni jukumu la Mungu na wa yule aliyepokea ofisi ya uchungaji kuhakikisha kuwa kondoo aliyepotea anarejeshwa na yule aliyelumiwa na nyoka anaponwa. Haipaswi kumtupa kondoo kwenye vilindi vya kukata tamaa, wala kuachia kamba za uongozi zipungue mvutano, na hivyo kusababisha maisha ya upuuzi na uzembe: bali hakika, kwa njia yoyote ile, iwe kupitia tiba kali na chungu au kupitia njia za tiba laini na nyepesi, ni lazima kupambana na ugonjwa na kujitahidi kuponya jeraha: na kupima matunda ya toba na kumwongoza kwa busara mtu aliyeitwa kwenye nuru ya mbinguni" (ibid.).

"Kama ilivyo katika tiba ya kimwili ambapo lengo la sanaa ya udaktari ni moja—kurudisha afya kwa mgonjwa—hata hivyo, njia za matibabu hutofautiana: kwani, kutokana na utofauti wa magonjwa, njia inayofaa ya matibabu hutumika kwa kila ugonjwa; ndivyo ilivyo pia kwa magonjwa mengine, kutokana na wingi na aina mbalimbali za tamaa, huduma tofauti za uponyaji zinakuwa muhimu, ambazo huleta uponyaji unaolingana na ugonjwa…. Kwa hiyo, yeyote anayetaka kutumia tiba inayofaa kwa sehemu iliyo mgonjwa ya nafsi lazima, kwanza kabisa, achunguze ni katika sehemu gani ugonjwa umeibuka; kisha, kama inavyofaa, atumie tiba kwa sehemu iliyoathirika kwa namna ambayo, kwa kutojua njia ya matibabu, tiba isitolewe kwa sehemu moja wakati ugonjwa uko katika sehemu nyingine" (Gregory wa Nyssa Kanuni ya 1).

"Katika kila aina ya kosa, ni lazima kwanza kabisa kuzingatia hali ya mtu anayetendewa, na kutotazama muda kama wa kutosha kwa uponyaji (kwa maana uponyaji gani unaweza kutokana na muda?), bali mapenzi ya yule anayejiponya mwenyewe kupitia toba" (Gregory wa Nyssa, Kanuni ya 8). "Kwa wale wanaofanya toba kwa shauku kuu zaidi, na wanaoonyesha kupitia maisha yao kurejea katika wema, inaruhusiwa kwa anayeandaa huduma ya kiroho ya kanisa kufupisha kipindi cha toba na kuwafikisha haraka zaidi kwenye uongofu: vivyo hivyo, kufupisha muda wake na kuwaruhusu kupokea ushirika wa kanisa haraka zaidi, kulingana na jinsi anavyothibitisha hali ya mtu anayetendewa kupitia tathmini yake mwenyewe" (Gregory wa Nyssa, Kanuni 4). "Kutegemea na asili ya wongofu wao, muda wa toba yao utafupishwa kwa ajili yao, ili, badala ya tisa, kwa kila daraja la toba kutengewewe miaka minane, au saba, au sita, au mitano tu, mradi tu, kwa ukuu wa toba yake, avuke muda uliotakiwa, na kwa shauku yake ya kujirekebisha avipite wale ambao, kwa kipindi kirefu, hawakuwa makini katika kujisafisha kutoka kwa uchafu. Hivyo, ikiwa kuna toba ya kweli, hata kama idadi ya miaka iliyowekwa haijazingatiwa, mtoba aendeshwe, kwa kupunguzwa muda unaohitajika, kurudi Kanisani na kupokea Sakramenti Takatifu" (Gregory wa Nyssa, Kanuni 5; kama ilivyothibitishwa na Mtaguso Mkuu wa Kwanza, Kanuni 12; Basil Mkubwa, Mahubiri 74).

"Kuna mambo mengi yanayotokana na uchochezi wa matendo ya dhambi na kila aina ya maovu. Lakini Ilipendeza kwa Watu wetu wasiingie kwa undani sana kuhusu baadhi ya haya, wala hawakuchukulia uponyaji wa dhambi zote zinazotokana na uchochezi kama unaohitaji uangalifu mkubwa. Maandiko yanakataza si tu jeraha dogo, bali pia shutuma zote au lugha chafu [(Kol. 3:8); (Efe. 4:31)], na mambo yote kama hayo yanayotokana na hasira: bali waliagiza toba kama kinga dhidi ya kosa la mauaji pekee" (Kanuni ya 5).

Na ili kuelewa jinsi toba zinaweza kutumika kama tiba dhidi ya magonjwa ya kiroho, ni lazima kuzingatia yafuatayo:

a) Adhabu za toba, kama adhabu za kikanisa, kwa asili hupunguza kiburi cha mtoba toba, humfundisha kutambua kwa undani zaidi hatia yake mbele za Mungu na Kanisa, na huzua ndani yake chuki kwa dhambi na tamaa ya kurekebisha njia zake. Kwa hivyo, toba hutoa njia maalum kwa Wakristo wanaotubu kwa ajili ya mazoezi zaidi na kuimarishwa zaidi kwa hisia na nia zote njema ambazo mtu anayetubu anakuwa nazo wakati wa tendo lenyewe la toba, na ambazo ni kama mwanzo wa mageuzi yao. Tukumbuke angalau ngazi nne za watu wanaotubu zilizokuwepo katika Kanisa la mwanzo.

b) Adhama, kwa kiasi kikubwa, hujumuisha matendo fulani ya utakatifu ambayo yanalenga moja kwa moja tamaa na maovu yanayojulikana ya mtu mwenye dhambi, na hivyo basi kuchangia moja kwa moja katika kuyatokomeza. Hivyo, mtu asiye na kiasi au mwenye tamaa ya ngono hupewa kujinyima na kufunga kama toba; mnyang'anyi au mnyonya hupewa kutoa sadaka;[1406] mtu asiye na mwelekeo na anayefuata raha za kidunia hupewa kuhudhuria kanisani mara kwa mara, kusoma Maandiko Matakatifu, kuomba nyumbani, na mambo kama hayo. Ni wazi kwamba kadiri kila mmoja wa waasi hawa anavyotimiza adhabu ya toba iliyompangiwa kwa hiari, ndivyo anavyojiondoa zaidi katika udhaifu na mwelekeo wake wa zamani na kupata tabia kinyume chake.

c) Adhabu za toba, kama adhabu za kikanisa, ingawa huwasumbua wahalifu wengine, hutumika kuwaonya na kuwazuia wengine; kwa njia hii huzilinda dhidi ya dhambi zinazofanana, huchangia katika urekebishaji wa maadili miongoni mwa wanachama wa Kanisa, na wakati huo huo husaidia kulinda kanuni na maagizo yake dhidi ya upendeleo na utovu wa nidhamu wa watoto wapotevu.[1407]

I. Mafundisho ya Kanisa la Roma si ya haki, yaani kwamba toba ni adhabu kwa maana halisi—ingawa ni za muda—ambazo mtoba-toba lazima avumilie ili kutoa fidia fulani kwa haki ya Mungu kwa dhambi zake. Hii ni:

1) Inapingana na mafundisho ya Kikristo kuhusu kuridhisha haki ya Mungu na kuhesabiwa haki kwa mwenye dhambi. Neno la Mungu linafundisha kwamba Kristo Mwokozi, mara moja na kwa wote, alileta kuridhika kamili na kamilifu kwa haki ya Mungu kwa dhambi zote za jamii ya wanadamu; kwamba alibeba mzigo mzito wa mateso ambayo wenye dhambi walipaswa kupitia kwa ajili ya maovu yao [(Isa. 53:5); (Rom. 3:25); (Kol. 1:20); (1 Pet. 2:24); (1 Yoh. 2:2)], na akawa Kuhani Mkuu wa milele; *kwa hiyo anaweza kuwaokoa milele wale wanaomjia Mungu kupitia Yeye, akiwa hai daima kuwasihi* (Ebr. 7:25) (§153). Kwa upande mwingine, inafundisha kwamba kwa ajili ya haki ya wenye dhambi mbele za Mungu—yaani, kwa ajili yao kupokea sifa za ukombozi za Kristo Mwokozi—sharti mbili zinahitajika kutoka kwa wenye dhambi wenyewe: kwanza, toba na imani: *'Tubuni na kuamini* Injili' [(Marko 1:15); (Matendo 2:38)], — *na tumemwamini Kristo Yesu, ili tukubaliwe kwa imani katika Kristo* [(Gal. 2:16); (Rum. 8:24–25); (Rum. 10:9)]; na la pili, kama ushahidi na matunda ya toba na imani, matendo mema: *mtu hahalalishwa kwa matendo, si kwa imani peke yake* (Yakobo 2:24); *katika Kristo Yesu, kutahirika wala kutotahirika hakuna nguvu yoyote, bali imani inayotenda kwa njia ya upendo* [(Gal. 5:6); (Mathayo 7:21)]; kwa maana si wale wanaosikia tu torati ndio wenye haki mbele za Mungu, bali wale watendaji wa torati ndio watakao halalishwa (Warumi 2:13) (§§197, 198). Kwa kutimiza masharti haya, ambayo kupitia kwake tunapokea haki zilizopatikana tayari na Kristo Yesu, mwanadamu mwenye dhambi anaweza kumwomboleza Mungu na kumridhisha kweli; lakini, si kwa maana kwamba toba, imani na matendo mema ya mtu, kwa asili yake, vina umuhimu wa dhabihu ya upatanisho mbele za Mungu, bali ni kwa sababu kupitia vyo tunapokea haki zilizotayarishwa tayari za Mkombozi wetu, ambaye ametimiza kikamilifu haki ya Mungu kwa niaba yetu. Lakini kudai kwamba wenye dhambi wanaotubu wenyewe, mbali na imani hai na matendo mema yanayohitajika ili kupokea fadhili za Mwokozi, lazima wapitie adhabu yoyote mahususi ili kuridhisha haki ya Mungu kwa dhambi zao, ni kueleza mojawapo ya mambo mawili: ama kwamba Mwokozi hakuteseka vya kutosha kwa ajili ya wenye dhambi, kwamba upatanisho alioutoa kwa dhambi za ulimwengu wote bado si kamili na lazima uongezwe na mateso ya wenye dhambi wenyewe wanaotubu; au kwamba imani na matendo mema ya mtu hayatoshi ili apokee thawabu za Mwokozi…

Vinginevyo, ni sawa na kupindua mafundisho ya Kikristo ya upatanisho na haki.

[1406] 'Yeye aliyeinyakua mali ya mwenzake kwa wizi wa siri, na baadaye akakiri dhambi yake kwa padri, na apate nafuu kwa kufanya kinyume cha tamaa yake, yaani, kwa kugawa utajiri wake kwa maskini; na kwa kutumia mali yake yote, na ajionyeshe amesafishwa kutoka kwa ugonjwa wa tamaa ya mali ' (Gregory wa Nyssa, Kanuni ya 6, katika Kitabu cha Kanuni, uk. 342).

[1407] Snes. Feof. Prokopovich – *Christ. orthod. Theolog. io l.* III, kur. 700–702, Leipzig 1793.

Hata hivyo, Yohana Mbatizaji aliwataka wenye dhambi waliotubu watoe matunda yanayostahili toba (Mathayo 3:8): '[1408] ' basi kwa matunda haya hakika hakumaanisha adhabu za kuridhisha haki ya Mungu kwa dhambi zilizopita, bali matendo mema ambayo yangetoa ushahidi wa dhati ya toba ya wenye dhambi, na ambayo, turudie, kwa kweli yanaweza kumtuliza na, kwa namna fulani, kumridhisha Mungu. Yohana Mbatizaji, kama anavyoeleza mwenyewe dai lake, alikuwa akihimiza wale waliobadilika kutenda toba kubadilisha njia zao za zamani za maovu, kutimiza majukumu yao kuanzia sasa, na kutenda kwa haki (Luka 3:8–15). Vilevile, ikiwa Maandiko yanasema kwamba watu wa Ninawi, wakifuata mahubiri ya nabii Yona, walipata msamaha wa Mungu kupitia kufunga kwa wote na machozi ya uchungu (Yona 3:10), kwamba Nebukadneza aliamriwa kufidia dhambi zake kupitia matendo ya hisani (Danieli 4:24), na kwamba, kwa ujumla, kutoa hisani kunamsafisha mtu dhambi na kumwokoa kutoka kwa kifo (Tobit 4:10),[1409] haiwezi kwa vyovyote vile kudaiwa kwamba njia zote zilizotajwa hapo juu zilikuwa na thamani machoni pa Mhukumu wa mbinguni kwa nafsi zao, kama kutosheleza haki Yake, bali ni kwa sababu tu zilitumika mbele Zake na zinaweza kutumika kama ushuhuda hai wa toba ya kweli ya wenye dhambi na kama matunda ya kugeuka kwao kwa Mungu. Je, toba ya kweli ya mtu inawezaje kuonyeshwa, ikiwa si kwa machozi, kwa majonzi, kwa maombi, kwa kufunga, kwa kutoa hisani na matendo mengine ya utakatifu? Bwana mwenyewe alithibitisha hili aliposema: *'Geukeni kwangu kwa moyo wenu wote, kwa kufunga, na kulia, na kuomboleza. 'Gawanyeni mioyo yenu, wala si nguo zenu, mkamrudia Bwana, Mungu wenu; maana yeye ni mwema na mwenye huruma, mvumilivu, mwenye fadhili tele, naye hutubu kutompeleka maafa'* (Yoeli 2:12–13). Ni toba ya kweli ya mwenye dhambi—inayoonyeshwa kupitia kufunga, sala, kutoa michango na kadhalika—ndiyo inayomfurahisha Mungu ([1410]), na katika hali kama hizo Yeye husamehe dhambi kwa sababu tu ya wema Wake usio na kikomo kwa wale wanaotubu, na si kwa sababu ya haki Yake, ambayo inadaiwa kuridhika na matendo haya. Je, watu wa Ninawi na Nebukadneza wangeweza kuridhisha haki isiyo na kikomo ya Mungu kwa dhambi zao zote kwa bei duni kama hiyo?

2) Kinyume na dhana ya haki ya Mungu. Ikiwa, kama Walatini wanavyoamini pia, dhabihu ambayo inatosheleza kabisa na hata kupita kiasi kwa dhambi zote za ulimwengu tayari imetoa na Kristo Mwokozi (Gal. 3:13 na kadhalika), na bado inahitajika kwamba wenye dhambi wanaotubu wasiamini tu katika Mwokozi ili kupata haki zake kwa ajili yao wenyewe (Rum. 3:26), na kutoa matunda yanayostahili toba, bali pia kupitia, angalau, adhabu za muda kwa dhambi zao ili kuridhisha haki ya milele: hii ina maana kwamba inadhabu mara mbili kwa dhambi zile zile na kukubali fidia maradufu. Pili, ikiwa fidia kama hiyo kwa upande wa wenye dhambi wenyewe walio tubu ni ya lazima kweli, kulingana na hukumu ya haki ya milele: basi, bila shaka, hili linawahusu wote wenye dhambi na kwa dhambi zote, ingawa kwa viwango tofauti, kulingana na tofauti ya dhambi hizo — ilhali Walatini wanafundisha kwamba adhabu kama hizo za muda huwekwa na haki ya milele juu ya wenye dhambi fulani tu, wale ambao ni na hatia zaidi, huku wengine wakisamehewa dhambi zao na adhabu yote kupitia toba. Ikiwa, hatimaye — tuseme tena — fidia kama hizo kwa haki ya Mungu zinahitajika kwa upande wa wale wenyewe wenye toba: basi, bila shaka, zinahitajika pia wakati wao huo wa kwanza kutafuta kusafishwa kutoka kwa dhambi zao katika sakramenti ya ubatizo, na wanapotaka kusafishwa mara ya pili katika chemchemi ya toba, ingawa katika hali ya pili malipo yanapaswa kuwa makubwa zaidi, kwa sababu watoa toba wana hatia zaidi. Wakati huo huo, Walatini wanafundisha kwamba katika Ubatizo Mungu huwasamehe wenye dhambi dhambi zao zote na kila adhabu, bila kuwataka fidia yoyote; lakini Anaitaka fidia tu katika sakramenti ya Toani kutoka kwa wenye dhambi Wakristo, kama wale ambao wana hatia zaidi, na ingawa anawasamehe dhambi zao na adhabu za milele kwa dhambi zao, si kila mara huwasamehe adhabu za kidunia.[1411] Ni jambo lingine kabisa kusema kwamba mtu mwenye dhambi, baada ya kupokea msamaha wa

---

[1408] Kwa bahati, Walatini wanataja kifungu hiki kuunga mkono mafundisho yao. Tazama, kwa mfano, Perrone, Feuer, Liebermann na wengine, katika risala zao kuhusu sakramenti ya toba, katika sura: 'de satisfactione'.

[1409] Na wanatheolojia wa Kirumi wanarejelea mistari hii yote. Tazama ibid.

[1410] Mtakatifu Krisostomo anahoji: 'Basi, ni nini kiliokoa Wanefi wale? Juu ya majeraha ya roho zao waliweka fungo kali, wakajivika nguo za gunia, wakajinyunyizia majivu, na wakajiosha kwa machozi chungu; waliinama ardhini, na pamoja na hayo pia waliibadilisha kabisa namna ya maisha yao. Basi, tuone ni kipi kati ya tiba hizi kilichowaponya… 'Mungu akaona,' anasema Nabii, 'kwamba waligeuka kutoka kwa njia zao mbaya, na Mungu akajuta kuhusu maafa aliyosema angewaletea' (Yona 3:10). Hakuwaambia: 'Mungu akaona kufunga kwa Wanaivini, mavazi yao ya magunia na majivu yao.' Nasema haya si kwa kukataa kufunga—mbali nami—bali ni kuwashawishi mfanye kilicho bora kuliko kufunga: kujiepusha na uovu wote' (kutoka kwa Mahubiri juu ya 2 Wakorintho, IV, kur. 118–119, katika tafsiri ya Kirusi).

[1411] Tazama dokezo 1408 hapo juu.

dhambi katika sakramenti ya toba, lazima bado azae matunda yanayostahili toba, lazima ajisafishe kutoka kwa kila uchafu wa mwili na roho, na lazima abadilishe mtindo wake wa maisha; na kwamba, kwa lengo hili, Mungu anaweza kutuma na kutoza adhabu mbalimbali kwa mtu huyo mwenye dhambi, iwe moja kwa moja Yeye mwenyewe au kupitia wachungaji wa Kanisa. Lakini hizi zitakuwa adhabu za kurekebisha, zilizokusudiwa kwa manufaa ya kimaadili ya wale wanaoadhibiwa.

Walatini wanataja bure, kama ushahidi wa mafundisho yao, mifano ya Adamu (Hik. 10:1; Mwa. 3:10), Musa, Aroni [(Hes. 20:11–12, 24); (Kumb. 32:49)] na, hasa, Daudi (2 Sam. 12:13), ambaye dhambi zake Mungu hakika alimsamehe, lakini pia alimwamuru adhabu za muda.[1412] Kwa nini tunapaswa kuona adhabu hizi zote kama matendo ya Jaji mkali anayetaka kulipiza kisasi kwa kashfa dhidi ya haki Yake, badala ya matendo ya Baba mwenye rehema ambaye, huku akimsamehe mwanawe aliyepotoka, anamwadhibu kwa ajili ya marekebisho yake mwenyewe tu, ili kumzuia kutenda makosa kama hayo siku zijazo, au, angalau kabisa, kuwapa mfano watoto wake wengine? Ni lazima ikumbukwe kwamba Maandiko Matakatifu yanafanya utofautishaji mkali kati ya adhabu ambazo Mungu huwapiga wabaya, na adhabu anazotuma kwa wale ambao ni waaminifu Kwake na wanamgeukia kwa mioyo yao yote: adhabu za kwanza zinaonyeshwa kama matendo ya hasira na haki ya Mungu zinazotaka fidia [(Yer. 23:19); (Rum. 1:18) n.k.]; hizi za mwisho ni adhabu za kiubaba (παιδεϋματα), zinazotumika kama tiba, zikitumwa pekee ili kuwaweka watu sawa, kuwazuia kutenda maovu—hata kama ni kwa hofu tu ya adhabu—kuwapa nguvu katika wema, na kwa madhumuni yanayofanana [(1 Kor. 11:32); (Ebr. 12:6–8); (1 Pet. 1:6–7); (Yak. 1:12)]. 'Wale ninaowapenda,' asema Bwana mwenyewe, 'nawawakemea na kuwadhibu (παιδεύω)', na mara moja anafichua kusudi la adhabu hizi: *'Kuwa na bidii na toba'* (Ufunuo 3:19). Ndiyo maana Mtume Paulo, pamoja na Suleimani (Mith. 3:11), anawahimiza waumini wasipuuze adhabu za Mungu: *'Mwanangu, usidharau adhabu ya Bwana, wala usipoteze moyo anapokukemea'* (Ebr. 12:5).

3) Inapingana na mafundisho ya Kanisa zima la kale. Kuna kanuni nyingi sana na sheria za Baba wa Kanisa kuhusu toba — na katika hakuna hata moja kati ya hizo zinazorejelewa kama fidia ya dhambi, bali kama tiba ya dhambi, kama tulivyoona tayari.[1413] Baba wa Kanisa walifafanua mafundisho yale yale katika maandishi yao ya kibinafsi pia. Kwa mfano, mmoja wa walimu wa ulimwengu, Mtakatifu Yohane Krisostomo, aliyezungumza kwa urefu kuhusu toba, anahubiri kwa uwazi kabisa:

a) Kwamba Mungu anasamehe dhambi za Wakristo wanaotubu, yaani, dhambi zilizotendwa baada ya ubatizo, bila adhabu yoyote. "Mwana Mpotevu anawakilisha wale walioanguka baada ya ubatizo; na sababu anawakilisha wale walioanguka baada ya ubatizo inaonekana wazi kutokana na yafuatayo: anaitwa mwana, na hakuna anayeweza kuitwa mwana bila ubatizo. Aliishi katika nyumba ya baba yake na akapokea sehemu katika mali yote ya baba yake, lakini kabla ya ubatizo mtu hawezi kutumia mali ya baba yake wala kupokea urithi. Hivyo basi, yote haya yanaashiria jumuiya ya waumini… Mwana mpotevu, aliporudi—baada ya kwenda nchi ya kigeni na kujifunza kwa uzoefu jinsi ilivyo na madhara kuwa mbali na nyumba ya baba yake—baba yake hakumwonea, bali alimkaribisha kwa mikono miwili. Kwa nini ilikuwa hivi? Kwa sababu alikuwa baba, si hakimu. Na hivyo basi, kulikuwa na shangwe na karamu, na sherehe; nyumba nzima ilijaa mwangaza na furaha! Una nini cha kusema? Je, hii ni zawadi ya maovu? La, rafiki yangu, si kwa maovu, bali kwa kurejea (nyumbani); si kwa dhambi, bali kwa toba; si kwa matendo maovu, bali kwa kufidia. Na zaidi ya hayo, mwana mkubwa alipokasirishwa na jambo hili, baba yake alimtuliza kwa upole, akisema: *'Wewe uko nami siku zote … lakini ndugu yako huyu alikuwa amekufa nayo amefufuka, alikuwa amepotea naye amepatikana'* (Luka 15:31–32). Anaposema, wakati ni muhimu kumwokoa anayeharibika, huu si wakati wa hukumu au uchunguzi mkali, bali ni wa huruma na msamaha tu. Hakuna daktari, badala ya kumpa mgonjwa dawa, humlaani na kumwadhibu kwa sababu ya maisha yake yasiyo na mpangilio… Hivyo, tukijua kwamba (Mungu) si tu hawaageuki kwa wale wanaotubu, bali pia huwapokea kwa fadhili isiyo na upungufu kama anavyowapokea wale waliotenda memi; kwamba Yeye si tu hawaadhibu, bali anajitokeza mwenyewe kuwatafuta

[1412] Tazama hapo hapo.

[1413] Hapa mtu anaweza pia kukumbuka kanuni iliyotungwa katika Mtaguso wa Roma, uliofanyika katika karne ya tatu, dhidi ya Wanovati: 'Novati na wengine ambao, pamoja naye, wamejikuza na wameazimia kuidhinisha mafundisho yake ya chuki kwa ndugu na yasiyo ya kibinadamu, wanapaswa kuonekana wamefukuzwa kutoka Kanisani; wakati ndugu ambao, kwa bahati mbaya, wameanguka katika makosa, wataponwa na kurejeshwa kupitia njia ya toba' (Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu IV, Sura 43, Juz. 1, uk. 386 katika toleo la Kirusi).

waliokosekana na, akiwapata, anafurahi kwao zaidi kuliko kwa wale waliokuwa salama, tusikate tamaa kwa dhambi zetu wala kutoa tumaini kupita kiasi kwa matendo yetu mema."

Na katika mahubiri mengine: "Maandiko Matakatifu yanasema: *'Taja uovu wako kwanza, ili upate* haki' (Isaya 43:26): ungama dhambi yako ili usamehewe. Hili halihitaji jasho, wala maneno mengi, wala gharama za kifedha, wala kitu kingine chochote cha aina hiyo: sema neno, ungama dhambi yako, na useme: 'Nimetenda dhambi.'"[1414]

b) Kwamba kupitia toba na kujihukumu sisi wenyewe tunaweza, tukitaka, kuachiliwa huru si tu kutoka kwa adhabu za milele bali pia za kidunia, na kwamba Mungu hutuweka katika adhabu za kidunia tu pale sisi wenyewe tunapokosa nia ya kutubu, na hata wakati huo—kwa lengo la kutuponya kutoka kwa dhambi zetu. 'Kama tungejihukumu sisi wenyewe,' anasema Mtume, 'hatungehukumiwa (1 Kor. 11:31). Hakuwaambia: 'tukijichukulia adhabu na kuteseka kwa sababu ya hatia yetu' (εί έκολάζομεν εαυτούς, εί έτιμαρούμεθα), bali tu: 'tukikiri dhambi zetu, tukajihukumu na kukiri makosa yetu' — basi tungeachiwa huru kutoka kwa adhabu ya sasa (καί τής ένταύθα) na ile ya baadaye (τιμορίας). Kwa maana yeye anayejihukumu hupatisha Mungu kwa njia mbili: kwa kukiri dhambi zake na kwa kupungua tamaa ya kuhatia dhambi siku zijazo, Na kwa kuwa hatutaki hata kufanya jambo hili rahisi kama ipasavyo: Mungu, asiyetaka kutuhukumu moja kwa moja bali akituonea huruma, hutadhibu hapa, ambapo adhabu ni ya muda na faraja ni kubwa—kwa kuwa kusafishwa dhambi kunawezekana na tumaini tamu hubaki, linaloepusha maumivu ya sasa. Kwa hiyo, akitaka kuwafariji wanyonge na kuwachochea wengine kuwa na bidii zaidi, (Mtume) anasema: *'Tunapohukumiwa, tunadhibitiwa na Bwana, ili tusihukumiwe pamoja na ulimwengu.*'[1415] Hakusema: 'tunapata adhabu' (κολαζομεθα); wala hakusema: 'tunapigwa kama wahalifu' (τιμωρούμεθα), bali 'tunadhibitiwa kama watoto' (παιδευόμεθα). Kwa maana hii ni zaidi ya nasaha kuliko shutuma, zaidi ni tiba kuliko adhabu, zaidi ni marekebisho kuliko pigo."[1416]

(c) Kwamba wajibu mzima wa wachungaji na baba wa kiroho ni kuponya wenye dhambi kutokana na dhambi zao kupitia toba na hatua nyingine, na si kuadhibu kwa dhambi hizo wenyewe. "Wakristo, zaidi ya wengine wote, wamezuiwa kurekebisha wale wanaoanguka katika dhambi kwa nguvu. Majaji wa kidunia wana mamlaka makubwa juu ya wale wanaokiuka sheria na kuwazuia kutenda uhalifu kinyume na matakwa yao. Lakini katika Kanisa, mtu lazima aongoze watu kwenye njia bora ya maisha si kwa kulazimisha, bali kwa kushawishi. Zaidi ya hayo, sheria hazijatupa mamlaka ya kuwazuia wenye dhambi wasifanye dhambi; lakini hata kama zingetupa, hatungeweza kuyatumia kwa hali yoyote ile: kwa maana Mungu huwapa thawabu wale tu wanaoacha dhambi kwa hiari yao, na si kwa kulazimishwa. Hivyo basi, inahitaji ustadi mkubwa kuhakikisha kwamba wale dhaifu, wakishawishika, wanakubali kwa hiari kupokea uponyaji kutoka kwa makuhani, na zaidi ya hayo, kwamba wanawashukuru kwa uponyaji wao. Kwa maana, ikiwa yeyote, akiwa amefungwa, atavunja vifungo vyake na kukimbia (na yeyote, akiwa huru, anaweza kufanya hivyo), ataongeza mateso yake mwenyewe. Akipuuza maneno yanayochoma kama chuma, upuuzaji huo utamfungua kidonda kipya, na chanzo cha tiba kitageuka kuwa chanzo cha ugonjwa mkuu zaidi. Na hakuna anayeweza kumtibu mgonjwa kwa nguvu au kinyume na matakwa yake. Basi, nini kifanyike? Ikiwa mtu atawatendea kwa upole wale wanaopaswa kupokea matibabu magumu, na akashindwa kufungua kidonda kwa undani zaidi kwa wale wanaohitaji, basi kidonda kitaponya kwa sehemu, lakini si kikamilifu… Hii ndiyo sababu mchungaji lazima awe na busara kuu na macho mengi, ili aweze kuchunguza hali ya roho kutoka kila pembe. Kwa maana kama vile wengi wanavyokasirika na kupoteza tumaini la wokovu wao kwa sababu hawawezi kuvumilia adhabu kali; ndivyo, kinyume chake, kuna wale ambao, kwa kutotiwa adhabu ipasavyo kwa dhambi zao, wanazidi kupuuza, wanazidi kuwa wabaya, na kufanya dhambi kwa ujasiri zaidi. Kwa hiyo ni wajibu wa padri: kutia kila kitu majariboni, lakini, baada ya uchunguzi makini wa mambo yote, kuchagua tiba zinazofaa kwa hali ya roho, ili juhudi zake zisiwe bure."[1417]

(d**)** Mwisho, sala, toleo la hisani na matendo mengine ya utakatifu yaliyowekwa kwa wenye dhambi kama toba ni njia tofauti tu za kuungama, tiba tofauti za kuponya majeraha ya kiroho. "Tumesema kwamba kuna njia nyingi na mbalimbali za kuungama, ili wokovu uwe rahisi kwetu… Je, wewe ni mwenye dhambi? Ingia kanisani, sema: 'Nimetenda dhambi,' nawe utalipia dhambi yako. Pia tulitaja mfano wa Daudi, ambaye alitenda dhambi na kufidiwa dhambi yake. Kisha tukapendekeza njia nyingine, yaani, kulia juu ya dhambi ya

---

[1414] Mihadhara kuhusu Tubu 1, namba 7 na 8, katika Juzuu ya II ya Mihadhara kwa Watu wa Antiokia, kur. 286–289.
[1415] Mihubiri kuhusu Toba II, n. I, ibid., uk. 291; dokezo kwenye uk. 344.
[1416] Katika 1 Wakorintho, Homilia XXVIII, n. 2.
[1417] Kuhusu Upadre II, ukur. 33–36, katika tafsiri ya Kirusi.

mtu, na tukasema: 'Je, jitihada gani inahitajika? Huhitaji kutumia pesa, wala kusafiri umbali mrefu, wala kufanya jambo lingine lolote la aina hiyo; unahitaji tu kulia juu ya dhambi yako…' Kisha tukabainisha njia ya tatu ya toba, tukinukuu kutoka Maandiko Mafarisayo na mtoza ushuru—yaani, kwamba Mafarisayo, kwa kujigamba kwa kiburi, alipoteza haki yake, ilhali mtoza ushuru, kwa kuonyesha unyenyekevu, alipata tunda la haki na, bila juhudi yoyote, akawa mwenye haki—yeye alizungumza maneno, lakini alipokea matendo. Sasa tuchukulie mbele na tuwasilishe njia ya nne ya toba. Basi, njia hii ni ipi? Ni kutoa hisani, malkia wa wema, ambayo huwainua watu haraka sana hadi mbinguni, mlinzi bora zaidi."[1418] "Lakini kuna njia nyingine ya toba kwako, ambayo pia ni rahisi sana, ambayo kupitia kwake unaweza kuachiliwa kutoka kwa dhambi zako. Ombea kila saa, usichoke kuomba, na uombe upendo wa Mungu kwa wanadamu bila uvivu; kwani Mungu hatamgeukia yule anayeomba bila kukoma, bali atasamehe dhambi zako na atakubali maombi yako."[1419] "Basi, fikiria ni tiba ngapi za uponyaji zipo kwa ajili ya kuponya majeraha yako; zitumie zote, moja baada ya nyingine, bila kukoma: kujinyima kibinadamu, toba, kusamehe makosa, shukrani kwa huzuni zilizotumwa kwako, kuwasaidia maskini kwa pesa na mali, na, hatimaye, maombi yasiyokoma… Basi, je, tutakuwa na haki ya kisingizio chochote wakati, tukiwa na njia nyingi zinazoelekea mbinguni na tiba nyingi za majeraha ya kiroho tulizopokea baada ya ubatizo, tukiendelea kubaki katika majeraha haya?"[1420]

Ni kweli kwamba baadhi ya walimu wa kale wa Magharibi, kama vile Tertullian, Cyprian, Ambrose na Augustine, wakati mwingine waliita toba 'malipo ya kuridhisha';[1421] lakini si kwa maana kwamba toba hizo ni kama aina yoyote ya fidia au dhabihu kwa dhambi mbele ya haki ya Mungu, bali kwa sababu, kama adhabu za kibaba, huamsha katika waasi toba ya kweli, ambayo kwa hiyo Baba wa Mbinguni anaridhika; na kama mazoezi ya utakatifu, hutoa kwa wale wanaotubu uwanja na fursa ya kuonyesha na kushuhudia mbele za Mungu ukweli kamili na kina cha toba yao, ambayo pekee yake humtosha kweli.[1422] Hivyo basi, Tertullian, akizungumzia umuhimu wa toba—ambayo ilifanywa hadharani katika Kanisa la mwanzo na kuagiza viwango mbalimbali vya toba kwa wenye dhambi—anabainisha: 'malipo ya adhabu yalingana na toba (kwa maana iliyoonyeshwa); kutokana na toba huja majuto; na kupitia majuto Mungu anaridhika.[1423] Mtakatifu Sipriani aliwahimiza walioporomoka: "Tugeukie Bwana kwa mioyo yetu yote, na, tukionyesha toba kwa dhambi zetu kupitia huzuni ya kweli, tuombe rehema za Mungu. Nafsi zetu ziwe wanyenyekevu mbele Yake, majuto yetu yamridhishe (illi moestitia satisfaciat), na tumaini letu lote liwekwe kwake. Yeye mwenyewe ametuambia jinsi tunavyopaswa kumuomba: *'Geukeni kwangu kwa mioyo yenu yote, kwa kufunga, na kulia, na kuomboleza. Vunjeni mioyo yenu, si nguo zenu*' (Yoeli 2:12–13). Tumgeukie Bwana kwa mioyo yetu yote: tumtaridhishe kwa ajili ya dhambi na makosa yetu kupitia kufunga, kulia na kuomboleza, kama Yeye mwenyewe anavyosihi… Toeni toba kamili; dhihirisheni huzuni ya roho yenu iliyosagika na inayolia… Huo

---

[1418] Mihadhara juu ya Tubu III, aya 2 na 3, uk. 307–308.

[1419] Mahubiri juu ya Tubu III, aya 10, uk. 317.

[1420] Kuhusu 2 Wakorintho, Mahubiri IV, uk. 122–123. Mtakatifu Basili Mkubwa anatoa hoja kwa namna inayofanana: 'Wakati wa magonjwa, madaktari huwashauri wagonjwa kujitunza na kutopuuza chochote kinachoweza kusaidia kupona kwao. Lakini kwa njia ile ile, Neno, tabibu wa roho zetu, huiponya roho iliyoathiriwa na dhambi kwa dawa hii ndogo. Kwa hiyo, jitunze, ili, kwa kadiri ya kosa lako, upokee faida ya uponyaji. Je, dhambi yako ni kubwa na nzito? Unahitaji toba ndefu, machozi chungu, uangalizi mkali, na kufunga kisichokoma. Je, kuanguka kwako katika dhambi ni nyepesi na kunaweza kuvumilika? Tubu yako iwe sawia na hilo. Jihadhari tu, ili ujue afya na ugonjwa wa roho yako' (Mihadhara juu ya maneno: 'Jihadhari na nafsi yako', katika The Works of the Holy Fathers, j. VIII, 36).

[1421] Tazama pia maelezo 1423–1426 hapa chini.

[1422] Kwa maana hii, Kanisa la Orthodox pia linatambua toba kama njia za kumtuliza au kumridhisha Mungu: 'Tunaweka adhabu za toba sambamba na msamaha wa dhambi,' aliandika Patriaki Yeremia wa Constantinople, 'kwa sababu nyingi za msingi: kwanza, ili, kupitia mateso ya hiari hapa, mwenye dhambi aweze kuachiliwa kutoka kwa adhabu kali isiyo ya hiari katika maisha yajayo; kwani hakuna kinachomtuliza Bwana kama mateso ya hiari. Ndiyo maana Mt. Gregori anasema kwamba 'machozi hupewa thawabu kwa upendo kwa wanadamu'. Pili, ili yale tamaa za kutisha za mwili zinazozua dhambi ziangamizwe ndani ya mwenye dhambi; kwani tunajua kwamba sawa hutibu sawa. La tatu, ili toba iwe kama nanga au kamba ya mdomo kwa roho, na kuzuia isirudi kwenye maovu yale yale ambayo imesafishwa hivi karibuni. La nne, ni kumzoesha mtu kufanya kazi na kuwa na subira; kwani wema ni tunda la kazi. Tano – ili tuweze kuona na kujua kama mtoba toba amekuja kuchukia dhambi kwa dhati. Lakini tunamwondolea mtu yeyote anayekaribia kuondoka duniani haya yote, na tunasamehe dhambi zake, tukiridhika na dhati ya toba yake na usafi wa wongofu wake' (Acta Theolog. Wirtemb. et patriarch. Hieremiae, respons. 1, c. 12, in Xp. Cht. 1842, 1, 244).

[1423] … Mungu anaridhishwa na toba (De poenit. c. IX). Na mara moja baada ya hapo: 'Hivyo basi, toba ni nidhamu ya kumweka mtu katika unyenyekevu na upole, na hivyo kumlazimisha kuishi maisha ya rehema…' (ibid., Patrolog. curs. compl. Vol. 1, p. 1243).

ndio toba unaoleta kuridhika; lakini yeyote anayekataa toba ya dhambi anafunga mlango wa kuridhika."[1424] Vivyo hivyo, Mtakatifu Augustino, akimfuata Mtakatifu Ambrozi,[1425] anasema kwamba mwenye dhambi aliyetubu anamridhisha Mungu kwa dhambi zake hasa kupitia machozi ya toba, dhabihu ya moyo uliosagwa na mnyenyekevu.[1426]

§228. Ubaguzi wa mafundisho ya Kanisa la Roma kuhusu indulgensi

Kwa kuanguka kwa mafundisho ya Kanisa la Roma kuhusu adhabu za muda—adhabu za muda zilizokusudiwa kuridhisha haki ya Mungu—mafundisho ya Kanisa hilo kuhusu msamaha wa dhambi (msamaha au ruhusa) pia huanguka bila kuepukika. Sifa kuu za mafundisho haya ni kama ifuatavyo: **I)** katika sakramenti ya toba, Mungu, ingawa anamsamehe mwenye toba dhambi zake na adhabu za milele kwa dhambi hizo, si kila wakati huondoa adhabu za muda, ambazo—iwe zimetolewa na kasisi (kama adhabu za toba) au hazijatolewa kabisa—lazima zivumiliwe na mwenye dhambi, iwe hapa duniani au baada ya kaburi katika Purgatorio, ili kuridhisha haki ya Mungu; **II)** lakini kwa kuwa mwanadamu ni dhaifu na nguvu zake hazitoshi kwa ajili ya kusudi hilo, adhabu hizi za muda zinaweza kuondolewa kwake na kubadilishwa, mbele ya Haki ya milele, na sifa zilizotapakaa za Kristo Mwokozi na Watakatifu, ambazo ndizo hazina ya Kanisa; **III)** mamlaka ya kufanya mabadiliko haya na hivyo kuwaachilia wadhambi—sio tu walio hai bali pia wafu—kutoka kwa adhabu za kidunia, yaani, mamlaka ya kutoa msamaha wa adhabu, ni ya Kanisa.[1427]

I. Tayari tumeona dhuluma ya hoja ya kwanza: inapingana na mafundisho ya Kikristo ya kutosheleza haki ya Mungu na kuhesabiwa haki kwa mwenye dhambi; inapingana na mafundisho ya Kanisa zima la kale; inapingana hata na uelewa thabiti wa haki ya Mungu na msamaha au msamatu wa dhambi. Yote yaliyobaki kusemwa hapa ni:

1) Ikiwa toba si adhabu za muda mfupi ambazo mtu mwenye toba anadaiwa kuvumilia ili kuridhisha haki ya Mungu, basi hakuna haja ya kuzisamehe; au, kwa usahihi zaidi, hakuna haja ya kuzibadilisha mbele za Mungu na haki zisizohesabika za Kristo Mwokozi na Watakatifu. Kwa hivyo, mafundisho ya msamaha wa dhambi yamejengwa juu ya mchanga.

2) Kinyume chake, ikiwa adhabu za toba ni adhabu za kizazi tu zinazokusudiwa kuponya magonjwa ya kiroho: basi, kama tiba, zinaweza kusamehewa, au kupunguzwa, au kubadilishwa na tiba nyingine kulingana na hali ya wale wanaotibiwa, kama ilivyoagizwa na kanuni za Mabaraza Matakatifu na kama Kanisa la Orthodox limeendelea kufanya hadi leo. Lakini kuondoa adhabu za toba bila kujali hali ya maadili ya wale wanaotibiwa, kutoa msamaha kwa wenye dhambi bila ubaguzi, iwe wamejirekebisha au la, ni sawa na matumizi mabaya ya mamlaka kwa hasara ya wenye dhambi wenyewe.

3) Ikiwa athari za adhabu za toba, kama aina za adhabu ya tiba, zimefungwa tu katika maisha haya ya sasa—wakati wenye dhambi bado wanaweza kuponywa na kurekebishwa—na haziendi hadi maisha ya baada ya kifo:[1428] basi kutoa msamaha wa dhambi kwa niaba ya wafu, ili kuwaachilia kutoka kwenye Purgatori inayodhaniwa, ni jambo lisilo na maana kabisa.

4) Mtu anaweza kusamehe tu adhabu zilizowekwa juu ya mtu; lakini kusamehe kwa mwenye dhambi adhabu ambazo hazijawekwa juu yake, au ambazo zimewekwa, lakini si sisi, bali Mungu Mwenyewe—kwa mfano, katika Purgatori inayodhaniwa—ni, kwa upande mmoja, ajabu, na kwa upande mwingine, kinyume cha sheria.

II. Katika kuzingatia hoja ya pili, inapaswa kuzingatiwa:

[1424] De lapsis, sura 29, 32, 31: inabaki toba ambayo lazima itoe fidia; lakini wale wanaoondoa toba ya kosa huzuia njia ya fidia (katika Patrolog. iliyotajwa IV, ukurasa 489, 491, 492).

[1425] Dhambi kubwa linahitaji tiba kubwa, ya muda mrefu na ya kina… Na kwa hiyo mtu lazima ahuzunike kwa kina zaidi, kwa sababu dhambi ni kubwa zaidi (De lapsu virgin. consecr. c. VIII, n. 37, in cit. Patrolog. XVI, 378–379).

[1426] Kwa maana haitoshi kurekebisha njia za mtu kuwa bora na kuacha matendo maovu; isipokuwa mtu pia afanye fidia kwa Mungu kwa yale matendo yaliyotendwa, kupitia huzuni ya toba, kupitia njozi za unyenyekevu, kupitia dhabihu ya moyo uliovunjika, pamoja na toleo la hisani (Mathayo 5:7) (Serm. CCCLI, ch. 5, n. 12, katika Patrolog. XXXIX, uk. 1549).

[1427] Perrone, *Praelect. Theolog.*, vol. VII, *Tract. de indulgentiis*.

[1428] Inajulikana kutokana na kanuni za mabaraza kwamba, kabla ya kifo, adhabu za toba zilisamehewa kwa mtoba, na wakaruhusiwa kushiriki Ekaristi; na wale waliotengwa na sakramenti ya Ekaristi walipewa Ekaristi Takatifu, hata kama kipindi cha toba yao hakikuwa bado kimeisha (Baraza la Ancyra, Kanuni 6, 22; Baraza la Neo-Caesarea, Kanuni 2; Nikea, Kanuni 1, 13; Karthago, Kanuni 7; Basil Mkuu, Kanuni 73; Gregori wa Nyssa, Kanuni 2).

1) Sifa za Mwokozi kwa kweli ni zisizo na kikomo na ni hazina isiyokwisha ya neema inayohesabia haki na kuokoa wenye dhambi. Lakini haki hizi zinaweza kupokewa na kuhesabiwa kwa watu kwa sharti la imani yao, toba ya kweli kwa dhambi zao, na matendo mema—matunda ya imani na toba—au, angalau, nia thabiti ya kurekebisha njia zao na kuishi maisha matakatifu kuanzia sasa (§§197, 198), kama wanavyofanya wachungaji wa Kanisa la Orthodox wanaposamehe waasi katika sakramenti ya toba (§224). Lakini kuhesabia watu wenye dhambi sifa za Mwokozi bila wao kutimiza masharti yaliyoelezwa hapo juu, kuwapunguzia, kwa sifa hizi, adhabu za dhambi zao—hata kama ni za muda tu—ambazo Mungu Mwenyewe huwawekea wenye dhambi kulingana na haki Yake; kwa ufupi, kuwapa watu msamaha wa dhambi ni kitendo kisicho halali kabisa.

2) Sifa za Watakatifu, bila kujali jinsi zilivyo kubwa, haziwezi kamwe kuchukuliwa kuwa zimezidi kile kinachostahili, kuwa za ziada, au kuwa hazihitajiki kwa ajili yao wenyewe, wala haziwezi kuhesabiwa kwa watu wengine—waasi—kwa ajili ya haki zao mbele ya haki ya Mungu. Kwanza, matendo yote ya Watakatifu si yao kabisa, bali yalitimia kwa msaada wa neema ya Mungu, na thamani yao mbele ya hukumu ya Haki ya milele inatokana na haki za Kristo. Pili, amri ya sheria ya Injili, inayopeleka uzimani, ni pana isiyo na kipimo (Zab. 118:96), kiasi kwamba, mtu anavyoweza kuitimiza kwa kadiri yoyote ile, daima kutabaki mengi ndani yake ambayo bado hajatimizia. *'Kamilika, kama vile Baba yenu aliye mbinguni alivyo mkamilifu'* (Mathayo 5:48): huu ndio lengo ambalo Wakristo wameitwa kulifikia na wanapaswa kulitamani! Ndiyo maana watu kama Mtakatifu Paulo Mtume hawakujiona kuwa wamekamilika kikamilifu na akasema: *'Sijidhani kwamba nimeifikia'; bali, nikisahau yaliyo nyuma na nikijitahidi kwa nguvu kuelekea yaliyo mbele, ninaendelea mbele kuelekea lengo, ili kupata zawadi ya mwito wa mbinguni wa Mungu katika Kristo Yesu*' (Flp. 3:13–14). Kufanikisha chochote zaidi ya kinachohitajika kungemaanisha kufikia ukamilifu wa juu zaidi kuliko ule unaotakiwa na imani ya Kristo. La tatu, ni lazima tukumbuke kwamba *'nyumbani mwa Baba yangu kuna makao mengi*' (Yohana 14:2). Mtoto hufa muda mfupi baada ya ubatizo wake, akiwa safi na asiye na hatia: kwa ajili yake kuna kiwango fulani cha furaha tele; mtu mzima hufa, akiwa amefanikiwa kuonyesha imani yake kupitia matendo yake na kutoa matunda mema: kwa ajili yake kuna thawabu nyingine; mtawa ambaye ametumia maisha yake yote katika kazi za kufunga na uchaji, umaskini wa hiari na kujinyima heshima kwa undani anaondoka kwenda kwa Mungu: kwa mtu kama huyo kuna daraja jingine, la juu zaidi la furaha. Kwa hivyo, yeyote aweyefanya matendo mema yoyote, au kuonyesha sifa njema yoyote duniani—kwa sifa hizi zote kutakuwa na thawabu inayostahili na inayofaa, na kwa namna yoyote hawezi kuitwa si ya lazima, ya ziada au isiyo na manufaa kwa wenye haki wenyewe. La nne, kutokana na ukweli kwamba Mungu aliwaonea huruma na daima yuko tayari kuwaonea huruma wenye dhambi kwa ajili ya wale waliyo haki (Mwanzo 18:33), mtu hapaswi kuhitimisha[1429] kwamba aliwaonea huruma na anaendelea kuwaonea huruma wale wa kwanza kwa sababu ya fadhila zisizohesabika za wale wa pili, akiwa ameridhika na fadhila hizi na kuzihesabia kwa wenye dhambi, badala ya kwa sababu nyingine yoyote. Watu wa haki ni watoto wake wa kweli, wapendwa na marafiki (Yohana 15:14–15); njia zao zote zinampendeza (Zab. 1:6); tamaa zao zote ni njema machoni pake (Mith. 11:23); maombi yao yote na sala zao zinampendeza (Mith. 15:29). Ni kwa sababu ya upendo huu hasa kwa watakatifu wake, na hasa kwa ajili ya upatanisho na maombi yao—ambayo huwasilisha hadi kwenye kiti chake cha enzi kwa niaba ya wengine, mara nyingi kwa shauku kubwa kiasi kwamba wao wenyewe, kama Musa na Paulo, wangetamani kuondolewa katika ufalme wa Mungu kwa ajili ya majirani zao (Kutoka 32:32); (Rum. 9:3), Bwana huwaonea huruma wenye dhambi—Huwaonea huruma watoto Wake wapotevu kupitia maombi ya wapendwa Wake, ambao kwa kweli wamemfurahisha; Anaonyesha rehema, waziwazi, kutokana na wema wake usio na kikomo kwa makundi yote mawili, na si kutokana na hisia ya haki, ambayo inadaiwa kuridhika kwa dhambi za wa kwanza kwa sifa zilizotapakaa za wa pili.

3) Hasa — kuhusiana na toba. Hata kama ingekuwa kweli kwamba Watakatifu wana thawabu tele, na kwamba thawabu hizi, pamoja na thawabu za Mwokozi, zinaweza kuhesabiwa kwa wenye dhambi ili kuwaachilia adhabu zilizotamkwa na haki ya Mungu; lakini kwa kuwa toba si adhabu zinazowekwa kwa wenye dhambi ili kuridhisha haki ya Mungu, bali ni tiba kwa magonjwa yao ya kiroho: kwa hiyo hairuhusiwi kubadilisha adhabu za toba na yale sifa yaliyotajwa hapo juu, wala si haki kutoa msamaha kwa wenye dhambi kwa sababu ya sifa hizo, wala kuondoa tiba za kiroho kutoka kwao kabla hazijaleta matokeo yake yenye manufaa.

[1429] Kama watetezi wa msamaha wa dhambi wanavyohitimisha.

III. Walatini wanategemea hoja yao ya **mwisho—a)** kwa maneno ya Mwokozi aliyomwambia Mtume Petro: *'Chochote utakachofunga duniani kitafungwa mbinguni*' (Mathayo 16:19), na **b)** kwa mfano wa Kanisa la awali.[1430] Kwa hili tunajibu:

1) Ni kweli kwamba Mtume Petro, kama Mitume wengine na wachungaji wote wa Kanisa [(Mathayo 18:18); (Yohana 20:22–23)], alipokea mamlaka ya kimungu ya kuwasamehe wenye dhambi, kuwaachilia kutoka kwa dhambi zao na adhabu za dhambi hizo. Lakini:

a) Hii hufanywa pekee kwa jina la, au kwa haki ya sifa za Yesu Kristo peke yake, ambaye walipokea mamlaka haya kutoka kwake, na ambaye, alipowapa, alisema: *'Kama vile Baba alivyonituma, ndivyo ninavyowatuma ninyi ... pokeeni Roho Mtakatifu.' 'Mkawasamehe watu dhambi zao, wanasamehewa; mkawashikilia watu dhambi zao, wanasikiliwa*' (Yohana 20:21–23). Hakuna hata dokezo dogo hapa kuhusu haki za watakatifu wa Mungu. Kwa hiyo, wachungaji wa Kanisa hawana mamlaka yoyote kabisa ya kuwasamehe wenye dhambi kwa msingi wa haki zozote za wacha Mungu zaidi ya kile kinachohitajika.

b) Ni katika au kupitia sakramenti ya toba tu, na hivyo, inategemea masharti fulani kwa upande wa watoa toba wenyewe. Kwani, kwanza kabisa, sakramenti ya toba inategemea hasa maneno ya Mwokozi yaliyotajwa hapo juu, kama Walatini wenyewe wanavyokiri; na pili, wachungaji wa Kanisa wanaweza kuwasamehe waumini dhambi zao na adhabu zao kwa neema ya Roho Mtakatifu tu (*'Pokea Roho Mtakatifu ... Ambao mnawasamehe dhambi zao, wamesamehewa...*'), ambayo hutolewa kwa ujumla kupitia sakramenti na, hasa, kwa ajili ya msamaha wa Wakristo wenye toba, kupitia sakramenti ya toba. Kwa hivyo, wachungaji wa Kanisa hawana mamlaka ya kuondoa dhambi au adhabu za dhambi kwa wale ambao hawajapokea sakramenti ya toba, au waliyoipokea lakini bila masharti muhimu na hawajatoa toba ya kweli, wala ya kutoa msamaha wa adhabu kwa kila anayeomba bila ubaguzi.

(c) Zaidi ya hayo, wahudumu wa Kanisa hawana haki ya kutoa msamaha kwa niaba ya wafu au kuwasamehe dhambi na adhabu za dhambi hizo katika Purgatorio (inayodhaniwa) kwa mamlaka yao wenyewe, wakati wafu hawawezi tena kupokea sakramenti ya toba au kutimiza masharti yanayohitajika kwa watoa toba. Siku hizi, hata Walatini wenyewe wanakiri kwamba Kanisa haliwezi kupanua mamlaka yake ya msamaha hadi kwa roho za wafu, na kwamba katika amri ya Mwokozi: 'Kila mtu mtakayemsamehe duniani atasamehewa mbinguni', maneno 'duniani' lazima yaelekeze kwa yule anayesamehe na wale wanaosamehewa.[1431] Kwa hivyo, wanatokana na haki ya Kuhani wao Mkuu ya kutoa msamaha wa adhabu, ikiwa ni pamoja na kwa wale walio katika Purgatorio, kwa msingi wa hoja ifuatayo tu: "Maombi yote kwa ajili ya wafu, toleo la Misa isiyo na damu, misaada na matendo mengine mema ni ya manufaa kwa wafu: kwa nini basi sifa zisizohesabika za Yesu Kristo na Watakatifu, zinapotolewa kwao per modum suffragii, kwa njia ya maombezi—yaani, kupitia Papa kutoa sifa hizi kwa Mungu—haziwezi kuwa na manufaa kwao?"[1432] Hivyo, sifa za Mwokozi zinaweza kuwa na athari ya manufaa kwa wafu, kwa wema usio na kikomo wa Mungu: kwa nguvu ya sifa hizi, maombi yanayotolewa kwa ajili yao na walio hai, misaada, na hasa toleo la Dhabihu Isiyo na Damu, ni ya manufaa kwa wafu. Lakini inachofuatia kutokana na hili ni kwamba Askofu wa Roma, kama wachungaji wengine wote wa Kanisa, kwa nguvu ya fadhila za Mwokozi, anaweza na ni lazima aombe kwa ajili ya wafu, hasa anaposherehekea Liturujia, akiamini rehema za Mungu na kuacha kwa Mungu Mwenyewe kuamua kama ataziheshimu au la maombi haya, kuwasamehe au kuto wasamehe wenye dhambi adhabu; lakini haimaanishi kabisa kwamba Papa ana haki, kwa hiari yake mwenyewe, kutoa msamaha wa adhabu kwa ajili ya kuachiliwa kwa roho za Wakristo kutoka Purgatorio.

2) Kwa kurejelea mfano wa Kanisa la awali, waalimu wa Kirumi wanasisitiza: '[1433] '

a) 'Mtume Paulo alimpa mtu mwenye dhambi msamaha na kumwondolea adhabu ya kidunia.' Lakini Mtume Paulo, kama tulivyosema tayari, alimwekea mtu huyu mwenye dhambi adhabu ya toba mahususi kwa ajili ya uponyaji wake wa kimaadili, ili roho yake iweze kuokolewa, na siyo ili kuridhisha haki ya Mungu; na akaiondoa adhabu hiyo ya toba ilipokuwa imetimiza kusudi lake na yule mwenye dhambi alipokuwa ametoa toba ya kweli (2 Kor. 2:6–7). Kwa hivyo, msamaha wa adhabu katika maana ya Kirumi haingeweza kamwe kutokea hapa.

[1430] Perrone, op. cit., *Tract. de indulgentiis*, pendekezo la 1.
[1431] Taasisi ya Kikatholiki katika Mfululizo wa Katekesia, Juz. III, uk. 307.
[1432] Perrone, *Tract. de indulg.*, proposit. IV.
[1433] Perrone, *Tract. de indulg.*, propos. 1.

b) "Katika siku za Tertullian na Cyprian, Kanisa mara nyingi, kwa kupitia maombezi ya watakatifu walioteswa na waliothibitisha imani, lilikuwa likisamehe wale walioanguka katika imani, likiwaachilia huru kutoka kwa toba au adhabu walizostahili, na hivyo kuonyesha mamlaka yake ya kutoa msamaha wa adhabu." Ni kweli kwamba maaskofu wakuu wa Makanisa ya wakati huo waliwaheshimu sana mashahidi watakatifu, na kwa heshima ya upatanisho wao wakati mwingine waliwaruhusu tena wale walioanguka; lakini si kwa sababu yoyote ile kwamba waliwahusisha hao wa pili na fadhili tele za hao wa kwanza: kwani, hata kupitia upatanisho wa mashahidi, sharti muhimu kwa msamaha wa wenye dhambi lilikuwa ni toba na mageuzi yao. "Labda Bwana," anasema Mtakatifu Cyprian, ambaye alijadili mada hii kwa kina, "ataweza kutoa msamaha kwa neema, kupitia maombi ya watakatifu waliouawa kwa ajili ya imani na kwa upatanisho wa makasisi, lakini tu kwa wale wanaotubu, wenye bidii, na wenye supplicant,[1434] — kwa yule anayeomba kwa moyo wake wote, analia kwa huzuni ya kweli na machozi ya toba, na kumvutia Bwana huruma kupitia matendo mema ya daima."[1435] Wakati huo huo, Baba Mtakatifu anawahimiza tena na tena wale waliodondoka katika dhambi wasitegemee upatanisho wa mashahidi, bali wajigeuze wenyewe kwa Mungu kwa mioyo yao yote, wamwombe wenyewe, na kumtuliza kwa toba ya dhati na mabadiliko ya maisha,[1436] kwani bila sharti hili mashahidi hawawezi kuwafanyia chochote; hawawezi, kama watumishi, kusamehe yale yaliyomkosea Bwana Mwenyewe,[1437] wala hawawezi, kimaadili, kinyume na mapenzi ya Mungu na Injili, kuombea yeyote asiyestahili,[1438] na kwamba maombezi yao hukubaliwa yanapokuwa ya haki, na yanaweza kutimizwa na padri kulingana na mapenzi ya Mungu.[1439] Kwa upande mwingine, inawaomba mashahidi na wakiri wenyewe kuzingatia sifa binafsi za kila mwenye dhambi, kupima nia zao kwa makini, kutathmini asili na ubora wa dhambi zao,[1440] na kuombea tu wale ambao wameungama kwa dhati na wamemridhisha Mungu.[1441] Kwa hivyo, Kanisa la kale lilipowasamehe wenye dhambi kupitia upatanisho wa mashahidi na wakiri, liliheshimu ushuhuda wao wenyewe—kama watu waliofaa kabisa kuaminika kuhusu uaminifu wa toba na wongofu wa wenye dhambi—na halikutoa msamaha kana kwamba lilikuwa linahusisha sifa zilizotapakaa za mashahidi watakatifu kwa wenye dhambi.

c) "Kanisa la mapema, ingawa lilipoweka adhabu za kitakatifu au adhabu za muda kwa wenye dhambi, mara nyingi lilipunguza adhabu hizo, yaani, kutoa msamaha wa dhambi, kama inavyoonyeshwa na kanuni za Mtaguso wa Ancyra na mingine." Lakini kwa nini ilizipunguza? Ni kwa msingi wa hali ya kimaadili ya watoa toba pekee—kwa sababu, kwa kuona toba kama tiba za kiroho, iliona ni muhimu na na manufaa kwa wale wanaotibiwa kupunguza, kubadilisha, kuongeza, au hata kuondoa kabisa tiba hiyo—na si kwa njia yoyote ile kwa kuhusisha haki za wacha Mungu kwa wenye dhambi. Inatosha kusoma kanuni ya Baraza la Ancyra lililotajwa hapo juu: "Maaskofu watakuwa na mamlaka, baada ya kuchunguza namna ya toba, kuonyesha rehema, au kutoa muda mrefu zaidi wa toba. Zaidi ya yote, mwenendo uliokuwepo kabla ya kishawishi na uliofuata kitachunguzwa, na huruma itatolewa kulingana na hilo" (Kanuni 5; dokezo 7). Hili linathibitishwa

---

[1434] Ana uwezo wa kutoa msamaha wa ziada; ana uwezo wa kuweka kando hukumu yake mwenyewe; ana uwezo wa kusamehe kwa huruma mtoba toba, yule anayefanya na yule anayeomba; ana uwezo wa kutambua kuwa vimepokelewa vyovyote vile mashahidi walivyotafuta na makasisi walivyofanya katika nyakati kama hizo (De laps., ch. XXXVI, in Patrologia Cursus Completus, Vol. IV, p. 494).

[1435] Kama mtu yeyote atafanya ombi kwa moyo wake wote, akilia kwa vilio vya kweli na machozi ya toba, akitafuta msamaha kwa kosa lake kupitia matendo ya haki na ya daima, anaweza kuwa na huruma kwa watu kama hao… (ibid., uk. 493).

[1436] De laps. sur. XVII, XXIX, XXXV, ibid. uk. 480, 489, 491.

[1437] …wala mtumishi hawezi kusamehe au kutoa msamaha kwa kosa kubwa lililotendwa dhidi ya Bwana… (ibid., ch. XVII).

[1438] Washuhuda hawawezi kufanya chochote ikiwa Injili inaweza kutimizwa, wala hawawezi kutenda kinyume na Injili ikiwa Injili haiwezi kutimizwa (ibid., ch. XX, uk. 483).

[1439] Washahidi wanaamuru jambo lifanyike; lakini ikiwa ni haki, ikiwa ni halali, ikiwa si kinyume na Bwana Mwenyewe, ni lazima lifanywe na kuhani wa Mungu… (hapo hapo, sura ya XVIII, uk. 481).

[1440] Nawaomba mzingatie kwa makini na busara matakwa ya wale wanaoomba, mkichunguza matendo na kazi na sifa za kila mtu, na kuzingatia asili na ubaya wa makosa yao wenyewe,… (Waraka X kwa mashahidi na wakiri, n. 3, katika Patrolog. T. iliyotajwa, uk. 255).

[1441] …ambao toba zao unaona ziko karibu na kukubalika… (hapo hapo, n. 4, uk. 256).

pia na Baraza la Kwanza la Nicaea,[1442] Mtakatifu Basil Mkuu,[1443] Mtakatifu Gregory wa Nyssa,[1444] na wengine.[1445] Na ni jambo la kushangaza kwamba katika nyakati za kale, msamaha ulitolewa kwa wenye dhambi walioonyesha toba si mara moja, baada ya kuwekewa adhabu za toba (tofauti na jinsi ilivyokuwa na bado huwa wakati mwingine katika Kanisa la Kirumi, hasa wakati wa sherehe za jubilei, ambapo msamaha wa adhabu hutolewa hata kabla hazijawekwa), lakini tu baada ya kipindi kirefu cha muda, ambacho wakati huo mdhambi alikuwa na fursa ya kutosha kuhisi uzito wa hatia na adhabu yake na kutubu.[1446] Pia inafaa kutajwa kwamba Mabaraza na Baba wa Kanisa wa kale, wakati kifo kilipowatishia wale waliokuwa chini ya adhabu ya kufukuzwa kanisani, waliwaachilia kutoka kwa adhabu ya kanisa, wakawaruhusu kupokea sakramenti ya Ekaristi Takatifu, na, hatari ilipopita, wakawataka tena kutimiza toba iliyowekwa awali.[1447] Hii ni ishara isiyoweza kupingwa kwamba Kanisa la kale liliwachukulia adhabu za toba si kama njia ya kuridhisha haki ya Mungu—ambayo ingeweza kwa urahisi kuchukuliwa nafasi na sifa za Mwokozi na Watakatifu—bali kama hatua za kurekebisha, ambazo mdhambi aliachiliwa nazo kwa sharti moja: toba ya kweli.

Kwa hivyo, zikiwa hazina msingi hata kidogo katika Maandiko Matakatifu wala katika Maumbo Matakatifu, kama dogo la Kanisa la Roma, msamaha wa dhambi unadhihirisha kuwa hatari kwa maisha ya Kikristo: hupunguza maana ya toba ya kweli kwa dhambi; huwanyima wadhambi bila ubaguzi tiba muhimu kwa uponyaji wa magonjwa yao ya kiroho; na, kwa kuwadanganya watu kuhusu urahisi wa upatanisho na Mungu na Kanisa, zimesababisha na zinaweza kuendelea kusababisha mmomonyoko wa jumla wa maadili.[1448] Hatutajitaja hata matumizi mabaya mbalimbali ya ngazi za Kanisa la Roma, ambayo yamejitokeza na daima yanawezekana katika utoaji wa msamaha wa dhambi.[1449]

5. Kuhusu Sakramenti ya Upako wa Wagonjwa

§229. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya Upako wa Wagonjwa na majina yake

Sakramenti ya Tooba, kama dawa iliyojaa neema, imekusudiwa Wakristo wote, lakini kwa ajili ya uponyaji wa magonjwa yao ya kiroho pekee. Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa ni dawa nyingine ya wokovu, iliyokusudiwa kwa Wakristo wanaougua kimwili, na kusudi lake ni kuponya si tu magonjwa yao ya kiroho, bali pia yale ya kimwili.

Uelewa huu wa Sakramenti ya Mafuta ya Wagonjwa unatolewa na Kanisa la Orthodox pale linaposema: 'Sakramenti ya Mafuta ya Wagonjwa ni sakramenti ambayo, kupitia kupakwa mafuta mtakatifu mwilini, neema ya Mungu huombwa kwa ajili ya mgonjwa, ikiponya udhaifu wa kiroho na wa kimwili' (Katekisimu ya Kikristo Iliyopanuliwa, Sehemu ya 1, Kifungu cha 10).

Tangu enzi za kale, sakramenti hii imekuwa na inaendelea kuitwa katika Kanisa la Orthodox 'upako' ([1450]), 'upako mtakatifu' ([1451]), 'upako unaofuatana na maombi' ([1452]); na katika nchi yetu — 'Upako wa Wagonjwa', 'upako wa mafuta', na wakati mwingine, katika mazungumzo ya kawaida, 'upako wa kikanuni', kwa mujibu wa ukweli kwamba kwa kawaida hufanywa na baraza la makasisi. Majina yanayotumika kwa

---

[1442] 'Katika hali zote, ni lazima kuzingatia hali na namna ya toba' (Kanuni 12).

[1443] 'Hata hivyo, uponyaji haupimwi kwa muda, bali kwa namna ya toba' (Waraka wa Kanuni kwa Amathphilus, sura ya 2). 'Tunaandika haya yote ili matunda ya toba yaweze kujaribiwa. Kwani hatuhukumu kwa muda tu, bali tunatazama namna ya toba' (hapo hapo, kanuni 84; dokezo 7).

[1444] 'Kwa wale wanaofanya toba kwa bidii zaidi, na ambao kwa maisha yao huonyesha kugeukia wema, inaruhusiwa kwa wale wanaopanga yaliyo mema katika utawala wa Kanisa kufupisha kipindi cha uchunguzi na kuwafikisha kwa haraka zaidi kwenye uongofu: vilevile kufupisha muda wa mchakato huu na kuwaruhusu kupokea ushirika wa Mwili wa Kristo kwa haraka zaidi, kulingana na jinsi yeye, kupitia uchunguzi wake mwenyewe, anavyothibitisha hali ya yule anayetendewa" (Kanuni katika Barua kwa Litoius, sura ya 4).

[1445] Papa Innocenti. Epist. ad Decent, c. VII.

[1446] Baraza la Ancyra, kanuni 5; Baraza la Nicaea I, kanuni 12, n.k.

[1447] Nikea I, kanuni 12; Gregori wa Nyssa, kanuni 2.5; Kartago IV, kanuni LXXVI na LXXVIII.

[1448] Kama historia inavyothibitisha, hata kulingana na maelezo ya wanahistoria wa Kanisa la Kirumi: tazama, kwa mfano, Fleury, 4 Discours sur l'hist. eccl., namba 2 na 16.

[1449] Fleury, *Hist. eccles.* Vol. VI, Kitabu 104, Sura 48, toleo la 1840.

[1450] Ἔλαιον, Hierem. respons. 1 ad August. Confess. c. VIII, in Act. Theolog. Wirtemberg. p. 81, ed. 1584.

[1451] Mafuta Matakatifu, Goar, *Euchologion*, uk. 408; *Jeremias*, loc. cit., uk. 79.

[1452] Euchelaiōn, Goar, *Eucholog.*, uk. 417.

Sakramenti ya Mafuta ya Wagonjwa hasa ndani ya Kanisa la Roma—kama vile 'mafuta ya mwisho',[1453] 'sakramenti ya wanaokufa', na[1454] —ni ya asili ya baadaye na, kama tutakavyoona, si sahihi kabisa.

§230. Uanzishwaji wa kimungu wa Sakramenti ya Mpako wa Wagonjwa na uhalali wake

I. Mtume Yakobo anazungumza kwa uwazi kabisa katika Maandiko Matakatifu kuhusu sakramenti ya Upako wa Wagonjwa alipowaagiza Wakristo: *'Je, kuna mgonjwa miongoni mwenu? Na aombe.' Je, yeyote ana furaha? Na aweimbaye zaburi*.' Mara moja anaendelea: *'Je, yeyote kati yenu ni mgonjwa? Na awaite wazee wa kanisa, na wamwombee, wakiwapaka mafuta kwa jina la Bwana. Na sala ya imani itamwaponya mgonjwa, na Bwana atamwinua; na ikiwa amefanya dhambi, atawasamehewa* (Yakobo 5:14–15). Kutokana na maneno haya, uanzishwaji wa kimungu wa Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa na uhalali wake kama sakramenti vinafunuliwa kwa usawa.

1. Uanzishwaji wa kimungu. Kwani, kwa upande mmoja, ni wazi kutoka kwa muktadha kwamba Mtume haongei kuhusu upako wa mafuta kama kitu kipya, ambacho hakikujulikana hapo awali kwa Wakristo, bali anawaonyesha tu tiba hii kama kitu ambacho kilikuwepo tayari na kilijulikana vyema miongoni mwao, ambacho anawaamuru watumie wakati wa ugonjwa. Kwa upande mwingine, hakuna shaka kwamba Mitume Watakatifu hawakuhubiri chochote kwa mawazo yao wenyewe (Gal. 1:11–12), bali walifundisha tu yale ambayo Bwana Yesu aliwaamuru (Math. 28:20) na yale ambayo Roho wa Mungu aliwahamasisha kufundisha (Yoh. 16:13); inajulikana vyema kwamba walijiita watumishi wa Kristo na wajenzi tu, si waanzilishi, wa mafumbo ya Mungu (1 Kor. 4:1). Kwa hivyo, Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa, iliyoamriwa hapa na Mtume Yakobo kwa Wakristo kama tiba ya sakramenti kwa magonjwa ya kimwili na ya kiroho, iliamriwa na Bwana wetu Yesu Kristo mwenyewe na kwa Roho wa Mungu. Hatupati katika Maandiko Mtakatifu ni lini hasa Bwana alipoanzisha sakramenti hii, kwa kuwa mengi ya yale aliyoyafundisha na kuyafanya duniani hayajaandikwa (Yohana 21:25). Lakini ni kawaida tu kudhania kwamba sakramenti hii, kama zile nyingine mbili (ubatizo na toba), ambazo kupitia kwake msamaha wa dhambi hutolewa, ilianzishwa na Bwana baada ya Ufufuko Wake, wakati *mamlaka yote mbinguni na duniani* ilipomwekwa mikononi mwake (Mathayo 28:18), na wakati, *katika kipindi cha siku arobaini*, *Alionekana kwa mitume na akazungumza kuhusu Ufalme wa Mungu* (Matendo 1:3), yaani, kuhusu uanzishwaji wa Kanisa Lake Takatifu, ambalo sakramenti ndizo sehemu yake muhimu zaidi.

2. Uhalali, kama ilivyo kwa sakramenti. Kwani, mbali na kuanzishwa na Mungu—sifa ya kwanza ya msingi ya kila sakramenti ya Kikristo— Upako wa Wagonjwa unafafanuliwa, kwa maneno ya Mtume, kwa sifa mbili zaidi: ishara inayoonekana—kupakwa mafuta kwa mgonjwa pamoja na maombi—na tendo lisiloonekana la neema linalohusiana na ishara hii inayoonekana—msamaha wa dhambi na uponyaji wa udhaifu. Hata hivyo, kudhani, kama wanavyofanya wamwasi,[1455] kwamba Mtume Yakobo anazungumzia hapa tiba ya kawaida ya kimatibabu kwa magonjwa, au zawadi ya ajabu ya uponyaji, ni kinyume kabisa na haki.

Mtazamo wa kwanza si wa haki: kwa sababu — **(a)** haijalishi nguvu ya uponyaji ya mafuta iwe gani, haiwezi kuitwa tiba ya ujumla kwa magonjwa, ilhali Mtume Mtakatifu anazungumza kwa maneno ya jumla: 'Kama yeyote kati yenu anaugua, mleteni…'; **b)** kumtia mafuta mgonjwa, kama tiba ya kawaida, ingeweza kufanywa kwa urahisi na familia yake, au marafiki, au daktari yeyote ambaye Maandiko hayamzuizi mtu kushauriana naye (Siraka 38:1–5), ilhali Mtume Mtakatifu anaamuru hasa: 'amwite wazee wa kanisa…'; **c)** Baadaye, Mtume haitaji nguvu ya uponyaji kuwa ya mafuta peke yake, bali hasa kwa sala ya watakatifu: 'nao wamwombee,[1456] wakiwa wamemwaga mafuta kwa jina la Bwana, na sala ya imani itamwokoa mgonjwa, na Bwana atamwinua'; **d)** hatimaye, uponyaji wa ugonjwa huambatana na msamaha wa dhambi: na ikiwa amefanya dhambi, zitasamehewa, jambo ambalo, bila shaka, hakuna tiba ya kawaida ya kimatibabu inayoweza kutoa.

[1453] Kitendo cha Mwisho cha Upako. Neno hili lilianza kujulikana baada ya karne ya 12 (Mabillon, utangulizi wa toleo la kwanza la edikiti, nambari 98).

[1454] Sakramenti ya Wanaotoka, Conc., Exon. 1287.

[1455] Rosenmuller, katika Jacob, vol. V, sura ya 15.

[1456] Kwa kubadilisha maneno haya badala ya yale ya Mtume: 'na amwombee', Orijeni inaonekana anarejelea mojawapo ya taratibu ambazo bado hufanywa wakati wa Upako wa Wagonjwa, yaani, kuweka mikono ya kasisi juu ya mgonjwa (tazama taratibu za Upako wa Wagonjwa).

Hoja ya mwisho pia haina msingi. Kwani — **(a)** zawadi ya uponyaji wa miujiza haikuwahi kuhusishwa na ishara yoyote maalum ya kimwili, kama inavyoonekana katika historia ya Mwokozi na Mitume [(Yohana 5:8–9); (Luka 4:40); (Marko 16:18); (Matendo 3:6); (Matendo 28:8–9)], wakati Mt. Yakobo anaashiria ishara moja maalum—mafuta; **b)** wale waliokuwa na zawadi hii ya ajabu waliweza kuponya magonjwa tu, lakini hawakuwa na mamlaka ya kusamehe dhambi, mamlaka ambayo Mwokozi aliwapa Mitume pekee na warithi wao; lakini Mtume Yakobo hapa anaunganisha msamaha wa dhambi na uponyaji wa magonjwa; **c)** katika enzi ya mitume, waumini wa cheo na hadhi zote walikuwa na vipaji vya ajabu, ikiwemo, kwa hivyo, kipaji cha uponyaji (1 Kor. 12:7–12, n.k.); kwa hiyo, kwa uponyaji wa miujiza kutoka kwa ugonjwa, mtu anapaswa kugeukia hasa kwa wale watu waliokuwa na karama hii, bila kujali cheo chao, ilhali Mtume Yakobo anauruhusu wazee wa kanisa pekee waitwe kutekeleza upako wa mafuta… Ni wazi, hili si suala la uponyaji wa miujiza, bali ni mojawapo ya sakramenti takatifu za Kanisa, ambayo, kulingana na mafundisho ya Mitume, kwa kweli haikuweza kufanywa na waumini wote (Ebr. 5:4), bali tu na watumishi walioteuliwa wa Kanisa (Efe. 4:11–12) na, hasa, na wazee wa kanisa (Matendo 20:17–18).

II. Hakuna shaka hata kidogo kwamba, tangu siku za Mitume, sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa ilifanywa katika Kanisa: kwani Kanisa halingeweza kusahau, achilia mbali kukiuka, amri iliyofundishwa waziwazi na Mtume na yenye wokovu mkubwa kwa waumini. Lakini pia kumekuwapo na ushuhuda fulani uliohifadhiwa kutoka kwa walimu wa kale, ambao ama wanataja tu upako wa mafuta, kwa msingi wa maneno ya Mtume Yakobo, au wanaashiria kupitia vipengele fulani kwamba upako wa mafuta ni ibada ya sakramenti tofauti, au hata kuiita moja kwa moja sakramenti.

Miongoni mwa wa kwanza ni ushuhuda wa:

Origeni. Baada ya kuorodhesha njia mbalimbali za msamaha wa dhambi, kama vile ubatizo, ufishi, upendo mkuu kwa Mungu na kadhalika, anaendelea: "Kuna pia ya saba, ingawa ni nzito na ngumu: msamaha wa dhambi kwa njia ya toba, wakati mwenye dhambi anapoosha kitanda chake kwa machozi, na machozi yake yanapokuwa mkate wake mchana na usiku (Zab. 41:4), na anapokuwa haoni aibu kukiri dhambi yake mbele ya kuhani wa Bwana na kuomba uponyaji, kwa mujibu wa maneno ya yule aliyesema: 'Nikasema, "Nitakiri makosa yangu kwa Bwana," nawe ukaondoa hatia ya dhambi yangu.' Naye anaendelea kuongeza: 'Katika hili pia limetimizwa kile ambacho Mtume Yakobo alisema: *'Je, kuna mgonjwa miongoni mwenu? Na awaite wazee wa kanisa, na wamwombee, wampake mafuta kwa jina la Bwana. Na sala ya imani itamwokoa mgonjwa, na Bwana atamwinua; na ikiwa amefanya dhambi, atasamehewa'* (Yakobo 5:14–15)."[1457] Origen, kwa namna fulani, haitenganishi Kipaimara cha Wagonjwa na toba hapa, bali huzungumzia kimoja mara moja baada ya kingine; lakini hii bila shaka ni kwa sababu, hata katika nyakati za kale, Kipaimara cha Wagonjwa kilifanyika—kama inavyofanyika hadi leo—baada ya toba na kikiifuata, kwa namna fulani, bila kutenganishwa.

Mtakatifu Krisostomo. Akilinganisha makasisi, kama baba wa kiroho, na wazazi wa kidunia, anasema: "Wazazi wa mwisho hawawezi kuwalinda watoto wao hata kutokana na kifo cha kimwili; kwa kweli, hawawezi kila wakati kuondoa ugonjwa ulioingia katika miili yao: wale wa kwanza, kwa upande mwingine, mara nyingi wameokoa roho zilizo wagonjwa ambazo zilikuwa zimepangiwa kuangamia, ama kwa kuzitia adhabu nyepesi au kwa kuzizuia kuanguka tangu mwanzo kabisa, si tu kupitia mafundisho na maelekezo, bali pia kupitia msaada wa maombi. Kwa maana wana mamlaka ya kusamehe dhambi si tu wanapotufanyia uzaliwa mpya, bali pia baadaye, kama ilivyoandikwa: *'Je, kuna mgonjwa miongoni mwenu? Na aite wazee wa kanisa, na wamwombee, wampake mafuta kwa jina la Bwana. Na sala ya imani itamwaponya mgonjwa, na Bwana atamwinua; na ikiwa amefanya dhambi, atawasamehewa* (Yakobo 5:14–15). Kwa kuzingatia muktadha wa mahubiri, na kwa sababu Baba Mtakatifu alikuwa amezungumza kwa kirefu awali kuhusu sakramenti ya toba na mamlaka ya makasisi ya kufunga na kufungua, kwa kusudi hilo alinukuu maneno — [(Yohana 20:23); (Mathayo 18:18)], tunaweza kuhitimisha kwamba hapa anazungumzia hasa sakramenti ya Mafuta ya Wagonjwa, ambayo hutolewa kwa wagonjwa pekee.[1458]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu. Katika utetezi wake dhidi ya uchawi, anatoa maagizo yafuatayo: 'Wakati sehemu yoyote ya mwili wako inapougua, na ikiwa unaamini katika maneno haya: 'Bwana, Mungu wa majeshi' na majina mengine yanayomtaja Mungu katika Maandiko Matakatifu yanayofaa kwa asili Yake: basi sema maneno haya, ukijitolea maombi kwa ajili yako. Utakuwa umefanya vyema zaidi kuliko wao (yaani,

[1457] Ambapo pia kinatimizwa kile ambacho Mtume Yakobo anasema… (katika Lev. homil. II, n. 4).
[1458] Tazama Chrysostom, *Kuhusu Ukuhani* III, n. 6, ukur. 59–63, katika tafsiri ya Kirusi.

wale wanaotegemea uchawi): kwa maana utatoa utukufu si kwa roho zisizo safi, bali kwa Mungu. Wakati huo huo, nitakukumbusha maneno zaidi kutoka kwa Maandiko Matakatifu: 'Je, kuna mgonjwa miongoni mwenu? Na aite wazee wa kanisa, na wamwombee, wampake mafuta kwa jina la Bwana…' na kadhalika."[1459] Inashangaza kwamba Baba Mtakatifu anarejelea tu upako wa mafuta kama tiba ambayo Wakristo wanapaswa kuitumia wakati wa ugonjwa, na hivyo anadokeza kwamba tiba hii ilikuwa inajulikana sana na ilitekelezwa kweli katika Kanisa.

Miongoni mwa aina ya pili ya ushahidi, ambayo ni wazi zaidi, ni maneno ya:

Victor, presbiteri wa Antiokia (karne ya tano), ambaye, akifafanua simulizi la Injili kuhusu Mitume: *'na wakaapaka watu wengi wagonjwa mafuta na kuwaponya'* (Marko 6:13), anasema: "Kile ambacho Mtume Yakobo anazungumzia katika barua yake kanoniki hakitofautiani na hiki: kwani anaandika: 'Je, yupo mgonjwa miongoni mwenu… Mafuta huponya magonjwa na ni chanzo cha nuru na furaha. Kwa hiyo, mafuta yanayotumika kwa upako yanaashiria rehema za Mungu, uponyaji wa magonjwa, na mwangaza wa moyo. Kwani, kama inavyojulikana na wote, ni sala inayotimiza mambo yote, huku mafuta yakitumika tu kama ishara ya kile kinachotimizwa."[1460]

Caesarea, pia mwandishi wa karne ya tano. Katika mojawapo ya mahubiri yake, anawaagiza Wakristo hivi: 'Wakati wowote ugonjwa unapomkuta mtu, na mgonjwa apokee Mwili na Damu ya Kristo na apake mafuta mwili wake, ili maneno ya Maandiko yatimizwe kwetu: "Je, yupo yeyote miongoni mwenu anayeteseka… Mnaona, ndugu, yeyote anayemgeukia Kanisa akiwa mgonjwa huchukuliwa kuwa anastahili kupokea uponyaji wa mwili na msamaha wa dhambi."[1461]

Hatimaye, wanarejelea waziwazi Kitendo cha Mafuta ya Wagonjwa kama sakramenti:

Innocent I, Papa (karne ya 5). Akijibu swali: maneno ya Mtume Yakobo yanapaswa kuelewezaje—'Je, yupo miongoni mwenu anayeteseka…' na kadhalika—anasema: 'Haya bila shaka yanapaswa kueleweka kuwa yanawahusu waumini wagonjwa, ambao wanaweza kupakwa Mafuta Matakatifu ya Upako au mafuta ya upako.' Na baadaye, akijibu swali lingine—yaani, kama askofu anaweza kufanya upako huu—anaendelea: 'Hakuna sababu ya kuhoji kwamba askofu ana uwezo wa kufanya kile ambacho presbiteri anaweza kukitenda bila shaka. Mtume anazungumzia presbiteri kwa sababu maaskofu, wakiwa wamejishughulisha na majukumu yao, hawawezi kuwatembelea wagonjwa wote… Wale wanaofanya toba (ya kanisa) hawapaswi kupewa mafuta haya: kwa maana ni sakramenti. Kwa maana ikiwa sakramenti zingine zimewekwa marufuku kwao, je, inawezekanaje moja tu iruhusiwe?"[1462]

Mtakatifu Gregori wa Dialogo. Katika Kitabu chake cha Sakramenti, anaelezea taratibu halisi za Sakramenti ya Mafuta ya Wagonjwa, ikiwa kamili na maombi yote na wimbo mtakatifu. Hapa, wakati wa kumpaka mgonjwa mafuta matakatifu, padri husema, miongoni mwa mambo mengine: "Nakupaka mafuta matakatifu kwa jina la Baba na la Mwana na la Roho Mtakatifu, ili roho chafu isikae ndani yako…, bali nguvu ya Kristo Mungu na Roho Mtakatifu iwe ndani yako, ili kupitia ushiriki wa sakramenti hii (mysterii)—kupitia upako wa mafuta matakatifu na sala yetu, ukaponeshwa kwa nguvu ya Utatu Mtakatifu—uonekane kuwa mwafaa kupokea afya yako ya zamani na kamilifu."[1463]

Inafaa kuongeza kwamba sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa inatambuliwa, miongoni mwa sakramenti zingine, si tu na Walatini, waliojitenga na Kanisa la Orthodox katika karne ya tisa, bali pia na Wanesitori na Wamonofisiti,[1464] ambao walifukuzwa kutoka kwake mapema katika Mabaraza ya tatu na ya nne ya Kiikumi katika karne ya tano.

§231. Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa inaweza kutolewa kwa nani na na nani?

Kwa maneno yale yale ambayo Mtume Yakobo aliyotumia kuthibitisha kuwekwa wakfu kwa sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa na uhalali wake, pia alionyesha waziwazi watu ambao sakramenti hii inaweza kuwekwa kwao na pia wahudumu wanaoitoa.

[1459] De adorat. in spir. et verit. lib. VI, Opp. Vol. 1, uk. 211 (Paris, 1638).

[1460] … na mafuta yalikuwa ishara ya mambo haya. Maelezo ya Marko VI, 13, katika Jz. 1, uk. 103, iliyohaririwa na Matth.

[1461] Serm. CCLXV, n. 3, katika kiambatisho cha Juz. V ya Aug., taz. Serm. CCLXXIX, n. 5.

[1462] Hii haiwezi kutolewa kwa watoa toba, kwa kuwa ni aina ya sakramenti; kwa kuwa sakramenti zingine wanazikataa, inawezaje kufikiriwa kuwa inawezekana kutoa hata aina moja? (Barua kwa Decent, sura ya VII, n. 12).

[1463] Kitabu cha Sakramenti, katika Kazi Zilizochapishwa, Juz. III, uk. 235–237, iliyohaririwa na Maur.

[1464] Renaudot, *Perpet. de la foi*, Juz. V, Kitabu 5, Sura 1 na zifuatazo; Asseman, *Bibl. Orient.*, Juz. III, *Dissert. de Nest. Syr.*, uk. 276; Marten., *Antiqu. Eccl. ritib.*, Kitabu 1, Sehemu ya II, Sura 7.

1. Kuhusu kundi la kwanza la watu, Mt. Yakobo aliandika: 'Je, kuna mgonjwa (ασθενεί) miongoni mwenu…', na zaidi: 'maombi ya imani yamponesha mgonjwa (κάμνοντα)'. Kwa hivyo, sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa imekusudiwa kwa Wakristo tu walio wagonjwa—na wagonjwa mahututi, wanaoteseka, na waliochoka—kama maneno yaliyotumiwa na Mtume yanavyoashiria.[1465] Kwa upande mwingine, hata hivyo, itakuwa ni maoni ya kupita kiasi kufasiri hili likihusu tu wale wanaokaribia kufa au wale ambao tayari wako katika hatua ya mwisho ya kifo: kwa maana maneno ya Mtume yaliyotajwa hapa, katika matumizi yao ya jumla katika lugha ya Kigiriki na katika matumizi yao katika Maandiko Matakatifu [(Mathayo 10:8); (Mathayo 25:36–39); (Luka 4:40); (Luka 7:10); (Luka 9:2); (Yohana 4:46); (Yohana 5:3); (Yohana 11:1) na zingine], hazirejelei tu kwa wanaokufa, bali kwa wagonjwa mahututi kwa ujumla, na hivyo basi pia kwa wale wenye tumaini la kupona. Kwa hiyo, Kanisa la Kirumi linafanya isivyo haki linapotoa sakramenti ya Mpako wa Wagonjwa kama baraka ya mwisho kwa wagonjwa tu ambao tayari wako karibu na kifo, ndiyo maana linaiita 'Mpako wa Mwisho', 'sakramenti ya wale wanaokaribia kufa': desturi ambayo, kulingana na kukiri kwao Walatini wenyewe, haikuonekana hadi karne ya kumi na mbili.[1466]

2. Mtume anataja waziwazi wazee wa kanisa kama wahudumu wa sakramenti ya Mpako wa Wagonjwa: 'Awaite wazee wa kanisa…' Hii hakika haimaanishi kwamba maaskofu—warithi wa moja kwa moja wa Mitume na, kwa umahususi, wasambazaji wa zawadi za neema—hawana mamlaka ya kutoa Mpako wa Wagonjwa; lakini Mtume Yakobo anataja tu wazee kwa sababu, kama Papa Innocenti I alivyobainisha, 'maaskofu, wakiwa na shughuli nyingine, hawawezi kuwazuru wagonjwa wote.'[1467] Kulingana na taratibu za kale za Kanisa la Orthodox, idadi ya wapatanishi wanaohitajika kutoa Sakramenti ya Upako wa Wagonjwa kwa kawaida huwekwa kuwa saba.[1468] Hata hivyo, kwa kuwa idadi hii haijatajwa na Mtume na haihusiani na kiini cha sakramenti, sakramenti hiyo wakati mwingine, kulingana na hali, ilitolewa na idadi kubwa zaidi ya mapadri, au na idadi ndogo—kuanzia watatu au hata mmoja tu.[1469] Hapa pia, Kanisa la Kirumi limeachana na Kanisa la Kiorthodoksi, likiwa limewapa maaskofu pekee haki ya kutakasa mafuta ya Sakramenti ya Upako wa Wagonjwa,[1470] bila sababu yoyote, ilhali Mitume anazungumzia kwa ujumla wazee wa kanisa kuhusiana na Upako wa Wagonjwa, bila hata kutaja maaskofu.

§232. Muonekano unaoonekana wa sakramenti ya Upako wa Wagonjwa na athari zake zisizoonekana zilizojaa neema

I. Aina inayoonekana ya sakramenti ya Upako wa Wagonjwa inaelezwa na Mtume Mtakatifu kwa maneno: 'Wamwombee, wampake mafuta kwa jina la Bwana.' Yaani, hii inajumuisha:

1) Kumpaka mgonjwa mafuta matakatifu au mafuta ya mboga. Mafuta haya hupakwa wakfu kwanza na makasisi mara moja kabla sakramenti haijatolewa. Kisha wanampaka mgonjwa mara saba, moja baada ya nyingine, kwa umbo la msalaba kwenye paji la uso, mashimo ya pua, mashavu, midomo, kifua na mikono pande zote mbili.

2) Sala ya Imani, inayosomwa na makasisi wakati wa kumpaka mafuta mgonjwa. Kulingana na taratibu za Kanisa la Orthodox, inasomwa kama ifuatavyo: "Baba Mtakatifu, Mponyaji wa roho na miili, uliyetuma Mwanao wa pekee, Bwana wetu Yesu Kristo, anayeponya kila udhaifu na kuokoa kutoka kwa kifo, mponye pia mtumishi wako [au mjakazi wako] fulani, kutoka kwa magonjwa ya kimwili na ya kiroho yanayomkabili [au yeye], na umfufue kupitia neema ya Kristo wako" na kadhalika.

II. Matokeo yasiyoonekana, yaliyojaa neema ya Kipako cha Wagonjwa ni:

1) Uponyaji wa magonjwa ya mwili. Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa imekusudiwa hasa kwa wale walio wagonjwa kimwili: kwa hiyo, uponyaji wa magonjwa ya mwili ni tunda la kwanza kabisa la neema kutoka kwa sakramenti hii, kama Mtume anavyosema: *'Je, kuna mgonjwa miongoni mwenu?* Amwite…', na kisha: *'Na sala ya imani itamwokoa* (σώσει) *mgonjwa, na Bwana atamwinua* (ἐγερεῖ)' (Yakobo 5:14–15). Je,

---

[1465] Tazama 'ἀσδενέω', 'κάμνω' katika kamusi – kamusi ya Kigiriki–Kirusi ya Ivashkovsky, kamusi ya Kigiriki–Kifaransa ya Alexander, na nyinginezo.

[1466] Chardon, *Hist. d'extr. onct.*, katika *Curs. Theolog. compl.* Vol. XX, iliyohaririwa na Migne. Linganisha Walter, *Manuel du Droit canon.* § 319, Dokezo – e.

[1467] … kwa sababu maaskofu, wakizuiliwa na majukumu mengine, hawawezi kuwafikia wagonjwa wote (Epist. ad Decent. c. VIII, n. II).

[1468] Simoni wa Thessaloniki, sura ya 40, katika Nov. Scripta, sehemu ya IV, sura ya 14.

[1469] Ibid. Cf. Marten, *De antiqu. Eccl. ritib.* 1, c. 7, art. 3, 4.

[1470] Baraza la Trent, Kikao cha XIV, Sura ya 1.

matokeo haya daima hutokana na Upako wa Wagonjwa? Sio kila wakati. Ni kweli. Lakini — **a)** wakati mwingine hutokea kweli, na mgonjwa hupona kabisa taratibu na kuinuka kutoka kitandani mwake. Zaidi ya hayo — **b)** mgonjwa aliyeugua sana hupokea, angalau, nafuu ya muda kutoka kwa ugonjwa wake au nguvu na himizo la kuvumilia — na hili pia ndilo lengo la sakramenti ya Mpako wa Wagonjwa: kwa kuwa kitenzi εγείρω hakimaanishi tu 'kuinua', bali pia 'kuamsha', 'kuhamasisha' na 'kuimarisha'.[1471] Hata hivyo, wakati mwingine — **c)** wale wanaopokea sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa hawapati uponyaji kutokana nayo, labda kwa sababu ileile ambayo wale wanaopokea sakramenti ya Ekaristi, badala ya matunda ya wokovu inayoitoa, hula na kunywa tu kwa hukumu yao wenyewe (1 Kor. 11:29), — yaani, kwa sababu ya kutokustahili kwao, ukosefu wao wa imani hai kwa Bwana Yesu, na ugumu wa mioyo yao. Mwisho — **(d)** kutamani au kudai kwamba kila mara mtu anapostahili Upako wa Wagonjwa aponwe magonjwa yake, ingekuwa ni kudai kwamba asife kabisa: na hili linapingana na mpango wenyewe wa urejesho wetu, ambao kulingana nao ni lazima tuachane na mwili huu wenye dhambi na wenye kufa ili, kwa wakati ufaao, baada ya kaburi, tuweze kuvalishwa ule usiokufa. Kwa hiyo, anapopokea sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa, kila mgonjwa lazima ajikabidhi kabisa kwa mapenzi ya Bwana, ambaye anajua vyema kuliko sisi ni kwa nani ni faida zaidi kupewa uponyaji kutoka kwa ugonjwa na kuongezewa maisha, na kwa nani ni bora zaidi maisha yake kumalizika kwa wakati unaofaa (Hikima 4:11).

2) Uponyaji wa udhaifu wa kiroho. Baada ya kuzungumzia athari ya kwanza, ya papo hapo ya Upako wa Wagonjwa kwa mtu mgonjwa—uponyaji wa magonjwa yao ya kimwili—Mtakatifu Yakobo anaongeza: *'na kama wametenda dhambi, watasamehewa*'. Kwa kauli hii yenye sharti—'akishawahi kutenda dhambi'—Mtume anaonekana wazi kuwa, kabla ya Upako wa Wagonjwa, mgonjwa tayari ametumia njia nyingine ya kusafishwa dhambi—sakramenti ya toba: la sivyo, Mtume hangeweza kumwasilisha mgonjwa kama asiye na dhambi (1 Yohana 1:8–10). Hadi leo, katika Kanisa la Orthodox, kila mtu anayekaribia sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa hujisafisha kwanza dhambi kwa kuzitubu kwa baba yake wa kiroho.[1472] Hata hivyo, kwa kuwa wakati wa ugonjwa mkuu—wakati ambapo mtu kwa kawaida hufikia sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa—mtu, akiwa amechoka kimwili na kiroho, si kila wakati ana uwezo wa kutoa toba ya kweli na kamilifu kwa dhambi zake, wala wa kutimiza, kwa ujumla, masharti yanayohitajika kwa mtoba dhambi ili kupokea msamaha wa dhambi; kwa kuwa, kutokana na udhaifu, huenda wasiweze kukiri dhambi fulani kikamilifu, ilhali nyingine huenda wakashindwa kuzikiri kabisa kwa kusahau; kwa kuwa dhambi fulani, hasa zile nzito, zinaweza kuendelea kuwa mzigo mzito kwa dhamiri ya mgonjwa hata baada ya toba: kwa hiyo, Bwana mwenye huruma, hasa kwa ajili ya aina hii ya mgonjwa, ametoa dawa maalum kwa ajili ya uponyaji wa udhaifu wao wa kiroho katika sakramenti ya Mpako wa Wagonjwa. Hapa, mkutano mzima wa watumishi Wake unasimama mbele ya Bwana kwa niaba ya mgonjwa anayekaribia kufa, na kupitia maombi ya imani kwa niaba ya Kanisa zima wanamsihi Yeye, Mwenye Huruma Mkuu, ampe mgonjwa msamaha wa dhambi na kutakasa dhamiri yake kutoka kwa uchafu wote. 'Tunakusihi,' wanapaza sauti, miongoni mwa mambo mengine, 'na kukusihi katika saa hii: sikiliza ombi letu na ulikubali, kama bakuli la uvumba lililotolewa kwako, na umtembelee mtumishi wako; na ikiwa ametenda dhambi kwa neno, au kitendo, au wazo, iwe ni usiku au mchana, au chini ya kiapo cha upadre, au ameanguka chini ya laana yake mwenyewe … Tunakusihi na sote tunakuomba: samehe, msamahie, na mpoe, Ee Mungu, ukipuuza makosa na dhambi zake, iwe alizotenda kwa kujua au bila kujua…' na kadhalika.[1473] Hivyo, msamaha wa dhambi kupitia sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa, iliyokusudiwa mahususi kwa wagonjwa mahututi, si kitu kingine isipokuwa ni nyongeza kwa msamaha wa dhambi katika sakramenti ya Ungamo, — ukamilisho si kwa sababu ya upungufu wowote wa Penance yenyewe katika kusamehe dhambi zote, bali ni kwa sababu ya udhaifu wa mgonjwa, ambao unamzuia kutumia tiba hii ya wokovu kikamilifu na kwa ufanisi wake wote.

Kuhusu mafundisho ya Wakatoliki wa Kirumi, wanaoona Upako wa Wagonjwa kwanza kabisa kama baraka ya mwisho kwa mgonjwa, inayotiisha roho yake dhidi ya hofu za kifo,[1474] mafundisho haya ni ya

---

[1471] Tazama 'ἐγείρω' katika kamusi ya Kigiriki ya Ivashkovsky, Alexander na wengine.

[1472] 'Ingawa unakaribia kuendelea na sherehe ya sakramenti hii (Upako wa Wagonjwa), zingatia desturi ya kale ya kanisa kuhusu padri: yaani, kwamba mgonjwa, kabla ya kuipokea, anapaswa kujisafisha kupitia sakramenti ya toba—yaani, kwa kukiri dhambi zake—na baadaye amfanyie sakramenti ya Upako wa Wagonjwa' (Utangulizi wa Upako wa Wagonjwa katika Kitabu cha Peter Mohyla cha Taratibu za Ibada).

[1473] Sala ya 7, inayosomwa wakati wa Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa.

[1474] Baraza la Trent, Kikao cha XIV, Sura ya 2.

kibubujiko kabisa. Si katika Waraka wa Mtume Yakobo kuhusu Upako wa Wagonjwa, wala katika ibada ya Upako wa Wagonjwa inayotumiwa tangu zamani zisizokoma katika Kanisa la Kiorthodox, wala katika ibada ya kale ya Kanisa la Magharibi lenyewe, kama ilivyoainishwa na Papa Gregori Mkuu, hakuna dalili hata ndogo ya baraka ya mwisho kwa wagonjwa; badala yake, inazungumzia tu uponyaji wao kutoka kwa magonjwa yao na msamaha wa dhambi zao. Zaidi ya hayo, inajulikana vyema kwamba Kanisa la kale la Kiikumeniki halikuona sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa kama baraka ya mwisho kwa waumini—kama Kanisa la Kirumi lilivyokuja kuitazama katika nyakati za baadaye—bali hasa sakramenti ya Mwili na Damu ya Bwana, ikitanguliwa na sakramenti ya toba. Uthibitisho upo katika kanuni za Mabaraza Matakatifu[1475] na Baba Watakatifu.[1476] Na hata kama sakramenti ya Upako wa Wagonjwa inaweza kuitwa kwa jina hili (kama inavyoitwa wakati mwingine miongoni mwetu), ni katika yale matukio tu ambapo si mapenzi ya Bwana kumwamsha mgonjwa kutoka kitandani mwake, na anakaribia kufa. Lakini hata katika matukio haya, sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa inaweza kuitwa, kwa namna fulani, baraka ya mwisho kwa mgonjwa—sio yenyewe, wala kwa asili yake, bali kwa sababu kawaida hutolewa kwa mgonjwa pamoja na sakramenti ya Toa ya Dhambi na sakramenti ya Ekaristi, ambazo, kwa maana halisi, ndizo zinazounda baraka ya mwisho kwa maisha ya baadaye.

6. Kuhusu Sakramenti ya Ndoa

§233. Uhusiano na yaliyotangulia; ndoa kama taasisi ya Mungu na kusudi lake; dhana ya ndoa kama sakramenti na majina yake

1. Sakramenti tatu za Kanisa la Orthodox—Ubatizo, Krismation na Ekaristi Takatifu—zimekusudiwa kwa watu wote, ili kila mtu aweze kuwa Mkristo na baadaye kustawi katika utakatifu wa Kikristo na kupata wokovu wa milele. Sakramenti nyingine mbili—Ungamo na Mafumbo ya Wagonjwa—zimewekwa kwa ajili ya Wakristo wote kama tiba mbili za wokovu: moja kwa ajili ya magonjwa ya kiroho, na nyingine kwa ajili ya magonjwa ya kimwili na, kwa wakati huo huo, ya kiroho. Lakini pia kuna sakramenti mbili zilizowekwa na Bwana ambazo, ingawa hazikusudiwi kwa watu wote wala si za lazima kwa kila mwanachama wa Kanisa, bado ni muhimu kwa madhumuni ya Kanisa kwa ujumla, kwa uwepo wake na ustawi wake. Hizi ni: **(a)** sakramenti ya ndoa, ambayo huwapa watu fulani neema ya kuzaa watoto kwa njia ya kawaida, watoto wa Kanisa wa siku zijazo; na **(b)** sakramenti ya Upakwa Mafuta wa Cheo, ambayo vivyo hivyo huwapa watu fulani neema ya kuzaa watoto wa Kanisa kwa njia isiyo ya kawaida na malezi yao kwa ajili ya uzima wa milele.[1477]

2. Ndoa inaweza kuangaliwa kwa mitazamo miwili: kama sheria ya asili au amri ya kimungu, na kama sakramenti ya Kanisa la Agano Jipya, ambalo sasa, kufuatia Kuanguka kwa Mwanadamu, linatakasa sheria hii. Kwa lengo la kuweka mafundisho ya ndoa hasa katika maana ya pili, hata hivyo tunapata ni muhimu, kwa ajili ya uwazi, kusema maneno machache awali kuhusu ndoa kama taasisi ya kimungu na kusudi lake.

Ndiyo bila shaka taasisi ya kimungu; ni sheria iliyowekwa na Muumba katika maumbile halisi ya mwanadamu, na baadaye ikathibitishwa na kufunuliwa katika ufunuo wa kimungu. Mwandishi mtakatifu wa historia, anaposimulia hadithi ya asili ya wanadamu wa kwanza, anashuhudia: *'Basi Mungu aliumba mwanadamu kwa sura yake, aliumba mwanadamu kwa sura ya Mungu; aliwaumba dume na jike. Mungu akawabariki, Mungu akawaambia: 'Zaeni mkaongezeke, mjaze dunia'* (Mwa. 1:27–28). Akiendelea kuzungumzia asili, hasa ya mke wa kwanza na kuletewa kwake kwa Adamu, anasimulia: *Bwana Mungu akamtengeneza mwanamke kwa mbavu aliyokuwa amemchukua Adamu, akamleta kwa yule mwanamume.*

[1475] Kanuni ya 13 ya Baraza la Kwanza la Kiikumi inasema: 'Kuhusu wale walio karibu na kifo, sheria na kanuni ya kale zitimilizwe hata sasa, ili mtu anayeaga dunia asinyimwe agano la mwisho na muhimu zaidi la kumuaga', na kisha inaeleza hasa agano hili lilijumuisha nini: 'Kwa kila mtu aliye karibu na kifo, yeyote aweye, anayeomba kupokea Ekaristi Takatifu, Sakramenti Takatifu zitatolewa, kulingana na hukumu ya askofu.'

[1476] 'Mtu yeyote akiondoka duniani bila kukamilisha kipindi cha toba kilichoamriwa na kanuni, upendo wa Mababa unaamuru apewe Sakramenti Takatifu, na asitumiwe katika safari yake ya mwisho na ya mbali bila baraka hii ya mwisho' (Gregory wa Nyssa, Barua ya Kikanuni kwa Litoius, Kanuni ya 7).

[1477] Mgawanyo huu mahususi wa sakramenti zote saba za Kanisa la Orthodox katika makundi matatu umeelezwa waziwazi na Patriaki wa Constantinople, Yeremia: 'zifao kwa wote ni ubatizo, mafumbo, na ushirika; kwa wale waliotengwa kwa ajili ya Mungu ni uteuzi, wakati kwa waumini wa kawaida kuna ndoa, na kwa wale waliofanya dhambi baada ya ubatizo – toba na upako wa mafuta matakatifu (Respons. 1 ad Augustan. Confes. cap. VII, in Act. Theolog. Wirtemberg. p. 77).

Naye Adamu, akiwa ametiwa nuru na Roho wa Mungu (Mathayo 19:4–6), *akasema*: *'Tazama, huyu ni mfupa wa mifupa yangu na nyama ya nyama yangu; ataitwa "mwanamke", kwa kuwa amechukuliwa kutoka kwa [mume] wake.' 'Hivyo mtu aache baba yake na mama yake, akaungana na mke wake, nao wawili wawe mwili mmoja*' (Mwa. 2:22–24). Haya yote yalitokea mwanzoni kabisa mwa dunia, katika siku za usafi wa mwanadamu. Baada ya Mafuriko, ingawa jamii ya wanadamu ilikuwa tayari katika hali ya kuanguka, Mungu bado alithibitisha tena sheria ya ndoa kwa baraka Zake, kama alivyofanya mwanzoni: *'Mungu akambariki Nuhu na wanawe, akawaambia, "Zaeni, mkaongezeke, mkaijaze dunia*" [(Mwa. 9:1); taz. (Mwa. 7)]. Katika Sheria iliyotolewa kupitia Musa, tunapata masharti magumu yanayolinda utakatifu wa muungano wa ndoa, kama ilivyowekwa na kubarikiwa na Mungu [(Law. 20:10); (Kumb. 7:14); (Kumb. 22:22); (Kumb. 28:11); cf. (Mal. 2:14–16)]. Katika Agano Jipya, Kristo Mwokozi Mwenyewe alithibitisha ukweli huu alipojibu swali la Mafarisayo kuhusu kama *mwanamume* anaweza kumtaliki mke wake kwa sababu yoyote ile, akasema: *'Je, hamkusoma kwamba Muumba, tangu mwanzo, aliwafanya wawe dume na jike? Naye akasema: 'Kwa sababu hii mwanamume ataacha baba yake na mama yake na kuungana na mke wake, na wawili hao watakuwa mwili mmoja, hivyo hawatakuwa tena wawili, bali mwili mmoja. Basi, kile ambacho Mungu amewaweka pamoja, mtu yeyote asiwatenganishe*' (Mathayo 19:4–6). Na hata kabla ya hapo—alipoheshimu karamu ya harusi huko Kana, Mgalilea kwa uwepo wake na hata kufanya muujiza wake wa kwanza huko (Yohana 2:1). Mitume Watakatifu pia walishuhudia ukweli huu uleule. Mtakatifu Paulo anasema katika sehemu moja: *'Mume hakiumbwa kwa ajili ya mke, bali mke ndiye aliumbwa kwa ajili ya mume ... Hata hivyo, katika Bwana, mume hayupo bila mke, wala mke hayupo bila mume. Kwa maana kama mke anatokana na mume, ndivyo pia mume anatokana na mke; lakini vyote vinatokana na Mungu*' (1 Kor. 11:9–12). Mahali pengine anasema: *'Amewalisha binti yake, amefanya vyema*' (1 Kor. 7:38). Katika sehemu nyingine, analaani walimu wa uongo ambao, kwa dharau kwa ndoa, waliwakataza watu kuoa (1 Tim. 4:1–3). Kwa kuiga nyayo za Mitume Watakatifu, taasisi na utakatifu wa ndoa vilihubiriwa na kutetewa na Baba Wakuu na walimu wa Kanisa: Irenaeus, Clement wa Aleksandria, Methodius, Tertullian, John Chrysostom, Augustine na wengine wengi,[1478] dhidi ya wafuasi wa Menander,[1479] Saturninus, Carpocrates, Basilides,[1480] Marcion,[1481] dhidi ya Encratites,[1482] Manichaeans[1483] na wengineo wa upotovu,[1484] ambao walikataa ndoa, wakiihusisha na shetani na kuiita hali isiyostahili Mkristo.

Lengo la kuanzishwa kwa ndoa na Mungu ni pande mbili. Kwanza, kuongezeka na kuhifadhiwa kwa jamii ya wanadamu, kama inavyoonyeshwa na maneno ya Mungu Mwenyewe, aliyebariki wanandoa wa kwanza: *'Mwanamume na mwanamke aliwafanya*,' anasimulia Musa, *'na Mungu aliwabariki, na Mungu akawaambia: "Zaeni, mkaongezeke, mkaijaze dunia*"' (Mwa. 1:27–28). Lengo hili la ndoa pia linajumuisha la kuzaa na kuongeza watoto kwa ajili ya Kanisa la Mungu,[1485] ambalo watu wote, au kizazi kizima cha binadamu, wameitwa tangu mwanzo (§168). Pili, msaada wa pande zote mbili kati ya wanandoa katika kipindi cha maisha haya ya sasa: 'Na Mungu akasema, "*Si wema mtu awe peke yake; 'Tumtengenezee msaidizi anayemfaa*' (Mwa. 2:18).[1486] Naye Mungu akamwumba mke wa kwanza, Hawa, kutoka kwa mbavu ya Adamu, ili kwamba, kupitia umoja huu wa asili, waweze kuhisi upendo wa pande zote kwa nguvu zaidi ndani yao na kujitahidi kuishi maisha yasiyogawanyika (Mwa. 2:22–24). Kwa madhumuni haya mawili ya ndoa, kufuatia Kuanguka kwa Mwanadamu, la tatu liliongezwa, yaani, kuwa kizuizi dhidi ya tamaa za dhambi

---

[1478] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga I, 28, n. 1; Clement wa Aleksandria, Stromata III, 6; Methodius, Mahubiri kuhusu Amri Inayohusu Wasichana Wakapwa, II, n. 2; Tertullian, Dhidi ya Marcion I, 29; Chrysostom, Mahubiri juu ya Mwanzo, mahubiri XXI, n. 4; Augustine, Dhidi ya Manichaean wa Pili, sura XXII.

[1479] Epiphanius, *Haereses*, XXIII.

[1480] Irenaeus, *Adversus Haereses*, I, 24; Clement wa Alexandria, *Stromata*, III, 1. 2; Cyril wa Yerusalemu, *Homilies*, VI, n. 17; Epiphanius, *Haereses*, XXIV, XXVII.

[1481] Irenaeus, *Adversus Haereses*, I, 23, n. 1; Tertullian, *Adversus Marcionem*, I, 29, 30; IV, 11, 29; V, 7.

[1482] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi*, I, 28, n. 1; Eusebius, *Historia ya Kanisa*, IV, 29; Epiphanius, *Kinyume na Ubaguzi*, XLVI, LXI, n. 1.

[1483] Tum. Bostr. Dhidi ya Manikea II, 16, 33; Augustinus. Kuhusu Maadili ya Manikea II, 10, n. 19.

[1484] Socrates, Historia ya Kanisa II, 43; Augustine, Heri 70.

[1485] Clement wa Aleksandria, Strom. III, 23; Minucius Felix, Octav. XXXI; Augustine, Serm. LXI, n. 22. Kwa mujibu wa hili, Mtakatifu Gregori Mteolojia anasema: 'Ndoa inapokuwa ndoa ya kweli na muungano wa ndoa, na kukawa na hamu ya kuacha watoto; basi ndoa ni njema, kwa kuwa inaongeza idadi ya wale wanaomfurahisha Mungu' (Homilia 37, katika The Works of the Holy Fathers III, 221).

[1486] Chrysostom, Mahubiri juu ya Mwanzo, hom. XXI, n. 4; LIX, n. 3.

zilizokuwa zimeibuka katika asili ya mwanadamu na kuwa tiba dhidi ya msukumo usio na mpangilio wa hisia. *'Ni kizuri kwa mwanamume*,' anasema Mtume, *'kutomgusa mwanamke.' Lakini, ili kuepuka uzinzi, kila mwanaume awe na mke wake* (1 Kor. 7:1–2). Na zaidi: *'Kwa wasio na wake na wajane nasema: ni wema wao wakakaa kama mimi. Lakini wasipoweza kujidhibiti, naoa; maana ni afadhali kuoa kuliko kuwaka tamaa*' (1 Kor. 7:8–9). Kusudi hili pia liliwekwa wazi na walimu wa kale wa Kanisa.[1487]

3. Ili kutakasa, kuinua na kuimarisha taasisi ya ndoa—ambayo yenyewe ni takatifu na safi kwa sifa ya asili yake ya kimungu na madhumuni yake, lakini ambayo, kutokana na upotovu wa asili ya mwanadamu, imewekwa chini ya ushawishi hatari wa dhambi na upotoshaji mwingi na watu waliojitoa kwa tamaa za kimwili— — Bwana Yesu alifurahia kuanzisha katika Kanisa Lake sakramenti maalum — sakramenti ya ndoa. Kwa jina la sakramenti hii kunamaanishwa ibada takatifu ambayo, baada ya wachumba kutangaza mbele ya Kanisa nadhiri yao ya uaminifu wa ndoa kwa kila mmoja, Neema ya kimungu hutolewa kutoka juu kupitia baraka ya kasisi, ikitakasa muungano wao wa ndoa, na kuuinua hadi kufanana na muungano wa kiroho wa Kristo na Kanisa, na baadaye kuwasaidia katika utimizo uliobarikiwa wa madhumuni yote ya ndoa. Katika utamaduni wetu, sakramenti hii pia huitwa 'Sherehe ya Harusi', kutokana na taji zinazowekwa juu ya vichwa vya bibi harusi na bwana harusi wakati wa ibada; miongoni mwa Wagiriki na Walatini, inajulikana kwa majina mengine mbalimbali.[1488]

§234. Uanzishaji wa Kimungu wa Sakramenti ya Ndoa na Uhalali wake

Bwana aliianzisha sakramenti ya ndoa lini na vipi — je, ilikuwa alipokuwapo kwenye harusi huko Kana, Galilea (Yohana 2:1–11),[1489] au alipojibu swali maarufu lililoulizwa na Mafarisayo, alipofichua maana halisi ya ndoa na kusema: *'Kile ambacho Mungu ameweka pamoja, mtu asitenganishe'* (Mathayo 19:3–12),[1490] au baada ya Ufufuko Wake, *alipowatokea kwa siku arobaini na akiongea kuhusu Ufalme wa* Mungu—yaani, kuhusu mambo yanayohusiana na utaratibu wa Kanisa Lake (Matendo 1:3)— — Injili hazitaji hili: kwani *Yesu alifanya mambo mengine mengi pia, ambayo hayajaandikwa katika kitabu hiki* [(Yohana 20:30); (Yohana 21:25)]. Hata hivyo, kutokana na baadhi ya maandiko ya Kitume, na hasa zaidi kutoka kwa Mapokeo Matakatifu, tumehakishwa bila shaka kwamba sakramenti ya ndoa imekuwepo katika Kanisa tangu mwanzo wake kabisa, na kwa hivyo inatokana na Yesu Kristo Mwenyewe.

I. Katika maandiko ya Kiatostoli tunapata dalili zilizo wazi za kuwepo kwa sakramenti ya ndoa katika Kanisa la Kiatostoli. Hivyo basi:

1) Katika Waraka wake kwa Waefeso, Mtume Paulo, akielezea majukumu ya mke Mkristo, anasema: *'Ninyi wake, wajisikieni waume zenu, kama kwa Bwana; kwa maana mume ni kichwa cha mke, kama Kristo alivyo kichwa cha kanisa, naye ndiye mwokozi wa mwili.' Lakini kama vile Kanisa linavyomtii Kristo, ndivyo pia wake wanapaswa kuwatii waume zao katika mambo yote* (Efe. 5:22–24). Kisha, akielezea majukumu ya mume Mkristo, anaendelea: *'Waume, wapendeni wake zenu, kama Kristo alivyolipenda Kanisa akajitoa kwa ajili* yake' (Efe. 5:25). Hatimaye, akitaka kueleza msingi wenyewe wa majukumu haya ya ndoa, anaashiria asili ya muungano wa ndoa na umuhimu ambao umepata katika Ukristo: *'Kwa sababu hii, mtu ataacha baba yake na mama yake, na atashikamana na mke wake, na wawili hao watakuwa mwili mmoja. 'Hii ni fumbo kuu—lakini nasema kwa habari ya Kristo na Kanisa'* (Efe. 5:31–32). Yaani, Mtume Mtakatifu anauruhusu kuwa wake wa Kikristo wawatii waume zao kama, na kwa kiwango kile kile, Kanisa linavyomtii Kristo, na kwamba waume wanapaswa kuwapenda wake zao kwa kiwango kile kile Kristo alivyoupenda Kanisa, — hasa kwa sababu muungano wao wa ndoa unaashiria muungano wa Kristo na Kanisa, na kwa upande huu kuna fumbo, na fumbo kuu. Ikiwa ndivyo ilivyo, basi, kwanza kabisa, swali linajitokeza: ni nini katika Ukristo kimefanya muungano wa ndoa wa watu wawili kuwa fumbo, na fumbo kuu zaidi; ni nini kimeipa umuhimu mkubwa namna hii, na kuinua ndoa hadi kufanana na muungano wa Kristo na Kanisa? Bila kuweka sakramenti

---

[1487] Klementi wa Aleksandria, Strom. III, 12; Krisostomu, XLIII, n. 9; *De Virginitate*, sura XIX, XXV; Augustino, *De Genesi ad Litteram*, IX, 7, n. 12; *De Nupt. et Concup.* 1, 14.

[1488] Sherehe ya harusi, Balsam. in Theop. Alex. Resp. can. XI; ibada takatifu, Balsam. in Phot. Nomoc. Vol. XIII, ch. II; conjugium, nuptiae, nuptiale mysterium – Leo Mkuu, Epist. ad Rustic. Narbonn. CLXVII, ed. Ball.

[1489] Wazo hili linaonekana kuelezwa na baadhi ya Baba wa Kanisa, ambao wanasema kwamba Kristo kisha alibariki, alitakasa na kuipa ndoa neema kwa uwepo wake (Epiphanius, Haeg. LI, uk. 30; LXVII, sura ya 6; Cyril wa Alexandria, Kitabu cha II juu ya Yohana, sura ya 2, mstari wa 1, Kazi, Juz. IV, uk. 135, Paris 1638; Augustine, Insha IX juu ya Yohana, n. 2).

[1490] Je, hii si ile anayoishirikia Mtakatifu Ambrozi katika maneno yake: 'non negamus, sanctificatum esse a Christo conjugium, divina voce dicentë erunt ambo in uno carne…' (Epist. ad Sirie. XLII)?

maalum au ibada maalum ya kidini katika Kanisa la Agano Jipya, ambayo kupitia kwake muungano wa ndoa unatakaswa na kufungwa kwa neema ya Kristo, hatutapata jibu la kuridhisha kwa swali hili. Kwa upande mwingine, ikiwa muungano wa ndoa wa watu wawili katika Ukristo kwa kweli, kwa asili yake, ni taswira ya kimistiki ya muungano wa Kristo na Kanisa; na muungano wa Kristo na Kanisa ni, bila shaka yoyote, umejaa neema na utakatifu [(Yohana 1:14); (Efe. 5:25)]: basi ni lazima idhaniwe kwamba muungano wa ndoa katika Ukristo pia umetakaswa na kujazwa neema ya Kristo kupitia kitendo fulani cha sakramenti. Hatimaye, tunafikia hitimisho lile lile tunapozingatia majukumu ambayo Mtume anawaagiza wanandoa Wakristo katika kifungu kinachozingatiwa—kumtii mume wake kwa kiwango kile kile ambacho Kanisa linamtii Kristo, na kumpenda mke wake kwa kiwango kile kile ambacho Kristo alipenda Kanisa: mke wala mume hawawezi kutimiza hili ikiwa, wanapoingia katika umoja wa ndoa, hawapokei neema maalum kutoka juu kupitia sakramenti fulani.

2) Katika barua yake nyingine, Mtume Paulo, alipokuwa akijadili hali ya utu uzima na hali ya ndoa, anasema, miongoni mwa mambo mengine: *'Mke amefungwa na sheria maadamu mumewe yu hai; lakini akifa mumewe, yuko huru kuolewa na mtu yeyote apendaye, mradi tu awe katika Bwana'* (1 Kor. 7:39). Usemi 'katika Bwana' kwa kawaida huongoza kwenye hitimisho kwamba, hata katika enzi za Mitume, ndoa ya Kikristo—tofauti na miungano mingine ya ndoa—ilifungwa 'katika Bwana', au kwa jina la Bwana; yaani, ilikuwa ni suala la imani na la Kanisa, na kwa hivyo ilitakaswa na kufungwa nao kupitia ibada fulani takatifu inayoonekana.

II. Wazazi Watakatifu na walimu wa Kanisa, walinzi wa Maandiko ya Kitume, hawaachi nafasi ya shaka kuhusu ukweli huu. Ushuhuda wao unaweza kugawanywa katika makundi mawili: katika baadhi, ndoa ya Kikristo inaonyeshwa kama suala la imani na la Kanisa, ambayo hufanyika na kutakaswa kwa ushiriki wa makasisi, kupitia baraka zao; katika nyingine, hata huitwa waziwazi sakramenti inayotolea neema.

Shuhuda za aina ya kwanza zimetolewa na:

Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu: "Inafaa kwa wale wanaoolewa kwamba muungano wao ufanyike kwa baraka ya askofu—ndoa iwe katika Bwana, na si kwa tamaa."[1491]

Mtakatifu Basil Mkuu: "*Wanaume, wapendeni wake zenu* (Efe. 5:25), ingawa mlikuwa wageni kwa kila mmoja wakati mliingia katika umoja wa ndoa! Ufungo huu wa asili, nira hii iliyowekwa kwa baraka, uwe umoja kwa ninyi mliokuwa mbali zamani!"[1492]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kama bado hamjaungana kimwili: msiogope ukamilishaji wa ndoa; mko safi hata baada ya kuingia katika ndoa. Nachukua jukumu juu yangu; mimi ndiye mpatanishi, mimi ndiye mlezi wa bibi harusi."[1493]

Mtakatifu Ambrozi: "Kama ndoa yenyewe inatakatifuzwa kwa vazi (velamine) na baraka ya padri, basi inawezaje kuwepo ndoa ambapo hakuna makubaliano katika imani?"[1494]

Baraza la Nne la Karthago (398): "Bibi harusi na bwana harusi, watakapobarikiwa na padri, wataletwa na wazazi wao au walezi wao; na, baada ya kupokea baraka, watakaa katika usafi usiku huo huo, kwa heshima ya baraka hiyo."[1495]

Vivyo hivyo — Tertullian,[1496] ; Clement wa Aleksandria,[1497] ; Papa Siricius,[1498] ; na Papa Innocent I.[1499]

Tunapata ushahidi wa aina ya pili:

Tertullian, anayoorodhesha ndoa pamoja na sakramenti—ubatizo, kikristo na Ekaristi—kwa maneno yafuatayo: 'Shetani, akitafuta kupotosha ukweli, hata anaiga sakramenti za kimungu katika mafumbo ya kipagani: huwabatiza wengine kama wafuasi wake, akiwaahidi kusafishwa dhambi kupitia ubatizo, kisha

---

[1491] 'Wale wanaopaswa kufunga ndoa na wale wanaopaswa kuolewa lazima muungano wao ubarikiwe kwa idhini ya askofu, ili ndoa iwe ni kwa mujibu wa Mungu na si kwa mujibu wa tamaa tu' (Epist. ad Polycarp, n. 6).
[1492] Katika Mahubiri ya Siku Sita, VII, katika Kazi za Baba Watakatifu, V, 132.
[1493] Maneno juu ya Ubatizo Mtakatifu, ibid. III, 288.
[1494] Barua kwa Vigil, XIX, au XXIII, namba 7.
[1495] Sura ya XIII.
[1496] Basi, tutaanza wapi kuelezea furaha ya ndoa, ambayo Kanisa huianzisha, toleo linaithibitisha, na baraka huihirimu (Ad uxor. II, c. 9)?
[1497] Paedagog. III, c. II; Strom. III, 21, § 12.
[1498] Barua kwa Himerius wa Tarragona, sura ya 4.
[1499] Barua kwa Victricius wa Rothomag, Sura ya 6.

huwaweka alama wapiganaji wake pande za paji la uso, na kwa heshima hutoa toleo la mkate… na hata huweka kuhani mkuu kwenye harusi."[1500]

Mtakatifu Yohane Krisostomo, akizungumza dhidi ya nyimbo na sherehe zisizofaa ambazo kwa kawaida hufanyika kwenye harusi, anasema: 'Kwa nini mnadhilisha hadharani sakramenti tukufu ya ndoa? Yote haya yanapaswa kukataliwa, na binti anapaswa kufundishwa haya tangu mwanzo kabisa; makasisi wanapaswa kuitwa, na kupitia maombi na baraka muungano wa ndoa unapaswa kufungwa, ili upendo wa bwana harusi uongezeke na usafi wa bibi harusi uhifadhiwe, na zaidi ya yote, ili matendo ya wema yaingie katika nyumba hiyo na hila zote za shetani zifukuzwe nje yake, na ili wao (wanandoa), waliounganishwa kwa neema ya Mungu, waishi maisha ya kupendeza."[1501]

Mtakatifu Ambrozi anaandika: "Tunatambua kwamba Bwana na mlinzi wa ndoa ni Mungu, ambaye hatavumilia uchafuzi wa kitanda cha mwenzake. Na yeyote anayefanya hivyo anaitenda dhambi dhidi ya Mungu: kwa maana wanavunja sheria Yake na kusaliti neema Yake. Na kwa kuwa wanatenda dhambi dhidi ya Mungu, wananyimwa sehemu katika fumbo la mbinguni."[1502]

Mtakatifu Zeno wa Verona: "Upendo wa ndoa wa watu wawili, kupitia sakramenti takatifu, unawaunganisha kuwa mwili mmoja."[1503]

Kutoka kwa Mtakatifu Augustino: "Katika ndoa yetu (ya Kikristo), utakatifu wa sakramenti una nguvu zaidi kuliko uzao wa mama."[1504] "Kanisa hutoa si tu muungano wa ndoa, bali pia sakramenti."[1505]

Tunaweza kuongeza kwamba, mbali na Kanisa la Orthodox, ndoa inachukuliwa kuwa mojawapo ya sakramenti si tu na Wakatoliki wa Kirumi, bali pia na wale waliopotoka kutoka kwa Orthodox tangu enzi za kale, yaani: Wakopti, Waarmenia, Wamaroniti, Wabizini, Wanesitoria, W[1506] , na hii inaonyesha wazi kwamba katika Kanisa la kale la ulimwengu, imani katika sakramenti ya ndoa ilikuwa ya ulimwengu mzima na ilienea sana.

§235. Upande unaoonekana wa sakramenti ya ndoa na matendo yasiyoonekana

I. Kipengele kinachoonekana cha sakramenti ya ndoa kinajumuisha matendo mawili ya msingi. La kwanza ni tamko rasmi la bibi harusi na bwana harusi mbele ya Kanisa kwamba wanaingia katika umoja wa ndoa kwa ridhaa yao binafsi na ya pamoja na watakuwa waaminifu kwa kila mmoja kwa maisha yao yote. Pili, baraka kuu ya muungano wao wa ndoa na padri, ambapo, akimwekea taji kichwani bwana harusi, anatangaza: 'Mtumishi wa Mungu… ameolewa na mtumishi wa Mungu… kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu'; kisha, akimwekea taji kichwani bibi harusi, anarudia: 'Mja wa Mungu amefungishwa… na mja wa Mungu… kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu,' na hatimaye, akisema sala fupi kwa Mungu: 'Ee Bwana Mungu wetu, wavike taji la utukufu na heshima,'[1507] , anawabariki wote wawili pamoja mara tatu.

II. Kazi zisizoonekana za neema, zinazotolewa kwa bibi harusi na bwana harusi kupitia sakramenti ya ndoa, kwa ujumla zinajumuisha ukweli kwamba, kwa maneno ya Mtume, muungano wao wenyewe unakuwa fumbo kuu, kwa vile unaufanya kuwa mfano wa muungano wa fumbo wa Kristo na Kanisa: *'Fumbo hili ni*

[1500] De praescriptis haeresibus, c. 40. Mahali pengine: 'Inatosha kusema hivi: ikiwa sakramenti za Muumba ni kubwa machoni pa Mtume, ni duni machoni pa wamakanisa. Lakini mimi, kwa upande wangu, nasema hivi kumhusu Kristo na Kanisa,' anasema. 'Inahusisha tafsiri, si utengano, wa sakramenti. Inadhihirisha mfano wa sakramenti iliyoendeshwa na Yeye, ambaye bila shaka ilikuwa sakramenti yake' (Adv. Marcion. V, 18).

[1501] ... kwa nini unafafanua mafumbo ya sherehe za ndoa?... mmeunganishwa kwa mapenzi ya kimungu... (katika Genes. homil. XLVIII, n. 6).

[1502] Kuhusu Abrahamu. I, sura ya 7… amefanya upatanisho; na kwa hiyo, kwa sababu anatenda dhambi dhidi ya Mungu, anapoteza sehemu yake katika sakramenti ya mbinguni.

[1503] Upendo huu wa ndoa unawaunganisha watu wawili kuwa mwili mmoja kupitia sakramenti takatifu (L. 1, Tr. II, on Hope, Faith and Charity, n. 4).

[1504] Kuhusu Wema wa Ndoa, sura 18, n. 21; taz. sura 24, n. 32.

[1505] De Genes. ad litt. IX, c. 7; cf. de pecc. Orig. XXXIV, n. 39; XXXVII, n. 42.

[1506] Renaudot, *De la perpetuitate...*, Juz. V, Kitabu 6, Sura 1; Asseman, *Bibliotheca Orientalis*, Juz. III, Sehemu I, uk. 356; Juz. III, Sehemu II, uk. 319 na zifuatazo.

[1507] Maana ya sala hiyo ni kama ifuatavyo: 'Bwana, Mungu wetu! Kama vile maharusi hawa sasa wamepambwa, kwa jina Lako, kwa taji; basi, kwa nguvu ya baraka Yako, taja na pamba muungano wao wa ndoa kwa utukufu na heshima, ili muungano huu uweze kubaki kuwa wa heshima, wenye utukufu na usiokatika hadi mwisho wa maisha yao, na wapate kung'aa kwa uaminifu wa pande zote na usafi wa tabia, kama vile taji angavu'.

kuu,' anasema Mtume, *'nasema kwa ajili ya Kristo na Kanisa*' (Efe. 5:32). Na, kwa hivyo, — kwa kuwa neema hii, hasa:

1) Inatakasa na, tuseme, inafanya kiroho muungano wa ndoa wa watu wawili: kwani muungano wa Kristo na Kanisa ni mtakatifu na wa kiroho. Hivyo basi Mtume anazungumzia ndoa ya Kikristo: *'Ndoa iheshimiwe na wote*, *na kitanda cha ndoa kisiwe na uchafu*' (Ebr. 13:4), na anawaamuru wanandoa Wakristo: *'Maana hii ndiyo mapenzi ya Mungu, utakatifu wenu: kwamba mjiepushe na uasherati; kwamba kila mmoja wenu ajue kumiliki mwili wake katika utakatifu na heshima*' (1 The. 4:3–4). Vilevile, Mtakatifu Krisostomo, akikumbuka amri ya Mtume kwamba mume Mkristo ampende mke wake, na mke Mkristo amheshimu mumewe (Efe. 5:33), anaongeza: 'kwani kila mmoja wao amepokea chake. Hivyo ndivyo ilivyo ndoa iliyo katika Kristo, ndoa ya kiroho na uzazi wa kiroho, si wa damu, wala wa ugonjwa, kama uzazi wa Isaka, ambaye Maandiko yanasema: *'na uwezo wa Sara wa kuzaa ulikuwa umeisha*' (Mwa. 18:11). Na ndoa hii si ya tamaa, wala ya mwili, bali ni ya kiroho kabisa, kwani ndani yake nafsi inaunganishwa na Mungu kwa uhusiano usioelezeka, unaojulikana na Yeye peke yake: ndiyo maana inasemekana: *'Mtu aliyeungana na Bwana ni roho moja na Bwana*' (1 Kor. 6:17). 'Tazama jinsi Mtume anavyohakikisha kwamba mwili uungane na mwili, na roho na roho.'[1508]

2) Inaunganisha umoja wa ndoa wa watu wawili kwa vifungo visivyovunjika: kwa maana umoja wa Kristo na Kanisa hauvunjiki na ni wa milele (Mathayo 28:20). Na kuhusu ndoa ya Kikristo, mtu lazima aelewe zaidi ya yote: *'Kile ambacho Mungu amekiunganisha, mtu asiwatenganishe*' (Mathayo 19:6) — muungano si kwa sheria ya ndoa tu, ambayo (sheria) Aliyoitawaza kwa wanadamu tangu mwanzo kabisa na kuithibitisha katika ufunuo wa Agano la Kale, lakini hasa kupitia neema Yake, anayoitoa kwa bibi harusi na bwana harusi kupitia sakramenti maalum ya Agano Jipya.

3) Mwisho, huwasaidia wanandoa Wakristo kutimiza wajibu wao wa pamoja kwa njia takatifu katika maisha yao yote, wakifuata mfano ulio juu zaidi wa muungano mtakatifu zaidi wa Kristo na Kanisa. Ni kwa njia hii pekee ndipo amri za Mtume Mtakatifu zinakuwa za kueleweka na rahisi kutimiza: kwamba waume wapende wake zao, *kama Kristo alivyoupenda Kanisa na akajitoa kwa ajili yake* (Efe. 5:25), na kwamba wake wawatie waume zao katika yote, *kama vile Kanisa linavyomtii Kristo* (Efe. 5:24). Ingekuwa juu ya uwezo wa binadamu kuiga mfano mkuu kama huo kama si kwa neema ya kipekee ya Mungu. Kwa kuwasaidia wanandoa Wakristo katika utimizo wa wajibu wao wa pamoja katika maisha yao yote, neema hii hivyo pia huwasaidia katika kufikia malengo yote ya muungano wa ndoa, yaani, kuzaliwa kutukuzwa kwa watoto—watoto wa baadaye wa Kanisa—msaada wa pamoja katika yote mema, na kujikinga nao wenyewe dhidi ya mahusiano haramu au yasiyobarikiwa (§233).

§236. Nani anaweza kuadhimisha sakramenti ya ndoa, na ni nini kinachohitajika kwa wale wanaoingia katika sakramenti hii?

150915101511**I.** Tangu mwanzo kabisa wa Ukristo, mamlaka ya kusherehekea sakramenti ya ndoa, kama sakramenti zote nyingine, imekuwa ya wachungaji wa Kanisa, maaskofu na presbiteri. Kama tulivyoona, Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu anazungumzia hili; baadaye, Tertullian, M[1512] , na wengine wanataja hili au hata kutoa ushahidi wazi juu yake: Mtakatifu Basil Mkuu, Mtakatifu Gregori Mteolojia, Mtakatifu Yohane Krisostomo, Mtakatifu Ambrozi, Mtakatifu Atanasi, Papa Siricius na Papa Innocenti, Mtakatifu Cyprian na baraza lote la wachungaji lililokutana Karthago.[1513] Kwa hawa tunaweza kuongeza: Mtakatifu Timotheo wa

---

[1508] Kwa maana kila mmoja amepokea vivyo hivyo. Basi, ndoa hii, ikisherehekewa kulingana na Kristo, ni ndoa ya kiroho na kuzaliwa kiroho, …, ya kiroho kabisa…, katika Homilia juu ya Waefeso XX, n. 5.

[1509] Basil Mkubwa, Kuhusu Siku Sita za Uumbaji, VII, 5; Gregory Mtheolojia, Barua kwa Procopius, LVII; Chrysostom, Mahubiri kuhusu mada hiyo hiyo: Kuhusu Zinaa, n. 2.

[1510] Kwa kuwa ndoa yenyewe inapaswa kutakaswa kwa vazi na baraka ya ukuhani… Barua kwa Vigil, XIX, n. 7.

[1511] Syril, Barua kwa Himerus wa Tarragona, 1, n. 5, 13; Innocent, Barua kwa Vitrigius wa Rothomag, sura ya VI, n. 10; X, n. 13.

[1512] Tazama maelezo 1491, 1496 na 1500 hapo juu. Na zaidi: 'ili mpate kuolewa katika Mungu kulingana na sheria na Mtume, ikiwa kweli mnajali—kama mnavyofanya, mkitafuta ndoa hii—ambayo wale mnaowatafuta hawaruhusiwi kuwa nayo, kutoka kwa askofu anayeoa mke mmoja, kutoka kwa makasisi na wadiwani…' (Tertullian, *De Monogamia*, sura ya XI).

[1513] Tazama dokezo 1495 hapo juu.

Alexandria,[1514] Mtakatifu Theodore Studite, Mtakatifu Nicetas na Mtakatifu Photius, Patriaki wa Constantinople,[1515] na kadhalika.

II. Watu wanaoingia katika sakramenti ya ndoa, kulingana na kanuni za Kanisa la Orthodox:

1) Wote wawili lazima wawe wa imani ya Kikristo. Kwa maana bila imani katika Kristo, mtu hawezi kupokea neema ya Mungu, ambayo hutolewa kupitia sakramenti (§197), na, kwa ujumla, ni wale tu ambao tayari wameingia katika ufalme huu kupitia mlango wa ubatizo (Yohana 3:5) wanaoweza kushiriki katika vipawa vya kiroho vinavyotolewa katika ufalme wa neema ya Kristo. Kwa hiyo, ndoa na wasioamini (wasio Wakristo) imepigwa marufuku kwa Wakristo (Kanuni ya 14 ya Baraza la Nne la Kiinjilisti; Kanuni ya 72 ya Baraza la Sita la Kiinjilisti).

2) Angalau mmoja wa wanandoa—yaani, mume au mke—lazima awe wa imani ya Orthodox, kama si wote wawili. Vinginevyo, baraka ya Mungu, inayotolewa na mhudumu wa Kanisa la Orthodox, inawezaje kupokelewa kwa imani ya kweli wakati hakuna imani katika Kanisa lenyewe, mtoaji wa zawadi za neema? Lakini ikiwa hata mmoja wa waliodarisiwa ni Morthodoksi, basi kwa ajili ya mtu huyo mmoja baraka ya Mungu hutiwa juu ya muungano wa waliodarisiwa, kwa kuwa wote wawili, kulingana na Neno la Mungu, wanakuwa mwili mmoja (Mathayo 19:5). Hata hivyo, baraka hiyo hutolewa kwa sharti kwamba mhusika asiye Morthodoksi asisababishe kwa namna yoyote ile mhusika Morthodoksi kupoteza imani yake siku zijazo, na kwamba watoto wowote watakaozaliwa wao walee katika imani ya Uorthodoksi (Baraza la Laodikia, Kanuni 10.31; Baraza la Nne la Kiinjilisti, Kanuni 14; Baraza la Sita la Kiinjilisti, Kanuni 72).

3) Hawapaswi kuwa na uhusiano wa damu au wa kiroho ndani ya viwango vinavyojulikana, kama inavyofafanuliwa na kanuni za Kanisa (Kanuni za 63 na 54 za Baraza la Sita la Kiinjili; Kanuni ya 2 ya Baraza la Neo-Caesarean; Kanuni za 23, 78 na 87 za Basil Mkuu; Kanuni ya 11 ya Timothy).

3) Lazima wawe na ridhaa ya pamoja na ya hiari kuingia katika ndoa. Hili linatokana na asili ya uhusiano wa ndoa: *'Mtu ataacha baba yake na mama yake, na kushikamana na mke wake, nao wawili watakuwa mwili mmoja*,' alisema Bwana (Mathayo 19:5). Umoja wa namna hii wa watu wawili unawezekana tu kwa nguvu ya hiari ya kujitegemea, ikisukumwa na upendo, na si kwa njia yoyote ile ya kulazimishwa. Kwa hiyo, Kanisa daima huwauliza kwa heshima harusi na bwana harusi mara moja kabla ya harusi yao: iwapo wanaingia katika ndoa kwa hiari yao wenyewe na bila kulazimishwa. Na ni baada tu ya kupokea jibu la ndiyo ndipo huibariki muungano wao.[1516]

§237. Sifa za ndoa ya Kikristo, iliyotakaswa na sakramenti

Sifa za ndoa ya Kikristo, iliyotakaswa na sakramenti, ni: **(a)** umono, yaani, ndoa ya Kikristo ni muungano wa mume mmoja na mke mmoja tu, na **(b)** kutenguleki.

1. Ukristo unakataza vikali poligamia (πολυγαμία) na unatakasa kwa sakramenti muungano wa watu wawili tu, mume mmoja na mke mmoja (μονογαμία). Kwani huo ndio sheria ya asili ya ndoa, iliyowekwa na Muumba katika asili ya mwanadamu mwenyewe, na iliyotangazwa wakati huo huo na baba wa ukoo wa wanadamu, kwa ufunuo kutoka juu. *'Na Mungu akaumba mwanadamu*,' anasimulia mwandishi mtakatifu wa matukio, *'akaumba dume na jike*' (Mwa. 1:27). Na tena: *'Bwana Mungu akamtengeneza mwanamke kwa mbavu aliyokuwa amemtoa mwanadamu, akamleta kwa yule mwanadamu.' Na yule mwanamume akasema: 'Tazama, huyu ni mfupa wa mifupa yangu na nyama ya nyama zangu; ataitwa "mwanamke", kwa kuwa amechukuliwa kutoka kwa [mume] wake.' Kwa hiyo mwanamume ataacha baba yake na mama yake na kuungana na mke wake, na wawili hao watakuwa mwili mmoja* [(Mwa. 2:22–24); taz. (Mathayo 19:4–6)]. Sheria hii ilithibitishwa na kufafanuliwa na Kristo Mwokozi Mwenyewe, aliposema: *'Yeye aliyeumba mtu tangu mwanzo aliwafanya wa kiume na wa kike.' Naye akasema: 'Kwa sababu hii mtu ataacha baba yake na mama yake na kuungana na mke wake, na wawili hao watakuwa mwili mmoja*' (Mathayo 19:4–5). Mtume Paulo pia aliwaonyesha waziwazi Wakristo sheria hii, akisema: *'Kila mtu awe na mke wake ... mke hana mamlaka juu ya mwili wake, bali mume; vilevile, mume hana mamlaka juu ya mwili wake, bali mke* ana (1 Kor. 7:2–4), na kwa kuwakazia wanandoa Wakristo kwamba muungano wao kwa fumbo unawakilisha

[1514] Majibu ya Kikanuni, jibu la swali II, katika Kitabu cha Kanuni, uk. 352.
[1515] Feod. Stud. lib. 1, Epist. 1; Nikephorus, c. XXXIV; Photius, Nomocanon, vol. XIII, c. II, Schol. in Justell., p. 1091.
[1516] Tazama sehemu kuhusu harusi katika Trebnik.

muungano wa Kristo na Kanisa (Efe. 5:23 na kuendelea). Mababa Wote Watakatifu na walimu wa Kanisa baadaye walifundisha sheria hii ya ndoa kwa njia ileile.[1517]

Hata hivyo, ingawa imekataza mtu kuwa na wake wawili au zaidi, au waume wawili au zaidi, kwa wakati mmoja, Imani Takatifu haipingi wanandoa kuingia katika ndoa nyingine endapo mmoja wao atafariki, ingawa inapendelea usitani wa heshima kuliko ndoa kama hiyo. *'Kwa wasio na mume na wajane*,' anaandika Mtume Mtakatifu, *'ni heri wawe kama mimi. Lakini kama hawawezi kujidhibiti, naoa; maana ni afadhali kuoa kuliko kuungua na tamaa*' (1 Kor. 7:8–9). Na zaidi: *'Mke amefungwa na sheria maadamu mumewe yu hai; lakini mumewe akifa, yuko huru kuolewa na mtu yeyote apendaye, mradi tu awe katika Bwana. Hata hivyo, atakuwa na furaha zaidi akibaki kama* alivyo' [(1 Kor. 7:39–40; tazama pia (Rum. 7:2–3); (1 Tim. 5:14)]. Vilevile, Baba Watakatifu hawakuwahi kuwakataza wale waliotaka kuingia katika ndoa ya pili;[1518] bali, kwa msingi wa maneno ya Mtume yaliyotajwa hapo juu, walichukulia hili kama kibali tu kwa udhaifu wa kibinadamu na upungufu katika ukamilifu wa Kikristo.[1519] Ndiyo maana waliagiza katika kanuni zao kwamba wale wanaoingia katika ndoa ya pili wanapaswa wakati mwingine kupitia toba ya kanisa, kama vile wangekuwa wameshindwa kuzingatia kujinyima kunakofaa kwa Wakristo,[1520] ili ndoa hii yenyewe ifanyike kwa sherehe ndogo za kanisa, kwa kuacha baadhi ya taratibu takatifu zilizotumika katika ndoa ya kwanza,[1521] na ili wale wanaoingia katika ndoa ya pili wasiruhusiwe kuingia katika ngazi za uongozi wa kanisa [(1 Tim. 3:3–12); (Tito 1:6)].[1522] Kuhusu ndoa ya tatu: kulingana na kanuni zile zile za baba wa Kanisa, ingawa ni uchafu ndani ya Kanisa, ni bora kuliko uzinzi, na kwa hivyo inaruhusiwa, lakini tu kwa toba kubwa kuliko ile iliyowekwa kwa wale waliooa au kuolewa mara mbili; ilhali ndoa ya nne, ikiwa ni poligamia, imepigwa marufuku kabisa.[1523]

2. Sifa ya pili ya ndoa ya Kikristo—kutengwa kwake—pia inatokana na sheria ya asili ya ndoa, iliyowekwa na Muumba katika asili ya mwanadamu mwenyewe na kuelezwa na Kristo Mwokozi. Wafarisayo walipomuuliza: *'Je*, *ni halali kwa mwanaume kumtaliki mke wake kwa sababu yoyote*?'—Alijibu: *'Je, hamkusoma kwamba Muumba, tangu mwanzo, aliwaumba kuwa dume na jike? Naye akasema: 'Kwa sababu hii mwanamume ataacha baba yake na mama yake na kuungana na mke wake, na wawili hao watakuwa mwili mmoja, hivyo hawatakuwa tena wawili, bali mwili mmoja. Basi, kile ambacho Mungu amekiunganisha, mtu asiwatenganishe*.' Walipomkataa, wakisema, 'Je, *Musa hakutuamuru kutoa hati ya talaka na kumtaliki?*' (Mathayo 19:7), Bwana akasema: *'Musa aliwaruhusu kuwatala wake zenu kwa sababu ya ugumu wa mioyo yenu, lakini tangu mwanzo haikuwa hivyo*' [(Mathayo 19:3–8); taz. (Marko 10:2–9)]. Wanafunzi wake walipomuuliza tena kuhusu jambo lile lile, alisema: *'Yeyote amemwacha mke wake, isipokuwa kwa sababu ya uzinzi, na kuoa mwingine, afanya uzinzi; na yeyote amemuoa mwanamke aliyeachwa, afanya uzinzi*' [(Marko 10:11–12); ikinukuliwa (Luka 16:18)]. Mafundisho ya Bwana kuhusu kutoweza kuvunjika kwa ndoa pia yalihubiriwa na Mitume Watakatifu: *'Kwa wale walio na wake si mimi ninaamuru, lakini Bwana: mke asimtaliki mumewe—bali akifanya hivyo, lazima abaki bila kuolewa au awaliane na mumewe—na mume asimtaliki mke wake* (1 Kor. 7:10–11). Na katika sehemu nyingine: *Mwanamke aliyeolewa amefungwa na sheria kwa mumewe aliye hai; lakini mumewe akifa, ameachiwa huru kutoka kwa sheria ya ndoa. Kwa hiyo, ikiwa, wakati bwana wake bado yu hai, ataoana na mwanaume mwingine, ataitwa mzinzi; lakini bwana wake akifa, yuko huru kutokana na sheria, wala hatakuwa mzinzi akoeana na mwanaume mwingine* (Warumi 7:2-3). Kwa kuwa kuna mafundisho wazi kiasi hiki kutoka kwa Mwokozi Mwenyewe na Mtume Wake kuhusu kutotengana kwa ndoa hata kufikia kifo cha mmoja wa wanandoa, ni kawaida tu kwamba wafundishaji wote wa Kanisa wamekitangaza kwa kauli moja ukweli uleule, kwa mfano: Mtakatifu Justin Mwenye Dhuluma,

---

[1517] Hermas, *Pastor*, Kitabu II, Amri IV, n. 4; Methodius, *De Conv. Decem*, *Virg. Orat.* III, n. 12; Chrysostom, *De non iterand. conjug.* n. 1, 2; *In Tit.* Homilia II, n. 1; Epiphanius, *Haeres.* XLVIII, n. 9.

[1518] Kirili wa Yerusalemu, Maelekezo ya Jumla, Kitabu IV, § 26; Basili Mkuu, Barua, CLXI, § 4; Epifania, Kuhusu Ubaguzi, LIX, nn. 4, 6.

[1519] Athinagoras, Legat, sura ya XXXIII; Clum. wa Alexandria, Strom. III, 2; Gregory wa Nyssa, Vita S. Macrinus, Juz. II, uk. 180, toleo la Morel; Ambrose, De viduis, sura ya IX; Chrysostom, De non iterand. conjug., n. 2.

[1520] Kanuni Zilizokusanywa za Laodikia, Kanuni 1; Basil Mkuu, Kanuni, 4, 87.

[1521] Chrysostom, *De non iterand. conjug.*, n. 2; Ambrosiastus, *in I Corinth.* VII, 40; Theodoret wa Cyzicus, *Lib.* 1, *Epist.* L; Nicephorus, *Can.* X.

[1522] Tertullian, *Exhort. cast.*, sura VII; Origen, *in Luc.*, hom. XVII; Siricius, *ad Himer. Tarrac.*, sura VIII–XII; Chrysostom, *in Tit.*, hom. II; Epiphanius, *Expos. fidei cathol.*, n. 21; *haeres.* LIX, n. 4; Jerome, Epist. ad Ocean. LXXXII.

[1523] Basil Mkubwa, Kuhusu Imani Sawa, sura 4, 50, 80.

Clement wa Aleksandria, Mtakatifu Basil Mkuu, Mtakatifu Yohane Krisostomo, Mtakatifu Epifania, Mtakatifu Kirili wa Aleksandria na wengine wengi.[1524]

Mwokozi alionyesha kisa kimoja tu ambacho talaka inaruhusiwa. Hii ni usaliti, ukiukaji wa muungano wa ndoa na mke au mume yeyote: *'Yeyote amemtala mke wake, isipokuwa kwa sababu ya uzinzi, na kuoa mwingine, huoa mzinzi'* (Mathayo 19:9): *'Yeyote amemwacha mke wake, isipokuwa kwa sababu ya uasherati, naye akaoa mwingine, atenda uzinzi'* (Mathayo 5:32). Na kanuni za Mabaraza Matakatifu na Mababa Watakatifu pia zinaashiria kisa hiki kimoja tu kama kile pekee kinachoruhusu kuvunjwa kwa ndoa, huku wakati huo huo zikibainisha kwamba hata katika kisa hiki muungano wa ndoa unaweza kubaki imara kupitia upatanisho wao na kubaki usiokanusika.[1525]

7. Kuhusu sakramenti ya upadre

§238. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; upadre kama huduma maalum, iliyowekwa na Mungu ndani ya Kanisa (hierarkia) na ngazi zake tatu; dhana ya upadre kama sakramenti

Katika kuelezea mafundisho ya sakramenti hadi sasa, tumebainisha kuhusu kila moja yao kwamba zinaweza kutolewa na kufundishwa kwa waumini tu na wachungaji wa Kanisa, yaani maaskofu na wapresbiteri. Lakini ili watu waweze kuwa wachungaji wa Kanisa la Kristo na wapokee mamlaka ya kusimamia sakramenti, Bwana aliweka sakramenti nyingine maalum—sakramenti ya upadre.

Ukuhani unaeleweka kwa maana mbili: kama daraja maalum la watu, utume maalum ndani ya Kanisa unaojulikana kama hiraki (uongozi mtakatifu), na kama sakramenti maalum ya kuwaweka watu wakfu na kuwateua kwa utume huu. Tayari tumechunguza ukuhani kwa maana ya kwanza, na tumeona:

[1526]**a)** kwamba Bwana Mwenyewe aliweka mpangilio wa viongozi, yaani wale walioteuliwa na Yeye pekee kuwa walimu katika Kanisa, watumishi wa sakramenti na viongozi wa kiroho, na kwa vyovyote vile hakutoa haki hii kwa waumini wote (§172); **b)** kwamba ndani ya daraja hili kuna vyeo vitatu vya msingi, vilivyowekwa na Mungu: cha kwanza na cha juu zaidi ni cha askofu, kuhani mkuu; cha pili na cha chini yake ni cha presbiteri, yaani padri; ya tatu na ya chini kabisa ni cheo cha diwani (§173), na — **c)** kwamba cheo hizi zote tatu za ngazi ya uongozi zimewekwa katika uhusiano maalum kwa kila moja na kwa kundi la kondoo, na zina jukumu maalum la kutekeleza katika huduma yao ya pamoja kwa Kanisa (§174). Sasa tutajadili upadri kama sakramenti.

Neno 'uherejani', kama sakramenti, kwa kawaida linarejelea ibada hiyo takatifu ambapo, kupitia kuwekwa kwa mikono ya askofu kwa sala juu ya kichwa cha mtu aliyechaguliwa, neema ya Kimungu hutolewa kwa mtu huyo, ikimtakatifuza na kumweka katika cheo maalum ndani ya ngazi za kikanisa, na baadaye huwasaidia katika utekelezaji wa majukumu yao ya kihierarkia. Sakramenti hii pia hujulikana kama uteuzi,[1527] uteuzi wa kimistiki,[1528] kuinuliwa kwa cheo (kitakatifu),[1529] baraka ya upadre,[1530] na sakramenti ya madaraka matakatifu.[1531]

§239. Uanzishwaji wa kimungu na uhalali wa sakramenti ya Madaraka Matakatifu

I. Uanzishwaji wa kimungu wa sakramenti ya upadre unaonekana wazi kutokana na matendo ya Mitume Watakatifu, ambao wao wenyewe, wakiwa wameongozwa na Roho Mtakatifu, aliyewakumbusha yote ambayo Bwana Yesu alikuwa amewaamuru (Yohana 14:26), waliadhimisha sakramenti hii na, kwa kuweka mikono, waliwaweka watumishi katika ngazi zote tatu za cheo cha kanisa. Hivyo, Mt. Paulo

---

[1524] Justin, *Apologeticus* 1, n. 6; Clement wa Aleksandria, *Stromata* II, 23; III, 11; Basil Mkubwa, *Kuhusu Siku Sita za Uumbaji*, VII, uk. 5; Chrysostom, *Epistola ad Syriae*. XXV; Epiphanius, *Expos. fidei cathol.*, n. XXI; *Haeres.* LIX, n. 4, 6; Cup. wa Alexandria, *in Malach.*, n. 28; Theodoret, *in 1 Cor.* VII, 11; Lactantius, *Inst. Div.* VI, 23, na wengine.

[1525] Kanuni ya 8 ya Kanuni za Neo-Caesarean; Kanuni ya 115 ya Kanuni za Carthaginian; Basil Mkuu, Kanuni 9, 21, 39, 48; Kanuni ya 87 ya Baraza la Sita la Kiinjili.

[1526] Majina mengine: ιερά τάξις (Gregory, Kamusi ya Theolojia 21), ιερά στάσις (hapo hapo), κλήρος (apud Suicer. Theeaur. eccles.), ordo sacerdotalia (Tertullian, Exhort. cast. c. 7), ordo ecclesiasticus (Jerome, in Ep. XLIV).

[1527] Ignatius wa Antiokia, Epist. ad Philad. n. X; Katiba za Kitume, Kitabu III, 16, 17; Chrysostom, De anathem., n. 4.

[1528] Uteuzi wa kimistari, Mtaguso wa Nicaea, Barua za Kisinodi (Theodoret, Historia ya Kanisa 1, 9).

[1529] Ordinatio, Cyprian, Barua XXXIII, LXVIII.

[1530] Benedictio presbyterii, Mtaguso wa Aurelian V (540), k. IV.

[1531] Sacramentum antistitis, Tatian, *De baptism*, n. VI.

Mwinjilisti anarejelea uteuzi wa cheo cha askofu anapomwongoza mwanafunzi wake Timotheo, Askofu wa Efeso: *'Usipuuze kipaji kilicho ndani yako, ambacho ulipewa kwa unabii kwa kuwekwa mikono na ukuhani*' (1 Tim. 4:14), na katika waraka mwingine: *'Ninakukumbusha uwashe upya kipaji cha Mungu kilicho ndani yako kwa kuwekwa mikono kwako*' (2 Tim. 1:6). Tunasoma kuhusu uteuzi wa wadhifa wa presbiteri katika Kitabu cha Matendo ya Mitume, kinachoeleza kwamba Mitume Paulo na Barnaba, walipokuwa wakisafiri kupitia miji ya Listra, Ikoniumu na Antiokia katika Asia Ndogo wakiwahubiri, waliwateua presbiteri kwa kila kanisa (Matendo 14:23). Tunasoma kuhusu uteuzi wa udia katika kitabu hicho hicho kitakatifu, ambapo kinazungumzia mashemasi saba wa kwanza: *'Wawasilishe watu hawa kwa Mitume, na baada ya kusali, waweke mikono yao juu yao'* (Matendo 6:6). Ndiyo maana Mtume Paulo anashuhudia kwamba Bwana Mwenyewe alikabidhi Kanisa Lake si tu mitume, manabii na wainjilisti, bali pia wachungaji na walimu *kwa ajili ya kuwakamilisha watakatifu, kwa ajili ya kazi ya utume* (Efe. 4:11–12), na, alipokuwa akawaaga wachungaji wa Kanisa huko Efeso, alisema: *'Wajilinde ninyi wenyewe na kundi lote, ambalo Roho Mtakatifu amewaweka kuwa wasimamizi nalo, kulilisha Kanisa la Bwana na Mungu*' (Matendo 20:28). Zikichukuliwa kwa pamoja, mistari hii yote inadhihirisha ukweli kwamba upadri ni sakramenti halisi. Kwa maana si tu kwamba ina asili ya kimungu, bali pia ishara maalum ya nje—kuwekewa mikono—na kupitia ishara hii zawadi maalum, zawadi maalum ya Mungu, hutolewa kwa wale waliochaguliwa, ili wawezeshwe kwa ajili ya wadhifa wao na Roho Mtakatifu Mwenyewe; kwa hivyo, ina sifa zote muhimu za sakramenti.

II. Mashahidi wa mapokeo ya kitume, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, wakati mwingine huelezea upadre kama sakramenti, wakizungumzia neema isiyoonekana inayotolewa kupitia kwake kwa wateule, na wakati mwingine hata huuita moja kwa moja sakramenti. Mifano ni pamoja na:

Mtakatifu Basil Mkuu: 'Wale ambao walikuwa wameitenga Kanisa hawakuwa tena na neema ya Roho Mtakatifu. Kwani uhamisho wa neema ulikuwa umesimama, kwa sababu mfululizo halali ulikuwa umekatizwa. Kwani wa kwanza kuanguka walikuwa wamepokea utume wao kutoka kwa wale wazee, na, kupitia kuweka mikono yao, walikuwa na zawadi ya kiroho.'[1532]

Mtakatifu Yohane Krisostomo, kuhusu (Matendo 6:6): "Tazama jinsi mwandishi wa historia anavyo kuwa makini. Hasemi 'vipi', bali tu kwamba (wadia saba) waliwekwa wakfu kwa sala (εχειροτονήθησαν διά προσευχής): maana huu ndio uwekaji wakfu (χειροτονία). Mwanadamu huweka mikono yake, lakini Mungu hufanya kila kitu, na mkono Wake huugusa kichwa cha yule anayewekwa wakfu, ikiwa amewekwa wakfu kama ipasavyo" … Na zaidi mbele (Matendo 6:8): "Tazama jinsi mmoja wa wale saba alivyotukuka na kushika nafasi ya kwanza. Kwa maana ingawa upadreisho ulikuwa wa wote, huyu alipokea neema kubwa zaidi. Hapo awali hakuwa amefanya miujiza, bali mara tu alipokuwa amejulikana; jambo ambalo linaonyesha wazi kwamba neema peke yake haitoshi, bali upadreisho pia unahitajika kwa ajili ya ongezeko la Roho. Ingawa walikuwa wamejaa Roho hata kabla, walikuwa wamempokea Yeye kupitia ubatizo."[1533]

Mtakatifu Leo Mkuu: "Mbali na umuhimu wa desturi hii, ambayo, kama tunavyojua, imefika kwetu kupitia mapokeo ya kitume, Maandiko Matakatifu pia yanafichua kwamba wakati, kwa amri ya Roho Mtakatifu, Mitume walimtuma Paulo na Barnaba kuhubiri Injili kwa Wapagani, *wao, baada ya kufunga na kuomba na kuwawekea mikono, waliwatoa njiani* (Matendo 13:3), tujifunze kwa heshima gani wote wanaotoa na wanaopokea sakramenti wanapaswa kujitahidi, ili sakramenti hii yenye baraka kubwa isitolewe kwa uzembe. Kwa hiyo, mtaonyesha utiifu mtakatifu na unaopendeza kwa kanuni za mitume ikiwa mtaihifadhi namna hii ya kuwaweka makuhani katika makanisa ambayo Bwana amewaweka ninyi kuwa vichwa."[1534]

Mababa wa Mtaguso wa Kalsedonia: "Ikiwa askofu yeyote atatekeleza uteuzi kwa ajili ya pesa, na anageuza neema isiyoweza kununuliwa kuwa bidhaa, na kwa pesa anaweka wakfu askofu, au chorepiscopus, au presbiteri, au diwani, au mwanachama mwingine yeyote wa klero, au anamteua kwa pesa oikonomos, au ekdikos, au paremonarios, au kwa kweli katika wadhifa wowote wa kanisa, kwa ajili ya faida yake ya aibu: mtu huyo, akipatikana na hatia ya kujaribu kufanya hivi, atanyimwa cheo chake."[1535]

Mtakatifu Augustino. Akizungumzia asili isiyoweza kuchukuliwa nafasi ya upadri, akipinga Wadonatisti, anahoji: "Hakuna sababu kwanini yule asiyeweza kupoteza ubatizo wenyewe anapaswa kupoteza

---

[1532] Barua ya Kwanza ya Kanoni kwa Amphilochius, Kanuni 1, uk. 287 katika Kitabu cha Kanuni.
[1533] Katika *Acta Apostol.*, homil. XIV, n. 4; XV, n. 1.
[1534] Waraka kwa Diosc. LXXXI, c. 1. Mahali pengine: 'Nani, basi, atakayethubutu kuficha dhuluma iliyotendeka katika sakramenti kuu kama hii (ya Upadre)?' (Waraka kwa Askofu wa Mkoa wa Mauretania Caesar. XII, c. 3).
[1535] Kanuni ya 2. Baraza la Saba la Kiinjilisti linarudia vivyo hivyo katika Kanuni ya 5.

haki ya kuadhimisha (ubatizo). Kwa kuwa zote ni sakramenti: zote hutolewa kwa mtu kupitia kuwekwa wakfu fulani, ya kwanza anapobatizwa, na ya pili anapoteuliwa."[1536]

Pia inafaa kutambua kwamba madhehebu yote ya Kikristo yaliyopo Mashariki, yaliyopotea kutoka kwa Uorthodoksi katika nyakati za kale, yanatambua kwa kauli moja upadre kuwa mojawapo ya sakramenti za Kanisa.[1537]

§240. Kipengele kinachoonekana cha sakramenti ya upadri, matokeo yake yasiyoonekana na kutoweza kurudiwa kwake

I. Kipengele kinachoonekana cha sakramenti ya Daraja Takatifu kinajumuisha kuwekewa mikono, kukiambatana na sala.

1) Uteuzi. Hili linathibitishwa na Maandiko Matakatifu, ambayo yanasema kwamba tangu mwanzo kabisa, uteuzi ulifanywa kwa ajili ya cheo cha askofu [(1 Tim. 4:14); (2 Tim. 1:5)] na kwa ajili ya cheo cha presbiteri [(1 Tim. 5:22); (Tito 1:5)], na ofisi ya diakoni (Matendo 6:6). Hii inathibitishwa na kanuni za[1538] ya Mitume Watakatifu, na kile kinachoitwa Katiba za Kitume.[1539] Hili linathibitishwa na Mabaraza ya Kiikumenia na ya Mitaa: Baraza la Kwanza la Nicaea (Kanuni 4 na 19), Baraza la Ancyra (Kanuni 13), Baraza la Antiokia (Kanuni 10), Baraza la Kalsedonia (Kanuni 6), Baraza la Karthago (Kanuni 36, 59, 100) na mengineyo. Mwisho, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa wanashuhudia mmoja mmoja, wakirejelea hasa uidhinishaji kupitia kuwekwa mikono kwa wadhifa wa usharika,[1540] , wadhifa wa upresbiteri,[1541] na wadhifa wa udia.[1542]

2) Pamoja na maombi. Hivi ndivyo Mitume Watakatifu wenyewe walivyofanya: wakiwa wameomba, waliwaweka wakfu wadia saba wa kwanza (Matendo 6:6); wakiwa wameomba, waliwaweka wakfu wazee wa kanisa kote katika Kanisa (Matendo 14:23). Wafundishaji wa kale wa Kanisa wanataja sala iliyosomwa wakati wa upadre, ambapo Roho Mtakatifu aliitwa juu ya mtu aliyekuwa anapewa cheo.[1543] Sala hii bado inatumika katika Kanisa la Orthodox hadi leo, na inasomeka kama ifuatavyo: "Neema ya kimungu, ambayo daima huponya wagonjwa na hukamilisha walio na upungufu, inamweka wakfu fulani hapa kuwa diwani (au diwani kuwa presbiteri): basi, tuombee, kwa ajili yake, ili neema ya Roho Mtakatifu wa Zote imwangukie."[1544]

I. Athari isiyoonekana ya sakramenti ya Upakwa Mtakatifu ni kwamba, kupitia sakramenti hiyo na kwa sala, neema ya kimungu—inayolingana na utume wake ujao, neema ya upadre—hutolewa kweli kwa yule anayepakwa. Kama tulivyoona tayari,

a) Mtume Paulo anazungumza waziwazi na Timotheo, Askofu wa Efeso: *'Usiipuuze ile zawadi iliyo ndani yako, ambayo ulipewa kwa unabii pamoja na kuwekwa mikono katika ukuhani*' (1 Tim. 4:14); *'Ninakukumbusha uwashe tena kipaji cha Mungu kilicho ndani yako kwa ukuhani wangu'* (2 Tim. 1:6);

[1536] Na zaidi: waeleze jinsi sakramenti ya ubatizo haiwezi kupotea, ilhali sakramenti ya upadre inaweza kupotea; maana kama zote ni sakramenti—jambo ambalo hakuna anayepinga—kwa nini ile ya kwanza haipotei ilhali ile ya pili inapotea? Hakuna sakramenti inayostahili kudharauliwa (Contr. epist. Parmen. Kitabu II, Sura 13, n. 28). Tazama pia Gregori Mkuu, katika 1 Wafalme, Kitabu IV, Sura 5, ambapo upadri pia unaitwa sakramenti.

[1537] Asseman, *Cod. liturg. eccl. univ.*, Jz. VIII, uk. 159; *Biblioth. Orlont.*, Jz. III, Sehemu ya II, uk. 331 na zilizofuata; Morin, *De sacr. ordinat.*, uk. 18 na 314.

[1538] 'Ikiwa askofu, presbiteri au diwani yeyote atapokea uteuzi wa pili kutoka kwa mtu yeyote, yeye na yule aliyemteua wote watafukuzwa kutoka kwa cheo kitakatifu; isipokuwa itithibitishwe kwa uhakika kwamba alipokea uteuzi wake kutoka kwa wamwasi. Kwa maana haiwezekani kwa wale waliopaswa au kuwekwa wakfu na watu kama hao kuwa waaminifu au watumishi wa Kanisa' (Kanuni 68).

[1539] Unapomweka wakfu presbiteri, Ewe Askofu, yeye mwenyewe ataweka mikono yake juu ya kichwa cha mgombea. Kitabu VIII, sura ya 16; taz. sura ya 17.

[1540] Dionysius the Areopagite, On the Ecclesiastical Hierarchy, ch. V, n. 2; Ephrem the Syrian, On the Priesthood, vol. III, p. 3 (toleo la Kigiriki); Ambrose, Epist. II, n. 6.

[1541] Hippolytus, *De Charismatibus*, sura ya II; Cornelius, *Epist. ad Fab. Antioch.* (Eusebius, *Historia ya Kanisa*, VI, 43).

[1542] Dionysius Areopagite, Kuhusu Cheo cha Kanisa, Kitabu V, n. II, § 8; Hippolytus, Kuhusu Karama, sura III, V.

[1543] Theodoret, Maelezo ya 1 Timotheo, Kitabu V, Sura ya 22; Celestine, Waraka XXII kwa Sinodi ya Efeso, n. 2: 'tulikuwepo… wakati maneno ya fumbo yalipokuwa yakitamkwa juu ya kichwa chake'.

[1544] Tazama kanuni ya upadre katika Kitabu cha Huduma cha Episkopali.

b) Mababa wa Mtaguso wa Kalsedonia (Hoja ya 2) wanaizungumzia kama neema isiyoweza kununuliwa; Mt. Basil Mkuu anaizungumzia kama zawadi ya kiroho ([1545]); na Mt. Yohane Krisostomo anaizungumzia kama ongezeko la Roho ([1546]). Sasa tusikie shuhuda zaidi:

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "*Nawakumbusha kuwasha zawadi ya Mungu*, yaani, neema ya Roho, mliyopokea kwa ajili ya utume wenu katika Kanisa, kwa ajili ya miujiza, kwa ajili ya huduma yenu yote. Kwani ni juu yetu kuizima au kuwasha."[1547] Na mahali pengine: "Kama mtu yeyote atafakari jinsi ilivyo muhimu, akiwa bado ni mwanadamu wa mwili na damu, kuwa katika uwepo wa asili iliyobarikiwa na isiyokufa, ataona waziwazi heshima ambayo neema ya Roho imewapa makasisi. Ni kupitia kwao dhabihu hutolewa, na huduma nyingine za juu zinazohusiana na heshima na wokovu wetu hufanywa. Wakati bado wanaishi na kutembea duniani, wamewekwa kuongoza mambo ya mbinguni na wamepokea mamlaka ambayo Mungu hakuwapa Malaika wala Malaika Wakuu."[1548]

Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Nguvu ya neno humfanya padri kuwa muhimu na wa heshima, akimtenga na umati wa watu kwa baraka mpya. Akiwa, jana na kabla, mmoja wa watu wa kawaida, ghafla anajitokeza kama mwongozo, msimamizi, mwalimu, msimamizi wa mafumbo matakatifu—na anafanya hivyo bila kubadilika hata kidogo katika mwili au mwonekano. Hata hivyo, ingawa kwa nje anabaki kuwa yule yule alivyokuwa, amebadilishwa kuwa bora zaidi katika roho yake isiyoonekana na nguvu na neema fulani isiyoonekana."[1549]

Mtakatifu Ambrozi: "Nani anayetoa neema ya upadri, Mungu au mwanadamu? Mtajibu bila kusita: Mungu. Lakini Mungu anaiweka kwa njia ya mwanadamu. Mwanadamu anaweka mikono, na Mungu anamimina neema; padri anaweka mkono wake wa kulia mnyenyekevu, na Mungu anabariki kwa mkono wake wa kulia wenyezi wote; askofu anaweka wakfu, na Mungu anatoa heshima hiyo."[1550]

Ikumbukwe kwamba, ingawa neema ya upadri ni moja, hutolewa kupitia sakramenti kwa viwango tofauti: kwa kiwango kidogo zaidi kwa diwani, kwa kiwango kikubwa zaidi kwa padri, na kwa kiwango kikubwa zaidi bado kwa askofu, kulingana na huduma zao mtawalia ndani ya Kanisa; ili kwamba, kwa njia ya vipaji vilivyopokelewa kupitia upadre, askofu awe mwalimu mkuu, msimamizi mkuu wa sakramenti, na mtawala mkuu au mchungaji mkuu katika kanisa lake mahususi; Padri, akipokea mamlaka yake yote kupitia upadri kutoka kwa askofu, ana mamlaka ya kufundisha, kusherehekea sakramenti na kutoa mwongozo wa kiroho ndani ya parokia yake tu na chini ya mamlaka ya askofu; wakati wadia ni wasaidizi tu na washirika wa huduma kwa maaskofu na wazee wa kanisa katika huduma yao kwa Kanisa, na hawana mamlaka ya kufundisha, kusherehekea sakramenti au kutawala (tazama §174).

II. Neema ya upadri, inayotolewa kupitia uwekwa wakfu—ingawa kwa viwango tofauti— kwa wadiwani, wazee wa kanisa na maaskofu, na kuwapatia kiwango fulani cha mamlaka ya kiroho, hudumu bila kubadilika katika nafsi ya kila mmoja wao: ndiyo maana askofu, mzee wa kanisa, wala diwani haateuliwi tena kwa mara ya pili kwa wadhifa uleule, na sakramenti ya upadre inachukuliwa kuwa haiwezi kurudiwa. Mtakatifu Paulo Mtume anaashiria wazo la kwanza anapomkumbusha mara mbili Askofu Timotheo kuhusu zawadi iliyo ndani yake (1 Tim. 4:14), na kuhusu zawadi ya Mungu iliyo ndani yake (2 Tim. 1:6). Wazo la pili linaelezwa:

Katika Kanuni ya 68 ya Mitume Watakatifu: 'Mtu yeyote, awe askofu, presbiteri au diwani, akipokea uteuzi wa pili kutoka kwa mtu yeyote, basi yeye na aliyemteua waondolewe katika cheo kitakatifu.'

Katika Kanuni ya 36 ya Mtaguso wa Kartago: "Wapresbiteri au wadiwani waliopatikana na hatia ya dhambi nzito, ambayo bila shaka inawaondoa kwenye utume, hawawekewi mikono kama watoa toba au kama waumini wasiokuwa makasisi, wala hawaruhusiwi kubatizwa tena au kupanda cheo cha kikasisi."

Katika Kanuni ya 59 ya Baraza lile lile: "Kulingana na agizo tulilopewa, sisi pia tunapendekeza hili, kama ilivyobainishwa katika Baraza lililofanyika Capua, ya kwamba ubatizo upya au upadreisho upya hauruhusiwi."

[1545] Tazama dokezo 1532 hapo juu na maandishi yanayorejelewa.
[1546] Tazama dokezo 1533 na maandishi yenyewe.
[1547] Katika 2 Timotheo, Homilia I, n. 2, Kazi zake Juz. XI, uk. 661, mhar. Maur.
[1548] Kuhusu Ukuhani III, uk. 59 katika tafsiri ya Kirusi.
[1549] Katika *Ubatizo wa Kristo*, Juz. III, uk. 370, mhariri Morel.
[1550] Kuhusu Hadhi ya Upadre, Sura ya V, katika *Patrologia Cursus Completus*, Juz. XVII, uk. 577.

Kwa ujumla, Kanisa daima limezingatia kanuni kwamba upadre, kama vile ubatizo, haupaswi kurudiwa kwa vyovyote vile, mradi tu vyote vimefanywa kwa usahihi, hata kama vilifanyika ndani ya jumuiya zisizo za Kiorthodoksi. Kwa hiyo, haikurudia upadre hata kwa makasisi waliyoongoka na kujiunga na Kanisa la Kiorthodoksi kutoka kwa baadhi ya madhehebu ya mgawanyiko, kama vile Cathari[1551] na Wadonati[1552] , na hata sasa hairudii upadre kwa wale wanaojiunga kutoka Kanisa la Kirumi. Ni kwa sababu hii hasa, Baraza la Roma lilimlaani Donatus kwa kuwaweka tena wakuu wa kanisa na wazee wa kanisa walioanguka wakati wa mateso, kwa kuwa ni kinyume na maagizo ya Kanisa la ulimwengu wote;[1553] Mtakatifu Basil Mkubwa alimkashifu Eustathius wa Sebaste kwa kurudia upadre mara ya pili, akibainisha kwamba hata miongoni mwa wamwasi hakuna aliyethubutu kufanya hivi;[1554] wakati wengine walikashifu Waari kwa jambo lile lile.[1555] Ni uteuzi uliofanywa kwa njia isiyo sahihi na kinyume cha sheria, kama ilivyofanywa na wamwasi, tu ndio uliotambuliwa na Kanisa kuwa batili, na iliamriwa kuwa uingizwe na uteuzi mpya, halali, mradi tu kasisi yeyote aliyebadilika na kuwa Morthodoksi athibitishe kuwa anastahili.[1556] Hii ilikuwa desturi katika nyakati za kale kuhusu Waari, Wapauliciani[1557] na, kwa ujumla, wote walioteuliwa na maaskofu waliojiita wenyewe ambao wao wenyewe waliwekwa kinyume cha sheria;[1558] na sasa ndiyo desturi kuhusu wale wanaobadilika kutoka Uprotestanti. Hata hivyo, hata katika hali hii, sakramenti ya upadre hairudiiwi, bali kwa kweli husherehekewa kwa mara ya kwanza: kwa sababu upadre wa awali haukuwa halisi, bali ulikuwa wa uongo tu.

§241. Nani anayeruhusiwa kusimamia sakramenti ya Daraja Takatifu, na ni nini kinachohitajika kwa wale wanaoikaribia

I. Kulingana na mafundisho ya Kanisa la Orthodox, mamlaka ya kuweka wakfu katika cheo cha upadre ni ya warithi wa moja kwa moja wa Mitume pekee, yaani maaskofu (Barua ya Patriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Orthodox, Kifungu cha 10). Na mafundisho haya:

1) Inategemea Maandiko Matakatifu. Maandiko Matakatifu yanaonyesha kwamba Mitume wenyewe pekee ndio walioteua ndani ya ngazi za uongozi na waliwakabidhi maaskofu jukumu hili. Wao wenyewe waliwateua kwa wadhifa wa askofu (2 Tim. 1:6), kwa wadhifa wa presbiteri (Matendo 14:22–23), na kwa wadhifa wa diwani (Matendo 6:6). Waliwakabidhi wabishofu jukumu hili: Mtume Paulo aliandika kwa Tito, mbishofu wa *Krete*: *'Kwa sababu hii nilikuaacha Krete, ili uweze kurekebisha mambo yaliyobaki na kuwateua wazee katika kila mji, kama nilivyokuamuru*' (Tito 1:5), na alimwamuru Timotheo, mbishofu wa Efeso: *'Usimweke mkono mtu yeyote kwa haraka, wala usishiriki katika dhambi za wengine*' (1 Tim. 5:22). Kuhusu kesi ambapo sakramenti ya upadre inaweza kuwa ilifanywa na mtu mwingine, hakuna kabisa kutajwa kwa hili katika Neno la Mungu.[1559]

2) Hili linathibitishwa na kanuni za Mitume Watakatifu na Mabaraza Matakatifu.

Kanuni ya kwanza na ya pili ya Mitume Watakatifu zinaamuru: 'Askofu apaswe kuwekwa wakfu na maaskofu wawili au watatu. Mzee wa kanisa, diwani, na makasisi wengine wawekwe wakfu na askofu mmoja' (Baraza la Carthage, Kanuni 60).

Kanuni ya 19 ya Baraza la Kwanza la Kiinjili inasema, miongoni mwa mambo mengine: "Ikiwa yeyote (kati ya Wapauliciani) hapo awali alikuwa miongoni mwa watumishi wa kanisa: watu hao, wakipatikana wasio na lawama, baada ya kuongoka kwao, watakabidhiwa na askofu wa Kanisa Katoliki."

[1551] Baraza la Kwanza la Kiinjili, Kanuni 8.

[1552] Baraza la Karthago III, Kanuni LXVIII; Baraza la Karthago IV, Kanuni LII na LXXI; Augustino, Barua CLXXXV kwa Bonifasi, namba 44 na 46; Barua LXI kwa Theodorasi, namba 2.

[1553] Onnam., Kitabu 1, uk. 44; taz. Bingham, *Origines Ecclesiae*, Jz. 1, Sehemu ya II, Kitabu IV, Sura ya 7.

[1554] Barua kwa Theodotus, Askofu wa Nicopolis, XXX, katika The Works of the Holy Fathers, Juz. X, uk. 285.

[1555] Maombi ya Faustini na Mareellus kwa Mabwana Mfalme, n. XIII, katika *Patrologia Cursus Completus*, J. XIII, uk. 92, 101.

[1556] Maombi ya Faustini na Mareellini kwa Mabwana Mfalme, namba XIII, katika *Patrologia Cursus Completus*, juz. XIII, uk. 92, 101.

[1557] Baraza la Kwanza la Kiinjilisti, Kanuni 19; Papa Innocenti, Barua kwa Aleks. XVIII.

[1558] Kanuni ya 4 ya Baraza la Pili la Kiikumi; Barua ya Baraza la Nicaea kwa Alexander (Socrates, Historia ya Kanisa 1, 9).

[1559] Kuhusu maneno ya Mtume Mtakatifu kwa Timotheo: 'Usipuuze zawadi iliyo ndani yako, ambayo ulipewa kwa unabii pamoja na kuwekwa mikono na ukuhani' (1 Tim. 4:14): hapa, neno 'uhereji' (πρεσβυτέριον) linahusu baraza la wazee (πρεσβυτέρων, kutoka πρεσβυς – 'mzee') la Kanisa, kwa kuwa Mtume Paulo mwenyewe alikuwa miongoni mwao (2 Tim. 1:6), na kwa vyovyote vile si kwa makasisi wa kawaida. 'Haizungumzii kuhusu wazee wa kanisa,' anasema Mtakatifu Yohane Krisostomo kuhusu kifungu hiki, 'bali kuhusu maaskofu; kwani si wazee wa kanisa wanaomteua askofu' (katika 1 Tim homil. XIII, n. 1).

Kanuni ya tisa ya Mtaguso wa Antiokia inasema: "Kila askofu ana mamlaka katika dayosisi yake mwenyewe, na aiongoze kwa busara inayofaa ofisi yake, na awatunze watu wa eneo lake, ambalo linaongozwa na mji wake, na awaweke wakfu wazee na wadiakoni" (imejulikana katika Mtaguso wa Kalsedonia Kanuni ya 2).

3) Hili limewekwa katika kile kinachoitwa Katiba za Kitume na maandiko ya Mababa Watakatifu na Walimu wa Kanisa. Katiba za Kitume zinasema: "Tunateua kwamba askofu atawekwa wakfu na maaskofu watatu, au angalau wawili…; padri na diwani na askofu mmoja, vivyo hivyo na makasisi wengine; na kwamba padri wala diwani hawaweki wakfu makasisi kutoka miongoni mwa waumini."[1560] Na katika sehemu nyingine: "Presbiteri haapaswi kufanya upadreisho wa makleri;[1561] presbiteri anaweka mikono (χειροτιθεί), lakini hafanyi sakramenti ya upadreisho (ού χειροτονεί)."[1562] Mababa Watakatifu na Walimu wa Kanisa wanaeleza ukweli huu waziwazi:

Mtakatifu Krisostomo: "Kile Mtume alichosema kuhusu maaskofu kinatumika vivyo hivyo kwa wapatanishi. Maaskofu wameinuliwa kwa haki pekee ya kuweka mikono (τή χειροτονία μονή), na inaonekana kwamba hii pekee ndiyo inawapa kipaumbele juu ya wapatanishi."[1563]

Mtakatifu Epifanio: "Ofisi ya maaskofu imekusudiwa hasa kwa ajili ya kutoa baba: kwani ni jukumu lao kuongeza baba ndani ya Kanisa. Cheo kingine (cha wazee wa kanisa) hakiwezi kutoa baba, bali huletea Kanisa wingi wa watoto, lakini si baba wala walimu. Basi, inawezekanaje kwa mzee wa kanisa kumweka wazee mwenzake, wakati hana haki ya kuweka mikono ili kufanya hivyo?"[1564]

Mtakatifu Jeromoni: "Askofu hufanya nini, zaidi ya kitendo kimoja cha kuweka wakili, ambacho padri hawezi kufanya?"[1565]

Pia inajulikana kuhusu Mtakatifu Athanasius wa Alexandria jinsi, alipokuwa akithibitisha kwamba mshitaki wake Ishira hakuwa padri, alibainisha wazi kwamba Ishira alikuwa amepewa cheo si na askofu, bali na padri tu aliyeitwa Kaluf.[1566]

II. Wale wanaopaswa kupokelewa katika sakramenti ya Daraja Takatifu:

1) Lazima wawe Wakristo na Wakristo wa Orthodoxi: kwa kuwa wamepangiwa kuwa wachungaji wa Kanisa la Orthodoxi. Kwa hiyo, Mtaguso wa Nicaea uliamuru: makasisi waliyoongoka na kuwa Waorthodoksi kutoka kwa madhehebu ya Paulician—ambapo ubatizo na upadre wote vilifanywa kimakosa—wasipandishwe vyeo vya kikanisa hadi kwanza wapite ubatizo mpya na halisi, mradi tu wangethibitisha kuwa wanastahili (Kanuni ya 1). Na katika Mtaguso wa Kartago, iliamriwa kwamba wale wanaotafuta cheo cha upadri hawapaswi kuwa Waorthodoksi wenyewe tu, bali pia wanapaswa kuhakikisha kwamba kila mtu katika kaya yao amekuwa Mkristo Morthodoksi kabla ya kuwekwa wakfu kwao.[1567]

2) Lazima kuwepo na wanaume ambao wamejaribiwa katika neno la imani na katika maisha yanayolingana na neno la kweli (Kanuni za Laodikia, Kanuni ya 12): kama wajenzi wa Mungu (Tito 1:7), ambao wameitwa kuwafundisha wengine imani kwa neno na kitendo [(1 Tim. 3:2); (1 Tim. 4:12)]. Kwa hiyo, kanuni za Kanisa zinaagiza: **a)** anayetafuta cheo cha upadre lazima ajue Maandiko Matakatifu na kanuni za Kanisa, ili yeye mwenyewe azitii na kuwafundisha kondoo waliomkabidhiwa kuzitii kanuni hizo (Kanuni ya 2 ya Baraza la Saba la Kiinjili); **b)** yule ambaye amekuja hivi karibuni kutoka kwa maisha ya kipagani na kwa ujumla ni miongoni mwa waongofu wapya (1 Tim. 3:6), au yule ambaye ameacha maisha ya fujo, hapaswi kuwekwa wakfu haraka kuwa askofu au presbiteri, bali baada ya uchunguzi stahiki (Kanuni za Kitume 80; Kanuni ya 2 ya Baraza la Kwanza la Kiinjili Kanuni 2.9; Kanuni ya Laodikia 3); **c)** mwamini wa kawaida au mtawa lazima apandishwe cheo cha askofu baada tu ya kujaribiwa katika vyeo vya chini vya kanisa (2 Wafalme 17; Sardis 10).

3) Akichaguliwa kwa wadhifa wa askofu, lazima awe huru kutokana na nondo za ndoa; hata hivyo, akichaguliwa kwa wadhifa wa presbiteri au diwani, anaweza, akipenda, kubaki ameolewa.

[1560] Const. Apostol. III, c. 20.
[1561] Ibid. VIII, c. 46.
[1562] Hapo hapo, sura ya 28.
[1563] Katika 1 Tim. homil. XI, n. 1.
[1564] Haeres. LXXV, c. 4.
[1565] Waraka kwa Evagrius LXXXV. Ambrose, Waraka II, n. 6; XIII, n. 1; Theodoret, katika Maswali na Majibu XVIII.
[1566] Treatisi ya Utetezi Dhidi ya Waari, n. 12, Kazi Zake Juz. 1, Sehemu 1, uk. 134, iliyohaririwa na Maur.
[1567] 'Wamashemasi, wazee wa kanisa na wadiakoni hawapaswi kuwekwa wakfu hadi wamemfanya kila mtu katika familia zao kuwa Wakristo wa kiortodoksi.'

Kanuni ya Kanisa kuhusu uaskofu wa maaskofu inachukuliwa kutoka kwa Utamaduni wa Kitume. Ingawa hakuna shaka kwamba katika karne za mwanzo za Ukristo, wanaume waliooa walipewa cheo cha uskofu [(1 Tim. 3:2–4); Mtaguso wa Karthago, kan. 3. 4, n.k.)]; hata hivyo, ni wazi kutokana na kanuni za Mitume Watakatifu kwamba maaskofu, kama wanachama wengine wa klero, waliruhusiwa kujiepusha na ndoa tu ikiwa walifanya hivyo kwa ajili ya wema wa kujinyima, na si kwa sababu walidharau ndoa (Kanuni 51) — mtazamo uliohubiriwa wakati huo na baadhi ya walimu wa uongo (1 Tim. 4:1–3).[1568] Kwa hivyo, desturi ilizuka katika Kanisa ambapo wale waliochaguliwa kuwa maaskofu walikuwa hasa wanaume ambao hawakuwa wamefunga ndoa na walitambulika kwa matendo yao ya usafi na kujinyima;[1569] na hata kama makasisi walio na wake walichaguliwa, kwa kiasi kikubwa wangeachana na wake zao mara tu baada ya kuwekwa wakfu kuwa maaskofu — ingawa desturi hii bado haikuwa na nguvu ya sheria katika karne ya nne au ya tano.[1570] Katika karne ya sita, Kaisari Justinian, alipokuwa akiweka kanuni za nidhamu ya kanisa, alithibitisha kwa sheria desturi aliyoita 'ya kale na ya baba wa kanisa', yaani kwamba wale waliochaguliwa kuwa maaskofu wawe wamonaki, au, ikiwa walitoka miongoni mwa makasisi wa kawaida, wawe wasio na wake au angalau wasio na watoto, ili, baada ya kuwekwa wakfu, waweze kwa urahisi zaidi kuachana na wake zao wa zamani.[1571] Hatimaye, katika karne ya saba, ilipoonekana kwamba desturi hii iliyowekwa ilikuwa ikivunjwa katika baadhi ya maeneo, Baraza la Sita la Kiinjili lilitoa kanuni ifuatayo: "Imewafikia habari zetu kwamba barani Afrika, nchini Libya, na katika maeneo mengine, baadhi ya watumishi (maaskofu) wanaoupenda zaidi Mungu huko, hata baada ya kuwekwa wakfu, hawachaishi pamoja na wake zao, na hivyo kusababisha kikwazo na ushawishi mbaya kwa wengine. Hivyo basi, kwa kuwa tumechukua tahadhari kubwa kupanga mambo yote kwa manufaa ya makundi ya kondoo yaliyotumwa kwetu, tumeona inafaa kwamba kuanzia sasa hakuna jambo la aina hiyo litakalotokea. Tunasema haya si kwa lengo la kupuuza au kubadilisha sheria ya kitume, bali kwa kujali wokovu na ustawi wa watu, na ili tusitoe sababu ya lawama yoyote dhidi ya wadhifa mtakatifu. Kwa maana Mtume mtakatifu anasema: *'Fanyeni mambo yote kwa utukufu wa Mungu.' Msiwakasirisha Wayahudi, Wagiriki wala Kanisa la Mungu; kama vile mimi ninavyowafurahisha wote katika kila jambo, sitafuti faida yangu mwenyewe bali ya wengi, ili nao waokolewe. 'Mweni mfano wangu, kama mimi alivyo kwa Kristo*' (1 Wakorintho 10:31–11:1). 'Lakini mtu akipatikana akifanya hivi, atengwe' (Kanuni 12). Kuanzia wakati huo na kuendelea, ikawa kanuni thabiti katika Kanisa la Orthodox kuwachagua tu wale ambao hawakuwa wamefungwa na nondo za ndoa kuwa maaskofu.

Kuhusu wale waliochaguliwa katika ngazi za chini za uratibu, yaani ofisi za presbiteri na diakoni: kwa mujibu wa Neno la Mungu (1 Tim. 3:2–4, 12), Kanisa la Orthodox halijawahi kuwazuia kuoa, mradi wafanye hivyo kabla ya kuwekwa wakfu (Kanuni za Mitume 26; Neo-Caesarean 1; First Ecumenical 3; Sixth Ecumenical 3. 6), na haijawahi kuwataka waishi maisha ya upweke, iwe ni wajibu wa ofisi yao au kama nadhiri. Kinyume chake, kwa msingi wa Kanuni za Kitume, ilikataza vikali makasisi kuvunja ndoa zao halali hata kwa kisingizio cha utauwa (Kanuni 5), kama vile ilivyokemea vikali wale wasiokuwa makasisi waliohoji kuwa haikufaa kupokea Ekaristi Takatifu kutoka kwa padri aliyeoa (Gangra 4, n.k.). Na wakati, katika Baraza la Kwanza la Kiikumi, baadhi ya watu walipendekeza kuingiza katika Kanisa sheria mpya ya uagizaji kwa makasisi wote bila ubaguzi, mmoja wa wajumbe mashuhuri zaidi wa Baraza hilo, Mtakatifu Paphnutius,

---

[1568] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga, I, 27, 31; Clement wa Aleksandria, Stromata, VII, 12. Tazama maelezo 1179–1484.

[1569] Hivyo ndivyo ilivyokuwa kwa watakatifu wote wakubwa wa Kanisa la mwanzo: Basil Mkuu, Gregori Mteolojia, Yohane Krisostomo na wengine. Mtakatifu Gregori Mteolojia, akirejelea mazingira ya uchaguzi wa Mt. Basili kuwa Askofu wa Kiti cha Kaisaria, anasema: 'Mizozo ilikuwa hatari zaidi kwa kuwa ilikuwa ya hasira zaidi. Kwani haikuwa siri ni nani aliyekuwa juu ya wengine wote, kama vile jua linavyokuwa juu ya nyota. Kila mtu aliona hili waziwazi, hasa watu wa heshima na wasio na upendeleo zaidi miongoni mwa raia, wote walio wa madhabahuni, na Wanaazaria wetu (watawa), ambao pekee yao—au angalau kwa kiasi kikubwa—ndio walipaswa kuchaguliwa; katika hali kama hiyo, Kanisa lisingepata madhara yoyote… Kwa maana ni nani mwenye akili timamu atakayemtafuta mwingine, akikupita, Ee kichwa kitakatifu na cha kimungu, wewe uliyeandikwa kwenye mikono ya Bwana (Isaya 49:16), asiyefungwa na nondo za ndoa, asiye wa ulimwengu, asiye na mwili na karibu asiye na damu?" (Mahubiri 18 ya kumtukuza Baba, katika The Works of the Holy Fathers, II, 137–138).

[1570] 'Nilipokuwa nikihudumu kama kasisi huko Thesalonike, nilifahamu desturi nyingine. Huko, kleriki aliyeendelea kuishi na mke wake—ambaye alikuwa amemuoa kabla ya kuwekwa wakfu—alifukuzwa kutoka kwa kundi la makleriki, ilhali Mashariki kila mtu, hata maaskofu, walijiepusha kuungana na wake zao kwa hiari yao, yaani, walitaka hivyo, bila kulazimishwa kufanya hivyo na sheria isiyobadilika; kwani wengi wao walikuwa na watoto na wake zao halali wakati wa uaskofu wao' (Socrates, Historia ya Kanisa, Kitabu V, Sura 22, uk. 431, katika tafsiri ya Kirusi, St Petersburg, 1851). Tazama Mkusanyiko wa Kanuni za Kartago 4, 34, 81.

[1571] Justin. Novellae VI, sura ya 1: 'Lakini yule ambaye hapo awali amejitolea kwa maisha ya ukiwa, au ameteuliwa kuwa miongoni mwa watumishi wa kanisa, lakini bado ameoana na hana watoto…' na kadhalika.

Askofu wa Misri—yeye mwenyewe akiwa mtu aliyeagaiza na mtawa mkali— aliwashawishi Mababa wote waliokuwepo wasiweke nira nzito juu ya wateule, nira ambayo si rahisi kuvumiliwa na wote, na kwamba ingetosha, kwa mujibu wa desturi ya kale ya Kanisa, kama wale tu ambao tayari walikuwa wamewekwa wakfu wasioe, ilhali wale waliooa kabla ya kuwekwa wakfu kwao wasihitajike kwa vyovyote vile kuacha kuoa baadaye.[1572] Kanisa la Roma pia lilishikilia utamaduni huu wa kale wa Kanisa la ulimwengu hadi mwisho wa karne ya nne.[1573] Lakini kuanzia mwisho wa karne ya nne,[1574] na hasa katika karne ya tano[1575] na ya sita,[1576] Sheria zilikuwa tayari zimeibuka ndani yake zinazohitaji ukiwa kamili au kuachana na wake si tu kwa presbiteri na diakoni, bali hata kwa sub-diakoni — sheria ambazo, kwa upande mmoja, zilikuwa za kiholela na kinyume na roho ya kanuni za kale za Kanisa, na kwa upande mwingine, kwa ukali wake, ziliwapa makasisi dhaifu sababu ya kuishi maisha ya jaribu. Kwa hivyo, Baraza la Sita la Kiinjili lilitoa amri: 'Kwa kuwa tumegundua kwamba katika Kanisa la Roma imewekwa kanuni kwamba wale wanaopaswa kuwekwa wakfu kuwa wadiwani au wazee wanatakiwa kuacha kabisa kuwasiliana na wake zao: sisi, tukifuata kanuni ya kale ya mpangilio na nidhamu ya kitume, tunatamka kwamba kuishi pamoja kwa halali kwa makasisi kuanzia sasa kutabaki bila kuvunjwa, bila njia yoyote kuvunja muungano wao na wake zao, wala kuwanyima muungano wao wa pamoja wakati unaofaa. Hivyo basi, ikiwa mtu yeyote atathibitika kuwa mwafaa kwa uteuzi wa kuwa shemasi msaidizi, shemasi, au presbiteri, kuishi kwake pamoja na mke wake halali kwa vyovyote vile hakutakuwa kizuizi kwa kuinuliwa kwake hadi cheo hicho; wala hatatakiwa, wakati wa uteuzi wake, kuchukua ahadi ya kujiepusha na mahusiano halali na mke wake: ili tusilazimike kwa njia hii kudhalilisha ndoa, ambayo iliwekwa na Mungu na kubarikiwa na Yeye wakati wa kuja Kwake: kwani sauti ya Injili inapaza: *'Kile ambacho Mungu amekiunganisha, mwanadamu asiwatenganishe'* (Mathayo 19:6); na Mtume anafundisha: *'Ndoa na iheshimiwe na wote, na kitanda cha ndoa kisiwe na uchafu*' (Ebr. 13:4); vivyo hivyo: *'Je, umeoa? Usitafute talaka*' (1 Kor. 7:27). Zaidi ya hayo, tunajua kwamba wale waliokusanyika Karthago, kwa kuwa na wasiwasi kuhusu utakatifu wa maisha ya watumishi wa kanisa, waliamuru kwamba wasubdiakoni wanaohudumu katika sakramenti takatifu, pamoja na diakoni na wazee wa kanisa, wajiepushe na wake zao katika nyakati zao zilizowekwa. Hivyo basi, na sisi tuuhifadhi kile kilichoachwa kutoka kwa Mitume na kufuatwa tangu zamani za kale, tukijua wakati mwafaka wa kila jambo, na hasa kwa ajili ya kufunga na kusali. Kwa maana wale wanaosimama mbele ya madhabahu, wakati wanapokaribia Vitu Vitakatifu, wanapaswa kujinyima katika mambo yote, ili wapokee kutoka kwa Mungu wanachoomba kwa unyofu. Lakini ikiwa yeyote, akitenda kinyume na sheria za Mitume, atathubutu kumtenga yeyote wa kundi la watumishi—yaani, wazee wa kanisa, wadiakoni au wadiakoni watoza—na muungano na ushirika wake na mke wake halali, atengwe na kanisa. Vilevile, kama presbiteri au diwani yeyote, kwa kisingizio cha utauwa, anamwondoa mkewe, aondolewe katika huduma; na akisalia mgumu, atengwe kanisani" (Kanuni ya 18). Makuhani wakuu wa Kirumi hawakutilia maanani hili; kinyume chake, katika karne zilizofuata walianza kuthibitisha tena amri zao kuhusu uagizaji wa makasisi wote kwa ukali zaidi,[1577] wakizieneza katika karne ya kumi na mbili hata kwa makasisi wa cheo cha chini.[1578] Lakini kwa kufanya hivyo, walijidhihirisha kuwa si chochote isipokuwa wakiukaji waziwazi wa sheria ya kale ya kanisa la kiulimwengu.

8. Maoni ya Jumla Kuhusu Sakramenti

§242. Mada ya Maelezo Haya

Kwa msingi wa mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu kila sakramenti moja kwa moja, kama tulivyoyaweka, sasa ni mwafaka kutoa maoni ya jumla kuhusu sakramenti, ili kujibu makosa ya wale wenye fikra potofu yanayohusu sakramenti zote, yaani: **a)** kuhusu asili ya sakramenti, **b)** kuhusu idadi ya sakramenti

[1572] Sokrates. Historia ya Kanisa, sura 1, sura ya II, uk. 65–66, katika tafsiri ya Kirusi.
[1573] Baraza la Illiberit, kanuni 33, 65.
[1574] Sinodi ya Cupu (385), kanuni 3; Innocent I (404), kanuni 2.
[1575] Leo (443), kanuni ya 3; Baraza la Aurelianum 11 (452), kanuni ya 7.
[1576] Baraza la Toledo (531), kanuni 1; Baraza la Tours (567), kanuni 19; Baraza la Altiss (570), kanuni 20–22. Taz. Walter, Lehrbuch des Kirchenrechts, § 212, Bonn, 1842.
[1577] Sinodi ya Rotap (743), kanuni 1 na 2; Baraza la August (952), kanuni 1, 11, 16, 17 na 19.
[1578] Baraza la Laterani I (1123), kanuni 40, na mabaraza mengine.

saba, **c)** masharti ya kuadhimisha na ufanisi wa sakramenti (§200). Kwa yote haya, kwa mujibu wa mpango tulioufuata, tutaongeza matumizi ya kimaadili ya dogma nzima inayohusu sakramenti.

§243. Kuhusu asili ya sakramenti

Sakramenti si alama tu za ahadi za kimungu zinazokusudiwa kuimarisha imani kwa watu; si ibada tu zinazowatenganisha Wakristo na wasio Wakristo; wala si alama tu za maisha ya kiroho na kadhalika, kama wanavyodai wamwasi (§200); bali ni sakramenti takatifu ambazo, kwa namna fulani inayoonekana, hutoa kweli kwa waumini neema isiyoonekana ya Mungu—ni 'vyombo ambavyo hufanya kazi kwa lazima kwa neema kwa wale wanaovikaribia' (Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 15).

1) Hili linathibitishwa na mistari yote katika Maandiko Matakatifu, ambayo tayari tunayafahamu, inayozungumzia matunda ya sakramenti fulani. Kwa mfano, imesema: a) kuhusu sakramenti **ya Ubatizo**: *'Kama mtu hatazaliwa kwa maji na Roho, hawezi kuingia katika Ufalme wa Mungu'* (Yohana 3:5); au: *Kristo aliipenda Kanisa na akajitoa kwa ajili yake, ili awawezeshe kuwa watakatifu, akiwa amelisafisha kwa kuoshwa kwa maji kwa neno* (Efe. 5:25–26), na tena: *Na wengine wenu walikuwa hivyo; lakini mlitawashwa, lakini mlitakaswa, lakini mlitangazwa haki kwa jina la Bwana wetu Yesu Kristo na kwa Roho wa Mungu wetu* (1 Kor. 6:11); **b)** kuhusu sakramenti **ya Upako**: *Kisha wakaweka mikono yao juu yao, nao wakapokea Roho Mtakatifu. Lakini Simoni alipoona kwamba Roho Mtakatifu alitolewa kwa kuwekewa mikono kwa mitume, aliwapa pesa, akisema, 'Nipe na mimi nguvu hii, ili kila mtu ninayemwekea mikono yangu apokee Roho Mtakatifu'* (Matendo 8:17–19); **c)** kuhusu sakramenti **ya Ekaristi**: *'Kila anayekula mkate huu ataishi milele … 'Yeyote anayekula Nguo yangu na kunywa Damu yangu ana uzima wa milele, nami nitamfufua siku ya mwisho'* (Yohana 6:51–54); **d)** juu ya sakramenti **ya upadre**: *'Usipuuze zawadi iliyo ndani yako, ambayo ulipewa kwa unabii kwa kuwekewa mikono na upadre* [(1 Tim. 4:14); 'uchochee' (2 Tim. 1:6)], na kadhalika. Hapa, ni wazi, wazo linaelezwa kwamba maji yenyewe ya ubatizo, kupitia ukaaji usioonekana wa Roho Mtakatifu, humzaa upya mtu, humtakasa na kumwosha dhambi zake; kitendo chenyewe cha kuweka mikono au kupaka mafuta katika sakramenti ya kikristo cha kuthibitishwa humpa mtu zawadi za neema; Mwili na Damu halisi ya Kristo katika Ekaristi hutoa uhai wa milele kwa mtu; uteuzi wenyewe katika sakramenti ya upadri hutoa zawadi maalum kwa anayeteuliwa—kwamba, kwa ujumla, kila moja ya sakramenti, kwa asili yake, hufanya kazi juu ya mtu kwa neema, mara tu inapotolewa kwake.

2) Mafundisho yale yale yameelezwa kwa kauli moja na Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa katika ushuhuda wao kuhusu matunda ya sakramenti. Inatosha hapa—kwa kuwa tayari tumeyaorodhesha ushuhuda hizi mahali pake—kutaja au kukumbusha machache tu kati yao. Kwa mfano:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: 'Usikaribie ubatizo kama maji tu, bali kama neema ya kiroho inayotolewa pamoja na maji.'[1579] Na tena: 'Jihadhari usichukulie upako huu kama upako tu. Kwa maana kama vile mkate katika Ekaristi, kupitia kuombwa kwa Roho Mtakatifu, si mkate tena tu bali ni Mwili wa Kristo: vivyo hivyo mafuta matakatifu haya si maji tena tu, wala, kama mtu yeyote angesema, maji ya kawaida, kupitia kuombwa; bali ni zawadi ya Kristo na Roho Mtakatifu, inayotendeka kwa uwepo wa Uungu wake. Kwa hiyo, paji lako la uso na viungo vingine vya hisia hupakwa mafuta kwa njia ya maana. Na mwili unapopakwa mafuta kwa njia inayoonekana, roho hwatakatifuzwa na Roho Mtakatifu na Mwenye Kuupa Uhai."[1580]

Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Maji ni, ingawa si kitu kingine isipokuwa maji, bado yanamfanyia mtu upya kupitia kuzaliwa upya kiroho wakati neema kutoka juu yanapolibariki. Hata hivyo, ikiwa mtu yeyote, akiyumba na kusita, ataweka ugumu kwangu, akiuliza na kurudia bila kuchoka, 'Maji hufanyaje upya (πώς ὑδωρ αναγεννά)…', — Nitamwambia kwa haki: 'Nielezee namna ya kuzaliwa kwa mwili, nami nitakuelezea nguvu ya kufanywa upya kwa roho.'[1581]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Kama vile mtu anayebatizwa na mtu mwingine, yaani, padri, anavyong'arishwa na neema ya Roho Mtakatifu; ndivyo pia anayekiri dhambi zake kwa toba anavyopokea msamaha wao kupitia padri kwa neema ya Yesu Kristo."[1582]

[1579] Mafundisho ya Umma, Juz. III, kifungu 2, uk. 44, katika tafsiri ya Kirusi.
[1580] Maelekezo juu ya Sakramenti ya Tooba, III, aya ya 3, uk. 451.
[1581] Tazama dondoo 1339 hapo juu.
[1582] Orat. in baptisma Christi, Juz. II, uk. 803, mhariri Morel.

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Katika ubatizo, kupitia kipengele kinachogusika—maji—neema hutolewa, wakati tendo la kiroho likiwa ni kuzaliwa na kuzaliwa upya, au upya."[1583]

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Ni jambo jema na lenye faida kushiriki na kupokea Mwili na Damu takatifu ya Kristo kila siku; kwani Kristo Mwenyewe anasema waziwazi: 'Yeyote anayekula mwili wangu na kunywa damu yangu ana uzima wa milele' (Yohana 6:54). Maana nani anaweza kusita kwamba kushiriki daima katika uzima kunamaanisha chochote kingine isipokuwa kuishi kwa njia nyingi?"[1584]

Mtakatifu Ambrozi: "Nani anayetoa neema ya upadri, Mungu au mwanadamu? Utajibu bila kusita: Mungu. Lakini Mungu huitoa kupitia kwa mwanadamu. Mwanadamu anaweka mikono yake, na Mungu hutiririsha neema; padri anaweka mkono wake wa kulia ulio nyenyekevu, na Mungu hulaani kwa mkono wake wa kulia wenye nguvu zote; askofu anaweka wakfu, na Mungu hutoa heshima hiyo."[1585]

3) Tukumbuke pia kwamba tangu mwanzo wake, Kanisa la Orthodox limekuwa na desturi, iliyohifadhiwa hadi leo, ya kuwabatiza watoto wachanga, kuwapaka mafuta ya kitakatifu na kuwapa Ekaristi Takatifu. Hata hivyo, ikiwa sakramenti ni ishara tu rahisi zinazokusudiwa kuamsha imani kwa watu—ambayo pekee yake huokoa—na si vyombo ambavyo neema ya wokovu ya Mungu hufanya kazi kwa lazima kwa watu; basi swali linajitokeza: ni faida gani sakramenti hizo tatu zilizotajwa zingeweza na zinaweza kuleta kwa watoto wachanga, na kwa madhumuni gani Kanisa Takatifu liliwapa na linawapa?

Na kuhusu kwa nini sakramenti zina nguvu kama hiyo—kuna jibu moja tu: ilikuwa ni mapenzi ya Bwana. Yeye Mwenyewe aliweka ibada hizi takatifu kama vyombo vinavyoonekana vya kuwafahamisha watu zawadi zisizoonekana za neema Yake; Yeye Mwenyewe alifundisha jinsi ya kutekeleza ibada hizi takatifu ili, zikitekelezwa ipasavyo, watu wapokee kweli zawadi za neema — na mapenzi Yake yakatimizwa: sakramenti, zinapotolewa kulingana na utoaji wa Mwokozi, bila shaka hutoa neema ya wokovu kwa watu.

§244. Kuhusu idadi saba ya sakramenti

Sakramenti za Kanisa si zaidi wala si pungufu ya saba: Ubatizo, Ukombozi, Ekaristi Takatifu, Toani, Upakwa Mafuta wa Uongozi, Ndoa, na Upakwa Mafuta wa Wagonjwa (Barua ya Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 15). Kwa maana:

1. Kila mojawapo ya sakramenti hizi, kama tulivyoona, inathibitishwa waziwazi katika Maandiko Matakatifu; kila moja imepewa katika Maandiko sifa zote za sakramenti ya kweli, yaani, uanzishwaji wa kimungu, ishara inayoonekana au inayohisika, na matokeo yasiyoonekana, yaliyojaa neema kwa mtu. Hata hivyo, kama vile Maandiko Matakatifu yasivyosema waziwazi kwamba kuna sakramenti saba hasa—[1586] — ndivyo pia yasivyosema kwamba kuna mbili, au tatu, au moja. Tunajua idadi ya sakramenti saba kutoka kwa chanzo kingine cha kimungu, yaani, Maandiko Matakatifu, ambayo yamehifadhiwa ndani ya Kanisa.

2. Sio tu Kanisa la Orthodox, bali pia Kanisa la Roma, lililojitenga nalo katika karne ya 9–11, na jumuiya zote za Nestorian na Monophysite zilizokuwapo Mashariki tangu karne ya tano, zinatambua kwa kauli moja sakramenti saba katika taratibu zao za ibada na kuzisherehekea.[1587] Je, basi, makubaliano haya ya ajabu miongoni mwa Wakristo, ambao wana tofauti za maoni, yanawezaje kuelezwa, ikiwa si kwa ukweli mmoja kwamba yamejikita katika Mwanzo wa Kitume?[1588] Wakristo hao hawakuweza kukopa taratibu hizi takatifu, au baadhi yao, kutoka kwa kila mmoja kutokana na uadui uliopo kati yao, na kwa kweli hawakufanya hivyo — kama inavyothibitishwa na tofauti nyingi katika taratibu za ibada za kila sakramenti. [1589]

3. Tukifafanua, hasa, wazo hili la imani thabiti na ya ulimwengu mzima ya Wakristo kuhusu sakramenti saba za Kanisa, tunaweza kusema kwamba bila shaka ilikuwepo:

[1583] Maoni juu ya Mathayo, LXXII, n. 4, katika Juz. III, uk. 421.
[1584] Barua kwa Kaisari, XCI, katika Kazi za Mababa Watakatifu, X, 219.
[1585] Tazama dokezo 1550 hapo juu.
[1586] Hili linasisitizwa hasa na Waprotestanti.
[1587] Renaudot, *Perpetuité de la foi*, Juz. V, Kitabu 1, Sura 2, 3 na 9; Galan, *Conc. Eccles. Arm. cum Rom.*, Juz. III, uk. 439; *Dissert. de Coptis, Jacobitis*, Sehemu III, n. 186 (katika Bolland, *Jun.*, Juz. V, uk. 140).
[1588] Hatuwezi kujizuia kukumbuka hapa maneno ya Tertullian: 'quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum' (De praescriptione haeresiarum, ch. 28), na baadaye yale ya Mbarikiwa Agustino: 'kile ambacho Kanisa lote linashikilia, ambacho hakijawekwa na Mabaraza bali kimehifadhiwa daima, kinaaminika kwa haki kabisa kuwa kimepashwa kwa mamlaka ya mitume' (De Baptismo contra Donatistas, IV, 24, n. 31).
[1589] Tumeashiria tayari tofauti nyingi kati ya hizi hapo juu.

(a) katika karne ya 16, wakati Mageuzi yalipoibuka na Waprotestanti walipokuwa wa kwanza kuthubutu kukataa sakramenti tano, wakibakisha kwao wenyewe tu Ubatizo na Ekaristi. Imani hii ilielezwa waziwazi wakati huo na Patriaki Yeremia wa Constantinople katika barua zake kwa wanatheolojia wa Württemberg,[1590] ; na na Metropolitan Gabriel wa Philadelphia, ambaye aliandika insha maalum kuhusu sakramenti saba,[1591] ; na Magharibi, pamoja na waandishi wengi binafsi, na Baraza lote la Trent.[1592]

b) katika karne ya 15. Mtakatifu Simeoni wa Thessaloniki aliandika kuhusu sakramenti saba mwanzoni kabisa mwa karne hii,[1593] na kufuatia Mtaguso wa Florence (1438–1440), Papa Eugenio wa Nne aliandika kwa Waarmenia.[1594]

c) Katika karne ya 14: kama ilivyodhihirishwa na Kaisari wa Constantinople, John Palaiologos (1355), katika tamko lake la imani,[1595] ; na Manuel Mlemavu, mzaliwa wa Ugiriki (1360),[1596] ; na na Baraza la Armenia lililofanyika mwaka 1342.[1597]

d) Katika karne ya 13. Idadi ya sakramenti saba ilijadiliwa wakati huo na hieromonki wa Konstantinopoli Job (1270),[1598] ; na wasomi wa Magharibi: Thomas Aquinas, Bonaventure, Alexander wa Halens,[1599] ; na na Baraza la London, lililofanyika mwaka 1237.[1600]

e) Katika karne ya 12: kama inavyoonyeshwa na mafundisho ya Otto, aliyehubiri imani ya Kikristo huko Pomerania mnamo 1124,[1601] na kutoka kwa maandishi ya wasomi wa Kikristo: Hugh wa Victor[1602] na Peter Lombard,[1603] ambao wote walifundisha waziwazi kuhusu sakramenti saba.

(e) Kabla ya karne ya 11 na hata kabla ya karne ya 9. Kwa maana taratibu fulani za ibada za Kigiriki na Kilatini kwa sakramenti saba zimehifadhiwa, ambazo zinatoka mbali zaidi kuliko karne ya 11,[1604] na Mapatriaki wa Constantinople, Michael Keloularis na Photius, ingawa waliwakemea Walatini kwa upotovu fulani katika namna ya kusherehekea sakramenti, hawakuwahi kamwe kuwakashifu (Walatini) kwa kuongeza au kupunguza idadi ya sakramenti.

(g) Kabla ya karne ya tano: kwa sababu, kama tulivyotaja tayari, jumuiya za Nestorian na Monophysite, ambazo zilitengana na Kanisa la Orthodox katika karne ya tano, bado zinashikilia sakramenti saba, kulingana nalo.

4. Ingawa Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa la mwanzo hawajasema waziwazi mahali popote, kama Ilivyoandikwa katika Maandiko Matakatifu, kwamba kuna sakramenti saba, wala hawajaeleza kwa makusudi mahali popote mafundisho kuhusu sakramenti zote saba; basi, ili kueleza hili, ni lazima tukumbuke desturi iliyokuwepo Kanisani wakati huo ya kulinda sakramenti kwa ukimya (disciplina arcani), kama vile Mtakatifu Basili Mkubwa anavyoshuhudia. Baada ya kusema katika barua yake ya kanuni kwa Amphilochius kwamba, mbali na mafundisho na mahubiri yaliyoandikwa, kuna pia katika Kanisa yale ambayo yamekabidhiwa kutoka kwa mapokeo ya kitume kupitia urithi kwa siri, Baba Mtakatifu anaashiria hasa maelezo fulani katika taratibu za sakramenti za Ekaristi na Ubatizo ili kuunga mkono maneno yake, na kisha anauliza: 'Yote haya yametolewa kutoka sehemu gani ya Maandiko? Je, si kutoka kwa mafundisho haya yasiyochapishwa na yasiyoelezeka, ambayo Baba zetu walihifadhi kwa ukimya, yasiyopatikana kwa udadisi

---

[1590] Theolog. Wirtemberg... respons. 1 patriarch. Hieremiae ad Augnstan. Confess. c. VII, p. 77, Wirtemb. 1584.
[1591] Kuhusu Sakramenti Saba, Sura ya V (katika Schellstrat, Matendo ya Kanisa la Mashariki dhidi ya Walutheri).
[1592] Kikao cha VII, kanuni ya 1.
[1593] Symeon, Askofu Mkuu wa Thessaloniki, Kazi Kamili, Sehemu ya II, Kuhusu Sakramenti za Kanisa, Venice 1820, uk. 74.
[1594] Amri iliyotolewa kwa Waarmenia katika Baraza la Florence.
[1595] Katika Allat., *De Ecclesia Orientali et Occidentali*, juz. III, sur. 16, n. 4, uk. 1256.
[1596] Manuel Calec. Prine, Fld. cathol. chap. VI.
[1597] Galan. Conc. eccles. Armen. cum Rom. Vol. III, p. 439.
[1598] Kwa Allat., *De E. O. et Occ. cons.* III, 16, n. 4.
[1599] Thomas Aquinas, *Summa Theologiae*, Sehemu ya III, Swali 65, Kifungu cha 1; Bonaventure, *Maoni juu ya Vitabu Vinne vya *Sententiae Breves***, Sehemu ya VI, Karne ya III, Sehemu 47, Sura ya 3; Alexander wa Hales, *Summa Theologiae*, Sehemu ya IV, Swali 8, Kifungu cha 2, Kifungu cha 1.
[1600] Tazama katika Collect. Concilior.
[1601] Ottonis vit., kit. II, s. 3, katika Basnag. thes. Mon. T. III, P. II, uk. 62.
[1602] Hugo wa St Victor, *Summa sentent., de sacram.*, Kitabu 1, uk. IX, c. 2.
[1603] Petrus Lombardus, *Libri quatuor Sententiae*, Kitabu IV, Hadithi 13.
[1604] Kama inavyohitimishwa ipasavyo kutokana na maandishi yenyewe ya taratibu hizi za ibada, ambazo mifano yake Martenius aliambatanisha mwanzoni mwa kazi yake *De antiquis eccles. ritibus libri IV*. Taz. Renaudot, *Perpetuité de la foi*, vol. V, kitabu 1, sura 7.

na uchunguzi, baada ya kufundishwa ipasavyo kulinda utakatifu wa sakramenti kwa ukimya? Kwa maana ni upi ufaa wa kuandika fundisho kuhusu kile ambacho wamepigwa marufuku wasiokuwa na ufahamu kuutazama au kukitafakari?"[1605] Hata hivyo, ingawa hawakujadili sakramenti zote kwa jumla kwa makusudi katika maandishi yao—kwa mujibu wa desturi hii ya kitakatifu—[1606] Wababa Watakatifu na walimu wa Kanisa la kale mara nyingi wanataja, kadiri fursa inavyotokea na kulingana na kusudi lililokusudiwa, mara moja hii, mara nyingine ile, mara ya tatu sakramenti nyingine, na, ushuhuda wao unapokusanywa pamoja, inakuwa wazi kwamba bila shaka walitambua sakramenti zote saba, ambazo zimehifadhiwa katika Kanisa hadi leo. Hivyo: **(a)** kama tulivyoona, Mtume Barnaba, Justin Mwenye Dhulma, Tertulliano, Kirili wa Yerusalemu, Basilio Mkubwa, Gregory Mtheolojia, Yohana Krisostomo na wengine wengi (§§202–206); **b)** kuhusu sakramenti ya Kipaimara — Dionysius Areopagite, Theophilus wa Antiokia, Tertulliano, Clementi wa Aleksandria, Cypriano, Papa Kornelio, na Efrem wa Siria. Baraza la Laodikia, Kirili wa Yerusalemu na wengine (§§208–211); **c)** juu ya sakramenti ya Ekaristi — Ignatiyo Mwenye Mungu, Justin Mshuhuda, Ireneo, Hipolito, Dionysio wa Aleksandria na walimu wengine wengi sana wa Kanisa, pamoja na mabaraza yote, ya kimataifa na ya mitaa (§§214–220); **d)** kuhusu sakramenti ya toba — kanuni na kile kinachoitwa Katiba za Kiyatima, Tertullian, Cyprian, Athanasius Mkuu, Yohane Krisostomo, Ambrose, Gregori wa Nyssa, Jerome, Kirili wa Aleksandria na mabaraza yote (§§222–225); **e)** juu ya sakramenti ya upako wa wagonjwa — Origeni, Yohane Krisostomo, Viktori wa Antiokia, Kaisario, Papa Innocenti I, Kirili wa Aleksandria na wengine (§§230–232); **f)** juu ya sakramenti ya ndoa — Ignatius Mwenye Mungu, Tertullian, Yohane Krisostomo, Basili Mkuu, Gregori Mteolojia, Ambrozi, Augustino na wengine (§§234–236); **g)** kuhusu sakramenti ya upadre — Kanuni za Mitume Watakatifu, Basil Mkuu, Yohane Krisostomo, Gregori wa Nyssa, Ambrozi, Mababa wa Mtaguso wa Kalsedonia, Papa Leo Mkuu na wengine (§§239–241).

Kwa hiyo, si sahihi kupotoshwa na ukweli kwamba baadhi ya Mababa wa Kanisa wa kale, kwa sababu ya uhitaji, au kulingana na kusudi lao walilochagua, au kwa sababu nyingine, wanazungumzia katika maandishi yao wakati mwingine sakramenti mbili[1607] , wakati mwingine tatu[1608] , na wakati mwingine nne[1609] , huku wakinyamya kuhusu zingine. Kutokana na hili, kama Waprotestanti wanavyofanya, kwamba Kanisa la awali lililitambua sakramenti mbili tu (kwa nini si tatu, au kwa nini si nne?)—Ubatizo na Ekaristi—ni kinyume kabisa na haki, wakati inajulikana kwamba waalimu wengine wa Kanisa, wakati uleule au hata mapema zaidi, pia walitaja sakramenti zote zingine;[1610] wakati inajulikana vyema kwamba hata walimu hawa hawa, ingawa walitaja hasa Ubatizo na Ekaristi, wakati mwingine pia walirejelea sakramenti nyingine za aina hiyo,[1611] na katika sehemu mbalimbali za maandishi yao walisema waziwazi kuhusu kila moja ya sakramenti saba kimoja kimoja.[1612]

Pia inapaswa kutambuliwa kwamba neno 'sakramenti' (μυστήριον, sacramentum) lilikuwa likitumika na waandishi wa Kikristo wa mapema, kama linavyotumika kwetu, kwa maana pana. Kwa hiyo, haishangazi

---

[1605] Kutoka sura ya 27 kuhusu Roho Mtakatifu kwa Amphilochius, kanuni 91, katika Kitabu cha Kanuni, kifungu cha 328.

[1606] Emman. a Schelstrate, *Diss. apolog. de disciplin. arcani*, Roma, 1685, sura za II na III, ambapo ushahidi mwingi unatajwa ili kuunga mkono ukweli huu.

[1607] Kwa mfano, Mtakatifu Justin (Apolog. 1, namba 65, 66), Mbariki Augustine (Enarr. 1 in Ps. CCXVIII, 14), Mt. Yohane wa Damascus (Exact Exposition of the Orthodox Faith, Kitabu IV, uk. 9, 13) – kuhusu ubatizo na Ekaristi.

[1608] Kwa mfano, Mtakatifu Ambrozi (De sacramentis, Kitabu VI) na Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu (Maelekezo kuhusu Sakramenti, Vitabu I–IV) – kuhusu ubatizo, upako wa mafuta na Ekaristi.

[1609] Kwa mfano, Mtakatifu Agosti anasema: 'Ikiwa kile kinachosemwa katika Injili—"Mungu hawasikii mwenye dhambi" (Yohana 9:31)—kinatumika katika muktadha huu, ili sakramenti za wenye dhambi ziadhimishwe; kama anavyomsikia muuaji anayeomba, iwe juu ya maji ya Ubatizo, au juu ya mafuta ya Upako wa Wagonjwa, au juu ya Ekaristi, au juu ya vichwa vya wale wanaowekewa mikono (uhudumu wa upadre)? Hata hivyo, yote haya hufanywa na kuwa halali hata na wauaji, yaani, wale wanaowachukia ndugu zao, hata ndani ya Kanisa lenyewe (De baptism. V, c. 20, n. 28). Mtakatifu Gregori Mkuu (katika Sacramentario) pia anazungumzia sakramenti nne: Ubatizo, Ekaristi ya Kipaimara, Ekaristi Takatifu na Upako wa Wagonjwa.

[1610] Tazama hapo juu kwa majina ya walimu hawa.

[1611] Kwa mfano, Mbarikiwa Augustino, katika kifungu hicho hicho (tazama dondoo 1607), anasema: 'respice ad munera ipsius ecclesiae. Munus Sacramentorum in baptismo, in Eucharistia et in caeteris sanctis sacramentis' (Enarr. cit., n. 9).

[1612] Mbarikiwa Augustino, kwa mfano, anaweka wazi kuwa sakramenti—au anaziita sakramenti—zifuatazo, pamoja na Ubatizo na Ekaristi (tazama dokezo lililopita): Kitakatifu cha Mafuta Matakatifu – sacramentum chrismatis (tazama maelezo 1039 hapo juu, kuhusu Kitakatifu cha Mafuta Matakatifu), na Toba: 'sababu ya Toba ni ile ile ya Ubatizo' (De Poenit., 1, c. 38, n. 35; tazama dokezo 1360), upako wa wagonjwa (dokezo 1609), ndoa – sakramenti (dokezo 1504. 1505), upadri: utrumque (baptismus et ordo) sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datur, illud, cum baptizatur, istud, cum ordinatur (Contr. Epist. Farmen. II, c. 13, n. 98; see note 1536).

kwamba baadhi yao—ingawa ni wachache sana—wakati mwingine walirejelea kitendo cha kunyoa nywele za kimonaki, maombi kwa ajili ya wafu, na mambo yanayofanana na hayo kama sakramenti. Lakini kwa maana halisi, hakuna kitendo hicho wala maombi kwa ajili ya wafu yaliyowahi kutambuliwa kama sakramenti na Kanisa, ambalo limekubali tu sakramenti saba.[1613]

5. Kwa nini, basi, kuna sakramenti saba—si zaidi wala pungufu? Sababu ya hili iko katika mapenzi ya Mwanzilishi wa sakramenti, Bwana Yesu. Tunaweza tu, tukifuata wengine, kuona hapa muafaka na vipawa saba vya Roho Mtakatifu (Isaya 11:2–3), vinavyotolewa kwa waumini kupitia sakramenti saba za Kanisa; mikate saba iliyowalisha kwa muujiza maelfu ya watu (Mathayo 15:36–38); minara saba ya taa ya dhahabu, katikati yake mwonaji aliruhusiwa kuona kwa ufupi Mwana wa Mtu (Ufunuo 1:12–13); nyota saba ambazo Bwana Yesu alishika mkononi mwake wa kulia wakati huo (Ufunuo 1:16); vinyago saba ambavyo kitabu, kilichoonywa baadaye na Nabii mkononi mwa kulia wa Mungu, kilifungwa navyo (Ufunuo 5:1); mashavu saba, ambayo, baada ya kufunguliwa kwa kitabu hicho cha mafumbo, yalipewa malaika saba waliosimama mbele za Mungu (Ufunuo 8:1–2) na kadhalika.[1614] Kwa upande mwingine, ni wazi kwamba sakramenti hizi saba, kupitia ambazo neema ya Roho Mtakatifu hutolewa, zinaendana na mahitaji yote ya maisha ya Kikristo ya mtu na mahitaji ya Kanisa lenyewe. Hivyo, kupitia Ubatizo, mtu huzaliwa katika maisha ya kiroho ya Kikristo; kupitia Kipaimara, hupokea nguvu inayohitajika ili kuimarishwa katika maisha haya mapya; na katika Ekaristi, daima hupata chakula na kinywaji cha kimungu kwa ajili ya ukuaji endelevu katika maisha hayo. Lakini kwa kuwa, baada ya kuwa Mkristo, mtu anaweza kutenda dhambi na kuwa na udhaifu, Sakramenti ya Tooba inampa tiba ya magonjwa ya kiroho; Sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa inatoa tiba ya magonjwa ya kiroho na kimwili. Wakati huo huo, sakramenti ya ndoa inatakasa kwa neema muungano wa wanandoa Wakristo, kwa lengo la kusaidia, kupitia kuzaliwa kwa kawaida kwa watoto, ukuaji endelevu wa Kanisa la Kristo; sakramenti ya Daraja Takatifu inailetea Kanisa wachungaji, walimu na wajenzi wa mafumbo ya Mungu, ili kuwaongoza Wakristo wote kuelekea uzima wa milele.[1615]

§245. Kuhusu masharti ya kuadhimisha na uhalali wa sakramenti

I. Kwa ajili ya usaili halali na ufanisi wa sakramenti, yafuatayo yanahitajika:

1) Padri au askofu aliyeidhinishwa kisheria. Kwa — **a)** ni kwa mapadri na maaskofu pekee, kama warithi wa Mitume, ambapo Bwana amewakabidhi mamlaka Yake ya kimungu ya kuwapa watu zawadi za neema kupitia sakramenti alizozianzisha Yeye; **b)** si tu watu wa kawaida na makasisi, bali pia wadiakani, ambao wana cheo cha chini kabisa katika ngazi iliyowekwa na Mungu Mwenyewe, hawajapokea mamlaka haya na hawana haki ya kusimamia sakramenti yoyote, isipokuwa katika hali maalum zinazohusiana na sakramenti ya ubatizo; **c)** ili hata maaskofu na wapatanishi waweze kusonga mbele kwa ujasiri kusherehekea ibada kuu takatifu kama hizo, na kupitia hizo kutoa neema ya kimungu kwa watu, wao wenyewe kwanza wanatakaswa kupitia sakramenti maalum ya Upadre na kupokea vipawa maalum vya Roho Mtakatifu: Tumeshayaona haya yote tulipochunguza kila sakramenti kimoja kimoja, na hasa sakramenti ya Upadre (§§206, 211, 217, 223, 231, 236, 239–241). Kwa hivyo, wafuasi wa Luther wanakosea vivyo hivyo wanapofundisha kwamba Mkristo yeyote, aweza kuwa wa cheo au la, anaweza kutoa sakramenti, na wale wa itikadi zetu za mgawanyiko—kama vile kundi la 'bila-padri', ambalo huruhusu waumini wa kawaida, hata wanawake, kusimamia sakramenti ndani ya jamii zao, na kundi la 'kuabudu-padri', ambalo huruhusu hili lifanywe na mapadri waliosimamishwa au hata waliotengwa madarakani (§200).

2) Utakatifu halali, yaani, kulingana na mpangilio wa kimungu, wa sakramenti. Kwa maana, kama tulivyoona: (**a)** Bwana mwenyewe, mwanzilishi wa sakramenti, alichagua kwa kila sakramenti kitu maalum au ishara inayoonekana; **(b)** Yeye mwenyewe aliweka utaratibu maalum wa utoaji wa kila sakramenti; na **(c)** Yeye mwenyewe aliamuru kwamba ni kupitia ishara hii inayoonekana, kwa utaratibu huu wa utoaji, ndipo zawadi zinazojulikana za Roho Mtakatifu hutolewa katika kila sakramenti. Hivyo basi, inafuatia kwamba kila sakramenti itakuwa sakramenti, na itakuwa na athari iliyojaa neema kwa mtu, tu wakati inapotolewa kulingana na mapenzi ya Bwana Yesu, kwa mujibu wa uanzishaji Wake: hili ni dhahiri. Na kwa kuwa kusherehekea kila

---

[1613] Hili lilionyeshwa waziwazi na Renaudot. *Perpetuité de la foi*, vol. V, kitabu 1, sura ya 8.

[1614] Gabriel wa Philadelphia, *De sacramentis*, sura ya V; tazama pia Yeremia, *Responsa*, 1, ad *Augustana Confessio*, sura ya VII (katika *Script. Theolog. Wirtemberg.*, uk. 77). Tazama Imani ya Kikristo ya Kanisa la Kikatholiki la Mashariki, jibu la swali 98.

[1615] Katekisimu Kikristolojia Kikubwa, kuhusu Kifungu X.

sakramenti kulingana na mapenzi ya Bwana Yesu kunawezekana tu kwa sharti kwamba wale wanaosherehekea sakramenti—kwa kuwa ni viumbe wenye akili na uhuru—wazingatie wanachosherehekea na jinsi wanavyosherehekea, na wawe na hamu ya kutekeleza ibada takatifu kwa namna iliyoamriwa: Ni wazi basi kwamba wachungaji wa Kanisa—mzee wa kanisa na askofu—wanatakiwa, wanaposherehekea sakramenti, kuwa na nia ya kusherehekea sakramenti fulani kulingana na ibada iliyopangwa kimungu (Kanuni ya Imani, Sehemu ya 1, Jibu la Swali la 100).[1616]

II. Kwa upande mwingine, hata hivyo, ni kinyume na haki, kama baadhi ya wenye uzushi walivyofikiri na wanaendelea kufikiri**,** — **a)** kwamba kwa ajili ya ushiriki na ufanisi wa sakramenti, si tu mhudumu aliyeteuliwa kisheria anayehitajika, bali mhudumu mcha Mungu, kiasi kwamba sakramenti zinazoshirikiwa na wahudumu wa madhabahuni walioharibika hazina maana yoyote; au **b)** kwamba uhalali na ufanisi wa kila sakramenti hutegemea imani ya wale wanaopokea, kiasi kwamba ni sakramenti na ina nguvu yake tu wakati halisi wa kupokelewa na kutumika kwa imani, ilhali nje ya matumizi hayo, au katika hali ya kupokea bila imani, si sakramenti na hubaki haizaa matunda (§200).

1) Mtazamo wa kwanza si sahihi. Kwani nguvu iliyojaa neema ya sakramenti, kwa hakika, inategemea sifa na mapenzi ya Kristo Mwokozi, ambaye Yeye mwenyewe huwatenda kwa njia isiyoonekana; wakati wachungaji wa Kanisa ni watumishi wake tu na vyombo vinavyoonekana ambavyo kupitia kwake huwatendea watu sakramenti. *'Yeye ndiye anayebatiza kwa Roho Mtakatifu*' (Yohana 1:33), alisema Yohana Mbatizaji wa Yesu Kristo, *ingawa Yesu mwenyewe hakubatiza, bali wanafunzi wake ndio waliobatiza*, kulingana na ushuhuda wa Injili (Yohana 4:2). *Kwa hiyo*, kama Mwinjilisti Mtakatifu anavyosema, *'yeye aliyepanda na yeye aliyemwagilia hawafai kitu, ila Mungu anayekua'* (1 Wakorintho 3:7). Kristo Mwenyewe, kama walivyofundisha pia walimu na watetezi wa kale wa Uorthodoksi, kwa nguvu ya Roho Mtakatifu, huwabatiza watu kwa njia isiyoonekana,[1617] Mwenyewe huwasamehe dhambi zao,[1618] Mwenyewe huwaweka katika cheo takatifu,[1619] Mwenyewe hutakasa Michango Mitakatifu juu ya madhabahu takatifu.[1620] Na baadaye walithibitisha kwa kauli moja, wakipinga wanaheresi, kwamba nguvu iliyojaa neema ya sakramenti haitegemei uadilifu au ukosefu wa uadilifu wa wale wanaoziandaa. Hapa, kwa mfano, ni maneno ya

Mtakatifu Gregori Mtheolojia: "Yeyote anayestahili imani ana uwezo wa kukutakasa, mradi tu awe miongoni mwa wale waliokabidhiwa mamlaka kwa ajili ya hili, asiyetangazwa wazi kuwa na hatia, na ambaye hajafukuzwa kanisani. Msiwahukumu wahukumu, ninyi mnaotafuta uponyaji; msichunguze ustahiki wa wale wanaowatakasa; msitengeneze chaguo kulingana na asili yao. Ingawa mmoja anaweza kuwa bora kuliko mwenzake, au duni, bado kila mmoja ni bora kuliko ninyi. Fikiria hili: pete mbili, moja ya dhahabu na nyingine ya chuma, zote zikiwa zimechongwa na sura ileile ya kifalme, na zote zikitumika kuchonga kwenye nta. Je, alama moja inatofautianaje na nyingine? — kwa njia yoyote ile. Tambua asili iliyoko kwenye nta, ikiwa wewe ni mwenye hekima kuliko wote. Semesha: ni alama gani ni ya pete ya chuma, na ni ipi ya pete ya dhahabu? Na kwa nini ni sawa? Kwa maana ingawa nyenzo ni tofauti, hakuna tofauti katika alama. Basi kila mtu awe

---

[1616] Inajulikana vyema kwamba kuna mzozo mkali kiasi kuhusu mada hii kati ya Walatini na Waprotestanti—mzozo ambao, kama ilivyo kawaida, haujakosa mitazamo ya kupindukia na ufafanuzi wa kiakili (V. Perrone, *Praelect. Theolog.*, *tract. de Sacrament. in genere*, ch. 3, prop. 3).

[1617] 'Neema haitoki kwa wanadamu, bali hutolewa na Mungu kupitia kwa wanadamu: mkaribie yule anayebatiza, lakini mnapofanya hivyo, msitazame uso wa yule mnamuona, bali mkumbukeni Roho huyu Mtakatifu, ambaye tunazungumzia sasa. Kwa maana Yeye yuko tayari kuwatia muhuri roho yako (Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu, Mafundisho ya Katekesi, XVII, § 35, uk. 402). Padri haitakasi maji, bali anatimiza huduma inayohitajika, akiwa amepokea neema kutoka kwa Mungu (Mtakatifu Athanasius Mkuu, *De communione, essentia, Patr., Fil., et S. Sp.*, n. 40). Tazama pia dokezo 1620.

[1618] Iwe tunabatiza, au tunalazimisha toba, au tunasamehe wanaotubu, tunafanya hivyo kupitia Kristo kama mwandaji (Tacian, ad Sympronianus, Epist. III, n. 7). Linganisha maelezo 1355 na 1356.

[1619] 'Mkono wa mwanadamu huwekwa juu yake, lakini Mungu hufanya yote; na ni mkono wake unaogusa kichwa cha yule anayewekwa wakfu, ikiwa amewekwa wakfu kama ipasavyo' (Mtakatifu Krisostomo, in Act. homil. XIV, n. 3). Imetafsiriwa kutoka kwa dokezo la takriban mwaka 1550.

[1620] 'Amini kwamba hata sasa Mlo uleule unaadhimishwa kama ule ambao Yeye (Yesu Kristo) mwenyewe aliketi. Kwa maana hakuna tofauti kati ya huu na ule. Hatuwezi kusema kwamba huu unaadhimishwa na mwanadamu, ilhali ule uliadhimishwa na Kristo: kinyume chake, yote mawili huadhimishwa na Yeye peke Yake. Kwa hiyo, unapoona padri akikuwasilishia zawadi, fikiria kwamba si padri anayefanya hivi, bali ni Kristo anayenyosha mkono Wake kwako. Kama vile katika ubatizo si padri anayekuogesha, bali ni Mungu anayeshika kichwa chako kwa nguvu isiyoonekana, na wala malaika, wala malaika mkuu, wala mtu mwingine yeyote hajithubutu kukukaribia na kukugusa; ndivyo ilivyo kwa Ekaristi Takatifu. Kama Mungu peke yake ndiye anayefanya kuzaliwa upya, basi zawadi ni yake peke yake' (Chrysostom, Mahubiri 2 juu ya Mathayo, juz. 11, uk. 357).

mbatizaji kwako. Kwa maana hata kama mmoja angezidi mwingine kwa maadili, nguvu ya ubatizo ni sawa, na yeyote aliyefundishwa imani ileile anaweza kukupeleka kwenye ukamilifu kwa usawa."[1621]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Hutokea kwamba watu wa kawaida wanaishi kwa uchaji Mungu, ilhali makasisi wanaishi kwa uasi; na kwa hiyo, haipaswi ubatizo wala toleo la Mwili wa Kristo kufanywa kupitia kwao, kama neema ingetafuta tu watu wanaostahili kila mahali. Lakini sasa Bwana kwa kawaida hufanya kazi hata kupitia wasiofaa, na neema ya Ubatizo haipungui kwa vyovyote vile kutokana na maisha ya padri… Nasema haya ili mtu asipotee, anapochunguza maisha ya padri, katika hukumu yake ya kile anachokitenda katika sakramenti. Kwa maana mwanadamu hachangi chochote chake mwenyewe katika kile kinacholetwa; katika yote haya kazi ya nguvu ya Mungu ndiyo inayotenda, na ni Mungu Mwenyewe anayewatakasa katika sakramenti."[1622]

Mtakatifu Isidoro wa Pelusium: "Mpokeaji (wa sakramenti) hapotezi chochote, hata kama mhudumu atathibitika kuwa asiyefaa; wala hapati faida bure kutokana na sakramenti, hata kama padri angewaongoza watu wote katika uovu."[1623]

Mtakatifu Augustino: "Neema daima ni ya Mungu; sakramenti ni ya Mungu; na kwa mwanadamu ni huduma tu. Akikuwa mwema, huwa na upatanisho na Mungu na hufanya kazi pamoja na Mungu; akikuwa mwovu, Mungu hutimiza umbo linaloonekana la sakramenti kupitia kwake, huku Mungu Mwenyewe akitoa neema isiyoonekana."[1624] "Usidhani kwamba sakramenti za kimungu hutegemea tabia au matendo ya watu: ni takatifu kwa sifa ya Yule ambaye ni wake."[1625]

Theophylact Mtakatifu wa Bulgaria: "Neema hufanya kazi hata kupitia wasiofaa, ili sisi tuwe watakatifu hata kupitia makuhani wasiofaa."[1626]

Ili kuelezea mawazo haya, ilionyeshwa kwamba unyevu unaotoa uhai unaweza kupitishwa hata kupitia njia kavu isiyo na uhai; kwamba mbegu nzuri itazaa matunda iwe imepandwa ardhini kwa mikono safi au chafu; na kwamba miale ya jua, ikipitia katika vyombo visivyo safi, haichafuki kwa hivyo.[1627]

2) Mtazamo wa pili pia si wa haki, unaosema kwamba nguvu na uhalali wa sakramenti hutegemea kabisa imani na hali ya wale wanaozipokea. Kwa maana — **a)** kama tulivyoona, ilimpendeza Bwana kuanzisha sakramenti kwa namna ambayo, katika kila sakramenti, ishara maalum inayoonekana imeunganishwa kiasili na zawadi maalum ya Roho Mtakatifu, na kwamba kila sakramenti, mradi tu itawekewe kwa njia inayofaa, bila shaka humpa mtu neema (§243). Pia tumeona — **b)** kwamba Kanisa Takatifu Katoliki tangu zamani sana limewapa watoto wachanga wenyewe Sakramenti ya Ubatizo, Ekaristi ya Ukombozi na Sakramenti ya Upako wa Mwisho, kwa imani kamili kwamba sakramenti hizi zina athari ya wokovu kwa watoto wachanga, ingawa bado hawana imani (§§205, 211, 217). Tumeona — **c)** kwamba Karamu Takatifu katika sakramenti ya Ekaristi, mara tu zinapokomezwa madhabahuni, hubaki kuwa Mwili halisi na Damu halisi ya Bwana wetu, kabla na baada ya kupokelewa na waumini, hata kama hazikutolewa kwa waumini kabisa (§216). Sasa tuendelee kuzingatia, kwa mujibu wa Waprimasi wa Mashariki, kwamba ikiwa, kwa mfano, sakramenti ya Ekaristi ingefanyika kwa kweli wakati uleule wa Wakristo kuipokea kwa imani hai, na si kabla ya upokeaji huo wala bila kutegemea imani ya wale wanaoipokea, katika hali hiyo, mtu anayeshiriki isivyo stahili hangekula wala kunywa kwa *hukumu yake mwenyewe, bila kutambua Mwili wa Bwana* (1 Kor. 11:29): kwani angekuwa anashiriki mkate na divai tu (Waraka kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu 15).

Wale wanaokaribia sakramenti, bila shaka yoyote, wanatakiwa kuwa na imani na kufanya maandalizi yanayofaa kulingana na kanuni za Kanisa; lakini si ili sakramenti ziwe sakramenti na ziwe na uwezo wa kutenda kwa neema, bali ili upokeaji wa sakramenti uwe unaostahili, ili usigeuke kuwa hukumu au lawama kwa wale wanaozipokea bila kustahili, na ili athari za neema iliyopokewa ziwe za wokovu kamili na za tunda katika roho za waumini.

[1621] Homilia juu ya Ubatizo Mtakatifu, katika The Works of the Holy Fathers, j. III, uk. 298–299.
[1622] Katika 1 Wakorintho, Mahubiri VIII, n. 1… 'lakini yeye ndiye anayekutambulisha kwa fumbo la kazi yote ya nguvu za Mungu'.
[1623] Kitabu III, Barua 340.
[1624] Waraka kwa Wadonatisti CV, n. 12.
[1625] Contr. lib. Petil. 11, 37, n. 88. Na zaidi: 'ingawa wanabatiza, kwa upande wa huduma inayoonekana, wema na waovu, hata hivyo, kwa njia isiyoonekana, kupitia kwao, Yeye anayebatiza, ambaye anamiliki ubatizo unaoonekana na neema isiyoonekana' (Contr. Crescon. II, 21, n. 26).
[1626] …kama vile tunavyotakaswa kupitia makuhani wasiofaa. Katika Mathayo VII.
[1627] Augustine, in Joann. tract. V, n. 15; Contr. Crescon. III, c. 8; De baptism. III, 10, n. 15.

§246. Utekelezaji wa kimaadili wa fundisho kuu kuhusu sakramenti

Dogma kuhusu sakramenti za Kanisa inaweza kuwa na ushawishi wenye faida zaidi kwa maadili ya Mkristo.

I. Tukitafakari sakramenti kwa ujumla, tunaweza kujifunza yafuatayo hapa:

1) Kuhusiana na Mungu — imani, tumaini na upendo. Imani, tukizingatia kuwa ni hali ya kwanza na muhimu zaidi tunayopaswa kuifikia kila sakramenti. Matumaini, tukitafakari kwa makini kwamba katika kila sakramenti Bwana anatuahidi zawadi fulani iliyojaa neema, na tunaruhusiwa kuona utimilifu halisi wa ahadi hizi. Upendo, tunapofikiri kwa heshima baraka kuu ambazo Bwana anatupatia katika kila sakramenti, na anazitoa kwa sababu tu ya wema wake usio na kikomo kwetu.

2) Kwa uhusiano na majirani zetu — umoja wa kindugu na upendo wa kindugu. *Kwa maana sisi sote tuliubatizwa kwa Roho mmoja kuwa mwili mmoja … na sisi sote tumejazwa Roho mmoja* (1 Kor. 12:13); *sisi sote hushiriki mkate mmoja* (1 Kor. 10:17); sote tumetakaswa kutoka kwa dhambi zetu kwa neema moja katika sakramenti ya toba; zawadi zilezile za neema hutolewa kwetu sote katika sakramenti zingine pia. Kwa hiyo, ni lazima tuwe kweli *mwili mmoja na Roho mmoja* (Efe. 4:4): je, basi, hatupaswi kuwa *waangalifu kwa kila mmoja kwa upendo, tukijitahidi kudumisha umoja wa Roho katika kiungo* cha *amani* (Efe. 4:3)?

3) Kwa uhusiano na sisi wenyewe — unyenyekevu na utakatifu. Kwani sakramenti zinatukumbusha waziwazi, kwa upande mmoja, juu ya kuanguka kwetu katika dhambi na udhaifu wetu wa kimaadili wa kuinuka na kurekebisha njia zetu kwa nguvu zetu wenyewe, na kwa upande mwingine, juu ya kuzaliwa kwetu upya, ufanyaji upya na utakatifu kwa neema ya Mungu; yale ya kwanza kwa kawaida hutuhamasisha kujinyenyekeza, ilhali yale ya pili hutulazimisha kuhifadhi utakatifu tuliopewa na Bwana, kutumia nguvu zilizojaa neema tulizopewa, na kuendelea hatua kwa hatua katika uchaji Mungu.

II. Ikiwa, hasa, tutafakari kila sakramenti kimoja kimoja, tutapata mafunzo yale yale ya kimaadili kwa ajili yetu.

1) Baada ya kupokea sakramenti ya Ubatizo, tulitoa ahadi kuu mbele za Mungu na Kanisa, tukiapa kumkataa shetani na kazi zake zote, kuungana na Kristo, na kuishi kwa ajili Yake peke Yake; katika Ubatizo wenyewe tulitakaswa kutoka kwa dhambi zote, tukavikwa Kristo, tukawa watoto wa Mungu, na tukaitwa katika uzima wa milele: Je, dhamiri yetu, inapokumbuka haya, inaweza kushindwa kutambua na kuhisi uzito kamili wa wajibu huo tuliouchukua, na upeo kamili wa uwajibikaji wetu mbele za Mungu na haki Yake ya milele, ikiwa tutashindwa kutimiza viapo tulivyotoa na kujidhihirisha kuwa hatustahili wito wetu?

2) Katika sakramenti ya Ukominisho, tulionekana kuwa na haki ya kupokea Roho Mtakatifu ndani yetu, pamoja na zawadi zake za neema, ambazo ni muhimu kwa ajili ya kuimarishwa na ukuaji wetu katika maisha ya kiroho: je, hii haimaanishi kwamba wakati huo tulijitolea kutotimiza Roho aliye ndani yetu (1 The. 5:19), kuwasha tena vipaji vyake ndani yetu (2 Tim. 1:6), kuongozwa na Roho (Rum. 8:14), kuishi si kwa mwili bali kwa Roho (Rum. 8:1), na kuzaa matunda ya kiroho, yaani: upendo, furaha, amani, uvumilivu, wema, wema wa moyo, uaminifu, upole na kujidhibiti (Gal. 5:22)?

3) Katika sakramenti ya Ekaristi, tunapewa Mwili safi kabisa na Damu safi kabisa ya Bwana wetu, na tunahesabiwa kuwa na haki ya kupokea Kristo mzima, Mungu na Mwanadamu, ndani yetu: kwa hivyo, kwa umakini na heshima gani, basi, tunapaswa kujiandaa kwa ajili ya sakramenti kuu na ya kutisha hivi; kwa heshima, imani na upendo gani tunapaswa kuikaribia, na kwa upendo na uangalifu gani tunapaswa kuihifadhi ndani yetu zawadi hii isiyo na bei, ahadi ya uzima wetu wa milele na wokovu!

4) Tunapokuja kwenye sakramenti ya toba tukiwa na majuto kwa dhambi tulizotenda, na kupokea msamaha kutoka kwa baba yetu wa kiroho, tunamwekea Bwana nadhiri kila mara na kuazimia kwa dhati kurekebisha njia zetu na kuishi maisha ya kiungu kuanzia sasa: na kiapo hiki kiwe daima mbele ya macho yetu na kitutie moyo kuzaa matunda yanayostahili toba (Mathayo 3:8).

5) Kupitia sakramenti ya Mafumbo ya Wagonjwa, wagonjwa na wanaokaribia kufa hawatosafishwa tu dhambi zao, bali mara nyingi huinuliwa na Bwana kutoka kwenye vitanda vyao vya magonjwa na kingo za kifo: kwa nani basi, maisha yao yote—kama yalivyotolewa upya—yanapaswa kutakaswa, kama si kwa Bwana aliyewaponya, na yanapaswa kuwa na nini, kama si shukrani isiyokoma Kwake?

6) Sakramenti ya ndoa inaposadikiwa, wanandoa hubadilishana ahadi za uaminifu na upendo kwa kila mmoja mbele za Mungu na Kanisa, na hupokea nguvu iliyojaa neema ili kutimiza majukumu yao mapya—ya maisha ya familia—kwa heshima; kumbukumbu ya mambo haya yote mawili iwe somo la kudumu kwa wanandoa kuhusu jinsi wanavyopaswa kutendana na, kwa pamoja, kwa watoto ambao Mungu amewabarikia.

7) Kupitia sakramenti ya Daraja Takatifu, wale waliochaguliwa huinuliwa katika utume maalum ndani ya Kanisa na hupokea neema ya kipekee ya kuwa walimu wa imani, wasambazaji wa sakramenti za Mungu, na wachungaji wa kundi la kiroho la Kristo: ni wito ulio juu kiasi gani, na wakati huo huo, ni jukumu kubwa kiasi gani! Kwa uthabiti gani wachungaji wanapaswa kuzingatia maneno ya Mwokozi: *'Ninyi ni chumvi ya dunia ... Ninyi ni nuru ya ulimwengu*' (Mathayo 5:13–14), na kisha himizo la Mtume: *'Uwe mfano kwa waumini katika neno, katika mwenendo, katika upendo, katika roho, katika imani, katika usafi'* (1 Timotheo 4:12)! Kwa uangalifu gani kwa *nafsi zao na* kwa *kundi lote* wanapaswa *kulilisha Kanisa la Bwana na Mungu, ambalo Alilinunua kwa Damu Yake mwenyewe* (Matendo 20:28)! Kwa bidii gani isiyochoka wanapaswa kutekeleza kazi hiyo kuu, ambayo imewekwa tegemeo la wokovu wao wenyewe na wokovu wa majirani zao, waliowekwa chini ya uongozi wao wa kiroho!

Sura ya II.
Kuhusu Mungu kama Mhukumu na Mtoaji wa Zawadi

§247. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; dhana ya Mungu kama Mhukumu na Mtoaji wa Zawadi; na mafundisho ya Kanisa kuhusu jambo hili

1. Kwa ajili ya urejesho kamili na wokovu wa wanadamu walioanguka, matendo makuu matatu yalipaswa kutimizwa: **(a)** kumpatanisha mwenye dhambi na Mungu, ambaye alimkosea mno kwa kuanguka kwake; **b)** kumtakasa mwenye dhambi dhidi ya dhambi na kumfanya awe mtu mwenye haki na mtakatifu; **c)** kumwokoa mwenye dhambi kutoka kwa adhabu zenyewe zinazostahili dhambi zake na kumpa, kulingana na utakatifu wake, baraka alizostahili (§124). Kazi ya kwanza ilitimizwa na Bwana Mungu Mwenyewe—bila ushiriki wetu—alipomtuma Mwanawe wa pekee duniani, ambaye, baada ya kuwa mwili na kubeba dhambi za jamii nzima ya wanadamu, alitoa kupitia kifo chake fidia kamili kabisa kwa Haki ya milele, na kwa njia hii si tu alituachilia huru kutoka kwa dhambi na adhabu za dhambi, bali pia alituhakikishia zawadi za Roho Mtakatifu na heri ya milele (§153). Bwana Mungu hutekeleza kazi ya pili kwa ushiriki wetu. Aliweka Kanisa Lake Takatifu duniani kama chombo hai na cha kudumu kwa ajili ya utakaso wetu kutoka kwa dhambi na utakatifu wetu; Hutupatia, ndani ya Kanisa na kupitia Kanisa, neema ya Roho Mtakatifu kama nguvu tendaji inayotakaswa kutoka kwa dhambi na kututakatifuza; Ameanzisha sakramenti mbalimbali ndani ya Kanisa ili kutupatia zawadi mbalimbali za neema hii ya wokovu, kulingana na mahitaji yote ya maisha yetu ya kiroho: na ni juu yetu kama tutatumia au la njia za utakatifu zinazotolewa kwetu na Mungu. Baada ya kutupatia hizi, Ameainisha wakati huo huo kipindi maalum cha muda ambacho tunaweza kuzitumia: kwa watu binafsi, kipindi hiki hudumu hadi mwisho kabisa wa maisha yao ya duniani, ilhali kwa jamii nzima ya wanadamu kitaendelea hadi mwisho kabisa wa dunia. Mwisho, Bwana Mungu hutekeleza kazi ya tatu baada ya kukamilika kwa ya pili, ambayo Anaitekeleza kwa ushiriki wetu: Kisha huonekana kama Mhukumu wa wanadamu, akipima kwa haki iwapo wametumia au la njia walizopewa duniani kwa ajili ya kusafishwa kutoka kwa dhambi na kutakaswa, na iwapo wanastahili au hawastahili kuachiliwa kutoka kwa adhabu za dhambi zao na kupokea furaha; Kisha anakuwa Mtoaji wa thawabu mwenye haki, akiwapa kila mtu hatima maalum kulingana na haki zao.

2. Kama vile Watu wote wa Utatu Mtakatifu Mtakatifu walivyoshiriki katika ukombozi wetu, ingawa kwa usahihi na moja kwa moja Mkombozi wetu alikuwa Mwana wa Mungu, aliyejichukulia asili yetu ya kibinadamu na kuonja kifo kwa ajili yetu (§126); kama vile Watu wote wa Utatu Mtakatifu Mtakasaji pia wanahusika katika utakaso wetu, ingawa ni Roho Mtakatifu ambaye, kwa kusema kwa usahihi na moja kwa moja, huleta utakaso wetu kupitia neema Yake (§165): vivyo hivyo, katika hukumu yetu na katika utoaji wa thawabu zetu, Utatu Mtakatifu wote unahusika. Wazo hili — **a)** linatokana kama matokeo ya fundisho la imani kwamba Mtu wa Utatu Mtakatifu Watu ni wa asili moja, wanashiriki Uungu mmoja na mapenzi moja, na, wakitofautiana tu kwa sifa zao binafsi, hawawezi kutenganishwa katika mambo yote — ndiyo maana haiwezekani kwa Mmoja wao kutenda kwa hiari Yake mwenyewe tu, bila ushiriki wowote wa wengine wawili; — **b)** inathibitishwa na Maandiko Matakatifu, ambayo yanasema, kwa mfano, kumhusu Mungu kwa ujumla: *'Mwogope Mungu, uzishike amri zake; maana hili ndilo jukumu la mwanadamu. Kwa kuwa Mungu ataleta kila tendo, pamoja na kila jambo lililofichika, iwe ni jema au ni baya*' (Mhub. 12:13–14), na katika

sehemu nyingine: *'Bila imani haiwezekani kumfurahisha Mungu'; kwani yeyote anayemjia Mungu lazima aamini kwamba Yeye yupo na kwamba humtuza wale wanaomtafuta* [(Ebr. 11:6); taz. (Ebr. 12:23)]; na tena: *'Basi, akipuuza nyakati za upumbavu, Mungu sasa anaamuru watu wote kila mahali watoe toba, kwa kuwa ameweka siku ambayo atawahukumu wakazi wa dunia kwa haki, kwa njia ya yule Mtu aliyemteua, akithibitisha hili kwa wote kwa kumfufua kutoka kwa wafu*' (Matendo 17:30–31). Lakini kwa kweli na moja kwa moja, Yeye ndiye Mwana wa Mungu, Bwana wetu Yesu Kristo, Mhukumu wa walio hai na waliokufa, aliyeteuliwa na Mungu (Matendo 10:42): Baba amempa mamlaka ya kutekeleza hukumu (Yohana 5:27); kupitia Yeye Mungu atahukumu matendo ya siri ya wanadamu (Warumi 2:16); Yeye mwenyewe, *Mwana wa Mtu, atakuja katika utukufu wa Baba yake pamoja na malaika wake, na ndipo atakapompa kila mtu kulingana na matendo yake* [(Mathayo 16:26). Ling. (Mathayo 19:28); (Mathayo 24:30); (2 Wakorintho 5:10); (2 Tim. 4:1); (Yuda 1:14); (Ufunuo 1:7)], kama Kanisa Takatifu linavyotangaza katika imani yake yenyewe,[1628] na kama walimu wa Kanisa walivyotangaza katika maandishi yao.[1629] 'Kristo ndiye Mhukumu,' anasema, kwa mfano, Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu, *'Kwa maana Baba hamhukumu mtu yeyote, bali amemkabidhi Mwana hukumu yote'* (Yohana 5:22). Baba hajinyang'anyi mamlaka yake; anahukumu kupitia kwa Mwana. Na hivyo, kwa mapenzi ya Baba, Mwana atahukumu, kwa maana mapenzi ya Baba si jambo moja na ya Mwana jambo lingine, bali ni kitu kimoja na sawa."[1630]

3. Katika kueleza mafundisho ya Mungu kama Mhukumu na Mtoaji wa zawadi, Kanisa la Orthodox linatofautisha kati ya aina mbili za hukumu ya kimungu na aina mbili za zawadi: kwanza, hukumu ya mtu binafsi, ambayo Bwana hufanya kwa kila mtu mmoja mmoja mara tu baada ya kifo chake, ikifuatiwa na thawabu ambayo bado haijakamilika na ya muda; na, pili, hukumu ya jumla, ambayo Bwana ataitekeleza kwa utukufu juu ya kizazi chote cha wanadamu mwishoni mwa dunia, na ambayo itahitimishwa na thawabu ambayo tayari imekamilika, ya mwisho na ya milele (Kanuni za Ungamo la Imani, Sehemu ya 1, majibu ya maswali 58–61). Hivyo basi, fundisho hili limegawanywa katika nusu mbili, kila moja ikiwa imegawanywa katika sehemu mbili.

Sehemu I.
Kuhusu Mungu kama Jaji na Mtoaji wa thawabu wa kila mtu binafsi

1. Kuhusu Hukumu Maalum

§248. Hali inayotangulia hukumu maalum: kifo cha mtu

Hukumu maalum, kama Kanisa la Orthodox linavyofundisha, hufanyika kwa mtu mara tu baada ya kifo chake, ambacho hivyo ni jambo la msingi linalotangulia hukumu hii (Katekisimu ya Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 61). Nafundisho kuhusu kifo chenyewe, ambalo tayari tumeeleza kwa sehemu (§§90, 93), linaweza kufupishwa hapa katika hoja kuu zifuatazo:

1. Kifo cha mtu ni utengano wa roho na mwili, na kinatajwa katika Maandiko Matakatifu kwa majina mbalimbali, kama vile: 'kuondoka' [(Luka 9:31); (2 Petro 1:15); (Ebr. 13:17)], 'mwisho' [(Mathayo 10:22); (Mathayo 24:13); (1 Wakor. 1:8); (Ebr. 13:7)], ukombozi wa roho kutoka gerezani mwake (Zab. 141:8), kuachiliwa kutoka vifungo vya mwili (Fil. 1:23), kuondoka (2 Tim. 4:6), kulala usingizini (Mat. 13:36) na kadhalika. Baada ya utengano huu wa sehemu hizi mbili zinazomjenga mwanadamu, mwili wake, kama

---

[1628] 'Na tena, atakapokuja kwa utukufu kuwahukumu walio hai na waliokufa.' Vivyo hivyo, katika vitabu vya ibada: 'Wewe uliyembeba Mwanawe, ambaye yuko juu ya viumbe vyote, Ee Mtakatifu, Yeye ndiye Mhukumu wa walio hai na waliokufa na Mhukumu wa dunia yote, na Yeye huokoa kutoka kwa mateso wale anaowataka, hasa wale wanaomwabudu kwa upendo kupitia picha zake na wanaoimba sifa zako, Ee Mama wa Mungu, milele na milele' (Trebn., uk. 144, Moscow, 1836). 'Wakimimi mbele ya kiti chako cha enzi cha kutisha, cha kuheshimika na cha kuogofya, Ee Kristo, kama wale waliokufa tangu zamani, wanangojea hukumu yako ya haki na kupokea haki yako ya kimungu' (Octoechos, Sehemu ya 1, fol. 158 verso, Moscow, 1838).

[1629] Barnaba, Waraka, sura ya 7; Justin, Ukombozi 1, sura ya 8; Mazungumzo na Tryfoni, sura ya 125; Irenaeus, Dhidi ya Ujinga 111, 16, n. 6; IV, 33, n. 3; Tertullian, Kuhusu Kanuni za Wapotovu, n. 13.

[1630] Mihadhara ya Katekesi, Kitabu XV, § 26, uk. 333, katika tafsiri ya Kirusi.

vumbi, unarudi ardhini, kama ulivyokuwa, wakati roho inarudi kwa Mungu, aliyeiumba (Mhub. 12:7), na inabaki hai milele na isiyokufa (§81).

2. Sababu ya kifo cha mwanadamu iko katika kuanguka kwake katika dhambi [(Mwa. 2:17); (Mwa. 3:19)]. Kwa maana Mungu aliumba mwanadamu kwa ajili ya kutokuoza (Hik. 2:23), na, ili kudumisha nguvu zake za kimwili daima na kuendeleza maisha yake milele, alimpa mti wa uzima mwanzoni (Mwa. 2:9). Lakini kwa kuwa, kupitia kutotii mapenzi ya Mungu, alijifanya asistahili kushiriki matunda ya mti wa neema (Mwa. 3:22); kwani dhambi, ikiwa ni kitendo kinachokinzana na sheria na asili, ilileta katika mwili wa mwanadamu kanuni ya uharibifu ya magonjwa na udhaifu: hivyo basi, matokeo yasiyoepukika na adhabu ya dhambi ilikuwa kifo cha mwanadamu (Mwa. 3:22) (§§92, 93).

3. Kwa kuwa ni matokeo na adhabu ya dhambi ya wazazi wetu wa kwanza, ambayo ilienea kutoka kwao hadi kwa wazao wao wote, kifo kilibidi kwezeshe kuwa hatima ya kawaida ya jamii nzima ya wanadamu: *kama vile kupitia mtu mmoja dhambi ilivyoingia ulimwenguni, na kupitia dhambi, kifo, ndivyo kifo kilivyoingia kwa wanadamu wote, kwa sababu wote wamefanya dhambi kupitia yule mmoja* [(Rum. 5:12); (1 Kor. 15:22); (Zab. 88:49)]. Mifano ya Henoki na Eliya, pamoja na wale Mitume *aliyewataja—'si sote tutakufa, bali sote tutabadilishwa kwa ghafla, kwa mpigo wa macho, kwa tarumbeta ya mwisho'* [(1 Kor. 15:51–52); linganisha (1 The. 4:16)], ni mfano tu wa kipekee kwa kanuni, na havipingani na ujumbe wa jumla wa sheria ya kifo.

4. Kifo ni mpaka ambapo wakati wa matendo mema kwa mtu huisha na wakati wa malipo huanza, hivyo basi, baada ya kifo, ni vigumu kwetu kutubu wala kubadilisha maisha. Kristo Mwokozi alieleza ukweli huu katika mfano wake wa mtu mtajiri na Lazaro, ambapo ni wazi kwamba wote wawili walipokea thawabu zao mara tu baada ya kufa, na yule tajiri, licha ya mateso yake makubwa katika Hadesi, hakuweza, kwa njia ya toba, kujiondoa katika mateso yake (Luka 16:26). Mtume Paulo baadaye alieleza hili alipoandika kumhusu mwenyewe: *'Nimepigana vita vyema, nimeukamilisha mbio, nimekuwa na imani; na sasa imenitangulia taji la haki, ambalo Bwana, Mhukumu mwenye haki*, *atalipa mimi'* (2 Tim. 4:7–8), na alipowahimiza Wakristo: *'Tazama, sasa ni wakati uliokubalika; tazama, sasa ni siku ya wokovu'* (2 Kor. 6:2); *'tukipata nafasi, tufanye mema kwa wote*' (Gal. 6:10). Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walihubiri hili waziwazi, kwa mfano:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: 'Inaposemwa: "Waliokufa hawata kusifu Wewe, Ee Bwana"—hii inaonyesha kwamba wakati wa toba na msamaha wa dhambi umepungukiwa kwa maisha haya pekee, ambayo wakati wake wale walioupokea watakusifu Wewe; lakini wale waliomaliza maisha yao katika dhambi, baada ya kifo chao, hawataweza tena Kukusifu Wewe kama wale waliopokea baraka hii: watalazimika kulia; kwani sifa inafaa kwa wale wanaotoa shukrani, na kilio kwa wale wanaoadhibiwa."[1631]

Mtakatifu Basil Mkuu: "Wakati huu ni wakati wa toba na msamaha wa dhambi, ilhali katika umilki ujao kutakuwa na hukumu ya haki ya malipo." Na zaidi: "Baada ya kuondoka katika maisha haya, hakuna tena muda wa matendo mema, kwa maana Mungu, katika uvumilivu Wake, ameweka wakati wa maisha haya ya sasa kwa ajili ya kutekeleza matendo yanayohitajika kumpendeza Mungu."[1632]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Ni afadhali kupitia marekebisho na usafishaji hapa kuliko kuteseka huko, wakati utakapofika wa adhabu badala ya usafishaji. Kwa maana kama mtu anavyopaswa kumkumbuka Mungu hapa akiwa bado hai (kama Daudi anavyoakisi kwa uzuri), ndivyo kwa wale walioondoka duniani hakuna toba wala marekebisho katika kuzimu (Zab. 6:6); kwa maana Mungu ameweka kikomo cha wakati wa maisha ya utendaji katika ukaaji wetu hapa, huku akihifadhi maisha yajayo kwa ajili ya uchunguzi wa yale yaliyotendwa."[1633]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Maisha haya ya sasa pekee ndio wakati wa matendo mema, ilhali baada *ya* kifo kuna hukumu na adhabu. Maana imeandikwa: *'Kifo hakuna kukumbuka Wewe: katika kaburi, nani atakusifu?*' (Zab. 6:6)."[1634] "Tukiwa katika maisha haya ya sasa, bado inawezekana kwetu kuepuka adhabu kwa kujirekebisha. Lakini tutakapofika katika maisha yajayo, itakuwa bure kuomboleza dhambi zetu."[1635]

[1631] Mihadhara ya Katekesi, Kitabu XVIII, § 14, uk. 417–418.
[1632] Kuhusu Kanuni za Maadili 1, Sura za 2 na 5, katika The Works of the Holy Fathers VII, uk. 359, 361.
[1633] Mahubiri XV, katika The Works of the Holy Fathers, j. II, uk. 54.
[1634] Maoni juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri XXXVI, katika Juz. II, uk. 139, katika tafsiri ya Kirusi.
[1635] Kuhusu Zaburi IX, dokezo 4.

Theodor wa Heraclea: "Baada ya kifo, hakuna muda wa toba."[1636]

Theophylact Mtakatifu wa Bulgaria: "Tazama, duniani tunaweza kufidia dhambi zetu. Lakini tukishautoka duniani, hatuwezi tena kufidia dhambi zetu kwa juhudi zetu wenyewe kupitia toba; kwa maana mlango umefungwa."[1637] "Katika enzi hii ya sasa, mtu anaweza kufanya na kutimiza kitu; lakini katika enzi ijayo, nguvu zote za kazi za roho zimefungwa; na haiwezekani kufanya jambo lolote jema ili kufidia dhambi zake."[1638] "Baada ya kuondoka katika maisha haya, si wakati wa kutubu au kutenda."[1639]

§249. Uhalali wa Hukumu Maalum

Nafundisho kwamba, mtu anapokufa, hufanyika hukumu kwake, inayojulikana kama hukumu ya pekee, tofauti na hukumu ya jumla itakayofanyika mwishoni mwa dunia:

1) Ilikuwa tayari inajulikana katika Kanisa la Agano la Kale. Mwana wa Siraki mwenye hekima anasema katika sehemu moja: *'Ni rahisi kwa Bwana kumzawadia mtu kulingana na matendo yake siku ya kifo chake. Taabu ya kitambo hufanya mtu asahau furaha zake, na wakati wa kifo cha mtu matendo yake hufunuliwa*' (Sir. 11:26–27). Basi, ikiwa ni haki mbele za Mungu kuwapa watu thawabu kulingana na matendo yao siku ileile ya kifo chao; ikiwa, kwa mapenzi Yake, matendo ya mtu hufunuliwa kwake wakati uleule wa kifo, na hili haliahirishwa hadi Siku ya Mwisho ya Hukumu: basi ni lazima ikubaliwe kwamba pia kuna hukumu maalum kwa mtu mara tu baada ya kifo chake. Vinginevyo, ni kwa ajili gani matendo yote ya mtu hufunuliwa kwake wakati huo? Ufunuo huu wenyewe unamaanisha nini? Na kwa nini Yeye Mwenye Hekima Yote anabainisha kwamba siku yenyewe ya kifo ni sawa kwa Mungu kumtuza mtu kulingana na matendo yake?…

2) Mtume Paulo alieleza hili kwa uwazi kabisa katika Agano Jipya aliposema: *'Kwa wanadamu limewekwa kufa mara moja, na baada ya hayo hukumu*' (Waebrania 9:27). Ni wazi kwamba Mtume hadhani kuwa kuna mapumziko yoyote kati ya kifo na hukumu, na kwa hivyo anarejelea si Hukumu ya Mwisho, bali hukumu maalum.

3) Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walihubiri hili waziwazi. Kwa mfano:

Mtakatifu Gregori Mteolojia, akirejelea katika andiko moja kifo cha Mfalme Constantius, anabainisha kwamba aliondoka katika maisha haya, 'akiwa, kama wasemavyo, ametoa toba isiyo na maana kwa pumzi yake ya mwisho, wakati kila mtu anakuwa hakimu mwaminifu wa nafsi yake, kwa sababu ya hukumu inayomsubiri huko.'[1640]

Mtakatifu Yohane Krisostomo aliwahimiza wasikilizaji wake: 'Hakuna mtu aliye hai duniani ambaye hajasamehewa dhambi zake anayeweza, anapoingia katika uzima ujao, kuepuka adhabu yao. Lakini kama hapa wahalifu wanavyoletewa kutoka magongoni mwao kushtakiwa wakiwa wamefungwa, ndivyo pia, baada ya kuondoka katika maisha haya, roho zote zitaletwa mbele ya Hukumu ya Mwisho, zikiwa zimezitolewa na vifungo mbalimbali vya dhambi."[1641] "Tukiondoka katika maisha haya, tutaonekana mbele ya Hukumu ya Mwisho na kutoa hesabu ya matendo yetu yote; na—tukidumu katika dhambi—tutawekwa kwenye mateso na adhabu; lakini tukiamua kujitunza, hata kidogo, tutahesabiwa kuwa waastahiki wa taji na baraka zisizoelezeka: tukijua haya, tutanyamazisha wale wanaofikiri kinyume, na sisi wenyewe tutaanza njia ya wema, ili, kwa tumaini linalomfaa Mkristo, tuweze kuwasili mbele ya hukumu hiyo na kupokea baraka tulizohadiwa."[1642] Na tena: "Weka kazi yako tayari, na ujiandae kwa ajili ya safari (Mith. 24:27). Kama umewahi kuiba chochote kutoka kwa mtu yeyote, rudia, na useme, kama Zakayo alivyosema: 'Nitarudisha mara nne kile nilichoiba' (Luka 19:8). Kama umemkashifu mtu yeyote, au umekuwa adui wa mtu yeyote, patanisha kabla ya kiti cha hukumu. Maliza kila kitu hapa, ili uweze kukabiliana na kiti hicho cha hukumu bila huzuni. Maadamu tuko hapa, tuna tumaini jema; lakini tukishafika mahali pale, hatuwezi tena kuungama na kuosha dhambi zetu. Kwa hiyo, ni lazima tujiandae bila kukoma kwa ajili ya kuondoka kwetu kutoka hapa. Kwani vipi ikiwa Bwana atachagua kutuita jioni? Vipi kama kesho?"[1643]

[1636] Kuhusu Zaburi VI, 6; taz. kuhusu Zaburi XCV, 1.
[1637] Maoni juu ya Sura ya 6 ya Injili ya Luka.
[1638] Maoni juu ya Sura ya 22 ya Injili ya Mathayo.
[1639] Maoni juu ya Sura ya 25 ya Injili hiyo hiyo.
[1640] Mahubiri XXII, katika sifa za Mtakatifu Athanasius Mkuu, katika Kazi za Wana wa Kanisa wa Zamani, j. II, uk. 200.
[1641] Maoni juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri XIV, § 4, j. I, uk. 263.
[1642] Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, XIII, sehemu ya 6, juz. I, uk. 251–252.
[1643] Hotuba kuhusu Lazaro II, sehemu ya 4, katika Juz. I, Hotuba kwa Watu wa Antiokia, uk. 63, kulingana na tafsiri ya Kirusi.

Mtakatifu Agostino anaiita 'imani ya haki zaidi na ya wokovu zaidi kwamba roho hushughulikiwa mara tu zinapoondoka katika miili yao, kabla ya kujitokeza katika hukumu ile ambapo zitatupwa hukumu zikiwa katika miili yao iliyofufuka.'[1644]

Mtakatifu Demetrius wa Rostov: "Ni wajibu wa kila mmoja wetu, kama Wakristo wa Orthodox, kusubiri saa isiyojulikana ya kifo chetu kila siku na kila usiku, na kuwa tayari kwa kuondoka kwetu: kwani kila mmoja wetu ana hukumu yake mwenyewe ya kutisha, kabla ya hukumu ya kutisha inayowahusu wote."[1645] "Kuna aina mbili za hukumu: ya mtu binafsi na ya jumla. Kila mtu hukabiliwa na hukumu ya mtu binafsi anapokufa; kwani wakati huo ndipo wataona matendo yao yote."[1646] "Tunasubiri kuja kwa Bwana kwetu mchana na usiku na kila saa, lakini bado si kuja kule kwa hofu, ambako Atakuja kuwahukumu walio hai na wafu na kumtuza kila mtu kulingana na matendo yake; wala bado hatungojei kila saa wakati huo ambapo (kulingana na maneno ya Mtume Petro) *mbingu zitapita kwa mngurumo mkuu, viumbe vya asili vitayeyuka kwa joto kali, na dunia pamoja na matendo yote yaliyo juu yake vitaungua* (2 Petro 3:10), lakini kila mmoja wetu anasubiri saa yake ya kifo, ambapo hukumu ya Mungu itakuja kuchukua roho kutoka mwilini, ambapo kila mtu atakabiliana na adhabu yake maalum kwa matendo yake; tunasubiri saa hiyo kila wakati, kama vile Bwana Mwenyewe, anayetulinda, anavyofundisha katika Injili: *'Kuweni tayari, kwa maana kwa saa ambayo hamuitarajii, Mwana wa Mtu* atakuja' (Luka 12:40)."[1647]

4) Ni rahisi kuelewa na ina mantiki kwa akili timamu. Haiwezi kukubali kwamba hali ya roho, kuanzia kifo hadi Hukumu ya Mwisho, ibaki bila mwelekeo na isiyo na uhakika.[1648] Kwani hali hii inawezaje kufikiriwa? Haijitambui? Lakini hili linawezekanaje kwa roho ambayo, kwa asili yake, inajitambua? Na hata kama ingewezekana, kwa madhumuni gani ingeweza kuruhusiwa na Utunzaji Mwenye Hekima Yote? — Au ina ufahamu? Kama hivyo, roho inawezaje kuwa na ufahamu wa nafsi yake bila kuwa katika hali maalum? Na ni aina gani ya kuwepo hiyo ingekuwa? Kwa hivyo, ni lazima kudhani hatima maalum kwa kila roho mara tu mtu anapokufa; ni lazima kudhani hukumu maalum ambayo hatima hiyo itaamuliwa.

§250. Dhana ya hukumu ya mahususi: mafundisho ya vituo vya kusafishwa

Maandiko Matakatifu hayaelezi jinsi hukumu ya mtu binafsi inavyotokea. Hata hivyo, taswira ya kimfano ya hukumu hii, inayotegemea hasa Mafundisho Matakatifu na kwa mujibu wa Maandiko Matakatifu, inapatikana katika mafundisho ya nyumba za kodi (τελώνια), ambayo yamekuwepo tangu enzi za kale katika Kanisa la Orthodox.

I. Kiini cha mafundisho ya nyumba za ushuru kinaonekana katika maneno ya Mtakatifu Kirili wa Aleksandria kuhusu kuondoka kwa roho, ambayo kwa kawaida huchapishwa katika mojawapo ya vitabu vya kanisa—'Zaburi kwa Matumizi ya Ibada'.[1649] Tutategemea sifa zake kuu.

Nafsi yetu itakapotengana na mwili wetu, tutakuta, kwa upande mmoja, majeshi na mamlaka ya mbinguni, na kwa upande mwingine, nguvu za giza, watawala waovu wa dunia, wakusanyaji wakuu wa kodi wa anga, waonevu na washtaki wa matendo yetu… Akiviona, roho itasumbuka, itatetemeka, itatikisika, na, katika mkanganyiko na hofu, itatafuta hifadhi kwa malaika wa Mungu; lakini, hata baada ya kupokelewa na malaika watakatifu, na kupita katika anga chini ya ulinzi wao huku ikipanda kuelekea juu, itakutana na vituo mbalimbali vya ukusanyaji ushuru (kama vile, vituo fulani vya ukaguzi au forodha ambapo ushuru hutozwa), ambavyo vitazuia njia yake kuelekea Ufalme, vikikomesha na kuzuia jitihada zake za kuelekea huko. Katika

---

[1644] Je, hukujua, hata hivyo, kwamba kile ambacho (Vincentius Victor) anaamini kwa usahihi na kwa manufaa zaidi—yaani, kwamba roho huhukumiwa baada ya kuondoka katika miili yao, kabla ya kufika kwenye hukumu ambayo watahukumiwa wakiwa na miili yao imerejeshwa, na kwamba wanateswa katika mwili uleule ambao waliishi nao hapa—je, hukujua hili, hata hivyo? (Kuhusu Roho na Asili Yake II, 4, n. 8, katika Patrologia Cursus Completus, Juz. XLIV, uk. 498).

[1645] Uchunguzi kuhusu Mgawanyiko wa Imani ya Bryansk, uk. 117.

[1646] Kazi Zilizokusanywa, j. V, uk. 8.

[1647] Uchunguzi, uk. 285–286.

[1648] Baadhi ya wapinga imani walifundisha kwamba roho hufa pamoja na mwili, na huskafuwa tena pamoja nayo Siku ya Ufufuo (Eusebius, *Church History*, VI, ch. 37; Augustine, *On Heresies*, LXXXIII; Damascene, *On Heresies*, XC – *thneopsychitai*). Nestoria walisisitiza kwamba, ingawa roho haifi, hubaki katika hali ya kutokuwa na fahamu katika kipindi chote kinachozungumziwa, yaani, tangu kifo cha mwili hadi ufufuo wake wa baadaye (Asseman, *Dissert. de Nestor*, katika *Bibl. Orient. Juz. III, Sehemu ya 11, uk. 342). Mtazamo huu wa mwisho ulifufuliwa na Waabaptisti na Waprotestanti fulani (Zwingli, Elench. adv. Catabapt., Juz. III, n. 433).

[1649] Hata hivyo, kiini cha mafundisho haya pia kinaelezwa katika Ungamo la Kiorthodoksi lenyewe, ingawa si kwa uwazi au ukamilifu, na neno 'majaribu' halitumiki (tazama Sehemu ya II, jibu la swali la 25).

kila mojawapo ya vituo hivi vya ukokotoaji, hesabu itahitajika kwa dhambi maalum. Kituo cha kwanza ni kwa dhambi zinazotendwa kupitia kinywa na ulimi… Kituo cha pili ni kwa dhambi za kuona… Kituo cha tatu ni kwa dhambi za kusikia… Kituo cha nne ni kwa dhambi za hisia ya kunusa… Kituo cha tano cha ukusanyaji kodi ni kwa ajili ya maovu yote na matendo machafu yaliyotendwa kwa mikono. Vituo vinavyofuata vinahusu dhambi nyingine, kama vile: uhasama, chuki, wivu, ubatili na kiburi… Kwa kifupi, kila tamaa ya nafsi, kila dhambi, kwa njia hii itakuwa na wakusanyaji kodi na watesi wake wenyewe… Nguvu za kimungu na umati wa roho wasio safi watakuwepo; na kama vile wale wa kwanza watakavyowakilisha wema wa roho, ndivyo hawa wa pili watakavyofichua dhambi zake, zilizotendwa kwa neno au kitendo, wazo au nia. Wakati huo huo, roho, ikiwa imesimama miongoni mwao, kwa hofu na kutetemeka, itavurugwa na mawazo yake, hadi, hatimaye, kulingana na matendo, vitendo na maneno yake, itahukumiwa na kufungwa kwa minyororo, au kuachiliwa huru (kwa maana kila mtu amefungwa kwa minyororo ya dhambi zake mwenyewe). Na ikijidhihirisha kuwa inastahili kupitia maisha ya uchaji Mungu na yanayomfurahisha, malaika wataipokea, na kisha itatiririka bila hofu kuelekea ufalme, ikiambatana na nguvu takatifu… Kwa upande mwingine, ikiwa itabainika kwamba ameishi maisha ya uzembe na ukosefu wa kujidhibiti, atasikia ile sauti ya kutisha: 'Mtu mwovu aondolewe, asije akaona utukufu wa Bwana' (Isaya 26:10); basi malaika wa Mungu wataiacha, na mashetani wa kutisha wataikamata… na roho, ikiwa imefungwa kwa minyororo isiyokatika, itatupwa katika nchi ya giza na kiza, katika vilindi vya ulimwengu wa wafu, katika magereza ya chini ya ardhi na gereza la kuzimu."[1650]

Kutokana na hili ni wazi: **a)** kwamba vituo vya kimbari ni njia isiyoepukika ambayo roho zote za wanadamu, wabaya na wema, hupitia kutoka katika maisha ya dunia hadi hatima yao ya milele; **b)** kwamba katika Purgatorio, wakati wa mpito huu, kila roho, mbele ya malaika na mashetani, na bila shaka mbele ya jicho la Jaji mwenye kuona yote, huchunguzwa taratibu na kwa kina katika matendo yake yote, yaliyo mabaya na mema; **c)** kwamba kutokana na uchunguzi huu, maelezo haya ya kina ya maisha ya zamani ya kila roho, roho njema, zikiwa zimetakaswa katika Purgatorio zote, hubebwa na malaika moja kwa moja hadi makao ya mbinguni, huku roho za wenye dhambi, zikizuiliwa katika Purgatorio moja au nyingine na kushtakiwa kwa uovu, huvutwa, kwa hukumu ya Jaji asiyeonekana, na mashetani hadi makao yao ya giza.[1651] Na, kwa hivyo, Purgatorio si kitu kingine isipokuwa hukumu ya faragha ambayo Bwana Yesu Mwenyewe, kwa njia isiyoonekana, huifanya juu ya roho za wanadamu kupitia malaika, hata wakashuhudia hili hata wale wanaowashutumu ndugu zetu (Ufunuo 12:10) na roho mbaya — hukumu ambayo matendo yote ya roho yanakumbushwa na kutathminiwa bila upendeleo mbele yake, na baada yake hatima yake iliyopangwa huamuliwa.[1652]

II. Fundisho hili la nyumba za malipo, lililoelezwa na Mtakatifu Kirili wa Aleksandria, lilikuwepo katika Kanisa kabla na baada ya Mtakatifu Kirili—katika karne zote zilizofuata.

1) Kabla ya Mtakatifu Kirili wa Aleksandria, inapatikana mara nyingi sana, kama mafundisho yanayojulikana, katika maandishi ya Baba wa Kanisa na walimu, hasa wa karne ya nne.[1653] Kwa mfano:

[1650] 'Mhubiri kuhusu Kuondoka kwa Roho', katika Opp. Vol. V, Sehemu ya II, uk. 405–408, iliyohaririwa Lutet., katika Christian Readings 1841, 1, 202–207.

[1651] Maelezo yale yale ya 'mytarstvia' kama njia ya kawaida kwa wafu wote yamewekwa katika Maisha ya Mtakatifu Basil Mpya, ambapo Aliye Barikiwa Theodorosi, miongoni mwa mambo mengine, anasimulia: 'Tulipokuwa tukipanda mlima, niliwauliza malaika watakatifu walioniongoza: "Bwana zangu, je, Wakristo wote hupitia majaribu haya, na si kwamba mtu yeyote anaweza kuyapitia bila mateso na hofu inayowapata wale walio katika nyumba za ukusanyaji ushuru?" Malaika watakatifu walinijibu: 'Hakuna njia nyingine kwa roho za waumini zinapanda mbinguni; zote hupitia humo, lakini si zote huadhibiwa kama wewe; ni wenye dhambi kama wewe tu, ambao hawajatoa toba kamili ya dhambi zao, wakiaibika na kuficha matendo yao ya aibu kwa baba yao wa kiroho; kwani ikiwa mtu yeyote anaitubu kweli kwa matendo yake yote maovu, na anahisi majuto na kuungama maovu aliyoyatenda, dhambi zake hufutwa kwa njia isiyoonekana kwa rehema za Mungu: na roho kama hiyo inapokuja yenyewe, waadhibu wa mbinguni, wakiwa wamefungua vitabu vyao, hawapati chochote kilichoandikwa dhidi yake, na hawawezi kuudhuru kwa vyovyote vile, na roho huinuka kwa furaha hadi kwenye kiti cha neema'.

[1652] 'Na inafaa,' anasema Mtakatifu Basili Mkubwa, 'hukumu ya Mungu isiwe ya kulazimisha, bali iwe na mfanano zaidi na hukumu zinazotolewa miongoni mwa wanadamu, na impe mshtakiwa fursa ya kujitetea, ili mtu, kesi yake ikifafanuliwa kwake, na, alipokea adhabu, aweze kuthibitisha hukumu zisizopingika za Mungu, akikiri kwamba adhabu imemwekewa kwa haki yote; na vivyo hivyo, alipokea msamaha, aweze kutambua kwamba msamaha umemtangwa kwa mujibu wa sheria na kwa utaratibu unaofaa' (Maelezo ya Sura ya 1 ya Isaya, katika The Works of the Holy Fathers, VI, 69–70).

[1653] Hadi karne ya nne, dokezo la mafundisho haya linaweza kupatikana kwa Tertullian (De anima, sura ya 53, katika Patrologia Care, compl., Jil. II, uk. 741), Origen (katika Yohana, Jil. XIX, n. 4; Juz. XXVIII, n. 5; katika Lawi, hom. IX, n. 4), Hippolytus (Adv. Platon, c. 1), Clement wa Aleksandria (Strom. IV, 18) na wengine.

Katika Mtakatifu Efrem wa Syria: "Wakati mamlaka za enzi zinapokaribia, wakati majeshi ya kutisha yanapowasili, wakati wachimbaji wa kimungu (ἐκσπηλεύται) wanaamuru roho itoke mwilini, wakati, wakituchukua kwa nguvu, wanatupeleka kwenye hukumu isiyoepukika; basi, akiwaona, maskini huyo… anatupwa katika mkanganyiko mkubwa, kana kwamba kwa tetemeko la ardhi, na kutetemeka mwili mzima… Wavunaji wa kimungu, baada ya kuchukua roho, hupaa angani, mahali ambapo mamlaka, nguvu na watawala wa majeshi yanayopingana husimama. Hawa ndio washtaki wetu waovu, wakusanyaji kodi wageni (τελώναι), wahifadhi kumbukumbu (λογοθέται), na maafisa wa kodi (φορολογοι); wanakutana naye njiani, wanarekodi, wanachunguza na kuhesabu dhambi na matendo ya mtu huyu—dhambi za ujana na uzee wake, za hiari na zisizo za hiari, zilizotendwa kwa tendo, neno na wazo. Kuna hofu kuu hapo, mtetemo mkuu kwa roho maskini, taabu isiyoelezeka ambayo itateseka kisha kwa mikono ya umati usiohesabika wa maadui wanaoizunguka gizani, wakiishutumu ili kuzuia isipande mbinguni, kukaa katika nuru ya walio hai, na kuingia katika nchi ya uzima. Lakini malaika watakatifu, wakichukua roho, huiongoza mbali."[1654]

Kutoka kwa Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Usiku mmoja sauti kutoka juu ilimjia (Anthony), ikisema: 'Anthony, inuka, toka nje uone.' Naye alinuka na kutoka nje; na akainua macho yake mbinguni, akaona umbo refu na la kutisha, kichwa chake kikiwa kinafikia mawingu: pia akaona wengine, kana kwamba wenye mabawa, wakitamani kupaa mbinguni; lakini umbo hilo, likinyoosha mikono yake, likawazuia wasipae, nao waliangushwa chini na kutupwa ardhini; ilhali wale wasiolitilia maanani waliruka kwa ujasiri, na umbo hilo likawasikitikia, likikuna meno yake. Na tena sauti ikamjia Antwoni: 'Fahamu unachokiona,' naye akaanza, kwa moyo ulioangaziwa, kuelewa kwamba huu ulikuwa mwinuko wa roho, ilhali kikwazo cha shetani ndicho kilichowashikilia watenda dhambi mateka; lakini hakuweza kunyakua wala kuzuia wa watakatifu… Na zaidi: "Mtakatifu Antwoni, wakati mmoja akiwa katika hali inayofanana na kifo, alijikuta amepaa hewani. Mashetani wa angani walizuia njia yake na wakakataa ampite; lakini malaika, wakiwapinga, walivunja vifungo vya kifungo chake. Hata hivyo, ilibidi watafute dhambi zake tangu wakati wa kuzaliwa kwake."[1655]

Katika maandiko ya Mtakatifu Makariyo Mkuu: "Roho ya mwanadamu inapoondoka mwilini, fumbo kubwa hutokea. Maana ikiwa imehukumiwa kwa dhambi, basi makundi ya mashetani, malaika wabaya na nguvu za giza huja, hukamata roho hii na kuivuta upande wao. Hakuna anayepaswa kushangaa hili. Kwani ikiwa mtu, akiwa bado hai na akiwa katika dunia hii, amewajisalimisha, amewakabidhi na kuwa mtumwa wao, je, hawatamiliki zaidi na kumfanya mtumwa wao atakapotoka katika dunia hii? Kwa upande wa watu wengine wa aina bora, mambo hufanyika tofauti kwao. Yaani, watumishi watakatifu wa Mungu huambatana nao hata katika maisha haya na malaika; roho takatifu huzunguka na kuwalinda. Na roho zao zinapojitenga na miili yao, malaika huzipokea katika ushirika wao, katika maisha ya nuru, na kwa njia hii huzipeleka kwa Bwana."[1656]

Mtakatifu Yohane Krisostomo anasema: "Kama, tunaposafiri kwenda nchi au mji wa kigeni, tunahitaji waongozaji: si zaidi sana tunahitaji wasaidizi na viongozi ili tupite bila kizuizi mbele ya wazee, mamlaka, watawala wa anga, waudhi, na wakusanya kodi wakuu?…" "Malaika watakatifu wametutenganisha na mwili kwa amani (maneno haya Baba mtakatifu anayaweka midomoni mwa watoto wachanga waliofariki), na sisi, tukiwa na waongozaji wema, tumepita salama mbele ya mamlaka za angani. Roho wabaya hawakupata kwetu walichokuwa wanatafuta; hawakutambua walichokuwa wanakitamani. Walipomwona mwili usio na dhambi, waliishiwa na aibu; walipoona roho isiyo na doa, walifadhaika; walipoona ulimi usio na doa, wakanyamaza. Tulipita, na kuwaaibisha. Wavu uliraruka, na sisi tukaponyoka. Amina Mungu, ambaye hakutukabidhi kwenye mtego wao."[1657] Na zaidi: "Wale walioko kitandani kwa kifo hutetemeka kwa nguvu kubwa na kuwatazama kwa hofu wale walio karibu, wakati roho inajitahidi kubaki mwilini na haitaki kutengwa nayo, ikiwa imetisha kwa maono ya malaika wanaokaribia. Kwa maana tukitetemeka kwa kuona watu wa kutisha, je, mateso yetu yatakuwa vipi tutakapowaona malaika wanaokuja wenye nguvu kuu na wasio na huruma, wanapovuta roho yetu na kuitoa mwilini, ikilia sana, lakini bure na bila faida?[1658]

[1654] Mahubiri kuhusu wale waliolala katika Kristo, katika *Kazi za Mababa Watakatifu*, j. XV, uk. 269, 270, 271. Mtakatifu Efrem anatoa mafundisho yale yale katika mahubiri yake akikanusha dai kwamba hakuna ufufuo wa wafu (katika The Works of the Holy Fathers, juz. XV, uk. 115–116) na katika wasia wake (Chronicle of Readings, 1827, juz. XXVII, uk. 275, 285, 292).

[1655] Maisha ya Mtakatifu Antwoni Mkubwa, katika Orr. Juz. I, Sehemu ya II, uk. 845, toleo la Maur., katika Cheti-Miny. 17 Januari.

[1656] Mahubiri kuhusu Hali Pacha ya Wale Waliotoka Duniani, katika Chr. Cht. 1828, XXXI, 113–114.

[1657] Mahubiri XI, kuhusu kumbukumbu ya waliofariki (tazama katika Margarita). Baba Mtakatifu anazungumza kwa mtindo kama huo katika Mahubiri II kuhusu Lazaro, sehemu ya 3, katika Juz. I ya Mahubiri kwa Watu wa Antiokia, uk. 61 katika tafsiri ya Kirusi.

[1658] Kuhusu Injili ya Mathayo, Homilia LIII, katika Juz. II, uk. 414.

Ndivyo inavyofafanuliwa, kwa undani zaidi au pungufu, na Mtakatifu Basil Mkubwa,[1659] Mtakatifu Gregori wa Nyssa,[1660] Mtakatifu Epifanio,[1661] Eusebio wa Kaisaria,[1662] Palladius wa Helenopolis,[1663] na Makario wa Aleksandria.[1664]

2) Kufuatia Mtakatifu Kirili wa Alexandria, mafundisho haya yalisambazwa na mfululizo wa walimu wa Kanisa kutoka sehemu na nyakati mbalimbali. Yaani: Eusebius, Askofu wa Gallica: "Mara roho itakapotoka mwilini, itakuwa kuchelewa mno kuungama makosa yake. Lo! Itakuwa vipi kwa roho hiyo wakati wauaji (mizimu mibaya) watakapotanza kuiturura katika upana mkuu wa anga na kuiongoza katika njia za giza?"[1665]

Yohana Mbariki Mwenye Huruma: "Nafsi zinapoondoka mwilini na kutafuta kupaa mbinguni, hukutana na nyuso za mashetani, ambao kwanza huzishawishi kwa uongo na uvumi. Lakini ikiwa roho haitubu kwa haya, itazuiliwa na mashetani. Na tena, juu zaidi, mashetani watakutana na roho na kuishawishi kwa uzinzi na kiburi. Ikiwa roho itatubu kwa haya pia, itawekwa huru kutoka kwao. Kuna vikwazo vingi na mateso kwa roho katika safari yake kuelekea mbinguni. Kisha hufuata hasira, wivu, kashfa, ghadhabu, uchafuzi wa sifa, kiburi, uchafu, uasi, riba, tamaa, ulevi, uovu, uchawi, machukizo, ulafi, chuki kwa ndugu, mauaji, wizi, ukosefu wa rehema, zinaa na uasherati. Na wakati roho hiyo ya maskini inaposafiri kutoka duniani kwenda mbinguni, hakuna malaika watakatifu watakaoisaidia: bali roho yenyewe hujitetea kupitia toba na matendo mema, na zaidi ya yote kupitia sadaka. Kwa maana ikiwa haitubu hapa kwa dhambi zake, itaokolewa kutoka kwa mateso ya majaribu ya kishetani kupitia sadaka."[1666]

Mtakatifu Maksimusi Mwungama: "Nani miongoni mwa wale walio kama mimi, waliochafuka na uchafu wa dhambi, hatakuwa na hofu ya uwepo wa malaika watakatifu, ambao, kwa amri ya Mungu, kwa nguvu na kwa hasira watafukuza kutoka mwilini, kinyume na mapenzi yake, yule anayepaswa kuondoka katika maisha haya? Nani, akitambua matendo yake mabaya, hatakuwa na hofu ya kukutana na mashetani wakali, wasio na huruma na wenye hila?"[1667]

Na zaidi ya hayo: Mt. Yohana Climacus,[1668] Mt. Theodosio wa Mapango,[1669] Mt. Kirili wa Turov,[1670] Marko wa Efeso, Gabrieli wa Philadelphia,[1671] Mt. Demetrio wa Rostov,[1672] na wengine.

3) Inajulikana pia kwamba mafundisho ya nyumba za malipo yameingia katika hagiografia za Watakatifu[1673] na katika himno na maombi takatifu zaidi yanayotumiwa na Kanisa la Orthodox. Hizi ni pamoja na:

[1659] Katika kifungu kimoja anasema: 'Mtu yeyote asijidanganye kwa maneno ya bure (Efe. 5:6). Kwa maana maangamizi yatawaja juu yenu ghafla (1 The. 5:3), na maangamizi yatawapata kama dhoruba. Malaika mkali atakuja, akiongoza kwa nguvu na kuburuta roho yako, iliyofungwa na dhambi, mara nyingi ikigeuka nyuma kwa yale inayoacha hapa, na kulia kimya; kwa maana chombo cha kilio tayari kimenyamaza' (Mahubiri, Himizo la Kupokea Ubatizo, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. VIII, uk. 241). Na katika nyingine: 'Basi, mwelekeze nia zenu kwa Siku ya Mwisho (kwani, bila shaka, hamtakuwa ninyi pekee mnaoishi milele); fikiria mchafukoge, kukatika kwa pumzi na saa ya kifo, hukumu ya Mungu inayokaribia, malaika wanaokimbilia, roho katika mchanganyiko wake wa kutisha, ikiteswa bila huruma na dhamiri chafu, ikitupa macho ya huruma kuelekea akhera, na hatimaye – uhitaji usioepukika wa ule uondokaji wa mbali' (Barua 43 kwa binti aliyepotea, na pia X, 139).

[1660] De baptism. in Opp. vol. II, uk. 220, ed. Morel.

[1661] Haeres. LXXV.

[1662] Demonstr. Evangel. III, c. 5; Praeparat. Evang. XI, c. 20.

[1663] Lavsaik, sura ya 24, kurasa 89–90, St Petersburg, 1850.

[1664] Insha kuhusu Kufa kwa Roho, katika Chr. Cht. 1831, XLIII, 126–131.

[1665] Homilia 1 kwa Watawa, katika Bibliotheca Patrum, Juz. VII, uk. 656.

[1666] Mahubiri kuhusu Kuondoka kwa Roho, katika Utangulizi wa tarehe 29 Oktoba, folio 211, upande wa nyuma.

[1667] Epist. Cubicularium, katika Biblioth. PP., Juz. XXVI, uk. 581.

[1668] (1668) Yohana Climacus, *Ngazi ya Paradiso*, uk. 158, Paris 1633.

[1669] (1669) Alipokuwa kitandani kwa mauti aliomba hivi kwa Bwana Yesu: 'Bwana wangu! Iwe na huruma kwa roho yangu, ili isikutane na hila za pepo wabaya, bali malaika Wako, wanaotuelekeza katika majaribu ya giza na kutuongoza kwenye nuru ya rehema Zako, wapokee' (Ibada ya Siku Nne, 3 Mei).

[1670] Anafafanua mafundisho ya majaribu kwa undani mkubwa (Kumbukumbu za Fasihi ya Kirusi ya Karne ya 12, uk. 92, Moscow 1821).

[1671] Tazama katika Le-Quien, *Dissertations of John of Damascus*, V, katika *The Works of John of Damascus*, vol. I.

[1672] 'Wakati saa ya hofu itakapofika roho yangu kutengwa na mwili wangu: basi, Mwokozi wangu, ikaribishe mikononi Mwako, na uilinde isidhulumiwe na maafa yoyote, na roho yangu isione mtazamo wa giza wa mashetani waovu, bali ipite katika mateso yote ya kiyoyozi na ikokolewe' (Kazi Zilizokusanywa, j. I, uk. 179).

[1673] Yaani: Maisha ya Mtakatifu Antwoni Mkubwa tarehe 17 Januari; Maisha ya Mtakatifu Yohane Mwenye Huruma tarehe 29 Oktoba; Maisha ya Mtakatifu Basili Mpya tarehe 12 Novemba na 26 Machi.

Katika kanoni kwa Bwana Yesu na Mtakatifu Mkuu wa Mungu, inayowimbwa wakati wa kutengana kwa roho na mwili wa kila muumini:

"Kutoka kwa mkuu wa anga, mvunja sheria, mtesaji, mlinzi wa njia za kutisha na mjaribu wa maneno bure, niruhusu nipite bila kizuizi kutoka duniani hapa" (Wimbo 4, Ubeti 4).

"Niruhusu nikimbie kutoka kwa mama wa majeshi ya kikatili yasiyo na mwili, na kwamba vilindi vya anga vifunguke, na kwamba nipandishwe mbinguni, ili niweze kukusifu milele, Ee Mama wa Mungu" (Ode 8, strophe 2).

Katika Oktoshe ya Mt. Yohane wa Damasko, katika kanuni ya wafu:

"Roho yangu inapotamani kutengwa na maisha haya kwa vifungo vya mwili, basi simama mbele yangu, Ee Bibi Mwenye Mamlaka, na uharibu shauri za maadui wasio na miili, na ukandamize taya za wale wanaotafuta kunimeza bila huruma: ili nipite bila kizuizi mbele ya wakuu wa giza wanaosimama hewani, Ee uliyechumbwa na Mungu" (sura 2, wimbo ndogo 9, beti 16).[1674]

Katika kanuni kwa malaika mlinzi:

"Maisha yangu yote yamepita kwa ubatili mwingi; nimefika karibu na mwisho wake: Nakusihi, mlinzi wangu, kuwa mlinzi wangu na shujaa asiyeshindika, ninapopita katika majaribu ya mtawala mkali wa dunia" (beti 9, aya 3).[1675]

Katika sala baada ya kathisma ya nne:

"Bwana wangu, Bwana wangu, nipe machozi ya toba… ili kupitia hayo niweze kukuomba unisafishe kutoka kwa kila dhambi kabla ya mwisho: kwani ni lazima nipite katika mahali pa kutisha na kutia hofu, nikiwa nimeachana na mwili wangu, na umati wa mashetani weusi na wasio wa kibinadamu unanisubiri" (Zaburi ya Kathisma ya Nne).

Matumizi haya ya kuendelea, ya daima na yaliyoenea katika Kanisa ya fundisho la nyumba za malipo, hasa miongoni mwa walimu wa karne ya nne, bila shaka yanathibitisha kwamba liliwafikia kutoka kwa walimu wa karne zilizotangulia na limejengwa juu ya Utume wa Kitume.

III. Hili ni jambo la kawaida kabisa, kwani mafundisho ya nyumba za gombo yanaendana kikamilifu na Maandiko Matakatifu. Katika mafundisho haya:

1) Imetamkwa kwamba, watu wanapokaribia kufa na roho zao zinapotengana na miili yao, malaika wa Mungu na roho za mateso huwatokea. Na Mwokozi mwenyewe alisema: *'Mwombaji alikufa, akapelekwa na malaika mapajani mwa Ibrahimu*' (Luka 16:22); na kwa mtu mwingine Mungu akasema: *'Ewe mjinga! Usiku huu nafsi yako itachukuliwa kutoka kwako*' (Luka 12:20) — ni haki tu kudhania kwamba itachukuliwa na roho wabaya.[1676] Zaidi ya hayo, Maandiko Matakatifu yanafundisha kwamba malaika kwa ujumla *ni roho watumishi, waliotumwa kuwahudumia wale watakaorithi wokovu* (Ebr. 1:14), kwamba wanatutunza katika maisha yetu yote (Zaburi 90:10–11), na ni walinzi na waongozaji wetu wa kudumu, hasa malaika mlinzi aliyepewa kila mmoja wetu wakati wa ubatizo [(Mathayo 18:10); (Zab. 33:8)]: ni kawaida tu kwamba roho hizi njema wasituache na msaada wao hata katika nyakati za kutisha za kifo — kwamba wasikatae kuambatana na roho yetu, kuiongoza na kuitegemeza katika mpito wa kutisha, usiojulikana kabisa kutoka katika maisha haya ya sasa hadi katika ufalme wa milele. Kwa upande mwingine, Maandiko Matakatifu yanafundisha kwamba shughuli zote za roho waovu zinalenga daima maangamizi yetu [(Efe. 6:12); (2 Tim. 2:26); (1 Thess. 3:5)], kwamba *adui yetu, shetani, huzunguka kama simba anayenguruma, akitafuta amwangamize nani* (1 Pet. 5:9); je, ataruhusu fursa nzuri ipite ili kufanya, ikiwezekanavyo, chochote kuleta maangamizi ya roho yetu wakati uleule wa kutengana kwake na mwili?

[1674] Na zaidi: 'Wakati wa mwisho wangu, Ee Bikira, niokoe kutoka mikononi mwa mashetani, na kutoka hukumu, na mizozo, na majaribu ya kutisha, na mateso makali, na mkuu mkali, Ee Mama wa Mungu, na hukumu ya milele' (Octoechos, Sehemu I, uk. 286 upande wa nyuma. Moscow, 1838).

[1675] Vivyo hivyo: 'Nifadhili, enyi malaika watakatifu zaidi wa Mungu Mwenyezi, na mniokoe kutoka kwa mateso ya waovu wote: kwani sina kitendo kizuri chochote cha kupambanua na wema wa matendo yangu maovu' (Trebn., uk. 182, verso, Moscow, 1836).

[1676] 'Malaika wakamwongoza Lazaro. Kwa upande mwingine, roho ya yule mtu (mtu tajiri) ilichukuliwa na nguvu fulani za kutisha, labda zilitumwa kwa lengo hilo hasa; kwani roho haiondoki kwa hiari yake kwenda maishani yale, kwani hilo halinawezekani. Ikiwa, tunaposafiri kutoka mji hadi mji, tunahitaji mwongozo, afu roho—inayotenganishwa na mwili na kuwasilishwa katika maisha yajayo—itahitaji viongozi kiasi gani zaidi? Ndiyo maana, inapoondoka mwilini, mara nyingi huinuka na kushuka, na huogopa na kutetemeka. Kwa maana ufahamu wa dhambi zetu daima hututesha, lakini hasa katika saa ile tunapokaribia kupelekwa kwenye mateso na hukumu ya kutisha huko." (Mtakatifu Yohane Krisostomo, Mahubiri kwa Watu wa Antiokia, III, Kuhusu Lazaro II, § 3, juz. I, uk. 61, kulingana na tafsiri ya Kirusi).

2) Inasemekana kwamba, baada ya kutengana na mwili, roho ya mwanadamu, inapoelekea ulimwengu wa juu kupitia angani, hukutana daima na roho zilizokuwa na dhambi huko. Na Neno la Mungu linaashiria kwamba anga, kana kwamba, limejaa roho za uovu katika falme za mbinguni (Efe. 6:12), — bila shaka, si kimwili bali kiroho,[1677] — kwamba mkuu wao ni mkuu anayetawala angani (Efe. 2:2), na kwamba, kwa hivyo, roho ya mwanadamu, mara tu inapoondoka mwilini, bila kuepukika huingia katika ufalme wao.

3) Inaonekana kwamba roho hizi za giza, kama watoza kodi wanaotesha, huizuia roho katika safari yake ya kwenda mbinguni katika vituo mbalimbali vya mateso, zikiiwakumbusha hatia zake mbalimbali polepole na kujitahidi kwa kila njia kuihukumu, — wakati malaika wema wanaosindikiza roho kwa wakati mmoja wanaiwakumbusha matendo yake mema, yanayolinganisha dhambi zake, na kujitahidi kuitetea. Shughuli kama hiyo kwa upande wa roho za uovu ni ya kawaida kabisa: haziwezi kushindwa kujua na kukumbuka dhambi zetu zote, wala haziwezi kushindwa kufanya kila juhudi, fursa inapopatikana, kutuhukumu, kwa kuwa, kulingana na mafundisho ya Maandiko Matakatifu, wao ni wawadanganyaji wako wa kila wakati na washiriki katika uovu wako wote [(2 Wathes. 3:5); (1 Yohana 3:8)] na kujitahidi kufikia lengo moja: kutunyang'anya wokovu wa milele [(Luka 8:12); (1 Petro 5:8)]. Vivyo hivyo, ni jambo la kawaida kwa malaika wema kufanya kazi iliyotajwa hapo awali, ambao, wakiwa waalimu wetu katika kila kazi njema na waongozaji wetu wa wokovu wa milele (Ebr. 1:14), bila shaka wanajua matendo yetu mema na, kutokana na upendo wao, hawawezi kutokuchangia katika kutangazwa kwako haki.

4) Inaonekana kwamba Mungu haitekelezi hukumu ya faragha moja kwa moja juu ya roho ya mtu baada ya kutengana na mwili, bali huiruhusu isumbuliwe na roho za uovu, kana kwamba, ni vyombo vya haki Yake ya kutisha, huku wakati huo huo akitumia malaika wema kama vyombo vya wema Wake. Lakini mwisho wa dunia, Bwana atakapojitokeza katika utukufu wake wote kuwahukumu walio hai na wafu, Yeye mwenyewe hatatekeleza moja kwa moja yote yanayohusiana na hukumu, bali *atawatuma malaika wake, ambao watakusanya kutoka katika Ufalme wake wakashawishi wote na wale wanaotenda maovu, na kuwaviringisha katika tanuru ya moto* [(Mathayo 13:41–42); linganisha (Mathayo 24:31)]: ni ajabu gani ikiwa Yeye hatatekelezi hukumu mahususi moja kwa moja, bali kupitia kwa roho wanaomtumikia, huku Yeye mwenyewe akiwepo bila kuonekana, kwa kuwa yupo kila mahali? Vivyo hivyo, kwa kuwa inajulikana kwamba kabla ya Hukumu ya Mwisho, wakati hata malaika walioanguka hatimaye watakapopokea malipo yao yanayostahili (Yuda 6), Mungu huwaruhusu kwa ujumla kutenda dhidi ya wanadamu [(Ayubu 1:12); (1 Petro 5:9)], na wakati mwingine huwatumia hata duniani kama vyombo vya ghadhabu Yake ya haki dhidi ya wenye dhambi, kama malaika wabaya [(Zaburi 77:49); (1 Kor. 6:5)]: basi, si ajabu, kwamba Anawaruhusu wawe vyombo hivyo hivyo vya Haki Yake wakati wa hukumu maalum ya roho za wanadamu, huku wakati huo huo akitumia malaika wema kama vyombo vya wema Wake?

IV. Hata hivyo, ni lazima ikumbukwe kwamba, kama vile, kwa ujumla, tunapochora picha ya vitu vya ulimwengu wa kiroho kwa ajili yetu sisi tuliofunikwa na mwili, sifa zinazofanana zaidi au kidogo na zile za hisia na za kibinadamu haziepukiki—ndivyo, hasa, zinakubaliwa bila kuepukika katika mafundisho ya kina kuhusu mateso ambayo roho ya mwanadamu hupitia baada ya kutengana na mwili. Kwa hiyo, ni lazima tukumbuke kwa dhati maagizo yaliyotolewa na malaika kwa Mtakatifu Makario wa Aleksandria mara tu alipoanza kuzungumzia majaribu ya mahali pa kusafishia dhambi: 'Chukulia mambo ya kidunia hapa kama taswira hafifu kabisa ya yale ya mbinguni.'[1678] Ni lazima tufikirie mateso hayo si kwa maana ya kimwili na ya hisia za kawaida, bali, kadiri iwezekanavyo kwetu, kwa maana ya kiroho, na tusishikilie sana maelezo ambayo, ingawa wazo kuu la mateso linabaki lile lile, huwasilishwa tofauti na waandishi mbalimbali na katika mapokeo mbalimbali ya Kanisa lenyewe.[1679]

[1677] 'Kuna pia mahali pa kiakili (νοητός), ambapo asili ya kiakili na isiyo na mwili inafikiriwa na sisi na kuwepo. Ndani yake, ipo, hufanya kazi na hujumuishwa si kimwili bali kiakili; kwani haina umbo (σχήμα) ambalo linaweza kujumuishwa kimwili. Malaika, ingawa hajazuiliwa mahali kwa maana ya kimwili, kiasi cha kuwa na umbo na mwonekano wa nje, hata hivyo husemekana kuwa anapo mahali fulani, kwa sababu yeye yupo hapo kiroho na hufanya kazi hapo kulingana na asili yake; na hapatikani mahali pengine popote, bali ana umbo la kiakili hasa pale anapofanya kazi' (Mtakatifu Yohana wa Damascus. Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu cha 1, Sura ya 13, uk. 42–43).

[1678] Mahubiri juu ya Kufariki kwa Roho, katika Chr. Readings 1831, XLIII, 126.

[1679] Linganisha, kwa mfano, maelezo ya kina ya majaribu katika mahubiri ya Mtakatifu Kirili wa Aleksandria na katika maisha ya Mtakatifu Basili Mpya.

2. Kuhusu thawabu inayofuata hukumu maalum

§251. Mafundisho ya Kanisa la Orthodox na yaliyomo katika mafundisho haya

Kuhusu thawabu inayotolewa kwa watu, ambayo hutokana na hukumu maalum inayotolewa juu yao, Kanisa la Orthodox hufundisha: 'ingawa wala wenye haki wala wenye dhambi hawapati malipo kamili kwa matendo yao kabla ya Hukumu ya Mwisho; hata hivyo, licha ya hayo, si roho zote ziko katika hali ileile, wala hazitumiwi mahali pamoja' (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali 61). "Tunaamini kwamba roho za waliofariki dunia ama hufurahia furaha tele au huteseka, kulingana na matendo yao. Baada ya kutenganishwa na miili yao, mara moja huingia ama katika furaha au katika huzuni na masikitiko; hata hivyo, hawapati furaha kamili wala mateso kamili. Kwa maana kila mtu atapokea furaha kamilifu au mateso kamilifu wakati wa ufufuo mkuu, wakati roho inapounganishwa tena na mwili ambao uliishi kwa wema au kwa uovu" (Waraka wa Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 18). Hivyo basi, Kanisa la Orthodox linatofautisha kati ya aina mbili za thawabu kufuatia hukumu ya mtu binafsi: moja kwa ajili ya wacha Mungu, na nyingine kwa ajili ya wenye dhambi, ingawa linaelezea zote mbili kuwa bado si kamili na za muda.

§252. Zawadi ya wachaungu: a) utukuzaji wao mbinguni — katika Kanisa Mshindi

Thawabu ya waliyo haki, kwa mapenzi ya Mhukumu wa mbinguni, pia huchukua aina mbili: hizi ni — **a)** utukuzaji wao, ingawa bado haujakamilika, mbinguni — katika Kanisa Ushindaji, na — **b)** utukuzaji wao duniani — katika Kanisa Linalopigana.

I. Uhalisia wa utukuzaji wa wachaungu mbinguni (ingawa bado haujakamilika), mara tu baada ya kumalizika kwa hukumu yao ya pekee, na kabla ya hukumu kuu ya mwisho (Summa Theologiae, Sehemu ya 1, Jibu la Swali 67), hauna shaka yoyote:

1) Kutoka kwa Maandiko Matakatifu, ambayo yanatuonyesha:

a) Ahadi wazi ya Bwana kuhusu ukweli huu. Kristo Mwokozi—ambaye kabla ya kuja kwake hata waadilifu wa Agano la Kale walikuwa katika kuzimu kwa roho zao, na ambaye, kwa msalaba wake, alifungua njia kwa watu kuingia katika Ufalme wa Mungu—anazungumza kuwafariji Mitume kabla ya kuondoka kwake kwenda kwa Baba: *'Nyumbani kwa Baba yangu kuna makao mengi. Na kama isingekuwa hivyo, ningewasema: 'Ninaenda kuwaandalia mahali.' Na nitakapokuja na kuwaandalia mahali, nitarudi tena na kuwachukua kuwa pamoja nami, ili mahali nilipo, nanyi mwe pale*' (Yohana 14:2–3). Wakati huo huo, aliomba kwa Baba: *'Baba! wale ulionipa, nataka wawe pamoja nami mahali nilipo, ili nao waone utukufu wangu ulionipa* (Yohana 17:24). Na, akiwa amesulubishwa msalabani, akamwambia mwivi aliyejuta: *'Amini, nakuambia, leo utakuwa nami katika paradiso'* (Luka 23:43).

b) Ujasiri hai wa Mitume Watakatifu katika kutimizwa kwa ahadi hii. Hivyo Mtume Paulo alizungumza juu yake mwenyewe: *'Ninasagwa kati ya hivi viwili; natamani sana kuondoka na kuwa pamoja na Kristo, maana ndiyo faida kuu; lakini kubaki katika mwili ni muhimu zaidi kwa ajili yenu*' (Filipi 1:23–24). Na mahali pengine: *'Tunajua kwamba, nyumba yetu ya nchi, hema hili, likiangushwa, tunayo nyumba mbinguni, iliyojengwa na Mungu, nyumba isiyotengenezwa kwa mikono, ya* milele… *kwa hivyo tunafurahi na tungependelea kuondoka mwilini na kuwa nyumbani kwa Bwana'* (2 Kor. 5:1–8). Yaani, Mtume anaeleza kwamba, hekalu la kimwili la duniani linapoharibiwa, hekalu lisilotengenezwa kwa mikono linawangoja wale walio haki mbinguni; mara tu watakapotengwa na kuondoka katika miili yao, watakuwa na Bwana na kuwa na Kristo.

c) Mwisho, utimizo halisi wa ahadi hii. Mtazamaji mtakatifu, Yohana Mteolojia, aliona *viti ishirini na vinne vya enzi* kuzunguka kiti cha enzi cha Mungu mbinguni*; na juu ya viti vya enzi waliketi wazee ishirini na wanne, waliovalia nguo nyeupe na wenye taji za dhahabu vichwani mwao* (Ufunuo 4:4); aliona *chini ya madhabahu roho za wale waliouawa kwa ajili ya neno la Mungu na kwa ushuhuda waliotoa* (Ufunuo 6:9); na mimi pia nikawaona *umati mkubwa ambao hakuna aliyeweza kuuhesabu, kutoka katika kila kabila na jamaa, na watu na lugha, wamesimama mbele ya kiti cha enzi na mbele ya Mwana-Kondoo, wakipaza sauti wakisema: 'Wokovu ni wa Mungu wetu aliye kiti cha enzi, na wa Mwana-Kondoo*' (Ufunuo 7:9–10).

2) Kutoka kwa Mwanzo Mtakatifu na imani isiyobadilika ya Kanisa. Tunapata ushahidi wa hili:

Katika karne tatu za kwanza: a) kwa Mtakatifu Klementi wa Roma: 'Petro (Mtume) hakuvumilia mateso moja, wala mawili, bali mengi kwa sababu ya wivu usio wa kisheria, na hivyo, alipokuwa mwshi,

akaondoka kwenda mahali panapostahili pa utukufu; Paulo aliteswa mikononi mwa watawala, na hivyo akaondoka katika ulimwengu huu na akaingia mahali patakatifu … vizazi vyote vilivyowahi kuishi hadi sasa vimepita, lakini wale waliokamilishwa katika upendo, kwa neema ya Mungu, wako mahali pa wale wenye haki: watatokea wakati wa kuja kwa ufalme wa Kristo;"[1680] **b)** katika Waraka kwa Kanisa la Smyrna kuhusu ujasiri wa Mtakatifu Polycarp: "Akimshinda mtawala asiye na sheria kwa uvumilivu wake, na hivyo kupokea taji la kutokuoza, sasa anafurahi pamoja na Mitume na wateule wote, anamtukuza Mungu Baba, na kumbariki Bwana wetu, kiongozi wa roho zetu na miili yetu na mchungaji wa Kanisa Katoliki la ulimwengu;"[1681] **c)** Katika Barua ya Makanisa ya Lyon na Vienne kwa Makanisa ya Phrygia na Asia kuhusu mashahidi: "Wakiwa wameshinda vitu vyote, walienda kwa Mungu; wakipenda amani daima na wakitoa amani daima, walienda kwa Baba kwa amani;"[1682] **d)** Katika maandiko ya Mtakatifu Cyprian: "Wote wako hai," anasema Mtume (Ufunuo 20), "na wanatawala pamoja na Kristo, si wale tu waliouawa, bali pia wale ambao, wakisimama imara katika imani yao na hofu ya Mungu, hawakusembelea sanamu ya mnyama;"[1683] **e)** katika Mtakatifu Hippolytus: "Ninyi (manabii) tayari mna taji la uzima na la kutokufa lililotayarishwa kwa ajili yenu mbinguni;"[1684] **e)** Mtakatifu Dionysius wa Alexandria: "Mashahidi hawa wetu wa kimungu, ambao sasa wameketi na Kristo, ni washiriki wa ufalme Wake, washiriki katika hukumu Yake, wakitoa hukumu zao pamoja Naye — mashahidi hawa hawa walipokea ndugu fulani walioanguka, waliokuwa na hatia ya kusujudu mbele ya madhabahu za uabudu sanamu, walipoona wabadilika na kutubu;"[1685] **(g)** vivyo hivyo — katika Katiba za Kitume,[1686] — katika maandishi ya Mtakatifu Ignatiyo Mwenye Mungu, Dionysius Areopagite, Athenagoras, Clement wa Aleksandria na wengine.[1687]

Katika karne ya nne — **a)** kwa Mtakatifu Gregori Mtheolojia — katika hotuba yake ya mazishi kwa Basil Mkuu: "na sasa yuko mbinguni, ambako, naamini, hutoa dhabihu kwa ajili yetu na kuombea watu — kwa kuwa ingawa ametuaacha, hatuachilii kabisa…," na zaidi: 'Nitazame kutoka juu, Ee kichwa kitakatifu na cha kimungu, na unifariji kwa maombi yako kichwa hiki cha miiba katika mwili wangu (2 Kor. 12:7) kilichotolewa kwangu kwa ajili ya mafundisho yangu, au nifundishe kukivumilia kwa subira, na uelekeze maisha yangu yote kuelekea yale yenye faida zaidi'[1688] **b)** Kutoka kwa Mtakatifu Efrem wa Syria — katika mahubiri yake kuhusu wale waliolala katika Kristo: "Walielekeza macho yao kwenye baraka za milele, walizihangaikia, na kwa hiyo walizipokea; walikimbilia, na kwa hiyo waliingia katika Nchi ya Baba, chumba cha harusi cha mbinguni; walikimbia, na hivyo wakafikia lengo lao; walifunga, na hivyo wanafurahi; hawakubaki katika uvivu, na hivyo wanafurahi; walikuwa wenye hekima, kwa maana walidharau maisha haya, wakatoka kwetu, na wakaanza njia yao nzuri na ya kupendeza; waliondoka na kuhamia nchi takatifu na ya milele;"[1689] **c)** kutoka kwa Mtakatifu Epifanio: "Watakatifu wanaheshimiwa; mapumziko yao yako katika utukufu; kuondoka kwao hapa ni katika ukamilifu; bahati yao iko katika furaha tele; maisha yao yako katika makao matakatifu; sherehe zao ni pamoja na malaika; thawabu yao iko kwa Kristo Yesu, Bwana wetu;"[1690] **d)**

[1680] 1 Wakorintho 1:5, 50, katika *Chronicle of Readings* 1824, XIV, 243, 287.
[1681] … aya. 19, katika Liturgia ya Masaa, 1821, 139.
[1682] Tazama Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu V, Sura 2, uk. 268 katika tafsiri ya Kirusi.
[1683] Na zaidi: 'Ni heshima kubwa ilivyo na usalama mkubwa ilivyo… kufumba macho kwa kitambo, ambayo kupitia kwake watu na ulimwengu vilionekana, na kuyafumbua tena mara moja, ili Mungu na Kristo waonekane!' (Waraka kwa Fortunatus, Kuhusu Himizo la Ufishawahi).
[1684] Kuhusu Kristo na Mpinga Kristo, n. 21.
[1685] Tazama Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu VI, Sura 42, uk. 385.
[1686] Kwa maana hawa (watu wa mateso) kwa kweli wamebarikiwa na Mungu. V, sura ya 8.
[1687] Ignatius, Barua kwa Tralles, n. 13; Dionysius Areopagite, Kuhusu Utaratibu wa Kanisa, III, uk. 3, § 9; Athenaios, Legatus, XXXI; Clement wa Aleksandria, Stromata, VII, 10; Origen, Kuhusu Misingi, 11, 11.
[1688] Kazi za Mababa Watakatifu, j. IV, uk. 138, 139.
[1689] Hapo hapo, XV, 263.
[1690] Haeres. LXXVIII, n. 23.

vivyo hivyo — kwa Mt. Yohane Krisostomo,[1691] Mt. Ambrozi,[1692] Mt. Gregori wa Nyssa,[1693] Mt. Basilio Mkubwa na wengine.[1694]

Hatutajitaja waandishi wa karne ya tano na zilizofuata, kama vile: Theodoret,[1695] Jerome,[1696] Anastasius wa Sinai,[1697] Gregory Mkuu,[1698] John wa Damascus,[1699] na wengine.

I. Mahali ambapo roho za wacha Mungu huenda baada ya hukumu maalum, na hali yao halisi na furaha yao huko, vimeonyeshwa kwa njia mbalimbali.

Mahali hapa hurejelewa, katika Maandiko Matakatifu na katika maandishi ya Baba Watakatifu, kama paradiso (Luka 23:43), kifua cha Abrahamu (Luka 16:22), Ufalme wa Mbinguni [(Mathayo 5:3, 10); (Mathayo 8:11)], ufalme wa Mungu [(Luka 13:28–29); (Mathayo 6:33); (1 Wakorintho 15:50)], nyumba ya Baba wa mbinguni (Yohana 14:2), mji wa Mungu aliye hai, Yerusalemu wa mbinguni [(Waebrania 12:22); (Wagalatia 4:26)].[1700] Na, kulingana na mafundisho ya Kanisa la Orthodox, yeyote atakayeitaja mahali hapa kwa jina lolote kati ya yale yaliyotajwa hatakosea: mradi tu wajue kwamba roho za wacha Mungu waliofariki hukaa katika neema ya Mungu, na, kama nyimbo za kanisa zinavyotangaza, mbinguni (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 67).[1701] Mtazamo kwamba kuna tofauti fulani kati ya Paradiso, kifua cha Abrahamu na mbinguni yenyewe ulishikiliwa na wachache tu.[1702]

Hali ya roho za wale waliotenda haki mbinguni na furaha yao, ingawa bila shaka si sawa kabisa, kulingana na sifa za kila mmoja (1 Kor. 3:8), inaeleweka kuwa ni: **a)** mapumziko au msaada kutoka kwa kazi [(Ebr. 4:3–11); (Ufunuo 14:13)]; **b)** katika kuwa huru kutokana na huzuni na mateso yote (Ufunuo 7:16–17); **c)** katika kupumzika, na hivyo katika ushirika wa karibu kabisa na Abrahamu, Isaka, Yakobo na watakatifu wengine [(Mathayo 8:11); (Luka 8:28–29)]; **d)** katika ushirika na umati wa malaika [(Ebr. 12:22–23); (Luka 16:22)]; **e)** kusimama mbele ya kiti cha enzi cha Mwana-Kondoo, kumtukuza Yeye na kumtumikia (Ufu. 7:9–17); **f)** katika ushirika [(Yohana 14:3); (Fil. 1:26)] na kutawala pamoja na Kristo (2 Tim. 2:11–12); **g)** katika maono ya Mungu [(1 Kor. 13:12); (2 Kor. 5:8); (Ebr. 12:14)]. "Wewe ni kichwa cha kimungu na kitakatifu," anasema Mtakatifu Gregori Mteolojia katika hotuba yake ya mazishi ya kaka yake Caesarius, "ingia mbinguni, pumzika kifuani mwa Abrahamu (chochote kile kinachoweza kumaanisha), utazame sura ya malaika, utukufu na mwangaza wa watakatifu, au zaidi ya hayo, kuwa mmoja nao na kufurahi… Na uweze kusimama mbele ya Mfalme mkuu, ukiwa umejazwa na nuru ya mbinguni, ambayo sisi pia, tukipokea miale yake midogo—kiasi tu kinachoweza kuakisiwa kwenye kioo na katika maono—tuweze hatimaye kupaa kwa Chanzo cha wema wote, kutafakari ukweli safi kwa akili safi, na, kwa ari yetu ya wema hapa, kupokea zawadi ile itakayotuwezesha kufurahia umiliki na utafakari kamili wa wema katika siku zijazo!" Na muda mfupi baadaye, katika sifa nyingine kwa ajili ya dada yake Gorgonia, alimwambia: "Nina hakika kwamba hali yako ya sasa ni bora zaidi na ya juu zaidi kuliko kitu chochote kinachoonekana—sauti za wale wanaosherehekea, furaha ya malaika, jeshi la mbinguni, maono ya utukufu, na zaidi ya yote, mwangaza safi kabisa na mkamilifu wa Utatu Mtakatifu Aliye Juu Zaidi, usiofichika tena kwa akili—ambayo imefungwa na kuvurugwa na hisia—

[1691] Homilia za Wafilipi, III, nn. 3, 4; Homilia za 2 Wakorintho, X, n. 2.

[1692] Hata kama wameonja kifo cha mwili, bado hufikia uzima usio na mwili na huangaziwa na mng'ao wa haki zao wenyewe, na pia hufurahia nuru ya milele (De Cain et Abel. II, 9, n. 31).

[1693] 'Roho ya Mtakatifu Efrem ingeishi wapi pengine isipokuwa katika makao ya mbinguni, pale ambapo kuna ngazi za malaika, kwaya za manabii, kiti cha enzi cha mitume, furaha ya mashahidi, shangwe ya watakatifu, mwangaza wa walimu, na ushindi wa watoto wa kwanza?' (De vita S. Ephr., in Vol. III, p. 316, Morel.).

[1694] Mahubiri ya Utukufu Wako kuhusu Siku Kuu ya Mtakatifu Barlaam Mshahidi, katika The Holy Fathers of Tver, j. VIII, uk. 274; Hilary, katika Zab. CXIV, n. 5.

[1695] Roho tukufu za washindi zinapaa mbinguni, zikijiunga na kwaya za mbinguni (Graec. aflect. cur. disp. VIII).

[1696] Si rahisi kusimama mahali pa Paulo, kushikilia cheo cha Petro, huku ukitawala pamoja na Kristo (Epist. V ad Heliodor.).

[1697] Adv. monophys. IV, katika Mai T. VII, 196 ff.

[1698] (1699) Mazungumzo IV, 25, 28; katika Ayubu, sura III, n. 48.

[1699] Katika Oktosio ya Sauti ya 2 kwa ajili ya Matini siku ya Jumanne, katika wimbo wa tisa, anapaza sauti: 'Mashahidi mliobeba Mateso! Dunia, ikifunguka kwa upana, ilipokea damu yenu, na mbingu ikapokea roho zenu za kimungu'.

[1700] Tazama maelezo 1683, 1685, 1688, 1690, 1693, 1695, 1698 na 1699 hapo juu.

[1701] Siku ya Pentekoste, Kanisa Takatifu linaomba: 'Pokea, Ee Bwana, sala na maombi yetu, na utoe pumziko kwa roho zote zilizotangulia kabla yetu, kwa tumaini la ufufuo wa uzima wa milele: yaandike roho zao na majina yao katika Kitabu cha Uzima, katika kifua cha Abrahamu, Isaka na Yakobo, katika nchi ya walio hai, katika Ufalme wa Mbinguni, katika bustani za furaha, ukiongoza wote kupitia malaika Wako mwangavu hadi makao Yako matakatifu...' (Sala ya V).

[1702] Tertullian, Dhidi ya Marcion, IV, 34; Kuhusu Ufufuo wa Mwili, sura ya 17, 43; Kuhusu Roho, sura ya 7, 8, 55; Lactantius, Taasisi za Kimungu, VII, 21; Hilary, Maelezo ya Zaburi CXX, n. 16.

bali unatafakariwa na kutambuliwa kikamilifu na akili nzima, na kuangaza roho zetu kwa nuru kamili ya Uungu. Unafurahia baraka zote hizo, ambazo mito yake ilikufikia hata ulipokuwa bado duniani, kwa sababu ya hamu yako ya dhati kwa ajili yake."[1703] Mt. Cyprian, Mt. John Chrysostom,[1704] Mt. Ambrose,[1705] Mt. Hilary na wengine vivyo hivyo waliielezea hali ya roho za wacha Mungu baada ya hukumu ya mtu binafsi.[1706]

II. Hata hivyo, ingawa roho za wacha Mungu, baada ya hukumu maalum, hupaa mbinguni na kupewa furaha, furaha yao hii bado si kamili na kamilifu, bali ni ladha tu ya furaha ya milele. Kwa:

1) Kulingana na mafundisho ya Neno la Mungu, kila mtu atapokea furaha kamili tu baada ya Hukumu ya Mwisho, watakapojitokeza tena kama binadamu kamili katika miili yao iliyofufuliwa: *sote lazima tujitokeze mbele ya kiti cha hukumu cha Kristo, ili kila mmoja apokee stahili yake kulingana na yale aliyoyatenda akiwa na mwili, iwe ni mema au mabaya* (2 Kor. 5:10); *na sasa*, aliandika kumhusu mwenyewe, *taji la haki limetengwa kwa ajili yangu, ambalo Bwana, Mhukumu mwenye haki, atalipa mimi siku hiyo; na si kwangu mimi tu, bali pia kwa wote waliopenda kuonekana Kwake* [(2 Tim. 4:8); taz. (2 Tim. 1:9–10); (Kol. 3:4) n.k.]. Na:

2) Wale wale Mababa wa Kanisa ambao, bila shaka yoyote, walielezea hali ya baraka ya waadilifu mbinguni mara tu baada ya kufariki kwao, walitoa ushuhuda kwa kauli moja kwamba furaha hii yao bado haijakamilika. Kwa mfano:·

Mtakatifu Gregori Mteolojia, mara tu baada ya kutoa matakwa mema ya dhati kwa kaka yake marehemu Caesarius—kwamba aingie mbinguni, apumzike kifuani mwa Abrahamu, afurahi katika ushirika wa malaika na roho zilizobarikiwa, na asimame mbele ya Mfalme wa Mbinguni—anaendelea: 'Nimehakikishiwa na maneno ya wenye hekima kwamba kila roho mwema na mpenzi wa Mungu, mara tu inapoachiliwa kutoka ulimwengu huu, baada ya kutenganishwa na mwili ambao ulikuwa umeunganishwa nayo, huingia katika hali ambapo inaweza kuona na kutafakari baraka zinazoisubiri; na, ikiwa imetakaswa, au ikiwa imevua (au, sijui jinsi gani nyingine ya kueleza) ya kile kilichokuwa kikikifunika, hujawa na furaha ya ajabu, hufurahi, na huendelea kwa furaha kuelekea kwa Bwana wake; kwa maana imekombolewa kutoka kwa maisha haya ya duniani, kama gereza lisilovumilika, na imevua minyororo iliyokuwa juu yake, ambayo ilikuwa ikivuta mbawa za akili chini. Kisha, katika maono, anaonekana tayari anavuna furaha iliyomwandalia. Na kisha, akirudishiwa mwili wake mwenyewe, ambao aliutumia kwa kujidhibiti hapa duniani—kutoka kwa udongo ulioutoa na baadaye kuuhifadhi, kwa namna isiyoweza kueleweka kwetu, inayojulikana tu na Mungu, aliyewaunganisha na kuwatenganisha—anaingia, pamoja nao, katika urithi wa utukufu ujao."[1707]

Mtakatifu Yohane Krisostomo, aliyeelezea hali ya baraka mbinguni ya roho ya Mtakatifu Filogoni katikati ya malaika na watakatifu mbele za Mungu Mwenyewe,[1708] , anafundisha waziwazi katika sehemu nyingine: "Mungu ameandaa kwa ajili ya wale wanaompenda Yeye mambo ambayo jicho halijawahi kuona, sikio halijawahi kusikia, na ambayo hayajawahi kuingia moyoni mwa mwanadamu; lakini bado hawajayapokea, na wanayasubiri, wakiwa wamevumilia huzuni kidogo. Miaka mingi imepita tangu waliposhinda, lakini bado hawajapokea yale yaliyoandaliwa kwa ajili yao: basi, je, wewe utasikitika wakati bado unapigana? Fikiria hili: wewe ni nani, na Abrahamu na Mtume Paulo wanalazimika kusubiri kwa muda gani, wakitumaini kwamba utafikia ukamilifu, ili wao basi wapokee zawadi yao? Naye Habi, atafanya nini, ambaye alikuwa wa kwanza kushinda lakini bado hajatiwa taji? Na Nuhu je?… Je, unaona utunzaji wa Mungu? Je, Mtume hakusema, 'si kwamba wapewe taji bila sisi', bali 'ili wasifikie ukamilifu bila sisi' (Ebr. 11:40)?[1709] Na zaidi ya hayo: 'Ingawa roho hudumu baada ya kifo, na iwe isiyokufa milele, kama ilivyo kweli, bado bila mwili haitapokea baraka zile zisizoweza kuelezwa, kama vile isivyotendewa adhabu. Kwa maana

---

[1703] Kazi za Mababa Watakatifu 1, 258, 288.

[1704] Cyprian, Epist. LVI ad Thiaritanos; Chrysostom, orat., in S. Philogonium, in Opp. Vol. 1, p. 494, ed. Montfauc.; katika 2 Wakorintho, homil. X, n. 2.

[1705] Sasa yeye (Mtakatifu Akolius) ni mkazi wa falme za juu, mmiliki wa mji huo wa milele, Yerusalemu, ulioko mbinguni. Huko aliona upana wake mkubwa…, nuru ya milele bila jua; na ingawa mambo haya yote yalikuwa yamemjulikana kwa muda mrefu, sasa yamfunuliwa waziwazi, n.k… (Waraka XV, n. 4).

[1706] Hilari. Trakti. juu ya Zaburi II, n. 48; Augustino. Kuhusu Mji wa Mungu XXII, 30; Maelezo juu ya Zaburi XXXIII, Ufasiri II, n. 9.

[1707] Kazi za Mababa Watakatifu 1, 262–263.

[1708] Tazama dokezo 1704 hapo juu.

[1709] Homil. XXVIII, juu ya sura ya XII ya Waraka kwa Waebrania.

yote yatafunuliwa katika hukumu ya Kristo, ili kila mtu apokee, *kulingana na yale aliyoyatenda akiwa na mwili, iwe ni mema au mabaya* (2 Kor. 5:10)."[1710]

Baadhi ya walimu wa kale waliamini kwamba, hadi ufufuo wa mwili, roho za waadilifu haziko mbinguni bali katika kifua cha Abrahamu, katika paradiso, ambayo waliiona kama chumba cha mapokezi tu cha mbinguni:[1711] Hii ni maoni maalum, lakini pia inaelezea imani ya jumla ya Kanisa kwamba, hadi Hukumu ya Mwisho, bado hakuna furaha kamili kwa waadilifu.

Shahidi wengine wa imani hii ni: Mtakatifu Athanasius Mkuu, Mtakatifu Ambrose, Mbarikiwa Augustine,[1712] na Mtakatifu Gregory Mzungumzaji.[1713]

§253. (b) Utukuzaji wa waliotenda haki duniani — katika Kanisa Linalopigana: (aa) heshima kwa Watakatifu

Kama vile Jaji na Mtoaji wa thawabu mwenye haki anavyowapa wenye haki, baada ya kufa kwao, utukufu mbinguni — katika Kanisa Mshindi, ingawa kama ladha ya awali — vivyo hivyo pia anawapa utukufu duniani — katika Kanisa Linalopigana Vita.[1714] Utakatifu huu unaonyeshwa kwa kuwa Kanisa la duniani: **a)** huwaheshimu wale waliotangulia kuwa watakatifu na marafiki wa Mungu; **b)** huwaomba katika maombi kama wapatanishi mbele za Mungu; **c)** huwaheshimu mabaki yao takatifu na masalia mengine; **d)** huwaheshimu sanamu zao takatifu au picha zao.

Kanisa la Kristo linawaheshimu wale wenye haki, si kama miungu ya aina yoyote, bali kama watumishi waaminifu, watakatifu na marafiki wa Mungu; huasifu matendo yao ya kijasiri na matendo yao mema, yaliyotimizwa nao kwa neema ya Mungu kwa utukufu wa Mungu, ili heshima yote inayotolewa kwa Watakatifu itolewe kwa utukufu wa Mungu, ambaye walimfurahisha duniani kupitia maisha yao; huwapa Watakatifu heshima kupitia kumbukumbu zao za kila mwaka, sherehe za umma, ujenzi wa makanisa kwa majina yao, na kadhalika. (Imani ya Orthodox, Sehemu ya III, jibu la swali 52; Barua ya Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Orthodox, jibu la swali **3)**[1715] Kwa maana hii, heshima kwa Watakatifu:

I. Ni kwa mujibu kabisa na Maandiko Matakatifu. Maandiko Matakatifu yanakataza vikali kutoa ibada na utumishi wa kimungu (λατρεία) kwa yeyote isipokuwa Mungu mmoja wa kweli [(Kumb. la Torati 6:13); (Isaya 42:8); (Mathayo 4:10); (1 Tim. 1:17)]; lakini kwa vyovyote vile hairuhusu kutoa heshima inayostahili, ingawa kwa asili ni ya chini (δουλεία), kwa watumishi Wake waaminifu, wenye haki na marafiki Wake, na kwa kweli kwa namna ambayo utukufu wote unamwekwa Yeye peke Yake, kwani Yeye ni wa ajabu katika watakatifu Wake (Zab. 67:36). Kinyume chake, katika Agano la Kale, ambapo sheria ilitolewa: *'Mtamcha Bwana Mungu wenu, nanyi mkamtumikia [yeye peke yake]'* (Kumb. la Torati 6:13), Mwimbaji wa Zaburi aliyeongozwa na Roho Mtakatifu alipaza sauti: *'Wapendwa wako, ee Mungu*, *walikuwa wapendwa sana*

[1710] Homil. XXXIX, juu ya 1 Wakorintho 11:3.

[1711] Tazama dokezo 1702 hapo juu.

[1712] Athanasius. Barua kwa Mfalme Antiochus, jibu la swali 20 (katika Chr. Readings 1842, 11, 224); Ambrose. De bono mort. ch. 10, n. 47; Augustine. Tract. on Ps. XXXVI

[1713] 'Thawabu katika Hukumu ya Mwisho, bila shaka, itaongezwa. Kwani hivi sasa waadilifu hufurahia heri katika roho zao tu; lakini wakati huo watapata heri hiyo pia katika miili yao, na watafurahi katika mwili huo huo ambao uliwatesa kwa ajili ya Bwana.' Kuhusu utukufu huu uliozidishwa imeandikwa: 'Watapokea sehemu ya maradufu katika nchi yao' (Isaya 61:7). Kuhusu roho za watakatifu wanaoishi mbinguni hadi siku ya ufufuo, imeandikwa: 'Walikabidhiwa nguo nyeupe, na wakawaambiwa, "Pumzika kidogo zaidi, hata ndugu zao wa watumishi na ndugu zao wauawe pia"' (Ufunuo 6:11). Watu wa haki sasa wanang'aa tu kwa utukufu wa roho, lakini wakati huo watafurahi katika utukufu wa roho na mwili' (Dialog. IV, uk. 25).

[1714] Mtakatifu Basili Mkubwa, katika mahubiri yake ya sikukuu ya Mtakatifu Baraeam Mshuhuda, anasema: 'Mshuhuda haangalii hatari, bali taji; haogopi mapigo, bali huhesabu thawabu; hawaoni wauaji wanaomchoma hapa duniani, bali anawadhania malaika wakimpokea kutoka mbinguni; anafikiri si hatari za muda mfupi, bali thawabu za milele. Na tayari mashahidi wetu wanavuna ahadi angavu ya utukufu, kwani, wakisalimiwa na wote kwa shangwe kubwa, wanavuta maelfu ya watu katika wavu wao kutoka kwenye mazishi yao. Jambo hili hasa sasa limetokea kwa Barlaam shujaa. Mwewe wa shujaa wa mateso umepigwa, na, kama mnavyoona, umewakusanya mashujaa wa uchaji Mungu. Mwenye kujinyima kwa ajili ya Kristo, aliyelala katika kaburi lake, ametangazwa, na amefunua maono kwa Kanisa' (Kazi za Mababa Watakatifu, VIII, 274–275). Na Mtakatifu Gregori, katika sifa zake kwa dada yake Gorgonia, anasema: 'Ikiwa sifa zetu zina manufaa yoyote ya wokovu kwako, ikiwa zimetolewa na Mungu kama zawadi kwa roho takatifu ili zipate kusifiwa, basi pokea pia maneno yangu' (ibid. I, 288).

[1715] Wapinga maarufu wa dhana kuhusu heshima ya watakatifu ni pamoja na: Eustathius wa Sebaste, aliyetawaliwa na Baraza la Gangra (karibu 340); baadaye, Vigiliantius, Wa-Eunomiani (Jerome, Epist. ad Ripar. adv. Vigilant.) na Manichaeans (Augustine, adv. Faust. XX, 14); katika Zama za Kati – Albigensians, Paulicians, Bogomils, Waldensians, na wafuasi wa Wycliffe na Hus; katika nyakati za hivi karibuni – Waprotestanti kwa ujumla.

kwangu' (Zab. 138:17), na wana wa manabii waliinama ardhini kwa heshima mbele ya mtumishi mwaminifu na rafiki wa Mungu—Elisha (2 Wafalme 2:15). Vivyo hivyo, katika Agano Jipya, Kristo Mwokozi mwenyewe, aliyeithibitisha torati: *'Mwabudu Bwana Mungu wako, naye peke yake* umtumikie' (Mathayo 4:10), aliwaambia wanafunzi wake waaminifu: *'Ninyi ni marafiki zangu, mkitenda yale ninyo niagiza'* (Yohana 15:14), na akashuhudia mbele yao: *'Yeyote anayewakaribisha ninyi ananikaribisha mimi, na yeyote anayenikaribisha mimi anamkaribisha yeye aliyenituma*' (Mathayo 10:40), akionyesha kwamba heshima inayotolewa kwa watumishi na marafiki Wake waaminifu inamhusu Yeye peke yake. Na Mtume huyo Mtakatifu ambaye alitangaza: *'Kwa Mungu peke yake mwenye hekima, awe na heshima na utukufu*' (1 Tim. 1:17), alitangaza mahali pengine: *'Utukufu, heshima na amani kwa kila mtu anayefanya yaliyo mema*' (Rom. 2:10).

II. Ina msingi usio na ubishi katika Maandiko Matakatifu. Yafuatayo yanathibitisha hili:

1) Mafesto ambayo, tangu mwanzo kabisa, Kanisa la Kristo limezoea kuyasherehekea kwa heshima ya watakatifu wa Mungu. Kitabu cha Maagizo ya Mitume, kinachoorodhesha siku ambazo watumishi wanapaswa kuachiliwa kazi, kinasema: 'Wasiwafanyishe kazi siku za Mitume; maana wao walikuwa walimu wenu katika Kristo na wakawapa Roho Mtakatifu; wadhumilishe siku ya shahidi wa kwanza Estee na siku za mashahidi wengine watakatifu waliochagua Kristo kuliko maisha yao wenyewe.'[1716] Kanisa la Smyrna (katika karne ya 2), katika barua yake kuhusu ujasiri wa Mtakatifu Polycarp, lina shuhuda: 'Tumekusanya mifupa yake—hazina yenye thamani zaidi kuliko vito na safi kuliko dhahabu—na tukaizika mahali pake panapostahili. Huko, mara tu itakapowezekana, tutakusanyika kwa furaha na shangwe—na Bwana atatupatia kuadhimisha siku ya ufishi wake, kwa kumbukumbu ya wale ambao tayari wamefanya kitendo chao cha ujasiri, na kama somo na himizo kwa watawa wa baadaye."[1717] Vivyo hivyo, Wakristo walioshuhudia ujasiri wa Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu (mwanzoni mwa karne ya pili), kwa maneno yao wenyewe, "walitenga siku na saa kwa ajili yao ili, wakikusanyika wakati wa shahada yake, waweze kushirika na mtawa na shahidi jasiri wa Kristo, ambaye alimshinda shetani na kukamilisha mbio za tamaa yake ya kumpenda Kristo katika Kristo Yesu Bwana wetu."[1718] Zaidi ya hayo, Mababa Watakatifu wanashuhudia desturi ya Kanisa ya kusherehekea siku za vifo vya mashahidi kila mwaka[1719] na kuelezea desturi hii kuwa ya kale;[1720] Baraza zima linashuhudia hili,[1721] , na linawakataza wale waliyoikataa kushiriki katika sherehe hizo: "Kama mtu yeyote, akiwa amejivunia, anadharaa na kukemea mikusanyiko ya heshima ya mashahidi na ibada na kumbukumbu zinazofanyika humo: na afungwe kwa kiapo," — wanasema Baba wa Mtaguso wa Gangra katika kanuni yao ya ishirini, na katika kanuni inayofuata wanaongeza mara moja: "Tunaandika haya, tukaweka mipaka si kwa wale ambao, kulingana na Maandiko, wanataka kuishi maisha ya kujinyima ndani ya Kanisa la Mungu, bali kwa wale wanaotumia kujinyima kama kisingizio cha kiburi, wakajikuza juu ya wale wanaoishi maisha ya kawaida, na, kinyume na Maandiko na kanuni za kanisa, wanaleta mambo mapya… na, kwa ufupi, tunatamani kwamba yote yanayokubalika kutoka kwa Maandiko Matakatifu na mapokeo ya Kitume yazingatiwe katika Kanisa."

2) Toleo la dhabihu isiyo na damu, au kuadhimisha Liturujia katika siku za sikukuu za watakatifu mashahidi, mafungo matakatifu kwa heshima yao, na maneno ya sifa. Jambo la kwanza lina uthibitisho wazi kutoka kwa Tertullian[1722] na Cyprian[1723] , na baadaye na Mtakatifu Yohane Krisostomo na Mbarikiwa Augustino.[1724] Kuhusu wa mwisho, Mtakatifu Gregori wa Nyssa[1725] , Mtakatifu Basil Mkuu[1726] , na Mbarikiwa

---

[1716] Const. Apost. VIII, uk. 33.

[1717] Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu IV, Sura 15, uk. 217.

[1718] Kifo cha Kishahidi cha Mt. Ignati na Mwenye Mungu katika Kalenda ya Kikristo, 1822, j. VIII, uk. 356.

[1719] Gregory wa Nyssa, *Vit. S. Greg. Thaum.*, sur. 27; Basil Mkuu, Barua kwa Amphilochius 169 (au 176), katika *Kazi za Mababa Watakatifu*, X, 359; Gregory Mteolojia, Mahubiri, kama alivyotajwa na Mt. Gregory wa Nyssa, ibid. 1, 304; Yohane Krisostomo, Mahubiri kuhusu Anna 1, n. 1.

[1720] Mtakatifu Basili Mkubwa, Barua 244 kwa Askofu wa Pontus, katika The Works of the Holy Fathers, j. XI, uk. 216.

[1721] Kanuni za Laodikia, 51; Kanuni za Kartago, 56, 94.

[1722] Tunatoa dhabihu za kila mwaka kwa ajili ya waliofariki katika siku zao za kuzaliwa (De corona, sura ya 3).

[1723] Sisi daima hutoa dhabihu kwa ajili yao, kama mnavyokumbuka, kila tunaposherehekea mateso ya watakatifu waliouawa kwa ajili ya imani na kumbukumbu zao za kila mwaka (Waraka XXXIV).

[1724] Chrysostom, Mahubiri XXI juu ya Matendo ya Mitume, n. 4; Augustine, Mahubiri CCLXXIII, c. 12.

[1725] Vit. Macrin., in Opp. Vol. II, p. 200, Morel.

[1726] 'Mkiwa mmechukua nafasi zenu mapema ndani ya uzio huu mtakatifu wa mashahidi, na kuanzia katikati ya usiku mkimridhisha Mungu, Mungu wa mashahidi, kwa nyimbo za zaburi, mmestahimili hadi mchana huu, mkingojea kuwasili kwangu; kwa hiyo, kwa

Theodoret[1727] . Kuhusu maneno ya sifa kwa heshima ya mashahidi na watakatifu wengine, haya yamefika kwetu kutoka kwa Basil Mkuu, Gregori Mtheolojia, Yohane Krisostomo, Gregori wa Nyssa, Efrem wa Siria na wengine.[1728]

3) Makanisa ya Mungu, ambayo tangu enzi za kale yaliwekwa kwa heshima ya Watakatifu, na hasa mashahidi, katika maeneo ya mateso na mazishi yao, na yaliitwa 'martyria' (kutoka μάρτυρ, 'mashahidi'). Martyra kama hizo katika Istra ya kale, Daphnae, Drypia, Nicomedia, Constantinople na maeneo mengine zimetajwa na Mtakatifu Chrysostom,[1729] Eusebius,[1730] na Augustine.[1731] Kuna kanisa maarufu lililotengwa kwa Mtume Tomasi, ambalo hapo awali lilikuwa Edessa,[1732] — moja maarufu zaidi lililotengwa kwa Mitume Kumi na Wawili Watakatifu, lililojengwa Konstantinopoli na Konstantino Mkuu,[1733] — na kanisa lililotengwa kwa Mtume Yohane karibu na Konstantinopoli.[1734] Inajulikana pia kwamba Baraza la Efeso lilifanyika katika Kanisa la Mtakatifu Maria, na Baraza la Kalsedonia katika Kanisa la Mtakatifu Eufemia.[1735]

4) Maungamo ya Wakristo wa mapema, na hasa ya wachungaji wa Kanisa, yanayofichua misingi, asili na kusudi la heshima kwa Watakatifu. Hapa, kwa mfano, ni kile wanachosema:

Wakristo wa Kanisa la Smyrna, katika waraka wao kuhusu ujasiri wa Mtakatifu Polycarp: 'Hatuwezi kamwe kumwacha Kristo, aliyeteswa kwa ajili ya wokovu wa ulimwengu wote wa waliookolewa, wala hatuwezi kumwabudu (προσκυνείν) mtu mwingine yeyote: kwani tunamwabudu Yeye kama Mwana wa Mungu, ilhali tunawaheshimu mashahidi kama wanafunzi na waigaji wa Bwana — tunawapenda kwa kujitolea kwao lisilo na mabadiliko kwa Mfalme na Mwalimu wao."[1736]

Mtakatifu Basil Mkuu: "Je, mpenzi wa mashahidi atachosha kamwe kuwakumbuka mashahidi? Heshima inayotolewa kwa wema miongoni mwa watumishi-wenzetu ni uthibitisho wa nia yetu njema kwa Bwana wetu wa pamoja."[1737] "Tunaposimulia maisha ya wale waliojulikana kwa uchaji wao Mungu, kwanza kabisa tunamtukuza Bwana katika watumishi wake; tunawapongeza wale walio haki kwa kushuhudia kile tunachokijua, na tunawafurahisha watu kwa kusikia kile kilicho kizuri. Hivyo basi, maisha ya Yosefu ni himizo la usafi, ilhali simulizi ya Samweli ni msukumo wa ujasiri."[1738]

"Kumbukumbu ya shahidi (Mammant) huamsha nchi nzima; jiji lote hushiriki katika sherehe; si jamaa tu wanaokimbilia makaburi ya mababu zao, bali kila mtu anayekimbia hadi mahali hapa pa utakatifu… Tazama jinsi wema unavyoheshimiwa, na si utajiri. Hivyo, kwa kuwaheshimu wale waliokwenda mbele, Kanisa linatia moyo wale ambao bado wanaishi. 'Usitafute,' anasema, 'mali wala hekima ya ulimwengu huu unaopita (1 Kor. 2:6), wala utukufu unaopotea—haya yote hupotea pamoja na maisha: bali uwe mtendaji wa

---

ajili yenu mnaopendelea heshima ya mashahidi na utumishi wa Mungu kuliko usingizi na mapumziko, thawabu iko tayari' (Homilia za Zaburi. 114, katika The Works of the Holy Fathers, juz. V, uk. 397).

[1727] Hist. Eccles. II, c. 24.

[1728] Kwa mfano, mahubiri makuu ya Basili Mkuu kuhusu siku kuu ya Mtakatifu Barlaam Mwenye Dhuluma, kuhusu Mtakatifu Mamant Mwenye Dhuluma, kuhusu Mashahidi Watakatifu Arobaini, na wengineo (Kazi za Wazee Watakatifu, j. V); mahubiri ya Gregori Mteolojia akimsifu Mtakatifu Sipriani Mwenye Dhuluma na wengineo (hapo hapo, 1 na 11); Mahubiri ya Krisostomo ya Kumsifu Mt. Ignati na Mwenye Mungu, Meletius, Eustathius, na wengine (Masomo ya Kiroho 1835, 1836, 1842, na mengine).

[1729] Tazama andiko: 'martyrium' katika Faharasa Kuu ya Kazi za Chrysostom (Opp., juz. XIII, mhar. Montfauc.). 'Makanisa ya watakatifu mashahidi hutumika kama ishara na mfano wa hukumu ya baadaye; ndani yake mashetani wanateswa, wakati watu wanahukumiwa na kusamehewa. Je, unaona nguvu gani Watu Watakatifu wanayo, hata wale ambao wamekufa?' (Chrysostom kuhusu 2 Wakorintho, Mahubiri XXVI, uk. 533, kulingana na tafsiri ya Kirusi).

[1730] 'Akitaka kuutofautisha mji uliobeba jina lake, yeye (Mfalme Konstantine) ulipamba kwa maeneo mengi sana ya ibada, makanisa makuu yaliyotengwa kwa ajili ya mashahidi na majengo ya kifahari, ambayo aliyajenga kwa sehemu vitongooni na kwa sehemu ndani ya ngome yenyewe; na, kwa njia hii akiheshimu kumbukumbu ya waliouawa kwa ajili ya imani, aliwatakasa wao pamoja na mji wake kwa ajili ya Mungu' (Kuhusu Maisha ya Mfalme Mwenye Baraka Konstantine, Kitabu III, Sura 48, kifungu 202, kulingana na tafsiri ya Kirusi; taz. Kitabu IV, Sura 62, uk. 275).

[1731] De sii. Dei VIII, 26, n. 1.

[1732] 'Katika mji huu kuna kanisa maarufu na la utukufu, lililojengwa kwa ajili ya kumbukumbu ya Mtume Tomasi, na katika kanisa hilo, kwa sababu ya utakatifu wa mahali hapo, mikusanyiko ya mara kwa mara hufanyika' (Socrates, Maisha ya Constantine, Kitabu IV, Sura 18, uk. 345, kulingana na tafsiri ya Kirusi).

[1733] Eusebius, *Maisha ya Kaisari Konstantine*, Kitabu IV, Sura 68, uk. 272.

[1734] Socrates, *Historia ya Mji*, Kitabu VI, Sura 6 na 12, uk. 461, 478.

[1735] Kirili wa Aleksandria, *Apol. ad Theod.*; *Epist. XX ad Cler. constantinopol.*; *XXI ad Cler. alex.*

[1736] Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu IV, uk. 217.

[1737] Mahubiri kuhusu Mashahidi Wanne Watakatifu, katika Kazi za Baba Watakatifu, j. VIII, uk. 295.

[1738] Mazungumzo kuhusu Mtakatifu Gordius Mshahidi, ibid., ukurasa 281–282.

uchaji Mungu; utakuinua mbinguni, na utakutayarishia maisha yasiyo na kifo na utukufu wa kudumu miongoni mwa wanadamu.'[1739]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Niambie, ni wapi kaburi la Aleksanda? Nionyeshe na uniambie alifariki siku gani? Lakini makaburi ya watumishi wa Kristo ni ya utukufu, na yapo katika mji wa kifalme; siku za kufariki kwao zinajulikana; kwani ni sherehe kwa ulimwengu wote. Hata watu wa Alexander wenyewe hawajui kaburi lake liko wapi; lakini hata watu wa kimbari wanajua kaburi la Kristo liko wapi. Na makaburi ya watumishi wa Aliye Msulubishwa yanang'aa zaidi kuliko majumba ya kifalme, si tu kwa upande wa ukuu na uzuri wa majengo yake; kwani hata katika upande huu, yanazidi; — lakini, muhimu zaidi, katika shauku ya wale wanaojiingiza humo. Kwani hata yule anayevaa zambarau huja kubusu makaburi haya, husimama mbele yake, na huomba kwa Watakatifu wamwombe mbele za Mungu. Yule aliyevaa taji anahitaji upatanisho wa yule ambaye tayari amekufa—mtengenezaji wa hema na mvuvi."[1740]

Salvian: "Nawaheshimu wote (Watakatifu) kama wasiokuwa chochote ila waigaji wa Kristo; naawaheshimu kama wasiokuwa chochote ila viungo vya Kristo, na nimewataja tu ili nipate kuwa mwafaka kwa kumbukumbu yao."[1741]

Mtakatifu Augustino: "Wakristo wanaheshimu kumbukumbu ya mashahidi kwa sherehe takatifu ya imani (kwa utukufu wa kidini)…, lakini kwa namna ambayo hatutoi dhabihu (sacrificemus) kwa yeyote kati ya mashahidi, bali kwa Mungu wa mashahidi tu, ingawa tunaweka madhabahu kwa ajili ya kumbukumbu ya mashahidi… Kile kinachotolewa kinatolewa kwa Mungu, ambaye ameweka taji watakatifu waliouawa kwa ajili ya imani, kwa kumbukumbu ya wale aliowaweka taji… Tunawaheshimu watakatifu waliouawa kwa ajili ya imani kwa heshima hiyo ya upendo na ushirika (cultu dilectionis et societatis) ambayo watu watakatifu wa Mungu wanaheshimiwa nayo hata katika maisha haya… Lakini ile aina ya heshima (cultu), ambayo kwa Kigiriki huitwa ibada (λατρεία) na kwa hakika ni ibada (servitus) inayomfaa Uungu pekee, hatuheshimu wala hatufundishi mtu yeyote kumheshimu mtu mwingine yeyote isipokuwa Mungu mmoja."[1742]

Wazee wa Mtaguso wa Pili wa Nicaea, Mtaguso wa Saba wa Kiulimwengu: "Tunasimamia maneno ya Bwana, Mitume na Manabii, ambayo kupitia hayo tumejifunza kuheshimu na kutukuza (τιμάν καί μεγαλύνειν), kwanza kabisa, Mama wa Mungu mwenyewe katika asili yake ya kweli—na majeshi matakatifu ya kimalaika, Mitume, Manabii na mashahidi watukufu, walimu watakatifu na wenye kumtwaa Mungu, na watu watakatifu wote, na kutafuta upatanisho wao: kwa maana wanaweza kutufanya tukubalike kwa Mfalme wa wote—Mungu."[1743]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Inatupasa kuwaheshimu Watakatifu kama marafiki wa Kristo, kama watoto na warithi wa Mungu… Walitawala na kushinda tamaa zao, na wakahifadhi bila doa mfano wa sura ya Mungu, ambao kwao waliumbwa…; walijiunganisha na Mungu kwa hiari, wakampokea katika makao ya mioyo yao, na, baada ya kuungana Naye, wakawa kwa neema kile Yeye alicho kwa asili. Basi, tutawezaje kushindwa kuwaheshimu wale ambao ni watumishi, marafiki, na wana wa Mungu? Heshima inayotolewa kwa washirika wa bidii zaidi ni ushuhuda wa upendo kwa Bwana wetu wa pamoja. Watakatifu wamekuwa hazina na makao matakatifu ya Mungu; 'Nitakaa ndani yao,' asema Mungu, 'na kutembea kati yao; na nitakuwa Mungu wao' (2 Kor. 6:16)… Basi, tunawezaje kushindwa kuwaheshimu hawa hekalu hai, makao haya hai ya Mungu? … Kwa kweli, tunapaswa kuwaheshimu, kujenga hekalu za Mungu kwa majina yao, kutoa zawadi, kuheshimu siku zao za sikukuu na kufurahi kiroho kwa ajili yao… Tumheshimu Mama wa Mungu kama Mama wa kweli wa Mungu, na nabii Yohana kama Mtangulizi na Mbatizaji, mtume na shahidi: kwa maana, kama Bwana alivyosema, *'Kati ya wale waliozaliwa na wanawake hajawahi kutokea mtu mkubwa kuliko Yohana Mbatizaji*' (Mathayo 11:11). Na alikuwa mhubiri wa kwanza wa Ufalme wa Mungu. Tuwaheshimu Mitume kama ndugu wa Bwana, kama mashahidi na watumishi wa mateso Yake, ambao Mungu Baba *aliwajua tangu awali na kuwapanga awali wafanane na mfano wa Mwanawe* [(Warumi 8:29); (1 Kor. 12:28)]; kwanza, Mitume; pili, Manabii; tatu, wachungaji na walimu (Efe. 4:11). Tuwaheshimu mashahidi wa Bwana,

---

[1739] Hotuba kuhusu Mtakatifu Shahidi Mamant, ibid., uk. 266.
[1740] Maoni juu ya 2 Wakorintho, Homilia XXVI, uk. 530–531.
[1741] Kinyume na Wafirisayo, II, 3.
[1742] Contr. Faust. XX, c. 21. na baadaye: 'kwa kuwa dhabihu ni sehemu ya aina hii ya ibada…, sisi hatutoi dhabihu ya aina hiyo kwa namna yoyote, wala hatuamri isitolewe kwa mtakatifu mnyongwa yeyote, au kwa roho takatifu yoyote, au kwa malaika yeyote; na yeyote anayepotoshwa katika kosa hili anakaripiwa kwa mafundisho sahihi, iwe ni kwa ajili ya kusahihishwa, au kuadhibiwa, au kama onyo.
[1743] Baraza la Pili la Nicaea, Matendo IV.

waliochaguliwa kutoka katika tabaka zote za maisha, kama wanajeshi wa Kristo, waliubatizwa katika kifo chake, kama washiriki wa mateso na utukufu wake, na kiongozi wao, Mshemasi Mkuu wa Kristo, Mtume na Shahidi wa Kwanza Estee. Tuwaheshimu Wachungaji wetu Wastahiki na watawa waliovumilia mateso kwa ajili ya Mungu, waliovumilia ushuhuda mrefu na mgumu zaidi wa dhamiri, wal*iokuwa wakizurura wakiwa katika ngozi za kondoo na mbuzi, wakivumilia uhaba, huzuni na uadui; wale ambao ulimwengu wote haukustahili* (Ebr. 11:37–38). Tuwaheshimu Manabii, mababu na watu waliyo haki waliyoishi kabla ya kuja kwa neema, na waliotabiri kuja kwa Bwana. Tunapofumbata njia ya maisha ya Watakatifu hawa wote, tuige imani yao, upendo, tumaini, shauku, mtindo wa maisha, ustahimilivu katika mateso, na uvumilivu hata kufikia kumwaga damu, ili sisi pia tuonekane kuwa na haki, pamoja nao, kupokea taji za utukufu."[1744]

Kwa maana hii, heshima kwa Watakatifu haitakuonekana kuwa isiyofaa kwa mtu yeyote mwenye akili timamu.

§254. bb) Kuwataja Watakatifu

Katika kumheshimu Watakatifu kama watumishi waaminifu, watakatifu na marafiki wa Mungu, Kanisa Takatifu wakati huo huo huwaomba katika maombi, si kama miungu ya aina yoyote wanaoweza kutusaidia kwa nguvu zao wenyewe, bali kama wapatanishi wetu mbele za Mungu, chanzo pekee na mtoaji wa zawadi na neema zote kwa viumbe Wake (Yakobo 1:17), — kama wapatanishi na watetezi wetu, wenye mamlaka ya upatanisho kutoka kwa Kristo, ambaye peke yake ndiye, kwa maana halisi, Mpatanishi pekee na huru kati ya Mungu na wanadamu, aliyejitoa kwa ajili ya ukombozi wa wote (1 Tim. 2:5).[1745] (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya III, jibu la swali 52; Waraka wa Baba wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 8).

Maandiko Matakatifu yanatufundisha fundisho hili linapo — **a)** yanatuagiza kugeukia maombi ya Watakatifu, kama wale wenye nguvu mbele za Mungu; wakati — **b)** kwa wakati huo huo, inaonyesha kwamba Watakatifu, hata baada ya kupaa kwao mbinguni, wanaweza kusikia miito yetu yao, na — **c)** hatimaye, inashuhudia kwamba hawaachi kuombea ndugu zao waliobakia duniani na kuwasaidia.

[1744] Ufafanuzi Kamili wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu cha IV, Sura ya 15, kur. 262–266. Mahali pengine anasema pia: 'Tunawafanyia ibada wale ambao Mungu, Mtakatifu Mmoja, anaishi ndani yao, na ambao wanaishi katika watakatifu, kama vile Mama Takatifu wa Mungu na Watakatifu wote. Kwa maana wamekuwa kama Mungu kwa kila namna, kupitia utendaji wa mapenzi yao wenyewe, na kupitia Mungu kuishi ndani yao, na kupitia msaada Wake… Wanastahili kuabudiwa si kwa asili yao wenyewe, bali kwa sababu wana ndani yao Yeye ambaye, kwa asili Yake mwenyewe, anastahili kuabudiwa: kama vile chuma moto sana kisivyo, kwa asili yake, kisichogusika na kinachowasha, bali kwa sababu kimepokea moto, ambao sifa yake ya asili ni kuwaka. Hivyo basi, tunawafanyia ibada kwa sababu Mungu amewatukuza na kuwafanya waogopwe na maadui zao na wafariji kwa wale wanaowatembelea kwa imani; tunawafanyia ibada si kama miungu au wafariji kwa asili yao, bali kama watumishi na watumwa wa Mungu ambao wana ujasiri mbele za Mungu kwa kupitia upendo wao kwake; tunawabudu kwa sababu Mfalme Mwenyewe huona heshima kama hiyo ikiwa ni kwa ajili Yake Anapoona mtu Anayempenda akiheshimiwa, si kama mfalme, bali kama mtumishi mwongofu na rafiki aliye na nia njema Kwake' (Tazama Neno III kuhusu Icons mwishoni mwa Ungamo la Imani la Orthodox, kur. 217–219).

[1745] Wazo hili limeelezwa kwa undani mkubwa katika Jiwe la Imani: 'Kuna mpatanishi mmoja tu kati ya Mungu na mwanadamu, mwanadamu Kristo Yesu, aliyejitoa kuwa fidia kwa wote… Kama vile umoja wa Baba wa mbinguni haukanushi baba wa duniani, wala umoja wa Kristo kama mwongozo na mwalimu haukanushi waongozo na walimu wa duniani, wala umoja wa utakatifu na ubwana wa Kristo hauondoi utakatifu kutoka kwa Watakatifu wengine, au ubwana kutoka kwa mabwana wa duniani: Vivyo hivyo umoja wa Kristo Mwombezi hauondoa tofauti ya wombezi wengine, bali unaleta upatanisho kupitia tofauti isiyo na kifani katika uombezi na cheo. Kwani Kristo ndiye Mwombezi aliye bora kuliko wote, kama ilivyoandikwa: 'Watakatifu, hata hivyo, ni wombezi wa daraja la chini na waliotengwa mbali na Kristo kwa cheo.' Kristo ndiye Msuluhishi wa ukombozi na wa maombi ya kiutoto kwa Baba. Watakatifu, hata hivyo, ni wasuluhishi wa maombi ya kirafiki na ya aina moja, kulingana na maneno ya Zaburi: 'Wafuasi wako, ee Mungu, walikuwa heshima kuu kwangu' (Zab. 138:17). Kristo ndiye Mwombezi, asiyehitaji wombezi wengine kwa ajili Yake; Watakatifu, hata hivyo, wakiwa hai hapa, walimtafuta Kristo kama Mwombezi wao, na bado wanamtafuta sasa, si kwa ajili yao wenyewe, bali kwa ajili yetu. Kristo ndiye mwombezi, mwenye nguvu ya kuombea katika nafsi Yake; watakatifu, hata hivyo, ni waombezi, wenye nguvu ya kuombea kutoka kwa Kristo na kutokana na sifa za kusulubishwa Kwake, kama chuma, ambacho hakina nguvu ya kuwaka kwa hiari yake, bali kupitia muungano wake na moto. Kristo ni mwombezi kwa asili; watakatifu, hata hivyo, ni waombezi kwa neema"… Na zaidi: 'Wakati Mtume anaposema kwamba Kristo ndiye mpatanishi na mwombezi pekee kati ya Mungu na mwanadamu, anasema hivi kwa sababu Kristo si mpatanishi tu kwa wadhifa Wake, kama Yeye anayepatanisha Mungu na mwanadamu, bali pia kwa asili Yake, akipatanisha kati ya Mungu na mwanadamu: kwani Yeye ni Mungu na mwanadamu, jambo ambalo lilikuwa la lazima sana kwa upatanisho wa mwanadamu na Mungu. Kwa sababu hii, Kristo pekee ndiye mpatanishi na mwombezi wa aina hiyo. Watakatifu, hata hivyo, si wao, wala hawawezi kuwa, wapatanishi wa aina hiyo. Hivyo ndivyo Mababa Watakatifu wanavyofundisha na kuagiza: Krisostomo, Ambrozi, Teofilakti, Epifanio, Kirili, na wengineo…' (Dogma kuhusu Kuwataja Watakatifu, Sehemu ya II, Sura ya 1, katika Kitabu cha II, kur. 254, 255, 256.

1) Kuna mistari mingi ya aina hii katika vitabu vitakatifu. Hivyo, katika Agano la Kale tunasoma kwamba — **a)** Mungu Mwenyewe alimwamuru Abimeleki kumwomba Abrahamu aombe kwa ajili yake, akisema: *'kwa maana yeye ni nabii, naye atakuombea, nawe utaishi*' (Mwa. 20:7); **b)** Baadaye aliwaamuru marafiki wa Ayubu, ambao walikuwa wametenda dhambi, kutafuta maombi ya mtu huyu mwenye haki: *'Nendeni kwa mtumishi wangu Ayubu ... na mtumishi wangu Ayubu atawaombea, kwa maana nitakubali tu upatanisho wake, ili nisiwakatie'* (Ayubu 42:8), na **—c)** kwamba Wayahudi, wakishawishika na amri hizi zilizo wazi za Bwana kuhusu nguvu na ufanisi wa maombi ya wacha Mungu, walitafuta maombi kutoka kwa Samweli, ambaye aliwajibu: *'Mbali nami kutokugeuka kutoka kwa Bwana, Mungu wangu, na kuacha kuwatetea kwa maombi*' [(1 Sam. 7:8); taz. (1 Sam. 12:23)], na kwa kweli alimwomba Bwana kwa niaba ya Israeli, na *Bwana akamsikia* (1 Sam. 7:9). Katika Agano Jipya, Mtume mtakatifu Paulo alifundisha ukweli huo huo kwa mfano wake mwenyewe, ambapo licha ya utakatifu wake wote, aliwaomba tena na tena wanafunzi wake watiifu wamuombee: *'Naawasihi, ndugu zangu, kwa Bwana wetu Yesu Kristo na kwa upendo wa Roho, nisaidieni katika maombi yangu kwa Mungu'* (Rum. 15:30); au: *'Ndugu, tuombeeni'* (1 The. 5:25), *kwa uvumilivu wote na maombi yote kwa ajili ya watakatifu wote na kwa ajili yangu* [(Efe. 6:18–19); k. (Wakolosai 4:3); (2 Wakorintho 1:10–11)]. Na Mtume Yakobo, akiwapa maagizo Wakristo kwa ujumla wa kuombeana, na hivyo basi wa kuombana maombi, anasema hasa: *'Maombi ya mtu mwenye haki yana nguvu na yana ufanisi'* (Yakobo 5:16). Basi, ikiwa Neno la Mungu linatuamuru kugeukia maombi ya Watakatifu wakiwa bado duniani, na linaelezea maombi haya kuwa yenye nguvu mbele za Mungu na ya wokovu kwetu; kama, kwa hivyo, kuomba kwa namna hii Watu Watakatifu, ambao bado wanaishi miongoni mwetu, hakukiuki wema wa Baba wa Mbinguni kwa vyovyote vile wala hakipungui hadhi ya Mwokozi wetu, Mpatanishi pekee kati ya Mungu na mwanadamu:[1746] , je, hatupaswi zaidi kugeukia maombi ya Watakatifu wanapoingia mbinguni na kuingia katika umoja wa karibu zaidi na Bwana? Je, upatanisho wao kwa ajili yetu mbele ya kiti cha enzi cha Mwenyezi Mungu si wenye nguvu zaidi, kama upatanisho wa watakatifu wake ambao tayari wametukuzwa? Je, si jambo linalokera kidogo zaidi, kwa wema wa Baba wa Mbinguni na kwa heshima ya Mwokozi wetu, kuwaomba Watakatifu ambao tayari wamekuwa warithi wa Mungu na warithi-wenza na Kristo (Warumi 8:17)?

2) Ili kueleza jinsi Watakatifu, hata baada ya kupaa mbinguni na licha ya umbali unaotutenganisha nao, wanavyoweza kusikia maombi yetu na kujua mahitaji yetu, Maandiko Matakatifu yanatoa mifano mingi ya kushangaza. Hivyo inashuhudia kwamba watakatifu wa Mungu, tunaowataja katika maombi yetu, wakiwa bado katika mwili, mara nyingi walikuwa na zawadi ya kuona undani wa moyo wa mwanadamu, kama vile

---

[1746] Kwa pingamizi hili la Kiprotestanti linalosikika sana—kwamba 'kuwataja wapatanishi wengine husababisha kinyongo na dharau kwa Kristo'—Mwamba wa Imani hujibu kwa hoja mbili za kupinga: 1) 'Yesu Kristo ndiye mpatanishi pekee kati ya Mungu na wanadamu. Kwani Paulo anawaomba kwa haki wale wanaoishi duniani, akiwaomba waombe. Mtume Yakobo pia anasema bure: 'Ombeni kwa ajili ya wengine' (Yakobo 5:16). Nanyi, wapinzani wangu, pia mnaombana bure, na kuombana sala, na kuwafundisha wengine kufanya hivyo. Kwa kuwa Kristo ndiye Mwombezi pekee, Paulo na Yakobo, na ninyi wenyewe, mnasababisha kashfa na kuonyesha dharau kwa Kristo… 2) 'Kristo anasema katika Injili: "Jiweni waalimu; maana mna Mwalimu mmoja, Kristo, na ninyi nyote ni ndugu. Wala msimwite mtu yeyote duniani 'Baba' wenu, kwa maana mna Baba mmoja, aliye mbinguni. Wala msimwite mtu yeyote duniani 'mwalimu', kwa maana mna Mwalimu mmoja, Kristo (Mathayo 23:8). Kwa maana kuna Mwalimu mmoja tu, Kristo; Mwongozo mmoja, Kristo; Baba mmoja, ambaye yu juu mbinguni: je, Paulo alitenda dhambi kwa kujiita mwalimu wa Wapagani? Kwa nini basi ninyi, enyi wapinzani, duniani mnajiita baba, mwalimu, mwongozo? Kwa maana hamwezi kumwita yule aliyekuzaa 'Baba' isipokuwa tu, wala hamwezi kuwaita wale wanaowafundisha 'walimu' na 'waongozo' isipokuwa tu. Kwa nini, basi, mnakiuka amri ya Bwana? Tujibuni. Hamwezi kujibu vinginevyo, ila ni lazima mkubaliane nasi, mkisema kwamba kuna Baba mmoja mbinguni aliye juu ya yote, na Mwalimu na Mkufunzi mmoja, Kristo, aliye juu ya yote. Kwa maana kutoka kwa Baba huyo mmoja ndipo baba wote duniani wanatoka, na kutoka kwa Kristo, Mwalimu na Mwongozo mmoja, ndipo walimu na washauri wote hupokea mafundisho na mwongozo wa kweli. Basi, baba wa duniani ni baba kweli, lakini wa cheo cha chini kabisa; wao ni baba kwa uzao, wakipata uzao wao kutoka kwa Baba mmoja wa mbinguni. Vivyo hivyo, walimu na waalimu wa duniani ni walimu na waalimu kweli, lakini wa cheo cha chini kabisa: yaani, wanapokea mafundisho na ualimu wao wa kweli kutoka kwa Mwalimu mmoja, Kristo. – Vivyo hivyo ni lazima luleleweke tunaposikia au kusoma: 'Mmoja ni mtakatifu, mmoja ni Bwana Yesu Kristo.' Lakini Kristo ni mtakatifu vipi, Kristo ni Bwana vipi, wakati Maandiko pia huwaita watakatifu wengine 'watakatifu' na mabwana wengine 'mabwana'? Jibu la hili ni lile lile lililotolewa hapo juu. Kristo ndiye Mtakatifu Mmoja, Kristo ndiye Bwana mmoja, akizidi wote kwa utakatifu na ubwana, asiyemtii mtu yeyote, asiyetokana na mtu yeyote, na asiyelinganishwe na mtu yeyote. Watakatifu na mabwana wengine, hata hivyo, wako katika cheo cha chini kabisa, wametengwa kabisa na Kristo; wao ni watakatifu na mabwana kwa njia ya utakatifu na ubwana unaotoka juu. Na kama vile chuma moto sana kinavyowaka, ingawa joto halitoki kwake mwenyewe—kwa maana chuma ni baridi kiasili—lakini kinakaa na kuunguza kwa kushiriki kwake katika moto, ambao hutoa nguvu yake ya moto kwa chuma: vivyo hivyo ndivyo tunapaswa kuzungumzia utakatifu na ubwana wa watakatifu na mabwana wengine' (ibid., uk. 252–254).

Mtume Petro alivyoona moyo wa Anania (Matendo 5:3), na kujua matukio yanayotokea mbali, kama vile Elisha alivyojua kitendo cha Gehazi (2 Wafalme 4:19–27), na, cha kushangaza zaidi, akamfunulia mfalme wa Israeli nia zote za siri za korti ya Syria (2 Wafalme 6:12). Hii inashuhudia kwamba Watakatifu, wakiwa bado duniani, waliingia katika ufalme wa mbinguni kwa roho; wengine waliaona umati wa malaika, kama vile Yakobo (Mwa. 32:1) na Elisha (2 Fal. 6:17), wakati wengine walipewa maono ya Mungu Mwenyewe, kama vile Isaya (Isa. 6:1–5) na Ezekieli (Ezek. 2:1–8); na wengine walichukuliwa hadi mbinguni ya tatu, ambapo walisikia maneno yasiyoelezeka, kama ilivyokuwa kwa Mt. Paulo (2 Kor. 12:2–6). Hatimaye, inashuhudia kwamba watakatifu mbinguni *wako sawa na malaika* (Luka 20:36), ambao kwa kweli wanajua hali ya ndani na wongofu wa wenye dhambi kwa Mungu: kwani *kuna furaha miongoni mwa malaika wa Mungu hata kwa mwenye dhambi mmoja anayetubu* (Luka 15:10)—kwamba Abrahamu, akiwa mbinguni, aliweza kusikia kilio cha yule mtu tajiri aliyekuwa akiteseka katika Hadesi, licha ya shimo kuu lililowatenganisha, na kwamba babu huyu alimwambia yule tajiri, miongoni mwa mambo mengine: *'Ndugu zako wana Musa na manabii;* wawasikilize'—ambapo kwa hayo alieleza waziwazi kwamba, wakiwa mbinguni, waadilifu wanaweza kujua kinachoendelea duniani baada ya kifo chao: kwani Musa na Manabii waliishi baada ya Abrahamu (Luka 16:19–31). Bila shaka, haya yote ni mifano si ya aina fulani ya maarifa ya kawaida ya kibinadamu, bali ni maarifa yaliyotolewa kwa neema, kutokana na vipawa vya ajabu kutoka kwa Mungu; lakini kwa nini tusikiri kwamba roho za wacha Mungu mbinguni pia hupewa mwanga mkuu zaidi kutoka kwa Mungu—kwamba, wakiwa wamesimama moja kwa moja mbele ya kiti chake cha enzi, wanatafakari kinachoendelea duniani katika nuru ya uso wa Mungu?[1747] 'Kwa maana sasa tunaona kwa kioo, kwa fumbo; lakini wakati ule ni kifungua uso kwa uso. Kwa maana sasa najua kwa sehemu; lakini wakati ule nitajua kikamilifu, kama vile ambavyo nimekejwa kikamilifu' (1 Wakorintho 13:12).

3) Hatimaye, kutoka katika Maandiko Matakatifu tunajifunza kwamba Watakatifu waliokwenda mbinguni, wakiwa na uwezo wa kujua mahitaji yetu na kusikia maombi yetu, kweli wanatetea sisi mbele ya kiti cha enzi cha Mwenyezi Mungu. Wakati mmoja Mungu mwenyewe alimwambia Yeremia: *'Kama Musa na Samweli wangesimama mbele yangu, moyo wangu usingeoguswa kuonea huruma watu hawa ... Nani atakuonea huruma, ewe Yerusalemu? Na nani atakuonyesha huruma? Na nani atakuja kwako kuulizia amani yako?* (Yer. 15:1–5)? Kwa maneno haya, Bwana alionyesha kwamba Musa na Samweli, ambao walikuwa wamekufa zamani, wangeweza kuombea Waisraeli mbele Zake. Yuda Makedoni aliiona kwa maono Oniasi, kuhani mkuu aliyekufa, ambaye naye alikuwa akiombea watu wote wa Kiyahudi; na, akimwonyesha mtu mwingine aliyekuwa pamoja naye, alimwambia Yuda: *'Huyu ndiye ndugu mpendwa anayeombea sana watu na mji mtakatifu, Yeremia, nabii wa Mungu'* (2 Maccabeo 15:12–14). Kutokana na hili, ni lazima tufikie hitimisho kwamba bila shaka kulikuwa na imani ndani ya Kanisa la Kiyahudi katika upatanisho wa watakatifu waliofariki kwa niaba ya walio hai. Katika Agano Jipya, Mtume Petro kwa uwazi kabisa anawaahidi wanafunzi wake kwamba hatakoma kuwatetea mbele za Mungu hata baada ya kifo chake, akisema: *'Nitajitahidi kuwihakikishia kwamba, hata baada ya kuondoka kwangu, mtaendelea kukumbuka hili daima*' (2 Petro 1:15). Na Mtakatifu Yohana Mteolojia alipewa maono mbinguni ya *wazee ishirini na wanne wakianguka chini mbele ya Mwana-Kondoo, kila mmoja akiwa ameshika kinubi na vikombe vya dhahabu vilivyojaa uvumba, ambavyo ni maombi ya watakatifu* (Ufunuo 5:8), na kisha jinsi Malaika *alivyopewa ubani mwingi, ili aitoe, pamoja na maombi ya watakatifu wote, juu ya madhabahu ya dhahabu iliyoko mbele ya kiti cha enzi* (Ufunuo 8:3–4).

I. Kwa msingi wa Maandiko Matakatifu na kwa muafaka na Maumbo Matakatifu, Kanisa Takatifu daima limehimiza mafundisho ya kuwaomba Watakatifu, kwa imani kamili katika maombezi yao kwa ajili yetu mbele za Mungu mbinguni. Tunapata mafundisho na imani hii ya Kanisa:

1) Katika liturgia zote za kale. Liturgia ya Mtume Yakobo inasema: 'Tunamkumbuka hasa Bikira Mtakatifu na Mwenye Utukufu, Mama aliyebarikiwa wa Mungu. Mkumbuke, Ee Bwana Mungu, na kupitia

[1747] 'Kama vile tusivyo na shaka kwamba manabii, wakiwa bado katika miili yao ya kawaida, waliona mambo ya mbinguni, na hivyo kutabiri yajayo: bali pia hatuna shaka tu, bali pia tunaamini na kukiri kwa dhati kwamba Malaika na Watakatifu, ambao wamekuwa, kana kwamba, kama Malaika, katika nuru isiyo na kikomo ya Mungu, wanaona mahitaji yetu" (Waraka wa Mababa Wakuu wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 8). Wafundishaji wa kale wa Kanisa pia walielezea maarifa haya ya Watakatifu kwa njia ileile (Augustine, *De cara pro mortem gerenda*, namba 18, 19; Gregory, *Homilies* on Job, XII, 26). 'Je, inawezekana,' anauliza huyu wa mwisho, 'kutomjua Yeye anayeona na kujua yote, wakati sisi wenyewe tunaona?' (Dialog, IV, uk. 33)?

maombi yake safi na takatifu, utuonee huruma na kutuangamiza…'[1748] Hii pia inapatikana katika ibada zinazojulikana kama za Mtume Petro na Mwinjili Marko,[1749] katika ibada za Mtakatifu Basil Mkuu na Mtakatifu Yohane Krisostomo,[1750] katika Ibada ya Kirumi na Kitabu cha Maombi cha Mtakatifu Gregori Mkuu.[1751] Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu, akielezea Liturujia ya Kanisa la Yerusalemu, anasema: "Kisha tunawakumbuka (kwa kutoa dhabihu isiyo na damu) wale waliotutangulia, kwanza kabisa mababa wa ukoo, manabii, mitume na mashahidi, ili kupitia sala na upatanisho wao Mungu apokee maombi yetu."[1752]

2) Katika maandishi ya kale ya mashahidi watakatifu. Maelezo ya shahada ya Mtakatifu Ignatius Mwenye Mungu (mwanzoni mwa karne ya pili) yanasema: 'Baada ya kurudi nyumbani kwa machozi, tulifanya ibada ya usiku kucha…; kisha, baada ya kulala kidogo, baadhi yetu ghafla walimwona akiamka na kutukumbatia, wakati wengine pia walimwona Ignatius aliyebarikiwa akiomba kwa ajili yetu.'[1753] Maelezo ya mashahidi wa Scyllitan, waliokuwa wakiteswa mwaka wa 200, yaliyokusanywa na shahidi wa wakati huo, yanahitimisha kwa maneno yafuatayo: "Mashahidi wa Kristo waliondoka duniani tarehe 17 Julai na wanasali kwa ajili yetu mbele ya Bwana Yesu Kristo."[1754] Mtakatifu Maksimusi, aliyeteswa mwaka 250, alisema, miongoni mwa mambo mengine, kwa mtesaji wake: "Neema ya Kristo, kupitia maombi ya Watakatifu wote, itanifanya mkamilifu milele…"[1755] Eusebius anasimulia hadithi ya shahidi wa karne ya tatu Potamiena, ambaye, alipokuwa akielekea kifo chake, aliahidi Basilides—mwanajeshi aliyemlinda dhidi ya umati wa wapagani—kwamba baada ya kifo chake atamwomba Bwana kwa ajili yake, na kwamba, siku tatu baada ya shahada yake, yeye, kama Vasilides mwenyewe alivyoshuhudia, alimtokea usiku, akamwekea taji kichwani mwake, na akasema kwamba alikuwa amemsalia Bwana kwa niaba yake na kwamba sala yake ilikuwa imesikilizwa.[1756] Mtakatifu Gregori Mteolojia anasimulia hadithi ya shahidi mwingine wa karne ya tatu, Mtakatifu Justina, ambaye, akitaka kulinda usichana wake katikati ya majaribu, "aliomba kwa Bikira Maria amsaidie msichana aliyeko taabani."[1757]

3) Katika maandishi ya walimu wa kale wa Kanisa. Kwa mfano:

Mtakatifu Dionysius Areopagite: "Kwamba maombi ya Watakatifu, wakati bado wako hai, na hata zaidi baada ya kifo chao, huleta faida tu kwa wale wanaostahili maombi ya Watakatifu — hili ndilo tunalojifunza kutoka kwa mapokeo ya kweli ya wenye hekima…. Hivyo basi, yeye anayetafuta maombi ya Watakatifu huku akikataa matendo matakatifu yanayowafaa, haizingatii zawadi za kimungu, na anapokwepa amri zilizo wazi na za wokovu zaidi, anadanganywa na tumaini lisilotimizika na la upuuzi."[1758]

Mtakatifu Sikaria: "Tukumbukane sisi kwa sisi… tuombe kwa ajili ya sisi kwa sisi kila mahali na kila wakati… Na kama yeyote kati yetu atatoka kwanza (kwenda mbinguni), kwa mapenzi mema ya Mungu: upendo wetu wa pamoja uendelee mbele ya Bwana, na sala kwa ajili ya ndugu zetu isikome kamwe mbele ya rehema za Baba."[1759]

Eusebius wa Kaisaria: "Ni desturi yetu kutembelea makaburi (ya Watakatifu), kutoa maombi huko, na kuheshimu roho zao zilizobarikiwa — na tunatambua hili kuwa ni tendo la haki."[1760]

Mtakatifu Basili Mkubwa — katika mahubiri yake kuhusu Mashahidi Arobaini: "Jitahidi kiasi gani ili kupata hata mwombezi mmoja kwa ajili yako mbele za Bwana! — Na hapa kuna wombezi arobaini, wakitoa sala ya pamoja. *Mahali wawili au watatu waliokusanyika kwa jina langu, nami nipo katikati yao* (Mathayo 18:20); na pale ambapo kuna arobaini, je, kuna yeyote anayeweza kutilia shaka uwepo wa Mungu? Walioteseka wanageukia mashahidi arobaini; wenye furaha wanakimbilia kwao—mmoja ili apate ukombozi kutoka kwa hali ngumu, mwingine ili kulinda ustawi wake. Hapa utakutana na mke mwabudu, akiombea

---

[1748] Renaudot, *Liturg. orient. collect.*, Jz. II, uk. 33, Paris 1716.
[1749] Ibid., uk. 145, 176 na zifuatazo.
[1750] Tazama sala za kutakasa Michango Mitakatifu, n.k.
[1751] Asseman. Cod. liturg. Eccl. universae, Vol. IV, Sehemu 1, 2, 3. Roma, 1751; Zaccaria, Dissert. de liturg. in rebus theolog. usu, coroll. 17, 18.
[1752] *Pouchen. Taynovod.* V, namba 9, kur. 462–463.
[1753] Ushuhuda wa Mt. Ignatius wa Bogon, katika Chr. Cht. 1822, VIII, 355–360.
[1754] Tazama *Acta martyrum Scillitanorum*, katika *Acta martyrum sincera*, iliyoharirіwa na Ruinart, uk. 87.
[1755] (1785) Tazama *Acta s. Maximi* – ibid., uk. 157.
[1756] Historia ya Kanisa, Kitabu cha VI, Sura ya 5, uk. 330.
[1757] Wimbo wa heshima kwa Mtakatifu Kipriano, Kazi za Wana wa Mungu Watakatifu, j. II, uk. 255.
[1758] Kuhusu Daraja la Kanisa, Kitabu VII, Sehemu ya 3, § 6.
[1759] Waraka LVII kwa Cornelius, uk. 96, t. Mavr.
[1760] Maandalizi kwa Injili, XIII, c. 11.

watoto wake, akimsihi mumewe aliyemwacha arudi, na kuomba uponyaji wa wagonjwa. — Maombi yenu yawe yastahili mashahidi. Wanaume vijana waoige kama wenzao; baba waombe kuwa wazazi wa watoto kama hao… Kikosi kitakatifu! Kundi takatifu! Kikosi kisichoyumba! Walinzi wa pamoja wa jamii ya wanadamu! Wenzetu wema katika taabu, wasaidizi katika maombi, wapatanishi wenye nguvu zaidi, vimulimuli wa ulimwengu, taji la makanisa! Dunia haikuficha, bali mbingu ilikukaribisha; malango ya paradiso yamefunguliwa kwako."[1761]

Mtakatifu Gregori Mteolojia — katika sifa zake kwa baba yake: "Nina hakika kwamba sasa, kupitia maombi yake, atatimiza mengi zaidi kuliko alivyofanya hapo awali kupitia mafundisho yake; kwani amemkaribia Mungu, akiwa amejivua vifungo vya mwili, amejikomboa kutoka kwa udanganyifu unaofunika akili, na, akiwa na uwepo usiofunikwa, amemkaribia Akili isiyofunikwa, ya kwanza na safi kabisa, akiwa amehesabiwa kuwa na haki (ikiwa naweza kusema hivyo kwa ujasiri) ya cheo na ujasiri wa kimalaika."[1762] Katika sifa kwa Mtakatifu Cyprian: "Tazama kwa wema kutoka juu, uongoze maneno yangu na maisha yangu, ulishe kundi hili takatifu, au uwe mchungaji mwenza wangu, ukilielekeza, kadiri iwezekanavyo, kuelekea wema, epusha mbali nayo mbwa mwitu wasio na utulivu na wote wanaokimbilia maneno na misemo tu; utupe mwanga kamili na mng'ao wa Utatu Mtakatifu, mbele yake ambaye sasa unasimama, na ambaye sisi pia tunamwabudu."[1763]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Maombi ya Watakatifu yana nguvu kubwa sana, lakini ni pale tu tunapojihadharisha wenyewe (kwa dhambi zetu) na kurekebisha njia zetu… Hata hivyo, nasema haya si kwa maana kwamba tusiwateue Watakatifu katika maombi yetu, bali ili tusije kuwa wavivu na, tukishindwa na uzembe na usingizi, tuwawekee wengine kile ambacho tunapaswa kufanya wenyewe."[1764] "Tukijua haya, wapendwa, hebu tufanye kimbilio kwa upatanisho wa Watakatifu na tuwaombe watusaliilie; lakini tusitegemee sala zao pekee, bali sisi wenyewe tufanye kazi kulingana na mfano wao, kama inavyostahili."[1765]

Mtakatifu Efrem wa Siria: "Enyi mashahidi washindi, mliovumilia mateso kwa hiari kwa ajili ya upendo wa Mungu na Mwokozi, na mlio na ujasiri mbele za Bwana Mwenyewe, mtuombee, Enyi Watakatifu, ombeni kwa ajili yetu sisi walio wavivu na wenye dhambi, na waliojaa uvivu, ili neema ya Kristo iwe juu yenu na kuangaza mioyo ya wavivu wote, ili tuweze kumpenda Bwana."[1766]

[1761] Mahubiri kuhusu Mashahidi Wanne Watakatifu, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. VIII, uk. 306–307.

[1762] Kazi za Mababa Watakatifu, j. II, uk. 103.

[1763] Ibid., uk. 264. Anatoa maombi kama hayo kwa Mtakatifu Athanasius Mkuu (ibid., uk. 213) na kwa Mtakatifu Basil Mkuu: 'Nitazame kutoka juu, Ee kichwa kitakatifu na cha kimungu, na kwa maombi yako zima kile kichwa cha miiba kilichopewa mimi kwa ajili ya mafundisho yangu (2 Kor. 12:7), au nifundishe kukivumilia kwa subira, na uelekeze maisha yangu yote kuelekea yale yenye faida zaidi' (ibid., IV, 139).

[1764] Kuhusu Injili ya Mathayo, Mahubiri V, namba 4 na 5, katika jilid. 1, kur. 96–97.

[1765] Katika Homilia juu ya Mwanzo, XLIV, n. 2.

[1766] Sifa kwa Mashahidi, katika Kazi za Mababa Watakatifu, XV, 250.

Vivyo hivyo—Mtakatifu Ambrozi,[1767] Mtakatifu Gregori wa Nyssa,[1768] Didymus wa Alexandria,[1769] Theodore wa Heraclia,[1770] Jeroma,[1771] Theodoret,[1772] Augustino[1773] na wengine.[1774]

4) Katika Matendo ya Mabaraza. Hivyo, Baba wa Baraza la Nne la Kiinjili, baada ya kusikia hotuba ya Flavian, walisema kwa kauli moja: "Kumbukumbu ya milele kwa Flavian!… Flavian anaishi baada ya kifo: ni mtakatifu aliyekufa kwa ajili ya imani, na atusali."[1775] Katika Baraza la Saba la Kimataifa, Baba wa Kanisa, walipokuwa wakijadili heshima na kuomba kwa Watakatifu, waliamuru, miongoni mwa mambo mengine: "Kama mtu yeyote hakiri kwamba Watakatifu wote, waliokuwepo tangu milele na waliokumridhisha Mungu—iwe kabla ya Sheria, chini ya Sheria, au chini ya Neema—wana heshima (τίμιους) mbele Zake kwa roho na mwili, au haitafuti maombi ya Watakatifu, kama wale walioidhinishwa kuombea ulimwengu (υπέρ τού κόσμου πρεσβεύειν), Kulingana na desturi ya kanisa: anahema."[1776]

Wala hatupaswi kupuuza ukweli kwamba mafundisho ya kuwataja na upatanisho kwa njia ya Watakatifu yanashikiliwa na kutangazwa, kwa mujibu wa Kanisa la Orthodox, na Wakristo wote waliotengana nalo katika nyakati za kale: si tu Walatini, bali pia Wanesitori,[1777] Waabyssinia,[1778] Wakopti,[1779] Waarmenia,[1780] isipokuwa Waprotestanti.[1781]

§255. (cc) Heshima ya mabaki takatifu na masalia mengine ya watakatifu wa Mungu

Katika kuonyesha heshima inayostahili kwa watakatifu wa Mungu, ambao roho zao zimepanda mbinguni—hasa kwa kuwa Mungu Mwenyewe, Mtakatifu Mmoja anayeishi katika Mtakatifu, aliishi na anaendelea kuishi ndani yao—Kanisa Takatifu kwa kawaida huwaheshimu, kwa wakati mmoja, masalia au miili ya watakatifu iliyobaki duniani, ambayo pia imehesabiwa kuwa haki kuwa hekalu la Roho Mtakatifu [(1 Kor. 6:19); taz. (1 Kor. 3:16–17)], na vitole vya Watakatifu vingine ambavyo vimebarikiwa kutoka kwao au kupitia kwao, kama vile vazi na mkanda wa Mama wa Mungu, minyororo ya Mt. Petro Mwinjilisti, na kadhalika. (Katekisimu Kuu ya Kikristo, Kifungu IX).

[1767] Watu wa mateso wanapaswa kuombwa, kwani tunaona kwamba wanathibitisha upatanisho wao kwa ajili yetu kwa namna fulani ya dhamana ya miili yao. Wanaweza kupatanisha dhambi zetu, kwani wamefuta dhambi zao wenyewe kwa damu yao, hata kama walikuwa wamefanya yoyote; kwani hawa ni watu wa mateso wa Mungu, wachungaji wetu, na walinzi wa maisha yetu na matendo yetu. Tusiwe na aibu kuwataja wao kama wapatanishi kwa udhaifu wetu… (Kuhusu Majane, sura ya 9).

[1768] Anamwambia shahidi mtakatifu Teodoro hivi: 'Omba msamaha kwa ajili ya nchi yetu mbele ya Mfalme na Bwana wetu wa pamoja. Tunatishiwa na hatari kubwa zaidi… Mshujaa, tupigie vita; shahidi, omba msamaha kwa ujasiri kwa ajili ya wananchi wenzako. Ingawa uko katika ulimwengu mwingine, daima unafahamu taabu na mahitaji ya wanadamu. Tusalii amani kwa ajili yetu, ili mikusanyiko yetu mtakatifu isikome… Tunakuomba, usitunyime ulinzi wako kuanzia sasa. Ikiwa upatanisho wenye nguvu zaidi unahitajika: kukusanya safu za watakatifu waliouawa kwa ajili ya imani, ndugu zako, na kusali pamoja nao wote. 'Maombi ya watu wengi wanyofu yatafunika dhambi za mataifa' (Orat. de s. Theodor., in Opp. vol. 111, p. 585, ed. Morel.).

[1769] De Trinit. II, 7, n. 8.

[1770] Katika Zaburi XVIII, 8.

[1771] Kama mitume na mashahidi, wakiwa bado katika mwili, wanaweza kuombea wengine, hata wakati ambapo bado wanapaswa kujihangaishia wenyewe; si zaidi sana baada ya taji zao, ushindi na mafanikio yao?… (Adv. Vigilant. Vol. IV, Sehemu ya II, uk. 285, ed. Martianay).

[1772] Makanisa yaliyotengwa kwa ajili ya mashahidi walioshinda ni ya kupendeza sana… Tunafanya mikusanyiko huko mara nyingi sana… Wale wenye afya njema huomba ili afya yao idumu, wakati wagonjwa huomba kupona haraka. Wanandoa wasio na watoto huomba kupata watoto, na wanawake wasiozaa huomba baraka ya uzazi. Wale wanaoanza safari huomba kwa watakatifu mashahidi wawe wenzao na walinzi wao, wakati wale waliofanikiwa kurudi salama huonyesha hisia zao za shukrani mbele yao. Hatuiiitei miungu; bali tunawaomba tu, kama watakatifu, watusafiriwe mbele za Mungu' (De martyr, serm. VIII, in Opp. t. IV, p. 605, ed. Cramoisy).

[1773] 'Katika Mlo wa Bwana tunawakumbuka mashahidi watakatifu, si kwa ajili ya kuwaombea kama tunavyowafanya wengine waliofariki duniani, bali ili wao watuombee' (In Joan. LXXXIV, in Patrolog. curs. compl. vol. XXXV, p. 1847).

[1774] Leo Mkuu, Mahub. IV, k. 6; Mahub. XVIII, k. 3; Gregori Mkuu, katika Inj. kit. II, mahub. XXXII, n. 8.

[1775] Matendo ya Mtaguso wa Kalsedonia, X.

[1776] Matendo ya Mtaguso wa Nikea, VI. Tazama dokezo 1743.

[1777] Renaudot, *Liturg. orient. collect.*, Juz. II, uk. 646–647.

[1778] Bruce, Safari ya Mto Nile Hadi Vyanzo Vyake, London 1730, Kitabu VIII, uk. 113.

[1779] Renaudot, ibid., Jz. 1, uk. 41–42.

[1780] Khudobashev. Kumbukumbu kuhusu Mafundisho ya Kanisa la Armenia, uk. 141, 245. St Petersburg, 1847.

[1781] Upinzani wa Waprotestanti dhidi ya fundisho hili unachunguzwa kwa kina katika *The Rock of Faith* (kuhusu upatanisho wa watakatifu, Sehemu ya II, Sura 1 na 2, katika Kitabu cha II, kurasa 248–338).

I. Heshima hii ya asili kabisa kwa mawasiliano matakatifu na mabaki mengine ya watakatifu wa Mungu inapata msingi wake thabiti katika ukweli kwamba Mungu Mwenyewe alifurahia kuheshimu na kutukuza wote kupitia ishara na miujiza isiyo na hesabu. Hivyo basi:

1) Katika Maandiko Matakatifu tunasoma: **a)** kwamba mwili wa mtu fulani aliyekufa, mara tu ulipogusa mifupa ya nabii Elisha katika jeneza lake, ulipata uhai mara moja, na yule aliyekufa akafufuka [(2 Wafalme 13:21); taz. (Sir. 48:14–16)];[1782] **b)** kwamba hata vazi la Elia, alilokuwa amemwachia Elisha, lilipogusa maji ya Yordani, yaligawanyika, na kumwezesha nabii huyo kupita [(2 Wafalme 2:14); imenukuliwa (2 Wafalme 8)]; **c)** kwamba hata vitambaa vya kichwa na taulo za Mtume Paulo, zilipowekwa juu ya wagonjwa na wale waliokamatwa na pepo wakiwa yeye hayupo, ziliponya magonjwa na kufukuza pepo wachafu (Matendo 19:12).

2) Katika historia yote ya Kanisa, tunapata miujiza isiyo na hesabu kama hiyo ambayo Bwana alitenda kupitia mabaki na vitu vingine vya watakatifu kwa wote waliowatembelea kwa imani. Hata Mababa Watakatifu wa kale na walimu wa Kanisa walishuhudia hili kwa uhakika kamili mbele ya wenzao, mara nyingi wakiwataka wenyewe washuhudie ukweli. Kwa mfano:

Mtakatifu Gregori Mteolojia — katika mahubiri yake kuhusu Mtakatifu Kipriano Mwenye Dhuluma: 'Ninyi wenyewe lazima mkumbuke yote mengine, kama vile: kutolewa kwa mapepo, uponyaji wa magonjwa, na utabiri wa mambo yajayo. Yote haya, kupitia nguvu ya imani, yanaweza kutendeka hata kwa mifupa ya watakatifu, kama inavyojulikana kwa wale waliyoipitia, ambao kumbukumbu ya muujiza huo imepitishwa kwetu, na itapitishwa kwa vizazi vijavyo."[1783] Na katika kifungu kingine: "Wao (watu watakatifu waliouawa kwa ajili ya imani) wanaheshimiwa kwa heshima kuu na sherehe; wanatoa pepo, wanaponya wagonjwa, wanajitokeza, na wanatabiri; miili yao yenyewe, inapoguswa na kuheshimiwa, hufanya kazi kwa nguvu sawa na roho zao takatifu; hata matone ya damu na chochote chenye alama za mateso yao kina nguvu sawa na miili yao."[1784]

Mtakatifu Ambrose — katika mahubiri yake wakati wa ufunguzi wa mabaki ya watakatifu Gervasius na Protasius: "Mmesikia, na kwa kweli mmewahi kuona wenyewe, wengi walioponywa na mapepo, na hata wengi zaidi ambao, kwa kugusa tu nguo za Watakatifu kwa mikono yao, waliponywa mara moja magonjwa yao. Miujiza ya enzi za kale imefufuliwa tangu neema tele ilipomwagwa duniani kupitia kuja kwa Bwana Yesu: mnaona wengi walioponywa, kana kwamba, na kivuli fulani cha Watakatifu. Ni vitambaa vingi vya kichwa vinavyopitishwa kutoka mkononi hadi mkononi! Nguo ngapi, ambazo ziliwekwa juu ya masalia takatifu sana na zikawa na nguvu ya kuponya kwa mguso mmoja tu, zinatafutwa na waumini kutoka kwa wenzao! Kila mtu anajitahidi kuzigusa hata kidogo, na yeyote anayezigusa anaponya."[1785]

Mtakatifu Efrem wa Siria: "Na hata baada ya kifo, wao (watu wa mateso) hufanya kana kwamba wako hai, wakiwaponya wagonjwa, wakifukuza pepo, na kwa nguvu ya Bwana wakipinga kila ushawishi mbaya wa utawala wa waonevu wao. Kwa maana neema ya miujiza ya Roho Mtakatifu ipo daima katika masalia matakatifu."[1786]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Sio miili tu, bali hata makaburi yenyewe ya Watakatifu yamejaa neema. Maana kama jambo linalofanana na hili lilitokea wakati wa Elisha, na yule mtu aliyekufa, kwa kugusa kaburi lake, akaachiwa kutoka kwa vifungo vya kifo na akarudi hai: basi sasa ni kwa kiasi gani zaidi, wakati neema ni tele zaidi na matendo ya Roho yamezaa matunda zaidi, ni jambo la kawaida kwa yule anayegusa kaburi (la Watakatifu) lenyewe kwa imani kupata faida kubwa kutoka kwalo. Kwa hiyo, Mungu ametuwekea

---

[1782] 'Yeye (Elisha), akiwa bado hai, alitenda muujiza wa ufufuo kupitia roho yake. Hata hivyo, ili si roho za wachao tu ziheshimiwe, bali pia iaminike kwamba miili ya wachao ina nguvu kama hiyo: yule mtu aliyekufa aliyelazwa kwenye jeneza la Elisha alifufuka alipogusa mwili wa nabii uliokufa. Mwili wa nabii ulitenda kitendo hicho badala ya roho yake. Ingawa ulikuwa umekufa na ulikuwa umelazwa kwenye jeneza, ulimpa uhai yule mtu aliyekufa; na baada ya kumpa uhai, ulibaki kuwa mfu kama ulivyokuwa hapo awali. Kwa nini? Ili kitendo hiki kisihusishwe na roho pekee wakati Elisha alifufuliwa kutoka kwa wafu; bali kuonyesha kwamba hata wakati roho haipo mwilini, ndani ya miili ya watakatifu hubaki nguvu fulani ya miujiza, kwa kuwa kwa miaka mingi roho ya mtu mwema ilikuwa imeishi ndani yake, ambayo mwili ulikuwa unaitii' (Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu. Homilia za Katekesi XVIII, sura 16, uk. 420).

[1783] Katika Kazi za Baba Watakatifu 11, 262.

[1784] Hotuba ya Kwanza Dhidi ya Julian, ibid. 1, 125.

[1785] Epist. XXII, n. 9, in Patrolog. curs. compl. Vol. XV, 1022. Mtakatifu Agostino pia anashuhudia, kama shahidi wa macho, miujiza iliyotokea kupitia masalia ya wateswa waliotajwa hapo juu (Confessions IX, uk. 7; De Civitate Dei XXII, 9; Retractations 1, 13, n. 7).

[1786] Sifa za Watakatifu Mashahidi, katika Kazi za Watu Watakatifu wa Kale, j. XIV, uk. 128.

mabaki ya Watakatifu, akitaka, kana kwamba, kutuongoza kwa mkono hadi kwa bidii iliyokuwa ndani yao, na kutupatia kimbilio fulani na dawa ya hakika dhidi ya maovu yanayotuzunguka pande zote."[1787] "Mifupa ya Watakatifu… huwadhibiti na kuwaweka mashetani katika mateso, na huwakomboa wale waliofungwa na vifungo vyao vya kikatili… Vumbi, mifupa na majivu huwasumbua viumbe wasioonekana."[1788] "Usimtazame mwili ulioko wazi wa shahidi ulioko mbele yako, usio na shughuli ya kiroho, bali tazama kile kilicho ndani yake—nguvu kubwa kuliko roho yenyewe: neema ya Roho Mtakatifu, ambayo kupitia miujiza yake inatuhakikishia ukweli wa Ufufuo. Kwa maana kama Mungu amewapa miili ambayo imekufa na kuwa vumbi nguvu ambayo hakuna aliye hai anayemiliki, basi atawapatia, Siku ya Mwisho, maisha bora na yenye baraka zaidi kuliko yale waliyokuwa nayo hapo awali."[1789]

Mtakatifu Augustino, hasa, anasimulia miujiza mingi iliyotokea wakati wake, mbele ya mashahidi wengi, kupitia masalia ya Mt. Stefano Mwenye Dhuluma, na anasema: "Na hata miaka miwili haijapita tangu mifupa hii ya watakatifu iwepo Hippo, na ingawa si miujiza yote iliyotokea tangu wakati huo imeandikwa, idadi ya ile iliyoandikwa hata hivyo inafikia sabini. Na huko Calama, ambako masalia ya mtakatifu mshahidi yamewekwa kwa muda mrefu, na ambako uangalifu mkubwa zaidi huchukuliwa kukusanya taarifa kuhusu miujiza, idadi yao ni kubwa mno zaidi."[1790]

Maelezo yanayofanana ya miujiza iliyofanywa katika enzi zote na masalia na, kwa ujumla zaidi, mabaki ya watakatifu wa Mungu hupatikana mara kwa mara katika maandishi ya Mababa wa Kanisa waliofuata[1791] na wanahistoria[1792] pamoja na katika hagiografia za Watakatifu[1793] na mila nyingine zinazoendelea hadi leo.[1794]

3) Muujiza wa kipekee ambao kwao Bwana anatukuzia miili ya watakatifu wake wengi ni kutokuoza kwao, jambo linalodhihirika kivitendo—na unabii wa nabii-mfalme: *'Hautamwacha mtakatifu wako aone uozo'* (Zab. 15:10), ambayo ilitimia kwanza kabisa katika mzaliwa wa kwanza kutoka kwa wafu, Yesu Kristo (Matendo 2:27)—na baraka ya mwenye hekima wa kale wa Israeli juu ya wacha Mungu: 'Mifupa yao itachanua kutoka mahali pake' [(Sir. 46:14); taz. (Sir. 49:12); (Isa. 58:11)].[1795] Uhai huu usiooza wa masalia matakatifu, ukombozi huu wao kwa nguvu ya miujiza ya Mungu kutoka kwa sheria ya uharibifu kwa ujumla, kama somo hai kwetu kuhusu ufufuo wa mwili wa baadaye na motisha wenye nguvu kwetu wa kuheshimu miili yenyewe ya wale waliotakaswa na Mungu na kuiga imani yao,[1796] hauna shaka hata kidogo. Katika miji

---

[1787] Himno za Heshima ya Mtakatifu Ignati kwa ajili ya Mungu, namba 5, katika *Chronicle of Readings* 1835, III, 255–256.

[1788] Mahubiri juu ya 2 Wakorintho, XXVI, uk. 532–533, kutoka tafsiri ya Kirusi.

[1789] Mahubiri kuhusu kumbukumbu ya Mtakatifu Bavila Mwathiriwa, katika *Chronicle Readings* 1842, III, 309.

[1790] De civ. Dei, XXII, uk. 8.

[1791] Leo Mkuu, Mahubiri, IV, uk. 4; Gregori Mkuu, Mazungumzo, IV, 40; Yohana wa Damascus, Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu IV, Sura ya 15. Bwana wetu Kristo ametupatia mabaki ya Watakatifu kama chemchemi za wokovu zinazotolea baraka nyingi: zinamimina manukato ya miski (Kutoka 17:6), na hakuna anayepaswa kuhoji hili… Hatuii tena 'wakfu' wale ambao wamelala katika tumaini la ufufuo na kwa imani katika Yeye (Mungu). Na kwa kweli, mwili uliokufa unawezaje kufanya miujiza? Je, inakuwaje kwamba, kupitia masalia ya Watakatifu, mashetani hufukuzwa, magonjwa huzuilika, wagonjwa hupona, vipofu hupata kuona, wenye ukoma husafishwa, vishawishi na huzuni huondolewa, na kila zawadi njema kutoka kwa Baba wa nuru huwashukia wale wanaoomba kwa imani isiyo na mashaka (Yakobo 1:17)?' (- kur. 263–264).

[1792] Evagrius, Historia ya Kanisa, Kitabu II, Sura ya 3; Nikephorus Kallistus, Historia ya Kanisa, Kitabu XV, Sura ya 26. Hapa kuna maelezo ya miujiza iliyofanywa na vazi la Mama wa Mungu na kwa mkanda wake.

[1793] Tazama, kwa mfano, katika Cheti-Miny: 7 Januari; 26 Oktoba; 9 Juni; 2 Agosti; 25 Agosti, na nyingine nyingi.

[1794] Tazama ripoti za uponyaji wa miujiza kutoka kwa masalia katika *Christians' Thursday* 1833, 1, 401; 1834, 1, 112; 1839, 1, 414 na nyinginezo.

[1795] Miongoni mwa waandishi wa kale, tazama *Orat. de s. Theodoro martyre* ya Mtakatifu Gregori wa Nyssa, katika *Opp.* juz. III, uk. 579–580, iliyohaririwa na Morel.

[1796] (1786) Tazama mahubiri ya Mheshimiwa Filaret, Askofu Mkuu wa Moscow, kuhusu kutokuoza kwa mabaki takatifu, Sehemu ya II, uk. 174, Moscow 1844. Hapa, miongoni mwa mambo mengine, tunasoma: 'Kama vile chombo ambacho mafuta ya manukato huhifadhiwa ndani yake kwa muda mrefu hupata harufu yake kutokana nayo, ndivyo pia mwili wenyewe wa Mkristo, ambamo nguvu iliyojaa neema ya Kristo hukaa daima, hujazwa nayo katika utu wake wote, na hata hutoa harufu yake kwa wengine. Na kwa kuwa nguvu ya Kristo haozi, ni jambo la kawaida kwamba, kadiri inavyoishi (2 Kor. 12:9) ndani ya wale walio wa Kristo (Gal. 5:24), huwapa miili yao uhai usiooza; kwa kuwa nguvu ya Kristo ni yenye uweza wote, inalingana na asili yake kwamba ifanye miujiza kupitia kwao inapompendeza Bwana, kama vile ilivyofanya miujiza zamani kupitia kwa vifuniko vya kichwa na vitambaa vya mikononi vilivyokuwa kwenye mwili wa mtume mtakatifu Paulo na vilivyokuwa vimechukua jasho lake (Matendo 9: 12), na kwa kupita mara moja tu kwa kivuli cha Mtume mtakatifu Petro (Matendo 5:15)' (- uk. 182). Na zaidi: 'Hadi leo, miili ya Watakatifu waliofariki inabaki bila kuoza, ikiwa na nguvu ya miujiza na inayotoa uhai, kwa ajili yetu sisi wanaoishi, kama ushuhuda—ikiwa, kwa aibu ya nyakati zetu, bado kuna wasioamini wa namna hiyo miongoni mwetu— – kama ushuhuda wa Ufufuo wa Kristo na wa

ya Kyiv na Novgorod, Moscow na Vologda, na katika maeneo mengine mengi kote katika nchi yetu mama iliyolindwa na Mungu, mabaki mengi yasiyoharibika yamelala waziwazi: yale ya watakatifu watukufu, ambao, kupitia miujiza isiyo na kikomo, hutoa ushuhuda dhahiri kwa ukweli wa kutoharibika kwao kwa wale wanaowatembelea kwa imani.[1797]

II. Kama vile Bwana Mungu alivyotukuza kila wakati mifupa takatifu ya watakatifu Wake kupitia miujiza isiyo na hesabu, ndivyo pia Kanisa Takatifu, likifuata mapokeo matakatifu, daima limeonyesha heshima inayostahili kwa mifupa hii takatifu.

1) Heshima hii ilionyeshwa: **a)** katika ukusanyaji na uhifadhi wa heshima wa masalia ya watakatifu wa Mungu, kama inavyojulikana kutoka kwa maelezo ya karne ya pili kuhusu ujasiri wa Mt. Ignatius Mwenye Mungu[1798] na Mt. Polycarp,[1799] , na kutoka kwa ushuhuda wa nyakati za baadaye;[1800] **b)** katika ugunduzi mtakatifu na uhamisho wa mabaki takatifu,[1801] **c)** katika ujenzi wa makanisa matakatifu au madhabahu juu yao;[1802] **d)** katika kuanzishwa kwa sherehe za kumbukumbu ya ugunduzi au uhamisho wao;[1803] **e)** katika ziara za mahali patakatifu na mapambo yake;[1804] **f)** katika desturi iliyowekwa na Kanisa ya kuweka mabaki ya watakatifu mashahidi katika msingi wa madhabahu na kutokutakasa makanisa kwa njia nyingine yoyote.[1805] Na heshima ya Wakristo haikuishia tu kwa miili au mabaki ya watakatifu wa Mungu, bali pia kwa vyombo vyenyewe vya mateso na kifo cha mashahidi,[1806] na kwa vitu vyenyewe ambavyo watakatifu walivitumia wakati wa maisha yao. Hivyo Eusebius anashuhudia: 'Kiti cha Yakobo, ambaye alikuwa wa kwanza kupokea upadri wa Kanisa la Yerusalemu kutoka kwa Mwokozi mwenyewe (kulikuwa na mila katika Kanisa la Kikristo kwamba Yakobo aliteuliwa kuwa askofu na Mwokozi mwenyewe) na kutoka kwa Mitume, na ambaye Maandiko Matakatifu (Gal. 1:19) anamwita ndugu wa Kristo—imehifadhiwa hadi leo. Ndugu walioko huko wameilinda kutoka kizazi hadi kizazi, na kwa kufanya hivyo wameonyesha waziwazi kwa wote jinsi Wakristo, wa zamani na wa sasa, walivyowaheshimu na kuendelea kuwaheshimu watu hawa watakatifu kwa upendo wao kwa Mungu."[1807]

---

ufufuo wetu ujao, ili kuwatia nguvu wanyonge katika mapambano yao dhidi ya dhambi na kifo, na kuwachochea wasiojali na wapuuzi katika matendo ya utauwa" (uk. 184).

[1797] Kwa maelezo zaidi kuhusu mada hii, tazama Sosnina: Kuhusu kutokuoza kwa mabaki matakatifu.

[1798] 'Tamaa ya Mwenyeheri Mtakatifu Ignatiyo ilitimia, kwamba hakuna mtu asumbuke kwa niaba ya ndugu kwa ajili ya kukusanya masalia yake, kwa kuwa alikuwa amesema awali katika barua kwamba mwisho wake unapaswa kuwa hivyo. Kwa maana vilivyobaki ni sehemu ngumu tu za mwili wake, ambazo zilipelekwa Antiokia na kuwekwa kwenye kitambaa, kama hazina isiyo na bei, kwa neema iliyokaa ndani ya mshuhuda, zikiachwa kwa Kanisa Takatifu" (Kuhusu Umashujaa wa Mt. Ignati, katika Chr. Cht. 1822, VIII, 355).

[1799] 'Kisha tukakusanya mifupa yake, hazina yenye thamani kuliko vito na safi kuliko dhahabu, na tukaiweka mahali pake panapostahili' (Waraka wa Kanisa la Smyrna kuhusu ujasiri wa Mtakatifu Polycarp, katika Kazi za Mtakatifu Eusebius, Kitabu IV, Sura 15, uk. 217).

[1800] Yohana Krisostomo, Sifa kwa Mashahidi Watakatifu Yuvininus na Maksimusi, katika *Chronological Readings* 1842, III, 336.

[1801] Ambrose. Nihimizo kwa Bikira, I, 1, n. 1; Chrysostom. Sifa za Mt. Ignatius Mwenye Mungu, katika Christian Readings 1835, III, 254: 'Ninyi (wakaazi wa Antiokia) mlimpeleka askofu zake, lakini mlimpokea mtakatifu; mlimwaga kwa maombi, lakini mlimpokea kwa taji: na si ninyi pekee, bali wakazi wote wa miji kando ya njia. Fikiria walivyohisi wote aliporudi na mabaki yake matakatifu? Ni furaha gani waliyoipata? Walikuwa katika shangwe gani? Kwa sifa gani kutoka pande zote walimsifu yule aliyepewa taji? Kama vile watazamaji wanavyomkaribisha shujaa jasiri, ambaye amewashinda maadui zake wote na anatembea kwa ushindi kutoka uwanja wa vita, kwa shauku kubwa kiasi kwamba hawamruhusu hata kugusa ardhi, bali wanamuinua na kumbea nyumbani mikononi mwao, wakimnyeshea sifa zisizohesabika: ndivyo pia wakazi wote wa miji, kuanzia Roma, walivyobeba mtakatifu huyu mmoja baada ya mwingine mabegani mwao na kumleta katika mji wetu, wakimtukuza aliyepewa taji na kumheshimu mtu aliyejinyima… Wakati huo, mtakatifu mshuhuda alimimina neema yake juu ya miji yote hiyo, akiwathibitisha katika uchaji wa Mungu; na tangu wakati huo hadi leo hii, amekuwa akiibariki mji wenu'.

[1802] Gregory wa Nyssa, Orat. de s. Theodor., Opp. vol. III, uk. 579, ed. Morel; Philostratus, Hist. eccl. III, 2; Theodoret, Hist. Relig. nn. 10, 13, 16; Leo Mkubwa, Epist. LX; Paulinus, Epist. XXII, n. 17.

[1803] Gregory wa Nyssa, *Vit. a. Greg. thaumat.* n. 27; Basil Mkuu, *Barua* 143, 282 (katika *Kazi za Mababa Watakatifu* X, 309; XI, 281); Jerome, Epist. ad Jul. XCII; risala ya Acmep. kuhusu picha ya Mt. Euphemia Mwenye Dhuluma, katika Chr. Cht. 1827, XXVII, 37–38.

[1804] Tazama dokezo 1740 hapo juu na maneno hasa yanayorejelewa.

[1805] Baraza la Kartago, Kanuni 94; Baraza la Nikea, Kanuni II, 7.

[1806] Tunasoma kuhusu misumari ya mshuhuda, na kwa kweli misumari mingi, hata majeraha yalikuwa mengi kuliko viungo… Tunakusanya damu ya ushindi na mbao ya msalaba… (Ambrose, Exhort. Virginit. c. II, n. 3. 10). Kwa maana ni nini ubunifu wenu haukigundui kwa ajili ya utukufu wa mshindi, wakati hata vyombo vya mateso vimekuwa vimbele vya ushindi? (Leo Mkuu, katika Natal. s. Laurentii).

[1807] Historia ya Kanisa, Kitabu cha VII, Sura ya 19, uk. 425.

2) Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa waliendelea kuhimiza na kuimarisha heshima hii miongoni mwa Wakristo kwa mabaki takatifu ya watakatifu wa Mungu; walielezea roho yake ya kweli na kuilinda dhidi ya wale wenye fikra potofu. Kwa mfano:

Mtakatifu Yohane Krisostomo aliwaambia wasikilizaji wake — katika sifa zake kwa Ignatiyo Mwenye Mungu: 'Tujitokeze kila siku kwa Mtakatifu huyu ili kupokea zawadi za kiroho kutoka kwake.' Yeyote anayemkaribia kwa imani hupokea baraka kubwa. Kwani si miili tu, bali hata makaburi yenyewe ya Watakatifu yamejaa zawadi za kiroho za neema… Kwa hiyo, nawaita nyote—mwenu mnaosikitika, mnaougua, mnaoteseka, katika taabu nyingine yoyote ya kidunia, au katika kina cha dhambi—njooni hapa kwa imani: mtapokea msaada, na mtarudi kutoka hapa kwa furaha kuu, mkiwa mmepata nafuu kwa dhamiri yenu kwa mtazamo mmoja tu… Hazina hii ni ya manufaa kwa wote; kimbilio hili ni salama — kwa wenye bahati mbaya, kwa kuwa linawaokoa kutoka kwa majanga; kwa wenye bahati, kwa kuwa linaimarisha furaha yao; kwa wagonjwa, kwa kuwa linawarejeshea afya; na kwa wenye afya, kwa kuwa linaepusha na magonjwa."[1808] Katika sifa kwa Mashahidi Watakatifu Iuventinus na Maximus: "Tuendelee kuwafikia daima, tuguse sanduku lao la mifupa na tukumbatie mabaki yao kwa imani, ili tuweze kupokea baraka kutoka kwao. Kwa maana kama askari, wakimwonyesha mfalme majeraha waliyopata kutoka kwa maadui zao, humzungumza naye kwa ujasiri; vivyo hivyo mashahidi hawa, wakiwa wamebeba vichwa vyao vilivyokatwa mikononi mwao na wakisonga mbele katikati, wanaweza kwa urahisi kumuomba Mfalme wa Mbinguni chochote wanachotaka."[1809] Katika sifa kwa mashahidi wa Misri: "Kama zamani wale waliofanya matendo ya ajabu walivyotaja majina ya watu watakatifu, Abrahamu, Isaka na Yakobo, na wakapata faida kubwa kwao wenyewe kwa kukumbuka tu majina haya, na hivyo kumtuliza Mungu kupitia kwao: basi, si zaidi sana sisi tunaweza kumtuliza Yeye, sisi ambao tuna kimbilio si tu kwa kukumbuka majina yao, bali pia kwa miili halisi ya wale waliojitahidi kwa ajili ya jina la Mungu."[1810]

Yohana Mtakatifu aliandika kwa presbiteri Ruperius: "Sisemi kwamba tunaheshimu (colimus et adoramus) masalia ya watakatifu waliouawa kwa ajili ya imani, ili tusitumikie kiumbe badala ya Muumba. Lakini tunaheshimu (honoramus) masalia ya watakatifu shahidi ili tuweze kumwabudu (ut adoremus) Yeye ambaye wao ni mashahidi *wake*. Tunawaheshimu watumishi ili heshima yetu ipanduke kwa Bwana, aliyesema: *'Yeyote anayewakaribisha ninyi ananikaribisha mimi'* (Mt 10:40)."[1811]

Wababa wa Baraza la Saba la Kiinjili waliamuru: "Bwana wetu Yesu Kristo ametupatia mifupa ya Watakatifu kama vyanzo vya wokovu, akimimina baraka nyingi juu ya wagonjwa. Kwa hiyo, wale waliokosa ujasiri wa kukataa masalia ya watakatifu wa mateso, wakijua kuwa ni halisi na ya kweli: ikiwa ni maaskofu au makasisi, na waondolewe madarakani; na ikiwa ni watawa au waumini, na wanyimwe Ekaristi Takatifu."[1812]

§256. (gg) Heshima ya Ikozi Takatifu

Katika kuwaheshimu Watakatifu waliokwenda mbinguni, na katika kuheshimu mifupa yao takatifu duniani, Kanisa la Kiorthodox hutumia kwa heshima na kuheshimu picha takatifu za watakatifu wa Mungu, pamoja na picha za Bwana Mungu Mwenyewe na za malaika. Kanuni kuhusu picha takatifu imewekwa kwa ukamilifu na Baraza la Saba la Kiinjili kama ifuatavyo: "Kwa kufuata mafundisho ya kimungu ya Watakatifu wetu wa kale na mapokeo ya Kanisa Katoliki (kwa maana tunaamini kuwa huu ni Roho Mtakatifu anayeishi ndani yake), kwa uhakika wote na tafakari ya makini, tunatamka: kwamba, kama vile picha ya Msalaba mtukufu na unaotoa uzima inavyopaswa kuwekwa katika makanisa matakatifu ya Mungu, juu ya vyombo na mavazi matakatifu, kwenye kuta na paneli, majumbani na kando ya njia, ikoni takatifu na za heshima, zilizochorwa kwa rangi na kutengenezwa kwa mawe madogo, na kutengenezwa kwa vifaa vingine vinavyofaa,

---

[1808] Katika *Chronicle of Thursday* 1835, juz. III, uk. 255–257.
[1809] Katika *Chronicle of Readings* 1842, III, 337–338.
[1810] Ibid. 1835, 1, 27.
[1811] Waraka XXXVII (pia unajulikana kama SITA), namba 1. Na katika risala yake dhidi ya Vigilantius aliandika: 'Inanihuzunisha (Vigilantius) kwamba mifupa ya watakatifu imefunikwa kwa kitambaa cha thamani… Je, basi tunatenda dhambi ya unyanyasaji wa hekalu tunapoingia katika kanisa kuu la Mitume?' Je, Kaisari Konstantine alikuwa mtu mhalifu wa mambo matakatifu, aliyehamisha mabaki takatifu ya Andrea, Luka na Timotheo hadi Constantinople?… Na zaidi ya hayo: ni nani, ee akili ya kipumbavu, amewahi kuabudu mashahidi? Nani amewahi kumwona mwanadamu kama Mungu? (Contr. Vigilant, n. 5).
[1812] Baraza la Nicaea, Kikao cha XI, Kitendo cha VI. Kwa majibu ya kina kwa pingamizi za Kiprotestanti dhidi ya kuabudu mabaki takatifu, tazama *The Rock of Faith*, j. 1, uk. 343–360 (dogma kuhusu mabaki ya Watakatifu, sehemu ya II, sura za 1 na 2).

kama vile ikoni za Bwana na Mungu na Mwokozi wetu Yesu Kristo, na za Bibi yetu asiye na doa, Mama Takatifu wa Mungu, pamoja na zile za malaika watukufu na watakatifu wote na watu watakatifu. Kwa maana kadiri vinavyoonyeshwa katika picha takatifu, ndivyo wale wanaovitazama wanahamasika kukumbuka na kupenda mifano yake halisi, na kuviweka heshima kwa busu na ibada ya heshima—si, kulingana na imani yetu, ibada ya Mungu, ambayo inastahili kwa Asili ya Kimungu pekee, bali kwa heshima kwa namna ileile ambayo heshima hutolewa kwa picha ya Msalaba Tukufu na unaotoa uhai, Injili Takatifu, na vitu vingine vitakatifu, kupitia kuwasha ubani na mishumaa—tamaduni takatifu ambayo pia ilizingatiwa na watu wa kale. Kwa maana heshima inayotolewa kwa picha huelekea kwa asili halisi, na yeye anayesujudu picha husujudu kile kilichoonyeshwa humo. Hivyo basi, inathibitishwa mafundisho ya Mababa wetu watakatifu, yaani, mapokeo ya Kanisa Katoliki, ambalo limepokea Injili kutoka ncha moja ya dunia hadi nyingine" (Kitabu cha Kanuni. ukur. 5, 6). Kutokana na maneno haya ni wazi kwamba Kanisa Takatifu linaamuru: **(a)** si tu kutumia picha takatifu katika makanisa, nyumbani na sehemu nyingine ili zitutie moyo kumkumbuka Mungu na Watakatifu Wake na kuwaiga, bali pia (**b)** kuheshimu au kutukuza picha hizi takatifu—siyo kupitia ibada ya kimungu au utumishi (λατρεία), ambao unastahili Mungu mmoja peke yake, bali kupitia heshima ya kistahi (τιμητική προσκύνησις),[1813] na kuonyesha heshima hii kwa kuwasha ubani mbele ya picha takatifu, kuwasha mishumaa na kadhalika, — kuwaheshimu si sanamu zenyewe kwa maana ya kiabstrakti, si mbao na rangi, bali kwa namna ambayo heshima inayotolewa kwa picha huhamishwa kwa asili, na kwamba yule anayesembelea sanamu anamsembelea yule aliyechorwa juu yake (kwa maelezo zaidi, tazama Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya III, jibu la swali 55; Waraka wa Mababa wa Kanisa la Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, jibu la swali la 3). Kwa hivyo, Kanisa la Kiorthodoksi linakemea vivyo hivyo: **a)** wanachoma sanamu wa kale, ambao walikataa heshima ya sanamu takatifu na hata matumizi yake;[1814] **b)** wanachoma sanamu wa kisasa, yaani Waprotestanti, ambao, ingawa wanaruhusu matumizi ya sanamu takatifu kwa ajili ya mapambo ya makanisa au kama ukumbusho wa Mungu, hawakubali kuadhimishwa kwake;[1815] **c**) na, hatimaye, wote wanaoadhimisha sanamu bila ubaguzi, huzisujudu kama sanamu za kipagani, au huzifanya kuwa miungu.[1816]

I. Mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu picha takatifu yana msingi imara katika Maandiko Matakatifu.[1817]

1. Kanisa hutumia ikoni takatifu (picha) katika makanisa na maeneo mengine kama njia ya kumkumbuka Bwana na Watakatifu wake kwa heshima. Na, kulingana na Maandiko, Mungu Mwenyewe alimwamuru Musa kutengeneza Sanduku la Agano na kulitia katika sehemu takatifu zaidi ya hekalu la kwanza la Agano la Kale — Mahali Patakatifu Zaidi [(Kut. 25); (Kut. 26:33); (Kumb. 10:1–5)]. Na Sanduku la Agano halikuwa kitu kingine isipokuwa picha inayoonekana ya uwepo wa Mungu asiyeonekana—picha iliyokuwa ikiwakumbusha Waisraeli daima Bwana na kuelekeza mawazo yao kwa ule wa asili: 'Ikawa,' inasemekana kumhusu Musa, 'waliposimamisha Sanduku, Musa akasema: "Inuka, Ee Bwana"' (Hes. 10:34). *'Nitapiga ala*

[1813] Katika barua yao kwa wafalme, Wababa wa Baraza la Saba la Kiinjili waliweka wazi wazo hili zaidi: 'Imekuwa desturi ya Kanisa Takatifu Katoliki tangu enzi za kale, na imethibitishwa na waalimu watakatifu wa kwanza wa imani yetu na warithi wao, Baba zetu mashuhuri, kuabudu (προσκονεῖν) ikoni takatifu na kuziheshimu (άσπάζεσθαι) – ambavyo ni jambo moja na lile lile. Lakini ibada na utumishi si kitu kimoja na kile kile. Gregori Mteolojia anasema: 'Heshimu Betlehemu na uabudu malisho.' Nani mwenye akili timamu anayeweza kufikiri kwamba hii inahusu utumishi wa kiroho (περί τής έν πνεύματι λατρείας)? Hakika Mt. Gregori hatuagizi kumtumikia (λατρεύειν) malisho? Ibada (προσκύνησις) inaonyesha upendo na heshima kwa mtu. Kwa hiyo, Maandiko yanatufundisha: 'Mwabudu Bwana Mungu wako, na kumtumikia yeye peke yake' (Luka 4:8). Hapa neno 'kuabudu' limetumika bila kuongeza 'yeye peke yake': kwani ibada inaweza kutolewa kwa wengi. Lakini inaendelea kusema: 'mtamtumikia yeye peke yake', kwani utumishi (λατρεία) unamstahili Mungu peke yake' (apud Labb. Concil. T. VII).

[1814] Muhtasari wa Historia ya Kanisa na Mtakatifu Innocent, karne ya 8, Sehemu za II na V, katika Juz. I, kur. 395 na 420–425, toleo la 4.

[1815] Conf. Helvet. 1, c. 4; Katekisimu ya Heidelberg, qu. XCVIII; Katekisimu ya Racov. qu. CCLI na zifuatazo.

[1816] 'Kwa kuwa huu (Mtaguso wa Saba wa Kimataifa) Baraza linafafanua waziwazi jinsi sanamu takatifu zinavyopaswa kuheshimiwa, huku likihukumu kwa laana na kufukuzwa kanisani wale wanaotoa ibada ya kimungu kwa sanamu, au wanaowaita Wakristo wa Orthodox wanaoheshimu sanamu waabudu sanamu: kwa hiyo, pamoja nao, sisi pia tunahukumu kwa laana wale ambao, iwe ni kwa mtakatifu, malaika, au ikoni, au msalaba, au masalia ya watakatifu, au vyombo vitakatifu, au Injili, au kitu kingine chochote—liwe mbinguni juu, au duniani, au baharini—wanatoa heshima kama hiyo inayostahili Mungu peke yake katika Utatu Mtakatifu' (Waraka wa Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, katika kujibu Swali la 3, kur. 37–38, St Petersburg, 1845).

[1817] Tazama mazungumzo ya padri na Mmolokani kuhusu heshima ya picha takatifu – katika *Christian Readings*, 1841, III, 81–113.

na kucheza mbele za Bwana,' alisema Daudi akijibu lawama ya binti ya Sauli, Mikal, kwa kucheza kwake mbele ya Sanduku la Agano (2 Sam. 6:21). Mungu mwenyewe alimwamuru Musa kutengeneza sanamu mbili zilizochongwa za kerubi na kuzitia katika Patakatifu pa Patakatifu, pande zote mbili za kiti cha rehema, ambacho kilifunika Sanduku la Agano na kutumika, kana kwamba, kama kiti cha enzi cha Bwana (Kut. 25:19-22); Pia aliamuru kwamba sanamu zilizochongwa za kerubi zifanywe kwenye pazia lililotenganisha Patakatifu pa Patakatifu na Mahali Patakatifu (Kutoka 26:31–33), kama vile ikonoosta sasa inavyotenganisha madhabahu na kanisa lenyewe; na, wakati huo huo, kutengeneza picha zinazofanana za kerubimu kwenye mapazia ya kitani safi yaliyofunika si tu juu bali pia pande za Hema la Mkutano na yalitumika kama kuta zake (Kut. 26:1–37). Pia inajulikana kwamba Mungu Mwenyewe alimwamuru Musa kuinua nyoka wa shaba jangwani (Hesabu 21:8); na kwa kweli, nyoka huyu alikuwa ishara ya Mwokozi wetu, ambaye alinyanyuliwa juu ya msalaba (Yohana 3:14-15).

Alipokuwa akijenga hekalu lingine la kudumu kwa ajili ya Mungu, Suleimani, lililofanana na Hema la Mkutano, aliweka ndani yake, katikati kabisa ya Patakatifu pa Patakatifu, sanamu mbili za kerubi, zilizotengenezwa kwa mbao za msonobari na kupambwa kwa dhahabu; kerubi hawa waligusana kwa jozi moja ya mabawa, huku jozi yao nyingine ikifikia hadi pande za kinyume za hekalu [(1 Wafalme 6:27); (2 Nya. 3:10–13)], akachonga na kupaka rangi vichara cha kerubimu kwenye kuta zote za hekalu [(3 Fal. 6:29); (2 Nya. 3:7)], na akashona picha zinazofanana na kerubimu nyuma ya pazia la hekalu (2 Nya. 3:14). Na Mungu si tu hakumhukumu Suleimani kwa hili, bali pia alionyesha fadhili Zake maalum kwa mjenzi wa hekalu na kwa hekalu lenyewe: *'Nimesikia sala yako*,' Bwana akamwambia Suleimani, *'na ombi lako, kuhusu ulichoomba kwangu; [Nimetenda yote kulingana na sala yako].' 'Nimetakasa hekalu hili ulilolijenga, ili Jina langu likaa humo milele; na macho yangu na moyo wangu vitakuwa humo siku zote'* (1 Wafalme 9:3).

Basi, ikiwa Mungu mwenyewe aliamuru matumizi ya picha takatifu ndani na nje ya Hema, na akakubali matumizi yake katika Hekalu la Suleimani, kwa nini basi haziwezi kutumika katika makanisa ya Agano Jipya na nje yake?

2. Kanisa linaheshimu picha takatifu na linaonyesha heshima hii kwa njia mbalimbali. Kwa kweli, kwa amri ya Mungu mwenyewe, Kanisa la Agano la Kale pia liliheshimu picha takatifu zilizopatikana ndani yake. Hasa:

Tunasujudu ikoni au sanamu takatifu: na Wayahudi walisujudu Sanduku la Agano, ambalo lilikuwa kielelezo cha uwepo wa Mungu. *'Mtukuze Bwana Mungu wetu, na muabudu katika kiti chake cha miguu; ni kitakatifu*,' alisema nabii Daudi aliyeongozwa na Mungu (Zab. 98:5), na kwa kiti cha miguu ya Mungu alimaanisha Sanduku la Agano la Bwana (1 Nya. 28:2). Wayahudi pia waliabudu hekalu la Bwana kwa ujumla, *picha na kivuli cha ile ya mbinguni* [(Ebr. 8:5); (Kut. 33:10)], ambamo kulikuwa na sanamu za kerubimu kwenye pazia na kwenye kuta zote: 'Mfalme wa Israeli alinuka kutoka ardhini,' inasemekana kumhusu Mt. Daudi, *'akaoga, akapaka mafuta, akabadili nguo zake, akaingia katika nyumba ya Bwana, akasali'* (2 Sam. 12:20). *'Nitakapouingia nyumbani pako*,' anasema Daudi mwenyewe, *'nitausinamia hekalu lako takatifu kwa heshima yako*' (Zab. 5:8).

Tunaheshimu picha takatifu kwa kuwasha ubani mbele yake. Na inajulikana kutoka katika Maandiko Matakatifu kwamba Mungu Mwenyewe aliamuru ubani uwashe mbele ya Sanduku: 'Nao Haruni awashe ubani wenye harufu nzuri juu yake asubuhi na mapema…', ukungu wa milele mbele ya Bwana katika vizazi vyao vyote [(Kut. 30:7–8); linganisha (Kut. 40:5)]; Aliamuru pia kwamba ubani utolewe juu ya madhabahu ya ubani, iliyokuwa kinyume cha pazia, ambapo, kama ilivyotajwa tayari, kulikuwa na sanamu takatifu za kerubayo [(Kut. 30:7-8); k.f. (Kut. 40:5)]; (2 Nya. 26:16-19); (Lk. 1:9)].

Tunaheshimu picha takatifu kwa kuwasha mishumaa mbele yake. Na katika amri ile ile ambayo Bwana alimpa kuhani mkuu wa Kiyahudi kuwasha ubani mbele ya Sanduku, kuna maelezo ya kuwasha taa mbele yake: *'Atakapowasha taa, atawasha ubani mbele yake; na Aroni atakapowasha taa jioni, atawasha ubani mbele yake*' (Kumb. la Torati 30:7–8). Zaidi ya hayo, Bwana alimwamuru Musa kuweka kinara chenye mishumaa saba mbele ya pazia upande wake wa kusini, ambayo makuhani wa Kiyahudi waliendelea kuwasha bila kukoma kutoka jioni hadi asubuhi [(Kut. 26:34); (Mambo ya Walawi 24:2–4)].

3. Hata hivyo, Kanisa, ingawa linatumia na kuheshimu picha takatifu, haliheshimu picha hizo zenyewe—wala mbao wala rangi—bali linaelekeza heshima hii kwa watu halisi waliowakilishwa katika picha hizo; kwa wakati huo huo, linalaani wale wanaoheshimu picha kwa ajili ya picha zenyewe, wakizitumia kama sanamu, na kuzifanya kuwa miungu. Katika jambo hili pia, Kanisa hufanya kabisa kulingana na Maandiko.

Kwani ingawa Mungu Mwenyewe alimwamuru Musa kuweka Sanduku la Agano katika Hema la Mkutano, kuwasha manukato mbele yake, kuwasha mishumaa, na hata kumwabudu mbele yake, Yeye pia aliamuru kwamba sanamu au picha za kerubi zifanywe, kwamba kuta zote za hema na pazia—mbele yake ambapo kinara wa mishumaa saba uliwaka daima na manukato yalitolewa—zipambwe nazo, na kwamba nyoka wa shaba ainushewe jangwani; lakini wakati huo huo Mungu akamwamuru Musa*: 'Usikuwe na miungu mingine mbele zangu.' Usijitengenezee sanamu wala picha yoyote ya kitu chochote kilicho mbinguni juu, au duniani chini, au majini yaliyo chini ya dunia; hutainama kwa ajili yao wala kuabudu, kwa maana mimi ni Bwana, Mungu wako* (Kutoka 20:2–5). Hii inamaanisha kwamba Waisraeli hawakuagizwa tu kuacha kuabudu miungu mingine ya kipagani, na si tu kuacha kutengeneza sanamu au sanamu za vitu vyovyote vya mbinguni, vya duniani au vya ulimwengu wa chini kwa ajili ya kuabudu na kuwahudumia, lakini pia walipaswa kuhakikisha kwamba hata sanamu au picha hizo ambazo Mungu Mwenyewe aliwaamuru wasiziheshimu kiholela, wala kuzichukulia kama miungu au sanamu — bali, kwamba heshima yote iliyotolewa, kwa mfano, kwa Sanduku la Agano, ingeelekezwa kwa Yehova Mwenyewe, ambaye Sanduku hilo linamhudumia, kama kusema, kama kiti chake cha miguu tu. Na ndiyo hasa sababu, wakati, kadiri siku zilivyosonga, Wayahudi walipoanza kuabudu nyoka wa shaba jangwani kama sanamu na kumfanya kuwa mungu, Mfalme Hezekia—ingawa ulikuwa umetengenezwa na Musa kwa amri ya Mungu Mwenyewe—alivunja nyoka huyu, na kwa hivyo akapata kibali (2 Wafalme 18:4); Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu cha III, jibu la swali la 56).

II. Kwa kuwa na misingi iliyo wazi katika Maandiko Matakatifu ya Agano la Kale, fundisho kuhusu picha takatifu lina misingi iliyo wazi zaidi na ya moja kwa moja katika Maumbo Matakatifu ya Agano Jipya. Mmoja wa waalimu wa ulimwengu wa imani, Basili Mkuu, anasema yafuatayo katika Ungamo lake: 'Ninakubali Mitume Watakatifu, Manabii na Mashahidi, na kuwataja ili wakanisalie mbele za Mungu, ili kupitia wao—yaani, kwa upatanisho wao—Mungu anayependa wanadamu anifadhili na kunipa msamaha wa dhambi zangu. Ndiyo maana ninaheshimu picha za sanamu zao na ninaabudu mbele yake, hasa kwa sababu zimetolewa kutoka kwa Mitume Watakatifu na hazipigwi marufuku, bali zinaonyeshwa katika makanisa yetu yote."[1818] Baraza la Saba la Kiinjilisti, ambalo baadaye liliichunguza, kwa maneno yake mwenyewe, kwa uhakika wote na uchunguzi wa kina, kanuni kuhusu heshima ya picha takatifu, vivyo hivyo liliitaja kanuni hii—kama tulivyoona—kama desturi ya Kanisa la Kiinjilisti, ambalo limeeneza Injili hadi ncha za dunia. Ushahidi wa desturi hii unajumuisha:

1) Tamaduni mbili za kale. Ya kwanza ni kwamba Bwana wetu Yesu Kristo mwenyewe alijidhihirisha kwa muujiza kuchora sura Yake kwenye kitambaa na kutuma sura hii, isiyotengenezwa kwa mikono ya binadamu, kwa Abgar, mtawala wa Edessa,[1819] — tamaduni ambayo Mababa wa Baraza la Saba la Kiinjili hawakusita kuikubali kuwa ya kweli.[1820] Maelezo mengine yanaeleza kwamba mmoja wa wainjilisti wanne, Luka, ambaye alikuwa hodari katika sanaa ya uchoraji, alichora na kuacha ikoni za Mama wa Mungu,[1821] , ambazo zimekuwa na zinaendelea kupitishwa kwa heshima kutoka kizazi hadi kizazi ndani ya Kanisa la Orthodox.[1822]

2) Maandishi ya kale kuhusu matumizi na heshima ya ikoni takatifu katika karne tatu za mwanzo. Kwa mfano, Tertullian anataja picha za Mwokozi kwenye vikombe vya kanisa katika umbo la Mchungaji Mwema.[1823] Wale wale Tertullian, Minucius Felix na Origen wanashuhudia jinsi wapagani walivyowashutumu Wakristo kwa madai ya kuwaabudu misalaba, yaani, kwa kuabudu picha takatifu za

---

[1818] Hivyo basi, ninaheshimu na kuabudu picha hizo wenyewe, kwa kuwa zimetunukiwa kutoka kwa mitume watakatifu, na hazijapigwa marufuku, bali zinaonyeshwa katika makanisa yetu yote. Epist. CCCLX kwa Julian Mkufuru katika Opp. Jz. III, uk. 463, iliyohaririwa na Maur.

[1819] Eusebius, *Historia ya Kanisa*, Kitabu IV, Sura ya 27; Yohana wa Damascus, *Ufafanuzi Sahihi wa Imani Sawa*, Kitabu IV, Sura ya 16, uk. 268; Waraka kwa Theophilus Mfalme, n. 5, katika Opp. vol. 1, uk. 631, Le-Quien; Kedrun, Historia, Kitabu 1, uk. 175, katika Chr. Readings 1834, III, 154–163.

[1820] Act. IV, apud Labb, Vol. VII.

[1821] Theodorus Msomaji, *Hist. eccl.* 1, sect. 1; Yohana wa Damascus, *Epist. ad Theophilum Imperat.*, n. 4, uk. 631; *Orat. adv. Constantinum Cabalin.*, n. 6, uk. 618. Jz. 1, t. iliyotajwa.

[1822] Baadhi ya ikoni hizi sasa ziko nchini mwetu, yaani, kulingana na mapokeo: Ikoni ya Mama wa Mungu wa Vladimir, Ikoni ya Mama wa Mungu wa Smolensk, na Ikoni ya Mama wa Mungu wa Efeso (tazama Sakharova, Studies on Russian Iconography, J. II, uk. 20–23, St Petersburg, 1849)

[1823] 'Iwapo kwa bahati yoyote mchungaji anapaswa kuonyeshwa, ambaye mnamchora katika kikombe…' (De puditicis, sura ya X). Na zaidi: 'Acha michoro ya vikombe vyenu izungumze yenyewe, ikiwa hata ndani yake tafsiri ya kondoo huyo inaweza kung'aa' (ibid., sura ya VII).

msalaba ambao Bwana Mwokozi alisulubishwa juu yake.[1824] Eusebius anasimulia kwamba aliona sanamu za Mitume—Petro na Paulo—na za Mwokozi Mwenyewe, zilizochorwa kwa rangi na kuhifadhiwa kutoka kwa Wakristo wa mwanzo waliobadilika kutoka upagani.[1825] Klementi wa Aleksandria anaonekana kuashiria matumizi katika enzi yake ya ikoni nyingi, si tu za Mwokozi, bali pia za Patriaki, Manabii na Malaika, anapozungumzia Mkristo: "Akizama macho yake kwenye picha hizi za kupendeza, anaweka mawazo yake kwa wengi waliotangulia kabla yake na kufikia ukamilifu: Mababa wa ukoo, wingi wa Manabii, Malaika wasiohesabika, na Bwana wao wote mwenyewe, ambaye anatufundisha kwamba sisi pia tunaweza kuishi maisha yanayolingana na mifano hii ya juu."[1826] Mtakatifu Methodius wa Patara anaweka wazi hili: "Tunatengeneza sanamu za malaika wake (za Mungu), makamu na mamlaka, zilizotengenezwa kwa dhahabu, kwa heshima na utukufu wake."[1827]

3) Ushahidi dhahiri wa matumizi halisi na heshima ya ikoni takatifu katika karne tatu za mwanzo. Tunarejelea picha takatifu zilizopatikana katika makaburi ya chini ya ardhi (catacombs), mapango na makaburi ya mashahidi, ambako Wakristo wa awali walikuwa wakijitenga kuomba wakati wa mateso — picha zilizochorwa kwenye kuta, makaburi, vyombo, taa, picha na kadhalika. Picha hizi kwa kiasi kikubwa zinaonyesha Mwokozi kama Mchungaji Mwema, akiibeba kondoo aliyepotea mabegani mwake; Mbarikiwa Bikira Maria, aliyepewa taji au kuzungukwa na mwangaza, akiwa amembeba Mtoto wa milele mikononi mwake, naye akiwa na mwangaza mkali; Mitume Kumi na Mbili, Kuzaliwa kwa Mwokozi na Sifa za Wajumbe Watatu, kulishwa kwa muujiza kwa umati kwa mikate mitano, kufufuliwa kwa Lazaro; kutoka katika historia ya Agano la Kale — Safina ya Nuhu na hua, dhabihu ya Isaka, Musa na fimbo yake na mabao ya maagizo, Yona akitapikwa na samaki, Danieli katika shimo la simba, vijana watatu katika tanuru, na kadhalika.[1828] Baadhi ya picha hizi bila shaka ni za karne ya pili,[1829] wakati wengi huenda ni za kipindi cha mateso ya Kanisa, kilichodumu kwa karne zake tatu za kwanza.[1830] Na matumizi ya picha hizi hasa katika maeneo ambako Wakristo walikusanyika kwa ibada na ambako walitoa dhabihu isiyo ya damu; picha za Mwokozi na Mama wa Mungu zikiwa na taji angavu — ambazo tangu enzi za kale zilimaanisha heshima maalum;[1831] na, hatimaye, mashtaka ya moja kwa moja kutoka kwa wapagani kwamba Wakristo waliabudu misalaba — yote yanashuhudia kwamba, katika karne tatu za mwanzo za Ukristo, ikoni takatifu zilipewa heshima inayostahili. Ikiwa Wakristo, jambo ambalo halina shaka, walitukuza picha za msalaba wa Bwana, je, wangeweza kushindwa kutukuza picha za Bwana Mwenyewe, ambazo bila shaka walitumia?

Hata hivyo, ni lazima ikumbukwe kwamba katika karne tatu za kwanza za Ukristo, kutokana na hali ngumu iliyokuwa ikikabili Kanisa, matumizi ya picha takatifu ndani yake hayakuwa wazi wala yalioenea kama ilivyokuja kuwa katika nyakati za baadaye. Katikati ya mateso yasiyokoma kutoka kwa washindani, Wakristo walilazimika kuficha na kubadilisha mara kwa mara maeneo yao ya ibada, na walipohitaji kuogopa kila wakati kwamba vitu vya heshima yao takatifu—ikoni takatifu—vinaweza kuchafuliwa na waonevu wao, na kwa sababu ya uhitaji, busara, na heshima kwa picha hizo zenyewe, zilitaka zisitumiwe kila mahali na zifichwe, au hata, katika baadhi ya maeneo, zisitumiwe kabisa. Angalau, inajulikana kwamba Wakafiri wakati mwingine waliwauliza Wakristo kwa kulaumu: 'Kwa nini hawana picha zinazojulikana?'[1832]

4) Ushuhuda kuhusu matumizi na heshima ya picha takatifu katika karne ya nne na ya tano, ulioachwa na watu wa zama hizo. Kutokana na ushuhuda huu, ni wazi kwamba:

[1824] Tertullian anasema kwamba kwa hivyo watu wa dini za kipagani waliwaita Wakristo, kama tusi, 'religiosi crucis' (Apolog. c. XVI), 'antistites erucis' (ad Nation, 1, 12); Minucius Felix, akirejelea shutuma hiyo hiyo kutoka kwa washindani (Octav. c. IX, XII, XXIX), anasema: 'cruces nec colimus' (c. XXIX); Origen, Contr. Cels. II, n. 47.

[1825] Historia ya Kanisa, Kitabu cha VII, Sura ya 18, uk. 425.

[1826] Ushuhuda huu unatajwa na Mtakatifu Yohane wa Damascus katika Mahubiri yake ya Tatu juu ya Icons, Opp. Vol. 1, uk. 382, katika Chr. Readings 1828, XXX, 46.

[1827] Pia inatajwa na Damascene (ibid., Opp., uk. 390 na Chr. Readings 61; taz. Galland, Bibl., Jz. III, uk. 781).

[1828] Raoul-Rochette, *Premier mémoire sur les antiquités chrétiennes, Peinture des catacombes*, uk. 185, Paris 1836; Mar. Lupi, *Dissertations*, Jz. 1, Insha VIII, uk. 243 na kuendelea; Aringhius, *Roma subterranea novissima*, Kitabu III.

[1829] D'Agincourt, *Storia dell'arte, coi monumenti*, Prato 1826, vol. IV, uk. 69 na kuendelea; Mar. Lupi, Vol. I, Insha VIII, uk. 213 na kuendelea.

[1830] Mamachius, *Orig. et antiqu. Christ.*, Roma 1751, Kitabu 1, Sura 1, § 8 na zifuatazo.

[1831] Ciampinius, *Vetera monumenta*, sura ya 14, Roma, 1690.

[1832] Kwa nini hawana madhabahu? Hadi zao? Sanamu maarufu? (Katika Minut. Felic. in Octav. c. XXXII; linganisha Origen, Dhidi ya Celsus, VIII, n. 17).

a) Ikoni zilitumika katika makanisa wakati huo. Hivyo, mbali na Mt. Basil Mkuu, ambaye alieleza wazi kwamba katika karne ya nne ziliwekwa katika makanisa yote,[1833] Mt. Gregory Mtheolojia anataja, hasa, picha kwenye dari za kanisa lililojengwa na baba yake huko Nazianzus;[1834] Mtakatifu Gregori wa Nyssa anasimulia kwamba kanisa la Mt. Teodoro Mwenye Nyauko lilipambwa kikamilifu kwa picha za mateso yake, pamoja na picha ya Mwokozi;[1835] Asterius, Askofu wa Amasya, anaelezea ikoni ya Mtakatifu Euphemia Mshuhuda, ambayo pia ilionyesha mateso yake na ilihifadhiwa katika mojawapo ya makanisa ya Kikalcedonia yaliyojengwa kwa heshima yake.[1836] Katika karne ya tano, Paulinus wa Nolan na Sulpicius Severus walipamba makanisa waliyojenga kwa ikoni nyingi zilizotokana na Agano Jipya na Agano la Kale, ili ikoni hizi, kama alivyoeleza Paulinus, ziweze kuwafaa watu badala ya vitabu na maandishi;[1837] Mtakatifu Nilus, mwanafunzi wa Chrysostom, alipoulizwa na prefekti Olympiodorus ni picha gani anapaswa kutumia kupamba kanisa alilokusudia kujenga, alimshauri apambe madhabahu kwa msalaba na kuta za kanisa kwa picha kutoka katika historia ya Agano la Kale na Agano Jipya.[1838]

(b) Icons pia zilitumika nje ya makanisa wakati huo — nyumbani na sehemu nyingine. Eusebius anasimulia picha iliyochorwa iliyokuwa mahali ambapo Mungu alionekana kwa Abrahamu kwenye Mwaloni wa Mamre, pamoja na malaika wawili, na iliyoonyesha tukio hili,[1839] , pamoja na sanamu za Kaisari Konstantino, ambazo, baada ya kifo chake, zilienea sana miongoni mwa wakazi wa mji mkuu na hata katika ufalme mzima.[1840] Mtakatifu Gregori Mtheolojia anataja ikoni ya Mtakatifu Polemon katika nyumba ya kijana fulani;[1841] Mtakatifu Gregori wa Nyssa — ikoni inayoonyesha dhabihu ya Isaka;[1842] Mtakatifu Ambrose anazungumzia picha za Mtume Paulo;[1843] Mtakatifu Yohane Krisostomo anazungumzia picha za Msalaba Mtakatifu kwenye nyumba, kuta na milango,[1844] pamoja na jangwani, masokoni, kando ya barabara, milimani na maeneo mengine.[1845] Katika karne ya tano, Mtakatifu Augustino anazungumzia picha za Kristo Mwokozi pamoja na Mitume Petro na Paulo, ambazo zilipatikana katika maeneo mengi,[1846] na picha zinazoonyesha dhabihu ya Isaka, ambazo pia zilipatikana katika maeneo mengi;[1847] Mtakatifu Theodoret anazungumzia picha ndogo za Mtakatifu Simeoni Mstailiti, ambazo ziliwekwa kwa misumari kwenye milango yote ya makanisa yanayofanya kazi mjini Roma, kwa matumaini kwamba hii ingewaletea ulinzi na usalama;[1848] Theodoret Msomaji anasimulia yafuatayo kumhusu fulani Julian: "Alipokamatwa ghafla na watumishi wake, mbele ya mamlaka za kiraia, katika makazi ya askofu, alipolazimishwa kukataa maamuzi ya Mtaguso wa Kalsedonia, yeye, akipiga magoti mbele ya sanamu za makasisi waliofariki, Askofu Mkuu Flavian na Anatolius, ambao walikuwa wameonyeshwa huko Constantinople na ambao Baraza hili la Chalcedon lilithibitishwa nao, walipiga kelele kwa sauti kubwa: 'Kama hutaki kukubali maamuzi ya Baraza Takatifu lililotajwa hapo juu, basi laana pia sanamu za maaskofu, na futa majina yao kutoka kwenye orodha takatifu.'"[1849]

[1833] Tazama dokezo 1818 hapo juu.
[1834] Sifa kwa Baba, Kazi za Mababa Watakatifu 11, 142.
[1835] Orat. de s. Theodor. in Opp. Vol. III, p. 579, ed. Morel.
[1836] Mahubiri juu ya Ikoni ya Mtakatifu Euphemia Mshahidi, katika *Chronicle Readings* 1827, XXVII, 33–42.
[1837] Pauline. Epist. ad Sulpic. XXII, n. 2. 5.
[1838] Epist., Kitabu IV, Barua LXI na LXII.
[1839] Uonyesho wa Injili, Kitabu V, kinamnukuliwa na Mt. Yohane wa Damascus katika risala yake ya III kuhusu picha takatifu, Chr. Cht. 1828, XXX, 15.
[1840] Kuhusu Maisha ya Kaisari Mbarikiwa Konstantine, Kitabu IV, Sura 69 na 72, ukurasa wa 281 na 283, kulingana na tafsiri ya Kirusi.
[1841] Imenukuliwa na Mt. Yohane wa Damascus katika Risala yake ya III kuhusu Iko, Chr. Ch., 1828, XXX, 45.
[1842] Hapo hapo, uk. 7.
[1843] Anazungumzia Watakatifu Gervasius na Protasius: 'wakati mtu wa tatu alinijia, ambaye alionekana kufanana na Mtume mtukufu Paulo, ambaye uso wake nilikuwa nimejifunza kuutambua kutoka kwenye mchoro' (Epist. LIII).
[1844] 'Iwe tunazaliwa, msalaba huwekwa mbele yetu; iwe tunataka kushiriki kwa fumbo chakula hiki, iwe tunapaswa kuwekwa wakfu, au chochote kile tunachofanya – kila mahali ishara hii ya ushindi inasimama mbele yetu. Ndiyo maana tunajitahidi sana kuichora kwenye nyumba, kwenye kuta, kwenye milango, kwenye vipaji vyetu, na katika mioyo yetu' (kwenye Injili ya Mathayo, Mahubiri LIV, katika Juz. II, uk. 426).
[1845] Orat. contr. Jud. et Gentil. n. 9, in Chr. Readings 1832, XLVII, 46–47.
[1846] Ninaamini kwamba katika maeneo kadhaa wao (Petro na Paulo) walionekana wakichorwa pamoja Naye (Kristo) (De consens. Evangel. 1, c. 10).
[1847] Contr. Faust. XXII, c. 73.
[1848] Hist. Relig. ch. XXVI.
[1849] Fragmenta historiae ecclesiasticae, uk. 581, iliyohaririwa na Vales, katika Chr. Quart. 1828, XXX, 43–44.

c) Picha takatifu zilipewa heshima inayostahili. Mtakatifu Basil Mkubwa, kama tulivyoona, alithibitisha kwamba anaheshimu picha takatifu na kuabudu mbele yake,[1850] na mwanafunzi na mrithi wake anamtaarifu hivi: "Wakati mmoja, Mtukufu Basili alisimama mbele ya ikoni ya Bibi Yetu, ambayo pia ilikuwa na sura ya shahidi mkuu Merkuri—alisimama hapo, akiomba anguko la mnyanyasaji mkadhibu na asiye na Mungu Juliani, na kutoka kwa ikoni hii alipokea ufunuo kuhusu hili."[1851] Juliani Mkufuru aliwakemea Wakristo kwa kuabudu picha za msalaba hadi kufikia kiwango cha uabudu sanamu,[1852] — na Asterius wa Amasya, akielezea kwa undani jinsi hadithi ya mateso ya Mtakatifu Eufimia Mwathirika ilivyochorwa kwenye ikoni, anasema: "Zaidi mbele, mtu huona gereza giza ambalo ndani yake binti mtakatifu, aliyevaa nguo za rangi nyeusi, ameketi peke yake, akinyoosha mikono yake kuelekea mbinguni na kumwomba Mungu apunguze taabu zake. Wakati anapoomba, huonekana juu ya kichwa chake alama ambayo Wakristo huabudu na ambayo huonyeshwa kila mahali (alama ya msalaba)."[1853] Mtakatifu Theodoret na Philostorgius wanashuhudia kwamba Wakristo walionyesha heshima kubwa kwa picha za Kaisari Konstantine, waliabudu, waliwasha mishumaa mbele yake, waliwasha manukato, na kadhalika.[1854]

Itakuwa ziada kutoa ushahidi kutoka vipindi vya baadaye kuhusu matumizi na heshima ya ikoni katika Kanisa, wakati, kwa maoni ya wapinzani wenyewe,[1855] hii bila shaka ilikuwa iko tangu karne ya tano.[1856]

III. Motisha mpya kwa ajili ya heshima ya picha takatifu hutolewa na ishara na miujiza isiyo na hesabu ambayo Bwana amependa kufanya kupitia picha takatifu kwa ajili ya waumini. Zinazungumzia, za Kanisa kwa ujumla na za Kanisa letu hasa, zimejaa maelezo ya miujiza hii.[1857] Ikozi fulani za Kristo Mwokozi, Mama Yake Mtakatifu Sana, Mtakatifu Nikola na watakatifu wengine wa Mungu, kwa sababu ya wingi wa miujiza iliyotendeka kupitia kwao, zimejulikana tangu zamani kama 'za miujiza'; na, zikiwa zimewekwa katika maeneo mbalimbali ndani ya Kanisa la Orthodox, kwa huruma ya Bwana anayetupatia neema Yake, zinaendelea hadi leo kutumika, kana kwamba, kama njia au mifereji ya nguvu Yake ya miujiza, ambayo ni ya wokovu kwetu.[1858]

IV. Busara ya kawaida, kwa upande wake, haiwezi kutambua vinginevyo asili kamili na wema wa matumizi na heshima ya picha takatifu katika Kanisa la Orthodox.

Kulingana na mwelekeo wa asili wa mioyo yetu, wale tunaowapenda na kuwaheshimu kweli, tunatamani kuwaona mara nyingi iwezekanavyo, na daima tuko tayari kuwaonyesha ishara za heshima yetu ya dhati. Kwa kuwa hatuwezi kuwaona mara kwa mara nyuso za wale tunaowapenda na kuwaheshimu, sisi, tukifuata mwelekeo huo huo, tunajitahidi kuwa na, angalau, picha zao, — na tunapamba nyumba zetu kwa picha za baba, mama, kaka na watu wengine wapendwa na wanaoheshimika, na, kana kwamba, tunahamisha kwenye picha hizi upendo na heshima tunayowahisia wale walio takaswa. Je, basi, si jambo la kawaida kwa Wakristo kumiliki na kuabudu picha takatifu za Bwana wao, Bikira Maria aliye Barikiwa Zaidi, malaika watakatifu, na wale watu ambao tayari wametukuzwa na Mungu? Je, si jambo la kawaida kuabudu mbele ya picha hizi kwa namna ambayo heshima tunayoipa picha hizo huwafikia watu halisi wanaowawakilisha? Je, inawezekana kwa mtu yeyote kumheshimu kwa dhati mtu aliyechorwa, huku wakati huo huo akidharau picha yake?

Kwa kutuwekea mbele ya macho yetu sura za Bwana wetu na Mama yake Mtakatifu, sura za Malaika na Watakatifu, na matukio mbalimbali matakatifu kutoka katika historia ya Agano la Kale na Jipya, picha takatifu hutukumbusha waziwazi wale halisi waliochorwa juu yake, na wakati huo huo kutukumbusha yale matendo yasiyohesabika ya neema ambayo wameyafanya na wanaendelea kuyafanya kwa ajili yetu, ya

---

[1850] Tazama dokezo 1818 hapo juu.
[1851] Katika Kamusi ya Ikoni ya Damascene, katika Chr. Readings 1828, XXX, 10.
[1852] 'Kuabudu mbao ya Msalaba' (katika Mt. Kirili wa Aleksandria, *Contra Julianum*, Kitabu VI, katika *Opp.* Juz. VI, Sehemu ya II, uk. 194, mhar. Aubert.).
[1853] Katika Xp. Thu. 1827, XXVII, 41.
[1854] Theodoret. Historia ya Kanisa, Kitabu 1, Sura 34, uk. 66, toleo la Vales.; Philostorgius. Historia ya Kanisa, Kitabu II, n. 17, uk. 176, toleo lililotajwa.
[1855] Calvin, *Institutes of the Christian Religion*, Kitabu 1, Sura ya II.
[1856] Hata hivyo, ushahidi kama huo, kwa wingi mkubwa, unaweza kupatikana katika Matendo ya Baraza la Saba la Kiinjili (apud Labb. Vol. VII) na hasa katika mahubiri ya tatu ya Mt. Yohane wa Damascus kuhusu picha takatifu (Chron. Alhamisi 1828, XXX).
[1857] Tazama, kwa mfano, Utangulizi wa tarehe 11 Oktoba, 16 na 22 Agosti, na mingine mingi. Baadhi ya maelezo haya yalitajwa katika Baraza la Saba la Kiinjili (Labb., j. VII, uk. 251–282).
[1858] Tazama, kwa mfano, katika Chr. Cht. 1829, XXXVI, 357; 1830, XXXVII, 235, na nyinginezo.

uhusiano tunayopaswa kuwa nao nao, ya matendo matukufu ya utakatifu waliyotutandikia kama mifano ya kuiga; na kwa njia hii huamsha na kulisha katika mioyo yetu hisia za imani, tumaini, upendo na, kwa kweli, fadhila zote za Kikristo. Ikona, kwa maana hii, kama walivyosema wa kale, ni kama vitabu, vinavyoweza kufikiwa na wote na kueleweka kwa urahisi na kila mtu, mwenye elimu na asiye na elimu, vimeandikwa, si kwa herufi, bali kwa nyuso na vitu.[1859] Na 'vitabu' hivi vinaweza kuwa na athari kubwa zaidi kwetu kuliko vitabu vya kawaida: kwani tunaposoma au kusikia maelezo yaliyoandikwa kuhusu watu au vitu fulani, kwa kawaida tunawawazia kana kwamba wako mbali nasi, na tunawadhania tu; Kinyume chake, tunapoangalia picha halisi za watu na vitu, tunaziona, kana kwamba zinaishi mbele yetu, na zinatuchukua hisia moja kwa moja na papo hapo. Mfano wa Mariamu wa Misri, ambaye, alipopata kwa bahati ikoni ya Mama wa Mungu, iliyong'aa kwa usafi na uchaji, aliguswa sana kiasi kwamba mara moja aliamua kuacha maisha yake ya zamani ya fujo na kumgeukia Mungu — kama vile mfano wa Mkuu wetu Vladimir, ambaye aliguswa sana na picha ya Hukumu ya Mwisho — ni ushahidi dhahiri wa hili.[1860]

V. Wale wanaopinga heshima ya picha takatifu hasa wanatoa pingamizi zifuatazo:

1) "Mungu Mwenyewe alikataza kuabudu sanamu na picha zote alipotoa amri: *'Hutengenezi sanamu yoyote kwa ajili yako, wala mfano wa kitu chochote kilicho mbinguni juu, au duniani chini, au majini chini ya dunia; hutainama kwa ajili yao wala* kuwatumikia' (Kumb. la Tor. 5:8)." Hata hivyo, ili kuelewa maneno haya ipasavyo, ni lazima yazingatiwe ndani ya muktadha kamili wa kifungu hicho, kinachosomeka hivi: *'Mimi ndiye Bwana, Mungu wako, aliyekutoa nchi ya Misri, kutoka nyumba ya utumwa; usikuwe na miungu mingine mbele zangu. Usijitengenezee sanamu, wala sura yoyote ya kitu chochote kilicho mbinguni juu, au duniani chini, au majini yaliyo chini ya nchi; hulegei magoti kwa ajili yao, wala kuwasembelea, kwa maana mimi, Bwana, Mungu wako, ni Mungu mwenye wivu* (Kutoka 20:2–5). Ni wazi kwamba Mungu anakataza hapa, kwanza, utengenezaji wa sanamu na kila aina ya sanamu za miungu mingine ya uongo, na, pili, ibada na utumishi wa sanamu hizi kwa namna inayomfaa Mungu peke yake, ambayo inamstahili Yeye peke yake. Lakini sisi hatuumbi na kutumia sanamu takatifu za miungu wa uongo, bali za Mungu wa kweli na Watakatifu Wake, ambao Yeye huishi ndani yao; tunasembelea na kuheshimu picha takatifu, si kama miungu au sanamu, bali kwa maana ya uwakilishi tu, yaani, kuelekeza heshima yetu kwa wale halisi wanaoonyeshwa katika picha hizo. Kwa maana hii, Mungu si tu kwamba haharibu matumizi na heshima ya picha takatifu; kinyume chake, kama tulivyoona, Aliamuru hata hivyo, akimwamuru Musa kutengeneza Sanduku la Agano—ambalo lilikuwa ishara dhahiri ya uwepo wa Yehova kwa Wayahudi—kuweka picha za kerubimu wawili katika Patakatifu pa Patakatifu, ili kupamba pazia na kuta za Hema la Mkutano kwa picha kama hizo, kuwasha ubani mbele ya Sanduku na pazia, kuwasha taa, na kadhalika.

2) "Wapagani wa kale waliwakemea Wakristo kwa kutokuwa na sanamu takatifu — na watetezi wa Ukristo hawakukataa kemeo hili, wakibainisha kwamba sura ya Mungu imeandikwa katika nafsi ya mwanadamu mwenyewe."[1861] Hata hivyo — **a)** wapagani waliwakashifu Wakristo hasa kwa kutokuwa na sanamu au sanamu za kuabudu (simulacra) kama zile walizokuwa nazo wapagani — wakati ikoni za Kikristo si sawa na sanamu za kuabudu; — **b)** waliwakashifu kwa sababu Wakristo hawakumiliki sanamu maarufu (nota) au zinazoonekana, bali walitafuta kila mara kuficha vitu vya heshima yao — na hili kwa vyovyote vile halimaanishi kwamba Wakristo hawakua na picha kabisa; **c)** wakati huo huo, washika sanamu pia waliwakashifu Wakristo kwa madai kwamba hawakukuwa na mahekalu wala madhabahu — lakini kwa kuwa dai hili la mwisho ni la uongo kabisa, inafuatia kwamba shutuma ya kwanza pia si ya haki; **d)** Walipokuwa wakijibu mashtaka haya kutoka kwa washindani, watetezi wa Ukristo, huku wakinyamaza kuhusu suala la picha takatifu za Kikristo, walinyamaza vivyo hivyo kuhusu suala la makanisa na madhabahu za Kikristo, ingawa hizi za mwisho bila shaka zilikuwa zipo;[1862] Walikaa kimya, bila shaka, kwa sababu hawakutaka kuwasaliti wapinzani wao au kuwafichulia vitu vitakatifu ambavyo Kanisa kwa kweli kilikuwa kinavificha wakati huo.

[1859] Nilus, *Epistolae*, Kitabu IV, Barua LXI, LXII; Gregori Mkuu, *Epistolae*, Kitabu IX, Barua IX, kwa Serenus.

[1860] Tazama Maisha ya Mariamu wa Misri, Aprili 1, na Mkusanyiko Kamili wa Maandiko ya Ibada ya Kirusi, juz. 1, uk. 46.

[1861] Tazama maneno halisi katika dondoo 1832 hapo juu.

[1862] Origeni, *In Matth. tract.* XXVIII, n. 38; *In Jes. Nav. homil.* X, n. 3; Apollonius, *Adv. gent.*, Kitabu cha IV, karibu na mwisho; Eusebio, *Historia ya Kanisa*, Kitabu cha VIII, Sura ya 13; Lactantius, *De mort. persecut.*, Sura ya 13, na wengine.

) "Wafundishaji wa kale wa Kanisa walichukulia heshima ya picha kuwa uhalifu uliofanywa na waheresi—Wagnostiki na wafuasi wa Carpocrates."[1863] Lakini haikuwa ibada ya picha takatifu ndiyo walimu wa kale waliitaja kuwa uhalifu kwa wamwasi hao waliojitaja, bali kwamba wamwasi hawa — **a)** waliabudu picha za Homer, Pythagoras, Plato na Aristotle, na zaidi ya **hayo—b)** waliwapa heshima ya kimungu picha hizi zote kulingana na mila za kipagani, na hivyo kuanguka katika ibada ya sanamu.[1864]

) "Moja ya mabaraza ya Uhispania, Baraza la Elvira, lililofanyika mwaka wa 305, liliruhusu waziwazi matumizi ya picha takatifu makanisani katika kanuni yake ya 36."[1865] Hata hivyo — **a)** kwanza kabisa, kanuni hii bila shaka inadhania kuwa sanamu za ibada zilikuwa zikitumika katika makanisa wakati huo; **b)** kanuni hiyo ilikataza kupaka rangi kwenye kuta za makanisa hasa kile ambacho Wakristo wanaheshimu na kuabudu (quod colitur et adoratur), yaani, kama inavyodhaniwa,[1866] , kumchora Mungu katika Uungu wake, ambaye haonekani na hawezi kuelezwa; **c)** hata hivyo, si jambo lisiloaminika kupendekeza kwamba kanuni hii iliwekwa kwa kuzingatia mazingira ya mahali na wakati: nchini Uhispania, mateso ya Diocletian yalikuwa yamekithiri wakati huo, na washenzi, wakiingia mara kwa mara katika makanisa ya Wakristo, walikuwa wakichafua picha takatifu za Bwana na Watakatifu Wake — ili kuzuia hili, kanuni iliyotajwa hapo awali ilipitishwa kwa muda.[1867]

§257. Zawadi ya wenye dhambi: a) adhabu yao katika Hadesi

Kama vile wenye haki, mara tu baada ya kifo cha mwili na hukumu yao maalum, wanapanda na roho zao mbinguni na wanapewa furaha tele, ndivyo wenye dhambi wanavyoondoka na roho zao kwenda kuzimu — mahali pa huzuni na masikitiko; hata hivyo, kama vile wale wa kwanza bado hawajapata furaha tele kamili, ndivyo hawa wa pili hawateseki mateso kamili hadi Siku ya Mwisho.

I. Watu wenye dhambi, mara tu baada ya kifo na hukumu yao binafsi, huenda na roho zao mahali pa huzuni na masikitiko.

1) Kristo Mwokozi mwenyewe alitangaza ukweli huu. Kwanza, aliposema: *'Msiogope wale wanaoua mwili, na baada ya hayo hawana kitu kingine cha kufanya; bali nitawaambia mtu wa kumwogopa: mwogopeni yeye ambaye, baada ya kuua, anaweza kumtupa katika Gehena*' (Luka 12:4–5). Na kwa pili, na kwa uwazi zaidi, katika mfano wa mtu mkuu na Lazaro: *Mwombaji alikufa na akapelekwa na malaika kwenye kifua cha Abrahamu. Mtu mkuu naye alikufa, naye akazikwa. Na kuzimu, akiwa katika mateso, akainua macho yake akamwona Abrahamu akiwa mbali, na Lazaro kifuani mwake; akapaza sauti, akasema: 'Baba Abrahamu! Nihurumie, na umtume Lazaro azambe ncha ya kidole chake katika maji anipoeze lohani, maana nateseka sana katika moto huu.' Lakini Abrahamu akasema, 'Mwanangu, kumbuka kwamba wewe ulipokea mambo mema wakati wa maisha yako, ilhali Lazaro alipokea mabaya; na sasa yeye anafarijika hapa, ilhali wewe unateseka'* (Luka 16:22–25).

2) Kanisa Takatifu la Orthodox daima limehimiza ukweli huu na kulihubiri kupitia maneno ya wachungaji wake. Hapa, kwa mfano, ni maneno ya

Mtakatifu Justin Mshahidi: 'Hutati dhambi hata kidogo kwa mababu zetu (waliotanga wakiwa katika upagani) ikiwa sasa mtakubali kuchukua upande unaopingana na kosa lao. Bila shaka, sasa wanateswa na majuto yaliyo kuchelewa katika Hadesi; na kama ingewezekana kwao kuwafahamisha kutoka huko kuhusu yale yaliowapata baada ya mwisho wa maisha haya, kwa kweli mngejifunza ni maovu gani waliotaka kuwalinda dhidi yake."[1868]

Mtakatifu Sikpriani: "Na aogope kifo yeye ambaye, akiondoka duniani, atateswa na mateso yasiyoisha ya moto wa milele… Watu wema wanaitwa kwenye baridi, ilhali wenye dhambi wanasukumwa kwenye adhabu."[1869]

Hilari: "Si ghadhabu isiyo na mpangilio wakati waovu wanapopotea kutoka kwa njia ya wacha Mungu (Zab. 2:12); mtu asadanganyike na kuchelewa kwa adhabu kwa sababu ya kuchelewa kwa hukumu. Hivi

---

[1863] Irenaeus, *Adversus Haereses*, t. 25, n. 6; Epiphanius, *Haereses* XXVII; Augustine, *De Haeresis*, c. 7.
[1864] Irenaeus, loc. cit.; Epiphanius, Dhidi ya Ujinga, XXVII, n. 6; Theodoret, Dhidi ya Ujinga na Hadithi za Kujificha, Kitabu VII.
[1865] Iliamriwa kwamba hakuna picha ziwekwe katika makanisa, ili kile kinachoheshimiwa na kuabudiwa kisichorwe kwenye kuta.
[1866] De-Aguirre, Collect. max. conciliorum Hispaniae, Rome, 1693, Vol. 1, uk. 502 na zifuatazo.
[1867] Kwa pingamizi zaidi dhidi ya kuabudu picha takatifu na majibu yake, tazama *The Rock of Faith*, j. 1, uk. 115–200 (dogma kuhusu picha takatifu, sehemu XI, sura I).
[1868] Cohort. Graec. c. XXXV; cf. quaest. ad Orthod. LXXV.
[1869] *De mortal.*, uk. 466, toleo la Baluz.

karibuni ghadhabu huwaka (Zab. 2:13): kwa maana mwangamuzi wa kuzimu hutupokea mara moja, na, tukiondoka mwilini, ikiwa tumeishi kwa njia hii, tunaharibika mara moja kutoka kwa njia ya wacha Mungu. Mtu mtajiri na ombaomba katika Injili ni mashahidi kwetu: kati yao, mmoja aliwekwa na malaika katika makao ya watakatifu na kifuani mwa Ibrahim, ilhali yule mwingine alichukuliwa mara moja katika ufalme wa adhabu. Na adhabu hii ilimfikia marehemu kwa haraka sana kiasi kwamba ndugu zake walikuwa bado hai. Hakuna kuchelewa wala uvivu huko…"[1870]

Mtakatifu Efrem wa Siria: "Maisha ya mwenye dhambi yanapokwisha, malaika wa kutisha hutumwa kuchukua roho yake, akisema: 'Safari yako katika maisha haya imekwisha; nenda sasa ulimwengu mwingine, nenda mahali pako.' Na baada ya haya, anaacha nyuma raha za maisha haya, ambazo alidhani angefurahia milele, na, akiongozwa na malaika waovu, ataenda mahali pa mateso; na akipoona, atashikwa na hofu kuu, na atajipiga uso kwa mikono yake, akitazama huku na kule, na akiwa na nia ya kukimbia. Lakini haiwezekani kukimbia, kwa kuwa wale wanaomwongoza wanaishikilia imara ikiwa imefungwa. Ndipo malaika wanaomshikilia imara watamwambia: 'Kwa nini umeogopa hivi, wewe mjinga? Nini kinachokusumbua, nini kinachohuzunisha? Unaogopa nini, roho maskini? Kwa nini unatetemeka, wewe mnyonge? Wewe mwenyewe umejiandalia mahali hapa. Vuna ulichopanda.'[1871]

Mtakatifu Yakobo wa Nisibis: "Imani yetu inafundisha kwamba, watu wanapokufa, roho za wale walio haki huenda kwa Mungu, ilhali roho za waovu huenda Gehena."[1872]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Kifo si uovu: ni nani angeita kifo cha mwenye dhambi kuwa uovu? Kwake, kuondoka katika maisha haya ni mwanzo wa mateso katika Hadesi."[1873] "*Mtu yeyote asikudanganye kwa maneno matupu* (Efe. 5:6). *Maangamizi yatawafikia ghafla* (1 Wathesalonike 5:3), na msukosuko wa ghafla utawashika, kama dhoruba. Malaika wa hofu atakuja, akiongoza kwa nguvu na kuburuta roho yako—iliyofungwa na dhambi, mara nyingi ikigeuka nyuma kwa yale inayoacha hapa, na kulia kimya, kwa maana chombo cha kilio tayari kimenyamaza. — Lo, jinsi utakavyoteseka! Utanainuka vipi, ukitubu bure kwa matendo yako, utakapouona mng'ao wa wachaungu katika ugawaji mtakatifu wa zawadi na maangamizi ya wenye dhambi katika giza kuu? Utawambia nini wakati huo—katika maumivu ya moyo wako? Lo, mimi! Sikutupa mzigo mzito wa dhambi ilipokuwa rahisi kuuondoa, bali niliijiachia juu yangu rundo la maovu haya! Lo, mimi! Sikuosha uchafu wangu, bali sasa nimechapwa alama ya dhambi! Sasa ningekuwa pamoja na malaika; sasa ningekuwa nikifurahia baraka za mbinguni. Ee, hoja yangu ya udanganyifu! Kwa ajili ya raha ya muda ya dhambi ninateseka mateso yasiyoisha; kwa ajili ya raha ya mwili sasa nimehukumiwa kwa moto."[1874]

Wafuatao pia walifundisha hili: Tertullian, Clement wa Alexandria, Mtakatifu Gregory wa Nyssa,[1875] Jerome,[1876] Augustine[1877] na wengine).[1878]

II. Mambo machache sana yanaweza kusemwa kuhusu mahali ambapo roho za wenye dhambi huenda baada ya hukumu ya pekee, wala kuhusu mateso yao huko.

Mahali hapa hurejelewa katika Maandiko Matakatifu na katika maandishi ya walimu wa kale wa Kanisa kama: kuzimu [(Lk 16:23); (Mdo. 2:51)], giza kuu [(Mt 22:13); (Mathayo 25:30–46)], gereza la roho (1 Petro 3:18), shimo kuu (Luka 8:31), ulimwengu wa wafu (Wafilipi 2:11), Gehena (Mathayo 5:22; 10:28), tanuru ya moto [(Matt. 13:50); (Luke 12:2)][1879] , na kwa majina mengine, ambayo, hata hivyo, yote yanaelezea

---

[1870] Tract. in Psal. II, n. 48; cf. in Psal. LVII, n. 5, 6.

[1871] Kuhusu dai kwamba hakuna ufufuo, katika Kazi za Mababa Watakatifu, XV, 115–118.

[1872] Mahubiri juu ya Ufufuo wa Wafu, katika Christian Readings 1837, III, 49.

[1873] (1878) Mahubiri kuhusu ukweli kwamba Mungu si chanzo cha uovu, katika Kazi za Watu Watakatifu wa Mungu, j. VIII, uk. 145.

[1874] Hotuba inayohimiza kupokea ubatizo, ibid. 241.

[1875] Tertullian, *De anima*, uk. 2; Clement wa Alexandria, *Recognit.* IV, 14; Gregory wa Nyssa, *Orat. in eos, qui differ, baptism*, *Opp.* Jz. II, uk. 220, t. Morel.

[1876] 'Yeyote, akiwa bado anaishi katika mwili huu, ambaye hajapokea msamaha wa dhambi, na hivyo akaondoka duniani, hupotea mbele za Mungu na kuacha kuwepo, akibaki katika adhabu' (Maelezo ya Isaya LXV).

[1877] Roho za wachaungu, zimetengwa na mwili, ziko katika mapumziko, wakati wabaya wakiteseka na adhabu zao (De civit. Dei XIII, 3).

[1878] Gregory Mkuu, *Dialogues*, IV, 28.

[1879] Irenaeus, *Adversus Haereses* IV, 12, n. 1; Tertullian, *De Anima* c. 55; Clement wa Aleksandria, *Stromata* VI, 6; Basil Mkuu, *Mahubiri* juu ya Zaburi XLVIII, katika *The Works of the Holy Fathers* V, 371; Epiphanius, *Haeresia* LXIX, n. 62; Hilary, *In Psalm* LIII, 14; Jerome, *Commentary on Ephesians* IV, 10. Tazama pia dondoo 1868 hapo juu. 1871–1874.

wazo moja: kwamba mahali pa roho zilizotoka duniani huku zikiwa katika hali ya dhambi ni mahali pa hukumu na ghadhabu ya Mungu (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 68). Kuhusu mahali hasa kuzimu, au Gehenna, ilipo, kulikuwa na maoni tu juu ya suala hilo. Wengine, kwa msingi wa maneno ya Maandiko [(Hesabu 16:30–34); (Ezekieli 26:20); (Ezek. 31:18) na wengine], waliwazia kuzimu kuwa ndani ya dunia au katika vilindi vyake vya kina, katika ulimwengu wa chini.[1880] Wengine, kama vile Mtakatifu Yohane Krisostomo, waliamini kwamba Gehenna iko nje ya dunia.[1881] Lakini ni vyema kukumbuka hapa maneno ya Chrysostom mwenyewe: 'Unauliza Gehenna itakuwa wapi na mahali gani? Lakini hilo linakuhusu nini? Mtu anahitaji kujua kwamba ipo, siyo wapi na mahali gani imefichwa… Kwa hiyo, tusitafute kujua iko wapi, bali jinsi ya kuepuka.'[1882]

Matesi ya wenye dhambi kuzimu, kadiri tunavyoweza kukisia kutoka kwa Maandiko, yanajumuisha ukweli kwamba wao: **a)** wameondolewa kutoka kwenye nuru ya uso wa Mungu (Mathayo 7:23) na kufungwa katika gereza la roho (1 Petro 3:18)—na upuuzaji huu wenyewe kutoka kwa Mungu tayari ni adhabu kuu zaidi;[1883] **b)** wananyimwa sehemu katika Ufalme wa Mungu na katika furaha ya wale waliyo haki, na wanatupwa gizani lililo nje (Mathayo 22:13); **c)** wanahisi maumivu ya dhamiri kwa dhambi zao, ambazo huzitesa bila kukoma, kama mnyoo asiye kufa (Marko 9:44); **d)** wanajikuta katika kampuni ya roho mbaya zilizotupwa nje; **e)** hatimaye, wanavumilia aina mbalimbali za mateso makali [(Luka 16:23); (Mathayo 22:1 na mengineyo]][1884] Hata hivyo, ni lazima ikumbukwe kwamba mateso ya wenye dhambi kuzimu bila shaka si sawa, bali, kulingana na hukumu ya haki ya Mungu (ingawa ni maalum), ni sawa na uzito wa makosa ya kila mtu binafsi (Luka 12:47–48). Kwa hiyo, mtu anaweza kudhani kwamba kuzimu ina makazi yake maalum, vyumba na hifadhi za roho (3 Esdra 4:32–41), sehemu zake maalum, ambapo mojawapo huitwa kuzimu hasa, nyingine Gehena, ya tatu Tartaro, ya nne ziwa la moto, na kadhalika. Angalau, kuna kifungu katika Kitabu cha Ufunuo ambapo kuzimu na ziwa la moto vimetofautishwa (Ufu. 20:13–14).

III. Zaidi ya hayo, mateso haya mbalimbali yanayowakumba wenye dhambi kuzimu kufuatia hukumu maalum siyo, kwa hakika, mateso kamili na ya ukamilifu, bali ni ya awali tu. Kwa maana, kama Neno la Mungu linavyofundisha, hesabu kamili na ya mwisho kwa wenye dhambi itafanyika mwishoni mwa enzi hii, wakati *Mwana wa Mtu atakapotuma malaika wake, nao watawaleta nje ya Ufalme wake wakashawishi wote na wale wanaotenda maovu, na kuwatupa katika tanuru ya moto* [(Mathayo 13:41–42); taz. (2 Wakorintho 5:10)]. Na walimu wa Kanisa pia wamesema:

Mtakatifu Justin: "Roho za wachaungu ziko mahali pazuri zaidi, ilhali za wasio wa haki na waovu ziko mahali paovu zaidi, zikisubiri Siku ya Hukumu."[1885]

Mtakatifu Athanasius: "Furaha yenyewe ambayo roho za watakatifu zinapata sasa ni raha ya faragha, kama vile huzuni ya wenye dhambi ilivyo adhabu ya faragha. Na kama vile, Mfalme anapowaita marafiki zake kushiriki mlo naye, na vilevile wale waliotawaliwa adhabu ili kuwahukumu, wale walioalikwa kwenye karamu hubaki katika furaha mbele ya nyumba ya Mfalme hata saa ya karamu, ilhali wale waliotawaliwa adhabu, wakiwa wamefungiwa gerezani, huachwa katika huzuni hadi Mfalme atakapokuja: ndivyo pia tunapaswa kuwafikiria roho za waadilifu na waasi ambao sasa wametoka kwetu kwenda mahali hapo."[1886]

[1880] Vaculus, Tafsiri Kuu ya Isaya, V, 14, katika The Works of the Holy Fathers, VI, 222; Athanasius, Barua Kuu kwa Antiochus, jibu la swali 19, katika Historical Readings 1842, II, 224.

[1881] 'Unauliza: Gehenna itakuwa wapi? Kwa maoni yangu, mahali fulani nje ya ulimwengu huu wote. Kama vile magereza ya kifalme na migodi ya madini ya thamani ilivyo mbali; ndivyo pia Gehenna itakuwa mahali fulani nje ya ulimwengu huu' (kwenye Rom. Homilies XXXI, uk. 703, kulingana na tafsiri ya Kirusi).

[1882] Ibid., uk. 702, 703. Ling. Augustine, *De Civitate Dei*, XX, 16.

[1883] 'Kwangu mimi, mateso yao ya baadaye na adhabu inayosubiri wenye dhambi ni ya kuhuzunisha sana. Bado sijaongea kuhusu adhabu kuu zaidi, yaani, jinsi itakavyokuwa ya mateso kwao kukataliwa na Mungu' (Nihayo 1 dhidi ya Julian katika The Works of the Holy Fathers 1, 115).

[1884] 'Je, kuna kitu kama mateso maalum? Ndiyo, yapo. Ni yapi? Kukatishwa tamaa, hisia ya Mungu mwenye hasira, kupokonywa baraka za milele, mahali palipo giza na pa kutisha, kuona shetani kila wakati na kuishi naye, na mateso ya roho yanayosababishwa naye, moto usioweza kuzimwa, na mnyoo asiyefaa wa dhamiri' (Mtakatifu Demetrius wa Rostov. Kazi Zilizokusanywa, j. 1, uk. 60).

[1885] Mazungumzo na Tryphon, n. 5.

[1886] Barua kwa Antiochus, jibu la swali 20, katika Chr. Ch. 1842, II, 224.

Mtakatifu Ambrose: "Wakati tukio la wakati uliopangwa likisubiriwa, roho (za waliofariki) husubiri malipo yao stahiki. Wengine husubiri adhabu, wengine thawabu—na bado wala wale wa kwanza hawabaki bila mateso, wala wale wa pili bila furaha."[1887]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Kwamba hata roho za wenye dhambi haziwezi kubaki hapa baada ya kifo, wasikieni yule mtu mkuu aliyesihi sana kwa hili na hakapokea alichotaka. Kama hili lingewezekana, yeye mwenyewe angekuja na kuripoti yale yanayotokea huko. Kutokana na haya, ni wazi kwamba, baada ya kuondoka hapa, roho huongozwa kwenda katika ufalme fulani, na, zikiwa hazina uwezekano wa kurudi kutoka huko, husubiri siku ile ya kutisha."[1888]

Mtakatifu Agostino: "Roho zote zilizotoka katika ulimwengu huu hupokea thawabu zao husika: wenye haki hupata furaha, ilhali waovu huteseka. Lakini Ufufuo utakapofika, furaha ya wenye haki itakuwa kamili zaidi, na mateso ya waovu yatakuwa makali zaidi, kwa kuwa wataanza kuteseka pamoja na miili yao."[1889]

§258. b) Uwezekano kwa baadhi ya wenye dhambi kupokea nafuu na hata ukombozi kutoka kwa adhabu za kuzimu kupitia maombi ya Kanisa

Hata hivyo, ingawa inafundisha kwamba waasi wote, baada ya kifo chao na hukumu yao maalum, huenda sawa motoni—mahali pa huzuni na maombolezo—Kanisa la Orthodox kwa wakati huo huo linatamka kwamba kwa wale miongoni mwao walio tuba kabla ya kuondoka katika maisha haya ya sasa, lakini hawakuweza kutoa matunda yanayostahili toba (kama vile sala, majuto, kuwafariji maskini, na kuonyesha upendo kwa Mungu na jirani kupitia matendo yao), bado kuna uwezekano wa kupata nafuu kutokana na mateso yao na hata kuachiliwa kabisa kutoka kwa vifungo vya kuzimu. Na hasa kwa nguvu ya Mwanzo usio na Damu, unaotolewa hasa na padri kwa niaba ya kila Mkristo kwa ajili ya dhambi zake mwenyewe, na kwa ujumla kwa ajili ya wote, kila siku, na Kanisa Katoliki na la Mitume (The na hasa kwa nguvu ya Sakramenti isiyo na umwagaji damu, ambayo hutolewa hasa na kasisi kwa kila Mkristo kwa niaba ya marehemu wake, na kwa ujumla kwa ajili ya wote, kila siku, na Kanisa Katoliki na Mitume (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, majibu ya maswali 64 na 65; Waraka wa Mababa Wakuu wa Mashariki Kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 18).

I. Fundisho hili kuhusu uwezekano kwa wenye dhambi waliofariki katika hali ya toba kupokea nafuu na hata ukombozi kutoka kwa mateso ya kuzimu, kupitia maombi ya ndugu zao wanaoishi na matendo yao ya hisani (ambayo pia madhumuni yake ni kuwahamasisha wengine kuombea waliofariki), au, jambo ambalo ni sawa, kupitia maombi ya Kanisa kwa nguvu ya Misa Isiyo na Damu, — ina msingi wake katika Maandiko Matakatifu. Hapo:

1) Tumeamriwa kwa ujumla kuombeana (Yakobo 5:16), kuombea watu wote [(1 Tim. 2:1); taz. (Efe. 6:18–19)], bila kubainisha mahali, wakati au mazingira mengine yoyote. Kwa hivyo, ni lazima tuwaombee majirani zetu iwapo wako nasi na iwapo hawapo; na wakati bado wanaishi duniani, na wakati, kupitia kifo, wanapoingia katika ulimwengu ujao: maana *ikiwa tuishi au tufe, sisi ni wa Bwana* (Warumi 14:8), na wafu, kama walio hai, wote wako hai sawasawa mbele za Mungu (Luka 20:38).

2) Hasa: ili kutulinda tusisali kwa ajili ya majirani zetu kwa namna isiyomfurahisha Mungu na isiyo na tija kwao, amri nyingine imetolewa; *ikiwa mtu yeyote amuone ndugu yake akitenda dhambi isiyo ya kifo, na asali, naye Mungu atampa uzima—yaani, yule anayetenda dhambi isiyo ya kifo. Kuna dhambi inayoongoza kwenye kifo: sisemi kuhusu hiyo, kwamba aombe* (1 Yohana 5:16). Lakini wote waliokufa kwa toba ya kweli wako huru kutoka kwa dhambi ya kifo kwa sababu hiyo hiyo kwamba wametubu: 'kwa dhambi inayopelekea mauti,' wanasema Mababa wa Baraza la Saba la Kiinjili, 'ni pale watu fulani, baada ya kutenda dhambi, wanapoendelea bila kutubu na kuinuka kwa upinzani mkali dhidi ya uchaji Mungu na ukweli… kwa wale hawa hakuna Bwana Mungu, isipokuwa wakijinyenyekeza na kurejea akilini kutoka kwa kuanguka kwao katika dhambi' (Kanuni 5). Kwa hivyo, wote waliotoka duniani wakiwa na toba ya kweli, hata kama hapo awali walikuwa katika dhambi ya mauti—na zaidi ya hayo ikiwa hawakuwa—wanahesabiwa miongoni mwa majirani zetu ambao tumeamriwa kuwaombea. Wale waliokufa katika dhambi ya mauti, bila kutubu na nje ya umoja wa Kanisa, hawaonekani kuwa wastahili maombi yake, kulingana na amri hii ya kitume.

[1887] (1887) *De bono mortis*, sura ya 10.

[1888] Maoni juu ya Injili ya Mathayo, Homilia XXVIII, n. 3, katika Juz. I, uk. 581.

[1889] Katika Yohana, Risala XLIX; k.f. *De Civitate Dei* 1, 13; XII, 9, n. 2; XX, 9, n. 2. 3.

3) Inasemekana kwamba maombi yetu kwa ajili ya majirani zetu yanaweza kuwa na manufaa kwao kwa ujumla, hata kwa upande wa maadili [(2 Wathes. 1:11–12); (Efe. 6:18–19)], kwamba *sala ya dhati ya wacha Mungu* kwa ajili ya majirani zao *inaweza kuwa na nguvu* hasa (Yakobo 5:16), na kwamba, hasa, sala zetu kwa ajili ya ndugu ambao hawako katika dhambi ya kifo zinaweza kuwapa uzima (1 Yohana 5:16). Kwa hivyo, ingawa hatuelewi jinsi maombi yetu yanavyowaathiri majirani zetu wakiwa bado katika maisha haya (hata hivyo, maombi ni yenye ufanisi na ya wokovu kwa ajili yao). Vilevile, ingawa hatuelewi jinsi maombi yetu yanavyoweza kuwagusa ndugu zetu waliofariki ambao wametubu kweli, hatuna haki ya kuhoji ufanisi na nguvu ya wokovu ya maombi haya kwa ajili yao.

4) Inasemekana kwamba kila sala tunayoitoa kwa Mungu—na hivyo basi, kila sala kwa ajili ya majirani zetu, walio hai na waliofariki—inaweza kuwa na nguvu na ufanisi tu inapoitwa kwa jina la Bwana Yesu (Yohana 14:14), ambaye peke yake ndiye mpatanishi kati ya Mungu na wanadamu (1 Tim. 2:5); kwamba, hasa, alituapatanisha na Mungu na kutuondoa dhambi zote alipojitoa Yeye mwenyewe—mwili na damu yake mwenyewe—kuwa dhabihu ya upatanisho kwake msalabani [(Ebr. 9:14–26); (Ebr. 10:10)], na kwamba katika sakramenti ya Ekaristi Mtakatifu, dhabihu ileile ya upatanisho bado inatolewa kwa Mungu, mwili uleule mtakatifu wa Mwokozi wetu unavunjwa kwa ajili ya uzima wa ulimwengu (Yohana 6:51), na damu yake ileile ya thamani inamwagwa kwa ajili ya msamaha wa dhambi [(Mathayo 26:26–28); (Luka 22:19–20)]. Kwa hiyo, ikiwa sala yetu—kwa ajili ya wazima wetu na ndugu zetu waliofariki—inaweza kumpendeza Mungu na kuwa na faida kwao, ni hasa zaidi inapounganishwa na dhabihu ya upatanisho isiyo ya damu kwa niaba yao.

5) Imesema: *'Yeyote atakayesema neno dhidi ya Mwana wa Mtu atasamehewa; lakini yeyote atakayesema dhidi ya Roho Mtakatifu hatasamehewa, wala katika enzi hii wala katika enzi* ijayo' (Mathayo 12:32) — kutokana na hili, ni wazi kwamba msamaha wa dhambi kwa wenye dhambi unawezekana hata baada ya kifo chao.[1890] Vivyo hivyo, imesema kwamba Bwana Yesu sasa anashika funguo za kuzimu na za mauti (Ufunuo 1:18)—kwa hiyo, anaweza kuzitumia kufungua malango ya kuzimu na kuwaachilia huru wafungwa walioko humo. Lakini kwa kuwa, baada ya kifo, hakuna tena nafasi kwa wenye dhambi wenyewe, wala kwa toba wala kwa matendo yenye haki; hakuna njia nyingine ya kuelezea uwezekano huu wa msamaha wa dhambi kwa wenye dhambi na ukombozi wao kutoka vifungo vya kuzimu, isipokuwa kwamba Bwana hufanya hivi kupitia maombi ya Kanisa na kwa nguvu ya kafara isiyo ya damu, ya upatanisho iliyotolewa kwa ajili ya wafu. Kanisa haliwai ombea wale waliokufa wakiwa wamemtukana Roho Mtakatifu—au, jambo ambalo ni sawa na hilo, wakiwa katika dhambi ya kifo—na bila kutubu; na ndiyo hasa sababu, kama alivyosema Mwokozi, kumtukana Roho Mtakatifu hakutawasamehewa mtu katika enzi hii wala katika enzi ijayo.

6) Inasimuliwa kwamba hata katika Kanisa la Agano la Kale kulikuwa na desturi ya kuombea wafu. Hivyo, katika siku za kiongozi mcha Mjajudi, Yuda Maccabeo, alipokuwa akikagua wale walioanguka vitani, mateke kutoka kwa dhabihu za uabudu sanamu yalipatikana katika mavazi yao (ambayo, kwa kweli, ndiyo yaliyowafanya waanguke), Wayahudi wote, wakiwa wamebariki hukumu ya haki ya Bwana, waligeukia sala, wakisihi kwamba dhambi iliyotendeka ipate msamaha kamili (2 Macaebee 12:39–42). Yuda Makabeo mwenyewe, akiwa amekusanya dhabihu kwa Mungu wa kweli wakati huo huo, aliwatuma Yerusalemu ili kutoa dhabihu kwa ajili ya dhambi za wafu, akitenda kwa hekima na utakatifu mkuu, huku akitafakari ufufuo… na kutoka hapo alitoa sala kwa ajili ya wafu, ili wasafishwe dhambi (43–46).

II. Katika Kanisa la Agano Jipya, kumbukumbu ya wafu, kama desturi ya kitume, imekuwapo tangu mwanzo wake kabisa. Ushahidi wa hili unatolewa na:

1) Liturgia zote za kale, kama vile zile zinazotumika au zilizotumika katika Kanisa la Kiorthodoksi la Mashariki, zinazojulikana kwa majina ya Mt. Yakobo, ndugu wa Bwana,[1891] Mt. Basilio Mkuu, Mt. Yohana Kalisto, na Mt. Gregori Mzungumzaji; pamoja na liturgia za Kanisa la Magharibi: ya Kirumi, Kihispania au Mozarabia, Kigallika na nyinginezo; na hatimaye, liturgia za madhehebu mbalimbali yasiyo ya Kiorthodoksi

---

[1890] Kuhusu watu fulani, si kweli kusema kwamba dhambi zao haziyasamehewi, wala katika ulimwengu huu wala ule ujao, isipokuwa kama kuna wengine ambao, hata kama si katika ulimwengu huu, msamaha utawekwa kwao katika ule ujao (Augustine, *De Civitate Dei* XXI, 24, c. 2; cf. Gregory the Great, *Dialogues* IV, 4. 39).

[1891] Ina maombi yafuatayo kwa ajili ya waliofariki: 'Bwana, Mungu wa roho na wa wanyama wote, kumbuka Waorthodoksi, wale tuliowakumbuka na wale ambao hatukuwakumbuka, kuanzia Habiil mwenye haki hadi leo hii; Wewe mwenyewe uwape pumziko katika makao ya walio hai, katika ufalme wako, katika raha za paradiso, katika kifua cha Abrahamu, Isaka na Yakobo, mababa zetu watakatifu, ambako magonjwa, huzuni na majonzi vimepotea; ambapo nuru ya uso Wako inang'aa na kung'aza milele' (tazama Liturgies of the Holy Fathers – James… Paris, 1560).

ambayo yamekuwepo Mashariki tangu zamani: Wajakobiti, Wakopti, Waarmenia, Waethiopia, Wasiria, Wanesitori na wengine. Kati ya ibada hizi zote, bila kujali ni nyingi na tofauti kiasi gani, hakuna hata moja ambayo maombi kwa ajili ya wafu haipatikani.[1892] Hii ni ishara kwamba, tangu siku za Mitume wenyewe, ambao waliwapa Kanisa mpangilio wa Liturujia Takatifu, hakuwahi kuwepo wakati ambapo Wakristo hawakusali kwa ajili ya ndugu zao waliofariki, na kwa hakika wakati wa sherehe ya ibada yao kuu ya pamoja.[1893]

2) Ushuhuda wa Baba Watakatifu na waalimu wa Kanisa, baadhi yao wakirejelea waziwazi kumbukumbu ya waliofariki kama desturi ya kitume, wakati wengine, angalau, wakizungumzia uwepo wake halisi ndani ya Kanisa.

Miongoni mwa wa kwanza, tutaashiria ushuhuda wa:

Mtakatifu Dionysius Areopagite: "Padri anatoa sala kwa ajili ya marehemu na, baada ya sala, anambusu; kisha wote waliohudhuria, wakiwa wanakomba, wanamwomba Mungu rehema zake zisizo na kikomo, ili amsamehe marehemu dhambi zote alizotenda kwa udhaifu wa kibinadamu, na ampe pumziko katika nuru na nchi ya walio hai, katika kifua cha Abrahamu, Isaka na Yakobo, mahali ambapo magonjwa yote, huzuni na vilio vimeondolewa…" Na kidogo baadaye: "Ni lazima kueleza mapokeo, yaliyopitishwa kwetu kutoka kwa walimu wetu walioongozwa na Mungu, kuhusu sala iliyotajwa ambayo padri huisoma juu ya marehemu."[1894]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Mitume walioongozwa na Mungu, walimu watakatifu na baba wa kiroho, kwa kadiri ya heshima yao, wakiwa wamejazwa na Roho wa Kimungu na wakipokea, kadiri ya uwezo wao, Nguvu Yake iliyowajaza na furaha kuu, waliweka, kupitia midomo yao iliyopewa ufunuo na Mungu, ibada, maombi na kuimba zaburi, na kumbukumbu za kila mwaka za waliofariki; desturi ambayo, kwa neema ya Mungu mwenye huruma, hadi leo inaendelea kuimarishwa na kuenea kutoka maashari mwa jua hadi magharibi, kaskazini na kusini, kwa heshima na utukufu wa Bwana wa mabwana na Mfalme wa wafalme."[1895]

Mtakatifu Gregori wa Nyssa: "Hakuna kitu kisicho na sababu, wala kisicho na faida, kimewekwa na wahubiri na wanafunzi wa Kristo, wala hakikubaliwi na Kanisa la Kimataifa la Mungu; bali hili ni tendo la kimungu sana na lenye faida—kuwakumbuka waliofariki katika imani ya kweli wakati wa sakramenti takatifu na ya utukufu mkuu."[1896]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Haikuwa bure kwamba Mitume waliweka kumbukumbu ya wafu mbele ya Sakramenti kuu na ya utukufu: walijua kwamba faida kubwa na neema kuu hutiririka kutoka kwa hili kwa ajili ya wafu."[1897] "Si bure kwamba sadaka hutolewa kwa ajili ya waliofariki, wala si bure kwamba maombi hutolewa, wala si bure kwamba michango hutolewa: yote haya yaliwekwa na Roho Mtakatifu, akitaka kwamba tufaidiane."[1898]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Wataalamu wa kiroho na mashahidi wa Neno, waliotawala ufalme wa dunia, wanafunzi na Mitume watakatifu wa Mwokozi, hawakufanya hivyo bila sababu, bila sababu au bila faida kwamba waliweka, kuhusiana na mafumbo ya ajabu, safi kabisa na yanayotoa uzima, kumbukumbu ya waumini waliofariki; kwani kutoka ncha moja ya dunia hadi nyingine, Kanisa linaloongoza la Kitume na la Kiakidi la Kristo na Mungu limeshikilia hili kwa imara na bila kuuliza maswali tangu wakati huo hadi sasa, na litaendelea kufanya hivyo hadi mwisho wa dunia. Kwa maana imani ya Kikristo, ambayo haina makosa, haikubali chochote kisicho na manufaa, wala isingehifadhiwa bila kukiukwa kwa vizazi vyote, isipokuwa kile tu ambacho ni cha manufaa, kinachompendeza Mungu na chenye wokovu zaidi."[1899]

[1892] Bona, *De rebus liturg.* H, c. 1, § 7; *De officio defunct.* § 2. 3; Lebrun, *Explicat, de la Messe*, dissert. X, Vol. III, p. 300, Paris, 1741.

[1893] Tazama Katiba ya Kitume VIII, sura 41, 42, katika Coteler, Juz. I, uk. 419; linganisha hapo hapo, dokezo 25.

[1894] …ni lazima kuwasilisha mapokeo yaliyotupitishwa kwetu na walimu wetu wa kimungu. 1144 Eccles. Hier. c. VIII, sect. 11, §§ 4, 6, katika Opp. Vol. I, uk. 411, 413, Antwerp 1634.

[1895] Imenukuliwa na Mt. Yohane wa Damascus katika hotuba yake kuhusu wale waliolala katika imani, Opp. Vol. I, uk. 592, iliyohaririwa na Le-Quien; Chr. Cht. 1827, XXVI, 325.

[1896] Ibid. katika Damascene, Kazi zake Juz. I, uk. 584, katika Chr. Ch. 1827, 313.

[1897] Si mambo haya yaliyowekwa na Mitume—kwamba katika mafumbo ya hofu, wakumbukwe wale waliofariki... Katika Philip. hom. III, n. 4.

[1898] ... mambo haya yote yaliamriwa na Roho Mtakatifu... Katika Act. apost. hom. XXI, n. 4.

[1899] Mahubiri kuhusu Wafu Waliotangulia, Chr. Th. 1827, XXVI, 309.

Wanazungumzia waziwazi na kwa uwazi kuwepo ndani ya Kanisa kwa desturi ya kuombea wafu: **a)** Tertullian: "Tunatoa maombi kwa ajili ya wafu kila mwaka katika kumbukumbu ya kifo chao;"[1900] **b)** Cyprian: "Mabishopi, watangulizi wetu, wakitenda kwa busara takatifu na kwa kujali wokovu, waliamuru kwamba ndugu yeyote anayeaga dunia asimkabidhi mchungaji malezi na ulinzi wake baada ya kifo chake; na ikiwa mtu yeyote atafanya hivyo, hakuna sadaka itakayotolewa kwa ajili yake, wala dhabihu ya kifo chake haitatolewa: kwani yeye aliyejaribu kuwatenga makuhani na watumishi wa madhabahuni na Mungu hastahili kutajwa katika maombi ya makuhani mbele ya madhabahuni mwa Mungu;"[1901] **c)** Eusebius: "watu wote, pamoja na makasisi, kwa machozi na majonzi makuu, walimwomba Mungu kwa ajili ya roho ya Mfalme na hivyo kutimiza tamaa ya mpenzi wa Mungu;"[1902] **d)** Kirili wa Yerusalemu: "Sisi pia tunawakumbuka wale waliokwenda kabla yetu, kwanza kabisa Mababa wa Kanisa, Manabii, Mitume na Mashahidi, ili kupitia maombi na upatanisho wao Mungu apokee maombi yetu; kisha tunawaombea Mababa watakatifu na maaskofu waliofariki, na kwa kweli sisi sote tuliofariki kabla yao, tukiamini kwamba kutakuwa na faida kubwa kwa roho ambao maombi haya yanawatolewa, wakati sadaka takatifu na ya kutisha inatolewa;"[1903] **e)** Ambrozi: "Ee Bwana, mpe mtumishi wako Teodosio (Mfalme) pumziko, lile pumziko ulilowatayarishia watumishi wako;"[1904] **e)** Ephrem wa Syria: "Kama makuhani chini ya Sheria walitakasisha dhambi za wale waliouawa vitani kupitia dhabihu zao, kwa kuwa walikuwa wamechafuka kwa maovu, kama ilivyoandikwa katika Maandiko (2 Maccabees 12): basi, je, ni kwa kiasi gani zaidi makuhani wa Agano Jipya la Kristo wanaweza kusafisha dhambi za wale walioondoka duniani kupitia dhabihu takatifu na maombi ya midomo yao."[1905] Hatutaji Arnobius, Epiphanius, Gregory the Theologian, Augustine na wengine wengi,[1906] — na hasa kwa sababu, kama hata wale wenye maoni tofauti wanavyokiri, Mababa Wote Watakatifu na walimu wa Kanisa, katika karne kumi na tatu za mwanzo, wote kwa kauli moja walifundisha kwamba tunapaswa kuombea wafu.[1907]

III. Katika maandishi ya Walimu wa Kale wa Kanisa, tunapata pia maelezo, yanayolingana na Neno la Mungu, kuhusu kwa nini na jinsi maombi yetu yanavyoweza kuwa na manufaa kwa wale walioondoka katika imani na toba.

1. Maombi yetu kwa ajili ya waliofariki, matendo ya hisani, na hasa dhabihu isiyo na damu hupatanisha Mungu kwa ajili yao; kwani Yeye mwenyewe ametualika tuombe kwa ajili ya majirani zetu [(Yakobo 5:16); (1 Yohana 5:16)] na amefurahi mara kwa mara kuonyesha rehema Zake kwa wengine kupitia imani na upatanisho wa wengine [(Mathayo 8:13); (Mathayo 9:2); (Mathayo 15:28)].

Wazo hili linafafanuliwa na:

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: 'Nataka kuwashawishi kwa mfano—kwa maana najua wengi husema: ni faida gani kwa roho, iwe inaondoka duniani ikiwa na dhambi au bila, ikiwa itakumbukwa katika maombi? — Na vipi kama mfalme angewatuma wale waliomkasirisha uhamishoni, na majirani zao wakafuma taji na kulileta kwake kwa niaba ya wale wanaoteswa; je, hangepunguza adhabu yao? Vivyo hivyo, tunapomwomba Mungu kwa ajili ya waliofariki—hata kama ni wenye dhambi—hatutengenezi taji, bali tunamwasilisha Kristo, aliyeuawa kwa ajili ya dhambi zetu, na hivyo kumtuliza Mungu anayewapenda wanadamu kwa niaba yao na yetu."[1908]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Wakati mkusanyiko mzima na mkutano mtakatifu wamesimama wakiwa na mikono yao wazi kuelekea mbinguni, na wakati dhabihu ya kutisha inakaribia kutekelezwa: vipi hatuwezi kumtuliza Mungu kwa kuombea wao (waliofariki)? Lakini hili linahusu tu wale waliokufa katika

---

[1900] Tunatoa maombi kwa ajili ya waliofariki katika kumbukumbu ya mwaka ya kifo chao (De coron. milit. c. 3). Na zaidi ya hayo: hakika, anaombea roho yake, na kuomba faraja ya muda kwa ajili yake, na ushirika katika ufufuo wa kwanza, na anatoa maombi katika kumbukumbu ya mwaka ya kifo chake (De monog. c. 9).

[1901] Waraka LXVI kwa makasisi na waumini wa Forli.

[1902] Kuhusu Maisha ya Kaisari Mbarikiwa Konstantine, Kitabu IV, Sura 71, uk. 272 katika tafsiri ya Kirusi.

[1903] Maelekezo kuhusu Fumbo, V, § 9, uk. 462–463.

[1904] Hotuba kuhusu kifo cha Theodosius. Linganisha De exitu Satyr. 1, n. 80.

[1905] Testamenti, katika Xp. Cht. 1827, XXVII, 294. Na kwingineko: 'Tumuombee Yeye (Mungu) bila kuchoka afute dhambi za kundi Lake—watoto wa Kanisa Lake lililochaguliwa na takatifu—na kusafisha dhambi za waliofariki ambao wamepumzika katika tumaini la Yeye;(Kuhusu Tubu, XXXVI, katika Kazi za Mababa Watakatifu, XVI, 343).

[1906] Arnobius, *Adversus Gentiles* IV, 36; Epiphanius, *Haereses* LXXV, n. 7; Gregory the Theologian, *Eulogy for Caesarius*, katika *Works of the Holy Fathers* I, 258, 267; Augustine, Confessions IX, 13, n. 34, 37; *De Civitate Dei* XX, 9, n. 2.

[1907] Calvin, *Institutes*, Kitabu III, Sura ya 10; Bingham, *Origines Ecclesiae*, Kitabu XV, Sura ya 3, § 16.

[1908] Maelekezo juu ya Sakramenti, V, aya 10, uk. 463.

imani."[1909] Na mahali pengine: "Kwa kweli, bado kuna uwezekano, ikiwa tutataka, kupunguza adhabu ya mwenye dhambi aliyefariki. Tukimwombeni mara kwa mara na kutoa hisani: basi hata kama yeye mwenyewe hastahili, Mungu atawasikia. Kama alivyookoa wengine kwa ajili ya Mtume Paulo, na kuwahurumia wengine kwa ajili ya wachache: awezaje kutotufanyia vivyo hivyo?"[1910]

Mtakatifu Augustino: "Hakuna shaka kwamba maombi ya Kanisa Takatifu, sadaka ya wokovu na michango inayotolewa kwa ajili ya roho za wafu, huzisaidia katika kuhakikisha kwamba Bwana anawaonyesha huruma zaidi kuliko wanavyostahili kwa sababu ya dhambi zao. Kwa maana Kanisa zima linafuata hili, kama lilivyopokewa kutoka kwa Wababa wa Kanisa, kwamba tusali kwa ajili ya wale waliofariki wakiwa katika umoja na Mwili na Damu ya Kristo, wanapokumbukwa kwa wakati unaofaa wakati wa toleo lenyewe la kafara, na kwamba tutangaze kwamba kafara inatolewa kwa niaba yao pia. Nani, zaidi ya hayo, angehoji kwamba matendo ya rehema yanayofanywa ili kufanya upatanisho kwa ajili yao pia hunufaisha wale ambao maombi hutolewa kwa ajili yao kwa Mungu, na si bure?"[1911]

4. Maombi yetu yanaweza kuwasaidia waliofariki kama yanavyowasaidia ndugu zetu wanaoishi bado duniani lakini wametengwa nasi kimwili—wale walio safarini, katika utumwani, uhamishoni, au gerezani—na kama maombi ya wazazi yanavyowasaidia watoto wao wagonjwa [(Fil. 1:4–19); (Kol. 1:9); (2 Tim. 1:3); (2 Kor. 1:11); (Matendo 12:5–12)]. Nukta hii ya mfanano ilisisitizwa na:

Mtakatifu Epifania: "Wale walio hai na kubaki (ardhini) wanaamini kwamba wale walioondoka na kufa hawajanyimwa uwepo, bali wako hai mbele za Mungu. Kama vile Kanisa Takatifu linavyotufundisha kuombea ndugu zetu wanaoendelea na safari yao, kwa imani na tumaini kwamba maombi yanayotolewa kwa ajili yao ni ya faida kwao: vivyo hivyo, ni lazima tuelewe maombi yanayotolewa kwa ajili ya wale walioondoka katika ulimwengu huu."[1912]

Mtakatifu Athanasius Mkuu: "Yeye anayetoa sadaka kwa ajili ya marehemu lazima pia azingatie kwamba mtu mwenye mwana mdogo, dhaifu na mgonjwa, ambaye, mwanawe anapougua, huleta kwa imani nyumbani kwa Mungu mishumaa, uvumba na mafuta kwa niaba yake, na huwasha vitu hivi vyote kwa ajili ya mvulana, lakini si mvulana mwenyewe anayevishika na kuvitoa, kama ilivyo kwa kujinyima na nadhiri zinazotolewa wakati wa kuzaliwa upya hadharani. Hivyo basi, mtu lazima afikirie kwamba marehemu mwenyewe ndiye anayeshika na kuleta mishumaa na mafuta matakatifu, na dhabihu zote zinazotolewa kwa ajili ya wokovu wake: na kwa njia hii, kwa neema ya Mungu, juhudi zake za kupata kile anachokitafuta kwa imani hazitakuwa bure."[1913]

3. Maombi yetu yanaweza kuwa na athari ya moja kwa moja kwa roho za waliofariki, mradi tu waliaga dunia katika imani ya kweli na kwa toba ya kweli, yaani, katika umoja na Kanisa na Bwana Yesu: kwani katika hali hii, licha ya kuonekana kutengana nasi, wanaendelea, pamoja nasi, kuwa sehemu ya Mwili mmoja wa Kristo [(Efe. 1:23); (Kol. 1:18)], ambayo ndani yake lazima iwe na huruma na ushawishi wa pande zote kati ya viungo, kama ilivyo kwa kawaida kati ya viungo vyote vya mwili wetu wenyewe (1 Kor. 12:26), na kama inavyoonekana pia katika ulimwengu wa nje kati ya viumbe wa aina moja, wanaoishi, ingawa kando kando, lakini kwa maisha moja. 'Kwa ajili ya waliofariki,' anasema Mtakatifu Efrem wa Kishamsi, 'kumbukumbu zinazotolewa na watakatifu wakati wa uhai wao ni za manufaa. Tazama, mfano wa hili hutolewa na baadhi ya viumbe vya Mungu, kama vile mzabibu—mashanga yake yanayokomaa shambani na divai iliyokandwa katika vyombo: zabibu zinapokomaa kwenye mzabibu, basi divai, ikiwa imetulia ndani ya nyumba, huanza kutokwa na povu na kusogea, kana kwamba inataka kutoroka. Hali hiyohiyo inaonekana kutokea kwa mmea wa kitunguu: kwani mara tu kitunguu kinapopandwa shambani kinapoanza kuiva, wakati uleule kitunguu kilichohifadhiwa ndani ya nyumba pia huchipua. Basi ikiwa hata mimea ina hisia ya aina hii ya pamoja, si kweli zaidi kwamba sadaka za maombi huweza kuhisiwa na waliofariki? Na unapokubali kwa busara kwamba hili hutokea kulingana na asili ya viumbe, basi jifikirie kuwa wewe ndiye wa kwanza miongoni mwa viumbe wa Mungu"[1914] 1914. Vivyo hivyo, Baba Mtakatifu mwingine anasema: "Kama vile

---

[1909] Katika *Act. Apost. homil. XXI*, n. 3.

[1910] ... Atawezaje kutotufanyia vivyo hivyo.... Katika Mahubiri juu ya Matendo ya Mitume, XXI, n. 3.

[1911] … Kwa maana hii, iliyopitishwa na Wababa, hutendwa na Kanisa zima: kwamba sala zitolewe kwa ajili ya wale waliofariki wakipokea ushirika wa Mwili na Damu ya Kristo, kama wanavyokumbukwa mahali pao wakati wa Sadaka yenyewe… (Serm. CLXXII, n. 2).

[1912] Contr. haeres. Aër. LXX, n. 3.

[1913] Imenukuliwa na Yohane wa Damascus katika mahubiri yake kuhusu waliofariki, Chr. Ch. 1827, XVI, 345.

[1914] Kihalifa, katika Chr. Cht. 1827, XXVII, 293.

divai iliyomo ndani ya chombo, wakati zabibu zinachanua shambani, inahisi harufu na inachanua pamoja nazo, ndivyo pia unapaswa kufikiria kuhusu roho za wenye dhambi: hupata manufaa fulani kutokana na dhabihu isiyo ya damu na matendo ya hisani yanayotolewa kwa niaba yao, kama vile Bwana mmoja wa walio hai na waliokufa, Mungu wetu, anavyojua na kuamuru."[1915]

4. Maombi yetu yanaweza kuwa na manufaa kwa wale waliofariki katika imani ya kweli na kwa toba ya kweli kwa sababu, wakiwa wamepitia katika ulimwengu ujao wakiwa katika umoja na Kanisa, Zaidi ya hayo, wamebeba ndani yao hadi mahali hapo mbegu ya wema au mbegu ya uzima mpya, ambayo hawakuwa na muda wa kuikuza hapa, na ambayo, kwa msaada wa maombi yetu ya dhati na kwa baraka za Mungu, inaweza kuota taratibu na kutoa matunda, kama vile mbegu njema inavyoota katika ardhi chini ya nguvu ya jua inayotoa uhai na hali nzuri za hewa. Wakati huo huo, kwa wale waliokufa katika uovu na kutotubu na wamezimua kabisa ndani yao Roho wa Kristo (1 Wathes. 5:19), hakuna sala kutoka kwa ndugu wanaoishi bado zitakazosaidia, kama vile ushawishi wa jua, wala hali ya hewa nzuri, wala unyevu unaolisha haviwezi kufanya chochote kuamsha mbegu zilizooza ambazo zimepoteza mwanzo wa uhai wa mmea. Hii ilikuwa hoja, kwa mfano, ya:

Mtakatifu Augustino: 'Hakuna shaka yoyote kwamba (maombi ya Kanisa Takatifu, sadaka ya wokovu na misaada) ni ya manufaa kwa wafu—lakini tu kwa wale ambao, kabla ya kifo, waliishi kwa namna ambayo yote haya yanaweza kuwa ya manufaa kwao baada ya kifo. Kwa wale waliofariki bila imani inayong'arishwa na upendo, na bila kushiriki katika sakramenti, matendo ya wema yanayofanywa na majirani zao ni bure, kwa kuwa hawakua na dhamana ya wema huo walipokuwa hapa, baada ya kuwa wamekataa au kupokea bure neema ya Mungu, na kujihifadhi sio rehema bali ghadhabu. Hivyo basi, hakuna thawabu mpya zinazopatikana kwa wafu wakati wale wanaowajua wanapofanya matendo mema kwa niaba yao, bali matokeo tu ndiyo huchukuliwa kutoka kwa misingi waliyoiweka hapo awali."[1916]

Mtakatifu Yohane wa Damasko: "Kila mtu aliyekuwa na chachu ndogo ya wema ndani yake lakini akashindwa kuibadilisha kuwa mkate—kwa kuwa, licha ya tamaa yake, hakuweza kufanya hivyo, iwe ni kwa uvivu, uzembe, au kwa sababu aliiacha siku baada ya siku, na akashikwa na kifo bila kutarajia— —hatasahaulika na Jaji Mwenye Haki na Bwana; bali baada ya kifo chake, Bwana atachochea jamaa, majirani na marafiki zake, kuelekeza mawazo yao, kuvuta mioyo yao na kupendekeza roho zao kutoa msaada na usaidizi kwake. Na Mungu atakapowachochea, na Bwana akigusa mioyo yao, wataharakisha kufidia mapungufu ya marehemu. Bali yeye aliyeishi maisha maovu, yaliyokuwa yamejaa miiba na uchafu, ambaye hakusikiliza kamwe dhamiri yake, bali kwa upuuzi na upofu alijirusha katika machukizo ya tamaa, akitimizia kila tamaa ya mwili, na bila kujali kabisa roho yake, — ambaye kila wazo lake lilikuwa limejikita katika kuridhisha tamaa za mwili, na ambaye aliangukiwa na kifo akiwa katika hali hiyo—hakuna mtu atakayemnyooshea mkono wa msaada, bali mambo yataandaliwa kiasi kwamba wala mwenzi wake, wala watoto wake, wala ndugu zake, wala jamaa zake, wala marafiki zake hawamtiee msaada: kwa maana Mungu hatamtazama kwa neema."[1917]

IV. Mwisho, tunaona ni muhimu, ingawa kwa ufupi, kufafanua maswali na mashaka fulani ambayo ama hutokea yenyewe akilini mtu anapofikiria mafundisho ya Kanisa kuhusu maombi kwa ajili ya wafu, au huibuliwa na wenye mawazo potofu.

1) 'Je, hatupaswi kuombea wote wanaokufa bila kutubu na bila kupokea Sakramenti Takatifu za Kristo?' Hapana, Kanisa Takatifu linafanya utofautishaji mkali kati ya wale wanaokufa katika hali ya kutubu na bila kupokea Sakramenti Takatifu za Kristo kwa sababu ya kosa na upinzani wao wenyewe, na wale ambao kwa kawaida hawapati muda kabla ya kifo chao kupokea sakramenti za toba na Ekaristi kwa sababu wanakumbana, kwa sababu zilizo nje ya uwezo wao, na kifo cha ghafla au cha kikatili. Kwa hivyo, ingawa, kwa mfano, Kanisa halisalii wale wanaojiua kwa hiari au wamwasi wasiotubu, kwa watoto wake wote waliokufa kifo cha ghafla au cha kikatili, linaomba kwa Bwana, kwa huzuni ya Mama wa kweli, awaonee huruma na linalia: "Wale ambao wamefunikwa na maji, na wale waliovunwa vitani, wale waliotekwa na tetemeko la ardhi, na wale waliouawa na wauaji, na wale walioteketezwa na moto—Ee Mwenye Huruma, wahesabu waumini miongoni mwa wale walio haki" (Kanoni ya Jumamosi ya Wiki ya Nyama, Ubeti 1, Aya

---

[1915] Athanasius. Barua kwa Waantoki, jibu la swali la 34, katika *Chronological Readings*, 1842, II, 328.

[1916] 'Kwa hiyo, haki mpya hazipatikani kwa wafu, kwa kuwa matendo yao wenyewe hayaleti matokeo yoyote kwa niaba yao, bali matokeo haya huwapatia kwa sababu ya matendo yao ya awali' (Serm. CLXXII, n. 2).

[1917] Mhubiri kwa Waliotangulia katika Imani, Chr. Ch., 1827, XXVI, 327–328.

4). "Wale waliouawa kwa upanga, na wale waliochukuliwa na farasi, na theluji ya mawe, theluji na mawingu mazito; wale waliokandamizwa shingo kwa matofali, au kuzikwa katika ardhi, Ee Kristo Mwokozi wetu, wape pumziko" (Wimbo IV, 4). "Kwa wale waliofariki bure kwa ajali, kwa kilio cha nyoka, kwa mikondo ya kasi na kuzama, kwa kufungwa kamba, na kwa kupigwa chini—Ee Bwana wa utukufu, kwa imani, wape wapendwa waliofariki pumziko la milele" (Wimbo VIII, beti 4). "Wale waliofariki kwa amri ya Mungu, kutokana na kila aina ya radi za kifo, kutoka kwa wale walioangushwa kutoka mbinguni, kutoka kwa ardhi iliyoporomoka, kutoka kwa bahari iliyokasirika—waumini wote, Ee Kristo, wape pumziko" — (Wimbo wa IX, beti ya 3).[1918]

2) "Kwa nini tunapaswa kuombea wale waliofariki wakiwa wamefanya toba kabla ya kifo chao na, kwa hivyo, tayari wamepokea msamaha na msamatu wa dhambi zao kutoka kwa Bwana kupitia sakramenti ya toba?" Lakini, kwanza kabisa, je, wote wanaotubu kabla ya kifo hutoa toba inayostahili—ya dhati, ya kina, ya moyoni, na ya kutosha kabisa kustahili msamaha kamili wa dhambi zao kutoka kwa Hakimu Mwenye Haki? Je, wote wanaweza hata kufanya toba kama hiyo katika nyakati za kaburini na za kutisha za kifo? Kwa ajili ya roho hizi zote toba, mpatanisho wa Kanisa ni dhahiri unaohitajika, ili ujaze kile walichokikosa. Pili, wale wanaokaribia sakramenti ya toba wanatakiwa (§224) si tu kukiri dhambi zao mbele za Mungu, bali pia baadaye kuziacha kwa dhati na kutoa matunda yanayostahili toba [Ezek. 18:21–22); (Mathayo 3:8); (Matendo 3:19); (Ufunuo 2:5)]. Na wote wanaokufa muda mfupi baada ya kitendo chao cha toba hawana muda wa kuthibitisha na kukamilisha kwa matendo yao kile walichoanza tu katika toba. Ni hiki hasa kinachokosekana kwa wote wanaokufa muda mfupi baada ya kutubu, na ambacho Kanisa hujaza taratibu kupitia maombi yake (Barua ya Mababa wa Mashariki kuhusu Imani Sahihi, Kifungu cha 18). La tatu, ili kuhesabiwa kuwa mwafaka wa furaha ya mbinguni baada ya kifo, haitoshi kupokea msamaha wa dhambi kutoka kwa Mungu tu; mtu lazima asafishwe kweli kutoka kwa dhambi na aponeshwe: kwani mwenye dhambi—hata yule ambaye amesamehewa lakini bado anabebwa na mizigo ya dhambi zake—hangejisikia kuwa mahali pake miongoni mwa wakazi wenye haki wa mbinguni mbele ya Patakatifu pa Patakatifu, na hata asingeweza, kwa sababu ya mtafaruku wake wa kiroho, kushiriki katika furaha ya mbinguni. Lakini maombi ya Kanisa, matendo ya hisani yanayofanywa na walio hai kwa niaba ya wafu, na hasa dhabihu isiyo na damu, kama tulivyoona, yanaweza kuwasaidia wote waliofariki dunia wakiwa na mbegu ya uzima mpya, ili mbegu hii njema iweze kuchanua taratibu ndani yao, ikue na kuwa mti, itoe tunda, na kwa njia hii waweze kufanywa upya kabisa na kuvaa mtu mpya.

) "Maombezi ya Kanisa na maombi ya walio hai kwa ajili ya wafu yanawezaje kupatanishwa na mafundisho ya Neno la Mungu kwamba Kristo ndiye *mpatanishi pekee kati ya Mungu na wanadamu* (1 Tim. 2:5), na kwamba Ametengeneza upatanisho kamili kwa ajili ya wenye dhambi wote [(Gal. 3:13); (Ebr. 7:27)]?" Kwa njia ile ile kabisa kama upatanisho wa Kanisa na maombi ya walio hai kwa ajili ya walio hai, ambayo yameamriwa na Neno la Mungu lenyewe (Yakobo 5:17). Kanisa huombea wafu mbele za Mungu, kama linavyowafanyia walio hai, si kwa jina lake, bali kwa jina la Bwana Yesu (Yohana 14:13–14) na kwa nguvu ya dhabihu Yake isiyo ya damu, ambayo Yeye huitoa bila kukoma kwa ajili ya wokovu wa wote, walio hai na waliokufa. Kupitia sala na maombezi yake, Kanisa linatafuta tu kuhakikisha kwamba watoto wake wanashiriki katika fadhili zisizo na kikomo za Mpatanishi mmoja, Mungu na mwanadamu, aliyejitoa kama fidia kwa wote.

) "Mafundisho kuhusu uwezo wa manufaa wa maombi ya Kanisa kwa ajili ya wafu yanawezaje kupatanishwa na mafundisho ya Neno la Mungu kwamba *imewekwa kwa wanadamu kufa mara moja, na baadaye kuja hukumu* (Ebr. 9:27), na kwamba katika hukumu Mungu atamlipa kila mtu kulingana na matendo yake (Rum. 2:6)?" Baada ya kifo, kwa hakika, kuna hukumu na malipo ya Mungu kwa kila mtu, lakini hukumu ni ya awali tu na malipo bado si ya mwisho. Na katika hili, kwa mara nyingine tena, wema na rehema zisizo na kikomo za Bwana kwetu zinafunuliwa, kwa kuwa, hata baada ya kifo na hukumu ya awali, Hawaadhibu wenye dhambi kwa uamuzi wa mwisho, bali kwa muda, na anaruhusu kipindi kirefu ambacho mbegu ya wema, ambayo wenye dhambi wanaotubu huingia nao katika uzima wa milele, inaweza kukua ndani yao na kuwatakasa kutoka kwa uchafu wote chini ya ushawishi wenye faida wa maombi ya Kanisa. Mara tu kipindi hiki kitakapopita, wakati wema usio na kikomo wa Bwana, tuseme, utakapokuwa umetimiza yote yanayoweza kutimizwa kwa ajili ya wema wa wale waliolokolewa kwa damu yake ya thamani, haki yake isiyo na kikomo

[1918] Kanisa linafuatilia desturi hii ya kuombea wale waliokufa kifo cha kawaida hadi kwa Mitume wenyewe (tazama Synaxarion kwa Wiki ya Nyama).

italeta hukumu ya ulimwengu wote na ya mwisho, ambapo atamtuza kila mtu milele kulingana na matendo yake.[1919]

5) 'Ikiwa, hata baada ya kifo, dhambi za Wakristo wengine zinasamehewa kwa sababu ya maombi ya Kanisa, basi maneno ya Mtume yatatimizwaje, kwamba siku ya Hukumu ya Mwisho kila mtu atapokea kulingana na yale aliyoyatenda akiwa na mwili (2 Kor. 5:10)? Neno la Mtume halibadiliki, na litatimizwa, kwa uhakika uleule kwa watu wote kama ilivyo kwa wale Wakristo ambao, baada ya kifo, kwa nguvu ya maombi ya Kanisa, wanahesabiwa kuwa wamestahili kupokea msamaha wa dhambi. Kwa maana Wakristo hawa wenyewe, wakiwa bado katika mwili, waliweka msingi wa hili kupitia toba yao ya dhambi kabla ya kifo chao; na kwa njia hii, wakiwa bado katika mwili, walijifanya kuwa wastahili wa maombi ya Kanisa na kuweza kufaidika nayo baada ya kaburi.

6) "Ikiwa wenye dhambi waliokufa katika hali ya toba wako kuzimu, basi maombi ya Kanisa yanawezaje kuwasaidia kuokolewa, wakati hakuna ukombozi kutoka kuzimu na hakuna anayepita kutoka huko kwenda mbinguni (Luka 16:27)?" Ni kweli kwamba katika sehemu moja ya Maandiko Matakatifu imeelezwa kwamba hakuna ukombozi kutoka Hadesi wala njia ya kuingia kifuani mwa Abrahamu; lakini mahali pengine tunasoma kwamba Kristo Mwokozi, baada ya kifo Chake, alishuka kwa roho Yake hadi Hadesi, kama Mungu, kuhubiri ukombozi huko, na, kama Kanisa linavyoamini, aliwatoa kutoka huko waliyo haki wote wa Agano la Kale au wote waliomwamini Yeye [1 Petro 3:19); Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 49]. Basi, nini kinachofuata kutokana na haya? Kwamba ingawa kwa wengine, kama vile yule mtu tajiri katika Injili (Luka 16:26), hakuna ukombozi kutoka kuzimu, kwa wengine—yaani, wale wanaomwamini Bwana Yesu—imewezekana baada ya Yeye tayari kuuharibu kuzimu na kuwaleta wengi kutoka humo. Kama vile mbinguni, kulingana na hali ya maadili ya wale walio haki, kuna makao na thawabu nyingi na za aina mbalimbali (Yohana 14:2): vivyo hivyo, bila shaka, hata kuzimu pia, kulingana na hali tofauti za maadili za wenye dhambi, kuna makao mbalimbali, vyumba na hazina za roho (3 Esdra 4:32–41); na ingawa katika baadhi ya makao haya ya kutisha, kama yule mtu tajiri katika Injili, wale waliokufa bila kutubu na bila imani huteswa katika malengelenge (Luka 16:23), katika zingine, hata wenye haki wa Agano la Kale huenda walikaa—ingawa bila mateso kama hayo—hadi wakati Kristo alipowafikia, na wenye dhambi waliokufa kwa toba ya kweli na imani kwa Bwana Yesu wanaweza kuishi humo; kama vile hakuna ukombozi kutoka kwa aina ya kwanza ya makao ya kizimu au magereza kwa wateja kutokana na hali yao ya maadili: vivyo hivyo, kutoka kwa makao ya aina ya pili, ukombozi huo tayari umewekwa kwa wale waliyo haki wa Agano la Kale na unaweza kutolewa kwa wenye dhambi waliokufa katika imani na toba. Na katika magereza ya kawaida kuna wahalifu ambao, kulingana na sheria, ukombozi hauwezekani na hukumu ya kifo tayari imewekwa, na wahalifu ambao hatia yao ni ndogo, ambao, kwa msaada wa majirani zao, wanaweza kupata—na mara nyingi hupata—uhuru: vivyo hivyo ni lazima lueleweke kuhusu gereza la roho—Kuzimu (1 Petro 3:19). Ndiyo maana Kanisa la Orthodox linaombea kwa Bwana ukombozi mahususi kutoka kuzimu, na si kutoka mahali pengine popote—[1920] —kwa ajili ya roho zilizotoka duniani hii zikiwa zimetubu, kama inavyoonyeshwa hasa katika sala ifuatayo ya siku ya Pentekoste: Bwana wa wote, Mungu wetu Mwokozi, tumaini la pande zote za dunia na la wale walio mbali baharini, ambaye katika siku hii ya mwisho na kuu ya

---

[1919] 'Maneno: "Kwa maana utamlipa kila mtu kulingana na matendo yake", na "kila mtu atavuna alichopanda", na yafanayo, bila shaka yanahusu kuja kwa Muumba, hukumu ya kutisha itakayotokea wakati huo, na mwisho wa ulimwengu huu; kwa maana wakati huo hakutakuwa na nafasi ya msaada wowote, na kila sala itakuwa bure. Kwa maana soko likifungwa, itakuwa kuchelewa sana kujihusisha na biashara. Kwani maskini watakuwa wapi wakati huo? Wachungaji watakuwa wapi? Uimbaji wa zaburi utakuwa wapi? Michango ya hisani itakuwa wapi? Matendo ya huruma yatakuwa wapi? Kwa hiyo, kabla saa hiyo haijafika, tusaidiane, na wale wanaopenda udugu, wenye huruma na wema kwa roho, watoe dhabihu za upendo wa kindugu kwa Mungu' (Yohana wa Damascus, Mahubiri kwa Waliotangulia katika Imani, Chr. Readings 1827, XXV, 513).

[1920] Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya I, majibu kwa maswali 64–66; Barua ya Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu cha 18. Marko wa Efeso, Gabrieli wa Philadelphia na waalimu wengine wa Kiorthodoksi wa Mashariki walifundisha vivyo hivyo (tazama apud Le-Quien, Dissert. Damascen. V, uk. LXV–LXVIII). Kwa hiyo, mtu hawezi kukubaliana na wale wanaosema kwamba roho, kupitia maombi ya Kanisa, huokolewa si kutoka kuzimu bali kutoka limbo, ambayo hivyo basi huunda, kana kwamba, mahali maalum la kati au la tatu kati ya mbingu na kuzimu (tazama Jiwe la Imani, Kitabu II, uk. 440 kuhusu wafu waliobarikiwa, Sehemu ya II, Sura ya 3); wala na wale ambao, ingawa wanakiri kwamba roho huokolewa kutoka kuzimu, wanaiona kuzimu kuwa ni sawa kabisa na limbo, kama mahali tofauti, la kati kati ya mbingu na Gehenna (Protopresbiter Nikolskiy, Kuhusu Maombi kwa ajili ya Wafu, uk. 62–94, St Petersburg, 1847). Hatuwezi kukubaliana na hili: kwani Kanisa la Orthodox halikubali hali ya kati ya roho baada ya kifo, mahali pa tatu kati ya mbinguni na kuzimu, au Gehenna (Imani ya Orthodox, Sehemu ya 1, majibu kwa maswali 64, 67 na 68).

wokovu, sikukuu ya Pentekoste, umetufunulia fumbo la Mungu Mtakatifu, wa Kiini kimoja na wa Milele moja, na Utatu mtakatifu, usio na mgawanyiko wala mchanganyiko, na kushuka na kuja kwa Roho Wako Mtakatifu na Mwenye Kutoa Uhai, aliyemwagwa kwa umbo la ndimi za moto juu ya Mitume Wako watakatifu, na kuwaweka kama watangazaji wa imani yetu takatifu, na kama wakiri na wahubiri wa teolojia ya kweli: ambao, katika hili jambo la kiroho lililo kamilifu kabisa na la wokovu—usafishaji wa kiroho—wamewahesabia wale waliokuwa wamefungwa katika kuzimu kuwa na haki ya kushiriki, huku wakitupatia sisi tumaini kuu la nafuu kutokana na uchafu unaotufunga, na kutushushia faraja Yako: Tusikie sisi wanyenyekevu, na watumishi Wako wanaoomba, na utoe pumziko kwa roho za watumishi Wako waliokufa kabla yetu, mahali pa nuru, mahali pa furaha, mahali pa burudani: ambapo kila ugonjwa, huzuni na kukohoa kutawatoroka, na uweke roho zao miongoni mwa makao ya waliotakaswa, na uwape amani na nafuu: kwa maana si wafu wanaokusifu Wewe, Ee Bwana, wala wale walio kuzimu hawathubutu kukutolea toba yao, bali sisi walio hai tunakubariki na kuomba, na kutoa sala na dhabihu za kusafisha kwa ajili ya roho zao" (Sala ya Mwisho ya Pentekoste, 5).

7) "Kwa nini Kanisa linaamuru tuwaombee waliofariki na, kwa ujumla, kuwakumbuka, hasa siku ya tatu, ya tisa na ya arobaini baada ya kifo chao?" Kwanza kabisa, hebu tufahamu kwamba desturi hii imekuwepo katika Kanisa tangu zamani zilizopita: inatajwa waziwazi mapema katika Kitabu cha Katiba za Kitume;[1921] kisha, kwa uwazi zaidi au kidogo, na Mtakatifu Efrem wa Syria, Makario wa Aleksandria, Ambrozi, Palladius, na Isidoro wa Pelusium—walimu wa karne ya nne au mwanzoni mwa karne ya tano;[1922] Zaidi ya hayo, kwa uwazi kamili, katika Novels za Kaisari Justinian, katika maandishi ya Eustratius, presbiteri wa Constantinople (660), katika yale ya Mtakatifu Yohane wa Damascus, Philip Mtawa (1095) na wengine.[1923] Hata hivyo, maelezo ya desturi hii yanapatikana katika vyanzo vichache tu, ingawa yanatofautiana; hata hivyo, kwa ujumla yanalingana na roho ya uchaji Mungu. Hivyo, katika Kitabu cha Amri za Mitume, tunasoma: 'Siku ya tatu baada ya kufariki kwa marehemu inapaswa kutumika katika kuimba zaburi, masomo na maombi kwa ajili Yake aliyefufuka kutoka kwa wafu siku ya tatu; siku ya tisa—kwa kumbukumbu ya walio hai na wafu; ya arobaini—kufuata mfano wa kale; kwani watu waliomwomboleza Musa kwa siku hizo; na hatimaye, kumbukumbu ya mwaka wa kwanza—kwa kumbukumbu ya marehemu mwenyewe."[1924] Mtakatifu Makario wa Aleksandria anasema kwamba kwa siku arobaini roho ya marehemu inazurura kupitia vituo vya kiyama, na kumbukumbu ya roho hiyo katika siku ya tatu, ya tisa na ya arobaini inalingana na kuwasilishwa kwake na malaika hasa katika siku hizi mbele ya Hakimu wa mbinguni, ambaye, hatimaye, siku ya arobaini huamua hatima yao hadi Siku ya Mwisho ya Hukumu.[1925] Eustratius, presbiteri wa Konstantinopoli, na Philip Mtawa wanatoa ufafanuzi ufuatao: siku ya tatu, kumbukumbu rasmi ya kwanza ya marehemu hufanyika, ikilingana na ukweli kwamba siku ya tatu Kristo alifufuka kutoka kwa wafu na kuonekana kwa wanafunzi wake kwa mara ya kwanza; siku ya tisa, kumbukumbu kama hiyo hufanyika — kwa kuwa siku ya tisa, siku nane baada ya Ufufuo, Bwana alijitokeza mara ya pili kwa Wanafunzi wake; hatimaye, siku ya arobaini, kumbukumbu ya mwisho ya aina hiyo hufanyika kwa sababu siku ya arobaini Bwana alijitokeza kwa Mitume mara ya mwisho na kupaa mbinguni.[1926] Waandishi wa nyakati za baadaye pia wametoa maelezo mengine ya kitakatifu kuhusu desturi hii ya kale ya Kanisa.[1927]

8) "Je, maombi yetu kwa ajili ya wafu si bure, wakati hatujui kwa hakika ni hatima gani inawasubiri, na labda wengi tunaowaombea tayari wako katika Ufalme wa Mungu, ilhali wengine, kulingana na hukumu ya kipekee ya Mungu, wamehesabiwa miongoni mwa waliokataliwa?" Licha ya yote haya, maombi yetu kwa waliofariki si bure. Kanisa linatufundisha kuombea wote waliofariki katika imani ya Kiorthodoksi na katika toba, tukiachilia mbali wale wasio wa kiungu kwa dhahiri na wasiotubu; lakini ni nani wa kukubali na nani wa kukataa katika maombi yetu—hilo ni jambo la Bwana, anayewajua wake na wale wanaostahili rehema

---

[1921] Const. Apost. VIII, uk. 42, inayonukuliwa katika Coteler, Patr. Apost., Jz. 1, uk. 424.

[1922] Ephrem, 'Kombe la Agano', katika *Christian Readings* 1828, XXVII, 292; Macarius wa Aleksandria, 'Kuhusu Kufa kwa Roho', katika *Christian Readings* 1831, XLIII, 126–131; Ambrose, *Orat. de obitu Theodosii*; Pallas, *Lavsaic.*, sura ya 26; Isidore wa Pelusium, *Epist. lib. 1, epist. 114*.

[1923] Ismoun. *Novell.* 133; Eustratus, apud Phot. *Bibliotb.* cod. CLXXI; Damascene, *Dictionary on the Loss of Faith*, *Chron. Readings* 1827, XXVI, 322; Filipo Mtawa, apud Coteler, *Patr. Apost.*, vol. 1, uk. 424, dondoo 5.

[1924] Tazama dokezo 1921 hapo juu.

[1925] Tazama dokezo 1922.

[1926] – kumbuka 1923.

[1927] Jiwe la Imani, kuhusu pumziko takatifu la waliofariki, Sehemu ya 1, Sura ya 5, katika Jz. II, uk. 431–434.

zake (2 Tim. 2:19). Maombi yetu kwa ajili ya wale ambao huenda tayari wako mbinguni au miongoni mwa waliokataliwa, ingawa labda hayana faida kwao, angalau hayana madhara. Lakini maombi yetu kwa ajili ya wote waliofariki kwa uchaji, lakini ambao hawakuweza kutoa matunda yanayostahili toba na kwa hivyo bado hawajadhaniwa kuwa wanastahili Ufalme wa Mungu, bila shaka ni ya faida kwao. Zaidi ya hayo, maombi kwa ajili ya wafu kwa vyovyote vile ni ya manufaa kwa wale wanaoomba, kulingana na maneno ya Mwandishi wa Zaburi: 'Ombi langu litarejea kifuani mwangu' (Zab. 34:13), na ya Mwokozi: 'Amani yenu itawarejea' (Mathayo 10:13). 'Kama mtu yeyote,' anasema Mtakatifu Yohane wa Damasko, 'anayetaka kumpaka mgonjwa mironi au mafuta mengine matakatifu, ni lazima kwanza yeye mwenyewe apate upako huo—yaani, yule anayepaka—na kisha ampe mgonjwa upako: hivyo kila anayejitahidi kwa ajili ya wokovu wa jirani yake hupokea faida kwanza yeye mwenyewe, na kisha humpa jirani yake: kwa maana Mungu si mwovu kiasi cha kusahau matendo yetu, kama vile Mtume wa kimungu anavyosema."[1928]

9) "Ikiwa Kanisa linaombea wote waliofariki wakiwa wametubu, na maombi yake yana nguvu mbele za Mungu na ni ya manufaa kwao: je, wote anaowaombea wataokolewa, na hakuna atakayenyimwa furaha ya mbinguni?" Kwa hili tutajibu, pamoja na Mt. Yohane wa Damascus, anayenukuliwa mahali hapo hapo: 'Iwe hivyo, na—oh, laiti hili lingetokea! Kwa maana hili ndilo hasa ambalo Bwana mwenye neema anatalinda, anatamani, na anaitaka; hili ndilo linamletea furaha na shangwe, kwamba hakuna mtu apungukiwe na zawadi zake za kimungu. Je, labda aliandaa zawadi na taji kwa ajili ya malaika? Je, alikuja duniani kwa ajili ya wokovu wa roho, akachukua mwili usiooza kutoka kwa Bikira Maria, akawa binadamu, na kuvumilia mateso na kifo? Je, labda atasema kwa malaika: 'Njooni, ninyi mliobarikiwa na Baba yangu, urithi ufalme ulioandaliwa kwa ajili yenu'? Huwezi kusema hivi, wewe mpinzani; bali Yeye ameandaa mambo yote kwa ajili ya mwanadamu, ambaye kwa ajili yake Yeye pia aliteseka. Kwa maana nani, akiandaa karamu na kuwaita marafiki zake, hangetamani wote waje na kushibishwa na ukarimu wake? Vinginevyo, kwa nini aangalie karamu, ikiwa si kuwafurahisha marafiki zake? Na ikiwa tunajali hili tu, basi tutasema nini kumhusu Mungu mkarimu, aliye mmoja kwa asili, aliye barikiwa zaidi na mwenye huruma, ambaye, katika kutoa na kuwapa wengine, hufurahi na kufurahi zaidi kuliko yule anayepokea na kupata wokovu mkuu kwa ajili yake mwenyewe?"[1929] Pia hatupaswi kusahau kwamba kuna makao mengi kwa Baba wa Mbinguni, na viwango vya furaha ya milele vitatofautiana sana, kulingana na ustahiki halisi wa wale wanaoonekana kuwa na ustahiki wa furaha hii.

§259. c) Maoni juu ya Purgatori

Mafundisho ya Kanisa la Kirumi kuhusu Purgatorio yanafanana kiasi na mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu uwezekano wa baadhi ya wenye dhambi kuachiliwa kutoka vifungo vya kuzimu kupitia maombi ya walio hai, ingawa pia yana sifa zake za kipekee. Ili kuyahukumu yote mawili kwa usahihi zaidi, ni muhimu kuchunguza jinsi wanatheolojia wa Kirumi wenyewe walivyoweka mafundisho haya.

I. Wanautofautisha sehemu mbili katika mafundisho ya Purgatorio: sehemu ya msingi—yaani, kile ambacho kimefafanuliwa na Kanisa lao na kinafundishwa kama dogma—na sehemu isiyo ya msingi—kile ambacho hakijafafanuliwa na Kanisa lao na ni suala la maoni ya kiteolojia. Kipengele cha kwanza kinajumuisha hoja mbili tu: **(a)** kuna Purgatorio, yaani, mahali au hali ya utakaso (status expiationis), ambapo roho za wafu ambao bado hawajapokea msamaha kwa dhambi zozote za kawaida, au ambao wamepokea msamaha kwa dhambi zao lakini hawakupitia adhabu ya muda kwa ajili ya dhambi hizo wakati wa maisha yao, hupitia mateso ili kuridhisha haki ya Mungu—hadi, kupitia mateso haya, wasafishwe na kufanywa kuwa na haki ya heri ya milele; **b)** roho zilizoko Purgatori husaidiwa sana na maombi ya Kanisa kwa ajili yao, toleo la hisani, na hasa dhabihu isiyo na damu. Mambo yasiyo ya msingi yanajumuisha maswali yafuatayo: **a)** kama Purgatorio ni mahali maalum au la, na iko wapi; **b)** ni mateso gani roho hupitia huko, na kama moto wa Purgatorio ni halisi au ni taswira; **c)** roho hubaki Purgatorio kwa muda gani; **d)** sala za Kanisa huzisaidia vipi, na kadhalika.[1930]

II. Tunapozingatia sehemu muhimu ya mafundisho ya Kanisa la Roma kuhusu Purgatorio, tunapata mfanano na tofauti katika mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu maombi kwa ajili ya wafu.

[1928] Kamusi ya Waliofariki katika Imani, Masomo ya Kikristo 1827, XXVI, 324.
[1929] Hapo hapo, uk. 326.
[1930] Perrone, Praelect. Theol., vol. III, uk. 308–310, Lausanne, 1839; Feier, Inst. Theol. Dogmat., VII, uk. 41–47; Curs, Theolog. compl., VII, uk. 1604 na kuendelea; Lieberman, *Inst. Theolog.* V, uk. 406–413, Paris, 1839.

1) Ufanano upo katika dhana ya msingi (fikra). Kwa maana Kanisa la Kirumi na Kanisa la Kiorthodoksi zote zinafundisha: **a)** kwamba roho za watu fulani waliofariki—yaani, wale waliokufa katika imani na katika hali ya toba, lakini ambao hawakuzaa, wakati wa maisha yao, matunda yanayostahili toba hiyo, na kwa hivyo hawakuweza kupata msamaha kamili wa dhambi zao kutoka kwa Mungu au kujisafisha kutoka kwao kupitia matendo yao—hupata mateso hadi wanapopewa msamaha huo kwa kweli na kusafishwa; **b)** kwamba katika hali hii, roho za waliofariki husaidiwa na maombi yanayotolewa kwa ajili yao na ndugu zao katika Kristo ambao bado wanaishi, kwa tozo, na hasa kwa dhabihu isiyo na damu.

2) Tofauti ziko katika maelezo madogo. Kwa — **a)** kulingana na mafundisho ya Kanisa la Orthodox, roho za marehemu waliojitaja hujaliwa mateso kwa sababu, ingawa walitubu kabla ya kifo chao, hawakuweza kutoa matunda yanayostahili toba, hawakuweza kustahili msamaha kamili wa dhambi zao kutoka kwa Mungu, kujisafisha nazo kupitia matendo yao wenyewe, na hivyo kuachiliwa kutoka kwa matokeo ya asili ya dhambi — adhabu; ilhali, kulingana na mafundisho ya Kanisa la Roma, roho za wafu hawa huteswa katika Purgatorio hasa kwa sababu hawakustahimili adhabu ya muda kwa dhambi zao wakiwa duniani ili kuridhisha haki ya Mungu, na wanateseka mahususi ili kuiridhisha; **b)** Kulingana na mafundisho ya Kiorthodoksi, roho husika husafishwa dhambi zao na kustahili rehema ya Mungu si kwa juhudi zao wenyewe wala kupitia mateso yao, bali kupitia maombi ya Kanisa, kwa nguvu ya kafara isiyo na damu; na maombi haya hayasaidii tu wanaoteseka kwa kupunguza masaibu yao, bali pia huwaokoa kutoka kwa mateso yao (Imani ya Kiorthodoksi Sehemu ya 1, jibu la swali 64); ilhali, kulingana na mafundisho ya Kanisa la Roma, roho husafishwa katika Purgatorio na kulipiza haki ya Mungu kupitia mateso yao wenyewe, bila kujali ni aina gani haya yatakayokuwa, na maombi ya Kanisa husaidia tu kupunguza mateso haya.[1931]

3) Hata hivyo, tofauti zote mbili zilizotajwa hapo juu kati ya mafundisho ya Kanisa la Roma kuhusu Purgatorio na mafundisho ya Kiorthodoksi kuhusu maombi kwa ajili ya wafu, ingawa zinahusu mambo ya undani, bado ni muhimu na haziwezi kukubalika: kwa kuwa zote mbili ni za dhuluma na zinapotosha kiini cha fundisho hilo.

(a) Kama tulivyoona tayari katika sehemu husika,[1932] , dhana kwamba wenye dhambi waliotubu lazima bado watoe fidia fulani kwa haki ya Mungu kwa dhambi zao, kwa kuvumilia adhabu ya muda kwa ajili hii, na kwamba wale ambao hawajavumilia adhabu kama hiyo hapa lazima wavumilie huko Purgatori kwa lengo lile lile, si ya haki: Kristo Mwokozi, akiwa amejitwika dhambi zote za ulimwengu na adhabu zote za dhambi hizo, alitoa mara moja kwa ajili ya wote fidia kamili na hata ya ziada kwa haki ya Mungu. Na wenye dhambi, ili kupokea msamaha kamili wa dhambi kutoka kwa Mungu na kuokolewa kutoka kwa adhabu zote za dhambi zao, wanahitaji tu kujipatia sifa za Mwokozi, yaani, kumwamini Yeye, kutubu kweli kwa dhambi zao, na kuzaa matunda yanayostahili toba—matendo mema. Kwa hivyo, ikiwa baadhi ya watenda dhambi ambao wametubu kabla ya kifo chao wanateswa baada ya kifo, ni kwa sababu tu hawajapokea kikamilifu faida za Mwokozi, iwe ni kwa udhaifu wa imani yao Kwake au kwa toba isiyo ya kutosha, na, zaidi ya yote, kwa sababu hawakazaa matunda yanayostahili toba na hawakujisafisha dhambi zao, kwa vitendo, kama Kanisa la Orthodox linavyofundisha.

(b) Dhana nyingine pia si ya haki, yaani kwamba wenye dhambi husafishwa katika Purgatorio na kulipia haki ya Mungu kupitia mateso yao wenyewe. Hata mtu akielewa moto wa mateso ya Purgatorio—iwe kwa maana halisi au kwa kifananishi—katika hali yoyote hawezi kuhusisha matendo hayo nayo. Ikiwa moto huu ni wa kimwili, basi kwa asili yake hawezi kusafisha roho—kiumbe rahisi—kutoka uchafu wa kiroho. Ikiwa ni moto wa kiashiria, yaani mateso ya ndani ya roho yenyewe, yanayotokana na ufahamu wa daima wa dhambi zake za zamani na majuto makali juu yake: hakuna chochote kati ya haya kinachoweza kutakasa roho katika maisha ya baada ya kifo, kwa sababu hakuna tena nafasi hapo kwa ajili ya toba, kwa ajili ya thawabu, au kwa ajili ya uboreshaji wowote wa kibinafsi—kama Wakatoliki wa Kirumi wanavyoamini pia. Na maadamu mtu anabaki katika dhambi, asiye safishwa na asiyefanywa upya: haijalishi mateso anayopitia ni makubwa kiasi gani, hawezi kuridhisha haki ya Mungu kwa mateso yake peke yake, wala kujiondoa madhara haya yasiyoepukika ya dhambi (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, jibu la swali namba 66).

[1931] Katika Mtaguso wa Florence, mafundisho haya yameelezwa hivi: ikiwa roho zilizotubu kweli zimetoka katika upendo wa Mungu kabla ya kulipia dhambi zao na makosa yao kupitia matunda yanayostahili ya toba, roho zao zinapaswa kusafishwa baada ya kifo kutoka kwa maumivu ya Purgatorio, na, ili waondolewe adhabu hizo, maombezi ya waumini—yaani, sadaka za Misa na sala—yatakuwa na manufaa kwao… (In definit, fidei).

[1932] Tazama vifungu vya 226–228 hapo juu; kuhusu toba na kile kinachoitwa msamaha wa dhambi.

c) Ikiwa roho za baadhi ya wafu hunateseka katika Purgatorio hasa kwa sababu ni lazima kwa wale wenye dhambi waliotubu wenyewe kuvumilia adhabu fulani ya muda kwa ajili ya dhambi zao ili kuridhisha haki ya Mungu, na ikiwa roho hizi, kupitia mateso yao wenyewe katika Purgatorio, kwa kweli husafishwa na kulipa fidia kwa Mungu kwa niaba yao wenyewe: basi swali linajitokeza: maombi na, kwa kweli, upatanisho wote wa Kanisa unawahudumia kwa kusudi gani? Wale walioko Purgatori bila shaka wanapaswa kuteseka hadi wao wenyewe wafanye fidia inayohitajika na watakaswe kupitia mateso yao; lakini ikiwa maombi ya Kanisa yanapunguza tu na kupolea mateso haya, basi hayo (maombi) sio tu kwamba yanashindwa kufupisha, bali kinyume chake yanaongeza muda wa makao ya roho hizo katika Purgatorio, na kwa hivyo hayana manufaa bali ni hatari. Je, hii haikanushi waziwazi fundisho la msingi la dhana hiyo kuhusu maombi kwa ajili ya wafu?

III. Tukigeuza umakini wetu kwenye kipengele kisicho cha msingi cha mafundisho ya Kirumi kuhusu Purgatorio, ambacho ni mada ya mjadala wa kiteolojia, tunaona tofauti zaidi ndani yake kutoka kwa mafundisho ya Kanisa la Orthodox kuhusu maombi kwa ajili ya wafu, ingawa tofauti hizi, kwa upande wa umuhimu wao halisi, si muhimu sana. Tutabainisha hapa mbili kati ya zile zinazojulikana zaidi.

1) Kanisa la Orthodox linafundisha kwamba, baada ya kifo, hakuna kundi la kati la watu kati ya wale waliookolewa na kwenda mbinguni na wale waliohukumiwa na kwenda kuzimu; hakuna mahali maalum pa kati ambapo roho za wale waliofanya toba kabla ya kifo—ambao wao huombea—zinaweza kupatikana; badala yake, zote huenda kuzimu pia, ambako zinaweza kuokolewa tu kupitia maombi yao (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, Jibu la Swali 64; Barua ya Mapatriaki wa Mashariki kuhusu Imani ya Kiorthodoksi, Kifungu XVIII). Wakati wa maisha yao, wao hushiriki katika maisha ya kawaida ya Kikristo, na baada ya kifo, roho zao huenda mahali pa kati, ambapo hukesha hadi zitakapo safishwa kabisa. Hii ni tofauti na mafundisho ya Kanisa la Kiorthodoksi, ambalo linafundisha kuwa hakuna mahali maalum pa kati, na kwamba roho za wale walioongoa kabla ya kifo—ambao huombea—huenda zote kuzimu, ambako huponywa tu kupitia maombi yake (Orthodox Confession, Part 1, Answer to Question 64; Epistle of the Eastern Patriarchs on the Orthodox Faith, Article XVIII).Na kutambua kwamba roho katika hali hii zinaweza kutumikia adhabu yao ya muda na kusafishwa mahali pale pale ambapo wale waliohukumiwa kwa mateso ya milele wanashikiliwa (yaani, kuzimu), kama vile gereza moja linaweza kuwa na aina mbili za watu: wale waliohukumiwa adhabu ya milele na wale waliohukumiwa adhabu ya muda. na kutambua kwamba roho katika hali hii zinaweza kupitia adhabu yao ya muda na kusafishwa mahali pale pale ambapo wale waliotwaa adhabu ya milele wanashikiliwa (yaani, kuzimu), kama vile gereza moja linaweza kuwa na aina mbili za watu: wale waliotwaa kifungo kwa muda fulani tu, na wale waliotwaa kifungo cha milele.[1933]

2) Kanisa la Orthodox linakataa kabisa moto wa Purgatorio—moto kwa maana halisi—ambao unasemekana kusafisha roho (Maungamo ya Orthodox, Sehemu ya 1, jibu la swali 66). Wahudumu wengi wa dini wa Kirumi huona moto huu kuwa halisi na wa kimwili (imani ambayo inashikiliwa karibu na waumini wote wa Kirumi wenyewe), na kwa hivyo, ili kuthibitisha mafundisho yao, wanajitahidi kukusanya kutoka kwa Maandiko Matakatifu na maandishi ya walimu wa kale wa Kanisa, vifungu ambavyo moto kama huo unaonekana kutajwa.[1934] Wengine, kinyume chake, huelewa moto wa Purgatorio si kwa maana yake halisi, bali kama mateso ya kiroho; na kwa hivyo, katika maandiko yao kuhusu Purgatorio, hawainuki tena ushahidi kama huo ama kutoka kwa Neno la Mungu au kutoka kwa maandiko ya Wababa wa Kanisa, wakiongeza kuwa walimu wa kale wenyewe walikuwa na maoni tu—na maoni tofauti pia—kuhusu moto huu,[1935] — ndiyo maana itakuwa ni upotevu wa muda kupinga ushahidi uliotajwa. Kundi la tatu, hatimaye, linaona kwa ujumla kwamba Kanisa lao halijaeleza asili ya moto wa Purgatori—iwe ni wa kimwili au si wa kimwili—na kwa hivyo kuuelewa kwa njia moja au nyingine hakuhusiani na imani.[1936]

Hatutajitaja maoni mengine kuhusu Purgatorio, kama vile: a) roho zinakaa huko kwa muda gani, na kama zote zinakaa kwa muda uleule; **b)** adhabu wanazovumilia huko—iwe ni kali zaidi kuliko za maisha

---

[1933] Katika Mtaguso wa Florence, fundisho hili linaelezwa hivi: ikiwa roho zilizotubu kweli zimeondoka katika upendo wa Mungu kabla ya kulipia dhambi zao na makosa yao kupitia matunda yenye heshima ya toba: roho zao zitasafishwa kutoka kwa maumivu ya Purgatorio baada ya kifo, na, ili waondolewe adhabu hizo, maombezi ya waumini—yaani, sadaka za Misa na maombi—yatakuwa na manufaa kwao… (In definit, fidei).

[1934] Curs. Theolog. compl., loc. cit.

[1935] Perrone, Prael. Theolog., vol. III, uk. 310–318, 325, 327; Klee, Manuel de l'hist. des dogm., vol. II, uk. 474, Paris, 1848.

[1936] Bellarmin, *De Purgat*, Kitabu II, Sura 11.

haya, au nyepesi zaidi kuliko za Jehanamu; **c)** kama roho huko zinaomba kwa ajili yao wenyewe na kwa ajili yetu sisi ambao bado tunaishi; **d)** kama wanafanya matendo mema, na kadhalika. Wateolojia wa Kirumi wenyewe hawapi umuhimu wowote kwa maoni haya, na ni wachache sana wanaojishughulisha nayo.[1937]

§260. Matumizi ya kimaadili ya mafundisho ya hukumu maalum na thawabu

1) *Imewekwa kwa wanadamu kufa mara moja, na baada ya hayo huja hukumu* (Ebr. 9:27): kwa hiyo, tufanye kazi za Yeye aliyetuita katika uzima, *wakati bado ni mchana; kwa maana usiku unakuja, ambapo hakuna awezaye kufanya kazi* (Yohana 9:4)! Tujitahidi katika uchaji Mungu wakati bado tuna nafasi ya kutenda matendo mema na kupata thawabu; hukumu itakuja, ambayo wakati huo kila mtu atapokea thawabu ya haki kabisa. Tuharakishe kuungama dhambi zetu na kurekebisha njia zetu wakati yote mawili bado yanatowezekana kwetu: baada ya kifo na hukumu ya mtu binafsi, kuungama wala kurekebisha haviwezi kutokea.

2) Baada ya kutenganishwa na miili yao, roho za wanadamu hupitia mateso ya Purgatorio: Lo, Bwana atupe kila mmoja wetu kupita katika njia hii ya kutisha bila kizuizi wala hofu! Tuombe hili, kwa ajili yetu wenyewe na kwa ajili ya majirani zetu wanaoingia katika uzima wa milele, kama Kanisa Takatifu linavyotufundisha; na kila mmoja wetu ajitahidi, kwa upande wake, kuandaa roho zetu mapema kwa ajili ya majaribu haya ya kutisha lakini ya haki, kwa kuzisafisha dhambi, kuongeza wema wetu, na kuzitia nguvu katika imani, upendo na tumaini kwa Mungu.

3) Baada ya hukumu ya mtu binafsi, Bwana huwapa waliotenda mema furaha ya mbinguni, ingawa bado si kamili wala ya mwisho, na kwa wenye dhambi mateso ya kuzimu, ingawa vivyo hivyo si kamili wala halisi: tafakari juu ya yote mawili iwe motisha wa kudumu kwetu ili tuache dhambi na tufuate njia ya waliotenda mema!

4) Kwa kuwatukuza watakatifu mbinguni, na kuwapa neema ya pekee ya kutuombea, Bwana anatufundisha pia kuwatukuza hapa duniani, kama watumishi wake waaminifu, watakatifu na marafiki; kuabudu picha zao takatifu sana na mifupa yao; na kuwaomba katika maombi yetu kama wapatanishi na watetezi wetu mbele yake… Basi, tusikome, chini ya mwongozo wa Kanisa la Orthodox, kuwatukuza wenye haki wanaotukuzwa mbinguni, na kutafuta upatanisho na utetezi wao mbele za Mungu katika mahitaji yetu yote.

5) Katika kuamua, katika hukumu ya mtu binafsi, adhabu za awali kuzimu kwa wenye dhambi, Bwana, katika wema Wake usio na kikomo, mradi tu wamekufa katika imani na toba, bado anawaachia fursa, hadi kufikia Hukumu ya Mwisho, ya kuachiliwa kutoka kwa vifungo vya kuzimu—kama si kwa njia ya haki zao wenyewe, basi kupitia upatanisho wa Kanisa, na kupitia maombi na matendo ya hisani ya wale ambao bado wanaishi duniani: Nani kati yetu, kutokana na upendo wa Kikristo kwa majirani zetu, hahisi anawajibika kikamilifu kuombea ndugu zetu waliofariki, kufanya matendo ya hisani kwa ajili yao, na kutoa dhabihu isiyo ya damu kwa ajili ya wokovu wao kupitia wachungaji wa Kanisa?… Nani asiyegundua jinsi ilivyo muhimu na la lazima kwetu sisi wenye dhambi kuhakikisha kuwa tunaingia katika uzima wa milele tukiwa na imani na toba, na hivyo tusipoteze fursa na tumaini la kupata wokovu?…

Kifungu cha II.
Kuhusu Mungu kama Hakimu na Mtoaji wa thawabu wa jamii yote ya wanadamu

1. Kuhusu Hukumu ya Mwisho

§261. Uhusiano na kifungu kilichotangulia; Siku ya Hukumu ya Mwisho; kutokuwa na uhakika kuhusu siku hiyo na ishara za kuikaribia, hasa kuonekana kwa Antikristo

I. Hukumu ya mahususi ambayo kila mtu hupokea baada ya kifo chake si hukumu kamili na ya mwisho, na kwa hivyo kwa kawaida humfanya mtu kutarajia hukumu nyingine, ile ambayo ni kamili na ya

[1937] Feier, Inst. Theolog. dogm. VII, uk. 42–43; Curs. Theolog. compl. VII, uk. 1068–1612.

uamuzi. Katika hukumu ya mahususi, roho ya mwanadamu pekee ndiyo hupokea thawabu yake, bila ushiriki wowote wa mwili, ingawa mwili ulishiriki katika matendo ya roho, yaliyo mema na maovu. Baada ya hukumu ya pekee, kwa wale waliyo haki mbinguni na kwa wenye dhambi kuzimu, kuna tu ladha ya furaha au mateso waliyoistahili. Mwisho, baada ya hukumu ya pekee, baadhi ya wenye dhambi bado wanapata fursa ya kupunguza masaibu yao na hata kuachiliwa kutoka kwa vifungo vya kuzimu, ikiwa si kwa sifa zao wenyewe, basi kupitia maombi ya Kanisa.

Lakini siku itafika, siku ya mwisho kwa jamii yote ya wanadamu (Yohana 6:39–40), kama vile ilivyo siku ya mwisho kwa kila mtu binafsi, siku ya mwisho wa enzi na ulimwengu (Mathayo 13:39), kama vile ilivyo siku ya kifo cha mtu, — siku iliyowekwa na Mungu itafika, ambayo Yeye atahukumu ulimwengu wote kwa haki na kwa kweli (Matendo 17:31), yaani, kutekeleza hukumu ya ulimwengu wote na ya uamuzi wa mwisho. Siku hii kwa hiyo huitwa katika Maandiko Siku ya Hukumu [(Mathayo 11:22–24; 12:36); (2 Petro 2:9)], siku ya hukumu (2 Petro 3:7), na siku ya ghadhabu na kufunuliwa kwa hukumu ya haki ya Mungu (Warumi 2:5). Pia huitwa siku ya Mwana wa Mtu (Luka 17:22–26), siku ya Bwana [(2 Petro 3:10); (1 Wathes. 5:2)], siku ya Kristo [(2 Wathes. 2:2); (Wafil. 1:10); (Fil. 2:16)], siku ya Bwana wetu Yesu Kristo [(2 Kor. 1:14); (1 Kor. 1:8; (1 Kor. 5:5)], kwa maana Yeye atatokea duniani katika utukufu Wake kuhukumu walio hai na wafu—siku kuu [(Matendo 2:10); (Yuda 6)] kwa sababu ya matukio makuu yatakayotokea wakati huo.

II. Kuhusu lini siku hii kuu, iliyopangwa tangu awali, itakuja, haikuwa mapenzi ya Bwana kutufunulia, kwa manufaa yetu ya maadili. *'Lakini siku na saa yake hakuna ajuaye, hata malaika walio mbinguni, ila Baba yangu peke yake*' (Mathayo 24:36), alisema Kristo kwa wanafunzi wake, ambao walikuwa wamemuuliza kuhusu hili: *'Si kazi yenu kujua nyakati au majira ambayo Baba ameiweka katika mamlaka yake mwen*yewe' (Matendo 1:7). Naye akaongeza: *'Kwa hiyo, kesheni, kwa maana hamjui ni saa gani Bwana wenu anakuja*' (Mathayo 24:42). *'Mweneni tayari, kwa maana saa ambayo hamwategemei, Mwana wa Adamu anakuja*' (Mathayo 24:44). *'Kesha, kesheni, ombeni, kwa maana hamjui wakati huo utakapokuja'* (Marko 13:33); *'Na ninachowaambia ninyi, nawambia wote: kesheni'* (Marko 13:37). Hata hivyo, ili kuwatia moyo waliyo haki na kuwatahadharisha wenye dhambi, Yeye Aliye Mwema na Mwenye Hekima isiyo na kikomo, kwa njia ya moja kwa moja na kupitia Mitume, alipenda kutabiri ishara fulani za kuja Kwake mara ya pili na mwisho wa enzi, dalili fulani za kukaribia kwa Siku kuu ya Hukumu. Muhimu zaidi kati ya ishara hizi zitakuwa:

1) Kwa upande mmoja, kuna ushindi wa ajabu wa wema duniani — kuenea kwa Injili ya Kristo kote ulimwenguni. *'Na Injili hii ya Ufalme itahubiriwa kote ulimwenguni kama ushuhuda kwa mataifa yote; na ndipo mwisho utakapokuja*' (Mathayo 24:14), alisema Mwokozi mwenyewe. Kuhusu Wayahudi, Mtume Paulo alishuhudia juu yao alipoandika kwa Wakristo waliokuwa miongoni mwa Mataifa: *Maana, ndugu zangu, sitaki kuwaweka gizani kuhusu mafumbo haya, msije mkajivunia, kwamba upofu fulani umekuja juu ya Israeli, hadi idadi kamili ya Mataifa iingie; na hivyo Israeli yote itawekwa salama* (Rum. 11:25–26). Kwa hiyo, hakuna shaka kwamba, kabla ya Bwana kurudi duniani kuwahukumu walio hai na waliokufa, amri Yake ya mwisho—iliyotolewa kwa Mitume na warithi wao kabla ya kupaa Kwake mbinguni—itatimizwa kwa kila undani: *'Nendeni mkafundishe mataifa yote*' (Mathayo 28:19), *nendeni katika ulimwengu wote mkahubiri Injili kwa kila kiumbe* (Marko 16:15). Hakuna kona hata moja ya dunia itakayobaki ambako ujumbe wa Injili haujafika; hakutakuwa na taifa wala kabila ambalo halitasikia neno la wokovu.

[1938]**2)** Kwa upande mwingine, ushindi wa ajabu wa uovu na kuonekana kwa Mpinga Kristo duniani. Katika siku za mwisho, anasema Mtume Paulo, *nyakati ngumu zitatokea. Kwa maana watu watakuwa wenye kujipenda, wapenzi wa fedha, wajivunjao, wenye kiburi, wasengenyaji, wasiowatii wazazi wao, washenzi, wasio na haki, wasio na upendo, wasiopatanisha, wasengenyaji, wasio na kiasi, wakali, wachukia wema, wasaliti, wasiotenda kwa busara, wenye kiburi, wapenzi wa raha kuliko wapenzi wa Mungu, wenye sura ya utauwa lakini wakikana nguvu yake* (2 Tim. 3:1–5). Roho ya uovu, kana kwamba inatabiri karibu kwa uharibifu wake wa mwisho, itatumia nguvu zake zote na hila zake kupinga maendeleo ya Injili, kuwageuza

---

[1938] 'Mtume anasema: "Na kwa sababu hii Mungu atawatuma upotoshaji wenye nguvu" (2 Wathessalonike 2:11). 'Atatuma' ina maana sawa na 'kuruhusu kutokee'—si ili waweze kuhesabiwa haki, bali ili wahukumiwe. Kwa nini? Kwa sababu hawakiamini ukweli (aya ya 12), yaani, Kristo wa kweli, bali walifurahia kutenda maovu, yaani, kwa Mpinga Kristo. Mungu ataruhusu hili litokee wakati wa mateso, si kwa sababu Hawezi kulizuia, bali ili, kama ilivyo kawaida, awatunze watiwa wake taji kwa uvumilivu wao, kama alivyofanya kwa Manabii na Mitume wake, ili kupitia mateso yao mafupi warithi ufalme wa milele wa mbinguni, kama Danielo anavyosema: 'Na wakati huo watu wako wote waliyoandikwa katika kitabu hicho wataponyezwa' (Danieli 12:1); waziwazi, katika Kitabu cha Uzima (Cyril wa Yerusalemu, Catechetical Homilies XV, ch. 17, uk. 325).

baadhi ya waumini kutoka kwa imani, na kuwatega wengine katika mitego ya uovu (1 Tim. 4:1–3), na itafikia hatua ambapo *Mwana wa Mtu, atakapokuja, atashangaa kama atapata imani duniani* (Luka 18:8), na *kwa sababu ya kuongezeka kwa uasi, upendo wa wengi utapoa* (Mathayo 24:12). Asiridhiki na njia zake za kawaida, shetani atainua kisha, kwa ruhusa ya Mungu (2 Wathes. 2:11), chombo cha kipekee katika mtu wa Mpinga Kristo, ili kupigana vita dhidi ya ufalme wa Kristo kupitia kwake.

III. Jina 'Mpinga Kristo' linatumiwa katika Maandiko Matakatifu kwa maana mbili: **a)** kwa maana ya jumla, likimaanisha mpinzani yeyote wa Kristo (άντί-χριστος) anayepinga maendeleo ya Injili na kupindua au kukataa mafundisho yake [(1 Yohana 2:22; 4:3); (2 Yohana 7)]; **b)** kwa maana maalum, ikimaanisha adui halisi wa Kristo, ambaye atatokea kabla ya mwisho wa dunia kupinga Ukristo [(2 Wathes. 2:3–12); (1 Yohana 2:18)]. Kuhusu mtu huyu wa Kristo wa Uongo, sifa na matendo yake, kuna mafundisho ya moja kwa moja na ya wazi kiasi katika Neno la Mungu; pia kuna dokezo tu na unabii wa mafumbo, ambao maana yake iko juu ya uelewa wetu, na ambayo kutokana nayo, maoni fulani maalum yamekuwepo miongoni mwa walimu wa Kanisa tangu zamani.

1) Kutokana na mafundisho dhahiri kuhusu Mpinga Kristo, yaliyoainishwa hasa katika Barua ya Pili kwa Wathesalonike (sura ya 2), ni wazi kwamba yeye:

a) Atakuwa mtu maalum, yaani mwanamume, lakini mwanamume tu wa uasi chini ya ushawishi maalum wa Shetani. Mtume Paulo anasema kwamba *yule mwanamume wa uasi, mwana wa upotevu, atadhihirishwa… yule mtu wa uasi, ambaye kuja kwake ni kwa nguvu za Shetani* (2 Wathes. 2:3–9). Na Mababa Watakatifu na waalimu wa Kanisa—Irenaeus, Hippolytus, Tertullian, Eusebius, John Chrysostom, Ambrose na wengine—walitambua kwa kauli moja Mpinga Kristo kama mtu maalum na kama binadamu.[1939] Kuhusu uhusiano wa shetani naye, wengine waliamini kwamba Dajjali angekuwa, kwa namna fulani, mwana au kizazi cha Shetani;[1940] wengine waliamini kwamba Shetani angeka, kwa namna fulani, kuishi ndani yake na kumtumia kama chombo, akitenda kupitia kwake kwa nguvu zake mwenyewe;[1941] wakati wengine waliamini kwamba shetani mwenyewe angefanywa mwili moja kwa moja katika mtu wa Dajjali.[1942]

b) Atatambulika kwa kiburi kisicho cha kawaida na atajitangaza kuwa Mungu: *mpinzani anayepinga na kujinua juu ya kila kitu kinachoitwa Mungu au kinachoweza kuabudiwa, hata ataketi hekaluni mwa Mungu kama Mungu, akijitangaza kuwa Mungu* (2 Wathessalonike 2:4).

c) Ili kufikia lengo lake, atahubiri mafundisho ya uongo yanayopingana na imani ya wokovu ya Kristo, mafundisho ya udanganyifu ambayo nayo atapotosha wengi—wadhaifu na wasiofaa: kuja kwake … *kwa udanganyifu wote wa kihalifu kwa wale wanaopotea, kwa sababu hawakukubali upendo wa kweli ili waokolewe. Na kwa sababu hii Mungu atawatuma upotovu wenye nguvu, wapate kuamini uongo, ili wote wahukumiwe ambao hawakukubali kweli bali waliifurahia dhuluma* (2 Wathes. 2:10–12).

d) Ili kuthibitisha mafundisho yake na kuwadanganya watu zaidi, atafanya ishara na miujiza ya uongo: kuja kwake*, kwa kazi ya Shetani, kutakuwa na nguvu zote na ishara na miujiza ya uongo* (2 Wathes. 2:9).[1943]

e) Mwisho, ataharibiwa kwa mkono wa Kristo Mwokozi atakapokuja kuhukumu walio hai na wafu: *yule mpinga-kristo atadhihirika, ambaye Bwana Yesu atamwangamiza kwa pumzi ya kinywa chake na kumfutilia mbali kwa kuonekana kwa kuja kwake* (2 Wathes. 2:8).

[1939] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi*, V, 25, n. 1, na zifuatazo; Hippolytus, *Kuhusu Mpinga Kristo*, sura 14, 15; Tertullian, *Kuhusu Dawa ya Ubaguzi*, sura 4; Eusebius, *in Luc.* XVII, 24; Chrysostom, *de cruc. et latron.* homil. 1, n. 4; II, n. 4; Ambrose, *Bened. Patriarch.* c. 7; Jerome, *in Ps.* LXXXIX; Theodoret, *in Nam.* quaest. III.

[1940] Lactantius, *Inst. Divin.* VII, 17; Hesychius wa Yerusalemu, *Quaest.* IX, katika Coteler, *Monum. eccles. Graec.* Vol. VIII; Jerome, *in Isa.* sura XVI, XIII.

[1941] Cyril, Mahubiri, Hotuba za Jumla, V, n. 14, uk. 321; Yohana wa Damascus, Ufafanuzi wa Imani Sahihi, Kitabu cha IV, Sura ya 26, kur. 300–301.

[1942] 'Kabla ya kuja kwa Kristo, adui wa mwanadamu na mpinzani wa Mungu, shetani, mnyang'anyi wa jina la Mungu, atatokea duniani, akiwa amevaa asili ya kibinadamu' (Theodoret, Ufafanuzi Mfupi wa Misingi ya Kimungu, sura ya 23, katika Chr. Readings 1844, IV, 355).

[1943] 'Akijua kwamba hatapata msamaha katika hukumu, atapiga vita waziwazi, si kupitia watumishi wake, kama ilivyo desturi, bali kwa mkono wake mwenyewe, kupitia kila aina ya ishara na maajabu ya uongo. Kwa kuwa yeye ni baba wa uongo, atatumia matendo ya udanganyifu kuupotosha ubongo, hatafanya watu wafikiri kuwa wanaona mtu aliyefufuliwa kutoka kwa wafu, ilhali hajafufuliwa; kwamba wanaona viwete wakitembea na vipofu wakipata kuona, ilhali hakuna uponyaji uliotokea' (Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Jumla, XV, § 14, uk. 321). Jambo hili linaonekana pia katika tafsiri ya Mtakatifu Efrem wa Siria kuhusu kuja kwa Bwana na Mpinga Kristo (Kazi za Watu Watakatifu wa Kanisa la Awali, XIV, 31).

2) Kwa msingi wa dokezo fulani katika Neno la Mungu na unabii wa fumbo kuhusu Mpinga Kristo, mawazo yafuatayo kumhusu yamekuwepo tangu zamani:

a) Atatoka katika kabila la Dani. Hii ilibainishwa kutokana na maneno ya baba wa taifa Yakobo: *'Dani atakuwa nyoka kando ya njia, nyoka mkali kando ya njia* kuu' (Mwa. 49:17); kutokana na maneno ya Yeremia: *'Kutoka kwa Dani husikika mngurumo wa farasi wake*' (Yer. 8:16), na hasa kutokana na ukweli kwamba katika Kitabu cha Ufunuo (sura ya 7), wakati ya kuorodhesha makabila yote ya Israeli—ambapo katika kila kabila Malaika alichapa muhuri watumishi wa Mungu elfu kumi na mbili—kabila la Dani halitajwi kabisa.[1944]

(b) Kutakuwa na mtawala mwenye nguvu ambaye atachukua mamlaka kwa nguvu na kupanua ushawishi wake juu ya mataifa yote. Maana imeandikwa katika kitabu cha nabii Danieli: *'Mfalme huyo atatenda kulingana na mapenzi yake mwenyewe; atajikuza na kujitukuza juu ya kila mungu* [(Dan. 11:36); (Dan. 7:24)], na katika Kitabu cha Ufunuo: *'Na joka likampa nguvu zake na kiti chake cha enzi na mamlaka kuu'* (Ufu. 13:2), *'na akapewa mamlaka juu ya kila kabila na watu na lugha na taifa'* (Ufu. 13:7).[1945]

c) Atafanya mateso makali dhidi ya Wakristo, atadai ibada ya kimungu kutoka kwa kila mtu, ataapotosha wengi, na kuwaua wale wasiomfuata. *Na ikamruhusiwa kupigana vita na watakatifu na kuwashinda* [(Ufunuo 13:7); (Dan. 7:21)]. *Na wote wanaoishi duniani wamtumaini, ambao majina yao hayajaandikwa katika Kitabu cha Uzima cha Mwana-Kondoo, aliyechinjwa tangu kuwekwa kwa misingi ya ulimwengu* (Ufunuo 13:8). *Na ikamwezeshwa kutoa pumzi ya uhai kwa sanamu ya yule mnyama, ili sanamu ya yule mnyama iweze kusema na kuwafanya wote wasioitukuza sanamu ya yule mnyama wauawe* (Ufunuo 13:15).[1946]

(d) Kumkabili Kristo wa Uongo, Mungu atatuma mashahidi wawili kutoka mbinguni ambao, kama ilivyoandikwa katika Kitabu cha Ufunuo, watatangaza ukweli, watafanya miujiza, na, watakapomaliza ushuhuda wao, watauawa na joka; kisha, baada ya siku tatu na nusu, watafufuka kutoka kwa wafu na kupaa mbinguni (Ufunuo 11:3–12). Wengine wamedhania kuwa mashahidi hawa wawili wanahusu Enoko [kulingana na (Sir. 44:15)] na Eliya Mtishbiti [kulingana na (Mal. 4:6); (Sir. 48:9–10)].[1947]

(d) Utawala wa Dhambi Mkuu utadumu kwa miaka mitatu na nusu tu. Maana imeandikwa katika kitabu cha nabii Danieli: *'Watakabidhiwa mkononi mwake kwa muda, na nyakati, na nusu ya* wakati' [(Dan. 7:25); (Dan. 12:7)],[1948] na katika Kitabu cha Ufunuo: *'na akapewa mamlaka ya kutenda kwa miezi arobaini na mbili*' (Ufu. 13:5), — 'nao *watakanyaga mji mtakatifu kwa miezi arobaini na mbili*' (Ufu. 11:2). Katika sehemu hiyo hiyo, kuhusu mashahidi wawili ambao Mungu atawatuma kupinga Kristo wa Uongo, inabainishwa kwamba *watatabiri kwa siku elfu moja mia mbili na sitini* (Ufunuo 11:3), na kumhusu mwanamke aliyevaa jua (yaani Kanisa), inahadithwa kwamba *alikimbilia jangwani, ambako mahali palikuwa pameandaliwa kwa ajili yake na Mungu*, *ili alelewe huko kwa siku elfu moja mia mbili na sitini* (Ufunuo 12:6), na kwa kweli *aliruka jangwani hadi mahali pake, mbali na yule nyoka, naye alilelewa huko kwa wakati mmoja, nyakati mbili na nusu wakati* (Ufunuo 12:14).[1949]

[1944] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi*, V, 30; Hippolytus, *Kuhusu Mpinga Kristo*, sura 14, 15; Hilary, *Maelezo ya Mathayo*, XVII; Ambrose, *Baraka ya Patriaki*, sura 7; Jerome, *Maelezo ya Mika*, sura IV; Augustine, *Mji wa Mungu*, XX, 7.

[1945] 'Mkashifu na mvunjaji wa sheria, ambaye hatapokea ufalme kutoka kwa mababu zake, bali atateka mamlaka kwa uchawi' (Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Jumla, XV, § 13, uk. 320–321. Sinodi ya Dameski, Ufafanuzi Sahihi wa Imani ya Kweli, Kitabu IV, Sura 26, uk. 301).

[1946] Irenaeus, *Kinyume na Ubaguzi*, V, 25, n. 1; 28, aya ya 2; Cyril wa Yerusalemu, *Mahubiri ya Jumla*, XV, aya ya 15, uk. 322.

[1947] Efrem wa Siria, Homilia juu ya Kuja ya Bwana na Kristo wa Uongo, katika The Works of the Holy Fathers, juz. XIV, uk. 33; Yohana wa Damascus, Exact Exposition of the Orthodox Faith, Kitabu IV, sura ya 26, uk. 301, na wengine (tazama Thesaurus Ecclesiasticus ya Couçepa chini ya neno: ἀντίχριστος).

[1948] 'Mpinga Kristo atatawala kwa miaka mitatu na nusu tu. Tunasema hivi, si kwa kurejelea vitabu ambavyo uungu wake haujulikani, bali kwa kurejelea Danieli; anasema: "nao watakabidhiwa mkononi mwake hadi wakati mmoja, na nyakati mbili, na nusu ya wakati" (Dan. 7:25). Kwa 'wakati' inamaanisha mwaka mmoja, ambao ndani yake ataonekana na kuongezeka kwa nguvu; kwa 'nyakati' inamaanisha miaka miwili inayofuata ya utawala wake usio na sheria, ambayo pamoja na wa kwanza itakuwa miaka mitatu; na kwa 'nusu wakati' inamaanisha miezi sita. Na katika kifungu kingine Danieli pia anasema: 'Nao watapa kiapo kwa Mungu aliye hai milele, hata kwa wakati mmoja, na nyakati mbili, na nusu ya wakati' (Dan. 12:7). (Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Jumla, XV, § 16, uk. 323–324).

[1949] Kwa ujumla, maelezo ya kina zaidi kuhusu Kristo wa Uongo yanaweza kupatikana katika kitabu cha Mheshimiwa Stephen Yavorsky: Ishara za Kuja kwa Kristo wa Uongo na Mwisho wa Enzi. Moscow, 1703.

Inafaa kutambua kwamba unabii unaomhusu Kristo wa Uongo umewahi kutumika zaidi ya mara moja kwa watu mbalimbali. Wengine, kulingana na ushuhuda wa Mbarikiwa Augustino, walimwona Kristo wa Uongo katika Nero;[1950] wengine walimwona katika Wagnosti;[1951] wengine katika kuhani mkuu wa Kirumi au katika upapa kwa ujumla: — wazo lililotokea na kusambaa sana Magharibi wakati wa Zama za Kati miongoni mwa waumini wengi wa madhehebu,[1952] lakini ambalo lilipata nguvu hasa kwa kuibuka kwa jumuiya za Kiprotestanti,[1953] likapenya katika mifumo yao ya teolojia na likafafanuliwa tena na tena katika insha maalum,[1954] — na kadhalika.

§262. Matukio yatakayotokea Siku ya Mwisho, na mpangilio wake

1. Shughuli za Dajjal duniani zitaendelea hadi siku yenyewe ya hukumu. Siku hiyo hiyo kuu, matukio yafuatayo muhimu yatatokea: Bwana, Mhukumu wa walio hai na waliokufa, atashuka kutoka mbinguni [(Luka 17:24); (1 Kor. 1:8)], ambaye atammaliza Kristo wa Uongo kwa kuonekana kwa kuja Kwake (2 The. 2:8); kwa sauti ya Bwana, wafu watafufuliwa kwa ajili ya hukumu [(Yohana 5:25); (Yohana 6:54)], na walio hai watageuzwa (1 Wakorintho 15:51–52); hukumu yenyewe itafanyika kwa walio hai na waliokufa, na kwa hakika kwa ulimwengu wote [(Yohana 12:48); (Warumi 2:5–6)]; mwisho wa dunia utafuata (Mathayo 13:39) na kuja kwa ufalme uliobarikiwa wa Kristo (1 Wakorintho 15:24).

2. Matukio haya makuu yatafanyika mfululizo kwa kasi kubwa sana—au hata kwa wakati mmoja—hadi ni karibu kuwa vigumu kuyatambua na kuonyesha waziwazi mpangilio wake. Hata hivyo, kwa ajili ya urahisi katika kuchunguza kila kimoja, haitakuwa kinyume na busara kuyapanga, kulingana na mada yetu kuu ya Hukumu ya Mwisho, katika mpangilio ufuatao: **1)** mazingira ya awali ya Hukumu ya Mwisho: **a)** kuja kwa Bwana, Mhukumu wa walio hai na waliokufa; **b)** ufufuo wa wafu kwa ajili ya hukumu, kwa sauti ya Bwana (Yohana 5:25), na mabadiliko ya walio hai; **2)** hukumu yenyewe, uhalisia wake, asili na sifa zake; **3)** hatimaye, mazingira yanayoambatana na Hukumu ya Mwisho: **a)** mwisho wa dunia na mabadiliko yake kwa moto (kwa maana haiwezekani hili litokee kabla ya Hukumu, kabla ya ufufuo wa wafu na mabadiliko ya walio hai, ambao vinginevyo wangelazimika kuchomwa pamoja na dunia (2 Pet. 3:10) na wasingeweza kuishi hadi kuja kwa Bwana (1 Kor. 15:51), wakiendelea na shughuli zao za kawaida (Mathayo 24:37–41); **b)** mwisho wa ufalme wa neema wa Kristo na mwanzo wa ufalme wa utukufu.

§263. Hali za awali za Hukumu ya Mwisho: a) kuja kwa Bwana kama Hakimu wa walio hai na wafu

Kuja kwa Bwana duniani kama Mhukumu wa walio hai na wafu: hili ndilo tukio kuu la kwanza litakalotokea siku ya mwisho ya dunia!

1) Ukweli wa kuja huku kwa pili kwa Bwana duniani umeithibitishwa waziwazi katika Maandiko Matakatifu. Yeye mwenyewe alisema: 'Kwa maana Mwana wa Mtu atakuja katika utukufu wa Baba yake pamoja na malaika wake; na wakati huo atamlipa kila mtu kulingana na matendo yake' (Mathayo 16:27), na alizungumza mara kadhaa, akielezea maelezo kamili ya kuja Kwake [(Mathayo 24:27–30); (Mathayo 25:31–42); (Marko 8:38); (Luka 12:40); (Luka 17:24); (Yohana 14:3)]. Malaika waliowatokea Mitume wakati wa Kupaa kwa Bwana mbinguni waliwatangazia: *'Yesu huyu, ambaye amechukuliwa kutoka kwenu kwenda mbinguni, atakuja vivyo hivyo kama mlivyomwona akienda mbinguni'* (Matendo 1:11). Mtume Yuda ananukuu katika barua yake unabii wa Henoki, wa saba tangu Adamu: *Tazama, Bwana anakuja na maelfu ya malaika wake watakatifu—kuwahukumu wote, na kuwahukumu wote wasio haki miongoni mwao kwa matendo yote yaliyotokana na uasi wao, na kwa maneno yote makali ambayo wadhambi wasio haki wamemwambia* (Yuda 1:14–15). Mitume wengine mara nyingi waliwakumbusha Wakristo juu ya huu mpito wa pili wa Bwana, wakati mwingine ili kuwatia nguvu katika imani na uchaji Mungu [(1 Yohana 2:28); (Tito 2:12–13)], wakati mwingine ili kuwazuia kuwahukumu majirani zao (1 Kor. 4:5), wakati mwingine ili kuwahimiza waumini kuwa waangalifu na tayari daima (1 The. 5:2–6), na wakati mwingine ili kuwafariji katika dhiki zao (1 Pet. 4:13).

[1950] De civit. Dei XX, 19, n. 3.
[1951] Hammond, katika 2 Wathessalonike.
[1952] Klee, *Manuel de l'hist. des dogm. Chrét.*, Vol. 1, uk. 133, Paris 1848.
[1953] Luther, Captiv. Pabyl.; Calvin, Institutes, Kitabu IV, Sura 8, n. 10.
[1954] Kiini cha mzozo kuhusu mada hii kati ya Waprotestanti na Wakatoliki wa Kirumi kimefafanuliwa kwa ufupi katika *The Theology of St Irenaeus Falkowski*, Kitabu XVII, uk. 6, katika Juz. II, kur. 262–263.

2) Bwana alielezea asili ya kuja Kwake kwa mara ya pili kwa sifa zifuatazo:

a) Itakuwa ya ghafla na ya ghafla. *Kama vile umeme unavyong'aa kutoka mashariki na kuonekana hadi magharibi, ndivyo itakavyokuwa kuja kwa Mwana wa Mtu* [(Mathayo 24:27); linganisha. [(Luka 17:24)]. *Kama ilivyokuwa katika siku za Nuhu, ndivyo itakavyokuwa katika kuja kwa Mwana wa Adamu* (Mathayo 24:37).

b) Kwanza kabisa, kana kwamba ni mtangulizi wa Mhukumu wa mbinguni, msalaba Wake utaonekana mbinguni: na kisha ishara ya Mwana wa Mtu itaonekana mbinguni; na kisha makabila yote ya dunia yataomboleza (Mathayo 24:30).[1955]

c) Baada ya hayo, wale walioko duniani wataona Mhukumu Mwenyewe, akija juu ya mawingu ya mbingu, akiwa amezungukwa na umati usiohesabika wa malaika: *nao wataona Mwana wa Mtu akija juu ya mawingu ya mbingu kwa nguvu nyingi na utukufu* (Mathayo 24:30), akiwa na malaika watakatifu (Marko 8:38).

3) Kwa upande wa asili na kusudi lake, kurudi kwa Bwana mara ya pili duniani kutakuwa tofauti kabisa na mara ya kwanza. Wakati huo alikuja kwa unyenyekevu, *akijinyenyekeza, akiwa mwongofu hata kufa, hata kufa msalabani* (Fil. 2:8); Aliteswa, akadharauwa na kudhihakiwa isivyo na hesabu, na kusulubishwa kama mhalifu. Sasa atakuja *katika utukufu wake, akiwa na malaika watakatifu wote, na kisha ataketi kwenye kiti cha enzi cha utukufu wake* (Mathayo 25:31); Basi wote wanaoishi duniani wataona waziwazi jinsi *Mungu alivyomwinua na kumpa jina lililo juu ya majina yote, ili kwa jina la Yesu magoti yote yainamike—mbinguni, duniani na chini ya dunia—na kila ulimi ukiri kwamba Yesu Kristo ni Bwana, kwa utukufu wa Mungu Baba* (Flp. 2:9–11). Wakati ule alikuja, *si ili ahudumiwe, bali kuhudumu na kutoa roho yake kuwa gharama ya ukombozi wa wengi* (Mathayo 20:28), *si kuuhukumu ulimwengu, bali kuuokoa ulimwengu* (Yohana 12:47). Sasa atakuja—kuhukumu ulimwengu kwa haki (Matendo 17:31) na kuwaita watu wote duniani wahesabuwe jinsi walivyotumia haki zake, jinsi walivyojipatia wokovu uliolipiwa kwa damu yake, na kumtuza kila mtu kulingana na matendo yake (Mathayo 16:27).

Kanisa la Orthodox, likiangalia dhana ya Kuja kwa Pili kwa Bwana kama mojawapo ya dhana zake za msingi, daima limeitangaza katika Imani yake kwa maneno: 'na tena atakuja kwa utukufu kuwahukumu walio hai na waliokufa…' Na walimu wa Kiorthodoksi, wakiwafafanulia maneno haya ya Imani kwa wale wanaojiandaa kuongozwa, wangesema: 'Hatuhubiri kuja kwa Kristo mara moja tu, bali pia jingine, ambalo litakuwa na utukufu mkubwa zaidi kuliko la kwanza. Kwani katika la kwanza Alionyesha uvumilivu Wake, ilhali katika la pili Ataonekana akiwa na taji la Mungu Mfalme…. Katika kuja Kwake kwanza, alilala kwenye malisho, amefungwa nepi; katika kuja Kwake kwa pili, atavaa nuru kama vazi (Zab. 103:2). Katika kuja Kwake kwanza, alivumilia msalaba, akipuuza aibu yake (Ebr. 12:2); katika kuja Kwake kwa pili, atakuja, akiwa ameambatana na umati wa malaika, katika utukufu… Mwokozi hatakuja kuhukumiwa tena, bali kuhukumu wale waliomhukumu. Yeye ambaye hapo awali alinyamaza alipokuwa akihukumiwa, atawahoji wale wakiukaji sheria walioonyesha ukosefu wao wa adabu msalabani, na atasema: 'Ninyi mlikifanya hiki, nami nikanyamaza' (Zab. 49:21). Kama mjenga wa nyumba, alikuja wakati ule, akiwashawishi watu kwa himizo lake; lakini sasa, kwa sababu ya ulazima, hata kama hawataki, watakuwa chini ya utawala wake."[1956]

§264. b) Ufufuo wa Wafu na Mageuzi ya Walio Hai

Siku ile ya mwisho kabisa (Yohana 6:40–44) na wakati uleule ambapo kushuka kwa Bwana kwa utukufu kutoka mbinguni hadi duniani, akiwa amezungukwa na majeshi ya mbinguni, kunatokea, Atatuma malaika wake mbele Yake wakiwa na tarumbeta ya radi (Mathayo 24:31), na wafu watasikia sauti ya Mwana wa Mungu (Yohana 5:25): *kwani Bwana mwenyewe, kwa amri, kwa sauti ya Malaika Mkuu na tarumbeta ya*

[1955] 'Ndipo alama ya Mwana wa Mtu itaonekana mbinguni (beti 30), yaani msalaba, ambao ni mng'aro kuliko jua; maana jua likiwa limefifia na kufichika, msalaba huonekana; usingeonekana kama haungekuwa mng'aro zaidi kuliko miale ya jua. Lakini alama hii inaonekana kwa madhumuni gani? Ili kuwadhalilisha kabisa ukosefu wa haya wa Wayahudi. Kwa maana Kristo atakuja kwa hukumu hii akiwa na haki kuu zaidi – msalaba – ukidhihirisha si majeraha Yake tu bali pia kifo Chake cha aibu' (John Chrysostom, Mahubiri juu ya Injili ya Mathayo, Mahubiri LXXVI, sehemu ya 3, juz. III, uk. 309–310). 'Msalaba Mtakatifu utaonekana tena kwanza wakati wa Kuja kwa Kristo Mara ya Pili, kama fimbo ya heshima, inayotoa uhai, inayoheshimika na takatifu ya Zawadi ya Kristo, kulingana na maneno ya Bwana, anayesema kwamba ishara ya Mwana wa Mtu itaonekana kutoka mbinguni (Mathayo 24:30)' (Ephrem wa Syria, Mahubiri kuhusu Msalaba Mtakatifu, katika The Works of the Holy Fathers, juz. XIV, uk. 41). Tazama Cyril, Hieromonk, Mahubiri ya Jumla, juz. XV, sura ya 22, uk. 329.

[1956] Kirili wa Yerusalemu, Mahubiri ya Jumla, XV, sura ya 1, kurasa 308–309.

Mungu, atashuka kutoka mbinguni, na wafu walio katika Kristo watafufuka kwanza; kisha sisi tulio hai… tutabadilishwa [(1 Wathes. 4:16–17); (1 Kor. 15:52)].

I. Kwamba ufufuo wa wafu utatokea hakika:

1) Ukweli huu ulikuwa tayari unajulikana katika Kanisa la Agano la Kale [(Matendo 23:6); (Matendo 24:5)]. Katika katikati ya mateso yake makali, Yobo mwenye haki alijituliza kwa wazo *hili*: *'Ninajua kuwa Mwokozi wangu yu hai, na atainua mwili wangu unaoisha kutoka mavumbini siku ya mwisho'* (Yobo 19:25). Ndugu watakatifu wa Makabeo, waliokufa kifo cha shahidi kwa mikono ya Antiochus, vivyo hivyo walijituliza na kujitia nguvu kwa maneno: *'Mfalme wa ulimwengu atatuamsha, sisi tuliokufa kwa ajili ya sheria Zake, kwa uzima wa milele*' [(2 Makabeo 7:9); (2 Makabeo 11:14)]. Yuda Makedoni alituma dhabihu ya kifalme Yerusalemu kwa ajili ya dhambi za waumini wenzake walioanguka vitani; *alitenda kwa hekima na utakatifu mkuu, akiwa na ufufuo akilini* (2 Makedoni 12:43). Martha, dada wa Lazaro, Bwana Yesu alipomwambia, 'Kaka yako atafufuka', akajibu: *'Najua atafufuka katika ufufuo, siku ya mwisho'* (Yohana 11:23–24).

2) Kristo Mwokozi Mwenyewe alishuhudia na kuthibitisha ukweli huu kwa uwazi kabisa alipomjibu Marta, akasema: *'Mimi ndiye ufufuo na uzima; yeye atendaye imani nami, kama aanguka, ataishi*' (Yohana 11:25), na hata awali zaidi, alipotangaza mara mbili mbele ya Wayahudi wote: *'Kweli, kweli, nawaambia: wakati unakuja, na umeshafika, ambao wafu watasikia sauti ya Mwana wa Mungu, na watakapoisikia*, wataishi'; na tena: *'Wakati unakuja ambapo wote walio katika makaburi watasikia sauti ya Mwana wa Mungu; na wale waliotenda mema watatoka kwa ajili ya ufufuo wa uzima, na wale waliotenda mabaya kwa ajili ya ufufuo wa hukumu* [(Yohana 5:25); (Yohana 28–29)].

3) Ukweli huu ulihubiriwa na Mitume Watakatifu. Petro na Yohana, muda mfupi baada ya kuanza utume wao, walifungwa jela na Wayahudi, kama vile Mtakatifu Luka anavyoeleza, *kwa kuwafundisha watu na kutangaza katika Yesu ufufuo wa wafu* (Matendo 4:2). Mtume Paulo alishuhudia juu yake mwenyewe kwamba *alikuwa na tumaini katika Mungu kwamba kutakuwa na ufufuo wa wafu, wa wale waliyo haki na wasio haki* [(Matendo 24:15); (Matendo 17:18–32); (Matendo 23:6)]. Mahali pengine, Mtume huyo huyo anahesabu ukweli wa ufufuo wa wafu miongoni mwa kweli za msingi za Ukristo (Waebrania 6:2), wakati katika kifungu kingine anaeleza hili kwa nguvu zaidi, akionyesha uhusiano wake wa karibu na ukweli wa ufufuo wa Kristo na ujumbe mzima wa Injili: *Basi ikiwa inahubiriwa kwamba Kristo amefufuka kutoka kwa wafu, wapi wengine wenu husema kwamba hakuna ufufuo wa wafu? Kama hakuna ufufuo wa wafu, basi Kristo hakufufuka; na kama Kristo hakufufuka, basi kuhubiri kwetu ni bure, na imani yenu ni bure. Zaidi ya hayo, tungeonekana kuwa mashahidi wa uongo kumhusu Mungu, kwa sababu tungekuwa tumeushuhudia kwamba Mungu alimfufua Kristo, ambaye hakumfufua, ikiwa, yaani, wafu hawafufuki; maana ikiwa wafu hawafufuki, basi Kristo naye hajafufuka. Na kama Kristo hakuinuliwa, imani yenu ni bure* (1 Kor. 15:12–17).

4) Ukweli huu umekuwa ukidumishwa na kufundishwa na Kanisa Takatifu kama mojawapo ya misingi mikuu kabisa, hata katika imani zake za msingi;[1957] ulitangazwa na mashahidi watakatifu walipokwenda kwenye kifo chao cha hiari;[1958] ilitetea na watetezi wa Ukristo dhidi ya wapagani na wapinga imani;[1959] ilifafanuliwa na wachungaji na walimu, mara nyingi hata katika kazi zilizotungwa mahsusi kwa ajili hiyo,[1960] wakiita kuwa ni ukweli wa msingi na wa kimsingi wa imani ya Kikristo.[1961]

II. Uwezekano wa ufufuo wa wafu lazima pia uwe bila shaka.

1) Kristo Mwokozi alionyesha uwezekano huu kwa neno na kwa tendo. Kwa neno, aliposema kwa Wanasaduki, waliyoikataa ufufuo wa wafu: *'Mmekosea, kwa kuwa hamjui Maandiko wala nguvu za* Mungu' (Mathayo 22:29); na kwa uwazi zaidi, alipokuwa akielezea matunda ya sakramenti ya Ekaristi, alishuhudia: *'Yeyote aliyeila Nyama Yangu na kuinywa Damu Yangu ana uzima wa milele, nami nitamfufua siku ya mwisho.*

[1957] Tazama imani: Imani ya Mitume, Imani ya Nikea-Konstantinopoli, Imani ya Athanasius, pamoja na zile za Mtakatifu Irenaeus (Adv. Haer. 1, 10), Tertullian (De Praescr. Haeret., c. 13) na wengine.

[1958] Barua ya Kanisa la Smyrna kuhusu Umashujaa wa Polycarp, aya ya 14, katika *Chronological Readings* 1821, I, 135. Linganisha na Ruinart, *Acta Martyrum Sincerum*, kur. 70, 150, 494, Amsterdam, 1713.

[1959] Justin, Apolojia 1, sura ya 18, 52; Tatian, *Contra Graecus*, sura ya 6; Theophilus, *Ad Autolicum*.

[1960] Wafuatao waliacha nyuma kazi maalum kuhusu ufufuo wa wafu: Mt. Justin Mwenye Dhulma, Athenagoras, Tertullian, Clement wa Aleksandria, Origen, Mt. Methodius, Eusebius, Mt. Gregory wa Nyssa, Mt. Ambrose, Mt. Ephrem wa Syria, Mt. Zeno wa Verona na wengine.

[1961] Justin. *Dialog. cum Thyph.* c. 80; Tertullian. *De resurr. earnis* c. 1; Augustine. *De civit. Dei* XX, 20; Cyril of Alexandria. *In Joann.* XX, 24, 25.

Kwa maana Nyama Yangu ni chakula cha kweli, na Damu Yangu ni kinywaji cha kweli. Yeyote aliyeila Nyama Yangu na kuinywa Damu Yangu anakaa ndani Yangu, nami ndani yake.' Kama vile Baba aliye hai alivyotuma, nami ninaishi kwa Baba, ndivyo yeyote anayenila naye ataishi kwa ajili yangu (Yohana 6:54–57). Hakika, kama vile Yeye alivyowafufua wafu kweli hata wakati wa huduma Yake duniani [(Luka 7:14, 8:49); (Yohana 11:44)], Aliwainua, wakati wa kifo Chake, kwa nguvu isiyoonekana, miili ya watakatifu wengi huko Yerusalemu (Mathayo 27:52–53), na hatimaye akafufuka Yeye mwenyewe (1 Wakorintho 15:20 na kadhalika).

2) Mitume, katika kuelezea uwezekano huu hasa wa ufufuo wa wafu, walielekeza kwa: **a)** uweza mkuu wa Mungu Baba: *Mungu alimfufua Bwana kutoka kwa wafu; Naye atatufufua sisi kwa nguvu zake* (1 Kor. 6:14);

b) uhusiano wa Mwana wa Mungu nasi: *Kristo alifufuliwa kutoka kwa wafu, mbegu za kwanza za wale waliokufa … Kama katika Adamu wote wanakufa, ndivyo katika Kristo wote watahuishwa* (1 Kor. 6:20–22), *Yeye atakayebadilisha mwili wetu wa unyonge ili ufanane na mwili wake wa utukufu, kwa uwezo ule anaotumia kuutawala kila kitu* (Fil. 3:21); **c)** uhusiano wa Roho Mtakatifu anayetoa uzima nasi: *Basi, ikiwa Roho wa yule aliyemfufua Yesu katika wafu anakaa ndani yenu, yeye aliyemfufua Kristo katika wafu ataiwapa uhai miili yenu ya mavumbi kwa Roho wake anayekaa ndani yenu* (Warumi 8:11); **d)** alama za ufufuo katika maumbile: *Lakini mtu anaweza kuuliza, 'Wafu wanafufuliwa vipi? Na watafika na mwili wa aina gani?' Ewe mjinga! Kile unachopanda hakitahuisha isipokufa. Na mnapopanda, hampandi mwili ule utakaokuwa, ila mbegu tupu, yeyote ile—mhindi au mbegu nyingine yoyote; lakini Mungu humpa mwili kama apendavyo, na kila mbegu mwili wake* (1 Kor. 15:35–38).

3) Wababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, wakichochewa na pingamizi za washirikina na wamwili, walijitahidi kuelezea kwa undani mkubwa uwezekano wa ufufuo wa wafu. Ili kufanikisha hili:

a) Waliieleza wazo kwamba, katika ulimwengu kwa ujumla, hakuna kinachoharibiwa au kuisha kuwepo, lakini kwamba kila kitu hubaki salama katika nguvu na mkono wa kulia wa Mwenyezi;[1962] kwamba miili yetu huacha kuwepo kwa sisi tu kupitia kifo, na si kwa Mungu, ambaye anajua kila kitu kikamilifu, hata chembechembe ndogo kabisa za kila mwili uliokufa, hata kama zingetawanywa kote na kuungana na miili mingine, na ambaye daima anaweza kuunganisha chembechembe hizi tena katika kiumbe chao cha zamani.[1963]

b) Walikumbuka uponyaji mbalimbali wa miujiza ya magonjwa, kama ilivyoelezwa katika Biblia,[1964] ufufuo mbalimbali wa wafu,[1965] na hasa ufufuo wa Bwana Yesu Mwenyewe.[1966]

[1962] Tatiyo, *Contr. Graec.*, sura ya 6; Minucius Fel., *Ad Octav.*, sura ya 16; Gregori wa Nyssa, *De Opif. Homin.*, sura ya 26; Jeromu, *Epist. XXXVIII ad Pammach.*

[1963] Tertullian, *De Resurrectione Carnis*, sura 68 na zifuatazo. 'Acha mbegu mbalimbali za mimea zichanganyike pamoja (nakupa mifano dhaifu, kwa kuwa wewe ni dhaifu katika imani), na acha mbegu hizi mbalimbali za mimea zipatikane katika kikundi kimoja cha mkono wako: je, ni vigumu kwako wewe mwanadamu, au, kinyume chake, ni rahisi kutofautisha kilicho kwenye kiganja chako, na kutenganisha mbegu za kila mmea kulingana na asili yake, na kuzipa nafasi zake stahiki ili zikue? Basi, unaweza kutofautisha na kurejesha katika hali yake ya awali kile kilicho mkononi mwako; lakini je, Mungu hawezi kutofautisha na kurejesha katika hali yake ya awali kile kilicho mkononi mwake?' (Kirili wa Yerusalemu, Mahubiri ya Katekesi XVIII, sura ya 3, uk. 407).

[1964] Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi V, 12, n. 6; Gregory wa Nyssa, Hotuba III, Kuhusu Ufufuo wa Kristo, Kazi Zake Juz. III, uk. 425, iliyohaririwa na Morel.

[1965] Irenaeus, *Adversus Haereses*, V, 13, n. 1; Tertullian, *De Resurrectione Carnis*, c. 17; *Constitutio Apostolica*, V, 7; Cyril wa Yerusalemu, *Mihubiri ya Jumla*, XVIII, n. 16, uk. 419.

[1966] Ignatius wa Antiokia, Epist. ad Smyrn. n. 1; ad Trall. n. 9; Irenaeus, Dhidi ya Uongo V, 7, n. 1; Justin, Mazungumzo na Trypho, c. 69; Cyprian, Epist. LXXIII; Epiphanius, Dhidi ya Uongo LXIV, n. 67; Kirili wa Aleksandria, *in Joan.* X, 10.

c) Tuligeukia ulimwengu wa asili na kutafuta ndani yake picha na mifano ya Ufufuo, kama vile: mimea kichipuka kutoka kwa mbegu iliyotupwa ardhini na kuachwa ichane,[1967] uumbazaji upya wa asili kila mwaka,[1968] uumbazaji upya wa mchana,[1969] kuamka kutoka usingizini[1970] na kadhalika.

d) Walizungumzia nguvu na ufanisi wa sakramenti za Kikristo: ubatizo, ambamo tunazaliwa upya kabisa, kwa roho na mwili, kwa maisha ya milele;[1971] Kikrismisho, ambapo si roho yetu tu bali pia mwili wetu unawekwa alama isiyoweza kuharibika ya Roho Mtakatifu, Bwana anayetoa uhai;[1972] Ekaristi, ambapo roho na mwili wetu hupata lishe kwa mwili na damu inayotoa uhai ya Mtoaji wa Uhai Mwenyewe na huungana naye kweli.[1973]

(d) Hasa, wakijibu pingamizi kwamba ufufuo wa wafu haueleweki kwetu, walielekeza kwenye mambo mengine ambayo pia hayana kueleweka kwetu, kama vile: kuzaliwa kwa kila mwanadamu,[1974] uumbaji wa mwanzo wa mwili wa mwanadamu kutoka kwa vumbi la ardhi,[1975] uumbaji wa ulimwengu kutoka kwa kutokuwepo[1976] na kadhalika.

III. Kwa msingi wa Neno la Mungu, tukifuata Mababa Watakatifu wa Kanisa, tunaweza kutafakari juu ya umuhimu wenyewe wa ufufuo wa wafu.

1) Neno la Mungu linafundisha kwamba Mwana wa Mungu alikuja duniani kwa lengo la kutuokoa kutoka kwa dhambi na kutoka kwa madhara yote ya dhambi [(Mathayo 18:11); (Tito 2:14); (Waebrania 2:14–15)], na kwamba kupitia haki zake ametuhakikishia hata zaidi ya tulichokipoteza katika Adamu (Warumi 5:15–17). Lakini mojawapo ya madhara makubwa zaidi ya dhambi ni kifo; mshahara wa dhambi ni kifo (Rum. 6:23); mojawapo ya hasara zetu kuu katika Adamu ni kupoteza uhai, hata katika mwili (Mwa. 3:17). Hivyo basi, kwa asili ya Ukristo, ni lazima kwamba, kama wote wanakufa katika Adamu, vivyo hivyo wote watafanywa hai katika Kristo siku moja (1 Kor. 15:22), ili si tu adui wetu wa kwanza—shetani—ashindwe, bali pia adui wetu wa mwisho—mauti—aangamizwe (1 Kor. 15:26). Vinginevyo, kusudi la kuja kwa Kristo

---

[1967] Klementi wa Roma, Epist. 1 ad Corinth. n. 24; Teofili, ad Autolic. 1, 13; Tertulliano, Apol. ch. 48; Epifanio, haer. LXIV, n. 37, 68; Kirili wa Yerusalemu, Mahubiri XVIII, n. 6: 'Ngano hupandwa, ikitokea hivyo, au mbegu ya aina nyingine yoyote: mara tu mbegu inapodondoka, inakufa, inachachuka na kuwa isiyofaa kwa chakula. Hata hivyo, inachukuliwa kuwa hai, na baada ya kudondoka ikiwa katika umbo dogo, sasa inaonekana katika umbo zuri. Lakini ngano iliumbwa kwa ajili yetu. Kwa maana ngano na mbegu zingine ziliumbwa kwa ajili ya matumizi yetu, na si kwa ajili yao wenyewe. Basi, kile kilichoumbwa kwa ajili yetu, kikiwa kimeuawa, huishi tena; na je, sisi, ambao vitu hivi viliumbwa kwa ajili yetu, tukifa, hatutafufuka tena?' (- uk. 410).

[1968] Theophilus, ad Autol. 1, 13; Tertullian, de resurr. carnis, ch. 12; Minucius Fel., ad Octav., ch. 31; Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri, IV, n. 30, uk. 78; Ambrose, de resurr., Kitabu II, n. 61.

[1969] Theophilus, ad Autol. 1, 13; Epiphanius, Ancorat. n. 84; Zeno wa Verona, de resurr. n. 8.

[1970] Tertullian, *De Anima*, sura ya 43; Epiphanius, *Haereses*, LXIV, n. 37.

[1971] Irenaeus, *Adversus Haereses*, Kitabu III, 17, n. 2; Isidore wa Pelusium, *Epistolae*, Kitabu 1, Barua CCXXI: 'Kwa hiyo tunabatizwa kwa niaba ya wafu, tukiamini kwamba wamebadilishwa kwa asili kuwa wasioharibika.'

[1972] Dionysius wa Areopagite, *Kuhusu Cheo cha Kanisa*, Kitabu cha VII, Na. III, § 9.

[1973] Ignatius Mwenye-Mungu, Barua kwa Waefeso, n. XX ('dawa ya kutokufa, kinga dhidi ya kufa'); Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi, IV, 18, n. 5; Gregory wa Nyssa, Mahubiri na Mafundisho, c. 38; Hilary, Kuhusu Utatu, VIII, 16.

[1974] Justin, Apolojia 1, n. 19; Tatian, Contra Graec. c. 6; Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri IV, n. 30, uk. 78; XVIII, n. 9: 'Miaka mia moja, au hata mia mbili iliyopita, sisi sote tuliokuwepo wapi ambao sasa tunazungumza na kusikiliza? Je, hatujui muundo wa asili wa miili yetu? Je, hujui kwamba tumetoka katika vitu dhaifu, visivyo na umbo na vya aina moja? Na kutokana na dutu hii moja isiyo na umbo na dhaifu, mwanadamu hai huundwa; kutokana na dutu hii dhaifu, inapochukua mwili, mishipa imara na macho angavu huundwa, na mashavu kwa ajili ya hisia ya kunusa, masikio kwa ajili ya kusikia, ulimi kwa ajili ya kuongea, moyo unaopiga, mikono kwa ajili ya kazi, na miguu kwa ajili ya kukimbia, na viungo vingine vyote. Na hii dutu dhaifu inakuwa mjenzi wa mashua na mjenzi wa nyumba, mbunifu na msanii katika sanaa zote, shujaa, mtoaji wa sheria na mfalme. Mungu, aliyetuumba kutoka kwa dutu isiyoumbwa, je, hataweza kuwafufua wafu? Yeye anayechochea mwili kutoka kwa vitu dhaifu zaidi—hivi hawezi kumfufua mwili uliokufa? Yeye aliyeumba kile ambacho hakikuwepo hapo awali—hivi hawezi kumfufua yule ambaye aliwahi kuwepo na kisha akafa?' (kur. 412–413)?

[1975] Nilus. Epist. lib. 1, epist. ad Aphlhon. Samarit. CIX. CXI.

[1976] Irenaeus, Dhidi ya Ujinga, Kitabu V, Sura 3, n. 2; Tertullian, Apolojia, Sura 48; Epiphanius, Dhidi ya Ujinga, LXIV, n. 66, 72; Kirili wa Yerusalemu, Kitabu XVIII, n. 6: 'Tukilinganisha ugumu wa jambo hili: ni kipi kigumu zaidi, kuchonga sanamu tangu mwanzo, au kurejesha iliyounguka katika hali yake ya awali? Je, Mungu, ambaye alituumba sisi kutokana na kutokuwepo, hawezi kabisa kumfufua yule aliye hai atakapokufa?' (uk. 409); Yakobo wa Nyssa, kuhusu Ufufuo wa Wafu: 'Kama Mungu alimuumba Adamu kutokana na kitu hakuna, basi ni rahisi zaidi kwake kumfufua katika umbo ambalo tayari alikuwa nalo, kwa sababu mbegu tayari ilikuwa imepandwa katika udongo… Kama ardhi ilizaa kile ambacho hakikuwa na mbegu yake ndani yake; na kama, bila kupandwa, ilizaa katika utimamu wake: basi, ni nini kilicho vigumu sana kuhusu kuzaa kile ambacho kina mbegu yake ndani yake, na kuzaa, baada ya kupandwa?' (Chron. Readings 1837, II, 32–33).

duniani, kusudi la Ukristo wote, halitatimizwa kikamilifu: mwanadamu hatawekwa okoweni kikamilifu, si maadui wake wote wataangamizwa, na katika Kristo tutapokea kidogo kuliko tulichopoteza katika Adamu.

2) Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa wamethibitisha kwamba ufufuko wa miili yetu unahitajika kwa haki ya Mungu na kwa hekima Yake. Haki: kwa kuwa mwili wa mwanadamu hushiriki katika matendo mema ya roho na makosa yake; kwa hivyo, kwa mujibu wa haki, lazima pia ushiriki katika thawabu zake za milele au adhabu zake.[1977] Hekima: kwa kuwa, katika hekima Yake, Mungu aliumba mwanadamu kama mchanganyiko wa mwili na roho, ili katika umbo hili atimize kusudi lake; kwa hivyo, hekima ya Mungu haingethibitishwa na matendo Yake ikiwa, mapema au baadaye, mwili wa mwanadamu, ukiwa umetengwa na roho, usingeunganishwa tena nayo kuunda mwanadamu kamili.[1978]

IV. Ufufuo wa wafu utakuwa wa ulimwengu wote na wa wakati mmoja. Yaani: **a)** watu wote watafufuliwa: *kama katika Adamu wote wanakufa, vivyo hivyo katika Kristo wote watafufuliwa* (1 Kor. 15:22); **b)** si wale waliyo haki tu, bali pia wale wabaya: *kutakuwa na ufufuo wa wafu, wa waliyo haki na wa waliyo dhuluma* (Matendo 24:15); **c)** wote watafufuliwa pamoja, waliyo haki na wabaya: *wakati unakuja ambapo wote walio katika makaburi watasikia sauti ya Mwana wa Mungu; na wale waliotenda mema watatoka kwa ajili ya ufufuo wa uzima, ilhali wale waliotenda mabaya watatoka kwa ajili ya ufufuo wa hukumu* (Yohana 5:28–29). Upana huu na umoja wa wakati wa ufufuo wa wafu ulitambuliwa kwa kauli moja na Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa.[1979]

V. Kuhusu asili yao, miili iliyofufuka:

1) *Kimsingi* zitakuwa *sawa* na zile zilizounganishwa na roho husika wakati wa maisha haya ya sasa. Hii ni dhahiri:

a) kutoka kwa dhana yenyewe ya ufufuo, ambayo ina maana ya urejesho na kufufuliwa kwa kitu kile kile kilichokufa, badala ya uundaji au uumbaji wa kitu kipya;[1980] **b)** kutoka kwa mfano wa Kristo Mwokozi, aliyefufuka kutoka kaburini kwa mwili Wake mwenyewe (Yohana 20:25–27); **c)** kutoka kwa mistari wazi ya Maandiko ambayo inasema kwamba ni *wale walio katika makaburi yao hasa watakaosikia sauti ya Mwana wa Mungu na, wakiisikia, watafufuka* (Yohana 5:28), na kwamba *mwili huu unaopotea lazima uvae kutoweka, na mwili huu wa kufa uvae kutokufa* (1 Wakorintho 15:53);[1981] **(d)** kutoka kwa mafundisho thabiti na ya kauli moja ya Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa[1982] 1982.

2) Lakini, kwa upande mwingine, pia zitatofautiana na miili yetu ya sasa: kwa maana zitasimamishwa katika umbo lililotukuzwa, kwa mfano wa mwili uliosimamishwa wa Kristo Mwokozi, ambaye, kama Mtume anavyosema, *atabadilisha mwili wetu wa unyonge ili uweze kufanana na mwili wake wa utukufu* (Filipi 3:21). Hasa, Mtume Paulo anaelezea tofauti hii kati ya miili yetu ya baadaye, iliyofufuliwa na ile ya sasa kwa maneno yafuatayo: 'Imefumwa katika uharibifu, inafufuliwa katika kutoharibika; imefumwa katika aibu, inafufuliwa katika utukufu; *imefumwa katika uharibifu, inafufuliwa katika kutoharibika; imefumwa katika unyonge,*

[1977] Sirili wa Yerusalemu, Mahubiri ya Jumla, XVIII, uk. 4, 19, uk. 407, 423; Eusebio, *De Resurrectione*, Kitabu 1 (katika Galland, IV, uk. 480); Ambrozi, *De fide resurrectione*, n. 52: 'Kwa kuwa kusudi lote la maisha yetu liko katika umoja wa mwili na roho, na kwa kuwa ufufuo ni ama thawabu ya matendo mema au adhabu ya wabaya, ni lazima mwili ufufuke tena, kwani ni kupitia mwili ndipo matendo yetu hufanyika… na kadhalika'; Yohana wa Damascus, Ufafanuzi wa Imani Sawa, Kitabu IV, Sura ya 27: 'kama roho peke yake ingefanya matendo ya wema, yangu peke yake ingepokea taji; na kama yangu peke yake ingejishusha kwa anasa, yangu peke yake, kwa haki, ingeadhibiwa. Hata hivyo, kwa kuwa roho haifanyi matendo mema wala mabaya bila mwili, ni haki tu kwamba roho na mwili kwa pamoja wapokee thawabu yao' (uk. 303).

[1978] Athenaeus, *De Resurrectione Mortuorum*, n. 15.

[1979] Clement wa Roma, Epist. 1 ad Corinth. n. 24; Imin, Apolog. 1, n. 18. 52; Theophilus, ad Autol. 1, 13; Tertullian, De praescr. haeret., c. 13; Athanasius, *Kuhusu Kuumbwa Mwili kwa Neno*, sura ya 10; Hilary, *Maelezo ya Zaburi LV*, sura ya 7; Cyril wa Yerusalemu, *Mahubiri ya Jumla*, juz. IV, sura ya 30; Eusebius, *Maelezo ya Zaburi 1*, sura ya 5; John Chrysostom, *Mahubiri kwa Waebrania*, XIX, sura ya 1.

[1980] (4979) Kwani Ufufuo si, kwa kila hali, urejesho katika hali ya asili? (Gregory wa Nyssa, katika hom. 1 ya Eklesiast. katika Opp. Vol. 1, uk. 385, ed. Morei). Maana ufufuo ni hili: urejesho katika hali ya asili ya kuwepo kwetu (- katika hotuba ya mazishi ya Pulcher, T. III, uk. 523). Inanukuliwa na Yohana Krisostomo katika mahubiri yake XLI juu ya 1 Wakorintho, n. 2.

[1981] Alifundisha waziwazi kwamba si kitu kingine kinachoinuliwa, bali kile kitu hiki hasa kinachopotea. Kwa maana, kana kwamba, kwa kidole alielekeza kwenye jambo hili hasa, akisema, 'kitu hiki kinachopotea na kitu hiki kinachoweza kufa' (Theodoret, katika 1 Wakorintho XV, 53, katika Juz. III, uk. 280).

[1982] Irenaeus, Dhidi ya Ubaguzi II, 59, n. 5; V, 13, n. 3–5; Justin, Kuhusu Ufufuo wa Mwili, n. 2. 5 (katika Spicil. ya Grabe, Jz. II); Theophilus, Kwa Autolycus 1, 12; II, 36; Methodius, Kuhusu Ufufuo 11. 12. 13; Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Jumla, IV, n. 3. 31; XVII, n. 18; Epiphanius, Heri, LXIV, n. 64; Jerome, Barua XXXVIII dhidi ya makosa ya Yohane wa Yerusalemu; Augustine, Dhidi ya Faustus, XI, 3.

inafufuliwa katika utukufu; zimepandwa katika udhaifu, zimefufuliwa katika nguvu; zimepandwa mwili wa asili, zimefufuliwa mwili wa kiroho (1 Kor. 15:42–44). Yaani, miili iliyofufuliwa itakuwa:

a) Isiyoharibika na isiyo na kifo — kama Mwokozi alivyosema pia: *'Wale watakaostahili kufikia enzi hiyo na ufufuo kutoka kwa wafu hawataoa wala hawatolewi, wala hawawezi tena kufa*' (Luka 20:35–36); kama Mtakatifu Paulo mwenyewe anavyoelezea wazo hili zaidi: *'Hii mwili unaoharibika lazima uvae usioharibika, na huu mwili wa kufa lazima uvae usiokufa'* (1 Kor. 15:53), na kama Wazazi Watakatifu wa Kanisa walivyofundisha kwa kauli moja.[1983]

b) Tukufu au yenye mng'ao — kama mwili wa Kristo Mwokozi alipobadilika sura juu ya Mlima Mzaboni (Flp. 3:21), na kulingana na ahadi Yake ya kimungu: 'ndipo *wateule watakapong'aa kama jua katika Ufalme wa Baba yao'* (Mathayo 13:43).[1984]

c) Imara na yenye nguvu—kwa kuwa hazitaathiriwa na uchovu,[1985] wala na udhaifu wowote wa maisha haya ya sasa.[1986]

d) Kiroho, ambacho, kinyume na mwili wa sasa wa kimwili, wa kidunia au wa vifaa vinyororo, kitakuwa nyepesi mno, mwanga,[1987] na cha mbinguni (1 Kor. 15:48–49), hawatahitaji chakula wala kinywaji (1 Kor. 6:13),[1988] na watakuwa huru kutokana na mahitaji mengine ya kimwili, kama vile roho zisizo na miili — Malaika [(Luka 20:36); (Mathayo 22:30)].

3)[1989] Hata hivyo, inapaswa kuzingatiwa kwamba:

a) Ingawa sifa zote za miili iliyofufuliwa zilizotajwa hapo juu zimefunuliwa kwetu katika Neno la Mungu, kwa sasa hatuwezi kuzielezea kwa usahihi, kama walivyokiri waalimu maarufu wa awali wa Kanisa wenyewe: "Mwili huo (uliotolewa wazimu)," anasema Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu, "utakuwa wa kiroho, wa ajabu, kiasi kwamba hatuwezi kuelezea sifa zake ipasavyo."[1990]

b) Kwamba sifa zote zilizotajwa bila shaka zitakuwa za miili ya wale waliotengenezwa ambao wamefufuliwa, waliotengwa kwa furaha ya milele, lakini si zote kwa miili ya wale wenye dhambi waliotengenezwa.[1991] Angalau, haiwezi kusemwa kwamba miili ya wale wa mwisho pia itainuka katika utukufu na kutukuzwa, wakati sifa hii inaelezwa waziwazi na Mwokozi Mwenyewe pekee kwa wenye haki (Mathayo 13:43), na ingekuwa kinyume kabisa na sifa za wenye dhambi waliofufuliwa na pia na hatima yao

---

[1983] Irenaeus, *Adversus Haereses*, V, 13, n. 3; Irrolitus, *Contra Graecus et Platon*, n. 2; Hilary, *Commentary on Psalm* CXLIII, n. 7; Theodore of Heraclea, *Commentary on Psalm* CII, 5; Kirili wa Yerusalemu, Mahubiri, IV, n. 31: 'Sote tutapokea miili ya milele, lakini si kwa namna moja. Watu wema watapokea ili wafurahi milele pamoja na malaika; na wabaya, ili wapate mateso ya milele kwa ajili ya dhambi zao' (uk. 79).

[1984] 'Ndipo,' asema Maandiko, 'wenye haki watang'aa kama jua (Mathayo 13:43) na mwezi, na kama mwangaza wa anga (Danieli 12:3). Na Mungu, akitangulia kuona kutokumwamini kwa wanadamu, aliwapa hata minyoo midogo zaidi majira ya joto uwezo wa kutoa mwangaza kutoka miilini mwao, ili watu, wakihukumu kwa kile wanachoona, waweze kuamini kile wanachokisubiri. 'Yeye anayetoa kidogo anaweza pia kutoa kila kitu: yeye aliyeumba mdudu kung'aa—je, si zaidi atamwangazia mwenye haki' (Cyril wa Yerusalemu, Mahubiri ya Katekisimu, XVIII, § 18, uk. 422). Vilevile kwa John Chrysostom, ad viduam junior, n. 3; Theodoret, *In Philippians* III, 21; Gregory the Great, *Homily on Job* XVIII, n. 76.

[1985] Origen, *Kinyume na Celsus*, IV, 57; Cyril wa Yerusalemu, *Mahubiri ya Jumla*, XVIII, n. 18, uk. 422; Basil Mkuu, *Maelezo ya Zaburi*, CXIV, n. 5.

[1986] Hilari, Maoni juu ya Mathayo, Kitabu X, dokezo 20; Augustino, *De Civitate Dei*, Kitabu XIII, 20.

[1987] 'Je, ni kwa namna gani,' unaweza kuuliza, 'je, mwili wa sasa si wa kiroho? Ni wa kiroho, lakini ule utakuwa wa kiroho zaidi sana. Kwa maana kwa sasa neema tele ya Roho Mtakatifu mara nyingi huviondoka kabisa kwa wale wanaotenda dhambi nyingi…; lakini wakati ule haitakuwa hivyo, kwa maana Yeye atakaa daima katika miili ya wenye haki, na nguvu Yake itashinda, bila kujali hali ya nafsi yenyewe. Au hii ndiyo maana Mitume alikusudia aliposema: mwili ni wa kiroho—ama kwamba utakuwa mwepesi na nyepesi zaidi (κουφότερον και λεπτότερον), na wenye uwezo wa kuruka hewani; au, kwa uwezekano mkubwa, yote mawili" (John Chrysostom, katika 1 Wakorintho, hom. XLI, n. 3).

[1988] 'Mwili wa asili hupandwa (1 Kor. 15: 42–44), yaani, mwili mzito na wenye kufa, hupandwa; mwili wa kiroho hunuka, kama vile mwili wa Bwana baada ya Ufufuo, uliopita kupitia milango iliyofungwa, haukujua uchovu, na haukuhitaji chakula, usingizi au kinywaji" (Yohana wa Damascus, Ufafanuzi wa Imani ya Kiorthodox, Kitabu IV, Sura 27, uk. 306).

[1989] Isidore wa Pelusium, Epistolae, Kitabu III, Barua 77; Hilary, Maoni juu ya Zaburi, CXVIII, Barua III, n. 3; Augustine, Mji wa Mungu, XIII, 20.

[1990] Mihadhara ya Katekisimu, XVIII, n. 18, uk. 422; taz. Augustine, Enchiridion, c. 92; Mahubiri CCLXXVII, n. 13.

[1991] 'Mtume, kwanza kabisa, anatofautisha kati ya wenye dhambi na wale walio haki, akisema: "miili ya mbinguni, miili ya duniani", akimaanisha kwamba wale wa kwanza ni wa kidunia na wale wa pili ni wa kimbinguni. Kisha anaonyesha tofauti kati ya wenye dhambi wenyewe, akisema: 'Nyama si nyama moja; kwa maana nyama moja ni ya mwanadamu, na nyingine ni ya ng'ombe, na nyingine ni ya samaki, na nyingine ni ya ndege' (1 Kor. 15:39), na kadhalika." (Chrysostom, Mahubiri XLI juu ya 1 Wakorintho, n. 3).

ya mateso ya kuzimu.[1992] Jambo moja tu linaweza kutamkwa kwa uhakika: kwamba miili ya wenye dhambi pia itaamka isiyoharibika na isiyo na kifo; kwani Mtume anahusisha sifa hii kwa ujumla kwa miili yote iliyofufuliwa anapozungumzia wafu wote: 'Maana filimbi itapulizwa, na wafu watafufuliwa wasioharibika' (1 Kor. 15:52–53). 'Tutainuka,' Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu pia alifundisha, 'na sote tutakuwa na miili ya milele, lakini si yote sawa. Kama mtu yeyote ni mwema, atapokea mwili wa mbinguni, ambao kwao, kama inavyostahili, anaweza kuungana na malaika; lakini kama mtu yeyote ni mwenye dhambi, atapokea mwili wa milele, uliotengwa kuhangaika kwa dhambi zake, ili awake milele katika moto na asipotee."[1993]

(c) Kwamba si miili yote ya wale waliyo haki yenyewe itakuwa na sifa zilizotajwa hapo juu kwa kiwango sawa; angalau, si yote itatukuzwa kwa usawa, bali kulingana na haki za kila mtu aliye haki. Kwa maana Mtume Mtakatifu anasema waziwazi: *'Kuna utukufu mmoja wa jua, na utukufu mwingine wa mwezi, na utukufu mwingine wa nyota; na nyota hii inatofautiana na nyota ile kwa utukufu.' Ndivyo ilivyo kwa ufufuo wa wafu* (1 Kor. 15:41–42).[1994]

4) Kulikuwa pia na maoni maalum au dhana fulani kuhusu sifa nyingine za miili iliyofufuliwa, kama vile jinsia, umri na kadhalika; lakini hizi ni masuala ambayo hakuna kinachosemwa kwa uhakika, kutokana na ukosefu wa mafundisho ya moja kwa moja na ya wazi. Baadhi, kwa mfano, walidhani kwamba, wakati wa ufufuo wa miili, tofauti kati ya jinsia zingetoweka;[1995] wengine, kinyume chake, waliamini kwamba ingebaki;[1996] hatimaye, kundi la tatu liliamini kwamba wafu wote wangefufuka kama wanaume — mtazamo ambao Mt. Augustino aliupinga.[1997] Baadhi walidhani kwamba wafu wote—wazee, wanaume, vijana na watoto—wangefufuka wakiwa *na* umri *uleule—yaani, urefu kamili wa Kristo* (Efe. 4:13);[1998] wengine walidai kuwa haitakuwa kwa umri uleule, ingawa hawakukubali kwamba watoto wachanga na vijana wangefufuliwa wakiwa wachanga au vijana badala ya wakiwa wamekomaa.[1999]

VI. Baada ya kufunua, kadri ilivyohitajika na kuwa na manufaa kwetu, fumbo la ufufuo wa wafu wa baadaye, Mtume Paulo pia alifunua fumbo lingine kuhusu wale watakaobaki hai hadi siku ya kuja kwa Kristo mara ya pili. 'Siri hii,' aliandika kwa wanafunzi wake huko Korintho, ambao alikuwa amewaelezea tu mafundisho ya ufufuo, *'nawambia siri: si sisi sote tutakufa, bali sisi sote tutabadilika—kwa ghafla, kwa jicho kupepesa, kwa tarumbeta ya mwisho; maana tarumbeta itapigwa, na wafu watafufuliwa wasiokuwa na uharibifu, na sisi tutabadilika. Maana mwili huu unaoangamia lazima uvae kutangamika, na mwili huu wa kufa lazima uvae kutokufa* (1 Wakorintho 15:51–53). Ingawa maneno haya ni mafupi, yanafunua waziwazi kweli tatu zifuatazo:

1) Mabadiliko ya walio hai siku ya mwisho yatatokea haraka sana kama ufufuo wa wafu: kwa kupepesa jicho, kwa tarumbeta ya mwisho.

2) Mabadiliko ya walio hai yatatokana na sababu ile ile, kutoka kwa sauti ile ile yenye nguvu zote ya Kristo, ambayo wafu watafufuliwa nayo, na wakati uleule, si kabla: kwa maana filimbi itapulizwa, na wafu watafufuliwa wasiooza, na sisi tutabadilishwa (taz. 1 The. 4:15–17).

[1992] 'Wote hupokea mwili kulingana na matendo yao wenyewe. Miili ya wale walio haki huwaka mara saba zaidi kuliko nuru ya jua; ilhali miili ya wenye dhambi hupatikana kuwa ya giza na imejaa harufu mbaya; na mwili wa kila mtu hufichua matendo yake: kwani kila mmoja wenu hubeba matendo yake katika mwili wake mwenyewe' (Ephrem wa Syria, Mahubiri kuhusu Hukumu na Ufufuo, katika The Works of the Holy Fathers, j. XV, uk. 125). Linganisha na Augustine, Epist. CCV, § 14.

[1993] Cat. of Sermons XVIII, § 19, uk. 422.

[1994] 'Wote watafufuka tena kwa nguvu ileile, kutuharibika kwileile, na utukufu uleule wa kutoharibika; lakini wote kwa heshima ileile (τιμής) na usalama (άσφαλείας)' (Chrysostom, Homilia XLI juu ya 1 Wakorintho, n. 3).

[1995] Origen, Tafsiri ya Waefeso V, 28; Tafsiri ya Mathayo, Kitabu XVII, n. 30; Basil Mkubwa, Mahubiri juu ya Zaburi 114.

[1996] Tertullian, *De Resurrectione Carnis*, sura ya 60; Jerome, *Epistola ad Pammachium* kuhusu makosa ya Yohana wa Yerusalemu.

[1997] Augustine, *De Civitate Dei*, XXII, 17, 18.

[1998] Mtoto mchanga ambaye mama yake alifariki akiwa naye akiwa mjamzito, wakati wa Ufufuo, atatokea kama mwanadamu mkamilifu, naye atamtambua mama yake, naye atamtambua mtoto wake…. Muumba atawafufua wana wa Adamu wakiwa sawa; kama alivyowaumba wakiwa sawa, ndivyo atakavyowafufua kutoka kwa mauti wakiwa sawa. Katika Ufufuo hakuna wakubwa wala wadogo. Na yeye aliyezaliwa kabla ya wakati atafufuka kama yule aliyekomaa. Ni kwa msingi wa matendo yao na namna yao ya maisha tu ndipo wengine watakatifuzwa na kuwa na utukufu huko; na wengine watakuwa kama nuru, huku wengine wakawa kama giza' (Ephrem wa Syria, Kuhusu Hofu ya Mungu na Hukumu ya Mwisho, katika The Works of the Holy Fathers, XV, 306–307. Ling. Hilary, Maelezo ya Mathayo, sura V, n. 10).

[1999] Augustine, *De Civitate Dei*, XXII, 14–15.

3) Mabadiliko ya walio hai yatakuwa ni yale yale kama ufufuo wa wafu, yaani: miili yetu ya sasa, ambayo inaharibika na ni chini ya kifo, itageuzwa kuwa isiyoharibika na isiyo na kifo*: 'hili jitu linaloharibika ni lazima liavie jitu lisiloharibika, na hili jitu linalokufa ni lazima liavie jitu lisilo na kifo*' (1 Kor. 15:53).[2000]

Hatuwezi kujielezea mabadiliko haya yajayo ya walio hai kama vile hatuwezi kujielezea ufufuo ujao wa wafu.

§265. Siku ya Mwisho ya Hukumu yenyewe: uhalisia wake, asili yake na sifa zake

Mara tu Hakimu wa walio hai na wafu atakapojitokeza duniani katika utukufu Wake, na wafu watakapofufuliwa na walio hai kubadilishwa kwa amri Yake, hukumu yenyewe juu yao itaanza—Hukumu ya Mwisho.

Tazama pia Tertullian, *Apologeticus*, sur. 18; *Constitutio Apostolica*, V, 7; Hilary, *Maoni juu ya Zaburi LI*, n. 10; Cyril wa Alexandria, *Kuhusu Ibada ya Roho na Ukweli*, Kitabu XVII; *Maoni juu ya Yohana*, IV, 51; Theodoret, *Maoni juu ya 1 Wakorintho*, VI, 51.

I. Uhalisia wa Hukumu ya Mwisho unathibitishwa bila shaka katika ushuhuda uleule wa Maandiko Matakatifu na Maandiko Matakatifu ambapo uhalisia wa Kuja kwa Bwana mara ya Pili na ufufuo wa wafu unathibitishwa: kwani jambo moja limeunganishwa kwa jingine kwa namna isiyotenganishwa. Hivyo basi:

Kristo Mwokozi alifundisha waziwazi: *'Baba haahukumu mtu yeyote, bali amemkabidhi Mwana hukumu yote ... Na amempa mamlaka ya kutekeleza hukumu, kwa kuwa yeye ni Mwana wa Mwanadamu.' Msishangae hili; kwa maana saa inakuja, ambapo wote walio katika makaburi watasikia sauti ya Mwana wa Mungu; na wale waliofanya mema watatoka kwa ajili ya ufufuo wa uzima, na wale waliofanya mabaya kwa ajili ya ufufuo wa hukumu* [(Yohana 5:22), (Yohana 27–29)]. Na tena wakati mwingine: *Mwana wa Adamu atakuja katika utukufu wa Baba yake pamoja na malaika wake, na ndipo atakapompa kila mtu kulingana na matendo yake* [(Mathayo 16:27); taz. (Mathayo 7:21–23); (Mathayo 11:22–24); (Mathayo 12:35–42); (Mathayo 13:37–43); (Mathayo 19:28–30); (Mathayo 24:30); (Mathayo 25:31–46)].

2) Mitume Watakatifu walihubiri kwa uwazi usio na ubishi: *Yeye (Mungu) ameweka siku ambayo atahukumu ulimwengu kwa haki, kupitia Mtu aliyemteua, akiwapa wote uhakikisho kwa kumfufua kutoka kwa wafu* (Matendo 17:31). *Tazama, Bwana anakuja na maelfu maelfu ya malaika wake watakatifu—kuwahukumu wote na kuwashitaki wote wasio haki miongoni mwao kwa kila tendo la uasi wanalotenda* (Yuda 1:14–15). *Kwa maana ni lazima sote tusimame mbele ya kiti cha hukumu cha Kristo, ili kila mtu apokee stahili yake kwa yale aliyoyatenda akiwa na mwili, iwe ni mema au mabaya* [(2 Kor. 5:10); taz. (Rum. 2:5–7); (Rum. 14:10); (1 Kor. 4:5); (Efe. 6:8); (Kol. 3:24–25); (2 The. 1:6–10); (2 Tim. 4:1); (Ufu. 20:11–15)].

3) Kanisa Takatifu daima limehimiza na kutangaza ukweli huu kama mojawapo ya misingi mikuu. Imani inayoitwa ya Mitume inasema: '(Ninaamini katika Kristo) aliyepaa mbinguni, atakayekuja kuwahukumu walio hai na waliokufa'; Imani ya Nike-Konstantinopoli inasema: 'na ambaye atarudi tena kwa utukufu kuwahukumu walio hai na waliokufa'; katika Imani ya Athanasia: 'Atakuja kuwahukumu walio hai na waliokufa; wakati wa kuja Kwake watu wote watafufuliwa pamoja na miili yao, na watatoa hesabu ya matendo yao.' Hili linajirudia katika maandishi ya Wababa Watakatifu na Walimu wa Kanisa: Polycarp,[2001] Justin,[2002] Tertullian,[2003] Cyprian,[2004] Cyril wa Yerusalemu,[2005] John Chrysostom,[2006] na wengine.[2007]

II. Taswira ya Hukumu ya Mwisho, kama ilivyoonyeshwa katika Neno la Mungu, inatuonyesha:

[2000] 'Na miili hiyo, ingawa haitaharibika, itabadilishwa na kuingia katika kutokuoza' (Chrysostom, Mahubiri XLII juu ya 1 Wakorintho, n. 2). Tazama pia Tertullian, *Apologeticus*, sura ya 18; *Constitutio Apostolica*, V, 7; Schlarer, *Maelezo ya Zaburi LI*, n. 10; Cyril wa Alexandria, *Kuhusu Ibada ya Roho na Ukweli*, Kitabu XVII; *Maelezo ya Yohana*, IV, 51; Theodoret, *Maelezo ya 1 Wakorintho*, VI, 51.

[2001] 'Yeye ambaye… haitwi Ufufuo wala Hukumu ndiye mzaliwa wa kwanza wa Shetani.' Epist. ad Philipp. n. 7.

[2002] Apolojia 1, n. 8. 52; Mazungumzo na Tryfo, n. 117. 125.

[2003] Kuhusu Kupitwa na Wakati kwa Ujinga, sura ya 13.

[2004] Siku ya hukumu imekaribia, kama Maandiko Matakatifu yanavyotangaza (Barua kwa Demetrio, sura ya 8).

[2005] Mafundisho ya Katekisimu IV, n. 15, uk. 67–68; XV, 1, 2.

[2006] 'Msiwamini maneno yetu: waulizeni Wayahudi, Wagiriki, mheretiki yeyote; wote, kana kwamba kwa sauti moja, watajibu kwamba kutakuwa na hukumu na malipo. Na kama hujaridhika na ushuhuda wa wanadamu: waulize mashetani wenyewe, na utawasikia wakilia: 'Kwa nini umekuja hapa kabla ya wakati kututesa?' (Mathayo 8:29)" (katika Mahubiri ya Kirumi, XXXI, uk. 706, kulingana na tafsiri ya Kirusi).

[2007] Athanasius, *De Resurrectione Mortuorum*, sura ya II; Isidore wa Pelusium, *Epistolae*, Kitabu cha III, Barua ya 37; Theodoret, *Maoni juu ya Zaburi IX, 9*.

1) Jaji ameketi kwenye kiti cha enzi cha utukufu: *'Bwana Mungu atakapokuja katika utukufu wake, na malaika watakatifu wote pamoja naye, wakati huo ataketi kwenye kiti chake cha enzi cha utukufu*' (Mathayo 25:31).

2) Wale wanaotekeleza mapenzi Yake na, kwa namna fulani, kuwa majaji-wenzake. Malaika ndio watakaotekeleza mapenzi Yake: *'Atatuma malaika wake kwa sauti kuu ya tarumbeta, nao watawakusanya wateule wake kutoka pande zote nne za upepo, kutoka ncha moja ya mbingu hadi ncha nyingine'* (Mathayo 24:31), *nao wataikusanya kutoka katika Ufalme wake vizingiti vyote na wale wanaotenda maovu* (Mathayo 13:41), *na watenganye wabaya katikati ya wale waliyo haki* (Mathayo 13:49). Watakatifu watakuwa washirika katika hukumu—angalau, Watakatifu walio kamili zaidi, kama vile Mitume Watakatifu: *'Kweli nawaambieni*,' alisema Kristo kwa wanafunzi Wake, *'ninyi mliokuwa mkinifuata—katika enzi ijayo, Mwana wa Mtu atakapoketi katika kiti chake cha utukufu, nanyi mtaketi katika viti kumi na viwili kuwahukumu makabila kumi na mawili ya Israeli*' (Mathayo 19:28). *'Je*, *hamjui*,' Mt. Paulo aliwauliza Wakorintho, *'kwamba watakatifu watahukumu ulimwengu*?' (1 Kor. 6:2).[2008]

3) Wale watakaohukumiwa. Wafuatao wataonekana mbele ya kiti cha hukumu**: a)** watu wote, walio hai na waliokufa: *na mataifa yote yataokusanywa mbele Zake* (Mathayo 25:32), *— mbele za Mungu na Bwana wetu Yesu Kristo, Ambaye atawahukumu walio hai na waliokufa katika kuonekana Kwake na Ufalme Wake* (2 Tim. 4:1): *Yeye ndiye Mhukumu wa walio hai na waliokufa, aliyeteuliwa na Mungu* (Matendo 10:42); **b)** wenye haki na wabaya: *kwa maana ni lazima sote tusimame mbele ya kiti cha hukumu cha Kristo, ili kila mtu apokee ijara ya yale aliyoyatenda, iwe ni mema au mabaya* [(2 Kor. 5:10); taz. (Yohana 5:29); (Warumi 2:6–7)];[2009] **c)** si watu wote tu, bali pia roho zilizokuwa zimeanguka, ambazo, kulingana na ushuhuda wa Mtume, Mungu hatazirehemu, bali akiwafunga kama wafungwa wa giza, atawaweka wakilindwa na wale wanaoteswa [(2 Petro 2:4); taz. (Yuda 6)].

4) Mada ya hukumu. Mada ya hukumu itakuwa — **(a)** si tu matendo ya binadamu: kwa kuwa Bwana atalipia kila mtu kulingana na matendo yake [(Warumi 2:6); taz. (2 Kor. 5:10); (Yuda 15)];[2010] **b)** bali pia maneno: *'Nawaambieni, siku ya hukumu watu watalazimika kutoa hesabu kwa kila neno lisilo na maana wanalolizungumza'* (Mathayo 12:36); **c)** na mawazo ya ndani kabisa: *kwa maana Bwana atakuja, ambaye ataleta machunguni yaliyo gizani na kufichua makusudio ya moyo, na hapo kila mtu atapokea sifa kutoka kwa Mungu* [(1 Kor. 4:5); taz. (Ufunuo 2:23)].[2011]

5) Kutenganishwa kwa wacha Mungu na waovu. *...Naye atawatenganisha wengine kwa wengine, kama mchungaji anavyotenganisha kondoo na mbuzi; naye ataweka kondoo mkono wake wa kuume, na mbuzi mkono wake wa kushoto* (Mathayo 25:32–33).

6) Tangazo la hukumu la Jaji kwa makundi yote mawili. Ndipo Mfalme atakapowaambia *wale walioko upande wake wa kulia: 'Njoo, baraka za Baba yangu, urithi wenu, ufalme ulioandaliwa kwa ajili yenu tangu kuumbwa kwa ulimwengu*' (Mathayo 25:34) … Kisha atasema kwa wale wa upande wake wa kushoto: *'Kisha atasema kwa wale wa upande wake wa kushoto: "Ondokeni mbali nami, mlilolokwa, mkaingie katika moto wa milele uliotayarishwa kwa ajili ya ibilisi na malaika wake*" (Mathayo 25:41).

[2008] 'Mtakapoketi katika viti kumi na viwili kama Waamuzi wa wote, kuwahukumu viumbe wote: dhihirisheni kwamba mimi sijatakafishwa, na mnitoe gizani na katika kila dhiki, enyi watakatifu wangu, Mitume watakatifu' (Octoechos, Sehemu ya 1, folio 199 verso, Moscow, 1838).

[2009] 'Inaposemwa kwamba waovu hawatainuka kwa hukumu, hii ina maana kwamba hawatainuka kwa hukumu, bali kwa hukumu ya adhabu. Kwa maana Mungu hahitaji kesi ndefu; bali mara tu wabaya watakapoinuliwa, adhabu itafuata" (Kirili wa Yerusalemu, Maelekezo ya Jumla, XVIII, § 14, uk. 417).

[2010] 'Kila mtu ataona matendo yake mwenyewe yakiwa mbele yake, yaliyo mema na yaliyo mabaya, yote aliyoyatenda hapo awali' (Ephrem wa Syria, 'Mahubiri kuhusu Ufufuo wa Wote' katika The Works of the Holy Fathers, juz. XIV, uk. 16).

[2011] 'Hata katika matendo madogo kabisa, iwe mabaya au mema, kutakuwa na hukumu kali. Tutakabiliwa na adhabu kwa mtazamo usiofaa; tutatoa hesabu kwa maneno ya bure na yale ya utani, kwa uvumi, kwa mawazo, kwa ulevi; na vivyo hivyo, katika matendo mema, kwa kikombe cha maji baridi, kwa neno la fadhili, kwa pumzi moja, tutapokea thawabu' (Chrysostom, Mahubiri juu ya Warumi, XXXI, uk. 706, kulingana na tafsiri ya Kirusi). 'Hakuna wazo hata moja la moyo litakalobaki bila kugunduliwa huko, hakuna mtazamo hata mmoja wa macho utakaokwepa hukumu. Na hata neno la aibu, lililozungumzwa kwa siri na kwa chini chini, litadhihirishwa siku hiyo mbele ya Jaji mwenye haki, ambaye huhukumu mambo yaliyofichika waziwazi' (Ephrem wa Syria, Kuhusu Hofu ya Mungu na Hukumu ya Mwisho, katika The Works of the Holy Fathers, juz. XV, uk. 302).

Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walikitambua kielezo hiki cha Hukumu ya Mwisho kuwa ni cha kweli bila shaka, na wakatoa tafsiri zao;[2012] lakini mara nyingi walibainisha kwamba hakipaswi kueleweka kwa undani wake wote kihalisi na kwa mtazamo wa kibinadamu. 'Maandiko,' anasema Mtakatifu Basili Mkubwa, 'yanaonyesha hili kwa njia ya mfano, si kwa sababu Hakimu atamuuliza kila mmoja wetu maswali, au kumpa majibu yule anayehukumiwa, bali ili kutupandikizia hisia ya bidii, na ili tusisahau kuzingatia haki yetu wenyewe. Hata hivyo, inawezekana kwamba kwa nguvu fulani isiyoelezeka, kwa kupepesa kwa jicho, matendo yote ya maisha yetu yatachorwa kwenye kumbukumbu ya roho yetu, kama picha. Na hivyo tutasikia maneno haya: *'Sasa matendo yao yamewazunguka; wamesimama mbele ya uso wangu*' (Hos. 7:2). Na vitabu vilivyotajwa katika Danieli (Dan. 7:10)—vinaashiria nini kingine isipokuwa Bwana akichochea katika kumbukumbu za wanadamu picha za yote yaliyotendeka, ili kila mmoja akumbuke matendo yake mwenyewe, na ili tuweze kuona kwa nini tunakaripiwa."[2013] "Mtu asidhani kwamba kuja kwa Bwana kutakuwa kwa eneo moja na kwa mwili, bali mtu anapaswa kumngojea katika utukufu wa Baba, ghafla, kote ulimwenguni kote."[2014] "Haipaswi mtu kufikiri kwamba muda mrefu utatumika kabla kila mtu haijajiwona yeye mwenyewe na matendo yake; na akili, kwa nguvu isiyoelezeka, katika pigo la jicho, itawasilisha mbele yake Mhukumu na matokeo ya hukumu ya Mungu; itaonyesha haya yote waziwazi mbele yake, na katika undani wa roho, kana kwamba katika kioo, itaona taswira za yale waliyoyatenda."[2015]

III. Kutokana na maelezo haya ya hukumu itakayotokea mwishoni mwa dunia, mtu anaweza pia kutoa hitimisho kuhusu asili ya hukumu hii. Ni wazi kuwa itakuwa:

1) *Ulimwengu*: kwa maana utawagusa watu wote, walio hai na waliokufa, wema na wabaya, hata malaika walioanguka wenyewe: kwa maana Bwana atahukumu ulimwengu (Matendo 17:31).[2016]

2) *Rasmi na ya umma*: kwa maana Hakimu atatokea katika utukufu wake wote akiwa na malaika watakatifu wote, na atatoa hukumu mbele ya ulimwengu wote—wa mbinguni, wa duniani na wa ulimwengu wa wafu.[2017]

3) *Kali na ya kutisha*: kwa maana itatekelezwa kulingana na haki yote ya Mungu, na haki pekee; siku hiyo itakuwa siku ya ghadhabu na ufunuo wa hukumu ya haki ya Mungu (Warumi 2:5).[2018]

4) *Ya uamuzi wa mwisho na* wa milele: kwa maana itaamua bila kurejea tena hatima ya milele ya kila mmoja wa watuhumiwa (Mathayo 25:46).

§266. Hali zinazohusiana na Hukumu ya Mwisho: a) mwisho wa dunia

Siku hiyo ya mwisho kabisa, ambayo hukumu ya mwisho ya Mungu juu ya ulimwengu wote itafanyika, mwisho wa dunia pia utafuata.

I. Maandiko Matakatifu yanaonyesha waziwazi: **a)** uhalisia au uhakika wa tukio hili lijalo; **b)** asili na umbo lake; na **c)** uhusiano wake wa karibu na Hukumu ya Mwisho.

1) Uhalisia. Kwamba dunia ya sasa itafikia mwisho ilitabiriwa tangu Agano la Kale na Mwandishi wa Zaburi, ambaye alimlilia Mungu: *'Hapo zamani, ewe Bwana, ukiweka misingi ya dunia, na mbingu ni kazi ya*

[2012] Tazama Mahubiri ya Yohana Krisostomo kuhusu Sura ya 25 ya Injili ya Mathayo; pia Hilari na wengine ambao wameandika tafsiri za Injili hii.

[2013] Maoni juu ya Isaya 1:18, katika The Works of the Holy Fathers, juz. VI, uk. 70. Inapaswa kueleweka nguvu fulani ya kimungu, ambayo kwa hiyo itatokea kwamba matendo ya kila mtu, iwe mema au mabaya, yatakumbukwa na kutambuliwa kwa kasi ya ajabu na ufahamu wa akili, ili maarifa yaweze kushtaki au kuondolea lawama dhamiri, na hivyo wote kwa jumla na kila mtu binafsi waweze kuhukumiwa. Nguvu hii ya kimungu kwa kweli imepewa jina la 'Kitabu': maana ndani yake, kana kwamba, husomwa yote yanayokumbukwa na yule anayetenda (Augustine, *De Civitate Dei* XXII, 14).

[2014] Kuhusu Mji wa Mungu, Kitabu cha 68, Sura ya 2, katika Kazi za Mababa Watakatifu, 447.

[2015] Maoni juu ya Isaya 3:13, ibid. 6:157.

[2016] 'Mfalme anashuka kutoka kwa kiti chake cha enzi kuuhukumu ulimwengu; majeshi yake yanamsindikiza kwa hofu kuu na kutetemeka. Majeshi haya makuu yanakuja kushuhudia hukumu ya kutisha; na watu wote, wengi kadri walivyowahi kuishi na wanaoishi sasa duniani, wanatokea mbele ya Mfalme. Hata wangapi wamezaliwa na watazaliwa duniani, wote watakuja kwenye tukio hili kushuhudia hukumu (Ephrem wa Syria, Kuhusu Hofu ya Mungu na Hukumu ya Mwisho, katika Kazi za Mababa Watakatifu, juz. XV, uk. 305–306).

[2017] 'Naye ataitisha mbingu na dunia ziwe pamoja naye siku ya hukumu; na wale wa juu na wale wa chini watatokea mbele yake kwa hofu na kutetemeka. Na majeshi ya mbinguni na makundi ya ulimwengu wa wafu watatetemeka mbele ya Jaji asiye na huruma, ambaye atakuja, akiambatana na hofu na kifo' (ibid., 302–303).

[2018] 'Hukumu hii itakuwa ya kipekee, ya mwisho na ya kutisha; lakini ni ya haki zaidi kuliko ilivyo ya kutisha—au tuseme, ni ya kutisha hasa kwa sababu ni ya haki' (Gregory the Theologian, Homilies, delivered in the presence of the Father, Works of the Holy Fathers, II, 55).

mikono yako; zitaharibika, bali wewe utabaki; na zote zitachakaa kama nguo, na kama vazi utazibadilisha' (Zab. 101:26–27); **b)** Kristo Mwokozi mwenyewe alishuhudia hili katika Agano Jipya aliposema: *'Mbingu na nchi zitapita*' [(Mathayo 24:35); k.f. (Mathayo 5:18)], na akawapa wanafunzi wake ahadi hii: *'Tazama, mimi nipo pamoja nanyi siku zote, hata mpaka mwisho wa enzi*' (Mathayo 28:20). Kwamba mwisho wa dunia utakuja hasa siku ambayo Hukumu ya Mwisho itafanyika ni dhahiri: **a)** kutoka kwa maneno ya Mwokozi katika mfano wa mbegu: *'mavuno ni mwisho wa enzi, na wavunaji ni malaika'. Kwa hiyo, kama vile magugu yanavyokusanywa na kuchomwa kwa moto, ndivyo itakavyokuwa mwishoni mwa enzi hii ... malaika watatoka na kutenganisha waovu katikati ya wale waliyo haki* [(Mathayo 13:39–40, 49); taz. (Mathayo 24:29)]; **b)** kutoka kwa maneno ya Mtume Petro: *mbingu na dunia za sasa, zinazoshikiliwa na Neno lile lile, zimewekwa kwa ajili ya moto siku ya hukumu na maangamizi ya watu wasiomcha Mungu* (2 Petro 3:7).

2) Kiini na asili. Mwisho wa dunia hautakuwa katika kuangamizwa na kutowezwa kabisa, bali katika kubadilishwa na kufanywa upya kwa moto. *'Vitaharibika*,' alisema Mwandishi wa Zaburi kuhusu mbingu na dunia ya sasa; lakini aliendelea kufafanua maana yake: *'kama vazi, vitachakaa na kubadilika'* (Zab. 101:26–27). Na Mt. Petro, baada ya kusema kwamba *mbingu na dunia ya sasa vimewekwa kwa ajili ya moto siku ya hukumu*, anaendelea: *'Siku ya Bwana itakuja kama mwivi wa usiku; na hapo mbingu zitaondoka kwa mngurumo mkuu, na viumbe vya asili, vikiwa vimeteketezwa kwa moto, vitayeyuka, na dunia pamoja na kazi zote zilizo juu yake vitaungua*'; na tena: *'ambapo mbingu, zikiwashwa moto, zitayeyuka, na viumbe vya asili, vikiwa vimeteketezwa kwa moto, vitayeyuka*' [(2 Pet. 3:7), (2 Petro 10–12)]; — lakini mara moja baada ya hapo anaongeza: *'Lakini sisi, kwa kadiri ya ahadi yake, tunangojea mbingu mpya na nchi mpya, ambamo haki hukaa*' (2 Petro 3:13). Mtakatifu Yohane Mteolojia kwa kweli *aliona mbingu mpya na nchi mpya, kwa maana mbingu ya zamani na nchi ya zamani zimepita* (Ufunuo 21:1).

3) Uhusiano wa karibu na Hukumu ya Mwisho. Mtume Paulo anaashiria uhusiano huu kwa maneno: *'Kwa maana maumbile yote yanasubiri kwa hamu kubwa ufunuo wa wana wa Mungu, kwa sababu maumbile yaliwekwa chini ya uovu, si kwa mapenzi yao, bali kwa mapenzi ya yule aliyeyaweka, kwa tumaini kwamba maumbile yenyewe yataachiliwa kutoka kwa utumwa wake wa kuoza na kufikishwa katika uhuru wa utukufu wa wana wa Mungu*' (Warumi 8:19–21). Kama matokeo ya kuanguka kwa mwanadamu, viumbe vyote vimewekwa bila hiari chini ya mchakato wa uharibifu, na vinapiga kelele na vinateseka pamoja nasi (Rum. 8:22). Kazi ya urejesho wa mwanadamu itakapokamilika, basi, kwa sheria ileile, viumbe navyo lazima viwachiliwe huru kutoka kwa taabu zake na, kwa kweli, kutoka kwa madhara ya maangamizi ya dhambi. Lakini urejesho wa mwanadamu utakamilika katika Siku ya Mwisho, ambapo ufunuo wa wana wa Mungu utatokea. Kwa hivyo, wakati huo huo, uumbaji wenyewe lazima ukombolewe kutoka kwa utumwa wa kuoza na kuingizwa katika uhuru wa utukufu wa wana wa Mungu; ulimwengu wote wa kimwili lazima usafishwe kutoka kwa madhara ya uharibifu ya dhambi ya mwanadamu na kufanywa upya. Ni uumbaji upya huu wa ulimwengu utakaotokea siku ya mwisho kwa njia ya moto, ili katika mbingu mpya na nchi mpya hakuna chochote cha dhambi kitakachobaki, bali haki pekee ndiyo itakayoishi humo (2 Petro 2:13).

II. Mawazo yote yaliyoelezwa hapo juu kuhusu mwisho wa dunia yalihubiriwa pia na Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa. Kwa mfano:

Mtakatifu Irenaeus: "Si kiini wala dutu ya uumbaji ndicho kinachotolewa (kwa maana Yeye aliyeumba ni wa kweli na mwenye nguvu), bali umbo la ulimwengu huu ndilo linalopita, yaani, kile ambacho mmomonyoko umefanyika… Umbo hili litakapopita na mwanadamu kufanywa mpya na kuinuliwa hadi kutokuwa na mmomonyoko, ndipo mbingu mpya na nchi mpya zitaonekana.[2019]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Bwana wetu Yesu Kristo atatoka mbinguni; atakuja kwa utukufu mwishoni mwa dunia hii siku ya mwisho. Kwa maana dunia hii itakuwa na mwisho, na dunia hii iliyoumbwa itafanywa mpya. Kwa kuwa maovu, wizi, uzinzi na kila aina ya dhambi vimeenea duniani, na damu imechanganyika na damu (Hosea 4:2) katika ulimwengu: ili makao haya ya ajabu ya viumbe yasibaki milele yakiwa yamejaa uasi, ulimwengu huu utapita, ili uonekane upya katika umbo bora zaidi… Bwana haangamizi mbingu ili kuzitoweka kabisa, bali kuzifunua upya katika umbo bora zaidi. Sikieni maneno ya nabii Daudi: *'Hapo mwanzo, Ee Bwana, wewe uliweka misingi ya dunia, na mbingu ni kazi ya mikono yako; zitaharibika, bali wewe utabaki*' (Zab. 101:26–27). Lakini, mtu anaweza kuuliza, kwa nini basi anasema waziwazi: 'zitatoweka'? Hili linaonekana wazi kutoka kwa yale yanayofuata: *'na zote, kama vazi, zitachakaa; na, kama*

[2019] Adv. haer. V, c. 36.

vazi la kifalme, utazibadilisha, na zitabadilika.' Kwa maana kama ilivyoandikwa kumhusu mwanadamu kwamba anaharibika: *'Mwenye haki afa, wala hakuna anayewaza'* (Isaya 57:1), wakati akisubiri ufufuo; ndivyo pia sisi tunangojea ufufuo fulani wa mbingu."[2020]

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Dondoo la mafundisho kuhusu mwisho na mabadiliko ya dunia pia hupatikana katika kile kilichotolewa kwetu kwa ufupi kabisa mwanzoni mwa mafundisho yaliyopuliziwa na Mungu: 'Mwanzoni Mungu alitengeneza.' Kile kilichoanza katika wakati, kwa asili yake, kitaisha pia katika wakati. Kama kina mwanzo wa kidunia, basi usishuku kuhusu mwisho wake… Lakini wao (wanafasihi wa kipagani) hawajapata njia moja kati ya vyombo vyote vinavyowezekana ya kumwelewa Mungu, Muumba wa ulimwengu na Mhukumu mwenye haki anayemlipa kila mtu kulingana na matendo yake, wala kusawazisha katika akili zao wazo la mwisho, ambalo hutokana na dhana ya hukumu; kwa maana ulimwengu lazima ubadilike, hata kama hali ya roho inapita katika aina nyingine ya maisha. Kwa maana kama vile maisha haya ya sasa yalivyo na sifa zinazofanana na ulimwengu huu, ndivyo pia kuwepo kwa roho zetu siku zijazo kutapokea yale yanayofaa kwa hali yake."[2021]

Jerome Mtakatifu: "Inaonyeshwa waziwazi (Zab. 101:27) kwamba mwisho na maangamizi ya dunia havimaanishi kuangamizwa kwake kabisa, bali mabadiliko kuwa bora zaidi. Vivyo hivyo, kilichoandikwa mahali pengine: 'Nuru ya mwezi itakuwa kama nuru ya jua' (Isaya 30:26), hakimaanishi uharibifu wa ule wa kwanza, bali mabadiliko kuwa bora zaidi. Tufakiri juu ya yale yaliyosemwa: umbo hupita, lakini si kiini. Mtume Petro anaeleza wazo lile lile (2 Petro 3:13)… Hakuwaambia: 'Tutayaona mbingu nyingine na nchi nyingine', bali kwamba zile za zamani na za kale zitabadilishwa kuwa bora zaidi."[2022]

Wafuatao pia walifundisha hili: Justin Mshahidi, Athenagoras, Tatian, Theophilus wa Antiochia, Minucius Felix, Hippolytus, Methodius na wengine.[2023] Baraza la Tano la Kiinjili, likikanusha makosa mbalimbali ya Waorigenisti, lilikemea kwa uzito mafundisho yao ya uongo kwamba ulimwengu wa kimwili haungebadilishwa tu, bali ungeharibiwa kabisa.[2024]

§267. b) Mwisho wa Ufalme wa Neema wa Kristo na mwanzo wa Ufalme wa Utukufu; maoni juu ya Kiliaismu au Milenia ya Kristo

Pamoja na mwisho wa ulimwengu wa kimwili na mabadiliko yake kuwa ulimwengu mpya na bora zaidi, mwisho wa Ufalme wa Neema wa Kristo pia utafika, na Ufalme wa milele wa Mungu, Ufalme wa Utukufu, utadhihirishwa.

I. Nukta ya kwanza—kuhusu mwisho wa Ufalme wa Neema wa Kristo wakati huo—ilielezwa waziwazi na Mtume Paulo, alipokuwa akizungumzia ufufuo wa wafu utakaokuja katika Kurudi kwa Pili kwa Mwokozi, alipoandika kwa Wakorintho: *Kama katika Adamu wote wanakufa, ndivyo katika Kristo wote watahuishwa, kila mmoja kwa mpangilio wake: Kristo kama mbanzi, kisha wale walio wa Kristo, wakati wa kuja Kwake. Na kisha kuja mwisho, ambapo Atakabidhi Ufalme kwa Mungu Baba, na Atamaliza kila utawala na kila mamlaka na nguvu. Kwa maana ni lazima atawale hata atakapowaweka maadui zake wote chini ya miguu yake. Adui wa mwisho atakayeangamizwa ni kifo* [(1 Kor. 15:22–26); taz. (Math. 13:24–30, 39)]. Na adui huyu wa mwisho ataangamizwa hasa wakati si tu watu wote watakapofufuliwa na kufanywa wasiooza (1 Kor. 15:52), bali pia *wakati uumbaji wenyewe utakapokombolewa kutoka kwa utumwa wa uharibifu hadi katika uhuru wa utukufu wa watoto wa Mungu* (Rum. 8:21), na wakati *neno lililoandikwa litakapotimizwa: 'Kifo kimemanguliwa kwa ushindi'. Ee Kifo, ncha yako iko wapi? Ee Kuzimu, ushindi wako uko wapi*? (1 Kor. 15:54–55)?

[2020] Mihadhara ya Katekesi XV, n. 3, uk. 310–312.
[2021] Mihubiri juu ya Siku Sita za Uumbaji, I, katika The Works of the Holy Fathers, V, 6, 7.
[2022] Katika Isaya LXV.
[2023] Justin, *Apologeticus* 1, n. 59; II, n. 7; Athenagoras, *Legatus*, c. 22; Tatian, *Against the Greeks*, c. 25; Theophilus wa Antiokia, *Against Autolicus*, II, 37, 38; Minucius Felix, *Octavius*, c. 34; Hippolytus, *De Christo et Antichristo*, sura 64; Methodius, *Convivium Decem Virginarum*, hotuba IX, n. 1; Origen, *Adversus Celsum*, IV, 11, 12; V, 15; Augustine, *De Civitate Dei*, XX, 16.
[2024] Kan. X, XI.

II. Yafuatayo yanathibitisha wazo kwamba, kufuatia mwisho wa ufalme wa neema, ufalme mpya wa Mungu utadhihirishwa—ufalme wa utukufu—ambao Bwana, pamoja na Baba na Roho Mtakatifu, atatawala milele,[2025] :

1) Kwa upande mmoja — **a)** maneno ya Mwokozi: basi (yaani, mara moja baada ya Hukumu ya Mwisho na, kwa hivyo, baada ya mwisho wa Ufalme wa Neema) *wenye haki watang'aa kama jua katika Ufalme wa Baba yao* (Mathayo 13:43), na zaidi ya hayo: *kutakuwa na kilio na kusaga meno mtakapoona Abrahamu, Isaka na Yakobo na manabii wote katika Ufalme wa Mungu, nanyi mmefukuzwa nje. Na watu watatoka mashariki na magharibi, na kaskazini na kusini, na wataketi kwenye karamu katika Ufalme wa Mungu* (Luka 13:28–29); **b)** ushuhuda wa Mtume Paulo kwamba, katika ufufuo wa wafu, *mwili na damu hawawezi kurithi Ufalme wa Mungu* (1 Kor. 15:50), *na wasio haki hawataturithi Ufalme wa Mungu* [(1 Kor. 6:9); taz. (Gal. 5:21); (2 The. 1:5)].

2) Kwa upande mwingine, maneno: **a)** ya malaika aliyeitangaza kuja kwa Kristo Mwokozi kwa Bikira Mtakatifu Sana: *'Ufalme wake hautakuwa na mwisho*' (Luka 1:33); **b)** Mtume Petro: *'nanyi mtapewa kuingia kwa wingi katika Ufalme wa milele wa Bwana na Mwokozi wetu Yesu Kristo*' (2 Petro 1:11); **c)** Mtume Paulo: *'Nivumilie yote kwa ajili ya wateule, ili nao wapate wokovu katika Kristo Yesu, pamoja na utukufu wa milele'* (2 Tim. 2:10); *'Neno hili ni la kuaminika: maana tukifa naye, tutaishi naye pia; tukivumilia, tutatawala naye pia'* (2 Tim. 2:11); *ikiwa sisi ni watoto, basi sisi ni warithi pia—warithi wa Mungu na warithi-wenza na Kristo, mradi tu tuumie pamoja naye ili tuweze kutukuzwa pamoja naye* (Warumi 8:17); *Na Bwana atanikomboa kutoka kwa uovu wote na kunitunza kwa ajili ya ufalme wake wa mbinguni; utukufu uwe kwake milele na milele. Amina* (2 Tim. 4:18); **d)** hatimaye, Mwokozi Mwenyewe katika Ufunuo wa Yohana Mteolojia: *'Kwa yeye atakayeshinda, nitampa haki ya kuketi pamoja nami katika kiti changu cha enzi, kama vile mimi nilivyoshinda, nikaketi pamoja na Baba yangu katika kiti chake cha* enzi' (Ufunuo 3:21).

3) Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, wakifuata Maandiko Matakatifu, pia walifundisha kwamba ufalme wa neema utaisha kwa Hukumu ya Mwisho na ufalme wa utukufu utadhihirishwa.[2026] Hapa, kwa mfano, ni maneno ya:

Mtakatifu Zeno wa Verona: "Mtume Paulo (1 Kor. 15:24) anazungumzia ufalme wa muda wa Mungu aliyejidhihirisha kwa mwili, ambao mwishoni mwake Naye atakuja na kuwahukumu walio hai na waliokufa; hili linathibitishwa na muktadha wenyewe wa kifungu hicho, kinachosema kwamba Kristo atatawala pamoja na watakatifu Wake hadi atakapokuwa ameweka mwisho kwa kila utawala, mamlaka na nguvu zote, hadi atakapoweka maadui wake wote chini ya miguu yake, hadi adui wa mwisho, mauti, atakapotangamizwa (1 Kor. 15:24–26). Lakini Mwinjilisti Luka (Luka 1:34) na Suleimani (Hik. 3:4–8) waliielewa mamlaka ya asili, ambayo, akiwa na ushiriki usio na kikomo tangu milele hadi milele, Mwana hakuwahi kupokea ufalme kutoka kwa Baba, wala hatawahi kuukabidhi kwa Baba. Kwa maana Yeye amekuwa akiitawala daima pamoja na Baba Yake, kama Yeye mwenyewe anavyosema: *'Ufalme wangu si wa ulimwengu huu*' (Yohana 18:36). Mtume Paulo alieleza hili kwa uwazi zaidi: *'Jua hili, kwamba hakuna mwasherati, wala mtu mchafu, wala mtu mraibu—ambaye ni mabuti—ana urithi wowote katika Ufalme wa Kristo na wa Mungu*' (Efe. 5:5), na hivyo kuonyesha kwamba Ufalme wa Baba na Mwana ni mmoja."[2027]

Mtakatifu Kiriko wa Yerusalemu: "Yeye atakayehukumu walio hai na wafu, aliyekufa kwa ajili ya walio hai na wafu, atatawala milele, kama Paulo anavyosema: *'Kwa sababu hii Kristo alikufa na kufufuka tena na kufanywa hai, ili atawale wafu na walio hai*' (Warumi 14:9) Mtu fulani amejiweka hatarini kusema kwamba, baada ya mwisho wa dunia, Kristo hatatawala; amejiweka hatarini kudai kwamba Neno, aliyetoka kwa Baba na kurudi kwa Baba, atakoma kuwepo. Kwa njia hii anatukana na kujihukumu mwenyewe: kwa maana hajasikiliza maneno ya Bwana: *'Mwana hubaki milele*' (Yohana 8:35), wala maneno ya Gabrieli: *'na atatawala nyumba ya Yakobo milele, na ufalme wake hautakuwa na mwisho*' (Luka 1:33)… Na ungependa kujua jinsi wale wanaofundisha kinyume chake walivyofikia wendawazimu huo? Wamesoma maneno mema ya Mtume kwa nia mbaya: *'Lazima atawale hata atakapowaweka adui zake wote chini ya miguu yake*' (1 Wakor. 15:25). Nao husema kwamba adui zake atakapokuwa amewatupa chini ya miguu yake, hatatawala

---

[2025] 'Na kutoka huko atarudi tena kuwahukumu walio hai na wafu, na kutawala milele; na ufalme wake hautakuwa na mwisho' (Rituali ya Upokeaji wa Watu Wasioamini, fol.

[2026] Gregory Mwteolojia, Kuhusu Theolojia, IV, katika The Works of the Holy Fathers, III, 81–82; Yohana Krisostomo, Homilia XXXIX juu ya 1 Wakorintho, kuhusu aya XV, v. 24.

[2027] Kuhusu maneno: 1 Kor. 15:24, katika *Christian Readings* 1837, II, 18–19.

tena; lakini wasema upuuzi na bila busara. Maana Yeye aliyetawala kabla ya kuwaweka adui zake chini ya miguu yake—je, hatawala zaidi ya hayo baada ya kuwashinda?"[2028]

III. Baada ya yote tuliyosema kuhusu Hukumu ya Mwisho, pamoja na mazingira yake ya awali na yanayoambatana nayo, inajidhihirisha yenyewe jinsi mtu anavyopaswa kuuona fundisho la kiliazi (χιλιασμός — milenia) au ufalme wa miaka elfu wa Kristo. Kiini chake ni kama ifuatavyo: "Muda mrefu kabla ya mwisho wa dunia, Kristo atarudi duniani, atamwangamiza Mpinga Kristo, atawafufua waliotenda memi, na kuanzisha ufalme mpya duniani, ambapo waliotenda memi, kama zawadi kwa matendo na mateso yao, watatawala pamoja Naye kwa miaka elfu moja, wakifurahia baraka zote za maisha ya duniani; baada ya hapo kutafuata ufufuko wa pili wa jumla wa wafu, Hukumu ya Mwisho, na thawabu ya milele kwa wote." Hata hivyo, mafundisho ya wanamilenia yalijulikana katika aina mbili. Wengine walidai kwamba Kristo atakapoweka ufalme Wake wa miaka elfu hapa duniani, atarejesha Yerusalemu katika utukufu wake wa zamani, ataanzisha tena utekelezaji wa Sheria ya Kiroho ya Musa pamoja na dhabihu zake zote, na kwamba furaha ya wale walio haki itakuwa katika kila aina ya raha za kimwili. Hii ilikuwa mafundisho yaliyoanzishwa katika karne ya kwanza na mzushi Cerinthus, ambaye alikuwa amejawa na imani za uongo za Kiyahudi na Kignostiki,[2029] na alifuatiwa na wazushi wengine waliokuwa wakiyahudisha: Waebioniti,[2030] Wamonta,[2031] na, katika karne ya nne, mzushi Apollinaris na wafuasi wake.[2032] Wengine, kinyume chake, walidai kwamba furaha ya wale waliyo haki wakati wa utawala wa miaka elfu ya Kristo itakuwa tu ya raha zisizo na hatia, safi, za kiroho, na hawakuhubiri kabisa kuhusu ukarabati wa Yerusalemu wakati huo, wala kuhusu urejeshaji wa sheria za ibada za Musa. Mtazamo huu wa Milenia ulitolewa kwa mara ya kwanza na Papias, aliyeishi tangu enzi za Mitume,[2033] na baadaye unaonekana katika maandishi ya Justin Shahidi, Irenaeus, Hippolytus, Methodius na Lactantius;[2034] katika nyakati za baadaye ilifufuliwa, kwa mabadiliko fulani, na Waabaptisti, wafuasi wa Swedenborg, na wataalamu wengine wa mafumbo na Illuminati.[2035] Hata hivyo, katika umbo lake la awali wala la baadaye, mafundisho ya Milenia hayawezi kukubaliwa na Mkristo wa Kiorthodoksi. Kwa sababu:

1) Katika aina zake zote mbili, inategemea dhana kwamba kutakuwa na ufufuo mbili wa wafu: wa kwanza, miaka elfu moja kabla ya mwisho wa dunia, utakuwa ufufuo wa wale wenye haki pekee; wa pili, mara moja kabla ya mwisho wa dunia, utaona ufufuo wa wenye dhambi pia, ukifuatiwa na Hukumu ya Mwisho na thawabu ya milele. Ilhali Mwokozi Mwenyewe alifundisha kwa uwazi kabisa kwamba kutakuwa na ufufuo mmoja tu wa jumla wa wafu siku ya mwisho, ambapo, kwa sauti Yake, wenye haki na wenye dhambi watafufuka pamoja kutoka makaburini mwao na mara moja watapokea kutoka Kwake hukumu ya mwisho na thawabu ya mwisho [(Yohana 5:25–29); (Yohana 6:40–54); (Mathayo 13:40–42); (Mathayo 25:31–46)].

2) Katika maumbo yake yote mawili, inadai kuja kwa Kristo Mwokozi duniani miaka elfu moja kabla ya mwisho wa dunia, kinyume na mafundisho ya Neno la Mungu, ambalo linatangaza kuja kwa Kristo mara mbili tu: ya kwanza, kwa unyenyekevu, alipokuja kutukomboa; ya pili, kwa utukufu, itakayotokea mwishoni kabisa mwa dunia, ambapo atatokea kuwahukumu walio hai na wafu [(Mathayo 13:40–43); (Mathayo 24:27–51); (Mathayo 25:31–46)].

3) Katika maumbo yake yote mawili, inadai kwamba, kufuatia mwisho wa ufalme wa neema na kabla ya ufalme wa utukufu, kutakuwa na ufalme mwingine wa kati, wa tatu wa Kristo, ambao utaisha baada ya miaka elfu moja — ilhali Neno la Mungu linafundisha juu ya falme mbili tu za Kristo: ufalme wa neema, ambao utaendelea hadi mwisho kabisa wa dunia na Hukumu ya Mwisho (1 Kor. 15:25), na ufalme wa utukufu, ambao utaanza mara tu baada ya Hukumu ya Mwisho na hautakuwa na mwisho [(Luka 1:33); (2 Petro 1:11)].

4) Katika muundo wake wa kwanza, inapingana, hasa, na mafundisho ya Neno la Mungu kwamba *katika ufufuo watu hawatoa ndoa wala hawatolewi ndoa* [(Mathayo 22:30); (Luka 20:34)], kwamba *Ufalme*

[2028] Katekisimu XV, aya 26, 27, 29, uk. 335–338.
[2029] Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu III, 28; Kitabu VII, 25; Augustine, Kuhusu Uagano, uk. 8; Theodoret, Kuhusu Uagano, Fab. II, 3.
[2030] Jerome, *Maoni juu ya Isaya*, LXVI, 20.
[2031] Tertullian, *Adversus Marcionem*, I, 29; IV, 29; V, 10; *De Resurrectione Carnis*, sura ya 25.
[2032] Basil Mkuu, Barua CCLXV, namba 4; CCLXV, namba 2; Gregori Mtheolojia, Barua 1 na 2 kwa Cleodonius.
[2033] Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu III, 39; Jerome, Katalogi, uk. 18.
[2034] Justin, *Mazungumzo na Tryfo*, nn. 80, 81; Irenaeus, *Kinyume na Ufalme*, V, 81, n. 1 (ling. Eusebius, Historia ya Kanisa III, 39); Hippolytus, apud Photinus, Bibliotheca, cod. CI; Methodius, Convivium of the Ten Virgins, Oration IX, n. 5; Lactantius, Institutio Divina VII, 24 et seq.
[2035] Taz. Wiest, *Demonst. dogmat.* Jz. VI, § 296.

wa Mungu si suala la kula na kunywa (Warumi 14:17), na kwamba sheria za kimadhihirisho za Musa, ambazo zilikuwa na maana ya kinadharia tu kabla ya kuja kwa Mwokozi, ziliangushwa na Yeye milele na kuchukuliwa nafasi yake na sheria kamilifu zaidi ya Agano Jipya (tazama §146).

5) Ikiwa mafundisho kuhusu kiliazi katika muundo wake wa mwisho pia yalishikiliwa na baadhi ya Mababa wa Kanisa wa awali—Justin, Irenaeus, Methodius — walishikilia tu kama maoni ya kibinafsi, si kama kanuni, kulingana na ushuhuda wa Justin mwenyewe, ambaye anabainisha kuwa anashikilia mtazamo huu pamoja na wengine kadhaa, ilhali Wakristo wengi wenye imani safi na sahihi hawaamini kama yeye.[2036] Hili ni dhahiri zaidi kwa sababu:

6) Walimu wengine wa Kanisa wakati huo huo walipinga waziwazi mafundisho ya kiliaizimu, yaani: Caius, presbiteri wa Kirumi,[2037] Mtakatifu Dionysius wa Alexandria,[2038] Origen,[2039] Eusebius wa Kaisaria,[2040] Tycon wa Afrika,[2041] Basil Mkuu,[2042] Mtakatifu Gregory Mtheolojia,[2043] Mtakatifu Epiphanius,[2044] Mbariki Jerome,[2045] Philastrius[2046] na Mbarikiwa Augustine,[2047] — wakitoa matumaini ya kiliachi kuwa ni uongo mtupu, ngano za kuchekesha na zisizo na maana, zinakinzana kabisa na Maandiko Matakatifu.[2048]

7) Hata kama ingekuwa inawezekana kudumisha mafundisho ya kiliazi kama maoni ya kibinafsi, hii ingekuwa halali tu hadi Kanisa la Kimataifa lingetoa msimamo wake kuhusu suala hilo. Lakini wakati Baraza la Pili la Kiecumeniki (mwaka 381), lilipokuwa likilaani makosa yote ya mzushi Apolinari, pia lilikemea mafundisho yake kuhusu milenia ya Kristo, na kwa lengo hilo likaingiza katika Imani yenyewe maneno yanayomhusu Kristo: 'Ufalme wake hautakuwa na mwisho,' — ni marufuku kabisa kwa Mkristo wa Orthodox kushikilia mafundisho haya, hata kama ni maoni yake binafsi.

8) Ili kuunga mkono maoni yao, Wachiasta kwa jadi wamekuwa wakielekeza, na wanaendelea kuelekeza, kwenye Sura ya 20 ya Kitabu cha Ufunuo, kinachosimulia maono ya Yohana Mteolojia, ambapo malaika anayeshika funguo za kuzimu akitoka mbinguni, akamfunga shetani na kumtupa katika shimo kuu kwa miaka elfu moja; jinsi hili lilivyofuatiwa na ufufuo wa kwanza, wakati wafuasi wa Kristo waliinuliwa kwa uhai na kutawala pamoja na Kristo kwa miaka elfu moja; na jinsi, mwishoni mwa miaka elfu moja, Shetani atakavyoachiliwa kutoka gerezani kwake… kwa muda mfupi, naye atatoka kuwadanganya mataifa duniani, na punde baadaye kutakuwa na hukumu kwa wafu wote waliofufuliwa na thawabu ya milele kwao na kwa shetani. Lakini:

a) Inajulikana vyema kwamba Ufunuo ni kitabu cha unabii na cha mafumbo makuu, ambacho maana yake haipatikani kwetu kikamilifu. Na kutafsiri vifungu vya unabii kihalisi, ikiwa vinaonekana kwa njia hii kupingana na vifungu vingine vya Maandiko ambavyo ni vya moja kwa moja na vye wazi, ni kinyume kabisa na kanuni za tafsiri takatifu, ambazo kwa haki huagiza katika hali kama hizi kwamba unabii ufafanuliwe kwa maana ya kimistiki: kwa maana Mungu, aliyetoa ufunuo kwa wanadamu, hawezi kujipingana na Yeye mwenyewe.

b) Kadiri inavyowezekana kutambua maana ya kimistiki ya sura ya 20 ya Ufunuo, wafasiri wake bora, wakifuata nyayo za Mbarikiwa Agustino, wamefasiri sura hii hivi: kwa jina la Malaika aliyeshuka kutoka mbinguni na anayeshikilia funguo za kuzimu, tunaelewa Malaika wa Agano—Bwana Yesu—aliyekuja duniani *ili*, *kupitia kifo Chake, kumnyima yule anayeshikilia mamlaka ya kifo, yaani, shetani* (Ebr. 2:14), *mamlaka yake*, ili kuharibu kazi za shetani duniani (1 Yohana 3:8) na kumtupa nje (Yohana 12:31). Kwa kufungwa na kuwekwa gerezani kwa shetani kunamaanisha kwamba Bwana, kupitia mahubiri Yake, matendo

---

[2036] Mazungumzo na Trypho, n. 80.
[2037] Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu III, 28.
[2038] Eusebius, Historia ya Kanisa VII, 24; Jerome, Katalogi, uk. 69; Theodoret, Haereticae Fabulae II, 2.
[2039] *De princip.* II, 11, n. 2; *Prolegom.* in *Cantic.*
[2040] Historia ya Kanisa III, 28, 39; VII, 24.
[2041] Tazama kuhusu yeye katika Gennadius, *Orodha*, sura ya 18.
[2042] Barua CCLXIII, katika The Works of the Holy Fathers XI, 249; CCLXV, ibid. 255.
[2043] Waraka wa II kwa Cleodon, katika The Works of the Holy Fathers, juz. IV, uk. 211.
[2044] Uh. LXXVII.
[2045] Maoni juu ya Isaya XXX, 26; LIV, 11; LV, 3; LVIII, 14; Maoni juu ya Ezekieli XVI, 35; Maoni juu ya Zekaria XIV, 6 na zifuatazo; Maoni juu ya Mathayo XIX, 29.
[2046] Haeres. LIX.
[2047] De civit. Dei XX, 7; Haeres. VIII.
[2048] Origeni, Prolegomena kwa Wimbo wa Wimbo; Epifania, Haeres. LXXVII; Eusebio, Historia ya Kanisa, Kitabu III, 28, na wengine.

Yake ya mara kwa mara ya kuwatoa pepo kutoka kwa watu, na hasa kupitia kifo Chake, kwa kweli alimtoa shetani nje, akamfunga yule mwenye nguvu (Mathayo 12:29), *akavua mamlaka na nguvu nguvu zao, akazifanya dhihirisho la aibu*, na akazishinda msalabani (Wakolosai 2:16). Neno 'ufalme wa miaka elfu wa Kristo' linahusu kipindi chote kisicho na kikomo cha muda kuanzia mwanzo kabisa wa ufalme wa neema wa Kristo duniani, au, kwa usahihi zaidi, kuanzia wakati ambapo imani ya Kikristo, chini ya Konstantino Mkuu, ilipata ushindi na kutawala duniani hadi mwisho wa enzi—kwa mujibu wa maneno ya Zaburini: *'Anakumbuka agano lake milele, neno aliloamuru kwa vizazi elfu*' (Zab. 104:8); usemi 'kwa vizazi elfu' unarejelea bila kikomo vizazi vyote vijavyo vya wanadamu hadi mwisho wa dunia. Kwa neno 'ufufuo wa kwanza' linamaanisha ufufuo wa kiroho wa watu katika Ukristo, unaoanza kupitia uongofu wao, uhalalishaji na kuzaliwa upya, kulingana na maneno: *'Amka, wewe uliyelala, ukaamke kutoka kwa wafu, naye Kristo atakupa nuru*' [(Efe. 5:14); taz. (Yohana 5:24)], na huisha wakati roho za Wakristo wa kweli zinapopita kutoka katika maisha haya ya sasa—ambayo ilikuwa, kwa namna fulani, kifo kwao—kuingia katika uzima wa kweli pamoja na Yesu Kristo. Kisha—kuachiliwa kwa shetani kutoka gerezani kwake kwa muda mfupi, ili adanganye mataifa—kunamaanisha kujitokeza kwa Dajjal duniani muda mfupi kabla ya mwisho kabisa wa dunia. Mwisho, hukumu ya wafu wote waliofufuliwa na utoaji wa thawabu kwao na kwa shetani—hii ndiyo hukumu ya ulimwengu wote, ya mwisho na utoaji wa thawabu wa mwisho.[2049]

2. Kuhusu thawabu inayofuata Hukumu ya Mwisho

§268. Uhusiano na yaliyotangulia na asili ya thawabu hii

Mwishoni mwa Hukumu ya Mwisho, Jaji mwenye haki atatoa hukumu Yake ya mwisho kwa wenye haki na wenye dhambi—atawaambia wenye haki: *'Njooni, barikiwa wa Baba yangu; mrithi ufalme uliowaandaliwa tangu kuanzishwa kwa ulimwengu*' (Mathayo 25:34); na kwa wa mwisho atasema: *'Ondokeni mbali nami, mlilolai, mkaende kwenye moto wa milele uliotayarishwa kwa ajili ya shetani na malaika wake*' (Mathayo[2050] 25:41). Na mara moja *hawa wataenda katika adhabu ya milele, bali wenye haki katika uzima wa milele* (Mathayo 25:46). Zawadi hii itakayofuata Hukumu ya Mwisho itakuwa kamili, kamilifu na ya mwisho kabisa. Kamili; yaani, si kwa roho ya mtu peke yake, kama ilivyo baada ya hukumu ya mtu binafsi, bali kwa roho na mwili—kwa mtu mzima. Kamilifu: kwa sababu haitakuwa tu katika kuwekwa tayari kwa furaha kwa wenye haki na mateso kwa wenye dhambi, kama ilivyo baada ya hukumu ya mtu binafsi, bali katika furaha na mateso kamili, kulingana na sifa za kila mtu binafsi. Ya uhakika: kwa sababu haitabadilika kwa yeyote milele yote, na hakuna miongoni mwa wenye dhambi atakayepata fursa yoyote ya kuachiliwa kutoka kuzimu, kama ilivyo kwa wengine baada ya hukumu ya mtu binafsi (Imani ya Kiorthodoksi, Sehemu ya 1, majibu kwa maswali 60, 68; taz. §§252, 257, 258).

§269. Malipo kwa wenye dhambi: a) mateso yao yatakuwa ya aina gani?

Mateso ambayo wenye dhambi watahukumiwa nayo kwa hukumu ya haki ya Mungu yameelezwa katika Neno la Mungu kwa njia mbalimbali na kutoka mitazamo tofauti. Inataja:

1) Kuhusu kutengwa kwa wenye dhambi na Mungu na hukumu yao. 'Nendeni zenu, mliobarikiwa,' atawaambia Mhukumu wa kutisha, *'sijawajua* ninyi… *nendeni zenu, ninyi nyote mnaotenda maovu*' [(Luka 13:27); taz. (Mathayo 7:21]). Na utengano huu na Mungu na laana hii, kwa upande wake, utakuwa adhabu kuu zaidi kwa roho hizi maskini. "Kwa yule mwenye hisia na akili," anasema Mtakatifu Yohane Krisostomo, "kutupwa nje ya Mungu ni kuvumilia Gehenna tayari."[2051] "Gehenna na mateso yake havivumilikiwi; hata hivyo, hata kama mtu angefikiria maelfu ya Gehenna, yote haya hayatoshi kulinganishwa na maafa ya

---

[2049] Augustine. *De Civitate Dei* XX, 7; kwa maelezo zaidi, tazama tafsiri ya sura hii ya Ufunuo katika *Cursus S. Scripturae Compl.* Juz. XXV, uk. 1109–1122, Paris 1812.

[2050] 'Anawaambia waliotwaa hukumu: "Niondokeeni, ninyi mliolaaniwa!" Hasemi: "Niondokeeni kwa Baba" – kwa maana si Yeye aliyewalaani, bali matendo yao wenyewe; "Niondokeeni katika moto wa milele, uliotayarishwa si kwa ajili yenu, bali kwa ajili ya shetani na malaika wake." Alipozungumzia ufalme, baada ya kusema: 'Njooni, barikiwa, urithi ufalme', aliongeza: 'ulioandaliwa kwa ajili yenu tangu mwanzo wa ulimwengu'; lakini alipozungumzia moto, hakusema hivi, bali aliongeza: 'ulioandaliwa kwa ajili ya Shetani na malaika wake'. Kwa maana nimewatengea ninyi Ufalme, bali moto si kwa ajili yenu, bali kwa ajili ya Shetani na malaika wake. Lakini kwa kuwa ninyi wenyewe mmewatupa wenyewe katika moto, lazima mjilaumu wenyewe kwa hili' (John Chrysostom, Homili LXXIX juu ya Injili ya Mathayo, juz. III, uk. 362–363).

[2051] Kuhusu Walaumi, Mahubiri V, uk. 95, katika tafsiri ya Kirusi.

kupokonywa utukufu huu uliobarikiwa, ya kuchukiwa na Kristo na kumsikia akisema: 'Sikujui,' na shutuma kwamba, tukiwa tumeona ana njaa, hatukumlisha! Kwa maana ni afadhali kupigwa na radi zisizohesabika kuliko kuona uso mpole wa Bwana ukigeuzwa mbali nasi, na jicho Lake safi likishindwa kutuangalia."[2052] Lazima tukumbuke: **a)** kwamba wenye dhambi watatupwa mbali na Mungu milele, yaani, watanyimwa milele Uheri huu mkuu, ambao ndani yake pekee ndipo wangeweza kupata kuridhika kamili kwa mahitaji yote ya roho zao, zilizoumbwa kwa sura ya Mungu; **b)** kwamba watakataliwa na Baba yao, Mwokozi wao, ambaye aliwajali kwa upendo usio na kikomo, akimimina neema nyingi juu yao, na hawataonekana tena kuwa na haki ya kuuona uso wake mng'aa, wala kamwe hawatainua katika furaha ya Bwana wao; **c)** kwamba, bila kuathiriwa tena na ulimwengu au mwili—ambavyo katika maisha haya ya sasa viliwafanya wajipoteze kila mara—watahisi kwa dhati zaidi kiu ya mateso ya roho zao, ambazo kwa asili yake zinamtamani Mungu—kiu ambayo hakuna kitu kinachoweza kuiondoa. Ndipo itakapowajia roho hawa wanyonge kifo cha pili (Ufunuo 20:14), kifo chenye uchungu zaidi katika kutengwa milele na Chanzo cha uzima.

2) Kwamba wenye dhambi watanyimwa baraka zote za Ufalme wa Mungu, ambazo wenye haki watazipokea. Mwokozi mwenyewe alishuhudia kwamba ingawa wengi kutoka mashariki na magharibi watakuja na kukaa pamoja na Abrahamu, Isaka na Yakobo katika Ufalme wa Mungu, wana wasiofaa wa Ufalme watatupwa gizani lililo nje [(Mathayo 8:11–12); (Mathayo 22:13)], na, wakiwa katika mateso, wataona Abrahamu kwa mbali na wale wenye haki kifuani mwake (Luka 16:23). "Upungufu huu wa baraka," anahitimisha Mtakatifu Krisostomo, "utasababisha mateso makali, huzuni kuu na taabu kubwa kiasi kwamba, hata kama hakungekuwa na adhabu yoyote kwa wenye dhambi hapa, hili peke yake—kwa kuwa ni kali zaidi kuliko mateso ya Gehena—lingeweza kucharaza roho zetu na kuzisumbua…" Na zaidi: "Watu wengi wapumbavu wanataka tu kuepuka Gehenna; lakini mimi naona adhabu ya kutokuwa katika utukufu huo ni ya mateso makali zaidi kuliko Gehenna yenyewe; na nadhani kwamba yeyote anayenyimwa utukufu huo anapaswa kulia si kwa ajili ya mateso ya Gehenna bali kwa ajili ya kunyimwa baraka za mbinguni; kwani hili peke yake ndilo adhabu katili zaidi kuliko zote.[2053] "Najua kuwa wengi wanatishwa na Gehenna pekee; lakini nadhani kuwa kupokonywa utukufu huo ni mateso makali zaidi kuliko Gehenna."[2054]

3) Kuhusu mahali ambapo watenda dhambi watatupwa, na kuhusu hali yao huko. Mahali hapa huitwa, kwa maelezo moja, abisi, ambayo ni ya kutisha hata kwa mashetani wenyewe (Luka 8:31); kwa maelezo mengine, kuzimu (Luka 16:22); au nchi ya giza la milele, ambapo hakuna nuru (Ayubu 10:22); na kwa maelezo mengine tena, Gehenna ya moto (Mathayo 5:22–28), tanuru ya moto (Mathayo 13:50), ziwa la moto linalowaka kwa kiberiti [(Ufunuo 19:20); (Ufunuo 20:14); (Ufunuo 21:8)]. Na mahali kama hapo, wenye dhambi, kwa milele yote, hawatamwona mtu yeyote karibu nao isipokuwa roho zilizotupwa za uovu, ambazo zilikuwa chanzo kikuu cha maangamizi yao (Mathayo 26:41). "Yeyote aliyetenda dhambi duniani," anasema Mtakatifu Efrem wa Syria, "na kumkosea Mungu, na kuficha matendo yake, atatupwa gizani kuu, ambako hakuna hata miale moja ya nuru. Yeyote aliyehifadhi udanganyifu moyoni mwake na wivu akilini mwake atafichwa katika shimo la kutisha, lililojaa moto na mateso. Yeyote aliyejisalimisha kwa hasira na hakuiruhusu upendo kuingia moyoni mwake, hata kufikia hatua ya kumchukia jirani yake, atakabidhiwa kwa mateso ya kikatili na mashetani."[2055]

4) Kuhusu mateso ya ndani ya wenye dhambi kuzimu. Ndipo maneno ya Mtume yatakapotimizwa kikamilifu: *'Huzuni na taabu* kwa *kila nafsi ya mwanadamu aliyefanya mabaya*' (Warumi 2:9). Kumbukumbu ya maisha waliyoyaishi, waliyoyapoteza kwa kiholela katika matendo maovu; maumivu yasiyoisha ya dhamiri kwa ajili ya maovu yote waliyowahi kuyatenda; majuto ya baadaye kwa kushindwa kutumia njia za wokovu zilizotolewa na Mungu, na utambuzi wenye mateso makali kwamba hakuna tena uwezekano wa toba, mageuzi, au wokovu—haya yote yatawasumbua wale waliopotea bila kukoma. Na watajiambia wenyewe, wakiwa wanajuta na kupumua kwa uchungu wa roho zao: *tumepotea kutoka kwa njia ya kweli, na nuru ya haki haikutuangaza, wala jua halikutuangazia. Tulijazwa na matendo ya uasi na uharibifu na tukazurura katika majangwa yasiyopitika, lakini hatukujua njia za Bwana. Majivuno yetu yalituletea faida gani, na utajiri na kiburi chetu vilituletea nini? Yote haya yamepita kama kivuli na kama uvumi unaopita… hivyo tulizaliwa na kufa, na hatukuweza kuonyesha dalili yoyote ya wema, bali tuliteketezwa na uasi wetu* (Hikima 5:6–9, 13).

[2052] Kuhusu Injili ya Mathayo, Mahubiri XXIII, katika Juz. 1, uk. 495.
[2053] Barua 1 kwa Theodore Mshahidi, katika *Chronicle Readings* 1844, j. 1, uk. 370, 375.
[2054] Kuhusu Injili ya Mathayo, Mahubiri XXIII, juz. 1, uk. 494.
[2055] Kuhusu hofu ya Mungu na Hukumu ya Mwisho, katika Kazi za Mababa Watakatifu, juz. XV, uk. 308.

'Wale,' anaandika Mtakatifu Basili Mkubwa, 'waliotenda maovu watafufuka tena kwa dharau na aibu, kuona ndani yao mwenyewe chukizo na alama ya dhambi walizotenda. Na labda cha kutisha zaidi kuliko giza na moto wa milele ni aibu hiyo ambayo wenye dhambi watahukumiwa nayo milele, wakiona daima machoni pao alama za dhambi iliyotendwa katika mwili, kama madoa yasiyofutika yanayobaki milele katika kumbukumbu za roho zao."[2056]

5) Kuhusu mateso ya nje ya wenye dhambi katika Jehanamu. Mateso haya yanaonyeshwa katika Maandiko Matakatifu kwa taswira ya mdudu asiyefaa kamwe, na mara nyingi zaidi—kwa moto usiozimika. Kristo Mwokozi, akituonya dhidi ya jaribu, alisema, miongoni mwa mambo mengine: *'Kama mguu wako unakufanya utende dhambi, ukate: ni afadhali kwako kuingia uzima ukiwa kiwete kuliko, ukiwa na miguu miwili, kutupwa katika Gehena, katika moto usioweza kuzimwa, ambapo mdudu wao haafi na moto hauzimwi* [(Marko 9:45–46); (Marko 44:48)]; katika mfano wa mtu tajiri na Lazaro, alibainisha kwamba yule tajiri, alipojikuta katika kuzimu baada ya kifo chake, anateseka katika malengelenge (Luka 16:24), na katika Hukumu ya Mwisho atasema kwa wenye dhambi: 'Ondokeni mbali nami, ninyi mliolaaniwa, mkaingie katika moto wa milele' (Mathayo 25:41). Mtume Paulo vivyo hivyo anashuhudia kwamba Mhukumu wa wakati ujao wa walio hai na waliokufa, kwa moto wa miali, atawaletea malipo wale wasiomjua Mungu na wasiotii injili ya Bwana wetu Yesu Kristo (2 Wathes. 1:8). Hivi ndivyo pia walivyofundisha Mababa Watakatifu wa Kanisa; kwa mfano: **a)** Mtakatifu Basil Mkuu: 'Kisha (yaani, baada ya hukumu), wale waliofanya maovu mengi maishani watapewa malaika wa kutisha na wenye sura mbaya, ambao mtazamo na pumzi yao ni ya moto, ikionyesha ukatili wa mapenzi yao, na ambao nyuso zao ni kama usiku, zikionyesha huzuni na chuki yao kwa wanadamu; kisha shimo lisilovukika, giza kuu, na moto usio na nuru, ambao una nguvu ya kuchoma ndani ya giza lakini hauna mwangaza; kisha mdudu fulani mwenye sumu na aliyekula nyama, anayekula kwa tamaa, asiyeshibishwa, na kusababisha magonjwa yasiyovumilika kupitia ulaji wake; kisha adhabu kali zaidi kuliko zote — aibu ya milele na haya ya milele;"[2057] **b)** Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Mkisikia kuhusu moto, msiidhani kuwa moto ule ni kama moto huu; huu hukamata, huwaka na kubadilisha kuwa kitu kingine; lakini ule ambao mara moja hummeza mtu atawaka milele na hautawahi kuzima, ndiyo maana huitwa usiozimika. Kwa wadhambi pia ni lazima wavikwe kutokufa, si kwa ajili ya heshima, bali ili iwe kama kikumbusho cha daima cha mateso yanayowangoja huko: na akili haiwezi hata kuanza kufikiria jinsi hili lilivyo la kutisha; ni kupitia tu uzoefu wa masaibu madogo ndipo mtu anaweza kupata dhana hafifu ya yale mateso makuu. Ukijikuta kamwe katika bafu iliyopashwa moto kupita kiasi, fikiria moto wa Gehenna; na ukijikuta kamwe ukipata homa kali inayowasha, acha akili yako ikupeleke kwenye moto huo: na hapo ndipo utaweza kuelewa tofauti hii waziwazi. Kwa maana ikiwa bafu na homa hutatesa na kutusumbua sana, tutahisi nini tutakapojikuta katika ule mto wa moto utakaotiririka mbele ya kiti cha hukumu cha kutisha!"[2058]

Neno la Mungu halielezi ni nini 'mnyoo asiyefaa' na 'moto usiozimika', ambavyo watenda dhambi watateswa nazo katika kuzimu. Na kwa hiyo Mtakatifu Yohana wa Damascus alisema: 'Watenda dhambi watahukumiwa kwa moto wa milele, si wa asili ya kimwili kama tunavyoujua, bali wa asili inayojulikana na Mungu pekee.'[2059] Kwa ujumla, hata hivyo, walimu wa kale wa Kanisa walidhani kwamba moto wa kuzimu haungefanana na moto tunaoujua hapa duniani,[2060] ungewaka, lakini usingeunguza wala kuharibu chochote,[2061] ungaligusa si miili ya wenye dhambi pekee, bali pia roho zao na majini—roho zisizo na mwili—wenyewe,[2062] ungelikuwa na giza kiasi, usio na nuru[2063] na wa fumbo.[2064] Baadhi wamefikiri tu kwamba moto

---

[2056] Mahubiri juu ya Zaburi XXXIII, 6, katika The Works of the Holy Fathers, j. V, uk. 293.
[2057] Mahubiri juu ya Zaburi XXXIII, 12, ibid., uk. 302.
[2058] Homilia 1 kwa Theodosius Mkuu, katika *Chronicle of Readings* 1844, juz. 1, uk. 366.
[2059] Ufafanuzi Kamili wa Imani ya Kiorthodoksi, Kitabu cha IV, Sura ya 27, uk. 308. 'Naamini kwamba hakuna anayejua ni aina gani ya moto huu utakuwa, au katika sehemu gani ya dunia au uumbaji utatokea, isipokuwa labda Roho wa Kimungu awafunulie' (Augustine, *De Civitate Dei*, XX, 16).
[2060] Tertullian, *Apologeticus*, sura ya 48; Gregory wa Nyssa, *Catechism*, sura ya 40; John Chrysostom, Homili 1 kuhusu Theodosius Mkuu, katika *Christian Readings* 1844, juz. 1, uk. 366.
[2061] Tertullian, *Apologeticus*, sura ya 48; Minucius Felix, *Octavius*, sura ya 35; Lactantius, *Institutions on the Divine*, VII, 21; Gregory wa Nyssa, *Catechism*, sura ya 11; Augustine, *On the City of God*, IV, 13, n. 18.
[2062] Minucius Fel. *Octav.* 31, 35; John Chrysostom, Homiliya 1 kwa ajili ya Theodosius Mkuu, katika *Chron. Quart. 1844*, 1, uk. 367 na kuendelea.
[2063] Basil Mkubwa, Mahubiri juu ya Zaburi XXXIII, uk. 8, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. V, uk. 302; Yohana Krisostomo, Mahubiri 1 juu ya Waebrania, 4.
[2064] Tertullian, *Apologeticus* 47, 48; Augustine, *De Civitate Dei* XX, 16.

huu usioweza kuzimwa na mdudu asiyefaa kufa vinaweza kueleweka kwa njia ya mfano, kama alama za mateso makali zaidi ya kuzimu,[2065] kwamba mdudu huo hasa unaonyesha maumivu ya ndani ya dhamiri, wakati moto unaashiria mateso makali ya nje. [2066]

6) Kuhusu matokeo ya mateso haya yote, ya ndani na ya nje, ni: kilio na kusaga meno, kukata tamaa, na upotovu wa milele. *'Kutakuwa na kilio na kusaga meno*,' Mwokozi alisema mara kwa mara kuhusu Gehenna [(Mathayo 8:12); (Mathayo 13:42–50); (Mathayo 25:30)]. *'Kati yetu na ninyi*,' akasema Abrahamu mwenye haki kwa yule mtu mkuu katika kuzimu, *'kuna shimo kuu lililowekwa, ili wale wanaotaka kupita kutoka hapa kwenda kwenu wasiweze, wala yeyote asipite kutoka huko kwetu*' (Luka 16:26). 'Wale watakaohukumiwa,' alishuhudia Mtume kuhusu wenye dhambi, 'watakabiliwa na maangamizi ya milele' [(2 The. 1:9); (Math. 10:28); (Fil. 3:19)]. 'Tutakapofika huko,' anahitimisha Mtakatifu Krisostomo, 'hata tukionyesha toba ya dhati kabisa, haitakuwa na manufaa yoyote kwetu; lakini, hata tukitafuna meno yetu kwa kiasi gani, hata tukilia na kusihi mara elfu moja, hata tone moja halitatuangukia, tukiteketezwa na moto, hata kutoka ncha ya kidole: kinyume chake, tutasikia yale yale kama yule mtu mtajiri alivyosikia—kwamba pengo kubwa limewekwa kati yetu na ninyi (Luka 16:28)… Tutakata meno yetu mbele ya mateso na dhiki isiyovumilika, lakini hakuna atakayetuokoa. Tutalia kwa uchungu moto unapoendelea kutumiza zaidi, lakini hatutaona mtu yeyote isipokuwa wale wanaoteseka pamoja nasi na pengo kuu. Nini kitaweza kusemwa kuhusu yale maafa ambayo giza litayotupa kwenye roho zetu?"[2067] "Itakuwaje," alisema Baba Mtakatifu mwingine, "hali ya mwili wa yule anayeteswa na mateso haya yasiyo na mwisho na yasiyovumilika, ambapo kuna moto usiozimika, mdudu anayetesha bila mwisho, vilindi vyeusi na vya kutisha vya kuzimu, kilio chungu, mayowe yasiyo ya kawaida, kuomboleza na kusaga meno, na hakuna mwisho wa mateso? Hakuna ukombozi kutoka kwa haya yote baada ya kifo; hakuna njia wala mbinu za kutoroka mateso haya chungu."[2068]

§270. b) Viwango vya mateso ya kuzimu

Hata hivyo, ingawa waasi wote watateswa na mateso ya kuzimu, si wote watateseka kwa kiwango kile kile: wengine watadhibiwa vikali zaidi, wengine kwa upole zaidi, kila mmoja kulingana na dhambi zao. Ukweli huu ni:

1. inatangazwa waziwazi na Maandiko Matakatifu. Kristo Mwokozi alisema kwamba *mtumwa aliyejua mapenzi ya bwana wake lakini hakujiandaa na hakuyatenda mapenzi yake atapigwa sana; lakini yule ambaye hakujua na bado alitenda yaliyo stahili adhabu atapigwa kidogo* (Luka 12:47–48); kwamba Mafarisayo, *wanaokula nyumba za mjane na kuomba sala ndefu kwa unafiki, watapokea hukumu kali zaidi* (Luka 20:47); kwamba *itakuwa nawezekana zaidi kwa nchi ya Sodoma na Gomora siku ya hukumu kuliko kwa mji* usio wakaribisha Mitume (Mathayo 10:15), na kwamba itakuwa nawezekana zaidi kwa Tiro na Sidoni kuliko kwa Korazini na Betsaida (Mathayo 11:21–22). Mtume Mtakatifu alifundisha kwamba Jaji mwenye haki atalipiza kila mtu kulingana na matendo yake katika Hukumu ya Mwisho (Warumi 2:6).

2. Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa walihubiri hili kwa uwazi kama huo. Kwa mfano:

Mtakatifu Basil Mkuu: 'Inapaswa kueleweka kwamba maneno "kutakuwa na wengi watakaoadhibiwa" na "kutakuwa na wachache watakaoadhibiwa" hayaashiri mwisho, bali tofauti katika ukali wa mateso. Kwa maana ikiwa Mungu ni Hakimu mwenye haki, si wa wema tu bali pia wa wabaya, akimzawadia kila mtu kulingana na matendo yake, basi mtu anaweza kustahili moto usiozimika, au moto mpole zaidi, au moto unaoteketeza zaidi, nyingine kwa mdudu asiyefaa, tena ikisababisha maumivu ambayo ama ni ya kuvumilika zaidi au yasiyovumilika zaidi, kulingana na sifa za kila mtu; na nyingine tena kwa Gehenna, ambayo bila shaka, ina aina mbalimbali za mateso; na nyingine kwa giza kuu, ambapo mtu hushushwa hadi kulia tu, ilhali mwingine, kutokana na mateso yaliyo kali zaidi, hata kufikia kusaga meno. Giza totoro lenyewe bila shaka linaashiria kuwa kuna kitu ndani yake. Na kile kinachosemwa katika Mithali: 'katika vilindi vya kuzimu' (Mith. 9:18), kinaashiria kwamba wengine, ingawa wako katika Hadesi, hawako katika vilindi vya Hadesi na wanateswa kwa mateso mepesi zaidi. Tofauti hii inaweza kuonekana hata leo katika mateso ya kimwili. Kwani mtu mmoja huugua homa yenye kichefuchefu na magonjwa mengine; mwingine huhisi homa tu, na hata hiyo

---

[2065] Origeni, *De Principiis*, II, 10, nn. 4, 5; Ambrozi, *In Luc.*, Kitabu VII, n. 205. Jeromu, *In Eph.* V, 6; *In Isa.*, sura XLVI.
[2066] Augustine, *De Civitate Dei*, XXI, 9, n. 2; 10, n. 1.
[2067] Maoni juu ya Barua ya Theodoret 1, katika Chr. Ch. 1844, 1, 361. 366–367.
[2068] Barua ya Mt. Vasili Mkuu kwa Binti Mfalme XLVI, katika Kazi za Mababa Watakatifu X, 131.

si kwa kiwango kile kile kama wa kwanza; ilhali mwingine hana homa lakini anateseka kwa maumivu katika kiungo fulani, na tena, kwa kiwango kikubwa au kidogo kuliko wengine."[2069]

Mtakatifu Efrem wa Siria: "Kuna aina mbalimbali za mateso, kama tulivyosikia katika Injili. Kuna giza kuu (Mathayo 8:12): na kutokana na hili ni wazi kwamba kuna pia giza lingine, kuu zaidi; Gehena ya moto (Mathayo 5:22) — mahali pengine pa mateso; kusaga meno (Mathayo 13:42) — pia mahali tofauti; mnyoo asiyefaa (Marko 9:48) — katika mahali pengine tena; ziwa la moto (Ufunuo 19:20) — mahali pengine tena; Tartaro (2 Petro 2:4) — pia lina mahali pake; moto usiozimika (Marko 9:43) — eneo tofauti; ulimwengu wa wafu (Flp. 2:10) na maangamizi (Mathayo 7:13) — katika maeneo yao husika; sehemu za mbali za dunia (Efe. 4:9) — eneo lingine; kuzimu, mahali wahalifu wakaao, na vilindi vya kuzimu — mahali penye mateso makali zaidi kuliko yote. Ni kwa mateso haya ndipo wale wenye dhambi watakapotupwa, kila mmoja kulingana na kipimo cha dhambi zao, iwe ni mizito zaidi au inayovumilika, kama ilivyoandikwa: 'Kila mmoja amefungwa na ncha za dhambi yake' (Mithali 5:22); 'Amewekewa mengi, atatakiwa mengi; na amewekewa kidogo, hata hicho kidogo kitatakiwa' (Luka 12:47–48). Kama ilivyo hapa kwa adhabu, ndivyo itakavyokuwa pia katika enzi ijayo."[2070] "Mwenye zinaa huteswa kwa aina moja ya mateso, mwasherati kwa aina nyingine, muuaji kwa aina nyingine, mwizi na mlevi kwa aina nyingine tena."[2071]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Yeyote aliyepokea mafundisho makubwa zaidi lazima avumilie adhabu kubwa zaidi kwa kosa lake. Kadiri tunavyokuwa na maarifa na mamlaka zaidi, ndivyo tutakavyoadhibiwa vikali zaidi kwa dhambi zetu. Ukiwa tajiri, unahitajika kutoa hisani zaidi kuliko maskini; ukiwa mwenye hekima, utii zaidi; ukiwa umepewa mamlaka, onyesha mafanikio bora zaidi. Na katika mambo mengine yote, utawajibishwa kulingana na uwezo wako."[2072] "Yule anayeenda huko akiwa na wingi wa matendo mema na mabaya atapata nafuu fulani kutokana na adhabu na mateso yaliyoko huko; kwa upande mwingine, yule ambaye, asiye na matendo mema, analeta yale mabaya pekee—haiwezekani kusema atateseka kiasi gani, akiwa amehukumiwa kwa mateso ya milele."[2073]

Hii pia ilifundishwa na Mtakatifu Cyprian,[2074] Mbarikiwa Jerome,[2075] Mbarikiwa Augustine,[2076] na wengine.

§271. c) Milele ya Mateso ya Jehanamu

Ingawa zinatofautiana kwa kiwango, mateso ya wenye dhambi kuzimu hayatatofautiana hata kidogo kwa muda wake: kwani yatawa ya milele na yasiyo na mwisho kwa wote.

I. Maandiko Matakatifu kwa kweli yanaelezea mateso haya ya wenye dhambi kama:

1) Kama ya milele. Mwokozi mwenyewe alishuhudia kwamba baada ya Hukumu ya Mwisho atasema kwa wenye dhambi: *'Niondokeeni, ninyi mliobarikiwa, mkaingie katika moto wa milele ... nao wataenda katika adhabu ya milele*' (Mathayo 25:41–46). Katika Waraka wa Yuda tunasoma: *'Sodoma na Gomora na miji iliyozunguka, ambayo kwa njia ileile ilijihusisha na uzinzi na kufuata tamaa isiyo ya kawaida, zimewekwa kama mfano, zikiteswa na adhabu ya moto wa milele*' (Yuda 1:7). Mtume Paulo anasema kwamba wenye dhambi *watapokea adhabu, uharibifu wa milele, kwa Bwana na kwa utukufu wa nguvu zake, atakapokuja kutukuzwa katika watakatifu wake na kufunuliwa kwa utukufu siku hiyo kwa wote waliomwamini* (2 Wathes. 1:9-10). Kitabu cha Ufunuo kinasema kwamba moshi wa mateso ya wenye dhambi unainuka milele na milele: na hawana pumziko mchana wala usiku (Ufunuo 14:11), na kwamba shetani na wafuasi wake, ambao wenye dhambi wataenda nazo Gehena, watateswa mchana na usiku milele na milele (Ufunuo 20:10).

[2069] Kanuni, iliyofafanuliwa kwa ufupi, katika majibu ya swali 207, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. IX, uk. 346–347.

[2070] Mahubiri juu ya Kuja kwa Pili kwa Bwana, Kazi za Wababa Watakatifu, j. XII, uk. 390.

[2071] Mahubiri juu ya Msalaba Mtakatifu na juu ya Kuja kwa Bwana Mara ya Pili, ibid. XIV, 50; tazama uk. 18.

[2072] Kuhusu Mahubiri ya Kirumi, V, uk. 84, kulingana na tafsiri ya Kirusi.

[2073] Mahubiri kuhusu Ufishawi wa Theodosius, 1, katika Christian Reader, 1844, 1, 413.

[2074] 'Ndipo atakapotoa adhabu za aina mbalimbali… Kwa wale waliyoikataa usiku wa Bwana na kudharau amri zake, ataleta uharibifu wao kwa njia mbalimbali, na kulingana na sifa za wokovu unaotakiwa, atatumia nguvu zake, huku akitoa tofauti kulingana na asili ya kosa… na kadhalika' (Lib. de laud. Martyr.).

[2075] Kama hatima ya watu wa Sodoma na Gomora ni yenye kuvumilika zaidi kuliko ile ya mji ambao haukupokea Injili: kwa hiyo, kuna pia adhabu tofauti miongoni mwa wenye dhambi (Maelezo ya Mathayo X).

[2076] Wala hakuna shaka kwamba adhabu hasa ambazo wale waliohukumiwa watateswa zitatofautiana kulingana na utofauti wa uhalifu wao (De baptism. IV, 19).

2) Isiyo na mwisho. Hali hii isiyo na mwisho ya mateso ya wenye dhambi: **a)** ilitabiriwa na nabii Isaya: *'Mende wao hawatakufa, na moto wao hauzimiki'* (Isa. 66:24); **b)** baadaye na Mtume Yohana Mbatizaji, akishuhudia kuhusu Kristo Mwokozi: *'Mkasi wake uko mkononi mwake, naye atakusafisha ghorofa yake ya kupuria, na kuikusanya ngano yake ghalani, lakini makapi atayachoma kwa moto usiowezwa* kuzimwa' (Mathayo 3:12); **c)** hatimaye, Mwokozi mwenyewe katika maneno yafuatayo yenye nguvu: *'Na mkono wako ukikusababisha kutenda dhambi, ukate: ni afadhali kwako kuingia katika uzima ukiwa ulemavu kuliko, ukiwa na mikono miwili, kutupwa katika Gehena, katika moto usioweza kuzimwa, ambapo mdudu wao haafi na moto hauzimwi.' Na mguu wako ukikusababisha kutenda dhambi, ukate: ni afadhali kwako kuingia uzimeni ukiwa ulemavu kuliko, ukiwa na mikono miwili, kutupwa katika Gehena, katika moto usioweza kuzimwa, ambapo mdudu wao hafi na moto hauzimwi.' Na jicho lako likikusababisha kutenda dhambi, likatoe: ni afadhali kwako kuingia katika Ufalme wa Mungu ukiwa na jicho moja, kuliko kutupwa katika Gehena ya moto ukiwa na macho yote mawili, ambako mdudu wao haafi na moto hauzimiki* [(Marko 9:43–48); (Mathayo 18:8)].

II. Kanisa la Orthodox daima limeamini kwamba mateso ya kuzimu yatakuwa ya milele. Iliieleza imani hii: **a)** kwa utukufu katika Baraza la Tano la Kiinjili, ilipokemea upotovu wa imani wa Origen, ambao ulishikilia kwamba mashetani na wasio wa haki wangesumbuliwa kuzimu kwa muda mfupi tu, na kisha warudishwe katika hali yao ya awali, isiyo na hatia;[2077] **b)** vivyo hivyo katika Imani ya Athanasio, ambapo tunasoma: 'Wale waliotenda mema wataingia katika uzima wa milele; bali wabaya katika moto wa milele.' Hasa, imani hii ya Kanisa ilitangazwa waziwazi na kuhubiriwa na walimu wake hata kabla ya Baraza la Tano la Kiinjilisti. Miongoni mwao ni:

Mtakatifu Klimenti wa Roma: "Roho zote ni zisizokufa, hata za waovu, ambao kwao ingekuwa bora zaidi kama wasingekuwa zisizokufa: kwa sababu, wakiteseka mateso yasiyo na mwisho katika moto usiozimika na bila kufa kamwe, hawatakuwa na mwisho wa mateso yao."[2078]

Mtakatifu Polycarp: "Unanitishia moto unaowaka kwa muda na kuzima hivi karibuni; kwa maana hujui chochote kuhusu moto wa hukumu ijayo na mateso ya milele yaliyoandaliwa kwa ajili ya wabaya."[2079]

Mtakatifu Justin Mshahidi: "Kwamba yeye (shetani), pamoja na kundi lake na wale wanaomfuata, atatupwa katika moto na atateswa huko milele yote—hili lilitabiriwa na Kristo."[2080]

Mtakatifu Irenaeus: "Ambao Bwana atawaambia: 'Ondokeni mbali nami, ninyi mliobarikiwa laana, mkaingie katika moto wa milele'; watahukumiwa milele."[2081] "Baraka zitakazotolewa na Mungu zitakuwa za milele na zisizo na mwisho; kwa hiyo, kupokonywa kwake pia kutakuwa kwa milele na zisizo na mwisho, kama vile wale waliojipofusha wenyewe au kupofushwa na wengine katika nuru isiyo na mipaka wamepokonywa milele furaha ya nuru hiyo."[2082]

Mtakatifu Kirili wa Yerusalemu: "Kama mtu yeyote ni mwenye dhambi, atapokea mwili wa milele, uliotengwa kuhisi mateso kwa dhambi zake, ili awake milele katika moto na asipotee kamwe."[2083]

Mtakatifu Basil Mkubwa: "Bwana anazungumza kwa uamuzi, akisema kwamba hawa wataenda katika mateso ya milele (Mathayo 25:46), na Yeye anawatuma wengine katika moto wa milele uliotayarishwa kwa ajili ya shetani na mapepo (Mathayo 25:41), ilhali katika sehemu nyingine Anaiita Gehenna ya moto, akiongeza: 'ambapo mdudu wao hafa, na moto hauzimiki' (Marko 9:47–48); na hata awali zaidi, kupitia Nabii, Alitabiri kuhusu wengine kwamba 'mdudu wao hautafa, na moto wao hautazimika' (Isa. 66:24): kwa hiyo, ikiwa, licha ya wingi wa mashahidi yanayofanana kama haya yanayopatikana katika sehemu nyingi za Maandiko Matakatifu yaliyoongozwa na Mungu, wengi bado—kana kwamba wamesahau maneno yote na matamko ya Bwana—wanajiahidi mwisho wa mateso yao, ili waweze kuingia katika dhambi kwa uhuru zaidi: basi hii, bila shaka, ni mojawapo ya hila za shetani. Kwa maana kama mateso ya milele yangekuwa na mwisho, basi maisha ya milele, bila shaka, lazima nayo yawe na mwisho. Na kama hatuthubutu kufikiria hivi kuhusu maisha, basi ni kwa msingi gani tunaweza kudhani kuwa mateso ya milele yana mwisho? Kwa maana mateso

---

[2077] Kwenye Harduin, Concil., Jz. IV, safu 66; Nicetas Callistus, Hist. Eccl., XVII, uk. 28.
[2078] Imetajwa katika St John wa Damascus, *Eclog. litt.* Ψ, tit. 1.
[2079] Eusebius, Historia ya Kanisa, Kitabu IV, Sura 15, uk. 213.
[2080] χολασθησομένους τόν άπέραντον αιώνα. Apol. 1, c. 28.
[2081] Adv. haer. IV, uk. 28.
[2082] Ibid. V, c. 27.
[2083] Muhtasari wa Mafundisho XVIII, n. 19, uk. 422–423.

na maisha yote mawili yameelezewa kwa neno moja: 'ya milele'. Imeandikwa: 'Hawa wataenda katika mateso ya milele, bali wenye haki katika uzima wa milele.'[2084]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Hebu fikiria ungeishi kwa miaka mingi bila kupata mabadiliko yoyote; hiyo ni nini, ikilinganishwa na enzi zisizo na mwisho na mateso hayo ya kutisha na yasiyovumilika? Hapa, furaha na taabu vyote vina mwisho, na mwisho wa haraka sana; lakini huko, vyote vinaendelea kwa enzi zisizo na mwisho, na ni tofauti sana kwa asili na vile vya hapa kiasi kwamba haiwezekani kuelezea… Ikiwa mtu yeyote atasema: 'Roho inawezaje kuvumilia mateso mengi namna hii, wakati huo huo itakapoadhibiwa kwa enzi zisizo na mwisho? Mtu wa aina hiyo afikirie kinachotokea hapa: mara ngapi wengi wameathiriwa na ugonjwa mrefu na mkuu. Hata wakafa, haikuwa kwa sababu roho ilikuwa imechoka kabisa, bali kwa sababu mwili ulikataa kutumika; hivyo basi, kama usingeanguka, roho isingekoma kuteseka. Hivyo, roho inapopokea mwili usioharibika, hakuna kitakachozuia mateso kuendelea milele yote… Kwa hiyo, tusidhani sasa kwamba ukali wa mateso unaweza kuichosha roho yetu: kwani wakati huo mwili pia hautapata uchovu kama huo, bali utateseka milele pamoja na roho, na hakutakuwa na mwisho mwingine."[2085]

Tunapata mawazo yanayofanana katika maandishi ya Tertullian,[2086] Theophilus wa Antiokia,[2087] Cyprian,[2088] Minucius Felix, Hippolytus, Athanasius,[2089] Gregory Mwatholojia,[2090] Hilary, Jerome na wengine.[2091]

III. Ni kinyume na haki kudai kwamba mafundisho ya milele ya mateso ya kuzimu yanapingana na akili timamu.

1) Mtu yeyote mwenye akili timamu atakubali kwamba maadamu mtu mwenye dhambi anabaki kuwa mwenye dhambi na hajawasafishwa dhambi zake, yeye — **a)** bila shaka atabaki, machoni pa Kiumbe mtakatifu na mwenye haki zaidi, kuwa mtoto wa ghadhabu (Efe. 2:3); **b)** lazima abaki asiye na uwezo wa kufurahia furaha ya mbinguni, kama vile kipofu asivyoweza kufurahia uzuri wa maumbile, na mtu wa mwili asivyoweza kupokea kile kinachotoka kwa Roho wa Mungu (1 Kor. 2:14), na **c)** hawezi kwa namna yoyote kujiondoa kutoka kwa matokeo ya asili, yasiyoepukika ya dhambi—maumivu ya dhamiri na mateso mengine. Basi, ni nani aliye katika nafasi ya kuthibitisha kwamba roho zilizoporomoka na watu ambao watahukumiwa na hukumu ya haki ya Mungu kwa moto wa milele watawahi kusafishwa dhambi zao? Kinyume chake, inajulikana kuhusu roho zilizoporomoka kwamba, ingawa maelfu ya miaka tayari yamepita tangu zilipoporomoka, ingawa tayari zinapitia adhabu yao inayostahili na zinajua kikamilifu hatima inayowangoja, hata hivyo, si tu kwamba hawajabadilika na hawaibadiliki, bali wanazidi kufanikiwa katika uovu na kupinga mapenzi ya Mungu, kiasi kwamba kugeukia wema kumekuwa kimaadili kusiwezekane kwao (§§68, 154). Vilevile, tunajua kutokana na uzoefu kwamba wakati mwingine watu, licha ya ufupi wa maisha ya duniani, hazoea sana maovu fulani kiasi kwamba, licha ya vivutio vyote na hata juhudi zote za kurekebika, hawawezi kufanya hivyo na hufa katika dhambi zao. Basi, tuchukulie kuwa watu hawa, kama vile ambavyo hawakutumia msaada wa neema ya Mungu wakiwa hai, ndivyo pia baada ya kifo hawatakuwa na uwezo na hawastahili kunufaika na matokeo ya wokovu ya maombi ya Kanisa, na hadi kufikia Mwendo wa Pili wa Bwana na Hukumu ya Mwisho—labda kwa karne nyingi au hata elfu za miaka—watazidi tu kuzama katika uovu: je, si kawaida kufikiria kwamba, kwa roho hizi maskini pia, toba na kusafishwa kutoka kwa dhambi kutakuwa kisilowezekana kimaadili milele yote? Na ikiwa roho zilizoporomoka na wanadamu wenye dhambi wanaweza kubaki wakosaji milele, au kwa milele yote, basi mtu hawezi kupinga udumu wa mateso yao.

[2084] Mafundisho Sahihi, ufafanuzi mfupi, kwa kujibu swali 207, katika Kazi za Mababa Watakatifu, j. IX, uk. 345. Tazama dokezo 2069.

[2085] Maoni juu ya 'Kuhusu Kuanguka' ya Theodoret, juz. 1, katika *Chronicle Readings* 1844, juz. 1, uk. 365–366, 367–368.

[2086] Apologetic, uk. 18. 45: 'Tunatabiri adhabu ya milele kutoka Kwake…; kwa sababu ya ukubwa wa mateso—siyo ya muda, bali ya milele—tunamwogopa.'

[2087] Kwa Autolikus 1, sura ya 14.

[2088] …wala haitakuwapo kamwe wakati ambapo wangekuwa na dhoruba au utulivu, au mwisho wake (Barua kwa Demetrian; taz. Barua XV, LV).

[2089] Minucius Fel. Octav. uk. 35; Hippolytus, Dhidi ya Wagiriki na Plato, sura ya 3; Athanasius, juu ya Zaburi XLIX, 22.

[2090] 'Hali ya wale wa mwisho (watendao dhambi), miongoni mwa mambo mengine, itakuwa ni mateso, au tuseme, zaidi ya yote, kukataliwa na Mungu na hisia ya aibu katika dhamiri zao, ambayo haitakuwa na mwisho' (maneno yaliyosemwa mbele ya baba yake, Works of the Holy Fathers II, 56).

[2091] Hilari, Maoni juu ya Mathayo V, n. 12; Jeromu, Maoni juu ya Mathayo XXIV, 46; Kirili wa Aleksandria, Maoni juu ya Isaya LXV, 11, Kitabu cha V, Juz. VI; Teodoreti, Maoni juu ya Zaburi XCIII, 13; Agostino, Kuhusu Mji wa Mungu Dei XXI, 17, 21, 26, n. 6.

2) "Mungu, wanasema, ni mwema: je, mateso ya milele ya wenye dhambi yanawezaje kupatanishwa na wema wake usio na kikomo?" Mungu kwa kweli ni mwema isivyo na kikomo; lakini wema si sifa Yake pekee—Yeye pia ni mkweli isivyo na kikomo, mtakatifu isivyo na kikomo, na mwenye haki isivyo na kikomo, na haya yote, kama ukamilifu Wake mwingine wote, ambao ni isivyo na kikomo kwa asili yake, hulingana katika matendo Yake kwa viumbe Wake. Wema wa Mungu tayari umeonyeshwa kwa nguvu zake zote kwa wenye dhambi: kwa wema Wake peke yake Bwana ametupa uwepo; kwa wema Wake peke yake anatutunza kama baba; kwa wema Wake peke yake alituhurumia tulipoanguka katika Adamu; kwa wema wake usio na kikomo pekee, hakumwonea huruma hata Mwanawe wa pekee ili asalimishe afe kwa ajili yetu; Kwa neema zake peke yake hutupa njia zote za wokovu katika Yesu, hutumimina juu yetu nguvu zote za kimungu zinazohitajika kwa ajili ya uzima na utauwa (2 Petro 1:3), na husamehe dhambi zetu mara elfu tunapohesabu; kwa wema wake usio na mipaka pekee ameandaa mambo kuwa hata baada ya kifo, hadi Siku ya Mwisho, tuweze kufaidika na matokeo ya wokovu ya maombi ya Kanisa. Basi, ni nini kisicho cha kawaida ikiwa dhihirisho kama hilo la wema usio na mipaka wa Mwenyezi Mungu kwa wenye dhambi hatimaye linafuatwa na dhihirisho la haki yake isiyo na mipaka? Hatacha kuwa mwema hata wakati wenye dhambi wanapoteseka kuzimu; lakini kwa upande wao pekee, hatatenda si kwa wema wake—ambao, tuseme, tayari umemwagwa juu yao kwa ukamilifu wake na haukupata chochote cha kustahili kwao—bali kwa haki iliyo kamilifu zaidi; hata hivyo, hatacha kuwa mwema: kwani hata baada ya Hukumu ya Mwisho, milele na milele, Hatakoma kuonyesha upendo Wake usio na kikomo kwa watu wote wale ambao hapo awali waliweza kufaidika na wema Wake, na kwa hakika kwa viumbe Wake wote wanaostahili.

3) "Mungu ni mwenye haki kwa ukamilifu: je, ni kwa mujibu wa haki Yake kuadhibu makosa ya muda kwa mateso ya milele?" Lakini uzito wa dhambi hauwezi kupimwa kwa muda tu wa utendaji wake: uhalifu mkuu (kama vile kuua baba na kadhalika) unaweza kutendeka kwa papo hapo, ilhali ule mdogo unaweza kutendeka polepole sana. Uzito wa dhambi hupimwa kwa cheo cha mtu anayefanyia dhambi hiyo; kwa hali ya mtu aliyetenda dhambi; kwa uwazi wa sheria iliyokiukwa; kwa mamlaka na uwezo uliopo kwa mtenda dhambi kutimiza sheria; kwa asili na idadi ya nia ambazo zingeweza kumzuia kutenda dhambi; kwa toba ya mtenda dhambi au kutokuwepo kwake, na kadhalika. Sasa tuwafikirie kwamba wale wenye dhambi ambao Hakimu wa mbinguni atawahukumu katika Hukumu ya Mwisho walitenda dhambi katika maisha yao—ingawa ya muda mfupi—dhidi ya Mungu Mwenyezi Mwenyewe, na labda wakamkanyaga Mwana wa Mungu Mwenyewe, wakashindwa kuheshimu kama takatifu damu ya agano ambayo kwa hiyo walitakaswa, na wakamdhihaki Roho wa neema (Ebr. 10:29); tufikirie kwamba watu hawa walitenda dhambi kwa kiasi kikubwa si kwa udhaifu au tamaa, bali wakiwa na ufahamu kamili wa kosa lao, kwa makusudi, kutokana na nia mbaya; kwamba walivunja sheria zilizo wazi kabisa za Mungu, zilizotolewa katika ufunuo, wa asili na zisizo za kawaida; walikuwa na neema zote na kila motisha unaowezekana kutimiza sheria; pengine, walisababisha madhara makubwa zaidi kwa majirani zao kupitia dhambi zao; na, hatimaye, walikufa si tu bila kurekebika, bali pia bila kutubu. Je, si haki kabisa kwamba wenye dhambi kama hao wapate adhabu ya milele? Na je, haki ya Mungu itakiukwa kwa namna yoyote Yeye anapoadhibu dhambi ile ile ambayo, kwa kutokuwepo kwa toba, itaendelea kubaki ndani yao na pamoja nao milele?

4) "Mungu ni mwenye hekima isiyo na kikomo: basi, hekima Yake itadhihirishwaje ikiwa wenye dhambi watateseka milele, ilhali aliwaumba viumbe wenye maadili kwa ajili ya furaha tele?" Mungu kwa hakika aliumba viumbe wenye maadili, miongoni mwa vitu vingine, kwa ajili ya furaha tele (§59); lakini kwa sharti lisiloepukika kwamba wao wenyewe, kama viumbe wenye uhuru, wajitahidi kufikia lengo hili kupitia njia waliyoonyeshwa, ili wajifanye wenye uwezo na stahiki wa furaha tele. Na njia pekee ya kufikia furaha tele, njia pekee ambayo viumbe wenye maadili wanaweza kujifanya na kustahili furaha tele, ni maisha ya uchaji Mungu. Kwa hivyo, ikiwa wenye dhambi hawatapata furaha iliyokusudiwa viumbe wenye maadili, bali kinyume chake wanajiletea adhabu ya milele, chanzo kiko kwao wenyewe, huku hekima ya Mungu, ambaye aliwaita kupata furaha kwa sharti hili tu, ikibaki katika nguvu zake zote. Pia inapaswa kuzingatiwa kwamba viumbe wengi, naam, wengi sana wenye maadili—mamilioni ya malaika wema na umati usiohesabika wa wacha Mungu—watapata furaha ya milele, na kwamba, kwa hivyo, mwisho huu wa ulimwengu, uliochaguliwa na hekima ya Mungu, utatimia.

§272. Zawadi ya wacha Mungu: a) furaha yao itakuwa katika nini?

I. Kama vile Neno la Mungu linavyoonyesha hatima ya wenye dhambi baada ya Hukumu ya Mwisho kwa maneno ya huzuni, ndivyo pia linavyoonyesha hatima ya wale walio haki kwa maneno ya mwangaza na furaha.

1) Wataturithi ufalme uliowekwa kwa ajili yao tangu mwanzo wa ulimwengu (Mathayo 25:34) — ufalme unaoitwa pia ufalme wa mbinguni [(Mathayo 5:3–10); (Mathayo 19:23–24)], ufalme wa Mungu [(Marko 9:47); (Marko 10:23); (1 Kor. 15:50)], ufalme wa Baba [(Mathayo 13:43); (Mathayo 26:29)], ufalme wa Bwana Yesu Kristo [(2 Petro 1:11); (2 Tim. 4:18); (Ufunuo 1:9)]; pia huitwa mji wa Mungu aliye hai (Ebr. 12:22) na nyumba ya Baba (Yoh. 14:2).

2) Katika ufalme, mji, na nyumba hii ya Mungu, chanzo kikuu cha furaha kwa waadilifu kitakuwa ni kuishi na kukaa kwao daima na Mungu Mwenyewe na Bwana Yesu Kristo, na kushiriki kwao daima katika utukufu wa kimungu, kadiri iwezekanavyo kwa kiumbe. *'Mioyo yenu isihuzunike*,' alisema Mwokozi kwa wanafunzi wake kabla ya kuondoka kwake duniani, *'amini katika Mungu, na amini katika Mimi.' 'Nyumbani mwa Baba yangu kuna makao mengi. Kama isingekuwa hivyo, je, singewasema kwamba naenda kuwaandalia mahali? Na nikienda na kuwaandalia mahali, nitarudi tena na kuwachukua kuwa pamoja nami, ili palipo mimi, nanyi mwe pale*' (Yohana 14:1–3). Na kisha—katika maombi kwa Baba: *'Baba, wale ulionipa, natamani, wako wapi mimi, nao wawe pamoja nami, ili waone utukufu wangu, ulionipa, kwa kuwa umenipenda kabla ya uumbaji wa ulimwengu*' (Yohana 17:24). Mwisho, katika Kitabu cha Ufunuo, Aliwashuhudia: *'Kwa yeye atakayeshinda, nitampa nafasi ya kukaa pamoja nami katika kiti changu cha enzi, kama vile mimi nilivyoshinda, nikaketi pamoja na Baba yangu katika kiti chake cha enzi* [(Yohana 3:21); (Mathayo 19:27–29)].' Mtume Paulo aliwaandikia Wakristo: *'Neno hili ni la kuaminika: maana tukifa naye, tutaishi naye pia; tukivumilia, tutatawala naye pia'* (2 Tim. 2:11–12), *'na hivyo tutakuwa daima pamoja na Bwana'* (1 The. 4:17). Ndipo wale walio haki watadhihirishwa kweli kuwa *warithi wa Mungu na warithi-wenza na Kristo* (Rum. 8:17).

3) Wakikaa daima na Bwana katika ufalme wa mbinguni, wao wenye haki wataruhusiwa kumwona Mungu wa Utatu uso kwa uso: *'Wenye heri ni wao wasafi wa moyo, kwa kuwa watamwona Mungu*' (Mathayo 5:8). Na katika kumtazama Yeye Mwenye Ukamilifu Wote, hawatakoma kupata:

a) Kuridhika kamili kwa akili zao, zinazotamani ukweli: *'Kwa maana sasa tunaona* (Mungu),' anasema Mtume Mtakatifu, *'kama vile kupitia kioo, kwa giza, kwa fumbo; lakini wakati ule uso kwa uso; sasa najua kwa sehemu, lakini wakati ule nitajua kikamilifu, kama vile mimi ninavyojulikana* kikamilifu' (1 Kor. 13:12). *Ndipo yale yaliyo kwa sehemu sasa yataisha* (1 Kor. 13:10), imani itatoweka, na kutakuwa na maono ya wazi tu (2 Kor. 5:7).

b) Utimilifu kamili wa mapenzi ya mtu, yanayotamani wema: *'Wenye heri ni wale wanao njaa na kiu ya haki, kwa maana watashibishwa'* (Mathayo 5:6). Kadiri waadilifu wanavyozidi kutafakari na kuelewa kwa akili zao ukamilifu wa Yeye Aliye Mwenye Ukamilifu Wote, watazidi kuwaka na upendo kwa Yeye—upendo ambao, kwa maneno ya Mtume, haukosi kamwe (1 Kor. 13:8), na tutazidi kuwa wakamilifu katika utiifu usio na masharti kwa mapenzi Yake matakatifu zaidi na katika kufanana naye kimaadili: *'Wapendwa*,' alisema Mtakatifu Yohane Mteolojia, *'sasa sisi ni watoto wa Mungu; lakini bado haijafunuliwa tutakavyokuwa. Tunajua tu kwamba, itakapodhihirishwa, tutakuwa kama Yeye, kwa maana tutamwona jinsi alivyo* (1 Yohana 3:2).

c) Kutoshelezwa kikamilifu kwa mioyo yao, inayotamani furaha tele. Kwa maana kupitia upendo wao wenyewe watapewa ushirika na umoja wa karibu zaidi na Mungu, chanzo cha furaha tele: *'Mungu ni upendo, na yeye aliye katika upendo yuko katika Mungu, na Mungu yuko kwake*' (1 Yohana 4:16). Ndipo maneno ya Mwokozi yatakapotimizwa ndani yao, kwa nguvu zake zote: *'Wote wawe umoja, kama vile mimi na wewe, Baba, tulivyo umoja, na mimi ndani yako, nawe ndani yangu; ili nao wawe umoja ndani yetu ... mimi ndani yao, nawe ndani yangu; ukatukamilisha katika umoja*' (Yohana 17:21–23).

4) Hali ya baraka ya wale waliyo haki kiroho italingana, katika Ufalme wa Mungu, na hali yao katika mwili. Sio tu kwamba miili yao, kama tulivyoona tayari, itaamshwa kwa ajili ya uzima ujao—isiyoharibika, ya utukufu au yenye mng'ao, yenye nguvu, na ya kiroho (§264)—bali pia watakuwa wameokolewa kutoka kwa mahitaji yote ya maisha haya ya sasa. *'Hawataona njaa tena*,' anasema mtaalamu wa mafumbo kuhusu watakatifu mbinguni, *'wala hawataona kiu tena; wala jua halitawapiga, wala joto lolote'* (Ufunuo 7:16). *Na*

Mungu atafuta kila chozi machoni mwao, wala hakutakuwa na mauti tena, wala huzuni, wala kilio, wala maumivu tena (Ufunuo 21:4).

5) Kuongezea haya yote kutakuwa na ushirika wa karibu zaidi na uliobarikiwa zaidi wa waadilifu miongoni mwao na pamoja na Malaika. Kwa maana si wote tu wataingia, bali pia wataungana kikweli *na mji wa Mungu aliye hai, Yerusalemu wa mbinguni, na umati wa malaika, na mkusanyiko ulioshinda na kanisa la wazaliwa wa kwanza, ambao majina yao yameandikwa mbinguni* (Ebr. 12:22–23); wote wataketi pamoja na Abrahamu, Isaka na Yakobo katika ufalme wa mbinguni (Mathayo 8:11); wote watakuwa mmoja (Yohana 17:21), wamefungwa pamoja kwa vifungo vya upendo safi kabisa wa pamoja, kama watoto wa Baba mmoja wa pamoja, ambaye atakuwa yote katika yote (1 Wakorintho 15:28).

6) Kwa ujumla, hata hivyo, hali ya baraka ya waadilifu mbinguni itakuwa ya namna ambayo hatuwezi sasa kuifikiria au kuielezea: *jicho halijawahi kuiona, sikio halijawahi kuisikia, na hakijawahi kuingia moyoni mwa mwanadamu kile Mungu alichoandaa kwa ajili ya wale wanaompenda* [(1 Kor. 2:9); (1 Yoh. 3:2)].

II. Kulingana na Maandiko Matakatifu, Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa wameelezea furaha ya baadaye ya waadilifu. Kwa mfano:

Mtakatifu Justin Mshahidi: Tumefundishwa kwamba, ikiwa, kwa mujibu wa kusudi Lake (yaani, la Mungu), watu watajithibitisha kuwa wastahili kwa matendo yao, watachukuliwa kuwa wastahili kuishi Naye na kutawala Naye, wakiwa wamekuwa wasioharibika na wasio na tamaa. Kwa maana kama alivyowatengeneza wale ambao hawakuwepo mwanzoni, ndivyo pia, tunaamini, kwa rehema zake, atawapa wasiooza na ushirika naye wale waliopenda yale yanayompendeza."[2092]

Mtakatifu Sipriani: "Ni utukufu gani, ni furaha gani itakayokuwa—kuonekana kuwa wa haki kumtazama Mungu na, pamoja na Kristo, Bwana na Mungu wako, kufurahia furaha ya wokovu na nuru ya milele; kumlaki Abrahamu, Isaka na Yakobo, na Mababa wote Wakuu, Manabii, Mitume na mashahidi; pamoja na Watakatifu na watu wengine wa Mungu, kufurahia utamu wa uzima wa milele uliotolewa kwetu—na kupokea kile ambacho jicho halijawahi kuliona, sikio halijawahi kulisikia, na ambacho hakijawahi kuingia moyoni mwa mwanadamu!"[2093]

Mtakatifu Efrem wa Siria: "Njooni kwangu, ninyi nyote mnaofanya kazi na mzito mzigo, nami nitawapumzisha katika mji wa mbinguni, ambapo Watakatifu wangu wote wanapumzika kwa furaha kuu… Huko, kifua cha Abrahamu hupokea wale waliovumilia huzuni, kama vile kilivyompokea Lazaro maskini; huko, hazina za baraka zangu za milele hufunguliwa; huko ndiko Yerusalemu ya mbinguni—mama wa watakatifu wa kwanza; huko ndiko nchi iliyobarikiwa ya wanyenyekevu. Njooni kwangu, nyote, nami nitawapa mapumziko, mapumziko mahali pale ambapo kila kitu kiko kimya na tulivu, ambapo kila kitu kiko angavu na kupendeza machoni, ambapo hakuna anayekwaza wala anayenyanyaswa, ambapo hakuna tena dhambi wala toba, ambapo nuru haiwezi kuelezwa na furaha haina kifani… ambapo hakuna taabu wala machozi, hakuna kazi ngumu wala wasiwasi, wala maombolezo……ambapo hakuna shetani, wala mauti, wala kufunga, wala huzuni, wala mizozo, wala wivu, bali furaha na amani, utulivu na kufurahiwa… ambapo sauti za wale wanaosherehekea husikika, ambapo hazina zisizopimika za hekima na maarifa hufunuliwa… Kuna umati wa malaika, ushindi wa watakatifu wa kwanza, viti vya enzi vya Mitume, viti vya heshima vya Manabii, fimbo za ukuu za Mababa wa kale, taji za Mashahidi, sifa za wacha Mungu; huko zawadi imewekwa akiba na mahali paandaliwa kwa kila kiongozi, mamlaka na mpangilio. 'Njooni kwangu, ninyi nyote mnao njaa na kiu ya haki, nami nitakuthamini baraka mliyotamani, ambazo jicho halijawahi kuona, sikio halijawahi kusikia, wala ambazo hazijawahi kuingia moyoni mwa mwanadamu.'[2094]

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Ufalme wa Mungu ni tafakari. Sasa, kama katika kioo, tunaona vivuli vya vitu; lakini baadaye, tukiachiliwa kutoka kwa mwili huu wa udongo na kuvalishwa mwili usioharibika na usiokufa, tutaona maumbo yao halisi. Tutayaona, mradi tu tuishi maisha yetu katika njia iliyonyooka na kushikamana na imani ya kweli, ambayo bila yake hakuna mtu atakayemwona Bwana."[2095]

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Wa kwanza (yaani, wenye haki) watarithi nuru isiyoelezeka na kutafakari Utatu mtakatifu na wa kifalme, ambao utaangaza kwa uwazi na usafi zaidi, na utaungana kikamilifu

---

[2092] Apolog. 1, n. 10, katika Chr. Readings 1825, XVII, 22–23.
[2093] Epist. IV.
[2094] Mahubiri kuhusu Kuja kwa Pili kwa Bwana, katika The Works of the Holy Fathers, XIII, 403–404.
[2095] Barua kwa Watawa wa Kaisaria, VIII, ibid. X, 42.

na akili nzima (ambayo ndiyo pekee ninayoweka Ufalme wa Mungu mahususi)."[2096] "Naamini kuwa si kitu kingine isipokuwa kufikia kilicho safi na kamili zaidi. Na kilicho kamili zaidi kati ya vyote vilivyopo ni maarifa ya Mungu. Tuhifadhi, kwa sehemu, maarifa haya, kwa sehemu tuyapate tukiwa tunaishi duniani, na kwa sehemu tuyahifadhi kwa ajili yetu katika hazina za akhera, ili, kama zawadi kwa ajili ya kazi zetu, tupokee maarifa kamili ya Utatu Mtakatifu—ni nini Yeye, yuko vipi, na kwa kiwango gani (kama naweza kusema hivyo), katika Kristo Bwana wetu Mwenyewe, ambaye kwa yeye iwe utukufu na nguvu milele na milele."[2097]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Fikiria hali ya maisha hayo, kadiri iwezekanavyo, kwani hakuna maneno yatakayotosha kuyaelezea ipasavyo; ni kutokana tu na kile tunachosikia, kana kwamba ni kutoka kwa mafumbo fulani, ndipo tunaweza kupata dhana hafifu tu kuhusu hayo. 'Ugonjwa,' inasemekana, 'na huzuni, na kuugua vitakimbia' (Isaya 35:10). Basi, ni nini kinachoweza kuwa na furaha zaidi kuliko uhai huo? Hakuna haja ya kuogopa umaskini au ugonjwa huko; hutaona mnyanyasaji wala aliyenyanyaswa, wala msumbufu wala aliyesumbuliwa, wala mwenye hasira wala mwenye wivu, wala wale waliokumbwa na tamaa chafu, wala wale wanaoteswa na wasiwasi wa kupata mahitaji ya maisha, wala wale wanaosikitika kwa sababu ya mamlaka na nguvu: kwa maana dhoruba yote ya tamaa zetu itakuwa imetulia na kuisha, na wote watakuwa katika amani, furaha na shangwe; wote watakuwa watulivu na wenye utulivu; yote yatakuwa mchana na uwazi, na nuru—si hii nuru ya sasa, bali nyingine, yenye kung'aa mara nyingi zaidi kuliko hii kama vile nuru hii (ya jua) inavyong'aa kuliko mwako wa mshumaa. Kwani huko nuru haipungui mwangaza kwa sababu ya usiku, wala kwa kupita kwa mawingu; wala haichomi wala kuchoma mwili: kwani hakuna usiku wala jioni, wala baridi wala joto, wala mabadiliko mengine yoyote ya misimu; bali hali tofauti ya kuwepo, inayojulikana tu na wale walio haki. Hakuna uzee wala mambo yanayofuatana na uzee; bali yote yanayoweza kuharibika yameondolewa, kwani utukufu usioharibika hutawala kila mahali. Na kilicho muhimu zaidi ya yote haya ni furaha isiyo na kikomo ya ushirika na Kristo, pamoja na Malaika, Malaika Wakuu, na nguvu za mbinguni. Tazama sasa mbingu, na uelekeze mawazo yako kwa yale yaliyo nje ya mbingu; fikiria uumbaji wote umebadilika: kwani haitobaki kama ilivyo; bali itakuwa nzuri zaidi na yenye mwangaza zaidi, na kama vile dhahabu inayong'aa inavyozidi bati, ndivyo mpangilio ujao utakavyokuwa bora kuliko wa sasa, kama vile mtume Paulo anavyosema: *'Kwa maana viumbe wenyewe vitakombolewa kutoka kwa utumwa wa kuoza*' (Warumi 8:21). Kwa sasa, kwa kuwa inashiriki katika uharibifu, huvumilia mambo mengi ambayo miili kama hiyo imelazimika kuvumilia; lakini wakati huo, baada ya kuondoa haya yote, itatuonyesha utukufu usioharibika. Kwa kuwa itapokea miili isiyoweza kuharibika, nayo itabadilishwa kuwa bora zaidi. Basi wakati huo hakutakuwa na mchanganyiko wala mzozo wowote, kwa maana kutakuwa na maelewano makuu miongoni mwa watakatifu, kutokana na umoja wao wa kudumu wa nia miongoni mwao wote. Hakutakuwa na haja ya kuogopa shetani au hila za kishetani, wala tishio la Gehenna, wala kifo—si kifo cha sasa wala kile ambacho ni cha kutisha zaidi kuliko hiki; bali kila kitu cha kutisha cha aina hii kitakuwa kimeisha."[2098]

Tunapata mafundisho yanayofanana katika maandiko ya Theophilus wa Antiokia, Athenagoras, Irenaeus, Clement wa Aleksandria,[2099] Ambrose,[2100] Hilary,[2101] Augustine[2102] na wengine.[2103]

[2096] Mahubiri yaliyotolewa mbele ya Baba, ibid. II, 56.

[2097] Mahubiri juu ya Uteuzi wa Maaskofu, ibid. II, 174–175. Na zaidi: 'Amini katika jina hili hasa (lililo la pamoja kwa Watu Wote wa Uungu), ufaulu na utawale (Zab. 44:5), na utaondoka hapa kwenda katika furaha ile ambayo, kama ninavyoielewa, ni maarifa kamili zaidi ya Baba, Mwana na Roho Mtakatifu' (Maneno ya Protopresbiteri Arius, ibid. III, 182).

[2098] Hotuba kwa Theod. Mwenye Dhulma katika Masomo ya Kikristo ya 1844, 1, 370–372.

[2099] Theophilus, ad Antol. I, 7. 14; Athenagoras, Legat. pro Christ. c. 12, 31; Irenaeus, adv. haer. V, 20, n. 5, 7; Clement wa Alexandria, Strom. 1, 19; V, 1.

[2100] Tutakwenda mahali pale ambapo paradiso ya furaha ipo, ambapo… utukufu wa Mungu peke yake utang'aa…; tutakwenda mahali pale ambapo Bwana Yesu ameandaa makao kwa ajili ya watumishi wake… na kadhalika. (De bono mortis, sura ya 11, 12). Huko kuna mambo yote mema, huko kuna furaha yote, huko kuna ustawi wote…; hakuna atakayehisi njaa, machozi yatafutwa, hakutakuwa na hofu… (Kuhusu Toba, sura ya 30).

[2101] Hii ndiyo urithi wa mtakatifu: uzima, kutaharibika, ufalme, na makao ya milele pamoja na Mungu (Tract. in Ps. LX).

[2102] Furaha ile itakuwa kubwa kiasi gani, ambapo hakutakuwa na uovu, wema wote hautafichika, na itanguruma kwa sifa za Mungu, ambaye atakuwa yote katika yote (De civit. Dei XXII, 30).

[2103] Hippolytus, Dhidi ya Wagiriki, n. 3; Origen, Kuhusu Kanuni, II, 11, n. 2; Maelezo ya Yohana, Juz. 1, n. 16; Gregory wa Nyssa, Katekisimu, sura ya 40.

§273. b) Viwango vya baraka za waadilifu

Furaha ya wale waliyo haki mbinguni, ingawa ni ya pamoja kwa wote, bado itakuwa na viwango vyake, vinavyolingana na sifa za kimaadili za kila mtu binafsi. Ukweli huu, unaotokana na dhana yenyewe ya haki isiyo na kikomo ya Mungu, kutokana na tofauti katika sifa za wale waliyo haki, na kutokana na uwezo tofauti wa kufurahia furaha unaoonyeshwa ndani yao:

1) Imethibitishwa wazi katika Maandiko Matakatifu. Ilielezwa na Bwana Yesu aliposema: *'Nyumbani mwa Baba yangu kuna makao mengi*' (Yohana 14:2), na tena: *'Mwana wa Mtu atakuja katika utukufu wa Baba yake pamoja na malaika wake, na wakati huo atamlipa kila mtu kulingana na matendo yake*' (Mathayo 16:27); *'Yeyote anayemkaribisha nabii kwa jina la nabii atapokea thawabu ya nabii; na yeyote anayemkaribisha mtu mwenye haki kwa jina la mtu mwenye haki atapokea thawabu ya mtu mwenye haki. Na yeyote anayempa hata kikombe kimoja cha maji baridi mmoja wa hawa wadogo kwa jina la mwanafunzi, hakika nawaambieni, hataapoteza thawabu yake*' (Mathayo 10:41–42); vivyo hivyo, alipotoa mfano wa vipaji, kutokana na njia tofauti vilivyotumiwa, watumishi watiifu walipokea tuzo tofauti kutoka kwa bwana wao (Luka 19:17–20). Vivyo hivyo ni wazi maneno ya Mtume Paulo: *'Kila mmoja atapokea thawabu yake mwenyewe kulingana na kazi yake*' (1 Kor. 3:8); *'Yeyote anayepanda kwa kiasi atavuna kwa kiasi, na yeyote anayepanda kwa ukarimu atavuna kwa ukarimu'* (2 Kor. 9:6).

2) Hili linarudiwa mara nyingi katika maandishi ya Mababa Watakatifu na walimu wa Kanisa, kama vile: Irenaeus,[2104] Theophilus wa Antiokia,[2105] Clement wa Aleksandria,[2106] Tertullian,[2107] Hilary,[2108] Theodoret,[2109] Augustine,[2110] na wengine wengi. Tukitaje maneno yafuatayo:

Mtakatifu Efrem wa Syria: "Kwa 'makao mengi' Mwokozi anamaanisha ngazi za uelewa za wale wanaoishi katika nchi hiyo; ninamaanisha tofauti na mabadiliko katika furaha wanayofurahia huko, kulingana na uelewa wao. Kwa maana Bwana amezungumzia makao mengi, si kwa maana ya maeneo tofauti, bali kwa maana ya kiwango cha zawadi zao. Kama vile kila mtu anavyofurahia miale ya jua la kimwili kadiri ya usafi wa macho yake na jinsi inavyomgusa, na kama vile kutoka kwa taa moja inayomweka nuru nyumba moja, kila miale huwa tofauti, ilhali nuru yenyewe haigawanyiki katika taa nyingi: ndivyo itakavyokuwa katika enzi ijayo, waliyo haki wote wataishi bila kugawanyika, katika furaha moja. Hata hivyo kila mmoja, kwa kipimo chake mwenyewe, anang'azwa na Jua moja la kiroho, na kulingana na daraja la haki yake huvuta furaha na shangwe, kana kwamba, kutoka hewa na mahali pale pale, katika makao yake, tafakari yake na sura yake. Na hakuna anayegundua tofauti kati ya wa juu kabisa na wa chini kabisa, ili, wakiona neema ya ajabu ya mwenzake na upungufu wao wenyewe, wasipate katika hili sababu ya huzuni na taabu. Iwe si hivyo katika mahali hapo ambapo hakuna huzuni wala kuugua; bali kila mtu, kulingana na neema aliyopewa, afurahi ndani kwa ndani kwa kipimo chake, huku kwa nje wote wakishiriki katika tafakari moja na furaha moja."[2111]

Mtakatifu Basili Mkubwa: "Kwa kuwa *nyumbani mwa Baba yangu kuna makao mengi* (Yohana 14:2), na sehemu mbalimbali zimepangwa katika nchi ya urithi ambayo wapole watairithi (Mathayo 5:4): ni wazi kwamba wengine watapata pumziko katika mng'ao wa ufunuo wa Mungu, wengine chini ya uvuli wa nguvu za mbinguni, huku wengine wakifunikwa, kana kwamba, na moshi wa utukufu wa nuru hiyo."[2112] Na katika sehemu nyingine: "Mapumziko ambayo Bwana atatoa ni heshima ambayo, kulingana na haki ya Mungu, itatolewa kulingana na sifa za matendo ya mtu. Kwa maana wengine wataheshimiwa kwa heshima kuu zaidi, na wengine kwa heshima ndogo; kwa maana *nyota moja hutofautiana na nyota nyingine kwa utukufu* (1 Wakorintho 15:41). Na kwa kuwa kuna makao mengi kwa Baba (Yohana 14:2), Yeye atawapa wengine pumziko katika hali bora na ya juu zaidi, na wengine katika hali ya chini; lakini wote, kwa ajili ya heshima, watapata pumziko."[2113]

[2104] Kuna makao mengi kwa Baba, maana kuna viungo vingi katika mwili (Kinyume na Ujinga III, 19, n. 3).
[2105] Atakapokuwa amevua mwili wake wa kifo na kuvaa ule usiooza, ndipo ataona Mungu uso kwa uso (Ad Autolyc. 1, 7).
[2106] Strom. VI, 13, katika Opp. Vol. III, uk. 300.
[2107] Sote tutakuwa kimoja mbele za Mungu, ingawa thawabu zetu zinaweza kutofautiana, na ingawa kuna makao mengi kwa Baba yuleyule (De monog. c. 10).
[2108] Makazi mbalimbali yameandaliwa kwa ajili ya wale wa cheo tofauti... (Tract. on Ps. LXIV).
[2109] Katika 1 Wakorintho 15:41.
[2110] Kuhusu Mji wa Mungu, Kitabu XXII, 30, n. 2.
[2111] 'Ee makao yenye baraka', katika The Works of the Holy Fathers, XIV, 496.
[2112] Maoni juu ya Isaya IV, 5, ibid. VI, 182.
[2113] Maoni juu ya Isaya 11:10, ibid. 353–354.

Mtakatifu Gregori Mteolojia: "Kila moja ya sifa njema ni njia tofauti ya wokovu, na bila shaka huongoza hadi mojawapo ya makao ya milele na yenye baraka. Kwa maana kama vile kulivyo na njia tofauti za maisha, ndivyo pia kulivyo na makao mengi pamoja na Mungu (Yohana 14:2), na haya yamegawanywa na kugawiwa kwa kila mtu kulingana na sifa zake. Kwa hiyo, na mmoja afanye wema huu, mwingine ule, mwingine tena mengi, na mwingine, ikiwezekana, yote; mradi kila mmoja asonge mbele bila kuchoka, ajitahidi, na afuate bila kusita nyayo za Mwongozo huyo mwema anayeelekeza njia yake ipasavyo, na kumwongoza, kwa njia nyembamba na kupitia lango nyembamba (Mathayo 7:14), katika upana wa furaha ya mbinguni."[2114]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Katika hili (yaani, katika tofauti ya thawabu), tunashawishika si kwa hoja zetu tu, bali pia kwa Neno la Mungu. Kwa maana Yeye Mwenyewe (Yesu Kristo) anasema: 'Atamlipa kila mtu kulingana na matendo yake' (Mathayo 16:27). Hakika, si tu katika Gehena, bali pia katika Ufalme, utapata tofauti nyingi: *'Nyumbani kwa Baba yangu kuna makao mengi*' (Yohana 14:2); na: *'Utukufu wa jua ni aina moja, na utukufu wa mwezi ni aina nyingine*' (1 Wakorintho 15:41). Na ni nini cha kushangaza kuhusu hili, kwamba Mtume alielezea tofauti kama hiyo, wakati pia anasema kwamba kutakuwa na tofauti huko kama ilivyo kati ya nyota moja na nyingine?"[2115]

§274. c) Milele ya furaha ya wachaungu

Ikiwa mateso ya wenye dhambi kuzimu yanachukuliwa kuwa ya kutisha hasa kwa sababu hayatakuwa na mwisho, basi, kwa upande mwingine, furaha ya wacha Mungu mbinguni inakuwa ya kutamaniwa zaidi kwa sababu nayo haitakuwa na mwisho milele yote.

I. Katika Maandiko Matakatifu, furaha hii:

1) Inaitwa waziwazi milele. Yaani: **a)** uzima wa milele: *'Ninampa uzima wa milele, wala hatapotea kamwe; wala hakuna mtu atakayemnyang'anya mkononi* mwangu' [(Yohana 10:28); (Yohana 3:16)]; *'Mimi ni ufufuo na uzima; yeye atendaye imani kwangu, kama amekufa, ataishi. Na kila mtu aliye hai na kumwamini hatakufa kamwe'* [(Yohana 11:25–26); (Yohana 8:51); (1 Kor. 15:26)]; *Basi ahadi aliyotupa ni uzima wa milele* [(1 Yohana 2:25); (Tito 1:2)]; *Na wenye haki wataenda ... katika uzima wa milele* (Mathayo 25:46); **b)** ufalme wa milele wa Yesu Kristo: *hivyo ufikiaji huru kwa Ufalme wa milele wa Bwana na Mwokozi wetu Yesu Kristo utafunuliwa kwenu* (2 Petro 1:11); **c)** wokovu wa milele: *ingawa alikuwa Mwana, lakini kwa kuteseka alijifunza kutii; na alipokamilika, akawa chanzo cha wokovu wa milele kwa wote wanaomtii* (Ebr. 5:8–9); **d)** urithi wa milele: *Na kwa hiyo Yeye ni mpatanishi wa agano jipya, ili kwamba, kwa njia ya kifo chake—ambacho kilitumika kama kafara kwa maasi yaliyotendwa chini ya agano la kwanza—wale waliotiwa moyo kupokea urithi wa milele wapokee yale yaliyowaahidiwa* (Ebr. 9:15); **e)** utukufu wa milele kinyume na mateso na huzuni za muda: *Basi, Mungu wa neema zote, aliyewaita katika utukufu wake wa milele katika Kristo Yesu, atawakamilisha, atawathibitisha, atawaimarisha na kuwaweka imara ninyi wenyewe baada ya mateso yenu mafupi* (1 Petro 5:10); *Kwa maana dhiki yetu nyepesi na ya muda inatupatia utukufu wa milele usiopimika, sisi tusipotazama mambo yanayoonekana, bali yasiyoonekana; maana mambo yanayoonekana ni ya muda, bali yasiyoonekana ni ya milele* (2 Kor. 4:17–18).

2) Inaonyeshwa kwa maneno yanayodhihirisha kwamba haitawahi kuisha. Inawasilishwa — **a)** kama hazina isiyokwisha mbinguni: *'Jitengenezeeni mikoba isiyochakaa, hazina isiyokwisha mbinguni, ambako mwizi haingii na mende haiharibu'* [(Luka 12:33); (Mathayo 6:20)]; **b)** kama umiliki endelevu, wa kudumu mbinguni: *'Mliwahurumia minyororo yangu, mkakubali kwa furaha kuporwa mali zenu, mkijua kwamba mna umiliki bora na wa kudumu mbinguni'* (Ebr. 10:34); **c)** kama urithi usioharibika na usiofifia: *Aliyebarikiwa Mungu, Baba wa Bwana wetu Yesu Kristo, ambaye kwa rehema zake kuu ametuleta uzima mpya kupitia ufufuo wa Yesu Kristo kutoka kwa wafu, hadi tumaini lilo hai, hadi urithi usioharibika, usiochafuka na usiofifia, uliohifadhiwa mbinguni kwa ajili yenu* (1 Petro 1:3–4); **(d)** kama taji lisilokwanguka la utukufu: *Mchungaji Mkuu atakapojitokeza, mtapokea taji lisilokwanguka la utukufu* (1 Petro 5:4); **(e)** kama kukaa milele na Kristo: *na hivyo tutakuwa daima pamoja na Bwana* [(1 Wathes. 4:17); (Yohana 12:26); (Yohana 17:24); (Warumi 8:17–30)].

[2114] Mahubiri juu ya Upendo kwa Wanyonge, ibid., II, 5. Mkusanyiko wa Mahubiri ya Theolojia 1, ibid., III, 13.

[2115] Mahubiri kuhusu Ufishadu wa Theodore, 1, katika Chr. Readings 1844, 1, 414. Na kwingineko: 'baadhi wataangaza kama jua; wengine, kama mwezi; wengine bado, kama nyota'… na kadhalika (Adv, oppugn. vitae monast. III, 5). Taz. Mahubiri XLI juu ya 1 Wakorintho, n. 3.

II. Wazazi Watakatifu na walimu wa Kanisa pia waliielezea furaha ya wale wenye haki mbinguni kuwa ya milele na isiyo na mwisho. Kwa mfano:

Mtakatifu Teofili wa Antiokia: "Kwa wale ambao, kupitia uvumilivu katika matendo mema, wanatafuta kutokuoza, Yeye huwapa uzima wa milele, furaha, amani, utulivu, na wingi wa baraka, ambazo jicho halijawahi kuona, sikio halijawahi kusikia, na ambazo moyo wa binadamu haujawahi kufikiria."[2116]

Mtakatifu Efrem wa Syria: 'Njooni kwangu nyote, nami nitawapa mapumziko mahali ambapo kuna zawadi kuu, furaha isiyo na kifani, shangwe isiyobadilika, wimbo usioisha, sifa isiyoisha, shukrani isiyoisha, ibada isiyokatizwa, ufalme usio na mwisho, utajiri usio na kipimo, enzi zisizo na kikomo, kina cha ukarimu, bahari ya rehema na upendo kwa wanadamu, na yote ambayo hayawezi kutamkwa na midomo ya binadamu, bali huelezewa tu katika unabii."[2117] "Mtu yeyote akiingia kupitia lango hili jembamba na kufuata njia hii nyembamba, atapokea thawabu iliyobarikiwa, thawabu ya mbinguni ambayo haitaisha kamwe."[2118]

Hilari: "Urithi wa mtakatifu ni huu: uzima, kutokuwa na uharibifu, ufalme, na ushirika wa milele na Mungu."[2119]

Mtakatifu Yohane Krisostomo: "Nini kitakachofuata (Hukumu ya Mwisho), kama Neno linavyoonyesha kwetu—yaani utamu, faida na furaha zinazotokana na ushirika na Kristo? Kwa roho, ikiwa imerudishiwa heshima yake na hatimaye kufika katika hali ambapo inaweza kumtazama Bwana wake kwa ujasiri, haiwezekani kuelezea furaha inayoipata, au faida inayoipata kutokana na kufurahi si tu kwa baraka inazomiliki, bali pia kwa uhakika kwamba baraka hizi hazitawahi kuisha. Hivyo basi, furaha hii haiwezi kuelezwa kikamilifu kwa maneno, wala haiwezi kueleweka na akili."[2120]

Wafuatao pia walifundisha hili: Clement wa Alexandria,[2121] Mtakatifu Sipriani,[2122] Mtakatifu Ambrosi,[2123] Mtakatifu Gregori Mteolojia,[2124] Mtakatifu Basili Mkubwa,[2125] na wengine.[2126]

§275. Matokeo ya kimaadili ya dogo kuhusu Hukumu ya Mwisho na thawabu ya ulimwengu wote

Nafundisho la Hukumu ya Mwisho na la thawabu ya mwisho, ya milele kwa waadilifu na wenye dhambi, ambalo litaleta mwisho wa kazi nzima ya wokovu wetu, ni mojawapo ya mafundisho yenye kujenga sana kwa maadili ya Kikristo.

1. *Mungu ameweka siku ambayo atahukumu ulimwengu kwa haki* (Matendo 17:31); lakini siku hiyo itakapokuja, hakuna hata mmoja wetu anayejua: *'Basi, kesheni, maana hamjui siku wala saa ambayo Mwana wa Mtu atakuja*' (Mathayo 25:13).

2. Bwana atatoka mbinguni katika utukufu wake wote pamoja na malaika wake wote, na atafanya hukumu ya ulimwengu wote, ya wazi na ya kuogofya, yenye haki zaidi na ya kutisha: lo, nani ateshiwe kusimama mbele ya Huyo Jaji wa kutisha! *Ikiwa mwenye haki anaokolewa kwa shida, wabaya na wenye dhambi wataonekana wapi* (1 Petro 4:18)? Tutahisi vipi tutakapojikuta ghafla upande wake wa kushoto, wakati matendo yetu yote yasiyostahili, mawazo na tamaa zetu vitawekwa wazi mbele ya ulimwengu wote, juu na chini, wakati hatimaye tutasikia hukumu ya kutisha: *'Niondokeeni, ninyi mlielaaniwa, mkaingie katika moto wa milele uliotayarishwa kwa ajili ya shetani na malaika wake'* (Mathayo 25:41)? Tutahisi vipi wakati, kwa wakati mmoja, tunaona wenye haki upande wa kulia wa Bwana, na wito unaowalenga ukifika masikioni mwetu: *'Njooni, barikiwa wa Baba yangu, urithi wenu upokee, ufalme uliokuwa umewaandalia tangu kuumbwa kwa ulimwengu*' (Mathayo 25:34)?

[2116] Ad Autolyc. I, 14.
[2117] Mahubiri juu ya Kuja kwa Pili kwa Bwana, katika The Works of the Holy Fathers, XIII, 404.
[2118] Ibid., uk. 398.
[2119] Tazama dokezo 2101 hapo juu.
[2120] Mahubiri kuhusu Ujamaa wa Theodosius I, katika Chronicle of the Holy Fathers, 1844, juz. 1, uk. 380.
[2121] 'Tukiaishi kwa usafi na utauwa, tutabarikiwa hapa, lakini tutabarikiwa zaidi hata baada ya kuondoka katika maisha haya; na furaha hii yetu haitakuwa na kikomo cha muda wowote, bali tutafurahia amani ya milele' (Strom. V, uk. 14).
[2122] Epist. LVI.
[2123] Ule utajiri kamili, ile nguvu ya kupatikana, ambayo wakati hauwezi kuiondoa, wala mahali hapatuiweze kutunyang'anya, ambayo hudumu milele, ambayo huhifadhiwa kwa haki ya milele, ambayo haipati kuoza… De poenit. c. 30.
[2124] Betihi kuhusu nafsi, katika The Works of the Holy Fathers IV, 286.
[2125] Kanuni, ufafanuzi mpana katika *The Works of the Holy Fathers*, j. IX, uk. 88; mahubiri kwa vijana kuhusu faida za kusoma kazi za wapagani, ibid., j. VIII, uk. 365.
[2126] Augustine, *De Soli Dei* XXII, uk. 30; Yohana wa Damascus, *Ufafanuzi Kamili wa Imani Sahihi*, Kitabu IV, Sura 27, uk. 308.

3. Dunia hii ya sasa, ambayo tumeishikilia sana, itapita: *dunia na vitu vyote vilivyomo vitateketezwa kwa moto* (2 Petro 3:10). Basi, nini kitakachosalia kwetu kati ya hazina hizi zote tunazozitunza sana? Utukufu na heshima huu wote wa kidunia, tunaoufuata kwa hamu kubwa, utatufaa nini, au raha hizi zote za kidunia, ambazo mara nyingi tunapoteza nguvu na afya yetu kwa ajili yake?

4. Matesi ya wenye dhambi kuzimu ni ya milele: karne zitafuata karne, maelfu ya miaka yatafuata maelfu ya miaka; hisia yote ya wakati itapotea — lakini hakutakuwa na mwisho wa matesi ya kuzimu… Je, mtu anawezaje kutetemeka kwa wazo hili tu? Je, mtu anawezaje kutorusha dhambi, na vishawishi vyake vyote na udanganyifu wake, kama tu tungeweza kujisawazishia waziwazi mahali itakapo tuwapeleka? Je, mtu anawezaje kutopenda toba, ambayo pekee yake inaweza kutusafisha dhambi zetu na kutulinda dhidi ya mateso ya milele?

5. Furaha ya wacha Mungu mbinguni itakuwa tamu isiyoelezeka: wataingia katika furaha ya Bwana wao, na hakuna atakayechukua furaha hii kutoka kwao milele na milele. Kwa ajili ya furaha kuu na isiyo na mwisho kama hiyo, je, hatupaswi kugeuka mbali na ulimwengu na mambo yake yote, kujitolea kabisa kwa huduma ya Mungu, na kuazimia kufanya matendo na kazi zote ambazo imani yetu takatifu inatuagiza?

Laiti tungetafakari mara nyingi zaidi na kwa dhati zaidi juu ya siku ile kuu (Matendo 2:20) — siku ya ghadhabu na ufunuo wa hukumu ya haki ya Mungu (Warumi 2:5), ambayo siku moja itamaliza kazi yote ya wokovu wetu! Laiti tungeweza kuona kwa uwazi zaidi baraka zisizo na kikomo zilizotayarishwa kwa wenye haki mbinguni, na mateso ya milele yanayosubiri wenye dhambi kuzimu! Vichocheo vingapi tungepata vya kujiepusha na dhambi na kujitahidi katika uchaji Mungu!

Basi, Ee Bwana, utupe daima kumbukumbu hai na isiyokoma ya kuja Kwako kwa utukufu siku zijazo; ya hukumu Yako ya mwisho, ya kutisha juu yetu; na ya thawabu Yako ya haki kabisa na ya milele kwa wenye haki na wenye dhambi—ndiyo, kwa nuru yake na kwa msaada wako wa neema, tuishi katika enzi hii ya sasa kwa uchaji-ngono, haki na utauwa (Tito 2:12), na hivyo tufikie, hatimaye, uzima uliobarikiwa wa milele mbinguni, ili kwa uwezo wetu wote tukutukuze Wewe, pamoja na Baba Yako asiye na mwanzo na Roho Wako mtakatifu sana, mwema na mtoa uzima, milele na milele.